

שלחן ערוך

אורח חיים

עם

באר הגולה וביאורי הגר"א

ופירוש

ברכת אליהו

על

ביאורי הגר"א

מאת

הרב ברוך רקובר

אב בית הדין חיפה

כרך רביעי

סימנים רמב — שא

הלכות שבת

בני ברק, תשמ"ב

אבי מורי הרב ר' חיים ב"ר יקותיאל זלמן ז"ל
גלב"ע ז"ך אייר תשל"ג

ואמי מורתי מרת חנה מלכה ב"ר שמחה ז"ל
גלב"ע י' טבת תשכ"ב

כל הזכויות שמורות

מופיע בסיוע מוסדות אריאל
מיסודו של

מכון הארי פישל לדרישת התלמוד ומשפט התורה, ירושלים
לכבוד יובל החמישים ליסוד המכון (תרצ"ב—תשמ"ב)

דפוס ליפא פרידמן, בני ברק
רח' ר' עקיבא 19 טל. 795550

Printed in Israel

מפתח הסימנים

סימן	עמוד	סימן	עמוד
רמב	להזהר בכבוד שבת	א	א
רמג	דין המשכיר שדה ומרחץ לעכו"ם	ב	ב
רמד	איזה מלאכות יכול העכו"ם לעשות בעד הישראל	ד	ד
רמה	ישראל ועכו"ם שותפין איך יתנהגו בשבת	ז	ז
רמו	דיני השאלה והשכרה לעכו"ם בשבת	יא	יא
רמז	דין עכו"ם המביאים כתבים בשבת	כ	כ
רמח	דין המפליג בספינה וההולך בשיירה בשבת	כג	כג
רמט	דינים השייכים לערב שבת	כז	כז
רג	הכנת הסעודות לשבת	ל	ל
רנא	שלא לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה	לא	לא
רנב	מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בע"ש	לד	לד
רנג	דין כירה ותנור ליתן עליה הקדירות בערב שבת	מב	מב
רנד	דיני תבשילין המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת	ס	ס
רנה	הכנת האש קודם הכנסת שבת	עא	עא
רנו	שש תקיעות שהיו תוקעין בערב שבת	עב	עב
רנז	דיני הטמנת החמין	עב	עב
רנח	שמותר להשים ערב שבת דבר קר על קדירה חמה	פא	פא
רנט	כמה דיני הטמנה וטלטולם	פא	פא
רס	דיני הכנסת שבת	פד	פד
רסא	זמן הדלקת נרות לשבת	פה	פה
רסב	לקדש השבת בשלחן ערוך ובכסות נקיה	צח	צח
רסג	מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן	צט	צט
רסד	דיני הפתילה והשמן	קח	קח
רסה	דין כלים הנתנים תחת הנר	קיב	קיב
רסו	דין מי שהחשיך לו בדרך	קיג	קיג
רסז	דיני התפילה בערב שבת	קיט	קיט
רסח	דין הטועה בתפלת השבת	קכ	קכ
רסט	דין הקידוש בבית הכנסת	קכה	קכה
ער	לומר משנת במה מדליקין	קכז	קכז
עמד	סימן	רעא	דיני קידוש על היין
קכט	על איזה יין מקדשים	רעב	שיהיה הקידוש במקום סעודה
קמ	דיני בציעת הפת בשבת	רעד	דברים האסורים לעשות לאור הנר בשבת
קנב	דיני נר שהדליק עכו"ם בשבת	רעו	שלא לגרום כיבוי הנר
קנה	שיכול לכבות הנר בשביל החולה	רעז	דיני טלטול הנר בשבת
קנו	תשמיש המטה בשבת	רעה	שלא יכרע בולך אנחנו מודים
קסא	קריאת התורה והמפטיר בשבת	רפ	למה אין מוציאין שני ספרי תורה בשבת
קסז	דיני הפטרה וברכותיה	רפג	לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום
קסז	דיני תפלת מוסף בשבת	רפד	גיחום אכלים וביקור חולים בשבת
קע	דין תענית ודין תענית חלום בשבת	רפז	סדר סעודת שחרית של שבת
קע	בשבת ישלים מאה ברכות בפירות	רפח	דין שלש סעודות
קעד	דין תפלת מנחה בשבת	רפט	דין ערבית במוצאי שבת
קעד	דיני הבדלה בתפלה	רצ	הבדלה שעושה ש"צ
קעה	הבדלה על היין	רצו	דיני בשמים להבדלה
קפ	דיני נר הבדלה	רצז	שלא לאכול ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל
קפג	שיסדר שלחנו במוצאי שבת	רצט	באיזה כלים מותר לצאת בשבת ואיזה מהם אסורים
קפה		שא	
קפז		ש	
קצו		שא	
קצז		ש	
קצט		שא	
ר		שא	
רא		שא	
רו		שא	
רט		שא	
ריא		שא	
ריט		שא	
ריט		שא	

רמב"ל להזהר בכבוד שבת ובו סעיף אחד

באר הגולה

א טור מנכרי רש"י
נפ"ה הפרקי אלות
פ"ה אלוה דנפ"ה ק"ת.
ב פסחים ק"ג וק"ג.

א א (א) אפי' מי שצריך לאחרים אם יש לו מעט משלו צריך לזרו עצמו לכבד את השבת ולא ב אמרו עשה שבתך חול ולא תצטרך לבריות אלא למי שהשעה

ביאורי הגר"א

דבר מועט יש לו משלו וז"ל ולא אמרו כו' דחוקה לו ציורת והיינו כשאין לו מנוי ללות וכח"ס התוס' רפ"ג דייט ט"ז ז' דיה לו עלי כו' וט"ס שם כשאין לו לפרוע ול"ל כשאין

רמב"ל (א) אפי' כו'. פסחים קי"ג א' תנא דבי אליהו כו' עושה דבר מועט כו' ונצטת קיי"א א' מ' דא"ל כלל ועיי"כ שם נעני לגמרי כמו שמופרש שם ונפסקים איירי שאלותיו

ברכת אליהו

ע"י שלוקח מן הצדקה — ולכן צריך לעשות לכבוד שבת, אותו דבר מועט שיש לו]. וז"ל המחבר: ולא אמרו עשה שבתך חול ולא תצטרך לבריות אלא למי שהשעה דחוקה לו ביותר. והיינו כשאין לו מצי ללות, כי לא לקבל מן הצדקה. וכח"ס התוס' רפ"ג דייט טו ב דיה לו עלי כו'. דאיתא בגמ' דביצה שם: אמר להם הקב"ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע. וכתבו ע"ז התוס' שם: והא דאמר (פסחים שם) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות ה"מ כשאין לו לפרוע. [ולכאורה תמוה דהלא הגמ' דביצה שם מיידי באין לו לפרוע ואפ"ה יבטח בה' כי יומין לו במה לפרוע — ד"א]. וצ"ל דה"מ בדברי התוס' שם. שבמקום מ"ש "כשאין לו לפרוע", צ"ל: כשאין לו מצי ללות¹.

רמב"ל (א) פסחים קי"ג [צ"ל: קיב] א: תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אב"ל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו מאי גינהו אמר רב פפא כסא דהרסנא וכו'. הרי דהנצרך לבריות, עושה הוא דבר מועט" לכבוד שבת. ואילו בשבת קיח א, מ' דא"ל כלל. דאיתא שם שמי שיש לו י"ד סעודות, לא יטול מן הקופה בשביל סעודה שלישית. ומוקי הגמ' הך משנה כר"ע דאמר "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות". ומ' משם דמי שאין לו, א"צ לכבד את השבת כלל. ועיי"כ צ"ל דשם בשבת מדובר בעני לגמרי, כמו שמופ"ש שם דמיידי באחד שבא ליתול מן הצדקה ואינו מוצא ממי ללות, לכן אין צריך להוציא שום הוצאות לכבוד שבת. אבל בפסחים איירי שאותו, "דבר מועט" יש לו משלו [או יכול ללות] — ולא

שאני אפרע. ולפי זה יותר מסתבר, דמשו"ה לא רצה רבנו לדחוק בדברי הגהות אשרי. דלדברי הגהות אשרי דמיידי שיש לו משכונות, מהו הלשון שאמרו "לו עלי ואני פורע", שלשון זו משמע שאין לו ממה לפרוע את החוב [אף לא ממשכונות]. ולכן מסיים: ואני פורע. וצ"ל דא"ל כשאין לך ממה לפרוע החוב, תאמינו בי שאני אמצא לכם ממה לפרוע. ובד"כ שכתב הסור והמחבר, "שאם יש לו מעט משלו צריך לזרו עצמו לכבד את השבת", יש מחלוקת בכמה צריך לכבד. הבי"ח ועיי"ש ותו"ש (והובאו בבה"ל ד"ה צריך) כתבו שייכבדו בכיבוד יפה ומהודר. ובבה"ל שם כתב שכן מוכח בב"י. ונראה דהיינו ממש: שאע"פ שהשעה דחוקה לו יכין צרכי שבת יותר מכדי יכילתו. אולם ה"ס"ז נקטא כתב, דז"ל לכבד את השבת בכסא דהרסנא שיש לו. ובפשוטו לשון המחבר שכתב "צריך לזרו עצמו לכבד את השבת", מ' דכזה הראשונה הגיל — דביש לו צריך לעצב את השבת כראוי, דאל"כ מהו הלשון "לזרו את עצמו", הלא יש לו כסא דהרסנא, ואין צורך בהוצאות לכבד את השבת בזה. וה"ס"ז הגיל — שסובר שדי לו בכסא דהרסנא — הסביר, שהחוב לכבד את השבת בג' סעודות מרחוקות, הוא רק על מי שידו משגת לזה. ומי שיש לו מזון רק לב' סעודות אינו בכלל חייב עונג שבת כלל לגבי סעודה ג'. ומי שיש לו לסעודה ג' רק כסא דהרסנא, היה מקום לומר שהוא חסוב לגבי זה כפי שאין לו כלום לסעודה ג', וגם הוא אינו בכלל חייב של עונג שבת לגבי סעודה שלישית. לכן מחדשים הסור והשו"ע ש"צריך לזרו את עצמו", שאע"פ שאין לו אפשרות לקיים סעודה ג' בריות, אבל עדיין הוא בכלל חייב לעצב את השבת, ולקיים סעודה ג' בכסא דהרסנא שיש לו. ובבה"ל שם כתב שדעת רבנו היא דקדעת ה"ס"ז. ונראה דדייק ק' ממה שרובנו כתב כאן, דמ"ש בפסחים שם, "אבל עושה הוא דבר מועט" — ואמרינן התם דהיינו כסא דהרסנא — מיידי שאותו דבר מועט יש לו משלו. מ' שצריך לכבד רק במה שיש לו, ולא יותר מזה.

1 הר"א מסביר שהוכחת רבנו דט"ס בדברי התוס' היא, מפני שלפי מ"ש בדברי התוס' שבפנינו קשה. שהתוס' כתבו שמי"ש "עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות", ה"מ כשאין לו לפרוע. וקשה ע"ז דהלא הגמ' בביצה שם מיידי באין לו לפרוע, ואפ"ה אמרינן התם "לו עלי ואני פורע", דהיינו שייכח בה' כי יומין לו במה לפרוע. ולכן יש הכרח לומר דט"ס בדברי התוס' ובמקום מ"ש "כשאין לו לפרוע", צ"ל "כשאין לו מצי ללות". ויש לציין, כי בהגהות אשרי שם סימן ד' הביא ת"י התוס' בגירסא אחרת. וז"ל: וי"ל דהתם מיידי שאין לו לפרוע אלא א"כ יטול מן הצדקה, אבל הכא מיידי שיש לו משכונות כדי לפרוע ואין לו מועט, לכן קאמר לו עלי ואני פורע. העתק מן התוס', עכ"ל. והמהרש"ל בהגהות חכמת שלמה שם כתב, שכן הוא בס"א בתוס'. ובד"א כתב ע"ז שזה דוחק. ויש להוסיף דהא דכתב רבנו דט"ס בדברי התוס', הוא עפ"י הגירסא שבפנינו שם, דלא הוזכרו ענין משכונות. ולפי מה שהגיה רבנו בדברי התוס', כשאין לו מצי ללות, יוצא "דאם יכול להשיג ממי ללות צריך ללות ויבטח בה' שהוא יעזרונו לשלם לו" — לשון שער הציון בסק"יב. וכ"כ הבי"ח ש"ע"ז אומר רבינו (הסור) שצריך אדם לזרו עצמו לכבד השבת ע"י הלוואה מאחרים או יזורו במלאכה יתירה או לצמצם בשאר ימים לכבוד השבת". ובעטרת זקנים משמע דלא ילזא אלא אם כן הוא משער שיהיה לו במה לפרוע. וסיים בשע"צ שם: ונראה דהכל לפי הענין. ויוצא אי"כ נפק"מ לדינא בין שתי הגירסאות בדברי התוס'. דלפי הגהות אשרי, יכול ללות רק כשיש לו משכונות כדו לפרוע, וגם אין לו משכונות לא ילזה. ולפי מה שהגיה רבנו בדברי התוס', יוצא שאף אם אין לו משכונות, ואין לו על מה לסמוך לפרוע, בכ"ז חייב ללות ויסמוך על ה'. וזש"ש בגמ': לו עלי ואני פורע. כלומר לו עלי, אע"פ שאינכם משערים ממה יהי' לכם לפרוע את ההלוואה, בכ"ז תלו ותאמינו בי

באר הגולה

ג נ"ק דף פ"ב.
א ע"ז כ"א וכרס"ג
הרי"ף והרמב"ם נפ"ו
מה' שנת והחוספות
והרמב"ם שם ושאר
פוסקים.

דחוקה לו ביותר (ב) על כן צריך לצמצם בשאר ימים כדי לכבד השבת : מתקנת
עזרא שיהיו סככים בגדים בחמישי בשבת מפני כבוד השבת. הנה : (ג) נוהגין ללוש
כדי שיעור חלה צנית לעשות מהם לחמים לננוע עליהם נצנת וייט (סמך מורדכי ריש מסכת
ר"ה) והוא מכנור שנת ויום טוב ואין לשנות. (ד) יש שכתבו שנתקנת מקומות נהגו לכול
מולית"א שקורין פשטיד"א נליל שנת (ה) זכר לתן שהיה מוכסה למעלה ולמטה (מהרי"ל ולא
ר"ת) לחוש לזה :

רמג דין המשכיר שדה ומרחץ לאין יהודי. ובו ב' סעיפים

א (א) א לא ישכיר אדם מרחץ שלו לאינו יהודי מפני שנקרא על שמו ואינו

ביאורי הגר"א

לו ממי ללוות : (ב) ע"כ צריך. פסחים שם כדתנן ר' יהודה בן תימא חומר כו' והזריות היו ע"כ נכס"ג :
(ג) נוהגין ללוש כו'. ירושל' הניחו הרמב"ם סו' ר"ה
אי מלית כו' והא דלח' שנתה יומא משו' דנשנ' וייט

ברכת אליהו

אף אותן שאין נוהגין מפת של נכרים כל השנה בעשרת
ימי תשובה נוהגין, עכ"ל. והא דאמר שבעה יומא משום
דבשבת וירוש' בלא"ה לשין בבית.²
(ד) עתו"ס דערבי פסחים ק ב ד"ה שאין, שכתבו — על
הא דנוהגים לפרוס מפה מתחת ומעל הלחם לפני הקידוש :—
ויש פ"ר ש' זכר למן שלא היה יורד בשבתות וירוש' והיה
טל מלמעלה ומלמטה והמן בינתים, עכ"ל. [ומאותו טעם
נהגו לעשות מולית"א זכר למן שהיה מוכסה מלמעלה
ומלמטה. ה"ג הבשר מונח בין דפי העיסה — ד"מ בשם
מהרי"ל. ועיין בה"ל ד"ה זכר].
(ה) כמ"ש ביומא פ' יורה"ד עה ב: כתיב ותעל שכבת הטל
(שמות טז, יד) ופתים וזרדת האל (במדבר יא, ט) אמר
רבי יוסי ברבי חנינא טל מלמעלה וטל מלמטה ודומה
כמו שמונה בקופסא.
רמג (א) [בבא"ה סק"א ציין לע"ז כ"א. ושם בעמוד ב'

(ב) פסחים קיב א, הג"ל בסק"א : אבל עושה הוא דבר מועט
בתוך ביתו מאי גינהו אמר רב פפא כסא דהרסנא כדתנן
ר' יהודה בן תימא אומר הוי עז (החוק במצוה יותר
משיכולת בידך — רש"י) כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור
כארי לעשות רצון אביך שבשמים. והזריות היא ע"כ
בכח"ג. [והיינו שהיה זרין לצמצם שאר הימים שהיה לו
הדבר מועט לא עפ"י מתנת בשר ודם דלקבל מן הצדקה
בשביל להרבות במאכל לא כמ"ש בס"ק הקודם מגמ' דשבת
ק"ח הג"ל — ד"א. ועיין בנושאי כלים כאן ובטור].

(ג) ירושלמי — והביאו הראש"ש סוף ר"ה פ"ד סי"ד אי מצית
פוי. ובפנינו בשינוי לשון. וז"ל הרא"ש : ירושלמי בפ"ק
דשבת (הלכה ג') רב חייא רבה מפקיד לרב אי את יכול
למיכל כולה שתא בטרהה אכול ואי לא אכול שבעה ימים
בשתא וכתב ראב"י העזרי ז"ל קבלתי שאלו שבעה ימים
הן שבין ראש השנה ליום הכפורים על כן נהגו באשכנז

כתב טעם אחר שפשיטא שבי"ט היה לו פת סהור דהכל לשין
בתוך בחינת לכבוד יו"ט עכ"ל ומהו יש לנהוג ללוש כ"א
בביתו לכבוד יו"ט אבל לשבת משמע דא"צ דא"כ לא היו
גשאים רק ו' ימים מיהו המנהג בכ"מ לעשותן אף לשבת
ומתקנת עזרא ב"ק (פב א) שתהא אשה משכמת ואופה בע"ש
ואע"פ שאין ראיה כ"כ משום דהתם היתה אופה בלא"ה מ"מ
רואין דאית ביה משום כבוד שבת הואיל ונקט ע"ש ולכן
אין לשנות המנהג, עכ"ל.
ורבנו שהוכיח כאן, שבשבת וירוש' לשין בבית, נראה שזה
עפ"י דברי המ"א. שהמ"א כאן בסק"ד הקשה מנין שגם בע"ש
נוהגים ללוש בבתיהם, אורבה : משם מוכח דבשבת א"צ ליהור
ללוש בטרהה. דאל"כ ישארו רק ו' כשתטיר שבת ובי יו"ט
של ר"ה. ותיקן שם המ"א : וז"ל דרי חייא היה מקדש עפ"י
הראיה כדאייתא במסכת ר"ה ואם כן היה רק יום א' י"ט.
ולפי זה מ"ש רבנו "והא דאמר שבעה יומא", היינו דלא קאמר
ט' ימים — יום א' של ר"ה ושבת, והוא כפי שסיים רבנו
"משום דבשבת וירוש' בלא"ה לשין בבית". ועיין מ"ש על דברי
המ"א, בנושאי כלים כאן, ובקרבן נחנאל שעל הראש"ש שם
אות ס.

ובשעה"צ סק"ד ובבה"ל שם הקשה דרבנו סותר את עצמו.
וז"ל בשעה"צ שם : ולפלא שהגר"א סותר את עצמו לקמן
בסימן רס"ג ס"ב דכתב שם דכיבוד היום דבר מועט שיה
ל' כוסות ע"ש משמע דצריך להצטרף מן הכריות משום זה
וע"ז קאמר שם בפסחים אבל עושה דבר מועט וכו' והכא
קמפרש דמה שאמר אבל עושה דבר מועט היינו משלו וכשש
לו וצ"ע, עכ"ל. ובבה"ל ד"ה צריך כתב : ועיין בביאור הגר"א
שמפרש ג"כ כהט"ז אבל לפי מה שכתב בסימן רס"ג דכבוד
היום שיה ל' כוסות לענין דבר מועט דהיינו כסא דהרסנא
וא"כ כ"ש דסעודה שלישית גופא ובע"כ לפי זה אנו מוכרחין
לפרש דמה שכתב המחבר מתחלה צריך לכבד השבת היינו לכבדו
כראוי ביותר מכסא דהרסנא דלענין כסא דהרסנא אפילו מי
שהשעה דחוקה לו ביותר מחויב וכ"כ הע"ש ולפי שאין דעת
הגר"א מבורר לו אם כמו שמפרש כאן או כמ"ש לקמן ע"כ
סתמתי [במ"ב סק"א] כיתר הפוסקים ודלא כהט"ז דהוא יחידאה
בזה, עכ"ל. ועיין בנושאי כלים, שעל הטור והשו"ע ובד"א,
שהאריכו בענין הכלל הנה של "עשה שבתך חול וכו'",
ואכמ"ל.

2 דברי הירושלמי והראש"ש המובאים בפנים. הובאו בטור
בסימן תר"ג. וכתב שם הר"מ בסק"א : והמרדכי ריש מ"י ר"ה

באר הגולה

ב טור נשם הרמב"ן
הרמ"א והר"ן שם.
ג טור נשם רב האל.
ד הרמ"א שם.

יהודי זה עושה בו מלאכה בשבת דסתם מרחץ לאו לאריסותא (פירוש אריות הוא העונד ליקח חלק ממה שיצנית לנעליו) עביד ואמרי שכל הריוח של ישראל ושכר את האיני יהודי בכך וכך ליום ונמצא האיני יהודי עושה מלאכה בשליחותו של ישראל אבל שדה מותר שכן דרך לקבל שדה באריסות ואף על פי שיודעים שהוא של ישראל אומרים האיני יהודי לקחה באריסות ולעצמו הוא עובד (ב) ב ותנור דינו כמרחץ ורחיים דינו כשדה: הנה: (ג) ולעצמם של לקחה האיני יהודי רק לשליש או לרביע ויש לישראל הנחה כמה שהאיני יהודי עונד בשבת שרי לאינו יהודי לדעתא דנפשיה עונד (בי) נשם מיימוני פ"ז ובי' סימן רמ"ה נשם סה"ת): ב (ד) ג אפילו מרחץ או תנור אם השכירם שנה אחר שנה ונתפרסם הדבר על ידי כך שאין דרכו לשכור פועלים אלא להשכירם ד וכן אם מנהג רוב אנשי אותו המקום להשכירם או ליתנם באריסות מותר להשכירם לאינו יהודי או ליתנם לו באריסות: הנה: (ה) ואפילו נמקם האסור אם אין המרחץ או התנור של ישראל רק שכרם מהאיני יהודי וחזר והשכירם לאינו יהודי שרי דאין שם הישראל נקרא עליו (אין נשם גלוניס) וכן אם יש מרחץ צנית דירה ואין רוחאין במרחץ רק אותן צנניות והם יודעים ששכרו האיני יהודי שרי (בי) נשם מהרי"א ורי"א (ו) ואם עזר והשכירו נמקם האסור י"א ששכרו מותר (בי) נשם גלוניס) וי"א שאסור (מרדכי פ"ק דשבת) וכן עיקר (וע"ל סוף סימן רמ"ה):

ביאורי הגר"א

כו'. שם נזמרה מ"ט אריסא אריסותיה כו': (ד) אפי' מרחץ כו' וכן אם כו'. שם אריסא דמרחץ כו': (ה) ואפי' במקום כו'. שם מפני שנקרא כו': (ו) ואם עבר. עמ"ל:

פליג שם ופסק גירושלמי נאכל ונשנת ונע"ז הלכה כרשב"א מ"מ וזה הלכה כרשב"א דסתם מרחץ כוותיה שם ונכ"מ לא כו' ומשמע דשדה מותר תוס' שם ונפרק קמל דשבת: (ב) ותנור כו'. מטעם הנ"ל: (ג) ואע"פ

ברכת אליהו

על שמו מותר. וזה כרשב"ג. וכ"כ התוס' בפ"ק דשבת יז ב ד"ה אין נותנין וכו'. [ועד"א].
(ב) מ"מ הנ"ל בסק"א. שגם תנור אין הדרך להחכירו ולכן, דינו כמרחץ, ואסור, "מפני שנקרא על שמו".
(ג) שם בגמ' דע"ז כא ב, הנ"ל בסק"א — אליבא דרשב"ג —: אבל שדה לעובד כוכבים מאי שרי מאי טעמא אריסא אריסותיה קעביד. ואף דאין דרך האריס ליתול רק לשליש למחצה ולרביע, אפ"ה שרי להשכיר לעכו"ם.
(ד) שם. בע"ז כא ב, הנ"ל בסק"א, מקשה הגמ' אליבא דרשב"ג: מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה קעביד. ומשני: אריסא דמרחץ לא עבדי אנשי. מ' דבמקום דעבדי אנשי — כגון בכה"ג שכתב המחבר — שרי.
(ה) שם. בע"ז כא ב, הנ"ל בסק"א: רשב"ג אומר לא ישכיר אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקרא על שמו וכו'. הרי שכל האיסור הוא מפני שהמרחץ נקרא על שמו. ולכן אם המרחץ שייך לעכו"ם, ואין זה נקרא על שם הישראל, מותר לישראל ששכרו לחזור ולהשכירו לעכו"ם.
(ו) עמ"ל סק"ה, שכתב על ב' הדעות שהביא הרמ"א: וב"ח כ' דלא פליגי דבמקום דמותר מדינא כגון שהשכירו לעכו"ם לשנה דאינו אסור אלא משום מראית העין בדיעבד שכרו מותר אבל אם הביא שכר שבת לבדו אסור כמ"ש סוף סימן רמ"ה.

איתא: תניא רשב"ג אומר לא ישכיר אדם מרחצו לעובד כוכבים מפני שנקרא על שמו ועובד כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים וכו' אבל שדהו לעובד כוכבים מאי שרי מאי טעמא אריסא אריסותיה קעביד מרחץ נמי אמרי אריסא אריסותיה קעביד דמרחץ לא עבדי אנשי תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר לא ישכיר אדם שדהו לכוותי מפני שנקראת על שמו וכו' אבל עובד כוכבים מאי שרי דאמרי אריסא אריסותיה קעביד וכו' אריסותא לר"ש בן אלעזר לית ליה (והאי דנקט כותי דמשמע הא עובד כוכבים שרי לאו טעמא משום אריסותא אלא משום דאמרינן ליה לא תעשה בה מלאכה בשבת וצ"ת — רש"י). ופסקו הפוסקים והמחבר [כרשב"ג. ואע"פ דרשב"א פליג שם וכו'ל, ופסק גירושלמי דשבת פ"א ה"ח באבל ובשבת ובע"ז הלכה כרשב"א — הובא בתוס' בע"ז שם ד"ה אריסא. מ"מ בזה פסקו הלכה כרשב"ג. וכתבו התוס' שם, דדוקא בקיבולת פסקינן כרשב"א. אבל, באריסות שדה אין הלכה כמותו אלא כרשב"ג דהא סתם לן תנא דמתניתין כוותיה והטעם מפרש דאריסא אריסותיה קא עביד. ומ"ש התוס', דהא סתם לן תנא דמתניתין כוותיה, היינו דאיתא במתניתין בע"ז שם עמוד א: ובכל מקום לא ישכיר לו את המרחץ מפני שהוא נקרא על שמו (והרואה שמחממין בשבת אומר שהבלנים שלוחין של ישראל הן — רש"י). ומהא דתנן, "מרחץ", משמע דשדה שאינה נקראת

באר הגולה

א תוס' סס נע"ז
כ"א ונצנת כ"ז
והר"א סס נע"ז
ב סס נחל דמ"ק י"ב

רמד איזה מלאכות יכול יהודי לעשות בעד הישראל. וכו' ו. סעיפים

(א) א פוסק אדם (פירוש מתנה) עם האיני יהודי על המלאכה וקוצץ דמים והאיני יהודי עושה לעצמו ואף על פי שהוא עושה בשבת מותר (ב) בד"א בצנעה שאין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא אבל אם היתה ידועה ומפורסמת אסור שהרואה את האיני יהודי עוסק אינו יודע שקצץ ואומר שפלוני שכר האיני יהודי לעשות לו מלאכה בשבת לפיכך הפוסק עם האיני לבנות לו חצירו או כותלו או לקצור לו שדהו ב אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום אסור לו להניחם לעשות לו מלאכה בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק: הנה: (ג) ואפי' אם דר בין העובדי כוכבים יש לחוש לאורחים הנזלים שם או לגני שישארו

ביאורי הגר"א

רמד (א) פוסק כו' מתני' דעורות לעבדן כו' ושם בגמ' חין משלחין ליגרות כו' וכת' תוס' דיה תליכ ה"ה עורות כו' ע"ש ונע"ז כ"א ז' דיה תריסל דנירו' דפי' דשנת כו' לומדים כו' דנין פלוס ונין מחובר דוקא קצנולת:

ברכת אליהו

(העדה) אסור בד"א בתלוש אבל במחובר אסור בעיר אחרת בין כך ובין כך מותר ומהו בין כך ובין כך א"ר אילא בין בתלוש בין במחובר (דוקא) [בפנינו: ובלבד] בקיבולת ר"ש בן ביסנא בשם ר' אחא אמר בשבת ובאבל ובעבודת כוכבים הלכה כר"ש בן אלעזר. [והטעם דמחובר אסור דסתם מחובר הוי כאילו ידוע ומפורסמת שהיא של ישראל — לשון המ"ב בסק"ה].

(ב) ירושלמי דשבת פ"א ה"ח הנ"ל בסק"א, דבתלוש מותר בביתו של איז דוקא, ובמחובר מותר בעיר אחרת. ונמי דמ"ק יב א: אמר שמואל מקבלי קיבולת בתוך התחום אסור. [ליתן מלאכה לנכרי בקיבולת כי עבדי ליה בשבתא דידעי כולי עלמא ואמרי היום בשבת יהב ליה — רש"י] חוץ לתחום מותר אמר רב פפא ואפי' חוץ לתחום לא אמרן אלא דליכא מתא דמקרא לתתם אבל איכא מתא דמקרא לתתם אסור (אותן פועלים נכרים אסורים דאינהו ידעי דהני נכרים עבדי ליה מלאכה ואמרי בשבתא יהב להו — רש"י). וכמשי' : ואם היתה המלאכה חוץ לתחום וגם אין עיר אחרת בתוך תחומי של מקום שעושין בו מלאכה מותר. (ג) עמ"ז.

רמד (א) מתני' דעורות לעבדן כו' דתנן בשבת יז ב: ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן וכו' אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן בית הלל מתירין עם השמש (בעוד החמה זורחת — רש"י). ושם יט א כנ"ב: אין משלחין איגרי בין נכרי ערב שבת א"כ קוצץ לו דמים ב"ש אומרים כדי שיגיע לביתו וב"ה אומרים כדי שיגיע לבית החמה וכו' לחומה והלא קצץ אמר רב ששת ה"ק ואם לא קצץ בית שמאי אומרים עד שיגיע לביתו ובית הלל אומרים עד שיגיע לבית הסמך לחומה. וכתבו תוס' שם ב"ה א"כ, דה"ה בעורות בעינן קציצה, ע"ש. וז"ל: מתני' נמי דנותנין כלים לכוכב ועורות לעבדן. איירי גמי בקוצץ והא דפריך והלא קצץ לב"ה פריך. והתוס' בע"ז כא ב ד"ה אריסא כתבו: דבירושלמי דפי' דשבת (ה"ח) משמע דקיבולת דבית אסור בין באבל בין בשבת והכי איתא התם אומנים עובדי כוכבים שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר אמר ר"ש בן אלעזר בד"א בקיבולת (שקצץ עמו בשכר כל מלאכתו דאין פסידא לישראל אם לא יעשה היום ועכ"ם אדעת' דנפשיה קעבד — קרבן העדה) אבל בשכיר יום (דמקפיד ישראל על עשיית מלאכה — קרבן

מדיין רבנו להן ירושלמי על מ"ש המחבר, בצנעה, רצה הבה"ל בד"ה בצנעה לפרש, שכונת רבנו להוסיף מהירושלמי, שרק אם המלאכה נעשתה בצנעה מותר. אבל אם היא נעשית במרהיאה אסור, אף אם לא ידוע שהיא של ישראל. ולמד זאת רבנו מהך דאיתא בירושלמי דמותר רק בתלוש בביתו של עכו"ם דוקא ובמחובר בעיר אחרת — דשם המלאכה היא בצנעה, וכתב שם בהג"ה: אבל לישנא דרש"ע שכתב שאין הכל מכירים וכו' אבל אם היתה ידועה וכו' משמע דהעיקר תלוי אם המלאכה מפורסמת שהיא של ישראל. והוסיף להוסיף זאת, מדברי רבנו על דברי הג"ה שבס"ב. והיינו דבהג"ה שם כתב: וי"א דאם אינו מפורסם שהוא של ישראל שרי. וע"ז כתב רבנו לקמן בסק"ו, דהחילוק בין תלוש ובין מחובר הוא משום שהוא מפורסם כנ"ל בס"א. ומוכח דהאיסור של מחובר הוא לא מפני שעצם המלאכה מפורסמת, אלא מפני שמפורסם שהמלאכה של ישראל. ולפי"ז הסביר הבה"ל: והא דאיתא בירושלמי בבית איז מותר היינו משום דכל כה"ג מסתמא לא

מינכרא מלתא שהיא של ישראל ואפי' אם היא מלאכת פרהסיא שרי ואה"י דאפילו אם הוא עושה אותה בר"ה שרי אם אינו מוכר לסתם בני אדם שהיא של ישראל כמו שכתב ב"י שם בשם רבנו ירוחם [ואפשר עוד דכא הירושלמי שם לאפוקי אם הוא בבית ישראל], עכ"ל. ולכן הסיק הבה"ל שם, שבתחילת ס"ק זה בצינו (הגר"א) את דברי השו"ע חסר תיבת "וכו", אחרי תיבת "בצינעה". [וצ"ל: בצנעה וכו']. ודברי רבנו מוסבים על מ"ש השו"ע בהמשך דבריו שמותר רק אם אין מכירים הכל שזו המלאכה הנעשית בשבת של ישראל היא וכו'. וע"ז ציין רבנו, דמקור דין זה הוא מהך ירושלמי "דמציציר הירושלמי בביתו של איז והיינו משום דהתם לא מינכרא מלתא שהיא של ישראל וכן מדמתיך במחובר בעיר אחרת והיינו הכל מטעם זה וה"ה כל כה"ג" — לשון הבה"ל שם.

2 הט"ז בסק"ב והמ"א בסק"ו הקשו מסימן רמ"ג ס"ב. ששם פסק הרמ"א דאם יש מרחץ בבית דירה ואין רוחצין במרחץ

באר הגולה

ג' סס' נתן' והר"ש
מהר"ל דירושלמי
נפ"ק דע"ז.
ד' טור נסיון תקמ"ג
מהר"ל ד"ק י"ג.
ה' ספר התרומה.
ו' רמז' ס' פרק ו'
מהלכות שבת.

אותו (כ"י נסח תשונת אשכנזים) ואם היתה המלאכה חוץ לתחום ונס אין עיר אחרת בתוך תחומו של מקום שעושים בו מלאכה מותר ועובד כוכבים שהכנים צאן של ישראל לדייר שדהו (ע"ל סימן תקל"ז סעיף י"ד) : ב (ו) ג לפסול האבנים ולתקן הקורות אפי' בביתו של אי אסור כיון לצורך מחובר הוא (ה) ואם עשו כן לא ישקעם בבנין : הנה : (ו) ויאל דאס אינו מפורסם שהוא של ישראל שרי (כל'נו) : ג ד אס בנו אי לישראל בית בשבת באיסור נכון להחמיר שלא יכנסו בו : הנה : (ז) מיהו אס התנה ישראל עם חיי שלא לעשות לו מלאכה נצטת והלחי עשהה צעל כרחו למחר להשלים מלאכתו אין לחוש (מרכזי ריש פרק מי שהפך ורני ירוסם ונית יוסף וע"ל סימן תקמ"ג) : ד ה מלאכת פרהסיא אפילו במטלטלין כגון ספינה הידועה לישראל דינה כמו מלאכת מחובר : ה (ח) ו אס שכר אינו יהודי לשנה או לשתיים שיכתו לו או שיארוג לו בגד בגד הרי זה כותב ואורג בשבת כאילו קצץ עמו שיכתוב לו ספר או שיארוג לו בגד

ביאורי הגר"א

ההא דספינה ופוסק עמו עיינו לשניה כו' : (ח) אס שכר כו' ויש מי' דליד לקוץ וקנות הגיל דלין ישראל מרוויח נמה שעשה הלחי נצטת והרמזים למד מדין אלן לדיר חייק יצ' ח' דשכיר שנה מותר וכח"ש נס' תקל"ז

(ד) לפסול. ומדאסר במחבר בביתו של חיי וע"כ ככה"צ איירי — נכחאי נוונל איירי. תוס' סס' : (ה) ואם. כלמד מס' : (ו) ויאל כו'. דהחילוק בין תלוש ובין מחובר הוא (נשום שהוא מפורס' כג"ל נס"א) : (ז) מיהו אם.

ברכת אליהו

מצוה שפיר דמי ופוסק קמו (על הנכרי — רש"י) על מצת לשבות ואינו שובת וכו'. הרי דבהתנה ישראל עם העכו"ם שישבות בשבת מותר. [ועד"א ומ"ב סקכ"ב ובבה"ל ד"ה והא"י].

(ח) [דעת האוסרים שהביא המחבר, היא דעת הראב"ד בהל' שבת פ"ו הלכה י"ב. וטעם האוסרים הוא], משום דליד לקוצץ וקניולת הגיל בס"א דמותר. דשם אין הישראל מרויח במה שעושה האי בשבת, דכיון דקצץ עמו לגמור המלאכה המסוימת עד זמן מסוים, אם הגוי לא יעשנה בשבת, ע"כ יעשנה בחול. בשב"כ הכא דשכרו לעבודה לא כל המלאכות שידמנו לו בשנה זו, אפשר שהישראל ירוויח, במה שהגוי עובד בשבת. דשםא תוזמן לו עבודה עבור הגוי גם לכל ימי החול, ויצא שהישראל נהנה ממלאכת הגוי שנעשתה בשבת. והדעה הראשונה המוכרת במחבר דמותר, היא דעת הרמב"ם בהל' שבת פ"ו הי"ב. והרמב"ם למד דין זה, מדין צאן לדיר, דאיתא במד"ק יב א דשכיר שנה מותר, וכמ"ש בס"י תקל"ז ס"ד.⁴

(ד) דמדאסר במחבר בביתו של חיי וע"כ ככה"צ איירי — תוס' בע"ז כא ב ד"ה אריסא. [דבסק"א הבאנו דברי הירושלמי דשבת פ"א ה"ח. והיוצא מדברי הירושלמי הוא, שחכמים סוברים שמותר רק בביתו של העובד כוכבים, ובכה"ג מותר אף במחבר. ורבי שמעון בן אלעזר אסור במחבר, אף בביתו של עכו"ם. וע"כ הא דהתירו חכמים במחבר, היינו לא במחבר ממש. דבמחבר ממש אין מציאות שהמלאכה תיעשה בביתו של העכו"ם. ומוכח דמיירי שעושה בתלוש לצורך מחובר. ובכה"ג רבי שמעון בן אלעזר אסור אף אם נעשית המלאכה בביתו של עכו"ם. ומכאן הוכיחו החוט' דאף במלאכת תלוש לצורך מחובר אסור].

(ה) נלמד מס"ג.³
(ו) דהחילוק בין תלוש ובין מחובר הוא משום שהוא מפורסם, כג"ל במ"א. דאם ישראל פסק עם עכו"ם על המלאכה ועשאה העכו"ם בשבת ומלאכה זו ידועה ומפורסמת אסור. והו"ה להיפך לצורך מחובר שאינו מפורסם אסור.
(ז) מהא דספינה. דאיתא בשבת יט א : אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת בד"א לדבר הרשות אבל לדבר

להעיר דבס"ג כתב המחבר רק דנכון להחמיר, ואילו הכא כתב. לא ישקעם בבנין, ולכאורה משמע מהאי לישנא, שאין זו רק חומרא, אלא אסור מדינא.

והנה הדין דס"ג הוא מדברי הסור בס"י תקמ"ג וכאן כתב הסור ש"אסור לישראל לשקען. ובתוספת שבת פירש : דהכא שרצה לשקעם בבנין השוב כלכתחילה אבל אחר שבנה כבר שוב אין בו אלא חומרא בעלמא. והבה"ל בד"ה לא ישקעם כת', דמדברי המ"א בסק"י משמע דגם זה חשוב כדיעבד דיש הפסד על ידי זה. ולכן טיים שם : ולעניד נראה דבכונה שינה המחבר מלשון הסור ולא כתב בלשון אסור וכונתו דרק נכון להחמיר כזה ולא כדעת הסור. וכן מוכח מהגרי"א בביאורו, עכ"ל. והוא דרבנו כתב שדינו : "נלמד מס"ג".

4 במד"ק שם איתא : אין מוירין (מכניסין) בהמה לשדה כדי

רק אותן שבביתו והם יודעים ששכרו עכו"ם שרי". ואילו הכא פסק הרמ"א דאף אם דר בין העכו"ם יש לחוש לבני ביתו שיחשדו אותו. והמ"א חילק בין ב' הדינים. דשם יודעים כולם שהעכו"ם נוטל הרווח מן המרחץ. אבל כאן אע"פ ששכר בקבלנות ומותר, מ"מ יחשדו האנשים ויאמרו שבאמת הגוי הוא שכיר יום, ורק הישראל אומר ששכרו בקבלנות. וכנראה שהט"ו לא ניתא ליה תירוצו של המ"א, ולכן כתב שאנמם יש סתירה בין ב' דינים אלו. ופסק : ועכ"פ נראה דהך דהכא עיקר ויש להחמיר למעשה. ורבנו שצ"ן לדברי הס"ו מ' שפסק כותיה.

3 בס"ג פסק המחבר שעכו"ם שבנה לישראל בית בשבת נכון להחמיר שלא יכנסו בו. וזוהי כחות רבנו בכחבו. נלמד מס"ג, דהו"ה הכא. אם עשו כן לא ישקעם בבנין. ויש

באר הגולה

זו ה"ה שם נצח
הרשנ"ת.
ח הרשנ"ד שם.
ש מרדכי פ"ק לשנת
נצח רני מלך.

שהוא עושה בכל עת שירצה (ט) והוא שלא יחשוב עמו יום יום ז (טי) ולא יעשה המלאכה בבית ישראל ה ויש מי שאומר בשוכר אינו יהודי לזמן: הנה: (י) וזקק ששכרו למלאכה מיוחדת כגון נגד לחרוץ או ספר לכתוב אזל כששכרו לכל המלאכות שיטריך תוך זמנן השכירות לכ"ע אסור (צ"י) וכמו שיתבאר סוף סימן המ"ז: ו ט יהודי הקונה מכס ומושכיר [גלגלזכר] לו א"י לקבל מכם בשבת מותר אם הוא בקבולת דהיינו שאומר הלו לכשתגבה מאה דינרים אתן לך כך וכך: הנה: וכן יוכל להשכיר המכס לכל השבתות ללאינו יהודי והא"י יקח הרי"ט של שבתות לעצמו (יא) ולא חיישין שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה (יב) דנמוקס פסילתו כי ה"י גזוהל לא חששו (בית יוסף) וישראל הממונה על מטבע של מלך

ביאורי הגר"א

סִימָן: (ט) והוא שלא יחשוב. עיין תוס' דכתובו' (י) ודוקא. שזהו לא קצן כחשש: (יא) ולא חיישינו כו'. ועוד דכלן מושכיר לשנת אחד: (יב) דבמקום

ברכת אליהו

(ט*) ירושלמי בשבת פ"א ה"ח, הנזיל בסק"א : אומנים עובדי כוכבים שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר אמר רבי שמעון בן אלעזר בד"א בקיבולת אבל בשכיר יום אסור בד"א בתלוש אבל במחובר אסור בעיר אחרת. הרי דבבית ישראל אסור אף בקיבולת ובחולע.

(י) שזוהו "לא קצין", שאמרו בשבת יז ב, דאם לא קצין אסור. כמ"ש בסימן רמ"ז ס"ו, וכמ"ש בסק"ב, שכן מפי' הרשב"א דברי הגמ' שם, שאם שכרו לכל המלאכות אסור. (יא) ועוד דבאן משכיר לשבת לחור⁵.

(יב) דתנו בשבת קנא א: מי שהחשיך בדרך גותן כיסו (מבעוד יום — רש"י) לנכרי. ובגמ' שם: מאי טעמא שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאיתויי ד'

(ט) עיין תוס' דכתובות פ"ב ד"ה (ר) מחזי כו'. דאיתא שם בגמ' דאשה המורדת בבעלה פוחתין מכתובתה טרפעיק לכל יום [ונם לשבת], כיון ,דמיפחת קא פחית לא מיחזי כשכר שבת". ואילו בעל שמרד לא נותן לה עבור שבת, כיון ,דאוסופי קא מוספא מיחזי כשכר שבת". וכתבו התוס' שם : והא שכתר שבת על ידי הבלעה מותר כדאמרין בפרק הזהב (בי"מ נח א) אם היה שכיר שבת שכיר יחדש שכיר שנה נותנין לו שכר שבת וי"ל דהכא אסור משום דלא הוי כמו הבלעה דאין מוסיפין לכל שבת יחד אלא מה שעולה בכל יום ויום שאם יתפייס היום או למחר באמצע השבוע אין מצטרפין כל ימי השבוע זה עם זה, עכ"ל. [וא"כ ה"נ בשכיר שנה אם חושב אותו כל יום שעושה המלאכה ואם יפסוק ממלאכתו אווה יום יבכה לו משכרו לא חשיב הבלעה רק כשוכר ליום. — ד"א].

שכל עת שצריך הש"ר לכתוב מחויב לו לכתוב ובעת שאין צריך יושב בטל ולכן מותר לכתוב או לארוג בשבת שהוא עושה בכל עת שיצאה שהי' הישראל אינו אומר לו לעשות בשבת. ואם רצה עושה למחר ואין הישראל מרויח במה שעושה בשבת, ע"ל, אבל ה"טו בסק"ה כתב ד"משמע דגם הרמב"ם אלא התיר בקוצץ לזמן אלא באינו מקפיד אם יבטל איזה יום אבל אם מקפיד עליו שלא ישב איזה יום בטל ודאי אסור לכ"ע וכן אפילו בסתם והוא שכרו לגמור ספר או בגד תוך אותו זמן הוה כמקפיד דלא התיר הרמב"ם עליו שאין עליו לגמור המלאכה ואינו מקפיד על ביטולו".

וכתב המ"ב בטסקי"ה, שפעם הראב"ד וסיעתו והאוסרים תלוי במח' המ"ב והט"ר הנ"ל. ולט"ר הנ"ל, "ניחא בפשיטות סעם הראב"ד דס"ל ואף שאינו מקפיד על ביטולו מ"ה הרי הישראל מוריש על ידו ולדעת המ"א הנ"ל ג"כ ניחא דס"ל להראב"ד הישראל מוריש במה שעושה בשבת ושם יצטרך גם למח' לכתוב ולא יוכל לעשות שניהם כאחד."

ומדבריו רבנו, וכפי המבואר בפנים, מ' כשיטת המ"א תחלי במה שהישראל מרומה.

מלשון הרמ"א משמע שהיה מקום לאסור משום מראית עין. כיון שהדבר מהשבת הוא של ישראל, ויחסו אנשים והעובד כוכבים עושה בשביל ישראל, ואינו מקבל כלום בשביל סרחתו. וכמו דאיתא בר"ס רמ"ג לענין מרחץ, דאסור משום מראית עין, ועז"ז כתב הרמ"א דבמקום פסידא כה"ג לא חששו, ואין כאן איסור משום מראית עין. והוסיף ע"ז רבנו היה מקום לאסור, משום ספק נוסף, והוא משום יכאנן משכיר לשבת

שיוציאו זבל ומזבלין השדה — רש"י): לא בשבתות ולא בימים טובים ולא בחולו של מועד ואם באו מאיליהו מותר ואין מסייעין אותן (להבמה לבא בשדה או אם נכרים הם אין מסייעין להם להסיען ממקום למקום כדי שתובל כל השדה אפי' בבאין מעצמן — רש"י) ואין מוסרין להם שומר לגער (לשומר כגון אם נכרים הם — רש"י) את צאנם היה שכיב שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע (מטיטה — רש"י) מסייעין אותן ומוסרין להם שומר לגער את צאנם רבי אומר בשבת בטובה (אם רוצה שום אדם לסייע לאותו שכיר בטובתו) עושה כלומר בחנם ולא בשכר — רש"י) ביו"ט ממונות במועד שכר אמר רבי יוסף הלכתא כרבי. ויש ס"א הגורסים בגמ': היה שכיר שבת וכו' ועושה נכרי בשבת ויו"ט ומסייעין במועד. וכ"ה בטור ושו"ע סימן תקל"ו. וכתב עוד ה"דא: הרי דמותר אפי' להמסור לו שומר אם היה העובד כוכבים שכיר שנה. ועכ"פ להתייחלו לעשות בעצמם לכ"ע שרי ומוכח האי דינא דהרמב"ם אכאן [אמנם מ"ש רבינו לשון והרמב"ם למד כ"י לכאורה אינו מדויק] כ"כ דהרמב"ם בעצמו השמיט האי דינא והיה שכיר שבת יתי' מותר לעשות ולזבל בשבת ולא כ"י דנא דשכיר שבת מותר לעשות במועד ע"ש. וע"כ דכן ה"י גירסתו בגמ' וא"כ אינו מוכח משם כלום דמותר לעשות בשבת וע' בבניאורי הגר"א סימן תקל"ו ס"ק כ"א], עכ"ל. וראה עוד בהגהות הגר"א שבמ"ק שם, אות ב.

ובשיטת המתירים — הרמב"ם וסיעתו — שהבאנו בפנים, נחלקו המ"א והט"ז בכונתם. המ"א בסקי"ד כתב: "נ"ל כונת הרמב"ם כדרך השרים שיש להם סופר מיוחד או ח"ט מיוחד

דינו כדין הממונה על המכס (יג) ולע"פ שמשמיעים קול צננת צהלאת המטנע (הנהות מיימוני פיז) וע"ל סי' רכ"ג (יד) ויוזר שלא יש ישראל אלל הא"י צננת כשעוסק צמלאתו צמטנע או צקנלת המכס (מרדכי פ"ק דשנת):

רמה ישראל וא"י שותפין איך יתנהגו בשבת. וכו' סעיפים

א א ישראל ואינו יהודי שיש להם שדה (א) או תנור (ב) או מרחץ או ב רחיים של מים בשותפות (ג) או שהם שותפין בחנות בסחורה אם התנו מתחלה בשעה שבאו להשתתף שיהיה שכר השבת לאינו יהודי לבדו (ד) אם מעט ואם הרבה ושכר יום

ביאורי הגר"א

כו' שנת קנ"ג ח' : (יג) ואע"פ נ"כ תוס' פסידא כח"ט סי' רכ"ג ס"ה צהנה מיהו כו' : (יד) ויוזר שלא כו' ערוזין ל"ח ל"ט לא יהלך כו' : רמה (א) או תנור. תוס' ס' : (ב) או מרחץ. ס' :

ברכת אליהו

המחבר, „או תנור“], כ"ה בתוס' שם ד"ה לא. שכתבו, דשיטת ר"י היא דאין איסור רק בשדה, משום ד,חלק ישראל משהיה אף בחול במה שהעובד כוכבים טורח בו בשבת אבל בתנור אינו משהיה כלל במה שהעובד כוכבים עושה בו בשבת. אולם בתוס' שם כתבו שר"ת סובר דאין חילוק בין שדה לתנור. וסיימו בתוס' שגם ר"י חזר בו. (ב) [בסק"א הבאנו דברי התוס' בע"ז כב א. ומ"ש המחבר „או מרחץ“], כ"כ תוס' שם בשם התוספתא. וז"ל התוס' : ובתוספתא דמסכת דמאי [בפנינו בשינוי לשון] [פי"ו הי"ג] תניא ישראל ועובד כוכבים שלקחו שדה ומרחץ בשותפות לא יאמר לו ישראל לעובד כוכבים כו' קצרו של דבר בין כרם בין שדה בין מרחץ או תנור אם לקחו ישראל ועובד כוכבים בשותפות אסור לומר טול אתה חלקך כו' אלא אם כן התנו מתחלה קודם שלקחיהו שאין לישראל בשבת שום חלק.

(ג) [ד"ן זה ליתא בגמ' ובתוספתא הג"ל בס"ק א'—ב'. וזה מלשון] הרמב"ם בהל' שבת פ"ו הי"ז. (ד) [בסק"א הבאנו דברי הגמ' בע"ז כב א : ישראל וכו' לא יאמר וכו'. ואיתא עוד שם : ואם התנו מתחלה מותר

אמות ברה"ר. [וסיים הג"י : וכ"ש להציל מידם דאי לא שרו ליה יפסיד כל חובו בדיחוי כל שהו. וע"ע מש"ש ובד"א].

(יג) נ"כ משום פסידא. כמ"ש בפנינו רנ"ב ס"ה בהג"ה : מיהו במקום פסידא יש להקל. ושם מירי לתת חטים לתוך הריחיים, דלא חיישינן להשמעת קול, שיאמרו ריחיים של פלוני טוחנות בשבת. [וכתב המ"א שם בסק"ב, דבכה"ג מותר גם להשכיר לעצורם].

(יד) תניא בעירובין לח ב לח א : לא יהלך אדם לסוף שדהו לידע מה היא צריכה (אחר השבת — רש"י) כיצא בו לא יטייל אדם על פתח מדינה כדי שיכנס למרחץ. ומסיק שם בגמ' דטעם האיסור הוא משום ד,מוכחא מילתא (מה בעי בשדהו אם לא לידע מה היא צריכה ורחמנא אמר ממצאו חפצך וגו' (ישעיה נח, יג) וכן בפתח המדינה — רש"י). [ועט"ז סק"ו ומ"א סק"כ ושער הציון סקל"ט].

רמה (א) [בריש הסעיף ציין באה"ג סק"א : ע"ז כ"ב ושם בתוס'. ומ"ש המחבר דין שדה, כ"ה בגמ' שם עמוד א' : ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול. ומ"ש

וכתב הבה"ל בד"ה דבמקום, דמדברי המ"א משמע דעצם הענין לא פסיקא ליה, לפי המסקנא שלו, אם לענין שכר שבת מקילינן משום פסידא. והוסיף הבה"ל שם : אבל ה"טו' בסיון רמ"ה סק"ו סובר בהדיא ובמכס שהוא עסק גדול [וכן בני מסבע] לא אסרינן משום שכר שבת דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לידי איסור יותר גדול וכן דעת התוספות שבת ג"כ דבהפסד גדול מקילינן לענין שכר שבת ג"כ ועיין בביאור הגר"א דמשמע מיניה דמה שכתב הרמ"א דבמקום פסידא כה"ג וכו' הוא ג"כ חירוק מה שלא חששו כאן לשכר שבת ומשמע מזה דהוא סובר ג"כ כה"טו' ותוספת שבת הג"ל דיש בזה שכר שבת אך שהתירו משום פסידא. [ומה שכתב המ"א דזה דומה למי שיועד שיביאו לו סחורה וכו' עיין בתו"ש שהקשה דבענינו אין יכול ישראל להקנות לו דהוי דבר שלא בא לעולם ונראה דזה היה סברת הגר"א ג"כ ומה שיישבו הפמ"ג קצת היה נראה לו לדוחק], ע"כ. ולהלכה סיים הבה"ל שם : נמצא לפ"ז דה"טו' והתו"ש והגר"א כולם כחדא שיטתא

לחודי, והא דהתירו שכר שבת, זה רק בהבלעה. וכאן אין זה בהבלעה, והיה מקום לאסור. אולם בהפסד מרובה, אין לאסור משום טעם זה. וגם המ"א בסקי"ח העיר דהיה מקום לאסור, מהאי טעמא של שכר שבת. והקשה המ"א שם, דהרי לגבי תנור ומרחץ איתא בר"ס רמ"ג, דשכר שבת אסור, אף דלפעמים ההפסד גדול יותר מההפסד שבמכס. דהרי לגבי מכס, נמי לפעמים אף שלא יטול של שבת לא יהי לו הפסד מכיסו, ובכ"ז אסור. אי"כ למה בנדון פסידא מותר. והירך המ"א דוינו שאני דמ"מ באותו יום יש פסידא דחשיבין לכל יום בפני עצמו אכן ג"ל דאין שייך כאן שכר שבת כלל דהא אין העובד גילולים גותן לו שכירות כלל רק שקנה ממנו המכס והו"ל כאילו קנה ממנו סחורה לכן שרי מדינא כשהעובד גילולים נוטל כל הריחוק רק שאסור משום מראית העין שיאמרו שהוא עושה לצורך ישראל והישראל שוכרו לכתוב בשבת ולקבל המכס ווי"ש רמ"א ולא חיישי' וכו' דבמקום פסידא וכו', ע"כ.

באר הגולה

ג. הרה"מ ס. נפ"ו.

א' כנגד יום השבת לישראל לבדו מותר (ה) ואם לא התנו בתחלה כשיבואו לחלוק נוטל הא"י שכר השבתות כולם והשאר חולקי' אותו ג' ואם לא היה שכר שבת ידוע יוטל הא"י לבדו שביעית השכר וחולקים השאר: הנה: (ו) ויש מתירין השכר נדיענז אפילו לא התנו וחלקו סתם (הרא"ש פ"ק דמס' ע"ז ורנ"י ירוחם סי' צ) וי"ל דהפסד גדול יש

ביאורי הגר"א

חמ"י איכסף רנ"ל וי"ל דמספקא להו ללישנא נתר"ל וכיון ללישנא קמא סתמא דגמ' קאמר כן הלכה. ר"ן: (ו) ויש

לחשון כיצד כגון שיחשבו כו' ע"ש: (ה) ואם לא התנו פ' לחומרל משום דקשה שם תפשוט לחסור לחל"כ

ברכת אליהו

כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור. ועוד איתא שם: איבעיא להו סתמא מאי (שקיבלו סתם ועשו סתם עובד כוכבים בשבת וישראל אחד בשבת ולא אמר ישראל מעולם טול אתה את השבת ואני בחול מהו לחלוק סתם בשוה ולא יזכיר ישראל את השבת — רש"י) ת"ש אם התנו מתחלה מותר הא סתמא אסור אימא סיפא אם באו לחשבון (הזכיר לו ישראל של שבת באותה חלוקה וגלי דעתיה דשלוחיה הוא — רש"י) אסור הא סתמא מותר (דאף בשעת חלוקה סתם מותר — רש"י) אלא מהא ליכא למשמע מינה. ומ"ש המחבר לקמן, ויש מתירי'ם, כן הוא ברא"ש שם פ"א סכ"ה וברבינו ירוחם נתיב י"ב ח"י"ב, דפסקו הך בעיא דלא איפשיטא לקולא, משום דהוא ספק דרבנן. ודברי המחבר כאן הם מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ו הי"ז. ופ' הרמב"ם הך בעיא לחומרא. אע"ג דהו"ל לפסוק לקולא, משום דהוי כשה ליה שם דתפשוט דאסור, דאל"כ אמאי איכסף רבא. והיינו דאיתא

ואם באו לחשבון אסור. ובספ"ג כתבנו דדברי המחבר הם מלשון הרמב"ם]. ופ"ל לרמב"ם דמ"ש בגמ' שם, "ואם באו לחשבון אסור", קאי אף א"א, אם התנו בתחלה. והיינו דגם בהתנו אסור לחשב את מלאכת שבת כנגד מלאכת חול, אלא שיתנו ששל שבת יהא לעכו"ם, וכנגד זה — של יום חול לישראל. ובמ"ש הרמב"ם בפ"י מהל' מאכלות אסורות הי"ד והשריע מיו"ד סימן רצ"ד סי"ג, ע"ש. וי"ל השו"ע שם: עכ"ר וישראל שהיו שותפים בנטיעה אם לא התנו מתחלה אסור ואם התנו מתחלה השותפות שיהא העובד כוכבים אוכל שני ערלה וישראל אוכל ג' שנים משני היתר כנגד שני ערלה ה"ז מותר וכלכך שלא יבואו לחשבון כיצד כגון שיחשבו כמה פירות אוכל העובד כוכבים בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות שזה אסור מפני שהוא כמחליף פירות ערלה. וע"ש בס"ק מ, מא.¹

(ה) (1) בספ"א הבאנו דברי הגמ' בע"ז כב א: ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לעובד

שם שלשון הרמב"ם לא משמע דדברי הרמ"ם. וסיים שם: וזהו שכתב אם מעט ואם הרבה פ"י אפילו אם התנו אסור לחשוב המעות אלא אם מעט ואם הרבה ודוק, ע"ל. אלא דעדין צ"ב — לפי רבנו — מדוע השמיט הרמב"ם הך דינא דגאם באו לחשבון אסור. ונראה ורבינו אויל בשטת השכ"ר ביו"ד סימן רצ"ד סקכ"ז. וזו תמצית דברי הש"ך בהסבר דברי הרמב"ם. ומהרמב"ם בהל' מאכלות אסורות פ"ו הי"ד מ' דגאם באו לחשבון" קאי אף אהתנו. שהרי פסק שם: ובלבד שלא יבאו לחשבון כיצד כגון שיחשבו כמה פירות אכל הנכרי בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן הפירות אם התנו כזה אסור שהרי זה כמחליף פירות ערלה. ולפ"ז תמה שם הש"ך על שיטת המ"מ וחבריו: ולא עמדת על סוף דעתם דהיאך אפשר לומר דדעת הרמב"ם כן הרי גבי ערלה כ' אם באו לחשבון אסור אפי' אם התנה וכ"כ הטור סימן זה בשם הרמב"ם ושבת וערלה דין אחד להם כדמוכח בש"ס לפי הרמב"ם ובמ"ש הר"ן ספ"ק דע"ז. ולכן כתב שם הש"ך: אבל לי נראה ברור שהוא מפרש וא"ל דקאמר בש"ס ואם באו לחשבון אסור ולא כפרשי' אלא כפי' הראב"ד שהביא הר"ן דאהתנו קאי וס"ל דה"פ מה שאמרנו ואם התנו מותר היינו דוקא בשתתנו שיאכל העכו"ם שני ערלה והישראל שני היתר בין מעט בין הרבה ולא דקדקו בחשבון אבל אם באו בחשבון דהיינו שהתנו כזה שיאכל העכו"ם ימי איסור ואח"כ יחשבו כמה פירות אכל העכו"ם בימי איסור עד שיאכל הישראל כנגד אותן הפירות אם התנו כזה אסור דדוקא כשתתנו סתמא שיטול העכו"ם בשבת והישראל בחול בין מעט בין הרבה אם כן הוי השדה בימי איסור של עכו"ם ואין לישראל חלק בו וכן היתה השדה בימי היתר של ישראל לגמרי אבל כשתתנו שיחשבו אח"כ א"כ הוי כמחליף פירות ערלה ואינו חשבו תנאי. וסיים הש"ך שם: וא"כ בפרוש הנכרי בהל' שבת באו לחשבון שהרי כ' דאם התנו מתחלה שיהא שכר שבת לעובדי כוכבים

קיימי וכן משמע בלבוש ועיין בא"ר שגם בתשובת ר"ט צהלון משמע כן וע"כ יש להקל בזה אך לדברי כולם משמע דבשכיר יום אין להקל בשום גונא.

1 בפנים ביארנו, דהרמב"ם ס"ל דמ"ש בע"ז כב א "ואם באו לחשבון אסור", קאי אף על מ"ש בגמ' "אם התנו מתחלה וכו'". ורש"י בע"ז שם לא פ"י. כן, וכתב שם ב"ד"ה ואם באו לחשבון: לאו אהתנו מתחלה קאי אלא מילתא באנפי נפשא היא כלומר אם קיבלו סתם ועשו סתם ועי"ל העובד כוכבים בשבת וישראל בחול ולא צוהו ישראל ובאו לחשבון לאחר זמן לומר כמה ימי שבת נטלו אתה ואני אטול כנגדן ימי החול. והוסיף שם רש"י בדי"ה אסור, דטעם האיסור הוא משום דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתו דעובד כוכבים שלוחו היה. והרמב"ם בהל' שבת פ"ו הי"ז פסק: המשתתף עם הנכרי במלאכה או בסחורה או בחנות אם התנו בתחלה שיהיה שכר השבת לנכרי לבדו אם מעט אם הרבה ושכר יום אחר כנגד יום השבת לישראל לבדו מותר ואם לא התנו בתחלה כשיבואו לחלוק נוטל הנכרי שכר השבתות כולם והשאר חולקי' אותו ואינו מוסיף לו כלום כנגד יום השבת אלא א"כ התנו בתחלה. ותמחה הנושאי כלים מדוע השמיט הרמב"ם הך דינא "ואם באו לחשבון אסור". ותירץ המ"מ: נראה שהוא מפרש כפירש"י ו"ל שפירש דה"ק אם לא התנה מתחלה וגם לא אמר לו טול אתה חלקך בשבת ואני בחול אלא שעמד זה ונטל את חלקו מעצמו בשבת ולסוף באו לחשבון אסור דנכרי שלוחיה הוא. ודברי המ"מ מבוארים באריכות בשו"ת הרדב"ז (ללשונות הרמב"ם) תשובה אלף תקצ"ו. וכשיטת המ"מ איתא גם בב"י הכא ובעוד אחרונים. [וראה גם בספר בנין שלמה מה שהאריך בביאור דברי הרמב"ם]. אולם כפי המבואר בפנים, מוכח מדברי רבנו דלפניו על המ"מ, ומפרש דהרמב"ם ס"ל לא כפירש"י. וכן הוא בחיבורים וביאורים מלוקטים על דברי רבינו הרמב"ם וז"ל מהגר"א, המודפס בחלק מספרי היד החזקה לרמב"ם. וכתב

באר הגולה

ד מהר"י אבנה
לדברי הפוס' לחומרה.
ה נ"י מדברי התוס'
דע"ז כ"ב.

לסמוך עליהו (ז) וי"א שכל זה לא מיידי אלא נשותפות שכל אחד עוסק ביומו (נ"י) אצל כשניהם עוסקים ביחד כל ימי החול ובשבת עסק האינו יהודי לבדו מותר לחלוק עמו כל השכר (ח) דליתו יהודי אדעתיה דנפשיה ק"ל ענין דאין הישראל נהנה במלכתו בשבת כיון שאין המלכה מוטלת עליו לעשות (ט) וי"א לא יטול שכר שבת אלא בהנצלה עם שאר הימים (ר"ן פ"ק דשבת סוף פרק כל כתבי): ב (י) ה היכא שהתנו בתחיל' אם אח"כ בשעת חלוקה נתרצה הא"י לחלוק בשוה מותר: ג (יא) ה היכא שלא התנו בתחילה יש תיקון ע"י שיחזור המוכר להם דמי הקרקע או ימכרוהו לאיש אחר ויחזרו ויקנוהו בשותפות ויתנו בשעת

ביאורי הגר"א

מתירין. לקולא: (ז) וי"א. כנ"ל נס' רמ"ג ס"ח
הנ"ס: (ח) דא"י. כנ"ל שם אריסא כו': (ט) ומ"מ
לא. ד"מ כ"ח א' השוכר כו' וכמ"ש בתוספתא סוף שבת

ברכת אליהו

בכ"מ וכ"כ הרב אלפסי ז"ל בפרק ערבי פסחים, עכ"ל.
[וראה מ"ש בענין כלל זה בסוף ספר ברכת אליהו על אבן
העזר חלק ג' עמוד תרנ"ג. ועד"א].

(ז, ח) דהו"ל כאריס, כנ"ל בפיומן רמ"ג ס"ח בהנ"ה:
ואע"פ שלא לקחה העכו"ם רק לשליש או לרביע ויש לישראל
הנאה כמה שהעכו"ם עובד בשבת שרי דעכו"ם אדעתא
דנפשיה עובד. וכמ"ש בסמ"ג דהמקור הוא מדברי הגמ'
בע"ז כא ב: אריסא אריסותיה קעביד. [ועיין במ"א כאן
סק"ה ובמ"ב סק"ן].

(ט) ב"מ נח א: השוכר את הפועל (גובר של הקדש ששכר
פועלים משל הקדש — רש"י) וכו' אין גותנין לו שכר
שבת. (אם שכיר יום הוא — רש"י) לפיכך אין אחריות
שבת עליו (אם אירע בהן קלקול בשבת אין חייב לשלם —
רש"י) היה שכיר שבת (שבוע — רש"י) שכיר חדש שכיר
שנה שכיר שבוע (שמיטה שלימה — רש"י) גותנין לו
שכר שבת (שנבלע בשכר שאר הימים ואינו מפורש לשבת
— רש"י) לפיכך אחריות שבת עליו. וכמ"ש בתוספתא סוף
פ"ח דשבת הט"ז — על הברייתא הנ"ל — [בפנינו בשינוי
לשון קצת]: ולא יאמר תן לי שכר שבת אלא תן לי שכר
עשרה ימים. והביאה הרי"ף שם פרק השואל קנא א.
(י) תוס' דע"ז כב א ד"ה ואם וע"ש.²

(יא) [בבא"ה] סק"ה צ"ח לב"י מדברי התוס' בע"ז כב.
וזה] בתוס' שם עמוד א ד"ה לא, שכתבו: מעשה כך היה

שם: הגהו מוריקאי (זורעי גנות כרכום — רש"י) דעובד
כוכבים נקט בשבתא (לחרוש לזרוע ולקצור — רש"י)
וישראל בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו איתביה
רבינא לרבא ישראל ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות
לא יאמר ישראל לעובד כוכבים טול חלקך בשבת ואני בחול
ואם התנו מתחלה מותר ואם באו לחשבון אסור איכסיף
לסוף איגלאי מלתא דהתנו מעיקרא הו. ומפשטות לשון
הגמ' מ' דמיידי בסתמא. ומדקשו' על רבא שהתיר, מ'
שאף בסתמא אסור. דאל"כ אמאי איכסיף רבא, הא הוי
שם סתמא ולכן התיר. אלא ודאי שגם בסתמא אסור. וצ"ל
דהא דגמ' לא פשטה הך בעיא מהך דאיכסיף רבא, הוא
משום דמפסקא להו ללישנא בתרא. דאיתא שם על הך
עובדא: רב גביהו מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה
הוה עובד כוכבים אכיל שני דערלה וישראל שני דהתירא
אתו לקמיה דרבא שרא להו והא אותביה רבינא לרבא
לסיועי טייעיה והא איכסיף לא היו דברים מעולם. וכתב
הר"ן שם: וכי איבעיא לן סתמא מאי אליבא דרב גביהא
מבי כתיל איבעיא לן [דאמר] דהאי עובדא גבי ערלה הוה
ולא היו דברים מעולם דאיכסיף הילכך בסתמא לא שמעינן
מידי ומשום הכי איבעיא לן. וכיון דלישנא קמא פתמא
דגמ' קאמר, כן הלכה — הרי"ף שם. וז"ל: וכיון דלישנא
קמא לישנא דגמ' הוא ולישנא בתרא דרב גביהא מבי כתיל
הוא כלישנא דגמ' נקיטינן שכן דרך הגאונים ז"ל לפסוק

לבדו אם מעט אם הרבה כו' ר"ל דדוקא תנאי כזה שהתנו שיהא
לעולם של עכו"ם אם מעט אם הרבה ולא יבואו לחשבון
מהני.

2 בבא"ה ג סק"ד כתב דמקור דין זה הוא ממהר"י אבונה,
לדברי הפוסקים את הבעיא הנ"ל בסק"ה לחומרה. ורבנו ר"ל
דכן מ' מדברי התוס'. דבסק"ה הבאנו לשון הגמ' בע"ז כב א:
אם באו לחשבון אסור הא סתמא מותר וכו'. וכתבו תוס'
שם: וא"ת לימא דה"ק אם באו לחשבון אסור אפי' התנו
מתחלה וי"ל דס"ל דדואי את התנו מתחלה מותר בכל ענין.
וביאר הדמשיק אליעזר: ואין כוונת רבנו מ"ש דבהתנו מותר
בכל ענין והלא המחבר גופיה ס"ל ולא כהתוס' דהרי פוסק
בס"א דבאו לחשבון אסור אף בהתנו וממילא דאין ראייה דמותר
לחלוק בהתנו בשוה. אמנם כוונת רבנו דלשית המחבר דס"ל
דבאו לחשבון קאי אהתנו אה"נ דמפרש באמת לא סתמא שרי
קאי אהתנו בכדי שלא תקשה דיוקא דרישא לסיפא ובסתמא

בלא התנו אה"נ דאסור כמו שפסק בס"א וא"כ עכ"פ מוכח
דהתנו וסתמא שרי דהיינו שבאו לחלוק אח"כ בשוה והלא
האבעיא דסתמא מאי מיידי כשבאו אח"כ לחלוק בשוה וע"ז
דייקנן מסיפא דוקא באו לחשבון אסור בהתנו אבל סתמא
לחלוק אח"כ בשוה שרי בהתנו, עכ"ל.
אולם הד"א לא העלה ארוכה על מה שציין רבנו לדברי
תוס'. ונראה מלשון רבנו שמדברי התוס' מ' כדברי מהר"י
אבונה. וביותר יש להעיר לפי דברי הש"ך ביו"ד רצ"ז סק"ז,
הג"ל בהערה ו'. דהרי דעת השו"ע היא כדעת הרמב"ם וכתב
שם הש"ך לדעת הרמב"ם אין מקום כלל לקושי' התוס'.
וז"ל הש"ך שם: דודאי לפירושו' (תוס' ור"ן) שבהינו דאם
באו לחשבון היינו לאחר זמן קשיא אבל לפי הרמב"ם לא
קשה מידי ולא שייך לומר דאשמעינן דאפי' התנו אסור דהא
כיון דהתנו שיבואו לחשבון אם כן התנאי מעיקרא ליתא
ודו"ק.

באר הגולה

ו' הרמ"ם ס' פ"י
ותשו' רב שריה גאון.
ז' שם בשו"ת הגאון
ומרדכי פ"ק דשבת
ג'ס סו"ג.

הקניה ואם נשתתפו בחנות ולא התנו יחזור כל אחד ויטול חלקו ויבטלו השותפות ואחר כך יחזרו להשתתף ויתנו בתחלה ואם קבל הקרקע לעשות בו מלאכה בשותפות יבטלו השיתוף וימחלו זה לזה ואחר כך יחזרו להשתתף ויתנו בתחלה. הנה: (יב) ואם ירצה להשכיר לאינו יהודי חלקו בשבת או לשכרו בקנות שרי וכו' שנתאר לעיל ס"ס רמ"ד לענין מכס ומטע דשרי וכ"ש כאן דשרי עם שותפות אינו יהודי: ד (יג) ויכול ישראל ליתן לאינו יהודי מעות להתעסק בהם ואע"פ שהאינו יהודי נושא ונותן בהם בשבת חולק עמו כל השכר בשוה (יד) מפני שאין מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה שנא' שהאיי עושה שליחותו (טו) וכן אין העסק ניכר ממי הוא: הנה: (טז) ודוקא כפי האין גוונא שהאיי נושא ונותן לחוד עם המעות לכל אס כל אחד עוסק ביומו וישראל צריך לעסוק נגד מה שעסק האיי בשבת אסור (כ"י) שם גאון) וישראל שיש לו משכון מן האיי עיין לקמן סימן ס"ה סעיף ז' וג': ה (יז) ו מותר לישראל ליתן מחורה לאיי

ביאורי הגר"א

נ"ס' שאלם לל התנו אסור: (טו) וכן אין כו' שאלם היה ניכר אסור כמ"ש נס' רמ"ם ס"ל לא ישכיר כו' דסתם מרתן כו' ולמרי כו': (טז) ודוקא. כ"ל נס"ל: (יז) מותר לישראל כו'. כ"ל: (יח) ובלבד. יתנאר

(יב) ואם ירצה. וי"ע דדוקא בנזק פסידא וענ"ש ומ"א: (יג) יכול כו'. ומ"ש ארי' אריסותי' קעניד וכמ"ש נס"ל נהנייה לכל נשנייה כו'. וי"ש ודוקא נכ"ה כו': (יד) מפני שאין כו'. שאלם ה' מוטלת עליו אסור כמ"ש

ברכת אליהו

במ"א, לגבי שותפין שאם לא התנו שיעשה העו"ם בשבת ואח"כ עשה העו"ם, שאסור לישראל לקבל חלקו. (טו) שאם היה ניכר שהעסק הוא של ישראל ונקרא על שמו, אסור. כמ"ש בפס"מ רמ"ג מ"א: לא ישכיר אדם מרחץ שלו לעו"ם מפני שנקרא על שמו כו' דסתם מרחץ לאו לאריסותא עביד ואמרי שכל הריחא של ישראל ושכר את העו"ם בכך וכך ליום כו'. (טז) כנ"ל בפ"א, דהא דאסור בשותפות, לא מיירי אלא בשותפות שכל א' עוסק ביומו אבל כששניהם עוסקי' ביחד כל ימי החול ובשבת עוסק העו"ם לבדו מותר לחלוק עמו כל השכר. [וכמ"ש בס"ק י"ג]. (יז) והטעם דמותר כה"ג אם קצץ. הוא לפי שהא"י יש לו חלק בריחא, או שקוצץ לו שכר, דאז אדעתיה דנפשיה קעביד. [וזה כנ"ל בפ"א: אבל כששניהם עוסקים ביחד כל ימי החול ובשבת עוסק האיני יהודי לבדו מותר לחלוק עמו כל השכר דאיני יהודי אדעתיה דנפשיה קא עביד וכו'.

בימי רבינו תם שגבה ישראל אחד בחובו תנור אחד מעובד כוכבים והיה לו לאופה המסיק התנור חלקו בתנור והיה לו ליתרדי ליטול כך וכך ימים בחלקו ולאופה כמו כן וכך ולא התנו מתחלה זה לזה טול אתה חלקך בשבת ואני חלקי בחול וכו' וגם ר"ת באותו מעשה דתנור צוה לקבל החוב מן העובד כוכבים ולחזור ולהלוות ולהתנות מתחלה. (יב) וי"ע דדוקא במקום פסידא. וענ"ש סק"ג ומ"א סק"ח. (יג) כמ"ש בעי"ז כא ב: אריסא אריסותיה קעביד. וכמ"ש בס"א כהני"ה — לגבי שותפים — וי"א שכל זה לא מיירי אלא בשותפות שכל אחד עוסק ביומו אבל כששניהם עוסקים ביחד כל ימי החול ובשבת עוסק העו"ם לבדו מותר לחלוק עמו כל השכר דעו"ם אדעתיה דנפשיה קא עביד וכו'. וכמ"ש בס"ק ז, ח. וי"ש כאן כהני"ה: ודוקא כהני"ה שהעו"ם נושא ונותן לחוד עם המעות אבל אם כל אחד עוסק ביומו וכו' אסור. (יד) שאם ה' מוטלת על ישראל לעשותה אסור. כמ"ש

ובסימן רמ"ד סק"ח כתב דרמ"א אינו מתיר שכר שבת בלי הבלעה, ע"ש. ואכמ"ל.

וכעין זה כתב גם בערוך השלחן כאן בסק"ג, וז"ל: וצ"ל דדעת רבנו הרמ"א כן הוא דכיון שהאינו יהודי שותף בעצם התנור ולא מיני שלא יאפו בו בשבת וא"כ אין ביכולת הישראל למונעו א"כ מה לי אם יקח חצי השכר או שישווה עמו כך וכך וזה טוב יותר מחצי השכר כמובן ואין כוונתו שיוכיר לו להדיא שבת אלא שיאמר לו תתן לי בעד חלקי כך וכך ליום (כ"מ מהמ"א סק"ח ומהגר"ן סעיף י"ד), עכ"ל. ובשע"צ סק"ב כתב, דלא ברירא דעת המ"א לפי המסקנא, היכא דא"א לבטל השותפות. ושם בסק"א כתב: וכן הגר"א בביאורו נשאר בצ"ע בזה ומשמע ג"כ דס"ל ולא שרינן שלא במקום פסידא ולא ביאר דעתו אי ס"ל כה"ס ובענינו לא שייך להתיר כלל משום פסידא.

3 ה"ט' בסק"ג חולק על דין זה של הרמ"א, והסיק לדינא שכל ההיתר של הפסד מרובה דאינא בסימן רמ"ג הוא רק במכס שהעסק גדול, ואדם בהול על ממונו, ולכן שרינן משום פסידא. משא"כ הכא אין להתיר שכר שבת אף בהפסד מרובה, רק בהבלעה אפי' במקום דא"א לו לבטל השותפות. וגם המ"א בסק"ח דן בדברי הרמ"א, והעלה דבסתם קיבולת אסור אפי' בהפסד מרובה. והכא מיירי דקודם שקבלוהו התנה שמשכיר לו לכל ימי השבתות וגם ב' וי' ימים מימי החול, וכך וכך מעות יטול עבור עבודתו, דאין כאן שכר שבת. והוסיף שם המ"א דעיקר חידושו של הרמ"א הוא, דקמ"ל דלא חיישינן בזה למראית העין שיאמרו לצורך ישראל הוא עושה, כיון שידוע שיש לא"י חלק בו. וביאר הלבושי שרר שם, דו"ש הרמ"א: וכמו שנתבאר לעיל ס"ס רמ"ה. ר"ל כמו דלענין מכס ומטע שרי משום פסידא ולא חיישינן למראית עין הו"ה כאן לא חיישינן. [אלא שבלבושי שרר הקשה דברי המ"א אהדדי.

באר הגולה

ח תוספות ור"ע
נפסק"ק דע"ז
ס מרדכי פ"ק דשבת
א רמ"ם נפרק ו'
מה"ש ודעת הר"ף
ב הר"ש דגם ר"י
זה"ל דשבת יט וכן
נראה מפירוש"י שם.
ג שם נתום והר"ף
והר"ה ושלח פוסקים.
ד סמ"ג וסמ"ק וספר
התרומה והג"ת פרק
י' גסס התוספות.

למכור אם קצץ לו שכר (יח) ובלבד שלא יאמר לו מכור בשבת ה תנור שלקחו ישראל משכון מא"י וקבל עליו האיני יהודי שמה שיעלה שכר התנור יתן לישראל ברכית מעותיו מותר ליטול שכר שבת לפי שהוא ברשות האיני יהודי ואין לישראל חלק בו וגם אין הישראל אומר לו לעסוק בשבת והאיני יהודי כי מרח בנפשו מרח לקיים תנאו: ו (יט) אם אפו א"י בתנורו של ישראל בשבת על כרחו ונתנו לו פת בשכר התנור אסור ליהנות ממנו:

רמו דיני השאלה והשכירה לאינו יהודי בשבת. ובו ה' סעיפים

א (א) מותר להשאיל ולהשכיר כליו לאינו יהודי ואע"פ שהוא עושה בהם מלאכה בשבת מפני שאין אנו מצווים על שביית כלים ב וי"א דכלים שעושין בהם מלאכה כגון מחרישה וכיוצא בה אסור להשכיר לאינו יהודי בע"ש וביום הה' מותר להשכיר לו (ב) ג ובלבד שלא יטול שכר שבת אלא בהבלעה כגון שישכיר לו לחדש או לשבוע (ג) ד ולהשאיל לו מותר אפילו בערב שבת: הנה: וכן עיקר כסדרא האחרונה ומותר להשאיל לו צערנ שנת (טור וסו"מ וסמ"ק ותוס' פ"ק דשבת) (ד) לע"ג שנתה שהאיני יהודי

ביאורי הגר"א

כ"ל: (ג) ולהשאיל. שם לא ישאלנו כו' כוונת נפסק"ק:
(ד) אף ע"ג שמתנה. דכלן לא שייך טעמא דשכירות דיש
ריות לישראל כו' ע"ש נראה וע"ש נהג"מ פ"ו ס"ק ק'
תניא בתוספתא דמשכיר כו' ומחליף כו' ור"ל דאין משכיר
ממש אלא חלק קטני כיצד מחליף דממש שכירות אסור

נכ"י רמ"ז ס"ח ע"ש: (יט) אם אפו כו'. שם נהג"מ
ואם נלו לחשון אסור אף דיעבד:

רמו (א) מותר כו'. כדעת הרמ"ף שהשמיטה דס"ל דמי
היא דס"ל דמחויין כו': (ב) ובלבד. מהא דמיא כ"ח

ברכת אליהו

כדי שיגיע לביתו (הנכרי לביתו מבעוד יום ואע"ג דבדידיה
קטרה מחמירין ב"ש דמיחלף בשלוחו — רש"י) ובי"ה אומרים
כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה ר"ע אומר כדי שיצא מפתח
ביתו (של ישראל — רש"י). והלכה כדברי ב"ה, וכמ"ש
בפ"ב. שאסור רק, אם הוא סמוך לחשיכה כל שאין שהות
להוציאו מפתח ביתו של המשאל קודם חשיכה.

(ד) דכאן לא שייך טעמא דשכירות, דיש ריות לישראל
כו'. ע"ש ברא"ש שבת פ"א סל"ו. דלעיל בסק"א הבאנו
דברי הגמ" שם יט א: לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש.
וברא"ש שם הביא פ"י הר"י, דמירי בכלים דעושין בהן
מלאכה ושאר כלי אומנות. והאיסור הוא משום דמחוי
כשלוחו של ישראל. וכת' ע"ז הרא"ש: ואע"ג דדרו בית
הלל עורות לעבדן עם חשיכה דנכרי לנפשיה קעביד כיון
דקצץ לו דמים שאני התם שאין ריות לישראל במה שהנכרי
עושה בשבת אבל בשכירות כלים ידוע הוא ואפילו בהבלעה
אם ישכיר לו חוץ משבתות לא יתן לו כל שכירותיו הלכך
כיון שיש ריות לישראל במה שהכלים נשכרים אצל הנכרי
מחוי מלאכה שנכרי עושה בהן בשבת כשלוחו של ישראל,
עכ"ל. וע"ש בהג"מ הל' שבת פ"ו ה"ח פסקי, שכתב:
תניא בתוספתא דמשכיר אדם גומחו לו מים לנכרי ומחליף
עמו של שבת למחוי שבת ואינו חושש. מכאן הורה רבי
במקום שמבשלין המלה שישכיר היהודי מחבת שלו לנכרי
והנכרי יתן לו מחבת שלו ביום אחר מקונטרס ה"ר קורב"ל:
עכ"ל. ומ"ש בתוספתא, "משכיר", ר"ל דאין משכיר ממש,
דזה ודאי אסור. אלא משכיר היינו, "מחליף". והא דקתני

(יח) יתבאר כסימן רמ"ז מ"א. ע"ש, שנפסק במחבר: שולח
אדם אגרת ביד עכו"ם וכו' ובלבד שלא יאמר לו שילך
בשבת. ועמ"ש בסק"ב.

(יט) [בבאה"ג סק"ט ציין למרדכי בפ"ק דשבת. וזה שם
בסימן רמ"ו. ושם הביא ראה] מגמ' דע"ז כב א: ישראל
ועובד כוכבים שקיבלו שדה בשותפות וכו' ואם באו לחשבון
אסור (דשכר שבת הוא גוטל דגלי דעתו דעכו"ם שלוחו
היה — רש"י). [וסיים המרדכי שם: אלמא כל שכר שם
אסור אפי' בדיקבד דהא קתני אם באו לחשבון אסור משום
דמחוי כשכיר שבת והאי אם באו לחשבון כמה נטל
הנכרי בשבת וכמה הישראל באחד בשבת דיעבד הוא ואסור.
ועיין בבה"ל ד"ה אסור].

רמ"ל (א) שבת יט א: ת"ר לא ישכיר אדם כליו לנכרי
בע"ש (לעשות בהן מלאכה בע"ש דנראה שמשכירו לו
לצורך השבת — רש"י) בד' ובה' מותר וכו'. והא דכתב
המחבר, "מותר להשאיל וכו'", הוא כדעת הרמ"ף שם
שהשמיטה להך ברייתא. וכתבו הרא"ש שם פ"א סל"ו והר"ן
שם, שטעמו משום דס"ל דהאי ברייתא ב"ש היא דס"ל
דמצווין על שביית כלים. אבל לדידן דקיי"ל כב"ה דאין
אדם מצווה על שביית כליו אפי' בע"ש מותר — לשון
הב"י.

(ב) מהא דב"ב נח א: השוכר את הפועל וכו' אין גותנין
לו שכר שבת וכו'. ופני"ל בסימן רמ"ה סק"ט.

(ג) שבת יח ב: ת"ר ב"ש אומרים לא ימכור אדם חפצו
לנכרי [ו] לא ישאלנו ולא ילוננו ולא יתן לו במתנה אלא

באר הגולה

ה סס.
ך שנת י"ח וכ"ע
חליט דנית הלל.
ז סמ"ג והתרומה.
ח טור וסס.

יחזור וישליל לו ולא תמרינן ככי הלי גוונל דהוי כשכירות (הנהות מיימוני פ"ז):
ב (ה) ה אסור להשאיל שום כלי לא"י בשבת ו ואפילו כערב שבת אם הוא סמוך
לחשיכה, כל שאין שהות להוציאו מפתח ביתו של המשאיל קודם חשיכה ו מפני
שהרואה סבור שישראל צוהו להוציאו: ג (ו) ה אסור להשכיר או להשאיל בהמתו
לאינו יהודי (ו) כדי שיעשה בה מלאכה בשבת שאדם מצווה על שביתת בהמתו:
הנה: (ח) חלל יכול להשכירה או להשליח ולהתנות שיחזירה לו קודם השבת חלל לא מהני אם

ביאורי הגר"א

נע"ש דסס סתמא קתני: (ה) אסור להשאיל. כלמד
מונשו ואפי' נע"ש כו': (ו) אסור להשכיר. ע"י

ברכת אליהו

אומר לא ישכיר אדם מרחצו לעכו"ם מפני שנקרא על שמו
ועכו"ם זה עושה בו מלאכה בשבתות ובימים טובים וכו'
אבל שדהו לעובד כוכבים מאי שרי מ"ט אריסא אריסותי
קעביד וכו'. ובהמשך מביאה הגמ' דרשב"א אומר דלא
ישכיר אדם שדהו לכו"ם מפני שנקראת על שמו וכותי
עושה מלאכה בחולו של מועד. והקשתה הגמ': אבל עכו"ם
מאי שרי דאמרי אריסא אריסותי עביד א"ה כותי גמי
אמרי אריסא אריסותי עביד. ומשנינן: אריסותא לרשב"א
לית ליה. ומסיקה הגמ' שלעכו"ם מותר, מכיון שאם יאמרו
לו לא לעשות מלאכה בשבת הוא יציית. אבל כותי אם
יאמרו לו לא יציית. [וכתב הר"א: והא דהתם מותר להשכיר
אף לשבת שהיה תחת ידי העכו"ם והוא אסרינן ביד עכו"ם
אף אם מתנה עמו (שלא יעבוד בשבת) היינו משום דהתם
הלא אין החשש רק משום הרואים וא"כ אין לחוש רק
שיעשה בגלוי בזה מתני תנאי דלא יעשה בגלוי נגד התנאי
משא"כ כאן חיישינן שמא יעשה מלאכה עם הבהמה בצנעא].

מחליף דהא קתני, ביצר, "משכיר" דאיתא ברישא, היינו
שמחליף עמו של שבת למוצאי שבת. ולא יתכן לומר דהכוונה
לשכירות, דמשכ שכירות אסור בע"ש, רשם בברייתא פתמא
קתני.
(ה) נלמד ממש"י המחבר: ואפי' בע"ש אם הוא סמוך
לחשיכה כל שאין שהות להוציאו מפתח ביתו של המשאיל
קודם חשיכה. [ומקור דין זה הוא בשבת יח ב, הנ"ל בס"ג.
וכ"ש שאסור בשבת].
(ו) ע"ז פו א. דשם מבואר דהא דאין מוכרים לעכו"ם
בהמה גסה, הוא משום דהעכו"ם עביד בה מלאכה. ופרכינן:
וניעביד כיון דבונה קנייה. ומשני: גזירה משום שאלה
ומשום שכירות. והדר פרכינן: שאלה קנייה ואגרא קנייה,
ומסיק דשכירות לא קניא. [ועב"ח ומ"א סק"ח].
(ז) צ"ל: שמא יעשה בה מלאכה.
(ח) כמ"ש בספ"ק דע"ז כב א, אבל עובד גילולים כו'
דאמרינן ליה וציית פו'. דשם כא ב איתא בגמ': רשב"ג

ע"י. וסיים שם הבה"ל: וצ"ע. ואפשר שספקו הוא משום דברי
הא"ר שהביא מקודם. שהא"ר כתב בשם המלבושי יו"ט, דכיון
דלא הוי בדרך שכירות ממש לומר אתן לך וכו' מותר. ויתכן
שספקו הוא אף לפי דברי רבנו, שהא"ר כשנתן הא"ר את
כליו על יום אחד יותר, זה רק בדרך שכירות, ולא בדרך
התנאה כחליפין.

2 הרמב"ם בהל' שבת פ"כ ה"ב פסק: אסור לישראל להשאיל
ולהשכיר בהמה גסה לעכו"ם שלא יעשה בה מלאכה. וכתב
הר"א, דמלשון הרמב"ם מ' כגורסא שהביא רבנו. ונראה דכוונתו
מהא דלא כתב הרמב"ם כלשון השו"ע שבפנינו "כדי שיעשה",
אלא כתב "שלא יעשה", והיינו שמא יעשה. וע"ז מש"ש בזה.
ובמ"ב סק"א כתב שמהשו"ע גופא מוכח כג' רבנו. ונראה
דכוונתו מהמשך לשון המחבר: ואם השאילה או השכירה לא"י
והתנה עמו להחזירה לו קודם השבת ועיכבה בשבת יעקירה,
בינו לבין עצמו וכו', הרי שאף אם התנה שהא"י יחזיר לו,
וברור שבכה"ג הרי לא התנה עמו שיעשה בה מלאכה בשבת,
ואפ"ה צריך להפקירה. ומוכח בלא התנה שיעשה בה
מלאכה בשבת אסור, מחמת "שמא יעשה בה מלאכה".

ובגמ' מלשון הרמ"א מוכח כדברי רבנו. שהרמ"א כתב: אבל
יכול להשכירה או להשאילה ולהתנות שיחזירה לו קודם השבת.
ונראה שגם המחבר מודה לדין זה, שכ"כ הב"י בשם שו"ת
הריב"ש. ומוכח שרק בכה"ג שמתנה שיחזיר לו קודם השבת
מותר, אבל אם לא התנה בכה"ג אסור, אף אם לא נתן לו
כלי כדי שיעשה בו מלאכה בשבת. וכ"מ מסיום דברי הרמ"א
שכתב: אבל לא יתנה עם מהאי שתתנה בשבת
וכו'. הרי שגם בלא התנה אסור, "שמא יעשה בה מלאכה".

1 עיקר הטעם שאסור להשאיל ולהשכיר לא"י בע"ש, כלים
שעושים בהם מלאכה, — הוא כפי שכתב הרא"ש המובא
בפנים — משום שיש ריוח לישראל במה שהכלים נשכרים
אצל הא"י בסתמא. וכשהא"י עושה בהם מלאכה בשבת, מחזי
כשלוחו של ישראל לזה. משא"כ כשמוסר לו בד' וה' מותר,
דלא נראה כ"כ כשלוחו. וזהו שכתב רבנו, דכאן לא שייך
הטעם שכתב הרא"ש — באיסור שכירות לא"י משום דיש ריוח
לישראל — דהרי הכא אין לו שום ריוח מהגוי. דהרי כאן
מיירי בשבת שהישראל לא יכול לעבוד בכלי באותו יום, ואף
שע"ז שהוא נותן לו בשבת, הישראל יקבל מהגוי כלי ליום
חול אחר שהישראל יוכל לעבוד בכלי, בכ"ז אין זה ריוח
ממשי. ונראה שוהי כוונת הר"א — בהסברת דברי רבנו —
הוא לא שייך רק אם נותן לו מעות, אבל במחליף לו בשביל זה
כלי על יום אחר זה לא נראה שום ריוח להישראל דממנו
משאיל לעכו"ם ליום כן משאיל לו העובד כוכבים ואי בשביל
זה עובד כוכבים משאילו ליום שיכול לעשות בו מלאכה זה
הוי ממילא אבל בגוף הכלי שמקבל מהעובד כוכבים אין נראה
שום ריוח.

ומה שסיים רבנו "ודשם סתמא קתני", כתב הר"א דכוונתו
היא, דבתורת שכירות אסור, אף בנתן לו הא"י כלי אחר כעד
השכירות. דסתמא קתני בברייתא "לא ישכירנו", ולא קתני
דוקא מעות. והיוצא מזה, שאם הא"י נותן לו כלי אחר ליום
אחר, בתורת שכירות, אסור. וגם בנה"ל דיה ולא, הבין כן
מדברי רבנו. וכתב שלפ"ז יוצא: במתנה שיתן לו הא"י אח"כ
בשביל זה את כליו על יום אחר יותר הרי יש לו ריוח

מתנה עם הלוי שנתנו נשנת (ט) כי אין הלוי יהודי נאמן על כך (סמיך וסמיך ומורכזי פיק נשנת) ו ואם השאילה או השכירה לאינו יהודי והתנה עמו להחזירה לו קודם השבת ועיכבה בשבת (י) יפקירנה בינו לבין עצמו קודם השבת י או יאמר בהמתי קנויה

באר הגולה

ס' הרי"ג נחשונה.
י' הגה' מורכזי פ"ק
נשנת וסמיך.

ביאורי הגר"א

עכ"ס כו' דלמירין לי' וזיית כו': (ט) כי אין כו'.
דאין הלוי נאמן להתיר מהא דפרק גיד הנשה לא יאמר
לדם לעכו"ם ליקח לו נשר כו'. ולא לשכור מהא דסוף
ינמות של עזקה הן כו' וסוף פ' החולץ אין עדות לעכו"ם
ונתוספתא פיה דדמיון עכ"ס שה' נווח כו' קחו לכם

ברכת אליהו

נחמין וכן נטע רבעי להודיע שפירות נטיעה הן — רש"י.
וכן בסוף פ' החולץ מו א: מעשה באחד שבא לפני ר' יהודה ואמר לו נתגירתי ביני לבין עצמי א"ל רבי יהודה יש לך עדים אמר ליה לאו יש לך בנים א"ל הן א"ל נאמן אתה לפסול את עצמך ואי אתה נאמן לפסול את בניך וכו' א"ר נחמן בן עזיק ח"ק ליה לדברך עובד כוכבים אתה [ו] אין עדות לעובד כוכבים. הרי דאינו נאמן לאיסור. ובתוספתא פ"ה דרמאי ה"ה [בפנינו בשינוי לשון קצת]: ע"ש שהיה צווח ואומר באו קחו לכם פירות עזקה הן כו' אין נאמן מפני שהוא כמשבח מקחו אבל אם אמר לו מאיש פלוני כותי לקחתים מאיש פלוני ע"ש לקחתי משלי הבאתים נאמן להחמיר דכרי רבי רבן שמעון בן גמליאל אומר אינו נאמן שדברי הע"ש לא מעלין ולא מורידין. ואף רבי ל"ק שנאמן להחמיר, אלא משום שהוא בידו להביא פירות כאלו, אבל כשזה לא בידו אינו נאמן גם לרבי. ועיין ר"ס רמ"ז.
(י) איתא בגמרא מה א: ר' יהושע בן לוי אמר דבר תורה

(ט) דאין הע"ש נאמן להתיר. מהא דפ' גיד הנשה, חולין צד א—ב: [ו] לא יאמר אדם לעובד כוכבים ליקח לו [בפנינו: קח לי] בדינר זה בשר מפני ב' דברים אחד מפני האנסין ואחד שמא מוכרין לו גבלות וטרפות. ורי דעכו"ם אינו נאמן לומר שבשר זה כשר [וא"ל דשם אין הטעם משום דלא מהימן אלא דלא ידע העובד כוכבים שמכרו לו טריפה הא ליתא דאיתא שם דאין מוכרין לעובד כוכבים גבלות וטרפות ופירש"י בסתם אלא צריך להודיעו שהיא טריפה וא"כ כשלקח הע"ש הודיעוהו שהיא טריפה ואפ"ה חיישינן שמא ישקר ויאמר כשרה היא — ד"א]. ולא נאמן גם לאסור, מהא דסוף יבמות קכב א: עובד כוכבים שהיה מוכר פירות בשוק ואמר פירות הללו של ערלה הן (פירות נטיעה הן וישנם משובחים מפירות אילן זקן — רש"י) של עזקה [עזיקה] הן (מפרסד מעוזק וגדר סביב לו לשומרו והיא שנת שביעית — רש"י) של נטע רבעי הן לא אמר כלום לא נתכוון אלא להשביח מקחו (לא אמר כלום לאוסרם על כך אלא הלך אחר הרוב שזה משקר ולהשביח מקחו

לא סומכים על העכו"ם, מפני שאין לו קצבה ויכול לעשות גם היום וגם למחר, ולכן לא ציית. אמנם הישועות יעקב בסימן רמ"ג סק"ב חולק ע"ז, וחילק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן. וד"ל: והנה בהא דאסרין להשכיר אף דהיה ראוי להתיר שכירות המרחץ ולהתנות עם הנכרי שלא יעבוד ביום השבת והנכרי ציית כמו דקאמר הש"ס שם במ"ז ע"ז דהוה החילוק שבין נכרי לכוותי צריך לומר דבאמת הכי נמי קאמר שלא ישכיר אדם מרחץ על אופן זה שסיק הנכרי המרחץ אבל אם התנה עמו מותר באמת כיון דאין כאן רק מראית עין ובאיסור דרבנן נוכל לסמוך על אמירת הנכרי שלא יעשה מלאכה ועיין לקמן סימן רמ"ז וזה ברור, עכ"ל. וע"ש בסי' סימן תני"ד סק"ד.
ויתכן שצ"ל בביאורי הגר"א, "ועיין ר"ס רמ"ח, והיינו דשם בס"א פסק המחבר: מותר להפליג בסמינה אפי' בערב שבת אם הולך לדבר מצוה ופוסק עמו שישבות אלא אח"כ לא ישבות אין בכך כלום. ולכאורה מ' משם שסומכים על הבטחת העכו"ם לשבות בשבת, ברם, שם מיייר רק לדבר מצוה. ורוב הפוסקים הסכימו, שהתנאי שישבות הוא רק למצוה בעלמא, ואינו לעיכובא כמש"ש במשנה ברורה סק"ג ובשער הציון סק"א. וכמש"ש הע"ש, שהוא מטעם מהיות טוב אל תיקרי רע, והוא בכדי שלא יראה כאלו מתנה עמו שיעשה מלאכה בשבת, ולכן סגי במתנה עמו, אף אם אינו בסוח שיקים הבטחתו, ואף לדעת המ"א שם סק"א דמ' וסובר שהוא לעיכובא, צ"ל שרק התנאי הוא לעיכובא, אבל אם כבר התנה עם העכו"ם שישבות, כה"ג לא גזרו חכמים, כי זה לצורך מצוה, אף שהעכו"ם יעבור על הבטחתו, ולכן אם העכו"ם יעבור על התנאי, אין בכך כלום, ואמנם לדבר הרשות נפסק שם, שאין מפליגין

3 מ"ש בביאורי הגר"א בסוף הס"ק, "ועיין ר"ס רמ"ז, נראה שהוא ט"ס. ויתכן שצ"ל: "ועיין ר"ס רמ"ג. וכונתו שגם משם מוכח, שאין סומכין על אמירת העכו"ם שלא יעבוד בשבת. דשם בס"א פסק המחבר: לא ישכיר אדם מרחץ שלו לעכו"ם וכו'. ולא מוכר שם. דמהני אם התנה עם העכו"ם שלא יעבוד בשבת. ומ' שאסור אף אם יתנה עם העכו"ם שלא יעבוד בשבת. משום שהעכו"ם לא יעמוד בדברו לא לעבוד בשבת. ובע"ז כא ב — הובא שם בסק"א — הביאה הגמ' שרבי שמעון בן אלעזר סובר שיותר להשכיר שדה לעכו"ם. ואיתא שם כ"א, שטעמו של ר' שמעון בן אלעזר הוא, כיון שאומרים לו, לא לעבוד בשבת, ציית. ובחכמת שלמה כאן דן בענין זה, וכתב: לקי"מ דזה ס"ל לר' שמעון בן אלעזר אבל כיון דאנו קיי"ל כרשב"ג דאמר לא ישכיר אדם מרחץ לנכרי אי"כ מוכח דס"ל דגם נכרי לא ציית וא"כ אנו קיי"ל כרשב"ג ולכן שפיר פסקו דאין העכו"ם נאמן על כך. והקשה ע"ז: אף אכתי צ"ע מה פריך הש"ס הא מרחץ לכוותי שרי דלמא רבוותא קמ"ל דלא מבעיא כותי דלא ציית דודאי אסור להשכיר לו רק אם ינכרי דציית נמי אסור לו להשכיר ומה פריך. ולכן הסיק וכתב: מכאן היה נראה דלא אמרינן הך סברא ונכרי ציית רק כגון בשדה דאין הפסד כל כך לנכרי שאם לא יעשה היום לא יפסיד ויעשו למחר דזה יש לו קצבה לכך הוה ציית אבל במרחץ דאין לו קצבה ויכול לעשות היום גם למחר בזה כל שיגע לנכרי הפסד לא ציית יותר מכוותי ושוב ראיתי סברא זו במהרש"א בד"ה הא לנכרי שרי וכוונתי לדעתו בזה ע"ש, עכ"ל. ולפי"ן בענינו לגבי בהמה שיש הפסד לנכרי, אם לא יעבור בשבת, אין לו נאמנות. וזה מתאים למ"ש כאן בשו"ע שלענין בהמה

לא"י כדי שינצל מאיסורא דאורייתא: הנה: ואם רוצה יכול להפקירה לפני ג' בני חסד

ביאורי הגר"א

ש"ס כו' שחלק דנדיענד אפי' צינו לנין עלמא וכ"ה נחמ' ש"ס ח"ט כלן כדי שינצל דמדרגנן בעינן ג' ונלמד כ"ז דה"ה צינו לנין עלמא ופני נכך מניג' נר כו' לביש נפיק דשנת ועיין תוספות ש"ס ד"ה דמפקר כו' דהכל

ברכת אליהו

ופרכינן: גיגית נר קדרה ושפור מ"ט שרו ב"ש. ומשנינן: דמפקר להו אפקורי (לכלים) ושוב אינו מצווה על שבייתתן — (רש"י). ועתו"ס שם ד"ה דמפקר כו', שכתבו: אע"ג דאמר בגדרים (מה א) דבעינן הפקר בפני ג' הכא לא בעינן דמסתמא מפקיר להו ואין לסמוך על זה להשכיר סוס לנכרי ולהפקיר דהכא שאני משום דלא אפשר בענין אחר. וכאן ג"כ הרי השכיר לגוי, ומעכבה בשבת, א"כ א"א בענין אחר, לכן סגי בדיעבד אפי' אם הפקירו בינו לבין עצמו. ודלא כמרדכי שם פ"א סימן ר"מ ושי"פ שבת' דדוקא בפני ג', והם לשיטתן שחילקו בין גיגית כו' לפהמה. דגיגית, סתמא מפקר להו, ור"ל משום שהוא דבר החוה תמיד, דבכל שבת צריך לאכול ולהדליק נר, ומסתמא מפקיר את זה, [והוי כמפקיר בעדים — ד"א]. משא"כ בפהמה שהשכירה לעובד כוכבים, שהוא דבר שאינו הוה, ולכן אפי' בדיעבד צריך להפקיר דוקא בפני ג'. אבל לחילוק הרא"ש, דהטעם בגיגית כדי להנצל מאיסור דאורייתא, א"כ הו"ה בבמהה אם השכיר, יכול להפקיר אפי' בינו לבין עצמו, כנ"ל.⁵

שבת מצות ל"ת ס"ה: כתוב בספר התרומה אבל בהמתו אסור להשאל לגוי אפילו הרבה רחוק משבת ולא בשכר ולא בתנאי אם יודע שעושה בו מלאכה בשבת משום שנאמר למען ינוח שורך ותמורך עד כאן דבריו וכבר ביארנו בענין איסור והיתר שאין לסמוך על דבריו של גוי כלל לא לאיסור ולא להיתר, עכ"ל. ולכן נראה דצ"ל בדברי הסמ"ג שהביא הב"י «נאמן לומר שלא יעשה בה מלאכה». והיינו על העתיד ולא על העבר. ונראה דהא בהא תליא. דאם היה הדין שהעכו"ם נאמן על העבר, אז כמו שזכרנו על דבריו שאומר אמת על העבר, כך שומעים על דבריו על לגבי העתיד, שיקיים הכתותו. אך סיוע דברי רבנו שכתב, ואף רבי ל"ק — שנאמן להתחמיר — אלא משום שהוא בידו, עדיין צ"ב. כי אם הדין שהוא נאמן להתחמיר לענין עבר, משום שהוא בידו, למה לא נסמוך על דברו כלפי העתיד, בזה שאומר שלא יעבד בשבת, כי הרי בידו לא לעבד בשבת.

4 לכאורה נראה שכוונת רבנו למ"ש הרמ"א בחו"מ סימן רע"ג סעיף ז': וי"א דאפי' בינו לבין עצמו חלו הפקר, ויש להעיר למה כתב רבנו "שם", בלי ציין היכן, הלא סימן ז' בחו"מ לא נזכר קודם לכן בדברי רבנו [ואף לא בבאה"ג]. וא"כ מדוע כתב: שם. ולא ציין הסימן.

ומדברי הר"א מ' שגירסתו היתה בדברי רבנו "וכ"ה בח"ת שם". ובדאי הביא שם בחידושי תוס' ב"ה רבי כו'. ור"ל: והלכתא כר"ב"ל דלא מצריך תלתא מדברנן אלא גבי מעשר וכו' אבל לא להפקיר כליו בשבת שלא יעבור על שבייתת כלים וכן להמתן לא בעי תלתא אלא כדפריש' בינו לבין עצמו שפיר דמי וכו'.

וגם לגירסא זו צ"ב. מדוע כתב רבנו "בח"ת", ולא כתב "בתוס'". — כפי שמצינו בדרך כלל בדברי רבנו. וגם בס"ק זה להלן כתב רבנו "ועתו"ס כו'". [ולא כתב ח"ת].
5 מ"ש רבנו שהמרדכי כתב "דדוקא בפני ג", אין כוונת רבנו שהמרדכי פסק כן, אלא שהמרדכי הביא שיטה זו. ועצם שיטה

אפי' באחד הוי הפקר ומה טעם אמרו בשלושה כדי שיהא אחד זוכה ושנים מעידין. ועי"ש בפ"י הרא"ש ד"ה ד"ה כו', שחלק בדריעבד אפי' אם הפקיר בינו לבין עצמו [בלא אדם אחד]. הוי הפקר. ור"ל הרא"ש שם: הלכך הוי הפקר מן התורה אפי' באחד והה"נ אפי' בינו לבין עצמו הלכך בשבת יכול להפקיר כליו שלא יעבור על שבייתת כליו וכן בהמתו אם השאילה לעובד כוכבים ולא החזירה לו קודם השבת אפי' בינו לבין עצמו. ופ"ה בחו"מ שם.⁴ וי"ש המחבר כאן: כדי שינצל מאיסורא דאורייתא. דמרדכנן בעינן שיפקיר בפני ג', אבל בדיעבד סגי בלא ג'. והא דאמרין בגדרים שאפי' באחד הוי הפקר ל"ד, דנלמד מ"ז דהו"ה כינו לבין עצמו, בדברנו הוי הפקר ופני נכך מגיגית נר כו' לביש כפ"ק דשבת. דהגמ' שם יח א' הקשתה אליבא דב"ש דשבייתת כלים דאורייתא: והשתא דאמרת דל"ב"ש אע"ג דלא עבד מעשה אסור אי הכי מוגמר וגפרית מ"ט שרי ב"ש (הא מנחי בכלים — רש"י). ומתוצת הגמ' שם בעמוד ב': והם מנח ארעא (ולא בכלים — רש"י).

פחות מג' ימים קודם שבת. ומ' בדבר הרשות לא מהני תנאי שישבות, וזה כמו דאיתא כאן, שאין סומכין על הבטחת העכו"ם שישבות בשבת.
ולעצם הדין שכתב רבנו בענין נאמנות עכו"ם, עיין מ"ש באבהע"ז סימן י"ז סעיף ל"ו, ומש"ש בס"ק קכ"ה. ושם הבאנו מחלוקת הפוסקים, אם עכו"ם המסל"ת נאמן להתחמיר. והמרדכי דייק מהך דיבמות קכב א המובא בפנים, דהעכו"ם לא הוי מסל"ת משום שנתכחן להשביח מקחו, הא אם אינו מתכחן להשביח מקחו, נאמן העכו"ם במסל"ת להתחמיר. אבל הרשב"א סובר דמסל"ת אינו נאמן להתחמיר. והא דמי' מהך ברייתא דמוכר פירות ונאמן, זה משום שהוא ת"י, ונאמן במיגו דאי בעי פלתיא, או דאי בעי לא מזבין ליה לפירות ניהלן. עוד הבאנו שם דברי הראב"ה שהוכיח מהסיפא של התוספתא דדמאי — המובאת בפנים, שעכו"ם מסל"ת נאמן להתחמיר. דאיתא שם: אבל אם א"ל מאי פלוני עושים לקחתים וכו' נאמן להתחמיר דברי רבי. והא הרי אינו משיבית את מקחו, במה שאומר מפלוני לקחתים. ועי' קאמר רבי דנאמן להתחמיר. והלכה כר"ב מתבאר, ומוכח מכאן דעכו"ם המסל"ת נאמן להתחמיר. אבל הרא"ש והר"מ דחו ראייה זו, דשם נאמן מפני שזה תחת ידו, וכנ"ל. ועי' מ"ש שיש גורסים בתוספתא: שרבי אומר שאינו נאמן ורשב"ג אומר שנאמן. ולפי"ז יוצא דהלכה אינו נאמן בעכו"ם מסל"ת. ועי' ביו"ד סימן רצ"ד סכ"ה, ומש"ש בביאורי הגר"א ס"ק ס"ו.

ועצם ראיית רבנו מכל הדינים הגיל' לדיננו צ"ב. דכאן מה שאנו אומרים שאינו נאמן, היינו שלא נאמן לומר שלא יעבור, כי לא יקיים הבטחתו לעתיד. ואילו בכל המקומות שהביא רבנו מיירי בנאמנות על דבר שעבר, אם נאמן לאסור או להתחיר.

ברם האמת ניתנת להאמר, שמלשון הסמ"ג משמע דהוא משוה נאמנות הגוי על העבר, לנאמנותו על העתיד. והב"י הביא לשון הסמ"ג: שאין העכו"ם נאמן לומר שלא עשה בה מלאכה ופשוט הוא. ונראה שהוא ט"ס בדברי הב"י, ור"ל הסמ"ג בהל'

כ' הנ"מ פ"ו צ"ס
סמ"ק וסמ"נ והתרו'
צסיתון קת"ת.

כדין שאר הפקר ואפילו הכי אין שום אדם יכול לזכות זה (יא) דודאי אין כוונתו רק כדי להפקיע מעליו איסור שנת (טור) (יב) ודוקא בשנת אבל צייט אין אדם מוזהר על שניתת צהמתו ביום טוב (ציי סי' שיה נשם שגולי הלקט): ד כ ישראל שהשכיר שוורים לאינו יהודי לחרוש

לא אמר צנח' על המתניתין דלון רוכבין תחום שביח
צנחמה ודלא כרייף ורמיש וזל ירושלמי צפיה דייט ומח
אמרו ה' רוכב על גבי צנחמה זל רד כו' שהוא מצווה על
שביח צנחמה כמותו למען ינוח שורק ותמורד כנוק והאי
קרא לא נאמר אלא צנח' וע' זל צס ישיש. ופאשר
דזל סיל כזל כיון דנמנרל אמריין תחום טעמא אחרינא
כזשיל וזהלכס אין נראין דצרוי אלא העיקר דבייט נמי

פניו נ' אצל לחילוק הראש אפילו בינו לבין עצמו כמל':
(יא) **דודאי אין כוונתו**. ר"ל ליום השבת בלעד ועמיז
בסם ביי נדרים מיד א': (יב) **דוקא בשבת** כו'.
דקדק התייט בפסיק דייט פרתו יונאס כו' ותקדקין את
הצהמה בייט מדקאמור בייט שמע דריש דוקא בשבת
והירושלמי שאמר צורכע על הצהמה משום שצית צמחמו
איייר בשבת שאמר צורכע על הצהמה אמר רד כו' ולכן

(יב) כן דקדק התור"ם בספ"ב דיו"ט. דתגן בבבצה שם משנה ח: שלשה דברים רבי אלעזר בן עזריה מתיר וחכמים אוסרין פרתו יוצאה ברצועה שבין קרניה [לגוי ואמרו חכמים משאוי הוא ואינו תכשיט לה — רע"ב] ומקרדין את הבהמה ביו"ט וכו'. וכתב התו"ט שם, דמקאמר במשנה לגבי מקרדין „ביו"ט/מ' דברישא — פרתו יוצאה ברצועה וכו' — לאו ביו"ט מיירי, אלא דוקא בשבת. הרי דרק בשבת יש איסור על שביית בהמתו. והירושלמי שם פ"ה הכ"ב שאמר ברוכב על הבהמה משום שביית כהנתו איירי בשבת. שאמר שם בירושלמי, וז"ל [בפנינו בשנוי לשון קצת]: מפני מה אמרו אין עולין באילן שמא ישכח ויאכל (מהפירות תגדילים על האילן — קרבן העדה) או שמא ישכח וירעיד (האילן להשיר פירותיו — קרבן העדה) גישמעניה מן הדא היה רוכב על גבי בהמה אוזרים לו רד חבריאי אמרו שמא תיגוק הבהמה אמר לון רבי יוסי הגע עצמך שהיה הוגן אחד גדול (בן חמור גדול ושוב אינו יונק וא"כ נתת דברך) שיעזרין — פני משה) תנא ר' אחא בר פפא קומי ר' זעירה שנייא היא שהוא מצווה על שביית כהנתו כמותו למען ינוח שורד וחמורד (שמות כג, יב) כמור (דשנייא היא גבי בהמה דטעמא אחרינא איכא שהוא מצווה על שביית בהמה כמוהו עצמו דכתיב למען ינוח וגו' — פני משה). והאי ירושלמי מיירי בשבת מדמביא קרא דלמען ינוח כו' דכתיב גבי שבת. ולכן אמרו בבבלי בבבצה לו ב — על מתניתין דאין רוכבין ע"ג בהמה — דהוא משום „גזירה שמא יחתוך ומורה". ולא אמר בפני, דהטעם הוא משום שביית בהמה. דטעם שביית בהמה הוא רק בשבת, ולא ביו"ט. ודלא כפרי"ש שם והרא"ש שם פ"ה ס"ב, שהביאו

(א) ויל דכוונתו להפקירה רק ליום השבת בלבד, ולאחר השבת יחזור לרשותו. ואף שהפקיר לשבת, אין שום אדם יכול לזכות בה לאחר השבת. ואע"ג שההפקר הוא רק ליום אחד, הוי הפקר. ועמ"ס סק"ה שכתב בשם בי" שזה עפ"י דברי הגמ' בנדרים מ"ד א. דאיתא שם: אמר תהא שדה זו מופקרת ליום אחד לשבת וכו' עד שלא זכה בה בין הוא יכול לחזור בו. וז"ל דהפקר ליום אחד הוי הפקר. וז"ל הט"ז: כת' הב"י וז"ל ולכן צריך שיפרש שאינו מפקירה אלא ביום השבת דכיון דביום השבת רשות העכו"ם עליה שהיא מושכרת או שאולה לו אין אחר יכול לזכות בה ולכי נפיק שבת' הות ליה כאילו חוזר וזוכה בה שלא הפקירה אלא בשבת ואע"ג דאין מפקירה אלא בשבת ולא לגמרי הוי הפקר כדא"י סוף פ' אין בין המודר, עכ"ל. [ולא כדברי המ"א בסקי"א שמפרש כדברי הלבוש, דאף בשבת אין אדם יכול לזכות בו. ובמ"ב סקי"ח ג"כ פירש כט"ו. ובשעה"ש סקי"ב כתב ע"ז: כן משמע מבי" וכו" ע"ש דבשבת גופא הוי הפקר גמור דאל"ה לא היה מועיל להפקיע איסור שביתת בהמתו דהא עדיין בהמתו היא ע"ש וכן הסכים הט"ז ע"ש שהאר"י ודחת מי שרוצה לפרש בענין אחר ואף שהמ"א מצדד לפרש דברי הרב כדעת הלבוש לא סתמתי כן שכמה אחרונים תממו עליו בזה הלא המה המאמר מרדכי והחמד משה והבית מאיר וגם הא"ר והפמ"ג צידדו לבסוף לדינא כהט"ו והעו"ש דבעינן שיהי' הפקר גמור דאל"ה לא נפקע איסור שבת וכ"מ עוד בביאור הגר"א דליום השבת הוי הפקר גמור וכן הבה"ט והגר"ז לא הוכירו דברי המ"א כלל].

לעכו"ם לעשות בו מלאכה וסביר שיחזרוהו לו קודם שבת ולא שיחזרוהו לו אף שקפנה בינו לבין עצמו כדי שלא יעבור על למען יונו שורר וכל בהמתך וכו' כי"כ הרא"ש בלא אין בין המדרד וכו', עכ"ל. וכן אפ"ל את דברי הרמ"א שם, עפ"מ רבנו שם בספ"ח: מ"ש בפ"ק דשבת גי'ית כו' ועת"ס שם. אולם בליקוט שם כת' — על דברי הרמ"א הגי"ל —: פליג בתרתי דאפי' בני א' [ונתנהו] שבלילון השופע שם כת': אולי צ"ל בינו לביןו] הוי הפקר ועוד דאפי' מדרבנן סגי בכך. ומ' נוקט רבנו בדעת הרמ"א שם, לא כמו שנקט כאן בדעת המחבר — שמדרבנן שיימק"ל בפני ג', ורק בדיעבד סגי בלא ג' — אלא דאפי' מדרבנן לא בעינן בפני ג'.

זו מובאת בתוס' ישנים, שצוין בגליון בשבת יח ב. וז"ל :
ואם השכיר או השאל בהמתו לנכרי ועיכבה נכרי אצלו בשבת
היה צריך להפקיר בכני שלושה ע"ל. ואכן המדרכי שם הביא
דברי התוס' שפנים, וגם דעה זו של התוס' ישנים, אך לא
הכריע שם כשיטה זו.
ובחז"מ סימן רע"ג ס"ו פסק הרמ"א : וי"א דאפילו בינו
לבינו עצמו הוי הפקר, ובדפוסים השו"ע מצוין בהפקיר הוא,
מבדרי הטור הפסד הרמ"א, וכתב שם המסמך דהמקור : גם
הני י"א ס"ל דמדברגן בע"ג. ומסעם שכתבתי ולא קאי אלא
אדני תורה שס"ל דא"צ להפקירו בפני האחד אלא בהפקירו
זוין לבינו סגי וג"מ בהשאל או בהשכיר אמצע השבוע בהמת

בהם וחורש בהם (יג) יש מתירים אם קבל עליו האיננו יהודי אחריות מיתה וגזילה וגניבה ויוקרא וזולא (יד) וי"א דכיון שאין האיננו יהודי יכול למכרה אם ירצה נקראת

ביאורי הגר"א

דענדי יצ"כ כו' אונת מינו כלן ומסתנדר טעמא דר"י כו' ולשני האופנים הרמזים פ' שפיר כנרייתא דענדי יצ"כ רק מינו צין אלו האופנים לענין המכנסת אם יש רק לפסוק כחות' הנרייתא או לאו (ר"ל דלאופן הא' י"ל דגמ' ס"ל דנרייתא לאו יחידאה היא כמיש המאור גרשפ אלמנה שם ד"ה מכרו כו' בלרכה דנחל לשפ רננן עלי' ע"ש) וי"ש הר"יף לא נריר לן כו' וגם כלן תליא הפלוג' נאלו צ' האופנים דלאופן הראשון דהגמ' לא ס"ל התיכ דרנ יהודא דלע"ג דלין יכול למכרו מימ ה"ה שלו וללאופן השני נחש ויחידאה היא חלל הדין אונת דכל שאין יכול למכרו אינו שלו ומופרש' הגאונים אונת הנרייתא דמכנסת לענין נטלטלין כפלוגתייהו היא אונת כלי כו' וכן הנרייתא דשכר פרה ושם כו' וצוה ונתורן מי"ש הרמזים וש"ע א"ה סו' ג' סו"ד לין הא"ש רא"י כו' ואם מכרו כו' נחש דלל נריר לן ההיא נרייתא דנעניד עונדא כמיש הר"יף

והכוין על שניתת צהמה כמיש ניש"ש: (יג) יש מתירין. יצמות ס"ו צ' ומסתנדר נהי כו' הא ל"ד חלל כו' ומשמע דנכסה"נ הוי שלו: (יד) וי"א דכיון. שם כרצ יהודא דק"ל כותיה שם דלמור אפי' נכסה"נ לא הוי שלי ואמרינן שם תיכ דר"י המכנסת כו' חלמל כל שאינו יכול למכור אינו שלו ופלוגתאן של אלו צ' הדיעות תליא נספיקת הר"יף שם ויתורן מה שקשה על הרמזים דפ' כר' יהודא שם ופ' שם כנרייתא דתיכ דר' אחי ענדי יצ"כ כו'. והענין כי הר"יף נסתפק שם צנרייתא דמכנסת לא נריר לן כו'. והענין כי אמרו שם ח"ל רננן לר"ג והא תיכ דר' אחי כו' ולכאורה קשה וכותיה דר"י לא תניא ויש לתרץ צ' אופנים הא' דאינו דומה לר"י דאף דאינו יכול למכור מימ שלו הוא כמיש הא' ל"ד חלל כו' והצ' דנרייתא יחידאה היא דרש"גמ אולי לטעמיה נגיטין מימ ח' ולא קי"ל שם כותיה ונשני אף ע"ג דתניא כו' ודנחל דנרייתא

ברכת אליהו

ר"ג מחמיר כו' דמיירי ג"כ הכל ביו"ט]. (יג) יבמות טו ב — לענין האכלת תרומה לבהמת ישראל שנמצאת אצל כהן — וכל היכא דחייב באחריותו אכלי בתרומה והתנן ישראל ששכר פרה מכהן הרי זה יאכילנה כרשיני תרומה כהן ששכר פרה מישראל אע"פ שמונותיה עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה ותפכרל נרז גמי דמחייב בגנבה ואבדה באונסיה בכחשה ובנפחת דמיה מי מחייב (שוכר פטור מן האונסין וכן אם כחשה ואם הוול דמיה — רש"י) הא לא דמיא אלא לסיפא ישראל ששם פרה מכהן לא יאכילנה כרשיני תרומה אבל כהן ששם פרה מישראל (בדמים כששכרת הימנו שמאת לו והתנה עמו להחזירה לו בדמים הללו שאם תכחש או תאנס או יוולו פירות בעולם יתן הדמים — רש"י) יאכילנה כרשיני תרומה. משמע דבפ"ה — שקבל עליו אחריות של כחש ופחיתות דמים, הוי שלו. [אבל בלא יוקרא וזולא לא עדיף משואל דגם הוא חייב באונסין ואפ"ה אסור להשאל לו מטעם דשאלה לא קניא וכנ"ל בס"ג — שעה"צ סקכ"ד].

(יד) פרה יהודה ביבמות טו א, דק"ל כותיה שם, דאמר אפי' בפ"ה לא הוי שלו. דאיתמר שם: המכנסת שום לבעלה (נכסי צאן ברזל ששמה לו בכתובתה והיו בהן כלים ודבר המסויים וכשגירשה ובאתה ליטול כתובתה — רש"י) היא אומרת כלי אני נוטלת והוא אומר דמים אני גותן (כמו שקבלתי עלי בשומא ומאז הן באחריותי ושלי הן — רש"י) הדין עם מי רב יהודה אמר הדין עמה ור' אמי אמר הדין עמו רב יהודה אמר הדין עמה משום שבח בית אביה דידה הוי ר' אמי אמר הדין עמו כיון דאמר מר אם מתו מתו לו ואם הותירו הותירו לו הואיל וחייב באחריותו יאכלו. ואמרין שם בעמוד ב': יתיב רבה ורב יוסף בשילהי פרקיה דרב נחמן ויתבי וקאמרי תניא כותיה דרב יהודה ותניא כותיה דרבי אמי תניא כותיה דרבי אמי עבדי צאן

על גמ' דידן את הטעם המובא בירושלמי. [בר"יף שבש"ס וילנא בפנינו ליתא]. ומ' לפי"ז דהירושלמי והבבלי איירי באותו הענין. ולפמ"ש"ל ליתא. דהאי קרא לא נאמר אלא בשבת, וזהו טעם הירושלמי משום שביתת בהמתו, דמיירי בשבת. אבל בגמ' דידן — שאמרו את הטעם, "שמא יחתוך" — הטעם הוא גם על יו"ט. דליכא שביתת בהמתו. ומוכח מגמ' דידן דליכא שביתת בהמה ביו"ט. ועמ"א סק"ב שכתב בשם ה"ם של שלמה בביצה פ"ה ס"ו, דחולק על דין זה, וסובר דיש איסור שביתת בהמתו ביו"ט. ומביא לכך הוכחה, מזה שהר"יף והרא"ש הביאו את הירושלמי הנ"ל — אין רוכבין ע"ג בהמה משום שביתת בהמתו — על הדין של הבבלי גבי יו"ט. ומ' מכאן דגם ביו"ט איכא איסור שביתת בהמתו. ולפי דברי ה"ם של שלמה, טעמו של הירושלמי הוא גם על יו"ט, שגם ביו"ט איכא איסור שביתת בהמתו. ומדברי השבלי לקט נראה דסובר דאין אדם מצווה על שביתת בהמתו אלא בשבת, אבל לא ביו"ט — והביאו הב"י בסימן ש"ה והמג"א כאן. ולכאורה קשה הלא זה נגד דברי הירושלמי הנ"ל, דמ' דאף ביו"ט איכא איסור שביתת בהמתו. והתירוץ הוא דאפשר דהשבלי לקט ס"ל כנ"ל, כיון דבגמ' דידן אמרי' משום טעמא אחרינא כמיש"ל, וזה טעם על יו"ט. ומכיון דגמ' דידן ס"ל דביו"ט ליכא משום שביתת בהמתו, ע"כ מפרש דטעמו של הירושלמי, הוא טעם על שבת. ולכן מוסיפה הגמ' דידן טעם נוסף. ולהלכה אין נראין דבריו של השבלי לקט, אלא העיקר דביו"ט נמי מצווין על שביתת בהמה, כמיש ביש"ש הנ"ל. [ולהלן בסימן תצ"ה ס"ג כתב רבנו, דמ"ש במשנה בבב"ע שם, "ומקדיין את הבהמה ביו"ט", מ' דביו"ט קאי אשניהם" — גם על פרה יוצאת ברצועה שבין קרניה וגם על מקדיין את הבהמה ביו"ט. וזה דלא כדברי התו"ט הנ"ל. וסיים שם רבנו: ועוד דכל הג' דברים דפליגי (ראב"י) [ראב"ע] וחכמים הכל ביו"ט. והוסיף הד"א שם: כמו דאיתא שם ג' דברים:

ברכת אליהו

ברזל יוצאין בשן ועין לאיש אבל לא לאשה (אם סימטה עינו דלאו ידיה הוא — רש"י) תניא כותיה דרב יהודה המכנסת שום לבעלה אם רצה הבעל למכור לא ימכור ולא עוד אלא אפילו הכניס לה שום משלו אם רצה הבעל למכור לא ימכור מכור שניהם לפרנסת זה ה' מעשה לפני רשב"ג ואמר הבעל מוציא מיד הלוקחות אמר רבא אמר רב נחמן הלכה כרב יהודה א"ל רבא נחמן והתניא כותיה דר' אמי אע"ג דתניא כותיה דר' אמי מסתברא טעמא דרב יהודה משום שבח בית אביה, עכ"ל הגמ'. אלמא כל שאינו יכול למכור אינו שלו. [וא"כ כיון דהלכתא כר"י הרי אף דקיימא לגמרי ברשות הבעל אפ"ה גוף הצאן ברזל שייך לאשה להתחזיר לה הכלי משום דאין הבעל יכול למכור וכמ"ש תניא כותיה דר"י המכנסת כו' אם רצה הבעל למכור לא ימכור הרי דתלוי זה בזה וה"נ כאן אף דכל האחריות על הנכרי מ"מ גוף הבהמה חשיב של ישראל כיון דאין יכול למכור וא"כ לכאורה קשה על הדעה הראשונה הלא הלכה שם כר"י — ד"א]. וצ"ל דפלוגתא של אלו ב' הדעות שהביא המחבר, תליא בספיקת הר"ף. ויתורץ מה שקשה על הרמב"ם דפסק בהל' אישות פכ"ב הט"ז ברב יהודה שם. ופסק בהל' עבדים פ"ה הט"ז כברייתא דתניא כותיה דרבי אמי עבדי צאן ברזל כו'. והענין כי הר"ף נסתפק שם כברייתא דמכנסת שום לבעלה כו' לא בריר לו כו'. וז"ל הר"ף: והאי מכור שניהם לפרנסה דקאמר רשב"ג הבעל מוציא מיד הלוקחות לא איפשטא שפיר דנעבד בה מעשה. והענין שהר"ף מסתפק בזה, כי אמרו שם: א"ל רבא לר"ע והא תניא כותיה דרב אמי כו'. כנ"ל. ולכאורה קשה מאי קשיא ליה לרבא דתניא כותיה דרבי אמי, וכי כותיה דרבי לא תניא. הרי הגמ' הביאה גם ברייתא כותי' דר"י, המכנסת שום כו'. ויש לתרץ זאת כב' אופנים. אופן האחד, דס"ל לרבא דמה שהביאו רביה לר"י מהברייתא הגמ', אינה דומה לברייתא לדין של ר"י. דס"ל לרבא דאף דאין יכול למכור מ"מ שלו (של בעל) הוא. ואינה יכולה לומר כלל אני נוטלת כיון דכל האחריות עלי. ופמשיש: נהי גמי דמיחייב בגנבה ואבדה באונסיה בכחשה ובנפחת דמיה מי מיחייב הא לא דמיא אלא לסיפא ישראל ששם פרה מכהן לא יאכילנה כרשיני תרומה כו'. וכנ"ל בסק"ג. והאופן הב' דברייתא דמכנסת שום וכו' יחידאה היא, והוא רשב"ג. דרשב"ג אזיל לטעמיה בגיטין מא א. דתניא שם: העושה שדהו אפותיקי לבע"ח ולכתובת אשה גובין משאר נכסים רשב"ג ואומר בע"ח גובה משאר נכסים אשה אינה גובה משאר נכסים שאין דרכה של אשה לחזר על בתי דינין. ולכן סובר רשב"ג ג"כ הכא, דאם מכר הבעל מוציא מיד הלוקחות, כדי שלא תטרח האשה לטרוף מן הלוקחות, ולחזר אחר בתי דינין. אבל רבנן דפליגי עליה דרשב"ג שם בגיטין, פליגי גם על הברייתא דמכנסת. [וכעין זה כתבו תוס' שם ד"ה אשה, ע"ש]. ולא קיי"ל בגיטין שם כותיה דרשב"ג, והו"ה דלא קיי"ל כותיה דרשב"ג בברייתא דיבמות דמכנסת שום. ולכן שפיר הקשה רבא לר"נ, והא תניא כותיה דרבי אמי, מהא דעבדי צאן ברזל, ולא התחשב במה דתניא כותיה דר"י, כי זה רק אליבא דרשב"ג, ולא קיי"ל כותיה. וע"ז משני רב נחמן אק"נ דתניא כו', ודינא דברייתא דעבדי צאן ברזל כו' אמר, מ"מ כאן מסתברא טעמא דרבי משום שבח בית אביה. ולשני האופנים הנ"ל, הרמב"ם פסק שפיר

כברייתא דעבדי צאן ברזל — שזה כרבי אמי — אע"ג שהרמב"ם פסק כרב יהודה דהדין עמה. והיינו ששניהם אמר. שהרמב"ם מפרש שם"ש בגמ', אע"ג דתניא כותיה דר' אמי מסתברא טעמ' דרב יהודה וכו', אין הפ' שאליבא דר"י ליתא לברייתא דתניא כותיה דרבי אמי. אלא הפירוש שאמנם הלכה כתניא כותיה דר' אמי, אבל לגבי הדין של ר"י הלכה כמותו, משום שבח בית אביה. ולכן לדינא פסקינן גם כר"י וגם כברייתא דתניא כותי' דרבי אמי — דעבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש, משום דכל האחריות היא של הבעל, רק תקנו לאשה שתוכל לומר כלי אני נוטלת משום שבח בית אביה. רק נפק"מ בין אלו שני האופנים לענין המכנסת כו', אם יש לפסוק כמות' הברייתא או לאו. (ר"ל דלאופן הא', י"ל דגמ' ס"ל דברייתא המכנסת שום וכו' — דתניא כותיה דר"י לאו יחידאה היא, אלא אחיא גם כרבנן דגיטין שם. וכמ"ש בעל המאמר בר"ם אלמנה שם ד"ה מכר כו' בארובה, דכחא ל"פ רבנן עליה, ע"ש). [דבעל המאמר כתב שם, דברייתא דהמכנסת שום מיירי במטלטלי, וכפי שיבואר להלן בשיטת הגאונים. ולפי האופן הב', לא פסקינן כהך ברייתא, דהיא כיחידאי — כרשב"ג, וכנ"ל]. וז"ש הר"ף דלא בריר לו אי פסקינן כהך ברייתא, והיינו כאופן הא' שכתבנו, דגם רבנן מודו בזה. או דלא פסקינן כהך ברייתא, וכמ"ש באופן הב', דהא כיחידאי — כרשב"ג, ולית הלכתא כותיה. וגם כאן תליא הפלוגתא של ב' הדעות בדמחבר, כאלו ב' האופנים הנ"ל בספקו של הר"ף. דלאופן הראשון, רהנמ' לא ס"ל התניא כותיה דרב יהודה — המכנסת שום וכו' — כיון דאע"ג דאין יכול למכור, מ"מ ה"ה שלו לענין שן ועין. ועבדי צאן ברזל יוצאין בשן ועין לאיש. וזו הדעה הראשונה שהביא המחבר כאן, שאף שאין בידו למכור' הוי כשל ע"ג, לענין שביתת בהמה. וכפי דעת בעל המאמר הנ"ל. ולאופן השני, דלא ס"ל כהך ברייתא דהמכנסת וכו', משום יחידאה היא — כרשב"ג, אבל הדין אמת — דכל שאינו יכול למכור אינו שלו. והו"ה כאן לא הוי כשל עובד כוכבים, ואסור משום שביתת בהמה. וזו הדעה השניה המובאת במחבר. ומפרשים הגאונים אותה הברייתא דמכנסת כו', לענין ממלטלין כפלוגתיהו דרב יהודה ורב אמי היא אוסרת כלי כו' דהוי במטלטלין. וכן הברייתא דשכר פרה ושם אותה כו', דמיירי במטלטלין. [והד"א הקשה: אף לכאורה אף אם נאמר דברייתא דמכנסת הלכה היא ג"כ ל"ד לכאן הלא הר"ף מפרש שם דאין הבעל יכול למכור היינו שהיא יכולה לטרוף מהלוקחות אחר שתתאלמן אבל המכירה אינו בטל מיד וכ"ה בתוס' שם לפרש"י דדוקא לאחר שתמות אשתו יוכל להוציא מיד הלוקחות אבל לא קודם וא"כ הלא י"ל דאף אם גימא דהלכה כברייתא דמכנסת היינו דוקא לטרוף אח"כ אבל בשעת המכירה קם המכירה ולהכי שפיר יוצא בשן ועין לאיש דהוי כשלו משא"כ כאן דאין ביד העכו"ם למכור כלל. ולפיכך פירש הד"א, דכ"ז הוא דוקא לפי דעת ספר התרומות — והובא כאן העור סימן צ' סקמ"ג — דמפרש דברייתא דמכנסת וכו' מיירי בקרקע, וכיון דאין ביד הלוקח להטמין, ויכול המוכר לטרוף בכל זמן כשירצה, לכן מכור מוכר. ולפיכך עבד צאן ברזל יוצא בשן ועין לאיש משום דעבדים כקרקעות. אבל בעל המאמר הנ"ל מפרש דברייתא דמכנסת כו' מיירי במטלטלין ובכ"ה

באר הגולה

ל הרי"ט נכתב.
מ תשובת רש"י.
ג ס.

בהמת ישראל (ועיין למטה נסיון זה): ה (טו) ל אם ישראל ואינו יהודי שותפין בבהמה מותר לעשות בה האינו יהודי מלאכה בשבת ע"י שיתנה עם האינו יהודי בתחילה כשקנו אותה שיטול האינו יהודי בשבת וישראל ביום חול ואם לא התנו מתחילה אסור אע"פ שהתנו אח"כ (טז) מ ואם ילוה אותה לא"י בהלוואה גמורה שיהא רשות בידו להוציאה אם ירצה שלא ברשות ישראל ויזקוף הדמים על הא"י ואחריות השוורים על האינו יהודי מותר (יז) ג ויש מתירים אפילו לא יהא רשות ביד האינו יהודי להוציאם ע"י שיוזקף הדמים על האינו יהודי במלוה ויחזור הא"י (יח) ויעשם אפותיקי (פירוש אפו תהא קלי כל' לא יהא לך פרעון אלא נזה) לישראל או

ביאורי הגר"א

נפסקים ל"א ורנא אחר תכלן ולהנא הוא גובה כיון דא"י הוה ליה זחי כו' אשתכח להשתא הוא דקני ומטעם זה ג"כ אפי' בלפותיקי כוונת נש"ע חיון סי' ק"ג סיו אפי' היתה משכונת גידו לו אפותיקי מפורש כיון כו' וע"ש נש"ע ח"ש לו יהיהנס וכונת נפסקים שם לישראל

שם כנ"ל ולכך פ' דלכתחלה לא ימכור ואם מכרן מה שעשה עשוי: (טז) אם ישראל. כנ"ל סי' רמ"ה ס"א וה"נ דלא קנו לישראל ביום השבת: (טז) ואם ילוה כו'. כס' שנייה נס"ד: (יז) וי"מ אפי'. כס' הראשונה ס: (יח) ויעשם אפותיקי. ואפי"ה לא קנה ישראל כונת

ברכת אליהו

כחידאי כרשב"ג וכאופן הב' שכתבנו, וכמו שביארנו לעיל בדעת הרי"ף. ולכך מספיקא פ' דלכתחלה לא ימכור, ובדיעבד אם מכרן מה שעשה עשוי, כיון שפסקי' הבעיא לקולא, ומספיקא אינו יכול להוציא, דהמציא מחבירו עליו הראיה.

(טו) כנ"ל סימן רמ"ה פט"ז א', וה"ע דלא קנו לישראל ביום השבת.

(טז) [הא דכתב המחבר לשיטה זו, דגוסף לזקיפת הדמים של הא"י בעיניו, "שהוא רשות בידו להוציאה וכו'", הוא] כפסקא שניה בפ"י, שאם, "אין העכו"ם יכול למכרה אם ירצה נקראת בהמת ישראל".

(יז) כפסקא הראשונה בס"ד, דאם קבל עליו העכו"ם אחריות מותר, אף שאינו יכול למכור. והו"ה כאן. [ועד"א ושער הציון סק"ב].

(יח) ואפי"ה — שעשאם אפותיקי — לא קנה ישראל. כמ"ש בפסקים לא א, דאיתמר שם ל ב: בעל חוב (המלוה את חבירו ושיעבד לו נכסיו שאם לא אפרע לך עד יום פלוני גבה מנכסי והגיע זמן ולא פרע — רש"י) אביי אמר למפרע הוא גובה ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה. ושם לא א: ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה כיון דאי הוה

המכר בטל לגמרי כמ"ש באבן העזר שם סי"ד. ולפי"ן דוקא בקרקע מכרו מכר משום דארץ לעולם עומדת, משא"כ במטלטלין דאיתא בברייתא דהמכנסת וכו' דלא חל המכר כלל. וכשיטה זו מפרשים גם הגאונים הנ"ל, דהברייתא מיירי במטלטלין, ואעפ"י רבא הקשה לר"ב, ולא התחשב במה שתניא כוותיה דרב יהודה, וצ"ל דהוא משום דאף דלא מצי הבעל למכור, אפ"ה י"ל דחשיב כדדידה. וכיון שהלכה כברייתא דהמכנסת וכו', מ' כדעה הראשונה כאן — דאף דאין העכו"ם יכול למכור בכ"ז חשיב כדדידה. וכוה מתורץ מ"ש הרמב"ם בהל' מכירה פ"ל ה"ה ושו"ע אבן העזר סימן צ' פ"י. וז"ל השו"ע שם: איין האיש רשאי למכור מטלטלין של נכסי צאן ברזל ולא למשכנם ואם מכרן או משכנן מה שעשה עשוי. [ולכאורה תמוה מ"ג, אם הוא פוסק כברייתא דהמכנסת הנ"ל, א"כ המכר בטל לגמרי. ואי לא פסקינן כהך ברייתא, א"כ אפילו לכתחילה שהבעל יוכל למכור]. אולם לפי מש"ל מיושבת קושיא זו. והוא משום דלא בריר לן ההיא ברייתא דנעביד עובדא, כמ"ש הרי"ף שם, כנ"ל. והיינו דגם הרמב"ם והמחבר מספקא להו אם הלכה כברייתא דהמכנסת — דאזלא אף כרבנן לאופן הא' שכתבנו, או אין הלכה כברייתא זו — משום דאזלא

הלכה כהך ברייתא, ולכן פסק שלכתחלה לא ימכור, ואם מכר מה שעשה עשוי.
7 בבא"ג סק"ל ציין לתשובות הריב"ש. וזה שם בסימן קנ"א. וכתב הריב"ש שם, שזה דומה לזין של ישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות — המובא בע"ז א ב. וזהו שציין רבנו לסימן רמ"ה ס"א. דשם איתא: ישראל ועכו"ם שיש להם שדה או תנור וכו' אם התנו מתחלה בשעה שבאו להשתתף שיהי' שכן שבת לעובד גלולים לבדו אם מעט ואם הרבה ושכר יום אחד כנגד יום השבת לישראל לבדו מותר. אולם הריב"ש שם העיר דאין הדברים דומים כ"כ. דשם מיירי שלקחו בשותפות, כיון שהתנו מתחלה הרי העכו"ם נתחייב בעכוות השדה בשבתות, והישראל נסתלק ממנה, ואין העכו"ם שלוחו, ואין הישראל נותן בדרך זה שכר שבת. אבל בנידון דידן, הרי לישראל יש חלק בבהמות, ואף שאין כאן שכר שבת, אך מ"מ יש כאן איסור של שביית בהמתו. והשיב ע"י הריב"ש שם בחי

6 מה שביארנו בפנים הוא גם עפ"י מ"ש בברכת אליהו אבן העזר סימן צ' ס"ק מ"ג, מ"ד. ושם גם מבוארת המחלוקת המובאת בפנים בין ספר התרומות דס"ל דברייתא דהמכנסת כו' מיירי בקרקע צאן ברזל — וזו גם שיטת הרא"ש ביבמות פ"ו ס"א — ובין בעל המאור — וזו גם שיטת הגאונים — וס"ל דכל הסוגיא דיבמות מיירי במטלטלין. וגם ביארנו שם בדרך המובאת בפנים את פטקו של הרמב"ם והשו"ע לחלק בין לכתחלה — שאין יכול למכור, לדיעבד — שמה שעשה עשוי. וע"ע מש"ש בס"ק מ"ד, מ"ה דרך גוססת בהסבר דברי הרמב"ם והמחבר.
ולעצם הענין שהרמב"ם פסק עפ"י ספיקו של הרי"ף, עיין לעיל בסימן ס"ב הערה 2. ושם כתבנו שאין זה כ"כ מצוי, שיפרשו דעת הרמב"ם מה מספק איך לפסוק להלכה. וציינו שם כמה מקומות, שכן מבארים כן דעת הרמב"ם. ויש להוסיף גם מ"ש רבנו כאן בדעת הרמב"ם, שס"ל כרי"ף שהסתפק אם

באר הגולה

ס"ג נ"ג נ"ג
כ"ה ר"ר יעקב צי רב

יהרהנם (פירוש משכון נלשון ישמעאל רהן) אצלו (יט) ובלבד שלא יאמר לו מעכשיו (כ)
 ויש מתירים ע"י שיוהיר ישראל את האיננו יהודי שלא יעשה בה מלאכה בשבת
 ואם יעבור ויעשה תהיה אחריות עליו ואפי' מהאונסים (כא) ויכתוב כן בערכאותיהם

ביאורי הגר"א

זכותי לא קני נשכון: (יט) ובלבד שלא. שם וע"ל סי' תת"ח: (כ) וי"מ כו'. הוא ג"כ כס' ראשונה
 דס"ד: (כא) ויכתוב כו'. עמ"ל:

ברכת אליהו

(יט) שם, וע"ל סימן תמ"א. [בפסחים לא ב, ה"ל בסקי"ח, איתא דאם ישראל הלוה לעכ"ם על חמצו, ואמר ליה מעכשיו אסור. משום דהישראל קני למפרע. ולהלן בסימן תמ"א ס"ב מובא דין זה. ועמ"ש בסק"ג — שבמעכשיו אפי' אם אין המשכון בידו של ישראל אסור. ולכן בדיננו ג"כ אם דא"י אמר לו מעכשיו, הרי זה כאילו קנה הישראל, ואסור משום שביתת בהמתו].

(כ) [הטעם שאם הא"י יעשה בה מלאכה תהי' האחריות עליו, ובכה"ג אין איסור שביתת בהמתו], הוא ג"כ כפ"ב ראשונה דס"ד. דכיון דהא"י קבל עליו אחריות, חשוב כשלו, אף שאינו יכול למכור.⁸

(כא) עמ"ל סקט"ו שכתב: היינו לפרסומי מילתא. [וכ"ה בב"י].

שהישראל לא אמר לו זאת. ולכן סובר הא"ר דבכה"ג לא שייך לומר, דמסביר לא ישתמש בה בשבת. יש קצת סתירה לזה, מהך דהמחבר כתב, שיותר אם התנה עם הגוי להתחייב באונסין. ואם נאמר, שאף אם לא מתנה על חיוב אונסין — רק ההתחייבות מצד שואל שלא מדעת — הגוי מתירא, לא הו"ל להתנות שיתחייב באונסין, וסגי בזה שמתנה שלא יעבור, והוא ממילא יתחייב בגלל שואל שלא מדעת. ומי מזה שמחמת חיוב אונסין, בגלל שהוא שואל שלא מדעת, אין הגוי מתירא מזה. רק אם מתנה להדיא שיתחייב באונסין אם יעבור בשבת, אז הוא מתירא. ודווקא לומר שהתנאי הוא לא מחמת אונסין, אלא מחמת יוקרא וזולא. דהא המחבר כתב רק תנאי של אונסין, ולא הזכיר כלל את הענין של יוקרא וזולא.

ובשו"ת בית יצחק אר"ח סימן ל"ב תירץ את קושיה הרעק"א הג"ל, עפ"י דברי רש"י בב"מ מא ד"ה והא לא חסרה וכו', שכתב: דכי אמרינן בשומרינן שאלה שלא מדעת בדרך שאינו כיחש וחסר מחמת מלאכה אבל בעלי חיים המכחישים מחמת מלאכה תחלות שלית יד היא. ועפ"י דברי הסמ"ע בחי"מ סימן ש"א סק"ב, דכרי נתמעט שול שומרינן. ולפי"ז אין הנכרי חייב באונסין, מחמת שאל מדעת. אך הביט יצחק שם מעיר שהפוסקים חולקים על דברי רש"י הג"ל. תירץ שם עוד שלכן צריך תנאי ולא סגי בחיוב מחמת ש"שואל שלא מדעת", דנפק"מ אף שהנכרי עושה מלאכה השותפות ויש גם לישראל טובה ממלאכה זו ומ"מ תנאי מהני.

ובדעת תורה כאן, הביא בשם שו"ת אמרי אש סימן ט"ו שחירץ את קושיה הרעק"א הג"ל, וז"ל: דכיון דבדיניהם לא יחייבוהו באונסין כה"ג א"כ הו"ל ברשות ישראל ולכן צריך להתנות ואז מהני וכו' ע"ש. וזה כעין מ"ש לעיל בדעת הא"י, דכאן תנאי מפורש, אין הגוי — מחמת דיני ישראל — מירתת לעשות מלאכה.

וגם העולת שבת בס"ד כתב כדעת רבנו, שדעת המתירים בס"ה היא כדעת של המתירים בס"ד. וזה דלא כדברי הא"ר הג"ל. לעומת זאת, לענין אי סגי בענינו שיקבל עליו אחריות של אונסין, כתב העו"ש, דהכא לא בעינן שיקבל עליו אחריות של זולא ויוקרא. וזוהי נטה לדעת הא"ר, אך לא מסעמיה.

[בפנינו: דאילו הו"ל ליה זוזי הוה מסליק להו בזוזי אישתכח דהשתא (הוא) קא קני. הרי דאין המשכון קנוי למלוה, ובמקום זה ג"כ אפילו באפותיקי אין קנוי לו כמ"ש בשו"ע חו"מ סימן ק"ג פ"ו: אם ירד המלוה לנכסי לזה ותחזיק בהם או מכרן בלא ב"ד אינו כלום אפי' היתה משכונה בידו או אפותיקי מפורש פיון שיכול לשלם לו מעות ולסלקו. וע"ש מש"ש בסקי"ח. ושם כת' שגם באפותיקי הלוה לעולם יכול לסלקו, עד שמחליטין ב"ד לו וכו'. וע"ע מש"ש בזה. וי"ש המחבר כאן: או יהרהנם אצלו. דאף כשהמשכון אצל הישראל, לא קנה הישראל המשכון שהרהין אצלו. ובמ"ש בפסחים שם בעמוד ב', דנכרי שהרהין פת אצל ישראל, אינו עובר אליבא דת"ק [דהלכתא כוותיה — כדלקמן סימן תמ"א ס"ב. ועמ"ש בסק"ג] משום דישאל מנוי לא קני משכון.

הראשון: אלא שיש לומר שכיון שהתנו בזה מתחלה בשעת לקיחת הבהמות הרי הוא כאילו הבהמות קנויות לכותי ביום השבת ואין לישראלים חלק בהן וכו'. והנה שכת' רבנו "וה"נ דלא קנוי לישראל ביום השבת", והיינו דאל"כ הוי איסור של שביתת בהמתו, וכמ"ל מהריב"ש.

8 מדברי רבנו — שהשוה את דינו לדין שבס"ד — למד המשנה ברורה בסק"ט ובשער הציון ס"ק ל"ג, ל"ה, דהא דיותר לדעת היש מתירים — ע"י שיוהיר את הא"י שלא יעשה בה מלאכה בשבת, אף שאין לו לא"י רשות למכרה — מיירי שקבל עליו אחריות אם יעבור ויעשה מלאכה בשבת — גם לענין יוקרא וזולא. וכמו שמבאר בס"ד, שרק אם קבל עליו אחריות של יוקרא וזולא חשוב ברשותו של הא"י. ולפי דברי רבנו מ"ש כאן המחבר שיותר, הא רק לדעת היש מתירים בס"ד, אבל הא"ר בסקי"ג כתב דאפשר דאף האוסרים בס"ד, מורו הכא שיותר, והטעם "כיון שהזהיר את הכותי שלא יעשה בשבת ואם יעבור כו' דמסתמא לא יעשה הכותי בשבת דהא חזינו דמתירא מאחריות". ובשער הציון סק"ג כתב, דמדברי השו"ע לא משמע כדברי הא"ר. ונראה דכוונתו, דבש"ע מסים: דהשתא אם בא לעשות בו מלאכה בשבת אינה בהמת ישראל שהרי קנאה העכו"ם להתחייב באונסיה. ולא כתב בשו"ע הטעם משום דמירתת. מ' דעיקר הטעם הוא משום קבלת אחריות, ולא משום "מירתת". ובא"ר שם כתב עפ"י סברא זו, דבדיננו סגי באחריות דאונסין לחוד. והרעק"א בהגהות כאן, הכריע עפ"י דברי השולחן ע"ז ששים שכת' בפשיטות, דבענין שיתחייב אף על אחריות של יוקרא וזולא, וכן הכריע המ"ב. והוסף הרעק"א להקשות על דברי הא"ר, וז"ל: ולענ"ד א"כ אמאי אטר בס"ג בה"ה בשוכר ומתנה שתנח בשבת, הא אם עשה מלאכה יתחייב באונסין כדין שאל שלא מדעת ובחול אינו חייב רק בגניבה וביבדא ג"כ דמסבירא לא ישתמש בה בשבת, עכ"ל. ובדעת הא"ר אפ"ל, שאם הוא מתנה בפירוש עם הגוי, אז הוא מירתת, משום שהוא התחייב באונסין. אבל אם כל החיוב הוא רק מצד הדין של שואל שלא מדעת, אין הגוי נמנע מלעבור עם הבהמה בשבת, שאין הגוי יודע שהוא חייב באונסין כדין שואל שלא מדעת, מאחר

באר הגולה

א שבת י"ט הרי"ף
והרא"ש שם והרמב"ם
נפ"ו תהל' שבת.
ב לפי' הרמב"ם.

דהשתא אם בא לעשות בה מלאכה בשבת אינה בהמת ישראל שהרי קנאה האינה יהודי להתחייב באונסיה: הגם: וכל דדי היתרים אלו הלכתא נינהו ויכול לעשות ליה מהן שירא ואפילו אם הנהמה כולה של ישראל דינו כאלו היתה נזתפות האינה יהודי רק שיפרסם שעשה דרך היתר:

רמז דין אינם יהודים המביאים כתבים בשבת. וכו' סעיפים

א א שולח אדם אגרת ביד אינו יהודי ואפילו בערב שבת (א) עם חשיכה והוא שקצץ לו דמים (ב) ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת ואם לא קצץ אי לא קביע בי דואר (פירוש איש ידוע שכל כתב אליו יונל והוא משלחו למי ששלח אליו) במתא אסור לשלוח (ג) אפילו מיום ראשון ואי קביע בי דואר במתא משלחין אפילו בע"ש ב

ביאורי הגר"א

חלל משום דלין חסד כו': (ג) אפי' מיום ראשון. רי"ף שם מדלמדין שם והאמר' לין משלחין כלל ומשני

רמז (א) עם חשיכה. מתני' שם: (ב) ובלבד. שם ק"מ ח' ואפי' קודם שנת מדלמדין כלל קצץ דמיתוי כשלוהו ומי שחשך נדרך לפירש'י שם דמיתוי מנעמי לל התירו

ברכת אליהו

דאמרי הא קמ"ל לא יאמר אדם כו' אבל אומר אדם הנראה שתעמוד עמי לערב הרי דלפי המסקנא הפי' דשוכרו לעשות למחר והטעם דאסור משום ממצוא חפצך וא"ל דשם אסור משום דאומר לעבוד כוכבים בשבת לעשות בשבת, עכ"ל. והא דאסור אין זה רק אם אומר לו בשבת לעשות בשבת, אלא אפי' אם אומר לו קודם שבת שיעשה בשבת ג"כ אסור. וראיה לזה, מדאפור למסור לגוי בלא קצץ אף בסתם ואף בד' ובה', הרי דכל האיסור הוא משום דמחוי בשלוחו. וזה אפי' קודם שבת אסור. דבזה אין חילוק בין קצץ ללא קצץ, וכשם שבשבת אסור משום דמחוי בשלוחו, הו"ה קודם שבת אסור. ומי שהחשיך בדרך — לפירש'י שם דמיתוי מבעוד יום — לא התירו אלא משום דאין ארץ כו'. דתנן שם קנא א: מי שהחשיך בדרך נותן כיוס לנכרי וכו'. ופירש'י רש"י בדיה נותן וכו': מבעוד יום, ובגמ' שם איתא דהטעם שהתירו לתת לנכרי, הוא משום, דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאיתויי ד' אמות ברה"ר. ומי דהא דהתירו קודם שבת הוא רק משום, דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, הא לא"ה אסור. הרי דאף לפני שבת אסור לומר לנכרי. [ועד"א].

(ג) איתא בשבת יט א: ת"ר לא ישכיר אדם כליו לנכרי בע"ש בד' ובה' מותר כיצא בו אין משלחין איגרות ביד נכרי בע"ש בד' ובה' מותר וכו' ת"ר אין משלחין איגרת ביד נכרי ע"ש אא"כ קוצץ לו דמים ב"ש אומרים כדי שיגיע לביתו וב"ה אומרים כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה והלא קצץ (ואמאי אסרי ב"ה הא אינהו שרו לעיל — רש"י)

אונסין הזכיר וכן משמע להדיא בספרו הגדול ס"ס רמ"ה ע"ש, עכ"ל. אמנם הערוך השלחן הסביר בדרך אחרת, וז"ל: והטעם דהא השואל מפני חיובו באונסין הוי כשלו אלא דמ"מ אין זה קנין וזהו כששואל ברצונו אבל שלא ברצונו הוא כגולן והוי כשלו לגמרי ולכן כשהתנה שלא לעשות ואם יעשה הרי היא ברשותו לאונסין וכיון שעבר הרי הוא כגולן והוי כשלו.

רמז (א) [הדין הזה הוא בשבת יט א. וכמ"ש בבאה"ג סק"א. ומ"ש המחבר, "עם חשיכה", אמנם לא נזכר פרט זה לענין אגרת. אבל] במתני' שם יז ב, לענין נתינת עורות וכלים, מוזכר, "עם השמש". וז"ל המשנה שם: ב"ש אומרים אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מבעוד יום ובכולן בית הלל מתירין עם השמש (בעוד החמה זורחת — רש"י). [והו"ה לענין אגרת שמותר, אפילו בע"ש עם חשיכה. והיינו, ב"עוד שהשמש זורח" — לשון רבינו ירוחם נתיב יב ח"יב. וכ"כ בשע"צ סק"ג וסיים: וכ"מ מהגר"א].

(ב) תנן בשבת קנ א: לא ישכור אדם פועלים בשבת ולא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים. ובגמ' שם איתא: (פשיטא) מ"ש הוא ומ"ש חבירו אמר רב פפא חבר נכרי מתקיף לה רב אשי אמירה לנכרי שבות אלא אמר רב אשי אפי' תימא חבירו ישראל הא קמ"ל לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים אבל אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב וכו'. [וכתב הד"א: נראה דמפרש רבינו לא ישכור אדם פועלים שיעשו בשבת וזה דלא כפירש"י והר"ן שדמפרשים שאסור משום ממצוא חפצך ומשמע דאסור משום דבור בשבת בעניניו אף להשכירו לעשות למחר ונראה דשניהם כא' טובים דרבינו דייק מס"ד דהגמ' שם דפריך הגמ' אמירה לעובד כוכבים שבות והיינו ע"כ דשוכר לעובד כוכבים לעשות בשבת ושפיר דייק רבינו דאף דשוכרו וקוצץ עמו דמים דעושה העו"ג לצורך עצמו אפי"ה אסור והיינו משום דמתנה עמו שיעשה בשבת ורש"י מפרש לפי המסקנא

שהא"ר כתב מטעם שהעכו"ם מתיירא, והעו"ש כתב טעם אחר: דבהמה דכולה של ישראל משום הכי בעינן ג"כ יוקרא וזולא אבל הכא דגוי ג"כ משותף בבהמה סגי באונסין לבד. ובערוך השלחן סק"ג דהא את דברי השולחן עצי שטים — המובאים בהגהות הגרעק"א — שהאחיות היא אף על זולא ויוקרא. וכתב: אבל א"כ עיקר חסר מן הספר שהרי רק

באר הגולה

(ד) והוא שיהא שהות ביום כדי שיוכל להגיע לבית הסמוך • לחומה. הגה: (ה) ויש מתירין אפילו לא קנן ואפילו לא קניע צי דואר נמתא אס משלחו ציוס ה' או קודם לכן (טור) ויש לסמוך עליהם אס נריכים לכך: ב (ו) ג אם התנה עמו שיתן לו שכרו אע"פ שלא פירש כמה יתן לו דינו כקוצץ דסמכא דעתיה דאינו יהודי ובדידיה קא מרח (ז) אבל בסתם אע"פ שיש בדעתו שיתן לו שכר אסור דלא סמכא דעתיה ובדישראל קא מרח: ג (ח) ד אם שכרו לימים דבר קצוב בכל יום בהליכתו ובחזרתו אלא שאינו מקפיד עמו מתי ילך אם הוא בערב שבת אסור דכשיוצא בשבת נראה כאלו התנה עמו כך: ד (ט) א אם הא"י מוליך הכתב בחנם אפי' נתנה לו בערב שבת מותר שהרי

כיוולא דליגרות סס: (ד) והוא: ג' סס: (ה) וי"מ. הראש"ש סס כנרייתא הראשונה סס דנויירי נכסה"ג: (ו) אם התנ' כן פ' הראש"ש קנן הנ"ל ולא קנן פ' אא"כ קצץ — רש"י) לא קשיא הא דקביע בי דואר במתא (שלטון העיר ולו רגילין לשלוח איגרות — רש"י) והא דלא קביע בי דואר במתא. ומ"ש המחבר ד,א"י לא קביע בי דואר במתא אסור לשלוח אפי' מיום ראשון, הוא עפ"י דברי [הרי"ף שם. דהרי"ף השמיט דברי הבריתא, כיוצא בו כו"ו. וראה לדין זה שאסור, מדאמרינן שם בגמ' עפ"י גירסתו של הרי"ף, והאמרת אין משלחין כלל, ומלשון, כלל, משמע דאף ביום ראשון אסור. ומשמע הרי"ף, כיוצא דאיתא שם — דמ' דמותר, וס"ל דלעולם אסור. [וכתב הד"א: וס"ל דהאי ברייתא פליג על הבריתא הקדום דאיתא בד' ובה' מותר, ובר"ן שם ובבעל המאור ובמלחמות ה' ביארו באופן אחר ע"ש היטב. וכתב הב"י כאן, דלפי"ז צ"ל, דהא דת"ד אין משלחין איגרות ביד עכ"ס בע"ש ל"ד ע"ש אלא כל שאין המלאכה נעשית קודם השבת קרי ליה ע"ש ואפילו מיום ראשון א"נ נקט ע"ש לאשמעינן דכשקצץ אפי' בע"ש מותר].

ביאורי הגר"א

נשכיר כו"ש נסיו: (ז) אבל. מדלוח' קנן: (ח) אם שכרו. כן פ' הר"ן כיוולא צו הכ"ל: (ט) אם העובד כוכבים כו' וי"ח. פלוגתיהו תליא נפ' הירושלמי ויתבאר

כיוולא דליגרות סס: (ד) והוא: ג' סס: (ה) וי"מ. הראש"ש סס כנרייתא הראשונה סס דנויירי נכסה"ג: (ו) אם התנ' כן פ' הראש"ש קנן הנ"ל ולא קנן פ' אא"כ קצץ — רש"י) לא קשיא הא דקביע בי דואר במתא (שלטון העיר ולו רגילין לשלוח איגרות — רש"י) והא דלא קביע בי דואר במתא. ומ"ש המחבר ד,א"י לא קביע בי דואר במתא אסור לשלוח אפי' מיום ראשון, הוא עפ"י דברי [הרי"ף שם. דהרי"ף השמיט דברי הבריתא, כיוצא בו כו"ו. וראה לדין זה שאסור, מדאמרינן שם בגמ' עפ"י גירסתו של הרי"ף, והאמרת אין משלחין כלל, ומלשון, כלל, משמע דאף ביום ראשון אסור. ומשמע הרי"ף, כיוצא דאיתא שם — דמ' דמותר, וס"ל דלעולם אסור. [וכתב הד"א: וס"ל דהאי ברייתא פליג על הבריתא הקדום דאיתא בד' ובה' מותר, ובר"ן שם ובבעל המאור ובמלחמות ה' ביארו באופן אחר ע"ש היטב. וכתב הב"י כאן, דלפי"ז צ"ל, דהא דת"ד אין משלחין איגרות ביד עכ"ס בע"ש ל"ד ע"ש אלא כל שאין המלאכה נעשית קודם השבת קרי ליה ע"ש ואפילו מיום ראשון א"נ נקט ע"ש לאשמעינן דכשקצץ אפי' בע"ש מותר].

ברכת אליהו

לבית הסמוך לחומה ואי לא קביע דוור במתא אין משלחין אא"כ קצץ].

(ו) כן פ' הרשב"א מ"ש בשבת יט א, קצץ, הנ"ל בסק"ג. ומ"ש בגמ' שם, "לא קצץ, פ' בשכיר לזמן כמ"ש בס"י. וכמש"ש בסק"ב. [וז"ל הרשב"א בשו"ת ח"ג סימן שס"ח: איברא לאו קצץ ממש קאמר ומיהו מסתבר שקצץ או התנה עמו שיתן לו שכרו דהשתא בדידיה קא עסיק אבל בסתם לא אע"פ שיש בדעת העכו"ם שיתן לו המשלח או מי שנשתלח לו שכר ויתפטר עמו לפי שכל שלא קצץ ושלא התנה לו שכר אין דעת העכו"ם סמוכה בכך ובדישראל קא עסיק].

(ז) מ"מ' בשבת יט א, הנ"ל בסק"ג, קצץ, מ' שבעינן שיתנה להדיא על שכרו, ולא מהניא בסתם.

(ח) [בסק"ג הבאנו דברי הגמ' בשבת יט א: כיוצא בו אין משלחין איגרות ביד גברי בע"ש בד' ובה' מותר. ומ"ש המחבר, אם שכרו לימים כו' אסור], כן פירש הר"ן שם, הא דאיתא, כיוצא בו, הנ"ל. וז"ל הר"ן שם: וכיוצא בו דתנאי מיירי בשלא קצץ וכגון ששכרו לימים דבר קצוב בכל יום ויום בהליכתו ובחזרתו אלא שאינו מקפיד עמו מתי ילך ובכח"ג בע"ש אסור דכיון שהוא שוכרו לימים והוא שוכרו בע"ש כשיוצא בשבת נראה כאילו התנה עמו כך אבל בד' ובה' מותר הואיל ואינו מקפיד עמו מתי ילך. [אבל בלא קצץ כלל אסור בד' ובה' — ד"א].

(ט) פלוגתיהו תליא בפ' הירושלמי. דאיתא בירושלמי דשבת פ"א ה"ט: נתן כליו לכוזב גברי ובא ומצאן עובד בו בשבת אסור א"ר יודן וי"מ ליה דלא יעבוד א"ר יודן אבוי דרבי מתניהה הוא דתימר בטובת הגייה (שצריך לומר לעכו"ם שלא יעבוד דוקא כשעושה העכו"ם בחנם — קרבן העדה) אבל בשכיר כעבדותיה הוא עסיק (וקצץ כשביל עצמו הוא דקא עושה וא"צ למחות בו — קרבן העדה). ויתבאר בפ' ר"כ ס"ב. ועמש"ש בסק"י. ושם כת', דהמחבר ס"ל שבטובת הנאה מותר למסור, רק אם רואהו בשבת עובד, צריך לומר לו שלא יעבוד. והוכחה לזה שאם נאמר שאסור, למה רק אם רואהו צריך לומר לו שלא יעבוד, הרי

אמר רב ששת ה"ק ואם לא קצץ ב"ש אומרים עד שיגיע לביתו וב"ה אומרים עד שיגיע לבית הסמוך לחומה והאמרת רישא אין משלחין (אא"כ קצץ — רש"י) לא קשיא הא דקביע בי דואר במתא (שלטון העיר ולו רגילין לשלוח איגרות — רש"י) והא דלא קביע בי דואר במתא. ומ"ש המחבר ד,א"י לא קביע בי דואר במתא אסור לשלוח אפי' מיום ראשון, הוא עפ"י דברי [הרי"ף שם. דהרי"ף השמיט דברי הבריתא, כיוצא בו כו"ו. וראה לדין זה שאסור, מדאמרינן שם בגמ' עפ"י גירסתו של הרי"ף, והאמרת אין משלחין כלל, ומלשון, כלל, משמע דאף ביום ראשון אסור. ומשמע הרי"ף, כיוצא דאיתא שם — דמ' דמותר, וס"ל דלעולם אסור. [וכתב הד"א: וס"ל דהאי ברייתא פליג על הבריתא הקדום דאיתא בד' ובה' מותר, ובר"ן שם ובבעל המאור ובמלחמות ה' ביארו באופן אחר ע"ש היטב. וכתב הב"י כאן, דלפי"ז צ"ל, דהא דת"ד אין משלחין איגרות ביד עכ"ס בע"ש ל"ד ע"ש אלא כל שאין המלאכה נעשית קודם השבת קרי ליה ע"ש ואפילו מיום ראשון א"נ נקט ע"ש לאשמעינן דכשקצץ אפי' בע"ש מותר].

(ד) [עצם הדין דבעינן, שיהא שהות ביום כדי שיוכל להגיע לבית הסמוך החומה, הוא] בגמ' דשבת יט א, הנ"ל בסק"ג דקבוע בי דואר במתא, מותר רק, כ"ע שיגיע לבית הסמוך לחומה. [ומה שציין בבאה"ג סק"ב, לפירוש הרמב"ם שם, היינו רק בפירוש, לבית הסמוך לחומה, דהיינו חומת העיר שנשתלח משם, וכמש"ו בהערה שלאחר סק"ב].

(ה) כ"כ הראש"ש בשבת פ"א סימן ל"ז. וזה כנרייתא הראשונה שם יט א, הנ"ל בסק"ג: אין משלחין איגרות ביד גברי בע"ש בד' ובה' מותר. דמיירי כה"ע — שלא קצץ, ולא קביעי בי דואר במתא. [ומפרש הרא"ש דקושית הגמ' — המובאת בסק"ג —, והאמרת רישא אין משלחין קאי רק על ע"ש, אבל קודם לכן מותר. דלא כהרי"ף שגורס, אין משלחין כלל, והושמט הרי"ף ברייתא זאת דאיגרות, וכמבואר בסק"ג. וז"ל הרא"ש שם: שמעינן השתא דהיכא דקצץ לו דמים משלחין בין מגיע בין לא מגיע והיכא דלא קצץ לו דמים אי קביע דוור במתא משלחין בכדי שיגיע

באר הגולה

ס. א

האינו יהודי מאליו הוא עושה זה ואינו אלא להחזיק טובה לישראל מפני מה שקיבל ממנו והוא ליה כאלו קצץ: הנה: ויש חולקים ופסירא להו דכל שעושה נחם אסור ועוז להחמיר (י) אצל נמוקס שהאינו יהודי מתחיל עם הישראל לומר שילך לו נחם ודאי דעתו על הטובה שיקבל ממנו ושירי (נ"י): ה (א) ו אם האינו יהודי הולך מעצמו למקום אחר וישראל גותן

ביאורי הגר"א

נסי' רמ"ז ס"ב: (י) אבל במקום. כן פי' הד"מ את דברי מהרי"א האלו לשיטתו וכמ"ש נפ"ד דמגילה ופ"ג דנ"מ ליה ח' מתנה כו': (יא) אם העובד כוכבים הולך. עומד מ"ש נ"ס רמ"זין אח"כ רלויתי כו' משמע כו' ואחר הענין ויצא הש"ע על כיוון דרמ"זין כ' אם כלל לעולא דעת האוסרים, אזיל לשיטתו שבס"א שבד' ובה' מותר אף בלא קצץ. ואין הוכחה שבטובת הנאה אסור, מזה שלא אוסרים להניחו אצל העכו"ם בשבת, ד"ל דמירי שנתן לו בד' ובה', ולכן מותר, לולא שראה אותו עובד בשבת. וזה שסיים הרמ"א שם: ואפי' אם נתנו לו כמה ימים לפני שבת. [וכתב בשע"צ קסט"ו: ועיין בביאור הגר"א בסימן רנ"ב דפלוגתיהו לענין בחנם תליא אי מותר לא קצץ ביום ד' וה' וממילא לפי מה שמקילין לעיל לענין ד' וה' אין שום מקור להיתר בחנם מהירושלמי].

ברכת אליהו

שם גבי גזול במתנה פליגי כו' וחד אמר מתנה כמכר דאי לאו דטרח וארצי כו' וכן הלכתא גם שם הרי דחשבינו מתנה כמכר וה"ל בעשה העובד כוכבים בחנם לשם מתנה הוי כשכיר דעושה לטובת עצמו — ד"א]. (יא) עמ"א ס"ח מ"ש בשם ראב"ן. דבתחילת דבריו פליג המ"א על דברי המחבר, וס"ל דלא מהני הולך מעצמו למקום אחר. ואח"כ כתב, וז"ל: אח"כ ראיתי שראב"ן מפרש הא דקביע בי דואר במתא שהשליח דר בעיר שמוליכו שם שרי לשלוח על ידו מערב שבת שהרי בלא"ה יש לו לילך שם ולא שלוחו של ישראל הוא ורבותי פי' בע"א עכ"ל משמע מדבריו דעכ"פ בעי שיהא שהות להגיע לעיר שנשלחה דהא עלה קאי פלוגתא דב"ש וב"ה, עכ"ל המ"א. ואבאר הענין ויבאר השו"ע על נכון. דלעיל בס"ק הבאנו דברי הגמ' בשבת יט א, שמה שמותר לשלח איגרות בלא קצץ, זה רק בקביע בי דואר במתא. וכתב הראב"ן שם סימן של"ט: וכלל דמילתא לב"ה בין קצץ בין לא קצץ משלחין איגרות בע"ש ואפי' לא קביע בי דואר במתא. הרי דמתירי ב"ה בין קצץ ובין לא קצץ בין קביע בין לא קביע בי דואר במתא. ואמר הראב"ן דב"ה שכתבין "קרי כרי שיגיע לבית הסמוך לחומה", לטעמיהו כב"ה דברייתא, אליבא דת"ק דר"ע שם יח ב, דאמר במכירה ובשאלה לב"ה כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה, בשלוח איגרות אמרינן גמי הכי" — לשון הראב"ן שם. ולפי"ן כל סוגיית הגמ' — דמוקי דרשן בקביע בי דואר במתא מותר, ובלא קביע אסור — קאי אליבא דת"ק הנ"ל, דס"ל שם ד, לא ימכור אדם חפצו לנכרי ולא ישאלו ולא ילונו ולא יתן לו במתנה אלא כו' כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה. אבל לר"ע שם ולב"ה דמתני' דמירין עם השמש — כדי שיצא מפתח ביתו, אי"צ כרי שיגיע לבית הסמוך לחומה, אפי' בלא קצץ. וסיים הראב"ן שם, וא"כ גם בשלוח איגרות, אפי' לא קביע גמי מותר כדי שיצא מפתח ביתו, דגוי אדעתא דנפשיה קעביד" — ע"כ תוכן דבריו של הראב"ן. ובהו אנו מרוויחין, דאי"צ לאוקמי מתניתין ד, נותנין עורות", בקצץ. דאיתא בגמ' שם יט א: אין משלחין איגרות ביד נכרי א"כ קצץ לו דמים. וכתבו תוס' שם ברי"ה א"כ כו': מתני' גמי דנותנין כלים לכובס ועורות לעבדן איירי גמי בקוצץ והא דפריך והלא

בכלל אסור לו להניח אצלו בשבת. ומוכח מכאן שבטובת הנאה מותר לו להניח בשבת, ורק כש, רואהו עושה מלאכתו בשבת כו' צריך לומר שלא יעשה בה בשבת" — לשון המחבר שם. וזה לשיטת המחבר הנ"ל בס"א דלא קצץ לעולם אסור. וזו גם דעת המחבר כאן. אבל הרמ"א כאן שהביא דעת האוסרים, אזיל לשיטתו שבס"א שבד' ובה' מותר אף בלא קצץ. ואין הוכחה שבטובת הנאה אסור, מזה שלא אוסרים להניחו אצל העכו"ם בשבת, ד"ל דמירי שנתן לו בד' ובה', ולכן מותר, לולא שראה אותו עובד בשבת. וזה שסיים הרמ"א שם: ואפי' אם נתנו לו כמה ימים לפני שבת. [וכתב בשע"צ קסט"ו: ועיין בביאור הגר"א בסימן רנ"ב דפלוגתיהו לענין בחנם תליא אי מותר לא קצץ ביום ד' וה' וממילא לפי מה שמקילין לעיל לענין ד' וה' אין שום מקור להיתר בחנם מהירושלמי].

(י) כן פירש הר"מ בסימן רנ"ב את דברי מהרי"א האלו לשיטתו. דהב"י כאן הביא דברי מהרי"א, שכתב: שאם העכו"ם אמר לישראל שרוצה להוליך לו כתב בחנם למקום שהוא רוצה נראה דאפי' בע"ש שרי שהרי העכו"ם מאליו הוא עושה זה ואינו אלא להחזיק טובה לישראל מפני מה שקיבל ממנו והו"ל כאילו קצץ. והקשה ע"ז הד"מ שם בסק"ב, הלא הסכמת הפוסקים היא דבעינן דוקא קצץ ובלא קצץ אסור, ואיך התיר מהרי"א? ולכן פי' הד"מ את דברי מהרי"א לשיטתו, וז"ל: נ"ל דהיינו דוקא כשהעכו"ם אומר מעצמו לעשות בחנם דאי לא דעביד ליה לישראל טובה לא הוה עביד ליה והוי כקצץ וכמ"ש שם אבל בלאו הכי לא דודאי בחנם גרע טפי מאילו לא קצץ לו שכר ומשלם לו אחר כך, עכ"ל. ועפ"י כתב כאן, שרק אם מתחיל עם הישראל מותר. וההיתר בכה"ג הוא משום ש, ודאי דעתו על הטובה שקיבל ממנו, וכמ"ש בפ"ד דמגילה כו ב: מתנה [נתנו בני העיר בית הכנסת לחשמישי חול — רש"י] פליגי בה רב אחא ורביןא חד אסר וחד שרי וכו' ומאן דשרי אי לא דהוה ליה הנאה מביית לא הוה יתיר ליה. וכן הדר הוא ליה מתנה כנוביה, וכן הלכתא כמ"ד דשרי. וכן נפסק לעיל בסימן קנ"ג ס"א. ופי"ן דב"מ לה א מתנה כו' [הנה שם לא נזכר רק דמתנה לא גרע מירושא ואינו ענין לכאן ולענ"ד ברור דט"ס הוא וצ"ל פ"ק דב"מ טו א דאיתא

באר הגולה

ז סס.
א שנת י"ט.
ב שם וכת"ק רמ"ס
גפ"כ ד"ר ירוסם.
ג שם ושס.

לו אגרת מותר בכל גוונא: ו (יב) מי שיש לו שכיר אינו יהודי לשנה או יותר
אסור לשלחו ערב שבת באגרת: הנה: ומיהו אם לא שכר רק לשליחת אגרת יש מתירין
כמו שנתנאל לעיל סימן רמ"ד ס"ה:

רמח דין המפליג בספינה והולך בשיירא בשבת. וכו' ד' סעיפים

א מותר לחפליג בספינה אפי' בערב שבת אם הולך לדבר מצוה ג פוסק עמו
שישבות ואם אחיכ לא ישבות אין בכך כלום ג אבל לדבר הרשות אין מפליגין
בספינה פחות מג' ימים קודם השבת: הנה: (א) אצל קודם שלשה ימים שרי אפי' בספינה

ביאורי הגר"א

ג' קודם שנת קמי שנת מקרי משמע דכל ג' אסור אף
ג' אצל מדברי הראש"ש שם מ' דג' מותר וכ"ה להדיא
בתוספתא הנילו הראש"ש שם דגש"א אף דרבינו זכ"ה כו'
וכ"ה זירושלמי הנילו הראש"ש שם אין מפליגין ז"ס
הגדול לא נע"ש ולא נה' נשנת גש"א אף ג' ד' וז"ה מתירין
וכ"ה הראש"ש שם להדיא דג' מותר וכ"ה נה"ה שם
להדיא ד"ה אצל כו' ור"י פוסק כו' וכ"ה נתוס' לעירונין

ברכת אליהו

אסור לשלוח אגרת בע"ש. ומ"ש המחבר ד,מי שיש לו
שכיר עכ"ל וכו' אסור לשלוח ערב שבת באגרת", זהו
"לא קצין לפי הרשב"א, כנ"ל בס"ק.
[לפי דברי הגר"א, מכאן ואילך הוא ס"ק נפרד. וקאי על מ"ש
המחבר: ערב שבת]. וזה לשיטת הראש"ש — הנ"ל במ"א
בהג"ה, דמתיר אף אם לא קצין ואפי' לא קביע בי דואר
במתא, אם משלחו ביום ה' או קודם לכן, ולכן כתב המחבר
שרק בערב שבת אסור.

רמח (א) הא דכתב הרמ"א, "קודם שלשה ימים שרי",
לאו דוקא קודם, דאפי' תוך ג' ימים מותר, בספינה שמושכין
אותה ע"י בהמות. כמ"ש בפ"ב: אבל אין איסור במה
שהבהמות מושכות הספינה בשפת הנהר. ושם מייירי אפי'
תוך ג' ימים קודם השבת. ולא נקט הרמ"א כאן, "קודם",
אלא משום אינך דנקט — "ואפי' אין בגובה המים" ו'
טפחים ואפי' במקום שיצטרך הישראל לעשות אחר כך
מלאכה בשבת להוליך הספינה". וזה מותר רק קודם ג'
ימים. אי"נ דנקט דוקא, "ג' ימים", דפ"ל כמ"ש כ"ה. דמכרי
הר"ן ור"ה בשבת יט א שכת' העטף, דכל שלשה ימים
[קודם שבת], "קמי שבתא מיקרי וגרואה כמתנה מתחלה לדחות
את השבת הילכך בעי' שיהיו ג' ימים גמורים קודם שבת
ואז יפליג" — לשון הג"ה. א"כ משמע, דכל ג' ימים קודם
שבת אסור, ואף ביום ר' ג"כ אסור¹. אבל מדברי הראש"ש

זי דואר על השליח ודאי אין חילוק ומותר בקציע לפי
פירושו בכל גוונא: (יב) מי שיש לו שכיר, זהו לא קצין לפי'
הראש"ש כנ"ל ע"ש לשיטת הראש"ש הנ"ל נס"א נה"ה:
רמח (א) אבל קודם כו' אפי' בספינה. ל"ד קודם
דאפי' תוך ג' ימים מותר כמ"ש נס"א אצל אין איסור כו'
ולא נקט קודם אלא משום אינך דנקט אינך דנקט דוקא
ג' ימים דפ"ל כמ"ש ז"ה דודברי הר"ן ור"ה שז' הטעם דכל

קצין לב"ה פריך, ולפי הראב"ן לא צריכין לומר כמ"ש תוס'
הנ"ל — דמתני' מיירי בקוצץ — דהרי הברייתא שאמרו
"א"כ קצין", היא אליבא דת"ק דמכירה הנ"ל. ואנן קיי"ל
כר"ע במכירה, וא"כ לעולם מותר בשולח לעכו"ם, אף שלא
קצין, ולא קביע בי דואר במתא. ודלא כמ"א שהבין בדעת
הראב"ן, דבעינן שיהא שהות להגיע לעיר, ובלא"ה אסור.
ואע"פ דלא קיי"ל כראב"ן ז"ל בזה, [דא"כ היה צריך
לצטער במכר כמו בשליחות] — ע"י שיגיע לבית הסמוך
לחומה ואילו בסימן קצ"ב ס"א פסק המחבר: ומותר למכור
לעכו"ם כמ"ש וזה ע"י סמוך להשגכך ובלבד שיש
משהח' הנהר מבעד גת]. ומחלקין בין שאלה ובמכר לשליחות.
דבמכר אדעתא דנפשיה קעבר, משא"כ כאן בשליחות אסור
— אף לר"ע שמתיר במכר — לב"ה עד שיגיע לבית הסמוך
לחומה, היינו לפירושם, "בי דואר כו"ל. דמפרשים דקאי
על עכו"ם אחר שמקבל את האיגרות ממנו, אבל השליח
אינו גר באותה העיר, ולכן במכר מותר, דאדעתא דנפשיה
קעבר. אבל לפירוש ראב"ן ד,בי דואר", קאי על השליח
דמוליך הכתב, והולך בשביל עצמו, אי"כ ודאי שאין חילוק
בין מכר לשליחות, דבשניהם אדעתא דנפשיה קעבר. לכן
לפי פירושו בין במכר ובין בשליחות, מותר בקבוע ככל
נונא — אף בלא קצין, ולא יגיע לביתו קודם חשיכה.
(יב) [בס"ק הבאנו דברי הגמ' בשבת יט א, דבלא קצין

הב"ח בשם הר"ן והר"ה שהאיסור תוך ג' ימים הוא משום
חילול שבת. דשמן יגיע לידו סכנה ויצטרך לחלל שבת. ותוך
ג' ימים קודם שבת מקרי, וגרואה כמתנה מתחלה לדחות את
השבת. ומ"ש הר"ן והר"ה שג' ימים קמי שבתא מיקרי,
הסביר הרוקח סימן קצ"ז — וכ"ה בב"י — שזה עפ"י דברי
הגמ' בגיטין עז א דאמרינן שם, דר' ה' ומעיל שבתא קמי
שבתא. וכ"כ הביא שם ר' דברי הירב"ש בתשובה סימן
קנ"ב. וכיותר ביאור כת' הס"ז בס"ק: דעד יום ד' מיקרי

1 הד"א כתב, שמ"ש בביאורי הגר"א "א"נ דנקט דוקא ג'
ימים", ט"ס הוא. וצ"ל: והא דנקט דוקא ג' ימים, אולם אין
הכרח לכן, ואפשר שהגירסא שכפנינו נכונה, וכפי שנבאר.
דעד כה רבנו ביאר שמ"ש הרמ"א "ג' ימים", הוא לאו דוקא.
וכעת רוצה רבנו לומר בדרך אחרת קצת דבאמת מ"ש הרמ"א
ג' ימים", הוא בדוקא. אולם האיסור בתוך ג' ימים, אינו מחמת
שהבהמות מושכות הספינה בשפת הנהר, שהרי בס"ב כתב
הרמ"א שאין איסור בכך. אלא האיסור תוך ג' ימים הוא, כמ"ש

באר הגולה

ד.ס.

שמושכים אותה ע"י זהמות (ב) ואפילו אין נגזזה המים י' טפחים (מהר"ק שורש משה) (ג) ואפילו נמוקם שינטרך הישראל לעשות אחר כך מלאכה נשנת להוליך הספינה (רי"ש סימן קכ"ג) ו ואם הוא דרך מועט כמו מצור לצידון שאין ביניהם כי אם מהלך יום אחד מותר

ביאורי הגר"א

למעלה וי' ואם נמוקם שיש תחומין אסור אפי' קודם ג' י' אל"ל הל"ל מנרייתא הזאת דמותר: (ג) ואפי' במקום. כפי' הרז"ה דנרייתא מיירי נמוקם שינטרך הישראל

וי"א ח' ד"ה הלכה כו' וכ"מ בירושלמי כו': (ב) ואפילו אין בגובה. ולא כדעת הרי"ף שם דלפי' ציוס הראשון אסור מלזינעיה להו נפיד דעירובין אל"ל יש תחומין

ברכת אליהו

ראפילו ביום הראשון אסור, היכא דאיכא גזירת תחומין. [וע"ל סק"ח]. וראיה לכך, מדאיבעיא להו בפ"ד דעירובין מ"א א"א, ר"ש תחומין למעלה מעשרה או אין תחומין למעלה מעשרה". ואם נאמר שבמקום שיש תחומין, אסור אפילו קודם ג' ימים, וכדעת הרי"ף, א"כ הו"ל למיפשט מברייתא הזאת — דאין מפליגין וכו' — דמותר. דמדאסרי' רק תוך ג' ימים, וקודם לכן מותר, ש"מ דאין אסור תחומין למעלה מ'. דאחרת הו"ל לאסור אף מיום ראשון. ומדלא פשטה הגמ' הבעיא מהך ברייתא, מוכח מכאן דלא כרי"ף. ואף אם יש אסור תחומין, מותר קודם ג' ימים שלפני השבת. [והטעם כיון שהתחיל בהיתר — ט"ז סק"ב. ותוך ג' ימים אסור דמיקרי קודם שבת, וכמש"ל בסק"א ובהערה 1. ועב"י וד"א].

(ג) כפי' הרז"ה, דברייתא דשבת יט א — אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם לשבת — מיירי במקום שיצטרך הישראל לעשות מלאכה, ויהי' רשאי משום סכנה. וכמ"ש בס"י. ואפ"ה לפני' ג' ימים שקודם שבת, מותר. [משום שהתחיל בהיתר, וכמש"ל בסק"א ובהערה 1].

הלכה כו' וכן משמע בירושלמי כו'. ובפנים הבאנו לשרון התוס' שם. והתוס' מפרשים בשם הרשב"א, שלב"ה מותר אפילו בערב שבת. וזה לא כמו שהביא רבנו מהר"א, שלב"ה אסור בה' בשבת ובערב שבת, ורק בד' בשבת מותר. ומ"ש רבנו לתוס', כונתו לומר שגם התוס' הביאו בירושלמי שיש מחלוקת בזה בין ב"ש לב"ה, ולא ככתוספתא שבפנינו, שלא הובאה שם מחלוקת זו. ואמנם בזה שכתבו התוס' שלב"ה מותר אפי' בערב שבת, לא פסקינו כוחיהו. אלא — כהרא"ש שלב"ה מותר ביום ד' בשבת, אבל בה' בשבת ובערב שבת אסור.

ובסק"ו — על הדין שכתב המחבר שבנהרות מותר להפליג אפילו בערב שבת — כתב רבנו: וכמ"ש בירושלמי ותוספתא דב"ה מתירין. ופירש הו"א דכונת רבנו שלפי הדין הזה שבנהרות מותר. ואין צריך לפרש כפי' הרא"ש דהאי דב"ה מתירין קאי על יום ד' אלא ב"ה מיירי בנהרות שאין שום צער ואז שרי אפי' בערב שבת. ואפ"ל שכונת רבנו שם היא באופן אחר. שהרי איתא בירושלמי ובתוספתא שב"ש אסורין. ולפי' הרשב"א טעם האיסור הוא — דלא שרו לעשות מלאכה בערב שבת אלא בכדי שיעשו מבעוד יום". וב"ה לית להו איסור זה. והא דמתירין רק ביום ד', ולא בה' ובערב שבת, משום "עונג שבת שכל ג' ימים הראשונים יש להם צער ובלבול". ולפיכך בנהרות ש"אין שום צער למפליגים בהם", מותר להפליג בהן אפי' בערב שבת.

שם פ"א סל"ח, מ' דביום רביעי מותר. שכתב: והא דקתני (בתוספתא) [בירושלמי] ב"ה מתירין, ארביעי קאי. הרי דס"ל דרביעי מותר. וב"ה להדיא בתוספתא — הביאו הרא"ש שם דכ"ש אומרים אף ברביעי וב"ה כו'. וז"ל הרא"ש בשם התוספתא: אין מפליגין בספינה שלשה ימים קודם השבת ב"ש אסורים אף בד' וב"ה מתירים. הרי דלב"ה מותר ביום ד'. [ועד"א]. וב"ה בירושלמי שם פ"א ה"ח — הביאו הרשב"א שם — [ובפנינו בירושלמי בשינוי לשון קצת]: אין מפליגין בים הגדול לא בע"ש ולא בחמישי בשבת כ"ש אסורין אפי' ברביעי וב"ה מתירין. וזכ"ה הרשב"א שם להדיא, דב"ה מותר. וב"כ בהגהת אשראי שם להדיא, ד"ה אבל, וז"ל: ור"י פוסק דלביית הלל גמי אין מפליגין אפי' בה' בשבת אלא בד' אפי' מים עמוקים יותר מעשרה כו'. וכ"מ בתוס' דעירובין מג א ד"ה הלכה כו'. וז"ל: וכן משמע בירושלמי דהך ברייתא כב"ש דקתני אין מפליגין לים הגדול לא בחמישי ולא בערב שבת ב"ש אומרים אפי' ברביעי וב"ה מתירין משמע דשרי אפי' בערב שבת כו'. (ב) ולא כדעת הרי"ף בשבת יט א — עפ"י דברי הב"י —

אחר שבת ואח"כ מיקרי קמי שבתא וכיון שיצא בהיתר אין לו להמנע מחמת שבת הבא שאז אם יארע לו סכנה ויצטרך לחללו משום פיקוח נפש אין כאן חילול. וצ"ב, מדוע הביא רבנו בדבריו רק את דברי הב"ה. ולא ציין לב"י שגם הוא כ"כ. ועיין בהגהות רעק"א כאן ובנתיב חיים, שגם הם העירו שהרמ"א בס"ב סתר למ"ש בס"א. ובהמשך ס"ק זה, ציין רבנו לתוספתא שהביא הרא"ש. ובתוספתא בפנינו שבת פי"ד ה"ב: אין מפליגין בים הגדול פחות מג' ימים קודם לשבת בד"א ביורד לדבר הרשות כו'. וליתא שם מחלוקת ב"ש וב"ה המובאת בירושלמי. וזה מתאים למ"ש בבבלי בשבת יט א: ח"ד אין מפליגין וכו'. וגם שם לא נזכרת מח' ב"ש וב"ה לגבי יום רביעי. אמנם הרא"ש — כפי שמוכח בפנים — הביא מחלוקת זו בשם התוספתא. וגם בתשב"ץ ח"א סכ"א, הביא את התוספתא כדברי בירושלמי וכפי שהביאה הרא"ש.

ובדעת הר"ן והר"ה שאסורים ביום ד' — אע"ג שמהירושלמי מ' דלב"ה מותר ביום ד' — י"ל כמ"ש הב"ה, וז"ל: וליכא לאקשויי להרו"ה דמפרש דאסור אף ברביעי לא מתוספתא דב"ה מתירין בד' ולא מהירושלמי דב"ה מתירין בה' דהוא קאמר דפליגי אברייתא דגמרא דידן דתני בה שלשה ימים גמורים בעינן וקאמר דלא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה וכה"ג כתב הרא"ש פרק קמא דשבת דף קע"ב כנ"ל בישוב דעת הגדולים. ובסמ"ק זה כתב רבנו: וכ"מ בתוס' דעירובין מג א ד"ה

באר הגולה

ה' הרמז"ט ש' פקד
ל' מהלך דני נישן
פסח"ד דף ל'
ו' הרמז"ף ו' הרמז"ס
ש' והרמז"ע.
ז' הרמז"ס נתענה.
ח' נתענה הרמז"ס.
ט' נ' נס' לדעת
הרמז"ף והרמז"ע.

להפליג בערב שבת (ד) בבקר (ה) מפני שאפשר שיגיע שם קודם השבתה ומקום שנהגו שלא להפליג בערב שבת כלל אפי' דרך מועט אין מפליגין: ב (ה) והא דאין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבתה הטעם משום עונג שבת שכל שלשה ימים הראשונים יש להם צער ובלבול ודוקא למפליגים במים המלוחים אבל בנהרות אין שום צער למפליגים בהם (ו) ולפיכך מותר להפליג בהם אפילו בערב שבת (ז) והוא שלא יהא ידוע לנו שאין בעומקם עשרה טפחים (ח) אבל במקום שידוע לנו שמקרקע הספינה לקרקע הנהר פחות מעשרה טפחים אסור (ללכת חוץ לתחום) משום איסור תחומין: הנה: (ט) וכן בספינה שיצטרך הישראל ללכת לידי מלאכה בשבת אסור ליכנס זה שלשה ימים קודם השבתה אפילו הם נהרות הנוצעים והוא למעלה ונעשרה (ריב"ש סימן קי"ב מהרי"ק) (י) חלל חין איסור צמה שהנהמות מושכות הספינה בשבת

ביאורי הגר"א

ראשון כדעת הרמז"ף וכמו שדחה צנ"י דברי מהרי"ק וז"ל אסור אפי' הפליג ציוס ראשון אסור בשבת צמקום כו' והוסף הרמז"א ללכת שאין איסור חלל ללכת בתוך ג' ימים וכן כו' שלשה ימים שגם צמקום שהוסף צנ"י אבל שלשה ימים: (ט) וכן בספינה. כח"ל: (י) אבל אין. דווקא ונשתמש בצנ"י לכת' דלדין הן ויותר

לעשות מלאכה וכח"ל: (ד) בבקר. סמ"ג דלח"ל ח"ל להגיע: (ד) מפני. עמ"ל: (ה) הא דאין. דומ"ל דליך דרייתא דלין דרין: (ו) ולפיכך מותר. וכח"ל דירושלמי ותוספתא דביה ויתירין: (ז) והוא שלא. דכיון דמדרגתו הוא כח"ל נס"י תמיד ס"ב הולכין נספקו להקל: (ח) אבל כו' אסור. ר"ל אפילו מיום

ברכת אליהו

שאין בעמקם י' טפחים, מותר. והב"י דחה דבריו של המהרי"ק, וס"ל שטעמו של הרמז"ף הוא — כטעמם של הרמ"א שהביא — משום איסור תחומין, ולכן יוצא שאסור אף מיום ראשון. וז"ל המחבר: אסור משום איסור תחומין. [ולא כתב לצאת]. והיינו דקמ"ל דאפי' אם הפליג ביום ראשון במקום שיש עשרה טפחים בין קרקע הספינה לקרקע, אם הגיע בשבת למקום שאין י' טפחים בין קרקע הספינה לקרקע אסור לו ללכת בשבת במקום זה. וכן אם רוצה להתחיל במקום שפחות מ', אפי' ביום ראשון, על דעת ללכת גם בשבת אסור. אבל הרמ"א — שכתב בס"א דקודם ג' ימים שרי, אף שאין בגובה המים י' טפחים — הוסיף כאן, "לצאת חוץ לתחום", דכיון דכל האיסור הוא משום דמחזי כמתנה מתחלה לדחות את השבת, והו"ה לענין תחומין כל האיסור הוא משום דמחזי כמתנה לדחות שבת. ולכן אין איסור אלא לצאת בתוך ג' ימים קודם שבת. שנהגה הולך בשבת חוץ לתחום. וז"ל הרמ"א: וכן בספינה שיצטרך הישראל לבא לידי מלאכה בשבת אסור ליכנס בה שלשה ימים קודם השבת. והוסיף מלת, "וכן", שגם במה שהוסיף בשרשע שאסור — ושלדברי המחבר אסור אף מיום ראשון — בזה ג"כ — לדעת הרמ"א — אסור רק בתוך שלשה ימים קודם שבת. [ומיושב בזה, מה שהקשה המ"א בסק"ח, מה חידש הרמ"א במה שכתב, "לצאת"].

(ט) כח"ל בסק"ג, דכן פ"י הר"ן והר"ה, דברי הברייטא בשבת יט א: אין מפליגין כו'. [ולפני ג' ימים שקודם השבת מותר כמש"ש. וכמ"ש בסק"ח].
(י) רמז"ש משתמש בבעלי חיים ליכא, דצידי צדדיו הן, ומותר. וכמ"ש בשבת קנה א: והלכתא צדדיו אסורין צדי צדדיו מותרין. ועמ"ל [סק"ט, שכתב: דכיון שהולכת הבהמה רחוק מהספינה הו"ל צידי צדדיו כמ"ש סימן ש"ה סי"ה.

(ד) כן נראה מדברי הממ"צ מצות ל"ח ס"ה דא"ל א"א להגיע. וז"ל הב"י: ה"מ כשיש שהות מעת שהספינה מפלגת להגיע שם קודם הלילה ע"י רוח טוב אבל אם הוא מהלך יום אחד ע"י רוח טוב ושהה שעה אחת או שתיים אסור לו להפליג שהרי א"א להגיע שם קודם הלילה אפי' ע"י רוח טוב.

(ד) עמ"ל סק"ה, שכתב: כלומר כשיש רוח טוב הולכין ביום א' אע"פ שעכשיו אין רוח טוב שרי להלך בע"ש.
(ה) דומ"ל דאריך ברייתא דאין צרין. דתניא בשבת יט א: אין צרין על עיירות של גכרים פחות מג' ימים קודם לשבת ואם התחילו אין מפסיקים וכו'. [וכתבו הרמז"ף והרמ"א: משום דלא מיתנהי להו מיכלא ומשתאי תוך ג' ימים משום טרדא ופחדא דליכא ולכתר תלתא יומי פרח פחדיהו ומקיימי ליה לעונג שבת. ואותו הטעם — של עונג שבת — שייך גם כאן].

(ו) ובמ"ש בירושלמי שבת פ"א ה"ח הג"ל בסק"א, ובתוספתא המובאת שם, דביה מתירין. [וע"ל הערה 1].

(ז) [ממה שכתב המחבר, "והוא שלא יהא ידוע כו'", מוכח דבסתם — אע"פ שלא ידוע שיש בעמקם עשרה טפחים — מותר. והטעם] דכיון דאיסור תחומין מדרבנן הוא, כמ"ש בסימן ת"ד ס"ב [צ"ל: ס"א], הולכין בפקדי להקל. וכמ"ש בהג"ה: ואם הוא ספק אם הוא למעלה מ' או לא אזלינן לקולא.

(ח) ר"ל אסור אפילו מיום ראשון, כדעת הרמז"ף בשבת יט א, הג"ל בסק"ב. ובמ"ש שדחה בב"י דברי מהרי"ק. דמהרי"ק בשרשע מ"ה כתב, דכל הטעם שהוכיח הרמז"ף משום איסור תחומין, הוא רק לפי הר"ח. אבל לדעת הרמז"ף עצמו, אין לאסור כלל משום תחומין. ולכן גם לפי הרמז"ף אם נכנס בספינה ג' ימים קודם שבת, אע"פ שהספינה מפלגת במים

באר הגולה

י טור גסס נה"ג
כ תוס' עירובין מ"ג
והר"ס שם ונס
נתפנה והרש"ס
נתפנה.
ל הרי"ס שם נתפנה
לפירושו ה"ז ה"ה שם.
מ רש"ן שם נתפנה.

הגהר ולא דמי להליכה בקרון שסור: ג (יא) • היכא דמותר להפליג מערב שבת אם נכנס בספינה בערב שבת וקנה בה שביטה אע"פ שמפלגת בשבת מותר (יב) כ והוא שלא יצא מהספינה מעת שקנה שביטתה. הגה: (יג) ויש אומרים דאפילו יאל מן הספינה שרי דמאחר שקנה זה שביטה מע"פ מותר לח"כ ליכנס זה בשבת ולהפליג (יד) וי"ל שזוין קידוש בספינה ולח"כ חוזרים לניתם ולנים שם ולמחר חוזרין לספינה ומפליגין וכן נהגו בקצת מקומות ול"ן לתחות (ר"ן פ"ק דשנת וריג"ש סימן י"ז ק"ש"ל ק"כ"ז) ועיין לקמן סימן שליט ות"ד: ד (טו) ל היוצאים בשיירא במדבר והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לכדם ג' ימים קודם שבת אסורים לצאת וביום ראשון ובשני ובשלישי מותר לצאת ואם אחר כך יארע לו סכנה ויצטרך לחלל שבת מפני פיקוח נפש מותר ואין חילול מ והעולה לארץ ישראל אם נודמנה לו שיירא אפילו בערב שבת כיון דדבר מצוה הוא יכול לפרוש ופוסק עמהם לשבות ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו יכול ללכת עמהם חוץ לתחום מפני

ביאורי הגר"א

ד"ה הלכה כו': (יב) והוא. שנת קל"ט ז': (יג) וי"א דאפי'. עמ"ל: (יד) וי"א שעושיין כו'. עמ"ל: (טו) היוצאים כו' והעולה כו'. מנרייתא דל"ן מפליגין

שנת קנ"ה ח' ועמ"ל: (יא) היכא דמותר. דספינה מתחילת חולל וכניה פורסין ומורדות כו' ולע"פ שניגור בשבת ולהלכה נראה דאסור ועתוס' נפ"ד דערוזין מ"ג ח'

ברכת אליהו

בה לישון מותר לצורבא מדרבנן. ולא ינש דעלמא אסור אף בכה"ג. [ועיין לקמן סימן של"ט ס"ז ומש"ש בסקי"ח]. (יג) עמ"ל סקי"א, שכתב: דמאחר שקנה שביטה הו"ל כביתו ומותר ליכנס בה בשבת ועכ"פ כשמגיע לבישה אסור לזוז מד"א כמ"ש ססי"ח ת"ד אבל אם לא יצא מותר. ובספינה מהלך כולה כו', עכ"ל. (יד) עמ"ל סקי"ב, שכתב: לפרסומי מילתא (ב"י) וג"ל דבעי דוקא שישב בין השמשות וכ"מ בכל הפוסקים ולא כלבוש, עכ"ל. (טו) מנרייתא דשבת יט א, דאין מפליגין ג' ימים קודם השבת, הנ"ל בסק"ג, לפי הרי"ה כנ"ל שם. דהטעם הוא

וכתב עוד שם, שהיות והבהמות הולכות ברחוק ממנו, אין כאן איסור שמא יתחוד זמורה]. (יא) דספינה ממילא אולא, ולכן אע"פ שמפלגת בשבת מותר. ובכ"ה פורסין מצודות כו'. דתנן בשבת יז ב: אין פורסין מצודות חיה ועופות ודגים אלא כדי שיצודו מבעוד יום וב"ה מתירין. והיינו שמותר לב"ה, אע"פ שניצוד בשבת, כיון שנעשה ממילא. כן סובר המחבר. אבל להלכה נראה דאסור. ועתוס' בפ"ד דעירובין מג א ד"ה הלכה כו'. (יב) [שם יצא, יחי' אסור לו ליכנס בספינה בשבת, מפני שגראה כשט ע"פ המים. כמ"ש] בשבת קלט ב. דאיתא שם דאסור לעשות כן. ורק אם מערים שגראה כנכנס

מצוה, איכא למימר דבכה"ג לא גזרו שמא יעשה חבית של שייטין, אך מ"ש ש"ב במקום שאינו ידוע שאין בעומק עשרה וגם ידוע שלא יצטרך הישראל לחלל שבת, ומ' שבכה"ג מותר אף לדבר הרשות, לא נראה כן. שמאחר שרכבו הולך בשטת התוס' והריצב"א שאסור משום גזירה שמא יעשה חבית של שייטין, א"כ מאי מהני מקום שאינו ידוע שאין בעומק עשרה ושיוצא שלא יצטרך הישראל לחלל שבת. ואמנם לטעם השני של התוס' — שמא ינהיג הספינה והיו כמוליכה ארבע אמות במוליכה — יש מקום לומר שאם זה במקום שאינו ידוע שאין בעומק עשרה ושיוצא שלא יצטרך הישראל לחלל שבת, לא גזרו. אבל לפי טעם הראשון — שמא יעשה חבית של שייטין — אין מקום לחלק בין מקומות הגבוהים י', לבין מקומות שאינם גבוהים י', וכ"כ הערוך השולחן בסעיף א', שלטעם זה — שמא יעשה חבית של שייטין — אין חילוק בין ימים לנהרות ובין מקומות עמוקים י' ספחים או אינם עמוקים ובין תוך התחום לחוץ לתחום כמ"ש לדבר מצוה לא גזרו, עכ"ל. והדבר מפורש בתוס' בשבת יט א, ד"ה אין מפליגין, וז"ל: אפי' תוך התחום אסור משום שט כדמוכח בפ' תולין (לקמן קלט ב) גבי ההוא צורבא מדרבנן דאמר למיגם בעינא ואויל לאידך גיסא ושמר פירי משמע בתוך התחום היה ואפי"ה בלא הערמה אסור.

2 התוס' שם כתבו: פסק רשב"ם דמותר ליכנס לספינה מבעוד יום בערב שבת אפילו כשהספינה הולכת חוץ לתחום בשבת דספינה ממילא אולא ואיהו לא מידי עביד ובלבד שלא יצא חוץ לספינה והספינה כולה כארבע אמות. והתוס' שם חולקים ע"ה, וכתבו: וטעם שאסור ליכנס בספינה אומר ריצב"א משום דמי לשט בנהר ואסור גזירה שמא יעשה חבית של שייטין אי נמי שמא ינהיג הספינה והיו כמוליכה ארבע אמות בכרמלית. ונראה כוונת רבנו — בציינו לדברי התוס' — היא לדברי התוס' החולקים על הרשב"ם, וכטעם הריצב"א שאסור ליכנס לספינה אף שלושה ימים קודם שבת, משום הגזירות הנ"ל. והא דלפני ג' ימים שקודם שבת מותר, ביאר הב"י: וצ"ל דס"ל שלא גזרו חכמים להפליג תוך ג' ימים קודם השבת אלא מפני גזירה זו וקודם לכן שרי משום דכיון דלא שרינן ליה להפליג פחות מג' ימים קודם אית ל"ה היכרא ושוב לא יעשה חבית של שייטין ולא ינהיג את הספינה. ורבנו פוסק להלכה כשיטה זו שאסור. ובספר פסקי הגר"א כתב: אבל דעת הגר"א ז"ל בעצמו אינו כדעת רשב"ם שאין שום היתר להפליג תוך ג' ימים לשבת כי אם באופן שמבואר בשו"ע דהיינו במקום שאינו ידוע שאין בעומק עשרה וגם ידוע שלא יצטרך הישראל לחלל שבת או לדבר מצוה וכו'. ודבריו לא מובנים. דבשלמא כשמפלג לדבר

באר הגולה

א סוכה ת"ד וכליכל
לחזורי הרי"ף והרמ"ע
ורמז"ס נפרק ל'
ב נ"ל
ג מנצני הרמז"ס
ד ור' ירוסם נח"ל

פיקוח נפש (טז) ואם נכנס לעיר אחת בשבת מהלך את כולה (יז) ואפילו הניחוחו מחוץ לעיר ורוצה ליכנס לעיר מותר דכיון דלדבר מצוה נפק יש לו אלפים אמה לכל רוח: הגה: יש אומרים שכל מקום שאלם הולך (יח) לסחורה (יט) או לראות פני חננו חשוד הכל דבר מזה ולחיו חשוד דבר הרשות (כ) רק כשהולך לטייל ועל כן נהגו נקזת וקיונות להקל נענין הפלגת הספינות והליכת שיירא תוך שלשה ימים כי חוששים הכל לדבר מזה ולחיו למחות נידון הוליל ויש להם על מי שסמוכו:

רמט דינים השייכים לערב שבת. ובו ד' סעיפים

א אין הולכין בערב שבת יותר מג' פרסאות כדי שיגיע לביתו בעוד היום גדול ויוכל להכין צרכי סעודה לשבת בין שהולך לבית אחרים בין שהולך לביתו (א) ב וה"מ כשהוא ביישוב במקום שיוכל להכין צרכי שבת אבל אם במקום שהוא שם א"א לו להכין צרכי שבת או שאינו מקום יישוב בטוח מותר לילך אפילו כמה פרסאות ג ואם שלח להודיעם שהוא הולך שם לשבת מותר לילך כמה פרסאות בכל

ביאורי הגר"א

נמק פיג י"ל ח': (יט) או לראות. ערוזין ל"ו ז' ורנן זימנין כו' ושם פיג ארמי אין מערנין כו': (כ) רק. ויק סס: רמט (א) וה"מ כשהוא כו' ואם. כמשיג אפי' כסא

הכיל לפי' הרמז"ה כנ"ל: (טז) ואם נכנס. כיון דנלונס יאל חון לתחום עירוזין רפיד מיל ז': (יז) ואפי' כו' דכיון. ריה כ"ג ז': (יח) לסחורה. כמשיג ננימו למיד ז' וערש"י סס דיה זה כו' ואפי' להרווחה כתיק

ברכת אליהו

ליה כלשוט ומר מדמי ליה כלמונות [וה"נ לענין ללכת מחוץ לעיר הוי כמונות, ומונות הוי כדבר מצוה, כנ"ל מהא דב"מ הג"ל].

(יט) תנן בעירובין לו ב: מתנה אדם על עירובו (מניח אדם שני עירובין אחד לסוף אלפים למזרח ביתו ואחד לסוף אלפים אמה למערב ביתו — רש"י) ואומר אם בא נכרים מן המזרח עירובי למערב מן המערב עירובי למזרח כו' אם בא חכם מן המזרח עירובי למזרח מן המערב עירובי למערב בא לכאן ולכאן במקום שארצה אלך לא לכאן ולא לכאן הריני כבני עירי רבי יהודה אומר אם היה אחד מהן רבו הולך אצל רבו ואם היו שניהם רבותיו למקום שירצה ילך. ובגמ' שם: ורבנן (דפליגי אדר' יהודה דאפילו אחד מהן רבו ילך לאיזה שירצה — רש"י) זימנין דניחא ליה בחבריה טפי מרביה (וי"ל ברירה אף כאן — רש"י) והא דמערבין ערובי תחומין. הוא רק לדבר מצוה. כמשיג פב א: אומר רב יוסף אין מערבין אלא לדבר מצוה. [ואפ"ה מערבין על להתראות עם חבירו, מ' דזה הוי דבר מצוה. וכן נפסק בסימן תט"ו ס"א, וכמשיג בסק"ב. וע"ש במ"א סק"ב. וראה גם במשנה ברורה שם סק"ג].

(כ) מ"ק יד א, הנ"ל בסק"ח: לשוט דברי הכל אסור. ופירש"י: אם יצא שלא לצורך ולא יצא אלא כדי לשוט בעולם ולראותו וחזר במועד. והיינו לטייל.

רמט (א) משיג בסוכה מד ב: אומר רב כהנא הוה עובדא ואפילו כסא דהרסנא לא אשכחי [הרי דעיקר הקפידא הוא משום דלא ימצא מה לאכול משא"כ אם שלח שליח להודיע באו או שגם בדרך אין לו להכין צרכי שבת מותר לילך

שכיון שנמצא במקום סכנה, יכול להגיע לידי חילול שבת. וע"ז איתא בברייתא שם דלדבר מצוה מותר. ולכן בעולה לא" — דבר מצוה הוא — מותר.

(טז) כיון דבאונס יצא חוץ לתחום, מותר להלך את כל העיר, כמ"ש בעירובין רפ"ד מא ב במשנה: מי שהוציא אותו נכרים וכו' הולכיכו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר (שהן מוקפין והקיפן גדול — רש"י) ר"ג ור' אלעזר בן עזריה אומרים מהלך את כולה כו'. [וכן נפסק להלכה בסימן ת"ה ס"ו].

(יז) ר"ה כג ב במשנה: חצר גדולה היתה בירושלים וכו' ולשם כל העדים מתכנסין וב"ד כו' לא היו זוני נישם כל היום (לפי שיצאו חוץ לתחום והיוצא חוץ לתחום אין לו אלא ד' אמות — רש"י) התקין רבן גמליאל הוקן שיהו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אף חכמה הבאה ליילד והבא להציל מן הדליקה ומן הגייס ומן הנגר ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר ויש להם אלפים לכל רוח. [וכן כל כיוצא בזה, כמ"ש לקמן סימן ת"ו ס"א].

(יח) כמ"ש בב"מ ל ב: דתני רב יוסף והודעת להם (שמות יח, כ) זה בית חייהם כו'. וערש"י שם ר"ה זה כו', שכתב: ללמד להם אומנות להתפרנס בו כו'. ואפי' להרווחה, וכת"ק במ"ק פ"ג יד א, דתנן שם יג ב: ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו'. ובגמ' יד א, מתני' דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר הבא ממדינת הים לא יגלח מפני שיצא שלא ברשות אומר רבא לשוט דברי הכל אסור למזונות דברי הכל מותר לא נחלקו אלא להרויחא (שיש לו נכסים הרבה ויוצא כדי להרויח יותר — רש"י) מר מדמי

באר הגולה

ד תסל דגיטין ל"ח.
ה סרס התנינן דרמט
פרק ל'

גוונא: ב ו אסור לקבוע בערב שבת סעודה ומשתה (ב) ה שאינו רגיל בימי החול
(א) ואפילו היא סעודת אירוסין מפני כבוד השבת שיכנס לשבת כשהוא תאב לאכול
(ד) וכל היום בכלל האיסור. הנה: (ה) וסעודה שזמנה ערס שנת כנון נרית מילה או פדיון

ביאורי הגר"א

דהרסנא כו': (ב) שאינו רגיל. כן מוכח מהל דע"פ
לט ב' לוכל והולך כו': (ג) ואפי' היא ירושלמי:

ברכת אליהו

(ג) ירושלמי [דכתובות פ"א ה"א: אסור לאדם לישא אשה
בערב שבת הדא דאת אמר לעשות סעודת אירוסין הא
לארס יארס. והירושלמי הובא ברקוח הל' שבת סימן ל'.
ושם נדפס בטעות פ"א דברכות. וצ"ל: פ"א דכתובות. וע"ל
סק"ה].
(ד) בסק"ב הבאנו דברי הגמ' בגיטין לח ב: שתי משפחות
היו בירושלים וכו'. ומדסתמא קאמר שם, בערב שבת,
מ' דכל היום אסור. [ועט"ז סק"א, ומ"ש בספר קובץ (נדפס
בסוף ספר הרמב"ם) הל' שבת פ"ל ה"ד].
(ה) דאפי' סעודת אירוסין אם אירס כבר מותר, כמ"ש
בפ"ג דפסחים מ"א: ההולך (בארבעה עשר — רש"י) לשחוט
את פסחו ולמול את בנו ולאכול סעודת אירוסין בבית חמיו
וכו'. ואפי' סעודת נשואין מותר, כמ"ש בפ"ק דמו"ק ח ב:
וכולל [בפנינו: כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד]
מותרין לישא (ב) ערב הרגל.¹

אף יותר מג' פרסאות ולא בעינן דהוא דוקא יכין צרכי
שבת — ד"א].
(ב) [בהתחלת הסעיף — על עיקר הדין שאסור לקבוע
סעודה בערב שבת — כתב בבאה"ג סק"ד: מהא דגיטין
ל"ח. ושם בעמוד ב' איתא: שתי משפחות היו בירושלים
אחת קבעה סעודתא בשבתא ואחת קבעה סעודתא בערב
שבת ושתייהן דעקרו. ועל מ"ש המחבר, "שאינו רגיל בימי
החול", ציין בבאה"ג סק"ה לדברי המ"מ בהל' שבת פרק
ל'. וזה שם בהלכה ד'. וכתב שם המ"מ [שכן מוכח מהא
דערבי פסחים. דאיתא בפסחים צ"ב: לא יאכל אדם בערב
שבת וימים טובים וכו'] רבי יוסי אומר אוכל והולך עד
שתחשך. [וקי"ל דהלכתא כרבי יוסי, כמש"ל סק"ו. וכתב
המ"מ דמוכח מכאן דגם הא דמשמע מגיטין הנ"ל, שלא
לאכול סעודה בערב שבת, מיירי בסעודה שאינו רגיל בחול.
והא דמתיר רבי יוסי, מיירי בסעודה שרגיל בה.

בירושלמי וע"כ כיון בלשונו הצח לתרץ קושייתו והוא דדעת
הירושלמי דאם בא לפנינו לשאול בע"ש אם לארס או לא לא
מקילין ליה בזה מפני כבוד השבת והיינו משום הסעודה
שיצטרך לעשות אח"כ באותו יום אם לא שיתרצה בהויא שלא
לעשות סעודה באותו יום או מקילין ליה לארס וזה הוא
כונת הירושלמי דמתיר לארס אבל אם בא לפנינו לשאול אם
לעשות סעודה באותו יום אחר שכבר אירס מוריגין ליה להקל
דהוי סעודה מצוה ובאופן זה מיירי המשנה דפ"ג דפסחים
וכ"ז הוא לדעת הירושלמי מתחלה אבל לפי מה דמסקי שמואל
אח"כ דאפילו בט"ב מותר משום שלא יקדמנה אחר ממילא הו"ה
דאפי' בע"ש מותר לכתחלה בכל גווי וממילא מותר אח"כ
לעשות סעודה ג"כ. היוצא לפי"ז דלדינא לפי מה דקי"ל
כשמואל לקמן כסימן תקניא ס"ב לכו"ע מותר לארס בע"ש
וממילא מותר לעשות סעודה ג"כ וכונת הגר"א הוא רק לתרץ
דעת הירושלמי מתחלה דיסבור דאפי' מאירוסין יש ליוהר אם
דעתו לעשות סעודה, ע"ל.

ואם כי רבנו כאן, לא כתב שזה רק לדעת הירושלמי, נראה
שהב"ל פירש, שדברי רבנו כאן הם כמשמך למה שציין
בסק"א לירושלמי. והיינו שרק לדעת הירושלמי, אין לכתחלה
לארס בע"ש, אבל להלכה דפסקין כבבלי, מותר אף לכתחלה
לארס בערב שבת. וזה תואם למ"ש המ"א בסק"ג להלכה. אלא
שלדברי הגמ"ל מחולקים המ"א ורבנו בפירוש דברי הירושלמי.
ולמ"א מה"ש בירושלמי, "הדא דאיתמר סעודת אירוסין", היינו
שאם אירס קודם לכן, אסור לעשות בערב שבת סעודת אירוסין.
ומה שסיים הירושלמי, "אבל לארס מותר", פירוש מותר לארס
בע"ש שמה יקדמה אחר ואז מותר ג"כ לעשות סעודה. והב"ל
הסביר ורבנו מפרש את דברי הירושלמי, ומ"ש הירושלמי
אסור לארס בע"ש, היינו שלכתחלה לא יארס. ומה שסיים
הירושלמי, "אבל לארס מותר", היינו שבדיעבד אם כבר אירס
מותר לו לעשות את הסעודה.

וגם המ"ב בסק"ט, העלה להלכה כעין מ"ש בבב"ל. וכפי
מה שביאר בשע"צ סק"א ש"כ משמע מהמ"א וכן איתא

1 הדי"א כתב דט"ס בביאורי הגר"א שבפנינו. וצ"ל: אם לא
אירס כבר מותר. ולפי"ז ביאור דברי רבנו הוא כדלקמן. ובסק"ג
הבאנו לשון הירושלמי בכתובות פ"א ה"א. והגירסא בירושלמי
בפנינו היא: אבל לארס יארס. והמ"א בסק"ג והב"ל ד"ה
ואפילו, מביאים גירסת הירושלמי: אבל לארס מותר. ופי'
הדי"א: והיינו דהירושלמי דלעיל דאסור בסעודת אירוסין מיירי
שאירס קודם ע"ש רק דרוצה לעשות הסעודה בערב שבת זה
אסור אבל במאסר ע"ש הלא הוקבע הסעודה לעשות בו ביום
שרי וכמ"ש פ"ג דפסחים מט א' ההולך לשחוט את פסחו כו'
ולאכול סעודת אירוסין. הרי דבע"ש מותר לאכול סעודת
אירוסין וכ"ש בערב שבת דקיל מערב פסח כמ"ש בפ' ערבי
פסחים אלא ודאי דשם מיירי במאסר ע"ש ואו שרי לעשות
אפי' סעודת נשואין וכמ"ש בפ"ק דמו"ק ח ב כל אלו שאמרו
אסורין לישא במועד מותרין לישא ערב הרגל ואיתא שם הס"ס
דעיקר שמחה וטרחא הוא חד יומא הרי דמותר לעשות סעודת
נשואין בערב הרגל והיינו כיון דהנשואין בו ביום והוקבע
אותו היום לסעודה שרי, ע"ל. וכן פירש המ"א בסק"י את
דברי הירושלמי. וסיים המ"א, ומה שהירושלמי אוסר לישא
בע"ש חולק על תלמוד שלנו. והיינו הא דאיתא במו"ק המובא
בדברי רבנו בפנים. והב"ל בדי"ה ואפילו, גורס בדברי רבנו
כפי הגירסא שבפנינו. והסביר את דברי רבנו, דאם אירס
מאתמול. ודאי שאסור — כדברי הירושלמי הנ"ל. וע"ז אין
שום ראיה להחיר, מדברי הגמ' בפסחים שמביא רבנו. ומ"ש
רבנו, אם אירס כבר מותר, כונתו דלירושלמי, לכתחילה אם
בא לשאול, אין מורס לו לארס בע"ש, אבל בדיעבד שכבר
אירס בע"ש, מותר לעשות הסעודה באותו יום, וכדעת המ"א
בסק"ג. וכתב שם הב"ל, ונ"ל דהגר"א כיון כמה שכח
שכבר אירס לתרץ קושיית המ"א שהקשה דהירושלמי שאסור
לעשות סעודת אירוסין בע"ש מותר המשנה דפסחים דמוכח
שמוותר לעשות סעודת אירוסין אפילו בע"ש וכ"ש בערב שבת
ומה שתירץ דכונת הירושלמי דוקא כשאירס מאתמול אבל
כשאירס בע"ש מותר לעשות אז גם הסעודה הוא דחוק מאד

באר הגולה

ו' טור מהל' דעירובין
ח' ותנא' דירושלמי
פ"ג לתענית.
ז' תענית י"ח לדעת
הרא"ש שם וכו'.
הטור.

הנן מותר כן יל וכן המנהג פשוט (ז) ולאכול ולשתות בלי קביעות סעודה אפילו סעודה שרגיל בה בחול כל היום מותר להתחיל מן הדין (ז) אבל מצוה להמנע מלקבוע סעודה שנהוג בה בחול מט' שעות ולמעלה: ג' דרך אנשי מעשה להתענות בכל ערב שבת: ד' ו (ה) אם קבל עליו להתענות בע"ש צריך להתענות עד צאת

ביאורי הגר"א

ויירי כוונת' למטה וכן ו' לשון אוכל כו' וע"כ בסעודה שרגיל ויירי כנ"ל: (ז) אבל מצוה. שם ק' א' הלכה כר' יוסי בהפסקה ושם רי"א ח"ו מפסיקין ו' דלין

ברכת אליהו

מפסיקין לשבתות דבר' רבי יהודה (אם התחיל סעודתו בהיתר קודם המנחה והיה אוכל והולך עד שתחשך לר' יהודה מפסיק סעודתו מיד כשיחשיך ומקדש היום — רשב"ם) רבי יוסי אומר אין מפסיקין כו' אמרו לא זזו משם עד שקבעו הלכה כרבי יוסי. ומ' דרך אם התחיל לאכול אין מפסיקין, אבל לכתחילה אין מתחילין. ולכאורה רבי יוסי סותר עצמו, דבספ"ו הבאנו דר' יוסי סובר דאוכל והולך עד שתחשך. אלא צ"ל דשם [מה שהוכחנו מפסחים ק א דאין מתחילין], מיירי בקביעות סעודה. ולכן אין מתחילין, דמצוה להמנע. אבל בלא קביעות סעודה, אין מצוה להמנע, וע"ז קאמר שם דאוכל והולך עד שתחשך. ועתיר' שם ד"ה אין, בשם בה"ג.³

(ח) דהכל תענית שלא שקעה עליו החמה לאו שמיה

כיון דאיתא בגיטין שם, שהמשפחה שקבעה סעודתה בערב שבת נעקרה, מ' שזה אסור. כי אם רק היה מצוה להמנע, מסתבר שלא היתה נענשת. וע"ז בשר' הגר"ז כאן בקו"א סק"ב, שגם הוא כתב, שלדעת שר"ע אף בקביעות אין איסור, אלא בסעודה שאין רגיל בה בחול. וז"ל שם: אבל הרמב"ם וש"ע לא ס"ל כלל חילוק זה מדהוצרכו לחלק בין סעודה שרגיל בה בחול לשאינו רגיל וזככ"ג מיירי בגיטין אע"ג דודאי לא הוה דרך מקרה דאמרינן התם ב' משפחות כו' משמע שכל המשפחה רגילה בכך וגם לשון ועל דקבעי כו' הוא לשון הוה משמע שרגילין בכך ואפ"ה אין איסור אלא בסעודה שאין רגיל בה בחול, עכ"ל.

3 ז"ל התוס' שם: ועוד כתב בה"ג דבע"ש אין להתחיל לאכול מן המנחה ולמעלה דאפילו ר' יוסי לא קאמר אלא דלא יפסיק אבל להתחיל לא וע"כ ה"ם דלא קי"ל כרבי יוסי אלא להפסקה אבל לא להתחיל, עכ"ל.

והסמ"ג במצות עשה כיס דחה את דברי בה"ג, וכתב: אבל ליתא דהא בפירוש אמרינן בתחילת ערבי סתמים ושחין שמתחילתא אימא אלימא בע"ש הא פליג רבי יהודה עליה דרבי יוסי אלמא דר' יוסי מתיר להתחיל בערב שבת מט' שעות ולמעלה וכן פסק רבינו שמואל דרבי יהודה ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, עכ"ל. והיינו שהוא הבין בדברי הבה"ג, שרבי יוסי בעצמו סובר שמתיר להתחיל בכל גזתי בע"ש מט' שעות ומעלה, וע"ז כתב בה"ג שבוה לא פסקינן כרבי יוסי. וכתב הב"ח שגם התוס' מפרשים כן, את שיטת בה"ג. ומ"ש ה"ג ואפי' ר' יוסי לא קאמר אלא שאם התחיל לא יפסיק וכו' ה"ק ואפי' לר' יוסי לא קאמרי דס"ל כותיה אלא דאיתא דאיתא וכו' דלהתחיל לא ס"ל כותיה. והב"ח מקשה על זה. ולכן מפרש הב"ח בדברי בה"ג דגם רבי יוסי ס"ל דלא יתחיל. וז"ל קאמר רבי יוסי מעולם דמתחילין בקביעות סעודה אלא נקט לשון אכילה והילכך מסתברא לומר דר' יוסי מודה דלא יתחיל בקביעות סעודה אלא דרך ארעי יכול להתחיל לאכול אחר ט' שעות.

נפ"ג דפסחים וי"ט ח' ואפי' סעודת נשואין כח"ש נפ"ק דו"ק וכולס מותרין ערוב הרגל: (ז) ולאכול. פסחים י"ט ז' כר' יוסי דמתני' שם כותיה וע"כ גלי קניעות

(ו) פסחים צ"ט ב, הג"ל בסק"ב: לא יאכל אדם בערב שבת וימים טובים וכו' רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. וקי"ל כרבי יוסי, דמתני' שם כותיה. דתנן שם: ערב פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך. וע"ז מדייקת הגמ' שם: מאי איריא ערבי פסחים אפי' ערבי שבתות וימים טובים גמי דתניא לא יאכל אדם וכו', ומתרגמ' הגמ' אמר רב הונא לא צריכא אלא לר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך הגי מילי בערבי שבתות וימים טובים אבל בערב הפסח משום חיובא דמצה מודה. ומ' דבע"ש מותר לאכול עד שתחשך. וע"כ בלי קביעות מיירי, דאי בקביעות מצוה להמנע, כמ"ש למטה בספ"ו. וכן מ' לשון "אוכל כו". וע"כ בסעודה שרגיל מיירי כנ"ל.²

(ז) פסחים ק א, הלכה כרבי יוסי בהפסקה. דאיתא שם:

בביאור הגר"א להקל וכו'. וגם בעולת שבת סק"ב התייר לעשות סעודת אירוסין בע"ש, עפ"י הגמ' דפסחים שהביא רבנו. אולם המ"ב סיים שם: ומ"מ לכתחלה טוב ונכון אם אפשר לדחות הסעודה למחר או יום אחר אפילו באירוס בע"ש. ובשע"צ סק"ב כתב ע"ז: כי האיר (סק"ד) מחמיר בזה אם אפשר ע"ש וטוב לכתחלה לחוש לדבריו. וגם בערוך השולחן סי' צדד להחמיר כדברי הא"ר, וטעמו הוא כיון דסעודת אירוסין אינה חובת היום, שאינה גמר מצוה. ואע"פ שהיא סעודת מצוה, אפשר לדחותה ליום אחר. וסיים הערוך השולחן: אמנם אם אין ביכולת להניחה על יום א' כגון שהחתן או הכלה נוסעים למקום אחר יכולים לעשות היום את הסעודה וכו'.

2 מ"ש רבנו. וכן מ' לשון אוכל כו". נראה דכוונתו כדברי הב"ח כאן. וז"ל הב"ח: דלא קאמר רבי יוסי מעולם דמתחילין בקביעות סעודה אלא נקט לשון אכילה והילכך מסתברא לומר דר' יוסי מודה דלא יתחיל בקביעות סעודה אלא דרך ארעי יכול להתחיל לאכול אחר ט' שעות.

ומה שסיים רבנו. וע"כ בסעודה שרגיל מיירי כנ"ל, כחזתו למ"ש בסק"ב, ועפ"מ שברכת אליהו שם. דע"כ הא דכתבו בפסחים צ"ט ב, שמותרי, הוא בסעודה שרגיל בה. דאם אינו רגיל בה הרי מ' בגיטין לה ב' שאסור. ומ"ש המחבר. אפי' סעודה שרגיל בה בחול, מ' באיר סק"ה. וכו"ה במ"ב סק"ז. דמיירי אפי' עם קביעות. וז"ל המ"ב שם: היינו כמו ואפילו ור"ל דלא מבעיא בלי קביעות סעודה כלל דזה ודאי מותר כל היום ואפי' מצוה להמנע ג"כ ליכא ואפי' בקביעות סעודה כיון שאינו עושה סעודה רחבה רק כמו שרגיל בה בחול מותר כל היום מן הדין אבל מצוה להמנע וכו'. וגם לפי דברי רבנו צ"ל כן. ויוצא לדברי רבנו כאן, ולפמ"ש בסק"ב ב' ז' להלכה, דבסעודה שרגיל בה בחול ובלי קביעות אין מצוה להמנע. ובסעודה שרגיל בה בחול ובקביעות, מצוה להמנע. ובסעודה שאין רגיל בה בקביעות אסור. ולאורה מהיכן מוכח מהא דגיטין דבסעודה שאינו רגיל ובקביעות אסור, אולי אין איסור, ורק מצוה להמנע, כמו בסעודה שרגיל בה ובקביעות. וצ"ל

באר הגולה

ח טור והנ"מ פ"ח
מהל' תענית.
א טור ושנוי הל'קט
והאל דרכ חסדא שנת
ק"א.
ב שם ק"ט.
ג ל' הטור.

הכוכבים (פ) אם לא שפיר' בשעת קבלת התענית עד שישלימו הצבור תפלתו :
הנה: (י) ויש אומרים דלא ישלים אלא מיד שיואלים מצית הכנסת יאכל (טור ומורדכי ס"פ
ככל מערצין נשם הר"מ והנהות מיימוני פ' א' מהלכות תענית) לכן נתענית יחיד לא ישלים וטוב
לפרש כן נשעת קבלת התענית ונתענית לצור ישלים והכי נהוג (מהרי"ל) ח (יא) ואם הוא
תענית חלום צריך להתענות עד צאת הכוכבים :

רנ הכנת הסעודות לשבת. ובו ב' סעיפים

א א ישכים בבוקר ביום ששי להכין צרכי שבת (א) ב ואפילו יש לו כמה עבדים
לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו (ב) כי רב חסדא
היה מחתך הירק דק דק ורבה ורב יוסף היו מבקעין עצים ור"ז היה מדליק האש
ורב נחמן היה מתקן הבית ומכנים כלים הצריכים לשבת ומפנה כלי החול ג ומהם
ילמד כל אדם (ג) ולא יאמר לא אפגום כבודי כי זה הוא כבודו שמכבד השבת :

ביאורי הגר"א

ותחילין אלא דשם נקציעות סעודה ועתוס' נשם נה"ג :
(ח) אם קיבל. דכל תענית שלא שקעה כו' כמ"ש נתענית
י"ג ונסתם קבלה ל"ך להשלים: (ט) אם לא. כפי'
הרא"ש צעירונ'ן שם. דמתענין ומשלימין ר"ל אם ירצה
וכן כ' תוס' שם ד"ה והלכת' כו' : (י) וי"א דלא.

עתו"ס דע"ז ל"ד א' ד"ה מתענין כו' ומיהו כו' ועמ"ל:
(יא) ואם הוא. דאפי' נשעת שרי שנת י"א א':
ר"נ (א) ואפי' יש כו' ומהם ילמוד. קדושין מ"א א':
(ב) כי רב כו'. שנת קי"ט א': (ג) ולא יאמר כו'.
כי זה. שם חילו מקלעין כו' :

ברכת אליהו

תענית", כמ"ש בתענית יב א. ובפתח קבלה — שלא פירש
— צריך להשלים, מאחר שאם לא השלים, אינו תענית
כלל. וע"ל סק"ט.

(ט) איתא בעירובין מ ב : ואמר רבה כי הוינן בי רב
הונא איבעיא לן בר בי רב דיתיב בתעניתא במעלי שבתא
מהו לאשלומי. ומסקינן שם מא ב : דרש מר זוטרא משמיה
דרב הונא הלכה מתענין ומשלימין. ומ"ש המחבר, "אם לא
שפירש כו'", הוא כפי' הרא"ש בתענית פ"ב סימן כ"ה,
[דמ"ש] בעירובין שם דמתענין ומשלימין, ר"ל אם ירצה.
וז"ל הרא"ש : פירוש אם ירצה ולא חשיב כמתענה בשבת
וכיון שיכול להשלים אם ירצה והוא קבל עליו תענית סתם
וכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית צריך
להתענות עד צאת הכוכבים אם לא שפירש בשעת קבלת
תענית עד שישלים תפלתו עם הצבור, עכ"ל. וכן כתבו תוס'
בעירובין שם ד"ה והלכתי, וז"ל : פירוש אם ירצה להשלים
דשרי להשלים דבעיא לה א' שרי להשלים אי לא.

(י) עתו"ס דע"ז ל' א ד"ה מתענין כו', שכתבו: ומה
שאנו נוהגין להתענות עד צאת הכוכבים אע"ג דאמר'
בפ"ק דתענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית
משמע דבשקיעת חמה סגי והוא ה' מילין קודם צאת
הכוכבים לא מחתינן נפשין לספיקא ועוד דשמא לשון שקעה
ר"ל שקעה לגמרי ומיהו המתענה בערב שבת אע"ג דפסקינן

שעות אלא. מיהו אם התחיל אפי' בקביעות סעודה לא יפסיק
וכו".
והדמשק אליעזר פירש דברי הבה"ג, גם אליבא דתוס',
כפירוש הבית. וז"ל : אכן דברי התוס' תמוהין דא"כ הלא
קשה על ר' יוסי גופית כיון דס"ל דשרי אפי' לכתחלה איך
אמר אין מפסיקין דמשמע לכתחלה לא. אלא ודאי דכוונת

בה"ג על ר' יוסי גופא ולענין קובע סעודתו דאז אסור לכתחלה
ואם התחיל אין מפסיק. ושפיר כתב בה"ג דאפי' ר"י לא
קאמר כו' והיינו בקובע דבזה אפי' ר"י לא אמר רק דא"צ
להפסיק כו"ל, עכ"ל. ועיין להלן סימן תקכ"ט סק"ה, שרבנו
כתב : וכמ"ש בה"ג דאף ר' יוסי מודה בקביעות סעודה דאסור
ממנחה ולמעלה וכו'.

בעירובין (מא ב) הלכה מתענה ומשלים א"צ לדקדק להמתין
עד צאת הכוכבים. ועמ"ל סק"ח, שכתב : דזה מקרי השלמה
שמתענה עד אחר קבלת שבת אבל בחול לא מקרי השלמה
עד צאת הכוכבים (שם במהרי"ל), עכ"ל. [וכתב הד"א :
ולכאורה הוא דבר בלא טעם אבל לפמ"ש בתוס' הג"ל נ"חא
בטעמם].

(יא) דאפי' בשבת שרי להתענות, כמ"ש בשבת יא א :
יפה תענית לחלום כאש לנעורת אמר רב חסדא ובו ביום
ואמר רב יוסף אפי' בשבת. [ועד"א].

ר"נ (א) קידושין מא א : מצוה בו יותר מבשלוהו כי הוא
דרב ספרא מחריך רישא (לכבוד שבת — רש"י) רבא מלח
שיבוטא (דג — רש"י). [וכיון דהטעם משום מצוה בו ולכן
אפי' יש לו כמה עבדים ולמדין זאת מהא דרב ספרא דעבד
בעצמו לשבת לכן אמר ומהם ילמדו כל אדם — ד"א. ויש
להוסיף עוד, דמכיון שהגמ' משהו דין זה של שבת —
שמצוה בו יותר מבשלוהו — לדין של קידושין, מ' שכל
אדם צריך ללמוד מהנך עובדות של רב ספרא ורבא. ועיין
כאן בקונטרס אחרון להגר"ז סק"ב. וע"ע בשדי תמד (ב"ב,
תשכ"ג) כרך ד' עמוד 289 ואילך וכרך ה' עמוד 348].

(ב) שבת ק"ט א : רב חסדא פרים סילקא (לשון פרומים
מתתך — רש"י).

(ג) שבת ק"ט א : רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף

באר הגולה
ד' מדברי הרמב"ם פ'
ל' מה"ש.
א' פסחים ל'.
ב' טור והמורכב נכס
ר' חזקוני.
ג' רש"י ס' נגמורא
לנ"י ר"ל תורתי.

הנה: (ד) ויש להשחית הסכין נערב שנת כי זהו מכשור שנת שמיך ענינו לאכילה (כל זו וביי
נשם ספר חיי עולם): ב (ה) ד ירבה בבשר ויין (ו) ומגדנות כפי יכלתו:

רנא שלא לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה. ובו ב' סעיפים
א א העושה מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה (א) ב יש
מפרשים מנחה גדולה (ב) ג ויש מפרשים מנחה קטנה. הנה: (ג) ודוקא כשעושה המלאכה

ביאורי הגר"א

רנא (א) י"מ. מדקאמר שם סמוך למנחה לא משמע דלין
חילוק בין ערב שנת לערב פסח רק סמוך למנחה ועוד
מדקאמר שם הכל מחצות ולא קאמר סמוך למנחה כמי כמו
ש"ס ל"ט ז'. ור"י' גם כן משם תקיעות להנטייל ממלאכה

(ד) ויש. ספרי וידעת כי שלום אהלך זו כו': (ה) ירבה
בבשר ויין. שנת שם חסן דלית לן נזרל וחמורא כו' ולומר
ירבה. שם ר' אבה זנין מחליסר כו': (ו) ומגדנות.
שם קרינו ל' תלת סאה כו' וע"ל סי' ר"ל ס"א:

ברכת אליהו

בערבי פסחים עד חצות עושין מקום שנהגו שלא לעשות
אין עושין. ובגמ' שם עמוד ב': מאי איריא ערבי פסחים
אפי' ערבי שבתות וערבי ימים טובים גמי דתניא העושה
מלאכה בערבי שבתות מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן
ברכה לעולם התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך
למנחה לא הכא מחצות וכו'. וראיה לדעה שסוברת דהיינו
במנחה גדולה, מדקאמר שם, "סמוך למנחה לא"י מ' דאין
חילוק בין ערבי שבתות לערבי פסחים רק פסח למנחה,
דהיינו חצי שעה. דבערבי שבתות אסור גם סמוך למנחה
דהיינו מחצות. ובערבי שבתות אסור רק מן המנחה ולמעלה,
דהיינו מן ו' שעות ומחצה. ועוד אם נאמר דבערבי שבתות
אסור ממנחה קטנה, כלומר מט' שעות ומחצה, מאי סי' דמקשה,
"מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות".
הרי בין חצות למנחה קטנה רחוק מאוד. דבערבי פסחים
אסור בעשית מלאכה מחצות היום, ובערבי שבתות —
ממנחה קטנה. ומוכח דגם בערבי שבתות אסור מומן מנחה
גדולה.

(ב) לעיל בסק"א הבאנו דברי הגמ' בפסחים נ ב. וראיה
ל"מ — שהביא המחבר — שאסור לעשות מלאכה בערבי
שבתות ממנחה קטנה, מדקאמר שם, "הכא מחצות" ולא
קאמר סתם, "הכא סמוך למנחה גמי אסור", כמש"ש צ"ב ב,
גבי אכילה. דפריכין שם על הא דתנן — ערבי פסחים לא
יאכל אדם עד שתחשך — מאי איריא ערבי פסחים אפי'
ערבי שבתות וימים טובים גמי דתניא לא יאכל אדם בערבי
שבתות וימים טובים מן המנחה ולמעלה כדי שיכנס לשבת
כשהוא תאווה דברי רבי יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך
עד שתחשך. ומשינין שם בחד תירוצא: התם בערבי שבתות
וימים טובים מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה
שרי אבל בערב הפסח אפי' סמוך למנחה גמי אסור. הרי
דבאכילה — שכל החילוק בין ערבי שבתות לערבי פסחים
הוא רק בין "סמוך למנחה" וכו', מן המנחה ולמעלה,
וזמן המנחה בשניהם הוא שווה, וכל הפרש הזמן הוא בדבר
מועט — נקטה הגמ' לשון, "התם מן המנחה ולמעלה הוא דאסור
סמוך למנחה שרי אבל בערב פסח אפי' סמוך למנחה
גמי אסור". ומדלא נקטה הגמ' כן גם כאן — לענין מלאכה,

ונפק (בע"ש יוצא ונכנס להביא תמיד משואות כלי תשמיש
ובגדי חופש ומגדים כאדם שמקבל את רבו בביתו ומראה
לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו
— רש"י) אמר אילו מקלסין לי ר' אמי ור' אסי מי לא
מכתיפנא קמיהו.

(ד) [בדפוס השו"ע מצויין: כל בו ובי' בשם ספר חיי
עולם. וז"ל הכלבו סימן ל"א בשם] הפפרי: וידעת כי שלום
אהלך זו השחות סכין. [כי אם כהה הברזל ולא יוכל לחתוך
בו אין זה שלום בית — לשון התוספת שבת בשם הרקח.
ויוכל לבא לפעמים לידי קטנה ח"ו — לשון המ"ב בסק"ה.
וסיים הב"י: ומצאתי כתוב בשם ספר חיי עולם דמוכח
לה מדכתיב והכינו את (שמות טז, ה) הוא כמו לאתים
ולמזמרות (ישעיה ב, ד)].

(ה) שבת קיט א: אמרו ליה בני רב פפא בר אבא לרב
פפא כגון אנו דאית [בפנינו: דשכיח] לן בישראל וחמורא
כל יומא במאי גישיניה (במאי גשיניהו משאר ימים —
רש"י) אמר להו אי רגיליתו לאקדומי אחרה (סעודתכם
בבוקר — רש"י) אי רגיליתו לאחרה אקדמוה. הרי דבשבת
צריך לאכול בשרא וחמורא. ואמר המחבר לשון "ירבה",
כמש"ש: רבי אבא וכן בתלסר אסתירי פשיטי בישראל
מתלסר טבחי וכו'.

(ו) שבת קיט א: רבה בר רב הונא איקלע לבי רבה בר
רב נחמן קריבו ליה תלת סאה [בפנינו: סאוי] טחין (רקיקין)
טחין פניהן בשומן אליה או בשמן — רש"י) א"ל מי היה
ידעיתון דאתנא אמרו ליה מי עדיפת לן מינה (כלום אתה
חשוב לנו מן השבת לכבוד שבת הכנגוס ולא היינו יודעים
שתנא — רש"י). הרי דמכניגים מגדנות לשבת. וע"ל סימן
ר"צ ס"א, דפסק שם המחבר: ירבה בפירות ומגדים וכו'
כדי להשלים מגין מאה ברכות. וכפי שכתב שם בבאה"ג,
דחקור הוא ממנחות מג ב. וז"ל הגמ' שם: חייב אדם
לבקר מאה ברכות בכל יום וכו' רב חייא בריה דרב אימי
בשבתא וביומי טבי טרח וממלי להו (למאה ברכות — רש"י)
באיספרמקי (בשמים — רש"י) ומגדי (מיני מגדים ששעונים
ברכה — רש"י).

רנא (א) [תנן בפסחים נ א: מקום שנהגו לעשות מלאכה

באר הגולה

ד טור נטס אפי
העזרי וזאל פופקיס.

דרך קנע אונז אס עושה אותה דרך ערלי לפי עשה ולא קנע עליה שרי (צ"י נטס אפי) (ד) ולכן
נוותר לכתוב אגרת שלומים וכל כיוולא נזה (ד"ע): ב (ה) ד לתקן בגדיו וכליו לצורך שבת
מותר כל היום: הנה: (ו) והיה נגדי חנינו (ז) אס הוא לצורך שנת (ח) ולינו טוטל עזיו

ביאורי הגר"א

כונס הרננצ'ס ושיע סי' תקמ"ח ס"ה: (ו) וה"ה
בגדי. דג"כ נחיה שרי כונס' י"צ ח' רצ הוול שרל
כו' וכונס' הרל"ש שס דנוללכות הנוותרות נחיה כגון
לצורך המועד ומעשה הדיוט: (ז) אס הוא. כ"ל:
(ח) ואינו נוסל. כ"ל שרשיו כו' וכונס' סי' תקמ"ח

וע' מ"א: (ג) ודוקא כשעושה. והא אף נע"פ
מושיבין שובכין וגורפין כו' ומרכיבין כ"ש נע"פ:
(ד) ולכן. דלף נחיה מותר מ"ק י"ח ז' וע"ש קיל אף
מנע"פ כונס' נפסחים וכ"ש נחיה דחמיר אף מנע"פ
כונס' ניה ז' ספ"א כו' ל"ק כו': (ה) לתקן. דלף
נחיה הדיוט תופר כדרכו מ"ק ח' ודוקא לצורך המועד

ברכת אליהו

מותר — רש"י. ועוד איתא שם: ת"ר הובל שבחצר מסלקין
אותו לצדדין שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה הא
גופא קשיא אמרת וכל שבחצר מסלקין אותו לצדדין והדר
תני שברפת ושבחצר מוציאין אותו לאשפה אמר אביי לא
קשיא כאן ב"ד כאן בחולו של מועד. הרי דחול המועד
חמור יותר מערב פסח. ואם בחול המועד מותר לכתוב
אגרת שלומים, כ"ש בערב שבת — שהוא קיל מערב
פסח¹.

(ה) דאף בחול המועד הדיוט תופר בדרכו, כמ"ש במ"ק
ח ב במשנה: ההדיוט תופר כדרכו. ומ"ש המחבר, „לצורך
שבת", הוא כמו בחול המועד, שדוקא לצורך המועד מותר,
כמ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ז ה"ה. וכמ"ש בשו"ע סימן
תקמ"א ס"ה, דרק מי שזקוק לבגד במועד, מותר לו לתפור.
[וכתב הבה"ל ב"ה לתקן: ובביאור הגר"א הביא המקור
על דין תיקון בגדים בחול המועד דשם מותר רק מעשה
הדיוט ומשמע דדעתו דגם כאן כן הוא ומשארי אחרונים
לא משמע כן. ובשעה"צ סק"ח כתב, דלדברי רבנו כאן
„אפילו מעשה הדיוט גמור דעת הגר"א דאינו מותר כי אם
לצורך שבת“].

(ו) דג"כ בחול המועד שרי, כמ"ש במ"ק יב א: רב חמא
שרא להו לאבונגרי (מסדרי שולחנות — רש"י) דבי ריש
גלותא למיעבד להו עבידתא (אם נשבר השולחן שרי
לתקנו — רש"י) בחולא דמועדא אמר כיון דאגר לא קא
שקלי שרשויה הוא דקא משרשו ליה ולית לן בה. וכמ"ש
הרא"ש שם פ"ב ס"ז דמייירי כמלאכות המותרות בחול המועד
כגון לצורך המועד ומעשה הדיוט. [וה"ל הרא"ש שם: פירוש
סעודתם הן נוטלין ולא דבר אחר על כרחך האי שמשין
מלאכה המותרת במועד היו עושין כגון תיקון הספסלים
ואיצטבאות ואפילו הכא דוקא שרשויה אבל בשכר אסור
שמע מינה דאסור בשכר אפי' מלאכה המותרת במועד
דקבלת שכר דמועד כעובדא דחול דמא וכו'].

(ז) כנ"ל בסק"ה, שגם בחול המועד מותר רק לצורך המועד.
(ח) כנ"ל בסק"ו ממ"ק יב א: כיון דאגר לא קא שקלי

מוכה שההבדל בין ערבי שבתות לערבי פסחים, אינו רק
בחצי עשה הסמוכה למנחה. אלא ההבדל הוא יותר גדול —
שבערבי פסחים האיסור הוא מחצות היום, ובערבי שבתות
האיסור הוא רק ממנחה קטנה. וראיה ג"כ ממש תקיעות
להבטיל ממלאכה. דאיתא בשבת לה ב: ת"ר שש תקיעות
תוקעין ערב שבת ראשונה להבטיל את העם ממלאכה
שבתות שניה להבטיל עיר וחגירות וכו'. ועמ"ש סק"ד
[שכתב ע"ז: והטור כתב סימן רנ"ו תקיעה ראשונה היתה
במנחה ואפי' את"ל דהיתה במנחה גדולה מ"מ שניה היתה
הרבה אחר מנחה גדולה ש"מ שהיו עושין אח"כ. וע"ע
מש"ש ועד"א. וראה עוד בתוספת שבת, א"ר, מחצית השקל
ופמ"ג כאן].

(ג) דהא אף בערבי פסחים מושיבין שובכין וגורפין כו'
ומרכיבין. [בד"א כתב שצ"ל: מוליכין, ע"ש], כמ"ש במתני'
בפסחים גה ב: מושיבין שובכין לתרגולין ב"ד וכו'
גורפין מתחת רגלי בהמה ב"ד וכו' מוליכין כלים ומביאין
מבית האומן אע"פ שאינם לצורך המועד. כ"ש בערבי
שבתות, שמותר דרך ארעי. שהרי ערבי שבתות קיל מערבי
פסחים לגבי מלאכה, כמ"ש בס"ק א', דבערבי פסחים איסור
מלאכה הוא מחצות, ובערבי שבתות — מזמן מנחה.

(ד) דאף בחול המועד מותר, כמ"ש במ"ק יח ב במשנה:
ואלו כותבין במועד קדושי נשים וכו' ואיגרות של רשות
(בירושלמי מפרש פריסת שלום — תוס' שם ד"ה ואיגרות).
וערב שבת קיל אף מערב פסח, לענין זמן איסור מלאכה, כמ"ש
בפסחים ג ב, דבערבי פסחים אסור מחצות ובערבי שבתות
מן המנחה. וכמ"ל בס"ק א', ג. וי"ש בע"ש דקיל
מחול המועד. דחול המועד חמיר אף מערב פסח, כמ"ש
נה ב. דתנן שם: מושיבין שובכין לתרגולין ב"ד ותרגולת
שברחה מחזירין אותה למקומה. ומקשה הגמ': השתא
אותובי מותבינן אהדורי מיבעיא. ות"י אביי: סיפא אתאן
לחולו של מועד (דקתני מחזירין בחולו של מועד קאמר
והכי קאמר מושיבין שובכין ב"ד ותרגולת שברחה בחולו
של מועד מחזירין אותה משום הפסד ביצים דדבר האבד

שורין בגלל שזו מלאכה שאינה קבועה, ובאמת צ"ב, מדוע
הוא קורא לזה מלאכה שאינה קבועה, ומהי ההגדרה למלאכה
שכזו. אבל לולא הכוחה האור ורוע — ממתי' דאין שורין —
לא היתה קשה קושיית הבה"ל, מעצם הדין. וזה עפ"י דברי
הר"ן — הביאו הפרישה בסימן רנ"ב סק"א — וז"ל הפרישה

1 בביאור הלכה ד"ה אגרת, העיר על דברי המחבר, וכתב:
עדיפא הו"ל למכתב דאפילו שריית דיו וסמנים או ציית היה
ועופות דזה בוודאי אסור בחול המועד כל שאינה צורך המועד
ג"כ מותר כע"ש שכן מוכח באו"י שממנו נובע הדין עכ"ל.
ומדברי האור ורוע, לכאורה משמע שכחנתו להגיו, שאין

שכר (צ"י) (ט) ה והוא הדין למי שכותב ספרים לעצמו דרך למודו. הנה: (י) חלל אסור לכתוב לחניו נשכר (מרכזי פ' מקום שנהגו) (יא) ומספרין כל היום אפילו מספר באר הגולה ה שס נשם חניו הרה"ש.

ביאורי הגר"א

חלל בין מנחה לחנוכה ונע"פ אסור כח"ש של אומניו' כו'. ונכלל בו כ' מעשה הדיוט מותר להסתפר דלג גרע מהדיוט תופר כדרכו חלל חל' רח"ל משמע. דנכ"ע מותר ועוד דמ' דאפי' נשכר מותר וזה ח"ף מעשה הדיוט אסור ככלל וגם על הכלל נ"ל ש"ע להסתפר ח"ף מעשה הדיוט אסור ומלמדין שס המייטין שכן הדיוט כו' הספרין שכן כו' ולא חלורו נ"כ בספרין שכן הדיוט ח"ש נפ"ג דמ"ק י"ד ח' ושאר כל אדם אסורין מ"ט וא"י דוקא מעשה אומן לא

ס"א: (ט) וה"ה למי. שס אין כותבין ספרים כו' כותב תפילין ומזוזות לעצמו כו' אע"פ דלכאורה מ' דספרים כלל לא כ' הרמזים דוקא ש"ס לקרות נמועד כמו ספר העזרה חלל ח"ש מותר כמו תפילין ומזוזות כח"ש נתיידי ס' פ"ה ונש"ע ס' תקומה ס"ג: (י) אבל אסור. ככלל אע"פ דתפילין ומזוזות מותר היינו חס אין לו מה יאכל להרמזים או להרווחה לרש"י והר"ש: (יא) ומסתפרין. נ"ע דהא מה שאסור נע"פ אסור נע"פ ולא חילקו נגמ'

ברכת אליהו

מלאכה בערבי פסחים עד חצות ואילו הו' החייטין והספרים כו'. הרי דאחר חצות אסור להסתפר, ובכל בו הל' יו"ט סימן נ"ח כתב, דדוקא מעשה הדיוט מותר להסתפר, ולא גרע מחול המועד, דאמרינן דהדיוט תופר כדרכו. ונכלל בסק"ה. אבל מלשון רמ"א — שכתב סתם, "ומסתפרין" — מ' דנכ"ע מותר, אף מעשה אומן. ועוד דמ' מהרמ"א, דאפי' בשכר מותר, וזה הרי אף מעשה הדיוט אסור, כנ"ל בסק"ח, דכל ההיתר הוא כיון, "דאגר לא קא שקלי". וגם על הכלל בו — שמחיר במעשה הדיוט — צ"ע. דלהסתפר אף מעשה הדיוט אסור בחול המועד. מדאמרינן שם בעמוד ב: תנא החייטין (משום הכי שרו בארבעה עשר בכל מקום שכן מצנינו בהן קולא משאר אומניות גבי חולו של מועד — רש"י) שכן הדיוט תופר כדרכו בחולו של מועד (משנה) היא כמ"ק הדיוט שאינו אומן בכך הלכך בארבעה עשר דקיל מחולו של מועד אפי' אומן גמ' שרי — רש"י) הספרין והכותבין שכן הבא ממדינת הים והיוצא מבית האסורין מספרין ומכבסין בחולו של מועד. ומדלא אמרו בגמ' נ"כ בספרין — שלכן מותר בערבי פסחים עד חצות — שכן הדיוט מספר כדרכו בחולו של מועד, מוכח שלהסתפר, אף להדיוט אסור בחולו של מועד. וד"ש בפ"ג דמ"ק יד א — על הא דתנן שם יג ב ואילו מגלחין במועד הבא ממדינת הים — ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כדתנן אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכתב וכו'. וא"י דוקא מעשה אומן אסור להסתפר, לא שאלו, "מ"ש וכו'". הלא מ"ד דהוא אבל מעשה אומן שאסור בחול המועד. ולכן גם תספורת אסורה. אלא תספורת אף מעשה הדיוט אסורה. וקשה על הכלל בו, כנ"ל. ועמ"ס סק"ה שמסתבר ברין זה וע"ש.²

שרשו"י הוא דקא משרשו ליה ולית לן בה. וכמ"ש בס"מ תקמ"ב פ"א: אפי' מלאכות המותרות אינן מותרות לעשותן אלא לעצמו או לאחרים בחנם אבל בשכר אסור וכו'. (ט) מ"ק יב ב במשנה: אין כותבין ספרים תפילין ומזוזות במועד כו' רבי יהודה אומר כותב אדם תפילין ומזוזות לעצמו. והלכתא כרבי יהודה, כדאייתא לקמן ס' תקמ"ה ס"ג. אע"פ דלכאורה מ' דספרים כלל לא, דהרי רבי יהודה פליג רק על תפילין ומזוזות, כתב הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו ה"ג, דדוקא כשא"ע לקרות במועד, כמו ספר העזרה, אבל אם צריך מותר, כמו תפילין ומזוזות, כמ"ש בתה"ד סימן פ"ה ובש"ע שם פ"ב, וכמ"ש סק"ב. [וה"נ בכותב ללמוד דהוי לצורך אותה שעה ושרי — ד"א].

(י) כנ"ל בסק"ח, עפ"י דברי הגמ' במ"ק יב א: כיון דאגר לא קא שקלי וכו'. אע"פ דבתפילין ומזוזות מותר לכתוב ולמכור, כמ"ש יט א: הלכה כותב ומוכר כדרכו כדי פרנסתו. היינו דוקא אם אין לו מה יאכל, להרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו ה"ג, שפסק: ואם אין לו מה יאכל כותב ומוכר לאחרים כדי פרנסתו. [וכן פסק המחבר להלן בסימן תקמ"ה ס"ג, וכמ"ש סק"ז ד, כדי פרנסתו, היינו שאין לו מה יאכל]. או להרווחה, לרש"י שם בד"ה כדי פרנסתו, ולהרא"ש שם פ"ג סכ"ד, שפ"י דלא מייירי במי שאין לו מה יאכל, אלא במי שרוצה לריוח. וכמ"ש בהג"ה שם, וכמ"ש בסק"ח. אבל לא בכה"ג, אסור בשכר.

(יא) צ"ע, דהא מה שאסור בערב פסח אסור בערב שבת. ולא חילקו בגמ' בפסחים צ"ט ב, בין ערבי פסחים לערבי שבת, אלא בין מנחה לחצות. שבע"פ האיסור הוא מחצות, ובע"ש — מזמן מנחה. וכמ"ש בסק"א. ובערבי פסחים אסור להסתפר, כמ"ש שם נה א במשנה: ג' אומניות עושין

שם: ע"ין מ"ש הר"ן פ"ק דב"ק ריש דף יא וא"ת הא כתב בסימן שלפני זה העושה מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה י"ל דהיינו דוקא מלאכה גמורה משא"כ זה דאינו אלא התחלה והכנה למלאכה והמלאכה נעשית אח"כ מאיליה.

2 ז"ל המ"א: דוקא מעשה הדיוט דלא גרע מחול המועד דאמרינן הדיוט תופר כדרכו (כל בו). והעולם נהגו היתר אף במעשה אומן, וכל מקום שהלכה רופפת בידי הלך אחר המנהג עכ"ל ב"י טעם ההיתר כיון שהוא לצורך שבת שרי אפי' גוטל שכר ואף צ"ג דבתיקון בגדים אסור ליטול שכר אפי' לצורך שבת שאני תספורת דניכר לכל שהוא צורך שבת אבל

בע"פ אסור אפי' תספורת כמ"ש סימן תס"ח, עכ"ל. ויוצא מדברי המ"א דע"ש קיל מצ"ע. לא רק לגבי זמן האיסור אלא גם לגבי המלאכות האסורות. שיש מלאכות האסורות בע"פ ומותרות בע"ש. אבל רבנו כ"ן לא סובר כן. וכמ"ש בפנים, שאין הבדל בין ע"פ לע"ש, אלא לפנין זמן האיסור. אבל לע"פ מלאכות האסורות, שזה צ"ע לע"פ. ומ"ש רבנו שהמ"א מסתבר בדין זה, נראה שכונתו להערת האחרונים על דברי המ"א. שבהמשך לשונו כתב: וע"ין סימן תס"ח ס"ה דמשמע ומלאכה אומן הוא דאי מלאכת הדיוט הוא אפי' במועד שרי לצורך המועד ולדעת הכלבו אפי' בשכר וכו'. ותמה ע"ז הא"ר בסק"י, וכתב: ודברי המ"א מעורבבים

באר הגולה

א שנת י"ז.

ישראל (כל זו וזית יוסף) (יב) ויש לחדש למעט קצת נלימודו נערב שנת כדי שיכין לרכי שנת.
 (שיג פיו דשנת ירושלמי פיק דתענית):

רנב מלאכות המותרים והאסורים להתחיל בערב שבת כדי שיהיו נגמרים בשבת. ובו ז' סעיפים

א (א) א מותר להתחיל במלאכה בערב שבת (ב) סמוך לחשיכה אעפ"י שאינו יכול לגמרה מבק"י והיא נגמרה מאליה בשבת כגון לשרות דיו וסממנין במים והם נשרים

ביאורי הגר"א

שאלו מיט מידי דהוי כל מעשה לומן ועמיל ס"ק ה' שנתקן דין זה וע"ש: (יב) ויש. מדרש אגדה: (א) מותר. וירושלמי שם דה"ה נכל מלאכה

ברכת אליהו

מתירין וכו'. וירושלמי שם דה"ה בכל מלאכה שם¹.
 (ב) כמתניתין דשבת יז ב: ובכולן בית הלל מתירין עם השמש (בעוד החמה זורחת — רש"י).

מן המנחה ולמעלה כמ"ש המתנות כהונה שם ועיין בקרבן עדה שם ומאד יפלא איך נזקק טעות כזה לפני מרנא ורבנא הד"מ וכל האחרונים סמכו עליו וכו' שוב מצאתי במדרש רבה שנדפס עם היפ"ת בדפוס וילצבאך ושם נדפס בפרשת תזריע הגירסא ע"ש עם חשיכה וזה היה לפני הד"מ גם כן והבין שקאי על ע"ש עם חשיכה שאין קורין מן המנחה ולמעלה אבל היפ"ת שם מוזק וגורס ערב ט"ב שחל להיות בשבת עם חשיכה וכמו שהיא בירושלמי ומוזק ראייה דערב ט"ב שחל בשבת יקרא בעניני היום וראיתי במ"א סימן תקנ"ג סק"ז שרמז לזה המדרש ועי' דברי הד"מ תמהוין וצ"ע, עכ"ל. וגם בדעת תורה כאן הסיק שדברי הד"מ צ"ע.

1 הד"א ביאר דהכונה לירושלמי בשבת פ"א ה"ו. דשם איתא — על הא דתנן: ב"ש אומרים אין נותנין אונין של פשול לתוך הקרבן אלא כדי שיהבילו מבעוד יום וכו' ובי"ה מתירין — רבי שמואל בשם רבי אבהו ב"ה ילפון מלאכת היתר ממלאכת איסור אילו עשה כן בשבת שמא אינו אסור (ויפרש הקרבן העדה: בתמיה כלומר מי לא חייב עליו) ודכוותה עשה כן מבעוד יום מותר. וסיים הד"א, שכונת רבנו להלוי' מכאן דב"ה מתיר בכל מלאכה שמתחיל מבעוד יום.

ומ"ש בירושלמי. אילו עשה כן בשבת שמא אינו אסור, אפשר לפרש בשני אופנים. אפ"ל דכונת הירושלמי היא, שהוא התחיל בשבת והמלאכה נגמרה במוצאי שבת. ולפירוש הקרבן העדה, שמוסיף שבכה"ג לא רק שאסור, אלא שגם חייב, ישנה הוכחה דבכה"ג לא אולין בטר זמן של גמר המלאכה — שהיא שעת פטור, אלא אולין בטר זמן התחלת המלאכה — שהיא שעת חיוב. ואפ"ל שכונת הירושלמי נגמרה, לא שהמלאכה נגמרה במוצאי שבת, אלא שהמלאכה נגמרה בשבת, אך לא נגמרה בשעה שהתחיל את המלאכה, אלא אח"כ. ועי' אומר הירושלמי שבכה"ג אסור. ולפי הקרבן העדה הוא גם חייב, מפני שגמר המלאכה היא בשבת אבל אם היא נגמרה במוצאי שבת, אין הוכחה שחייב.

ונחלקו האחרונים בהסבר דברי הירושלמי. דהנה לענין מלאכת זריעה — שהקלטה היא אחרי הזריעה — דנו בזה האחרונים. הרשב"א בשבת עג א כתב, שאם לקט הזרע קודם שנשרש, פטור למפרע על מה שזרע, כיון דלא נתקיימה מחשבתו. ולמד פ"ז מה דין אופה. דאיתא שם ג ב, דאם רודהו קודם שנאפה פטור. וכתב שם בדבריהם אם ההשרשה בחול חייב, וכן האופה בשבת עם חשיכה חייב אף דאין שהות שנגמר אפיתו בעוד יום.

(יב) מדרש אגדה³.

רנב (א) מתני' בשבת יז ב: ב"ש אומרים אין שורין דיו וסממנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום ובי"ה

בענין זה גם כ"ש דבריו משמע דיש שני מיני תספורת א' מעשה הדיוט וא' מעשה אומן ובסוף משמע דהכל מעשה אומן הוא ובתש"י מבי"ט ט' רס"ז דאחר מנחה שממחרים להסתפר נקרא הכל מעשה הדיוט ע"ש, עכ"ל. וגם המחצית השקל לא ברירא ליה כונת המ"א, וכתב: ולא ידעתי אם כונתו דכל תספורת הוא מעשה אומן ולא משכחת תספורת מעשה הדיוט ולא ככל בו שהביא בתחלת ס"ק זה או מודה דמשכחת לה מעשה הדיוט אלא סתם תספורת הוא מעשה אומן.

והמ"ב בסק"ז הביא דברי המ"א לדינא, שמוחר אפי' בשכר, וכתב ע"ז בשע"צ סק"ח: ואף דבביאור הגר"א מפקפק בהנה מכה טעמים כל האחרונים העתיקו דברי המ"א לדינא דבע"ש קילא לענין זה ומ"מ לענין גיטות לא"י בודאי יש להתמיר דהמ"א בעצמו אף שמתחלה מסתפק דלמא מעשה הדיוט בע"ש מותר אף שלא לצורך שבת לבסוף מסיק דתספורת מעשה אומן הוא [וכ"כ הגר"א], עכ"ל.

3 בדפוס הש"ע מצוי: שלטי גבורים פ"ו דשבת ירושלמי פ"ק דתענית. ומ"ש רבנו, "מדרש אגדה", כתב דה"א דזה עפ"י דברי הד"מ בסק"ד. וז"ל הד"מ: ובמדרש פירש"י כי תזריע משמע דאין קורין בכתבי קודש מן המנחה ולמעלה אבל שונין ודורשין בהן ואם צריך לו דבר לבדוק בודק אחריו וז"ל הטעם משום שהוא ממשיך ויתבטל מלהכין צורכי שבת וכן אמרו בגמ' לענין קריאתו בשבת. ומ"ש הד"מ שזה במדרש פ' תזריע, כונתו למ"ש במדרש רבה שם פט"ו אות ד'. וז"ל המדרש: ואין קורין בכתבי הקודש אלא מן המנחה ולמעלה אבל שונין בהן ודורשין בהן אם צריך לדבר לבדוק נוטל ובודק. וכענין זה איתא בירושלמי דשבת פט"ז ה"א, וז"ל: רבי ורבי חייא רבא ור' ישמעאל בי רבי יוסה היו יושבין ופושטין במגילת קינות ערב תשעה באב שחל להיות בשבת מן המנחה ולמעלה ושיריו בה אל"ף ב"ת אחד אמרו למה אנו באין וגומרין אותה וכו' א"ר ישמעאל בי ר' יוסי ממנו למנו ג' דברים ספוג וכו' ואין קורין בכתבי הקודש אלא מן המנחה ולמעלה וכו'.

וגם בשו"ת שואל ומשיב מהדורא תניינא סימן ק"ז, הבין כדברי הד"א, דכונת רבנו בכתבו, "מדרש אגדה", היא למדרש — המובא בדי"מ — ה"ל. ושם גם תמה על דברי הד"מ ועל רבנו, וז"ל: אבל מאד תמהני על הד"מ והגאון מוהר"א ז"ל שלא עיינו היטב במדרש והמדרש הוא ברבתי ויקרא פט"ו ושם כתוב בזה"ל רבי ורבי ברי"ה הו' יושבין ועוסקין במגילת קינות וכו' והמדרש הלו היא ירושלמי פרק כל כתבי ת"א וקאי על שבת

באר הגולה

ב סס נגמרת י"ה.
ג לפי רש"י סס.
ד סס נגמרת.
ה סס וכו' עקיפה
חליצה דכ"ה.

כל השבת ולתת אונין (פירוש חנויות) של פשתן לתנור כדי שיתלכנו ולתת צמר לתוך היורה ב שאינה על האש והיא טוחה בטיט שאם היא על האש אסור שמא יחתה (פירוש יגלה ויעור הנחלים נמחקה) ואפי' אינה על האש אם אינה טוחה בטיט אסור שמא יגיס בה ככף ג והמגיס בקדירה אפילו אינה על האש חייב משום מבשל ד ומותר לפרוס מצודות היה ועופות ודגים והם נצודים בשבת ומותר למכור לאי ולחטעינו סמוך לחשיכה ובלבד ה שיצא מפתח ביתו מבעוד יום. הנה: (ג) ויש מתירין שילול

ביאורי הגר"א

(ג) וי"מ. פסחים ו' א' וע"ש נתום ד"ה יחד כו' :

ברכת אליהו

זקוק לבער שנאמר לא ימצא בבתיכם והאי לאו ידידי הוא לנכרי כי קא מעיל לביתא דנפשיה קא מעיל. ופירש"י שם בד"ה יחד, דלא קיבל עליו אחריות, אלא א"ל הרי הבית לפניך הנח באחת מן הוויות. ויצא שלפירש"י אין זה דין של יחד בית, אלא דין בקבלת אחריות, דאם קבל

(ג) פסחים ו' א' וע"ש בתום ד"ה יחד כו'. [דאיתא שם: תנו רבנן נכרי שנכנס לחצירו של ישראל ובציקו בידו אין זקוק לבער וכו'] יחד לו בית אין זקוק לבער שנא' לא ימצא (שמות יב, יט) מאי קאמר וכו' רב אשי אמר לעולם אסיא קאי וכו' קאמר הפקידו אצלו זקוק לבער יחד לו בית אין

בשבת, אע"פ שהיא נגמרת מאליה, חייב, ומי מכאן שהתחלת המלאכה היא הקובעת לענין חיוב, וע"ז אמר בירושלמי שזוה טעמם של ב"ה שמותר להתחיל בע"ש מלאכה, אע"פ שהמלאכה נגמרת בשבת, מפני שתחילת עשיית המלאכה, נעשתה בזמן המתור.

ולענין שהתחיל מלאכה בשבת ונגמרה במוצאי שבת, דן בזה גם בערוך השולחן כאן. וכתב בסק"ג: ויותר מזה חזינו במלאכת שבת שאפילו אם הגמר יהיה אחר כמה ימים חייב סקילה וחטאת כמו הוורע בשבת והקליטה תהיה אחר ג' ימים וחייב משום דחשיב כאילו הוא גמר המלאכה. ובסק"ד כתב דאין ללמוד מזה לענין אפיה ובישול, וז"ל: ומי"מ אין ללמוד מזה על מי שנתן עיסה ותבשיל לתוך התנור שבת עם חשיכה דהאפיה והבישול היתה בלילה בחול ולמה לא יתחייב כמו ביוורע בשבת דבאמת אין זה דמיון דבזריעה הלא נעשית כל מלאכת הזריעה כדרך בני אדם הזורעים משא"כ אפיה ובישול לא מיקרי אפי"כ נאפה ונתבשל שתהא ראויה לאכילה וא"כ לא עשה כלום בשבת וכו'. עכ"ל. וסיים שם: ומי"מ אין הדבר כדור אצלי דאולי באפיה ובישול שבת עם חשיכה כמו דבכה"ג בע"ש מותר כמו כן בשבת חייב מן התורה וצ"ע לדינא [ועומקו' בפ"ב דבי"ק באשוי משום ציון], עכ"ל. אח"כ ראיתי שדנו בזה גם האשקי ים ח"ב ס"ד ענף ג' והכלל חמדה על התורה פ' יתרו ויש עוד להאריך בזה, ואכ"מ.

ומה שציין רבנו לירושלמי, יותר נראה, שכונת רבנו היא גם לירושלמי שם בהיה. וז"ל הירושלמי — על הא דתנן: ב"ש אומרים אין שורין דיו וכו' אלא כדי שישורו מבעוד יום וכו' מתירין: — ומה טעמיהן דב"ה ששת ימים תעשה מעשיך וביום (שמות כג, יב) וכו'. והסביר הקרבן העדה, ד"וביום השביעי" קרינו גם ארישא דקרא ולפעמים יעשה מלאכה אף ביום השביעי. והפני משה כתב: מדהוה ליה למיתבא ביום השביעי תשובות וכתוב ביום ללמדך שאם התחיל במלאכה בע"ש אע"פ שהיא נגמרת מאלה בשבת מותר דביום קאי אולעיל דיש לך שתעשה מבעוד יום וביום השביעי והיינו כנגמרת מאליה בשבת. ומכאן מוכח דב"ה מתירין בכל המלאכות.

ובאמת, שהירושלמי בהלכה ו' משלים את הירושלמי שבהלכה ה', שבהלכה ה' הירושלמי יליף לה מקרא. ובה"ו הירושלמי מסביר זאת בבבארא, דאזלינן בתר זמן התחלת המלאכה, ולא בתר גמר המלאכה, וכמשי"ל.

וגם בערוך השולחן בסק"א, ציין לדברי הירושלמי הנ"ל, ונראה שגירסתו בירושלמי היתה אחרת, וז"ל: כתיב ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך ביום השביעי שבת לך אלקיך לא תעשה כל מלאכה כלומר שששת ימים תעשה מלאכתך בידך ביום השביעי לא תעשה בידך אבל אם בידיו

והאגלי טל במלאכת זורע סימן ב' סק"ח הביא את דברי הר"ש הנ"ל, שפסור אם לקט הזורע קודם שקלט, וחולק עליו. וגם המנחת חינוך במוסר השבת (אחר מצוה ל"ב) אות ב' סובר כן. וכתב שם: דעל הזריעה שזרע חייב אף בלא השריש ונקלט כלל כגון שנתקלקל חיקף ע"י איזה סיבה או שחיקף הגביה מן הקרקע חייב על מעשה הזריעה וכו'. ונ"פ אפי' אם זרע אדעתא להגביה חיקף מן הקרקע ולא יצמח כלל מ"מ מעשה הזריעה במקום צמיחה אסרה התורה וזה הו"ל מלאכה אי"כ הו"ל כבונה ע"מ לסתור או כותב ע"מ למחוק דודאי חייב על המעשה ה"נ כ"ב, עכ"ל. ועוד הוסיף שם: ול"ד לאפיה דקודם שנאפה אינו חייב כמבואר בש"ס התירו לרדותה קודם שתאפה כדי שלא יבא וכו' דהתם האפיה הוא המלאכה וחייב בשעת אפי' אבל הכא המלאכה היא הזריעה וחייב כתיב על הזריעה. וכ"כ המנחת בה"י יו"ט מצוה רצ"ח. ועפ"ז כתב שם דאם הדביק פת בתנור בשבת סמוך לחשיכה ולא נאפית כלל מבעוד יום רק משחשיכה ליל מוצאי שבת בודאי ג"כ פסור כיון דנאפה ליל מוצאי שבת דאם לקח מן התנור קודם האפי' דפסור א"כ בודאי אם נאפית בחול ה"נ ה"נ כן כי בחול אינו אסור כלל". וכן היא דעת עוד אחרונים. אבל החלקת יואב בסימן י' חולק ע"ז, וכתב: אבל לפענ"ד כולם שגו בזה דלהדיא מבואר בירושלמי דשבת פ"ק ה"ו דכל שהתחיל לעשות המלאכה בשבת אף שנגמר למוצאי שבת חייב. וכונתו לירושלמי שהבאנו לעיל, הרי שהיה פשוט אצלו, שכונת הירושלמי היא, שהתחיל את הדבר בשבת ונגמר במוצאי שבת. וע"ז אומר הקרבן העדה שבה"ג חייב. ובאגלי טל שם ובאבני גור אור"ח סימן מ"ח חולק על דברי הקרבן העדה, וכתב שאין ראיה מדברי הירושלמי שהוא חייב. אמנם יש ראיה שאסור, אבל זה רק בגדר אסור ופסור. ומלבד זה כתב שם, שאין כונת הירושלמי שהמלאכה נגמרה במוצאי שבת וכו', אלא שהמלאכה לא נגמרה בשבת עשייה, רק אח"כ בשבת. ורק לענין זריעה, כתב שם באגלי טל דחייב, א"ף שנקלט בחול משום דחייב נגמר חיקף בשעת זריעה כיון שראוי שיקלט והוא מתכוין לכך. וע"ז כתב האגלי טל: שוב ראיתי בספר מגן אבות וז"ל ודע דזריעה דחייב אע"פ שאין עתיד שישרש בשבת מ"מ כיון שזרע אדעתא שישרש וממילא ישרש הו"ל עכשיו זריעה הגורם השרשה חיובא דזריעה עכ"ל.

ואם נפרש שכונת הירושלמי שהתחיל את המלאכה בשבת ונגמרה במוצאי שבת — כאופן הא' שכתבנו, אי"כ חזינו דהולכים בתר זמן התחלת המלאכה. ומזה הוכיח הירושלמי — אליא דב"ה — שמותר להתחיל בע"ש מלאכה שתגמר בשבת, משום דהתחלת המלאכה היתה בזמן היתר. ואם נפרש כאבני גור, שהמלאכה נגמרה בשבת, אי"כ רואים שכיון שהתחיל את המלאכה

באר הגולה

ו סס י"א.
ז שם תוס' סס י"ט
והרמ"ז והרמ"ס
נפ"ו מה"ש.
ח רמז"ס סס וסמ"ג
והתרומה וס"פ.
ט זינתיקו לעיל סי'
רמ"ד סעיף ה'.

האינו יהודי נשנת אס ייחד לו הא"י מקום מנעור יום ננית ישראל (ד) ויש להחמיר (מרכזי פיק נשנת) ועיין לקמן סימן שכ"ה: ב ו מותר ליתן בגדיו לכובס אינו יהודי ועורות לעבדן (פירוש האומן שמענד ומתקן את העורות) סמוך לחשיכה ז (ה) אם קצץ לו דמים (ו) או שעושה אותם כמובת הנאה (ז) ה והוא שלא יאמר לו לעשות בשבת (ח) ס וגם שיעשה האיני יהודי המלאכה בביתו. הנה: ואס לא קץ (ט) אסור נערז שנת ועיל סימן

ביאורי הגר"א

שעושה כו' דיש חולקין אם. פלוגתייהו יתנאר לטסה: (ז) והוא. כנ"ל נס' רמ"ז ס"ל: (ח) וגם. ירושלמי כמסיל ס' רמ"ד: (ט) אסור בע"ש. לשיטתו נס'

(ד) ויש להחמיר. דה"ס להיפך דאינו מותר אלל נחמן תסוס שנל' לא יתנאל כמס"ש למיתרל דשכירות כו' מרכזי: (ה) אם קצץ. מהל' דליגרת כנ"ל נס' רמ"ז: (ו) או

ברכת אליהו

(ה) מהא דאיגרת, כנ"ל בסימן רמ"ז ס"א. ולענין איגרת איתא כן, בשבת יט א. והבאנו לשון הגמ' שם בסק"ג. (ו) פלוגתייהו של המחבר והרמ"א, יתבאר למטה בסק"י, עפ"י דברי הירושלמי המובאים שם. (ז) כנ"ל בפי' רמ"ז ס"א — לגבי איגרת —: ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת. והמקור הוא כמס"ש בסק"ב. (ח) ירושלמי דשבת פ"א ה"ח, וכמס"ל פי' רמ"ד ס"ק א, ב. (ט) הרמ"א אזיל לשיטתו בסימן רמ"ז ס"א. ששם הביא שיש מתירין אפי' לא קצץ, אם משלחו ביום ה' או קודם לכן. וסיים שם הרמ"א: ויש לסמוך עליהו אם צריכים לכך. [ואע"ג דדעת רמ"א שם להחמיר שלא לצורך היינו בשליחות אגרת דכששולח השליח הו"ל כאלו א"ל לילך בכל יום ואפילו בשבת אבל זה שמקבל כלים לביתו לעשות בקבלנות אין קפידא לישראל מתי יעשה — מ"א סק"ח]. ולשו"ע שם, אם לא קצץ אסור ככ"ע — אף בד' ובה'.

אחריות זקוק לבער. אולם ע"ש בתוס' ד"ה יחד, שדחו את פירוש רש"י, וכתבו: ופר"ת דאפילו באחריות מיירי ומשום הכי מפיק מלא ימצא דלא חשיב מצוי כיון שיחד לו בית וכו'. ומ' דלפירוש התוס' עיקר דין בעור תלוי אם יחד לו בית. ומדמהני לענין חמץ, מהני גם לענין שבת. ועיין בביורור הלכה (ירושלים, התשל"ט) בפסחים שם. (ד) דמי' בפסחים ו, א. הג"ל בסק"ג, להיפך — דאינו מותר אלא בחמץ משום שנאמר לא ימצא, אבל לא בשאר איסורים. כמס"ש בהמשך דברי הגמ': למימרא דשכירות קניא והתנן אף במקום שאמרו להשכיר לא לבית דירה אמרו מפני שמכניסין לתוכו ע"ג ואי סלקא דעתך דשכירות קניא כי קא מעייל לביתה דנפשיה קא מעייל שאני הכא דאפקיה רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך יצא זה שאינו מצוי בידך. — כ"ה במרכזי פ"ק דשבת סי' רנ"ג עפ"י מש"ש בחידושי אנשי שם אות ב'. [ועיין ט"ז סק"ג ומ"א סק"ד ד, ה. ובקורא לשו"ע הגר"ז כאן אות א'.]

ובנוסח התוספתא יש כמה גירסאות. הרשב"א בשבת יח א מביא שהתוספתא לליף לה מקרא ששת ימים תעשה מלאכה — שמות לה ב. וגם רבנו לקמן בסק"ז גורס בן בתוספתא. והמנחת ביכורים שעל התוספתא גורס דיליף לה מהקרא, ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבות — שמות כג, יב. וכן מצויין בתוספתא לשמות כג. והמנחת ביכורים מפרש: ודרש מלשון וביום שהמלאכה עשויה אף ביום השביעי, עכ"ל. וזה מתאים לדרש הירושלמי בה"ה, הג"ל. ורבנו כאן שציין לירושלמי ולא לתוספתא, אפ"ל מפני שהתוספתא לא מפורש כיצד לליפון מהקרא דששת ימים וגו'. ולכן ציין לירושלמי, להורות שגם בתוספתא צריך לפרש כפי' בירושלמי. וכפי' המנחת ביכורים שכתב: ודרש מלשון וביום שהמלאכה עשויה אף ביום השביעי. וגם שביירושלמי ה"ו איתא גס הסברא, שלכן מותר להתחיל בע"ש. ואילו בתוספתא איתא רק הילפותא מקרא בלי הסברא. ולקמן בסק"ז הוכיח רבנו מתוספתא זו כרבה — דב"ש ובה"ה לאו בשביתת כלים מליגין. וכן הוכיח הרשב"א בשבת שם. ולעיל הבאנו דברי הב"ח דהילפותא בירושלמי ה"ה מקרא דששת ימים תעשה מעשיך, ה"ו רק אסמכתא, וגם הילפותא בתוספתא, אפ"ל היא רק אסמכתא. ומה שהוכיח רבנו לקמן בסק"ז מהתוספתא — כרבה ולא כר' יוסף, אין חונות שהמחלוקת היא הילפותא ממש מקרא. אלא ההוכחה היא רק שהמחלוקת בין ב"ש ובה"ה היא לא בשביתת כלים, אלא בכל המלאכות שמתחילין בע"ש ונגמרות בשבת. וכמ"ש הרשב"א שם: לאו בשביתת כלים מליגין כדברי רב יוסף אלא במלאכות הנגמרות בשבת כדברי רבה.

עשה המלאכה קודם השבת והמלאכה נגמרה מאליה בשבת מותר [ירושלמי פ"א ה"ה], עכ"ל. והב"ח כאן הביא הירושלמי, וז"ל: ובירושלמי מסמך לה אקרא דכתב ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי ומייתי לה הרוקח בסימן מ"א אבל עיקר טעמא דלית להו לב"ה בשביתת כלים ולית להו גמי גזירה ע"ש עם חשיכה אטו חשיכה, עכ"ל. ובאמת הם שני דברים נפרדים. שמה שהירושלמי מסמך לה אקרא, זה לענין שלא יהי' אסור, מחמת עצם המלאכה שנעשית בשבת. והדאי וכיון שהתחיל את המלאכה והיא נעשית בשבת, ה"ו כאלו הוא עשה את המלאכה בשבת. ובר מן דין צריכים לטעם — דלית להו לב"ה בשביתת כלים. דאלו היה איסור דשביתת כלים, היה אסור מחמת איסור זה, אף כשאין כאן איסור מלאכה לישראל. שהרי לב"ש יש איסור שביתת כלים, גם כשהנכרי עושה מלאכה בכליו של ישראל בשבת. כמו שהבאנו בברכת אליהו בסימן רמ"ז סק"א בשם הראש והר"ן. וכעין דברי הירושלמי בה"ה, איתא גם בתוספתא שבת פ"א ה"ט. ורבנו הביאה לקמן בסק"ז. וז"ל התוספתא: אמרו ב"ש לב"ה אי אתם מודים שאין צולין בשר וביצה בע"ש עם חשיכה אלא כדי שיצולו אף דיו סמנין וכרשינין וכיוצא בהן אמרו להם ב"ה אי אתם מודים שטוענים קורות בית החד ותולין עיגולי הגת ע"ש עם חשיכה אף דיו סמנין וכרשינין וכיוצא בהן אלו עמדו בתשובתן ואלו עמדו בתשובתן אלא שב"ש אומרים ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ, ט) תשעה כל מלאכתך גמורה מע"ש ובה"א ששת ימים תעשה (מלאכה) [עושה] אתה כל ששה.

באר הגולה

י' רוקח נשם הירושל' ספ"ק דשנת.
כ' ג"ז זיינתי סם נסעי' ל'.
ל' הר"ן אהל דשנת י"ט.

רמיז' דיש חולקין אס עושה לו נחנס דהיינו נטונת הנאה (י) ואם ראהו עושה מלאכתו בשבת אם היה עושה בטובת הנאה צ"ל שלא יעשה בה בשבת. הגה: ואפילו נתנס לו כמה ימים לפני שנת: ג (יא) כ' ואם היתה מלאכה מפורסמת וידוע שחיא של ישראל ועושה אותה במקום מפורסם טוב להחמיר ולאסור: ד (יב) ל' כל שקצץ אע"פ שיעשה האיניו יהודי מלאכה בשבת מותר לישראל ללבוש הכלי בשבת עצמה דכל שקצץ אדעתא דנפשיה קא עביד: הגה: ויש אוסרין ללבוש כל שידוע שהאיניו יהודי נמור בשנת (הנהו) אשריי פיק דשנת ומהרי"ל ונית יוסף נשם רוקח (יג) ולריך להמתין נמולאי שנת

ביאורי הגר"א

כ' לעיל דיש חולקין אס עושה כו': (יא) ואם היתה. עסי' רמיז' סיד ועמי"ל וליע: (יב) כל שקצץ כו' ויש אוסרין. כמו נכרי שהדליק כו' ולס כו' קכ"ג א' נוסח דישאלל נהנה ומהלכיה בשנת והר"ן כ' דל"ד לשם דהתם אדעתא דישאלל קעניד ועמי"ל: (יג) וצריך להמתין. צ"ה כ"ד כ' עירונין ו' א':

רמיז' ס"ח ולש"ע אסור נכ"ע ולכך סתם דווקא אס קצן: (י) ואם ראהו כו' אם. ירושלמי. ומנה הוכיה הנצי' שנטונת הנאה מותר רק אס רואהו בשנת כמ"ש דל"כ האיד מניחו בידו בשנת וזה דוקא לשיטתו דלא קצן לעולם אסור אצל לשיטת הרמ"א דנ"ד ו' מותר י"ל שנתן ד' ו' ויש רמ"א ואפי' נתנס לו כו' וכ' זה שלית הא

ברכת אליהו

אם ראהו עושה מלאכתו בשבת, צריך לומר לו שלא יעשה בה בשבת.

(יא) עיין סימן רמ"ד פ"ד, דנפסק שם ד, מלאכת פרהסיא אפילו במטלטלין כגון ספינה הידועה לישראל דינה כמו מלאכת מחובר, ואסור אף בקצץ. וא"כ קשה למה כתב כאן המחבר שרק, טוב להחמיר ולאסור, והרי מדינא אסור, וכנ"ל בס' רמ"ד ס"ד. ועמי"ל וא"ע. [דגם המ"א בסק"י העיר על המחבר, מהך דסימן רמ"ד ס"ד, אמנם המ"א רצה לחלק, דהא דאסרינן בסימן רמ"ד, היינו ששם ישראל נקרא עליה, ולכן מדינא אסור. וכאן מיידי בדבר שאין שם ישראל נקרא עליה, רק יצא קול שעשאו לצורך ישראל. ברם, גם המ"א סיים: אבל האמת יורה דרכו דכאן ובסי' רמ"ד לדבר א' נתכוננו ולכן צ"ע על הרב"י שכתב כאן יש להחמיר כו'. וז"ל הבה"ל בסימן רמ"ד ד"ה דינו: עיין בסימן רנ"ב ס"ג דכתב שם המחבר על דין זה יש להחמיר ולאסור משמע דלאו מדינא כ"כ והוא סותר להך דהכא כ"כ המ"א בסימן רנ"ב סק"י וגם הגר"א בביאורו שם כתב דסותר להך דהכא ולדינא משמע מאחורונים [התו"ש והגר"ז והח"א] דתפסו להך דהכא לעיקר וכן משמע שם במ"א גופא ע"ש, עכ"ל].

(יב) טעם האוסרין הוא, כמו הך דתנן בשבת (קכג) [צ"ל: קכב] א: נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם בשביל ישראל אסור. והטעם משום דישאלל נהנה מהמלאכה בשבת. ודין זה הוא אף בקצץ, כמ"ש בהג"ה להלן סימן רע"ו ס"א, וכמ"ש בסק"ב. והו"ה כאן. והר"ן שם יט א כתב דלא דמי לשם, דהתם — בהדלקה, אדעתא דישאלל קעביד. ועמי"ל סק"א שהביא את דברי הר"ן, וביאר את דבריו, דהכא אע"ג שישאלל נהנה בלישיתו ממלאכת שבת מ"מ א"י לא עבד בשבת בשביל הנאת ישראל רק אדעתיה דנפשיה למהר להשלים פעולתו משא"כ התם הדלקתו בשבת היה כדי שישתמש בו הישראל עכשיו ולכן אסור — לשון המשנה ברורה בסק"ז.

(יג) ביצה מד ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון

ולכך סתם השו"ע גם כאן דוקא, אם קצץ לו דמים, דאל"כ אסור אף בד' ובה'.

(י) ירושלמי דשבת פ"א ה"ט: נתן כליו לכובס נכרי ובא ומצאו עובד בו בשבת אסור א"ר יודן ויימר ליה דלא יעבוד א"ר יודן אבוי דרבי מתנייה הוא דחימר בטובת הנייה (שצריך לומר לעכו"ם שלא יעבוד דוקא כשעושה העכו"ם בחנם — קרבן העדה) אבל בשכיר בעבידתיה הוא עסיק (וקצץ בשביל עצמו הוא דקא עושה וא"צ למחות בו — קרבן העדה). ומנה הוכיה הב"י שבטובת הנאה מותר, רק אם רואהו עושה בשבת, כמ"ש בירושלמי הנ"ל. דאל"כ, ונאמר דבטובת הנאה חשוב כלא קצץ, היאך מניחו בידו בשבת, והעכו"ם עושה מלאכתו בשבת, הרי אסור למסור לו לכתחילה בע"ש. ומוכח מכאן דטובת הנאה חשוב קצץ, ולכן מותר למסור לו לפני שבת. ואפ"ה אסור כשרואהו עושה בשבת, ובקצץ אף אם רואהו עובד בשבת, א"צ למחות בו. וזה דוקא לשיטתו של המחבר, בסימן רמ"ד וכאן, דלא קצץ לעולם אסור אף בד' ובה', וכנ"ל בסק"ט. וא"כ מדלא אסור למסור לו לפני שבת בטובת הנאה, מוכח דטובת הנאה הוי כקצץ, לענין זה שמותר למסור לו לפני שבת. אבל לשיטת הרמ"א בסימן רמ"ד וכאן, דאף בלא קצץ, כד' ובה' מותר, א"כ אין ראייה מהירושלמי שבטובת הנאה הוי כקצץ, ד"ל דטובת הנאה הוי כלא קצץ. והא דמותר למסור לפני שבת, י"ל שנתן לו כד' ובה', דמותר אף בלא קצץ. וז"ש הרמ"א: ואפי' נתנס לו כמה ימים לפני שבת. והיינו שאף בכה"ג, צריך לומר לו, שלא יעשה בה בשבת. וכתב הרמ"א זה, שלא תקשה הא כתב הרמ"א לעיל, ר"ש חולקים אם עושה לו בחנם דהיינו בטובת הנאה, והיינו שבה"ג אסור. א"כ קשה, דלא רק אם רואהו שעושה בשבת, צריך לומר לו שלא יעשה בשבת, אלא אפי' למסור לו קודם שבת אסור. ולכן כתב כאן הרמ"א, ואפי' אם נתנס לו כמה ימים לפני שבת. וכפי שביארנו דלהרמ"א — לשיטתו — מותר למסור לעכו"ם בד' ובה', ולכן בעצם המסירה לעכו"ם לפני שבת, אין איסור. ורק

באר הגולה

מ שנת י"ח.

בכדי שיעשה (א"י). והכי נהוג לכתחלה אם לא שצריך אליו נשנת שלו יש להקל (יד) ואם יש תלמוד שנגמר בע"ש מותר בכל ענין (הנהגות אלפסי) (טו) ודוקא אם שגור לו הדין יהודי לנימו (טז) חז"ל חסור ליקח כלים מצית האומן נשנת וי"ט (מרדכי פ"ק ד"ט ו' והנהגות מיימוני פ"ג מה' י"ט והנהג' אשרי פ' אין לדין) וכל זה בכלים שעשה לישראל (צ"י) (יז) חז"ל חס' שעשה מנעלים על המקח מותר לישראל המכירו (יח) לילך וליקח ממנו נשנת ולנועלם (יט) וכלל שלל יקלץ עמו דמי המקח (הנהגות אשרי פ' אין לדין) : ה מ ומותר לפתוח ביום לגנה והם נמשכים והולכים בכל השבת ולהניח (כ) קילור (סס של רפואה שנתנים על העין)

ביאורי הגר"א

(יד) ואם יש כו'. שנת קניא ח' לפרש"י וע"ל סי' שכי' ס"ט וס"ט דפ' כר"ף שם וכ"כ כלן רוקח וצ"פ ועמ"ל : (טו) ודוקא כו'. דמותר כמו פירות ודגים שנתלשו ונלדו מנעמי שנתלשו לקנן כמ"ש גרפ"ג ד"ט : (טז) אבל כו'. מ"ק י"ג ח' וצ"ע דשם בכלים לצורך המועד מותר היינו כמ"ש י"ג שם ונשם לצורך המועד מותר לצונני

ברכת אליהו

(טז) מ"ק י"ג א במשנה : אין מביאין כלים (בחול המועד) מבית האומן. ואע"פ דשם בכלים לצורך המועד מותר, כמ"ש בגמ' וכמ"ש'ל בסימן תקל"ד ס"ג, היינו כמ"ש הנמוקי שם, משום דלצורך המועד מותר לזבני בשוקא. משא"כ בשבת דלא שייך האי טעמא, אסור. (יז) דלא עשאה הא"י אדעתא דישאל, לכן מותר. כמ"ש בעירובין מ א : ההוא ליפנת דאמי למחוזא נפק רבא חזיה דכמישא שרא רבא למיזבן מיניה אמר הא ודאי מאתמול נעקרה מאי אמרת מחוץ לתחום אתיא הבא בשביל ישראל זה מותר לאכול לישראל אחר וכל שכן האי דאדעתא דנכרים אתא וכו'. והר"ה כאן.

(יח) צ"ע מ"ש מקצץ וגמר בע"ש, שאסור ליקח מהאומן בשבת, כדברי הרמ"א לעיל, משום איסור הבאת כלים מבית האומן. [ומה עדיף מה שעושין לצורך עצמו כיון דגם בגמר בע"ש אסור — ד"א]. ובב"י הביא דין זה מהנהגות אשרי בביצה פ"ג ס"ז. ובהנהגות אשרי המעשה שדיה שלקח ממנו והיינו בדיעבד, וכיון שלקח מותר לנועל בשבת, הואיל וגמרו בידי אדם, אבל לא התיר שם לכתחילה ליקח מן הגוי בשבת. וע"ש, שכתב : ונכרי שעשה מנעלים ביום טוב בסתם למכור לכל מי שירצה ובא יהודי אחד הרגיל אצלו ולקחם מחנותו זה היה מעשה ואסרם ה"ר יו"ט ז"ל משום מוקצה וה"ר אליהו התירם הואיל וגמרו בידי אדם ויכול לגמרם ביום טוב לית ביה משום מוקצה, עכ"ל. ועמ"ל [סק"ד שגם הוא תמה על הרמ"א, והסיק : אבל לכתחילה אסור ליקח ממנו וכו'].

(יט) [דהוכרת דמים אסורה בשבת וביו"ט, דהוי בכלל מקח וממכר. כמ"ש] בביצה כח ב במשנה : לא יאמר אדם לטבח (ביו"ט) שקול לי בדינר בשר (שאסור להזכיר שם דמים — רש"י).

(כ) דאליה אף בשבת מותר, כמ"ש בס' שכי' תוס' ורא"ש².

לישראל ביום טוב אם יש מאותו המין במחזר אסור ולערב נמי אסורין בכדי שיעשו וכו'. וכן איתא בעירובין מ א : הנהו בני גגנא דגוי להו אסא ביו"ט שני לאורתא שרא להו רבינא לאורוחי ביה לאלתר וכו' והא בעינן בכדי שיעשו אולו שילוח לרבא אמר להו בעינן בכדי שיעשו. והטעם הוא, בכדי שלא יהנה ממלאכת שבת. והר"ה כאן.

(יד) שבת קנא א' לפירש"י. דתנן שם : נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספור בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב. ובגמ' שם : מאי ממקום קרוב וכו' ושמואל אמר חיישינן שמא חוץ לחומה לנו. ופירש"י בד"ה ושמואל וכו' : אפי' הביא מחוץ לעיר אנו תולין להתיר ואומרים שמא בתוך התחום לנו ערב שבת וסופדין בהו במוצ"ש מיד וחיישינן נמי אמרינן לקולא כדאמרינן במסכת חגיגה (טו א) גבי בתולה שעברה חיישינן שמא באמבטי עיברה ומותרת לכהונה ולשמואל הכי קאמר מתני' לא יספור בהן ישראל אא"כ יש לתלות שבאו ממקום קרוב ולאפוקי בידוע דמחוץ לתחום באו, עכ"ל. וע"ל סימן שכי' פ"ב ופ"ז. ששם פסק המחבר, שבספק אם הובאו מחוץ לתחום אסור משום ד, חוששין שמא מחוץ לתחום הובאו. ושם בסק"ל ביארנו, דהמחבר פסק כר"ף שם, דמפרש דהא דאמר שמואל חיישינן שמא חוץ לחומה היינו לחומרא קאמר, דאסור מספק. וכ"כ באן הרוקח סימן ש"א וש"ס. ועמ"ל סק"ג שכתב, דטעם ההיתר הוא משום ד, יש מתירין בכל ענין. ולפ"ז גיחא שאף לשיטת המחמירים בסימן שכי', כאן — בספק — סמכינן על פירש"י, שמפרש הא דשמואל לקולא.

(טו) דמותר, כמו פירות ודגים שנתלשו וניצודו מבעוד יום, שמוותר לקבלן, כמ"ש גרפ"ג ד"ח. דאיתא בביצה כד א : מצודות חיה ועוף ודגים שעשאן מערב יו"ט לא יטול מהן ביו"ט אא"כ יודע שצודו מערב יו"ט. הרי דבניצודו מערב יו"ט, מותר לקבל מן הנכרי ביו"ט. והר"ה בדיננו, אם נגמר בע"ש, מותר.

והקשו התוס' שם בדיה ומתרפאת : וא"ת הא דאמר בפרק שמונה שריצים (לקמן קח ב) שורין קילורין מע"ש ומניח תחת

2 איתא בשבת יח א : ומניחין (ע"ש עם חשיכה) קילור ע"ג העין ואיספגנית ע"ג מכה ומתרפאת והולכת כל היום כולו.

באר הגולה

ג' שם י"ט תתפ"ה ו'
פרק ב' דעניות וכו'
ישמעאל.

עבה על העין אע"פ שאסור להניחו בשב' ולתת מוגמר תחת הכלים והם מתגמרים
מאליהם כל השבת (כא) ואפי' מוגמר מונח בכלי דאין אדם מצווה על שביתת כלים
(כב) ולתת שעורים בגיגית לשרותן (כג) ומוענין בקורת בית הבד והגת מבעוד יום
על זתים וענבים (כד) והשמן והיין היוצא מהם מותר (וע"ל סימן ש"כ סעיף ג')
(כה) וכן בוסר ומלילות שריסקן מבעוד יום מותרין המשקים היוצאים מהם

ביאורי הגר"א

ומהי להו למתני' והני נמי כו' ודלא כתי' רשון של
תוס' שם ד"ה ר' ישמעאל חלל כתי' שני וכמש"ל סי'
שכ"א סי"ט ונזכרית דזיתים וענבים שם וה"ה לשם
שריסקן ומתני' דטוענין דהא חזון חזון שם כולו עס מתני'
דטוענין וע"ל סי' שכ"א סי"ט חלל סה"ת וסמיך וסמיך

(כא) ואפי' מוגמ'. שם צנח' והשתא דלמחר דלכ"ז כו'
חלל לכה מותר בכל ענין: (כב) ולתת. שם כנ"ל:
(כג) וטוענין כו'. מתני' שם: (כד) והשמן כו'.
שם שמו של דודין כו' וכפי' תוס' שם ד"ה שמו:
(כה) וכן בוסר. ר"ל לפי' ומחוסרין דיכה דהא צנח'

ברכת אליהו

לא יגמור ורבי אלעזר אמר רבי אלעזר היא דתנן חלות
דבש שריסקן בערב שבת ויצאו מעצמן אסור ורבי אלעזר
מתיר ור' יוסי בר חנינא מ"ט לא אמר כרבי אלעזר אמר
לך התם הוא דמעיקרא אוכל ולבסוף אוכל הכא מעיקרא
אוכל והשתא משקה ור' אלעזר אמר לך הא שמעינן ליה
לר' אלעזר דאפילו זיתים וענבים נמי שרי דהא כי אתא
רב הושעיא מנהרדשא אתא ואיתי' מתניתא בידה וזיתים
וענבים שריסקן מערב שבת ויצאו מעצמן אסורין ר' אלעזר
ור"ש מתירין ורבי יוסי בר חנינא ברייתא לא שמיע ליה
ור' אלעזר מ"ט לא אמר כו' יוסי בר חנינא אמר לך לאו
איתמר עלה אמר רבא בר חנינא אמר רבי יוחנן במחוסרין
דיכה דכו"ע לא פליגי כי פליגי במחוסרין שחיקה והני נמי
כמחוסרין דיכה דמו הורה רבי יוסי בר חנינא כרבי ישמעאל,
עכ"ל הגמ'. וכתבו תוס' ברי"ה רבי ישמעאל: ונראה לר"י
דיגמור היינו דיגמור ויאכל כשבת ולא דמי למשקין שוב
שאסורין דגורנין שמה יסחוט דהכא אפילו יסחוט ליכא
איסור דאורייתא משום דאתי ממילא והשתא מיייתי שפיר
דקסבר ר' ישמעאל כל דאתי ממילא שפיר דמי אפילו
לב"ש כיון דאי עביד ליה בשבת לא מיתחייב ור"ע דאמר
לא יגמור לא שצריך להסיר הקורה דסבר כב"ה אלא שלא
יגמור כדי לאכול משקדש היום דאסורין אפילו לב"ה כשאר
משקין שזבו דאסורין דהך סחיטה נמי דאורייתא אע"ג
דאתי ממילא וע"ל דיגמור בידים משתחשך דלא דמי למתני'
דלא שרו ב"ה אלא טעינת קורה אבל בידים לא דהכא
כשאין מחוסרין דיכה כדאמר בסמוך והשתא מיייתי שפיר
דכיון דשרי ר' ישמעאל לסחוט בידים ולא גזר אטו מחוסרי
דיכה א"כ במחוסרי דיכה נמי סבר דלא מיתחייב ובתר הכי
קאמר דלרבי ישמעאל במחוסרי דיכה מיתחייב ואפי"ה כשאין

(כא) שבת יח א: מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש
היא ולא ב"ה וכו' והשתא דאמרת דלכ"ז אע"ג דלא עביד
מעשה אסור אי הכי מוגמר ונפרית מ"ט שרו (הא מבחי
בכלים — רש"י) התם מנח אארעא (ולא בכלי — רש"י).
הרי דדוקא לב"ש מוקמינן כגון דמנחי אארעא. אבל לב"ה
מותר ככ"ע. אף אם מונח המוגמר בכלי.
(כב) שם כנ"ל. בסכ"א הבאנו דברי הגמ' בשבת יח א.
והמשך לשון הגמ' שם בעמוד ב': גיגית ונר וקדרה ושפוד
מ"ט שרו ב"ש דמפקר להו אפקורי (לכלים ושוב אינו מצווה
על שביתתן — רש"י). הרי דלכ"ה מותר אף אם לא הפקיר.
(כג) מתני' בשבת יח א: ושיוין אלו ואלו (ב"ש ובי"ה)
שטוענין קורת בית הבד ועגולי הגת. [ומה שצ"ח בבאה"ג
סק"ג, שייך להמשך דברי המחבר. וכמש"ל בסכ"ה].
(כד) שבת יט ב: שמן של כרדון כו' רב אסר ושמאל
שרי. וכפי' תוס' שם ד"ה שמן, שכתבו: דקאי אדלעיל
דקאמר דאם טען בית הבד מבעוד יום והשמן זב והולכת
כל השבת רב אסר אותו שמן משום מוקצה דהוי גולד גמור
וכו', עכ"ל. ופסקינן כשמאל דמותר, כמש"ש הרי"ף
והרמב"ם בהל' שבת פכ"ו הי"ד.

(כה) מדלא חילק המחבר בין מחוסרין דיכה למחוסרין
שחיקה, מוכח דר"ל אפילו מחוסרין דיכה, ג"כ מותר. והא
בגמ' מוכי' להו למתני' והני נמי וכו'. דתנן בשבת יח א:
ושיוין אלו ואלו שטוענין קורת בית הבד ועגולי הגת. ובגמ'
שם יט א: מאן תנא דכל מידי דאתי ממילא שפיר דמי
(כגון משקין הללו שנשחטים מאליהם וכלבד שיתחיל מבעוד
יום — רש"י) אמר רב יוסי (בר) [ברבי] חנינא רבי
ישמעאל היא דתנן השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד
יום רבי ישמעאל אומר יגמור משתחשך ורבי עקיבא אומר

עיינו וליכא למיגזר משום שחיקת סממנין. והוה מ"ש רבנו
ה"אליה" — דהיינו בקילור דק — אף בשבת מותר, וכמ"ש
הרא"ש הגיל. וכמ"ש בסמ"ח שכ"א פכ"א: שורה אדם קילורין
מע"ש ונותן על העין שאינו נראה אלא כרוחץ. והרי התוס'
ומ"ש בבבאורי הגר"א. תוס', נראה שזו ט"ס. דהרי התוס'
לא חילקו בין קילור דק לעבה, וכנ"ל. וכי"כ הבי' בסמ"ח
שכ"ח דדעת תוס' אינה דעת הרא"ש.
ויתכן דצ"ל בבבאורי הגר"א במקום "תוס' — הרי"ף.
שכ"ח הרי"ף בשבת שם, כדברי הרא"ש הג"ל.

העין בשבת וא"כ בשבת נמי שרי להניח. ותיצדו: דלקמן מיירי
באדם בריא ואינו מניח בעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג
וליכא למיחש לשחיקת סממנים והכא מניח בעין לרפואה ולא
שרי' אלא מערב שבת. ועל קושיה זו של התוס' תירץ הרא"ש
שם פ"א ס"ג בדרך אחרת, וז"ל: ומיירי בקילור שהוא עב
דומיא דאספולגית הלכך דוקא מערב שבת אבל בשבת אסור
להניחו על העין משום גזירת שחיקת סממנים או גזירה שמה
ימרח אבל קילור צלול אף בשבת מותר להניחו על גבי העין
כדאמרי' ב"י שמונה שרצים (קח ב) שורין קילורין מע"ש
ומניחין על גבי העין בשבת דכיון שהוא צלול אינו אלא כרוחץ

באר הגולה

ס' שם וכרנה ר'
חננאל והסכמת החו'
והר"ש סמ"ק וסמ"ג
וע"פ.

ס' (כו) ומות' לתת חטים לתוך רחיים של מים סמוך לחשיכה. הנה: ולא חיישין להשמעת קול שיאמרו רחיים של פלוגי טוחנות נשנת (כו) ויש אוסרים נרחיים ונכל מוקס. שיש לחוש להשמעת קול (טור ותוס') והר"ש פ"ק דשנת וסנו"ק וסמ"ת והנהות מיימוני פ"ז ותשו' מהרי"א סי' ק"ל ולאור) והכי נהוג לכתחלה מיהו נמוקס פסידא יש להקל כמו שנתפאר לעיל סוף סימן רמ"ד ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זינע"ר מערז שנת חש"פ שמשמיע קול להודיע השעות נשנת

ביאורי הגר"א

ס' דיה והשתא כו' ועוד דסוגיא כו' ר"ל כח"ש נד"ה ולימא כו' ונראה כו' וכה נמוספתא ליל נ"ש לנהי ליל מוריס כו' חלל שנש"א שנת ימים תענוד ועשית כל מלאכתך שתהא כל מלאכתך נמורה מע"ש ונה"א שנת

פ' כתי' ה' של תוס' שם ונמוסר דיכה אסור התסקה: (כו) ומותר כו'. כרז יוסף דר' חושע' כוותיה וע"ש תו' דיה ולימא ודיה והשתא: (וע' נשיג ס"ק פ' של"ן כרנה ושגנה היא): (כו) ויש אוסרין כו'. כרנה וע' תוס'

ברכת אליהו

בשתייה. דהא מדמי שם כולו ע"פ מתני' דטוענין, ובג"ל. וע"ל פי' שבי"א פ"ה³. אבל ספר התרומה הל' שבת סימן ר"ב, ופמ"ג סי' ס"ה ופמ"ק סי' רפ"ב פסקו כתי' הא' של התוס' שם. דר' ישמעאל מייירי לענין לשנות ואסור. ולכן פסקו דבמחוסר דיכה אסור המשקה, דהלכה כרבי ישמעאל. [ועיין במ"מ הל' שבת פ"ג ח"ג ובב"י].

(כו) כרב יוסף, דר' אושעיא כוותיה. דאיתא בשבת יח א: ת"ר פותקין מים לגינה ע"ש עם חשיכה ומתמלאת והולכת כל היום כולו וכו' אבל אין נותנין חטין לתוך הריחים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום מאי טעמא אמר רבא מפני שמשמעת קול א"ל רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים וכו' אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים והשתא דאמרת לב"ה אית להו שביתת כלים דאורייתא גפרית ומוגמר מאי טעמא שרו משום דלא קעביד מעשה וכו' והשתא דאמר רב אושעיא אמר רב אסי מאן תנא שביתת כלים דאורייתא ב"ש היא ולא ב"ה לב"ש בין קעביד מעשה בין דלא קעביד מעשה אסור לבית הלל אע"כ דקעביד מעשה שרי, עכ"ל הגמרא. וע"ש תוס' ד"ה ולימא [ומפרשים תוס' דמ"ש, ולימא מר משום שביתת כלים, היינו אליבא דב"ש רק משום דלא ס"ל לרב יוסף טעמא דמשמעת קול נחא ל"י טפי לומר משום שביתת כלים אף דלא אתי רק אליבא דב"ש — ד"א]. ועתו"ס דיה והשתא, שכתבו: אומר ר"ת דהלכתא כרב יוסף דמוקי ברייתא כב"ש דהא רב אושעיא קאי כוותיה ולפי"ז ריחים מותרים דלדידיה לב"ה שרי אפי' היכא דקעביד מעשה ולא חייש להשמעת קול. (ועיין באה"צ סק"ס שצ"ין כרבה ושהגה היא).

(כו) בסק"ז הבאנו דבריו הגמ' בשבת יח א. והיש אוסרים פוסקים כרבה שם. ועיין תוס' שם ד"ה והשתא כו', שכתבו

מחוסרין שרי בידים ולא גזר אטו מחוסרין אבל כר"ע לא אתיא כיון דאסר בשאין מחוסרין דיכה אטו מחוסרין דיכה מכלל דמחוסרין דיכה מיחייב וא"כ אסור עם חשכה לב"ש. והמחבר שהתיר, ס"ל דלא כתי' ראשון של תוס' שם, שמפרשים — הא דר' ישמעאל בבוסר ומלילות — דמייירי לענין לשנות המשקה בשבת. דלפי"ז יוצא דלמסקנת הגמ' — דבמחוסרין דיכה כו"ע לא פליגי' — אסור לשנות את המשקה של מחוסרין דיכה בשבת. והו"ה בטוענין בית הבד שאסור. אלא המחבר ס"ל כתי' השני של תוס', דהא דאמר בגמ' „במחוסרין דיכה כו"ע לא פליגי", מייירי לגמור בידים בשבת. וע"ז אמרו דאף לר' ישמעאל אסור לגמור בידים. אבל המשקה עצמו מותר, והו"ה לטעון קורת בית הבד מבעו"י שמותר. וכן המשקה של קורת בית הבד שרי בשתייה. דהרי הגמ' מדמה הנך דינים להדדי כמו שרבי אלעזר מוקי דמתני' ר' אלעזר היא. וגם ר' יוסי בר חנינא מודה לו בזה, רק שהוא לא שמע את הברייתא, ולכן לא יכל להעמידה כר' אלעזר. והו"ה בבוסר ומלילות במחוסרין דיכה מותר לשנות, כמו זיתים וענבים, דהא זה דומה לטוענין קורת בית הבד שמותר וכדמוקי ר' יוסי בר חנינא. וכמש"ל פי' שבי"א ס"ט, ששם פסק המחבר דשום בוסר ומלילות המחוסרין דיכה, אסור לגמור דיכתו בשבת, אבל אם אינם מחוסרים רק שחזיקה מותר לגמור. הרי דכל החילוק בין מחוסרין דיכה למחוסרין שחזיקה הוא רק אם מותר לגמור בידים, אבל לשנות מה שטען מבעוד יום, מותר אפי' במחוסרין דיכה. וכן הוא בברייתא דזיתים וענבים שם, שאם ריסקו בע"ש ויצאו מעצמן ר' אלעזר ור' שמעון מתירין. הרי דמתירין לשנות, והו"ה לעשר שריסקו שמותר, והו"ה במתני' דטוענין בית הבד, דשרי

ובוסר ומלילות. ואמנם שם מדובר לענין איסור לגמור דיכתו בשבת. אבל רבנו טובר שהו"ה לענין היתר השתייה, שמותר רק אם ריסקו. וכתב הבת"ל: וטעם הדבר נראה דאין איסור דאורייתא על סחיטת השום מ"מ אסור המשקין היוצאין אם לא נתרסקו ומה שכתבו תוס' אח"כ כל היכא דליכא חיוב חטאת המשקין מותרין היינו היכא שכבר נגמר מבעוד יום מן התורה מלאכת הסחיטה שוב ליכא למגור שמה יסחוט דכסחוט דמיא אבל במקום שלא הותחל כלל הסחיטה מבעוד יום לא חלקו לענין משקין היוצאין בין דבר שאיסורו מן התורה לדבר שאיסורו מדרבנן, עכ"ל.

3 מ"ש רבנו „וע"ל סימן שכ"א ס"ט", לכאורה כוונתו להורות, ששם המחבר הביא את זה לענין לכתחילה — דמחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתו. ומ' שהמשקה מותר. אך קצת קשה לומר כן. דהרי רבנו כבר ציין זאת לעיל „וכמש"ל סימן שכ"א ס"ט", ויתכן לכוונת רבנו, לאפוקי מדברי המ"א. שהמ"א בסק"ס הקשה על הסור מדור נקט רק בבוסר ומלילות, ולא הזכיר שום. ותיקן: דס"ל דמאי דאתמר בגמ' שום היינו שאם לא ריסקו מבעוד יום אסור לגמור בידים בשבת וכו'. אבל בסק"ס היוצאים ממנו מותרים אפילו לא ריסקו. אבל רבנו כאן טובר שכל הדברים שז"מ. וגם בשום מותר רק היכא שריסקו. וע"ז כתב „וע"ל סימן שכ"א ס"ט", ששם המחבר כלל „שום

באר הגולה

ע סס י"א.
פ לפי הרמב"ם נספח
פי"ט מה"ש וכתב
הנ"י ופ"ש שזה היה
דעת הר"ף ור"ל.

כי הכל יודעים שדרך להעמידו מתחולל (טור אגור) ועיין לקמן סימן ג' לא יצא
אדם ערב שבת סמוך לחשיכה במחטו (כח) ה בידו ולא בקולמוסו שמא ישכח ויוציא
(כט) אבל מותר לצאת בתפילין סמוך לחשיכה לפי שאינו שוכחן: ז מצוה למשמש
אדם בכליו בערב שבת סמוך לחשיכה שלא יהיה בהם דבר שאסור לצאת בו בשבת:

ביאורי הגר"א

לא גזרו אלא אם היה נשנת חייב אם יוצא ונתפילין לא
היה חייב וע' מה שנדחקו וי"ל דנקט לפי שאינו שוכחן
דוקא דנלמיה אסור חף לנצל דמורה רנב דליכא דוחקא
דגזרינן גזירה לגזירה והיינו שקרוי לנצל לידי פשיעה
וכוונת כל שאסור לנצל לר"ה אסור לנצל לחזר ואפי'
דגזרינן שפטור אלא אסור והיטע שזהו עשויה לפשוט
תכשיטה וכן האיש להניח כליו והעיקר נראה דלא גזרו

ימים תעשה מלאכה עשה אותה כל עשה אלא לאו בשניות
כלים פליגי נחתני' אלא כרנה וכסוני': (כח) בידו.
שם כרנה וכרני' דסוני' כוונתה וכחשיל סי' ג' לא סי' ג'
אנל לא נראה כן להלכה אלא כרני' דרמי' ורמי' הלכה כרמי'
וגם סתם מותני' כותיה: (כט) אבל מותר לצאת
בתפילין. שם גמ' י"א ח' תני דני ר' ישמעאל כ' והקשו
דני וט' דהא צלל רנה דר רנ הונל נמי מותר לנצל דהא

ברכת אליהו

(כח) תנן בשבת יא א: לא יצא החייט במחטו סמוך
לחשיכה שמא ישכח ויצא. ובגמ' שם: תנן התם לא יעמוד
אדם ברה"י וישתה ברה"ר ברה"ר וישתה ברה"י אבל אם
הכניס ראשו ורובו למקום שהוא שותה מותר וכן בגת
איבעיא להו כרמלית מאי אמר אביי היא היא רבא אמר
היא גופא גזירה ואנן גיקום ונגזור גזירה לגזירה אמר
אביי מנא אמינא לה דתני וכן בגת מאי גת אי רה"י
תנינא אי רה"ר תנינא אלא לאו כרמלית רבא אמר וכן
בגת לענין מעשר וכו' תנן לא יצא החייט במחטו סמוך
לחשיכה שמא ישכח ויצא מאי אמר אביי תתחובה לו בבגדו לא
דנקיט ליה בדיה ת"ש לא יצא החייט במחטו התחובה לו
בבגדו מאי לאו בערב שבת לא כי תניא הוהא בשבת והתניא
לא יצא החייט במחטו התחובה בבגדו בע"ש עם חשיכה
הא מגי רבי יהודה היא דאמר אומן דרך אומנתו חייב
דתניא לא יצא החייט במחטו התחובה לו בבגדו ולא נגר
בקיסם שבאנו ולא סורק במשיחה שבאנו וכו' ואם יצא
פטור אבל אסור דברי ר"מ ר' יהודה אומר אומן דרך
אומנתו חייב ושאר כל אדם פטור. ופסק המחבר כרבא —
דלא גזרינן גזירה לגזירה. ופר"ם שם, דס"ל דאם יצא במחט
התחובה לו בבגדו פטור אבל אסור. דפוגיא כותי' דר"מ.
דמשי' ,מאי לאו תתחובה לו בבגדו לא דנקיט ל' בדיה',
הקושי' והתירוק' הם אליבא דר"מ. וכמשי"ל סימן שי"א סי"ב,
דפסקינן שם כר"מ, וכמשי"ל בסק"ג. [ודברי המחבר הם
עפ"י דברי הרמב"ם בהל' שבת פי"ט הכ"ו: לא יצא החייט
במחטו בידו. ושם בהכ"א כתב ה"ה דהרמב"ם פסק כר"מ.
ובהכ"ו כתב: וכתב רבינו במחט שבידו שאם היתה תחובה
לו בבגדו אין לחוש לפי שאין גזרינן גזירה לגזירה כנ"ל,
עכ"ל. והיינו כרבא וכנ"ל]. אבל לא נראה כן להלכה, אלא
הלכה כר' יהודה דס"ל דאומן שיצא בשוגג חייב חטאת.
כיון דרמי' ורבי יהודה הלכה כרבי יהודה. וגם פתם מתני'
כוותיה. [דקתני לא יצא החייט במחטו סתם משמע אפי'
בבגדו בע"ש — ד"א. וע"ע משי"ש].

(כט) בגמ' דשבת יב א: תנ' דבי רבי ישמעאל יוצא אדם
בתפילין בע"ש עם חשיכה מאי טעמא כיון דאמר רבה בר
רב הונא חייב אדם למשמש בתפילין כל שעה ושעה וכו'
הילכך מידבר דכיר לזה. והקשו בי' ופי' בסק"ח דהא גם

— על דברי ר"ת הג"ל בסק"ו, שפסק כר' יוסף — ולי
נראה דרב אושעיא לא מוקי לה כב"ש אלא הש"ס הוא
דקאמר הכי הא מגי ב"ש היא אליבא דרב יוסף דמוקי לה
משום שביתת כלים אבל לרב אושעיא מצינן למימר דמוקי
לה כב"ה ואית ליה השמעת קול כרבה וכן פסק ר"ח דטעמא
דריחים משום השמעת קול ואתי כב"ה ועוד דסוגיא דלקמן
לא מיתוקמא אלא כרבה כדפי' וקיי"ל כרב אושעיא דמאן תנא
שביתת כלים בית שמאי היא ומותר להשאיל כלים לנכרי
ואין לחוש במה שיעשה בו הנכרי מלאכה אבל בהמתו
אסור להשאיל דשביתת בהמתו עליו דאורייתא, עכ"ל. ומי"
התוס', ועוד דפוגיא דלקמן לא מיתוקמא אלא כרבה כדפי"
ר"ל כמשי"ש ברה"י וליבא כו': ונראה דרבה סבר דטעמא
דב"ש לאו משום שביתת כלים הוא אלא סבר דטעמא דב"ש
דגזרינן דילמא אתי למעבד בשבת דאי לרבה נמי טעמא
דב"ש משום שביתת כלים למה היה צריך רב יוסף להביא
הברייתא והא מתני' היא דאסרי ב"ש משום שביתת כלים
וכו'. הרי דטעם דב"ש דאסורים להתחיל מבעוד יום הוא
משום גזירה דילמא אתי למעבד בשבת. אבל לרב יוסף
דב"ש אית להו שביתת כלים, טעמם של ב"ש הוא משום
שביתת כלים. [ועד"א]. וכיון דבגמ' איתא דאם יעשה בשבת
חייב חטאת, כמשי"ש יט א, והגך דאי עביר להו בשבת
מיחייב חטאת גזרו בהו ב"ש ע"ש עם חשיכה. הרי דסתמא
דגמ' היא כרבה, ולכן אסור אף אם מנח ארעא. ופי"ה
פתופפתא דשבת פ"א ה"ט: אמרו ב"ש לבי"ה אי אתם מודים
שאין צולין בשר וביצה בע"ש עם חשיכה אלא כדי שיצולו
אף דיו סמנין וכרשינין וכיוצא בהן אמרו להם ב"ה אי
אתם מודים שטוענים קורות בית הבד ותולין עיגולי גת
ע"ש עם חשיכה אף דיו סמנין וכרשינין וכיוצא בהן אלו
עמדו בתשובתן ואלו עמדו בתשובתן אלא שבי"ש אומרים
ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך (שמות כ, ט) שתהא
כל מלאכתך גמורה מעייש ובהיא ששת ימים תעשה (מלאכה)
(שם כג, יב) [קושה] אתה כל ששה. ומדלא חילקו ב"ש
בין כלים לבשר ויין, ואסרו גם בכלים, אלא לאו בשביתת
כלים פליגי במתני', אלא כרבה וכסוני' הג"ל, דברייתא
דפותקין כב"ה. ובריחים אסור משום השמעת קול. [וע"ל
הערה 1].

באר הגולה

א שנת ל"ו

רנג דין כירה ותנור ליתן עליה הקדירות בע"ש. ובו ה' סעיפים
א א כירה (א) שהיא עשויה כקדירה ושופתין (ב) על פיה קדירה למעלה (ג) ויש בה
מקום שפיתת שתי קדירות אם הוסקה בגפת (ד) שהיא פסולת של זיתים או בעצים

ביאורי הגר"א

רנג (א) שהיא עשויה כקדירה. לשון רש"י: (ב) ע"פ
כ' למעלה. לשון הטור משום דתנן חץ מחזירין:
(ג) ויש בה. שם ל"ח ז': (ד) שהיא פסולת. לשון

סמוך לחשיכה לזל עם חשיכה נזרו ולכן חזר סס תניא
תניא לומר חייב כו' למשמש כו' עם חשיכה שאף אם היה
יולא נשנת לא היה חייב מ"מ חייב למשמש עם חשיכה
נזרו:

ברכת אליהו

אדם בתפילין בע"ש עם חשיכה, דהיינו סמוך לחשיכה
ממש, ובכח"ג גזיר גזירה לגזירה. ולכן לולא הטעם שאינו
שוכחו, היה צריך להיות אסור. ולכן נקטה הגמ' את טעמו
של רבה בר רב הונא — דמדיכר דכיר להו. ולכן אמר שם
יב א: תניא תניא אומר חייב אדם למשמש בבגדיו ע"ש
עם חשיכה. ולכאורה קשה, הלא אף אם יוצא בשבת בבגדו
אינו חייב, אי"כ לשם מה חייב למשמש. אבל לפי מש"ל
ניחא, שאף אם היה יוצא בשבת לא היה חייב, אך מ"מ
עם חשיכה נזיר לצאת, אף בדבר שאם יעשהו בשבת אינו
מתחייב חטאת, ולכן, חייב אדם למשמש בבגדו וכו'.

[ועד"א].⁴

רנג (א) [בבאה"ג סק"א ציין לשבת ל"ו. וזה שם בעמוד
ב' במשנה: כירה שהסיקוה בקש ובגבבא וכו'. ומ"ש המחבר
„שהיא עשויה כקדירה“, זה] מלשון רש"י שם בד"ה כירה,
שכתב: עשויה כעין קדירה ונותנין קדירה לתוכה.

(ב) לשון הטור, משום דתנן: אף מחזירין. [בשבת לו
א איתא בגמ' דלהשהות במצטמק ורע לו, מותר אפילו
בתוכה. ולכן כתב רבנו דמה שנקט הטור, ושופתין על פי
הקדירה למעלה, הוא משום דשם לו ב תנן: וב"ה אומרים
אף מחזירין. ולענין חזרה איתא שם לו א, דל"ש אלא
בתוכה אבל על גבה אסור. ולכן מפרש הטור, דמתני' דכירה
מייירי שנותן הקדירה על פיה אבל לא לתוכה. ובמ"ב סק"א
כתב, דלהכי נקט שופתין על פיה, „משום דרוצה להשמיענו
איסור במצטמק ויפה לו אפי' על פיה“].

(ג) שבת לח ב: כירה מקום שפיתת שתי קדרות.

(ד) [מ"ש המחבר שהוא פסולת של זיתים, כ"ה] לשון
הטור. וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשניות שבת פ"ג מ"א, וז"ל:
וגפת פסולת הזיתים הנשאר אחר חסיטתן והוצאת שמנו.
[וכתב הדי"א, דזה לא כפירש"י שם לו ב ד"ה גפת, שפירש:
פסולת של שומשמן שהוציא שומנו. ובחיודושי רעק"א הביא

כלא טעמא דרבה בר רב הונא — דבתפילין מידכר דכיר
להו — נמי מותר לצאת בע"ש, לפי מ"ש הרמב"ם והמחבר
וכנ"ל בסקכ"ח, דלא גזרינן לגזירה. דהא לא גזרו אלא אם
היה בשבת חייב אפי' יוצא, ובתפילין לא היה חייב חטאת
משום דדרך מלבוש עבדא, „דאינו מוציאם בידו אלא על
ראשו דדמי למחט תחובה בבגדו דהדיט יוצא בה לפי
שאפי' אם יצא בה כך בשבת פטור וכ"ש תפילין דאפי'
למ"ד שבת לאו זמן תפילין היא אם יצא בהם אינו חייב
חטאת משום דדרך מלבוש עבדא כדאיתא בפ' במה אשה
(שם סא א) ולא עוד אלא דזימנין דנפיק בהו בשבת
לכתחילה כדתנן בר"פ המוצא תפילין (ערובין צה א)
דפשיטא דמותר לצאת בהם סמוך לחשיכה" — לשון הב"י.
ועיין מה שנדחקו. ונ"ל דנקט בטעם היתר בתפילין, לפי
שאינו שוכחו דוקא, דכלא"ה אסור אף לרבא בשבת יא ב,
הנ"ל בסקכ"ח, דלא גזרינן גזירה לגזירה. דמורה רבא
דאיכא דוכתא דגזרינן גזירה לגזירה. והיינו במקום שקרוב
לבא לידי פשיעה. וכמש"ש סד ב: אמר רב כל שאסור
[בפנינו: שאסרו חכמים] לצאת בו לר"ה אסור לצאת בו
לחצר וכו'. ואפי' בדברים שפטור אבל אסור, דגזרו בחצר
אטו ר"ה, וכמ"ש בסיומן ש"ג סי"ח, וכמש"ש בסקכ"ב.
והיינו טעמא — שבכח"ג גזיר גזירה לגזירה — מפני
שהאשה עשויה לפשוט תבשיטתה, וכן האיש דרכו להניח
כליו ולאחזיקי בה"ר. ולכן בתפילין גזיר גזירה לגזירה,
כי קרוב הדבר לבא לידי פשיעה. והעיקר נראה, דמ"ש
בגמ' שם דלרבא לא גזיר גזירה לגזירה, זה רק בסמוך
לחשיכה אבל עם חשיכה, [והיינו סמוך לשקיעה ממש —
בה"ל ד"ה בידו], גזיר אף גזירה לגזירה, דכיון שהוא סמוך
לשקיעה ממש, גזיר אף על דבר שאם יעשהו בשבת לא
יתחייב חטאת. ומתני' דמייירי בסמוך לחשיכה, ולא גזיר
גזירה לגזירה, לכך אוקי הגמ' שם דוקא בדנקט בידו,
דאז יתחייב חטאת בשבת. אבל גבי תפילין קתני „יוצא

4 המ"א בסקכ"ג כתב דלפוסקים הסוברים, שהאינא ליכא
רה"ד גמורה, אלא כרמלית, שרי לצאת בתפס שבדיו סמוך
לחשיכה. וטעמא, דהוי גזירה לגזירה, ולא גזיר. והוסיף בסקכ"ו
דמ"מ „מצוה למשמש דשמן יש אצלו דבר המוקצה“, אולם
עפ"י מה שחידש רבנו כאן, דסמוך לשקיעה ממש גזיר אף
גזירה לגזירה, הסיק המ"ב בסקכ"ב, דכח"ג אסור אפי' לרמלית.
אף שהיא גזירה לגזירה.

ולפי דברי רבנו, הא דאמר חנניא „חייב אדם למשמש בבגדו
ע"ש עם חשיכה“, הכונה סמוך לשקיעה ממש. וכ"ה לשון
הרמב"ם בהלכות שבת פ"ט הל"ו: וחייב אדם למשמש בבגדו

ערב שבת עם חשיכה וכו'. אולם קצת צ"ב מדוע שינה המחבר
וכתב „סמוך לחשיכה“.
והפמ"ג בא"א סקכ"ו ותבה"ל בד"ה מצוה העירו, דבגמ' איתא
לשון חייב. ואילו הטור והמחבר נקטו רק לשון מצוה. ועפ"י
דברי רבנו אפ"ל ד„עם חשיכה“ איכא חיובא, וב„סמוך לחשיכה“,
הוי רק בגדר מצוה.
ובדעת תורה כאן יישב את קושיית הב"י והט"ו — המובאת
בפנים. וז"ל: ולענין י"ל דבתפילין דחייב למשמש בכל שעה
יש לגזור שמא יאחזם בידו בשמושו בעזרן בראשו יוצא
והו"ל כמוציאם בידו דהוי דרך הוצאה ועדיין צ"ע, עכ"ל.

באר הגולה

ב ר' הושעיל ורצה
גר נר חנה לדעת
הר"ף שם וכן דעת
השולחנות ור"י
גרלונזי והרמב"ם
נפ"ג מה"ש.
ג שם ו"א.
ד שם ל"ו.
ה שם.
ו שם ל"ה.

אסור ליתן עליה תבשיל מבעוד יום (ה) ב להשהותו עליה אלא אם נתבשל כל צרכו והוא מצטמק (פירוש הולך וחסר) ורע לו דליכא למיח' שמא יחתה (ו) או שהוא חי שלא נתבשל כלל דכיון שהוא חי מסיח דעתו ממנו עד למחר ובכל הלילה יכול להתבשל בלא חיתוי (ז) אבל אם נתבשל קצת ולא נתבשל כל צרכו (ח) ואפילו נתבשל כל צרכו והוא מצטמק ויפה לו (ט) חיישינן שמא יחתה ואסור להשהותו עליה (י) אלא אם גרף דהיינו (יא) שהוציא ממנו כל הגחלים או קטם (יב) דהיינו שכסה הגחלים באפר למעט חומם ג ואם נתן בה חתיכה חיה מותר כאילו חיתה כולה חיה דע"י כך מסיח דעתו ממנה ז ואפילו אינה גרופה (פירוש שחך הגחלים מהתנור) וקטומה (פ"י שכסה הגחלים באפר) מותר לסמוך לה קדירה בסמוך חוצה לה והוא חוסקה בקש או בגבבא מותר לשהות עליה אפי' אינה לא גרופה ולא קטומה. הגה: (יג) שתי כירות הנותליות זו אל זו וזמן של חרס צנייהם האחת גרופה וקטומה והשניה אינה גרופה וקטומה ונותר לשהות על הגרופה וקטומה לע"פ שמוסיף הכל משאינה גרופה וקטומה (גמרא פרק כירה) ונתנור אפי' אם חוסק בקש או בגבבא אסור (יד) אפילו לסמוך לו

ביאורי הגר"א

ותני' ל"ו ז': (יא) שהוציא כו'. ירושלמי:
(יב) דהיינו כו' למעט. שם צירושלמי וננו' ל"ו ה'
גחלים שנינו כו': (יג) ב' כירות. שם ננעיל לסמוך:
(יד) אפי' לסמוך. שם כלני' ותני' כותיה: (טו) אפילו

הטור וכ"כ הרמב"ם נפ"י: (ה) להשהות עליה אלא.
כ"כ שם נתר כל הסוגיא דנשנוע שחך וסקל דשמעתין:
(ו) או שהוא חי. י"ח ז': (ז) אבל אם. שם:
(ח) ואפילו נתבשל. שם ל"ו ז' במילתיה דרי"כ:
(ט) חיישינן. שם י"ח ז' והשתא כו': (י) אלא.

ברכת אליהו

(יא) ירושלמי דשבת פ"ג ה"א: הגורף עד שיגרוף כל צרכו (בעיא היא אם צריך שיגרוף את הכל או אפי' בגורף כל שהוא במקום אחד מגי דלא חיישינן שמא יחתה בהגחלים שנשארו מן הצד — פנ"מ) מן מה דתני הגורף צריך לחטט ביד הדא אמרה עד שיגרוף כל צרכו. (יב) שם בירושלמי דשבת פ"ג ה"א: והקוטם עד שיקטום כל צרכו (והקוטם באפר אם צריך עד שיקטום כל צרכו — פני משה) מן מה דתני מלבה עלי' נצורת של פשתן הדא אמרה אפי' לא קטם כל צרכו. [ולחכי כתב המחבר עד שכסה הגחלים אף בכ"ש וא"צ לכסות שלא יהי' ניכר האש כלל — ד"א. ועמ"א סק"ג]. ובגמ' שם לו א: גחלים שקטמנו או שנתן עליה נצורת של פשתן דקה הרי היא קטומה. הרי דסגי במה שהגחלים עממו או בכיסוי כל שהוא. (יג) שם בבבאי דלפמך. דאיתא בשבת לו א: איבעיא להו מהו לסמוך בה תוכה וגבה אסור אבל לסמוך בה שפיר דמי או דילמא לא שגא ת"ש שתי כירות המתאימות אחת גרופה וקטומה ואחת שאינה גרופה וקטומה משהין על גבי גרופה וקטומה ואע"ג דקא סליק ל"י הבלא מאידך וכו'. (יד) [לקמן בסקט"ו מובאים דברי הגמ' בשבת לח ב. ושם איתא דרב יוסף מתיר לסמוך לדופנו של תנור שהסיקוהו. ואביי אותיב עליה מהמשנה, וסובר דאסור לסמוך

לשון רש"י גפת ושומשמיין. וכתב ע"ז: ותינו אפי' דשומשמיין. ועמש"ש בזה, ובספר תוספת שבת כאן].
(ה) כרב נחמן בשבת לו ב, דאמר שם — לענין השהיה: — מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר. והיות דברי רב נחמן הובאו בתר כל הסוגיא, דמשמע שהוא מסקנא דשמעתין — בפלוגתא אם להשהות תנן או להחזיר תנן, ואם מצטמק ויפה לו מותר או אסור — מ' דפסקינן כוותיה דרב נחמן. [וע"ל בסקט"ט].
(ו) שבת יח ב: והשתא דאמר מר גזירה שמא יחתה בגחלים האי קדרה חייאת שרי לאנוחה ערב שבת עם חשיכה בתנורא מ"ס כיון דלא חזי לאורתא אסוחי מסת דעתיה מיניה ולא אחי לחתויי בגחלים ובשיל שפיר דמי (מבושלת כל צרכה שפיר דמי להניחה דלא בעי חיתוי — רש"י) בשיל ולא בשיל אסור.
(ח) [גראה דס"ק זה צ"ל על דברי המחבר: והוא מצטמק ויפה לו]. שבת לו ב במילתיה דרב נחמן — ה"ל בסק"ה: — מצטמק ויפה לו אסור.
(ט) שבת יח ב: והשתא דאמר מר גזירה שמא יחתה בגחלים וכו'. כנ"ל בסק"ו.
(י) מתני' בשבת לו ב: בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף (הגחלים — רש"י) או עד שיתן את האפר (על גבי גחלים לכסותם ולצננם — רש"י).

אלא עם כניסת שבת ממש. וכן בההיא דמותר לצאת בתפילין עם חשכה עד שתחשך מותר ומשתחשך אסור, עכ"ל.
ועיין מ"ש בחידושי וביאורי הגר"א בשבת יב א, ובהגהות וחידושים בן אריה כאן [נזכר בסוף השו"ע שבהוצאת אל המקורות].

ובנהר שלום אות ו' כתב: סמוך לחשכה כ"ה בטור אבל לשון הברייתא והרמב"ם ספ"ס עם חשכה וכן בההיא בסעיף שאח"ז דמצוה למשמש סמוך לחשכה. וגראה דמתני' ולא יצא החייס דוקא גריסין סמוך לחשכה דהיינו חצי שעה קודם כמו סמוך למנחה דהכי תקינו רבנן אבל בהא דחייב למשמש איצ

באר הגולה

(טו) ז' אפילו אם הוא גרוף וקטום. הנס: (טז) כל זמן שהיד סולדת צו (הנהגות מורכזי)

ז מוחשעות הנחלת

ביאורי הגר"א

אם. כלוקימתא דר' חלל דודאי נחתיתין הפי' כר' חלל מולל קחמל ולמח משמע שהול' וסנקל דשמעתא רק שהלכה כלני ג"כ מחמת הנרייתא: (טז) כ"ז שהידי. שס חיים צ' ח' מים וחד שזן כו' וכ"ש נכירה וע"ש

ברכת אליהו

כת' שהמחבר פוסק כאב"י — דאסור לסמוך, אין מקום לאוקימתא של רב אדא — דמיירי בגרוף, מ"מ ודאי המתני' חפי' כרב אדא. מדלא קאמר רב אדא בר אהבה, דלמא הכא בכופח גרוף וכו', [כמ"ש בכל הש"ס דאם בא לדחות ראיית חבירו אומר דילמא — ד"א]. אלא רב אדא בר אהבה דוחה דברי אב"י בלשון ודאי, ואומר, הכא בכופח וכו', משמע שהוא מנסקא דשמעתא, דהמשנה מיירי בכופח גרוף, ומ' דאף בגרוף אסור. ואה"נ דלפי"ז ראיית אב"י ממתינ' נדחית, רק שהלכה היא כאב"י ג"כ, לענין שאסור אף לסמוך מחמת הכרייתא, דתנא כוותיה כאב"י, וכנ"ל בסק"ד.

(טז) שבת מ ב: ת"ר מביא אדם קיתון מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג צינתו וכו' א"ר יהודה אמר שמואל אחד שמן ואחד מים יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר. וכ"ש בפירה. וע"ש בראש"ש ס"י תימא מ"ש הכא כו' ולעיל אפרינן להשיב ע"ג פירה כו' וי"ל כו' בירושלמי מותר להפשיר במקום כו' ע"ש. וכ"ה בירושלמי כאן.

תנור שהסיקוהו אצל דופנו. ודברי המחבר, הם] כאב"י שם. ואיתא שם: תניא כוותיה דאב"י תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא אין סומכין לו וכו'.

(טז) תנן בשבת לח ב: תנור שהסיקוהו בקש ובגבבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו. ובגמ' שם איתא: תנור שהסיקוהו סבר רב יוסף למימר תוכו תוכו ממש על גביו על גביו ממש אבל לסמוך שפיר דמי איתיביה אב"י כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי הוא ככירה שרי במאי עסקינן אילימא הרי הוא כתנור ואסור לא ככירה שרי במאי עסקינן אילימא על גביו ובמאי אילימא כשאינו גרוף וקטום אלא כירה כי אינה גרופה וקטומה על גביו מי שרי אלא לאו לסמוך וקתני הרי הוא כתנור ואסור אמר רב אדא בר אהבה הכא בכופח גרוף וקטום ותנור גרופה וקטומה עסקינן הרי הוא כתנור דאע"ג דגרוף וקטום על גביו אסור דאי ככירה כי גרופה וקטומה שפיר דמי. ופסק המחבר כאוקימתא דרב אדא בר אהבה. ואע"ג דרב אדא לא בא אלא כדי לדחות את דברי אב"י שדיק מהמשנה דלסמוך אסור, וע"ז אמר רב אדא לדחות, דיתכן שהמשנה מיירי בכופח גרוף וקטום, ומחדשת המשנה דדינו כתנור. וא"כ כיון שבסק"ד

1 הוא דחילקו בשבת מ ב בין יד סולדת לאין יד סולדת, אפשר לפרש שהמדובר הוא ביחס למקום במניח בו את הקדרה, אם היד סולדת בו או לא. וכן מ' מדברי רבנו בסק"ה. ועמ"ש בהערה 8. אבל הבי' בסימן ש"ח ד"ה מותר כתב שמדברי הר"ן והרמב"ם נראה שמפרשים שהמדובר לא במקום שמניח בו הקדרה, אלא כל שהניח עד שתהא יד סולדת קאמר. וזה כדברי הרא"ש שם פ"ג ס"י ו"אסור להניחו במקום שאפשר שיחמו כדי שהיד סולדת בו ומותר להניחו במקום שיחמו ולא תהא היד סולדת בו. והחזון איש בסימן ל"ז סק"ח כתב שכן מ' מדברי הבה"ל. וז"ל החזון איש: שם ומדברי המ"ב בבה"ל ד"ה אבל מבואר שפי' דבעינן שיהא התבשיל הניתן שם והוא אין יד סולדת בו יוכל להתחמם ולבוא לידי שיעור יד סולדת בו והוא חום יותר גדול מיד סולדת בו במקום הזה וכבר דן בזה הב"י סימן ש"ח ד"ה מותר לענין נגד המדורה והכריע כן דאע"ג דאין היד שולטת כאן מ"מ כל שזה שניתן כאן לא יבוא לידי יד סולדת בו מותר וכמו שפי' הרא"ש, עכ"ל.

אבל עיין בדברי רבנו להלן בסק"ה ובשער הציון כאן סקצ"ג, ומשמע מדבריהם שמפרשים שמדברים על המקום שבו שמם את הקדרה.

ואח"כ ראיתי בספר מנחת כהן חלק משמרת השבת שער שני פרק ג' שהאר"ק בנושא זה. והביא שזו מחלוקת ראשונים. רש"י ורמב"ם ס"ל שמ"ש במזמרה שם "יד סולדת בו", היינו שהדבר המונח אצל האש אסור לחממו כל כך עד שתהיה יד סולדת בו. ומאידך, הר"ן ורבינו ירוחם סברי, ש"י יד סולדת בו" — שזוכר בגמ' שם — מדובר בענין המקום. והיינו שבמקום שאם יניח האדם ידו נגד המדורה, תהי' היד סולדת ונכותה, אסור להניח כל דבר ששייך בו בישול. אבל רחוק מן

האש, שאם יניח שם יד, אינה נכזית מחום האש, מותר. ושם גם הביא את דעת הרא"ש שפי' "יד סולדת בו", כמו שפי' רש"י ורמב"ם. וכת' שם שמ"מ הרא"ש פסק שאסור להניח שם דבר ששייך בו בישול סמוך לאש אפי' להפשיר, אם הוא במקום שיכול להתבשל שם, גזירה שמא ישכח ויתחמם עד שתהי' היד סולדת בו, ויתחייב משום מבשל. עוד הביא שם, שהבי' כתב, שגם לשטת המפרשים — שמיירי לענין המקום — "הדבר ברור כדברי הרא"ש דבמקום שאם יונח שם הקיתון של מים יחמו כדי שתהא היד סולדת בו, הרי המקום הראוי לבישול ואסור". ולפי"ז הסיק שם: והנה לענין דינא לא נפקא לן מידי אם יד סולדת בו הוא כפירש"י והרמב"ם או כפי' רבינו ירוחם והר"ן כיון שבעיקר הדין מסכימים רוב הפוסקים שאסור להניח כל דבר ששייך בו בישול אצל האש אפי' להפשיר מפני שיכול לבא שם לידי בישול. וע"ע מש"ש בזה. וראה מ"ש בזה בשו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן ע"ד אות ל"ו.

ומה שציין רבנו לרא"ש שם בפ"ג ס"י, ז"ל הרא"ש שם: תימא מאי שנא הכא דשרינן להשיב קיתון של מים אצל המדורה בשביל שתפיג צינתו ואי לאו משום דמבשל בשבת הוה שרי אפילו יד סולדת בו ושמן למ"ד לית ביה משום בשול אפי' יד סולדת בו שרי. ולעיל אפרינן להשיב על גבי כירה אע"פ שגרופה וקטומה אע"פ שהתבשיל נתבשל מערב שבת ולית ביה משום בשול כדאמרנין לעיל (לס א) כל שבא מחמתו מערב שבת שורין אותו בחמין בשבת. וי"ל דיש לחלק בין להשיב על גבי כירה למדורה דהא קדירה על גבי כירה אסור אבל אצל המדורה שרי משום דמי' לסומך ושרי ומיהו לא דמי כולי האי לסומך דתתם מפקסין כותלי הכירה אבל הכא שניא אצל המדורה הו"ל למיחש שמא יחתה וי"ל כיון שהצריכו חכמים להרחיק מן המדורה מדנקט כנגד המדורה

באר הגולה

סע לדעת כל הפוסקים.
ח סע.
ס סע לפי הרי"ף והרמב"ם.

(יז) וכ"ש שאסור לשהות בתוכו או על גבו ה וכופח (יח) שהוא מקום שפיתת קדירה אח' (יט) אם חוסק בקש או נבבא דינו ככירה בגפת או בעצים דינו כתנור (כ) (והתנורים שלנו דינם ככירה) (ר"ן ר"פ כירה וכל זו וכן משמע מפירוט רש"י) (כא) ס ואם שכח ושהה אם הוא תבשיל שבישל כל צרכו מותר אפי' הוא מצטמק ויפה לו

ביאורי הגר"א

(יח) שהוא מקום. סע גנ"ז: (יט) אם חוסק. מתניתין סע: (כ) והתנורים. יצ"כ כ' נ': (כא) ואם שכח ושהה. סע נעיל השניה ומפרש הרי"ף

ברכת אליהו

ולקולא עבדינן ולא אסרינן לההוא תבשילא דספיקא דרבנן הוא ולקולא. [וכתב הר"ן דנראה שהרי"ף גורס: עברו ש כח מאי]. וכן פ"י תוס' שם ד"ה עבר, וז"ל: ונראה לר"י דמבעיא ליה בבשיל ובשונג ואליבא דר' יהודה אע"ג דאין הלכה כר' יהודה אי אסר מצטמק ויפה לו דוק במזיד או דילמא אפי' בשונג ומיית' ראייה ממעשה דר' יוסי דאסר ומשמע ליה דאפילו בשונג היה מדקאמר ונשתה ולא קאמר ושיהו ומיהו לשון עבר ושהה משמע במזיד כמו עברה ולשה דפסחים (מב א) ואומר רשב"א דקודם גזירה בעו דאחר גזירה פשיטא דאסור בשונג כמו מזיד, עכ"ל. והגזירה שהזכירו התוס', היינו דאיתא בגמ' שם: דאמר רב יהודה בר שמואל אי"ר אבא אמר רב כהנא אמר רב בתחילה היו אומרים המבשל בשבת בשונג יאכל במזיד לא יאכל והר"ה לשוכח משרבו משהיו במזיד ואומרים שכחים אנו חזרו וקנסו על השוכח. וז"ש התוס', דאחר גזירה פשיטא דאסור בשונג כמו מזיד. ור"ל דהרי"ף והר"י מפרשים האיבעיא גם לאחר הגזירה — דלא כרשב"א — אם היתה הגזירה גם אם בשיל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, או שמא הגזירה היתה רק בבשיל ולא בשיל. ולכן מיבעיא ליה בבשיל, אם אסור או מותר. וכן משמע שם בדממצטמק ויפה לו היתה הבעיא. מ"פשים מביצים ע"ש, דפשטינן מביצים מצומקות שנשתהו ע"ג כירה, וכנ"ל. [ושם אמרו

(יז) מתני' שבת לח ב, הנ"ל בסקט"ו: תנור שהסיקוהו בקש ובגנבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו. וברייתא, הנ"ל בסקט"ד: תניא כוותי' דאביי תנור שהסיקוהו בקש ובגנבא אין סומכין לו ואין צריך לומר על גביו ואין צריך לומר לתוכו וכו'. [במשנה לא מפורש שבתוכו ועל גבו הוא כ"ש מאיסור סמיכה. אולם בברייתא יש איתא להדיא "ואצ"ל על גביו וכו'". ואמנם בסמיכה שם מחלוקת. כנ"ל בס"ק יד, טו. ולהשהות בתוכו ועל גבו לכו"ע אסור].

(יח) שבת לח ב בגמ': כופח מקום שפיתת קדירה אחת. (יט) מתני' דשבת לח ב: תנור שהסיקוהו בקש ובגנבא לא יתן בין מתוכו בין מעל גביו כופח שהסיקוהו בקש ובגנבא הרי זה ככיריים בגפת ובעצים הרי הוא כתנור. (כ) כ"כ כ ב — גבי שיעור הרחקה לגזיקין — דחנור יידן כי כירה דנחתומין [דמ']².

(כא) שבת לח א בעיא השניה. דאיתא שם: עבר ושהה מאי מן קנסוהו רבנן או לא ת"ש דאמר שמואל בר נתן א"ר חנינא כשהלך רבי יוסי לציפורי מצא חמין שנשתהו על גבי כירה ולא אסר להן ביצים מצומקות שנשתהו על גבי כירה ואסר להן מאי לאו לאותו שבת לא לשבת הבאה. ומפרש הרי"ף שם את הבעיא, בשונג בבשיל כל צרכו ונצטמק ויפה. וז"ל: והיכא דשכח מידי דבשיל כל צרכיה ומצטמק ויפה לו הא מילתא איבעיא לן בגמ' ולא איפשיטא

מן הצד, ולכן לא נפיש הבליהו. ועוד כתב בשם הכל בו, דבין שהתנורים שלנו רחבים, יותר משפיתת קדירה אחת, אין חומם רב כל כך, ודינם ככירה. והמשנה ברורה בטק"ח כתב ע"ז: ובספר תפארת שמואל הביא בשם רש"ל שחולק ע"ז וסובר דשום הם לדינא ע"ש ועכ"פ בתנור של נחתומין שמסיקין בו תדיר וחומו רב טוב להחמיר לדנו כתנור. וכתב ע"ז בשע"צ סק"ל: דבאמת לפעם הר"ח שכתב מפרק לא יחפור דאמר שם ותנור יידן ככירה ומאי אין הטעם משום דתנור יידן הוא מן הצד רק מטעם דשל נחתומין הוא היסק גדול ע"ש ברש"י ותוס' וא"כ יש להחמיר עכ"פ בתנורינו בשל נחתומין וגם בביאור הגר"א לא כתב משום שהוא מן הצד רק מפרק לא יחפור משמע דמה שהוא מן הצד ליכא מעליהם כלל וכן משמע בחור"ם סימן קנ"ה דתנורים שלנו חמים משהם וע"כ נראה דיש להחמיר עכ"פ בנחתומין, עכ"ל. ומה שהחמיר המ"ב בתנור של נחתומין, חלק עליו החזון איש בחלק א"ח סימן ל"ז סק"ז, וכתב שם: ולא משמע כן בראשונים ואין נ"מ בזה לדינא לענין שהיה דאנו נוהגים היתר בשהיה כחגניא וחנניא מחיר אף בתנור בלא גירוף וכן אין ג"מ בלהחמיר בתוכה דאפי' בכירה גרופה אסור להחמיר בתוכה אלא ג"מ לענין להחמיר ע"ג דבתנור אסור ובכירה מותר וכן לענין לסמוך לה דבתנור אסור ובכירה מותר.

ולא נקט אצל המדורה איכא היכירא ולא אתי לחתווי והכי איתא בירושלמי מותר להפשיר במקום שהיד שולטת בו ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת עד היכן רבי שמעון בן פזי בשם רבי יוסי בר חנינא אומר עד שיהא גותן ידו לתוכה והיא נכזית, עכ"ל הרא"ש.

ומ"ש הרא"ש בריש דבריו להשלים ע"ג כירה אע"פ שגרופה וקטומה, כתב הר"א: ולענין צ"ל ולעיל אסרינן ע"ג תנור אע"פ שגרופה. ולפי גירסת הר"א, מ"ש רבנו "וכ"ש בכירה". כוונתו דהרי הרא"ש מחלק גם בתנור, בין אם גותן במקום שהיד שולטת בו לאין היד שולטת בו. הרי דבתנור אם אין היד שולטת בו מותר, כ"ש בכירה שמוחי.

ומה שסיים רבנו "וב"ה בירושלמי כח"י, ז"ל הירושלמי בפ"ג ה"א: ר' זעירא בשם ר' יהודה מותר להפשיר במקום שהיד שולטת ואסור להפשיר במקום שאין היד שולטת. ולעצם דברי הרא"ש כתב החזו"א שם סקט"ס: והוי ס"ד והרא"ש דמניה במקום שהיד שולטת אלא שמסלקו מקום ולהו פ"י הרא"ש ע"פ הירושלמי דמניהו במקום שאי אפשר לבוא לידי יד שולטת ולפי"ז אסור ליתן תבשיל אצל מדורה בשבת במקום שאפשר לבוא לידי יד שולטת אף שהוא חם ובשיל כל צרכו, עכ"ל.

2 הביי כתב והמעליותא של התנורים שלנו היא, כזה שפיהם

באר הגולה (כב) ואם הוא תבשיל שהתחיל להתבשל ולא בישל כל צרכו אסור עד מוצאי שבת (כג) ואם עבר ושיחה אסור בשניהם. הנה: (כד) עד צדקי שיעשו (הגהות אשרי ורמב"ם פ"ג) (כה) ואם החזירה לינו יהודי צננת דינו כשכח ושיחה (הגהות אשרי) (כו) ואם החזירה ישראל דינו כעבר ושיחה (הגהות מרדכי) (כז) ואם מנעמק ורע לו (כח) מותר שהרי לא נהנה מן האיסור (כ"י וע"ל ריש סימן רנ"ז) (כט) וי"א שכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי

ביאורי הגר"א

לחנניה דכונ"ד מותר חזרה אסור לעולם כח"ש למה: (כו) ואם מצטמק ורע. ר"ל אף ע"ג דלכתחילה אסור כח"ש הר"ן מהא דלמרינן שם ל"ח ז' ואף ר' אשע"ל כו' וחמין מנעמק ורע להן כח"ש ח' וע"ש בתוס' ל"ז ז' ד"ה חמין ל"ל הא דלסרי ז"ש כו' (כח) מותר שהרי מותרין שם וי"א ז' צדקי שיעשו אף ע"ג דנתבשל בליסור כיון שלא נהנה: (כט) וי"א שכל כו'. שם ל"ז ז' כחנניה דסוגיא דסתמא נספיק כותיה ועוד מותרין

לקולא: (כב) ואם. שם הצע"ל ראשונה: (כג) ואם עבר. כו' יהודא שם: (כד) עד בכדי שיעשו. שם י"ח ז': (כה) ואם החזירה ע' כוכבים. דמו"ד נע' כוכבים לנורק ישראל צננת דהא צישראל קי"ל כו' יהודא צניק ע"ל ח' דמו"ד לא יאכל עולמית וצנכרי מותר צדקי שיעשו כח"ש צננת קניא ח' וצ"ל כ"ד ז': (כו) ואם החזירה. ר"ל אפי' צננת אסור אם מנעמק ויפה לו דחזרת מנעמק ויפה דינו כלל צל כ"ז צהה דאף

ברכת אליהו

דאסור אפי' בשוגג. והוכחה לכך, דהרי אף לחנניא שבת לו ב, דס"ל ד, כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו ע"ג כירה אע"פ שאינו גרוף וקטום. וס"ל דמצטמק ויפה לו מותר, אפי"ה לענין חזרה מודה דאסור לעולם. כמ"ש שם, דלחנניא האי דקתני במתני' שם, "לא יתן", הכוונה לא יחזיר. וכמ"ש למטה בסק"ט. הרי דחזרה דמצטמק ויפה לו, דינו כשהיה בלא נתבשל כל צרכו.

(כו) ר"ל אע"פ דלכתחילה אסור, כמ"ש הר"ן מהא דאמרין בשבת לח ב: ואף ר' אושע"א סבר אף מחזירין אפי' בשבת (בגרוף וקטום) דא"ר אושע"א פעם אחת היינו עומדים לעלא מר' חייא רבנו והעלנו לו קומקומוס של חמין מדיוטא התחתונה לדיוטא העליונה ומזגנו לו את הכוס והחזרנוהו למקומו ולא אמר לנו דבר. וחמין הוי מצטמק ורע לה, כמ"ש בעמוד א': רבי יהודה אומר חמין שהוחמו כל צורכן מותרין מפני שמצטמק ורע לו. וכתב הר"ן שם: ומיהא שמעינן דלהחזיר אפילו מצטמק ורע לו אי גרוף וקטום אין ואי לא דאי לא מאי קא מוכח מקומקום של חמין וכדכתבנא ורע לו. והיינו שלעיל שם כתב הר"ן: ואם איתא דמצטמק ורע לו שרי להחזיר אפילו באינה גרופה ה"ל מיתא סייעתא מיניה דלמא התם הו"א בחמין שהוחמו כל צורכן דחמין כי האי גוונא מצטמק ורע להן ושרי להחזיר אפילו בשאינה גרופה אבל מתני' דמיירי בדבר הצריך בשול או צמק לעולם אימא לך דאפי' בגרופה לא שרי אלא ודאי כדאמרן דלהחזיר אפי' במצטמק ורע לו אסור. וע"ש בתוס' לו ב ד"ה חמין, שכתבו: ואפי' אי סתם חמין ותבשיל לא הוה בשיל כל צרכו צ"ל הא דאפרי בית שמאי להחזיר היינו אפילו חמין שהוחמו כל צרכו וכן ל"ה באינה גרופה מדקאמר בגמ' ואף רבי אושע"א סבר מחזירין אפילו בשבת וכו'.

(כח) דרמיתין בשבת יח ב במוצאי שבת בכדי שיעשו, וכמ"ש בסק"ד — אע"פ דנתבשל באיסור — כיון שלא נהנה ממלאכת שבת. והו"ה במצטמק ורע לו, כיון דלא נהנה ממלאכת שבת, שרי בדיעבד. (כט) תנן בשבת לו ב: כירה שהסיקה בקש ובגבבא נותנים עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יתן עד שיגרוף

בגמ', דביצים מצומקות מצטמקות ויפה להן]. ופסק הר"ף לקולא וכו'.

(כב) שבת לח א הכע"א הראשונה: בעו מינה מרבי חייא בר אבא שכה קדירה על גבי כירה ובשלה בשבת מהו. ופשיטנן שם דאסור אפילו בשוגג. [ושם מיירי בלא בשיל כל צרכו, כמ"ש התוס' בד"ה שכת וכו', ועב"י].

(כג) ברפ יהודה. דאיתא בשבת לח א: ר' יהודה אומר חמין וכו' ותבשיל שבשיל כל צרכו אסור מפני שמצטמק ויפה לו וכל המצטמק ויפה לו כגון כרוב ופולים ובשר טורף אסור (כלומר וכן כל שאר המצטמק ויפה להם אסור לאוכלן אם השמן מזיד — רש"י).

(כד) שבת יח ב: לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמסין ותניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה ואם נתנן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו כיצא בו לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה ואם עשה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו. [ובהגהות אשרי שם פ"ג ס"ג למד מדין זה, שגם בעבר ושיחה אסור במוצ"ש בכדי שיעשו. וכתב הב"י: וכ"ג מדברי הרמב"ם (הל' שבת) פ"ג. וע"ל סימן רנ"ד סק"ו].

(כה) במיר בא"י העושה מלאכת שבת לצורך ישראל, הוי כשוגג בישראל. והוכחה לכך, דהא בישראל קי"ל בסימן שי"ח ס"א פריי יהודה כ"ק קא א דהמבשל בשבת, בשוגג יאכל במוצאי שבת ובמזיד לא יאכל עולמית. ואילו בא"י שעשה מלאכה בשבת, מותר במוצאי שבת בכדי שיעשו. כמ"ש בשבת קנא א במשנה: נכרי שהביא חלילין בשבת לא יספור בהן ישראל אא"כ באו ממקום קרוב. [וכפ"י התוס' שם בד"ה נכרי, דמ"ש, "לא יספור בהן ישראל", זה לא עולמית, אלא בכדי שיבואו]. וכן איתא בפ"ה כד ב: אמר רב פפא הלכתא נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט אם יש מאותו המין במחובר אסור ולערב גמי אסורין בכדי שיעשו. הרי דלערב מותר לישראל שהעכו"ם הביא בשבילו, כיון דמוזי דעכו"ם דינו כשוגג דישאל — דמותר למוצאי שבת בכדי שיעשו. וכמ"ש בסימן שי"ז ס"כ.

(כו) ר"ל אפי' החזירים כשוגג אסור, אם מצטמק ויפה לו. דחזרת מצטמק ויפה לו, דינו בלא בשל כל צרכו פשהה —

(פירוש שם אדם שהיה אוכל ומאכלו שלא נתבשל כל לרכו) או שנתבשל כל צרכו ומצטמק

ביאורי הגר"א

דמטמק ויפה לו מותר כמ"ש רב ה"י דרנחא קמ"ל אף ע"ג דליכא למיגזר כיון דנחיתוי מועט ומעיל יהיב דעתא ומתקא ור"ה דרב אסר דמטמק ויפה לו ובספיקא אמר רב עד כחצ"ד ואע"ג דרב ושמואל בר יהודה אלא דקמ"ל

ודחקין לאוקמי' מתניתין אליבא דע' תוס' שם ד"ה לעולם כו' ועוד דר"ש א"ר יוחנן וסייעיה רבא ואמרי' תרוייהו תנניה ומושינין דיוקא דמתני' קמ"ל אלמא ומהני' כוותיה דיוקא וכן ס"ל לרב שמואל בר יהודה אלא דקמ"ל

ברכת אליהו

אמר רב כדי שיצולו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי וכו' תניא חנניה אמר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר להשתותו. ועוד מרמזחפרינן ודחקינו שם לו ב לו א לאוקמי' מתניתין אליבא, וכמ"ש: לעולם אימא לך להחזיר תנן וחסורי מחסרא וכו'. ועיין תוס' שם ד"ה לעולם, שכתבו: משום דקמ"ל כחנניה כמו שאפרש בפ"ה דחיק לאוקמי מתני' כוותיה. [ואי לאו דהוי מחתימי התלמוד נוטים לקבוע הלכה כחנניה ודאי טפי עדיף לאוקמי מתני' כרבנן וכהלכתא וכפשטא דמתני' — חזון איש א"ח סימן לו סק"ב]. ועוד דלעיל הבאנו דברי הגמ' שם עמוד ב שאמרה, דרב ששת אמר רבי יוחנן ס"ל דלהחזיר תנן, ופייעיה רבא. ואמרינן: תרוייהו תננהו לשהות תנינא אין גותנין וכו' להחזיר נמי תנינא וכו'. ומשינין: ורב ששת נמי דיוקא דמתני' קמ"ל. אלבא דס"ל לגמ' דמתניתין כוותיה דיוקא — דלשהות משהין ומתני' מיירי לענין להחזיר, וכחנניה. והלכה כרבי יוחנן. וכן ס"ל לרב שמואל בר יהודה בגמ' שם: כירה שהסיקה בגפת ובעצים משהין עליה תבשיל שבישל כל צורכו וחמין שהוחמו כל צורכן ואפי' מצטמק ויפה לו. ולכאורה מ"ש רב שמואל בר יהודה, "כל צורכו", לא התיר רק בנתבשל כל צורכו, אבל אם התבשל רק כמאכל בן דרוסאי אסור. אבל אין הדבר כן, אלא שגם הוא סובר שגם בנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר, והא דקאמר, "כל צורכו", קמ"ל דמצטמק ויפה לו מותר. כמ"ש רב האי (הובא בר"ן וברשב"א בשבת שם), שיש יותר מקום להחמיר בנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, מאשר בנתבשל כמאכל בן דרוסאי. והטעם — דבנתבשל כל צורכו ומצטמק ויפה לו יש מקום להחמיר יותר — משום דבחייתו מעט, יועיל שיהי' מצטמק ויפה לו. משא"כ בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, לא מועיל כ"כ חיתוי מעט. ולכן נקט רב שמואל בר יהודה בנתבשל כל צרכו, דרשותא קמ"ל אע"ג דאיכא למיגזר, כיון דבחייתו מעט מעט, יהיב דמתיא ומתתא, א"כ היה מקום לאסור, קמ"ל רב שמואל בר יהודה דאף בזה מותר, וכ"ש כשנתבשל כמאכל בן דרוסאי דמותר. וראיה — דבנתבשל כל צורכו ומצטמק ויפה לו גרע טפי מנתבשל רק כמאכל בן דרוסאי — מרב. דרב אסר כמצטמק ויפה לו — וכמ"ש רב שמואל דאמרי תרוייהו מצטמק ויפה לו אסור — ואפי"ה בספיקא אמר רב עד כמאכל בן דרוסאי. דאיתא שם כ א — לגבי אין צולין בשר וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום — וכמה א"ר אלעזר אמר רב כדי שיצולו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי. הרי דס"ל כחנניה דמאכל בן דרוסאי מותר להשתות, ואפי"ה בנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אסור. הרי דמצטמק ויפה לו חמיר טפי, מנתבשל רק כמאכל בן דרוסאי. וא"כ רב שמואל

וכו'. ובגמ' שם: איבעיא להו האי לא יתן לא יחזיר הוא אבל לשהות משהין אף על פי שאינו גרוף ואינו קטום ומני חנניה היא דתניא חנניה אומר כל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לשהותו על גבי כירה אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום או דילמא לשהות תנן ואי גרוף וקטום אין אי לא וכל שכן להחזיר ת"ש מדקתני תרי בבי במתני' ב"ש אומרים חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל ב"ש אומרים נוטלין אבל לא מחזירין וב"ה אומרים אף מחזירין אי אמרת בשלמא לשהות תנן הכי קתני כירה שהסיקה וכו' וכי היכי דפליגי בלשהות פליגי נמי בלהחזיר וכו' אלא אי אמרת להחזיר תנן הכי קתני כירה שהסיקה בקש ובגבבא מחזירין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יחזיר עד שיגרוף וכו' הא תו למה לי (הא תנא ליה רישא אבל לא תבשיל — רש"י) לעולם אימא לך להחזיר תנן (ואילו לשהות אע"פ שאינו גרוף שרי — רש"י) וחסורי מחסרא והכי קתני כירה שהסיקה בקש ובגבבא מחזירין עליה תבשיל בגפת ובעצים לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן את האפר אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום ומה הן משהין בית שמאי אומרים חמין אבל לא תבשיל ובית הלל אומרים חמין ותבשיל, עכ"ל הגמ'. ודעת ה"א היא, כמ"ש שם לו כחנניה וכוברי יוחנן. דאיתא שם: אמר רב ששת אמר ר' יוחנן כירה שהסיקה בגפת ובעצים משהין עליה חמין שלא הוחמו כל צורכן ותבשיל שלא בישל כל צורכו עקר לא יחזיר עד שיגרוף או עד שיתן אפר קסבר מתניתין להחזיר תנן אבל לשהות משהין אע"פ שאינו גרוף ואינו קטום אמר רבא תרוייהו תננהו לשהות תנינא אין גותנין את הפת בתוך התנור עם חשיכה ולא חררה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה הא קרמו פניה שרי להחזיר נמי תנינא בית הלל אומרים אף מחזירין ועד כאן לא קשרו בית הלל אלא בגרופה וקטומה אבל בשאינה גרופה וקטומה לא ורב ששת נמי דיוקא דמתני' קמ"ל אמר רב שמואל בר יהודה אמר רבי יוחנן כירה שהסיקה בגפת ובעצים משהין עליה תבשיל שבישל כל צורכו וחמין שהוחמו כל צורכן ואפי' מצטמק ויפה לו אמר ליה ההוא מדרבנן לרב שמואל בר יהודה הא רב שמואל דאמרי תרוייהו מצטמק ויפה לו אסור אמר ליה אטו לית אנא ידע דאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מצטמק ויפה לו אסור כי קאמינא לך לרבי יוחנן קאמינא אמר ליה רב עקיבא ממישן לרב אשי אתון דמקריביתו לרב ושמואל עבירו כרב ושמואל אנן נעביד כרבי יוחנן, עכ"ל הגמ'. והטעם שפסקו כחנניה, דסוגיא דפתמא בספיקא כוותיה. דתנן שם יט ב: אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום. ובגמ' שם כ א: וכמה א"ר אלעזר

ביאורי הגר"א

כר' יוחנן לנגייהו כמיש גריש ימיט ונפיד דעירובין ועוד דמר עוקנא ממיטן אמר לר'א אתון דמקרביתו כו' חן כו' אלמא הלכה כר' יוחנן אלף שאתון לריכין לנהוג משום דגריס המותרים ואחרים נהגו כהן איסור ונסורא משום ואכיל וכן רנבי מר' דעונדא כו' ומעשה רב כמיש בספרי דשבת. וסנר' ראשונה סל כיון דנמסקנא דגמ' אמרינן

בר יהודה — דמתיר בנתבשל כל צורכו ומצטמק ויפה לו — כ"ש שיתיר בנתבשל כמאכל בן דרוסאי. והא דאמרינן דהלכה כר' יוחנן, אע"פ דרב ושמואל פליגי אר' יוחנן, וס"ל דמצטמק ויפה לו אסור כנ"ל, הא הלכה כר' יוחנן לנגייהו דרב ושמואל. כמיש בירוש' י"ט. דאיתא בביצה ד א : רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. וכ"ש לגבי שמואל, דהלא רב ושמואל הלכה כרב באיסורי. וכעין זה אמרינן גם בפ"ד דעירובין מו ב, דכיון דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי, כ"ש דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ. משום דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה. [וא"ל דשאני הכא דר' יוחנן הוי יחיד לגבי רב ושמואל הא ליתא דהלא גם רבא ס"ל כוותיה כנ"ל דמביא סייעתא לר' יוחנן ממתניתין — ד"א]. ועוד, דאיתא בשבת שם, דמר עוקנא ממיטן אמר לרב אשי : אתון דמקרביתו לרב ושמואל עבידו כרב ושמואל אנו נעביד כרבי יוחנן. [ומדלא קאמר אנו דמקרבין לר' יוחנן — ד"א], אלמא הלכה כר' יוחנן, אלא שאתון צריכים לנהוג כרב ושמואל, משום דבירים המותרים ואחרים נהגו כהן איסור. והם היו במקומם של רב ושמואל, לכן חייבים לעשות כוותיהו. ועוד איתא שם : א"ל אביי לרב יוסף מהו לשהות א"ל הא רב יהודה משהו ליה ואכיל א"ל בר מיניה דרב יהודה דכיון דמסוכן הוא אפילו בשבת נמי שרי למעבד ליה לי ולך מאי א"ל בסורא משהו דהא רב נחמן בר יצחק מרי דעובדא (מדקדק במעשיו — רש"י) הוה ומשהו ליה ואכיל. הרי דכסורא משהו ואכיל. וכן רב נחמן בר יצחק מר' דעובדא ומשהו ליה ואכיל, כרבי יוחנן. מ' דכן הלכתא. והא דפסקין כרב נחמן בר יצחק, הוא משום דעביד עובדא. והלכה כמעשה רב, כמיש בספרי דשבת. דאיתא שם ככו ב — לגבי פלוגתא אם פוקקין בפסק החלון : — ואפ"ה מעשה רב (למילף מיניה דכיון דסמוך למיעבד עובדא לקולא ש"מ הלכתא היא — רש"י). וסברא ראשונה במחבר — דאסור לשהות אף בנתבשל כמאכל בן דרוסאי — ס"ל כיון דבמסקנא דגמ' שם לו ב, אמרינן אר"י כללא דמילתא כו'. דאיתא שם : אמר רב נחמן מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר. וע"ז הגמ' אומרת : כללא דמילתא כל דאית ביה מיחא (מת — רש"י) מצטמק ורע לו לבר מתבשיל דליפתא דאע"ג דאית ביה מיחא מצטמק ויפה לו הוא והגמ' דאית ביה בישרא וכו'. ומכיון דשקיל וטרי בגמ' — אייתו מצטמק ויפה לו ואיתו מצטמק ורע לו — אליבא דרב נחמן, ש"מ דהכי קי"ל — דאסור בנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו. וכי"ש דאסור בנשל נתבשל כל צרכו, אלא כמאכל בן דרוסאי. ולעיל הבאנו שהי"א ס"ל דבנתבשל כל צרכו גרע, ובזה אף הנניא מודה דאסור, והסברא הראשונה לא ס"ל כן. אלא — שלא נתבשל כל צרכו, גרע מצטמק ויפה לו. וכמו שהקשה הרשב"א

ברכת אליהו

שם דחנניא סתמא קאמר, דכל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, מותר לשהותו. משמע משם ואילך — דהיינו שמבושל כמאכל בן דרוסאי — מותר לשהותו, אף בנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו. וחנניא בא להשמיע לנו, שאפילו בלא בשיל כל צרכו, אלא כמאכל בן דרוסאי מותר. ומסוגיא דספ"ק כ א הנ"ל — דמותר לשהות צלי אם צלוהו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי — שמשם הוכיחו הי"א דהלכה כחנניא, ס"ל לסברא הראשונה, דאין ראיה משם דהלכה כחנניא. רש"י פו"ק מודים דשרי. כמיש הר"ן שם לו ב : משום דהתם לא מפסק ולא מידי בינו ובין האש וכל שנוצלו כמאכל בן דרוסאי מיתירי ומפסדי ומשום הכי שרי אבל מקמי הכי שעדיין הן חיים לא מיפסדי בחתוי גחלים ומשום הכי אסירי אבל הכא דמפסקא קדרה כי מחתה לאחר שהגיע למאכל בן דרוסאי לא קשי ליה אדרבה ממהר בשולו. וראיה לחילוקו של הר"ן — דשאני בין צלי לקדירה — כנ"ל. דרב אפר במצטמק ויפה לו. ושם — בצלי התיר כל שנצלה כמאכל בן דרוסאי, וכמש"ל מדברי הגמ' שם כ א. והי"א ס"ל, דטעם ההיתר בספ"ק — להשהות צלי אם צלוהו מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי — הוא, משום דמאכל בן דרוסאי עדיף ממצטמק ויפה לו. וכנ"ל. ולסברא הראשונה — דס"ל דמאכל בן דרוסאי גרע טפי — מוכח דיש חילוק בין צלי לקדירה, כנ"ל. וכן הא דסייעי רבא לרב ששת אמר רבי יוחנן, "תרווייהו תננה וכו'", כנ"ל שמוז' הוכיחו הי"א שהלכה כחנניא, ס"ל לסברא הראשונה דאין משם ראיה דס"ל כוותיה. ועיין רא"ש שם פ"ג ס"א, שהסביר מדוע אין ראיה מדברי רבא. וכתב שאין כוונתו של רבא, שגם הוא ס"ל כרב ששת, ד"ל דרבא בעצמו סובר דלא כחנניא. והא דאמר, "תרווייהו תננה", כוונתו לומר שאליבא דרב ששת קשה. שהרי הוא סובר כחנניא, לומר מעמיד את המשנה, לא יתן, בלהחזיר, והאם גראה לר' יוחנן לסתום כסתם מתני' דלעיל ולפרש דמתני' להחזיר תנן יפסוק דהלכה כאותה משנה דלעיל דאין דרך אמורא לומר כאלו אומר מפי עצמו מה שהוא שנוי בהדיא במשנה". — לשון הרא"ש שם. אבל רבא בעצמו יכול לסבור דמתני' לשהות תנן, ודלא כחנניא. [וכתב הד"א : דרבא בעצמו ס"ל דמתניתין לשהות תנן ובאמת תרי המשניות סתרי אהדדי והלכה כבתרא רק דפריך על רבי יוחנן כיון שהוא סבירא ליה להחזיר א"כ מאי קאמר הדין בפני עצמו הי' לו לומר הלכה כמשנה דאין צולין]. ולעיל הבאנו שהי"א פוסקים כחנניא. משום דהלכה כר' יוחנן דס"ל כן. והסברא הראשונה ס"ל, דמר' יוחנן אין ראיה, דנהי דהלכה כר' יוחנן נגד רב, וכן הלכה כר' יוחנן נגד שמואל אבל אין הלכה כמותו נגד רב ושמואל, כששניהם חולקים עליו. כמיש הר"יף בפמה מקומות, וכמיש בספ"ק דע"ז. דאיתא

בר יהודה — דמתיר בנתבשל כל צורכו ומצטמק ויפה לו — כ"ש שיתיר בנתבשל כמאכל בן דרוסאי. והא דאמרינן דהלכה כר' יוחנן, אע"פ דרב ושמואל פליגי אר' יוחנן, וס"ל דמצטמק ויפה לו אסור כנ"ל, הא הלכה כר' יוחנן לנגייהו דרב ושמואל. כמיש בירוש' י"ט. דאיתא בביצה ד א : רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן. וכ"ש לגבי שמואל, דהלא רב ושמואל הלכה כרב באיסורי. וכעין זה אמרינן גם בפ"ד דעירובין מו ב, דכיון דר' יהודה ור' יוסי הלכה כר' יוסי, כ"ש דהלכתא כוותיה לגבי ר"מ. משום דר"מ ור' יהודה הלכה כר' יהודה. [וא"ל דשאני הכא דר' יוחנן הוי יחיד לגבי רב ושמואל הא ליתא דהלא גם רבא ס"ל כוותיה כנ"ל דמביא סייעתא לר' יוחנן ממתניתין — ד"א]. ועוד, דאיתא בשבת שם, דמר עוקנא ממיטן אמר לרב אשי : אתון דמקרביתו לרב ושמואל עבידו כרב ושמואל אנו נעביד כרבי יוחנן. [ומדלא קאמר אנו דמקרבין לר' יוחנן — ד"א], אלמא הלכה כר' יוחנן, אלא שאתון צריכים לנהוג כרב ושמואל, משום דבירים המותרים ואחרים נהגו כהן איסור. והם היו במקומם של רב ושמואל, לכן חייבים לעשות כוותיהו. ועוד איתא שם : א"ל אביי לרב יוסף מהו לשהות א"ל הא רב יהודה משהו ליה ואכיל א"ל בר מיניה דרב יהודה דכיון דמסוכן הוא אפילו בשבת נמי שרי למעבד ליה לי ולך מאי א"ל בסורא משהו דהא רב נחמן בר יצחק מרי דעובדא (מדקדק במעשיו — רש"י) הוה ומשהו ליה ואכיל. הרי דכסורא משהו ואכיל. וכן רב נחמן בר יצחק מר' דעובדא ומשהו ליה ואכיל, כרבי יוחנן. מ' דכן הלכתא. והא דפסקין כרב נחמן בר יצחק, הוא משום דעביד עובדא. והלכה כמעשה רב, כמיש בספרי דשבת. דאיתא שם ככו ב — לגבי פלוגתא אם פוקקין בפסק החלון : — ואפ"ה מעשה רב (למילף מיניה דכיון דסמוך למיעבד עובדא לקולא ש"מ הלכתא היא — רש"י). וסברא ראשונה במחבר — דאסור לשהות אף בנתבשל כמאכל בן דרוסאי — ס"ל כיון דבמסקנא דגמ' שם לו ב, אמרינן אר"י כללא דמילתא כו'. דאיתא שם : אמר רב נחמן מצטמק ויפה לו אסור מצטמק ורע לו מותר. וע"ז הגמ' אומרת : כללא דמילתא כל דאית ביה מיחא (מת — רש"י) מצטמק ורע לו לבר מתבשיל דליפתא דאע"ג דאית ביה מיחא מצטמק ויפה לו הוא והגמ' דאית ביה בישרא וכו'. ומכיון דשקיל וטרי בגמ' — אייתו מצטמק ויפה לו ואיתו מצטמק ורע לו — אליבא דרב נחמן, ש"מ דהכי קי"ל — דאסור בנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו. וכי"ש דאסור בנשל נתבשל כל צרכו, אלא כמאכל בן דרוסאי. ולעיל הבאנו שהי"א ס"ל דבנתבשל כל צרכו גרע, ובזה אף הנניא מודה דאסור, והסברא הראשונה לא ס"ל כן. אלא — שלא נתבשל כל צרכו, גרע מצטמק ויפה לו. וכמו שהקשה הרשב"א

ויפה לו מותר להשהותו על גבי כירה. הנה: (ב) לו אפילו על גבי תנור (המניד פני והגהות מרדכי ומיימוני פ"ג ורי"ט פ' כירה ונ"י) אפילו הוסק בגפת ועצים ואפילו אינה גרופה וקטומה (לא) ולא הוזכרה גרופה וקטומה בקש ונבכא אלא כשהתחיל להתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי וכן לענין אם נטל הקדירה מעליה ובא להחזירה עליה

ביאורי הגר"א

ומ"י פריך שם נמלי עסקין כו' וע"ש גר"ש ח"ל נד"ן שה"י שזה תנור לכירה נ"ן לרי"ף נ"ן לסנר"ל זו כמ"ש נספיק ה"י קידר"ל חיי"ל כו' נתמולד דג"ל ש"ד ולכ"ל כפ"י וע' הגמ"ר: (לא) ולא הוזכרה. ר"ל נפוסקים דאילו מתני' לא הוזכרה חל"ל לחזרה כמ"ש שם:

הלכה כמותו נגד רב ושמואל כמ"ש הרי"ף נכמה מקומות וכמ"ש נספיק דע"ז וא"ן דנר"ו של ח' נמקום שנים: (ב) או אפי'. דא"ן חילוק בין תנור לכירה חל"ל מה שאסור בכירה נשאלה גרופה אסור נתנור אפילו גרופ כמ"ש ל"ה ב' הכל נכופה כו' ח"ן ולסמוך כמ"ש חל"ל

ברכת אליהו

רצה אביי לדייק דאסור בתנור וכופה אף דבכירה שרי אפילו באינו גרופ משום דשם אין החום כל כך מה שאין כן בתנור — ד"א. [וע"ש ברא"ש פ"ג ס"ד שכתב על דברי הגמ' הג"ל: ושמענו מינה דכל מידי דאסור לשהויי על גבי כירה אלא אם כן היתה גרופה וקטומה אסור לשהויי על גבי כופה ואע"ג דגרופה וקטומה אבל חמין שהוחמו כל צורכן ותבשיל שבשל כל צרכו שרי לשהויי על גבי כופה מידי דהוה אכירה דאע"ג דאסור לשהויי עליה מידי דלא בשיל כל צורכיה שרי לשהויי עליה מידי דבשל כל צורכיה הכא נמי לא שניא. ולמ"ד לשהות תנן, יש הבדל בין תנור לכירה, שבכירה שהסיקה בקש, גותנים עליה תבשיל. ובתנור — באופן שמותר בכירה אפי' אינה גרופה, אסור, כמ"ש בגמ', וכנ"ל בשו"ע. אבל בדין שה"י שאמרנו לעיל, ששהו תנור לכירה, דין זה הוא בין לשיטת הרי"ף — דהיא הדעה הא' במחבר דבמצטמק ורע לו או בקדרה חיי"ת מותר — ובין לסברא זו של ה"א — דמותר להשהות בכירה בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, כמ"ש בספיק שם ח ב: האי קדרה חיי"ת שרי לאנוחה ערב שבת עם חשיכה בתנורא וכו' דבשיל [בפנינו: ובשיל] שפיר דמי וכו'. הרי דבכ"ג שווה תנור לכירה, וגם בתנור מותר. ולכ"ל כפיר'. ועיין הנספיק שם פ"ג. דבהגמ"ר שם כת': לשון מור"ם ז"ל בהלכות הטמנה קדרה חיי"ת אי [נמי] בשיל כמאכל הוי כיון דחי הוא לא יועיל שום חיתוי לאוכלו הלילה ולצורך מחר לא בעי חיתוי כי יתבשל בטוב בלא חיתוי אמנם להך לישנא שכי' [בתוספתא] [בתוספתא] בריש פרק כירה אסור להשהות על גבי כירה והא דשרינן הכא היינו בתנור. ובהמשך דבריו הסביר את הדעה השניה, וכתב דהא דמותר לאנוחה ערב שבת עם חשיכה, ה"מ בתנור דהתם ודאי ליכא למיחש שמא יתנה דלצורך הלילה לא מהגי חיתוי ולצורך מחר לא בעי חיתוי כי נתבשל בטוב בלא חיתוי כיון דהתנור מוגף ולא שליט ביה איורא אבל גבי כירה דשליט ביה [אוריא] אסור דילמא יתנה לצורך מחר. אבל לענין נתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו — שמותר בכירה, לכונ"ע מותר בתנור.

(לא) ר"ל דלא הוזכר בפוסקים, דבעינן גרופה וקטומה לענין שהייה כשהגיע למאכל בן דרוסאי. דאילו מתני' שבת לו ב, "כירה וכו'", הג"ל בסקכ"ט, לא הוזכרה אלא

שם לח ב: ר' חייא פרוואה איקלע לבי ריש גלותא אמרו ליה ביצה צלויה [שצלאה עובד כוכבים — רש"י] מאי אמר להו חזקיה ובר קפרא שרו ור' יוחנן אסור וא"ן דבריו של אחד במקום שנים אמר להו רב וביד לא תציתו ליה הכי אמר אביי הלכתא כוותיה דרבי יוחנן וכו'. [וכתב שם הרי"ף: וקאמר גאון דלא איפסיקא הלכתא כר' יוחנן אלא בביצה צלויה אבל בדג מליח הלכתא כחזקיה ובר קפרא דשרו דהוה להו רבים לגבי יחיד, עכ"ל. והו"ה הכא לא פסקינן כרבי יוחנן כנגד רב ושמואל. וכעין זה כתב הרי"ף בשבת קמ"ה א, וז"ל: כבשין שסחטן אמר רב לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור שלקות בין לגופן בין למימיהן מותר ושמואל אמר אחד כבשין ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן פטור אבל אסור ור' יוחנן אמר אחד כבשין ואחד שלקות לגופן מותר למימיהן חייב חטאת ולית הלכתא כר' יוחנן לענין חיוב חטאת דהוה (ליה) [להו] רב ושמואל בחדא שיטתא דליכא חיוב חטאת אלא בזיתים וענבים והוה ליה ר' יוחנן יחיד וא"ן דבריו של אחד במקום שנים וכו'. וע"ז באנצקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה עמוד ש"א].

(ל) דא"ן חילוק בין תנור לכירה. אלא מה שאסור בכירה בשאינה גרופה, אסור בתנור אפילו גרופ. כמ"ש בשבת לח ב — הג"ל בסקט"ו — אמר רב אדא בר אבהו הכא בכופה גרופ וקטום ותנור גרופה וקטומה עסקינן הרי הוא כתנור דאע"ג דגרופ וקטום על גבי אסור דאי בכירה כי גרופה וקטומה שפיר דמי. הרי שאסור בתנור גרופ וקטום, רק מה שאסור בכירה שאינה גרופה. ח"ן מלסמוך כשהוסק בקש ובגבבא, דיש הבדל בין תנור לכירה, שבתנור אסור ובכירה מותר, כמ"ש בגמ', וכנ"ל בשו"ע. אבל למ"ד בגמ' שם לו ב, דלהחזיר תנן, אבל לשהות בכירה מותר אפילו באינה גרופה וקטומה, הו"ה בתנור שמותר בכ"ה. דא"ל כ"י נאי פריך שם לח ב, כמאי עסקינן כו". [ואמאי דחק אביי לאוקמי בלסמוך ולפרוך על רב יוסף דשרי בלסמוך הלא אביי ורב יוסף ס"ל גבי כירה להחזיר תנן ולשהות שרי כמ"ש לו ב א"ל אביי לרב יוסף מהו לשהות א"ל הא ר"י משהו ליה כו' א"ל לו ודל מאי א"ל בסורא משהו כו' וא"כ מאי פריך לרב יוסף במאי עסקינן הא י"ל בפשיטות דמיירי בלשהות דה"ה כתנור דאסור לשהות אלא ודאי דסבירא ליה לרב יוסף ואביי דכל היכא דבכירה מותר אפי' באינו גרופ וגם בתנור וכופה שרי רק לסמוך

כ טור ורק"ש שם
והר"ן בשם הגאונים
והמגיד בפ"ג ומהלכו
שנת לדעת הרמב"ם
וההגהות שם וספר
החרומה וספר המנון.

ביאורי הגר"א

(לב) ואם שכח כו' אסור. שם ליתא ח' ונשמע אפי' אחרים
ולא כהנאמר שכתב ללחמים שרי כיון דהוא משום הקנס
אחלל ליתא מומשם וליש שזונג ונמיד דרזין ונמיד אסור
ח'ף לחמים כחש רשיי ותוס' דנזיר שזונג שונג דרשי'
(לג) ואצל. שם: (לד) וכל זה בענין. כיושם נסי'

(לד) כמיש בסימן רנ"ז פ"ו, ששם פסק המחבר : כל היכא דאסרינן הטמנה אפי' בקדירה מבושלת כל צרכה אסרינן אפילו מצטמק ורע לו. ועי' בסקכ"א המקור לדין זה.

(לה) תופ' בשבת ריש מ"ד מז ב ד"ה במה כר, וז"ל:
וגרצא לר"ת שיש לחלק בין השהא להטמנה דודאי להשהות
מותר כשהוא מאכל בן דרוסאי שאין חיתוי מעט מועיל
לו שהרי מגולה הוא ושל"ט ביה אוירא אבל הטמנה שעושין
לצורך מחר והוא מוטמן יש לחוש שמא יתהה שמעט חיתוי
מועיל לו ליתפס חומו וגזור להטמין בכל דבר המוסיף
הבל גזירה שמא יטמין ברמץ ויחתה. ע"ש [שדיקו התוס'
דכ"ז שהוא מגולה לא הוי הטמנה וש"י כשהוא כמאכל
בן דרוסאי — ד"א. וע"ל סימן רנ"ז סק"ה. והמחבר סובר
שאם הקדרה נוגעת בגחלים, מקרי הטמנה אף שהקדרה
מגולה למעלה].

(לו) שבת לה ב: תנא דבי רבי ישמעאל שש תקיעות תוקעין ערב שבת וכו' תקיעה שלישית פילק המסלק (קדרות העשויות להסתלק למאכל הלילה — רש"י) והטמין המטמין והדליק המדליק. ולדעת הר"י — הסובר דמצטמק ויפה ללו אסור להשהות, כנ"ל בסק"ל, והיא הדעה הא' במחבר — אתי שפיר ד, סילק המסלק". משום דמצטמק ויפה לו, ואסור להלהניחם על האש. אבל לרי"א הנ"ל — דס"ל דמצטמק ויפה לו מותר, וכנ"ל בסק"ט, צ"ל דהא דסילק הקדרות, הוא מלשון זה שכתב הרמ"א: שגזירותי בנתקו קצת קודם השבת משום האש כדי שיכול ישראל להסירו משם.

(לו) אע"ג דפסיק רישיה הוא, בזה שמבעיר את האש ע"י שמסיר את הקדרה, אפ"ה מותר להסירו. כיון שאינו מתכוון לא הוי רק דרבנן, ופסיק רישיה בכה"ג, מותר ע"י עבדים. כמ"ש בס"ה בהג"ה, וכמ"ל סקס"ט.

לחזרה. כמש"ש, דלמ"ד דלשחות מותר, הא דתנו במתני'
לא, יתו עד שיגורפו", מיירי לענין חזרה. ולא מוקמינן
מתני' בלא בשיל כמאכל בן דרוסאי, דלכּן אסור לשחות,
כיון דפשטא דמתני' מיירי בבשיל וע"ז הוג' אומרת ד,לא,
יתו". היינו לא אכלי יתוירי. אבל לשחות מתנא אף בבשיל.

(לב) שבת לח א : בעו מיניה מר' חייא בר אבא שכן קדירה על גבי כירה ובשלה בשבת מהו אישתיק ולא א"ל ולא מידי למחר נפק דרש להו המבשל בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל ולא שנא. ומשמע אפילו לאחרים לאכול. ולא כהנהגות מרבכי, שכתב שם דלאחרים שרי, כיון דהוא משום קנפא. וז"ל : וג"ל הא דאסרינן בשכח קדרה ובשילה ה"מ לדידיה אבל לאחרני שרי אפי' בו ביום דמן הדין היה לנו להתיר בשכח אפילו לדידיה כמו המבשל בשבת בשוגג קיימא לן כר' מאיר כדאמרין [חולין טו א] כי אורי רב לתלמידיו אורי להו כר' מאיר והא דאסרינן בשכח משום גזירה כדאמרין משרבו עושי מזיד ואמרי שכוחין אנחנו חזרו וקנסו אף על השוכח וכיון דאסרינן ליה לדידיה אע"ג דשרי לאחרנא תו ליכא למיחש דילמא יניחו במזיד ויאמרו שכוחים אנן דאין אדם חוטא ולא לו, עכ"ל. אבל ליתא, ואסור אף לאחרים. וראייה לזה ממש"ש בשבת : ולא שנא. ואסיקנא דה"ק ולא שנא בין מזיד לשוכח, ובכל גזונא אסור. הרי ששונג ומוזד שווין, ובבבבב אסור אף לאחרים, כמ"ש רש"י תוס' דמוזד דר"מ שונג דר' יהודה. דר"מ סבר דהמבשל בשבת בשוגג יאכל, במזיד לא יאכל ; ורבי יהודה אומר בשוגג יאכל במוצאי שבת, במזיד לא יאכל עולמית. וכתב רש"י בב"ק עא א ד"ה במזיד, דאליבא דר"מ במזיד לא יאכל בו ביום, והו"ה לאחרים. וכ"כ התוס' בגיטין נג ב ד"ה המבשל, וז"ל : וקתני שבת דומיא דיום הכיפורים דאסור בו ביום בין לו בין לאחרים וכו' כללא דמילתא מוזד דר"מ שונג דר' יהודה וכו'. [ובמש"ל בסימן ש"ח ס"א]. ומכיון שהגמ' מדמית את הדין של שכח לדין של מבשל בשבת, ואיתא דלא שנא שונג לא שנא מוזד, מ' דכמו שבמוזד אסור אף לאחרים, כן גם בשונג.

מותר לישראל להסירו משם (לח) ויזהר שיקחהו משם נחת ולא יגענה הנחלים ולא חף חס יגענען קצת דבר שאין מתכוין הוא ושרי: (מרדכי ריש פרק כירה והנהגות מיימוני פרק ז'): ב כירה שהיא גרופה וקטומה ונמל הקדירה מעליה מ אפילו בשבת מותר להחזירה (לט) ז כל

באר הגולה

ל סס ל"ו.
מ סס ל"ח.
ג טור ור"י נח"ל
בסס הר"ר יונה.

ביאורי הגר"א

יקח נחת דהוי פסיק רישיה וכ"ז דלא כדעת הערוך נס"י ש"כ סו"ח: אבל משום טלטול הנחלים ודאי אין איסור דלף טלטול מן הכלל ל"כא וע' מרדכי שם וכח"כ ק"כג ח' וערש"י שם ד"ה חס מגולה ח"ש המרדכי דלף כו' כ"כ ר"ל דלף לת"ק מותר: (לט) כ"ז שהיא רותחת. חף ע"ג דל"ן צ"שול אחר צ"שול מותר להחזירה נצטנן צ"שול מותרין שם ל"ד גזירה שוה ירית' וערש"י

כח"ש נס"ה נהג"ה: (לח) ויזהר שיקחהו. דלף שאינו מתכוין וי"מ אסור משום פסיק רישיה וע' תוס' דכריתות כ' ז' ד"ה סבירא כו' ולית כו' וי"ל דהכל ה"ט דמחייב כו' והוא אסור מדרבנן ולכן ויתיר ע"י ע' כוכבים כיון שאינו חלל שבת כח"ש התה"ד ולקמן בסוף הסימן לכן נוהג' שהע' כוכבים מוילין הקדרות כו' ועומש"י ח"ש ולא חף כו' כח"ש תוס' הג"ל וי"ל כו' ומש"כ חס לא

ברכת אליהו

מזיזים ממקומם וכו'. וכח"ש בשבת קכג א: פגה שטמנה בתבן (תאנה שלא בשלה כל צרכה וטומנין בתבן להתבשל ותבן מוקצה הוי לטיט — רש"י) וחזרה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר"א בן תדאי אומר תוחבין בכוש או בכרכר והן מנערות מאליהם אמר רב נחמן הלכה כר"א בן תדאי למימרא דסבר רב נחמן טלטול מן הצד לא שמיה טלטול והאמר רב נחמן האי פוגלא מלמעלה למטה שרי ממטה למעלה אסיר דהר ביה רב נחמן מההיא, עכ"ל הגמ'. הרי דלת"ק טלטול מן הצד שמיה טלטול, ואפ"ה במגולה שרי. וערש"י שם ד"ה אם מגולה, שפי': שיכול לאוחזה במקום המגולה דאפי' טלטול מן הצד ליכא שאין צריך להגבית התבן אלא מגביה מקום המגולה והתבן נשטט ונופל. וז"ש המרדכי שם, דאף טלטול מן הצד לא הוי. וכנ"ל ברמ"א שיסירנה ע"י א"י. ומ"ש המרדכי, "ואפי' טלטול מן הצד לא הוי", ר"ל דאף לת"ק — דס"ל טלטול מן הצד אסור — הכא מותר: [דכיון דהקדירה מגולה מהגחלים הוי כמו פגה שטמנה בתבן אם מגולה מקצתה מותר — ד"א].

(לט) אבל אם אינה רותחת אסור להחזירה, אע"פ דאין ביטול אחר ביטול, מדרבנן להחזירה בשבת כ"ז שהיא רותחת. מ"מ באינה רותחת אסור, משום דבנצטנן יש ביטול אחר ביטול. מדאמרין בשבת ל"ד א: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזירה שוה ירית'ה. ופירש"י בד"ה משחשכה: גזירה שוה ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת — רש"י. הרי דאם נצטנן — אף שהוא מבושל — אם הוא מרתחו, הוי מבשל. [וכח"ש בסיומן ש"ח סק"י, דהיינו אפילו נתבשל כל צרכו]. וערש"י שם פ"ג מ"י, [שפירש דלא שייך ביטול בתבשיל שנתבשל, והגזירה היא שמה יחתה. אולם שם בסיומן י"א, הביא את פירש"י הג"ל, וכתב ע"ז: למדנו שיש בביטול שנתבשל שצטנן שייך ביה ביטול כיון שיש בו משקה וכו' ונראה לי להביא ראיה לדבריו מהא דתניא במסכת יו"ט ב' המביא יין וכו'. ועיין לקמן בס"ק מ"ג וס"א. ועיין מג"א סק"י].

(לח) אבל שלא נחת אסור. דאף שאינו מתכוין להבעיר, מ"מ אסור משום פסיק רישיה. ועתו"ס דכריתות כ' ז' ד"ה סבירא כו', שכתבו: וא"ל לפי מה שפירש הר"י פ"ק דכתובות (דף ה) הא דאמר רבי יהודה דבר שאינו מתכוין אסור מדרבנן דוקא ולא מן התורה קשה דהכא משמע דמדאורייתא קאמר דמחייב חטאת וי"ל דהכא היינו מטמא דמחייב רבי יהודה משום דהוי פסיק רישיה ולא ימות, עכ"ל. אבל לדידן דפסקינן כרבי שמעון בדבר שאינו מתכוין מותר לכתחילה בדליכא פסיק רישיה, א"כ אף בדאיכא פסיק רישיה, אינו אסור מן התורה, והוא אסור רק מדרבנן, וכמו שסיימו שם התוס'. ולכן מתיר הרמ"א ע"י עכ"ל, כיון שאינו אלא שבות, כח"ש התרומות הדשן סי' ס"ו, ולקמן בסוף הסימן הובאו דברי התרומות הדשן. וכתב שם הרמ"א בס"ה: לכן נוהגים שהא"י מוציאין הקדירות מן התנורים שטמנינים בהן ומושיבים אותם אצל תנור בית החורף או עליו ומבערת השפחה אח"כ התנור ההוא. ועמשי"ש בסקס"ט ולקמן בהערה 9. וז"ש הרמ"א כאן: ואז אף אם יגענען קצת דבר שאין מתכוין הוא ושרי. דאז הוי אינו מתכוין, ומותר לרבי שמעון אפי' לכתחילה. וכח"ש התוס' הג"ל, וי"ל כו"ל, דגם לרבי יהודה, בדבר שאין מתכוין — אם לא הוי פסיק רישיה — אין אסור רק מדרבנן, וא"כ לר' שמעון, מותר לכתחילה. משא"כ אם לא יקח נחת, אסור מדרבנן, משום דהוי פסיק רישיה, אע"ג דלא ניתא ליה בהבערה, וכנ"ל. וכ"ז דלא בדעת הערוך בערך סבר (ה) ובערך פסק (א) — הובאה שיטתו לקמן בסיומן ש"ח ס"ח — דס"ל דפסיק רישיה דלא ניתא ליה מותר. ומ"ש הרמ"א, הוא כדעת החולקים על הערוך. שם בסיומן ש"כ ד, אמרו דאע"ג דלא ניתא ליה כיון דפסיק רישיה הוא אסור, וכל האיסור הוא רק משום העבדת הגחלים, אבל משום פלפול הגחלים ודאי אין איסור, דאף פלפול מן הצד ליכא, כיון שאין כל הקדרה טמונה בגחלים. ועיין מרדכי שבת פ"ג סי' רצ"ט, וז"ל: ונראה שמותר לומר לנכרי להסיר אותה מעל הגחלים שהרי אינו מנענע ולא מטלטל ואפילו טלטול מן הצד לא הוי וגם הישראל עצמו אפשר שמותר להסירה הואיל ואינו מנענע הגחלים ואינו מתכוין עליהם ואינו

באר הגולה

ס סס וכלי שכל חמץ
דחוקי משמיה לחצי.
ע סס ל"ו.
פ טור ורמז ספ"ג
תה"ש ושאר פוסקים.

זמן שהיא רותחת הגס: (מ) ס ועודה נידו (טור) (מא) ולא הניחה ע"ג קרקע. הגס:
(מב) ודעתו להחזירה (טור) ע ודוקא על גבה אבל לתוכה אסור פ ובתנור אסור להחזיר
אפילו הוא גרוף וקטום והוא הדיון לכופה אם הסיקו בגפת ועצים. הגס: (מג) ודוקא

ביאורי הגר"א

הענין את ידו מוננו אסור משמע כדעת הגסה:
(מב) ודעתו. שס וכלי שכל חמץ לחומרם וכמ"ש הראש
פ"ד ס"ג גס ריח משום חומרם דשבת הניח כלל תורה
והרמב"ם ושי"ע השמיטו ה"ל דלניי נמשכו אחר הירושלמי
שלא הזכיר דלניי: (מג) ודוקא. רמב"ם מה"ל דלמרינן
סס י"ח ז' שחל יג"ס כו' ואף שה"ל רוחם וכמ"ש הראש

פ"ג ס"י: (מ) ועודה בידו. פסק האניעיות דשס
לחומרם כמ"ש הראש: (מא) ולא הניחה ע"ג קרקע.
לשון הרמב"ם ופסק האניעיות ע"ג קרקע נמי מותר וכו'
כשיטתו כמ"ס וזירושלמי שס הניחו נחרץ אסור לטלטלו
כו' תלוי ניתד אם היה עדיין חם מותר ללל שח"כ אמר
שס א"ר יוחנן גרס בשלל הענין את ידו מוננו חלל אם

ברכת אליהו

הניחו בארץ אסור. אלא שח"כ אמר שם בירושלמי: א"ר
יוחנן ברם [בפנינו: ברבי מרייה] בשלא הענין את ידו
ממנו אבל אם הענין את ידו ממנו אסור. משמע כדעת
הגה"ה — דבעינן ש, עודה בידו. [ועיין בקרבן העדה שם
וכאן בב"י ובר"א].

(מב) שבת לח ב: אמר חזקיה משמיה דאביי הא דאמרת
עודן בידו מותר לא אמרן אלא שדעתו להחזיר אבל אין
דעתו להחזיר אסור מכלל דעל גבי קרקע אע"פ שדעתו
להחזיר אסור איכא דאמרי אמר חזקיה משמיה דאביי הא
דאמרת ע"ג קרקע אסור לא אמרן אלא שאין דעתו להחזיר
אבל דעתו להחזיר מותר מכלל שבעודן בידו אע"פ שאין
דעתו להחזיר מותר. ומדכתב הרמ"א, "ודעתו להחזירה",
מ' דבנוסף ל, "עודה בידו", בעינן שתהי' דעתו להחזירה.
וזה משום דפסק הרמ"א כלישנא קמא לחומר. אע"ג
דהבעיא היא בשל סופרים, ובשל סופרים פסקין לקולא
וכלישנא בתרא, אפ"ה כאן פסקין כלישנא קמא לחומר.
וזה כמ"ש הראש"ש שם פ"ד ס"ב בשם ר"ח: משום חומרא
רשבת חשיבא כשל תורה ואולינן לחומר. והרמב"ם בה'ל'
שבת פ"ג ה"י והשו"ע השמיטו ה"ל דאביי, בענין דעתו
להחזיר. [וקשה דזה דלא כמאן דלישנא קמא היה לו
לחלק בעודן בידו ודוקא בדעתו להחזיר וללישנא בתרא
היה לו לחלק בע"ג קרקע להחזיר מותר — ד"א]. לכן
נראה דטעמם הוא שנמשכו אחר הירושלמי הג"ל בסקמ"א,
שלא הזכיר דאביי. וכתב סתם דע"ג קרקע אסור, ובעודן
בידו מותר. ומ' דאין חילוק, אלא שבקרקע בין דעתו להחזיר
או אין דעתו להחזיר אסור, ובעודן בידו מותר אף אם אין
דעתו להחזיר.³

(מג) רמב"ם.⁴ וראייה לזה, מהא דאמרינן שם יח ב:

(מ) שבת לח ב: רב דימי ורב שמואל בר יהודה ותרתייהו
משמי' דרבי אלעזר אמרי חד אמר עודן בידו מותר ע"ג
קרקע אסור וחד אמר הניחו ע"ג קרקע נמי מותר וכו'
בעי רב ירמיה תלאן במקל מהו (כעודן בידו דמי או
כהניחו ע"ג קרקע דמי — רש"י) וכו' תיקו. והרמ"א פסק
האיבעיות דשם לחומר. וכמ"ש הראש"ש [שם פ"ג ס"ב,
וכתב שם התפארת שמואל אות י', דפסקין כל"ק לחומר,
וכמ"ל סקמ"ב. וזה עפ"י דברי הרא"ש לקמן בסקמ"ב
שכתב בשם הר"ח, דפסקין לחומר, משום חומרא דשבת
חשיבא כשל תורה. ולכן כתב הרמ"א: ועודה בידו. היינו
שרק אם עודה בידו מותר להחזירה. אבל אם היא לא בידו
אסור, אף אם לא הניחו ע"ג קרקע. ומ"ש כאן בבאה"ג
סק"ס שייך על דברי הרמ"א לקמן: ודעתו להחזירה. וכמו
שיבאר שם בסקמ"ב].

(מא) בסק"מ הבאנו דברי הגמ' בשבת לח ב. דשם איבעיא
להו אם הניחם ע"ג מטה או מקל מותר להחזיר או לא.
והבעיא נשארה שם בתיקו. וכתבנו שם דהרמ"א פוסק
האיבעי' לחומר, ומותר רק אם, "עודה בידו". והמחבר פסק
לקולא. וזה עפ"י לשון הרמב"ם בה'ל' שבת פ"ג ה"י. ופסק
הרמב"ם האיבעיא לקולא, ואינו אסור אלא בהניחו על
הקרקע. וזה משום שאזו דרך הירושלמי כשיטתו כמ"ס.
שאם בבבלי נשארה הבעיא בתיקו, והירושלמי פושטה,
פסקין כירושלמי. [ועיין באנצקלופ"ת כרך ט' ערך הלכה
עמוד רנ"א, וראה מ"ש בסימן רל"ה הערה 1]. וכירושלמי
בשבת פ"ג ה"א ליתא לבעיא זו. וז"ל הירושלמי שם
[בפנינו בשינוי לשון]: הניחו בארץ אסור לפלטלו (להחזירו
דהוה כמטמין לתחתלה — קרבן העדה) כו' תלוי ביתר אם
היה עדיין חם מותר. הרי דפשיטא ליה לירושלמי שרק אם

3 מדברי רבנו מבואר שדעת הרמב"ם והשו"ע — מזה
שהשמיטו הר' בעיא דאביי — היא, ולא בעינן שתהא דעתו
להחזירה. וכי"כ הכסי"ם שם בדעת הרמב"ם. אלא שהוא כתב
טעם אחר: דכיון דאמוראי קמאי לא חילקו בכך לא חיישינן
ליה משמיה דאביי דמפליג ביניהו.

ובהגהת רעק"א כאן, מ' דס"ל שגם לפי המחבר בעינן
שתהא דעתו להחזירה. שעל מ"ש המחבר, "ולא הניחה ע"ג
קרקע", הוסיף הרעק"א: אבל הניחה ע"ג קרקע אפי' דעתו
להחזירה אסור ועיין בכסי"ם וכן מבואר סק"ף ג' דיכול להסיר
להניח קדרה ישנה וליתנה ע"ג ואפי"ה צריך ליוהר שלא להניחה
ע"ג קרקע עכ"ל. וכי"כ בבבלי ד"ה ודעתה, שוהי שיטת המחבר.
וז"ל: ועי"כ ס"ל דתרתיה בעינן שלא יניח ע"ג קרקע וגם יהי'

דעתו הא ע"ג קרקע אסור אף שדעתו להחזירה וכן סתם המחבר
לקמן בס"ג ע"ש וכו' עכ"ל.

4 המ"א בסק"י כתב דדברי הרמ"א "קאי ארישא דאמר אפי'
בשבת מותר להחזירה היינו במבושל כל צרכו ולא נצטנן דאז
אין שייך אחריו עוד ביטול אבל אם לא נתבשל כ"כ שייך
אחריו עוד ביטול".

ומ"ש רבנו "רמב"ם", כתב הד"א: ס"ס וצ"ל רמב"ן והביאו
המ"מ (הלכות שבת). פ"ג ה"י. וזה בחידושי הרמב"ן לשבת
לו ב. ולדברי הר"א, מה שצ"ח רבנו לרמב"ן הוא, שאם לא
הגיע למאכל בן דרוסאי אף אם הוא רותח יש איסור ביטול.
אבל נראה שאין ס"ס בביאורי הגר"א, והגירסא היא כמו
שבפנינו: רמב"ם. וכונת רבנו לדברי הרמב"ם בה'ל' שבת

שהתנשיל מנוסל כל נרכו (צ"י) (מד) ולא מותר להחזירו אפי' לכירה אחרת (מה) חנל חס לא נתבשל כל נרכו אסור אפי' לזאתה כירה (מיומוני פ"ג) (מו) וי"א דכל זה אינו אסור רק כשנטלו מן הכירה ומצוד יום ולא החזירו עד שחשכה חנל חס לקחו משם משחשכה אפילו הניחו על גבי קרקע ומותר (ר"ן פרק כירה וכל נז) וכן נוהגים להקל צתורים שלנו שיש להם דין כירה וסומכים עמוס על דברי המקילין וטוב להחמיר מיהו חס נטען לכולי עלמא אסור (צ"י) (מו) וי"א דחס הוציא מחלל מן התנור נשנת אסור להניחו נכרים ונכסות (הגה"מ פ"ז) (מה) וי"א דכל

ביאורי הגר"א

נפ"ג ס"י שם חלל שכתב עד כחצ"ד וע' סימן שי"ח: ירושלמי סוף פ' נוה טומנין וע' רמב"ם: (מה) ר"א (מד) ואז מותר. ירושלמי: (מה) אבל. כח"ל: (מו) וי"א. כ"ה צירושלמי וע' ר"ן: (מו) וי"א.

ברכת אליהו

דכל הני פלוגתא ליתנהו אלא בשסלקן מע"צ כירה מע"ש ולא החזירו עד שחשכה דגרסי' התם גטלו מבעוד יום להחזירו, אבל אם לא נתבשל כל נרכו אסור, אפי' באותה מחזירו מבעוד יום גטלו משחשכה מחזירו משחשכה גטלו מבע"י וקדש עליו היום ר' סימון בן תדאי בשם רב אושעיא אם הניחו אסור לסלטלו אמר ר' אלעזר בשם ר' אושעיא משרת הייתי את ר' חייא הגדול והייתי מעלה לו חמין מדיוטא התחתונה לדיוטא העליונה וכו' ועלה איבעיא להו התם תלאו ביתד מהו הניחו ע"ג ספסל מהו ולפי"ז דוקא בגטלו מבעוד יום הוא דמחמירי' אבל גטלו משחשכה אפילו הניחו על גבי קרקע מותר להחזירו. [ועיין בקרבן העדה שם ובחזו"א סימן ל"ז סוף סק"ח].

(מו) ירושלמי סוף פרק במה טומנין שבת פ"ד ה"ג: אפי' מכירה שהבילה ממועט לכירה שהבילה מרובה מותר מכירה לטמינה אסור (ליטול קדירה מכירה וליתנהו לתוך גומא שהיתה קדירה טמונה בו אסור — קרבן העדה). ועיין רמב"ם הל' שבת פ"ג ה"א, שהביא דין זה.

(מה) חנן בשבת לו ב: כירה שהסיקה וכו' בית שמאי אומרים גוטלין אבל לא מחזירין ובית הלל אומרים אף מחזירין. וכתבו התוס' שם ד"ה ובי"ה, דמדאמר' בגמ' לדברי האומר מחזירין, מחזירין אף בשבת, ש"ס שאף בחול פליגי. ולב"ש דאסרי להחזיר, אסור אף בחול. ומינה נשמע לכ"ה, שכמו שאסורים להחזיר בשמינה גרופה וקפומה בשבת, כן אסור בערב שבת סמוך לחשיכה.

כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל ופשוט הוא, עכ"ל. והוא שסיים רבנו: ועיין סימן שי"ח ס"ד. וביארנו בפנים, שכונתו לציין, ששם פסק המחבר ולא כשיטת הרא"ש הנ"ל. ודברי הרמ"א כאן הם מדברי הב"י, כפי שמצוין בדפוס: השו"ע, וכמ"ש ב"ד"מ הארוך אות ג', והבי' כתב כאן שלפי מ"ש הטור בסי' ש"ה, שכל זמן שלא נתבשל כל נרכו יש ביטול אחר ביטול, אפי' בעודו רותח. ולפי"ז מה שמתיר כאן להחזיר, הוא דוקא בנתבשל כל נרכו, הרי ברור שדברי הרמ"א כאן, הם לא כרא"ש והרמב"ן, אלא כשיטת הרמב"ם הנ"ל — שכל זמן שלא נתבשל כל נרכו, יש בו משום ביטול אחר ביטול. וזוהי כחנת רבנו בציינו לרמב"ם. וגם בסי' ש"ה ס"ד — ששם כתב השו"ע ש"אפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי שיך בו ביטול אפי' בעודו רותח — כתב רבנו בסק"ג דזה לא כהרא"ש, אלא כסוד וכרמב"ם. [וכפי שכתב ה"א שם, שכצ"ל בדברי רבנו, וכמ"ש].

צמר ליורה ליגזור (שמא יחתה בנחלים — רש"י) אמר שמואל ביורה עקורה (מעל האור — רש"י) וניחוש שפא (ינים) [מגיס] בה כו'. ומקושיית הגמ' מ' דאף שהאור רותח וכבר נתבשל, בכ"ז הוי מבשל, משום שעדיין לא נתבשל כל נרכו. וכמ"ש הרא"ש בפ"ג (פ"י) [סי"א]. והוכיח זאת מגמ' דביצה לד א. אלא שכתב שם הרא"ש: ואיכא למידחי דעד שלא נתבשל כמאכל בן דרוסאי כל המקרב ביטולו חייב ואחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי אפשר דאין ביטול אחר ביטול ומסתברא דעד שלא הגיע למאכל בן דרוסאי כל המקרב ביטולו חייב ואחר שהגיע למאכל בן דרוסאי אם נצטנו והרתחו חייב כדפי' רש"י לעיל גבי שמא ירתח (לעיל בסק"ט) והא דפריך בפ' קמא והלא מגיס אפי' ביורה רותחת איכא למימר סמנין לצבוע בהן צריך ביטול לעולם אי גמי לאו משום ביטול פריך אלא משום צובע כשהוא מגיס מכנים הסמנין בצמר, עכ"ל. ועיין סימן שי"ח ס"ד, ששם פסק המחבר דתבשיל ש"ל, לא נתבשל כל נרכו ואפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי שיך בו ביטול אפי' בעודו רותח". וזה דלא כשיטת הרא"ש הנ"ל. וכמ"ש בסק"ג.

(מד) ירושלמי דשבת פ"ד ה"ג: ומכירה לכירה מותר. (מה) פני'ל בסק"ג, דכל זמן שלא נתבשל כל נרכו, איכא אסור של מבשל.

(מו) כ"ה צירושלמי דשבת פ"ג ה"א. ועיין ר"ן שם לה ב שהביא את הירושלמי. וז"ל הר"ן: ומיהו בירושלמי משמע

פ"ס ה"י: המבשל על האור דבר שהיה מבושל כל נרכו או דבר שאינו צריך ביטול כלל פטור. ומוכח דס"ל שרק בנתבשל כל נרכו פטור, אבל בנתבשל רק כמאכל בן דרוסאי, חייב. והרמ"א כאן כתב, דדוקא שהתבשיל מבושל כל נרכו מותר כירה. ועי' כתב רבנו שזה כשיטת הרמב"ם הנ"ל. והוכחה לכך, שרובנו מסיים כאן: אלא שכתב כו'. וכמ"ש בפנים, שרובנו ציין לרא"ש, שר"ל שאפי' אם נתבשל רק כמאכל בן דרוסאי — אז אין ביטול אחר ביטול. ואם נאמר כד"א — דהכוננה בריש דברי רבנו לציין לרמב"ן — למה כתב רבנו "אלא שכתב כו' כמאכל בן דרוסאי", כאילו שיש בזה מחלוקת בין הרמב"ן לרא"ש, והלא אין הדבר כן, שהרי מ"ש הרא"ש: "ואיכא למידחי וכו'", — שכל זמן שלא נתבשל כל נרכו יש ביטול אחר ביטול — וזה שיטת הרמב"ן שהביאו המ"ם שם. וז"ל המ"ם: דוד ש"אם לא הגיע לשליש ביטולו לעולם אסור להחזיר שלא הותר לבשל לכתחילה בשבת בגרור וקסום וכן

שהוא סמוך לחשיכה או סמוך (מט) לזכרו שהוא קצלת שנת לדיקן (הגהות מרדכי) (מטא) אם הוא סמוך כל כך שאם נלטן הקדירה או אפשר להרחיקה מבעור יום (ג) דינו כמו בשבת עצמו (נא) ויש מקילין בזה והמנהג להקל אך טוב להחמיר במקום שאין צורך כל כך ודוקא ע"ג כירה מומש (נב) אבל לסמוך (נג) אפי' סמוך לאש במקום שהיה סוללת בו שרי אפילו סמוך לחשכה

ביאורי הגר"א

וקדם עליו היום העמידו בדרך אסור כו' אבל צהנך מותר נכיע ולדעת הר"ן ל"ד מנעמי לחשיכה: (נא) ויש מקילין. ר"ן דא"ל למילף מנ"ש לנ"ה דנ"ש לטעמיהו דכל שאסור בשבת אסור אף נעש"ש שם י"ז ב' במתניתין ונ"ש אף בשבת דא"ל דנ"ש ס"ל דאסור בשבת רק פליגי נעש"ש ואולי כח"ל לשיטתיה כח"ל: (נב) אבל לסמוך. שם ל"ז ח' ועי' שם תו' ד"ה מהו כו': (נג) אפי' סמוך לאש כו' אפי' סמוך. ר"ל אף ששבת אסור סמוך לאש כנ"ש תוס' שם ד"ה ת"ש וי"מ נעש"ש מותר נכח"ג

ברכת אליהו

בעצמו ס"ל דמותר להחזיר מבעור יום בכל ענין — ואפי' הגיה ע"ג קרקע — וכנ"ל ש"כ שם פ"ג ס"ב. ויש ראייה לדע' זו בירושלמי שם פ"ג ה"א: נטלו מבעור יום מחזירו מבעור יום נטלו משחשיכה מחזירו משחשיכה נטלו מבעור יום וקדם עליו היום וכו' (העמוד) [הגיה] בארץ אסור כו'. והיינו רק משחשיכה. אבל בהנך — להחזיר מבעור יום — מותר בכ"ע, אף אם הגיהו ע"ג קרקע. ולדעת הר"ן המובא לקמן בסקנ"א, ל"ד מבעור יום לחשיכה. ומבעור יום מותר להחזיר, אפי' בשאינה גרופה וקטומה. [ועיין תוספת שבת אות ל"ה].

(נא) בסקמ"ח הבאנו דברי התוס' בשבת לו ב ד"ה וכו'. ושם כת' "דמדב"ש אסרי כי האי גוונא אפי' בגרופה נשמע לב"ה בשאינה גרופה כל שהוא סמוך לחשיכה כל כך אסור — לשון הר"ן שם בשיטת התוס'. ומ"ש כאן הרמ"א "ויש מקילין", זו דעת הר"ן שם, דא"ל למילף מב"ש לב"ה דב"ש לטעמיהו דכל שאסור בשבת אסור אף בערב שבת, כמ"ש שם יז ב' במתניתין. וז"ל הר"ן שם על דברי תוס': ולא נראה לי כן משום דב"ש לטעמיהו אולי דבעו בכלהו מלאכות שאדם מתחיל מבעור יום (הוא) אם יעשה מקצת מעשה שלהם קודם לחשיכה אבל לב"ה דמתירין בכולן עם השמש כדאיתא. בפירקא קמא (יז ב' במשנה) אפי' אין שהות ביום כדי להתחמם שרי. וי"ש רב ששת שם לח א': לדברי האומר מחזירין מחזירין (אף) [אפי'] בשבת. דפ"ר דמ"ע ס"ל דאסור בשבת, רק ב"ש וכו' פליגי פליגי בערב שבת, והיינו סובר דאולי ב"א לשיטתו כנ"ל, דכמו שבכל מלאכות שבת דפליגי שם יז ב' — אם מותר להתחיל מבעור יום, פליגי גמי הזכא. קמ"ל רב ששת דב"ה מתירין אפי' בשבת. אבל אה"ג דמבעור יום מותר אף באינה גרופה. [ועד"א].

(נב) שם לו א וק"ש תוס' ד"ה מהו כו'.⁵

(נג) ר"ל אף שבשבת אסור לסמוך לאש, כמ"ש תוס' שאסור להשהות ולהחזיר. ועי' פשטין שם, שאף בכה"ג מותר לסמוך, וכמ"ל בסקנ"ג.

(מט) לברכו שהוא. לדעת תוס' ורמ"ש נס' רמ"א ס"ד ע"ש; ויש לו דין חשכה כנ"ש נס' רמ"א ס"ד ע"ש; (מטא) אם הוא סמוך. תוס' שם וע"ש: (ב) דינו כמו בשבת עצמו. לאו דוקא אלא דאסור בשאינה גרופה וקטומה אבל בגרופה מותר נעש"ש ואין חילוק בין הגיהו ע"ג קרקע או עורן כידו כנ"ש שם ורמ"ש הרמ"ש שם ורמ"ש דנפ"ד לא כתב כן שם העתק לשון התוס' וכדרכו אבל נעמנו ס"ל דמותר כח"ל. ויש ראייה לדע' זו בירושלמי שם נטלו מנעמי ונחזירו מנעמי מחשיכה ונחזירו מחשיכה נטלו מנעמי

(מט) לדעת תוס' ורמ"ש — שהיא דעת היש חולקים בסיומן רפ"ג פ"י — הסוכרים: שאין קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר אלא בתפלת ערבית שכיון שאמר החזן ברכו הכל פורשין ממלאכתם. ועמ"ש"ש בסקנ"ד. ואז יש לו דין חשכה, כמ"ש בסיומן רפ"א פ"ד, ע"ש. שם פסק המחבר: אחר עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא אין מערבין ואין טומנין משום דהא קבלו לשבת עליהן. ועמ"ש"ש בסקנ"ג. [ובמתני' שבת לד א תנן, שרק בספק חשכה מערבין וטומנין את החמין, וכאן — שיש לזה דין חשכה — אסור].

(מטא) כ"כ התוס' בשבת לו ב ד"ה וכו', הג"ל בסקמ"ח. וע"ש, שכתבו כן, מפני שהקשו: וא"ת מה שיעורו הוא נותן לאסור בע"ש דהיא דסלקו בהשכמה פשיטא דשרי להחזיר. ועי' תירצו בתירוצם השני: דמצינן למימר דבערב שבת גמי אסור להחזיר אפילו רותח מעשה שאם ה' קר לא היה יכול להרחיח מבעור יום.

(ג) לאו דוקא. [מ"ש הרמ"א שבסמוך לחשיכה דינו כמו בשבת עצמו, אין הכוונה שדינו הוא ממש כשבת עצמו]. אלא דאסור בשאינה גרופה וקטומה. אבל בגרופה מותר בכ"ע, ואין חילוק בין הגיהו ע"ג קרקע או עורן כידו, כמ"ש הרא"ש בשבת פ"ג ס"ב. וז"ל: אמר חזקיה משמיה דאביי הא דאמר עורן כידו מותר לא אמרן אלא שדעתו להחזיר אבל אין דעתו להחזיר אסור וארב ששת דאמר מחזירין אף בשבת קאי אבל מבעור יום מחזירין בכל ענין, עכ"ל. והיינו בגרופה וקטומה. ואע"פ דנפ"ד הרא"ש לא כתב כן. דשם בסיומן ב' כתב: אבל זה ק"ק [על] מנהגם שגורפין ומסלקין את הקדירה ואין מדקדקים היכן מניחין אותה ולחד לישנא דרב חזקיה דייקנן מינה לעיל בפ' כירה (לח ב) דאם הגיה ע"ג קרקע אע"פ שדעתו להחזיר אסור ואפי' בע"ש גמי אסור להחזיר כדפרישית לעיל, עכ"ל. ומ' מדבריו דאף בע"ש אסור בהגיהו ע"ג קרקע אפי' בגרופה וקטום. אולם שם העתיק הרא"ש לשון התוס', וכדרכו. אבל

5 איתא בשבת לו א: איבעיא להו מהו לסמוך בה תוכה וגבה אסור אבל לסמוך בה שפיר דמי או דילמא לא שגא. וכתבו תוס' שם בד"ה מהו, דבעיית הגמ' היא באינה גרופה, באופן

באר הגולה

ז הנחות מרדכי
ק כ"י רפ"ג ז"ג
נ"ס ר"י
ר הר"ן פ"ג דשנח
נ"ס הרשנ"א :

(הנחות מרדכי והנחות מיימוני) (נד) ונתנור ח"ן חילוק בין להחזיר עליו או לסמוך אליו (נה) ודוקא
נמוקס שהיד סולדת אלל ח"ן היד סולדת שס שרי אפילו נשנת כמו שיתנאר לקמן סימן שי"ח :
ג המשכים בבקר וראח שהקדיח' תבשילו וירא פן יקדיח יותר יכול להסיר ולהניח
קדירה (נו) ישנה (נז) ריקנית (נח) עפ"י הכירה ואז ישים הקדירה שהתבשיל בתוכה
על גבי הקדירה ריקנית (נח) ויזהר שלא ישים קדירתו על גבי קרקע ושתהי' רותחת
(וכנר נתנאר שנוהגים להקל ח"ף אס נתנה ע"פ קרקע) : ד (ס) ק יש למחות ביד הנוהגים
להטמין מבעוד יום קומקום של מים חמים ונותנים אותם לתוך הקדירה בשבת
כשהתבשיל מצטמק (ועיין לקמן סימן שי"ח) : ה (סא) ר מותר לתת ע"פ קדירת

ברכת אליהו

וכו"ש נחלושיו דלינו אסור כנגד המזורה ולא נכלי
ראשון אלל זונן שלא נתבשל וגזירה הפסד נמוקס זישול
אטו זישול אלל זונן שנתבשל אפי' נכלי ראשון או ננד
המזורה ואפי' נמוקס שהיד סולדת זו מותר והוא שלא
יתן ע"פ או ע"פ כירה ממש ותדע דאמרינן כל שזל
נחמין כו' ולע"פ דתולדות האור כאור והמנצל זה חייב
חטלת כו"ש נפ"ג נגלל חייב ועוד אמרינן שזן אפי'

אפי' סמוך להשיכה ח"ף לדעת האוסרין : (נד) ובתנור.
כ"ל ס"א : (נה) ודוקא. כ"ל סס : (נו) ישנה.
ז"ל ל"ד ח' : (נז) ריקנית. משום הי' גופה :
(נח) ע"פ הכירה. ע"פ : (נט) ויזהר כו' וכבר.
כתב"ל נ"ס : (ס) יש. ע"פ וי"א : (סא) מותר לתת
כו' לפי שאין דרך בישול כו'. והיינו ע"פ מ"ש נס'י
שי"ח ע"פ נהגים ויש מקילין כו' והוא דעת הרש"א

ביאורי הגר"א

דבחדשה איכא איסור ליבון. [ועיין מ"א סק"ל ומ"ב סקע"ט
ובחזו"א סימן ל"ז סק"א].
(נז) שאם יש בה תבשיל, אסור לשים הקדרה בשבת באינה
גרופה וקטומה, משום היא (הקדרה) גרופה.
(נח) ע"פ סק"ל [שכתב הטעם : דה"ל כירה כגרופה
וקטומה שהרי הקדרה סותמת את פי הכירה. ולפי"ז כתב
שם : וא"כ י"ל שע"ז תנורים שלנו שרי ליתן אפי' האש
בתוך התנור כיון שיש מעויבה המפסיק בין האש. ואז"כ
הביא בשם המהר"ל, דצריך שיניח שום דבר עמה להיכירא,
וסיים : וכ"ז כשהתבשיל חם. דאל"ה אסור משום בישול
אם יוכל להתחמם שיהיה היד סולדת בו — לשון המשנה
ברורה כאן בסקפ"א].
(נט) כמש"ל בפ"ב, דלדעת המחבר אסור גם בשנטלו
מהכירה בשבת, ולדעת רמ"א שם נוהגים להקל בכה"ג.
וכמש"ש בסקמ"ו.
(ס) ע"פ סק"ל ומ"א סק"ל ב, [דהסבירו דהטעם שמא א'
מהם אין היד סולדת בו והשני היד סולדת בו, ומתבשלים
זה עם זה. וע"ז מש"ש ושם, איך הדין לידון שנוהגים
כפוסקים, דבלא נצטנן לגמרי, אפי' בדבר לח אין בו משום
בישול אחר בישול].
(סא) [הנה בזה פליג רבינו על המ"א ס"ק ל"ג דמפרש

בשבת לו א ר"ה ת"ש. [והיינו דלעיל בסקנ"ב ובהערה 5
הבאנו בעיית הגמ' שם „מהו לסמוך וכו'". והגמ' מסיקה
שם : ת"ש כירה שהסיקה בגפת ובעצים סומכין לה ואין
מקיימין אא"כ גרופה וקטומה גחלים שעממו וכו'. וכתבו
התוס' שם : ומסיק דשרי לסמוך ומ"מ אין ללמוד מכאן
לסמוך אצל האש דשאני הכא דדופני כירה מפסיקין בינו
ולאש. עכ"ל. הרי דס"ל לתוס' דבשבת אסור לסמוך סמוך
לאש]. מ"מ בערב שבת מותר בכה"ג, אפי' סמוך להשיכה,
אף לדעת האוסרים.
(נד) כ"ל ס"א, וכמש"ש בסק"ד. [והיינו בתנור של זמן
התלמוד — ט"ו סקט"ז. והקשה שם הט"ז : ואיני יודע
לאיזה ענין כתבו רמ"א כאן. ובמשנה ברורה סקע"ח כתב :
וכבר כתוב זה בשו"ע בס"א אלא דשם מיירי לענין שהיה
וכאן מיירי לענין חזרה].
(נה) כ"ל [בס"א, וכמש"ש בסקט"ו ובהערה 1].
(נו) ביצה לר א : תניא אחד מביא את האור וכו' ואחד
שופת את הקדרה וכו' כולן חייבין וכו' בשלמא כולו קא
עבדי מעשה אלא שופת את הקדרה מאי קא עבדי אמר
רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום
לבון רעפים נגעו בה (משום ח' גזירה גופא שאסרו ללבן
רעפים נגעו גם בזו — רש"י). ולכן כתב המחבר „ישנה",

בין ערב שבת לשבת וגם בחוספת שבת סק"ל העיר על
המ"א, שבנצטנן לגמרי צריך להחזיר לשים ע"ג בע"ש. משום
ד-בנצטנן איכא משום בישול ודאי לא יעשה כן בשבת". וגם
בשופות יעקב אות י"ב העיר כן, ונראה שלכן כתב רבנו
בסקנ"ג שההבדל בין ערב שבת לשבת הוא לענין סמוך לאש.
דערב שבת מותר לסמוך בכל גזונא, אף סמוך לאש. ובשבת
אסור לסמוך אצל האש, ומותר רק אם דופני הכירה מפסיקין,
וכמש"ש בשם התוס'.
עכ"פ מוכח ממש כאן וממ"ש בסקנ"ג, שרבנו נוקט שהתוס'
ס"ל ולסמוך אצל האש בשבת אסור. וזה דלא כדברי הביי
כאן, שהביא בשם הגהות מרדכי דמותר לסמוך אצל האש,

מחלוקתם של ב"ש וב"ה היא אף בחול. א"כ יוצא דלדעת
ה"א — שבי"א אוסרים בשבת באינה גרופה וקטומה — גם
בערב שבת אסור בכה"ג. ולפי גמ' זו, גם באופן שאסור
להשהות ולהחזיר, מותר לסמוך. וז"ש כאן הרמ"א שמותר
לסמוך.
אלא לפי"ז יוצא שגם בשבת מותר לסמוך, וא"כ קשה
מהו ההבדל בין ערב שבת לשבת. והמ"א בסקכ"ט כתב שההבדל
הוא בנצטנן לגמרי, דבשבת אסור, ובערב שבת מותר. ונראה
שרבנו לא ניחא ליה בתירוץ זה. מפני שלא נזכר כאן ברמ"א
ואף לא בד"מ, דמיירי בנצטנן לגמרי, ואם כדברי המ"א, ה"ל
לרמ"א להדגיש דמיירי אף בנצטנן לגמרי, שהרי זה כל ההבדל

ביאורי הגר"א

או נגד המדור' שאין דרכן של צ"ח נדרג פעמי' לצל כן
אין נראה כמצל' אלא כמפי' צינה ואין אסור אלא
מקום שינוא ליד' צישול ומכלל דברים אלו מותר לתת
ע"ג קדירה כו' לפי שאין דרך צישול צדק ואינו אלא
כנותן צד המינס או כנגד המדורה. וסברא ראשונה צ"ע
שם דנדר שיש בו מורק אסור צנצטן הוא דעת הרמ"ע
דמוקי מתניתין לכל דבר שאל נחמין כו' מיידי דנדר
יבש והכריח ממש גזירה שמה ירתיה וכפירש"י נראה
לדון קושיא על הרשב"א ד"ל שמה ירתיה ע"ג המדורה
או כירה וכן ממש צ"ע נכסיד תבשיל שנתבשל כו' ג"כ לדעת

שהיד סולדת בו מותר קסנר שזין אין בו משום צישול
ומלח אפי' בכלי ראשון מותר משום דאין מתבשל צכ"ר
ומתכל' דאפי' דבר שלא נתבשל כלל אם הוא דבר קשה
כגון צכ"ר מותר אפי' צכ"ר או נגד המדורה ואפי' במקום
שהיד סולדת בו מותר. וכללל דמילתא כי"מ שאין צל שם
לידי צישול וכ"כ שאין בו משום צישול או שאין מתבשל
מותר בין צכ"ר בין נגד המדורה ואע"פ שאסרו להחזיר
ע"ג כירה שאינה גרופה וליתן לכתחילה אפי' ע"ג גרופה
ואפי' דבר חס ומנושל לגמרי התם היט משום דמיתוי
מתבשל לפי שדרך צישול צדק וכן ע"ג האל אצל צכ"ר

ברכת אליהו

נגד המדורה. ואע"פ שאסרו להחזיר ע"ג כירה שאינה
גרופה, וליתן לכתחילה אפי' ע"ג גרופה, ואפי' דבר חס
ומבושל לגמרי, כמש"ש לו ב לו א. התם היינו טעמא משום
דמיתוי כמבשל, לפי שדרך צישול צדק, וכן ע"ג האש. אבל
כאן — בכלי ראשון או נגד המדורה — שאין דרכן של
בני אדם ברוב פעמים לבשל בו, אין נראה כמבשל, אלא
כמפי' צינה, ואין אסור אלא במקום שיבא ליד' צישול.
וכתב הרשב"א שם מ ב: ומכלל דברים אלו מותר לתת
ע"ג קדירה בשבת תבשיל שנתבשל מערב שבת כל צרכו
כגון פאגדיש וכיוצא בהן כדי לחממן ואפילו תהא היד
סולדת בו ואע"פ שהקדירה נתונה ע"ג האש לפי שאין דרך
צישול בכך ואינו אלא פנות בצד המינס או כנגד המדורה
והרי אין כאן משום חשש בישול, עכ"ל. ואין כאן גם האיסור
של חזרה, משום דלא מחזי כמבשל. וזהו לפי דעת היש
מקילין, שהביא הרמ"א בסמ"ח ש"ח סט"ו כנ"ל, שאף
בנצטנן ולח אין בישול אחר בישול.

וכברא ראשונה בשו"ע שם — שר, "דבר שנתבשל כל צרכו
והוא יבש שאין בו מרק מותר להניחו כנגד המדורה
אפי' במקום שהיד סולדת בו", אבל דבר שיש בו מרק אסור
בנצטנן, מפני שבלח ונצטנן יש בישול אחר בישול —
הוא דעת הראש"ש שם פ"ג סי"א. דמוקי מתניתין "כל דבר
שבא בחמין כו'", דמיידי דבר יבש. והכריח כן, ממש"ש
לד א: מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסף
הבל משחשכה גזרה שמה ירתיה. וכפירש"י בד"ה משחשכה:
שמה ימצא קדרתו שנצטננה כשירצה להטמינה וירתחנה
תחילה ונמצא מבשל בשבת. ומ' מכאן דדבר לח שנצטנן
אפי' נתבשל, יש בו משום בישול. ונראה דאין מכאן קושיא
על הרשב"א — שסובר דבלח אין בישול אחר בישול, ד"ל
שמש"ש שמה ירתיה, אין הפי' כרש"י, אלא הגזירה שמה
ירתיה ע"ג המדורה או הכירה, וזה אסור אף לרשב"א.
[ועד"א]. וכן משי"ש בס"י ש"ח ס"ד, "תבשיל שנתבשל
כל צרכו יש בו משום בישול אם נצטנן כו' בתבשיל שיש
בו מרק", הוא ג"כ לדעת הראש"ש כנ"ל, שבלח יש בישול
אחר בישול. ודינו של הראש"ש אינו מוכרח. [כנ"ל דמהא
דגזירה שמה ירתיה אין ראי' דחיישינן שמה יתן ע"ג האש
— ד"א. וע"ל מ"ש בביאורי הגר"א בס"י ש"ח ס"ד
ובסמ"ח].⁶

דוקא פנדי"ש דכיון שאין בו רוטב אין בו בישול וכמ"ש
בסי' ש"ח ס"ד ושם סט"ו דבר שנתבשל כל צרכו והוא
דבר יבש שאין בו מרק מותר להניחו כנגד המדורה כו'
וזה הוי אליבא דכו"ע ע"ש אבל רבינו מפרש דלאו דוקא
בפנדי"ש דה"ה בכל דבר שנתבשל כל צרכו ג"כ מותר
ליתן על קדירת חמין — ד"א]. והיינו עפ"י מ"ש בס"י
ש"ח סמ"ח בהגה"ה: ויש מקילין לומר דכל שאינו נותנו
ע"ג האש או הכירה ממש רק סמוך לו אפי' נצטנן מותר.
(דס"ל דאין בישול אחר בישול אפי' ברוטב הנצטנן —
מ"א סק"ט). והוא דעת הרשב"א, ובמ"ש בחידושי לשבת
מ ב, דאינו אסור כנגד המדורה ולא בכלי ראשון אלא צונן
שלא נתבשל, וגזירה הפשוט במקום בישול אסור בישול. אבל
צונן שנתבשל אפי' בכלי ראשון או נגד המדורה ואפי'
במקום שהיד סולדת בו מותר. והוא שלא יתן ע"ג האש
או ע"ג כירה ממש. וכתב הרשב"א, ותדע מדאמרין בשבת
קמה ב במשנה: כל שבא בחמין מערב שבת שורין אותו
בחמין בשבת, כלומר אפי' בכלי ראשון, ואפי' נצטנן. ומ'
דאין בישול אחר בישול. ואע"פ דאם לא היה בא בחמין
בע"ש היה חייב חטאת אם שורה בשבת, ותולדות האור
מאור, והמבשל בה חייב חטאת, כמבשל ע"ג האש ממש.
כמ"ש בפ"י גלגל חייב. תדע שם דה ב: אין נותנין ביצה
בצד המינס שבביל שתתגלגל. ובגמ' שם: איבעיא להו
גלגל מאי אמר רב יוסף גלגל חייב חטאת. א"כ ע"כ הא
דמותר לשרות, היינו משום דאין בישול אחר בישול, אף
בנצטנן לגמרי. ועוד אמרין שם מ ב: שמן [אע"פ] [אע"פ]
שהיד סולדת בו מותר קסנר ת"ק שזמן אין בו משום בישול.
ומלח אפי' בכלי ראשון מותר, משום דאין מתבשל בכלי
ראשון, כמש"ש מב ב: א"ל אביי תני רב חייא מלח אינה
כתבלין דבכלי ראשון נמי לא בשלה (ומותר ליתן ואפי'
בכלי ראשון משהעבירו מן האור — רש"י) והיינו דאמר
רב נחמן צריכה מילתא בישולא כבישולא תנורא. ומכאן
גלמד דאפילו דבר שלא נתבשל כלל, אם הוא דבר קשה
כגון בשר מותר אפי' בכלי ראשון או נגד המדורה ואפי'
במקום שהיד סולדת בו מותר. וכללל דמילתא, כי"מ שאין
כא שם ליד' צישול, כגון שנותן רחוק מן המדורה, וכ"כ
שאינו בו משום בישול, כגון שזמן דבר שהוא מבושל, או
דבר שאין מתבשל כגון מלח, מותר בין בכלי ראשון בין

ללמוד מכאן לסמוך אצל האש וכו', מ' דס"ל שדעתם שאסור.
6 יש להעיר שהלא ס"ק זה מוסב על דברי המחבר, והמחבר

וסיים: ואפשר שגם התוס' מתירין כדברי התהנות אלא שכתבו
דאין ראייה משם. ורבינו סובר שהיות וכתבו התוס' שאין

חמין בשבת תבשיל שנתבשל מערב שבת כל צרכו כגון פנאדי"ש וכיוצא בהן לחמטן לפי שאין דרך בישול בכך (סב) אבל להטמין תחת הכגדים הנתונים על גבי המיחם ודאי אסור. הגה: (סג) והוא הדין שאסור להניחו על גבי כירה אפילו גרופה וקטומה דלא התירו אלא חזרה וכדרך שנתצאר ויש מתירין ליתן לתוך התנור שאפו זו מנעוד יום דמחר שלא הטמינו זו רק אפו זו מנעוד יום לא נשאר זו רק הנל מעט ואין לחוש לבישול (כל זו) (סד) ונלמד שלא נלטן לגמרי (סה) ויש מחמירין בזה ואם החוס כל כך צתנור שהיה סולדת זו אסור ועל סימן

ביאורי הגר"א

התירו. כ"ל דוקא מנושל כ"ז חזרה מותר ואפי' הכי נעין כל התנאים וחזרה דוקא ואפי' מנעוק ורע לו דוקא חזרה מזה דלמורין שם ליח ואף ר' אשעיה כ"ל ואף שאין בישול כ"ל: (סד) ובלבד. כ"ל: (סה) וי"מ בזה שאם כ"ל. כ"ל וכ"ל:

הראש כ"ל ואינו מוכרח: (סב) אבל להטמין כ"ל. דאפי' מנושל כ"ל דאין בישול אחר בישול נכ"מ אעפ"כ אסור בהטמנה כ"מ ס' ר"מ ס"ז כל היכא דאסורין כ"ל מולפניו נפ"מ נהיה ילל איפלי ג"מ הטמנה ש"מ דס' נכ"מ אסור והיה כ"ל: (סג) והיה שאסור כ"ל דלא

ברכת אליהו

שבת לח ב: ואף ר' אשעיה כ"ל. כ"ל בסק"ז. שהג"מ מוכיחה שם שר' אשעיה סובר שמותר להחזיר בשבת, אף בנצטמק ויפה לו: דא"ר אשעיה פעם אחת היינו עומדים לעילא מר' חייא רבה והעלנו לו קומקמוס של חמין מדיוטא התחתונה לדיוטא העליונה וכו' ולא אמר לנו דבר. ומים הן מצטמק ורע לו. הרי דיני חזרה, הן אפי' במצטמק ורע לו, ואף בדבר שאין בו משום בישול, שנתבשל כל צרכו, כ"ל. ובכ"ז בעינן התנאים של עודה בידו ודעתו להחזירה, והטעם לזה, כי אם הניחו ע"ג קרקע, או שאין דעתו להחזירה אסור, משום דבטלה לה שהיה ראשונה, והוי כהנהגה חדשה, וכמ"ש הר"ן והרשב"א שם, והביאם המ"ב בס"ק ג"ה נ"ו. ומ' דכ"ז לחזרה, אבל ליתן בתחילה אסור בכ"ז. (סד) כ"ל.

(סב) דאפי' מבושל כל צרכו, דאין בישול אחר בישול בכה"ל, אעפ"כ אסור בהטמנה. כמ"ש בסימן רנ"ז ס"ז: כל היכא דאסורין הטמנה אפי' בקדירה מבושלת כל צרכה אסורין ואפי' מצטמק ורע לו. וראייה לדין זה מדאפליגי בפ"ע דשבת לו ב בשחיה, אם אסור גם במצטמק ורע לו. ולא איפליגי גבי הטמנה, ש"מ דשם לענין הטמנה בכ"ע — אף במצטמק ורע לו — אסור. והו"ה כאן — שאסור בהטמנה, אף במבושל כל צרכו. [וע"ש בס' רנ"ז סק"א] שהביא רבנו הוכח' אחר' לדין זה].

(סג) כ"ל בס"ב, גבי כירה גרופה וקטומה, שאם נטל הקדירה מעליה, דוקא מבושלת כל צרכה, חזרה מותר. ואפי' בעינן כל התנאים — עודה בידו, רוחתו ודעתו להחזירה. ואף בתנאים אלו מותר בחזרה דוקא. דהיינו כשהיתה כבר על הכירה, אבל ליתן על הכירה מתחילה בשבת אסור. ואפי' מצטמק ורע לו, דוקא חזרה מותר. מהא דאמרין

נצטנן לגמרי. וזוהי כהנתו שכתב. כ"ל, כמ"ש בסק"ט. והיינו שבס"ב כתב המחבר דמותר להחזיר רק כל זמן שהיא רותחתה. ושם כת' דבלח יש איסור בישול אחר בישול, אם נצטנן לגמרי.

ולפי מ"ש בריש סק"טא — שרבו מפרש את הדין של פנאדי"ש שלא מירר רק בדבר שאין בו מרק — נראה יותר מ"ש כאן הרמ"א: ובלבד שלא נצטנן לגמרי. שהרי לדברי רבנו, דין הפנאדי"ש הוא גם על דבר שיש בו מרק, וגם ע"ז קאי הי"מ שהביא הרמ"א כאן. ולכן כתב הרמ"א כאן: ובלבד שלא נצטנן לגמרי. והיינו שאם יש בו מרק, מותר רק אם לא נצטנן לגמרי, דאחרת יש בזה משום איסור בישול אחר בישול.

8 דעת המקילים היא דעת הכלבו — וכפי שהביאו הב"י — וז"ל: ובתנור שלנו דין חזרה בו כדן הכירה הגרופה והקטומה ואחר שהוציאו ממנה הפת או הפנאדש שאם נשאר בקצת הבלו עד למחר אפשר לומר שהוא מותר לתת בתוכו פנאדש להתחמם שם באותו הכל המועט שבו. והוכיח דלא כדעת המחמירים, וכתב: וכן נראה ודאי שלא נתנו חכמים דבריהם לשיעורין. ואם נגרוס "ואם החוס", מ' שזו רק מסקנת הרמ"א. וכתב ע"ז בשע"צ סק"ג: אי"ה' משמע דלדעה המחמרת אסור בכל גזני ואין סעם לזה וכבר הקשה באמת כן הפמ"ג ולכן כתב רבנו שצ"ל: שאם. והיינו שגם לדעה המחמירה, זה רק

הרי סובר דלא כרשב"א — המובא בפנים — שאין בישול אחר בישול אף בלח. ורק הרמ"א — כפי שכתב כאן וכפי שכתב בד"מ — סובר כשיטת הרשב"א, כמבואר בפנים. וא"כ צ"ב מ"ש כאן רבנו, שדברי המחבר הם עפ"י דברי הרשב"א. וצ"ל שאמנם כן הוא, דלדעת המחבר הוא דמותר להחזיר, זה רק בדבר שאין בו רוטב, וכמ"ש המג"א בסק"ג. אבל מאחר שדברי המחבר הם עפ"י דברי הר"ן שהביא כן בשם הרשב"א, וכמובא בב"י, וכמ"ש בבאה"ג בסק"ה, לכן כתב רבנו שהרשב"א לשיטתו. וכמבואר בפנים, שהרשב"א סובר שאין בישול אחר בישול אף בלח. אבל לדינא, גם לרבנו, דעת המחבר בדין שהביא כאן בס"ה, היא רק בדבר שאין בו רוטב. וכמ"ש המ"א הנ"ל.

7 המ"א בסק"ז כתב: ואפי' בדבר שאין בו מרק דלית ביה משום בישול אסור אם נצטנן דהו"ל כמניח לכירה לכתחלה בשבת דאסור דלא התירו אלא חזרה. והסביר הבה"ל בדיה ובלבד, שהוקשה למ"א, דהלא דין זה "קאי על פנאדי"ש דהוא דבר יבש, פשוט דהרמ"א כלל בהיש מתירין גם דבר שיש בו מרק". ולכן חידש המ"א דין חדש, דאע"פ שהוא דבר שאין בו מרק, וקיי"ל דאין בישול אחר בישול — אפי' בנצטנן לגמרי — מ"מ אסור, משום דהו"ל כמניח לכירה לכתחלה. אבל רבנו שכתב "כ"ל", אינו מפרש כמ"א. אלא מפרש דקאי על דבר לח, שבה יש איסור בישול אחר בישול, אם

שי"ת (סו) וכל הדברים שאסור לעשות מוצרים אלו אסור לומר לאינו יהודי לעשות לכן אסור לומר לאינו יהודי להחם הקדירה אם נלטנן (סז) ואם עשה כן אסור לאכלו אפי' טונן (צ"י ורש"י צ"י) (צ"י ורש"י צ"י) (סח) חומס אם לא נלטנן כל כך שעדיין ראויים לאכול אם חממו אותו האכנס יהודים מותרים לאכול לכן נוהגים שהאכנס יהודים מוציאים הקדירות מן התנורים שמטמאים צהן ומשיצים אותן אל תנור בית החורף או עליו (סט) ומצערת [השפחה] אח"כ התנור ההוא וע"י זה הקדירות קוהרים

ביאורי הגר"א

פסיק ריש' כמ"ש צנינה ל"ו ותפצלה כו' ואע"ג דלין צמינו נינור ובשבת ק"כ ב' צנה אפי' ר"ש מודה כו' וכן אמירה אסור אף באיסור דרבנן כמ"ל ואפי' עשאו מעמנו כמ"ל מהא דצנינה וכן מנכרי שנה לכנו' שם ק"כ"א ח' דכותה גני נכרי כו' מ"מ אמירה נפסיק ריש' מותר שנייה אסורין קלין. תה"ד. וליע' בפסיק ריש' דוקא גדלא ניהא אלל דצנינה אסור ומדאורייתא מותר' ק"ג ח' והא אצני ורנא כו' ופריך (שתה"ל) [שיה"ל] חיינ' וזס קל"ג רנא חמר אפי' תימא כו' וגם מה שחילק האיסורין דוקא גדול. ונראה שגם רמ"א לא סמך עמנו ע"י ואין מותר רק צה"מ שלל נלטנן לגמרי וז"ש לכן נוהגין כו'

(סו) וכל הדברים. שאף באיסור דרבנן אסור אמירה לנכרי כמ"ש נכרי שנה לכנו' כו' אף שח"ל לגופה: (סז) ואם עשה כן. דאף באיסור דרבנן אסור אף נכרי אף נדיענא כמ"ש צנינה כ"ה ח' חוץ לתחום אסור כו' וכ"ש לפי הפוסקים נגלטנן אסור מדאורייתא דלא כמ"ל: (סח) אמנם אם לא. כמ"ש נפסיק ואם התירס אינו יהודי כו' דאפי' מלטמק ויפה לו מותר לע"ג שנהה כיון שיכול לאכול צלה כך: (סט) ומבערת [השפחה] אח"כ התנור. דלין מתכוין בצניל הקדירה ואע"ג דפסיק ריש' הוא מ"מ אינו אסור אלא מדרבנן כמ"ש תוס' נכריתות (כ"ג) [כ' ז'] ויבואל ל"ד ב' והוי שנות דשנות ואף ע"ג דאף נדרבנן אסור

ברכת אליהו

להחם בית החורף, דשרו בה רבנן, דהכל חולים אצל צינה, לכן מותר. ואע"ג דפסיק ריש' הוא, מ"מ פסיק ריש' אינו אסור אלא מדרבנן. כמ"ש תוס' נכריתות ב' ד"ה סבירא ליה. שכתבו שם התוס', דלר"ש דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור, גם פסיק ריש' אינו אסור אלא מדרבנן, כיון שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה. וכמ"ש בסקלית. וכמ"ש תוס' ביומא לד' ב' ד"ה ה"מ כו': אבל לרבא דסבירא ליה מודה ר"ש בפסיק ריש' לא שני ליה בין אביו בין אחר כיון דסבירא ליה בשבת מדרבנן [אסור] פסיק ריש' אע"ג דמדאורייתא שרי משום מלאכת מחשבת וכו'. הרי דהתוס' ס"ל דאינו אסור לר"ש רק מדרבנן, ולהכי באמירה לעכו"ם, כיון דכל מלאכה ע"י עכו"ם אינו רק מדרבנן, בזה לא גזרו רבנן, והוי בשבות דשבות. ואע"ג דאף בשאר איסורים מדרבנן אסור פסיק ריש'ה, כמ"ש בבבא מציעה לו א. דאיתא שם: פורסין מחצלת ע"ג כורת דבורים בשבת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ובלבד שלא יתכוין לצוד וכו' במאי אוקימתא

(סו) שאף באיסור דרבנן, אסור אמירה לנכרי, כמ"ש בשבת קכ"א א במשנה: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה. ואף שהכיבוי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה ופטור עליה ואסור רק מדרבנן. הרי שאף באיסור דרבנן, אסור אמירה לנכרי.

(סז) דאף באיסור דרבנן, אסור אף אמירה לנכרי אף בדיעבד, כמ"ש בבבא מציעה כד ב' כה א: נכרי שהביא דורון לישראל וכו' חוץ לתחום אסור כו'. וכ"ש לפי הפוסקים דבנצטנן אסור מדאורייתא, כמ"ש בסי' שי"ח ס"ה, דלא כמ"א.

(סח) כמ"ש בסי' א: ואם החזירים א"י בשבת דינו כשכח ושיהיה. והיינו דאפילו מצטמק ויפה לו מותר. [והטעם] שמותר, הוא כמ"ש המג"א בסק"ג: דלא נהנה ממנו כ"כ כיון שכבר היה ראוי לאכול. והו"ה כאן, אע"ג שנהנה מהתמים, כיון שיכול לאכול כלא כד, מותר. [ועיין לקמן סימן רע"ו סק"ד].

(סט) דאין מתכוין הנכרי בשביל לחמם הקדירה, אלא

לו. ששם כתב המ"א: ועיין בב"י ס"ט רנ"ט בשם המרדכי דאם צוה לא"י לעשות לו מלאכה דרבנן אין אוסרין התבשיל. ולפי"ז ביאור דברי רבנו הם — כפי שכתב השער הציון בסק"ג — שאיסור דרבנן ע"י א"י אסור בדיעבד, וכ"ש לפוסקים בסי' שי"ח שאם התבשיל נצטנן אסור מדאורייתא, שדאי נאסר התבשיל בדיעבד, ודלא כמ"א הנ"ל שם מדבריו שיש להתיר בדיעבד.

ברם, מדברי רבנו בסק"ט שכתב, ואפילו עשאו מעצמו כמ"ל מהא דביצה, מ' דרבנו למו מהא דביצה שגם בבח"ג — שהישראל לא צוה לא"י להביא לו — אסור, כיון שהעכו"ם עשה דבר שלישראל אסור לעשותה.

ולפי"ז נראה — כמ"ש הד"א — שכונת רבנו היא, לדברי המ"א בסקלית. שהמ"א כתב שם שדברי המחבר, ואם עשה כן אסור לאוכלו, מ"מ שזוה לא"י לעשותה. ורבנו חולק על המ"א, וס"ל דאף אם הישראל לא צוה לעכו"ם אסור, וכמ"ל מהא דביצה. והטעם הוא כמ"ל, כיון שהגוי עשה דבר שלישראל

אם החום כל כך בתנור שהיד סולדת בו. ועוד כתב שעה"צ שם להוכיח כדעת רבנו: דאם נימא דלהחמירין. והוא דעת הב"י אסור אפילו אין היד סולדת בו לא יצדק ראיתו ע"ז מה שכתב דלא נתנו חכמים דבריהם לשעורים ומה נתינה לשעורים הוא זה הא בכמה מקומות מבואר החלוק בזה אלא ודאי להכלילו שמיכל מיירי אף באופן זה שהיד סולדת בו ואפ"ה שרי משום דחומן מעט וע"ז הקשה דלא נתנו דבריהם לשעורים. וסיים שם: ואף דשאר אחרונים לא נחתו לזה העיקר כהנ"א.

ומ"ש רבנו "כמ"ל, פי' הד"א דכוונתו ל"ס"ק ס"א דלהרא"ש בדבר שיש בו רוטב ואפי' אם נתבשל אסור ליתן בכלי ראשון והו"ה בתנור שהיד סולדת בו. ויותר נראה שכונת רבנו בכתבו "כמ"ל", לומר שבמקום שהיד סולדת בו, איכא איסור. וכמ"ל בסק"ט, ובהערה 1 שם.

9 לכאורה היה מקום לפרש, שכונת רבנו לדברי המ"א בסק"ק

ברכת אליהו

אינו אסור אלא מדרבנן, משום שכיבוי היא מלאכה שאינה צריכה לגופה, ואפ"ה אסור בפסיק ריש"י. וכן אמירה לנכרי אסור אף באיסור דרבנן, כנ"ל בסקס"ז. ואפי' עשאו מעצמו אסור להנות מזה, כנ"ל מהא דביצה [וראה בהערה 9]. וכן מ' מנכרי שבא לכפות כו' שבת קכא א, דכותה גבי נכרי כו' ¹⁰. ומכל הנ"ל מ', דפסיק ריש"י אסור אף בדרבנן, וגם אמירה לנכרי אסור אף בדרבנן. ולפי"ז היה צ"ל גם כן, דאסור לומר לעכו"ם לבער תחת התנור, אף דאין האיסור מדרבנן. מ"מ אמירה לנכרי בפסיק ריש"י מותר,

ושם מצינו רק את העקרון שאמירה לנכרי בפסיק ריש"י מותרת. כמש"ש ד"ש חילוק בשבות דרבנן בין מתכוין גמור ללא מתכוין דפסיק ריש"י. ואף עצם הדין דכל פסיק ריש"י אסור רק מדרבנן, לא כתוב בתרומת הדשן שם.

וביותר צ"ע מה שסיים רבנו "וגם מה שחילק האיסורין דוחק גדול". ומ' מדבריו שהתה"ד מחלק בין פסיק ריש"י בסתם איסור דרבנן לאמירה לנכרי. ולמעין שם בתה"ד לא נראה כן. ובסימן ס"ד כתב, שאפי' לישראל מותר לו לעשות פסיק ריש"י בדרבנן, א"כ מוכח שהוא סובר שבכל איסור דרבנן יש פסיק ריש"י, ולא רק באמירה לנכרי.

אולם אפ"ל בדוחק, שרבנו אויל לשיטתו לקמן בס"י ש"ד סק"י. שכתב שם דהתה"ד חזר בו ממש"ש שפסיק ריש"י בכל איסורין דרבנן מותר. ולכן כתב רבנו כאן, דהא דמתייר התה"ד בס"י ס"ז רק באיסור דרבנן של אמירה לעכו"ם.

אך עדיין הלשון שכתב רבנו בדעת תה"ד, ששיניהם איסורין קלי"ן קשה, כי לא נזכר מעין זה בדברי התה"ד. וגם מ"ש רבנו "וגם מה שחילק האיסורין", צ"ע. שם' מלשון זה, שהתה"ד חילק חילוק זה — שרק באמירה לנכרי מותר. וזה ליתא שם. וגם בסימן ס"ז הביא התה"ד את דברי המרדכי בפרק הזורק, שמשם הוכיח בס"י שכל איסור דרבנן — לא דוקא באמירה לנכרי — מותר בפסיק ריש"י.

אח"כ ראיתי בשיטות יעקב כאן אות י"ז, שדן בדברי התה"ד הנ"ל. וגם שם ר"ל שרק בפסיק ריש"י בשבות דאמירה לנכרי, מתייר התה"ד. ואח"כ כתב ש"אגמם הדין באמת נכון הוא אך לישן דהתה"ד שכתב דלא אסורין פסיק ריש"י במדי דרבנן. מוכח שבכל פסיק ריש"י באיסור דרבנן, התה"ד מתיר.

וכתב ה"ה"א בסקל"ח: הנה רבנו לקמן ס"ק ס"ט מקשה על התה"ד דס"ל בפסיק ריש"י, והוי מדרבנן מגמ' דשבת ע"ש אף כאן ולא ניתא ליה כלל במאי הגדולים מבעורות בניתוק הקרירות הוי מלאכה שא"צ לגופה ואינו אסור רק מדרבנן וכמש"ש בתוס' כריתות שם וא"ת א"כ [דהוי פסיק ריש"י] אפי' ריש"י מודה ומאי קאמר דת"ק [דפוסר מחסאת] כר"ש ס"ל וי"ל דהכא ה"ס משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה כו' ע"ש. עכ"ל. וכחילוקו של ה"ה"א נראה ג"כ משער הציון סקמ"ג וכן הביא בספר שמירת שבת כחלכתה מהדורה תשל"ט פרק ל"א הערה א, בשם הגרשניז אירובך שליט"א.

ובחילוק הנ"ל מדוקדקים דברי המ"ב. שבשעה"צ סקק"ד הביא שדעת הלבוש וצ"ת ומ"א וא"ר ותו"ש היא, שמש"ש הרמ"א "לכן נוהגין וכו'", זה אף בנצטנן לגמרי. ודלא כס"ז בסק"י. וסיים שם: ואף שהגרי"א ג"כ התמיר בנצטנן לגמרי מ"מ הנוהג להקל ככל אלו הגדולים בודאי אין למחות. ולא כתב שלכתחילה יש לסמוך על הגדולים הנ"ל, והיינו מכיון שבאן זה פסיק ריש"י ניתא ליה. ואילו לענין הדין שמוזכר לעיל בסקל"ח, כתב המ"ב בסקנ"א ש"ש לסמוך ע"ז המגלין ע"י אי"י. והיינו משום דשם לא ניתא ליה, וכמש"ש בשעה"צ סקמ"ג. ולכן אפשר לסמוך אפי' לכתחילה על המקילים.

ולעצם דינו של התה"ד ראה כאן בס"י סק"י. וכו"מ ס"י ש"ד סק"ה. ובענין עיקר הדין, אף פסיק ריש"י בשבת אם זה דאורייתא או דרבנן, ואם זה אסור רק במדי דרבנן, ואה בשדי חמד כללים מערכת הפ"א כלל כ"ו, כ"ח, ובספרים שציין סם. ובחלק מהספרים שציין שם מוכח שנקטו בדעת התה"ד. וככל איסור דרבנן התה"ד נוטה להתיר. וראה גם בדעת תורה כאן.

כ"י. יהודה דאית ליה מוקצה אימא סיפא ובלבד שלא יתכוין לצוד אתאן לר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר ותפסר דר"ש והא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק ריש"י ולא ימות וכו'. אע"פ דצידת דבורים אסור רק מדרבנן, משום דאין במינו ניצוד, ואפ"ה אסור ר"ש בפסיק ריש"י. וכמש"ש בשבת קכ ב: תנא גר שאחורי הדלת פותח ונועל לכדכו ורבא כבתה וכו' כהא אפי' ריש"י מודה דהא אביי ורבא דאמרי תרוייהו מודה ר"ש בפסיק ריש"י ולא ימות. ואע"פ דבכיווי אף אם מתכוין

אסור לעשותו. ועיין בד"א כמה שרצה ליישב את דברי המ"א. 10 שם במשנה תנן: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה וכו'. ורבנו בסקס"ז ציין למשנה זו, והוכיח מכאן שאף באיסור דרבנן, אסור אמירה לנכרי. שהרי כיבוי היא מלאכה דרבנן, ובכ"ז אסורה אמירה לנכרי.

ומה שציין רבנו לדברי הגמ' שם "וכותה גבי נכרי כו'", ז"ל: הגמ' שם: דכותה גבי נכרי דקא עביד לדעתיה דישאל מי שרי נכרי לדעתיה דנפשיה עביד. וצ"ב מהי כותה רבנו בהביאו דברי הגמ' הנ"ל. הלא מהמשנה גופא מוכח כן, שכת' שם "אין אומרים לו כבה, וכמש"ש רבנו לעיל בסקס"ז. ששם הביא רק את דברי המשנה, ולא ציין לגמ' זו.

ואולי אפ"ל בדוחק, שהרי רבנו בהמשך דבריו חולק על דברי התה"ד, וסובר שבדניחא ליה אסור מדאורייתא, וכמו שבארנו בפנים, ולכן כאן נצ"ח רבנו להדגיש, שהסוגיא מיייר בדניחא ליה. וכפי דאיתא שם בגמ': גבי נכרי דקא עביד לדעתיה דישאל וכו'.

וגם תוס' בשבת שם ד"ה אין אומרים, כתבו: אפי' באיסור דרבנן אמירה לנכרי שבות כדאמרינן לקמן בפרק שואל (קנ א) לא יאמר אדם לחבירו שכור לי פועלים כו' דמוקי לה בחבירו נכרי וכן מוכח בפרק הדר (סז ב) גבי ניתי חמימי מגו ביתא, עכ"ל. ומדברי התוס' שכת' "כדאמרינן לקמן", וכן מזה שאל כתבו שכן מ' מדברי המשנה, חזינן דעיקר הוכחתם היא מהא דלקמן קנ א ומלקמן סז ב.

והא דהתוס' לא הוכיחו גם מגמ' זו — כפי שהוכיח רבנו, י"ל דהתוס' שם בד"ה שמע מינה כתבו, שסוגיית הגמ' שם אולא כרבי יהודה דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה; ואי כרי שמעון, ומייירי כשצריך לאותו כיבוי, ע"ש. ולכן שם מיייר באיסור דאורייתא. וא"כ אין הוכחה מסוגיא זו. ורבנו שכן הוכיח מסוגיא זו, אפ"ל שההוכחה היא לא מעצם הסוגיא, אלא מהא שזין זה הובא להלכה לקמן סימן של"ד סכ"ה. והרי המחבר פוסק שמלאכה שאינה צריכה לגופה פסורה, ואעפ"כ הביא דין זה להלכה. ומוכח מכאן שפסיק ריש"י אסור אף בדרבנן.

ועוד אפ"ל בדרך אחרת, שמלאכת כבוי — שאיסורה הוא רק מדרבנן ולא מדאורייתא — משום מלאכה שאינה צריכה לגופה — תמורה יותר משאר מלאכות שעיקרן מדרבנן. ולכן כתבו התוס' "כדאמרינן לקמן וכו'", ולא הוכיחו ממלאכת כיבוי, משאר מלאכות — שאף באיסור שעיקרו מדרבנן, גם אסור אמירה לנכרי. וגם רבנו להלן בסימן ש"ד סק"א כתב דיש לדחות ראיה זו מכיבוי, דיש לומר דמלאכה שעיקרה מדאורייתא, חמורה ממלאכה שעיקרה מדרבנן.

ומאיך גיטא צ"ב מדוע רבנו לא הביא את הוכחות התוס'. והא דלא הביא רבנו הוכחה מעירונין גבי "ניתי חמימי מגו ביתא", י"ל כיון שזה דומה לתר ביצה, שרבנו הביא זאת בסקס"ז, וגם רמז כאן לזה. והא דלא הביא רבנו ההוכחה הראשונה של התוס' מ"ל יאמר אדם שכור לי פועלים", אפ"ל משום אין ראיה. ד"ל שהאיסור הוא לא משום אמירה לעכו"ם שבות, אלא משום "ממצוא חפצך", וכמש"ש רש"י ד"ה לא. ואגמם מדברי רבנו בסימן רמ"ז סק"ב, נראה שסובר שהאיסור הוא לא משום ממצוא חפצך. אולם ע"ש בד"א שמבאר שרבנו לא חולק על דברי רש"י.

ומה שציין רבנו להלן לתה"ד, זה שם בס"י ס"ו. ויש להעיר שכל השקלא וטריא שכתב רבנו כאן, ליתא שם בתרומת הדשן.

באר הגולה

א שבת י"ח.

ונרתחים (ע) חלל ע"י ישראל חסור נכי האי גונאל (תהי"ד) חלל חס הקדירות עדיין חמין מותר להעמידן חלל חסור בית החורף ומותר שנתפזר דמטורים שלטו יש להם דין כירה וסמיכה נכירה שלילה גרופה וקטומה כדון גרופה וקטומה לענין נתינה עליה וכבר נתפזר שנהגו להקל בחזרה נשנת אפילו הכיתה ע"ג קרקע והיה לסמוך לתור שאינו גרוף וקטום הואיל והקדירה עדיין (עא) חס ומנושל כל נרכו וכן המנהג פשוט להחיר ועיין לקמן סימן שי"ח:

רנד דיני תבשילין המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת. ובו ט' סעיפים

א (א) אף על פי שבשר חי מותר להשהותו הני מילי בקדירה אבל בצלי (ב) שאצל

ביאורי הגר"א

מדפריך חמין צולין וכן לקמן משלשין כו' ולהכי נרחא ולא שריק אפי' נחיל חסור: (ב) שאצל האש. לשון הש"ע מחזיק ש"ל לאפוקי ע"ג נחלים שאז נכ"ע חסור

ר"ל נכ"ע: (ע) אבל ע"י ישראל. נ"ל ל"ד ח' אחד כו': (עא) חם ומבושל. כ"ל נכ"ע: **רנד** (א) אע"פ. תוס' סס ד"ה האי. כ' נכ"ע דלגלי חירי

ברכת אליהו

המשך למ"ש קודם לכן, אם לא נצטנו וכו'"]. ור"ל בכה"ג — שלא נצטנו, אז נוהגים שהעכ"ם מוציאים. אבל בנצטנו לגמרי, גם הרמ"א מודה דאסור, אף ע"י עכ"ם.

(ע) ביצה ל"ד א: תניא אחד מביא את האור ואחד מביא את העצים כו' כולן חייבין ותניא אחרון חייב וכולן פטורין ל"ק הא דאיתי אור מעיקרא (כולהו עבדי מעשה — רש"י) הא דאיתי אור לבסוף (איהו הוא דעבד והנך לא עבדי מידי — רש"י). הרי שאף שהאחרון הביא אור לבסוף, מ"מ הראשון פטור. ומ' שהראשון פטור אבל אסור. [ועמ"א סקמ"א].

(עא) כנ"ל בפ"ב ברמ"א: ודוקא שהתבשיל מבושל כל צרכו ואז מותר להחזירו וכו' מיהו אם נצטנו לכו"ע אסור. ועמ"ש.

רנד (א) [בבא"ג סק"א ציין לשבת יח. ושם בעמוד ב איתא: האי בישראל דגדיא ושריק שפיר דמי וכו' דברחא ולא שריק אסור וכו'. ומ"ש המחבר דבצלי אסור, כ"ה] בתוס' שם ד"ה האי. וכתבו שם התוס' דכתב בה"ג דמכאן ואילך בצלי איירי. וראייתו מדפריך שם מאין צולין בשר בצל וביצה. וכן הוכיח מדברי הגמ' שם לקמן כ' א, שמביאה את הדיון של גדיא ושריק, על הדיון של "משלשין את הפסח". וסיימו התוס': ולהכי ברחא ולא שריק אסור אפי' בחיאי כיון דמירי בצלי ראוי לאוכלה בלילה ואתי לחתויי. [והמ"א בסק"א ושאר אחרונים מפרשים, דמ"ש המחבר "שאצל האש", בא לאפוקי צלי קדר. ומדברי המשנה ברורה סק"ג ושער הציון סק"ג מ' שמפרש שרבנו לא חולק ע"ז, אלא שמפרש שהמחבר גם בא לאפוקי אם נותנו על גבי האש ממש].

(ב) איתא בשבת יח ב: האי גשרא דגדיא ושריק שפיר

ששניהם איסורין קלין — תהי"ד. וטעמו כיון שהאיסור הוא רק משום פסיק ריש', והאיסור השני הוא אמירה לנכרי, ושני האיסורים קלים משא"ר איסורי דרבנן, ובכה"ג לא מצינו דאסור. ודבריו צ"ע, דפסיק ריש' דוקא ברלא ניהא ליה אסור רק מדרבנן — דאז הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. אבל בדניחא ליה, רק דאינו מתכוין, אסור מדאורייתא אף לר"ש. מדאמרינן שם קג א: ת"ר התולש עולשין והמורד זרדים אם לאכילה בגרוגרת אם לבהמה כמלא פי הגדי וכו' אם לייפות את הקרקע כל שהו אטו כולו לא ליפות את הקרקע נגיהו רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו באגם שנו אביי אמר אפילו תימא בשדה דלאו אגם וכגון דלא קמיכוין והא אביי ורבא דאמרי תרווייהו מודה רבי שמעון בפסיק ריש' ולא ימות לא צריכא דקעביד בארעא דתבריה (לא איכפת ל' ליפות — רש"י). ושם מירי לענין חיוב חטאת, ומדפריך שיהא חייב, מ' דגם לר"ש, בפסיק ריש' דניחא ליה אסור מדאורייתא. ושם קלג א, הגמ' לומדת מפסוק שאע"פ שיש בהרת במילה, ימול. ומקשה הגמ': הא ל"ל קרא דבר שאין מתכוין הוא ודבר שאין מתכוין מותר. ומשינן: רבא אמר אפילו תימא ר"ש מודה ר"ש בפסיק ריש' ולא ימות. הרי דס"ל לרבי שמעון דפסיק ריש' אסור מדאורייתא, מדבעינן קרא להתיר. [ועד"א]. וגם מה שהתהי"ד חילק האיסורין דחוק גדול. שדוחק גדול הוא לחלק ולומר, דמצינו דגורו בפסיק ריש' באיסור דרבנן, וגם גזרו אמירה לעכו"ם בשבות, ואפי"ה בשניהם יחד — אמירה לעכו"ם ופסיק ריש' — לא גזרו. ונראה שגם הרמ"א לא סמך עצמו ע"י, ואין מתיר רק בכה"ג — שלא נצטנו לגמרי. וי"ש הרמ"א: אם לא נצטנו כו' לכו' נוהגין וכו', הוא ענין בפני עצמו, וקאי אף בנצטנו לגמרי. אבל לפימ"ש לעיל, דברי הרמ"א כאן, הם

האש אסור להניחו סמוך לחשיכו' (ב) שממחר להתכשל ואתי לחתוי והני באר הגולה
מילי (ג) בבשר שור (ד) או עז ב אבל בשר גדי

ב שם כלשנה נהרג
וכרז ירמיה הרי"ף
יהונתן נפ"ג והחוספות.

ביאורי הגר"א

אסור ואף ר"ח מודה שג' שלהם והא' אר"ח בין שריק בין כו' התם מיתנה כו' ולג' תי' נגידה ופי' דלא ונתנה לינו ונתנל ונהרה ולפיכך מודה ר"ח לאסור וזה נסתרה רח"ת תוס' וכן ראה שניה של תוס' ונדושי למעלה משום דקש"ל ליה זיקא אלא כו' נ"מ אינה ראה כ"ל דהא ליק' אלא נזקקוס שאל' לחיתוי נשר מנתה דוקא:

כחש נס"ג והטור שכ' אלל האש ר"ל נתנור וכחש רש"י: (ב) שממחר. תוס' הג"ל: (ג) בבשר שור. רמב"ם וכה' גירושלמי פ"ח הלכה ה': (ד) או עז. פ' כו' ירמ' ללישנה נהרג ונדמרינן שם הא' קרא כו' וכן שם כ' ה' והאמר נור נגידה כו' רי"ף ותוס' שם אלל סה"ת ונורדכי פ' כהנאוניס שפ' כרז אשי ויח"מ כ' דלא מיתנהי

ברכת אליהו

מעט חמימות. ולכן כתב המחבר, דבשר שור אסור, כי צריך ביטול רב. וכמ"ש ש"מ ב: צריכא מילחא בישולא כבשרא דתורא. וכה' בירושלמי שם פ"א הי"ח. [הנה בהלכה ה' לא מצאתי מאומה מבשר שור ונראה דט"ס הוא וצ"ל פ"א הלכה י' דאיתא שם על מתני' דאין צולין בשר כו' תבטיל שור שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר כו' הרי דס"ל להירושלמי דבשור יש להחמיר יותר דקמ"ל דאם נתבשל כמאכל בן דרוסאי שרי — ד"א].

(ד) איתא בשבת יח ב: האי בישראל דגדיא (ופירש"י: קשי ליה זיקא) ושריק (פי' התנור בטיט סביב כיסוי אינו מוכן לחתות — רש"י) שפיר דמי דברחא ולא שריק אסור (ופירש"י לא קשיא ליה זיקא ואתי לגלויי פי התנור ליטול כיסוי לחתות) דגדיא ולא שריק (איכא חדא לאיסורא וחדא להיתרא — רש"י) דברחא ושריק רב אשי שרי ורב ירמ' מדיפתי אסיר וכו' איכא דאמרי דגדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי דברחא גמי ושריק שפיר דמי כי פליגי דברחא ולא שריק דרב אשי שרי ורב ירמיה מדפתי אסיר. ודעת המחבר, דסגי בחדא מעליותא — גדיא לבד או שריק לבד — היא כשיטת הפוסקים שפ' כרב ירמיה ללישנא בתרא. [דבכל מקום קי"ל כל"ב ובפרט בדברנו דלא הוי רק גזירה שמא יתהה לפסוק כל"ב לקולא — ד"א], והא דפסקינו כר' ירמיה הוכיח הרי"ף שם, דהוא מדאמרינן שם דאי קרא כו'. דאיתא שם: אמר רבינא האי קרא חייא שפיר דמי כיון דקשי לי' זיקא כבשרא דגדיא דמי. הרי דדי במעליותא אחת של גדיא — כר' ירמיה. והו"ה דסגי בחדא מעליותא דשריק. וכן מוכח שהלכה כר' ירמיה — דבעינן חדא מעליותא — בשם פ. א. דתנן שם יט ב: משלשלין חדא הפסח בתנור עם חשכה. ובגמ' שם כ א: מאי טעמא משום דבני חבורה זריזין הן הא לאו הכי לא והאמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי התם מיתנה (ופירש"י: ואם פותח פי התנור עייל בית זיקא וקשי ליה) הכא לא מיתנה (ופירש"י: ואי מגלי ליה לא קשי ליה זיקא הלכך אי לא דרזיזין הן אסור). והוכיחו מכאן תוס' שם יח ב ד"ה התם, דס"ל לגמ' בפשיטות דסגי בחדא מעליותא וכרב ירמיה. כן ס"ל לרי"ף ולתוס' שם.

אבל מדינת בהל' שבת סי' רכ"ג ומרדכי בשבת סי' רנ"ג, רנ"א פ' כהנאוניס שפ' כרב אשי — דלעולם שרי אפי' ברחא ולא שריק. ומ"מ פת' שרק מיתנחי מותר, ולא מיתנחי אסור. ולפימ"ש' מדברי הגמ' כ א ולפירש"י שם, יוצא

דמי דברחא ולא שריק אסור. ופירש"י שם, דבשר גדי מותר כיון שקשי ליה זיקא. ואילו דברחא — שהוא איל גדול לא קשיא ליה זיקא, ולכן אסור, משום דאיכא חשש שמא יגלה פי התנור ליטול כיסוי לחתות. אבל הרמב"ם בהל' שבת פ"ג הי"ג מפרש הטעם — שגדי מותר — משום שא"צ בישול, רק חמימות מעט, והאדם יחוש לחתות שמא יתחרך. אבל באיל אסור, כיון דצריך בישול, יש לחוש שמא יתהה. והמחבר פוסק כהרמב"ם, ולכן לשון השו"ע שכתב, "שאצל האש", מדוקדק. שר"ל שדוקא אצל האש אסור להניחו סמוך לחשיכה בבשר שור, אבל בגדי מותר. לאפוקי ע"ע נחלים, שאז כמ"ע — אף בגדי — אסור. וכמ"ש בפ"ב: אין צולין כו' בשר ע"ג גחלים וכו'. והאיסור הוא אפי' בגדי, דכיון שהוא ע"ג גחלים, יש לחשוש שמא יתהה. וטעם זה שייך אף מחוץ לתנור. דהגמ' שם מקשה: ולרב אשי דשרי (והתניא) [והתנן] אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום. ומשינינו: התם בבשרא אגומרי. הרי דעיקר הקפידא במה שהוא ע"ג הגחלים — ולא במה שהוא מגולה. אבל הטור ס"ל כפירש"י הג"ל, דטעם האיסור הוא משום דקשי ליה זיקא כשפותח את כסוי. ולפי"ז אין חילוק בין אצל האש לע"ג האש. ואש. ולכן צ"ל שמא שהטור כתב, "אבל בצלי שאצל האש אפי' חי אסור להניחו וכו'", אין כוונתו לומר — כפי שכתב המחבר — שדוקא אצל האש אסור רק בשור, אבל ע"ג גחלים אף בגדי אסור. אלא ר"ל דמיירי בתנור, וכשהתנור מכוסה. [ולפי"ז הלשון ש, אצל האש", אינו מדוקדק כ"כ כמו לשו"ע — ד"א]. וכמ"ש רש"י שם — על תירוצ' הגמ' "התם בבשרא אגומרי" —: שאינו בתנור דאפי' כיסוי ליכא ומוכן להפוך בו ולחתות. ולפי"ז עיקר הקפידא הוא בזה שהתנור מכוסה. דאילו במגולה הלא נשיב זיקא, ואסור לעולם.

(ב) כ"מ מתופ' בשבת יח ב ד"ה האי, הג"ל בטק"א. ושם כתבו תוס' שלנו, "ברחא ולא שריק אסור אפי' בחי"א כיון דמיירי בצלי ראוי לאוכלה בלילה ואתי לחתוי". וכונתם שזה ממחר את הבישול, ולפיכך אתי לחתוי.

(ג) כ"כ הרמב"ם בהל' שבת פ"ג הי"ג. דבשבת יח ב איתא: דברחא ולא שריק אסור. ופי' רש"י בד"ה ברחא: איל גדול לא קשיא ליה זיקא ואתי לגלויי פי התנור ליטול כיסוי לחתות. ולפי"ז י"ל דבשר שור שרי, דקשי ליה זיקא. ומ"ש המחבר, "בבשר שור", מפני שהוא מפרש כהרמב"ם, דהטעם דגדי מותר, משום דא"צ בישול כ"כ רק

באר הגולה

ג לפי' רמז"ס שס.
ד שס נגמול.
ה לפי' הרמז"ס שס.

(ה) ועוף (ו) שהם מנותחים לאיברים מותר דלא חיישינן לחיתוי ג שאם יחתה בגחלים יתחרך (פירוש יאל מגדר הללי ויכנס נגדר הנשרף) הבשר שאינו צריך אלא חמימות האש בלבד ו ואם הוא בתנור וטח פיו בטיט בין גדי ועוף שלמים בין בשר שור או עז מותר דלא חיישינן לחיתוי ה שאם בא לפתוח התנור ולחתות תכנס הרוח ויצטנן התנור ויתקשה הבשר ויפסיד. הגה: (ז) ולין חילוק זה בין אם הוא חי לגמרי או שנתבשל קצת (זי) (ח) וכל זמן שחלל הגוף שלם לעיני שנין עליו ראשו וכרעיו מקרי שלם (הגהות מרדכי) (ט) ויש מחמירין וסוברין דנתנור

ביאורי הגר"א

ועל כרעיו: (ט) ויש מחמירין. לשיטת רש"י דטעם דגדיל ומסס דקשי ליה זיקא ולכן מה שאוסר צמצ עיג גחלים ליד דהיה אלל גחלים ולף נתנור כ"ז שהוא פתוח ללא שייך קשי זיקא שזללשה פתוח וז"ש ועיג האש שהוא

(ה) ועוף. סה"ת והגמ"ו: (ו) שהם. שס כ' ח': (ז) ואין חילוק. ר"ל צנזק שמוחר לפי' צנזל קצת ולל הגיע לנצח מותר מדפריך חלין צולי: (ח) וכ"ז שחלל. מדלנור גבי פסת התם לל מנתח ושס כל' על ראשו

ברכת אליהו

זו ראייה דהא קמ"ל רבינא דאפילו רב ירמיה דפליג בברחא ולא שריק בקרא חייא מודה משום דכבשרא דגדיא דמי ולית בה פלוגתא ואדרבה דרב אשי דהוא בתרא דעידא. (ה) [לעיל בסק"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת יח ב, שבשר גדי מותר. ומ"ש המחבר שגם עוף מותר, כ"ה] כשה"ה הל' שבת סי' רכ"ד ובהגמ"ה הל' שבת פ"ג ה"ג אות ז. [והב"י הביא כן גם בשם הסמ"ג, הסמ"ק והר"ו"ה]. (ו) שבת כ א הנ"ל בסק"ד, שרק מינתח מותר אבל לא מינתח אסור.

(ז) ר"ל במקום שמותר אפי' בבשיל קצת ולא הגיע למאכל בן דרוסאי מותר. והוכחה לכך, מפרש"י בשבת יח ב, מאין צולין. איתא שם: ולרב אשי דשרי (והנתנן) אין צולין בשר בכל וביצה אלא כדי שיצולו במעור יום וכו'. [ואי נימא דפלוגתא דר' ירמיה ורב אשי לא קאי רק בחי אבל בנתבשל ולא הגיע כמאכל בן דרוסאי אסור א"כ מאי קושיא מאין צולין דילמא התם מיירי בכבר נתבשל קצת וקמ"ל דאין להניחו עוד לצלות עד שיגיע כמאכל בן דרוסאי אבל חי שפיר דמי אלא ודאי דמאן דמתיר וכו' אפי' בנתבשל ולא הגיע למאכל בן דרוסאי — ד"א].

(ח) מדאמר גבי פסת התם לא מנתח, ושם נא' על ראשו ועל כרעיו.

(ט) לשיטת רש"י בשבת יח ב, הנ"ל בסק"ב, דטעם דגדיא שרי משום דקשי ליה זיקא ולא מגלי ליה, (דלא כרמב"ם משום דמתבשל מהר). ולכן מה שאוסר המחבר בסי"ב לצלות

דהא דאסור בלא מינתח, הוא רק לר' ירמיה, ולרב אשי מותר. ולפ"ז לאלו שפסקו כרב אשי, צ"ל שיהי' מותר גם כדלא מינתחי. ומ"מ גם הגאונים הללו כת', שאף רב אשי מודה שאסור. שג"י שלהם בגמ' שם היא: והאמר רב אשי בין שריק בין לא שריק שפיר דמי. ול"ג כמ"ש בפנינו תיב': והאמר מר גדיא. והקושי' היא מזה שאפי' ברתא מותר. וע"ז משני הגמ': התם מינתח הכא לא מינתח. ופי' דלא מינתח אינו מתבשל מהרה, ולפיכך מודה רב אשי דאסור. וזה דלא כפירש"י שהטעם דאסור בלא מינתח — משום דלא קשי ליה זיקא. וכזה שכתבנו לעיל נפתרה ראיית תוס' הנ"ל, מהגמ' שם כ א.

ובן ראהי שניה של תוס' הנ"ל, מדמשני למעלה משום דקשי ליה זיקא (אלא) [צ"ל] [לא] כו'. והיינו דהתוס' שם הביאו עוד ראייה, דהלכת כר' ירמיה מדלעיל שם. שהגמ' מקשה למה לא גוזרים באוננין של פשתן. ומשני הגמ': משום דקשי ליה זיקא לא מגלי ליה. הרי דסוגיא דגמ' כרב ירמיה, דסגי בחזא מעליותא. ולפימשי' ראייה זו ני"ב אינה ראייה כנ"ל. דהא לא קאמר ר' אשי שמותר, אלא במקום שאפי' לחיתוי, דהיינו בשר מנותח דוקא, אבל שלם אסור, משום דלא נתבשל מהרה. [א"כ י"ל דגם באוננין אי לאו טעמא דקשי ליה זיקא אסור גם לרב אשי — ד"א. והד"א כתב שצ"ע על רבנו שלא העיר לסתור ראיית הר"ף מ,,האי קרא חייא וכו'". וראה במאור הקטן על הר"ף שם שכתב על ראייה זו: בעיני אין

דתולה כרעיו חוצה לו ומפרש על כרעיו סמוך לו כמ"ש בירושלמי פ' כ"צ הה"ד דראשו ג"כ לאו דוקא מחובר לגופו אלא דתולה עליו וכמו שפרש"י פ' בא דמפרש ראשו עם ראשו ועם כרעיו וכמ"ש במזרחי שם דעיקר הקסידא שלא יצלה ראשו וכרעיו לבד והפסח לבד וזהו ש' רבנו על ראשו אף דבקרא כתיב ראשו משום דעל דכ' גבי כרעיו קאי גם על ראשו ומוכח שפיר דינא דהרמ"א אך יותר נראה דרש"י בדברי רבינו וחסר חיבות הוי מסתפק וכו' עכ"ל. ולפ"ז רבנו ר"ל שבהגמ"ר תחלה הסתפק בזין זה, כיון שי"ל דמאחר שלא דמיא לפסח, לכן זה נקרא "מינתח". אולם בהגמ"ר שם סי' וכו' שחלל הגוף שלם אע"פ שאין עליו ראשו וכרעיו מקרי שלם.

1 לעיל בסק"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת כ א, ששם איתא — על הא נתנן משלשלין את הפסח בתנור עם חשכה —: מ"ס משום דבני חבורה זריזין הן הא לאו הכי לא והאמר מר גדיא בין שריק בין לא שריק שפיר דמי התם מינתח הכא לא מינתח (דכתיב (שמות יב, ט) על ראשו ועל קרבו — רש"י). הרי שבפסח נקרא שלם — ואלא מינתח. ומסיים רבנו כאן: ושם (לגבי פסח) נאמר על ראשו ועל כרעיו. וכתב ע"ז הר"א: דברי רבינו אלו נפלאו דאדרבא כיון דשם היה עם ראשו וכרעיו שוב אין ראייה דהוי שלם אף בלא ראש וכרעיו ועי' בהגהת מרדכי ש' יצ"ע אם הטללים כשצולין שלימותא אם מקרי מנתח כיון דלא הוי דומיא דפסח ראשו ע"כ ע"ש ונראה דכוונת רבינו דכיון דקמ"ל בפסח כרעיו

באר הגולה

י"ד
ז"י מהלך דמנחות
י"ו ומהרמ"ם פ"ט
דשנת.

טוח נטיט הכל שרי ועל גני האש שהוא מנולה הכל אסור ונתנור שפיו מכוסה אלא שאינו טוח נטיט אז יש לחלק בין גדי ועוף ושאר נשר כדרך שנתנור והכי נהוג כסברת זו: (טור והנהגות אשכנזי ונ"י גסס רש"י וסמ"ג וסמ"ק וסמ"ה): **ב ו אין צולין בצל וביצה או בשר (י) על גבי גחלים אלא כדי שיצלה מבעוד יום : משני צדדיו כמאכל בן דרוסאי שהוא**

ביאורי הגר"א

ומשלשלין כו' הלכיה אסור וי"ל דמיירי שהתנור פתוח דהוי כמו נשרל אנומרי ולא כ' דאחר כנוצד מותר כנו"ש נסב דהוא פוסק כי"ל דסיון רכ"ג ס"ל ונלכיה שרי: **(י) ע"ג גחלים.** דוקא לפי' הרמזים: **(יא) חצי**

ומנולה. ר"ל כ"ז שהוא מנולה נקרא נשרל אנומרי ור"ל דלית לשון הנ"ל נשרל אנומרי דנ"י ע"ג האש וכן לשון הטור הנ"ל אלא האש וכן הוכיחו תוס' שם ד"ה התם ולית לר' אשי דשרי ונתני' דלין נותנין את הפת כו'

ברכת אליהו

שם, ממשלשלין את הפסח. שהגמ' שם כ א אומרת שהטעם להתיר הוא משום דבני חבורה זריזין הן. מ' הלא"ה אסור. וקשה הא לרב אשי מותר בלי טעם זה — דבני חבורה זריזים הם. ות"י תוס': וי"ל דמיירי שהתנור פתוח דהוי כמו בשרא אנומרי. הרי דעיקר הטעם הוא משום שהתנור פתוח.

והא דסתם הרמ"א, וכתב: ויש מחמירין וכו' כשהוא מגולה הכל אסור. ולא כתי' דאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר, כמ"ש המחבר בפ"ב. זה משום דהרמ"א לשיטתו דהוא פוסק כי"א דס"י רנ"ג פ"א, דכל שהוא כמאכל בן דרוסאי מותר לעולם — אפי' בתבשיל ע"ג כירה שהוסק בגפת ובעצים, ואף שאינו גרוף. וכתב שם הרמ"א, שנהגו להקל כסברא זו. ולכן לא צריך הרמ"א כאן לומר שבנתבשל כמאכל בן דרוסאי מותר, דהא בלא"ה אפי' בקדרה שרי. [וכש"כ כאן בצלי דהצלי על האש בלי הפסק קדירה דשרי כמאכל בן דרוסאי — ד"א]. אבל המחבר או"ל כשיטה הראשונה שבס"י רנ"ג שם, דגבלי תבשיל אסור להשהות אף בנתבשל כמאכל בן דרוסאי. ולכן הוצרך המחבר לכתוב כאן בס"ב, דבצלי בבשרא אנומרי אם הוא כמאכל בן דרוסאי מותר, דלא יבא לחתות².

(י) דוקא ע"ג גחלים, לפי' הרמב"ם בהל' שבת פ"ג ה"ג, הנ"ל בסק"ב, דהא דשרינן בגדי משום שמתבשל מהר וא"צ חום כ"כ, ולכן לא יחתה, דירא שמא יתחרך. ומ"ש בגמ' ש, בבשרא אנומרי" אסור, היינו שהוא ע"ג גחלים, דאז יש

בשר גדי ע"ג גחלים אם לא כדי שיצלה מבעוד יום, ע"ג גחלים, זה לא דוקא, דהרי"ה אצל הנחלים. דכל הטעם הוא משום דקשי ליה זיקא, וזה שייך גם אצל הגחלים, ואף בתנור — כ"ז שהוא פתוח, ולא שייך קשי זיקא, שבלא"ה פתוח ונכנס הרוח — אסור, אף בבשר גדי. וד"ש הרמ"א כאן: וע"ג האש שהוא מגולה הכל אסור. ור"ל לא כדעת המחבר — דעיקר האיסור משום דמונח ע"ג גחלים, וכמש"ל בסק"ב, אלא דעיקר האיסור במה שהוא לא מונח בתנור מכוסה, וכ"ז שהוא מגולה נקרא בבשרא אנומרי. והיינו דבסק"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת שם דמסקינן, דהא דתנן, 'אין צולין בשר בצל וביצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום', מיירי בבשרא אנומרי. והרמ"א כאן ר"ל דלית לשון הגמ' 'בשרא אנומרי', דמ"י ע"ג האש, וכנ"ל בסק"ב לדעת הרמב"ם שהאיסור הוא מצד שמתבשל מהר. ולשיטה זו אין חילוק בין מגולה דהיינו חוץ לתנור לבין אם הוא מכוסה — בתוך התנור. ודעת ה"מ היא כשיטת רש"י שעיקר האיסור ד, בבשרא אנומרי, הוא מפני שהוא מגולה. וכ"ז שהוא מגולה יש חשש שיבוא לחתות, ולכן אסור. וכן לשון הפוסק הנ"ל בסק"ב, 'בצלי שאצל האש', אין כוונתו לאפוקי בסמוך לאש, אלא כוונתו לאפוקי מונח על האש מחוץ לתנור, וכמש"ל בסק"ב. וכן הוכיחו תוס' שם ד"ה התם, וז"ל: ואיית לרב אשי דשרי ברחא ולא שריק ולא אסר אלא בבשרא אנומרי תיקשי ליה מתני' (יט א). דאין נותנין את הפת בתוך התנור. ועוד הקשו תוס'

ולהכי לא הוזכר הרמ"א בפירוש הלדעה זו יש קולא בנצלה מבעוד יום כמאכל בן דרוסאי דמותר אפי' בבשר שור ולא צריך לזה וכבר כתב הרמ"א לעיל ברנ"ג סוף ס"א דאפי' בקדרה נהגו להקל דסגי בכדי מאכל בן דרוסאי [הגר"א ושאר אחרונים ליישב קושית הט"ז], עכ"ל. ומ' שהוא מפרש שרבנו לא חולק על המ"א, אלא שרבנו הסביר, שהרמ"א לא היה צריך להוכיח בפירוש הקולא שבמאכל בן דרוסאי מותר, מאחר שכבר כתב זאת הרמ"א בס"י רנ"ג. אבל אה"ג שגם לדעה הראשונה שגם האוסרת — כאן — מותר.

וגם בחמד משה אות א' כתב על דברי הרמ"א, כפי מ"ש רבנו, עפ"י דברי הבה"ל. וז"ל: ולי"ז דלק"מ על רמ"א דכיון דכבר י"ס רנ"ג דנהגו להקל כדעת רש"י וסמ"תיה אף בבישול אחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי וכן במצטמק ויפה לו לכן לא הוצרך לכתוב כאן הקולא יותר בצלי מבישול כיון דלדידי גם בבישול אית ביה קולא זו, עכ"ל. ועפ"י מ"ש רבנו על דברי הרמ"א, כתב כן הפמ"ג במשכנחות זהב על דברי הלבוש.

2 במ"א סק"א כתב דאף לדעה הראשונה בס"י רנ"ג ס"א האוסרת בקדרה, בדין של הרמ"א שהוא מגולה שרי. כיון שאין חשש שיחתה, משום שהחושש שיתחרך. וכ"כ הט"ז בסק"א דאף לשיטה הראשונה בס"י רנ"ג ס"א הנ"ל. כאן מותר אפי' אחר מאכל בן דרוסאי לתוך דכיון שראוי לאכילה די לו בחמימות מועט ולא יצטרך לחתו"י. וכתב הט"ז: ולפי"ז צ"ע למה כתב רמ"א בשם יש מחמירין כו' דהיינו דעת הטור דס"ל ע"ג האש הכל אסור והא יש ג"כ קולא לענין אחר מאכל בן דרוסאי.

והד"א כאן כתב, דמהא דכתב רבנו — על דברי הרמ"א — ולא כתב דאחר כמאכל בן דרוסאי מותר כמ"ש בס"ב דהוא פוסק כי"א דס"י רנ"ג ס"א ובלא"ה שרי, מ' דחולק על המ"א, וסובר דלדעה הראשונה שבסעי' רנ"ג ס"א האוסרת התבשיל שנתבשל כמאכל בן דרוסאי, גם בדינו אסור, אף בהגזיע למאכל בן דרוסאי. אולם בשער הציון סק"ד הביא את דברי המ"א הנ"ל, וכתב שכן ס"ל לשאר אחרונים. ובבה"ל ד"ה הכל אסור, כתב:

באר הגולה

ח ה"ו וה"ה סס
נפ"נ דשנת.
ס הנהות אשרי ספ"ק
דשנת.
י טור נס"י רנ"ו
גס רנ"ס והתוס'
והר"ע גר"ש פ"ד
דשנת.

(יא) חצי בישולו (יב) אפי' הוא בשר גדי (יג) ה דכיון שהניחו על גבי גחלים אינו חושש אלא שיצלה מהרה ואע"פ שיתחרך הילכך חיישינן שמא יחתה (יד) אבל כשנצלה כמאכל בן דרוסאי לא חיישינן דלמא אתי לחתווי אפילו אם הוא בשר שור שמאחר שהוא ראוי לאכילה למה יחתה להפסידו: ג (טו) אם עבר או שכה ונצלה בשבת באיסור אסור: ד (טז) פירות שנאכלין חיון מותר ליתנם סביב הקדירה אף על פי שאי אפשר שיצלו קודם חשיכה (יז) ומיהו צריך לזהר שלא

ביאורי הגר"א

או קודם כ"ן ע"ג גחלים והכ"י: (טו) אם עבר או שכת. סס ל"ח ח': (טז) פירות. כיון שראויין לאכלן חיון לא גרע חמשה. תוס' מ"ח ח' ד"ה דת' ולשיטתם לאחר חמשה שרי: (יז) ומיהו כו'. סס ור"ל ח"ע דמותר לנלות ולחסיף כח"ש סס ל"ח ח' נכס"ג אסור

בישול. כן פי' הרמב"ם עמ"ל: (יב) אפי' הוא כח"ש התם נצלה כו' ולר"ז לשי' חיון חילוק בין גדי' לו נרחל וע' מ"ש רמ"ל נס"ל: (יג) דכיון. הוא טעם לשיטתו דהטעם מפני שיתחרך: (יד) אבל כשנצלה. ר"ל אף ע"ג דלשיטת הרי"ף ורמב"ם חיון חילוק בין חמשה

ברכת אליהו

שהוא ראוי לאכילה למה יחתה להפסידו". (טו) [בבא"ה סק"ט ציין להנהות אשרי ספ"ק דשבת. ובהנהות אשרי שם סי' מ' כתב ע"ז: כדאיתא לקמן פ' כירה. והיינו דאיתא] שם לח א: בעו מיניה מר' חייא בר אבא שכת קדירה על גבי כירה ובשלה בשבת מהו. ופשיטין דאסור אפי' בשוגג, וכמש"ל בסמ"ג רנ"ג סק"כ. [ועיין בהנהות רע"א].

חושש שמא יחתה. הרי דדוקא ע"ג גחלים אסור, ולא סמוך. [ועמ"א סק"ז וד"א].

(טז) כיון שראויין לאכלן חיון, לא גרע מנתבשל כמאכל בן דרוסאי — כ"כ תוס' בשבת מח א ד"ה דויתים. והתוס' לשיטתם שם לו א, הג"ל בסמ"ג רנ"ג סק"ט, דתבשיל לאחר שנתבשל כמאכל בן דרוסאי שרי להשהותו.³

(יא) כן פי' הרמב"ם בהל' שבת פ"ט ה"ה, שהוא חצי בישול. ועמ"א סק"ח, שכתב: עבי"ד סי' קי"ג ד"א שהוא שליש בישול והכא פסק לחומרא משום חומרא דשבת.

(יב) כמ"ש בשבת יח ב. דשם מקשינן — לאיכא דאמרי דרב אשי ורב ירמיה פליגי בדברחא ולא שריק — ולר"א דשרי (והתניא) [והתנן] אין צולין בשר בצל וכיצה אלא כדי שיצולו מבעוד יום. ומשינן: התם כבשרא אגומרי. ולרב אשי אין חילוק בין גדיא או ברחא, שמותר בלא בשרא אגומרי, ואפ"ה אסור בבשרא אגומרי. א"כ מה שאסור בבשרא אגומרי הוא גם בגדי. והו"ה ש"לרב ירמיה אסור ג"כ בבשרא אגומרי בגדי. ועיין מ"ש הרמ"א בס"א דליש מחמירין, ע"ג האש שהוא מגולה הכל אסור". והיינו אפי' בגדי.

(יז) שם בתוס' שבת מח א ד"ה דויתים, הג"ל בסק"ז, וז"ל: ואם הטמין תפוחים עם הקדרה אסור להחזיר כרים וכסתות על הקדרה שעמיהן או לחוסיף על אותן כרים. והסבירו התוס', דר"ל אע"ג דאם אין שם תפוחים, מותר נלות ולחוסיף, כמ"ש נא א במשנה: כסו ונתגלה מותר לכסותו. ולחוסיף נמי אמרינן בגמ' שם: אם בא לחוסיף מוסיף. מ"מ כח"ע — שיש עם הקדרה תפוחים — אסור, דאם מחזיר קודם שנתבשלו נמצא מבשל בשבת" — לשון התוס' שם. וכמ"ש בס"י רנ"ז ס"ד: אע"פ שאין טומנין בשבת אפי' בדבר שאין מוסיף הבל אם טמן מבעוד יום ונתגלה משחשיכה מותר לחזור ולכסותו וכן אם רצה לחוסיף עליו בשבת מוסיף כו' והוא שנתבשלה הקדירה כל צרכה אבל אם אינה מבושלת כל צרכה אפי' לחוסיף על הכסוי אסור שתוספת זה גורם לה להתבשל. [ועמ"ש בסק"ז. והו"ה כאן בפירוט אף דנאכלין חיון מ"מ אם מבשל להן חייב משום בישול — ד"א].

(יג) הוא טעם לשיטתו של הרמב"ם בהל' שבת פ"ג ה"ג, הג"ל בס"ק ב' וי', שבגדי מותר, ולא חיישינן שיבוא לחתות. והטעם מפני שאם יחתה בגחלים יתחרך. ולכן כאן שמונה ע"ג גחלים, אינו חושש שיצלה מהרה ואע"פ שיתחרך הילכך חיישינן שמא יחתה".

(יד) ר"ל אע"ג דלשיטת הרי"ף בשבת לו ב והרמב"ם בהל' שבת פ"ג ה"ד, דאין חילוק בין נתבשל כמאכל בן דרוסאי או קודם לכן, ואפי' נתבשל כמאכל בן דרוסאי אסור. כמ"ש בס"י רנ"ג ס"א וכמ"ש. וזה רק כשלא ע"ג גחלים, שאינו מפסידו בחיתויו, ולכן לא מהני כמאכל בן דרוסאי. מ"מ כאן כיון שהבשר מונח ע"ג גחלים, היכא דנתבשל כמאכל בן דרוסאי, מהני שלא יחתה — ש"מאחר

האש ורק שנצלין מחום הקדרה, עכ"ל. והחילוק בין רבנו לשאר האחרונים הוא רק בפירוש דברי המחבר. שדלעת רבנו מיידי שלא על האש, ולכן כתב שזה רק לשיטת המתירין בס"י רנ"ג ס"א ושאר אחרונים מפרשים שהפירות נוגעין בגחלים, ולכן כתבו שמותר אף לאוסרים בס"י רנ"ג. אבל לדעת אין נפק"מ בין רבנו לשאר האחרונים. דלכ"ע אם הפירות נוגעין בגחלים מותר, אף לאוסרים בס"י רנ"ג. ואם אינם נוגעין אסור, לשיטת האוסרים בס"י רנ"ג.

3 לפי דברי רבנו יוצא דלשיטה הראשונה המובאת בס"י רנ"ג ס"א, וסוברת שאסור להשהות אף אם נתבשל כמאכל בן דרוסאי, יהיה כאן אסור בפירות. והשער הציון בסק"כ כתב: ואפי' לאוסרין ברנ"ג מוזהר הכא דחשוב כמו צליה על האש כיון שהפירות נוגעין בגחלים כ"כ הפמ"ג ושאר אחרונים בביאור דברי המ"א ולהכי סתם בבי' להתירא אף שהוא מסכים יותר להאוסרין ברנ"ג ואף שבבאור הגר"א כתב דזהו דוקא לשיטת המתירין ברנ"ג הוא מפרש כפשיטה דמיידי שלא על

יחזיר הכיסוי אם נתגלה משחשיכה ושלל להוסיף עליו עד שיצולו מפני שמטהר לגמור בישולם בשבת: ה כ אין נותנין סמוך לחשיכה פת לתנור אלא כדי שיקרמו (פירוש שיעלה על פני הלחם קרום וקליפה מנחת האש) (יח) פניו המדובקים בתנור ולא חדרה על גבי גחלים אלא כדי שיקרמו פניה שכנגד האש. הנה: (יט) וכל שפורסה ולין החוטין נמשכין קרוי קרינות פנים (הגה"מ פ"ג) (כ) ופשיטתו או פלדדן לריק שיקרום פניו

ביאורי הגר"א

דלהיני' ודלי נחל סני דסתנו' קאמר שיקרמו פניה וי"ש בתנור או נאש וכי"כ הטור: (יט) וכל שפורסה. מנחות ע"ה נ' ועי"ש תוס' ד"ה פורס' כו': (כ) ופשטידא. כי"כ סומיג וסיהית והס פוסקין כר"א וז"ל כפ"י תוס' להקל על כונו שפורש נדנדיהם שס ולענין המוליח רק נפשטידא מודה ר"א כו"ש תוס' נשס ירושלמי ומודה ר"א נלחם הפנים כו' ר"ל מפני שעזז ולינו מתנצל מהרה כו"ש נפיש דפסחים ונסוף פ"ג נדניה וסיהי כלן ולא הי' י"ל למטה רק לשון התו' הג"ל

וכו"ש נס"י רמ"ז ס"ד והוא שנתגלה כו': (יח) פניו כו' ולא כו'. נרמזים כ' אשניהם אפת וחררה פניה שהס מדובקים בתנור או נאש והב"י חילקן וס"ל שהרמב"ם פ' כר"א כו"ש המינו ולא הרויח כלום כו"ש נט"ז. וי"ל שהרמב"ם פ' כתיק כו"ש נפ"י המשנה שאין דרכו לפסוק כיחידלה משום נעיל דמ' אליבא כו"ש נהרצה מקומות רק דקשה ליה למה לא מיינעי' לגמ' אליבא דתיק ופי' ללא כרש"י ותוס' דלינו לא קולל ולא חומרל דפעמים זה מתקרב נראשונה ופעמים זה ולא מיינעי' אליבא דתיק

ברכת אליהו

ביד מלאכי כלל צ"א ובאנצקלפ"ת כרך ט' ערך הלכה עמוד שכ"א]. ולכן פוסק הרמב"ם כתיק. רק דקשה ליה להרמב"ם, למה לא מביעיא לגמ' אליבא דתיק, איזה צד צריך שיקרום. ולעיל הבאנו את פירש"י דאם צריך שצד האש יקרום, זה קולא כיון שהוא ממחר להתבשל. והתוס' שם ד"ה איבעיא להו, פי' — ההיפך מרש"י — דצד האש הוא חומרא, וכמש"ל בסק"כ. והרמב"ם פ"י דלא כרש"י ותוס', אלא דצד האש אינו לא קולא ולא חומרא. ומפרש הרמב"ם דלתיק אינו שוה בכל פצם. דפעמים זה מתקרב בראשונה — דצד האש ממחר להתבשל — ופעמים זה — צד התנור ממחר להתבשל. ולכן הגמ' לא מביעיא אליבא דתיק, דאליבא ודאי כחדא פני, דסתמא קאמר, „אלא כדי שיקרמו פניה“. והיינו מאיזה צד שמתחיל קודם לקרום פניו, מותר. ורק ר' אליעזר שסובר דהולכים לעולם בחר צד תחתון, לכן איבעיא להו בגמ' איזה צד הוא התחתון. ולרמב"ם שפסק כתיק, לעולם הולכים להקל, וסגי באיזה צד שיקרום תחילה — בין אם התחיל לקרום צד האש, ובין שצד התנור התחיל לקרום. וי"ש הרמב"ם: בתנור או באש. דבכל ענין סגי בצד שהקדים להקרים. וכי"כ הפזר: אלא כדי שיקרמו פניה הדבוקין בתנור או פניה שכנגד האש. [ולב"י היה קשה פסקו של הרמב"ם, דמה צריך הרמב"ם להביא כלל הא דמדובק בתנור כיון דדי בצד האש, כ"ש שדי בצד התנור. ולכן כתב הב"י שיש לחלק דמ"ש עד שיקרום צד האש קאי אפה, ומ"ש צד האש — אחררה. אבל לפמש"ל זה מיושב בטוב טעם. כי לעולם סגי שיקרום צד אחד. והכוונה ברמב"ם דסגי באחד הצדדים או צד האש או צד התנור]. (יט) מנחות ע"ה כ: מאי מצה נא אמר רב יהודה אמר שמואל כל שפורסה ואין חוטין נמשכין הימנה. ועי"ש בתוס' ד"ה פורסה, שכתבו: נראה דכי האי גזוהא עד שיקרמו פניה דפ"ק דשבת (יט ב). [וראה הערה 4]. (כ) לעיל בסק"יח הבאנו את המחלוקת של ת"ק ור' אליעזר, במשנה בשבת יט ב, ואת דברי הגמ' שם. ומ"ש

(יח) תנו בשבת יט ב: אין נותנין פת לתנור עם חשכה ולא חדרה ע"ג גחלים אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום רבי אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה. ובגמ' שם כ א: איבעיא להו תחתון האיד דגבי תנור או דילמא תחתון האיד דגבי האור (שהכרות נדבקים בדופני התנור סביב הילכך מביעיא ליה הי קרי תחתון הנך פנים דגבי דופני התנור או פנים הפונים למטה לחלל התנור לצד האור — רש"י) ת"ש ר"א אומר כדי שיקרמו פניה המדובקים בתנור (ופירש"י: וחומרא היא דפנים שכלפי האור ממחרים לקרום). והרמב"ם בהל' שבת פ"ג הי"ח כתב אשניהם — אפת וחררה — פניה שהם מדובקים בתנור או באש. וז"ל: אין נותנין את הפת בתנור עם חשיכה ולא חדרה ע"ג הגחלים אלא כדי שיקרמו פניה שהם מדובקים בתנור או באש. [כ"ה הגירסא שבפנינו. ועי' נס"מ שם, ובילקוט שינויי גוססאות ברמב"ם שבמהדורת שבת פרינקל שם, שישנה גי' ברמב"ם: שאינם מדובקים]. והבעיא בגמ' קאי רק על פת, ולכן הב"י חילקן, „דמ"ש עד שיקרמו פניה המדובקים בתנור קאי אפת ופניה שכנגד האש קאי אחררה“ — לשון הב"י. וס"ל שהרמב"ם פסק כר' אליעזר. וכתב הב"י: ואע"פ שבפ"י המשנה פסק דלא כר' אליעזר איכא למימר דהדר בית. כמ"ש המ"ם שם, וז"ל: ורבינו (הרמב"ם) פסק כר' אליעזר אם מפני שסובר שהוא מפרש דברי ת"ק או מפני ששאלו בגמ' מהי כוונתו נראה שהלכה כמותו. והב"י לא הרויח פלוג בפי' זה. וכמ"ש הפזר בסק"ב: ואיני יודע מה הרויח בזה דחררה ופת שניהם דין א' להם ובמשנה איתא בשניהם אלא כדי שיקרמו פניה מבעוד יום ר' אליעזר אומר כדי שיקרום התחתון שלה. וי"ל שהרמב"ם פ' כתיק, משום דיידי רובים הלכה כרבים. וכמ"ש בפי' המשנה שם: ואין הלכה כר' אליעזר. ולעיל הבאנו דברי המ"ם שכתב, שלכך פסק הרמב"ם כר' אליעזר משום דהבעיא בגמ' שם היא אליבא. אבל כמש"ל אין הרמב"ם סובר כן, שאין דרכו של הרמב"ם לפסוק ביחידאה — משום דבעיא דמ' שם אליבא. כמ"ש בהריבה מקומות, [וראה

ביאורי הגר"א

ויותר נראה דאף הם מוידים דאפשר שיתקרב לפעמים העליון תחילה רק שדרך התחתון ליקרב תחילה לכן כן דקרימה מעליל נעיון לריך שניהם משליכ נשאר דפסקי כר"א אין חשש וזוהי יצאו דנריהם על נכון עם פסק

נקט נשם הירושלמי שכלן אף למעלה. ועל רמ"א ליקר שפסד שרצה ללכת גם פרש"י וזה דוקא בפשטידא משליכ נשאר דמוינן נתחתון סגי ועה"מ פיו מה' נרכות וסג"א פ"ו דנרכות ד"ה אה' נחלק כ"ו ולעיל ס"י קס"ז ס"ה

ברכת אליהו

דגמר בישולא ופירש רבינו משה ממקום שמתבשל יפה יפה שגמר שם כל הבישול ויש ספרים שכתוב בהם מהיכא דקדים בשולא שזהו מתחתיו שנדבק בתנור שחם מיד וכן אנו נוהגין. מספר המצות, עכ"ל. ובהג"מ שם הביא דברי הסמ"ג הנ"ל, וסיים: אבל באשכנזי נוהגין לבצוע מצד העליון ששם מתבשל תחלה והנה מורי רבינו שיחיה חותך חתך אחד מבי' הצדדין ובצוע לצאת ידי בולם, עכ"ל. ולעיל בס"י קס"ו ס"א כתב הרמ"א, שיחתוך מעט מצד העליון והתחתון. וכת' שם בסק"ג, שהיות ויש מחלוקת איזה צד ממחר לקרוב, לכן יר"ש יוצא ידי שניהם ויחתוך מעט מצד העליון והתחתון, וכמ"ש בהג"מ הנ"ל. וגם בדיננו אפשר שהרמ"א שכתב יקרום פניו למעלה ולמטה, כתב כן מפני שרצה לצאת ידי שתי השיטות.

ויותר נראה דלהכי נקטו למטה ולמעלה, משום דאף הם מוידים דאפשר שיתקרב לפעמים העליון תחילה, רק שדרך התחתון ליקרב תחלה. וכיון דלר' אליעזר די בקרימת צד תחתון לבד, לכן אם אירע שצד העליון נקרב תחילה סגי כזה. לכן כאן — בפשטידא, דקרימה מעליא בעי, משום שהיא עבה — צריך שניהם. ולכן אף לר' אליעזר, בפשטידא לא סגי בקרימה דלמטה — הממחרת להקרב — משום דבעינן קרימה מעליא, ושיחי' קרום גם הצד המאחר להקרב. ולכן בקרימה דלמעלה לא סגי, משום דלפעמים אפשר שיקרב הצד העליון תחילה, ולא הוי קרימה מעליא, ובעינן גם קרימה דלמטה. ולכן כה' בפשטידא דבעינן שיקרמו למעלה ולמטה. משא"כ בשאר חררין, דפסקי כר' אליעזר אין חשש, וסגי שיקרב צד אחד הממחר להקרב. ובדרך כלל ממחר הצד התחתון להקרב, סגי בהכי. ואף אם אירע שנקרב הצד העליון, ג"כ די בזה. כי הרי ר' אליעזר מיקל שמספיק הצד שנקרב תחילה. וא"כ אין נפק"מ אם נקרב קודם הצד התחתון או הצד העליון.

ועפ"י פירוש זה יבואו דבריהם של הסמ"ג וסח"ת על נכון עם פסק הרמב"ם. דבהוא סגי בכ"מ, אף דחלוקין בפ"י כנ"ל בס"ק זה ובסק"ח"ת. שהרמב"ם מפרש דסגי בקרימת צד אחד, בין אם זה קולא בין אם זה חומרא. ולר' אליעזר — לפי מסקנת הגמ' — בעינן שהצד התחתון יקרב. והרמב"ם פסק כת"ק — דסגי בקרימת צד אחד. והסמ"ג וסח"ת מפרשים, שבדרך כלל הצד התחתון נקרב תחילה. ולר' אליעזר סגי בקרימת התחתון. ולת"ק לא סגי בהכי. והם פסקו כר' אליעזר, דסגי בקרימת צד התחתון — שממחר להקרב. והו"ה אם העליון נקרב תחילה, סגי בהכי ממחר דסגי בצד שנקרב תחילה. יוצא שהרמב"ם הסמ"ג וסח"ת מחולקים רק בפ"י דברי ת"ק ור' אליעזר. אבל להלכה אין נפק"מ בין הרמב"ם ובין הסמ"ג וסח"ת, ולכל השיטות סגי בפת בקרימת צד אחד, לרמב"ם מפני שפסק כת"ק — שסגי בקרימת צד אחד, ולסמ"ג וסח"ת סגי בהכי, מפני שמספיק

הרמ"א, ופשטידא כו", כ"כ הסמ"ג מל"ת ס"ה ופער התרומה הל' שבת ס"י רכ"ד. והם פוסקין כר' אליעזר שם במשנה, דס"ל דבעינן קרימת פנים המדובקים בתנור. ומפרשים כפ"י תוס' שם בד"ה איבעיא — הנ"ל בסק"ח"ת. דת"ק בעי קרימה בצד האש דוקא ולחומרא, ור' אליעזר מקיל — ד, סגי בקרימה כל דהו' — ל' תוס' שם. וגם הסמ"ג וסח"ת מפרשים שר' אליעזר בא להקיל, כמו שמפורש ברבריהם שם, וכמ"ש לענין ברכת המוציא. דאמרינן בסנהדרין קב ב, דצריך לבצוע מהיכא דקדים בישולי, וי"ג מהיכא דקרים בישולי, והסמ"ג בהל' ברכות מצוה כ"ז וסח"ת — הובא בב"י בס"י קס"ז — מפרשים, דבצוע בצד התחתון של הפת, ששם מתבשל תחלה, כי שם נדבק תחלה. וכמ"ש בס"י קס"ז סק"ב. רק בפשטידא שהיא עבה ואינה מתבשלת מהר, מודה ר' אליעזר דבעינן שיקרוב גם צד האש. וכמ"ש תוס' שם בשם הירושלמי: ומודה ר' אליעזר בלחם הפנים שאין קרוי לחם עד שיקרמו פניו בתנור. ר"ל מפני שעב ואינו מתבשל מהרה. וכמ"ש בס"ב דפסחים לו א ובספר פ"ב דביצה. כב ב: וכמה פת עבה א"ר הונא טפח שכן מצינו בלחם הפנים טפח. והו"ה כאן בפשטידא שהיא עבה, דגם לר' אליעזר בעינן קרימה מעליא.

ולפ"י שהסמ"ג וסח"ת סוברים כתוס' — דצד המדובק בתנור ממחר להתבשל, א"כ לא הי' צ"ל שיקרוב פניו למעלה ולמטה. דכיון שרק למעלה, הלא כבר נקרב למטה קודם לכן. אלא שרק לשון התוס' הנ"ל בשם הירושלמי שכוון (נכ"ט) [נקטו] הסמ"ג וסח"ת. שהרי התוס' הביאו את הירושלמי, דלר' אליעזר סגי בקרימה כל דהו' — דלמטה, ובלחם הפנים — דהוא עב — בעינן קרימה מעליא, אף למעלה. וזהו מ"ש כאן, "למטה ולמעלה", ר"ל דכאן בפשטידא שהיא עבה, לא סגי בקרימה דלמטה, אלא בעינן גם קרימה למעלה. כן יש לפרש את הסמ"ג וסח"ת.

ועל הרמב"ם כאן ליקר, למח הזכיר קרימת פנים. שאפשר שרצה לצאת גם פירש"י, שצד העליון ממחר להקרים. ולהכי כתב הרמ"א דבפשטידא בעינן תרתי. פ"י שיקרוב פניו למעלה ולמטה, והיינו דלא סגי בקרימה דלמעלה — דלרש"י צד זה ממחר להקרים — ובעינן גם קרימת פנים דלמטה. וזה דוקא בפשטידא — שהיא עבה, לכן בעינן קרימת פנים דלמעלה ולמטה. משא"כ בשאר חררין דקין דמתבשלים מהר, דמב"מ בקרימת צד תחתון סגי. שהרי הלכה כר' אליעזר, דתלוי בקרימת צד המדובק בתנור. וא"כ בין אם זו קולא — שזה ממחר להקרב, ובין אם זו חומרא — שמאחר להקרב, תלוי בקרימת צד התחתון. ועיון הגי"מ פ"ו מהל' ברכות א' אות ג' והג"א פ"ו דברכות סימן י"ט ד"ה אמי בחלק כ"ו ולעיל סימן קס"ז ס"א. דבהג"א שם הביא דברי הגמ' בסנהדרין קב ב, הנ"ל. וז"ל: אמר בחלק (דף קב) שאמר מנשה לרב אשי שאין בצועין אלא מהיכן

באר הגולה
ל רמ"ס נפ"ג
מה"ש מדין עפסיות
ותורמסין י"ח.
מ שנת קי"ו.
ג הר"ן רפ"ק דשנת.

למעלה ולמטה (כא) ויתגשל מה שנתוכה כמאלכ נ דרוסאי (כי) נסם סמ"ג וסמ"ת והנהות מיימוני (כב) ל ואם נתן אותם סמוך לחשיכה ולא קרמו פניהם אם במזיד אסור (כג) עד מוצאי שבת בכדי שיעשו ואם בשוגג (כד) מ אם אין לו מה יאכל מותר לו לרדות ממנו מזון שלש סעודות ואומר לאחרים שאין להם מה יאכלו באו ורדו לכם מזון שלש סעודות וכשהוא רודה לא ירדה במרדה (פי' נרחת ונמורה תרגום מרדה פלגיה נלע"ז) אלא בסכין וכיוצא בו שלא יעשה כדרך שעושה בחול (כה) נ ואם אי אפשר לרדות

ביאורי הגר"א

כח"ס הר"ן דלדרכה מפ' כל כתבי מוכח דלף מדרבנן אין איסור רק משום עונדן דחול כח"ס מה דלפטר כו' דלכ"כ לא הוי פריך גמול מירי שם ותי' הריף דשם התירו משום שאין לו מה יאכל לכבוד שנת משליכ כלן דעיינן לא נאפה ואינו ראוי ע"ש נריף ור"ן: (כה) ואם א"א. שאמר כל מה כו' משום דלפטר וכח"ס קכ"ט נ'

הרמזים דנחל סגי נכ"מ חף דחוקין צפי' כח"ס: (כא) ויתבשל. כשיטת הי"ח דנסי' רכ"ג ס"א: (כב) ואם נתן כו' אם. שם קי"ז נ' תיר שכת מ' דנמוזד אסור: (כג) עד. שם י"ח נ': (כד) אם אין כו' שאין להם כו'. ר"ן. מהל דחוקין נ' נ' הדניק כו' וע"ש תוס' ד"ה התירו ודף ע"ג כו' והריף לא ראה נתי'

ברכת אליהו

מלאכת עבודה לא תעשו וגו' יצאו תקיעת שופר ורדיית הפת שחכמה היא ואינה מלאכה מ"מ מדרבנן אסורה כדאמר בכל כתבי הקדש (שבת ק"ז ב) ולא ירדה במרדה אלא בסכין. והריף לא רצה בתי' של תוס' — שתאיסור הוא מדרבנן, כח"ס הר"ן שם. דאדרכה מפרק כל כתבי מוכח דאף מדרבנן אין איסור, רק משום עונדן דחול כח"ס מה דלפטר כו'. דלכ"כ לא הוי פריך נמי מירי שם. והיינו דאיתא שם: שכת פת בתנור וקידש עליו היום מצילין מזון שלש סעודות ואומר לאחרים באו והצילו לכם וכשהוא רודה לא ירדה במרדה אלא בסכין איני והא תנא דבי רבי ישמעאל לא תעשה כל מלאכה (שמות כ, י) יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינה מלאכה כמה דאפשר לשנויי משנינן. ואם נאמר שרדיית הפת הוא איסור מדרבנן, לא הוי פריך גמ' מירי, ולא היתה הגמ' צריכה לתרץ: כמה דאפשר לשנויי משנינן. ומוכח מכאן דאף איסור דרבנן ליכא. ולכן תי' הריף, דשם — ק"ז ב — התירו לו לרדות משום שאין לו מה יאכל לכבוד שבת. משא"כ כאן דעדיין לא נאפה ואינו ראוי לשבת, לכן לא שייך כבוד שבת. הרי דכל ההיתר הוא משום כבוד שבת. ולכן מותר לו לרדות רק אם אין לו מה לאכול. וגם לאחרים מותר רק אם אין להם מה לאכול. ע"ש בריף ובר"ן שכתבו כנ"ל. [והר"ן שם הביא עוד הוכחה, שח"ס בגמ' שם ק"ז ב, "יצא תקיעת שופר ורדיית הפת כו'", הפי' הוא שאין בזה אפי' משום שבות. ודלא כמ"א בסק"ה שכתב על דברי המחבר, דרדיה שבות היא].

(כה) שאמר בשבת ק"ז ב — הנ"ל בסק"ד —: כל מה [בפנינו: כמה] דאפשר לשנויי משנינן. הרי דהטעם שצריך לשנות משום דאפשר. ולכן, אם אי אפשר לרדות בשנינו ירדה במרדה". וכח"ס קכ"ט כח ב, גבי יולדת ש, היתה צריכה

שיקדם הצד הממחר להקדם תחילה, וכר' אליעזר'. (כא) כשיטת הי"ח דנסי' רכ"ג ס"א, [וכל שלא נתבשל כמאלכ בן דרוסאי אסור להשהות ע"ג כירה שאינה גרופה, שמא יחתה. והו"ה כאן, בעינן שיתבשל מה שבתוכה כמאלכ בן דרוסאי, והיינו מה שממלאין בהפשטי"א בשר ודגים וכו"ה דלכ"כ אף שקרמו פניה חיישינן שמא יחתה בגחלים כדי שיתבשל מה שבתוכה" — לשון המ"ב בסק"ל. וכ"כ העולת שבת כאן אות ב' והתוספת שבת אות כ"ב, שהרמ"א אויל לשיטתו הנ"ל].

(כב, כג) [בבא"ה סק"ל ציין: רמב"ם בפ"ג מהל' שבת מדין עפסיות ותורמסין י"ח. ואמנם זה מדברי הבי"י. וזה רק על עצם הדין שתאיסור הוא עד מוצ"ש בכדי שיעשו]. כח"ס בשבת יח ב: לא תמלא אשה קדרה עפסיות ותורמסין ותניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה ואם נתנן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו כיוצא בו לא ימלא גתתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה ואם עשה כן למוצאי שבת אסורין בכדי שיעשו. וכנ"ל בס"י רנ"ג סק"ד. ומשם לומדים דהו"ה בפת, אסור במוצ"ש בכדי שיעשו. אבל עצם הדין שבמזיד אסור לרדות הוא משם ק"ז ב: תיר שכת פת בתנור וקידש עליו היום מצילין מזון שלש סעודות וכו'. ופי' דוקא בשבת, אבל במזיד אסור לרדות אף מזון ג' סעודות.

(כד) כ"כ הר"ן בשבת ק"ז א, וטעמו דג' סעודות הן לצורך שבת. וראייה לזה, מהא דאמרינן בגמ' שם נ ב: דהיכא פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת. ומ' דאל"ה היה אסור. והטעם כיון שלא נאפה עדיין אינו ראוי לצורך שבת. הרי דאלולא שהי' בא לידי חיוב, היה אסור לו לרדות. וע"ש בתוס' ד"ה התירו כו', שכתבו: ואע"פ דאמרינן ברי"ה בפרק יו"ט (כט ב) כל

משה, שגם הם כתבו כעין דברי רבנו — דפשטיא שאני. ובחמד משם סייג, שגם מהב"י — שהביא את הדין של פשטיא — נראה שגם הוא סובר דפשטיא שאני. והאבן העזר כאן חילק בין אם נאפה בכלי — שאז צריך קרימת פנים בשני הצדדים, וכח"ס בגמ' לגבי לחם הפנים,

4 המג"א בסק"ז והט"ז בסק"ב העירו שדברי הרמ"א כאן שכתב "למעלה ולמטה", הם ולא כח"ס הבי"י — דבקרימת צד אחד סגי. ולפי דברי רבנו המבוארים בפנים, ליתא קושי' זו. דשאני פשטיא שהיא עבה, ומורו כו"ע דבעינן קרימת פנים של הצד המתאחר להקדם. ועיין בדגול מרבבה ובחמד

בשינוי ירדה במדרה (כו) ואם נתנה בכדי שיקרמו פניה כיון דלא עבד איסורא
(כז) וצורך שבת הוא רודה כדרכו ושלא לצורך היום אסור (כח) אפי' בשינוי.

ביאורי הגר"א

ל"ג א' חלל מתעסקין כו' ל"ק הא כו' וכפ' תוס' שם
דנקטן שהגיע מותר לחילל לורך היום קלל ושלא הגיע
אסור וכ' הרי"ף גריש שנת וכמ"ש במלחמות מדקא שרינן
רדיה כמיל ות' רי"ף דע"כ לא שרינן חלל לורך שנת
ונשליכ נפא דרנ ציני כו' ע' במלחמות ונרין שם ריש
שנת: (כח) אפי' בשינוי. מדרחיק שם ולא התיר

דכמה דאפשר כו' ולמרו שם ולס' ספק נשערה כו':
(כו) ואם נתנה בכדי. מולמרינן שם ל"ג ב' הא קרמו
פניה שרי ונספסיז וסוהה כדי לללות כו' וע"כ לורך
שנת וע"כ רודה נשנת וכונו נתקיעת כמ"ש הר"ן ונולחמ
שם שכת מ' דנאיסור: (כז) וצורך כו'. ושלא לורך
דדמי לתקיעת שופר כמ"ש ונתקיעת שופר חמרי' גריס

ברכת אליהו

(כז) ושלא לצורך אסור בלי שינוי, דדמי לתקיעת שופר,
כמ"ש בשבת ק"ז ב: יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא
חכמה ואינה מלאכה. ולגבי תקיעת שופר, תנן בריה לב ב:
אין מעכבין את התיגוקות מלתקוע אבל מתעסקין עמהן עד
שילמדו. ובגמ' שם לג א אמרינן: הא גופא קשיא אמרת
מתעסקין בהן עד שילמדו ואפי' בשבת אלמא לכתחלה
אמרינן תקעו והדר תנא אין מעכבין עיכובא הוא דלא
מעכבין הא לכתחלה לא אמרינן תקעו ל"ק הא [בפנינו:
כאן] בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך.
וכפ' תוס' שם [צ"ל: וכפ' רש"י שם — ד"א. והיינו
כמ"ש לג ב בד"ה קטן: מתעסקין בהן שילמדו וכל שכן
שאין מעכבין]. הרי דס"ל דבקטן שהגיע לחינוך מותר,
משום דאיכא צורך היום קצת, שיהי' למוד לתקוע. אבל
שלא הגיע לחינוך אסור. וכתב הרי"ף בריש שבת ג ב,
וכמ"ש במלחמות שם, דמדקא שרינן רדיה, משום שלא
יבא לידי איסור סקילה הא לא"ה אסורא, ואמאי והא לא
מלאכה קא עביד'. כנ"ל בסקכ"ד. ות' רי"ף, דע"כ לא
שרינן אלא מזון ג' סעודות לצורך שבת, משום כבוד שבת.
ואפי' הכי בעי לשנויי כדקתני לקמן ק"ז ב: ולא ירדה
במדרה אלא בסכין. משא"כ בהא דרב ביבי דנו, רדייה
שלא לסעודת שבת לא שרייה ליה רבנן אפי' ע"י שינוי.
ורדיה דהכא לאו לסעודת שבת היא דהא לא חזינא לאכילה
ומשו"ה לא שרו ליה רבנן אלא משום שלא יבא לידי
סקילה — לשון הרי"ף שם. ועיין במלחמות שם וכרין
שם ריש שבת, שכתבו כנ"ל. [והבאנו דברי הר"ן לעיל
בסקכ"ד. וז"ל המלחמות שם: ופריך ליה רבינו הגדול ז"ל
(רי"ף) דלעולם משום שבות יש בו ולא התירו בין בבא
להציל בין בעלמא אלא בשינוי ולכבוד השבת שלא גזרו
בשבות כלאחר יד לצורך השבת וכאן התירו אפילו הדביק
בשבת שאינו ראוי לאכילה אפילו במדרה כדרכו שלא יתא
מחור אחר סכין ונמצא מתחייב בין כך ובין כך והדברים
הללו ניתנו ליכתב, עכ"ל].

(כח) מדרחיק בשבת ג ב, גבי הדביק פת בתנור שהתירו
לו לרדותה קודם שיבא לידי חיוב חטאת, ולא התיר בשינוי,
ע"כ דאסור אף בשינוי. דאי מותר בשינוי אף שלא לצורך

לשמן חבירתה מביאה לה שמן ביד ואם אינו ספק ביד
מביאה בשערה". ואמרו שם: ואם אינו ספק בשערה מביאה
לה בכלי. ומקשינן: תיפוק ליה משום סחיטה (למה לא
תביאה לה בכלי שלא תחלל שבת בהוצאת הכא נמי הא
קמחללה בסחיטה — רש"י). ומשנינן בהד תירוץ: רב
אשי אמר אפי' תימא יש סחיטה בשיער מביאה לה בכלי דרך
שערה דכמה דאפשר לשנויי משנינן. והו"ה כאן, אם אי
אפשר לרדות בשינוי, ירדה בלא שינוי.

(כו) מדאמרינן שבת לז ב — על הא דאין גותנין את
הפת בתוך התנור עם חשיכה אלא כדי שיקרמו פניה —
הא קרמו פניה שרי. [הרי דמותר לכתחילה ליתן פת בתנור
שקרמו פני' לקבל הפת מהתנור בשבת ואם נימא דאין
היתר רק בשינוי א"כ איך נתיר לו לכתחילה לאפות ע"מ
לקבל בשינוי דמ"מ מיהו מעט כעובדין דחול כמ"ש בסקכ"ד
— ד"א]. ובספ"כ שם לה ב איתא, דבערב שבת בין תקיעה
שלישית לרביעית, שוהה כרי לצלות [בפנינו: צליית] דג
קטן או כדי להדביק פת בתנור". ופירש"י בד"ה להדביק:
ועדיין יש שהות כדי שיקרמו פניה שהיו ממהרים התקיעות
כדי להוסיף מחול על הקדש. וע"כ הא דגתנו חכמים שיעור
וזמן שיוכל להדביק פת בתנור, הוא לצורך שבת. וע"כ
שהיה רודה בשבת. [ומדגתנו חכמים שיעור זה, מ' שמותר
לרדות אף בלא שינוי. דלא מסתבר שחכמים יתנו שיעור
באופן שיהי' מותר רק ע"י שינוי]. הרי כיון שקרמו
פניה מערב שבת הותרה לו הרדיה בשבת לגמרי. וכמו
בתקיעת שופר דשוה לרדיה, כמ"ש בשבת ק"ז ב, וכנ"ל
בסקכ"ד. ובשניהם אמרו שחכמה היא ואינה מלאכה.
ואמרינן לענין תקיעות, שמותר לתקוע בשבת אף בלא
שינוי, כמ"ש ל' בסקכ"ז. וכמ"ש הר"ן שם ג ב: אלא ודאי
מפני שאינו שבות גמור כל שהוא צורך היום מותר כדרכו
וכל שאין בו צורך היום אסור אפילו בשינוי. ומדאמר שם
ק"ז ב: שכת פת בתנור וכי' וכשהוא רודה לא ירדה במדרה
אלא בסכין. מ' דרק כששכת ולא קרמו פניה מבעוד יום,
או לא ירדה בלא שינוי, כיון דבאיסור הוא שלא עמד שם
כדי שיקרמו פניה. אבל כל היכא שמותר לכתחילה לאפות,
מותר אח"כ לרדות אף בלא שינוי.

דבעינן קרימת פנים של ב' הצדדים, ובין אם נאפה ע"ג
קרקע — דאז סגי בקרימת צד אחד. וכעין זה כתב בישועות
יעקב אות א'.

והחתם סופר בהגהות כאן ובחידושיו לשבת יח ב כתב
שבדרי האבן העיזר תמורה, שגלעמו ממנו דברי ש"ס מנחות

ר"פ שתי הלחם דהדפוס היה מחובר בתנור וניסק עמו". וע"ע
מש"ש בזה.

ואפ"ל שגם רבנו רמז לזה במ"ש בריש דבריו. ומודה ר'
אליעזר בלחם הפנים ר"ל מפני שעב ואינו מתבשל מותר.
ורבנו רצה להדגיש, שעיקר הטעם שבלחם הפנים — דבעינן

הנה: (כט) וכל זה נתנור שאינו טוח צטיט (הנהות אשרי) חנל אס הוא טוח צטיט (ל) או שאינו חופה לצורך שנת שנת רק למוצאי שנת דיש לו זמן לחפוטו מותר. דלל נזרינן נכי האי גוונל שחל יחתה (כל נו): וס ואס נתנו בשבת (לא) אפי' במזיד מותר לו לרדות קודם שיאפה כדי שלא יבא לידי איסור סקילה: ז (לב) ע בתנורים שלנו שאין בהם רדייה מותר להוציא (לג) יותר מג' סעודות בסכין או בשום דבר שיתחוב בו (לד) ומכל מקום

ביאורי הגר"א

מסיח דעתו והרי הוא כחיתול. כל נו: (לא) אפי' כו'. כחסקלל שס: (לב) בתנורים כו' בסכין או. קכ"ג ח' וחררה שטמנה כו' תחתין כו': (לג) יותר מג' סעודות. כן פי' הכי דנריו דלליכ אף צלחס מותר: (לד) ומ"מ. שהוא כמו מרדה שלהם וכפי' הרי"ף משום עונדן דחול וצלחנן רחת עונדן דחול שאנו רודים צו

צטינו עיכ דאסור אף צטינו דהשינוי אינו חלל להחמיר נתוקס שיותר כח"ש כמה דאפשר: (כט) וכ"ז בתנור. לשיט' צסי"ל כפי' רש"י שס: (ל) או שאינו אופה. אע"פ דנשאר דנרים אין חילוק דלל חמירי רק כחיתול דעיכ חסיק דעתו דלליכ לפלוג צנשיל ולא צנשיל וי"מ חלן כיון שאופ' לח"ש עיכ יש לו לשנת ואסור לרדות כלל ועיכ

ברכת אליהו

פשיטותא ולא בלשון בעיא מתני רב אחא בריה דרבא מילתא דרב ביבי — רש"י אמר רב ביבי בר אבבי דביק פת בתנור התירו לו לרדותה קודם שיבא לידי איסור סקילה. [דעין במ"מ ובלח"מ הל' שבת פ"ט ה"ה, וכאן בבי"ח ובמ"א סקכ"א ובמחז"ש, ובשו"ת דובב מישרים ח"א סימן ע'].

(לב) דתנורים שלנו לא גרע מחררה דשרי. דאיתא בשבת קכ"ג א: פנה שטמנה בתנן וחררה שטמנה בגחלים אם מגולה מקצתה מותר לטלטלה ואם לאו אסור לטלטלה ר"א בן תדאי אומר תוחפין בכוש או בכרכר והן מנערות מאיליהם אמר רב נחמן הלכה כר"א בן תדאי. הרי שמה שהתירו, הוא לא דקא בסכין הנזכר שם ק"ו ב, אלא אף בשאר דברים מותר לרדות, חוץ מבמרדה.

(לג) [בבא"ה סק"ע כתב דמקור דין זה הוא מרבינו ירוחם בח"ג. ומ"ש המחבר, "יותר מג' סעודות", ליתא שם. אלא] כן פי' הכי דכריז. דאליכ אף בשלחם מותר. וז"ל הב"י: וע"כ לומר שמה שמתיר ר"י ביותר מג' סעודות הוא דאי בג' סעודות אפי' בתנורים ידיהו נמי שרי ע"י שינוי. וכנ"ל בס"ה.

(לד) שרחת הוא כמו מרדה שלהם, דאסור. וכפי' הרי"ף — עפ"י דברי הר"ן בשבת ג ב, הג"ל בסקכ"ד — דטעם האיסור במרדה, משום עוברין דחול. ובתנורים שלנו לרדות ברחת, זה עוברין דחול, שאנו רודים בו בחול. אבל בהגמיר שם פי' קליש [בפנינו ריש פ' כל כתבי] בשם רא"ם כתב דמותר אף כה"ג. וז"ל: כתב רא"ם כל משא שלנו הנקרא פל"ה בלע"ז מותר לטלטלו לצורך להוציא בו את הפת שקרמו פניו מע"ש קודם שקדש היום והגיע למאכל בן דרוסאי שאין זו מרדה שבימינו⁵.

הגר"א מופיעות בסוף סקל"ה. וזו ט"ס. ומקומן הוא בס"ק זה. וכן כתב הגר"א. וכתב המ"ב כאן בסקמ"ד: ונראה דע"י א"י מותר להוציא אף ברחת. וטעמו — כפי שכתב בשעה"צ סקמ"ג —: דבלא"ה דעת הרא"ם [והובא ביד"מ ובהגר"א] והאגודה להקל ברחת ע"י ישראל. ודברי האגודה הם כפי' כל כתבי ס"י קלי"ט. וז"ל: כתב רבינו אבי"ה דמותר לטלטל מרדה שלנו שירדה בו פת שקרמו

היום, א"כ יעשה בשינוי. אלא ודאי דהא דאמרו שיעשה בשינוי, השינוי אינו אלא להחמיר במקום שמתיר. והיינו שאף שלצורך היום מותר, יעשה בשינוי. וכמשי"ש ק"ו ב: כמה דאפשר לשנויי משנינו. אבל לא לצורך, אסור אפי' בשינוי.

(כט) מה שמתיר הרמ"א כאן בטוח בטיט, הוא לשיטתו כס"א. וכפירש"י בשבת יח ב, דאף בתנור המונח ע"ג גחלים, אם הוא מכוסה שרי. וכמש"ל בסק"ט. אבל המחבר שם בס"א ס"ל כרמב"ם, כמש"ש בסק"י, א"כ לא מהני כאן טוח בטיט. [וכ"כ המ"א בס"ק ט', י"ט].

(ל) ואע"פ דבשאר דברים שאסרו להשהות, אין חילוק אם צריך לאותה שבת או לא, ולעולם אסור אף שצריך למוצ"ש, לא אמרינן בשבת יח ב שמתיר להשהות רק בקדירה חיתתא, דע"כ כס"ה דעתו ולא אתי לחתווי. משא"כ בבשיל ולא בשיל, איתא שם שאסור. משום דחיישינן שמא יחתה, וזה אף אם הוא לצורך מוצ"ש. דאליכ לפלוג בבשיל ולא בבשיל, בין אם צריך לאותה שבת — דאסור משום שמא יחתה, ובין אם צריך למוצ"ש דמותר, דאין חשש שמא יחתה. ומדלא מפליג בהכי, מ' שגם אם צריך למוצ"ש אסור. מ"מ כאן כיוון שאופה למוצ"ש, ע"כ יש לו פת לשבת, ואסור לרדות כלל — אף בשינוי, כמ"ש המחבר כאן. ועי"כ מפיח דעתו, מפני שלשבת אינו צריך את זה, ולמוצ"ש אף בלא חיתוי יתא נאפה היטב. והרי הוא כחיתתא שלא גזרו בזה שמא יחתה מן התנור — כ"כ הכל בו בהלכות שבת סימן ל"א.

(לא) כמסקנא דשבת ד א, דמיירי במזיד. וז"ל הגמ' שם: אלא אמר רב אשי לעולם במזיד ואימא קודם שיבא לידי איסור סקילה רב אחא בריה דרבא מתני לה בהדיא (ובלשון

קרימה ב' צדדים, ולא סגי בצד אחד — מפני שהוא עב. והו"ה בפשטיא. ולאפוקי מסעמו של האבן העזר הג"ל. והשיעור של לחם הפנים הוא — כפי שכתב רבנו בסק"ט — שיקרמו ב' הצדדים. וכתב במשנה ברורה סקכ"ז ובשער הציון סקכ"ה, שמה מוכח שבכל פת עבה סגי בשיעור זה של "פורסה ואין החוטין נמשכין". דבכה"ג בודאי נקרמו פניה היטב בין למעלה ובין למטה. יש דפוסי שו"ע שהמילים "אבל בהגמיר וכיו", שבביאורי

באר הגולה

פ שבת י"ח.
צ לפי' רמז'ס' צפ"ג
מהלכות שבת.
ק המניח שם וכו'.
ר צ"י ממשמעות
הנריתח' שם.
ש שם.

לא יוציא ברחת משום דמחוי כעובדין דחול: ח ה לא ימלא אדם קדירה עססיות (פירוש מילי קטניות הגולות: צ"י ולא צנצל) ותורמסין ויתן לתוך התנור ע"ש סמוך לחשיכה: מפני שדברים אלו אינם צריכים בישול רב ודעתו עליהם לאכלם לאלתר ומפני כך אף על פי שלא נתבשלו כל עיקר הרי הם כשאר תבשיל שהתחיל להתבשל ולא נתבשל כל צרכו שאסור להשהותו (נה) ק וה"ה לכירה וכופת: הנה: כשלינס גרופים וקטומים ולפטר לתות (צ"י ומ"מ פ"ג) ר ואם עשה כן (לו) אפילו בשוגג אסורים למ"ש עד כדי שיעשו: מ ש כיוצא בו לא ימלא חבית של מים ויתן לתוך התנור ערב שבת עם חשיכה ואם עשה כן אסורים למוצאי שבת בכדי שיעשו:

ביאורי הגר"א

חילוק הדברים הנוטע בשבת בין צנוג בין צמוד יעקור בשביעית שוגג יקיים ומזיד יעקור למה מפני שהניית שבת עליו וכלן מכיון שאת חומר ימתין למ"ש בכדי שיעשו כמי שלא נהנה מחמת שבת כלל כו' ע"ש ולכן קי"ל כר"י צנצל וכמ"ש כר"י דנצל וה"ה לנוטע ועמ"ש ס' ש"ח ע"ש ומ"ש הטעם מפני שדברים אלו אינם צריכים כו' הוא דלא כר"י והזקיקו לפרש כן דומיל דמים ור"י נזהר שם:

נחול לנל צהנמ"ר שם סימן קל"ט צ"ס ר"מ כ' דמותר אף כה"ג: (לה) וה"ה לכירה. דכשלינס' גרופה שזה לתנור כמ"ש צ"ח: (לו) אפי' בשוגג. ירושלמי והזילו סומ"ג ע"ש ועב"י וז"ל הירושל' שם פ"ג הלכה ח' תני לל תולל אשה עססיות ותורמסין כו' ולס נתנה מ"ש אסורין בכדי שיעשו ר' אחא ר' יוסא חמר צנוג כר"י ח"ר מנל ילות חמר ר' יוסא דתני הנוטע בשבת שוגג יקיים מזיד יעקור ובשביעית בין צנוג בין צמוד יעקור ר"י חומר

אלהיה ברכת

יקיים ומזיד יעקור למה מפני שהניית שבת עליו (כדי שלא יהא נהנה מאיסור שבת — קרבן העדה) וכאן מבין שאת אומר ימתין למוצ"ש בכדי שיעשו כמי שלא נהנה מחמת שבת כלל כו'. ע"ש.

ואנן קי"ל כר' יהודה במבשל בשבת, דאף בשוגג אסור. וממילא גם בשוהה מערב שבת, אף בשוגג אסור במוצ"ש בכדי שיעשו. וכמ"ש בירושלמי, שמה שאסור — אם נתנה — במוצ"ש בכדי שיעשו, הוא כר' יהודה דמבשל. ובמבשל הרי לר' יהודה אסור בשוגג עד מוצ"ש בכדי שיעשו. והו"ה לנוטע. [וכן בדיננו בנתנה ג"כ הדין שאף בשוגג אסור עד מוצ"ש. אולם בזה שונה דין נתנה מדין מבשל. שמבשל בשוגג מותר במוצ"ש מיד. ובנתנה אסור עד בכדי שיעשו. והו"ה בשעה, כנ"ל בס' ר"ג ס"א וכמ"ש בסק"ד. וטעמא דמילתא, כתב הרשב"א בחידושו לחולין טו א: דלא אמרו בכדי שיעשו אלא בדבר הנעשה ע"י גכרי כגון שהביא דורון לישראל ויש מאותו המין במחובר א"ג גכרי שהביא חלילין וטעמא דמילתא משום דאי שרית ליה לערב מיד אתו למימר ליה בשבת שיביא לפי שאמירה לגכרי קל בעיניו א"ב בדבר שנעשה ע"י ישראל אלא שנעשה מאיליו כההיא דפ' יציאות השבת לא תמלא אשה קדרה עססיות ותורמסין ערב שבת עם חשיכה ואם עשה כן למוצ"ש אסורין בכדי שיעשו אבל המבשל ליכא למיגזר שאין ישראל עשוי לבשל בשבת ואפי' בשוגג במזיד גמי דאסר ר' יהודה ביומיה ושרי לה לערב לאחרים מילתא דלא שכיחא היא ולא גזרינן בה]. ועמ"ש ס' ש"א. [ט"ס הוא וצ"ל ס' ש"ח — ד"א]. ע"ש [שבס"א פסק המחבר כר' יהודה. אבל שם בסק"א כת', שהעיקר הוא דהלכה כר"מ]. וממילא המחבר, דהטעם שאסור ליתן עססיות ותורמסין מפני

(לה) כירה כשאני' גרופה, שוה לתנור. כמ"ש בס"א [צ"ל]: כמ"ש בס' ר"ג ס"א — ד"א. ששם פסק המחבר דאסור להשהות על כירה שאינה גרופה, כמו שאסור להשהות על תנור אפילו אם הוא גרוף. וכתב המ"א בסק"ה: ומיהו בכופה אם חוסק בעצים לא מהני גריפה ואם חוסק בקש לא בעי גריפה ורמ"א קאי אכירה לחדר ונקט לשון רבים דקאי אכירות דעלמא].

(לו) ירושלמי המובא להלן, והביאו סמ"ג הלכות שבת מל"ח ס"ה, ע"ש [ושם הביא את לשון הירושלמי בשינוי לשון קצת]. ועכ"פ שדייק דין זה מהברייתא. וז"ל: ומדקתני סתם אסורין למוצ"ש בכדי שיעשו משמע דאפילו בשוגג גמי אסור עד מוצ"ש בכדי שיעשו כדאסיקנא בפרק כירה (שבת לח א) משרבו משהין במזיד ואומרים שכוחים אנו גזרו אף על השוכח וכ"כ זה בסימן ר"ג, עכ"ל. וז"ל הירושלמי דשבת פ"ג ה"א [בפנינו בשינוי לשון קצת]: תני לא תמלא אשה [קדירה] עססיות ותורמסין ותתנם לתוך התנור ערב שבת עם חשיכה ואם נתנה מוצ"ש אסורין בכדי שיעשו ר' אחא [אמר במזיד כר"מ] ר' יוסא אמר בשוגג כר' יודה [דלא הוא אלא דאפי' מירי במזיד לא הוי אלא כשוגג במבשל ומיתוקמא אפי' כר' יודה דלעיל דס"ל בשוגג יאכל למוצאי שבת — פני משה] א"ר מנא אמר ר' יוסא (ר' יוסי היה רבו של ר' מנא כדאמרין בכמה מקומות ותחזיק ר' מנא דבריו דשפיר קאמר שאין דין עבר ושהה כדן מבשל בשבת במזיד ודי הוא אם נקנס' שלא יאכל עד למוצ"ש וכמבשל בשוגג לר' יודה — פנ"מ) דתני הנוטע בשבת שוגג יקיים מזיד יעקור ובשביעית בין בשוגג בין במזיד יעקור ר' יהודה אומר חילוף הדברים הנוטע בשבת בין בשוגג בין במזיד יעקור בשביעית שוגג

שבהגותה מרדכי בשם ר"מ זו ט"ס, וצ"ל ר"ה והוא רבינו אליעזר הלוי בעל הראבי"ה.

פניו מ"ש ואין זו מרה שבמיהם. ודברי הראבי"ה הם בסימן ר"ב. ובהערות שם כת' ש"מ

באר הגולה

א שנת י"ט.
ב שס כ' וכשחול.
ג שס וכו"פ.
ד רמז"ס פ"ג
ה הלכות שבת.
ו שנת כ"ח.
ז טור ור' ירוסם
ח נ"ג וכו' יהודה שס
כ"ז.
ז שס.
ח לנ"י הרי"ף שס
ורמז"ס פ"ג מהלכות
שבת.
ט לנירסת הרי"ג
שס והטור.

רנה הכנת האש קודם הכנסת שבת. ובו ג' סעיפים

א אין עושין מדורה מעצים סמוך לחשיכה עד שיצית בהם האור (א) בענין שתהא השלהבת עולה מאליה ב בלי סיוע עצים אחרים ואם הוא עץ יחידי ג צריך שיאחזו האור ברוב עביו וברוב הקיפו ד (ב) ואם לא הודלקה כל כך אסור ליחנות בה בשבת גזירה שמא יחתה בה ויניד העצים כדי שתעלה השלהבת וכשהודלקה כשיעור ה יכול להתחמם כנגדה בשבת ולהשתמש לאורה בין אם הוא על גבי קרקע או (ג) על גבי המנורה ואפילו הוא מדברים שאין עושים מהם פתילה לשבת: ב (ד) ו יש אומרים שבפחמין אפילו לא אחז בהם האור אלא כל שהוא שרי מפני שהם דולקים והולכים: ג ז מדורה של זפת ושל גפרית ושל קש וגבבא אפילו לא אחז בהם אלא כל שהוא שרי (ה) וכן מדורה של קנים ושל גרעיני תמרים ה כשהם מפוזרים אבל אם הקנים אגודות והגרעינים בסל צריכים שיצית בהם האור עד שתהא שלהבת עולה מאליה ט ויש אומרים בהיפך:

ביאורי הגר"א

רנה (א) בענין כו'. שס תל' רמז כו': (ב) ואם לא. וכלל מהניל ס"ס רמז: (ג) ע"ג המנורה. כנ"י הרי"ף וכו"ה בתוספתא: (ד) י"א. ס"ל דלל פליג חת"ק: (ה) וכן. לנ"י הרי"ף שס נזילתיה דריה נשניס דריש

ברכת אליהו

וכ"ש זה הוא שבכאן בעוד שנהגה יש לחוש שמא יחתה. וכן פ' המחבר שם בס"ג: אם עבר או שכח ונצלה בשבת באיסור אסור. וכמש"ש בסקטין].
(ג) [איתא בשבת כא א: כל אלו שאמרו אין מדליקין בהן בשבת אבל עושין מהן מדורה בין להתחמם כנגדה בין להשתמש לאורה בין ע"ג קרקע בין ע"ג כירה. ומ"ש המחבר, או ע"ג מנורה, הוא] כנ"י הרי"ף שם: בין ע"ג מנורה. וכו"ה בתוספתא שם פ"ב ה"ב.
(ד) תנן בשבת כא א: ובגבולין כדי שתאחזו האור ברובו ר' יהודה אומר בפחמין כל שהוא (אם היתה מדורת פחמין אין צריך להאחזו בהן האור אלא כל שהוא והוא דולקת והולכת דאין דרכה להיות כבה והולכת וא"צ לחתות בהן — רש"י). ודברי המחבר הם מהטור. [והטור פסק כר"י. ומהרש"ל תמה על הטור, למה פסק כר' יהודה, דהו"ל יחיד נגד רבים. וכתב הב"י שהטור] פ"ל דר"י לא פליג חת"ק, אלא מוסיף על דבריו. [ועב"ת. וט"ו סק"ב ודעת תורה וד"א].

מדברים אלו אינן צריכים ביטול רב כו', הוא מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ג ה"ב. וזה דלא כרש"י בשבת יח ב, שכתב דטעם האיסור בעססיות ותורמסין, הוא משום ד, צריכים ביטול יותרי. והיינו שאף ליום מחר יהי צריך חיתוי, ולכן גזרו שמא יחתה. והזקיקו לרמב"ם לפרש כן דומיא דמ"ב. דשם בגמ' איתא: לא ימלא נחתום חבית של מים ויניח לתוך התנור ערב שבת עם חשכה וכו'. ומים הרי ממהרים להתבשל, ולכן פ"י הרמב"ם שגם בקטניות ותורמסין הטעם דאסור, מפני שאינם צריכים ביטול רב וכו'. ורש"י נזהר שם, [וצ"ל ותוס' נזהר שם דכתב שם בד"ה לא ימלא נחתום כו' אע"פ שיש שהות הרבה להתחמם חיישינן שמא יצטנן לפי שרגילים לחמם על אש רפה ויהא צריך חתוי הרי דהמה מפרשים דגם במים הטעם דצריך בשול הרבה והיינו משום דמסתמא נתחמם על אש רפה וא"כ הוי דומיא דעססיות דאף ליום מחר יהי צריך חתוי — ד"א].

רנה (א) [כריש הסעיף ציין הבאה"ג בסק"א לשבת י"ט. וזה שם כמשנה בעמוד ב': ומאחזין את האור במדורת בית המוקד ובגבולין (צריך להבעיר מדורתו מבעוד יום — רש"י) כדי שתאחזו האש ברובו. ומ"ש המחבר „בענין וכו'", כ"ה שם] בגמ' כ א: מאי רובן אמר רב רוב כל אחד ואחד ושמואל אמר כדי שלא יאמרו הבא עצים ונניח תחתיהן תני רב חייא לטיועיה לשמואל כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ולא שתהא שלהבת עולה ע"י דבר אחר. ולכן הלכה כשמואל.

(ב) נלמד מהניל ס"ס רמז ס"ח. ששם פסק המחבר: לא ימלא אדם קדירה עססיות ותורמסין ויתן לתוך התנור ערב שבת סמוך לחשיכה וכו' ואם עשה כן אפי' בשוגג אסורים למצואי שבת וכו'. [וכתב המ"מ בהל' שבת פ"ג ה"ט:

באר הגולה

א שנת ל"ה.
א שנת ל"ד.
ב לניס' רש"י וכו'
הר"ן והרא"ש.
ג ר"ן מסילון דלנשי
טעניא סס ל"ח.

רנו שש תקיעות שהיו תוקעין בערב שבת. ובו סעיף אחד

א (א) כשהיו ישראל בישובן היו תוקעין בערב שבת שש תקיעות כדי להבדיל את העם מן המלאכה. הנה : ונהגו נקלות הקדושות שכל שהוא סמוך לשנת כחשי שעה או שעה שמכריו שליו לצור להכין עממן לשנת והוא נמקום התקיעות ציוניהם וכן ראוי לנהוג בכל מקום :

רנו דיני הטמנת החמין. ובו ח' סעיפים

א (א) אין טומנין בשבת אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל ב (ב) אבל בספק חשיכה טומנין בו (ג) ואין טומנין בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום (ד) ואם הטמין

ביאורי הגר"א

רנו (א) כשהיו. מתני' פ"ה דסוכה כ"ג ז' ושנת ל"ה ז' :
רנו (א) אין. ל"ד ח' כ"א ח' : (ב) אבל בספק.
מתני' ל"ד ח' : (ג) ואין טומנין. סס ז' : (ד) ואם
הטמין. ל"ט ז' וע"ש נתוס' ד"ה מועשה. והר" שנואל

לריכין ונספח' ח"ל ופ' כר' חסדא והרא"ש גרס נהיפך
וח"ש וי"א וטיס נרא"ש שלפנינו ול"ל נגרעינין כמו
נקנים :

ברכת אליהו

רנו (א) מתני' פ"ה דסוכה נג ב : אין פוחתין מעשרים
ואחת תקיעות במקדש וכו' ובערב שבת היו מוסיפין שש
שלש להבטיל את העם ממלאכה ושלש להבדיל בין קדש
לחול. וכעין זה איתא בשבת לה ב. [בבא"ג ציין רק לשבת
ל"ה. ורבנו ציין גם למתני' דסוכה הנ"ל. ומדברי הד"א
מ' שר"ל שלכן כתב המחבר, כשהיו ישראל בישובן היו
תוקעין, משום שבמשנה איתא, "היו מוסיפין". ומלשון היו
מ' שבא"י היו נוהגים כן, ולא עכשיו].

רנו (א) שבת לד א : אמר רבא מפני מה אמרו אין
טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה גזרה שמא ירתיח
א"ל אביי אי הכי בין השמשות נמי גיגור א"ל סתם קדירות
רותחות הן. ושם נא א : ת"ר אע"פ שאמרו אין טומנין
אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה אם בא להוסיף
מוסיף וכו'. [בבא"ג סק"א ציין רק לשבת ל"ד. ושם הוא
מימרא דרבא, מפני מה אמרו וכו'. והמקור הוא בבביתא
המובאת שם נא א, וכנ"ל].

(ב) מתני' דשבת לד א : ספק חשכה ספק אינ' חשכה וכו'
וטומנין את החמין.

(ג) שבת לד ב : מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף
הבל ואפי' מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ שיש בה
גזלת א"ל אביי ויטמין גזירה שמא יחתה בגחלים.

(ד) תנן בשבת לה ב : מעשה שעשו אנשי טבריא והביאו
סילון של צונן לתוך אמה של חמין אמרו להם חכמים אם
בשבת כחמין שהוחמו בשבת ואסורין ברחיצה ובשתיה וכו'.
ובגמ' שם לפ ב : אמר רב חסדא ממעשה שעשו אנשי
טבריא ואסרי להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל
ואפי' מבעוד יום (נאסרה הטמנה בדבר המוסיף הבל דהא
מבע"י נתנו שם הסילון ומפני שהצונן מתחממין בכך
ואע"ג דממילא אסור — רש"י). וע"ש בתוס' ד"ה ממעשה,
שהקשו : וא"ת מה צריך למילף ממעשה דאנשי טבריא הא
מתני' היא דאין טומנין בדבר המוסיף הבל בפרק במה

אחר דברי ר"ח דמשמע דאיתמר נמי כסברת ר"ח ומביא
בקנים כר"ה — ד"א]. ודברי המחבר הם לפי ג"ה הר"ף שם
כמילתי דר"ה בשניהם — בין גרעינים בין קנים — ברישא
— בלא אגדן, צריכין רוב. ובפסיפא — כשאגדן או נתנן
בחותרות — אין צריכין רוב. וז"ל הר"ף שם : אמר רב
יהודה [כתב הד"א : ט"ס וצ"ל רב הונא] קנים צריכין
רוב אגדן אין צריכין רוב גרעינים צריכין רוב נתנן בחותרות
אין צריכין רוב מתקיף לה רב חסדא אדרבה איפכא מסתברא
איתמר נמי אמר רב כהנא אמר רב קנים שאגדן צריכין
רוב. ופס' הרמב"ם בהל' שבת פ"ג חכ"א והטור והמחבר
כרב חסדא. [וא"כ הר"ף גורס גבי ר"ה בשניהם ברישא
בלא אגדן דצריכין רוב בין בקנים בין בגרעינים
וכאגדן ובנתנן בחותרות בשניהם א"צ ור"ח פליג בשניהם
ומביא הגמ' איתמר נמי כר"ח דאגדן חמור מלא אגדן
והו"ה לפני גרעינים כן פסקינו כאן בשו"ע — ד"א].
והרא"ש שם פ"א סמ"א גרס בהיפך, דלר"ה קנים א"צ רוב,
אגדן צריכין רוב וכן בגרעינים. ורב חסדא פליג בשניהם
דאיפכא מסתברא. והלכתא כרב חסדא דבאגדן א"צ רוב,
והו"ה בגרעינים שנתנם בחותרות. וז"ש המחבר : וי"א
בהיפך. וברא"ש שבפנינו איתא : אמר רב הונא קנים אין
צריכין רוב אגדן צריכין רוב גרעינים צריכין רוב נתנן
בחותרות אין צריכין רוב מתקיף לה רב חסדא איפכא
מסתברא איתמר נמי אמר רב כהנא אמר רב קנים שאגדן
אין צריכין רוב. ופ"ש ברא"ש שלפנינו, וצ"ל שהדין
בגרעינים כמו הדין שבקנים — שבמאוגדים אין צריכין רוב.
[דס"ל לר"ה דחותרות חמור והכי מוכח מקושיית רב חסדא
אדרבה איפכא מסתברא קנים מבודרין כו' גרעינים מבודרין כו'
הרי דלר"ה גם בגרעינים מפורזין קיל מנתנן בחותרות דאם
לגירסתנו בהרא"ש מאי פליג רב חסדא על רב הונא
בגרעינים הלא גם ר"ה מודה דמפורזין חמור אלא ודאי דט"ס
הוא — ד"א. ועיין בהגהות הגר"א בשבת שם].

באר הגולה

ד רמב"ן.
ה הר"ן ס.

בדבר המוסיף הבל התבשיל אסור אפילו בדיעבד (ה) ודוקא בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו אבל בעומד בחמימותו כשעה ראשונה מותר. הגה: (ו) י"ל דלס' שכה והטמין בשוגג נדנר המוסיף הנל שרי לאכול (הנהגות מרדכי) (ז) ויש אומרים דכל זה אינו אסור אלא כשעושה לצורך לילה אצל כשחטמין לצורך מחר מותר להטמין מצד יום נדנר שמוסיף הנל (מרדכי ריש פרק כירה ובי' ס"ס רכ"ג נ"ס שזלי לקט) ונדיעבד יש לסמוך על זה (ח) ונלכד שלא יהא רגיל לעשות כן: ב (ט) ה אפי' תבשיל שנתבשל כל צרכו אסור להטמין בשבת

ביאורי הגר"א

אסור כוונתו' הנ"ל והר' יונה כו' וכמ"ש נס"י ורמב"ן נראה צ"ל אין חילוק כמ"ל נס"י רמב"ן ס"ה וכן י"ל דשכח נדחה דהוא ג"כ סוגר דהטמנה שזה לשהייה אצל א"ן דק"ל דלפי' נולטת ורע לו אסור כמ"ש ס"ז דמ"ל להחזיר ישראל נס"י רמב"ן ס"ה: (ט) אפי' שם נ"ל ה' תיר אף ע"פ כו' אם נ"ל כו' וע"כ ננתנל כ"ל חזירי

(ה) ודוקא כו'. מהקלמר נותני' כחמין שהחמו כו': (ו) י"א דאם. כמו צהייה צנצל כ"ל לדעת הרי"ף כמ"ש נס"י רמב"ן ס"ה: (ז) וי"א דכ"ז. כ"כ ש"ל דסוגר לכל שיותר צהייה מותר דהטמנה וסוגר דחייתא דמותר דה"ה צנצל ולא צ"ל לצורך מחר: (ח) ובבלבד כו'. שהרי נדחו דכ"ז דהטמנה אפי' בחייתא

ברכת אליהו

כו", הוא משום שהרי נדחו דכ"ז של השבלי לקט. והדין הוא דהטמנה אפי' בחייתא אסור. כמ"ש בתוס' בשבת לט ב, הנ"ל בסק"ד. דשם הבאנו את קושיית התוס': וא"ת מאי צריך למילף וכו'. ותיצרו התוס' באחד מתירוציהם: וה"ל יונה מפרש בטלה אפי' בקדירה חיתא והיינו דקאמר בטלה משמע לגמרי מכל דבר. וכמ"ש בפ"י, דלדעת המחבר אסור להטמין בכה"ג. ואפילו כשהייה שיותר בחייתא, אבל בבשיל אין חילוק, ואסור אף אם צריך למוצאי שבת. כמ"ל בפ"י רמב"ן ס"ה וכמ"ש בסק"ל. וכן ה"ל שהביא הרמ"א — דאם שכה והטמין בשוגג בדבר המוסיף הבל שרי לאכול — נדחה. משום דהוא ג"כ סוגר דהטמנה שזה לשהייה. אבל א"ן דק"ל דבשהייה שרי במצטמק ורע לו ובשיל כל צרכו, ואילו בהטמנה אפי' מצטמק ורע לו אסור, כמ"ש בפ"י. וא"כ הטמנה דמיא להחזיר ישראל כמ"ש רמב"ן ס"ה: (ט) שבת נ"א א: תיר אפי' שאמרו אין טומנין אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה אם בא להוסיף מוסיף. וע"כ בנתבשל כל צרכו מיירי, דא"כ אסור להוסיף משום מבשל, כמ"ש בפ"י: והוא שנתבשל הקדרה כל צרכה אבל אם אינה מבושלת כ"כ אפי' להוסיף על הכסוי אסור. הרי שאסור להטמין, אפי' תבשיל שנתבשל כ"כ.

טומנין (מז ב) ומבעוד יום איירי דמשחשיכה אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל אסור כדאמרין בפ"ב (לד א). ותיצרו התוס' באחד מתירוציהם: וה"ל שמואל מורדין מפרש ממעשה אנשי טבריא בטלה הטמנה דאסור אפי' לאכול כדקתני ואסורין בשבתה.

(ה) בסק"ד הבאנו דברי המשנה בשבת לח ב. וכתבנו שם שזה מקור הדין, שאם הטמין התבשיל אסור אפילו בדיעבד. ומקאמר במתני' שם, "כחמין שהחמו כו", מ' שמה שהאיסור בדיעבד הוא רק בצונן שנתחמם או שנצטמק ויפה לו, אבל בעומד בחמימותו מותר, דזה לא נקרא חמים שהוחמו.

(ו) כמו בשהייה בבשל כ"כ לדעת הרי"ף, כמ"ש בפ"י רמב"ן ס"ה: ואם שכה ושהה אם הוא תבשיל שבשל כ"כ מותר אפי' הוא מצטמק ויפה לו וכו'. וכמ"ש בסק"א.

(ז) כ"כ שבלי לקט ענין שבת ס"י נ"ו. דסוגר דכל שמותר בשהייה, מותר בהטמנה. וסוגר דחייתא דמותר, דה"ה כבשיל ולא בשיל, אם הוא לצורך מחר מותר. וה"ה כאן בהטמנה שמותר. [ועי' בערוך השולחן ס"ה].

(ח) בסק"ד הבאנו דברי השבלי לקט, שסוגר דהטמנה מותר בחייתא. והרמ"א שכתב, "ובלבד שלא יהא רגיל לעשות

בנתבשל כל צרכו. וכ"כ ה"א בסק"ו. והתו"ש אות ח' כתב על דברי ה"א: והיינו לדעת הגמ"ר דס"ל כדעה ראשונה בירש ס"י רמב"ן דגם בשהייה אסור אם לא נתבשל כ"כ אבל לדין דק"ל כה"א וכוונתו דשרי בנתבשל כמאכל בן דרוסאי קודם שבת לא שייך לומר כן. ולפי' גם בדברי רבנו נאמר כן. דאין הוכחה מ"ש רבנו בבשיל כל צרכו, דכן הלכה לשיטה זו. ויתכן לומר שהוא כתב כן, משום דמקור ה"א זה ההגהות מרדכי, והוא או"ל לשיטתו, וכנ"ל. אבל א"כ אין ספקינן כ"כ בס"י רמב"ן — שמותר בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, ה"ה שמותר כאן בבשיל כל צרכו.

אבל יש להעיר שהתו"ש כתב שהגמ"ר ס"ל כדעה הראשונה בס"י רמב"ן, ובהגהות מרדכי שבפנינו פסק כהנ"א, וכן שם ב"מ הארוך הביא דברי הגמ"ר אלו. ובכ"ז בדיעבד כאן כתב שנתבשל כל צרכו. ומוכח מזה שאף שהגמ"ר סוגר לענין שהייה שמותר אף בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, אפי'ה בדיעבד לענין שכה כתב דצריך שיתבשל כל צרכו. וזה דלא כתוספת

1 בסק"ד הביא רבנו את דעת השבלי לקט שסוגר, שכל שמותר בשהייה מותר בהטמנה. וזה ממה שהשבלי לקט שם למד שמותר להטמין לצורך מחר, מדין שהייה.

ומ"ש רבנו כאן. ודהוא ג"כ סוגר דהטמנה שזה לשהייה, לא ר"ל — כמ"ש בדעת השבלי לקט — שמה שמותר בשהייה מותר בהטמנה. שלפי מ"ש רבנו בסק"ו, ה"א קאי אבשיל כל צרכו. ובשהייה הגמ"ר מתייר, ולענין הטמנה לפי הגמ"ר אסור. שכן אם עבר ושכה מותר, אבל לכתחילה לא. ואמנם בהגמ"ר שם כתוב, "ואין חילוק בין השהה להטמנה" [לא לענין שכה], אף אין כוונתו שמה שמותר להשהות מותר להטמין. אלא כמ"ש הבבלי ישע באות ב': פ"י בין השהה לצורך הלילה או הטמנה לצורך מחר דשרי. א"כ אין הטמנה שזה לשהייה לענין לכתחילה. אלא כוונת רבנו שהומיין הוא לענין שכה. שכה שלדעת הרי"ף בשהייה אסור בנתבשל כל צרכו לכתחילה, ובכ"ז אם שכה מותר, ה"ה לענין הטמנה, אם שכה מותר — בנתבשל כל צרכו.

ומדברי רבנו בסק"ו מ' שמה שהי"א מתייר כאן, זה רק

באר הגולה

ו שם מ"א.
ז שם לדעת הטור
והר"ן ור' ירוחם
נח"ל וכן כראה
מודרי רמב"ם נפ"ג.
ח לדעת הרמב"ם
שם.

אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל (י) ומ"מ לשום כלים על התבשיל כדי לשמרו מן העכברים או כדי שלא יתמנה בעפרורית שרי שאין זה כמטמין להחם אלא כשומר ונותן כיסוי על הקדירה (וע"ל סימן רנ"ג): ג ואלו הם דברים המוסיפים הבל פסולת של זיתים (יא) ז או של שומשמים וזבל ומלח וסיד וחול בין לחים בין יבשים (יב) ותבן וזגין ה ומוכין ועשבים בזמן ששלשתן לחין ואלו דברים שאינם מוסיפים הבל כסות ופירות וכנפי יונה הנה: (יג) או שער טולת (מהרש"ל נהנות) ועורות של פשתן ונסורת של חרשין (פירוש הקש הדק הנופל מן העץ כשנוגרים אותו בנגירה). הנה: (יד) יש חומרים דמותר להטמין בטלעים אע"פ שמוסיפין הצל דמלתא ללא שכיחא לא נזרו ביה

ביאורי הגר"א

ללא כל תנן וז"ש שלששתן: (יג) או דמתי' קתני נהיה שחזיו לכן כפני יונה: (יד) ירא. יצא יצא ח' וע"ש נהיה: דה מוס. ועוד יש לפרש כו' אצל ר"ח שם נהיה: כ' דלחין הסלעי' מוסיפים הצל כלל ולא אסרו נצי"ט שם אלא תשום שחלקין הקרקע וכן הסכי' ר"י שם וכת' שכי' צירושל' שם הכל אחת' שהסלעי' מרתחין והכל אחת' שאין הסלעי' מרתחין אלא יוסי' כלן וכלן אין

כח"ש נסיד והוא שנתשל' כו': (י) ומ"מ. שם נ' מתיחין מיהם כו' וטח כו' ולא כו': (יא) או של שומשמים. דכיון דלא איפשטא מוקמינן למהני' סתמא' ככל גפת ועוד דמנקט ר"ז לענין אסוקי הצלל של זיתים ש"מ דנכסה"ג דמתני' אסור ככל גפת ולע"ג דנצי' למפסט מדר"ז היינו לפוס סיד דלחין חילוק בין אסוקי כו': (יב) ותבן. הוא תוספת רח"ל וש"ע כתב לזון הרמב"ם

ברכת אליהו

להטמנה. לכן רצתה הגמ' לפשוט מדר"ז, שגם לענין הטמנה אסור רק בשל זיתים. [וסיים הרשב"א שם, דלמסקנת הגמ' — שמחלקת בין אסוקי הבלא להטמנה — א"כ הוי הפשיטות להיפך, שבהטמנה אסור אפי' בשל שומשמים. והיינו דאם נאמר דאסור רק בשל זיתים, א"כ מאי צריך ר"ז לאשמועינן לענין אסוקי הבלא — דרק בשל זיתים אסור, הרי דכ"ש הוא ממתינתין. ומדהשמיע ר"ז לענין אסוקי הבלא שרק של זיתים מותר, ש"מ שסתם גפת הוי גם של שומשמים. ולכן הוצרך ר"ז להשמיע שלענין אסוקי הבלא, אסור גם בשל זיתים].

(יב) [בט"ז סק"ג הקשה שהמחבר מונה ד' דברים: תבן, זגין, מוכין ועשבים. והמחבר סיים: בזמן ששלשן לחים. וע"ש בט"ז ובמ"א סק"י מ"ש בזה. אולם מ"ש בש"ע "ותבן"], הוא תוספת של הרמב"א. וש"ע כתב לשון הרמב"ם בהל' שבת פ"ד ה"א, דלא כתב, "ותבן", אלא — זגין ומוכין ועשבים. וז"ש המחבר: ששלששתן. [דהיינו זגין ומוכין ועשבים שמונה המחבר].

(יג) [במתניתין דשבת מט א: טומנין וכו' בכנפי יונה. ולכן גקט המחבר: וכנפי יונה. ומ"ש הרמב"א, "או שאר נוצות", משום] דמתני' קתני כהווי, שמצוי לחן כנפי יונה. אבל הו"ה לשאר נוצות.

(יד) תנן בבב"ב יז א: מרחיקין את הגפת ואת הובל ואת המלח ואת הסידי ואת הסלעים מכותלו של חבירו שלשה

(י) שבת נא ב: מתיחין מיהם ע"ג מיהם וקדרה ע"ג קדרה אבל לא קדרה ע"ג מיהם ומיהם ע"ג קדרה ופה את פיה בבצק ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהיו משומרים.

(יא) תנן בשבת מז ב: אין טומנין לא בגפת. ובגמ' שם: איבעיא להו גפת של זיתים תנן אבל דשומשמים שפיר דמי או דילמא דשומשמים תנן וכ"ש דזיתים ת"ש דא"ר זירא משום חד דבי ר' ינאי קופה שטמן בה אסור להניחה על גפת של זיתים ש"מ של זיתים תנן לעולם אימא לך לענין הטמנה דשומשמים גמי אסור לענין אסוקי הבלא דזיתים: מסקי הבלא דשומשמים לא מסקי הבלא. [וכתב הב"י: ומשמע דבעיין לא איפשטא וכיון דמידד דרבנן הוא נקטי' לקולא]. ומה שפסקו הפוסקים לחומרא, כיון דהבעיא לא איפשטא, מוקמינן למתני' סתמא — בכל גפת אף בשומשמים. [כ"כ הרשב"א שם בשם רבינו יונה, וז"ל: דכיון דלא פשיטא בעיין מוקמינן מתני' על סתם משמעותיה דקתני ולא בגפת סתמא דמ' אפי' דשומשמים. והוסיף שם] ועוד מרנקט ר"ז לענין אסוקי הבלא גפת של זיתים, ש"מ דכפח"ג דמתני' — לענין הטמנה — אסור בכל גפת. [ולכא למימר דאשמועי' ר' זירא דגפת קתני במתני' גפת של זיתים תנן דהא דלאי לא שמעינן דינא דהטמנה מדינא דאסוקי הבלא — לשון הרשב"א שם]. ואע"ג דבעי' הגמ' למפשט מדר"ז להיפך, דמ"ש, "גפת" הוא של זיתים, היינו לפוס מ"ד של הגמ', דאין חילוק בין אסוקי הבלא דזיתים

הוא, שכמו שלדעת הרי"ף אסור בשהייה ובשכח מותר לדעה זו, הויה בהטמנה שאסור לדעה זו בנתבשל כל צרכו, יהי מותר בשכח. ואמנם בשהייה פסקינן כדעת ה"א שם שמותר אפי' לא נתבשל כל צרכו, וסגי בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, אבל לענין הטמנה ושכח, בזה לא מושינין דין הטמנה לשהייה. ורק בלא נתבשל כל צרכו אסור, כדי שלא יהנה ממלאכת שבת. אבל בנתבשל כל צרכו מותר, מפני שאין זה נהנה ממעשה שבת.

שבת שבי שהגמ"ר אסור בשהייה בבשיל כל צרכו. והיה מקום לומר שההוכחה היא משהייה כל צרכו לדעת הרי"ף שם — שאסור. א"כ רואים שאע"פ שאסור לכתחילה, בכ"ז בשכח מותר. ואח"כ אי פסקינן כ"א בסי' רנ"ג, מותר בשהייה בנתבשל כמאכל בן דרוסאי. אבל מהגמ"ר בעצמו מ' שסובר כדעת ה"א — דמותר. ובכ"ז כאן לענין שכח הוא נוקט שרק בנתבשל כל צרכו מותר. ולכן צ"ל בעין מ"ש הפמ"ג על דברי המ"א שם. שהלימוד

רננ: (תוספות ומורדכי ריש פרק לא תפור): ד ט אע"פ שאין טומנין בשבת אפילו באר הגולה בדבר שאין מוסיף הכל אם טמן בו מבעוד יום (טו) ונתגלה משחשיכה מותר לחזור ט שנת נ"ח.

ביאורי הגר"א

אמר אין טומנין כו' וגרים שם הרי"ף להיפך וכן הרמב"ם ופיר' שחל ירתיה שתרעה הקדירה ויטרוך לגלותה ולחזור ולכסותה ונדבר המוסף ודלי אסור אף שה' מוכסה מצעמי ופריך איה צה"ש נמי כו' ופי' הרמב"ם דצה"ש מותר אפי' נדבר המוסף הנל והקשה עליו הראשון דצה"ש יהיה קל מצעמי ע"כ פי' הר"ן דה"ק דצה"ש ליתסר אפי' נדבר שאינו מוסיף הנל מה"ט שחל

ברכת אליהו

א"ר יופי כאן וכאן אין הפלעים מרתחין אלא מפני שעושין עפר תיחוח ומלקין ארעית הכותל, ע"ל. [ולפי"ז גרסינן שם בבבלי: אלא אמר רבא הכא היינו טעמא משום דמשתכין וקאי על מתני' דב"ב. ולפי"ז מסיק רבא שהטעם שמרתיקין אינו משום הכל, אלא משום שמלקין את הארץ ומחלידין אותה ומעלין עפר תיחוח. ולפי"ז ברור שמותר להטמין בסלעים, כי אינו מוסיף הכל].

(טו) כ"כ פמ"ג הל' שבת מ"ל"ט ס"ה ופמ"ק מצוה רפ"ב ופ"ה הל' שבת סימן רל"א פסק דיני הטמנה. ומ"ש המחבר "ונתגלה" דמ' מעצמו, ל"ד. דהא אף לפתחלה מותר לגלות משחשיכה ולחזור ולכסותה. כמ"ש למטה: וכן אם רצה ליטלו יכול וכו' ולתת אחר במקומו וכו'. אלא הא דנקט "ונתגלה", לאשמועינן דאף בכה"ג — שנתגלה מעצמה — דוקא שנתגלה משחשיכה מותר לכסותה. אבל אם נתגלה מבעוד יום, אפי' נתגלה מעצמה אסור לחזור ולכסותה משחשיכה, דהו"ל כמטמין לכתחילה בשבת. והביא הפמ"ג שם ירושלמי דדוקא משחשיכה, כנ"ל. וז"ל הירושלמי שם ספ"ד ה"ג: נתגלה מבעוד יום מכסהו מבעוד יום נתגלה משחשיכה מכסהו משחשיכה נתגלה מבעוד יום וקידש עליו היום תני אין טומנין [חמין] משחשיכה וכו'.² ובגמ' דילן

הסלעים מרתחין אלא מפני שעושין עפר תיחוח ומלקין ארעית הכותל: (טו) ונתגלה משחשיכה. כ"כ סו"מ וסו"מ וס"ה וי"ש ונתגל' ל"ד דהא אף לכתחלה מותר כמ"ש למוטה אלא דאף צה"ג דוקא משחשיכ' והניח סו"מ ירושלמי דדוקא משחשיכה וז"ל הירושלמי ספ"ד נתגלה מצעמי מכסהו מצעמי נתגלה משחשיכה מכסהו משחשיכה נתגלה מבעוד יום וקדש עליו היום תני אין טומנין משחשיכה ונמרחל דילן ספ"ד דשזת (וא"ד) [וא"ר] מ"מ

טפחים (ופירש"י: שכל אלו קשים לחומה שמוציאין הכל). ובגמ' שם י"א: חנן התם כמה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגוף ולא בזבל ולא במלח ולא בביד ולא בחול בין לחין בין יבשין מאי שנא הכא דקדמי סלעים ולא קדמי חול ומאי שנא התם דקדמי חול ולא קדמי סלעים אמר רב יוסף לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים א"ל אביי וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ולשונות של ארגמן וכו' אלא אמר רבא התם היינו טעמא דלא קדמי סלעים משום דמשתכין ליה לקדרה (ופירש"י: שמשברין את הקדרה) הכא היינו טעמא דלא קדמי חול משום דמחמימי חיים ומקרירי קרירי. וע"ש בתוס' ד"ה משום, שהביאו את פירש"י הנ"ל, והקשו עליו: וכי דרך להטמין בגיזי צמר כדפריך לעיל. ות' בתירוץ השני: ע"ד שם לפרש דכיון דלא שכיחא היא כלל שרי להטמין בהן דמילתא דלא שכיחא לא גזרו בהו רבנן. וזוהי שיטת ה"א שהביא הרמ"א. אבל ר"ח שם בתוס' כתב דאין הסלעים מוסיפים הכל כלל, ולא אפרו כב"כ שם, אלא משום שמלקין את הקרקע. וכן הסכים ר"י שם. וכת' התוס' שם ש"כ"ה בירושלמי שם. וז"ל הירושלמי שם פ"ב ה"א [ובפנינו בשינוי לשון קצת]: הכא אתמר שהסלעים מרתחין והכא אתמר שאין הסלעים מרתחין

ומה שסיים רבנו כאן, שלידן — דקמ"ל שאפילו מצטמק ורע לו אסור בהטמנה — נדחת דעת ה"א — דאם שכח וכו', הנ"ל ברמ"א, אין כוונתו לומר שהיות ואסור להטמין, לכן בשכח אסור לאכול. שהרי גם לדעת ה"א אלו, אסור להטמין אף בנתבשל כל צרכו, ורק אם הוא שכח מתירים לאכול. אלא כוונתו לומר שהיות וקמ"ל שאפי' מצטמק ורע לו אסור להטמין, א"כ רואים שדין הטמנה שוה לדין חזרה. ולענין חזרה כתב רבנו בסי' רנ"ג סק"נ שאסור לכתחילה לחזור אף במצטמק ורע לו, והו"ה בהטמנה — אף במצטמק ורע לו אסור. וכמו שלענין חזרה איתא שם בס"א, דאף אם החזירם בשוגג אסור לאכול, וכמ"ש בסק"ו דהיינו אף בנתבשל כל צרכו, כן לענין הטמנה אסור אף בבשיל כל צרכו, ושכח והטמין. 2 הסמ"ג — בהביאו את לשון הירושלמי — לא הביא את הסיום: נתגלה מבעוד יום וקדש עליו היום וכו'. וכנראה שלא גרס בירושלמי הסיום הנ"ל, והוכיח דינו מתחלת דברי הירושלמי. שהירושלמי אומר: נתגלה מבעוד יום מכסהו מבעוד יום. ומוכה מזה, שרק מבעוד יום מותר לו לכסותו, ולא משחשיכה. וגם מהמשך לשון הירושלמי "נתגלה מבעוד יום מכסהו משחשיכה", מ' שאם נתגלה מבעוד יום אסור לכסות משחשיכה. והפני משה וקרבן העדה כן גורסים בירושלמי הסיום הנ"ל, אבל כתבו שהביאו לא נפשטה. וכנראה שהם מפרשים את

המשך לשון הירושלמי "תני אין טומנין חמין משחשיכה וכו'", שזו לא פשיטתא לבעיא, אלא מילתא באפי נפשא.

ועל מ"ש המחבר בסעיף זה: וכן אם רצה ליטלו כולו ולתת אחר במקומו וכו', כתב ע"ז בספר תוספת ירושלמי, וז"ל: והיינו דהקא הכיסוי שלמעלה מותר להחליף אבל ליטול הקדרה ממקום זה ולהטמין במקום אחר בעיא היא בירושלמי שבת (פ"ז ה"ג) מסמינה לטמינה צריכה כלומר בעיא היא.

ולחלן בסימן רנ"ט סק"ו הביא רבנו דברי הירושלמי, שאם נתקלקלה הגומא משחשיכה אסור להחזיר, ע"ש. ושם כת' דמזה למד הירושלמי, שהו"ה אם נטלה מבעוד יום שאסור להחזירה משחשיכה. וכתב ע"ז בספר תוספת ירושלמי: ואמריהו האיך אפשר דפשיטא ליה להירושלמי דאסור לא אפילו מטימנה לטמינה למקום אחר נשאר בירושלמי שם בבעיא ולא אפשר דקאי כמ"ש לעיל (סי' רנ"ז) אבל פשטות הירושלמי נראה דקאי אנטלו מבעוד יום ונראה דהגר"א לשיטתו לעיל (סי' רנ"ז) דגם בנתגלה מבעוד יום נפשט הבעיא לאיסור משו"ה מוכרח לפרש דכ"ש בנטלו מבעוד יום אסור והך דנתקלקלה הגומא דאסור ע"כ קאי גם אנטל משחשיכה אבל לפמ"ש הקרבן העדה והפני משה דנתגלה נשאר בבעיא ע"ן שם אם כן יש לומר גם בנטלו מבעוד יום מותר רק בנתקלקלה הגומא מבעוד יום אסור אבל משחשיכה מותר אפילו בנתקלקלה הגומא, ע"ל.

באר הגולה

י שם נמלה.
כ שם כרש"ג.
ל טור וסמ"ג וסמ"ק
והתורה.

ולכסותו (טו) • וכן אם רצה להוסיף עליו בשבת מוסיף כ וכן אם רצה ליטלו כולו ולתת אחר במקומו בין שהראשון חס יותר מהשני בין שהשני חס יותר מהראשון אפילו לא היה מכוסה אלא בסדין יכול ליטלו ולכסותו בגלופקרין (יז) • והוא

ביאורי הגר"א

ירמיה וינלה נה"ש כו': (טז) וכן כו"ש הרמ"ש נ"ס הר' יונה ע"ש דרש"ג פי' על ת"ק: (יז) והוא. ככ"ל

ברכת אליהו

הן מרותחות ויצאה וזהמתן מבעוד יום ואין חוששין שמא בזמן מועט ירתיח ויצטרך ליטולו שהרי דבר שאינו מוסיף אינו מרתח. [וכן פי' הרמב"ן בספר המלחמות]. ולפי"ז יוצא, שאף בדבר שאינו מוסיף הבל אם נתגלה אפי' בין השמשות אסור לחזור ולכסותו בשבת. ולכן שפיר כת' המחבר, ונתגלה משחשיכה, דרך או מותר לכסותה בדבר שאינו מוסיף הבל, כיון שהיתה טמונה בשבת. [ועט"ז סק"ג ומ"א סק"ב ובשער הציון ס"ק כ"ד כ"ה].

(טז) [בדפוסי השו"ע צויין ס"ק זה על מ"ש המחבר: וכן אם רצה להוסיף וכו', וכתב הדי"א שזו ט"ס, והציון צ"ל על מ"ש המחבר: וכן אם רצה ליטלו וכו'].

איתא בשבת גא א: ת"ר אע"פ שאמרו אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה אם בא להוסיף מוסיף כיצד הוא עושה רשב"ג אומר גוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין (יש בו הבל יותר מן הסדינין — רש"י) או גוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין. וכתבו תוס' שם בד"ה כיצד: נראה לר"י ולה"ר פורת"ל דל"ג כיצד הוא עושה דרשב"ג פליג את"ק דלא שרי אלא להוסיף אבל להתליף אסור ורשב"ג שרי אף להתליף וכ"ש ליטול ולהחזיר אותו דבר דלא הוי כ"כ הטמנה וכו'. ולפי"ז היה צריך לפסוק כת"ק שמותר רק להוסיף ולא להתליף. וכתב הב"י: וכן דעת הסמ"ג וסמ"ק ופסקו הלכה כת"ק. והא דמתייר המחבר אף להתליף, הוא כמ"ש הראש"ש שם פ"ד סי"ב בשם הר' יונה, ע"ש. דרשב"ג הוא פי' על ת"ק. וז"ל הרא"ש: וה"ר יונה ז"ל מקיים גי' הספרים דכולהו כת"ק ומפ' הכי כיצד אם בא להוסיף מוסיף מי אמרינן לא שרינן להוסיף אא"כ כסה מתחלה בדבר המשמר חומן יפה כגון גלופקרין וכיוצא בו או דילמא אפי' כסו בדבר קל כגון סדינין שאין משתמר חומן כל כך כיון דמהני כל שהוא כסו מבעוד יום חשבינן ליה ומפרש רשב"ג מדקאמר גוטל את הסדינין אלמא דחשיב כסוהו מבעוד יום אף בסדינין וכו'. ולפי"ז אין מחלוקת בין ת"ק לרשב"ג. ולכן פסקינו כוותיה דרשב"ג.³

(יז) בנ"ל כסימן רנ"ג פ"ב, שכ"כ המחבר לענין חזרה.

בכל מקום. ורק במקום שיש טעם לדבריו, הלכה כרשב"ג.

והרמב"ם בהל' שבת פ"ד ה"ד פסק ג"כ כרשב"ג. וכתב שם ה"ה שגראה מדבריו שרשב"ג בא לפרש דברי ת"ק. ולכן פסק כוותיה. ולכאורה לא היה זקוק לזה, והיה יכול לומר שגם הרמב"ם מפרש שרשב"ג פליג את"ק. ואפי"ה פסק כרשב"ג בגלל הכלל — שהלכה כרשב"ג במשנתו. וגראה שה"ה כתב טעם זה, כיון שהוא אויל בשיטת הסוברים שכלל זה נאמר רק במשנה, ולא בברייתא. וראה בזה באנצקלופ"ת כרך ט' ערך הלכה עמ' רצ.

ספ"ב דשבת לד א: ואמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזרה שמא ירתיח (ופירש"י: שמא ימצא קדרתו שצטננה כשרצה להטמינה וירתיחנה תחילה ונמצא מבשל בשבת) א"ל אביי אי הכי בין השמשות גמי גיגור א"ל סתם קדירות רותחות הן (ופירש"י: וליכא למיחש לשמא צטננה וירתיחנה) ואמר רבא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל ואפי' מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ שיש בה גחלת א"ל אביי ויטמין גזירה שמא יחתה בגחלים.

וגרים שם הר"ף להיפך. דאין טומנים בדבר המוסיף הבל, גזירה שמא ירתיח. ואין טומנין בדבר שאין מוסיף הבל, שמא יטמין ברמץ ואתי לחתויי בגחלים. וכן כתב הרמב"ם בהל' שבת פ"ד הל' ב' וג', ומפ' שמא ירתיח שתרתח הקדירה ויצטרך לגלותה, עד שתנוה הרתיחה, ולחזור ולכסותה בשבת. ונמצא טומן בדבר המוסיף הבל בשבת, שזרע אפור אף שהיה מכוסה מבעוד יום. ופריך הגמ' ע"ז: אי הכי כיה"ש גמי גיגור. ומשני: סתם קדירות רותחות הן. ולפיכך פ' הרמב"ם דבין השמשות מותר להטמין אפי' בדבר המוסיף הבל. וטעמו: שסתם קדרות בין השמשות כבר רתחו ונחו מבעוד יום וכיון שנתו שוב אינן רותחות. והקשה עליו הראב"ד: מובא בר"ן בשבת שם ובהשגות הראב"ד שזל הרמב"ם שם מהדורת שבתי פריגל — דלפי"ז כיה"ש יהי' קל מבעוד יום, דמבעוד יום אסור להטמין בדבר המוסיף הבל, ובבין השמשות — מותר.

ע"כ פי' הר"ן — עפ"י גי' הר"ף: — דכי פרכינו אי הכי בין השמשות גמי גיגור לא קאי אדבר המוסיף אלא אמאי דשרינן במתני' בבין השמשות דהיינו בדבר שאינו מוסיף. וה"ק דבין השמשות ליתפך אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל מה"ש שמא ירתיח ויגלה בין השמשות כו'. וז"ל הר"ן: והכי פרכינו בין השמשות בדבר שאינו מוסיף גמי ליתוש שמא ירתיח שמתוך שהוא מסלק קדירה מעל גבי כירה עם חשיכה והיא רותחת ומטמין [וליתוש] שמא תרתיח ויצטרך לגלותה וחזור ומטמין בשבת לכתחלה דהא לא הות טמונה בשבת כלל ופריק התם קדירות בין השמשות כבר

ועל מ"ש רבנו כאן מהירושלמי, שנתגלה מבעוד יום אסור, כתב ע"ז התוספת ירושלמי, וז"ל: ובאמת נראה דהגרי"א לשיטתו לקמן (סי' רנ"ט) דגם בנטל מבעוד יום וקידש עליו היום נכשש בירושלמי לאסור אבל לפמ"ש דגם בנטל מותר א"כ כ"ש בנתגלה דמותר. 3 בפנים הבאנו דברי הב"י, שהסמ"ג והסמ"ק מפרשים שרשב"ג פליג את"ק, ופסקו כת"ק. ולכאורה היו צריכים לפסוק כרשב"ג, משום דהלכה כרשב"ג במשנתו. וגראה שהם סוברים כשיטת הר"ף בסוף בבא בתרא — ורבנו הביא זאת בכמה מקומות — שלא נקטינן בכלל זה

באר הגולה

מ סס כרע"נ.
 ו טור ורמ"ס נפ"ד
 וה"ע.
 ס סס נמשנה לפי
 רמ"ס סס והר"ן
 ונסס הנלווים.

שנתבשלה הקדירה כל צרכה אבל אם אינה מבושלת כל צרכה אפילו להוסיף על הכסוי אסור שתוספת זה גורם לה להתבשל: ה"מ אם פינה התבשיל בשבת מקדירה שנתבשל בה לקדירה אחרת מותר להטמינו: בדבר שאינו מוסיף הבל: וס מותר להטמין בשבת דבר צונן (יח) בדבר שאינו מוסיף הבל (ט) כדי שלא יצטנן ביותר או

ביאורי הגר"א

שלא. כן פי' הרמב"ם כמו כל הטמנה דמתני' וברייתא סס דכולה פרקין נהטמנה דלהסס חיידי ועוד מתש"ש חי ממתני' ה"ל ה"מ דנר כו' ולי כפרש"י דלין לך דנר שאין דרכו להטמין שלא יתחמם יותר וכן המים צימות

סי' רי"ג ס"ג וזהו דונגים: (יח) בדבר שאינו כמיש נריש סס אע"פ שאמרו כו' ויודק' השתא כו' ארתוחי כו' וזהו דנר שאין מוסיף הבל דהגזירה הוא נוסח שנת ירתיו כחש"ס לפי ח' לגי' רש"י: (ט) כדי

ברכת אליהו

(יט) כן פי' הרמב"ם בהל' שבת פ"ד ה"ד את דברי הגמ' בשבת נא א. דאיתא שם: אמר רב יהודה אמר שמואל מותר להטמין את הצונן. ופירש"י: מפני החמה שלא יחמו ולא גורינן אטו הטמנה כדי שיחמו. [וכתבו הר"ן והרשב"א שם, שנראה מפירש"י שאסור להטמין את הצונן כדי להחמו, ואע"פ שהוא מטמין בדבר שאינו מוסיף הבל]. אבל הרמב"ם שם מפרש דמותר להטמין, "כדי שלא יצטנן ביותר או כדי שתפוג צנתו". וזה כמו כל הטמנה דמתני' וברייתא שם, דכולה פירקין בהטמנה דלהסס חיידי, ולא לצנן — כפירש"י. ועוד ראיתי לשיטת הרמב"ם, ממש"ש על הדין של שמואל: אמר רב יוסף מאי קמ"ל תנינא ממלא אדם קיתון ונותן תחת הכר או תחת הכסת א"ל אביי טובא קמ"ל דאי מפתני חיילא ה"מ דבר שאין דרכו להטמין (כגון מים צוננים שאין דרכן להטמין תחת כר וכסת — רש"י) אבל דבר שדרכו להטמין לא קמ"ל. ואי כפירש"י — דמיירי שבא לצנן — למה הגמ' אומרת, "ה"מ דבר שאין דרכו להטמין", היינו שבמים פשיטא שמואל, הרי במים יש מקום לגזור טפי שמא יבא להטמין לתחם, דאין לך דבר שאין דרכו להטמין שלא יתחמם יותר מן המים צימות החמה. וא"כ כשאנשים יראו שהוא טומן מים, יאמרו שהוא טומן לחממם, שאם להצטנן אין הדרך להטמין מים. משא"כ בשאר דברים,

וכת' בסקמ"ג שההוכחה לכך היא מהא דמגיס, בשבת יח ב. דשם הקשחה הגמ' למה ב"ה מתירין לתת צמר ליורה, נחוש שמא יגיס בה. ומ' מזה, שאף שהוא רותח הוא מבשל, משום שעדיין לא נתבשל כל צרכו. (יח) [בדפוס השו"ע צויין ס"ק זה בס"ו. וכתב הד"א שזו ט"ס והציון צ"ל בס"ה, על מ"ש המחבר: בדבר שאינו מוסיף הבל].

איתא בשבת נא א — הג"ל בסקט"ז — אע"פ שאמרו אין טומנין אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה אם בא להוסיף מוסיף כיצד וזה עושה וכו' וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא אותו מיחם אבל פינה ממיחם למיחם מותר השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח לה (בתמיהה — רש"י). ומ"ש המחבר שבכה"ג מותר להטמין רק בדבר שאינו מוסיף הבל, הוא כמיש ברישא דברייתא שם: אע"פ שאמרו אין טומנין אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל. [ומדמך זאת להאי רישא דאע"פ שאמרו וכו' ש"מ דגם האי דפינה כו' מיירי בדבר שאינו מוסיף הבל — ד"א].

ועוד מ' דמיירי באינו מוסיף הבל, כמדקאמר שם: השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח לה. וזהו בדבר שאין מוסיף הבל, דהגזירה הוא משום שמא ירתיה, כמש"ש לך א לגי' רש"י.

בהגות אות ע': וכן ליתא בכ"י א"פ וברי"ף וברא"ש ובס' התתים.

ולפי"ן — שיש שאינם גורסים המלים: השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח לה — כתב התועפות ראם דאולא קשיית הלח"מ על הרמב"ם. וז"ל התועפות ראם ביראם סימן רע"ד אות קס"ב: ואני אומר דמש"ש בגמ' השתא כו' לא היה בגי' הראשונים והר"ף ס"פ כמה טומנין הביא דברי הברייתא אבל פינו ממיחם למיחם מותר ולא כ' שם השתא כו' והר"ן שם כ' הטעם כמש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' שבת ה"ה שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכ"ר שנתבשל בו אבל אם פינה מותר כמו שהתירו להטמין את הצונן וז"ל הר"ן שם איתא רש"י ז"ל שהוא סבור דלהטמין את הצונן כיו שתפוג את צנתו אסור הוצרך לפרש דמאי דשרינן פינן ממיחם למיחם היינו כגון שפינן כדי לקררן וכה"ג דוקא הוא דשרינן משום דליכא מליגור בה דהשתא אקורי קא מקיר לה במתכוין אוחזימ קא מוחים לה וכ"כ הריטב"א שם בחידושי הגר"א ברור מדבריהם דהשתא כו' אינו מדברי הגמ' כלל כיא רש"י פי' כן לפי שיטתו בהך דמותר להטמין את הצונן אבל הרמב"ם ס"עם אחזר וכ"ה דעת הר"ף ואזכר לה קשיית הלח"מ ורש"י הוא שכ' ארתוחי קא מירתח לה כפי מירסתו בבמה מדליקין לך א, עכ"ל.

4 בסקט"ו הבאנו חילוק הגי' שבין רש"י לרי"ף והרמב"ם בגמ' דשבת לד א. ולגי' רש"י הטעם שאסור להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל הוא, גזירה שמא ירתיה. ואילו האיסור להטמין בדבר המוסיף הבל הוא, שמא יטמין ברמץ ויחתה בנחלים. ומדקאמר בגמ' שם נא א, השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח לה, מ' דמיירי באינו מוסיף הבל, שבזה טעם האיסור הוא שמא ירתיה. דאם נאמר שבפינה תבשיל ממיחם למיחם, מותר להטמין אף בדבר המוסיף הבל, הו"ל לגמ' למימר, השתא אקורי קא מקיר לה ברמץ יטמין לה.

וכיו' לגירסת רש"י שם. אבל לגי' הרי"ף והרמב"ם הג"ל בסקט"ו, הטעם הוא להיפך: בדבר שאינו מוסיף הבל — שמא יחתה, ובדבר המוסיף הבל — שמא ירתיה.

ועפ"י הקשה הלח"מ בהל' פ"ד ה"ד — לפי שיטת הרמב"ם הג"ל — למה הגמ' אומרת, השתא אקורי קא מקיר לה ארתוחי קא מירתח לה, שזהו הטעם לרמב"ם בדבר המוסיף הבל, הול"ל, השתא אקורי וכו' ברמץ יטמין לה. ונדחק שם לתקן, שהרמב"ם סובר שמה שאסור בדבר שאינו מוסיף הבל שמא יחתה, היינו, דגורינן דאחרי כן יחתה בנחלים כדי להרתוח. וע"פ מש"ש בזה.

אבל באמת לק"מ על הרמב"ם. ובדקדוקי סופרים כת' שבכ"י מינכן ליתא לדברי הגמ': השתא אקורי וכו'. והוסיף שם

באר הגולה

כדי שתפיג צנתו (כ) ע' אבל בדבר המוסיף הבל ואפילו להטמין צונן גמור ואפילו

ע ר"ן חסילון להנצי
טזריה ס' ל"ח.

ביאורי הגר"א

תניא נהדיא טומנין מיהם ע"ג מיהם קדירה ע"ג קדירה ואי שם נהנסה ליירי ה"ל לחתויי צרייתא מניא לזכר קיתון של מים ומניחו נגד המדורה כו' חלל שיהיה רוצה להטמין שניהם נדנר שאינו הנל וכגון שנתגלתה נשנת דמותר לכסות' והיה סגור דמותר דק"ל מותר להטמין את העונן ולאסר רצה שע"ג המים היו נדנר המוסיף

התנ' חלל כחל וכחש שם וכשם שאין כו' כך כו' רבי (כ) אבל בדבר המוסיף הבל כו' מוסיף צרפי' חזי' דמנה כחז' כו' נזהים כו' חלל מ"ש כו' ועתה"ס שם מ"ח ח' ד"ה מ"ש תימא כו' חלל הר"י כתב דעונדל דשם נהטמנה ליירי ותדע דמניית מיהם ע"ג מיהם נהטמנה ליירי מדעירב אותו עם דיני הטמנה ובתוספתא שם

ברכת אליהו

(ב) אין נותנין ביצה בצד המיחם ואמר אם גלגל חייב חטאת ותנן גמי (מא א) המיחם שפינהו לא יתן לחוכו צונן ואי להפשיך היכי מסיק דאסור והא תניא בפ' כירה (מ ב) גותן אדם קיתון של מים כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפוג צינתו והיינו הפשר כדמוכח סוגיא דהתם ורב יהודה גמי קאמר התם אחד מים ואחד שמן יד סולדת בו אסור אין יד סולדת בו מותר. ותיצרו התוס': ונראה לרשב"א דהא דשרינן לתת קיתון של מים כנגד המדורה היינו ברחוק רחוק מן המדורה שלעולם לא יוכל לבא לידי בשול אבל בקרוב אסור אפי' להפשיך דילמא משתלי ואתי להניחן שם עד שיתבשל ולהכי מסיק הכא דאסור ולא בשביל שיחמו דתני התם היינו כלומר במקום שיכול לבא לידי שיחמו והלשון דחוק קצת, עכ"ל. אבל ה"ר יונה כתב, רעובא דשם בהטמנה איירי. וז"ל הר"ר יונה — הובא בר"ן שם —: דהנחת כחז' אפומא דקומקומא כדי להטמין שניהם בדבר שאינו מוסיף הות וכגון כססה הקומקום מבעוד יום ומותר לגלותו ולכסותו בשבת כדאיתא לקמן והיה רוצה להטמין הכחז' בשבת אפומא דקומקומא דק"ל מותר להטמין את הצונן והוא ס"ד דר' זירא דאפילו על גבי מיהם שרי ורבה אסר דלא התירו אלא במטמין בדבר שאינו מוסיף אבל על גבי מיהם אסור מפני שתוספת חום המיחם ניכר בכסוי ואף על פי שהוא מצד עצמו אינו מוסיף הוה ליה כמטמין בדבר המוסיף ולא התירו במיחם ע"ג מיהם אלא דוקא שאין חום התחתון ניכר בעליון שאינו אלא משמר חומו.

והדע מדמית' שם את הדיון של מיהם ע"ג מיהם, ודין זה בהטמנה איירי, מדעירב אותו עם דיני הטמנה. דאיתא שם נא ג — בהמשך הדיון של מיהם ע"ג מיהם —: וכשם שאין טומנין את החמין וכו', הרי דהדיון של מיהם ע"ג מיהם איירי בהטמנה. ובתוספתא שם פ"ד הי"ד תניא בהריא: טומנין מיהם ע"ג מיהם [ו] קדירה ע"ג קדירה כו'. הרי דדיון מיהם ע"ג מיהם, מיירי לענין הטמנה. ואי עובדא דר"ז שם

דרכם להטמין שלא יתחמם מן החמה, ויאמרו שעושה בכדי שלא יצטנו, ולא יבאו להתיר לחממם. אלא ודאי כפי' הרמב"ם — דמיירי שתפוג צנתו, וכנ"ל. ושפיר אמרינן בגמ': דאי ממתני' ה"א ה"מ דבר שאין דרכו להטמין. כגון מים שאין דרך להטמיןם כדי לחממם, אלא כדי להפיג צנתם. ולכן קמ"ל שמואל, שגם שאר דברים שדרכן להטמין לחממם, בכ"ז מותר להפיג צנתם.

ובמשי"ש נא ב: מניחין מיהם ע"ג מיהם וקדירה ע"ג קדירה אבל לא קדירה ע"ג מיהם ומיחם ע"ג קדירה וטח את פיה בבצק ולא בשביל שיחמו אלא בשביל שיהיו משומרים וכשם שאין טומנין את החמין כך אין טומנין את הבצק רבי התיר להטמין את הצונן. ומדאמר' שם, "כשם וכו'", מ' דמיירי בחד גוונא. וכשם שברישא — לגבי מיהם — מיירי שיהיו משומרים, דהיינו שלא יצטנו, הו"ה בדברי רבי — שהתיר להטמין את הצונן — מיירי כדי שלא יצטנו, וכפי' הרמב"ם ודלא כרש"י.

(כ) ממי"ש ברפ"י דשבת מח א: רבה ורבי זירא איקלעו לבי ריש גלותא חזי' להווא עבדא דמנח [בפנינו: דאנח] כחז' דמאי אפומא דקומקומא נזהיה (גער בו — רש"י) רבה א"ל ר' זירא מאי שנא ממיחם ע"ג מיהם א"ל התם אוקומי קא מוקים (שהמיחם העליון גם בו יש מים חמין והתחתון אינו אלא מעמיד חומו שלא יפוג — רש"י) הכא אולודי קא מוליד הדר חזייה דפרס דסתודר (סודר של ראש — רש"י) אפומיה דכובא (קנקן — רש"י) ואנח נטלא עילויה נזהיה רבה א"ל ר' זירא אמאי אמר ליה השתא חזית לסוף חזייה דקא מעצר ליה א"ל מאי שנא מפרונקא (בגד העשוי לפרוס על הגיגית שפורסין אותו בשבת — רש"י) א"ל התם לא קפיד עילויה (אם שרוי במים שהרי לכך עשוי ולא אתי לידי סחיטה — רש"י) הכא קפיד עילויה. ועתה"ס שם ד"ה מ"ש ממיחם, וז"ל: תימא דהיכי דמי אי יד סולדת בו היכי הוה בעי למישרי אע"פ שמבשל מי לא ידע דתולדות האור כאור דתנן (לה

לא בעי למישרי דהרמב"ם לא ס"ל כלל טעמו דהשתא אוקורי מיקר לה כו' דהא גמרא ערוכה היא אלא על דברי הר"ן קאי שפי' דדוקא כשפינן כדי לקררן הוא דשרי ומשמע דבעינן שייכין לקררן אבל הרמב"ם ס"ל דא"צ שיהא פינן במתכוין כדי לקררן אלא הו"ה אם ממילא נתקרר מותר. אבל לפי דברינו לעיל, הדברים הם כפשטם. שהרי הרמב"ם לא גורס בגמ': השתא אוקורי וכו' ארתוחי מירתח לה. א"כ שפיר אפשר לומר שהרמב"ם לא ס"ל כלל הטעם דהשתא אוקורי וכו'.

וכעין תי' זה כתב גם השפת אמת בשבת נא א. על דברי התוס' בדי"ה אבל, ובמרכבת המשנה על הרמב"ם שם. וז"ל הב"י: והר"ן שם גבי מותר להטמין את הצונן דייק מדברי רש"י דדוקא כשפינן כדי לקררן הוא דשרי משום דליכא למיגור ביה דהשתא אוקורי מיקר לה במתכוין אוחזי קא מיחם לה אבל הרמב"ם בפ"ד כתב דהיינו טעמא דשרי מפני שלא אסרו להטמין בשבת אלא דבר חם שהוא בכלי ראשון שנבשל אבל אם פינהו מותר כמו שהתירו להטמין את הצונן וכן עקר. וכתב ע"ז הדרישה: הא דכתב ב"י אבל הרמב"ם כתב כו'

מבעוד יום נמי אסור: ז (כא) פ כל היכא דאסרינן הטמנה אפי' בקדירה מבושלת כל צרכה אסרינן ואפילו מצטמק ורע לו. הגה: וכן עיקר (כב) ויש מקילין ואומרים דכל שהול חי לגמרי או נתבשל כל לרכו מותר בהטמנה כמו נשיהוי וכמו שנתבאר לעיל סימן רכ"ג ונמוקם שנהגו להקל ע"פ סברא זו אין למוחות צידס לכל אין לנהוג כן בשאר מקומות: ח אע"פ שמותר להשהות קדירה על גבי כירה שיש בה גחלים ע"פ הדרכים שנתבארו בסי' רנ"ג: ז אם הוא מכוסה בכגדים (כג) אע"פ שהכגדים אינם מוסיפין הכל מחמת עצמן מכל

באר הגולה
פ סמ"ג ופס"ק והחזקתה לדעת ר"ת
סס נמשכה מ"ז.
ז טור ושאר פוסקים.

ביאורי הגר"א

ר"ת ומ"ז ז' ד"ה נזהר ואין כו' נסתם קדרות כו' והוא מוננו דירשט כ"ז א': (כב) ויש. שם נסר ר' שנואל דנשיהוי הטעם משום שמה יחתה ועל תצט"ק קלי הכיל: (כג) אע"פ שהכגדים. שם ומ"ז ז' קופה שטמן כו':

הכל ולא התירו בשבת אלא תיחס ע"ג תיחס לשמרו ככ"ל: (כא) כל היכא כו'. ל"ט ז' וכמ"ש תוס' ד"ה ממשעה והר' יונה כו' והיינו כו' לגמרי מכה. ומשמע דהיה מבושלת כ"ל ואף דחמין מלמטק ורע להן כמ"ל וכדעת

ברכת אליהו

מוטמן יש לחוש שמא יחתה שמעט חיתוי מועיל לו ליתפס חומו וגזרו להטמין בכל דבר המוסיף הבל גזירה שמא יטמין ברמץ ויתתה, עכ"ל. ומ' מהתוס' שהטמנה אסורה בכה"ג. [ואמנם בתוס' לא מוזכר להדיא שאסור אפי' בנתבשל כל צרכו, ורק מוזכר שם שאסור אם נתבשל כמאכל בן דרוסאי. אולם כבר הביא הב"י, שלר"ת אסור אף בנתבשל כ"צ. ומטעמא דר"ת, דמעט חיתוי מהני להתחזק החום. והא דנקטו התוס' כמאכל בן דרוסאי, לאו דוקא נקטיה אלא שתפס לשון רשב"ם — לשון ב"י]. ומ"ש התוס' שסתם קדרות הן מבושלות בבין השמשות, הוא מגמ' דירוש'. דאיתא בביצה כו' א: אמר ל"י אביי ולטעמיה (דמשוית להו לרתיחתן כרת מוקצה וילפת מבינה דאין מוקצה לחצי שבת — רש"י) תקשי לך קדרות דעלמא דהא סתם קדרות דעלמא בין השמשות רותחות הן ולאורתא אכלינן מיניהו וכו' (דלא תוכל לתרץ היאך אנו אוכלים שום קדרות בלילי שבתות דעל כרחק המוקצה לבין השמשות מוקצה לכולי יומא והרי בין השמשות כל הקדרות מסולקות מרותחות מן הכירה ואכלינן מניהו לאורתא — רש"י). ומדמקשה הגמ' מזה שהקדרות רותחות, ולא מקשה דבבין השמשות עדיין אי אפשר לאוכלם, כיון שאינן מבושלות כל צרכן, מ' דסתם קדרות בבין השמשות מבושלות הן. (כב) שבת מו ב תוס' ד"ה כמה טומנין כו' אין טומנין לא בגפת: פירש הר"ר יוסף בשם רבינו שמואל דמיירי בבשיל ולא בשיל אבל קדרה חייאת ובשיל שרינן בפ"ק (יח ב). ושם מיירי בשהייה והו"ה בהטמנה, דבשניהם הטעם הוא, משום שמא יחתה בגחלים. ומוכח שכומו בשהייה מותר בבשיל ובחייאת, הו"ה בהטמנה. והוה שכתב הרמ"א: ויש מקילין ואומרים דכל שהוא חי לגמרי או נתבשל כל צרכו מותר בהטמנה כמו בשחוי, וכמ"ש המ"א בסק"י, דלדעת ה"א בסי' רנ"ג ס"א, מותר אף בנתבשל כמאכל בן דרוסאי, ובסק"א הבאנו שר"ת הקשה על רבינו שמואל מהמשנה של אין טומנין. ורבינו שמואל יתרץ על קושי' זו, דאמנם בבין השמשות סתם קדרות הן מבושלות כל צרכן. והא דהמשנה אסרת להטמין, על מבעוד יום קאי הנ"ל. ואז עדיין לא נתבשלו כל צרכן.

מח א בהנחה איירי, מדוע אמר רבה — בהשיבו לר"י שלכן אסור —: התם אוקומי וכו'. ור"ל בזה שכיון שיוכל להתבשל שם לכן אסור להניחם, הו"ל לאתויי ברייתא דשם מ ב: מביא אדם קיתון של מים ומניחו כנגד המדורה לא בשביל שיחמו אלא בשביל שתפיג צינתו. וחזינו מהכא דאסור להניח בכדי להחם. אלא מוכח כפ' ה"ר יונה, דעובדא דר"י בהטמנה איירי. שהיה רוצה להטמין שניהם בכדי שאינו מוסיף הבל ונכון שנתגלתה בשבת דמותר לנסות. וה"י ר"י סבור דמותר, דק"ל כשמואל דמותר להטמין את הצונן, וכנ"ל בסק"ט. ואסר רבה לא מצד ביטול — דמיירי שלא יוכל להתבשל שם — אלא מצד הטמנה. ש"ע המיחם הוי כמטמין בכיר המוסיף הבל, כי חום הקומקום מוסיף הבל בכיסוי. ולא התירו בשבת, אלא מיהם ע"ג מיהם לשמרו, כנ"ל בסק"ט. אבל אם מוסיף הבל אסור. ומכאן המקור לדינו של המחבר, שבדבר המוסיף הבל אסור להטמין אפי' צונן.

(כא) בסק"ד הבאנו דברי הגמ' בשבת לפ ב, ד, ממעשה שעשו אנשי טבריא ואסרי להו רבנן בטלה הטמנה בדבר המוסיף הבל ואפי' מבעוד יום. ובמ"ש תוס' שם ד"ה ממעשה, הנ"ל בסק"ח. שהתוס' הקשו: וא"ת מה צריך למילך ממעשה דאנשי טבריא הא מתני' היא דאין טומנין בדבר המוסיף הבל וכו'. ות"י באחד מתירוציהם: וה"ר יונה מפרש בטלה אפי' בקדירה חייאת והיינו דקאמר בטלה משמע לגמרי מכל דבר. ומשמע דה"ה מבושלת כל צרכה נמי אסור. ומעשה דאנשי טבריא מיירי במים, ואף דמים חמין מצטמק ורע להן, כמ"ש בגמ' לח א, וכמ"ל בסי' רנ"ג בסק"י. ומוכח מכאן דהטמנה אסורה אפי' במבושלת כ"צ, ואפי' מצטמק ורע לו. וכדעת ר"ת שם מו ב ד"ה כמה טומנין וכו'. דר"ת שם דחה דעת רבינו שמואל המובאת לקמן בסק"ב, וכתבו התוס': ואין נראה לר"ת דהא אית לן לאוקמא מתניתין בפתם קדרות שהן מבושלים בין השמשות ועוד דמסתמא איירי מתני' דומיא דמתני' דכירה דמיירי בבשיל כמאכל בן דרוסאי וגראה לר"ת שיש לחלק בין השהייה להטמנה דודאי להשהות מותר כשהוא מאכל בן דרוסאי שאין חיתוי מעט מועיל לו שהרי מגולה הוא ושליט ביה אוירא אבל הטמנה שעושים לצורך מחר והוא

(כג) שבת מו ב: קופה שטמן בה (שנותן בה מוכין וטמן)

באר הגולה

* כל"ל עפ"י הנ"ל.
ק טור לדעת הרא"ש
והר"ן ס.
ד ר"ן לדעת ר' יונה
והרשב"א.
ש מדברי הרא"ש ס.

מקום מחמת אש שתחתיהם מוסיף הכל * (ואסור) (כד) וזמיהו כל שהוא בענין שאין הבגדים נוגעים בקדירה אע"פ שיש אש תחתיה כיון שאינו עושה דרך הטמנה שרי הלכך היכא שמעמיד קדירה על כירה או כופה שיש בהם גחלים (כה) ואין שולי הקדירה נוגעים בגחלים שיהיו מקרי ומותר ע"פ הדרכים שנתבארו בס' רנ"ג: (כו) ואם נתן על הקדירה כלי רחב שאינו נוגע בצדי הקדירה ונתן בגדים על אותו כלי רחב מותר דכיון שאין הבגדים נתונים אלא על אותו כלי רחב שאינו נוגע בצדי קדירה אין כאן הטמנה (כו) ש וכן מותר להניח הקדירה בתנורים שלנו ע"י שיתן בתוכה חתיכה חיה (כח) והוא שלא תהא הקדירה נוגעת בגחלים ואף על פי שמכסה פי התנור בבגדים כיון שאין הבגדים נוגעים בקדירה לאו הטמנה היא ושרי. הנה: (כט) והטמנה שעושין נמדינות אלו שטמנינים נתנור וטחין פי התנור נטיט שרי לכולי עלמא (ל"ז) ותהיה ס' ס"ט ולנור) וכמו שנתנול לעיל ס' רמ"ד ויתנול לקמן ס"ס רמ"ט ומזה להטמין לשנת כדי שיאכל חמין בשנת כי זה מוכנוד ועונג שנת וכל מי שאינו מחמין נדברי החכמים ואסור אכילת חמין בשנת חייסין שאל אפיקורוס הוא (ר"ן פרק כמה טומיין וכל זו):

ביאורי הגר"א

ס: (כו) ואם נתן ככ"ל: (כז) וכן מותר. דכ"ס
מותר נשיהוי: (כח) והוא כו' כיון. ככ"ל:
(כט) והטמנה. לשיטתו נס' רמ"ד ס"א:

(כד) ומיהו כל שהוא כו'. כמ"ש תוס' מ"ח ח' ד"ה
זויתים ועוד יש כו' ולמד לתטמין כו' ושם נראה יש
לחלק דהא כו' וכונ"ש נפיק קדירה חייחא ונשיל ש"ד בתוך
התנור ולי הטמנה אסור ככ"ל: (כה) ואין. לשיטתו

ברכת אליהו

והטמנה אסור כנ"ל — אפי' בקדירה חייחא ובמבושלת —
היה לאסור אפי' בקדירה חייחא ובבשיל. ומדמותר, ש"מ
דזה לא חשיב הטמנה. והטעם כיון שיש אויר בין הדפנות
לקדירה, וכנ"ל.

(כה) המחבר לשיטתו שם בס' רנ"ג ס"א, שפסק שם:
וכ"ז בענין שהי' וכו' ואינה נוגעת בגחלים אבל הטמנה
ע"ג גחלים לדברי הכל אסור. [וכמ"ש בסק"ד. וכתב
המ"א סק"ח, שלדברי הרמ"א שם, אפי' נוגעים בגחלים
שרי כיון שאין טמון בבגדים". וזה לא כדברי הא"ר
בסק"ז שסובר גם לדעת הרמ"א שם, כאן יהי' אסור, דכיון
שהוא מכסה מלמעלה בבגדים גם הרמ"א מודה דאין לחקל
אלא כשאין שולי הקדירה נוגעין בגחלים" — לשון הבח"ל
ד"ה נוגעים.

(כו) כנ"ל בסק"ד, דאם אינו נוגע בקדירה לא חשיב
הטמנה.

(כז) דכ"ה — שנתן חתיכה חיה — מותר בשיהוי, כמ"ש
בשבת יח ב, וכמ"ש בס' רנ"ג ס"א. [ואם לא נתן בה
חתיכה חיה, לדברי הכל אסור אף בלא הטמנה כמו שנתבאר
בס' רנ"ג — לשון שו"ע הגר"ז כאן בסעיף י"א].

(כח) מ"ש המחבר, והוא שלא תהא הקדירה נוגעת בגחלים",
הוא כנ"ל: ואין שולי הקדירה נוגעים בגחלים. וכנ"ל
בסק"ה. ומ"ש המחבר, ואע"פ שמכסה פי התנור בבגדים
כיון שאין הבגדים נוגעים בקדירה לאו הטמנה הוא ושרי,
הוא כנ"ל: ומיהו כל שהוא בענין שאין הבגדים נוגעים
בקדירה וכו'. וכמ"ש בסק"ד.

(כט) הרמ"א לשיטתו בס' רנ"ד ס"א, דבתנור טוח בטיט
הכל שרי". וכמ"ש בסק"ט דאפי' ע"ג גחלים מותר. [ולדעת

בה קדירה — רש"י) אסור להניחה על גפת של זיתים.
ומסיקה הגמ' שהטעם הוא משום: אסוקי הבלא (כגון זה
שהטמין בדבר אחר והניח קופה על הגפת דליכא אלא
שהגפת מעלה הבל למעלה ומרתיח קדירה שבקופה —
רש"י).

(כד) כמ"ש תוס' בשבת מה א ר"ה דזיתים: ועוד יש
שעושין חפירה גדולה ועושין בה בנין לבנים סביב מכל
צד ומלמטה ומחמין אותה היטב וגורפין אותה ומטמין
בה את הקדירה ולא דמיא למטמין בדבר המוסיף הבל דלא
אסרו אלא כשטמין ומדביק סביב הקדירה דומיא דרמץ
אבל תנור או חפירה שיש אויר בין הדפנות לקדירה אין
לאסור יותר מהשתאה אע"פ שכל הקדירה בתוך התנור.
ושם כרא"ש פ"ד ס"ב כתב על הדין הנ"ל: ובדבר המוסיף
הבל יש לחלק דהא דאסרי הטמנה בדבר המוסיף הבל היינו
משום גזירה שמא יטמין ברמץ והיינו דווקא כעין הטמנה
ברמץ שהרמץ מגיע לקדירה סביב אבל בתנור וכן בחפירה
זו שיש אויר הרבה בין הדפנות לקדירה לא דמי' להטמנה
ואין להתמיר בה יותר משהה על גבי כירה.

והרא"ש שם הביא ראיה, דאם אינו נוגע לא חשיב
הטמנה, וכמ"ש בפ"ק קדירה חייחא ובשיל שפיר דמי בתוך
התנור. דאיתא שם יח ב: האי קדירה חייחא שרי לאנוחה ערב
שבת עם השיכה בתנורא מ"ש כיון דלא חזי לאורחא אסוחי
מסת דעתיה מיניה ולא אתי לחתויי גחלים ובשיל שפיר
דמי בשיל ולא בשיל אסיר ואי שדא ביה גרמא חייא
שפיר דמי. ופירש"י שם בד"ה האי קדירה, דמייירי להשהותה
לכתחלה מבעוד יום בתנור והיא מתבשלת כל הלילה.
ומותר משום דלא אתי לחתויי. ואי חשבינן זאת להטמנה,

באר הגולה

א שנת כ"ח לניסן
ה'ר"ף והר"ע
א שנת מ"ח כ"אני
ב שס מ"ט

רנח שמותר להשיג ערב שבת דבר קר על קדירה חמה. ובו סעיף אחד

א (א) א מותר להניח מבע"י כלי שיש בו דבר קר ע"ג קדירה חמה שאין זה כמזון בדבר המוסיף הבל :

רנט כמה דיני הטמנה וטלטולם. ובו ז' סעיפים

א א מוכין (פירוש כל דבר קריו מוכין כגון נמר נפן ותלישי נמר רך של צהמה וגרירת צנדים נלוים) שטמן בהם (א) דרך מקרה אסור לטלטל ב אלא מנער הכיסוי והן גופלות וכגון שמקצתן מגולה שאין זה לטלטל אלא מצדו (ב) ואם יחדן לכך מותר לטלטל

ביאורי הגר"א

דמותר כיון שאין מוסיף הבל ומותר להטמין את העונ ואסור ליה כ"ל :

רנט (א) דרך מקרה. לשון הגמ' וכי מפני כו' ולאפוקי יחדן כחשיב : (ב) ואם יחדן כו'. ומקלומר וכי מפני שאין כו' וכחשיב צניזי הפתק : (ג) אבל אם. כחשיב

ברכת אליהו

בדבר המוסיף הבל, וכמ"ש בריש ס"ק זה בשם הב"י. [ועיי' בד"א ובבה"ל ד"ה שאין זה טומן ובמשנה ברורה סק"ב ובשע"צ ס"ק ב' וד' ובבה"ל סימן רנ"ז ד"ה אפי' להטמין וכו'].

רנט (א) לשון הגמ' דשבת מח א : בעי מיניה רב אדא בר מתנה מאביי מוכין שטמן בהן מהו לטלטל בשבת א"ל וכי מפני שאין לו קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין (שדמיה יקרינ אין דרך בכך ולא בטלי להטמנה — רש"י). ובגמ' לא נזכר להדיא ענין יחוד, אלא הוזכר רק החילוק אם היה לו קופה של תבן או לא. והטור והשו"ע לא הוזכרו חילוק זה, אלא הוזכרו את ההבדל בין דרך מקרה לבין ייחוד. וזה משום שפירשו, דכוונת הגמ' — באמרה, "וכי מפני וכו'" — שאין הדבר תלוי אם יש לו קופה של תבן או לא, אלא הגמ' באה לאפוקי אם ייחוד לטלטל שמותר. אבל בלא ייחוד, אין נפק"מ בין אם יש לו קופה של תבן לאין לו, ואסור. וכפשי' : ואם ייחוד לכך מותר לטלטל.

(ב) בסק"א הבאנו דברי הגמ' בשבת מח א. ומשם מוכח ש,אם יחדן לכך מותר לטלטל". מדקאמר אביי שם, "וכי מפני שאין לו קופה של תבן עומד ומפקיר קופה של מוכין". ולפ"מ"ש בסק"א כוונת הגמ' לאפוקי אם ייחוד. ומ' שאם מפקיר את המוכין — דהיינו שיחידן להטמנה — שרי לטלטל. וכפשי' בניזי הפתק שם נ א, שיש הבדל בין ייחוד ללא ייחוד. וכמ"ש המחבר, לענין גיזי צמר שנתנן לאוצר לסחורה דצריכין יחוד.

(ג) תנן בשבת מט א : טומנין וכו' בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן. ובגמ' שם בעמוד ב' : אמר רבא לא שנו אלא שלא טמן בהן אבל טמן בהן מטלטלין אותן איתבי' וכו' אלא אי איתמר הכי איתמר אמר רבא לא שנו אלא שלא יחדן להטמנה אבל יחדן להטמנה מטלטלין אותן רבינא

רנח (א) מותר כו' שאין. ע"ש נ"ס נ"ס וכ"כ תוספות הכ"ל נ"ס ר' צרוך לנל נשנת אסור חף ע"ג דמותר להטמין את העונ דוקא כדי שלא יטען או כו' כחשיב ס' רנ"ז סק"ד ס"ו וכחשיב חז' כו' דלמא כוזא כו' וכחשיב הר"ן נ"ס ר' יונה דהטמנה מייירי מזהני נהלי פירקא וסנור ר"ז

המחבר שאסור שם במונח ע"ג גחלים, הו"ה הכא. וכמ"ש המ"א כאן בסק"ט].

רנח (א) עיין מ"ז סק"א, שכתב בשם ב"י, שהטעם — שאין זה כטומן בדבר המוסיף הבל — הוא, "שהרי אין הקדירה חמה מוספת הבל אדרבה חומה מתמעט והולך". וכ"כ תוס' בשבת מח א ד"ה דזיתים, הנ"ל בס' רנ"ז סק"ד בשם ר' ברוך. וז"ל התוס' : ורבינו ברוך פ"י שיש לחלק בין תוספת הבל דגפת לתוספת הבל דכירה שלנו לפי שהכירה אין חומה אלא מחמת האש ולעולם מתקרה והולך אבל הגפת מוסיף הבל מעצמו. ולכן גם כאן, כיון שאין החום רק מחמת הקדירה דלמטה, והיא הולכת ומתמעטת, מותר להטמין מבעוד יום ע"ג קדירה חמה, אם אינו מוסיף הבל. וכ"ז מבעוד יום, אבל בשבת אסור להניח כלי שיש בו דבר קר ע"ג קדירה חמה. אע"ג דמותר להטמין את הצונן, כמ"ש בגמ' נא א, זה דוקא כדי שלא יצטנן או כדי להפיג צינתו, כמ"ש בס' רנ"ז פ"ו וכמ"ש בסק"כ. אבל להחם אסור. וכמ"ש בגמ' בעובדא דרבה ור' זירא. דאיתם שם מח א : רבה ור"ז איקלעו לבי ריש גלותא חזי' לההוא עבדא דאנת כוזא דמאי אפומיה דקומקומא נזהיה רבה א"ל ר' זירא מאי שנא ממיחם ע"ג מיחם א"ל התם אוקומי קא מוקים הכא אולודי קא מוליד. וכמ"ש הר"ן בשם ר' יונה דבהטמנה מייירי, וכנ"ל בס' רנ"ז סק"כ. ודלא כפי' הרשב"א בתוס' שם — הנ"ל בס' רנ"ז סק"כ — שהעובדא מייירי לענין הנחה. וראייה שמייירי בהטמנה, מרתני כהאי פירקא העוסק בדיני הטמנה. ופכור ה"י ר"ז דמותר, כיון שאין פוסיף הבל, ומותר להטמין את הצונן. ואמר ליה רבה — כנ"ל שם בסק"כ — דאעפ"י שטמנין בדבר שאין מוסיף הבל, מ"מ מחמת חום הקומקום דלמטה, מוסיף חום בכיסוי דלמעלה, והוי כדי להחם, ולא כדי שלא יצטנן ביותר, ולכן אסור. ומ"מ מבעוד יום מותר, כיון שאין זה כטומן

באר הגולה

ג. אם טמן בגיזי צמר (ה) אפילו לא יחדן לכך מותר לטלטלן והני מילי סתם גיזין שאין עומדין לסחורה אבל אם נתנם לאוצר לסחורה צריכין יחוד ואם טמן בהם בלא יחוד מנער הכיסוי והם נופלות ו דהיינו לומר שנוטל כיסוי הקדירה שיש תורת כלי עליה ואע"פ שהם עליה לא איכפת לן דלא נעשית בסיס להן: ב. ה. הנותנים אבנים ולבנים סביב הקדירה (ה) צריך שייחדם לכך לעולם שהרי כל זמן שלא יחדן אינם חשופים לו ומשליכין הילכך אסור לטלטלן אם לא שיצניעם ומייחדן לכך: ג. ה. הטומן בקופה מלאה גיזי צמר שאסור לטלטל והוציא הקדירה כל זמן שלא נתקלקלה הגומא יכול להחזירה ואם נתקלקלה לא יחזירנה ואפילו לכתחילה יכול להוציאה על דעת להחזירה אם לא תתקלקל ולא חיישינן שמא יחזירנה אף אם תתקלקל (ו) וי"א שאפי' טמן בדבר שמותר לטלטל אם נתקלקלה הגומא לא יחזיר מפני שתצטרך הקדירה לעשות לעצמה מקום כשמחזירה ונמצא כמי שטומן בשבת: ד. ה. טמן בדבר שאינו ניטל וכיסה פיה בדבר הניטל מגלה הכיסוי ואוחז בקדירה ומוציאה: ה. ט. טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל אם מקצת הקדירה מגולה נוטל ומחזיר ואם לאו אינו נוטל: ו. (ז) יום טוב שחל להיות בע"ש י. יש מי שאוסר להטמין באבנים משום דהוי כמו בנין (ח) כ. ויש מתירים: ז. ל. תנור שמניחין

ביאורי הגר"א

משחשיכ' נטלו מנעמי וקדש עליו היום ר' נח נשם רב יהודה אם נתקלקל הגומא אסורה ר"ל מן ר' יהודה תוכל לפשוט כמו שאומר שאם נתקלקלה הגומא אסור דהוי כטוון לכתחילה וה"ה שאם נטלה מנעמי אסור שהיא לכתחילה: (ז) יר"ט כו' יש. דננין ערלי וכמ"ש זי"ט

הרא"ש שם נ"ל ראשון דמוכין חשיבי מגיזי צמר ופ"י סתם כשל הפתק: (ד) אפילו לא. כרבינא שם: (ה) צריך כו' לעולם. כרבה קכ"ה נ"ל נזכיר כו' ועיין ס' ש"ת סכ"ג: (ו) וי"א שאפילו כו'. וכמ"ש בירושלמי ספ"ד נטלו מנעמי וחזירו מנעמי נטלו ומשחשיכ' וחזירו

ברכת אליהו

(ה) ברבא בשבת קכ"ה ב. וז"ל הגמ' שם: תנן התם אבן שעל פי החבית מטה על צידה והיא גופלת אמר רבה א"ר אמי א"ר יוחנן לא שנו אלא בשוכח אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור. [ולא אמרינן דגם האבן מותר לטלטל משום דעשה כסוי דזה דוקא ביחדן לכך והו"ה כאן — ד"א]. ועיין פ"י שו"ת סכ"ג.

(ו) וכ"מ בירושלמי ספ"ד דשבת. דאיתא שם ה"ג: נטלו מבעוד יום מחזירו מבעוד יום נטלו משחשיכה מחזירו משחשיכה נטלו מבעוד יום וקדש עליו היום (מהו מי אמרינן דהו"ל כמטמין בתחלה או לא — קרבן העדה) רבי בא בשם רב יהודה אם נתקלקל [ה] הגומא אסורה, עכ"ל. ור"ל מן ר' יהודה תוכל לפשוט. כמו שר' יהודה אומר שאם נתקלקלה הגומא שאסור, והטעם דהוי כטומן בתחלה בשבת. והו"ה שתוכל לפשוט, שאם נטלה מבעוד יום, שאסור להחזיר בשבת, שהוא כהטמנה בשבת לכתחילה. [ועיין בסידור רנ"ז הערה 2].

(ז) (ח) דסידור אבנים — דהוי כמו דופן — הוי בכלל בנין עראי, ואסור מדרבנן, וכמ"ש ביו"ט. דאיתא בבבצה ל"ב ב: אמר רב נחמן אבנים של בית הכסא מותר לצדדן

אמר בשל הפתק שנו (ופירש"י: לעולם כדקאמר רבא אם טמן בהן מותר לטלטל דכמאן דיחדן להכי דמו ורבא לאו אמתניתין קאי דמתניתין בגיזין של הפתק דודאי עתיד להחזירן משם ולא יחדן לכך). וכמ"ש הרא"ש שם פ"ד ס"ז, וז"ל: והא דאמר אבוי לעיל אם טמן במוכין אין מטלטלין אותן (וכנ"ל בסק"א) אם נאמר דלא רבא פליג עליה צריכים אנו לומר דמוכין חשיבי מגיזי צמר או בשל הפתק איירי. והטור והשו"ע — שלא חילקו במוכין בין של הפתק או לא — ס"ל כמ"ש הרא"ש שם בלשון ראשון, דמוכין חשיבי מגיזי צמר, ואפי' פתם, דינם כשל הפתק, ואסור בטלטול אם לא ייחדן.

(ד) כרבינא בשבת ג. א. הג"ל בסק"ג. דמ"ש במשנה שם מט א שאסור לטלטל גיזי צמר, בשל הפתק (מערכה גדולה שעורכין ומושיבין להקצותן לסחורה — רש"י) שנו". [ורש"י ותוס' והרא"ש וש"פ שם פירשו שרבינא לא פליג על רבא, אלא מ"ש רבא — דאסור רק בלא טמן בהן, אבל טמן בהן מטלטלין אותן — מיירי באינם של הפתק. והרשב"א שם כתב שאף אם נאמר שרבינא פליג על רבא, מ"מ קיי"ל כוותיה דרבינא — דבתראה הוא].

דברי הד"א, לא הביא רבנו כאן מקור לזה. ולכן נ"ל שכונת רבנו בצינו לעיין לס' ש"ת סכ"ב, הוא למש"ש המחבר: אלא אם כן ייחודה לכך לעולם, ולמש"ש רבנו בסקנ"ט המקור לזה. ושם הוסיף המחבר דעה הטובת דבכל

1. כתב הד"א שו"ט ס"ט, וצ"ל: סכ"ב. והד"א מפרש שכונת רבנו למש"ש הרמ"א שם — לענין אבן שעפ"י החבית — ועיין ס' רנ"ט דביתוד סג. ורבנו ציין דבריו כאן גם על מ"ש המחבר: לעולם. ולפי

בו החמין וסותמין פיו בדף ושורקין (פי' מחליקין) אותו בטיט (ט) מותר לסתור אותה סתמיה כדי להוציא החמין ולחזור ולסותמו (י) ואם יש בו גחלים לוחשות מותר על ידי אינו יהודי. הנה: (יא) ויש וסותמין שלא לסתור סתמית התנור הטוט צטיט על ידי ישראל אם אפשר לעשות ע"י אינו יהודי וכן אם אפשר לעשות על ידי ישראל קטן לא יעשה ישראל גדול ואם אי אפשר יעשה גדול על ידי שינוי קצת והכי נהוג (ת"ה סימן ש"ה ואגור) וגיל הא דמותר לחזור לסתום התנור היינו ציוס דכנר כל הקדירות ומושלות כל צרכן אצל גלילה סמוך להטונותו דיש לספק שמה הקדירות עדיין אינן מושלות כל צרכן אסור לסתום התנור דגורס ציטול כמו שנתנאר סימן רנ"ז סעיף ד' ואפי' ע"י איי אסור כמו שנתנאר לעיל סוף סימן רנ"ג (ואשר דיני חזרה בשבת ע"ל סימן ש"ח):

ביאורי הגר"א

שי"ט סי' דגס בקרקע אינו רק גזירה דרננן כמ"ש רש"י בעירובין ל"ה א' ד"ה וצ"י כו': (י) ואם יש כניל צמיון רנ"ג ס"ה צה"ה דפסיק ר"ש מותר על ידי עכו"ם וכן הוא פסיק ר"ש דלא ניהא: (יא) ויש. שם דמסתפק כניל:

ברכת אליהו

חותמות שבקרקע מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך אחד שבת ואחד י"ט ושככלי בשבת מתיר אבל לא מפקיע ולא חותך ביו"ט מתיר ומפקיע וחותר. הרי דבקרקע יש סתירה בבנין. ה"מ בדבר שנומד להתקיים. כמ"ש בס' שי"ט סי', דגם בקרקע אינו רק גזירה דרננן, כמ"ש רש"י בעירובין לה א' ד"ה ובעי סכנא למיפקע. וז"ל: דאי הוה מצי למיפקע בידיו שפיר דמי אפי' לר' אליעזר דאין חתיכה אסורה אלא במחובר אבל הכא מקלקל הוא ושרי כדתניא במסכת ביצה (לא ב) חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותר ואצ"ג דהכא אהל הוא ואמרינן התם שבקרקע אסור לחתוך גזירה דרבנן היא דמיחזי כסותר ולא סותר בנין ממש הוא דהא פתיחת דלת בעלמא הוא כיון דשבות הוא לא גזרו עליו בין השמשות. אבל שריקת התנור דלא נעשו כלל לקיים רק לשמור התנור לפי שעה ולמסתר למחר קיומה שרי אפי' לכתחילה — לשון תרומת הדשן בס' ס"ה. (י) כניל בס' רנ"ג ס"ה בהגיה, דפסיק ר"ש דמותר ע"י עכ"מ, וכאן הוא פסיק ר"ש דלא ניהא ליה. [ועמ"ש בסק"ט]. (יא) שם דמסתפק כניל:

ל"ט ז': (ח) ויש מתירים. כונו שהתירו שם מפקיע כנודו הי"ט ומוס כנוד שבת: (ט) מותר לסתור. שבת מ"ה וכן מה צין זו כו' וע' רש"י ד"ה ונופה כו' ולע"מ דל"ד דשם כלי אצל בקרקע אמרינן ציט ל"ד ז' חותמות שבקרקע כו' הי"ט דגזר שמואל להקיים כמ"ש נסיון

ביו"ט וכו' א"ל רבה זוטא לרב אשי אלא מעתה בנה אצטבא ביו"ט דלא עביד אהלא הכי גמי דשרי א"ל החם בנין קבע אסרה תורה בנין עראי לא אסרה תורה וגזרו רבנן על בנין ארעי משום בנין קבע והכא משום כבודו לא גזרו ביה רבנן.

ודעת הי"מ היא, דכמו שהתירו שם בביצה מפני כבודו, ה"ע משום כבוד שבת לא גזרו. [ועמ"א סק"י].

(ט) שבת מה א: אמר רב יהודה אמר רב הפותח בית הצואר (של חלוק לכתחילה — רש"י) בשבת חייב חטאת (משום מכה בפטיש — רש"י) מתקיף לה רב כהנא (וכי' מה בין זו למגופת חבית) (דתניא בפרק חבית שנשברה [לקמן קמו א] מביא אדם חבית ומתין את ראשה בסייף ומניחה לפני האורחים — רש"י) א"ל רבא זה חיבור וזה אינו חיבור. וק"י רש"י שם בעמ' ב' ד"ה מגופה, שכתב: אינה מן החבית עצמו ואצ"פ שדבוקה בו אינו חשוב חיבור שהרי לינטל עומדת וכו'. הרי דבדבוקה ועומדת לינטל אין זה חשוב חיבור. והר"ה כאן — מאחר והרף אינו עשוי לקיים — מותר לסתור אותה סתמיה. ואצ"פ דל"ד, דשם מירי בכלי, אבל בקרקע אמרינן ביו"ט (ביצה) ל"ד ב [צ"ל: ל"א א]:

המחמיר. וגם בדי"מ סק"ג כתב: ובהג"ה סי' נ"ט משמע דשרי לסגור פי התנור. אבל באגור סי' שני' הביא את תשובה המהרי"ל, שכתב שהמירכ' מתיר והאגודה אסר. ודברי המהרי"ל הם בשו"ת סימן ס'. וגראה שלזה כוון רבנו במ"ש שם דמסתפק כניל. והיינו ששם הביא גם את דברי האגודה שאסר. [ודברי האגודה הם בשבת פ"ד סי' ע"ג]. ושם במהרי"ל לא הכריע, אלא סיים: וראיתי מורים ע"י גוי או חינוק באפשר וכשליכא חינוק או גוים אפי' ע"י ישראל. ובד"א כתב שהספק הוא: דלמא בכלי התירו דבוקה שאינו לקיים ועשוי לינטל אבל לא בקרקע וכמ"ש בביצה לא ב כניל סק"ט.

מיד דאורחי' בהכי כגון לפצוע בה אגוזים ביחוד לשבת אחת סג"י. והיא שיטת הר"ן, וכמ"ש בסק"ט. וכתב כאן הב"י: ונ"ל דבא אפילו להר"ן צריכה יחוד לעולם דהא לא אורחיהו דאבנים ליתנם סביב הקורה ספי ממאי דאורחיהו לכסות בהן החבית דמודה ביה הר"ן כמבואר שם.

2 בסק"ט הבאנו לשון תה"ד בס' ס"ה שמתיר אפי' לכתחילה. ובדפוסים השורע כאן צוין על דעת ה"ש מחמירין: תה"ד סי' ש"ה והאגור.

ומה שצוין תה"ד סי' ש"ה זו ס"ס, וצ"ל סי' ס"ה. אולם גם בסימן ס"ה הביא רק את דעת המקילים, ולא את דעת

באר הגולה

א שבת כ"ה חסא
 דר"י בר אלעאי.
 ב מרדכי נסח שנוי
 הקט.
 ג כל זו וספר חיי
 עולם.

רס דיני הכנסת שבת. ובר' סעיפים

א א מצוה לרחוץ הגה: (א) כל גופו ואם לא לו ירחוץ (טור) פניו ידיו ורגליו בחמין בערב שבת (ב) ג ומצוה לחוף הראש (ג) ג ולגלח הצפרנים בערב שבת. הגה: (ד) ואם היו שערות ראשו גדולות ונזלו לנלחן (א"י פ' אלו מנלחן) וכשנטול נפרטיו לא יטול אותן

ביאורי הגר"א

רס (א) כל גופו. אם נשיתי טובה כו': (ב) ומצוה. אם לא ח' ואם לא נעשה דלניסוי: (ג) ולגלח כו' ואם כו'. כמו נעייט וכח"ש בירושלמי אם לא חגי ר"ש כו'.

ברכת אליהו

(ג) כמו בעירוש. וכח"ש בירושלמי שם א"ר חגי ר"ש [בפנינו: אמר רב סימון] כו' פ"ק דר"ה ובמ"ר הביאו הרא"ש סוף ר"ה ומגלחין זקנים כו' ר"ל כמו בכל עירוש.²
 (ד) תענית טו ב: אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבס זכו. וכח"ש במח"ס (יו) [יד] א, שהטעם הוא: כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מגולחין. ואומר שם בגמ', דאז אסור לגלח במודע, הוא ג"כ מאותו הטעם: כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מגולחין. הרי שגידול שיער זה גיזול, ולכן צריך לגלח בעיו"ט. והר"ה בערב שבת. וזהו שכתב הרמ"א: ואם היו שערות ראשו גדולות מצוה לגלחן. ומטעם זה — כדי שלא יהא מגולל — מצוה לגלח הצפרנים בערב שבת. כח"ש ביבמות מח א שגם גידול צפרנים זה גיזול. דאיתא שם: וגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה (דברים כא, יב) וכו' ר"ע אומר נאמר עשיה בראש ונאמר עשיה בצפרנים מה להלן גיזול אף כאן גיזול. הרי גידול צפרנים זה גיזול. [ולכן מצוה לגלח הצפרנים בערב שבת, כדי שלא יכנס לשבת מגולל, וכנ"ל בשו"ע, וכח"ש בסק"ג ובהערה 2].

רס (א) [בבא"ג סק"א ציין על דברי המחבר: שבת כ"ה מתא דר"י בר אלעאי. ושם במסוד ב' איתא: כך היה מנהגו של ר' יהודה בר אלעאי ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין ורוחץ פניו ידיו ורגליו ומתעטף וכו'. ומ"ש הרמ"א, "כל גופו", [זה] שם בהמשך דברי הגמ' — על הפסוק ותונת משלום נפשי נשיתי טובה (איכה ג, יז) — מאי ותונת משלום נפשי אמר ר' אבהו זו הדלקת נר שבת נשיתי טובה אמר רבי ירמיה זו בית המרחץ וכו'.
 (ב) שבת לא א: אותו היום ערב שבת היה והלל חפף את ראשו וכו'. ואצל מעשה ראמישי, סנהדרין צה א: ההוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה אבישי בן צרויה הוה קא חייף רישיה בד' גרבי דמאי וכו'. [אלמא דחפספות הראש נמי מצווה בערב שבת — לשון המרדכי בשבת פ"ב סי' רפ"ו. ושם הביא גם עובדא דביצה כו' ב. דאיתא שם: דההוא גברא דאיתא בוכרא לקמיה דרבא אפניא דמעלי יומא טבא הוה יתיב רבא וקא חייף רישיה וכו'. וכנראה שרבנו ציין רק לשבת ולסנהדרין הג"ל, מפני ששם מדובר על ערב שבת, והעובדא דביצה שהביא המרדכי מיירי בערב יו"ט].

ובכח"ל ד"ה כל גופו הוסיף: ונ"ל דאם לא השיג בבית המרחץ מים חמין רק מועטין מוטב שירחץ בהן פניו ידיו ורגליו והוא מבואר בגמ' בהר"א.
 ועל מ"ש המחבר: מצוה לרחוץ כו'. כתב הבה"ל בד"ה מצוה: ומשמע בגמ' דאפי' מל שתורתו אומנותו יש לו לבטל כדי לקיים רחיצה בחמין דמביא שם הגמ' מר"י בר אלעאי אף שם ביר"ל לא נזכר כ"א פניו ידיו ורגליו.
 ובכ"ז בחמין כתב: וכפושרין יש לעיין כיון דנגמרא נזכר חמין ופושרין אין בכל זה וכו'.
 2 מ"ש רבנו "כמו בעירוש", כוונתו למ"ש בסק"ד שמצוה לגלח השערות בעיו"ט, מפני ששערות גדולות הן גיזול. ולכן צריך גם לגלח הצפרנים בערב שבת, שגם גידול צפרנים זה גיזול. וכח"ש רבנו בסק"ד מגמ' דיבמות מח א.
 ומ"ש רבנו "וכח"ש בירושלמי כו'", היינו שמהירושלמי מ' דבערב ר"ה מקצינים צפרניהם. ונ"ל הירושלמי ר"ה מ"א הי"ג: אמר רב סימון כתיב ומי גוי גדול אשר לו חקים ומשפטים צדיקים (דברים ז, ח) רב חמא בי ר' חנינה ור' הושעיא חד אמר אי זו אומה כאומה הזאת בנוהג שבעולם אדם יודע שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו שאינו יודע היאך דינו יוצא אבל ישראל אינן כן אלא לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם וכו'. ובפנינו בירושלמי לא מוזכר ענין קציצת הצפרנים. וגם במרדכי ב"ה סי' תש"ז — בהביאו לשון הירושלמי — לא מוזכר ענין קציצת צפרנים. וגם רבנו לקמן בסימן תפס"א סק"ח — בהביאו את לשון

1 המשך דברי הגמ' שם הם: (אמר רבי יוחנן) [ר' יוחנן אמר] זו רחיצת ידים ורגלים בחמין. ומה שציין רבנו לדברי הגמ' שם "נשיתי טובה כו'", על מ"ש הרמ"א: כל גופו, נראה שכוונתו לדברי ר' ירמיה שם שאומר ש"נשיתי טובה", זו בית המרחץ. ומ' שמצוה לרחוץ כל גופו, כיון שבבית המרחץ הורד לרחוץ כל גופו.
 והא"ר כאן בסק"א הקשה — על הא דמשמע מלשון הרמ"א שאם אפשר מצוה לרחוץ כל גופו — מהגמ' שבת שהבאנו בפנים: כך ה' מנהגו וכו'. וא"י לא היה מקיים ר"י מצות כל גופו. והביא שהראב"ן בס' שמי"ג כתב דר"י בר אלעאי מיירי כשלא היה בית מרחץ. וכתב הא"ר וזה דחוק. ועוד הקשה שם הא"ר: ועוד בעובדא דב"ה וחייף רישי' ובאבישי בן צרויה פ' חלק ובפ' א"צ גבי רבא משמע שם שלא היה במרחץ לרחוץ כל גופו' וכל תאמר כולם א"א ברחיצה ה'. וסיים שם הא"ר: וכן במרדכי ואגודה פרק במה מוליקין לא כתבו דמצוה אלא בפניו ידיו ורגליו, ובשם הראב"ן כתב: והך מצוה ר"ל מצוה לשמוע דברי חכמים.
 וברמ"א לא מוזכר להדיא, דהא דמצוה לרחוץ כל גופו, היינו בחמין. אולם המ"ב בסק"ג כתב, דהיינו בחמין. והסביר בשער הציון סק"ד דהראיה לזה היא: ממה דאיתא שם בגמ' נשיתי טובה וכו' בית המרחץ וסביר דאשבת קאי וכן משמע בחידושי מהרש"א ובבאור הגר"א וסתם מרחץ הוא של חמין. והדיא הסביר ד"על שבת קאי כמ"ש ברישא על ותונת משלום נפשי ודרש בגמ' זו הדלקת הנר בשבת".

באר הגולה

ד שנת ל"ד.
א שנת ל"ד.

כסדרן ויתחיל בשמאל נקמיה ונימין נאנע וסימן לזה דנהגא בשמאל ונדאגיה נימין (אנדרהס וספר המוסר): ב ד כשיהיה סמוך לחשיכה ישאל לאנשי ביתו (ה) בלשון רכה עשרתם ערבבתם (ו) הפרשתם חלה ויאמר להם הדליקו את הנר. (ז) ונמקום שאין ווערסירט איז לומר עשרתם (טור):

רסא זמן הדלקת נרות לשבת. ובו ד' סעיפים

א א ספק חשיכה (א) והוא בין השמשות (ב) (והיינו כדי שיעור הלך ג' רצעי מיל אחר שקיעת החמה (טור נסי' ר"ג וכלקמן סי' ג') (ג) ושיעור מיל הוא שליש שעה פחות חלק ל')

ביאורי הגר"א

זה מורה לנלה הפרכים כוונת ציננות ויח' א': (ה) בלשון. שם: (ו) הפרשתם כו'. טור. נמקום עשרתם: (ז) ובמקום כו'. וכן אמרו צירוש' שם א'ר חני ר"ש צ"ר יתכן הוה מפקיד על צייתיה עירצתן הדליקו זה מורה לנלה הפרכים כוונת ציננות ויח' א': (ה) בלשון. שם: (ו) הפרשתם כו'. טור. נמקום עשרתם: (ז) ובמקום כו'. וכן אמרו צירוש' שם א'ר חני ר"ש צ"ר יתכן הוה מפקיד על צייתיה עירצתן הדליקו

ברכת אליהו

אפילו בשבת א"ג מחבר היה לוקח ולא היה צריך לעשר לכך לא אמר עשרתם — קרבן העדה).

רסא (א) [בבאה"ג — על ריש הסעיף — בסק"א ציין לשבת ל"ד. וזה שם בעמוד א' במשנה. ומ"ש המחבר, והוא בין השמשות, הוא] בגמ' שם עמוד ב': ת"ר בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה ספק כולו מן היום ספק כולו מן הלילה מטילין אותו לחומר שני ימים. ולכן קוראין לזה ספק חשכה, מפני שהוא ספק אם הוא מן היום או מן הלילה.

(ב) שבת לד ב כרבה. דאיתא שם: שיעור בין השמשות בכמה אמר רבה אמר ר' יהודה אמר שמואל שלשה חלקי מיל מאי ג' חלקי מיל וכו' אלא תלתא ריבועי מילא.

(ג) פסחים צד א: כמה מהלך אדם ביום י' פרסאות. ופרסה היא ארבעה מילין. הרי דביום — י"ב שעות — הוא כ"ב דקות ומחצה — שב לבאר את שיטת הרמב"ם ששיעור מיל הוא רק י"ח דקות. ובמסקנת שיטת רבנו, נחלקו האחרונים. הסדר זמנים והדמשק אלעזר והבה"ל בסי' תנ"ט ד"ה הוי, נקטו שדעת רבנו היא כמ"ש בריש הסיק שם הג"ל, ששיעור מיל הוא כ"ב דקות ומחצה. ויש מהאחרונים שנקטו שהג"ר א' חור בו, וגם הוא סובר ששיעור מיל הוא י"ח דקות. וכ"ה בחזו"א או"ח ריש סימן י"ג, שדעת הגר"א היא ששיעור מיל הוא י"ח דקות. ובחילופי גירסאות עפ"י ג"י, שחובר ע"י הרה"ג רא"א קלינערמאן ז"ל, שעמל הרבה בהעקת ובידור כתי"ק הגר"א ז"ל, ונדפסו בסוף מסכת סנהדרין בש"ס וילנא כת', שדברי רבנו בסי' תנ"ט סק"ה — המיישבים את השיטה שאורך מיל הוא י"ח דקות — הוסיף המעתיק עפ"י מ"ש רבנו בשנות אליהו ריש ברכות, וחדש בעת זקנותו מה דליתא בעצם כתי"ק על שריע. וסיים שם: ולא יפה עשה המעתיק שהציג דברים סותרים לכאן כאילו בדבור א' נאמרו. ולפי"ז אמנם שיטת רבנו בסי' תנ"ט, ששיעור מיל הוא כ"ב דקות ומחצה. אבל

(ה) תנו בשבת לד א: ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשיכה עשרתם ערבבתם הדליקו את הנר. ובגמ' שם: אמר רבה בר רב הונא אע"ג דאמור רבנן שלשה דברים צריך אדם לומר וכו' צריך למימרינהו בגיחוחא כי היכי דליקלינהו מיניה אמר רב אשי אנא לא שמיע לי הא דרבה בר רב הונא וקיימתי מסברא.

(ו) בסק"ה הבאנו דברי המשנה בשבת לד א: ג' דברים צריך אדם וכו' עשרתם וכו'. ומ"ש המחבר, הפרשתם חלה, הוא מלשון הפזר — שכתב כן בשם הר"מ מרוטנבורק — לומר, הפרשתם" במקום "עשרתם" שאמרו במשנה. [וז"ל: והר"מ מרוטנבורק לא היה אומר עשרתם שאין מעשר ואידנא אלא היה אומר להם הפרשתם חלה וכו'].

(ז) וכן אמרו בירושלמי שבת פ"ב ה"ז [ובפנינו בשינוי לשון קצת]: אמר רב חני ר' שמואל בר רב יצחק הוי מפקיד על ביתיה עירבתן הדליקו את הנר ולמה לא אמר עשרתם אלא כל מה דהוה אכיל מן שוקא הוה אכיל (מן השוק היה לוקח ואוכל ולא היה אלא דמאי ויכול לעשר

על הרמב"ם בזה. ומ' שגם רבנו סובר כן, ששיעור מיל הוא י"ח דקות. ובסי' תנ"ט שם — אחר שרבנו הוכיח ששיעור מיל הוא כ"ב דקות ומחצה — שב לבאר את שיטת הרמב"ם ששיעור מיל הוא רק י"ח דקות.

ובמסקנת שיטת רבנו, נחלקו האחרונים. הסדר זמנים והדמשק אלעזר והבה"ל בסי' תנ"ט ד"ה הוי, נקטו שדעת רבנו היא כמ"ש בריש הסיק שם הג"ל, ששיעור מיל הוא כ"ב דקות ומחצה. ויש מהאחרונים שנקטו שהג"ר א' חור בו, וגם הוא סובר ששיעור מיל הוא י"ח דקות. וכ"ה בחזו"א או"ח ריש סימן י"ג, שדעת הגר"א היא ששיעור מיל הוא י"ח דקות. ובחילופי גירסאות עפ"י ג"י, שחובר ע"י הרה"ג רא"א קלינערמאן ז"ל, שעמל הרבה בהעקת ובידור כתי"ק הגר"א ז"ל, ונדפסו בסוף מסכת סנהדרין בש"ס וילנא כת', שדברי רבנו בסי' תנ"ט סק"ה — המיישבים את השיטה שאורך מיל הוא י"ח דקות — הוסיף המעתיק עפ"י מ"ש רבנו בשנות אליהו ריש ברכות, וחדש בעת זקנותו מה דליתא בעצם כתי"ק על שריע. וסיים שם: ולא יפה עשה המעתיק שהציג דברים סותרים לכאן כאילו בדבור א' נאמרו. ולפי"ז אמנם שיטת רבנו בסי' תנ"ט, ששיעור מיל הוא כ"ב דקות ומחצה. אבל

הירושלמי — לא הזכיר שם ענין קציצת הצפרנים. ויתכן שלכן ציין רבנו לרא"ש. שהרא"ש ברי"ה פ"ד סי"ד הביא את לשון הירושלמי: ומגלחים זקנם וחותרים צפרניהם וכו'. וסיים הרא"ש: והכי איתא נמי בויקרא רבה. ולא מצאתי שם. [ויתכן שגם רבנו לא מצא זה במדרש רבה, ולכן כתב: הביאו הרא"ש. ולא כתב: והביאו הרא"ש]. ובילקוט שמעוני הביא דברי הירושלמי בפ' ואתחנן רמז תתכ"ה על הפסוק כי מי גוי גדול. וגם שם כתב: ומחתכין צפרניהם. ובמראי מקומות שם כת' שזה מהירושלמי הנ"ל.

ומה שסיים רבנו. ר"ל כמו בכל עירי"ט, היינו שהירושלמי כתב, שכער"ה מגלחים זקנם וחותרים צפרניהם. ור"ל שזה לא דבר מיוחד לער"ה אלא שמגלחים זקנם וחותרים צפרניהם כמו בערב עירי"ט. והו"ה בערב שבת.

1 בסימן תנ"ט סי' ב פסק המחבר ששיעור מיל הוי רביעית שעה וחלק מעשרים מן השעה. והיינו י"ח דקות. וכתב שם רבנו בסק"ה, שזו שיטת הרמב"ם. אבל רבנו הוכיח שם, ששיעור הלילך מיל הוא כ"ב דקות ומחצה.

ובשנות אליהו פ"ק דברכות מ"א הסביר שיטת הרמב"ם, ששיעור מיל הוא י"ח דקות. ורבנו לא כת' שם שהוא חולק

באר הגולה

ב ר"ח
ג הרמב"ם ס' נפ"ד
ה"ש הנילו הטור
וה"י ס' ש"ב
ד הרי"ף והר"ש
וה"י והמגיד נפ"ה
נפ"ה הרמב"ן מה"א
דיומא פ"א.

אין מעשרים את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות (ו) ואין מערבין עירובי תחומין (וע"ל ס' תט"ו סימן) אבל מעשרין את הדמאי וטומנין את החמין ומערבין (ה) עירובי חצירות (וע"ל סימן של"ג) (ו) ב ומותר לומר לאינו יהודי בין השמשות להדליק נר לצורך שבת ג וכן לומר לו לעשות כל מלאכה שהיא לצורך מצוה או שהוא פטור ונחפו עליה. הנה: (ז) וכן מי שקבל עליו שבת שעה או ז' קודם חשיכה יכול לומר להדליק הנר ושאר דברים שצריך (מהרי"ו ס' קי"ו) וע"ל סימן שצ"ג: ב (ח) ד יש

ביאורי הגר"א

וטעמו מחמתריקן צירושלמי ריש שניעית ר"ג וז"ל התירו צליסור ז' פרוקים הראשונים ר' יוחנן צעי לל כן תניין אין צ"ל יכול לנטל דברי צ"ד חצירו עד כו' ר' אחא בשם ר' יוחנן בשעה שאסרו למקרא סמכו ונשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאסרו למקרא סמכו נחריש וצקיר תשנות כו' ונשע' שהתירו למקרא סמכו ששת ימים תענוז ועשית כל מלאכתך מה ערצ שבת נחריש' אתה מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה' אף ערצ שבתות שנים

(ד) ואין מערבין. גמורא שנת שס: (ה) עירובי. סס: (ו) ומותר לומר כו' וכן. ע"ש רש"י ד"ה ספק חשיכה חזל הרמב"ם סובר דלתי אפי' כרזי ולל אמר רבי חלל נכחי' ור"ה ללל אשכחן מילתיה דר' חלל לענין עירוב ועס' תט"ו ס"א אין כו' או מפני כו': (ז) וכן מי שקבל. עומא: (ח) י"א שצריך. כתנ נלשון יש חומרים לפי שהרמב"ם לא כתנ תוספת חלל צעיוני יוה"כ חלל נשניתה לא כתנ שום תוספת ועי' בהלכות ש"ע פ"א

ברכת אליהו

רבי אלא בפה"ג — דהוא צורך מצוה או דוחק. אבל לא בכה"ג אסור, אף לרבי. ולכן אין מעשרין את הודאי בין השמשות. וראייה דרבי התיר רק לצורך מצוה או דוחק, ולא אשבחן מילתא דרבי אלא לענין עירוב, וכמש"ש ח ב ובעירובין לב ב, לד ב, לה ב ופ"ה ב. והיינו משום דעירוב הוא דוקא במקום מצוה. ועיין סימן תט"ו ס"א: אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה כו' או מפני היראה כו'. [וגם המחבר ס"ל כרמב"ם שהתירו שבות רק לצורך מצוה או דוחק. וכ"כ בס"י ש"ו סכ"ב ובס"י ש"מ"ב ס"א. ועיין כאן במ"א סק"ו וד"א ובבה"ל ד"ה עירובי חצירות].

(ז) [בסק"ו כת' שהשו"ע סובר כדעת הרמב"ם, דלא גוריגן בבין השמשות רק לצורך מצוה או בשעת הדוחק]. ועמ"א סק"ו [שכתב, שמש"ה הרמ"א בדינו ש"מ, שקבל עליו שבת שעה או ב' קודם חשיכה יכול לומר להדליק הנר", והיינו אפי' שלא במקום מצוה. והטעם כתב שם בשם שו"ת מהר"י ווייל ס' קט"ז: דכיון שעוד היום גדול בודאי יש מקומות שעדיין לא קבלו עליהם שבת ודמיה להא דאמר' אינהו מיכל אכלי לדידן מסתים לא סתים. וע"ע מש"ש].

(ח) כתב בלשון, "י"א", לפי שהרמב"ם לא כתב תוספת אלא בעינוי יום הכפורים. אבל בשביתה לא כתב שום תוספת. ועיין ברמב"ם הלכות שביבת עשור פ"א ה"ו, וז"ל: וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב (ויקרא כג, לב) כלומר התחיל לצום ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי וכן ביציאה שוהה בעינוי מעט מליל אחד עשר סמוך לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם (שם). וע"ש במ"מ שכתב: מדברי רבינו (רמב"ם) נראה שאין תוספת דבר תורה אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה

(ד, ה) תנן בשבת לד א: ג' דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עשרתם ערבתם הדליקו את הנר ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי וכו' אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין. ובגמ' שם: הא גופא קשיא אמרת שלשה דברים צריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה עם חשכה אין ספק חשכה ספק אינו חשכה לא והדר תני ספק חשכה ספק אינו חשכה מערב א"ר אבא אמר רב חייא בר אשי אמר רב לא קשיא כאן בעירובי תחומין כאן בעירובי חצרות (בעירובי תחומין תיקון מעליא דאסמכוה רבנן תחומין אקראי ואפי' למאן דאמר תחומין דרבנן כדאמרין בעירובין) (נא א) ילפינן מקום ממקום ומקום מניסה כו' אבל עירובי חצרות חומרא בעלמא הוא ולא מיקרי שביבתה מעלייתא וספקא דבין השמשות שפיר דמי — רש"י). [וע"ש בתוס' ד"ה לא].

(ו) תנן בשבת לד א: ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי וכו'. וע"ש ברש"י ד"ה ספק חשכה, וז"ל: כגון בין השמשות אין מעשרין את הודאי דתיקון מעליא הוא אע"י דשבות בעלמא היא קסבר גזרו על השבות אף על בין השמשות. הרי דלרש"י המשנה היא לא כרבי. דאילו לרבי — דלא גוריגן על השבות בבין השמשות — שרי, אף כשזו לא לצורך מצוה. אבל הרמב"ם אינו סובר כן, דבהלכות שבת פכ"ד ה"י פסק כרבי. וז"ל: כל הדברים שהן אסורין משום שבות לא גזרו עליהן בין השמשות אלא בעצמו של יום הוא שהן אסורין אבל בין השמשות מותרין והוא שיהי' שם דבר מצוה או דוחק. ואפי"ה הביא הרמב"ם הדיון דמשנתנו הנ"ל שם פ"ה ה"ג ופכ"ג הט"ו. וסובר הרמב"ם דהך משנה אתי אפילו כרבי, כיון דלא אמר

ששי סוף אות ד. וע"ע ביורה דעה סימן רס"ב בביאורי הגר"א סק"ט.

בשנות אליהו חזר בו רבנו וגם הוא סובר ששיעור מיל הוא י"ח דקות. ועמ"ש בזה האורות חיים (ירושלים, התשס"ז) פרק

ביאורי הגר"א

דע"כ יש שיעור מו"ש ברפכ"ג דשנת קמ"ח ז' דהא תוספת יו"ט כו'. וע"כ אין מניחין אותן לאכול עם חשיכה ליגע נאסור כרת דהא גם שם לא אמרין אלא תוספת דוקא וכן עיקר וכ"ה נוסקת התוס' שם דל"ל תוספת אלא צו"כ כהרמזים וז"ל וז"ה מתירין עם השמש ותנן בפ"ג דשבת ל"ד א' ספק חשיכה אין מעשרין כו' אלא

אתה מותר לעשות מללכה עד שתשקע החמה וכ"ה בגמ' ר"ש ח"ק ל' א' ור' יוחנן אומר כו' ואע"ג דפריך שם ע"ז מ"ח משנת לא חזר וכן נשמע בספ"ג דשבת דקאמר עם חשיכה אין ספק חשיכה לא ולס' איתא הרי תוספת שנת קדים ותוס' פ"ק דר"ה ט' א' דח"ק נשום דתוספת ל"ל שיעורא וכנר כתב הרמ"ש נפרק ל' דנרכות ס' ו'

ברכת אליהו

מדליקין את הנרות. ואם איתא שיש דין תוספת שבת, הרי תוספת שבת קריה לספק חשיכה, ויוצא שאסור אף לפני חשיכה. ומוכח מכאן דאין דין תוספת שבת. ותוס' פ"ק דר"ה ט' א' ד"ה ורבי עקיבא הקשו קוש' זו. ודחיק לתרץ משום דתוספת לית ליה שיעורא. וז"ל: ושמו משום דסגי בתוספת משהו נקט הכי (ספק חשכה). וכבר כתב הרא"ש בפ"ד דברכות סימן ו', דע"כ יש שיעור לתוספת שבת. וראיתו מ"ש ברפכ"ג דשבת קמ"ב [ובביצה בריש פ' המביא ל א] דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא. והא נשי דידן אכלו ושתו עד אורתא ולא מחינן בידיהו". ומה הוכיח הרא"ש שיש שיעור לתוספת. וע"כ אין מניחין אותן לאכול עם חשיכה ליגע באיסור כרת, דהא גם שם לא אמרין, אלא רק לענין תוספת דוקא, לא מחינן בהו משום דזה רק אסמכתא. "ומסתמא לא היו אוכלין ממש עד אורתא שאינן יכולות לצמצם אלא פירשו מלאכול קודם הלילה אלמא קודם אותו הזמן יש תוספת דאורייתא ולא נתברר יפה מה שיעור יש לאותו תוספת" — לשון הרא"ש שם. וכן עיקר. ולפ"ז ליתא לחי' של התוס' ב"ה שם — דמשום דלתוספת שבת ליכא שיעורא, נקטה המשנה ספק חשכה. א"כ יש הוכחה מהמשנה, שאין דין תוספת שבת. וכ"ה נוסקת התוס' שם, דאיצ' תוספת אלא ביוה"כ. וזה כשיטת הרמב"ם הנ"ל.

ווי"ש בשבת י"ב במשנה: בית שמאי אומרים אין שורין דיו וכו' אלא כדי שישורו מבעוד יום וכו' ובבבלי ב"ה מתירין עם השמש. מ' סמוך עד בין השמשות ממש, וא"צ תוספת. [ולפי הסוברים שיש דין תוספת שבת צריך לומר שיש ב' שקיעות, והתוספת מתחילה מתחילת השקיעה הראשונה וכמש"ל בספ"ט. אבל לפמש"ל בסק"א שבשקיעה ראשונה מתחיל בין השמשות, א"כ א"א לומר שהתוספת היא מתחילת השקיעה הראשונה, שהרי בלא"ה אסור משום ספק לילה. ומוכח מכאן דאין דין תוספת שבת]. ותנן בפ"ג דשבת ל"ד א': ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין מדליקין את הנרות. מ' דאין איסור רק בספק חשיכה, אבל לא קודם לכן. הרי דאין דין תוספת שבת, וכנ"ל². אבל ודאי מצוה להוסיף, וזהו התקיעות שהיו בערב שבת.

לא ביום הכפורים ולא בשבתות וזהו שכתב מתחיל לצום ולהתענות וזהו שלא נזכר בדבריו בהלכות שבת תוספת כלל מן התורה. ופסקו של הרמב"ם, מראמרי בירושלמי ריש פ"א דשביעית ה"א: רבן גמליאל ובית דינו התירו באיסור שני פרקים הראשונים (בשדה הלבן מן הפסח ובשדה האילן מן עצרת) רבי יוחנן כפי לא כן תנינן אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ר חבירו עד שיהא גדול ממנו בחכמה ובמנין וכו' רבי אחא בשם רבי יונתן בשעה שאמרו למקרא סמכו ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעה שאמרו למקרא סמכו בחריש ובקציר תשבות (שמות ל"ד, כא) בחריש שקצירו אסור ואי זה זה קציר של שביעית שהוא יוצא למראאי שביעית ובשעה שהתירו למקרא סמכו בשעת ימים תעבור ועשית כל מלאכתך (שם כ, ט) מה ערב שבת כראשית את(ה) מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה אף ערב שבתות שנים את(ה) מותר לעשות מלאכה עד שתשקע החמה, עכ"ל הירושלמי. הרי שאין דין תוספת שביעית לענין שבת. וכ"ה בגמ' דידן ריש מ"ק ד א לענין תוספת שביעית: ורבי יוחנן אמר ר"ג ובית דינו מדאורייתא בטיל להו (כלומר) אשכחו סמך מן התורה להכי בטלו הלכתא — רש"י) מאי טעמא גמר שבת שבת מושבת בראשית מה להלן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין אף כאן היא אסורה לפניה ולאחריה מותרין. ואע"ג דפריך שם ע"ז. דאיתא שם: מתקיף לה רב אשי מאן דאמר הלכתא (דלפני ר"ה אסור — רש"י) איתא גזירה שוה עקרה הלכתא ומאן דאמר קרא איתא גזירה שוה עקרה קרא אלא אמר רב אשי רבן גמליאל ובית דינו סברי לה כרבי ישמעאל דאמר הלכתא גמירי לה וכי גמירי הלכתא בזמן שבית המקדש קיים וכו'. הרי שנדחו דברי ר' יוחנן — הסובר דאין דין תוספת שביעית מן התורה — מ"מ רק לענין שביעית נדחו דברי ר' יוחנן, דלא אתי גזירה שוה ועקרה הלכה למשה מסיני. אבל מושבת לא חזר, כיון דליכא קרא וליכא הלכתא. וא"כ נשארו דברי ר' יוחנן להלכה, שאין דין תוספת שבת מן התורה, ולכן סובר הרמב"ם שאין דין תוספת שבת. וכן משמע בפ"ג דשבת, דקאמר עם חשיכה אין ספק חשיכה לא. דתנן שם ל"ד א': ספק חשכה ספק אינו חשכה אין מעשרין את הודאי ואין מטבילין את הכלים ואין

2 הדי"א ביאר וכאן כוננת רבנו היא להוכיח מהדין של המשנה — שבספק חשכה אין מדליקין את הנרות — שאיסור הדלקה הוא רק בספק חשכה, ולא קודם. ולכאורה יש להעיר, שרבנו כבר כתב רא"י זו לעיל בדבריו: וכ"מ בספ"ג דשבת דקאמר עם חשכה אין ספק חשכה לא. אמנם גם דברי רבנו לעיל צ"ב. ורבנו נקט לשון הגמ', ותגמ' שם מירר לענין עירוב. דהגמ' מדייקת שם מהמשנה: שלשה דברים וכו' ערב שבת עם חשכה עם חשכה אין ספק חשכה לא והדר תני ספק חשכה ספק אינו

חשכה מערב. ולמה רבנו לא נקט את לשון המשנה שכתוב בפרוש, שאין מדליקין בספק חשכה. ועל עצם הדבר — שנראה כפילות בדברי רבנו — שהביא פעמים מעין אותה ראייה, יש להזכיר כי בהקדמת ר' ישראל משקלאו לבאורי הגר"א א"ה כתב, שביאורי הגר"א הם אוסף של ליקוטים מג' מהדורות. כאשר יראה המעיין בסי' רס"א וכו'. ועל מ"ש רבנו שמסקנת התוס' ב"ה שם היא כשיטת

א"כ לפי מאי דק"ל קידוש היום דבר תורה צ"ע היאך יוצא ידי קידוש היום דבר תורה במה שאומרו על הכוס בעת שאינו שבת מן התורה. וע"ש מ"ש בזה. ולכאורה קושי' זו היא לא רק לרמב"ם — הסובר שאין חיוב תוספת שבת מן התורה — אלא קושי' זו קשה גם לשיטת הסוברים, שיש חיוב תוספת שבת מן התורה וסגי במשהו. ועי"כ אינו מחויב מן התורה להוסיף מפלג המנחה, א"כ יכול לקדש באותו זמן, הרי מהתורה עדיין לא חל עליו דין שבת.

ואפ"ל, שלשיטה זו אמנם סגי בחוספת שבת משהו, ואינו מחייב להוסיף מפלג המנחה, אבל אם כן קבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה, הוי לגבי דין שבת מהתורה, ולכן שפיר אפשר לצאת ידי חובת קידוש באותו הזמן, ואותה הסברה אפ"ל גם לשיטת הרמב"ם. שאמנם אין עליו חיוב מן התורה להוסיף מחול על הקדוש בכניסת שבת, זה רק שאינו מחויב להוסיף, אבל אם קבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה, גם אליבא דהרמב"ם הוי זמן זה לידיו דין שבת מהתורה. ולכן יכול לצאת ידי חובת קידוש מן התורה באותו זמן.

אבל לעומת זה, ראה בשדי חמד כללים מערכת התיו"ו כלל י"ד (כרך ה', בי"ב תשכ"ג עמוד 333) שהביא בשם הר"י מאורלינשו, שאף אם תוספת שבת היא מן התורה זה רק במה שמחויב, אבל אם קבל עליו יותר מן המחויב, אין עליו דין שבת מהתורה רק חיוב מדרבנן, ולפי"ז לא אחת כמה וכמה לדעת הרמב"ם — בכלל לא מחויב בתוספת שבת — פשיטא שאפילו אם קבל עליו שבת, לא הוי אף לגבי דין שבת מן התורה. וא"כ חזרת קושית הסדר זמנים למקומה.

ונראה לתרץ כך, שהרי כל קושית הסדר זמנים אמרי' בהג"י בברכות הנ"ל, שאפשר לקדש קדושה על הכוס, בזמן תוספת שבת. אבל שם הרי לא מוזכר שבזה יצא ידי קידוש מן התורה. ואפ"ל שמה שעשו קידוש בזמן תוספת שבת, זה רק לצאת ידי קידוש דרבנן, שתקנו על הכוס. וזה אפשר גם בזמן תוספת שבת, שהיא רק דרבנן, וכמ"ס הסדר זמנים לענין תפלה, שהם אמרו והם אמרו. והו"ה לענין קידוש על הכוס, כיון שזה רק מדרבנן, לכן אפשר לקדש על הכוס בזמן תוספת שבת — שהיא דרבנן, ואח"כ כשהחשיך חזר ויצא ידי חובת קידוש מן התורה ע"י דיבור בשבת שבת. וזה עי"י דברי הרמב"ם בה"ל שבת פכ"ט ה"א: מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר וזכור את יום השבת לקדשו כלומר וזכרו וזכירת שבח וקידוש. הרי שיטת הרמב"ם שמן התורה סגי בדיבור, ולא בעינן תפלה. והמג"א בסימן רע"א סק"א הביא דברי הרמב"ם אלו וכתב: ודמאורייתא בקידוש שאמר בתפלה סגי דקרא כתיב וזכור את יום השבת לקדשו. ומ"ש המג"א שיוצא בתפלה, הוא לא דוקא. שהרי הרמב"ם לא הזכיר תפלה, אלא כתב "לקדש את יום השבת בדברים וכו' וזכרו וזכירת שבח וקידוש", א"כ לא בעינן דוקא תפלה, אלא מספיק שיוזכר דברי שבח וקדושת שבת. וכנראה ש"מ"ש הרמב"ם "קידוש", היינו שיוזכר דברים מענין קדושת השבת. א"כ במה שאמרו כשהחשיך, דברים מעין שבת וקידוש שבת, יצאו ידי חובת קידוש מן התורה, אם כי לפי"ז יוצא שיוצא ידי קידוש דרבנן, לפני שהם יצאו מן התורה, וראה בהגהות רעק"א על דברי המ"א שם, שכתב: וגם לכאורה לאו דוקא תפלה אלא וכל שמזכיר שבת ואומר שבחא סבטא ג"כ יוצא דמ"ס הזכיר שבת, ע"כ"ל. ואם כונת הרעק"א היא גם לשיטת הרמב"ם, צ"ל ש"מ"ש שיוזכר שבת וקידוש, הוא לאו דוקא, וסגי בכל שמזכיר שבת, וצ"ע. ועיין בהג"ל בסימן רע"א ד"ה מיד, שכתב להרמב"ם בענין שיוזכר קדושת היום. וראה גם הלן בסימן רס"ה הערה 2 שהבאנו מהמחזיק בדין בסימן רע"א אות א' בשם תשובת הרשב"א כ"י "דמאורייתא יוצא ידי חובת קידוש כו' או לזכור בפיו שבת". וע"ע מ"ש"ש בהערה.

ואמנם הבה"ל הנ"ל הביא שישנם ראשונים הסוברים שקידוש על היום דאורייתא, אבל כל קושית הסדר זמנים היא רק לשיטת הרמב"ם, הסובר שתוספת שבת אינה מן התורה. וכפי שיבארנו, הרי מחזרת קושי' זו. שהרמב"ם לשיטתו דסובר שקידוש על היין אינו מן התורה, וכנ"ל. וע"ע מ"ש"ש בשרי חמא, ובספרים שהוזכרו בספר המפתח של הרמב"ם שם במהדורת שבתי פרנקל.

הרמב"ם שא"צ תוספת, כתב הבה"ל ד"ה י"א: וצ"ע וכו' ואינו מבואר כ"כ שם ברי"ה ובמ"ק דף ד' ע"א בתורה מה להלן מוכח בהדיא דסוברים ותוספת שבת הוא מדאורייתא ואולי דה"ל לו גירסא אחרת בתוס' ר"ה. והוסיף שם הבה"ל: וגם ראיתו שהביא ממה שאמרו בשבת דף י"ח ב"ה מתירין עם השמש אינה כ"א לפי שיטתו שפוסק כשיטת הגאונים דתיכף במסכתא החמה מעינינו הוא בכלל בין השמשות משא"כ להשו"ע אינה ראי' כלל.

ורבנו סיים: והוה התקיעות שהיו. והיינו דאיתא בשבת לה ב' שש תקיעות תוקעין ערב שבת וכו', ואיתא עוד שם שהיו מרדקים בתקיעה השלישית, ואח"כ היו שותין כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור. וכתב ע"ז הד"א: הרי דהיו מרדקים קודם בין השמשות אשר היה עוד זמן לצלות דג קטן ואין לו רק למצוה אבל לא מדינא. ומשמע שכונתו לומר, שמוה שהוליקו בתקיעה השלישית, חזוין. שמאז כבר קבלו עליהם תוספת שבת, וזה לפני השקיעה. אולם בגמ' שם מ' שגם אחרי התקיעה השלישית עוד היו עושים מלאכה. ועי' בקמ"א סק"א ובש"מ ת"ר סק"ב בתשובה שם. אבל עיין לקמן סימן רס"ג סק"ב, שרק אחרים שטרם הוליקו, עשו מלאכה אחרי התקיעה השלישית, ולא המרדקים עצמם. ולפי"ז נראה, שרק מי שהוליק קבל עליו תוספת שבת. ואחרים שעוד לא קבלו את תוספת שבת, ע"י הדלקה יכלו לצלות דג וכדו'. ועי"ם מהתקיעות שהוזכרו שם בגמ' שהיו לפני השקיעה, מ' שהיו מקרימים לקבל עליהם תוספת שבת לפני השקיעה.

ומ"ש רבנו "וה"ש וכו"ה מתירין עם השמש", הנה הרמב"ן בנתיב האדם ענין אבותיו ישנה מוכיח מהמנהג הזה, שבין השמשות לא מתחיל משקיעת החמה אלא יותר מאוחר. וז"ל: הלא תוספת שבת מדאורייתא היא ואימתי תהי' תוספת זה הלא כל מה שעול השמש זורחת על הארץ ודאי אי אפשר דהא תנו וזכורנו ב"ה מתירין עם השמש וכו"ה שהיו ג"כ בזמן בין השמשות שהרי תוספת זה אינו אלא עשה ובין השמשות ספק כרת הוא אלא ודאי זמנו של תוספת הוא בתחילת השקיעה שאין השמש נראה על הארץ עד זמן תחילת בין השמשות, ע"כ"ל.

ורבנו אויל לשיטתו בסקי"א שסובר שבין השמשות מתחיל עם שקיעת החמה, א"כ מוכח ממשנה זו, שאין דין תוספת שבת. וזה נכלל גם במ"ש רבנו בסקי"א "וה"ש וב"ה מתירין עם השמש ותוספת שבת ל"ל", וכמו שיבארנו שם בפנים. וכתב ע"ז הבה"ל בדי"ה י"א: ובאמת לשיטת הגאונים דקימי בשיטת הגר"א לענין בין השמשות וכמו שנכתוב לקמיה אם יסבור כדעת הרי"ף ושאר הראשונים שצריך תוספת. הא דתנן ב"ה מתירין עם השמש ע"כ לאו דוקא עם השמש ממש אלא מעט קודם משום תוספת ויהי' בזה לדידהו חששא דאורייתא. ובעיין זה כת' גם בספר דברי יוסף לר' יוסף חושן (ירושלים תר"ג) עמוד נ"ד. ושם הוסיף לתרץ תירוץ שני: ש"מ"ש ב"ה "עם השמש", היינו שמותר לעשות מלאכה עד שכבר שקע כל עיגול כדור השמש. וזה בערך ב' ושני שלש דקות מרגע שיתחיל עיגול השמש לשקוע. וכל זמן שלא שקע כל עיגול כדור השמש עדיין הוא יום ומותר אז לעשות מלאכה. ובין השמשות הוא אחר עבור חלק אחד משנים עשר מיל אחר השקיעה ואז פני מזרח מאזימין. ויוצא שמקיימים תוספת שבת בפרק זמן זה של חלק אחד משנים עשר מיל שמאחר השקיעה עד התחלת בין השמשות.

ובירושלמי שבת פ"א ה"ט על המשנה הנ"ל, איתא: עד איכן י"בא כמה דמר רבי יוחנן בשם רבי תנינא עד כדי הילוך ד' מילין. וע"ש בקרבן העדה, ומ"ש ע"ז בספר תוספות ירושלמי כאן ובסימן רמ"ד.

ובברכות כז ב' איתא דרב צלי של שבת בערב שבת. ומסקיה הגמ' שאומר אז גם קדושה על הכוס. ובתוס' שם עמוד א' ד"ה זרב צלי כתב דמיידי שמקבל עליו שבת מיד, הלכך לא הוי הקדמה. וכו"ה שם שזה קשור עם תוספת שבת. וכו"ה בדברי רבנו לקמן בסקי"ב. ובספר סדר זמנים סימן ד' אות ט' (דף כ"ו ע"ב): הקשה: ובשלמא לענין תפלה דרבנן הם אמרו והם אמרו כיון. דיכול להתפלל ערביה מבעוד יום גם מוכיז בו של שבת ולא שייך בו מחוי כשיקרא דמצד תוספת שבת הוא כשבת אך מאי דקאמר התם דאומר ג"כ קדושה על הכוס וכו'.

אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש (ט) ה' זמן תוספת זה הוא מתחילת השקיעה באר הגולה
(י) שאין השמש נראית על הארץ (י*) עד זמן בין השמשות והזמן הזה (יא) שהוא ג' ה' המניח טס.

ביאורי הגר"א

דפסחים כ"ל נתום' ה"ל. וכל זה הוא לשיטת התוס' הפסח' לזל ליתא דליכ' נועיה עד הכן שזה כוון השקיעה עד זאת הכוכבים וצלותו אינו כן כמיש לעיל והמוש ונכחש לכל רוחא שמעיה הוא שיעור גדול הרבה מאוד על זה"כ אחר השקיע' וצמדינות הנוטין לצפון שעה מתחיל נקיץ נחצי הלילה אי"כ אין ליה כלל נקיץ אלא נכחש מתחיל מתחל' השקיע' תיכף עד הכסף התחתון והוא ג' רביעי מיל בצופק נזל וצונו תקופת ניסן ומארי

ודלי מזה להוסיף והיו התקיעות שהי' (ט) זמן תוספת זה הוא מתחילת כו'. ר"ל דנ' שקיעות הן כמיש תוס' בשבת ליה א' דיה תרי מיהא דפסחים ל"ד א' וביה כדנריהם נצרכות נ' ז' וכפי' תוס' טס: (י) שאין השמש. דקודם לכן אי"כ כמיש י"ז ז' צמחני' וכל זה דחיק לשיטת וי"א ה"ל שצריך תוס' אלא ונחיתין מוכרעל כהרמב"ם ותוס' דלי"ז וכונש"ל: (י*) עד זמן. דליחש נ"כ לא אפשר נדלליה אסור: (יא) שהוא ג'. מיהא

ברכת אליהו

דמשקיעת החמה עד הלילה איכא תלתא רבעי מיל, ובפסחים שם איתא דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים איכא ד' מילין. ות"י בשם ר"ת דהא דאיתא בפסחים דהוי ד' מילין היינו מתחילת השקיעה עד צאת הכוכבים. והא דאמרינן בשבת דהוי תלתא רבעי מיל, היינו מסוף השקיעה עד צאת הכוכבים. ומסוף השקיעה עד צאת הכוכבים — שהוא תלתא רבעי מיל — זה בין השמשות. ומתחילת השקיעה עד תחילת זמן בין השמשות, הוא שלשה מילין ורבע. וזו גם דעת רבינו תם בספר הישר סי' רכ"א. וי"ז הוא לשיטת התוס' הנ"ל, שמתחילת השקיעה עד כדי שלשה מילין ורבע, הוא יום. ובמשך תלתא רבעי מיל, הוא זמן בין השמשות. אבל ליתא. שבפסחים שם איתא, דמעלות השחר עד נץ החמה הוא ד' מילין. ואי"כ יוצא שמעלות השחר עד הנץ החמה, שזה כמו מהשקיעה עד צאת הכוכבים. ובאמת אינו כן, כמיש לעיל. [גראה דצ"ל: כמיש להלן. והיינו בהמשך ס"ק זה]. והחוש מבחיש לכל רואה, שמעלות השחר הוא שיעור גדול הרבה מאד על צאת הכוכבים מאחר השקיעה. כלומר שרואים שהשיעור מעלות השחר עד הנץ החמה, הוא הרבה יותר גדול מהשיעור שמהתחלת השקיעה עד צאת הכוכבים. ובפמדינות הנוטין לצפון מקו המשוה, שעלות השחר מתחיל בקיץ בחצי הלילה, אי"כ לשיטת התוס' יוצא, שאין צאת הכוכבים כלל בקיץ. [ואם נימא דשזה אי"כ במדינות הנוטים לצפון מקו השוה דמתחיל עלות השחר מחצות לילה ממילא גם סוף השקיעה הוא בסוף חצי לילה כיוון דמחצות היום עד השקיעה הוא בודאי שזה כמו מהנץ החמה עד חצי היום וגם צאת הכוכבים מהתחלת השקיעה הוא לשיטתם מרוחק לעת ערב כמו עלות השחר מהנץ החמה ואי"כ אם מתחיל עלות השחר מחצות לילה אי"כ כמו כן סיום השקיעה בחצות לילה ולפני"ז לא היה נראה במדינות הנוטים לצפון כוכבים בקיץ ובאמת אינו כן ועיינו ראות כוכבים במדינות הנוטים אף אם עלות השחר מתחיל מחצות לילה — ד"א. וזה גם מנוגד למנהג שנוהגים לילה בצאת ג' כוכבים בינונים]. ויש הכרח לומר — דלא כתוס' שבין השמשות שהוא ג' רבעי מיל, מתחיל מג' מילין ורבע אחר התחלת השקיעה — אלא דביה"ש מתחיל מתחילת השקיעה תיכף עד הכסף התחתון. [צ"ל: עד שהכסף העליון והשווה לתחתון — ד"א]. ובין השמשות הוא ג' רבעי מיל מתחילת השקיעה, באופק בכל דהוא תחת

(ט) ר"ל דב' שקיעות הן: שקיעה ראשונה שהיא תחילת השקיעה וקודמת לצאת הכוכבים ארבעה מילין, ושקיעה שניה היא בסוף השקיעה שנכנסה חמה לעובי הרקיע. כמיש תוס' בשבת לה א' דיה תרי, מיהא דפסחים צד א. וז"ל התוס': קשה דהכא משמע דמשקיעת החמה עד הלילה ליכא אלא תלתא רבעי מיל ור' יהודה גופיה בפסחים בפרק מי שהיה טמא (צד א') סבר דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים ארבע מילין וצאת הכוכבים לילה הוא כדאמרינן בריש פ"ק דפסחים וכו' ואומר ר"ת דהתם מיירי בתחילת שקיעה והכא משתשקע מסוף שקיעה אחר שנכנסה חמה בעובי הרקיע. וכי"ה כדנריהם בפרכות ב עמוד א, ב. דפרק שם: וממאי דהאי ובא השמש (ויקרא כב, ז) ביאת השמש והאי וטהר (שם) ע"ב ב"ד"ה דילמא, שקיעות הוא וכו'. וכפי' תוס' תוס' ע"ב ב"ד"ה דילמא, שקיעות הגמ' היא: ממאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת שמש הוא ממש ומאי וטהר טהר יומא דהיינו צאת הכוכבים דילמא ביאת אורו הוא דהיינו תחלתה של שקיעת החמה והיא תחלת הכנסתה ברקיע ועדיין יש שהות ביום חמש מילין עד צאת הכוכבים ומאי וטהר וטהר גברא. הרי דיש ב' שקיעות. וז"ש כאן המחבר שזמן תוספת שבת הוא מתחילת השקיעה. כלומר מהתחלת השקיעה הראשונה ולא מהשקיעה השנייה. [וע"ל סק"א].

(י) דקודם לכן — דהיינו לפני שקיעת החמה הראשונה — אי"כ שיהי' תוספת שבת. כמיש י"ז ב' במתני': ב"ש אומרים אין שורין דין וכו' וב"ה מתירין עם השמש. ומ' דא"צ להוסיף. וצ"ל שכונת ב"ה קודם התחלת השקיעה או אין תוספת. וכל זה דחיק לשיטת (ו) י"א שבהתחלת הסעיף הנ"ל בסק"ח, שצריך תוספת שבת. אבל מתניתין מוכרעל כהרמב"ם ותוס' הנ"ל בסק"ח, דא"צ תוספת שבת כלל. וכמש"ל בסק"ח, שמוכח מהאי מתניתין דב"ה, שלפני שקיעת החמה מותר לעשות מלאכה. הרי דאין דין של תוספת שבת. וכן מוכח ממתני' דשם לד א, שלפני ספק חשיכה מותר להדליק, הרי דאין דין תוספת שבת לפני בין השמשות.

(י*) דאח"כ נ"כ לא אפשר ליחשב לתוספת שבת, דבלא"ה אסור משום ספק לילה. (יא) מיהא דפסחים צד א, דמשקיעת החמה עד צאת הכוכבים הוא ד' מילין, וכנ"ל בסק"ט. ובתוס' בשבת לה א ד"ה תרי, הנ"ל בסק"ט. דהתוס' הקשו שם, דבגמ' שם איתא

באר הגולה

ו שבת ל"ד וכו' יורה דעה וכתפסא לה רנא.

מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות ממנו מקצת עושה ובלבד שיוסף איזה זמן שיהיה ודאי יום מחול על הקודש ושיעור זמן בין השמשות הוא

ביאורי הגר"א

נריך לעשות תענית כר' יוסי וכחש"ס והלכה כר' יוסי לענין תרומה ולענין מקילין תענית דספקו שלו מותר לא מקילין תרי קולי לעשות ג"כ כר' יהודה ועיין רא"ש ספ"ג דשבת סכ"ג ולענין תענית אף שדבריו תמוהים נזדלף שנירך לנהוג תענית כר' יוסי כיון שדפסק הלכה כר' יוסי לחומרא אבל לענין שבת הוא כחל וכן לענין תוכנה ג"כ מהתחלת השקיעה וכ"ה נר"ן ורש"א שם

ונתחלת השקיעה כ"ה גמור וכ"ה מהזכר מהתחלת החמה הוא נתחלת השקיעה וכן לענין תענית כל תענית שלא שקעה כו' ונתחלת השקיעה מיד מותר לאכול דה"ל ספקו שלו מותר ועיין מרדכי נפיק דתענית אלא שנהגו להתמין על כ"ה משום דמסקא לן אי הלכה כר"י או כר' יוסי כחש"ס הלכה כר' יהודה לענין כו' ושיעור כ"ה דר"י אחר שהכסף כחש"ס שם דשלים כ"ה דר"י ולפיכך

ברכת אליהו

אי הלכה כר' יהודה או כר' יוסי. [ובסי' תקס"ב סק"ב ציין רבנו לעיין בתוס' דע"ז לד א בד"ה מתענין. וז"ל התוס' שם: ומה שאנו נוהגין להתענות עד צאת הכוכבים אע"ג דאמר' בפ"ק דתענית כל תענית שלא שקעה עליו חמה אינו תענית משמע דבשקיעת חמה סגי והוא ה' מילין קודם צאת הכוכבים לא מתחנן נפשין לספיקא. וזה מעין מ"ש כאן שנהגו להתמין עד צאת הכוכבים]. דאיתא בשבת לד ב: ואיזהו בין השמשות משתשקע החמה כל זמן שפני מורח מאדמיין הכסף התחתון ולא הכסף העליון בין השמשות הכסף העליון והשוה לתחתון זהו לילה דברי רבי יהודה ר' נחמיה אומר כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל (זהו שיעור אורך בין השמשות ולאחר חצי מיל הוי לילה — רש"י) רבי יוסי אומר בין השמשות כהרף עין זה נכנס וזה יוצא (הלילה נכנס והיום יוצא יציאת זה עם כניסת זה כשהם מתפרשין קרי בין השמשות וכל דמקמי הכי הוי יום מעליא — רש"י) וכו'. וכחש"ס לה א: א"ר יוחנן הלכה כר' יהודה לענין שבת. ושיעור בין השמשות דר' יהודה אחר שהכסף התחתון. כחש"ס: מהו דתמא בין השמשות דר' יוסי מישך שייד בדר' יהודה קמ"ל רשלים בין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי. ולפיכך צריך לעשות בתענית כר' יוסי. וכחש"ס: והלכה כר' יוסי לענין תרומה. ותגמ' מסבירה שזה לחומרא. וא"כ גם לגבי תענית, יש לנו להחמיר כר' יוסי. ואע"ג דמקילין בתענית דספקו מותר וכו', וא"כ גם בספק אם הלכה כר' יהודה או כר' יוסי. היה לנו להקל — כר' יהודה. מ"מ לא מקילין תרי קולי: לעשות ג"כ כר' יהודה — דמתחיל בין השמשות מתחילת השקיעה, וגם לומר דבין השמשות הוי לילה. ועי' רא"ש ספ"ג [צ"ל ספ"ב] דשבת סכ"ג ולענין תענית. וז"ל הרא"ש: ולענין יחיד שקבל עליו תענית דבין השמשות שלו מותר ולא הוי בין השמשות עד הכסף התחתון כר' יוסי. הרי דהרא"ש מיקל בשניהם. חזא דבבין השמשות מותר לאכול, ועוד דבין השמשות מתחיל קודם וכו' יהודה. אף שדבריו תמוהים, בודאי שצריך לנהוג בתענית כר' יוסי, כיון שנפסק הלכה כר' יוסי לחומרא. [דנהי דהיטיב אשר פסק דבין השמשות מותר לאכול בתענית משום דספק שלו מותר מ"מ יש לנו לפסוק לענין בין השמשות גופא כר' יוסי דעד הרף עין סמוך לצאת הכוכבים הוי ודאי יום דתרי קולי לא מקילין כנ"ל — ד"א]. אבל לענין שבת הוא כחל, דמסקינן כר'

קו השמשות. ובזמן תקופת ניסן ותשרי היום והלילה שווין, [כמ"ש בירושלמי דברכות פ"א ה"א. וכן בויקרא רבה פרשה כ"ז, וז"ל: תניא אחד בתקופת ניסן ובאחד בתקופת תשרי היום והלילה שווין וכו'. וכיוצא בזה אמרו בשמות רבה פרשה ל"א. וכן כתב רש"י בפסחים צ"ג ב — על מה שאמר ר' יוחנן כמה מהלך אדם ביום י' פרסאות — באדם בינוני וביום בינוני דתקופת ניסן ותשרי שהיום והלילה שווין]. ואז מתחילת השקיעה עד צאת הכוכבים, הוי ג' רבעי מיל. והיינו עד שהכסף העליון והשוה לתחתון, דאז הוי לילה. ובהתחלת השקיעה הוא בין השמשות גמור, כדי שיעור ג' רבעי מיל. וכ"ה מהזכר משתשקע החמה הוא נתחלת השקיעה. ודלא כר"ת שפירש דהיינו מסוף השקיעה שהוא ג' מילין ורבע אחר השקיעה. וכן לענין תענית, דאיתא בתענית יד א: כל תענית שלא שקעה עליו חמה (שלא התענה עד אותה שעה — רש"י) לאו שמיא תענית. היינו ג"כ בהתחלת השקיעה. ונתחילת השקיעה מיד מותר לאכול. והוא משום דבין השמשות מתחיל מתחילת השקיעה, ואז הוי ספק יום ספק לילה, וקיי"ל בפסחים ג' ב דספקו שלו מותר, ולכן מותר לאכול מיד בתחילת השקיעה, אע"פ שזה לא ודאי לילה. ועיין מרדכי בפ"ק דתענית. [כתב הד"א: נראה דצ"ל ודלא כמרדכי פ"ק דתענית. דשם בסי' תרכ"ה כתב — על מ"ש בגמ' הנ"ל לענין שקיעת החמה דתענית — ד, שקעה עליו החמה שקעה לגמרי כדאמר בברכות ברישא ובא השמש וטהר יומא יומא דהיינו צאת הכוכבים וכו']. ולפמש"ל זה ליתא. אלא, שקעה עליו החמה, היינו תחילת שקיעה. וזה הסברו של הד"א. ואפ"ל שהכוונה היא לדברי המרדכי. שהובאו בביאורי הגר"א סי' תקס"ב סק"ב. ושם צוין למרדכי בספ"ק דתענית סי' תתקפ"ה. ובפנינו זה בסימן תרל"א. והוא, דלעיל כת' דקיי"ל דספקו (של תענית) מותר, וזה בפסחים נד ב. אמנם לא מוזכר שם בגמ' שדין זה הוא גם על אפוקי יומא. ובמרדכי שם כתב: דשאגי עיולי יומא מאפוקי יומא דעיולי דהיינו ליכנס בתענית שרי בין השמשות אליבא דמאן דשרי אבל אפוקי יומא דהיינו בסוף התענית מספיקא לא נפיק עד שיהא יומא לילה. ובביאורי הגר"א סי' תקס"ב סק"ב כת' ש, הרי יונה והרא"ש בספ"ב דשבת כת' דביה"ש בתענית יחיד מותר אפי' באפוקי יומא. וכן משמע פשטא דגמ' דקאמר ספיקו כו', וזה כמ"ש כאן, שגם באפוקי יומא, ספיקו מותר]. אלא שנהגו להתמין עד צאת הכוכבים, משום דמסקא לן

ביאורי הגר"א

כלל חנוכה דלא כדגרי הטושיע וע' ר"ן ס' וז"ש נשנת
ס' הרוזה לידע שיעורו של ר' נחמיה יניח חמה כו'
אלוה דנשיע מיד ומשתקע ונתוך שיעלה הוה לילה
דשיעור עלייתו מן הים הוה חזי מיל וע' תוס' ס' שם
והרשב"א נתקשה בנח' שם מולד ע"ש שדחק הרבה. וקושיית
הוספו' הג"ל והא' דפסחים נ"ד ח' נראה דלא קשה כלל

ברכת אליהו

מן הים מתחיל בין השמשות. והרשב"א נתקשה בנח' שם
מאד. [שהביא שם בשם הרמב"ן שפי' כתוס' שבשעה
שיעלה מן הים, אז הוא בין השמשות. והקשה ע"ז הרשב"א:
ואין פירושו: בזה מחזור בעיני שהרי לרבה התחלת בין
השמשות דר' יהודה ור' נחמ' אחד הוא וא"כ ל"ל למימר
הרוצה לידע באיזה זמן מתחיל שיעורו של ר' נחמ' לימא
הרוצה לידע שיעורו של ר' יהודה ור' נחמיה כלומר זמן
התחלת בין השמשות שלהם. וגם המהרש"ל על דברי התוס'
בשבת שם גורס בתוס', שהרשב"א מקשה על שיטת התוס':
דלפי"ן לא היה לו להזכיר עלייה אלא כשירד ויטבול ותו
לא.]. ע"ש ברשב"א שדחק הרבה, [וכתב שם דלפירש"י
מיהא מתחילת השקיעה אנו משערים].

ומכל ההוכחות הג"ל מוכח דלא כשיטת ר"ת הג"ל —
שהביאו התוס' בד"ה תרי, וקושיית התוס' מהא דפסחים
צ"ד א' — שמכאן הוכיח ר"ת דב' שקיעות הן — נראה דלא
קשה כלל. כי ודאי שיציאת הכוכבים וביאתו [כלומר
שקיעתו, דהיינו העלמם מעינינו] שזין. ר"ל שמשקיעת
החמה שאז כוכבים מתחילים לצאת עד צאת כל הכוכבים,
הוא זמן הילוך ד' מילין. ושוה לשיעור זמן שנמשך מעת
שהכוכבים מתחילים להעלם מראיינו — דהיינו עלות השחר,
עד שנעלמים כליל — דהיינו נץ החמה — שפרק זמן זה
הוא ג"כ ד' מילין. וכן ביאת האור ויציאתו שזין. כלומר
שמומן שהאור מתחיל להעלם עד שהוא נעלם לגמרי, הוא
שוה לאותו זמן שמהתחלת תופעת האור עד שהוא מאיר
כולו. שלכן המדינות הנוגים לצפון, לא באה האור כלל
בקיץ. כי כשם שהמחצית השניה של הלילה, דהיינו מחצות
ואילך, יש בה בכולה אור, כך גם במחצית הראשונה —
דהיינו מהשקיעה עד חצות — אף שהאור הולך ונחלש,
מכל מקום לא נעלם כליל. כי הרי פרק זמן שלוקח מהתחלת
העלם האור עד סוף העלמו, שוה לאותו פרק זמן של
התחלת תופעת האור עד שהוא מאיר כולו. אבל אף שיש
קצת אור ברקיע כל הלילה, ישנם כוכבים בינונים, שמחמת
גודלם היחסי עומדים ונראים ברקיע.

ואמנם משקיעת החמה עד צאת הכוכבים, הוא רק שיעור
ג' רבעי מיל. אבל צאת הכוכבים — דאיתא בפסחים
שהוא ד' מילין אחר השקיעה — היינו כל הכוכבים —
כולל הכוכבים הקטנים ביותר. שאין כל הכוכבים נראים,
עד שיהא לילה גמור, משיטהר הלילה מן האור לגמרי.
כי קודם לכן אין נראין כל הכוכבים מחמת קטנות
הכוכבים. ושיעור זה — שיטהר האור לגמרי — הוא באמת
דומיא דקאמר שם מעלות השחר עד נץ החמה. דבעלות
השחר ישנם עדיין כוכבים — שאינם קטנים ביותר —
עומדים ונראים ברקיע זמן הרכה. ועד שתנץ החמה הוי
ד' מילין. וכן משיש משקיעת החמה עד צאת הכוכבים,

יהודה, כמ"ש בגמרא שם. ומתחיל בין השמשות, ג' רבעי
מיל קודם צאת הכוכבים מתחילת השקיעה.

וכן לענין חנוכה — שאמרו שם כא ב': מצותה משתשקע
החמה — היינו ג"כ מהתחלת השקיעה. ופי' בר"ן ורשב"א
שם אצל חנוכה. דלא כדברי הפוסקים בס' תרע"ב ס"א
שכת': אין מדליקין נר חנוכה וכו' אלא עם סוף שקיעתה.
[ועמ"ש בסק"ב]. ועיין ר"ן שם. [וז"ל הגר"א בס' תרע"ב
סק"ב: אבל ברשב"א בשבת שם כ' להוכיח דמותר להדליק
קודם השקיעה ומשתשקע דאיתא בנר חנוכה לאו דוקא
משבת חנוכה דע"כ מדליק עם חשיכה לרבה דאמר משתשקע
החמה בין השמשות דבשלמא לרב יוסף דאמר משתשקע
החמה עד שהכסוף העליון והשוה לתחתון יום הוא לא הוי
ראי' דאפשר להדליק בערב שבת משתשקע החמה כו'
מעתה אם נימא דמ"ש בחנוכה משתשקע החמה הוא סוף
שקיעה שהוא צאת הכוכבים א"כ גם לרב יוסף הוי ראי'
דמשתשקע דחנוכה לאו דוקא דהלא בע"ש ע"כ צריך להדליק
קודם צאת הכוכבים הרבה דהלא בין השמשות דרב יוסף
הוא ג"כ קודם צאת הכוכבים והלא בבין השמשות אינו
יכול להדליק אלא ע"כ דהרשב"א מפרש משתשקע החמה
הוא תחילת שקיעה דהיינו תלתא רבעי מיל קודם צאת
הכוכבים וא"כ לר' יוסי שפיר יכול להדליק אף בערב שבת
משתשקע החמה וכן הר"ן כ' הראי' דשרי להדליק קודם
שקיעת החמה מערב שבת דצריך להדליק קודם שקיעת
החמה לרבה וכ' שם ולבה"ג דדוקא משתשקע החמה ע"כ
בערב שבת נמי מדליק אחר השקיעה וכו' יוסי דאמר
משתשקע החמה עד שהכסוף העליון יום הוא הרי דגם
הר"ן ס"ל דמשתשקע החמה דאיתא בחנוכה הוא קודם צאת
הכוכבים ג' רבעי מיל ולהכי לר' יוסי ניהא כנ"ל אלא
דמשמע מהרשב"א והר"ן הג"ל דמשתשקע החמה דאמרו
בחנוכה היינו תחילת שקיעה שני' דהוא ג' רבעי מיל קודם
צאת הכוכבים ולא בהתחלת שקיעה ראשונה דהוא שיעור
ה' מילין דאם התחלת שקיעה ראשונה א"כ שוב אין ראי'
דמותר להדליק קודם שקיעת החמה מערב שבת לרבה כנ"ל
דהלא גם לרבה יוכל להדליק משתשקע החמה דהיינו
בשקיעה ראשונה קודם שיגיע רבעי מיל לצאת הכוכבים,
עכ"ל].

וז"ש בשבת שם: הרוצה לידע שיעורו של ר' נחמיה
(כדי שיהלך אדם משתשקע החמה חצי מיל) יניח חמה
בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה (ופירש"י: הר ששל
שפת הים וחמה סמוך לשקיעתה נראית על ראשי ההרים
ובכדי שירד ויטבול ויעלה הוי לילה) וזהו שיעורו של ר'
נחמיה. אלמא דבין השמשות מיד משתשקע חמה, ובתוך
שיעלה הוי לילה לר' נחמיה, דשיעור עלייתו מן הים הוא
חצי מיל. ועתה"ש שם ד"ה וירד ויטבול, שפירשו דמשיעלה

ביאורי הגר"א

והטעם לתחתון ולפי שצריך נקילות גדולה בזה לידע ג' כוכבים לצד ויהיו בינונים וכחש"ש בתוס' לכך נתנו שיעור בהכסף כו' וכן צניי דהוי דלוי כו'. וזה מתורן קושיות האחרונה ג"כ מה שהקשו ועוד קשה ניהוי אכן ונאלץ כו' וליתא כ"ל ונלמד זה ליק מיידי שהשיעור הזה של ד' מילין אינו בכל זמן ובכל מקום שנשתנה בכל זמן וזמן וגם תירון שתיירו שם י"ל דמסקא להו הוא תמוה דכבר הוא נוסע נפסקים שם אצל לפומ"ש הכל

זמן הרבה ועד שתכן החמה הוי ד' מילין כן מש"ש ונשקיעת החמה עד לה"כ היינו ג"כ שינאו כל הכוכבים כך הוא מדה עוני הרקיע דקא מיידי נסוגיא דפסקים שם וז"ש צצת שם ולא כוכבים קטנים שאין נראין אלא נלילה ר"ל אחר צאת החור של נראין כל הכוכבים הקטנים גם כן כ"ל אצל יציאת הכוכבים דאמרינן בכל מקום שהוא לילה הוא צנ' כוכבים לצד בינונים כחש"ש צצת והוא חילוק נתרתי והן נראין בהכסף העליון

ברכת אליהו

לעמוד איזה הם כוכבים בינונים וכנ"ל, ולכן הוי דאוי לראות אם הכסף העליון.

ובזה מתורנת קושיות האחרונה של התוס' שם ג"כ מה שהקשו ועוד קשה ניהוי אכן ובאדם כו'. דשם איתא בגמ' דרבה ורב יוסף פליגי אליבא דרב יהודה, כמה הוא שיעור בין השמשות. רבה סבר שלשת רבעי מיל. ורב יוסף סבר שני שלישי מיל. והקשו התוס' שם בד"ה תרי: וע"ק דניהוי אכן באדם בינוני שילך מתחילת שקיעת החמה ד' מילין כדאמר בפסחים. ותיירו התוס': י"ל דמסקא להו מהו אדם בינוני. וליתא לקושייה זו כנ"ל. דהרי שם בפסחים מיידי שיראו כל הכוכבים הקטנים, וזה לא לענין דין לילה, אלא שבשיעור הילוך ד' מילין אחר השקיעה, אזיל אור היום לגמרי. והא דאיתא בשבת שהשיעור הוא ג' רבעי מיל, היינו בכוכבים בינונים. וזה תלוי בפלוגתא דתנאי, ורבה ורב יוסף פליגי אליבא דרב יהודה מהי הם גראים, אם בתלתא רבעי מיל או בתרי תילתי מיל אחר השקיעה.

ומלבד זה — אף לשיטת התוס' דתלוי בסוף השקיעה — לק"מ קושיות התוס' הנ"ל: מפני שהשיעור הזה של ד' מילין — הנזכר בפסחים הנ"ל — אינו בכל זמן ובכל מקום. שנשתנה בכל זמן וזמן. [דבפסחים מיידי במדינות אשר הם תחת קו השווה כגון א"י ובבל וגם בימי ניסן ותשרי דהיום והלילה שוין אבל במדינות הנוטים לצפון יען כי חשכת הארץ אין מאפיל להם רק מעט לכן גם בד' מילין אחר השקיעה עוד אור היום יאיר להם והוי השקיעה יותר מד' מילין וכן בימי החורף הוי השקיעה במוקדם ואין שווה לבוא עד ד' מילין — ד"א].

וגם תי' שתי' שם התוס' "י"ל דמסקא להו מהו אדם בינוני" הוא תמוה. דכבר הוא משוער בפסחים שם, דאדם ההולך ב"ב שעות ארבעים מילין, שיערו חכמים דמתחילת השקיעה ילך ד' מילין והוי לילה. [ומה לנו אם האדם בינוני או גדול וקטן אין לנו לדעת רק שילך בשעה של יום חלק מכ"ד של מעת לעת ג' מילין ושליש מיל אם זה האדם ילך מתחלת השקיעה ד' מילין נדע שזהו לילה — ד"א. וע"ע מש"ש]. וא"כ הרי תי' התוס' הוא תמוה, וחוזרת קושיות התוס' למקומה.

אבל לפמ"ש"ל הכל ניהא, ולא צריכים להדחק בתי' התוס', ופשיטא מיושבת קושיות תוס' הנ"ל. דבפסחים מיידי ששקעה החמה לגמרי, וזה אחר זמן הילוך ד' מילין. אבל הא דאיתא בשבת, שהשיעור הוא ג' כוכבים בינונים, בזה פליגי רבה ורב יוסף אימתי הן גראים. והלכתא כרבה. ולפ"י השיעור מן התחלת השקיעה עד הלילה, אינו אלא ג' רבעי מיל.

דהוא ד' מילין, היינו ג"כ שינאו כל הכוכבים, כלומר שיטתה הלילה מן האור כליל, ויראו גם כוכבים קטנים ביותר. דכך הוא מדה עובי הרקיע, דקא מיידי נסוגיא דפסחים שם. ואין הסוגיא עוסקת שם בענין בין השמשות ודיני יום ולילה כמו הסוגיא בשבת, אלא — בעובי הרקיע. אבל בסוגיא דשבת מיידי בכוכבים בינונים. וז"ש בשבת לו ב: לא כוכבים גדולים הנראים ביום (דהיינו מיד בתחילת השקיעה) ולא כוכבים קטנים [שאינן] [שאינן] נראין אלא בלילה. ור"ל אחר ביאת האור, שאז נראין כל הכוכבים הקטנים ג"כ כנ"ל, דהם גראים לסוף ד' מילין מהתחלת השקיעה. אבל יציאת הכוכבים דאמרינן בכל מקום שהוא לילה, הוא בג' כוכבים לבד ובינונים, כחש"ש בשבת שם. והם נראים בג' רבעי מיל אחר התחלת השקיעה. והוא חילוק נתרתי. [א. שמש"ש בשבת צאת הכוכבים היינו ג' כוכבים בינונים. ומ"ש בפסחים צאת הכוכבים היינו כל הכוכבים הקטנים. ב. דמ"ש בשבת דמתחילת השקיעה עד צאת הכוכבים הוי ג' רבעי מיל היינו לענין דין לילה, שמיד שינאו ג' כוכבים בינונים, הוי כבר לילה. ומ"ש בפסחים דמתחילת שקיעה עד צאת הכוכבים הוי ד' מילין, הוא לא לענין דין לילה, אלא לענין שנעלם אור היום לגמרי, ונראו כל הכוכבים — אף הכוכבים הקטנים בריקע. וכמו שמעלות השחר עד הנץ החמה הוי שיעור ד' מילין, שזהו השיעור שנהי' אור ממש. ולהכי גם במדינות הנוטים דעלות השחר מתחיל מחצי לילה ואה"נ דגמר השקיעה לגמרי דאזיל אור היום לגמרי ג"כ בחצי לילה כי זה דבר הכרחי העלי' והשקיעה זמן אחד להם רק דמ"מ גראים כוכבים זמן ארוך קודם חצי הלילה דהמה ג' הכוכבים הבינונים דנראים ג' מיל ורביע קודם סוף השקיעה כנ"ל — ד"א].

וה' הכוכבים המוזכרים במסכת שבת — דאז הוי כבר דין לילה — הן גראין בהכסף העליון והשוה לתחתון. ולפי שצריך בקראות גדולה בזה לידע שיהיו ג' כוכבים לבד, ולהבין אימתי יהיו בינונים, וכחש"ש בתוס' בשבת לה א ד"ה תרי, ד, לר' יהודה מספקא ליה בכל כוכבים הנראים משקיעת החמה עד שהכסף העליון אם הם בינונים אם לאו. הרי דאין כולם בקיאים לידע איזה הם כוכבים בינונים, לכך נתנו חכמים שיעור בשעה שהכסף העליון והשוה לתחתון. וכן אפי' דהוי דאוי כו'. דאיתא בשבת שם: רבא חזייה לאביי דקא דאוי (מביט ערב שבת לראות אם יש שם אדמומית חמה — רש"י) למזרה. ובכך רצה לראות אם הכסף העליון והשוה לתחתון. והיינו שאביי לא רצה לסמוך על ראיית ג' כוכבים בינונים, מפני שקשה

ביאורי הגר"א

לופקס. ולפי מה שכתבתי ותחיל צה"ש תיכף נשקיעת החמה וזהו זמן השמחות זמן זילת השם' להתחלת זילת האור שהוא צהכס' שזו נשקע אורה ונלהדים וכן דם נפסל בשקיעת החמה וכן אין להתפלל מנחה אז וצ"ש לייט וכו' לחלון דמללי עם דמזומי חנוה ואלו לדברי התוס' עוד היום גדול וכן אז יתחיל שנת וצ"ש צ"ה מתירין עם השמש ותוס' שנת ליל כחש' תוס' פיק דר"ה וצירושלנוי הניל וכ"כ נכ' יראים והנילו המרדכי נספד דשנת וכתב דמשתקע החמה דשם היינו תחילת השקיעה וכן נהפוכה לזון משתקע הוא זמן קודם לשקיעה

ברכת אליהו

ורב"ה הגמ' קאי על אופקם של המדינות הנוטות מעט, ושם השקיעה היא שעה וחצי. ולפמ"ש מתחיל בין השמשות תיכף בשקיעת החמה. וזהו בין השמשות, בין ביאת השמש — התחלת השקיעה — להתחלת ביאת האור, שהוא בהכסף העליון והשוה לתחתון, שאז נשקע אורה מלאהדין, ונראים כוכבים בינונים. וכן דם שנפסל בשקיעת החמה, כמ"ש בובחים נו א, "מניו לדם שנפסל בשקיעה החמה וכו'", היינו בתחילת השקיעה. וכן אין להתפלל מנחה אז — מתחילת השקיעה. וצ"ש בברכות כט ב: לייט [י] עלה במערבא אמאן דמצלי (תפילת מנחה) עם דמדומי חמה. והיינו בהתחלת השקיעה. ואילו לדברי התוס' — דמשתקע החמה היינו בסוף השקיעה — א"כ עם דמדומי חמה — שזה התחילת השקיעה — עוד היום גדול, ומדוע לייטי אמאן דמצלי אחר התחלת השקיעה. [וע"ל סימן רל"ג סק"ז ומש"ש בהערה 2].

וכן לענין שבת, אז יתחיל שבת. והיינו שמתחילת השקיעה היא בין השמשות, ואסור לעשות מלאכה. וצ"ש בשבת יו ב במשנה, לגבי התחלת מלאכות בע"ש: וביה מתירין עם השמש. ודוקא עם השמש — דהיינו קודם התחלת השקיעה, אבל אם התחילה החמה לשקע, שוב לא יתחיל במלאכה, משום דהוי בין השמשות. והא דלא אסרו מעט קודם התחלת השקיעה, משום דתוספת שבת ליל, כמ"ש בתוס' פ"ק דר"ה ט א ד"ה ור"ע [הג"ל בסק"ח וראה מש"ש בהערה 2] וצירושלמי ריש שביעית, הניל בסק"ח.

וכ"כ בספר יראים סימן רע"ד [קב] והביאו המרדכי בספ"כ רשבה, וכתב דמשתקע החמה — דשבת לד ב — היינו תחילת השקיעה. [בפנינו זה בהגהות מרדכי שם סימן תנ"ו, וז"ל: אבל מה שפר"ת דשקיעת החמה קודמת למשתקע ופי' בין השמשות הוא קודם הראות הכוכבים החוצה לרבה כדאית ליה ולרב יוסף כדאית ליה לא נראה לרא"ם

ניחא ולפי' השיעור מן השקיעה עד הלילה אינו אלא ג' רביעי תול ואף שצמדינתנו יותר הוא כחל לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן והזמן של הד' מילין ושל ג' רביעי תול הכל על אופק שלהם צלמי ונצנל אצל כלן ומלכת יותר וכן הזמן על הימים השנים בתקופת ניסן ותשרי שנה הכל ושתער. וזהו ומתוך שלא תוכתה וצ"ש הרמב"ם וא"ע ששיעור הנשף הוא ד' מעלות שיעור שעה ושליש ולפי דעת הגמרא הוא שעה ומחצה וגם שם דברי הגמרא נוכחם נחוש שלפי' לא יהיה לילה ד' חדשים צמדינתנו אצל שיעור הרמב"ם וא"ע על קו השוה ודברי הגמרא על

ואף שבמדינתנו אורך השקיעה הוא יותר, הוא כחל. שזה תלוי לפי שינוי האופקים ושינוי הזמן. והזמן של הד' מילין שבפסחים שם, ושל ג' רביעי מל שבשבת שם, הכל על אופק שלהם בא"י ובבבל, שהם תחת קו המשוה. אבל כאן — במדינות הנוטות לצפונה של קו המשוה, השקיעה מארכת יותר. וזה בנוגע למקום. וכן בנוגע לזמן: מ"ש בגמ' ארץ השקיעה, הוא הזמן על הימים השנים בתקופת ניסן ותשרי שבהן הכל משתער. [ובזה נשתנה זמן השקיעה והעליה אם בארוכה או בקצרה — ד"א].

ובזה מתורץ שלא תוכתה מ"ש הרמב"ם³ ואכן עזרא בבראשית א, יח על הפסוק ולמשול ביום ובלילה. ובשמות יב, ו על הפסוק ושחטו אותו ובקהלת יב, ב, על הפסוק עד אשר לא תחשך, ששיעור הנשף — מתחילת שקיעת החמה עד הלילה — הוא כ' מעלות שיעור שעה ושליש. דבכ"ד שעות יש ש"ס מעלות. הרי דבכל שעה הוי ט"ו מעלות. וכ' מעלות הן שעה ושליש. ולפי דעת הגמ' דפסחים, הוא שעה ומחצה. [והיינו דהיוצא מהגמ' דפסחים הוא, שהשיעור הוא ד' מילין. ולמ"ש בסק"ג ובהערה 1 ובסימן תנ"ס סק"ה, יוצא ששיעור מיל הוא כ"ב דקות ומחצה, נמצא דשיעור ד' מילין הוא צ' דקות שהן שעה ומחצה]. וגם שם דברי הגמ' מוכתה כחוש. שלפי' לא יהי' לילה ד' חדשים צמדינתנו. דאם נאמר דהגמ' בפסחים מיירי על מדינות שבקו המשוה — א"י, ובניסן ובתשרי היום הוא ט"ו שעות. א"כ במדינותינו הנוטות מהקו המשוה נ"ה מעלות, היום גדול יותר מהלילה בן' שעות, והיינו שהיום עד חצי ניסן יהי' כ"ב שעות. ובחצי ניסן ובאייר — כ"ד שעות. נמצא א"כ שמאייר עד אלול לא יהי' לילה כלל.

אבל לדברינו מיושב שפיר. דשיעור הרמב"ם וא"ע על קו השוה — דהיינו בירושלים, אז השקיעה היא שעה ושליש.

ומ"ש רבנו "ואכן עזרא", הבאנו בפנים המקומות שבהם כ"כ האבן עזרא. אבל במקומות אלו לא נזכר שיעור המעלות. ואפ"ל שדברי רבנו הם לצוידם. שמש"ש רבנו "כי מעלות", זה מדברי הרמב"ם. ומ"ש רבנו "שיעור שעה ושליש", הוא מדברי האבן עזרא.

ועיין בספר מנחת כהן דף כ"א עמוד ג' מ"ש בביאור שיטת הרמב"ם. וכבר העיר בספר אורות חיים מהדורה שניה עמוד של"ב — ג' שאין שיטתו בביאור השעות הזמניות תואמת את שיטת הגר"א. וראה שם באורות חיים שהביא מספר כלי נחישות לאבן עזרא, ששיעור הנשף הוא י"ח מעלות שעה וחמיש. וזה דלא כמ"ש רבנו בשיטת האבן עזרא.

3 מ"ש רבנו מהרמב"ם ששיעור הנשף הוא שעה ושליש, הוא חלקם. שבספר האילים לר' יוסף שלמה מן קניאיה בחלק גבורות ה' מדרגה ל"ב כתב שהרמב"ם חשב שהנשף מתחיל במרחק השמש מהאופק 19 או 20 מעלות. וזה שיעור שעה ושליש, וכמו שביארנו בפנים דשעה היא 15 מעלות. וראה בתו"ש בברכות פ"א מא' שהוכיח בקיצור דברי ספר האילים. אבל קשה שזה סותר למ"ש הרמב"ם בפ' המשנה שם שהשיעור הוא שעה וחמיש. ואולי ט"ס מ"ש בביאורי הגר"א "הרמב"ם". ובספר אור היום דף י"ח העלה אפשרות שהגר"א גרס בדברי הרמב"ם שעה ושליש. וע"ע משי"ש בזה. כרם, סיים שם שיותר נראה לשנות את הגירסא בביאורי הגר"א.

ביאורי הגר"א

נראה שם דג' כוכבים שהם לילה הוא: מהלך חמש מילין
אחר השקיעה כדעת ר"ת ע"ש סימן קס"א ולא נראה זה
ג"כ דבריו דל"כ שיעור ג' כוכבים מופלג הרבה משיעור
הכסף עליון ולכן אחריון שם הל' כר' יוסי להחמיר
ונ"ה"ש שלו הוא תיכף אחר נ"ה"ש דר' יהודה ופ"י שיעור
טזילה אין ביניהם כוונת תוס' שם ואלו כאן אשר יוסי
כוכב א' יוס' כו' ג' לילה ועמ"ל וכ"כ צמר' פ"ד דזרכות
סימן ע"ה משם רב האי גאון דאחר השקיעה יכול

ברכת אליהו

— יותר משיעור ה' מילין — משיעור הכסף עליון והשוה
לתחתון אליבא דר' יהודה. ואנן אמרינן שם לה א, הלכה
כר' יוסי להחמיר. ובין השמשות שלו, הוא תיכף אחר בין
השמשות דר' יהודה. וכמ"ש: דשלים בין השמשות דר'
יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי. ואפ"י שיעור
טזילה אין ביניהם. כמ"ש תוס' שם בעמוד ב' ד"ה אלא,
וה"ל: וליכא למימר דכהרף עין דר' יוסי אינו מיד אחר
בין השמשות דר' יהודה ומתאחר הרבה אחריו א"כ הא
דאמר ר' יהודה כו' בין השמשות דר' יהודה לר' יוסי כהנים
טובלים בו מאי איריא בין השמשות אחר בין השמשות דר'
יהודה גמי כהנים טובלים לר' יוסי. הרי דלר' יוסי תיכף אחר
שהכסף העליון והשוה לתחתון הוי ביה"ש, וכהרף עין הוי
לילה. ואילו כאן אשר יוסי — על הברייתא שם: כוכב א' יוס'
כו' ג' לילה: — לא כוכבים גדולים כו' אלא בינונים. הרי דס"ל
לר' יוסי דלילה מתחיל משיעור ג' כוכבים בינונים. ולשיטת
היראים, זה ה' מילין אחר שהכסף העליון והשוה לתחתון,
דהוא קודם שקיעת החמה. וזו סתירה למש"ל, שכהרף עין
אחר שהכסף העליון והשוה לתחתון, הוי לילה לר' יוסי.
ועמ"ל דתלתא רבעי מיל מתחיל בתחילת השקיעה, ובסוף
ג' רבעי מיל גראים ג' כוכבים בינונים, ואז מתחיל בין
השמשות דר' יוסי. ונמשך כהרף עין, וכ"כ במדרכי פ"ד
דזרכות סימן ק"ח משם רב האי גאון דאחר השקיעה יכול
להתפלל מעריב כו', ע"ש. וז"ל המדרכי [שם בפנינו סימן
צ"א]: כתב רה"ג וכו' דכיון שכבר נהגו העולם להתפלל מנחה
עם שקיעת החמה אין לו להתפלל ערבית אלא משקיעת החמה
ואילך עכ"ל משמע דמשקיעת החמה יכול להתפלל ואצ"פ
שלא גראו הכוכבים, עכ"ל המדרכי. [וכוונתו משקיעת
החמה לסוף ג' רבעי מיל מהתחלת השקיעה דנראו ג' כוכבים
בינונים אף דעדיין לא גראו כוכבים קטנים שיבואו בסוף
שקיעה ממש אפ"ה נוכל להתפלל ערבית דחשיב לילה
כנ"ל — ד"א]. ולפ"י נראה הכל דמיושבת הסתירה הנ"ל
בדברי ר' יוסי. שבאמת אחר ג' רבעי מיל משקיעת החמה
הוי לילה לר' יהודה. ולר' יוסי הוא בין השמשות כהרף
עין, ואח"כ לילה. ובין השמשות הוא כשהכסף העליון
והשוה לתחתון — שאז נגמר בין השמשות דר' יהודה —
ומיד אחר כהרף עין הוי לילה. ואז גם גראים ג' כוכבים
בינונים, אף שעדיין לא גראו ג' כוכבים קטנים הנראים
בסוף השקיעה ממש. וכן נראה הא דאביי חזייה לר' אבא
דקא דאוי למערב. והקשינו הא שלשת רבעי מיל קודם לכן
הוי בין השמשות. ולפמ"ש נראה. כי הרי עד השקיעה
הוי יום. ורק אחר ג' רבעי מיל מהשקיעה, מתחיל בין
השמשות. ועוד הקשינו לשיטת היראים, מדוע התירו ב"ה

כמ"ש נפ' הפועלים משיפסו עד שיפסו מנעי'. ליה
ונחא ניהא מ"ש ארשימא אריש. דיקל' כו'. צנחא. הוי
תרנוולא ולפ"ת הוא קודם. לזמן קבלת שבת אלא שדעתו
שם שנה"ש הוא קודם לתחלת שקיעה ומשנ"ש נעט
ומכירין העולם שרוב' ליכנס דרקיע וכל הזמן דתלתא
רבעי מיל הוא קודם לשקיעה ודבריו אינן נראין. וזה
לומר הכסף התחתון והעליון הכל קודם שקיעה ואביי
דהוי דלוי כו' וכן תנן וביה מתירין עס השמש ועוד

דלשון משתשקע החמה משמע הקדמה וכו'. וביראים שם
כתב דכן בחנוכה, שאמרו בשבת כא ב, "מצותה משתשקע
החמה", היינו מתחילת השקיעה. דלשון "משתשקע", הוא
זמן קודם לשקיעה. והוא לפני סוף השקיעה. וכמ"ש כפי
הפועלים, ב"מ פה ב: איזהו גורנן למעשרות בקישואים
ובדלועים משיפסו ואמר רב אסי משינטל פיקס שלהן
(והוא פרח הגדל בראשו ודבוק בו ולאחר זמן הוא נופל
בתלוש — רש"י) מאי לאו משיפסו אפי' בשדה לא
משיפסו בבית אי הכי משיפסו עד שיפסו מיבעי ליה
אי תנא עד שיפסו ה"א עד דגמר לפיקוסיהו קמ"ל
משיפסו מכי אתחילו פיקוסיהו. וה"נ מ"ש "משתשקע",
היינו מתחילת השקיעה ולא סוף. ועוד כתב שם, דברא
ניחא מ"ש בשבת לה ב: א"ל רבא לשמעיה אתון דלא
קים לכו בשיעורא דרבנן ארשימא אריש דיקלי אתלו
שרגא ביום המעונן מאי במתא חזי תרנגולא בדברא עורבי
אי גמי אדאני (עשב ועלין שלו נוטין לצד החמה שחרית
כפופין למזרח ובחצי היום זקופין ולערב כפופים מאד
למערב — רש"י). וכל הסימנים הללו הם מבעוד יום.
ולפ"ת — שהג' רבעי מיל הוא מסוף השקיעה — יוצא
שהסימנים האלו הם קודם לזמן קבלת שבת. אבל לפמ"ש,
שמשותשקע החמה היינו מתחילת השקיעה, נראה מה שנתנו
בגמ' סימנים אלו.

אלא שדעתו של היראים שם, שבין השמשות הוא קודם
לתחילת השקיעה, משנ"ש מעט ומכירין העולם שרצה
ליכנס בעובי הדיקיע. וכל הזמן דתלתא רבעי מיל, הוא
קודם לשקיעה; ומשתחיל לשקוע, הוי ודאי לילה.
ודבריו של היראים הנ"ל, אינן נראין בזה לומר שהכסף
התחתון והעליון — שהוזכר בשבת לענין בין השמשות —
הכל קודם שקיעה. ועוד אי"כ איך איתא בשבת לה א הנ"ל,
דאביי חזייה לר' אבא דהוי, "דאוי למערב" (מכ"ש ערב שבת
לראות אם יש שם אדמומית חמה — רש"י). וזה הוי סימן
בשבילו, שאז צריך כבר לשבות ממלאכה. ולפי היראים,
הרי אז כבר התחילה החמה לשקוע והוי לילה. וצריך לשבות
בתלתא רבעי מיל קודם התחלת השקיעה. וכן תנן שם יח
א, הנ"ל: וביה מתירין עפ השמש. הרי דמותר לעשות
מלאכה עד השקיעה. ולדעת היראים איך התירו ב"ה, הלא
צריך לשבות בתלתא רבעי מיל קודם שקיעת החמה.

ועוד נראה שם ביראים דג' כוכבים, שאמרו בשבת לה
ב — שהוא לילה אליבא דר' יוסי, הוא מהלך חמשה מילין
אחר השקיעה כדעת ר"ת, ע"ש מ"י ס"א [בפנינו סי' רע"ד,
ובס"א סי' ק"ב]. ולא נראה בזה ג"כ דבריו. דא"כ, שיעור
ג' כוכבים דאמרינן דלר' דלר' יוסי הוי לילה, מופלג הרבה

ביאורי הגר"א

וכן הראשונים נדחק שם בתי' תוס' הנ"ל ודוחק גדול הוא לכל אחר העיון נראה לי העיקר שאין לזוז ומותר דעות נפל בספרים ולכלל דלא חללי כהנים תרומה עד דשלים נה"ש דר' יהודה דנזנין השמשות מיד ומותר לאכול תרומה כנה"ש ולא השמש וטעם נראה דר' שקיעות הן אחד התחלת השקיעה והוא נה"ש לר' יהודה והשני סוף שהשמש

להתפצל ומעריב כו' ע"ש ולפי' נחל הכל אך עדיין צ"ע לפי' לעיל דהלכה כר' יוסי לענין תענית אי"כ קשה קושיית תוס' שם ד"ה אלל לענין אכילה קשה דמשום שיעורא פורתא כו' ודאי דקושיא גדולה היא ותיורוס דחוק מאלד דהא נהדיח אמרינן שם דשלים נה"ש דר"י והדר מתחיל כו' ונשמע שידוע להם שמיד הוא ומתחיל

ברכת אליהו

מיד אחר בין השמשות דר' יהודה או מתאחר הרבה]. וכן הראשונים שם פ"ב סכ"ג נדחק שם. ותי' בתי' השני של התוס' הנ"ל. ודחק גדול הוא, כנ"ל. שמשון הגמ' מ' שהי' ודאי לה ששיעורו של ר' יוסי מתחיל מיד אחר שיעורו של ר' יהודה.

אבל אחר העיון, נראה לי העיקר שאין לזוז ממנו, דפעות נפל בספרים. דבספרים שלנו בגמ' שם בעמוד ב' איתא: דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יוסי. ומ' דכהנים לא אכלי גם בבין השמשות דר' יהודה, דהרי אחר בין השמשות של ר' יהודה, מתחיל בין השמשות דר' יוסי — כהרף עין. וזו טעות. וכנ"ל: דלא אכלי כהנים תרומה עד דשלים בין השמשות דר' יהודה. והיינו שמצד הדין כהנים אסורים באכילת תרומה רק ביום, אבל לא בבין השמשות. דבבין השמשות מיד ומותר לאכול תרומה. מפני שלענין היתר אכילת תרומה, לא בעינן שיהי' לזה דין לילה, אלא סגי שיהי' הערב שמש, דהיינו שלא יהי' יום, כמ"ש וכא השמש ופחד (ויקרא כב, ז). [ולא כתיב ובא אור השמש והלא השמש בא מיד בהתחלת הכסף העליון דמתחיל בין השמשות — ד"א].⁵ וא"כ יש נפק"מ בין ר' יהודה לר' יוסי כל ג' רבעי מיל. וז"ש בגמ' שם בעמוד א', שהלכה כר' יוסי לענין תרומה ולחומרא. דאילו הוי הלכתא כר' יהודה, היה מותר לאכול תרומה מיד אחר השקיעה, כי בבין השמשות מותרים לאכול תרומה. אבל

להתחיל במלאכות בערב שבת עם השמש, הרי כבר נאסר קודם לכן — מזמן ביה"ש. ולדברינו נחא, מפני שעד השקיעה לא הוי בין השמשות עדיין, ומותר לעשות מלאכה. אך עדיין צ"ע, לפי' דהלכה כר' יוסי לענין תענית.⁶ אי"כ קשה קושיית התוס' בשבת לה ב ד"ה אלא לענין אכילה. שכת': קשה דמשום שיעורא פורתא דהוי כהרף עין לא הוי ליה למיפסק כר' יוסי. דהרי גם לר' יהודה אסור לאכול תרומה עד דשלים בין השמשות שלו. וכל ההבדל בין ר' יהודה לר' יוסי הוא שיעור מועט. וכי משום שיעורא פורתא בזקקה גמ' לומר שהלכה כר' יוסי, שלא יאכל עד זמן שיעורו של ר' יוסי. ודאי דקושיא גדולה היא. והתוס' שם תי': וי"ל דאינו מתאחר כל כך שיהא שיעור טבילה בינתיים אי"כ ספק היה להם אם היה מתחיל מיד אחר דר' יהודה או מתאחר הרבה ולהכי איצטרך למיפסק דלא אכלי כהנים תרומה עד דודאי שלים בין השמשות דר' יוסי. ותיורוס דחוק מאד, דהא כהדיא אמרינן שם בגמ' בעמוד א': קמ"ל דשלים בין השמשות דר' יהודה והדר מתחיל בין השמשות דר' יוסי. וכמ"ל. ומ' שהיה יורק להם שמיר אחרי שנשלם בין השמשות דר' יהודה, מתחיל בין השמשות דר' יוסי. [וזה לא כתיורוס הראשון של התוס', שבין השמשות של ר' יוסי הוא לא מיד אחר בין השמשות של ר' יהודה. וגם לא כתיורוס השני שכת' שהגמ' הסתפקה, אם השיעור של בין השמשות דר' יוסי, מתחיל

ולי נראה דצ"ל בביאורי הגר"א: לענין תרומה. והכונה למ"ש בשבת לה א, שהלכה כר' יהודה לענין שבת והלכה כר' יוסי לענין תרומה, וכמבואר בפנים. 5 בספר אור היום אות נ"ה פירש דברי הגר"א אלו, וז"ל: פ"י כיון שבין השמשות מותר בתרומה אי"כ לר' יהודה מותר התחלת בין השמשות שלו שהוא שקיעת גוף השמש, ולר' יוסי מותר בהתחלת בין השמשות שלו שהוא ג' רבעי מיל אחת התחלת בין השמשות דר' יהודה שהיה התחלת בין השמשות דר' יוסי אחר סוף בין השמשות דר' יהודה ומשך בין השמשות דר' יהודה ג' רבעי מיל אי"כ ג"מ בזמן אכילת תרומה בין ר' יהודה לר' יוסי שיעור מרובה שהוא ג' רבעי מיל ופסק הלכה כר' יוסי וכנ"ל ומתורק קושיית התוס', עכ"ל. אלא ששם הקשה על דברי רבנו: ואינו מדויק לכאורה כיון שאמר הלכה כר' יוסי לענין תרומה הו"ל להוכיח לסימן ג"כ בדר' יוסי ולומר דהא אכלי כהנים תרומה עד התחלת בין השמשות דר' יוסי כיון ולהגר"א סוף של ר' יהודה והתחלת של ר' יוסי זמן אחד הם. ותי' שם: ויתכן לעני' שיש ט"ס בהעתקת דברי הגר"א וצ"ל כזה הלשון דפעות נפל בספרים וצ"ל דלא אכלי כהנים תרומה עד בין השמשות דר' יוסי דבין השמשות מיד כו', ובזה הוא נכון מאד שאינו מגיה רק שמוחק תיבת דשלים ולא יותר, ולשון עד בין השמשות דר' יוסי הכונה עד התחלת בין השמשות דר' יוסי, עכ"ל. וע"ש שהאר"י בלאר ב"י דרכים את עצמו של רבנו שמתיר בתרומה בביה"ש, ואכמ"ל.

4 כתב הד"א: לכאורה דברי רבינו אלה נפלאו מה שייך זאת הקושיא למ"ש רבינו לעיל דהלכה כר' יוסי לענין תענית ונראה דכונת רבינו דלדברי רבינו לעיל הקושיא יותר חזקה דבשלמא אם נימא דבתענית אין הלכה כר' יוסי או דבתענית אסור כל כהן בר בר חנה דרצה לומר דיש חומרא גם לר' יוסי תפס תרומה אף דאין ג"מ רק כהרף עין אבל לפי' שרבינו דבתענית בין השמשות מותר מן הדין ולר' יהודה מותר מיד בהתחלת השקיעה ולר' יוסי אסור כל ג' רבעי מיל עד דמתחיל בין השמשות ידידיה אי"כ הלא יש נפק"מ בין ר' יהודה לר' יוסי בזמן ארוך ואמאי תפס תרומה דאין נפק"מ רק כהרף עין יותר הו"ל לומר הלכה כר' יוסי דבתענית דיש נפק"מ זמן ארוך, עכ"ל. וכמוכן שתיורוס דחוק, וגם בספר אור היום אות נ"ח תמה על דברי רבנו, וז"ל: ואינו מובן כלל לעני' מה שיכיות זה לזה ומאי שייך להקדים לקושיית התוס' הא דתענית כו', ויתכן שיש שם טעות המצטיק וצ"ל בלשון זה, אבל עדיין צ"ע מש"ש דהלכה כר' יוסי לענין תרומה אי"כ קשה קושיית התוס' כו', וע' בהקדמת המסדר על ביאור הגר"א ז"ל על אורח שכתב שחבר דברי הגר"א ז"ל כמה מהדורות וחיצונים יחד וכתב שם בפירושו שסימן רס"א חיבר שם מהרבה מקומות למקום אחד ע"ש. ויתכן שעל ידי חיבור ענינים נפרדים שגבתו בזמנים שונים לעשות מהם מאמר אחד אולי גרם איות שינוי בהבנת הענין אשר על ידי זה כבד את הבנתו באיזה דברים, עכ"ל.

ביאורי הגר"א

שקצעה נגמול דנריו כלן אחר שאנ' הלכה כר' יוסי ומ"ש צריש ברכות דלין לזכרון עד ל"ה היינו לר' יוסי ומה דלינעיו שם ציאת שמשו לו ציאת אורו. ציאת אורו הוא משקיעה של ציאת דפסח' שהוא ד' מילין אחר השקיעה של ציאת האור לגמרי כמה שכתבתי לעיל וז"ש כדלמרי כו' ליערש שמש' ולדכי ר"ל תיכף בהערש שמש ולר' יוסי

ווארס ומכסיף שלז נשקע נינולי החמה והוא צה"ש דר' יוסי אחר צה"ש דר' יהודה תיכף והוא צה"ש דלמרי שמואל כוכב אחד יום שנים כו' הכל אליבא דר' יוסי ור"ל דהא עלה אחר יוסי לא כוכבים ג' והנה הכוכבים עולים זה אחר זה תיכף וז"ש כהרף עין' ולעיל אחר שמואל ג' רנעי מיל אליבא דר' יהודה וכלן אליבא דר' יוסי וה

ברכת אליהו

דס"ל דבין השמשות מתחיל משנראו ב' כוכבים בינונים, וזה אחר בין השמשות דר' יהודה. ולר' יוסי כל משך בין השמשות דר' יהודה אסור, דהוי ודאי יום. ולכן ההיתר לאכול תרומה מתחיל משעת צאת הכוכבים.

ומה דאיכעיא שם עמוד ב', ביאת שמשו או ביאת אורו. שהגמ' דנה שם על הפסוק הנאמר לגבי תרומה — ובא השמש וטהר. וז"ל הגמ': וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש והאי וטהר טהר יומא דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא וכו' במערבא הא דרבה בר רב שילא לא שמעי להו ובעו לה מיבעיא האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר גברא וכו'. [ורש"י בד"ה דילמא פירש שמש' ביאת אורו היינו שיזרח האור של יום השמיני ואז יטהר האיש בהבאת קרבנותיו. ותוס' שם בד"ה דילמא תמחו על פי' זה. ותוס' שם מפרשים ד, ביאת אורו, היינו תחילתה של שקיעת החמה, ו, ביאת שמשו" הוא סוף השקיעה, דהיינו צאת הכוכבים. וגם פי' זה תמחו, שהרי אחרי שקיעת השמש עדיין נראה אור, וא"כ ביאת השמש קודמת לביאת האור. ולפי' התוס' יוצא, שהתחלת השקיעה — שהיא קודמת — הגמ' קוראת לזה ביאת האור, וסוף השקיעה — דהיינו צאת הכוכבים — הגמ' קוראת לזה ביאת השמש]. ולכן נראה דמש"ש „ביאת אורו", הוא משקיעה שלישית דפמחים שם, שהוא ד' מילין אחר השקיעה, שאז באה האור לגמרי, כמ"ש לעיל. דלעיל כת' שיש שקיעה שלישית — המוזכרת בפסחים — שהיא ד' מילין אחר שקיעת החמה, ואז נראים כל הכוכבים הקטנים. והבאנו דברי הגמ' בברכות שם: קמ"ל כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים. וביארנו שזה אליבא דר' יוסי, שמותר לאכול תרומה משעת צאת הכוכבים. ועז"מ מקשה הגמ' „ממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש כו' דילמא ביאת אורו הוא", שמותר לאכול תרומה משעת ציאת כוכבים בינונים, דהיינו משקיעה שלישית דפסחים, שהיא ד' מילין אחר השקיעה, ואז נראים כל הכוכבים הקטנים. וזו"ש בתי': אמר רבה בר רב שילא א"כ לימא קרא ויטהר מאי וטהר טהר יומא כדאמרי אינשי איערב שמשא ואדכי יומא. ור"ל תיכף בהערש שמש כשמתחיל בין השמשות, אז אמרי אינשי אדכי יומא. ולר' יוסי הערב שמש דכל מקום בצאת הכוכבים ניצוצים המאדימין את המזרח. והיינו ביציאת כוכבים בינונים, ולא כקושיית הגמ' — דנימא שהוא ביציאת כל הכוכבים הקטנים, שהוא ד' מילין אחר השקיעה. וזהו לר' יוסי. אבל לר' יהודה תיכף משתשקע החמה, מותרים הכהנים לאכול בתרומה. משום דלענין תרומה סגי בהערש שמש, ולא בעינן דין לילה, וכנ"ל. [ועד"א].

היות שמחמירים כר' יוסי, כל משך בין השמשות דר' יהודה אסורים בתרומה. כיון דכל זמן בין השמשות של ר' יהודה, הוי ודאי יום לר' יוסי. אלא דנ' שקיעות הן: א' התחלת השקיעה. והוא בין השמשות לר' יהודה, דהיינו שמתחיל להכסוף. ולר' יוסי הוי יום. והב' סוף השקיעה, שהשמש מארים ומכסוף שאז נשקע ניצוצי החמה והוא בין השמשות דר' יוסי, אחר בין השמשות דר' יהודה תיכף. והוא צאת הכוכבים, דאמר ר' יהודה אמר שמואל שם בעמוד ב': כוכב אחד יום שנים בין השמשות כו'. וזה הכל אליבא דר' יוסי. וראייה לזה, דהא עלה א"ר יוסי שם: לא כוכבים גדולים הנראים ביום כו'. והנה הכוכבים עולים זה אחר זה תיכף. ור' יוסי מפרש דמ"ש ובא השמש וטהר, היינו משעה שהכסיף העליון והשוה לתחתון, ונראים ג' כוכבים כהרף עין אחר זה. וזו"ש ר' יוסי דבין השמשות הוא כהרף עין, וגם אמר ג' כוכבים לילה, דשניהם דבר אחד. והשקיעה השלישית היא שקיעת האור לגמרי, והיא בסוף ד' מילין משקיעת החמה, כמ"ש בפסחים שם. [ובהגהות הב"ח בשבת שם גרס: אמר רבי יוסי בר אבין לא כוכבים וכו'. ולפי מש"ל אין צורך לגרוס כן, דהרי גמ' זו אליבא דר' יוסי, וניחא שפיר. וכ"כ בספר סדר זמנים סימן א' אות ז' (דף ז' ע"ב)].

[אך לכאורה קשה שיש סתירה בדברי רבי יהודה אמר שמואל הגמ'. דלעיל הבאנו מחלוקת רבה ורב יוסף בשבת לד ב' אליבא דרב יהודה אמר שמואל, אי בין השמשות הוא ג' רבעי מיל או שני שלישי מיל, ואילו שם לה ב' אמר רב יהודה אמר שמואל, שכוכב אחד יום, שנים — בין השמשות, ג' — לילה. ולפמש"ל דהכוכבים עולים תיכף זה אחר זה, יוצא דס"ל שבין השמשות הוא כהרף עין, וזה סותר לדברי רב יהודה אמר שמואל שם לד ב' הגמ']. אולם ל"ק. דמה שאמר רב יהודה אמר שמואל לעיל, שבין השמשות הוא ג' רבעי מיל, אליבא דר' יהודה קאמר. וכאן לה ב' שאמר ב' כוכבים בין השמשות, ג' לילה, זה אליבא דר' יוסי — דאמר שבין השמשות הוא כהרף עין. וזה שקבעה הגמ' שם לה ב', דבריו של רב יהודה אמר שמואל כאן — כוכב אחד יום וכו' — אחר שהגמ' אמרה שם: הלכה כר' יוסי לענין תרומה. והיינו מפני ששמואל בא לפרש דברי ר' יוסי, דבין השמשות דר' יוסי מתחיל משנראו ב' כוכבים, ועד אז אסורים כהנים באכילת תרומה. ומ"ש בריש ברכות דאין אופלין עד צאת הכוכבים. דאיתא שם א' קמ"ל כהנים אימת קא אכלי בתרומה משעת צאת הכוכבים. ולכאורה זה סותר למש"ל, דאליבא דר' יהודה מותרים מיד בשקיעת החמה. אולם ל"ק, שרק אליבא דר' יהודה מותר לאכול תרומה משקיעת החמה, ומ"ש בברכות שאסור לאכול עד צאת הכוכבים, היינו לר' יוסי

ביאורי הגר"א

דחוקות דחקו שם לומר דניחת אורו הוא קודם ניחת השמש והוא תמוה מאוד לנל לפי מ"ש ניחת דניחת אורו הוא נחת כל הכוכבים וניחת שמשו הוא נ"כ כוכבים וס"ל לר' יוסי דנ"כ כוכבים הוא שקיעת השמש שזו נשקע היטב והתוספות דחקו כנ"ל לשיטתם. ומ"ש שם

הערב שמש דכל מקום נ"ה ניוונים המלדימין את המזרח לנל לר' יהודה תיכף ומשקע החמה וזוה מתוך קשיית תוס' דשנת שם ל"ה ז' ד"ה הקשה הר' פורת כו' ותירוצו דחוק מאוד ולפ"מ ניחת וכן לענין תענית כו"ש נ"ה נ"ה נ"ה וזו השמש נחת שמשו כו'

ברכת אליהו

כמ"ש בריש ברכות שם האי ובא השמש ביאת שמשו כו'. שהגמ' אומרת שם שביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה. וע"ז מקשה הגמ': וממאי דהאי ובא השמש ביאת השמש וכו' דילמא ביאת אורו וכו'. והמשך לשון הגמ' דבמערבא בעו לה מיבעיא: האי ובא השמש ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא או דילמא ביאת אורו הוא. והתוס' ד"ה דילמא דחקו שם לומר דביאת אורו הוא קודם ביאת השמש. והוא תמוה מאד. שהרי ביאת השמש הוא קודם לביאת האור, וכנ"ל. אבל לפי מ"ש לעיל נ"ה. ד"ה ביאת אורו, שאמרו בגמ' שם הוא ד' מילין אחר השקיעה, והוא נצאת כל הכוכבים. וכיאת שמשו הוא כו' כוכבים בינונים. ויוצא שביאת השמש הוא קודם לביאת האור. וכמ"ש הסוגיא דברכות שם היא אליבא דר' יוסי, וס"ל לר' יוסי דכ"כ כוכבים הוא שקיעת השמש, שאז נשקע היסב. ורק אז מותר לאכול בתרומה. והתוס' דחקו כנ"ל לשיטתם. [וכתב הד"א: משום דס"ל דבאמת אסורים בתרומה עד ד' מילין אחר השקיעה וא"כ ע"כ כשפריך הגמ' ודילמא ביאת אורו דהוי קודם אבל באמת הא ליתא כנ"ל ולרבינו נ"ה דביאת השמש הוא קודם ביאת אורו דביאת אורו ממש הוא ד' מילין אחר השקיעה דאז נראו כל הכוכבים הקטנים וביאת השמש לר' יוסי הוא כשנראו ג' כוכבים בינונים.] ומ"ש שם בגמ' — על הבעיא ביאת שמשו או דילמא ביאת אורו — והדר פשטו לה מברייתא מדתנאי בברייתא סימן לדבר צאת הכוכבים שמע מינה ביאת שמשו הוא ומאי וטהר טהר יומא. [ולפי' התוס', הגמ' פושטת שזה צאת כל הכוכבים הקטנים. אבל לפמ"ש] ה"פ, מדקאמר "סימן לדבר וכו'", ואי מיירי בכל הכוכבים — אף על הנראים בסוף ד' מילין, והיא השקיעה השלישית שהזכרנו — איא לתת סימן בהם. דהלא אין להם שיעור כמה כוכבים קטנים צריכים להראות. כדי שיהי' חשבנ' ללילה. אבל על ביאת השמש, שפיר הוי סימן משיאורו ג' כוכבים בינונים. ומזה הוכיחה הגמ' שביאת השמש הוא ⁶.

ובזה מתורצת קשיית תוס' דשבת שם לה ב ד"ה הקשה הר' פורת כו'. דלעיל הבאנו דברי הגמ' בשבת שם עמוד א', שהלכה כר' יהודה לענין שבת, וכו' יוסי לענין תרומה להחמיר. והקשו שם התוס' למה הגמ' צריכה לומר דפסקינן כר' יוסי לענין תרומה להחמיר, הגמ' יכלה לומר לענין שבת גופא. דבכניסת השבת הלכה כר' יהודה, שאסור לעשות מלאכה כבר בבין השמשות של ר' יהודה. וביציאת השבת אסור לעשות מלאכה, כל זמן שהוא בין השמשות אליבא דר' יוסי. ותי' התוס': ונראה לר' דניחת ל"ה לאשמועינן רבותא דאפי' בשבת דחמיר מיקל ר' יוסי ושרי לעשות מלאכה בבין השמשות דר' יהודה האפי' בתרומה דקיל משבת או בתרומה דרבנן מחמיר ר' יוסי דלא אכלי כהנים עד דשלים בין השמשות ידידיה. ויתירוצו דחוק מאד. [שאם הגמרא רצתה להשמיע את חידושו של התוס', הו"ל לגמ' להשמיע זאת בגוף דברי ר' יהודה ור' יוסי, ולא להשמיע זאת כשהיא אומרת: הלכה כר' יהודה וכו' והלכה כר' יוסי וכו']. ולפי מ"ש נ"ה. דא"א לומר הלכה כר' יוסי לענין מוצאי שבת, דבזה אין נפק"מ בין ר' יהודה לר' יוסי רק בהרף עין. שהרי גם לר' יהודה כל משך בין השמשות שלו אסור לעשות מלאכה. וכל ההבדל הוא, דלר' יהודה מותר בזמן של בהרף עין לפני ר' יוסי. ועל האי פורתא דהרף עין לא שייך למימר הלכה כר' יוסי, כמ"ש התוס' ד"ה אלא לענין אכילה, הנ"ל. משא"כ בתרומה, איכא טובא נפק"מ בין ר' יהודה לר' יוסי. דהרי לר' יהודה מותרים הכהנים לאכול בתחילת השקיעה. ולר' יוסי ביציאת כוכבים בינונים, וע"ז שייך לומר הלכה כר' יוסי. [ועד"א].

וכן לענין תענית, יש נפק"מ בין ר' יהודה לר' יוסי. דלר' יהודה מותר בתחילת השקיעה, משום שספקו מותר. ולר' יוסי אסור לאכול עד צאת הכוכבים. ובבין השמשות של ר' יהודה אסור אליבא דר' יוסי, כי לדידיה זה ודאי יום. ומש"ל לענין תרומה דאין אוכלין עד צאת הכוכבים, הוא

שם. ביאת אורו, לא נתכחו לאור שנראה גם אחר השקיעה, אלא משמעו אור ממש הזורח יפה, והיינו האור הזורח מן החמה עד תחילת השקיעה. וביאת שמשו' הנוכר בגמ', אין הכנה לתחילת השקיעה, אלא כששקע גם אור הכהה אפי' של האדמיות לגמרי וזהו לאחר שעבר העיגול כל עובי הקרקע ולא נשאר ברקע שום אור כלל. ולפי"ז באמת "ביאת אורו", הוא קודם לביאת שמשו.

ועל מה שביאר רבנו דברי הגמ' דברכות על ביאת אורו וביאת שמשו, ראה מ"ש ע"ז בספר בין השמשות פ"ד אות י"ד. ומ"ש ע"ז בהערות הגר"א מלצר שבסוף הספר אות ו'. וראה גם באורות חיים פ"ב. וראה שם גם מה שספלט בשיטת רבנו ישש"ג. שקיעות. ושם כתב עוד — על מ"ש רבנו שלר' יהודה מותר לאכול בתרומה מיד עם שקיעת החמה — מגין לו לחלק כן הא בתרומה נמי כתיב ערב. ונראה לומר שאע"פ שגם

6 בענין מ"ש רבנו על דברי התוס' בברכות ב ד"ה דילמא, שפירושם דחוק, יש לצ"ח כי באמרי נעם על הגמ' שם כו' — עתור' ובבצל המאור יתר מפורש, עכ"ל. ובבצל המאור שם אמנם פ"י כפי' התוס', אבל הניא שגירות האגונים בגמ' שם היא: וממאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת אורו הוא ומאי וטהר טהר יומא פירוש שהוא שעת צאת הכוכבים דילמא ביאת שמשו ומאי וטהר טהר גברא כלומר שהוא טהור לאכול בתרומה משעת שקיעת החמה, עכ"ל. ומסתבר שהגאונים גרסו כן, מפני שעל הגי' שבפנינו — לפי פ' התוס' — קשה קשיית רבנו, וכפי שביארנו בפנים.

ובספר אורות חיים (ירושלים, תשס"ז) פרק שני ת"י קושיית רבנו על גירסת ותי' התוס', אולי כדעת רית, דמפרש בכ"מ לשון ביאת השמש, ושקיעת החמה שהוא ביאת האור ושמש הנוכר בתורה אין פירושו עיגול השמש. וכן מ"ש בגמ'

באר הגולה

ז שם ל"ה.
ח מורדכי.
ט ז"ל.
א מהלך דרבי יוסי בר
(תנינא) [יהודה]
שבת ק"ט.

ג' רבעי מיל שהם מהלך אלף ות"ק אמות קודם הלילה. הנה: (יג) ואם רוצה להקדים ולקבל עליו השגת מפלג המנחה וליכלך הרשות נידו (טור ולאגור נצט תוספות פרק תפלת השחר) (ועל סימן רס"ז): ג' ז' מי שאינו בקי בשיעור זה ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות ואם הוא יום המעונן ידליק כשהתנגולים יושבים על הקורה מבעוד יום ואם הוא בשדה שאין שם תנגולין ידליק כשהעורבים יושבים מבעוד יום: ד' (יג) ה' אחר עניית ברכו אף על פי שעדיין יום הוא אין מערבין ואין מומנין משום דהא קבלו לשבת עליהם ולדידן הוי אמירת מזמור שיר ליום השבת כעניית ברכו לדידהו:

רסב לקדש השבת בשלחן ערוך ובכסות נקיה. ובו ג' סעיפים

א א יסדר שלחנו ויציע המטות (א) ויתקן כל ענייני הבית כדי שימצאנו ערוך ומסודר

ביאורי הגר"א

לע"פ שהמיהם נידו כו' ונצרכו הוי קבלת שבת. נצרכו שם הראש' ספ"ז דשבת:
רסב (א) ויתקן כו' כפי' תוס' שם נד"ה ונאל. דערוך

והדר פשטו כו' ה"פ מדקאמר סימן נצרכו ולי כלל הכוכבים חי אפשר לתת סי' נצ"ל: (יב) ואם. נצרכו כ"ל וע"ש תוס' ד"ה דרנ: (יג) אחר. תוספתא פרק נתרם דסוכה

ברכת אליהו

ו"ל: ונראה דקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית מדקאמר בתפלת השחר (ברכות כו ב) רב צלי של שבת בערב שבת אמר ליה ר' ירמיה מי בדתל ואמר ליה אין בדילנא ופריך ומי בדיל והא אמר ר' אבהו פעם אחת התפלל ר' של שבת מערב שבת ונכנס לבית המרחץ ושנה להו פרקין ועדיין לא חשיכה ומשני ההוא להויע וקודם גזירה הוה ותו פריך והא אביי שרא ליה לרב דימי לכברויי סלי בפניא דמעלי שבתא ומשני טעותא הואי פירוש שנתקשרו שמים בעבים וכסבור שהיה לילה וקבל עליו שבת בטעות מכל הדין משמע שקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית וכן עמא דבר כשהחזן ואמר ברכו הכל פורשין ממלאכה. [וכתב ה"י בסי' רס"ג: ומו"ש הרא"ש שקבלת שבת תלויה בתפלת ערבית צריך לפרש דהיינו תחלת תפלת ערבית שהוא ברכו כדמסיק בסוף דבריו. ועמש"ש בדרישה סק"ב. וע"ל סי' רנ"ג ס"ב בהגה ומש"ש בסקמ"ט, ולהלן בסי' רס"ג ס"י ומש"ש סק"ד].

רסב (א) [בבא"ג סק"א על ריש הסעיף ציין לשבת ק"ט. דאיתא שם עמוד ב': תניא ר' יוסי בר יהודה אומר שני מלאכי השרת מליין לו לאדם בע"ש מבית הכנסת לביתו אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומטתו מצעת מלאך טוב אומר וכו'. ומ"ש המחבר, ויתקן כל ענייני הבית כדי שימצאנו ערוך ומסודר, הוא] כפי' תוס' שם בד"ה ומצא, ו"ל: וא"ת דאמר בריש ערבי פסחים (פסחים ק ב) ושיון שאין מביאין את השולחן

(יב) ברכות כא [ט"ס וצ"ל: כו — ד"א. ושם בעמוד א' איתא, דרב מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום. ומוכח שם בגמ' שזה מפלג המנחה. וע"ש תוס' ד"ה דרב, ו"ל: תימא דהא אמרינן בפרק במה מדליקין (כג ב) ובלבד שלא יקדים ושלא יאחר ו"ל דהתם בשאינו מקבל עליו שבת מיד אבל הכא מיירי שמקבל עליו שבת מיד הלכך לא הו"ל הקדמה וכו' אעפ"כ [אין] אסור לעשות מלאכה (במצו"ש) [בע"ש] מיד לאחר פלג המנחה וכן לענין תוספת שבת (וט' באב) [ויו"ט] ויום הכפורים דקיי"ל שהוא מן התורה (אם כן) [אפ"ה] לא צריך שיעור גדול כל כך. [תרי דס"ל דגם אם רוצה להוסיף אינו יכול רק מפלג המנחה — ד"א. וע"ל סי' רס"ג סק"ל סי' רס"ז סק"ב]. (יג) תוספתא פרק נתרם דסוכה, אע"פ שהמיהם בידו. דאיתא שם פ"ד ה"ז: [כיצד] ג' (התקיעה השלישית) להבדיל בין קדש לחול חזן הכנסת נוטל חצוצרת ועולה לגג גבוה שבעיר נוטל לקרות (נטל השופר לקרות לתקוע והוא קרוי שהוא כעין קריאה אל העם לשבות ממלאכה — מנחת ביכורים) מעבירין ממנו תבשיל [מגבי כירה] וטומנין לו מיחם ומדליקין לו את הנר גמר מלקרות אפילו מיחם בידו אין [טומנין אלא מניחו בארץ וכו']. הרי דאף שהתקיעות היו כשעדיין הוא יום [וכמ"ש בהערה 2], אפ"ה כיון שגמר לתקוע, הוי כקיבל שבת ואסור להטמין ולהדליק. וברכו ג"כ הוי קבלת שבת, כמ"ש בברכות כו ב, דתפלת ערבית הוי קבלת שבת. וכ"כ הרא"ש פפ"ב דשבת סימן כ"ד.

וראה בענין זה בספר אורות חיים סוף פרק תשיעי ובספר אור מאיר (לונדון, תשל"ג) פרק שלישי סימן ב', ובאורות חיים שם כתב עוד שנראה שרבונו לא סמך על הכתב יד של התשובות הנ"ל — המובאים בתשובת מהר"ם אלשקר שם — שהם מהגאונים ז"ל. ובכשני הספרים הנ"ל פלפלו הרבה לתרץ קושיות רבנו ז"ל שישתר ר"ת. וגם פלפלו הרבה והקשו על שיטת הגאונים ורבנו והיראים שהובאו בפנים. וראה גם מ"ש

בתרומה נזכר לשון ערב, אבל מאחר דכתב, ובא השמש וטהר, זה בא ללמד שאכילת תרומה אינה תלויה בדין לילה, וסגי בשקיעת החמה. ומקובל בפי העולם, דשיטת רבנו היא כשיטת הגאונים המובאת בתשוב' מהר"ם אלשקר סי' צ"ו. והובאו דבריו בש"ך יו"ד סימן רס"ו סק"א. ופלא שרבנו לא ציין לדברי הגאונים. ולכן יש שרצו לומר ששיטת רבנו שונה מקצת משיטת הגאונים.

באר הגולה

ב שנת ק"ג.
ג שם ק"ט.
א טור מהל' דרב
הוגל שנת כ"ג.
ב טור והכל צי נספין
כ"ד.

בבואו מבית הכנסת. הנה: (ב) ויהיה שלחנו ערוך כל יום השבת וכן המנהג ואין לשנות (טור) ס"ס רפ"ט ומדרכי סוף פ' כל כתבי והנהגות מיימוני פרק כ"ט דשנת): ב ב ישתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת ואם אי"א לו לפחות ישלשל (פירוש ישלשל כלפי נוטה שיהיו ארוכים כמות העשירים היושנים בניהם. רש"י ס"ס) בגדיו למטה דרך כבוד: ג (ג) ג ילבש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה דר' חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא ואמר בבואו ונצא לקראת שבת מלכתא רבי ינאי אמר בבואי בלח בואי בלח. הנה: (ד) וילבש עלמו בגדיו שנת מיד אחר שרקן עלמו וזהו כבוד השבת וע"כ לא ירחק לשבת אלא סמוך לערב שילבש עלמו מיד (הנהגות ומדרכי החדשים):

רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן. ובו י"ז סעיפים

א (א) א יהא זהיר לעשות נר (ב) יפה (ג) ב ויש מכוונים לעשות שתי פתילות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. הנה: (ד) ויכולין להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות וכן נהגו.

ביאורי הגר"א

הוא נזקק אחר וע"כ הטעם כדי שינאנו כו': (ב) ויהיה. ולכן לא הזכיר צפ' ע"פ ק' ז' רק מפה שעל הפת לפי' תוס' צ"ס י"מ זכר למן: (ג) ילבש כו' דר' חנינא כו'. שנת ק"ט ח' צ"ק ל"ג ז': (ד) וילבש עצמו. שם ק"ג ז' ורחת וסכת ושמת כו': רסג (א) יהא זהיר. כ"ג ז': (ב) יפה. שם ח': (ג) ויש. ל"ג ז': (ד) ויכולין כו' כי יכולין. ופ"ג דמוילה אלל מוסיפין: (ה) דבר המכוון. שם נגד מי:

ברכת אליהו

רסג (א) בבאה"ג סק"א כת': טור מהא דרב הונא שבת כ"ג. וז"ל הטור: ויהא זהיר לעשות נר יפה דאמר רב הונא הרגיל בנר שבת להשתדל בו לעשותו יפה הויין ליה בנים תלמידי חכמים. והמירא של רב הונא היא שם בעמוד ב': אמר רב הונא הרגיל בנר הויין ל' בנים תלמידי חכמים.

(ב) שבת כג א: אמר ר' יהושע בן לוי כל השמנים כולן יפיו לגר ושמן זית מן המובחר אמר אב"י מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהוריה טפי כיון דשמע להא דרבי יהושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה טפי. הרי דיש מצוה להדר אחר שמן צלול יותר. [ועב"ח].

(ג) בשבת לג ב איתא: חזא ההוא סבא דהוה גקיט תרי מדאני אסא (חבילות של הדס להריח בשבת — רש"י) ורהיט בין השמשות אמרו ליה הני למה לך אמר להו לכבוד שבת ותיסגי לך בחד חד כנגד זכור וחד כנגד שמור א"ל לבריה חזו כמה חביבין מצות על ישראל. הרי דיש להדר אחר שני הדסים אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. והו"ה לענין נרות.

(ד) ה' מפ"ג דמנילה. דתנן שם כא א — לגבי קריאת התורה: — בשבת שבעה אין פוחתין מהן אבל מוסיפין

א"כ קידש וי"ל דערוך הוא במקום אחר אלא שאין מביאין אותו עד אחר הקידוש כי היכי דתייתי סעודתא ביקרא דשבת וכו'. [הרי דמפרשים מ"ש שולחן ערוך אין הטעם שיהי' נאה בבואם לביתם דהלא היה השולחן במקום אחר — ד"א]. וע"כ הטעם כדי שימצאנו ערוך ומסודר, ולא יצטרך לערוך השולחן בשבת.

(ב) ולכן לא הזכיר בפ' ערכי פסחים, רק מפה שעל הפת. דאיתא בפסחים ק ב: בזה בר רב הונא איקלע לבי ריש גלותא איתו תכא קמיה פרס מפה (על הלחם — רשב"ם) וקידש. ולפי' תוס' שם בד"ה שאין בשם י"מ, דהוא „זכר למן שלא היה יורד בשבתות ויור"ט, והיה טל מלמעלה ומלמטה והמן בינתים". ולפי"ז היו צריכים לפרוס ב' מפות, ולמה הגמ' הזכירה רק את המפה שעל הפת. אלא ודאי שאת המפה שתחת הפת לא היה צריך להזכיר, כי היא מונחת על השולחן כל השבת.

(ג) בבאה"ג סק"ג ציין לשבת ק"ט. וזה שם בעמוד א': רבי חנינא מעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא אמר בבואו ונצא לקראת שבת המלכה. וכעין זה איתא בב"ב לב ב. (ד) שבת ק"ג ב: ורחצת וסכת ושמת שמלותיך (רות ג, ב) א"ר אלעזר אלו בגדים של שבת. [הרי שסמך „ושמת שמלותיך", ל„ורחצת וסכת"].

שנספת לספר דברי חיים שנדפס מחדש (הוצאת קריית צאנז תש"מ). ומאחר שיש בזה אריכות דברים, וצריך ע"ז חיבור מיוחד, לכן לא הארכתי בזה. ועוד חזון למועד. ובנוגע למ"ש רבנו בענין זמן תפילת מנחה, ראה מ"ש בס' רל"ג הערה 2.

1 בבאה"ג סק"ב ציין לטור והכל בו בסיומן כ"ד. וז"ל הכל

רבנו בס' תנ"ך סק"ה ובשנות אליהו בריש ברכות. וישנם עוד ספרים רבים שהאריכו בביאור השיטות השונות, וביניהם קונטרס דבי שמא לבעל הפרי חוש, דברי יוסף של ה"ר יוסף שחר (נדפס בירושלים, תר"ג), ספר גברשת (ירושלים, תרנ"ח), אור היום בין השמשות, וסדר זמנים. וראה גם בספרים שצוינו באורות חיים ובספר דברי חנה ובקונטרס בין השמשות

באר הגולה

ג' ה' ה' ה' נפ"ה
 ח"ה ח"ה ח"ה ח"ה ח"ה
 כ"ה
 ד' שנת ל"ה
 ה' רנ"ה ס"ה
 ו' שנת (כ"ד) [כ"ג].
 ז' ס"ה

האשה שזכתה פעם אחת להדליק ונדלקת כל ימיה ג' נרות (והרי"ל) כי יכולין להוסיף על (ה) דבר התכונן נגד דבר אחר ובלגז שלל יפחות: (אשר"י ונורדכי מס' ראש השנה ריש פ' יטט):
 ב (ו) ג אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת (ז) אפילו אין לו מה יאכל שואל על הפתחים ולוקח שמן ומדליק את הנר שזה בכלל עונג שבת הוא: ג ד הנשים מזהירות בו יותר ה מפני שמצויות בבית ועוסקות בצרכי הבית ו אם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ולקידוש היום נר שבת קודם וכן אם אין ידו משגת לקנות נר לשבת ונר לחנוכה נר שבת קודם משום שלום הבית דאין שלום בבית בלא נר. (ואם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולקנות נר חנוכה ע"ל סימן תרע"ח): ד ז לא יקדים למחר להדליק בעוד היום גדול שאז אינו ניכר שמדליקו

ביאורי הגר"א

(ו) אחד. כ"ה ג': (ז) אפ"ל. כ"ג ג' א"ר פשיטא לי כו' וקידוש קודם לכבוד היום נע"פ ק"ה א' ג' וכבוד

ברכת אליהו

מועט בשביל שבת, קידוש היום קודם. וכבוד היום של שבת — דבר מועט גוסף לפת, שזה לי' כוונת דליל פסח. כמ"ש ק"ב א — על הא דתנן שם צ"ט ב: ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין ואפי' מן התמחוי: — פשיטא לא נצרכה אלא אפי' לר"ע דאמר עשה שבתך חול ואל תצטרך לבירות הכא משום פרסומי גיטא (מודי) [מודה] תנא דבי אליהו אע"פ שאמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבירות אבל עושה הוא דבר מועט בתוך ביתו. [ומדסמכה הגמ'] „תנא דבי אליהו וכו'“, לדין שיטול ד' כוסות אף מן התמחוי, מ' דגם מ"ש אבל עושה הוא דבר מועט וכו' היינו ג"כ שיקח את זה מהתמחוי. הרי דדבר מועט — שהוא כבוד היום — יש לקחת אף מן התמחוי. וע"ל סי'

עליהן. ובגמ' שם כג א: הגי וכו' [כ] נגד מי וכו' כנגד וכו' שבעה מראי פני המלך. [הרי אף דנתקן נגד שום דבר אפי' יכולין להוסיף וה"נ בנרות אף דמכוין נגד זכור ושמור יוכל להוסיף — ד"א. ועיי' סימן רע"א סק"ה. ולעיל בהערה 1 מ"ש בשם הראב"ה].
 (ו) כה ב'.

(ז) שבת כג ב: אמר רבא פשיטא לי כו' נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. וקידוש קודם לכבוד היום, כמ"ש בערבי פסחים. דאיתא בפסחים קה א, ב: כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום. ומ' דאפי' אם מחמת זה לא יהי' לו דבר

טעם, וז"ל: ונראה לי דנהגו בשתי נרות שאחת היא לאכול לאורה ואין היכר כי אם בשתיים כדאמרין גבי נר חנוכה בשעת הסכנה מניחה על שלחנו ודין אמר רב וצריך נר אחרת להשתמש לאורה ואמרין נמי התם הרואה אומר לצורכו הוא ודולקה להשתמש לאורה ותו יש לומר חד כנגד זכור וחד כנגד שמור כדאמרין [בפרק במה מדליקין] חזו ההוא סבא דהוה נקיס תרי מדאני דאסא וכו' ות[יסגי] לך בחד חד כנגד זכור וחד כנגד שמור ולולי שמצאו בה חכמים טעם אח[ר] בשתי ככרות בשבת בפסוק משום [וכתוב] לחם משנה תור מפרשי לה נמי מהאי טעמא ולפי זה אין להוסיף נר שלישי ואם צריך לו ירחיקנו להיכירא כמו נר חנוכה, עכ"ל. וע"ל ס"ק ד, ה'.

2 בבא"ג סק"ג בריש הסעף — על מ"ש המחבר: אחד האנשים ואחד הנשים וכו' — כת': לשון הרמב"ם בפ"ה מהל' שבת מהא דרב שבת כ"ה. ברם ברמב"ם שם ה"א איתא: ואחד האנשים ואחד נשים חייבין להיות בביתיהן נר דלוק בשבת. אבל בגמ' שם לא מוזכר ש"אחד האנשים ואחד הנשים" בחיוב זה. והר"א כתב שס"ק זה בבבא"ר הגר"א צ"ל על מ"ש המחבר: חייבים. ונראה שרבו התכונן לומר כאן שבשבת שם הוא המקור רק למ"ש המחבר: חייבים וכו'. ולא למ"ש: אחד האנשים ואחד הנשים. וז"ל הגמ' שם: א"ל שאני אומר הדלקת נר בשבת חובה דאמר רב נתמן רב רב זבדא ואמרי לה: אמר רב נתמן רב רבא אמר רב הדלקת נר בשבת חובה. הרי דנקטה הגמ' לשון חובה. וגם בס"ה כתב המחבר לענין בריכה: אחד האיש ואחד האשה. ורובו שם בסק"ג כתב ע"ז: כנ"ל סי' ב. ונראה שכונתו שם לומר, דכמו דאיתא כגון שאחד האנשים ואחד הנשים חייבים, וכמ"ש בבא"ג סק"ג שזה מלשון הרמב"ם, וממילא ש"אחד האיש ואחד האשה" צריכים לברך.

בו: בתנחומא מצאתי כל מילי דשבת כפול שני כבשים מזמור שיר ליום השבת לחם משנה זכור ושמור ונראה שהמנהג על זה להדליק ב' נרות. ולא מצאתי מדרש זה בתנחומא. ובפנינו זה במדרש שוחר טוב תהלים צ"ב, וכו"ה בילקוט שמעוני שם רמז תתמ"ג בשינוי לשון קצת. וז"ל הילקוט שם: כל עסקה של שבת כפול עומרה כפול שנאמר שני העומר לאחר קרבנה כפול שנה וביום השבת שני כבשים בני שנה תמימים וגו' ענשה כפול שנאמר מחלליה מות יומת מתן שכרה כפול שנאמר וקראת לשבת וגו' אזהרותיה כפולות שנאמר זכור את יום השבת שמור את יום השבת מזמורה כפול מזמור שיר ליום השבת.

ומש"ש שגם מזמור שיר ליום השבת הוא כפול. ראיתי בספר נר שבת, שמפרש שמזמור זה נאמר פעמיים: בערב ובבקר. ולא נראה. כי לא מצינו שיש חיוב לומר מזמור זה פעמים. ומה גם שמוכח מלשון הש"ע בסימן זה ובעוד מקומות, שיש מקומות שלא היו אומרים מזמור שיר ליום השבת בליל שבת. וגם בדר"מ סימן רס"א סק"ב כתב: ובמדינות אלו אין נוהגין לומר מזמור בבניסת השבת וכו'. ולכן נראה שמי' המדרש "מזמורה כפול", היינו שהמילים מזמור שיר הם מעין ב' מלים מקבילות. ועי' בסדורו של שבת חיב סוף דרוש החמישי.

ובכל הנ"ל אם מוזכר שהטעם של ב' נרות, הוא מכון אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. ורובו צ"ל לגמ' דשבת לג ב' — וכמבואר בפנים — ששם מצינו הטעם לענין ב' הדסים שהם כנגד זכור ושמור. והנה"ה לנרות. ואחרי' ראיתי שטעם זה איתא בראב"ה שבת סי' קצ"ט, ושם צ"ל גם לשבת לג ב', וכפי שצ"ל רבנו. והביאו התניא רבתי סי' י"ב ענין הדלקת הנר והשביל לקט ענין שבת סימן ג"ט. ובראב"ה שם הביא עוד

באר הגולה

ח תוספות והר"ם
והמרדכי מהל' דרב
של שנת ע"ש נכ"ו
כ"ז.
• דיינו נשעות
ומניות י"ג שעות
אפי' צום ארוך
וכלליל נס' ר"נ
נהנה.
ס התוס' נצטת כ"ה
ס ס

והר"ם שם והרמב"ם נפ"ה ופ' והר"ן והמרדכי ור"ם עמרם ופנ"ק ור' ירוחם. י מרדכי והנהגות ויימוני נצטת הירושלמי. כ סס
נחוספות וטור נצטת י"ח.

ביאורי הגר"א

כ' תנא דני אליהו כ': (ח) ואם הי' תוס' כ"ה ז' פרק הרוחא: (י) אחד. כח"ל ס"ג: (י"א) גם בייט.
ד"ה חנוכה מהח"ל לא יקדים: (ט) כשידליק. ירושלמי

ברכת אליהו

כדאמר ליה ההוא סבא ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא יאחר
(לעיל כג ב), עכ"ל.
(ט) ירושלמי פרק הרוחא.³
(י) כח"ל ס"ג [וראה הערה 1].
(י"א) ירושלמי דברכות פרק הרוחא [כח"ל בסק"ט ובהערה
3].
(יא) דמנהגא הוא. כמ"ש בפ"ד דפסחים נג ב במשנה:
מקום שנהגו להדליק את הנר בלילי יום הכפורים מדליקין

רמ"ב סק"א ומש"ש בהערה 1]. וכ"ש שצריך לקחת מהצדקה
עבור קידוש היום שהוא עדיף מכבוד היום. וכ"ש לגר
ביתו שהוא עדיף מקידוש היום. [וע"ל סימן תרע"א סק"ב
וכאן במ"א סק"ד ובהב"ל ד"ה אין לו מה יאכל].
(ח) כ"כ תוס' דשבת כה ב ד"ה חוכה, מהח"ל שכתב
המחבר: לא יקדים וכו'. וכמ"ש בבאה"ג סק"ו שזה מדברי
הגמ' שם כג ב. וי"ל התוס' שם: ועוד נראה לר"ת שאם
היה הנר מודלק ועומד שצריך לכבות ולחזור ולהדליק

ממ"ש. ובלבד שלא יקדים, היינו דמזה משמע דהמצוה אינה
רק שיהי' לו בשבת נר דלוק אלא דמצות ההדלקה עצמו לצורך
שבת ולכתחלה ראוי שיהא ניכר שההדלקה לכבוד שבת. והיות
והיונין ש. לכתחלה ראוי שיהא ניכר שההדלקה לכבוד שבת.
מזה ילפינן שאם ההדלקה לא היתה לכבוד שבת — ולא רק
שלא היה ניכר — הדין הוא שצריך לכבות ולחזור ולהדליק.
ולפי"ז טיים הנרעק"א שם: ולישנא דהרמ"א מבעוד יום גדול
אינו מדוקדק ובת"ס והטור לא הזכירו תיבת גדול. ונראה
שכתבנו היא, שאפי' אם הדליק לא מבעוד יום גדול, רק הדליק
לא לצורך שבת, ג"כ צריך לכבות ולחזור ולהדליק. ברם העולת
שבת סק"ב כתב, שאם הדליק קודם פלג המנחה, אפי' אם
הדליק לצורך שבת [ואפי' אם קבל עליו שבת מאותו זמן —
לשון הבה"ל ד"ה מבעוד], צריך לכבות ולחזור ולהדליק. ולפי"ז
ניחא קצת לשון הרמ"א שכתב: מבעוד היום גדול. וכונתו
שאם הדליק מבעוד יום גדול — דיינו קודם פלג המנחה —
אז אפי' אם הדליק בשביל נר שבת, אין ההדלקה מועילה,
וצריך לחזור ולהדליק.

א"כ לרעק"א יוצא, שגם לפי תוס', עצם הדין שלא יקדים,
הוא רק לכתחלה, אבל אינו מעכב בדיעבד. וכל הילפותא של
התוס', היא רק שמהך ד. לא יקדים, ילפינן רק שיהא ניכר
שהוא לכבוד שבת. וגמי דדין זה הוא רק לכתחלה, זה רק
כשהדליק לכבוד שבת ואינו ניכר. אבל אם לא הדליק לכבוד
שבת כלל, והחסרון הוא לא רק שלא היה ניכר שהוא לצורך
שבת, אלא שעצם ההדלקה לא היתה לכבוד שבת, זה מעכב
אף בדיעבד. והר"ם סוברים שגם כשאינו מדליק לצורך שבת,
הוא רק לכתחלה, דלא חמיר מהדליק לצורך שבת ולא היה
ניכר שזה לצורך שבת. אבל בדיעבד שפיר דמי, כמו לענין
הקדמה — שגם התוס' מודים בזה — שזה רק לכתחלה.

ובשו"ת שב יעקב סי' כ"ב הקשה על המחבר, שכאן הביא
דין זה לגבי שבת — כדברי הפוסקים. ובס"י תרע"ב כתב דין
זה לענין נר חנוכה — כרמב"ם. וגם בחוספתא שבת כאן העיר

3 בבאה"ג סק"ט ציין המקורות לדין זה, וביניהם ציין גם
למרדכי. ודברי המרדכי הם בפ"ב דשבת ט"ו רצ"ד [הגה"ה].
וה"ל: "בירושלמי פרק הרוחא גרסינן המדליק נר של שבת
צריך לברך וכן ביו"ט וי"מ דאין לברך על הנר בליל שבת
משום שאם דלקה מבעוד יום לא היה צריך לכבותה ולהדליקה
שנית וליתא דהא כיסוי דם אם כסהו הרוח אין צריך לכסות
ואפי"ה חייב לכסות [ולברך] כשהוא מגולה וכן גולד כשהוא
מהול איכא מ"ד [ואין] צריך להסיף ממנו דם ברית וחייב
לברך ועוד אמר ר"ת דצריך לכבותה ולהדליקה כדאמרינן לעיל
ובלבד שלא יקדים ולא יאחר עכ"ל תוס". ובהנהגות מיימוניות
הל' שבת פ"ה היא אות א' כת': וכן ביו"ט נהגו להדליק נר
וכן איתא בירושלמי פרק המביא כ"ז יין המדליק נר ביו"ט
צריך לברך אשר קבמ"ו להדליק נר של יו"ט. ובפרק הרוחא
ירושלמי גרסינן להדליק נר לכבוד יו"ט ודכונתיה בשבת אומר
לכבוד שבת, עכ"ל. וכתבו הערוך השלחן כאן סעיף א' והוא
ולא מצאו את הירושלמי הג"ל, לא בפרק הרוחא וגם לא
בפרק המביא. וגם בראבי"ה שבת סימן קצ"ט הביא כדברי
המרדכי הג"ל, וראה שם בהערה 10 להעיר ה' אפסוביצר,
מש"ש בזה.

ולעצם הדין — שהמרדכי מביא בשם הי"מ — שאם דלקה
מבעוד יום לא היה צריך לכבותה, היה אפ"ל שהם סוברים
שמה שאמרו בשבת כג ב. ובלבד שלא יקדים ובלבד שלא
יאחר, לא קאי אר שבת, אלא על נר חנוכה. וזהו גם דעת
הרמב"ם בה"ל חנוכה פ"ד ה"ה, וכפי שפירש שם הרב המגיד.
וראה מ"ש ברנו בסימן תרע"ב סק"א.

ברם המרדכי עצמו כתב בברכות ריש פ"ד סי' פ"ט, שדברי
הגמ' שם קאי אר של שבת.

ואפ"ל עפ"י דברי הגהות רעק"א בסעיף ד. שכתב שם שאף
לדברי התוס', אם ההדלקה היתה לצורך שבת, אלא שהדליק
בעוד היום גדול, אין צריך לכבותה. אלא לכתחלה לא ידליק
כ"כ מקודם שאינו ניכר שמדליקו לכבוד שבת אבל דיעבד
שפיר דמי. והרעק"א הטביר, שמה שהביאו התוס' הוכחה

סימן תר"י. הגה: (יב) יש מי שאומר שמנצחין קודם ההדלקה (יג) ויש מי שאומר שמנצחין אחר ההדלקה (ומרכזי סוף ג"ח) וכדי שיהא עובר לעשייתו לא יהנה מחנונו עד לאחר הצרקה ומשימין היד לפני הנר אחר הדלקה ומנצחין ואח"כ מסלקין היד זה וזה וקרי עובר לעשייה וכן המנהג.

ביאורי הגר"א

י"ג ז' דפסחים ולא מנצחין למנהגא כמ"ש צפ"ד דסוכה ח"ד ז': (יב) יש מי. פ"א דפסחים ז' ז': (יג) ויש.

ברכת אליהו

מקום שנהגו שלא להדליק אין מדליקין. והגמ' שם מסיקה דהמשנה איירי. דהל יום הכפורים בחול. ולא ממכרינן אמנהגא, כמ"ש בפ"ד דפרכה מד כ: ... ואייתי ההוא גברא ערבה קמיה שקיל חביט חביט (לשון ניענעו — רש"י) ולא בריך קסבר מנהג נביאים הוא (בגבולין ולא יסוד נביאים הלכך אינה צריכה ברכה — רש"י). [ושם בעמוד

דפשיטא דעדיף טפי לברך עובר לעשייתו כמו בשאר מצות וכל שכן למאן דנהיג כדעת היש חולקים שאין קבלת שבת תלויה בהדלקה דאין מקום לסברא זו ועיין מ"א ס"י, ע"כ. וע"ע בשו"ת יביע אומר חלק שני חלק א"ח סימן ט"ז. ובשו"ת יביע אומר שם הוכיח מספר הישר לר"ת, שדעת בה"ג שהקבלה היא בברכה. שגספר הישר הוכיח מדברי בה"ג, שצריך לברך על הדלקת הנרות. והוכיח כן ממה שהבה"ג, להדליק נר שבת קודם נר חנוכה אין מדליק נר שבת ברישא איתור ליה מכלל שווא מברך שאם אין ברכה ברישא מניין. וכן הביא באו"ח ח"ב הל' שבת סימן ל"א הוכחה זו בשם ר"ת. וכן הביא הראב"י ס"י קצ"ט. ומוכח מכאן שדעת ספר הישר ודעת בה"ג, שקבלת שבת היא בברכה.

ויתכן לומר שהמחלוקת בין ב' השיטות היא, אם מועיל תנאי לענין קבלת שבת. ששני השיטות סוברות שמעיקרא דינא, שייך לומר שקבלת שבת הוי בברכה, אלא שהשיטה הראשונה סוברת, שמע"ל תנאי לענין קבלת שבת, ולכן מברכים קודם ההדלקה. ואעפ"כ מותר להדליק אחרי הברכה, דעצם נוסח הברכה שאומרים להדליק נר של שבת, הוי כאילו תנאי שלא מקבלים שבת ע"י הברכה. וכעין שכתב המרדכי בפ' שני דשבת סימן רצ"ג. והמדליק יברך עובר לעשייתו ויחי' דענין שלא לקבל שבת עד לאחר הדלקת נר שבת. אלא שהמרדכי כתב ש"יחי' בדעתו לקבל שבת וכו', אבל בסתם — כשלא היה בדעתו — הוי קבלת שבת בברכה. והדעה הראשונה הנ"ל סוברת שלא צריך שיאמר בהדיא, אלא עצם נוסח הברכה — שאומר "להדליק" — זה מראה שאין בדעתו לקבל שבת ע"י הברכה. ואח"כ ראיתי שגם בשו"ת יביע אומר הנ"ל כת' שאפשר דנוסח הברכה "להדליק נר של שבת", אין לך תנאי גדול מזה. והדעה השניה סוברת שלא מועיל תנאי לענין קבלת שבת, ולכן א"ל לברך לפני הדלקה, שהרי עצם הברכה, היא כבר קבלת שבת, ולא מועיל תנאי.

ובחיזוי רעק"א כאן הקשה: ובעיקר הדין בשבת דאין מברכים קודם הדלקה דהוי קבלה איני מבין דהא מדלקת כמה נרות ולא אמרינן דאחר הדלקת נר א' הוי קבלה ואיך מדלקת האחרים וע"כ דהקבלת שבת בדלקת וא"כ פשיטא דהברכה לא עדיף מהתחלת הדלקה וע"כ. ברם, הבי' הביא תשובת הרב בנימין, שאם נאמר שהברכה חשובה כקבלת שבת, א"כ הוי אסור להדליק. ות"י ע"י הבי': ונראה שאפשר לומר שדעתם דבהדלקת הנר היא הקבלה וכדברי בה"ג וכל נרות שמדליק לכבוד שבת כחד חשיבי ושרה. וז"א שהבי' אומר שלדעת בה"ג קבלת שבת היא בסוף ההדלקה. ונראה שזה שייך לומר רק אם קבלת שבת היא ע"י ההדלקה. והקבלה ע"י הדלקה היא לא ע"י שמוכר שם שבת. אלא מפני שעצם ההדלקה לכבוד שבת היא הקבלה, בזה שפיר שייך לומר שבוה שמדליק את הנרות לכבוד שבת, אז הקבלה היא לא בהתחלת ההדלקה אלא בסוף — כשגומר להדליק את כל הנרות. ובפרט

כן. ותיירץ ע"ז: והטעם משום דמספקא ליה ואיל הכא והכא לחומרא.

וגם בבה"ל סימן תרע"ב ד"ה ולא מקדימין הקשה כקושיית התוס'. ות"י שאולי בנר חנוכה, מודה הטור לרמב"ם שלא יקדים "שהוא מצד הסברא שאינו ניכר לפרסומי ניטא כשמקדים דשרגא בטיהרא מאי מהני". וע"ע מ"ש באריכות בזה.

4 להלן בסימן תר"י ס"ב כתב המחבר: יש מי שאומר שמברך על הדלקת נר ביום הכפורים. וסיים שם הרמ"א: וכן המנהג במדינות אלו. ושמ כתב רבנו בספד: אבל כל הפוסקים חולקים עליו ומ"ש בפ"ד דסוכה קסבר מנהג נביאים והשתא מנהג נביאים כ"ש כה"ג. והסביר שם הדין את ה"כ"ש. דאם לא מברכים על מנתה נביאים, כ"ש שלא יברכו על מנהג סתם שאינו מהנביאים. וסיים שם רבנו: ואף לפי ר"ת בפ"ב דברכות יד א' כאן במקום שנהגו כ"י. והיינו דהתוס' שם ד"ה ימים כתבו בשם ר"ת: דאינו ראיא דאטלטול (ערבה) ודאי לא מברכין אבל על מצוה פשיטא דמברכין דהא חזינן כל יו"ט שני אינו אלא מנהגא ומברכין והכא נמי משמע דמברכין דאי מברכין מאי הפסקה שייך בה וכו'. והסביר שם הדין שכונת לא רבנו, שרק במנהג ששהו לכולם מברכים, אבל לא מברכים במנהג שהיינו רק למקומות מסוימים. וכ"כ בספר אמרי נעם בברכות שם, וז"ל: וכן על הדלקת נר ביוה"כ אומר רבנו דא"צ לברך כיון שאינו אלא מטעם שנהגו והמנהג גופיה אינו בכל מקום ול"ד למנהגא דהלל דהתם נהגו בכל העולם אבל הכא אמרינן (פסחים ג) מקום שנהגו להדליק נר ביוה"כ" מדליקין כ"י ודלא כמ"ש הרמ"א לברך שסמך על פסק התוס' ולא דמי, ע"כ. ועיין בשו"ת חתם סופר יור"ד סי' קצ"א, ובבירור הלכה בפסחים שם ובסוכה שם, ובשו"י חמד (ב"ב, תשכ"ג) כרך י' דף קנ"ה, אספיק דיינים מערכת ברכות י"ד.

5 בטע"י. ה"א המחבר דעת בה"ג ש"כיון שהדליק נר של שבת חל עליו שבת". ועמ"ש שם בספד. ואמנם בס"י מוזכר רק הדלקה. ורבנו שכתב שדעה זו — הסוברת שמברכים אחר הדלקה — היא כדעת בה"ג, ר"ל ששיטה זו סוברת שקבלת שבת היא ברכה, ואין לה בהדלקה, אלא גם בברכה. ולכן אין לברך קודם הדלקה, שא"כ יאסרו במלאכה מיד כשמברכים, ושוב אסורים להדליק. וה"ש מי שאומר שמברכין קודם ההדלקה, י"ל שגם הם מודים לדעת בה"ג דבטע"י י', אלא שהם סוברים שקבלת שבת היא רק בהדלקה ולא בברכה. ולכן שפיר יכול לברך לפני ההדלקה, כיון כל המצוות שמברכין עובר לעשייתן, כמ"ש רבנו בספיקב. ואין זה מונע מלהלכת אחר ברכה, מאחר שלא קבל עליו שבת בברכה. ואח"כ מצאתי שזכרתי זה כתב במאמר מרדכי כאן סק"ד, והוסיף: ואף לדעת ה"ג שלשם מ"מ מבואר התם שאין קבלת שבת תלויה אלא בהדלקה ולא בברכה וכ"מ בב"י שם ולכן לא הביא מרן ז"ל סברא זו כל עיקר והכי מוכח מדברי כל הפוסקים שמברך קודם שיהיה הלכך אנו דגרסינן בתר פסקי מרן ז"ל לא חיישינן לסברא זו כלל

באר הגולה

ל מדרכי סס.
מ צהנות מדרכי.
ג תלג נתזנת
זשכנוס.
ס ה"ז.
ע ד"ע.
ס אלוה.

(מהרי"ל): ו (יד) ל בחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכים להדליק נר שבת בחדרם ולברך עליו (טו) אבל מי שהוא אצל אשתו אין צריך להדליק בחדרו ולברך עליו לפי שאשתו מברכת בשבילו: ז (טז) מ אורח שאין לו חדר מיוחד וגם אין מדליקין עליו בביתו צריך להשתתף בפרוטת: ח (יז) ג ב' או ג' בעלי בתים אוכלים במקום אחד יש אומרים שכל אחד מברך על מנורה שלו (יח) ויש מגמגם בדבר ע ונכון לזוהר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד. הנה: חנל אלו חין נוהגין כן: ט (יט) ה המדליקים בזויות הבית ואוכלים כחצר אם אין הנרות ארוכות שדולקות עד הלילה הוי ברכה לבטלה: י (כ) לבעל הלכות גדולות כיון שהדליק נר של שבת

ביאורי הגר"א

כדעת צה"ג ס"י: (יד) בחורי. משום שלום בית כחש פ' צינ: (טו) אבל. סס צניח: (טז) אורח. סס צניח: (יז) ב' או. שכיח מלווה: (יח) ויש. לליכ' נענו' דשלוס בית כחל: (יט) המדליקין. ע' נתזנת ונהרי"ל ס' ינח מיש נזה ונס' שקדס: (כ) לבה"ג כו'. כיון דשציל שנת נל כחש צספין דערוזין מיש נ'

ברכת אליהו

בסקי"ד. וכאן דליכא טעמא דשלוש בית, מפני שכבר אחד הדליק באותו מקום, לכן השני לא צריך לברך. [ועיין הערה 6].

(יט) עיין בתשובת מהרי"ל סימן נ"ג מ"ש בזה, והובאו דבריו במ"א. וז"ל המ"א בפסק"ט: משמע דאם אוכל בבית אפי' אין דולקות עד הלילה שרי ומיהו מצוה לעשות נרות ארוכות שידלקו עד הלילה כדאיתא במהרי"ל. ובסקי"ז כתב: ואפשר דאם באותו מקום היה קצת חשך ומשתמש שום דבר לאור הנר ליכא איסורא (מהרי"ל נ"ג), עכ"ל. ועיין במהרי"ל מ"ש בענין הדין הנזכר בפסקי שקדס. ששם כתב ליישב הדעה שכ"א מברך ד, כל מה דמיתוסף אורה יש בה שלום בית טפי ושמחה יתירה והנאת אורה וכו'.

(כ) כיון דבשביל שבת בא הנר, וכמ"ש בספ"ג דעירובין מב [צ"ל: מ] ב — לענין ברכת זמן ביום הכפורים — היכי עביד אי מברך עליה ושתי ליה כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה. [וה"ג כאן כיון דמברך ומדליק לשם שבת נאסר במלאכה — ד"א]. וזהו שקבעוהו הדלקה מלאכה אחרונה ואפי' להטמנה. דאיתא בשבת לה ב: והטמין

(יד) [בבאה"ג סק"ל ציין למדרכי. וז"ל המדרכי בשבת פ"ב ס' רצ"ד: אומר מהר"ם דבחורים ההולכים ללמוד חוץ לביתם צריכין להדליק נר של שבת בחדרם ולברך עליו משום שהדלקת נר בשבת חובה משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן. ולפיכך הבחורים צריכים להדליק בחדרם, משום שלום בית שלא יכשלו בהליכתם] — לשון הד"א. ומה שהוכיח משום שלום בית, הוא כמ"ש פ' במה מדליקין. דאיתא בשבת כג ב: נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו נר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף משום שלום ביתו.

(טו, טז) שבת כג א, כגר חנוכה: אמר רב ששת אכסנאי חייב בנר חנוכה אמר ר' זירא מריש כי הוינא כי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא בתר דנסיבי איתתא אמינא השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי. והו"ה בנר שבת אם הוא אורח צריך להשתתף בפרוטת. ואם יש לו אשה היא מברכת בשבילו.

(יז) שכיח מצווה.⁶
(יח) דהטעם שצריך להדליק, הוא משום שלום בית, וכנ"ל

רבנו בעצמו בסקי"ט כת' לעיין בתשו' מהרי"ל לענין מ"ש בדיו המובא בסעיף זה. הרי שרבנו עצמו ציין למהרי"ל המובא בב"י. ואיך נאמר שכאן התחנך לומר שלא כדבריו של הב"י. ולכן נראה דאדרבה, הסביר שהביא משום שלום בית משלימה למ"ש רבנו. שהיסוד שיכול לברך הוא מפני שכ"א מצוה. והיינו דהמצוה היא על כל אדם, ולכן שייך לומר שכ"א יברך. אבל לולא דברי המהרי"ל — שיש בזה מצוה משום שלום בית, היה אפ"ל שכיון שיש אורה, ממילא אין בזה מצוה. אלא מצד הסברא שכ' המהרי"ל דכל שניתוסף אורה יש בזה שלום בית ושמחה יתירה, לכן שייך שגם השני יברך, יצ"ע שהראשון הדליק, והסברא של ה"ש מגמגם בדבר, שכתב רבנו בסקי"ה, יתכן שגם הם מודים לסברת מהרי"ל — דכל שניתוסף אורה יש שלום בית. אלא שהם סוברים שהברכה ניתקנה רק על צעם ההדלקה, שולל הנר לא היה כלל אורה, אבל לא כאשר ע"י הדלקה רק ניתוסף אורה. ויתכן שאף הדעה הראשונה סוברת רק שהוא יכול לברך, אבל לא שהוא מחויב להדליק, שהרי לא מציינו שמחויבים להדליק נר בשביל להרבות אורה. וצ"ב.

לפי מה שמוזכר להלן בהערה 6 שבתוספת אורה אית ביה שלום בית טפי ושמחה יתירה.]. וזה רק אם הקבלה היא ע"י ההולקה. משא"כ לדעה השניה הסוברת שקבלת שבת היא ע"י הברכה, והיינו מפני שהוא אומר אשר קדשנו וכו' להדליק נר של שבת, ועצם הברכה והזכרת שבת היא הקבלה, וכפי שאמרנו לעיל, שדעה זו סוברת שלא מהני תנאי לענין קבלה, בזה לא שייך לומר שהקבלה היא בסוף ההדלקה. שהרי מיד כשמוכרי ענין שבת בברכה, הרי זו קבלה, ולא מהני תנאי. ולפי"ז מתורצת קושיית הגרעק"א שכתב ד. פשיטא דהברכה לא עדיף מהתחלת הדלקה, ולפי המבואר לעיל יש מקום לומר שהברכה עדיפה מהדלקה לענין זה. וכעין זה כתב בשו"ת יביע אומר הגי'.

ה"א ביאר: והוי כמו נר חנוכה דאם כמה בעה"ב דרים בחדר א' מצוה על כ"א להדליק נר בפניע וזה דלא כטעם הביי, עכ"ל. ודלא כטעם הביי, כחוננו לטעם שהביא הביי בשם תשובה אשכנזית, וזה בשו"ת המהרי"ל סימן נ"ג. ושם הביא הטעם. ודכל מה דמתוסף אורה אית ביה שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה. ולי נראה דאין דברי רבנו דלא כביי. והוכחה לכך, שהרי

באר הגולה

ז שני הלכות.
ק הנהגות חיי"י נפ"ה
גסס ר' מאיר והמרדכי
נפ"ד דרש'.

הל עליו שבת ונאסר במלאכה (כא) ז ועל פי זה נוהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות לארץ הפתילה שבידן שהדליקו בה ואין מכבות אותה (כב) ק וי"א שאם מתנה קודם שמדליקה שאינה מקבלת שבת עד שיאמר החזן ברכו

ביאורי הגר"א

כולם לו רוצים: (כא) ועפ"י. תוספתא נפ' בתרא דסוכה אפי' נר נידו כו': (כב) וי"א. פלוגתא תליא בחילוף הגי' נפ"ד דזינא ל' ז' אצל עני סוכה כו' ויש שאין גורסין וער"ן שם שפי' דהיק נאומר איני נודל

לענין זמן וזהו שקצוהו הדלקה מלאכה אחרונה ואפילו להטמנה אף דתנן ספק חשכה אין מדליקין כו' וטומנין כו' וכמ"ש ליה ז' אחר הדלקת הנר היו תוקעין גי' ושונות והא דשוהין כו' לפי שהורכו לשהות עד שידליקו

ברכת אליהו

דחלה קדושה עליהו אתקצאי לשבעה. כן היא הגירסא שבפנינו. ויש שאין גורסין דברי הגמ': אבל עצי סוכה וכו'. וער"ן שם שפי' דלפי הגי' שבפנינו: הי"ק באומר איני בודל מהם כל בין השמשות כלומר אין הי"ג דתנאי לא מפסיק קדושה בתר דחילא מיהו תנאה מהני בין בסוכה עצמה בין בעטוריה כשאמר איני בודל מהם [כל בין השמשות] דלא חייל עליהו קדושה והויא ליה גביה כסוכה דלאו מצוה כמי שיש לו אתרוג והתנה עליו לאכלו אם ירצה ואם נמלך יוצא בו והיינו ברייתא דתנאי לעיל ואם התנה עליה הכל לפי תנאו אבל עצי סוכה ועטוריה דחילא עליהו הקדושה בין השמשות איתקצו לו' למצותן על כרחו ולא מהני בהו תנאה אחרינא למיחל עליהו קדושה ולאשתרוי למחר ואפי' נפלה ומאי דנקיט עצי סוכה לישנא דרב ששת נקט והו"ה לעיטוריה נמי דעצי סוכה ועיטוריה כי הדדי גינהו ואיני בודל בלחוד מהני בהו מטעמא דכתיבנא אבל תנאה אחרינא לא זהו דרך הרב אלפסי ז"ל ולפי זה בעצי סוכה נמי כי אמר איני בודל מהני לאישתמושי בהו בחולו של מועד או ביו"ט אם נפלה, עכ"ל. ולפי"ן גם במדליק בשבת — דלא שייך הטעם של נוי, הדין הוא כמו בעצי סוכה — דמהני תנאי. אבל יש בספרים גי' אחרת, דבתירוצו הגמ' — באומר איני בודל מהם כל בין השמשות — אין הסיוס: אבל עצי סוכה וכו'. ופי' הר"ן: כלומר לא דאמו גויין לסוכה דנויין לא מיתסרי אלא מפני שהוא מבטל לגבי סוכה ולפיכך כל שהתנה עליהו ואמר איני בודל מהם כל בין השמשות הרי לא בטלן והרי הן כאילו עומדים חוץ לסוכה אבל סוכה עצמה על כרחו היא קדושה מגזרת הכתוב דמה חג לה'. ומסיק שם הר"ן לפי גירסא זו: הלכך נקטינן דבסוכה לא מהני תנאה כלל אבל בגויין מהני ומיהו דוקא באומר איני בודל שלא בטלן לגבי סוכה מעולם אבל במתנה ואומר לכשארצה אטול לא מהני דכיון דפעם אחת בטלן לגבי סוכה הוה להו כסוכה ולא מהני בהו תנאה עכ"ל. ולפי התי' של ר' מנשיא יוצא, שבסוכה לא מהני תנאי, והו"ה לגבי נר לא מהני תנאי. ואפי' לפי הגירסא שבפנינו שגורסים את תירוצו של ר' מנשיא, כתבו התוס' שם ד"ה אמר שהגמ' חזרה בה מתי' הראשון של ר' מנשיא — שלא מהני תנאי בסוכה. ולפי המסקנא יוצא, דאפי' בעצי סוכה דמצינו מהני תנאי. והו"ה בנר מהני תנאי. וזוהי השיטה הראשונה שהביא המחבר, [ועל"ס ר' רע"ט סק"א וסי' תקי"ח סק"ח].

המטמין והדליק המדליק. אף דתנן שם לד א: ספק חשכה ספק אינו חשכה וכו' ואין מדליקין את הנרות אבל מעשרין את הדמאי ומערבין וטומנין את החמין. וכמ"ש לה ב, אחר הדלקת הנר היו תוקעין ג' תקיעות וישבות. וקשה דהרי רואים שבספק חשכה הטמנה שרי והדלקה אסור, כמ"ש במתניתין הגל', א"כ היה צריך לומר הדליק המדליק והטמין המטמין, שהרי הטמנה היא יותר מאוחרת מהדלקה, ולמה כתוב בגמ' שם לה ב, שמקודם הטמין ואח"כ הדליק. אבל לסברת בה"ג נראה. דכיון שמדליק את הנרות שוב נאסר בעשיית מלאכה, ולכן ההדלקה היא לבסוף, כי אחרי ההדלקה אסורים במלאכה ובהטמנה. ואמרינן שם בגמ' שאחרי שהדליק המדליק שוהין זמן כדי שיוכל לצלות דג קטן או כדי להדביק פת בתנור. ולא הזכירו שהמדליק בעצמו עשה המלאכות הללו, והיינו מפני שאחר שהדליק אסור לו לעשות שום מלאכה. והא דשוהין אחר ההדלקה, לפי שהוצרכו לשהות עד שידליקו כולם או רובם, ואח"כ כולם שובתים. [משום דא"א שיהיו כלם מדליקין ברגע א' — ד"א]. ומ"ש דשוהין כדי לצלות וכו', קאי על אותם האנשים שעדיין לא הדליקו, אבל המדליקים בעצמם אסור להם לעשות שום מלאכה, מפני שחל עליהם שבת. [ועיל סימן רס"א הערה 2 ולהלן סימן תרע"ט סק"א].

(כא) תוספתא כפ' בתרא דסוכה ה"ז — הגל' בסימן רס"א סק"ג —: [כיצד] ג' (התקיעה השלישית) להבדיל בין קדש לחול חזן הכנסת נוטל חצוצרת ועולה וכו' גמר מלקרות אפי' מיהם בידו אין טומנין אלא מניחו בארץ אפי' נר נידו אין נותנן ע"ג המדורה אלא מניחו ע"ג הארץ. [והיינו מפני שאחר ההדלקה כבר קבל עליו שבת, ואסור לכבות את הנר. וע"ל סימן רס"ו סס"ק ט"ז, ומש"ש בהערה 1].

(כב) פלוגתאם תליא בחילוף הגי' נפ"ד דריצה ל ב אבל עצי סוכה כו'. דתנן שם במשנה: אין נוטלין עצים מן הסוכה אלא מן הסמוך לה. ובגמ' שם: ור' שמעון מתיר ושויין בסוכת התג שאסורה ואם התנה עליה הכל לפי תנאו וכו' ומי מהני בה תנאי והאמר רב ששת משום ר' עקיבא מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה וכו' אמר רב מנשיא בריה דרבא סיפא אתאן לסוכה דלמא אבל סוכה דמצוה לא מהני בה תנאה וסוכה דמצוה לא והתניא סככה כהלכתה וכו' ותלה בה אגוניים ושקדים וכו' אסור להסתפק מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהם הכל לפי תנאו אב"י ורבא דאמרי תרויהו באומר איני בודל מהם כל בין השמשות דלא חלה קדושה עליהו אבל עצי סוכה

באר הגולה

ר כל זו כסס הרי"ף.
ש תוספות והר"ם
נפ"כ דשנת ורבי
ירושם נח"כ והמניד
כסס הרמב"ן
והרש"א.
ת נ"י מדברי הטור.
א מרדכי ספ"כ
דשנת (ורמב"ם)
[ור"ט ס"א].
ב שני הלכות.
ג נרכות כ"ז.

מועיל ר ויש אומרים שאינו מועיל לה (כג) ש ויש חולקים על בעל הלכות גדולות ואומרים שאין קבלת שבת תלוי בהדלקת הנר (כד) אלא בתפלת ערבית שכיון שאמר החזן ברכו הכל פורשין ממלאכתם ולדידן כיון שהתחילו מזמור שיר ליום השבת הוה כברכו לדידחיו. הגה: והנהגה שאותה אשה המדלקת ונקבלת שבת צהלוקה חס לא שתתנה תחלה (כה) ואפילו תנאי בלל סני (מרדכי) חלל שאל נני הנית מותרין במלאכה עד נרכו (כו) ועיקר הדלקה תלויה נגרות שמדליקין על השלחן חלל לא נשאר הנרות עצמית (אור זרוע) (כז) ולריך להניח הנרות נמקום שמדליקין ולא להדליק נמקום זה ולהניח נמקום אחר (מרדכי פ' בימ): יא (כח) ת אע"פ שלא התפללו הקהל עדיין אם קדם היחיד והתפלל של שבת מבע"י חל עליו קבלת שבת ואסור בעשיית מלאכה ואפילו אם אומר שאינו רוצה לקבל שבת: יב (כט) א אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת המיעוט נמשכים אחריהם על כרחם: יג נ אדם שבא לעיר בערב שבת וכבר קבלו אנשי העיר עליהם שבת אע"פ שעדיין היום גדול אם היו עליו מעות או שום חפץ מניחו ליפול: יד נ אם ביום המעונן מעו צבור וחשבו שחשיכה והדליקו נרות והתפללו תפלת ערבית של שבת ואחר כך נתפזרו העכים וזרחה חמה אינם צריכים לחזור ולהתפלל ערבית

ביאורי הגר"א

פי' דטהרות ועמ"ש ניד' סי' ר"י ס"א: (כו) ועיקר הדלקה. שנת כ"ה ז' ועי' תוספות ד"ה הדלקה: (כז) וצריך. כ"ז ז': (כח) אעפ"י. נרכות שם: (כט) אם רוב כו' אדם שבא. מתוספתא ה"ל:

כו' וחזר זו מתי' הראשון דלפי' נעלי סוכה דמזוה מהני: (כג) ויש חולקים. מהל' דשוהין אחר הדלקה כח"ל והלא דריב"ח שונעתי שאל נל להדליק כו': (כד) אלא בתפילת. כמ"ש נפ"ד דנרכות כ"ז וע"ל סימן רמ"ג ס"ב וסי' רס"א ס"ד: (כה) ואפילו תנאי כו'. תוספתא

ברכת אליהו

ד"ה הדלקת נר, שכתבו: פי' במקום סעודה דחובה היא שיעמוד במקום הנר משום עונג אבל מהדלקת נר נופ"י לא הוה פריך אביי דפשיטא דחובה היא דהתנן (שם לא ב) על ג' עבירות נשים כו' על שאינן זהירות בהדלקת הנר, עכ"ל.

(כז) איתא בשבת כ"ב ב — לגבי נר חנוכה —: ת"ש דאמר רבא הדליקה בפנים והוציאה לא עשה כלום אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה הדלקה במקומו בעינן משום הכי לא עשה כלום אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה אמאי לא עשה ולא כלום התם נמי הוראה הוא אומר לצורכו הוא דאדלקה. הרי שבנר חנוכה ההדלקה צריכה להיות במקום החיוב. וה"ה בנר של שבת צריך שיהא היכר שמדליק לכבוד שבת. [ועמ"א סקכ"ג ומשנה ברורה סקמ"ח ושע"צ סקנ"ג].

(כח) איתא בברכות כו ב דרב צלי של שבת בע"ש. ושם בעמוד ב' איתא דר' ירמ' בר אבא אמר לרב מי בדלת, וא"ל אין בדילנא, וכנ"ל בסקכ"ד. ומוכח שם שרב היה יחיד, וכדלהלן בסקל"א. הרי דאף יחיד שהתפלל שבת מבעוד יום, חל עליו שבת ואסור בעשיית מלאכה.

(כט) מתוספתא דסוכה פ"ד ה"ז, הנ"ל בסי' רס"א סקנ"ג ובסי' זה בסקכ"א, דכיון שהחזן תקע ורוב הקהל קבלו שבת, אף מי שלא קבל שבת, אם החזיק נר בידו צריך להניחו.

(כג) מהא דשוחזין אחר הדלקה, בסק"כ. מדברי הגמ' דשבת לה ב: והדליק המדליק ושוהה כדי צליית דג קטן או כדי להדביק פת בתנור. מ' דגם לאחר הדלקה מותר לעשות מלאכה. ומהא דריב"ח, דאיתא שם: א"ר יוסי (בר) [ברבי] חגיגא שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליד שופרו לביתו. [והלא התוקע כשיתקע השלש האחרונות כבר קיבל שבת כמ"ש ושובת ואפ"ה מותר אח"כ להוליד השופר משום דהוי כמתנה כיון דא"ה ה"נ בהדלקה אף דהוי קבלת שבת מ"מ מהני תנאי — ד"א].

(כד) כמ"ש בפ"ר דברכות כז ב: והיינו דקאמר ליה רבי ירמ' בר אבא לרב מי בדלת (אותו היום שהתפלל רב של שבת בערב שבת א"ל ר' ירמיה מי בדלת מן המלאכה הואיל וקבלת עליך שבת בתפלתך — רש"י) א"ל אין בדילנא. הרי דבתפלת שבת נאסר במלאכה. וע"ל סי' רנ"ג ט"ב בהגה: סמוך לברכו שהיא קבלת שבת לדידן. ועיין מ"ש בסקמ"ט ובסי' רפ"א ס"ד ומ"ש בסק"ג. [ועיין מעשה רב אות קי"ט ומ"ש בפעולת שכיר אות א']. (כה) תוספתא פ"י דטהרות ה"ט: אמרו לו נדרת ואמר תנאי היה בלבי שומעין לו. ועי' מ"ש ביו"ד סי' ר"י ס"א [ומ"ש בסק"ג, שגם לענין נדר, אם הוא לא נדר על דעת אחרים, נאמן לומר שתנאי היה בלבו, כמ"ש בתוספתא הנ"ל].

(כו) שבת כה ב: הדלקת נר בשבת חובה. ועת"פ שם

באר הגולה

ד נ"י ושכן נראה
מדברי ר' יונה.
ה ה"ה ט"ז
והשג"ח ט"ז
ר' יונה ט"ז
ו מדברי ספ"ג דשנת
גסס הגאונים.
ז שג"ח הלכות גסס הגאונים.

(ל) ד אם כשהתפללו היה מפלג המנחה ולמעלה (לא) אם יחיד הוא שמעיה בכך צריך הוא לחזור ולהתפלל ערבית (לב) ה ולענין עשיית מלאכה בין צבור בין יחיד מותרים דקבלת שבת היתה בטעות (לג) ו ויש אומרים שאותם שהדליקו נרות אסורים בעשיית מלאכה ושאר אנשי הבית מותרין (לד) ז ויש אומרים שאותו נר

ביאורי הגר"א

אינה כלום ואף נציור רק נוסח דלא מותרין להו הקצלה גם כן אינה כלום משא"כ נקצלה דהלקה וזה יפה כיון שכ' וישל דר"ל דאף בהתפללו מעריז הדין כן ואף דשם נמרכי שלא התפללו עדיין מעריז ועומד: (לד) ויש

(ל) אם כשהתפללו. נרכות ט: (לא) אם. ט: (לב) ולענין. תוס' ט: דנשלחם נתפלה לא מותרין לנל נתלכזה לין חילוק: (לג) וישא. שאתם. דס"ל דקצלה נטעות הוי קצלה ונתפלה לין ראה כיון דתפלה נטעות

ברכת אליהו

צבור דלא מטרחינן להו. ותוס' שם ד"ה שאני — לפי גי' ופי' המהרש"א — פי' דהא, „דלא מטרחינן להו“, היינו שלא מטרחים את הצבור להתפלל שנית, אבל אינם נאסרים במלאכה. דבשלמא בתפלה לא מטרחינן להו לחזור ולהתפלל, אבל לענין היתר מלאכה אין חילוק בין יחיד לצבור. ואף הציבור מותרים במלאכה, אם התפללו בטעות לפני הזמן.

(לג) בבאה"ג סק"ו ציין למדרכי ספ"ב דשבת בשם הגאונים, דש"ל דקבלה בטעות הוי קבלה. ומתפלה — שאמרו בברכות כו ב, שלאחר שהתפללו בטעות לפני הזמן, מותרים לעשות מלאכה, כנ"ל בסק"ב בשם התוס' — אין ראיה כיון דתפלה בטעות אינה כלום, ואף בצבור הוי צריכים לחזור ולהתפלל רק משום דלא מטרחינן להו לחזור ולהתפלל, הקבלה — שע"י תפלתם בטעות — ג"כ אינה כלום. וזה רק בהתפללו ולא הדליקו. משא"כ בקבלה דהדלקה, דכיון שהדליקו הנרות, מן הדין א"צ לחזור ולהדליק שפיר הוי קבלה לאותם שהדליקו. ובהו יפה כיון המחבר שכתב „וישא“, דר"ל דאף בהתפללו מעריב הדין כן ואף דשם במדרכי שלא התפללו עדיין מעריב. ועמ"א.

(לד) דהוקצזה הנר למצותו, כיון שההדלקה היתה לשם שבת. אע"פ שלא הוקצזה לאיפורו — כיון שאחרים מותרים במלאכה — כנ"ל בס"י בהגה: אבל שאר בני הבית מותרין

(ל) בכרכות כו א הגמ' מוכיחה מהא דרב צלי של שבת בע"ש מבעוד יום, ש"מ דהלכה כר' יהודה, שמפלג המנחה מתחיל זמן תפלת ערבית. הרי שקבלת שבת ע"י תפלה, יכולה להיות רק בזמן שאפשר להתפלל תפלת ערבית. ולהלן בסימן רס"ז סק"ב כת' שלענין תפלת ערבית של ליל שבת יכול לסמוך על דעת ר' יהודה, ולהתפלל מפלג המנחה. ולכן רק מזמן זה, אם התפלל ערבית הרי זו קבלה. משא"כ אם התפלל לפני פלג המנחה. [וע"ל סימן רס"א סק"ב].

(לא) איתא בברכות כו ב — על עובדא דרב הנ"ל בסק"ל: — והא אב"י שרא ליה לרב דימי בר ליואי לכברויי סלי (לעשן אותן בגפרית לאחר שהתפלל של שבת בערב שבת — רש"י) ההוא טעותא הואי (לא קבל עליו תוספת שבת משעת תפלה מדעת אלא יום המעונן היה וכסבור חשכה ואחר כך זרחה חמה — רש"י) וטעותא מי הורא והא אמר אב"ינן פעם אחת נתקשרו שמים בעבים כסבורים העם לומר חשכה הוא וגכנסו לבית הכנסת והתפללו של מוצאי שבת בשבת ונתפורו העבים וזרחה החמה ובאו ושאלו את רבי ואמר הואיל והתפללו התפללו שאני צבור דלא מטרחינן להו. הרי שאם יחיד טעה, צריך לחזור ולהתפלל. (לב) בסק"א הבאנו דברי הגמ' בברכות כו ב: שאני

משמע דהוי התנאי בהדלקה מועיל לחד מ"ד ובתפלה כו"ע לא פליגי דאינו מועיל שום תנאי. ורבנו הסביר דשאני הדלקה בטעות מתפלה בטעות. דתפלה בטעות אינה כלום, ואף בצבור היה צ"ל שלא תהא קבלה, ורק משום דלא מטרחינן להו הוי קבלה. אבל הקבלה ע"י תפלה בטעות לא הוי מידי. משא"כ בהדלקה דלא שייך לומר שאינה קבלה כלל, שהרי אין צריך לחזור ולהדליק, ולכן הוי שפיר קבלה אף כשהו היה בטעות. ועי' מיושבת קשיית העו"ש. שרק לענין תנאי — לחד מ"ד — עדיפה תפלה מהדלקה. וכמ"ש בא"ר סק"ב דה"א, אפטר להתפלל מעריב להתנות שלא יהא אלא לילה אבל בהדלקה שפיר שייך להתנות שיהא עדיין יום ואפ"ה מדליק לצורך שבת. משא"כ לענין טעות, הדלקה עדיפא מקבלה, וכמ"ש.

ועי' סיים רבנו, שבהו כון המחבר יפה שכתב: וישא וכו'. שאילו המחבר היה כותב „ישא“, היה מקום לומר דלא קאי על מ"ש המחבר קודם, דמירי שהתפללו, וזו דעה חדשה שסוברת שקבלה בטעות ע"י הדלקה הוי קבלה, והו"ה בקבלה בטעות ע"י תפלה. אבל המחבר דקדק לכתוב „וישא“, להורות דקאי על מ"ש מקודם — דמירי שהתפללו, ואפ"ה רק אלה שהתפללו אסורים בעשיית מלאכה, מפני שקבלה ע"י הדלקה בטעות

ד ז"ל המדרכי בשבת פ"ב ס"י רצ"ז: מעשה היה בימי אבותינו הקדמונים פעם אחת ע"ש היה יום המעונן היה וכסבורי העם שהוא חשיכה הדליקו נרות ולא הספיקו להתפלל מנחה עד שנשבה הרוח ונתפורו העבים וראו השמש ולא התפללו מעריב והיה שהות ביום והתחילו הנרות לכבות ושאלו חכמי הדור ואמרו אותם שהדליקו אסורים להדליק עוד ולעשות מלאכה שכבר קבלו השבת אבל שאר אנשי העיר מותרין להדליק ובמלאכה מכאן יש להוכיח שהדלקת הנר הרי היא קבלת שבת וגם יש ללמוד דקבלת שבת בטעות לא הויא קבלה ומותרין במלאכה כאב"י דשרי לכברויי סלי וכו'. והמ"א בסק"ו הביא בשם מהר"ם טיקטין ועוד מפרשים דלהמדרכי קבלה בטעות בצבור שמה קבלה. שהרי במדרכי לא הוזכר שהתפללו. וא"כ כמ"ש המדרכי לענין קבלה ע"י הדלקה בטעות הוי קבלה, וה"ה קבלה ע"י תפלה בטעות הוי קבלה. אבל ה"א לא כ"כ. ופי' בדעת המדרכי, שגם הוא מודה שקבלה בתפלה בטעות לא הוי קבלה, ורק קבלה ע"י הדלקה בטעות הוי קבלה. וכ"כ בלבוס הטעם משום דהדלקה שהיא קבלת שבת ע"י מעשה, אע"פ שהיתה בטעות הוי קבלה יותר מקבלה ע"י תפלה. ובעו"ש סק"ס כתב ע"ז: ולא נהירא לי דהא בסמוך איפכא

שהודלק לשם שבת אסור ליגע בו ולהוסיף בו שמן ואפילו אם כבה אסור למלטלו :
 טו ה מי ששהה להתפלל מנחה בערב שבת עד שקבלו הקהל שבת לא יתפלל מנחה
 באותו בית הכנסת אלא ילך חוץ לאותו בית הכנסת ויתפלל תפלה של חול ט והוא
 שלא קבל שבת עמהם (לה) אבל אם ענה וקבל שבת עמהם אינו יכול להתפלל
 תפלת חול אלא יתפלל ערבית שתים : טז י אם בא לבהכ"נ סמוך לקבלת הצבור
 שבת מתחיל להתפלל מנחה ואע"פ שבעודו מתפלל יקבלו הצבור שבת אין בכך
 כלום (לו) הואיל והתחיל (לז) בהיתר : יז (לה) כ י"א שמי שקיבל עליו שבת קודם

באר הגולה

ח ת"ה סימן קנ"ג
 ונכתבו סימן קנ"ג
 שמה נכתבו וכן
 הורו כמה גדולים.
 ט מרדכי ספ"ג
 דגת וה"מ פ"ה
 וס' נ"ה.
 י שם נ"ה ונכתבו
 סימן קנ"ג.
 כ רש"א נ"ה
 התוספות.

ביאורי הגר"א

שם מהא דסוכה ל"ח ע"ש. ואע"ג דכ"ה' מיקרי התחיל
 נאסור כח"ש נע"פ ק"ז ז' ועי' רש"ש שם ד"ה סוף
 סוף כח' לא מחמירין כולי האי כו' וענינא : (לח) י"א
 שמי. קניא ח' ויותר לאדם כו' :

שאותו. והוקצה לתורתו ח' ע"ג שלא הוקצה לאיסורו
 וכח"ש מ"ה ח' וענינא ולי"כ כו' : (לה) אבל אם ענה.
 מהא דטעה כו' וכח"ש ס' ק"ח ס"ט : (לו) הואיל
 והתחיל. שנת ט' ז' ואם התחילו : (לז) בהיתר. תוס'

ברכת אליהו

(לו) איתא בשבת ט ב במשנה, שאסור להתחיל במלאכות
 מסוימות ובאכילה, סמוך למנחה עד שיתפלל. ואיתא שם
 שאם התחילו אין מפסיקין. הרי דאין מפסיקין ממלאכה
 ומאכילה. [וכ"ש בהתחיל להתפלל דא"צ להפסיק — ד"א.
 ועיין הערה 8].

(לז) תוס' שם מהא דסוכה לח ע"ש⁶. ואע"ג דכ"ה' מיקרי
 התחיל באיסור, הואיל ויודע שימשיך בתפלה עד אחר
 שיקבלו הקהל שבת, כח"ש כע"פ. דאיתא בפסחים קז ב :
 ת"ש אפי' אגריפס המלך שהוא רגיל לאכול בתשע שעות
 אותו היום (ערב פסח) לא יאכל עד שתחשך אי אמרת
 בשלמא סמוך למנחה קטנה היינו רבוותא דאגריפס אלא
 אי אמרת סמוך למנחה גדולה תנן מאי רבותי' דאגריפס
 חל איסור עליה מעיקרא אלא סמוך למנחה קטנה תנן סוף
 סוף מאי רבותי' דאגריפס הא מטיא ליה זמן איסורא וכו'.
 ועיין רש"ש שם ד"ה פוף פוף, שכתב : דאפילו רבי יוסי
 דפליג בהפסקת ערב הפסח בריש פירקא ואמר שלא להפסיק
 מאחר שהתחיל לאכול בהיתר הכא מודי דאסור דמעיקרא
 לדעת כן היה אוכל בתשע שעות שגמר סעודתו בתוך זמן
 איסוריה וכשמתחיל לאכול אחר זמן איסורו דמי ואסיר.
 הרי שאם הוא יודע שימשיך באכילה בזמן האיסור, הוי
 כהתחיל באיסור. וא"כ ה"נ בתפלה, מאחר שידוע שימשיך
 בתפלת מנחה, לאחר שיקבלו הקהל שבת, הוי כהתחיל
 באיסור. והיינו צריכים לפסוק דאסור להתחיל להתפלל מנחה
 קודם זמן קבלת שבת, בידע שימשיך בתפלתו אחר הזמן.
 מ"מ כאן לא מחמירין בודל האי ,לפי שאיסור זה לא
 להתפלל תפלה של חול אצל המתפללים של שבת אינו
 אלא חומרא בעלמא — לשון המשנה ברורה סק"ג. ועמ"א
 סקכ"ט שהביא כן בשם תרומת הדשן. וזה שם בסימן ד'.
 (לח) שבת קנא א : מותר לאדם לומר לחבירו שמור לי
 פירות שבתחומך כו' ואני אשמור לך פירות שבתחומי.

במלאכה. מ"מ האיסור הוא לא מחמת איסור מלאכה, אלא
 מפני שהנר הוקצה למצותו. וכח"ש בשבת מה א : אין
 מוקצה לר"ש אלא שמן שבנר בשעה שהוא דולק הואיל
 והוקצה למצותו הוקצה לאיסורו. והו"ה כאן הוקצה הנר
 למצותו. ועמ"א סקכ"ז שכתב : ולי"ג דא"ו לשיטתיה אויל
 דקבלה בטעות שמה קבלה וא"כ הוקצה למצותו כדאיתא
 בשבת דף מ"ה וכוין שהוקצה לבעלים הוקצה לכל וכ"מ
 מדכתב כיון שהודלקה לשבת והא דאסור ליגע דגזרינן שמא
 ישתמש בו ובש"ל משמע בהדיא דאף שבני הבית אין
 סומכין בהדלקתו אסורין ליגע אותו נר ע"ש וכו'. [ובשו"ע
 הגר"ז בקו"א סק"ז תמה על זה : שהרי מסתימת כל הפוסקים
 גבי שמן המטפף מן הנר לכלי שתחתיו שאסור להסתפק
 ממנו בשבת כמ"ש בס' רס"ה ולא אסור ליגע בכלי או
 בשמן אע"פ שהוא מוקצה מחמת מצוה כמו שכתבו התוס'
 (דף מב ומד) ועוד דמוקצה מחמת מצוה אינו חמור ממוקצה
 דגרוגרות וצמחים שמותר ליגע בהם ואין איסור אלא
 לטלטלם דכללא כייל רמ"א ברס"י ש"ח דכל מוקצה מותר
 בנגיעה אפי' תראוי לאכילה ולא גזרי שמא יאכלנו.

וגם בערוך השלחן סעיף כ"ה כתב על דברי המ"א : ואין
 שום טעם לזה דמנ"ל לגזור כן. ובמחצית השקל תירץ :
 הא דגזור כאן יותר בנגיעה שמא ישתמש מבשאר מוקצה
 היינו דמוקצה דהכא אינו ידוע לכל דהא הרב"י כ' שלא
 ידע טעם הדבר כנ"ל. וע"ע בפמ"ג].

(לה) מהא דפעה כו'. דאיתא בברכות כו ב : טעה ולא
 התפלל מנחה בע"ש מתפלל בבלי שבת שתיים. וכח"ש
 בסימן ק"ח סק"ב דג"י הרי"ף והרא"ש בסיום דברי הגמ' :
 שתיים של שבת. וכן פסק שם המחבר בפ"ט. [ועמ"ש
 בהערה 5]. והו"ה כאן ,אם ענה וקבל שבת עמהם אינו
 יכול להתפלל תפלת חול אלא יתפלל ערבית שתיים. [ועי"ז
 סק"א, ובעז"ת ובא"ר].

8 כתב הד"א : דברי רבנו נפלאה ממני דהלא שם בתוס' ד"ה
 ואם התחילו כתבו להיפך דז"ל ואפי' התחילו באיסור כדמוכח
 בסוכה לח גבי מי שבא בדרך כו' נוטל על שולחנו ופריך

הוי קבלה לאותם שהדליקו. אבל אלה שלא הדליקו, אף שהתפללו,
 לא הוי קבלה, מאחר שהתפלה הייתה בטעות, ולכן מותרים
 בעשיית מלאכה.

באר הגולה

שחשבה מותר לומר לישראל חבירו לעשות לו מלאכה. הגם: ומותר ליהנות מחלות המלאכה בשבת (לט) וכ"ש צמחאי שנת מין שנואחר להתפלל צמחאי שנת או שנואחר סעודתו גלילה מותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והגדיל לעשות לו מלאכתו להדליק לו נרות לשל לו ומותר ליהנות ולאכול ממלאכתו כ"ל:

א שנת כ' טור והר"ש
ב טור והר"ש
והמרדכי
ורוב
הפוסקים וכל גדולי
זרפת.
ג שם כ"א.

רסד דיני הפתילה והשמן. וכו' י סעיפים

א אין עושין פתילה לנר של שבת ב (א) בין נר שעל השלחן בין כל נר שמדליק בבית ג מדבר שהאור אינו נאחו בו אלא נסרך סביביו והשלחבת קופצת (ב) כגון

ביאורי הגר"א

(לט) וכ"ש במ"ש מי. ד"ש היתר. אף לעצמו נהגדלה וכמ"ש שם ק"נ ב' מותר לאדם לומר כו' וע"ש תוספות ד"ה לכרך כו':

ברכת אליהו

כתב הרמ"א לשון, וכ"ש. [ועיין בלבוש ובהג"ה שם ומ"ש באליהו זוטא שם אות כ'].

רסד (א) מראמינו בשבת כא א: אמר רב הונא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן בחנוכה בין בשבת בין בחול אמר רבא מאי טעמא דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. [והלא קי"ל גר ביתו וגר חנוכה גר ביתו עדיף וע"כ כשדולק בשבת גר חנוכה כבר יש לו גר ביתו ואפ"ה אסור בפתילות ושמינים הפסולין בשבת משום דמותר להשתמש לאורה אף דהגר חנוכה הוא בפתח הבית או מבחוץ ויש לו גר ביתו וזולתם — ד"א].

(ב) תנן בשבת כ ב: אין מדליקין לא בלכש וכו'. ובגמ' שם: תנא הוסיפו עליהן של צמר ושל שער ותנא דידן צמר מכוונן כוויץ (פגני האור ואינו דולק כלל ואין שלחבת אוחזת בו ולא צריך למתנייה — רש"י) שער איחורכי מיוחד (ולא איצטריך תנא דמתני' למיתני — תוס'). והמחבר שכתב, "צמר ושער", זה מלשון הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"ה. ונקט הרמב"ם היותר גרועים לדמיון.

תרג"ב ס"ק י' דוח לא שייך לדון ושבת שם אם התחילו קודם מנחה לאכול רק דשייך לדון דמפסיקין לשבתות וצ"ע, עכ"ל. וצ"ל סימן ע' סק"ט וסימן רל"ב סק"ג וסימן רל"ה סק"ט, ולהלן סימן תע"א סק"ט וביטמן תרג"ב סק"ו, וראה גם בבירור הלכה בסוכה שם.

ורבנו מפרש שם"ש המחבר שמתחיל להתפלל מנחה, היינו אף אם הוא יודע שבעודו מתפלל מנחה, יקבלו הצבור שבת. וכן הוא בב"י, וגם המ"א בסק"ט פירש כן. וזה דלא כדברי הט"ז שכתב בסק"ב: והיינו שהיה סבור שיוכל לגמור קודם ברכו. ובמשנה ברורה סק"ג כתב: ומ"מ טוב יותר באופן זה שיצא לחוץ בית הכנסת ויתפלל שם.

1 ה"א כתב: ובמ"ש כאן תפס הרמב"ם והמחבר צמר ושער דוהו הפשוט יותר לאסור כמ"ש דא"צ למתניתין לאשמעינן והו"ה כל הפתילות הפסולות הנחשב שם במתניתין וגמ'. וצ"ב שאם צמר ושער זה פשוט יותר לפסול, א"כ מה שייך לומר "לדמיון" — לדברים אחרים, הרי א"א ללמד מזה כל הנך המגויים במשנה. אם כי המחבר נקט "וכיוצא בהם", אבל הרי

[אף שלבעל הפירות אסור ללכת לתחום חבירו לשמור את הפירות, אפ"ה מותר לומר לחבירו שישמור את הפירות מפני שלחבירו השומר אין איסור, כי הפירות הם בתחומו. ו, ה"ג בזה שקיבל עליו שבת קודם חשיכה אין עליו איסור אמירה לחבירו שהוא מותר לגמרי דלא נאסר אמירה אלא בדבר שהוא שוה לכל אדם מישראל" — לשון הט"ז בסק"ג. וע"ש מש"ש בזה. ועיין ב"י, ב"ח, דרישה סק"ב וד"א].

(לט) שאף בערב שבת — שהאומר כבר קבל עליו שבת, ואינו יכול לעשות בעצמו מלאכה — מותר לו לומר לשני, "וכ"ש מוצאי שבת וכו'" — ד"ש היתר אף לאומר בעצמו לעשות מלאכה ע"י הבדלה — שמותר לומר לחבירו ישראל שכבר התפלל והגדיל לעשות לו מלאכתו. וכמ"ש בשבת קג ב: א"ר יהודה אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכרך פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין הולך. וע"ש בתוס' ד"ה לכרך פז', שכתבו: דלא נקט שמואל דוקא לכרך פלוני א"י הולך דהו"ה לחבירו יכול לומר לך ל"י לכרך פלוני למחר. והיינו משום דאפשר להיות בהיתר, וה"ג כיון שאפשר לאומר להבדיל ולעשות מלאכה, מותר לו לומר לחבירו שכבר הבדיל לעשות מלאכה, וכנ"ל. ולהכי

הגמ' והתנן אם התחילו אין מפסיקין ולא משני דהא התחילו בהיתר ע"ש הרי דאף בהתחיל באיסור א"צ להפסיק ובמחבר איתא בהיתר דוקא וע"ז מציין רבינו תוס' כו' וא"ל דס"ל לרבינו דקבלת שבת הוי דאורייתא ובדאורייתא יש חילוק בין התחיל בהיתר להתחיל באיסור וכמ"ש בס' תרג"ב ס"ב גבי לולב ביום ראשון לחלק בין התחיל בהיתר להתחיל באיסור מ"מ מה מביא מתוס' טוכה לכן ג"ל ברור דט"ס בדברי רבינו יצ"ל בתוס' פסחים ק א דאיתא שם מפסיקין לשבתות ר' יוסי אומר אין מפסיקין והלכה כר' יוסי ואיתא שם בתוס' דהא דאמר ר' יוסי אין מפסיקין בהתחיל בהיתר איירי דבהתחיל באיסור מודה ר' יוסי ע"ש והיינו משום דקבלת שבת חשוב דאורייתא או משום יקרא דשבתא וא"כ נראה ברור דמ"ש בס"ק הקודם שבת ט ב ט"ס וצ"ל פסחים ק א וכאן בס"ק ל"ז צ"ל תוס' שם היינו בתוס' פסחים הג"ל וע"ז מפרש רבינו דהתוס' דכתבו דאורייתא דוקא בהתחיל בהיתר למדו מהא דטוכה ל"ח דאיתא שם דמפסיקין ללולב והיינו משום והתחילו באיסור וכמו כן דמפסיקין לשבתות לר"י בהתחיל באיסור וע"י

באר הגולה

ד שם כ'.
ה תוס' שם כ"ו
והר"ש גר"ס פ"ג
והר"ן שם והרמב"ם
גפ"ה ושאר פוסקים.

צמר ושער וכיוצא בהם אלא ד מדבר שאור נתלה בו (ג) כגון פשתה (ד) נפוצה (ה) ובגד שש' ה (ו) וצמר גפן וקנבוס וכיוצא בהן. הנה: (ז) ואם הדליק נזנרים האסורים אסור להשתמש לאורו (תשועת הרשב"א סימן קע"ח) (ח) וי"א דאם יש נר אחד מנזנרים המותרים

ביאורי הגר"א

דאם. ומהענין שם כ"ה פתילות ושמינים כו' מ"ט כו' ואסור להשתמש לאורה ואם אחר רצח ונריק נר וכו' ולמדו ויכאן דכל שיש נר אחר' אללס מותר להשתמש לאורם וכוונת נס' תרע"ג ס"א ואפ"ה מותר להדליק נפתיל' ושמינים שפ"ן כו'. אללס לפרש"י שם דנוסח היכר לא מ' מיד

(ג) כגון פשתה. שם כ"ז ז': (ד) נפוצה. שם כ' ז': (ה) ובגד שש. כ"א ח': (ו) וצמר גפן כו'. ולא כרש"י שם: שכן יולא וכן העץ ור"ל' ויזנחות קנבוס ולוף אסרה כו' ומנזרות וי"א כל היכה כו': (ז) ואם להדליק. כונס"ל רמיה ס"א ואם לא כו': (ח) וי"א

ברכת אליהו

אין זקוק לה ואסור להשתמש לאורה. ושם בהמשך לשון הגמ' איתא: אמר רבא (ו) צריך נר אחרת להשתמש לאורה. והיינו משום שאסור להשתמש לאור נר חנוכה. ולמדו מבא, דכל שיש נר אחר' אצלם, מותר להשתמש לאורם של הנרות האסורים. וכמ"ש בסימן תרע"ג ס"א, ואפ"ה מותר להדליק בפתילות ושמינים שאין כו'. [וכתב הד"א: ואיתא בסימן תרע"ג ס"א ונוהגים להדליק נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורה יהי' לאור הנוסף ומשמע אף באותו חדר ובאותו מקום שיש הנר חנוכה יהי' הנר נוסף להשתמש לאורה הרי אף דיש ג"כ נרות שאסור להשתמש לאורם אך אם יש שם נר שמותר להשתמש אמרינן דהשימוש הוא מהנר הכשר ולא אמרינן שזהנאה הוא מהפסול וא"כ ה"ג כאן אף כשיש נרות מפסול פתילות ושמינים שאסור להשתמש נגדם אך אם יש נר א' מהמותרים מותר להשתמש אך בזה יש לחלק ולומר דדוקא כגון נר חנוכה דאין הטעם משום שמא יטה רק דאסור להשתמש נגדם משום קדושה או כשיש נר הנוסף תו אין אסור דהנהגה הוא מההיתר משא"כ כאן דהטעם הוא משום שמא יטה א"כ אף כשיש נר כשר סמוך להם ג"כ אסור להשתמש נגדם דחיישינן שמא יטה הנר הפסול שיהי' האור יותר יפה ע"ז כ' רבינו האפ"ה מותר להדליק בפתילות ושמינים שאין מדליקין אף בחנוכה של שבת כמ"ש בס' תרע"ג ס"א ואיתא שם ונוהגין להדליק נר נוסף ומשמע אפי' כשהפתילות ושמינים המה מהפסולים לשבת ואם נימא דגם ביש נר כשר אכתי חיישינן גבי שבת שמא יטה א"כ כשיש נר נוסף איך מותר להדליק בשבת חנוכה בהפסולות ולהשתמש מחמת הנר נוסף הלא יש לחוש כשמשתמש שמא יטה הנרות העשויות מפסול פתילות כמו שאסור להשתמש בכל שבתות השנים אף כשיש נר כשר אלא ודאי כשיש נר כשר מותר להשתמש ולא חיישינן שמא יטה הפסול ולהכי בנר חנוכה כשאין נר נוסף שיי' להדליק כיון שאסור להשתמש לאורם ואף כשיש נר נוסף מותר להדליק ולהשתמש בבית דלא גרע משאר שבתות דלא חיישינן שמא יטה ואם מחמת הנאת אור הנר חנוכה אין אסור כיון דבלא"ה יש נר נוסף כי משתמש ונהנה מהנר הכשר הוא נהנה, עכ"ל. אבל לפרש"י שם בדי"ה נר אחרת, שכתב שהטעם של רבא שצריך להדליק נר אחר, הוא משום היכר — „לעשות היכר לדבר“, לא מוכח מדי. כיון דאין טעמו של רבא כדי שיהיו מותרים להשתמש

(ג) תנו בשבת כו' ב: כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן.
(ד) תנו בשבת כו' ב: אין מדליקין וכו' ולא בחוסן. ובגמ' שם: אמר אבבי כיתנא דדיק ולא נפיץ (דכיון דלא נפיץ אין שמן נמשך אחריו — רש"י). הרי דרך בדנפוצה מותר להדליק.

(ה) שבת כ"א א: תני רמי בר חמא פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת אין מדליקין בהן במקדש וכו' ת"ש דתני רבה בר מתנה בגדי כהונה שבלו מפקיעין אותן ומהן היו עושין פתילות למקדש מאי לאו דכלאים לא דבזך. הרי דשש שכל לפתילות.

(ו) תנו בשבת כו' ב: כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו אלא פשתן. ופירש"י שם בד"ה אין: לעשות פתילה מקנבוס ובגד קנבוס מצמר גפן. ודברי המחבר הם דלא פרש"י, שכתב שהן יוצא מן העץ. וראי' דלא כרש"י, מזה דאיתא במנחות טו ב — לענין כלאי זרעים: קנבוס ולוף אסרה תורה שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי. הרי דקנבוס הוא מין זרע ולא עץ. ועוד ראי' מברכות מ א: היכא מברכינן בורא פרי העץ (כל) היכא דכי שקלת ליה לפירי אית' לגווזא והדר מפיק אבל היכא דכי שקלת ליה לפירי לית' לגווזא והדר מפיק לא מברכינן עליה בורא פרי העץ אלא בורא פרי האדמה. ופשתן וקנבוס וצמר גפן אי שקלת לפירא היינו הזרע לא הדר אילנא ומפיק הלכך לאו יוצא מן העץ הוא — לשון התוס' בשבת שם ד"ה כל.

(ז) כמ"ש בסימן רנ"ה ס"א: ואם הוא עץ יחידי צריך שיאחזו האור ברוב עוביו וברוב הקיפו ואם לא הודלקה כ"כ אסור ליהנות בה בשבת גזרה שמא יחתה בהם ויניד העצים כדי שתעלה השלהבת. [ועמש"ש בסק"ב. והו"ה כאן ש,הדליק בדברים האסורים, אסור להשתמש לאורו. שאסורין משום חשש הטיה בשבת הוא וכו' ובשעת תשמיש הוא דיש לחוש וא"כ היאך ישתמש בו וכמ"ש לא יקרא לאור הנר שמא בשעת קריאה יטה ור' ישמעאל שאמר אני אקרא קרא והטה ואף זה אם ישתמש שמא יטה — לשון הרשב"א בתשובה סימן קע"א. ועיין בה"ל ד"ה אסור].

(ח) מראמרינן בשבת כ"א ב: א"ר זירא אמר רב מתנא ואמרי לה א"ר זירא אמר רב פתילות ושמינים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת מדליקין בהן בחנוכה בין בחול בין בשבת א"ר ירמיה מאי טעמא דרב קסבר כבתה הצמר והשער פשוט יותר, ואין נלמד כל כיוצא בהם. וכן

ציב שהרמב"ם כן פירס שם חלק מהפתילות הפסולות המנויות

באר הגולה

ו סס כ"ח.
ז המניח שם פ"ה
לניקת הרי"ף
והרמב"ם סס.

ומותר להשתמש לאור האחרים (ט) וכן דבר שאפשר בלא נר מותר לעשות אפילו אלל נרות האחרים וללורך שנת יש להקל נדיעבד (הנהגות מרדכי פ"ק ופי"ג דשנת): ב ו כרך דבר שמדליקין בו על דבר שאין מדליקין בו אם נתכוון להעבות (פ"י לעשותה ענה) הפתילה ו כדי להוסיף אורה אסור ואם נתכוון להקשות הפתילה כדי שתהא עומדת ולא תשלשל למטה מותר וממעים זה מותר לכרוך דבר שמדליקין בו על גבי גמי או קש כדי ליתן הפתילה

ביאורי הגר"א

משתמש לאורה ונריך נר אחר משום היכר. וע"ל סי' תרע"ג. ס"ל ויהא נר. אלל לדעת רש"י ור"ן לא מהני: (ט) וכן דבר. שם אסור להרעות כו' והקשו ל"ל לאשמועינן הא כל תשמיש אסור ותיירו דתשמיש ערלי

וטעונו של רש"י דהא רצא ס"ל דמותר להשתמש לאורה והא דלומר רצא פשיטא לי נר ביתו כו' משום דכיה מדליק מנצח. וגם ר"ן מפרש משום היכר לעיג דס"ל דרצא אסור להשתמש לאורה כס' הרשב"א כ' דמכיתה על שולחנו ע"כ

ברכת אליהו

על כרחו משתמש לאורה אפ"ה צריך נר אחרת לעשות היכר בדבר. [והסביר הגר"א: ומדלא פ"י כפשטא דקמ"ל דנר אחר מהני ומותר להשתמש בגדה דכי משתמש לאור בהיתר משתמש ש"מ דס"ל דהא"נ דבזה לא מהני כלל נר אחרת רק דצריך נר אחרת היינו שיהי' הגר האחרת במקום אחר לא סמוך לנר חנוכה וע"י קשי' ל"י דא"כ מאי קמ"ל פשיטא כיון דאסור להשתמש לאורם ודאי דצריך נר אחר במקום אחר להשתמש לאורם ובאותו מקום הלא לא מהני כנ"ל לכן מפרש הר"ן דרבא קאי על שעת סכנה דהדין דמנית הגר חנוכה ע"ש ובהכרח ישתמש לאורם וע"י אמר רבא דצריך אז נר אחרת באותו מקום להשתמש לאורה אף דלא יהי' תועלת דמ"מ ע"כ משתמש גם בגר הגר חנוכה מ"מ יהי' בזה היכר שהמה גרות חנוכה ויזהר מלהשתמש בגדם כל האפשרי וא"כ מוכרח מהר"ן דנר כשר לא מהני להשתמש כשיש שם נר פסול כנ"ל, עכ"ל]. וע"ל סימן תרע"ג סי' א: ונהגים (לעשות) [להדליק] נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורה יהי' לאור הנוסף שהוא אותו שהודלק אחרון ויניחנו מרחוק קצת משאר נרות מצוה. והרמ"א כאן אויל לשיטת המחבר שם, שמדליקים נר נוסף כדי שאם ישתמש לאורם יהי' לאור הנר הנוסף. וזה אף כשהנר הנוסף הוא סמוך לנר חנוכה. ומה מוכח שאף כשיש נרות פסולים, מהני נר אחר כשר. אבל לדעת רש"י ור"ן הנ"ל, לא מהני הנר הנוסף, וכנ"ל. [וגם מה שם' בסימן תרע"ג סי' א שאם יש נר נוסף מותר להשתמש לאורם, זה לא כשיטת רש"י והר"ן, דלדעת רש"י והר"ן לא מהני להשתמש לאורם, אף אם יש נר נוסף. דהנר הנוסף הוא רק משום היכר. ועיין בט"ז שם סק"ה].²

(ט) שבת כב א: אסור להרעות מצות כנגד נר חנוכה. והקשו [בפנינו זה ברא"ש שם פ"ב ס"ו] ל"ל לאשמועינן, הא כל תשמיש אסור לאורה. ותיירו דתשמיש ערלי מותר.

אחד. והמשנה ברורה בסק"ה כתב, שמה שרבונו משה דינו לנר חנוכה, מוכח שהוא סובר כא"ר. דהרי בנר חנוכה מותר להשתמש רק כשהנר הכשר עומד אצל נרות חנוכה, ולא — בחדר אחר.

והמ"א בסק"ד מסביר שמי' הרמ"א, יש להקל בדיעבד, זה קאי על חדר אחר. אבל אם יש אצלו נר כשר, מותר להשתמש אפי' לכתחילה. וכתב ע"ז הבה"ל בד"ה יש להקל: אבל לפי מה שבאר הגר"א דקולת ה"א הוא נובע מנר חנוכה

לאורם, אלא משום היכר. וא"כ אין ללמוד משם, דכל היכא שיש נר נוסף מותר להשתמש לאור הנרות הפסולים. דיתכן שאם יש נרות פסולים, אסור להשתמש לאורם, אף אם יש נר אחר. וטעמו של רש"י — שלא פירש שהטעם שצריך להדליק נר אחר, הוא בכדי שיוכל להשתמש לאורה — משום דהוי קשי' ליה, דהא רבא פ"ל שם דמותר להשתמש לאורה, וכמש"ש בעמוד א': אמר רבא מ"ט דרב הונא קסבר כבתה זקוק לה ומותר להשתמש לאורה. וסובר רש"י דכיון דרבא מפרש הטעם דרב הונא משום דמותר להשתמש לאורה, ש"מ דהכי ס"ל לרבא. ואם מותר להשתמש לאורה, א"כ בשביל שיהי' מותר להשתמש לאורה אין צורך להדליק נר אחר, ולכן הוצרך רש"י לפרש דהטעם הוא משום היכר. והיינו שיהי' ניכר שהנרות הראשונות הם של מצוה. [ועד"א].

והא דאמר רבא שם כג ב: פשיטא לי נר ביתו ונר חנוכה נר ביתו עדיף משום שלום ביתו. ואי גימא — כמש"ל לדעת רש"י — דס"ל לרבא דמותר להשתמש לאורם של נרות חנוכה, א"כ יוכל לקיים באותו נר, גם מצות נר חנוכה וגם מצות נר שבת. וצ"ל משום דנר חנוכה מדליק מבתחיל — בטפח הסמוך לפתח, ואילו נר שבת צריך להדליק בתוך ביתו משום שלום בית. וגם הר"ן שם מפרש משום היכר. אע"פ דס"ל לר"ן דרבא אסור להשתמש לאורה — כסברת הרשב"א שם — דמ"ש רבא מ"ט דר"ה קסבר מותר להשתמש לאורה, זה רק להסביר טעמו של רב הונא, אבל רבא ס"ל דאסור להשתמש לאורה. וכתב הר"ן דמניחה על שולחנו ע"כ משתמש לאורה וצריך נר אחר משום היכר. וז"ל הר"ן — על מש"ש: צריך נר אחרת להשתמש לאורה — נראה לי דנתי דרבא מודה דאסור להשתמש לאורה וכיון שכן פשיטא דצריך נר אחרת [אלא] הכא ה"ק דאע"ג דבשעת הסכנה כיון (שכן) דמניחה על שולחנו

שם במשנה. אולם לא מנה את כל הפתילות המוזכרות שם. והמחבר הזכיר רק "צמר ושער". ועיין בספר קובץ שעל הרמב"ם שם.

2 המ"א בסק"ב כתב שדעת ה"וי"א שהביא הרמ"א להקל "אם יש נר אחר מהדברים המותרים", היינו אפי' כשהנרות עומדים בחדר אחר. והסביר הטעם: דכיון שיש במקום אחר נר כשר יזכור ולא יטה גם במקומות אחרים. והא"ר חלק על המ"א, וכתב שכונת הרמ"א היא רק כשכל הנרות הן בחדר

באר הגולה

ח שנת כ' וכ"ה.
ט שנת כ"ד וכ"ה.
י שם כ"א נעלה
ונפסטה.
כ שם וכ"ה הרי"ף
והרא"ש והרמב"ם
נפ"ה.
ל שם פ"ד וכתחלים.
מ שם בתוספות.
נ שם כ' ופירש"י
והרי"ף והרא"ש וזהו
פוסקים.
ס שם.
ע שם כ"ח וכתב
עקיבא.
פ ר"י נח"צ נשם
התוספות.

בעששית. הנה: (י) נותנין גרגיר של מלח וגרים של פול ע"פ הנר צערז שנת כדי שיהא דולק יפה
נשנת (מיימוני פ"ה וטור): ג ה אין מדליקין נר לשבת אלא משמן הנמשך אחר הפתילה
ולפיכך אין מדליקין בזפת ולא בשעווה ולא בשמן העשוי מצמר גפן ולא באליה ולא
בחלב וכן ה אין מדליקין בעטרן מפני שריחו רע ויניחנו ויצא ולא בצרי מפני שריחו
נודף שמא יסתפק ממנו ונמצא מתחייב משום מכבה: ד י אפילו נתן מעט שמן זית
בשמינים אלו שאינם נמשכים ואז נמשכים אין מדליקין בהם: ה ה חלב מהותך וקרבי
דגים אין מדליקים בהם ואם נתן בהם מעט מאחת משמינים שמדליקין בהם מותר
להדליק בהם: ו ה שאר כל השמינים חוץ מאלו מדליקים בהם מ ומכל מקום שמן זית
מצוה מן המוכרח: ז ה כרך זפת או שעווה או חלב מכיב הפתילה מדליקים בהם:
ח ה המדליק צריך שידליק רוב מה שיוצא מן הפתילה מהנר: ט ה אין צריך להבהב
הפתילה (פירוש ענין ההנהגה) יפול על דבר שאינו נשרף לגמרי וגם לא קיים לגמרי אל תחלו ומונו
לא תרנוס יונתן מהנהגה). הנה: (יא) ומימי נהגו להדליק הפתילה ולכנותה כדי שתהיה מחורכת
ותלחנה האור יפה (טור): י (יב) ה אין מדליקין בסמרטוטין אפילו מחורכין:

ביאורי הגר"א

מותר: (י) נותנין גרגיר. תוספתא פ"ב דנוכילתין: פליג אלא שמדליקין כהם: (יב) אין. ע"ש תוס' כ"ט
(יא) ומ"מ נהגו. כו"מ שם ל"א נ' הכא כו'. דר"ע לא

ברכת אליהו

שוהה ודולק בלילי שבת], עכ"ל. [ובהנהגות הגר"א שם
גורס: כדי שתאיר ותדליק. וזה מתאים למ"ש הרמ"א:
כדי שיהא דולק יפה בשבת. ועיין משנה ברורה סק"ב.
וראה ברמב"ם מהדורת שבתי פרנקל הל' שבת פ"ה ה"ו,
בשנויי נוסחאות שם ובליקוט שינויי נוסחאות שם].
(יא) כמ"ש שם לא ב הכא כו'. דר"ע לא פליג אלא
שמדליקין בהם.⁴

(יב) איתא בשבת כ"א: היינו טעמא דר"א (שאין מדליקין
בפתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה וכנ"ל בהערה 4) לפי
שאין מדליקין בפתילה שאינה מחורכת ולא בסמרטוטין
שאין מחורכין (שאין דולקין יפה — רש"י). וע"ש בתוס'

[ו"ל הרא"ש: ואע"ג דאיפסק לעיל דכל תשמיש אסור
לאורה צריכין לההיא דהרצאת מצות דהא דאמרינן לעיל
דאסור להשתמש לאורה היינו דוקא תשמיש קבוע דהרואה
אומר לשם תשמיש זה הדליקה ולא לשם מצוה אבל תשמיש
עראי לזה לא הדליקה ואשמעינן רב אסי דאף תשמיש עראי
של גנאי כגון הרצאת מצות אסור לפי שידין סמוכות לגר
לענין בהן יפה. וכן משמע לישנא דקאמר כנגד נר תנוכה.
ולא קאמר אסור להרצות מצות לאורה, עכ"ל].⁵

(י) תוספתא פ"ב דמכילתין. דאיתא בתוספתא דשבת פ"ב
ה"ו: נותנין גרגר [גירסת הגהות הגר"א: בול] של מלח
וגרים של פול על פי הנר בע"ש עם חשיכה כדי [שהיא

כאן באות ג', שמותר. דוקא כשיש עכ"פ נר אחד כשר בבית
שע"י מותר אפי' בחדר אחרי. אבל כשאין נר כשר אסור.
אולם שארי תאחרונים פירשו דאפי' אין נר כשר כלל מותר
להיאיר זהו — לשון המ"ב שם. וכתב בשע"ח שם סק"ו,
שכן מוכח מהגר"א. ונראה שההוכחה מהגר"א היא כך. שהרי
הסברנו בשם הדי"א שרבונו הוכיח שמותר להשתמש עראי בשבת
בנרות האסורים, מאז דמותר להדליק נרות חנוכה מפתילות
ושמינים שאסור להדליק בהם בשבת. שאם נאמר שתשמיש עראי
אסור, א"כ מדוע לא נחשוש שמא ישתמש בנר האסור ותשמיש
עראי. ומוכח מזה שתשמיש עראי מותר. והרי בנרות חנוכה
מותר להשתמש ארעי אפילו כשאין נר אחר. ומוכח שרבונו
טובר שגם בנר שבת מותר אף שאין נר כשר כלל. ובשע"ח
שם העיר שלדעה זו. [לשון אצל נרות האחרים דחוק קצת].

4 תנן בשבת כ"ב: פתילת הבגד שקיפלה ולא הבהבה (על
השולחנות כו' שמהא מחורכת ותדליק יפה — רש"י) ר"א אומר
טמאה היא וזהו מדליקין בה ר"ע אומר מהורה היא ומדליקין
בה. ובגמ' שם לא ב איתא — על הא דתנן שם כ"ב: כחם
על הנר וכו' חייב: — הכא בפתילה שצריך להבהבה עסקינן
(שלא הובהבה מבעוד יום וכיבוי זה צריך לגופו שיהא הלהב
נות לאחור בה כשיבא להדליקה — רש"י) דבההיא אפילו ריש
מודי דקא מתקן מנא. והו"א הסביר שהוכחת רבנו היא: מדקאמר

דמותר להשתמש לאורם כשהשמש עומד אצלם ושם הלא עומד
אצלם ממש ואפי' כתב הרמ"א דדוקא לצורך שבת וע"כ
משום דשם בנר חנוכה גופא לא בריא דהין לפי דעת רש"י
והר"ן כמו שכתב הגר"א וע"כ הכא לענין שבת מתמירין אם
לא לצורך שבת.

3 לכאורה נראה שכונת רבנו היא, להשוות דין נר שבת לנר
חנוכה: כמו שמותר להשתמש תשמיש עראי בנר חנוכה, כן
לענין שבת מותר להשתמש תשמיש עראי לאור נרות שבת
שאסור להדליק בהם.

והקשה ע"ז הדי"א: לכאורה משם אין ראיה דהלא בנר חנוכה
עיקר האיסור משום בזוי מצוה ולהכי אם הוא תשמיש עראי
דאי' לגר מותר משא"כ בשבת דהטעם משום הטיה אפשר
אם עושה נגד נר ושמן שאינו דולק יפה יכול להטות אף
בתשמיש עראי. ויתרין: אף הרא"ה הוא מהא דבחנוכה מותר
להדליק אף בשבת בפתילות ושמינים שאסור בשבת דעלמא
כמ"ש בס"י תרל"ג [צ"ל: תרע"ג. דאיתא שם דטעם היתיר
הוא: לפי שאסור להשתמש בנר חנוכה] ואמאי הלא אפשר
שישתמש תשמיש עראי דשרי בחנוכה ויבוא לירי הטיה ש"מ
דבתשמיש עראי שרי בכל שבת ול"ח להטיה. עכ"ל.
והמשנה ברורה בסק"י היא מחלוקת אחרונים, בענין מ"ש
הרמ"א, מותר לעשות אפילו אצל נרות האחרים. דעת הא"ר

רסה דין כלים הנתנים תחת הנר. ובו ד' סעיפים

באר הגולה

א שנת כ"ח וכת"ק.
ב שס.
ג נס גזה לס הנר
ד נסיר לו נחרסית ויותר
כלעיל מ"א.
ה סס ת"ג.
ו סס ת"ז.
ז תשנות הנלוים
בסס רב נטרונלי גלון.

א אין נותנין כלי מנוקב מלא שמן על פי הנר כדי שיהא נוסף בתוכו גזירה שמא יסתפק ממנו ויתחייב משום מכבה ואם חברו לו בסיד או בחרסית מותר דכיון שהוא כלי אחד (א) בדיל מיניה משום איסור שבת: ב ב לא ימלא אדם קערה שמן ויתננה בצד הנר ויתן ראש הפתילה בתוכה בשביל שתהא שואבת גזירה שמא יסתפק ממנו * : ג אין נותנין כלי בשבת תחת הנר לקבל שמן הנוסף מפני שהוא מבטל כלי מהיכנו ומותר ליתנו מבעוד יום והשמן הנוסף אסור להסתפק ממנו בשבת. הנה: ואסור ליגע נר דולק כשהוא תלוי לעיפ שאינו מטלטל (ב) ואין זו משום חוקה נגיעה בעלמא (ג) מכל מקום אסור פן יתנדנד קצת ונגיעתו ויטה (א"י): ד ונתנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות מפני שאין בהם ממש ואין כאן ביטול כלי מהיכנו אבל לא יתן לתוכו מים אפילו מבעוד יום מפני (ד) שמקרב זמן כיבוי הניצוצות (ה) ה ומכל מקום

ביאורי הגר"א

ורא"ש פ"ק דייט גסס ירושלמי גבי חלל כופין כו' וכלל
שלא יגע נזילה: (ד) שמקרב זמן. לשון המסגר:
(ה) ומ"מ כו' וי"א כו'. פלוגתא תליא גבי תירולים

רסה (א) בדיל. פסחים י"א ח' אליה דר"י יה"ה לרבנן
נכ"ה"ג: (ב) ואין בו. עירובין פ"ד ח' נטיילא
ונשתמשין בו נני מרפסת: (ג) מ"מ אסור. רי"ף

ברכת אליהו

הגבוהה עשרה למרפסת, מותר לטלטל מתוכה למרפסת.
ומוקי הגמ' שם דמירי שהבור מלא פירות שהן מוקצין
מחמת איסור טבל ואסורין לטלטל. ואפי"ה משתמשין בו
בני מרפסת [ושרי לטלטל חפץ לקבל משם הרי דכל שאינו
מדנדנד המוקצה שרי לטלטל עליו] — ד"א, וע"ל סימן רע"ז
ס"ג ומש"ש בסקי"ב וסימן ש"ח ס"ג ומש"ש בסקט"ו].
(ג) רי"ף ורא"ש פ"ק דירוש' בשם ירושלמי, גבי אבל כופין
בו' ובלבד שלא יגע בביצה. [ברי"ף בפנינו ליתא. וז"ל
הרא"ש בביצה פ"א ס"א: דתניא אחת ביצה שנולדה ביו"ט
ואחת ביצה שנולדה בשבת אין מטלטלין אותה וכו' אבל
כופה עליה את הכלי בשביל שלא תשבר וכו' ירושלמי
(פ"ה הל' א') ובלבד שלא יתא כלי נוגע בביצה, עכ"ל
הרא"ש. והטעם הוא: פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה].
(ד) [בבבא"ג סק"ד ציין לשבת מ"ו. ושם בעמוד ב' תנו:
נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים
מפני שהוא מכבה. ובגמ' שם איתא הטעם: מפני שמקרב
את כיבוי. והיה מקום לפרש דהכוונה שזה גורם יותר את
עצם הכיבוי. ומ"ש בשו"ע, "שמקרב זמן", זה לשון המחבר.
[וכונתו שזה גורם להקדים זמן הכיבוי. וברמב"ם הל'
שבת פ"ה ה"ג ליתא תיבת, "זמן"].
(ה) פלוגתא של המחבר וה"א — שמביא הרמ"א, תליא

ד"ה ולא, שכתבו: קשה כיון דתנא דאפילו בפתילה שאינה
מחורכת אין מדליקין כ"ש בסמרטוטין שאינם מחורכין ומיהו
בתוספתא גרס ולא בסמרטוטין אפי' מחורכין, עכ"ל. [ואם
כי שבתוס' לפנינו לא כתוב שכן הלכה, אבל הב"י הביא
דברי רבינו ירוחם בח"ב בשם התוס': דאין מדליקין
בסמרטוטין אפי' מחורכין. וסיים הב"י: ומדברי התוספתא
שכתבתי בסמוך הוא נלמד].

רסה (א) פסחים י"א א אליבא דר"י. דתנו בשבת כט ב:
לא יקוב אדם שפופרת של ביצה וימלאנה שמן ויתננה על
פי הנר בשביל שתהא מנטפת ואפי' היא של חרס (וטעמא
משום גזירה שמא יסתפק הימנו וכיון שהקצתו לנר חייב
משום מכבה — רש"י) ורבי יהודה מתיר אבל אם חברה
חיצור מתחלה מותר מפני שהוא כלי אחד. ובגמ' שם:
תנא אם חברה בסיד ובחרסית מותר והאנן יוצר תנן מאי
יוצר כעין יוצר. ובפסחים שם איתא דטעמא של ר' יהודה
הוא, "משום חומרא דשבת מבדל בדילי". ואע"ג דרבנן
פליגי עליה ואסרי כשלא חיברו, ולא ס"ל האי טעמא דמשום
חומרא דשבת מיבדל בדילי מיניה. מ"מ הו"ה לרבנן ככה"ג
— שחיברו לו בסיד או בחרסית — מותר, דכיון שהוא
כלי אחד בדיל מיניה משום איסור שבת.

(ב) עירובין פ"ד א כפיכלא. דאיתא שם שחוליית הבור

להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מהובבת דהא אין הלכה
כרבי אלעזר דשמותי הוא ועוד אמרינן לקמן הכא בפתילה
שצריך להבהבה וסגינן משמע דיכול להדליק אע"פ שאינה
מהובבת, עכ"ל. וכתב ע"ז הד"א: אמנם כ"ז לא הוי ראיה
רק ולא הוי מפסול פתילות אבל לכתחילה שפיר י"ל דצריך
לכדמשמע הלשון הכא בפתילה שצריך להבהבה משמע דבסתמא
כבר הבהבה מבעו"י וע' רא"ש, עכ"ל.
ומה שסיים רבנו "דר"ע לא פליג וכו". כונתו שלכאורה

הכא משמע דהמנהג להבהב מבעוד יום רק דהכא מיירי שלא
הובהב. ולי נראה שכונתו רבנו — בציני לגמ' זו — היא,
שמאחר שמוכח כמאן שאם מהבהבים את הפתילה, היא דולקת
יותר טוב, לכן נהגו להבהב "כדי שתהיה מחורכת ותאחזק בה
האור יפה". אולם עפ"י דברי הר"א מוטעמים יותר מ"ש הרמ"א
ומ"מ נהגו", שהרי כ"מ מלשון הגמ' שהמנהג היה להבהב,
וכנ"ל.
והתוס' שם כס א ד"ה רבא כתבו: וגיל דבחנם נהגו אנשים

מותר ליתן מים בעששית שמדליקים בה בערב שבת כיון שאינו מתכוין לכיבוי אלא להגביה השמן. הגם: וי"א אפילו מתכוין לכיבוי שרי מחלוקת שאין המים נעין אלא תחת השמן ולא
היו אלא גרם כיבוי וכן נוהגין (סמ"ג):

רסו דין מי שהחשיך לו בדרך. ובו י"ג סעיפים

א מי שהיה בא בדרך וקדש עליו היום והיו עמו מעות ויש לו חמורו וגם יש עמו אינו יהודי לא יניח כיסו על חמורו מפני שהוא מצווה על שביתתו אלא נותן כיסו לאינו יהודי להוליכו לו ולמוצאי שבת לוקחו ממנו (א) ב ואפילו לא נתן לו שכר על

ביאורי הגר"א

ה"ה כאן כיון שאין מחיצה מפסקת חסור אלא איש שאין מתכוין:
רסו (א) ואפי' לא נתן. ומדפריך גנו' מיט שרו כו' ולי נקנ' ה"ה דמי מתירין בכלל ע"ה השם נפיק אלא כיון דנלא נתן שכר נחל כמיט תוס' י"ט ח' ד"ה אלא כו' וע"ל סימן רמ"ז ס"ג א"ל בסתם כו'. וסוגר הרוננים

ברכת אליהו

מותר, אלא כל שנזכר להדיא לתוך המים אסור, וכל שאין נזכר להדיא כמו טלית שאחז בו האור מותר, ואפי' מתכוין. ה"ה כאן גבי עששיות, שאינו נזכר להדיא לתוך המים, רק לבסוף כשמתקרבת האש למים היא נכבית שרי אף במתכוין. דהוי כמו טלית שאחז בה האור בצד אחד, שמותר לתת מים בצד שני. וי"ש הרמ"א: וי"א אפי' מתכוין לכבוי שרי כו'. ולפי תי' השני של התוס', דבמחיצה של מים, כיון דאין מחיצה מפסקת אסור, והא דמותר בטלית, זה משום שאין מתכוין לכבות, רק רוצה שלא תתפשט האש, וא"כ ה"ה כאן בעששיות, כיון שאין מחיצה מפסקת אסור, אלא אי"כ שאין מתכוין אז מותר. וכמש"ש התוס': ומה שרגילים לתת מים בזכוכית שקורין לאמפ"א ונותנין עליה שמן בע"ש אין זה קריו קירוב כיבוי דכיון שאין מתכוין לכיבוי כלל אלא להגביה את השמן לא שייך למיגור מידי שמא יעשה בשבת ושרי אפילו לר' יוסי וכו'. וזו דעת המחבר כאן, שמותר רק באינו מתכוין.

רסו (א) מדפריך בגמ' שבת קנ"א — על הא דתנן שם: מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי — מאי טעמא שרי ליה רבנן למיתב כיסו לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאיתויי ד' אמות ברה"ר. ומוכח מכאן ש,אפי' לא נתן לו שכר ע"ז" מותר. דאי מיירי בקצץ ונותן לעכ"ם שכר ע"ז, הא ביה מתירין בכלל ע"ה השמש. כדתנן בפ"ק שם יז ב, דל"ב"ה מותר להתחיל בכל המלאכות עם השמש. וגם לענין שליחת אגרת ביד נכרי ערב שבת, איתא שם יט א דל"ב"ה

בשני תירוצים של תוס' בשבת מז ב ד"ה מפני. דתנן שם: נותנין כלי תחת הגר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה. ובגמ' שם איתא: לימא תנן סתמא כרבי יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור ותסברא אימור דאמר ר' יוסי בשבת בערב שבת מי אמר וכי תימא הכא נמי בשבת והתניא נותנין כלי תחת הגר לקבל ניצוצות בשבת ואין צריך לומר בע"ש ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה מע"ש ואין צריך לומר בשבת אלא אמר רב אשי אפי' תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבוי. והתוס' שם הביאו פיר"ח, מפני שמקרב כיבוי דהתם הוא דשרי לעשות מחיצה מכלים שיש בתוכן מים שאינו מכבה כלום עד שיתבקעו הכלים אבל הכא אין הפסק בין מים לניצוצות ומיד נכבות כשנפלות בכלי והוי כמחיצת מים דאסירא כגון מחיצת שלג וברד". והקשו ע"ז: דבירושלמי מוקי מתני' כר' יוסי אבל לרבנן אפי' מחיצות של מים מותר ובפ' כל כתבי (לקמן קכ ב) נמי שרי רבנן דר' יוסי בטלית שאחז בו האור מצד אחד ליתן עליו מים מצד אחר ואם כבתה כבתה. ותירצו: זגראה דלפי הש"ס שלנו יש לחלק דבמחיצה של מים אע"ג דאין דבר מפסיק מ"מ שרי שאין האש נופלת לתוך המים להדיא כי הכא שהמים תחת הניצוצות ומקרב כיבויין טפי ועוד דאיכא למימר דהש"ס שלנו אוסר במחיצות של מים לרבנן ומשום הכי מוקי מתניתין כרבנן ופליג אירושלמי ולא דמי לטלית שאחז בו האור מצד אחד שאינו אלא שלא תתפשט האור. וא"כ יוצא דלפי תירוצי הראשון של התוס' דגם במחיצה של מים

שאיין הלכה כר"א שמצריך להכבה מ"מ נהגו הנשים להדליק הפתילה ולכבותה כדי שתהא מחורבת ותאחז בה האור יפה. וכתב הב"י שזה דברי הרא"ש שכתב שם פ"ב סי"ח: ונוהגות הנשים להדליק הגר ולכבותה כדי שתהא מהובבת ויאחז בה הגר היטב ומנהג יפה הוא.

מדברי ר"ע חזונו שא"צ להבהב הפתילה. וכן הלכתא, וכמ"ש המחבר כאן שאין צריך להבהב הפתילה. וכמ"ש בבאה"ג סק"ע, שזה כר"ע. אבל גם ר"ע פליג רק ע"ז שאין מדליקין בה. והיינו דר"ע סובר שאין בזה פסול כשאר פתילות שאסור להשתמש בהם. אבל ודאי גם ר"ע מודה שלכתחילה מצוה להבהב. וזה מתאים לדברי הטור שכתב: וא"צ להבהב הפתילה

באר הגולה

ג שם והר"ש ורני
ירוסם נסם התוס'
ד שם נגמרה וכלשנה
קמל.
ה שם נמשנה.
ו שם נגמרה.
ז הרמב"ם שם [פ"כ].

זה (ב) ג ואע"פ שנתנו לו משחשיכה מותר ד אבל אם מצא מציאה אינו יכול ליתנה לאינו יהודי אלא א"כ באה לידו מבעוד יום דהשתא הוי ככיסו: ב ה אם אין עמו אינו יהודי מניחו על חמורו וכדי שלא יהיה חייב משום מחמר (פי' מנהיג את החמור) אי איכא עקירה והנחה ו מניחו לאחר שעקרה יד ורגל ללכת דלאו עקירה היא וכשהיא עומדת נוטלו הימנה ולאחר שתחזור ותעקור רגליה יניחנו (ג) ז וי"א שצריך ליתור מלהנהיגה בקול רם כל זמן שחכים עליה. הגם: (ד) והוא לא ירכיב על החמור

ביאורי הגר"א

נר"ש: (ג) וי"א שצריך. ז"נ פרק השוכר. את הפועלים ל' ז' הנהיגה נקול ולא התירו חלל מעשה חמור וכמ"ש אי הכי אפילו חמור נמי חמור רב פסל כל כו' וכמ"ס הוי מעשה צעמו: (ד) והוא. דשנות צעמו

ברכת אליהו

כאתי לידיה. שאף אם המציאה מונחת ע"ג קרקע, הרי יכול ליפול ולזכות בה. ועיין ברא"ש שם פכ"ד ס"א, שגם הוא כתב כעין זה. וז"ל שם: מדקאמר בגמ' אבל מציאה לא ואי מבעוד יום הרי כבר הגיע לידו ואף אם היא מונחת ע"ג קרקע יכול להגביה ולזכות בה וכו' עכ"ל. [אלא ודאי דמתנינן מיירי גם כן בשבת וע"ז איתא דמציאה לא בלא אתי ליד' ואסור לו להגביה ולזכות משום מוקצה אם לא שכבר בא לידו מבעוד יום דהוי ככיסו — ד"א].

(ג) ב"מ פ' השוכר את הפועלים צ ב: איתמר חסמה בקול (כשהיתה שוחה לאכול היה גוער בה — רש"י) והנהיגה בקול (בכלאים ואינו אותו במרדע — רש"י) ר' יוחנן אמר חייב וכו' עקימת פיו הויה מעשה (והוה ליה לאו שיש בו מעשה ולוקין עליו — רש"י). וכאן — לענין מי שבא בדרך — לא התירו אלא מעשה בחמור וכמ"ש אי הכי אפילו חמור נמי חמור רב פסל כל כו'. דבשבת קנג ב מוקי הגמ' — הך מתני' דשם: מי שהחשיך בדרך וכו' ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור — כשהיא מהלכת מניחו עליה כשהיא עומדת נוטלו הימנה. ופרקינן: אי הכי אפילו חמור נמי (יכול לעשות כן כיון דלאו איסורא דאורייתא היא גבי כיס שרי — רש"י). ומשנינן: אמר רב פפא כל שבגופו חייב חטאת בחברו פטור אבל אסור (כי עביד ליה איהו כוליה כגון מעביר ד' אמות ברה"ר אפי' עקרו מן הארץ דרך הליכתו חייב דהא איכא עקירת חפץ בידים וכו' אבל הכא הא עקר ליה הלכך כי עביד ליה חבריה הוי ליה שנים שעשאוה ואסור מדרבנן ולא שריות גבי כיס — רש"י) בחמורו מותר לכתחלה. הרי שהתירו רק כשעושה מעשה בחמור, ולא כשעושה בעצמו. ובה"ג — כשמנהיג החמור בקול — הוי מעשה בעצמו. [כמ"ש בב"מ הג"ל וחשיב כמו שהוא אותו החמור בידו ומוליכה אי"כ הלא עושה האדם ג"כ מקצת מלאכה ולא עדיף הוא מחבירו ואסור לו להנהיגה בקול כמו שהיה מנהיג הכיס הוא וחמורו ביחד — ד"א].

(ד) דהלא רכיבה בשבת היא שבות, גזרה שמא יתחוך זמורה. וגבי כיס התירו רק ע"י חמור, אבל השבות שעושה האדם בעצמו לא התירו אף משום פסידא. ופני"ל בסק"ג

דמתני' ליירי ונעמי מוקאמר ולעפ"י שנתנו משמע דע"כ ליירי ונעמי כפשט דמתני' וע"כ צריך ליתן ונעמי מוקאמר: (ב) ואעפ"י שנתנו. מוקאמרין חלל מציאה כו' ולא חמור כו' ולי ונעמי הרי יכול ליתל' ועיין

מותר אם קצץ. וכמ"ש בס"י רמ"ז ס"א ועמ"ש בס"ק א', ב'. וא"כ למה הווקצה הגמ' שם קנג א לטעם, "דאין אדם וכו'", הא בלא"ה ב"ה מתירין בכה"ג. אלא כיון דמיירי בלא נתן שבר ניהא שהגמ' הוצרכה לטעם, "דאין אדם וכו'". כמ"ש תוס' שם יט א ד"ה אלא א"כ כו', וז"ל: מתני' נמי דנותנים כלים לכובס ועורות לעבדן איירי נמי בקוצץ והא דפריך והלא קצץ לב"ה פריך. הרי דבלא קצץ אסור גם לב"ה, ולכן שפיר פריך שם קנג א: מ"ט שרו ליה רבנן וכו'. [וע"ז מתרצת הגמ': קים להו לרבנן דאין אדם וכו' אי לא שרית ליה אתי לאיתויי ד' אמות ברה"ר. דלולא טעם זה, היה אסור אף אם היה בדעתו לתת לו שחר]. וע"ל סימן רמ"ז ס"ב, ששם פסק המחבר: אם התנה עמו שיתן לו שכרו אע"פ שלא פירש כמה יתן לו דינו כקוצץ דסמכא דעת' דע"ז ובדיד' קא טרח אבל בסתם אע"פ שיש בדעתו שיתן לו שכר אסור דלא סמכא דעת' ובדישראל קא טרח. ועמ"ש בסק"ז. ודברי המחבר הם מלשון הרמב"ם הל' שבת פ"ו הכ"ב. [ולכאורה קשה על הרמב"ם דאכתי מנ"ל דמיירי בלא שחר הלא הרמב"ם דהוא לשון המחבר כ' אע"פ שנתנו משחשכה וא"כ שפיר י"ל דמיירי אף בנותן שכר וקצץ ואפ"ה שפיר מקשו מ"ט משום דבכל מקום אף בקצץ אין היתר ליתן רק בערב שבת אבל לא בשבת כמ"ש בס"י רמ"ז ס"א — ד"א]. וצ"ל דשוב הרמב"ם דמתני' איירי מבעוד יום. דמדקאמר הרמב"ם "ואע"פ שנתנו כו'", משמע דער כהן איירי מבעוד יום, כפשטא דמתני'. וע"כ צריך ליתן מבעוד יום. דאי מיירי בשבת, אסור משום מוקצה. וא"כ כשהקשתה הגמ' "מ"ט שרו ליה וכו'", ע"כ דמותר אף בלא קצץ. [אלא הרמב"ם הוסיף דאף אם נזדמן לו משתחשך, מותר ליתן לנכרי משום פסידא. וע"ל סק"ב מקור לדין זה, שמותר אף משחשיכה]. (ב) לעיל בסק"א תבאנו דברי המשנה והגמ' בשבת קנג א ומדאמרין שם: אמר רבא דוקא כיסו (דכיון דטרח בה שעי' טורח הוא משתכר חיים עלה ואי לא שרית ליה הא אתי לאיתויי — רש"י) אבל מציאה לא כו' ולא אמרו אלא דלא אתי לידיה (דמציאה לא אלא דלא אתי לידיה קודם שתחשך ולא הגביהה ולא זכה בה — רש"י) אבל אתי לידיה ככיסיה דמי. ואי מבעוד יום, הרי לעולם הוי

באר הגולה

ח שם נגמרה.
ט שם.
י שם.
כ שם צעיר וזה
הפסקה הלכות
נהדיל ופסק הרי"ף
והר"ש דענר כוור
ענר.
ל המנהיג [נפ' כ']
וה"ש דין [ז'] נשם
הרש"א והרמב"ן
ושאר יוספדים.
מ שם נגמרה.

אלה ילך צדגליו ואם הוא לריק ללאת הון לתחום מפני שמתירא מן הלסטים או שחר סכנה (ה) ואפילו הוא תוך התחום יכול לישב על החמור ולרכוב (ריב"ש ונ"י נשם תשנ"ז):
ג ה היה עמו חמור וחרש שומה וקטן יניחנו על החמור ולא יתננו לאחד מאלו:
ד ה היה עמו חרש ושומה יתננו לשומה לפי שאין לו דעת כלל: ה י שומה וקטן יתננו לשומה שהקטן יבא לכלל דעת כ חרש וקטן יתננו למי שירצה: ו (ו) ל יש אומרים שכשנותנו לאחד מאלו מניחה עליו כשהוא מהלך ונוטלה ממנו כשהוא עומד.
הג: (ז) ודוקא כשנותן להם משתיכה אלל כשנותן להם מצדד יום מותר ככל ענין: ז מ אם אין עמו שום אחד מכל אלו יטלטלנו פחות פחות מד' אמות (ח) ודוקא כיסו או מציאה

ביאורי הגר"א

שכח"ג אפי' מציאה דלא תתא לידו' והשינו הרמב"ד והרמב"ן ושיפ ועיין צונו וכינו ווייע שהלנו נעלו וכן הרמב"ן ונואלו של הרמב"ם ונפ' נהרל דעונות כוכבים (ע"ה) [ע' ח'] ולשיטת הפוסקים ל"ל המוציא שהוציא צגונג אלל הרמב"ם מפרש כפשטי' שולל וכינו פשטל

ברכת אליהו

ה"ז, שכתב שכתב"ג — שהוליד פחות פחות מד' אמות — שרי אפי' במציאה דלא אתא לידה. והשינו הרמב"ד [בהשגות שם פ"כ — במהדורת שבת פרנקל] והרמב"ן ושיפ. וז"ל הרמב"ן המוציא בכס"מ שם פ"ו: תימה דבגמרא משמע דבכיסו אם אין עמו נכרי ולא חמור מוליכה פחות פחות מד' אמות אלמא דבמוליכה איכא למיגזר יותר והוא התיר במציאה להוליכה ולא לתתה לנכרי ובהדיא חזינו בפרק המוציא תפילין דבמציאה לא התירו להוליכה כי אם בסכנה דתני ובסכנה מוליכה פחות פחות מארבע אמות. ויש לתרץ דמשום בזיון דכתבי הקדש אדם בהול עליהם ככיסו ומש"ה התירו במציאה דכיון דאין אדם בהול עליה לא אתי למיעבר בתחלת ד' אמות וצ"ע, עכ"ל. ועי' במ"מ שם פ"כ ובכסף משנה שם ושם ומגדל קוז שם פ"כ, שהליצו בעזו. וכן הרמב"ן בחידושו לשבת שם. ומוצאו של הרמב"ם הוא מפ' בתרא דע"ז. דאיתא שם פ"א: האמר (רבא אמר) לי איסור גיורא כי הוינן בארמיותן אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא (ולא ידענא) [ואינהו לא ידעו] דסבירא לן כרבי יצחק דא"ר יצחק המוציא כיס בשבת מוליכה פחות פחות מד' אמות. הרי להדיא דהמוצא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד' אמות אפי' שלא בא לידו. ולשיטת הפוסקים החולקים על הרמב"ם, וס"ל שאסור להוליך מציאה פחות מד' אמות כל היכא דלא אתי לידו, צ"ל שמגמ' זו אין ראייה. דמ"ש שם, "כמה כיסי קא משתכחי וכו'", לא מיירי במציאה. אלא כונת הגמ' למה שמוציאים היהודים מבתיהם בשכחה, ובר"ר גודע להם שמונה בכיסם דבר מה, והיה להם להשליכו. ואפי"ה הם מטלטלים פחות פחות מד' אמות. ועי' אמרו שם בגמ' דס"ל כר' יצחק. ולפי"ז לאג בדבירי ר' יצחק: המוצא. אלא צ"ל: המוציא. דהיינו שהוציא בשוגג ונזכר ברה"ר, וכנ"ל. אבל הרמב"ם גורס כג' שבפנינו: המוצא. ומפרש כפשיה שמצא מציאה. וא"כ מוכח, שגם במציאה הדין הוא שיתלטלנו פחות פחות

לא התירו ככ"ל: (ה) ואפי'. עט"ז: (ו) י"א שכשנותנו. תוספות ד"ה וי שהשק"ן והה"ל דפטי' אלל קטן שגל כו' דקטן העושה כו': (ז) ודוקא כו'. וכמ"ס ה' צ' ה' טעון לולכין כו' ועמ"ס: (ח) ודוקא כיסו כו'. לאפקי מהרמב"ם פיו ופי"כ מה"ל שנת ש"כ

עפ"י דברי הגמ' בשבת קנ"ג ב: כל שבגופו חייב חטאת בחברו פטור אבל אסור וכו'.

(ה) עמ"ז סק"נ שכתב: פ"י ואז אין איסור בהולך ברגליו אלא דוקא אם רוכב אפ"ה יכול לרכוב מחמת סכנה.

(ו) תוס' בשבת קנ"ג א ד"ה מי שהחשיך מזה דפטי' אבל קמן שבא כו' דקמן העושה כו'. וז"ל התוס': אע"ג דאמר לעיל בפרק כל כתבי (קכ"א) גבי קטן שבא לכבוד דקטן העושה לדעת אביו אסור מיהו הכא לא מיירי כגון דעביד הקטן עקירה והנחה אלא כדאמרינן לקמן גבי חמור כשהוא מהלכת מניחו עליה וכשהיא עומדת נוטל הימנה. [מלשון התוס' משמע דרק בטן אסור להניח כשהוא עומד אבל בהרמב"ן ובמ"מ ורשב"א איתא בכל אלו צריך להניח כשהוא מהלכין וגראה הטעם דהיכא דעושים מעצמן בזה יש חילוק דקטן עושה ע"ד אביו משא"כ בחרש ושומה אבל כשאומרים לו לעשות המלאכה אז המה כולם עושים ע"ד המצוה להם ולהכי כאן ליתן להם בידים להוליך הכיס בזה שיה חרש ושומה לקטן ואסור ליתן כשהוא עומד — ד"א].

(ז) ובמ"ש בשבת ה' ב: ה"י טעון אופלים ומשקין ונכנס ויוצא כל היום כולו אינו חייב עד שיעמוד. והרמב"ם הביא דין זה בהל' שבת פ"ג ה"ח. וכתב: לפי שעקר ולא הניח. והר"ה אם הניח ולא עקר. ולכן אם נותן להם מבעוד יום מותר בכל ענין, שאף אם יעמד, תהי' כאן הנחה בלא עקירה, שהרי עקירה היתה מבעוד יום. ועמ"ס [סק"ח, וז"ל: דדוקא כשנותן להם בשבת הוי כמאכיל להם נבילות בידים אבל כשנותן להם מע"ש אף על גב דבעלמא אסור משום הפסד התירו כ"כ המ"מ מדסתם הרמב"ם וכתבו הרמב"ן והרשב"א ושאר מפרשים דאפי' מע"ש צריך לעשות כן ואפשר שגם דעת הרמב"ם כן אלא שנקט ל' הגמ' כמנהגו עכ"ל המ"מ וא"כ צ"ע למה הקיל רמ"א מאחר שדברי הגאונים מפורשים לאיסור ודברי הרמב"ם סתומים, עכ"ל. ועיין בחמד משה, במחצית השקל ובפמ"ג].

(ח) לאפקי מהרמב"ם בפ"ו מה"ל שבת הכ"ב ושם פ"כ

באר הגולה

ג רנ"י ירושל' ח"א
נכס י"ז מפרס"ס.
ס ע"ס נמשנה.
ע ס"ס קנ"ה.

שכאה לידו אבל אם לא באה לידו לא: ח (ט) נ יש אומרים דדוקא מי שהחשיך לו בדרך שהיה סבור שעדיין יש שהות ביום אבל מי שיצא מביתו סמוך לחשיכה ושכח והוציא לרשות הרבים לא התירו לו שום אחד מהדרכים האלו: ט ס הגיע לחצר החיצונה (י) המשתמרת נוטל מעל החמור כלים הניטלים ושאונם ניטלים מתיר את החבלים והשקים נופלים ע ואם היתה מעונה כלי זכוכית שאסור לטלטלם כגון שהם כוסות של מקיז דם (יא) שאין ראויים בשבת לכלום לפי שהם מאוסים

ביאורי הגר"א

דנ"ו כמה כיסי ומשתכח' נשוקל. והטעם כיון שחוקמה לדאורייתא לו אין חילוק בין כיסו לו מזילת. חלל נכסיו ט' ח' משמע כדברי החולקין ועיין רמ"ש שם ועי' סימן: (ט) י"א דדוקא. קמ"ט נ' ואפי' שכן לא ולא התירו

ברכת אליהו

בשבת דרך לעשות במציאה. אלא ש"מ דאסור והא דאמר' בריש מי שהחשיך (קנ"ג א) דוקא כיסו אבל מציאה לא. לאו דוקא ליתן לנכרי או להוליכו פחות מד' אמות אבל להגביה שרי אלא אף להגביה אסור משום איסור מוקצה, עכ"ל. ועיין להלן פט"ף י"ג, שגם שם פסק המחבר דלא כרמב"ם. ועמשי"ש בסק"יח. [ועיין ברמב"ם מהדורת שבתי פרנקל מש"ש בפ"ו מפירוש קדמון מצרים].

(ט) שבת קמ"ב ב, ואפי' שכן לא. דאיתא שם: א"ר אושעיא שכה ארנקי בחצר מניח עליה ככר או תינוק ומטלטלה אמר רבי יהודה בר שילא אמר ר' אסי פעם אחת שכחו דסקיא מלאה מעות בסרטיא ובאו ושאלו את ר' יוחנן ואמר להן הניחו עליה ככר או תינוק וטלטלו אמר מר זוטרא הלכתא ככל הגי שמעתתא בשוכח רב אשי אמר אפי' שכת גמי [לא] ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד. והלכתא כרב אשי, כמ"ש בס"י ש"א ס"ה. הרי דאף בשבת, לא התירו בדרכים אלו — ככר או תינוק. ואפי' רבי יוחנן — דמתיר שם לטלטל ע"י ככר או תינוק — לא התיר הולכת המעות ברה"ר, אלא במחיצה של בני אדם, דלא כרש"י שם. דרש"י כתב שם בד"ה הגיחו עליה ככר או תינוק: דלישתרי לטלטלה אגבייהו תוך ד' אמות וטלטלוה פחות פחות מד' אמות או במחיצה של בני אדם כדאמרין בעירובין (מג ב). דלפירש"י שכת, "פחות פחות מד' אמות" קשה, מה שהשיבתי ע"י חכבר בטול"ל, פגם כחוצאה — רש"י א"כ כשם הרמב"ם שם קנ"ג א. [וה"ל הרמב"ם בחידושו של שם: ורש"י ז"ל כתב בפ' נוטל גבי ארנקי הגיחו עליו ככר או תינוק וטלטלוה פחות פחות מד' אמות או במחיצה של בני אדם ולא מסתברא כלל ולמה יאסרו טלטול אפי' ע"י ככר או תינוק מאחר שהותר להם פחות פחות מד' אמות דהוא איסור חמור ממנו. ועוד היאך יוסיף בהעברה שלו הככר הזה אלא במחיצה של בני אדם קאמר ולא שרו ל"י כלו' אפי' בשל דבריהם וכו', עכ"ל. וע"ע מ"ש בזה הד"א].

(י) [בבא"ג סק"ס ציין למשנה. והיא בשבת קנ"ג א: הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים וכו'. ומ"ש המחבר „המשתמרת", הוא מלשון] רש"י שם שכתב בד"ה לחצר: שהוא מקום המשתמרת. (יא) דכלא"ה — אם הם ראויים לאיזה דבר, אף שהוא

מד' אמות. וכ"מ פשטא דגמ' שאמרה: כמה כיסי קא משתכחי בשוקא. [לדידהו איך שייך לתמוה דלא משתכחי כמה כיסי דמהיכא תיתי לומר דישאל יוצאו מעות וכיסים בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים בשוגג אבל הרמב"ם ניהא דתמה איסור גיורא דהלא א"א שלא יפול איזה כיסים מעובד כוכבים ואם היו הישראלים משמרים שבת הלא היה משתכח זאת בשוקא וע"י אמר דיסמכו על ר' יצחק דמציאה יוכלו להוליך פחות מד' אמות — ד"א. ובשול"ת חתם סופר או"ח סימן פ"ב הוסיף הוכחה לגירסת ופי' הרמב"ם. דאי לגירסת ופי' החולקים על הרמב"ם, היה לו לומר המוציא כ"סו בשבת ועוד מתני' דריש פרק מי שהחשיך ה"י לו לאתויי אלא ע"כ כהרמב"ם ואמציאה דלא אתי לדידה קאי דלית ליה תקנתא אלא טלטול ואפי' מוקצה גמי דאכיס קאי ותמהתי על הראשונים שלא עמדו בזה. וגם בא"ר ס"ק ט"ז כתב שמקור דברי הרמב"ם מגמ' דע"י חנ"ל. וגם הוא כתב שזה תלוי אם גורסים. המוציא או המוציא. וגם בקרבן נתנאל שעל הרא"ש שם פכ"ב ס"א אות ג', ובצפנת פענח על הרמב"ם שם ושם ובמרומי שדה שבת שם כתבו שמקור הרמב"ם הוא מגמ' דע"י חנ"ל. וע"ע מש"ש בזה. ובקרבן נתנאל כתב ג"כ שזה תלוי אם גרסינן שם בגמ', „המוציא" או „המוצא". וראה גם מ"ש בזה בישועות יעקב כאן אות א', ובמעשה רוקח על הרמב"ם שם]. והטעם ש"ל הרמב"ם — שבנתינה לעכו"ם מותר ליתן רק מעות שבכיסו ולא מציאה, ולענין לטול פחות מד' אמות התירו בין בכיסו ובין במציאה — כיון שארנקיהם רבנן משום פסידא אדינא דאורייתא דדוקא ד' אמות אסור אבל פחות מותר, או אין חילוק בין כיסו או מציאה, ואף במציאה מותר כה"ג. [משא"כ בנתינה לעכו"ם דהיא בפרהסיא כמ"ש הרמב"ם בעצמו לחכמי לובלי — ד"א].

אבל כמ"מ א משמע כדברי החולקין על הרמב"ם. דאיתא שם: א"ל רב אשי לרב כהנא אלא מעתה הגביה ארנקי בשבת שאין דרכן של בני אדם להגביה ארנקי בשבת הכי גמי דלא קני וכו'. ועיין רא"ש שם פ"א סכ"ב, שכתב על דברי הגמ' חנ"ל: מכאן מוכח דאם מצא ארנקי בשבת דאסור לטלטל אע"פ שהיה ירא שמא יקדמנו אחר. דאם היה מותר היכי מדמי ליה לרכיבה בעיר דאין דרך לעשות אפי' במציאה דהא אפשר בהנתגה אבל הגבחה ארנקי

באר הגולה

פ זיגט ט"ו.
ז שבת ק"ג.
ק ה"ו ס"ס נ"ס
הרמב"ן.

ואם יפלו לארץ ישברו מניח תחתיהם כרים וכסתות ודוקא במשאות קטנים שיכול לשמטן מתחתיהן אבל אם הם גדולים שאינו יכול לשמטן הכרים מתחתיהן אסור להניחם תחתיהן מפני שמבטל כלי מהיכנו (פי' מהשתמש סהיה מוכן לו) אלא פורקן בנחת שלא ישברו (יב) ולא יניחם על הבהמה משום צער בעלי חיים: י (יג) פ חשכה לו בדרך ותפלין בראשו או שיושב בבית המדרש בשדה וחשכה לו מניח ידו עליהם עד שמגיע לביתו ואם יש בית סמוך לחומה שנשמרים בתוכו מניחן שם: יא ז היתה חבילתו מונחת על כתיפו וקדש עליו היום רץ תחתיה עד ביתו ודוקא רץ אבל לילך לאט לא כיון דלית היכרא אתי למעבד עקירה והנחה דומנין קאי ולא אדעתיה אבל רץ אית ליה היכרא וכי מטי לכיתיה כי היכי דלא קאי פורתא ואשתכח דקא מעייל מרשות הרבים לרשות היחיד זריק לה כלאחר יד דהיינו שלא בדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחריו: יב (יד) ק י"א דדוקא בחבילה

ביאורי הגר"א

ולא כו' ר"ל נכ"ע דמזלמתינן ס"ס והאיכא כו' מ' דלמ"ד זער נע"מ דלמתינן נ"ר"ל לפורקן: (יג) חשכה כו' או. כפירש"י ס"ס ולעיל ס' ל' ס"ד כתב כפי' תוס': (יד) י"א דדוקא. מזלל הזכיר צמחיתין היתר זה ולא נגמ' דלמתינן ס"ס כו': (טו) וי"א דה"ה. ונמקום

לכלום. דנל"ה ויותר דק"ל צדק צנת צמחיתין וצמחיתין מילום כ"ס אלף משום דל"ן כו' וכמ"ש מ"ו ח' צנרנ"ל דנפטל משום דה"ו לכסויי כו' ה"ל לל"ה ל"ל: (יב) ולא יניחם כו'. ר"ל אפי' לנעט כלי מהיכנו ויותר דק"ל צנר נע"מ דלמתינן כמ"ס צפ"כ דנ"מ (ל' ח') (ל"ה) וז"ש

ברכת אליהו

עליו חמה מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו היה יושב בבית המדרש ותפלין בראשו וקדש עליו היום מניח ידו עליהן עד שמגיע לביתו. ודברי המחבר הם כפירש"י שם דבשניהם מיירי בע"ש. וכיון ששבת לאו זמן תפלין הוא, כשבא בדרך ושקעה חמה, התירו לו להביאם לעיר כלאחר יד. ולעיל סימן ל' פ"ד — לענין לילה — כתב המחבר כפי' תוס' שם ד"ה היה, ד"ה' בא בדרך וכו', קאי בחול, מדלא קתני, וקדש עליו היום". והואיל ושקעה חמה יש לו לסלקן וקמ"ל דלילה לאו זמן תפלין הוא — לשון תוס' שם. וז"ה יושב בבית המדרש וכו', קאי אערב שבת. [וכאן מביא השו"ע האי חשכה לענין שבת כפירש"י דלענין דינא לא פליגי רק בפי' הברייתא — ד"א].

(יד, טו) איתא בשבת קנ"ב: היתה חבילתו מונחת לו על כתיפו רץ תחתיה עד שמגיע לביתו וכו'. והדעה הראשונה שבשו"ע סוברת, דדוקא בחבילה התירו לעשות כן אבל לא בכיסוי. וכתב הר"ן בשם הרמב"ן דדוקא בחבילה הוא דשריא הכי לפי שאין דרכו של אדם לרוץ עמה ומאן דעבד הכי אית ליה היכרא טובא. וראייה לכך, מדלא הזכיר במתני' שם עמוד א' היתר זה, רק הזכירו שם — לענין כיסוי — היתר לתת כיסוי לנכרי או להניחו על התמור. וגם לא הזכירו בנ"מ שם. דאמרו שם עמוד ב': אין שם לא נכרי ולא חמור כו' מוליכו פחות פחות מד' אמות. ולא הזכירו היתר של ריצה, ש"מ דההיתר של ריצה הוא רק בחבילה.

ומ"ש המחבר, וי"א דה"ה לכיסוי, היינו במקום שאין יכול מאלו האופנים הנ"ל — נתינה לנכרי או הנחה ע"ג חמור. ודעה זו סוברת, דלפ"ן בשבת שם הזכירו לענין כיסוי, רק האופנים נתינה לנכרי והנחה ע"ג חמור, ולא הזכירו היתר

מאוס — מותר לסלט. דק"ל בפ"ק שבת קנ"א כר"ש, דשרי במסקנה מחמת מיאוס. וכמ"ש בסימן רע"ט ס"ו וכמ"ש בסקט"ו. אלא כאן — משום דאין ראוי בשבת לכלום — אסור אף לר"ש. וכמ"ש שם מ"ו א בשרא דנפשא, משום דחזי לכסויי כו'. דאיתא שם: רבה ורב יוסף דאמרי תרווייהו שרגא דנפשא גמי שרי לסלטולי א"ל הואיל וחזיא לכסויי בה מגא. משמע הא לא"ה לא. — שאם אינו ראוי לכיסוי אסור. [ושם הוא אליבא דר"ש כמ"ש בתוס' שם ד"ה דנפשא — ד"א].

(יב) ר"ל אפי' לבטל כלי מהיכנו, אם א"א לו לפרוק בנחת, מותר להניח תחתיהן כרים וכסתות משום צער בעלי חיים. דק"ל צער בעלי חיים דאורייתא, כמ"ש בפ"ב דב"מ לא א. דאיתא שם: דאי כתב רחמנא פריקה הוה אמינא משום דאיכא צער בעלי חיים וכו' אבל טעניה דלא צער בעלי חיים איכא וכו'. וכמ"ש בחושן משפט בסימן רע"ב ס"א, וכמ"ש בסק"א. וז"ש המחבר: ולא יניח על הבהמה משום צער בעלי חיים. ור"ל בכל ענין — [אף שיהי' צריך להניח כרים וכסתות — ד"א]. דמדאמרינן בשבת קנ"ב: חמורו של ר"ג היתה טעונה דבש ולא רצה לפרוקה עד מוצאי שבת למוצאי שבת מתה וכו' ויבא כרים וכסתות ויניח תחתיהן מטפני ומבטל כלי מהיכנו והאיכא צער בעלי חיים קסבר צער בעלי חיים דרבנן. משמע דלמ"ד צער בעלי חיים דאורייתא צריך לפרוק, אף שמבטל כלי מהיכנו. [דכיון דצריך לפרוק משום צער בעלי חיים וא"א לו לפרוק בנחת וצ"כ ישבר להכי משום הפסד מותר לו הטלטול כמ"ש בס"א וטוב יותר בלי ליטול בידים לבטל הכלי מהיכנו — ד"א].

(יג) ביצה טו א: היה בא בדרך ותפלין בראשו ושקעה

באר הגולה

התירו לעשות כן אבל לא בכיסו (טו) ר' ויא' דה"ה לכיסו. הגה: (טז) ומי ששכח כיסו עליו נשצת אם הוא נציתו יכול לילך עמו לחדר להחזיר חגורו וליפול שם להנציחו (יז) ואם הוא נצוק אסור להנציחו נציתו רק מתיר חגורו נצוק והוא נופל ואומר לאינו יהודי לשומרו ואם מנציחו הניח לשון ב' הסברות ולא הכריע.

ביאורי הגר"א

הוא ומי ששכח שם וריחו נודף וכו' ורמ"א מוסיף נספח דשבת ארצות שונותי כו' מקום נזנע כו' ואף שנתק צמיח ליישנו לא נראה דבריו כלל וכלל וכן בתוספתא סוף פסוקה שמשלכת הפתילה מידה נקצלת שבת: (יז) ואם הוא בשוק. כנ"ל ס"ח:

שליח יכול מאלו האופנים הנ"ל ולכן לא הזכירו וע' ויא' (טז) ומי ששכח כו' אמר. ויא' ח' נצריך לתקומו אלמלא כיון שהוא כבר נציתו יכול להוליכו לכיסו שיראה ואין נשום אסור טלטול. חז"ל לא דעו התחלת הטלטול הוא נציתו וכל הטלטול הוא נציתו משא"כ כן שצ"ס:

ברכת אליהו

שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזון הכנסת להוליך שופרו לביתו אמר לו אם כן נתת דבריד לשיעורין אלא מקום צנוע יש לו לחזון הכנסת בראש גגו ששם מניח שופרו וכו'. [ור' יוסי רצה להוכיח שבזמן התקיעות צדיין לא נכנסה שבת, מזה שהתירו לחזון הכנסת להוליך שופרו לביתו. ואם נאמר שאם הוא כבר בידו מותר להוליכו אין הוכחה מזה. שהרי י"ל דלעולם עם התקיעות הוי כבר קבלת שבת, ואפי"ה מותר לחזון הכנסת להוליך שופרו לביתו, כיון שהוא כבר בידו. וכן ממה שהגמ' מסיימת, "אלא מקום צנוע כו'", מ' שאף שהמוקצה (השופר) בא לידו בהיתר, אפי"ה כשהחשיך אסור לו להוליכו לביתו, ומניחו מיד בראש הגג. דאם נאמר שאם המוקצה כבר בידו מותר לו להוליכו לכל מקום שירצה, אי"כ היה צריך להתיר לו לטלטל השופר לביתו. אלמא דדוקא בכלי היתר מותר לו להניחו בכל מקום שירצה, וכדמוכח משבת מג א. אבל דבר מוקצה אסור לטלטלו, אף שבא לידו בהיתר]. ואף שנדחק במ"א סק"ט ליישבו, וכו' שאמנם מותר לטלטל את הכיס לחדר שירצה בכה"ג ששכח כיסו, אבל לכתחילה עדיף שלא יעשה כן, וכדמוכח מהגמ' דשבת לה ב הג"ל, שהצריכו להמתין לקבל שבת עד שיצניע התוקע את השופר. מ"מ לא נראה דבריו של המ"א כלל וכלל. וכן בתוספתא סוף פסוקה שמשלכת הפתילה מידה נקצלת שבת. וז"ל התוספתא שם פ"ד ה"ז: ג' להבדיל בין קודש לחול חזון הכנסת כו' גמר מלקרות אפי' מיחם בידו אין טומנין אלא מניחו בארץ אפי' נר בידו אין נותנו על גבי מנורה אלא מניחו ע"ג הארץ וכו'].¹

(יז) כנ"ל בס"ח, דמי ששכח והוציא לרשות הרבים לא

דרץ, [דכל זמן שאפשר בפחות מד' אמות אין היתר ברץ — ד"א]. ועמ"א [סק"ח שכתב כן. דההיתר בכיסו ברץ, היינו במקום שאין יכול להוליכה פחות פחות מד' אמות. וע"ע מ"ש].

(טז) בשבת מג א מקשה הגמ' למ"ד אסור לבטל כלי מהיכנו, מכמה ברייתות שמשמע מהן שמותר לבטל. ומשנינו: בצריך למקומו (להשתמש במקום הכלי ומתוך שיכול לטלו לצורך מקומו מוליכו למקום שירצה — רש"י). אלמא כיון שהוא כבר בידו, יכול להוליכו לכל מקום שירצה אף שיבטלו מהיכנו, והו"ה כאן, כיון שהפך הוא בידו, יכול לילך עמו לחדר וכו', ואין בזה משום אסור טלטול. [ולח"כ כתב ג"כ כאן הרמ"א דכיון דהכיס עם המעות כבר עליו מותר לו ללכת אף לחדר אחר בכל מקום שירצה — ד"א]. אבל לא נראה. דשם התחלת הטלטול הוא בהיתר — דהכלי אינו מוקצה, וכל הטלטול הוא בהיתר, כיון שעד ההנחה אין אסור. וכל האיסור הוא רק בהנחה, כי בהנחה הוא מבטל הכלי מהיכנו. בזה שפיר אמרינן דכיון דהנחילת וההולכת בהיתר — לצורך מקומו, לכן מותר לו להניח בכל מקום שירצה, אף שעי"ז הוא מבטל הכלי מהיכנו. משא"כ כאן שהתחלת הטלטול בשבת באיסור הוא, ואיך נתיר לו לטלטל את המוקצה עד החדר. וכי בשביל שעשה איסור אחד, ולא השליך הכיס קודם שהחשיך, נתיר לו ג"כ להוליך המוקצה למקום אחר. וכי, מי שאכל שום וריחו נודף יחזור ויאכל שום אחר כדי שיהא ריחו נודף — לשון הגמ' בברכות נא א. ואף דלכתחילה, נשלת הכיס היתה בהיתר, כי בטל מבדיו יום; מ"מ מיד כשקידש היום, הטלטלה הוא באיסור, והוא מחוייב להשליכו. וראייה, ממי"ש בספ"ב דשבת לה ב: אי"ר יוסי (בר) [ברכי] חנינא

מחמת איסור טלטול, כ"ה בנר. ומ"ש רבנו בס"י התוספתא לענין כיבוי, זה מק"ו, דאם יש איסור מצד טלטול, עכ"ל שאסור לכבות. ועיקר הרא"ה היא, שאם ע"י הדלקת נרות הוי קבלת שבת, לכן צריכה להשליך הפתילה מידה ואסור לכבות. ועל עצם השאלה נבטל מוקצה בהיתר, אי שרי להוליכו, כיון שהוא כבר בידו, עיין סימן ש"ח ס"ג ששם פסק המחבר: כלי שמלאכתו לאיסור מותר לטלטלו בין לצורך גופו וכו' בין לצורך מקומו וכו' ומותר לו לטלטל משם ולהניחו באיזה מקום שירצה. והמג"א שם בספ"ז כתב: ונ"ל דאפילו שכן ונטלה בידו רשאי לטלטלו יותר. וחידושו של המג"א הוא שאף היכא שנטלו בשבת — בשעה שהי' כבר מוקצה, רשאי לטלטלו יותר.

1 לעיל בסימן רס"ג כתב המחבר: לבה"ג כיון שהדליק נר של שבת חל עליו שבת ונאסר במלאכה ועל פי זה נזהגות קצת נשים שאחר שברכו והדליקו הנרות משליכות לארץ הפתילה שבין שהדליקו בה ואין מכבות אותה. ורבנו שם בספ"א ציין לתוספתא זו. ולכא"ר משמע מדבריו רבנו שמפרש דהא דמטליה, היינו כדי שלא יכבנה. ובא"מ מי שמפרש את התוספתא, שמחמת איסור טלטול צריך להשליך הפתילה ארצה. וי"ל שכאן הביא רבנו ראייה מהתוספתא שמשלכת הפתילה מידה נקצלת שבת, דזה משום אסור טלטול. וההוכחה היא מהך ששם בתוספתא איתא גם הדין של חזון הכנסת, שהביא רבנו וכמבואר בפנים. ומי שכמו שלענין חזון הכנסת הוא

באר הגולה

ש הרא"ש והר"ן
נפ"ק ותלמידו וז"ל
פוסקים.
א טור.
ב שם מהלך דרבי
יוסי שנת ק"ח.
ג שם נוספות
והרא"ש מהלך דרבי
של שנת נ"ט נרכות
כ"י.

אין לחוש (לגדלה מס' זינה ציי סימן ש"ט) וע"ל ס' ש"י חס הכיס תפור ננצו מה דינו :
יג (יח) ש מצא ארנקי בשבת אסור לימלו אף על פי שירא פן יקדמנו אחר :

רסו דיני התפלה בע"ש. ובו ג' סעיפים

א (א) בתפלת המנחה דערב שבת אין נופלים על פניהם : ב ב מקדימין להתפלל
ערבית יותר מבימות החול (ב) ג ובפלג המנחה יכול להדליק ולקבל שבת בתפלת
ערבית (ג) ולאכול מיד. (ועיין לעיל סימן רל"ג כיצד משערין שיעור פלג המנחה) :

ביאורי הגר"א

א ת כו' : (ב) ובפלג. אליבא דר' יהודה כתיב נגמ'
נהדיל וקומיל דלף נשנת ולין זו הקדמה כוונתו צ"ל
רס"ג ס"ד וס' רס"א ס"א ס"ג נהגיה : (ג) ולאכול

(יח) מצא ארנקי. מהלך ד"מ ט' ח' דלא כרמז"ס כ"ל
ס"ז :
רס"ז (א) בתפלת המנחה. וי"ק כ"ז ח' מלימתי זוקפין

ברכת אליהו

בשבת כג ב — לענין הדלקת הנר : — ובלבד שלא יקדים.
אפי"ה יכול להדליק מפלג המנחה, ואין זו הקדמה במה
שמדליק מפלג המנחה. כמש"ל בפס"מ רס"ג ס"ד : ואם רוצה
להדליק נר בעוד היום גדול ולקבל עליו שבת מיד רשאי
כי כיוון שמקבל עליו שבת מיד אין זו הקדמה ובלבד
שיהא מפלג המנחה ולמעלה וכו'. וכן בפס"מ רס"א ס"א
בהג"ה הזכיר, שאפשר לקבל שבת שעה או ב' קודם חשכה.
[וע"ש בבה"ל ד"ה שעה]. וכמש"ש פ"ב בהג"ה : ואם
רוצה להקדים ולקבל עליו השבת מפלג המנחה ואילך
הרשות בידו. ועמש"ש בסק"ב. [ועמ"א סק"א. ומשמע
מדברי המ"א דאפילו הנוהגין להתפלל מעריב בזמנה מותרים
להתפלל בליל שבת מבעוד יום ובלבד שיהי' מפלג המנחה
ואילך דכיון דמצותה להוסיף מחול על הקודש וכבר קבל
שבת עליו יכול לסמוך על דעת הסוברים דהוי כלילה לענין
תפלה אך הנוהג כן יזהר עכ"פ בע"ש להתפלל מנחה קודם
פלג המנחה כדי שלא יהי' תרתי דסתרי אהדי — לשון
המשנה ברורה בסק"ג].

(ג) ברכות כז ב : דאמר רב נחמן אמר שמואל מתפלל
אדם של שבת בערב שבת ואומר קדושה על הכוס. [והלא
שמואל עצמו ס"ל בפסחים ק"א א דאין קידוש אלא במקום
סעודה. הרי שגם יכול לאכול מיד. והיינו דכיון דקבל עליו
שבת והוסיף מחול על הקודש נחשב כשבת לענין זה דיכול
לקדש ולאכול מיד ויכול לגמור סעודתו מבעוד יום —
לשון המשנה ברורה בסק"ה. ועמ"א סק"ב ובט"ז סימן רצ"א
סק"ו].

אין כתב : ועיין בבאור הגר"א שכתב מקור לדין השו"ע ממו"ק
כ"ז לענין זקיפת המטה בע"ש בתיב' ד"ה מן המנחה
ובר"ן שם הסכים דהוא ממנחה קטנה ופ"מ אין לזו מוברי
הפמ"ג שכן מבואר ביו"ד סימן ת"א סעיף ו' בהג"ה. ובכ"פ
החיים סק"ב כתב : ואפי' אם מתפללין מנחה גדולה אין
נופלים על פניהם משום דתוספת קדושת שבת מתחיל להתגלות
דע"ש תיכף אחר שעה חמישית מן היום כמ"ש בשער הדבר
דף ס"ב ע"א יעו"ש. וע"כ האוכל פת ביום ו' משעה חמישית
ולמעלה אין לומר על נהרות בבל כ"א שיר המעלות בשבוע וכו',
עכ"ל.

התירו לו לסלטל באף אחת מהדרכים המנויות בס"ו. ועמש"ש
בסק"מ.

(יח) מהלך ד"מ ט' א. דאיתא שם : שאין דרכן של בני
אדם להגביה ארנקי בשבת. וכתב שם הרא"ש פ"א סכ"ב,
שמכאן מוכח שאם מצא ארנקי בשבת אסור לסלטלו אע"פ
שירא שמו יקדמנו אחר. ולעיל בסק"ח הבאנו דברי הרא"ש.
וזה דלא כרמז"ס בהל' שבת פ"ו הכ"ב ופ"כ ה"ו. דמתיר
במוצא מציאה אף שלא אתא לידיו, להוליכה פחות פחות
מ' אמות. ופנ"ל בסעיף ז', וכמש"ש בסק"ח.

רס"ז (א) מ"ז כז א — לענין זקיפת המטות באל — :
ח"ר מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת מן המנחה
ולמעלה. הרי שמתפלת המנחה — שהיא סמוכה להכנסת
שבת — כבר זוקפין את המטות כמו בשבת. והו"ה לענין
נפילת אפים¹.

(ב) אליבא דר' יהודה, דס"ל בברכות כז א במשנה,
דתפילת מנחה עד פלג המנחה, ואליבא, מפלג המנחה יכול
להתפלל ערבית. כמש"ש בנ"מ שם כז א בהדיא. דאיתא שם :
מדבר מצלי של שבת בערב שבת מבעוד יום ש"מ הלכה
כר' יהודה אדרבה מדבר הונא ורבנן לא הו' מצלו עד
אורתא ש"מ אין הלכה כר' יהודה השתא דלא אתמר הלכתא
לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד. ודין
זה — שלר' יהודה מותר להתפלל ערבית מפלג המנחה —
הוא אף בחול. וכאן קמ"ל המחבר דאף בשבת, מפלג המנחה
יכול להדליק ולקבל שבת בתפילת ערבית. ואע"ג דאמרין

ורבנו כאן שחולק על דינו של הרמ"א וסובר, שאסור לסלטל
אף שבשעה שלקח זה ה' בהיתר — קודם שבת, עאכ"ו שיחלוק
על מ"ש המג"א שם ש"ב. שכתב ונטלה בידו רשאי לסלטלו יתרה.
ולדברי רבנו ק"ו שם שאסור. ועיין מ"ש כזה בני הרב אלחנן
שליט"א בירחון מוריה חוברת חשון תשל"ז עמוד מ"ה ואילך.
ובשו"ע הגרש"י כאן סעיף י"ט כתב עוד סע"ס להיתר בנידוננו
„שהו' טלטול ע"י גופו ולא בידיו ואין בו איסור כלל כמ"ס
בסימן ש"א".

1 הפמ"ג במשכבות זהב אות א' כתב : ויראה דהו"ה מנחה
גדולה אחר חצות נמי אין גופלין על פניהם. והבה"ל ברה"ה

באר הגולה

ד טור ע"פ המדרש
ושכן יתחל צירושלמי.
א שנת קי"ט.
ב זכרות כ"ג.
ג הר"ש ור"י סס.

ג (ד) בברכת השכיבנו אינו חותם שומר עמו ישראל אלא כיון שהגיע לובצל כנפיק תסתירונו אומר ופרוס סוכת שלום עלינו ועל ירושלים עירך בא"י הפורס סוכת שלום עלינו ועל כל עמו ישראל ועל ירושלים:

רסח דין הטועה בתפלת שבת. ובו י"ג סעיפים

א א אומר ויכולו בתפלת ערבית: ב נ אם טעה והתחיל תפלת החול גומר אותה ברכה שנוכר בה שמטעה ומתחיל של שבת (א) ל"ש נזכר בברכת אתה חונן ג לא שנא נזכר בברכה אחת משאר הברכות בין בערבית (ב) בין בשחרית מוסף ומנחה

ביאורי הגר"א

דלף נחול ל"ח רק שצט צרכות. וס' הראשונה ס"ל משום דגם נמוסף. נדיענא ילל צ"ח כחש"ל ס"ד נהנייה. ועוד דמ' צירושלמי דלף לכתחלה היו מתפללין נחול נמוסף ס"י צרכות כחש"ל נחול' סס ד"ה עד. ומתוך הירושלמי

מיד. סס ולומר קדושה כו': (ד) בברכת. ירושלמי
ה"ד נחול לכל צצנת חומר ופרוס כו':

רסח (א) ל"ש. כסתנול דגו' אותה זרכה: (ב) בין כו' וי"א. דלמרינן סס הכי הסתל כו' משל"כ נמוסף

ברכת אליהו

מ"ש המחבר, שהתפלל תפלת חול, וכחש"ש בסק"ה. וא"כ כיון שיצא ידי חובה בכה"ג אף במוסף, לכן כשהתחיל ברכה של חול, גומר אותה הברכה.

ועוד דמ' בירושלמי דאף לכתחלה היו מתפללין נחול נמוסף ח"י בברכות. דאיתא בירושלמי שם פ"ד ה"ו: לא התפלל של שחרית ובה ומצאן מתפללין מוסף אם היה יודע שיהי' מתפלל וגומר עד שלא יתחיל ש"ץ כדי לענות אמן מתפלל אם לאו לא יתפלל. וכחש"ש בתוס' שם כא ב ר"ה עד, וז"ל: ומתוך הירושלמי משמע שהיו רגילין לומר י"ח ברכות שלמות במוסף של חול כגון בר"ח ובחול המועד. [והוסיף הרא"ש שם פ"ג ס"י: וכן משמע בירושלמי וכו' שהיו מתפללים במוסף של ר"ח וחול המועד י"ח ברכות וכן היה ראוי בשבת ויו"ט אלא שהקלו בתפלת המוספין כמו שהקלו בשאר תפלות הלכך במוסף נמי בר חיובא הוא ואם התחיל גומר]. ומיהו שם דחו תוס' ורא"ש ומניהין הירושלמי. וז"ל התוס': ובירושלמי נמי י"ל דטעות סופר הוא ול"ג של מוסף אלא בא ומצאן מתפללים וכן משמע בירושלמי פרק מי שמתו דגם זו המימרא כתובה שם ולא הזכיר של מוסף כלל. וכעין זה כת' הרא"ש שם סימן י"ח. ועי"ש בתוס' וברא"ש שהביאו בשם התוספתא כמנהגנו. וז"ל התוס': ועוד אומר הר"ר חיים דאיתא בתוספתא (פ"ג ה"ד) בהדיא כמנהגנו דקאמר התם ימים שיש בהן קרבן מוסף כגון ר"ח

(ד) ירושלמי הוא דתימר נחול אבל בשבת אומר ופרוס כו'.

רסח (א) כסתנול דגו' אותה ברכה. דאיתא בברכות כא א: הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו ואמר לן גומרינן כל אותה ברכה. [ומדאמר סתמא כל אותה ברכה ולא אמר גומר אתה חונן ש"מ דהו"ה בכל הברכות — ד"א].

(ב) דאמרינן בברכות כא א: ואמר רב יהודה אמר שמואל היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל פוסק ואפי' באמצע ברכה איני והאמר רב נחמן כי הוינן בי רבה בר אבוב בען מיניה הני בני בי רב דטעו ומדכרי דחול בשבת מהו שיגמרו ואמר לן גומרינן כל אותה ברכה הפי השתא התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אסרוהו משום כבוד שבת אבל הכא הא צלי ליה. הרי דדוקא היכא שמצד הדין היה לו להתפלל י"ח, כגון שחרית מנחה וערבית, הדין הוא שגומר אותה ברכה. משא"כ במוסף דאף נחול אין אומרים רק שבע ברכות, בזה צריך להפסיק. וזהו סברת הי"א. וסברה הראשונה — דאף במוסף גומר את הברכה שהתחיל בה — פ"ל משום דגם במוסף בריעבך יצא, אם התפלל של חול — י"ח ברכות, ואמר ונעשה לפניך וכו'. כחש"ל פ"ד בהגיה: במוסף אפי' לא אמר רק ונעשה לפניך את חובותינו בתמיד יום ובקרבן מוסף יצא. וזה קאי גם על

שאף נחול היו חותמים הפורס. ובטור הביא זה גם בשם המדרש. ולא מצאתי מקום המדרש. ולעומת זה ראה בסדור אוצר התפלות בפ"י עיון תפלה על ברכת השכיבנו ד"ה ופרוס עלינו, שהביא מדרשים שם שהיו חותמים כך בכל יום, וסיים בצ"ע. ועי' מש"ש בזה. וגם מלשון מסכת דרך ארץ פ' השלום מ' שגם נחול חותמים ופרוס וכו'. וז"ל שם: [ברכות — ג' הגר"א] ק"ש חותמין בשלום ופרוס סכת שלומיך. ואח"כ מצאתי שבהשמועות לירושלמי דברכות פ"א ה"ה (נדפס בסוף ירושלמי דוילנא) כת': ולפי שאין מצות ציצית ב"ילה ללפניך מוסף שומר עמו ישראל אי"ר לוי הדא תאמר נחול אבל בשבתות ויו"ט אומר פורס סוכת שלום כו'.

2 הטור הביא את לשון הירושלמי כדברי רבנו. וז"ל: ועוד דבירושלמי גריסין בהדיא הדא דתימור נחול אבל בשבת אומרים ופרוס עלינו סוכת שלום וכן כתבו הגאונים, עכ"ל. ובירושלמי שבפנינו ליתא. ונראה שבדברי הטור הם עפ"י דברי הרוקח בהל' שבת סימן מ"ט והראב"ה סימן פ"ו וס"ס קצ"ה, שהם הביאו שזה מדברי הירושלמי, וכתבו שזה בירושלמי פ"ק דברכות. ונירסתם בירושלמי: אבל בשבת ויו"ט וכו'. ויתכן שגם בפני רבנו לא היתה הגירסא הזו בירושלמי. ולכן לא ציין מקומה, אלא בא להשלים דברי באה"ג. שבבאה"ג סק"ד כת' שכ"כ הטור ושכן איתא בירושלמי. ועי' הוסיף רבנו את לשון הירושלמי שהביא הטור. לעומת זה עיין בירושלמי ברכות פ"ד ה"ה, שכתב: בקרית שמע פורס סוכת שלום עלינו וכו'. ומ' שם

באר הגולה

ד' ר' יונה והרמב"ם
כפ"י מה' תפלה
וסמ"ק סימן י"ט.
ה' ת"ה סימן י"ד.
ז' רמב"ם כפ"י מה' ת'
וסמ"ק סימן י"ט מה' ת'
ד' ר' אשע"ל שנה
כ"ד.
ז' כ"י.
ח' סמ"ק סימן י"ק
והנהגות ממוני כפ"י
מה' ת'.
ס' שני הלקט כסס
ר' בנימין.

ו' וי"א דבמוסף פוסק אפי' באמצע ברכה: ג (ג) ה אם היה סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול ומיד כשאמר תיבת אתה נזכר קודם שאמר חונן ליה התחיל בשל חול וגומר אותה ברכה אבל אם היה יודע שהוא שבת ושלא בכוונה התחיל תיבת אתה אפילו אם הוא בתפלת שחרית שאינה פותחת באתה אינו גומר ברכת אתה חונן דחשבינן ליה כמעה בתפלת שבת בין זו לזו. הגה: דהרי יכול לומר אתה קדש או אתה אחד. (תרומת הדשן סימן י"ד): ד ו מי שהתפלל תפלה של חול בשבת ולא הזכיר של שבת לא יצא (ו) ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח אע"פ שלא קבע ברכה לשבת יצא. הגה: (ה) ונמוסף אפילו לא אמר רק ונעשה לפניך את חובותינו נתמיד יום ונקרבן מוסף יאל (כ"י סימן רפ"ו נשם הראש"ש פ' מי שמתו): ה (ו) ה טעה והתפלל של חול בשבת ולא הזכיר של שבת אם עקר רגליו חוזר לראש ואם לא עקר רגליו אף על פי שסיים תפלתו אינו חוזר אלא לשל שבת (וש"ן ששכח של שבת נסחרית עיין סימן קכ"א): ו (ו) ה הטועה בתפלת שבת והחליף של זו בזו אינו חוזר

ביאורי הגר"א

וכוונה לדבר אחר וזהו ההילוך כלן זין סבור כו' להי' יודע כו': (ד) ואם. דלמדיק הכי השתל כו' דלה לטרחוהו כו' וכמ"ש למטה במוסף: (ה) ובמוסף. ירושלמי הביאו הראש"ש שם: (ו) טעה והתפלל. שם כ"ט ז': (ז) הטועה כו' וי"א כו'. תלית פלוגתייהו

ברכת אליהו

שבת, שאינו גומר את הברכה שהתחיל, דהוי כחסרון כוונה. [ועד"א].

(ד) דאמרינן בברכות כא א — הג"ל בסק"ב: הכי השתא התם גברא בר חיובא הוא ורבנן הוא דלא אפטרחוהו משום כבוד שבת וכו'. הרי דמצד הדין היו צריכים להתפלל י"ח ברכות בשבת במוסף — רק להזכיר מעין המאורע — כמו בשחרית דר"ה וחזו"מ. ולכן בדיעבד, ואם הזכיר של שבת בתוך י"ח אע"פ שלא קבע ברכה לשבת יצא. וכמ"ש הרמ"א למטה במוסף: ובמוסף אפי' לא אמר רק ונעשה לפניך וכו' יצא. וזה קאי גם על התפלל תפלת חול, וכמ"ש בסק"ב.

(ה) ירושלמי הביאו הראש"ש בברכות פ"ג סימן י"ז. וז"ל הרא"ש: והראב"ד ז"ל כתב דלא שגא דאפילו תפלת המוספין ראוי' היתה לכל י"ח ברכות ואם התפלל י"ח ברכות וחידש בה דבר מועט במוסף יצא דאמרינן בירושלמי פ' תפלת השחר (ה"ו) בענין כמה ישהה בין תפלת יוצר לתפלת מוסף כדי הילוך ארבע אמות. רבא אמר צריך לחדש בה דבר. ר' זירא בעי קמיה דר' יוסי מהו צריך לחדש בה דבר אמר ליה אפי' אמר ונעשה לפניך את חובותינו תמיד יום וקרבן מוסף יצא, עכ"ל הרא"ש. [וע"ל סק"ו ולהלן בסימן תקצ"א ס"ד בהג"ה ומש"ש בסק"ב].

(ו) ברכות כ"ב ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה וכו' ואם סיים חוזר לראש וכו' זה דאמרן סיים חוזר לראש לא אמרן אלא שעקר רגליו אבל לא עקר רגליו חוזר לעבודה. וה"נ בשבת. (ז) תלית פלוגתייהו — של שתי השיטות שהביא המחבר

כו'. ומיהו שם דמי תוספות וראש"ש ומוגה"ן הירושלמי וע"ש נשם תוספתא: (ג) אם הי' כו'. לעי"נ דלמ"ה הוא ג"כ בתפלת שבת כיון שדעתו לשל חול וכיוש בברכות י"ח פ' פשיטא כו' דנשמע דלם אזלינן בתר עיקר נכרה לא יאל לעי"נ שהוא שיה וכו"ש תוס' שם ד"ה לא כו' והיה לומר הר"י כו' וכן כתב הראש"ש דש"נ חסרון כוונה

וחזו"מ ערבית ושחרית מתפלל י"ח שלמות ואומר מעין המאורע בעבודה ואם לא אמר מחזירים אותו ובמוספים מתפלל שבע ואומר קדושת היום באמצע.

(ג) אע"פ דאמרינן, הוא גם כן בתפלת שבת — בתפלת ערבית ומנחה, מ"מ, הוה ליה התחיל בשל חול וגומר אותה ברכה, כיון שדעתו — באמרו, אתה" — לשל חול. וכמ"ש בברכות יב א: פשיטא היכא דקא גקט כסא דחמרא בדיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא יצא וכו' אלא היכא דקא גקט כסא דשכרא בדיה וקסבר דחמרא הוא פתח וברך אדעתא דחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר עיקר ברכה אזלינן (ועיקר ברכה אדעתא דיין נאמרה והוי כמו שסיים בין ואין ברכת היין מוציאה ידי ברכת שכר שאין השכר מן הגפן — רש"י) או בתר חתימה אזלינן. [ודין זה הובא לעיל סימן ר"ט ס"א ועמ"ש בסק"א]. דמי משם דאם אזלינן בתר עיקר ברכה לא יצא, אע"פ שהוא שוה, כי הפתיחה של הברכות שוה. ואפי"ה הגמ' מסתפקת, שיש צד לומר, שלא יצא, כיון שדעתו היתה על חמרא. וכמ"ש תוס' שם ד"ה לא כו'. וז"ל: והקשה הר"ר יעקב מקינון מאי קא מבטיא ליה והא ודאי מצות אינן צריכות כוונה. והיה אומר הר"י דהיינו בשומע תפלה אחורי בית הכנסת ולא נתכוין לצאת. אבל היכא דנתכוין לברך על היין ונמצא שכר לא מהני, עכ"ל. וכן כתב הראש"ש שם פ"א סי"ד, דשאני חסרון כוונה מכוונה לדבר אחר, דטפי עדיף בלא כוונה ממה שדעקר הכוונה לברכה אחרת. וזהו החילוק כאן בין, סבור שהוא חול והתחיל אדעתא דחול וכו', שצריך לגמור את הברכה שהתחיל, כיון שנתכוין לדבר אחר. לבין, היה יודע שהוא

באר הגולה

י ויש אומרים שאם החליף של מוסף באחרת או אחרת בשל מוסף חוזר: ז כ חוזרים לומר ויכלו משום יום טוב שחל להיות בשבת שאין אומרים אותו בתפלה וגם להוציא

י.ס.
כ תוס' והרא"ש זכ"פ
ע"פ והמרדכי זכ"פ
זכ"פ וזכ"פ והתרומה.

ביאורי הגר"א

שהקשה הרא"ש שם עליו דעשה העיקר טפל אלא כפירש"י ז"ל. אצל ויש לו אחרת זמנוסף ס"ל להזכיר דבר שלא זמנו' דהוי הפסק ולא קי"ל כן כמש"ל ס"ס ק"ה עיין

ברכת אליהו

המוסף יצא. וכמו שהקשה הרא"ש שם פ"ד סימן י"ד על ר"ת, ד"עשה את הטפל עיקר ואת העיקר טפל כי פסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות נשנו במשניות ופסוקי קרבנות לא הוזכרו לא במשנה ולא בגמרא אלא שנהגו לאומרם במקום הקרבנות ואם על מלכיות וזכרונות ושופרות א"ר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כאילו הוזכרו כ"ש בקרבנות מוספין דהוי כאילו הוזכרם וקיים ונשלמה פרים שפתינו, אלא — מפרש הרא"ש — כפירש"י שם, דהגמ' שם קאי אפסוקי המוספין. וכן ס"ל לדעת הראשונה, שאם לא הוזכר פסוקי המוספין אינו חוזר.

אבל מ"ש המחבר לדעת ה"א, או אחרת ב[של] מוסף חוזר, ס"ל לדעה זו דאם הוזכר דבר שלא בזמנו' דהוי הפסק בתפלה, לכן אם התפלל תפלה אחרת במקום מוסף, הרי זה כאילו הוזכר דבר שלא בזמנו' והוי הפסק, ולכן חוזר. ולא קי"ל כן כמש"ל פ"ה שם בסעיף י"ב פסק

זמ"ש בסוף ר"ה כיון שאמר ובתורתך כו' דר"ת פי' דווקא פסוקי דמלכות אצל פסוקי דמוספין אף דיעבד לא יצא והוא הי"א שזכ"פ. וסגורא הראשונה ס"ל כיון

— במ"ש בסוף ר"ה לה א — לענין תפילת מוסף של ר"ה — כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר שוב אינו צריך. ופירש"י: כלומר כיון שאמר נעשה ונקריב לפניך כמצות צונוך כמו שכתבת עלינו בתורתך אין צריך לומר מקראות המוספין. והתוס' שם בדי"ה אלימא כת': ור"ת פירש דאפסוקי דמלכיות וזכרונות ושופרות קאי והיכא דהתחיל פליגי דלא יפחות למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה אבל יכול לפטור עצמו לגמרי ע"י בתורתך כתוב לאמר אבל מקראות של מוסף צריך להזכיר לעולם שהם במקום הקרבנות אבל מוסף דר"ח א"צ להזכיר בר"ה וכו'. הרי דר"ת פי' דוקא פסוקי דמלכות יכול לצאת ע"י ובתורתך וכו' אבל אם לא הוזכר פסוקי דמוספין, אף דיעבד לא יצא. והוא הי"א שזכ"פ, דס"ל דאם התפלל תפלת שחרית במוסף חוזר, מפני שלא הוזכר פסוקי הקרבנות. ופי' הראשונה שהביא המחבר — שאינו חוזר — ס"ל שאפי' אם לא הוזכר פסוקי

סימן ד', הביא דברי רבנו כאן. והקשה ע"ז: ואמנם צ"ע דהמעין ברא"ש שם יראה שכתב להדיא דוקא פסוקי מוספין וכו' אלא ודאי דלכו"ע צריך להזכיר עכ"פ ונעשה לפניך כו' עכ"ל.

אבל בע"כ לפי פירוש רבנו, מוכרחים אנו לומר — כג"ל — שרבנו למד, דהכא מיירי שאמר ונעשה וכו' או — ובתורתך כתוב וכו'. אם כי צ"ע שהמחבר לא הזכיר שאמר ונעשה וכו'. וסייעתא לדברינו הג"ל, הם דברי השבלי הלקט בעצמו. ולעיל הבאנו לשון השבלי הלקט כמובא בב"י. ודברי השבלי הלקט הם בענין שבת סימן קכ"ח. אולם בשבלי הלקט בענין שבת סימן פ"ב כתב: ועל פסוקים שבתפלת מוסף השיב גאון וצ"ל כל תפלות שיש בהן פסוקין של קרבנות דמוספין מצוה להזכירן ואם לא הוזכרן יצא יוי חובתו בין בשבת בין ביום"ט. ולכאורה דברי השבלי הלקט כאן סותרים למ"ש בסימן קכ"ח — שהחליף תפלה אחרת בשל מוסף חוזר. וע"כ צ"ל שם"ש בסימן קכ"ח שחזרו, היינו שלא הוזכר שום ענין ממוסף כלל — אף לא ונעשה וכו'. ומ"ש בסימן פ"ב שיצא, היינו שלא הוזכר את הפסוקים, אבל אמר ונעשה וכו'. ובזה מדויק לשונו בסימן פ"ב. ששם כתב: ואם לא הוזכרן. והיינו שלא הוזכר את הפסוקים של המוספין, אבל ענין המוספין הוזכר, ע"י שאמר ונעשה לפניך וכו'.

ולעיל הבאנו קושיות האחרונים, למה הביא המחבר הדעה השניה בלשון "וי"א", הרי כו"ע מודים בזה. ובפנים מובאים דברי הרא"ש בברכות פ"ד סכ"ה. והצ"ח בברכות ל ב כתב לתוך קושית האחרונים הג"ל. ד"התוס' והרא"ש שניתן תולקים על ה"א הללו וס"ל דגם ידי מוסף יוצא בשל מנחה. שהלא בפנים ביארו קושיות רבנו על ה"א, מדברי הגמ' והרא"ש הג"ל. והרא"ש כתב שם: דוקא בשחרית ומוסף שרגילים להתפלל כאחד הוא דסמכין מתפלל לתפלה אבל לא מתפלל המוסף לתפלת המנחה. ודוקה הצ"ח מזה ש"כיון שרבנו

1 מקור הדעה השניה שהביא המחבר, הובא בב"י בשם השבלי הלקט בלי חולק. וז"ל הב"י: כתוב בשבלי הלקט כתב ה"ר בנימין הטועה בתפלות שבת ערבית שחרית ומנחה והחליף של זו בזו ואמר אני שא"צ לחזור ולהתפלל לפי שעיקר ברכה רביעית היא רצה נא במנותחניו אבל בתפלת מוסף אינו נראה לומר כן שאין דרך למוסף כשאר תפלות ולא לשאר תפלות כמוסף ע"כ. והאחרונים תמחו על מה שכתוב בלשון וי"א דכו"ע מודים בזה — לשון המשנה ברורה בסקט"ו. ומדבריהם מ' מה מפרשים דמירי הכא שלא הוזכר שום דבר מעניני מוסף. אף לא ונעשה ונקריב לפניך וכו', וכ"ה להדיא במ"א סק"ט. ברם, מזה שרבנו תלה הפלוגתא של ב' הדעות במחלוקת של רש"י ותוס' ר"ה לה א, וכמבואר בפנים, מוכח שמפרש שם"ש המחבר שאינו חוזר, מיירי שאמנם החליף תפלת מוסף בתפלה אחרת, אבל הוזכר ונעשה וכו'. שהרי רבנו פי' שהדעה הראשונה היא כפירש"י בר"ה שם. ושם מיירי שאמר ובתורתך כתוב וכו', רק לא הוזכר פסוקי המוספין. וכ"כ להדיא הרא"ש שם — הובא בפנים. שגם הרא"ש נקט כשיטת רש"י, ומקשר על ר"ת: ואם על מלכיות וזכרונות ושופרות א"ר כיון שאמר ובתורתך כתוב לאמר כאילו הוזכרן כ"ש בקרבנות מוספין דהוי כאילו הוזכרם וקיים ונשלמה פרים שפתינו. הרי מפורש בדבריו, שמה שאמר שבמוספין יצא, היינו כשלא הוזכר את הפסוקים, אבל הוזכר בתפלתו ובתורתך כתוב לאמר או — ונעשה וכו'. וכ"כ הרא"ש בברכות פ"ג ס"ה, שהביא שם את לשון הירושלמי (פרק תפלת השחר): אפי' אמר ונעשה לפניך את חובותינו תמיד יום וקרבן מוסף יצא. הרי שכל הפחות צריך לומר ונעשה וכו', ובלי אמירה זו לא יצא. וגם הדי"א הבין בדבריו רבנו, שלפי מה שותלה רבנו הדעה הראשונה שהביא המחבר בסברת רש"י, צריך להזכיר ענין קרבן מוסף. ולכן הקשה: הנה זה תמזה דהלא גם לפירש"י ע"כ מוכרח לומר ובתורתך כו' נעשה ונקריב, עכ"ל. וגם בנשמת אדם כלל כ"ח

ביאורי הגר"א

כח"ש הרא"ש שם ע"ש. ואפשר דלא ס"ל טעמו ותס' לחד מולא קאמר חלל נשחרית. וערנית נלחיה ליק כח"ש תוספות שם דנלחיה לין נחזירין. ומשחרית ליק לח"ש

נ"י שם. גם ל"ע להי"א דמזירין ספ"ד דנרכות טעה ולא הזכיר של ר"ח כו' נשחרית כו' נזו"ס כו' וערש"י שם ד"ה טעה ולא לנירסת הרי"ף דלג' נזו"ס כו' הוא מטעם אחר

ברכת אליהו

לא מתפלת המוסף לתפלת המנחה. [והנה זהו טעם נכון כשהתפלל במקום מוסף תפלת חול ולא הזכיר כלל מעין המאורע אבל במתפלל תפלת שחרית במוסף דהזכיר מעין המאורע רק דלא הזכיר מוסף א"כ כי היכי דאם היה עוד לפניו תפלה סמכינן במוסף כמו שמונן מהרא"ש הנ"ל ממילא כשהזכיר באותה תפלה מעין המאורע דודאי יש לסמוך ע"ז — ד"א]. ואפשר דהי"א לא פ"ל טעמו של הרא"ש — מפני שתפלת מוסף חוזר כי היא לא תפלה סמוכה למנחה כאחד. אלא טעמם הוא. כיון שאינו מזכיר את הפסוקים של המוספין, לכן חוזר. ומשם למדו הי"א, שאם החליף תפלה אחרת בשל מוסף חוזר. מדלא קאמר בגמ' שם — לגי' הרי"ף — אלא בטעה בשחרית, שרק אז אינו חוזר, אבל במוסף — כיון שלא הזכיר הפסוקים חוזר. ומערבית — מה שהרי"ף לא גורס — שטעה בערבית ולא הזכיר ר"ח שאינו חוזר, מפני שיכול לאומרה בשחרית, בל"א"ה ל"ק כמ"ש תוס' שם ד"ה והתניא, דבל"א"ה אין מחזירין. דהתוס' כתבו דל"ג בגמ': טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו. וטעמם דהרי אמרינן שם בגמ' בסמוך, שאם טעה ולא הזכיר של ר"ח בלילה אין מחזירין אותו, לפי שאין מקדשין את החודש אלא ביום. [ואכן הרי"ף שם בהמשך לשונו מביא את דברי הגמ' הנ"ל, לענין טעה ולא הזכיר בערבית]. ומשחרית — דאיתא שם דאם טעה בשחרית אינו חוזר —

המחבר: הטעה ומזכיר מאורע שאר ימים בתפלה שלא בזמנה לא היה הפסקה. ועיין ב"י שם שהוכיח כן בשם א"ח בשם הר"ר. והבאנו דברי הב"י שם בסק"ז. הרי דהזכיר דבר שלא בזמנו לא היה הפסקה, וכ"ש כאן [דעכ"פ שייד זאת לבו ביום — ד"א].

גם צ"ע להרא"ש. דאמרינן ספ"ד דנרכות ל ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה. וערש"י שם ד"ה טעה ולא הזכיר במוספין, שפירש: שתתפלל אתה חונן. הרי שלא מחזירין אותו, אף שלא הזכיר פסוקי מוספין כלל.

ואף לגי' הרי"ף שם דל"ג, כבמספין כו"ו, אלא גרס רק: טעה ולא הזכיר של ר"ח שחרית אין מחזירין אותו מפני שיש תפלת המוספין לפניו. ולכאורה מ' מדברי הרי"ף שרק בשחרית אין מחזירין אותו, אבל במוסף הוא חוזר. אולם אין ראייה שהרי"ף סובר שבמוסף חוזר. דמה שהרי"ף ל"ג, "במוספין" הוא מטעם אחר, כמ"ש הרא"ש שם פ"ד סימן כ"ג. ע"ש, וז"ל: ואם לא הזכיר בתפלת מוספין חוזר ולא סמכינן על מה שהזכיר בשחרית דדוקא אתפלה שעדיין לפניו סמכינן ולא על התפלה שהזכיר בה כבר ולא סמכינן נמי על מה שיכול לומר במנחה כי דוקא בשחרית ומוסף שרגילים להתפלל כאחד הוא דסמכינן מתפלה לתפלה אבל

דשל מוסף בתפלת שחרית לא היה שלא בזמנו כ"כ כיון דהוי מעניא דיומא. ובמחכ"ה אין דבריו נראים. דאמנם עצם סברת העמודי אש אין לדחותם מכל וכל. דעיין בדרך החיים אות ט' בתפלת שחרית [לפני תפלת יעלה ויבא של שחרית] — בענין הדין שהזכיר מאורע של שאר תפלות שלא בזמנו — שכבר שיש הבדל בין הזכיר מאורע שהוא שר שזו צריך לחזור, כגון שאמר ביום ראש החודש הזה, לבין הזכיר מאורע שאינו שר, כגון שאמר יעלה ויבא עד ביום ראש החודש הזה ולא עד ככלל. דלא הוי שר רק כמו שמוסיף בתפלתו. אבל בדברי רבנו אי אפשר לומר כן. שהרי רבנו הוזהר דיננו להך דסימן ק"ה, ומוכח להדיא שרבנו סובר דיננו הוי כהזכיר דבר שלא בזמנו. ומוכח בדעת רבנו דאף אם הפסיק בענין מאורע שאינו שר הוי הפסק.

ולכן צ"ל שמי"ש רבנו. לא קי"ל כן וכו'. אין כוונתו לומר שהוא מסכים לדעת המחבר בסימן ק"ה — שאם הזכיר דבר שלא בזמנו לא הוי הפסק. אלא שרבנו הסביר את פסק המחבר. שהרי המחבר כאן הביא דעה הראשונה בסתם, ודעת השניה בלשון "י"א". ומבואר בספרי הכללים שבה"ג דעת המחבר לפסוק כדעה הראשונה שהביא בסתם. וכ"כ הברכי יוסף כאן אות ג' דמ"ר קבע בסתם הסביר הראשונה ומסורת בידינו דכוונתו לפסוק בסתם. ועי' הסביר רבנו שלכן פסק את המחבר כדעה הראשונה. מפני שלדעת המחבר, אף הזכיר דבר שלא בזמנו לא הוי הפסק, כמ"ש בסימן ק"ה. אבל רבנו בעצמו חולק גם על מ"ש המחבר בסימן ק"ה, וכנ"ל בשם המשנה ברורה. ולפי גמ' בידינו — דעת רבנו היא כ"א שהביא המחבר, ולפי כמ"ש בפסקי הגר"א.

ובפסקי הגר"א כתב דעת רבנו דהלכה כדעה ראשונה. וזה גם עפ"י מה שרבנו חלה פלוגתא זו במח' של ר"ח ורש"י.

הרא"ש נתן טעם אחר בזה מכלל שס"ל לרבינו הרא"ש שגם יד תפלת מוסף יוצא בדיעבד אם הזכיר רק קדושת היום אפי' לא הזכיר מן הקרבנות דבר ומדברי התוס' מוכח דגרסי כאן גם טעה במוספים מהתוס' בד"ה והתניא וכו'. ע"ש היטב. ורבנו לקמן הקשה על הי"א מדברי רש"י בנרכות ל ב. שרש"י פ' שמי"ש טעה ולא הזכיר ר"ח במוספין היינו שאמר אתה חונן. ולא מחזירין אותו אף כשלא הזכיר פסוקי מוספין, וכמבואר בפנים. וכתב ע"ז הרא"ש: ע"כ דקושת רבינו הוא במתפלל בצבור דהלא בגמ' מוקי שם בצבור שנו מפני שנוסף מש"י או כשהש"י בעצמו טעה בתפלה בלחש כמ"ש ברש"י שם, עכ"ל. וזה דוחק, שהרי רבנו לא הזכיר שהקושיה היא רק במתפלל בצבור, או כשהש"י בעצמו טעה. אולם לסמכ"ל — דכאן מיירי כשאמר ונעשה כו', — י"ל שקושיית רבנו היא גם במתפלל ביחיד, ולאו דוקא במתפלל בצבור. ששם הגמ' מדברת כשלא הזכיר ענין המוספין כלל ואף לא אמר ונעשה וכו'. ובכה"ג ביחיד חוזר. אבל אם הוא אמר ונעשה וכו', אינו חוזר אף ביחיד.

ולהלן רבנו כתב דדעה שניה בשו"ע ס"ל דהזכיר דבר שלא בזמנו דהוי הפסק ולא קי"ל כן כמ"ש ל"ס ק"ח. ומ' שרבנו סובר כפסק השו"ע לעיל, שאם הזכיר תפלה שלא בזמנה לא הוי הפסק. ובס"י ק"ח סק"ז הביא רבנו דברי הט"ז שנואר ב"י על המחבר. והביא שהכנה"ג חולק על פסק המחבר. ובפשוטו מדברי רבנו שם מ' שמסכים לדעת הט"ז וכו"ה. שאם הזכיר תפלה שלא בזמנה הוי הפסק. וכן נקט בדעת רבנו במשנה ברורה שם סק"ה ובשער הציון שם סק"ס, ועמ"ש במשנה 7.

ובספר עמודי אש שעל פסקי הגר"א כאן עמד ע"ז. ותירץ דכאן יורה הגר"א ז"ל דאם החליף אחרת בשל מוסף דיצא.

באר הגולה

ל טור חזק דשנת
כ"ד.
מ טס גסס חצי העזרי
ההרדכי פ"ג דש"ב
וסח"ג נס"י י"ט גסס
ר"י.
ג שנת כ"ד.
ס חזק"י אנוכס גסס
ס' ההנהגות.
ע רי"ג ט' תשננה
וגסס ס' ההנהגות.
פ טור ע"פ תענה חספר חסידים.

למי שאינו יודע (ה) ואומרים אותו בקול רם ומעומד: ח ל ואומר שליח צבור
ברכה אחת מעין שבע (ט) מ ואין היחיד אומר אותה. הנה: ויניהו לס היחיד ונה
להחזיר על עצמו יכול לאומרה בלי פתיחה וכלל חתימה וכן נוהגין הנזכר לאומרה עם שליח צבור
כלל פתיחה וחתימה (אנדרהס וכלל נו): מ ג י"ט שחל להיות בשבת אינו מזכיר של
יום טוב בברכה מעין שבע (פירוט נרכת אל עליון קונה וכו'): י ס אין אומרים ברכה
מעין שבע בבית חתנים ואבלים דליכא מעמא דמאחרין לכא שיהיו ניווקין:
יא (י) ע אף בשבת שאחר י"ט אומרים ברכה מעין שבע: יב (יא) פ אין לדבר
פ טור ע"פ תענה חספר חסידים.

ביאורי הגר"א

אלל יותר עדיף כתיב: (ט) ואין היחיד. שלל נתקנה
אלל לש"ן כתיב ש"ן היורד כו' וכן עיקר: (י) אף
בשבת. משום דלא פלוג ועוד דגס ניוט שכיחין נשדות
כתיב נסוף ריה הלכה כר"ג נר"ה וייה וסס לא פטר

כלן דלס מתפלל ונוסף במקום שחרית דלא יכל שכלן
שליח שחרית שלל כהוגן: (ח) ואומרים כו'. עמ"ס
ווי"ט נגמירל אפילו יחיד דלכאורה ווי"ט יחיד וליינור
ולפ"ן יחיד דלשמועין דסמכין אר' נתן בסנהדרין ג'

ברכת אליהו

בבאה"ג סק"א ובביאורי הגר"א סקכ"ח]. אבל יותר עדיף
כת"ס שם, דאמר: אין עדותן מתקיימת בב"ד עד שיעידו
שניהם כאחד. ולכן לכתחילה, צריך שיעמדו ויאמרו אותו
ביחד"ז.

(ט) שלא נתקנה ברכת מעין שבע, אלא לש"ן. כמ"ש
בשבת כד ב: י"ט שחל להיות בשבת שליח צבור היורד
לפני התיבה ערבית אינו צריך להזכיר של י"ט כו'.
ומדחזקי, "ש"ן היורד לפני התיבה", מ' דברכה זו נתקנה
לש"ן. וכן עיקר. [ודלא כהנהגות מרדכי שם פ"ב סימן
תנו"ו — הובא בב"י — דס"ל דבין יחיד בין ש"ן צ"ל
ברכת מגן אבות. והבה"ל בדה"י ושמע כתיב, כחב, דמדבריי
רבנו — שכתב דברכת מעין שבע, לא נתקנה אלא לש"ן"
— מוכח שאף בדעבד אם יחיד אמר ברכת מעין שבע
לא יצא. וכדעת הא"ר, ולא כדעת המ"א בסקט"ו. וז"ל
המ"א: ואם כבר אמרה הש"ן צריך הוא להתפלל ז' ברכות
דיחיד אסור לאומרה ואם אמרה ביחיד יצא וא"צ להתפלל
ז' (ל"ח), עכ"ל.

(י) הגמ' בשבת כד ב אומרת, שהטעם — שרבנן תקנו לומר
ברכת מעין שבע — הוא, "משום סכנה". ופירש"י בדה"ה
משום סכנה: מזיקין שלא היו בתי כנסיות שלהן בישוב
וכל שאר לילי החול היו עסוקין במלאכתן ובגמרון מלאכתן
מתפללין ערבית בביתן ולא היו באין בבית הכנסת אבל

לי"ק למ"ש כאן. דל"א — אם התפלל תפלת מוסף במקום
שחרית דלא יצא וחזור. דלכאורה היה מקום לומר דהו"ה
אם התפלל מוסף במקום שחרית שלא יצטרך לחזור. ד"ל
דבאן שאני שאמר שלא כהוגן, וכשמזכיר תפלת מוסף
בשחרית, הוי קראי דמוספין הפסק, והוי תפלה שלא כתקונה.
משא"כ שם מיירי שהתפלל תפלת שחרית כהוגן, רק שכתב
מעין המאורע, בזה אינו חוזר כיון דיוכיר את המאורע
במוסף.

(ח) עמ"ס סק"י שהביא הטעם — שצריך לומר ויכולו
מעומד — מפני שהעדים צריכין להעיד ביחד מעומד
לפיכך צריך שיעמדו ויאמרו אותו ביחד (טור), עכ"ל. ווי"ט
בגמ' בשבת קט ב: אמר רבא ואיתימא ר' יוחנן בן לוי
אפי' יחיד המתפלל בע"ש צריך לומר ויכולו. דלכאורה קשה
מה הרבנות ד, אפי' יחיד" צ"ל ויכולו, מ"ש יחיד מציבור.
ולפ"ן נראה. דאשמעינן דאע"ג דהוי כעדות, ובעדות בעינן
שנים, מ"מ אפי' יחיד צ"ל ויכולו, משום דסמכין אר' נתן
כסנהדרין ל א דאמר שם — לגבי שני עדים המעידים —
שומעין דבריו של זה היום וכשיבא חבירו למחר שומעין
את דבריו. [וכמ"ס בחו"מ סימן ל' ס"ט: בדיני ממונות
א"צ להעיד שני העדים כאחד אלא יבא אחד בפני ב"ד
ושומעין דבריו היום וכשיבא העד השני לאחר זמן שומעין
דבריו ומצטרפין זה לזה ומוציאין בהם הממון. ועמ"ש

אבל צ"ן לרמב"ם הל' עדות פ"ד ה"א. וסיים: ומתורין קושיית
המ"א. וז"ל הרמב"ם שם — לגבי עדי נפשות: — וצריכין להעיד
כאחד וכו'. וכתב הכסף משנה שם: ומ"ש צריכין להעיד
כאחד ובב"ד אחד אפשר שהוציא מדאמרין בפרק זה בורר
(ל א) ר' נתן אומר (בדיני ממונות) שומעין דבריו של זה
היום וכשיבא חבירו למחר (שומעין את דבריו) משמע בדיני
נפשות כו"ע מודו וצריכין להעיד כאחד, עכ"ל. והט"ו בסק"א
כתב: ג"ל דיחיד המתפלל אין חוזר לומר ויכולו דאין עדות
ליחיד וכו'. והמשנה ברורה בסק"י הכריע כט"ו. אולם מדברי
רבנו — שכתב, "אבל יותר עדיף כת"ס" — נראה שדעתו שזה
לא לעיכובא, ואף יחיד בדעבד יכול לאומרו ולכוין לשם
עדות. וע"ש בבב"ל ד"ה מעומד. וע"ש מ"ש בדין זה בדעת
תורה כאן, ומ"ש ע"ז העורך נכדו שליט"א. וראה גם בחזון
איש חלק או"ח סימן ל"ח סק"י.

וכתב בפסקי הגר"א: לפי מה שפסקו כל הפוסקים דלא כר"ת
כו'. א"כ כאן הלכה כדעה ראשונה דאם החליף של מוסף
באחרת יצא. ואינו יודע על סמך מה כתב שפסקו כל הפוסקים
דלא כר"ת. אמנם הרא"ש כתב שחזור, וכמבואר בפנים. אבל
הלכה לא מצאתי "שפסקו כל הפוסקים דלא כר"ת".

2 גג המ"א — המוכח בפנים — כתב דמ"מ עדיין כת"ק.
וכתב המחצית השקל שם: מ"מ בעדותנו הנוגע לכבודו ית'
מחמירים לצאת אף אליביה דת"ק וצריכין להעיד יחד. והא"ר
בסק"א כתב: ולי נראה דמשמע בשו"ע לתור"מ סימן ל' ס"ט
דדוקא בדיני ממונות אומר כל א' בפני עצמו ועוד דהו"ה דמי
לעדות נפשות וע"י עדותן מחייבים מיתה למחללי שבת (וצ"ע
לי אי בעדות נפשות בעי שיעירו יחד) ועיין ברמב"ם פ"ב
דכתובות משנה ח, עכ"ל. וברמב"ם שם כתב: וכמו כן העדים
יכולים להעיד זה שלא בפני זה בכל העדיות חוץ מכתב
שיתבאר ובעדות נפשות וכו'. והד"א לא הביא דברי הא"ר,

באר הגולה

ז טור נסח רב ונח
נאמן.
א טור.

בשעה שאומרים ויכלו ולא בשעה שאומר ש"ן ברכה מעין שבע: יג (יב) ז אם התפלל של חול ולא הזכיר של שבת או שלא התפלל כלל ושמע משליח צבור ברכה מעין שבע מראש ועד סוף יצא:

רסט דין הקידוש בבית הכנסת. ובו סעיף אחד

א (א) א נוהגין לקדש בבית הכנסת (ב) ואין למקדש לטעום מיין הקידוש (ג) אלא

ביאורי הגר"א

נתקנה להוניה ווי שלא התפלל וכ"ש מי שלא הזכיר של שבת שמוציא אפילו הנקי ובשאר ימות השנה דנחא מודין חכמים וכח"כ תוספות כ"ט ז' דיה טעה נסח נח"כ ע"ש: **רסט** (א) נוהגין לקדש. פסחים ק"א א': (ב) ואין

ר"ג חלל עם שגזרות כו' וכן ניומא שומרי פירות כו': (יא) אין לדבר. כונו נכח"מ. ברכות נ"א ז': (יב) אם כו' או כו'. שהנאונים מפרשין שם ונח"מ סכנה הותן שגזרין אחר התפלה כדי שלא ינטרו להתפלל ויזליין נס"ך חללה

ברכת אליהו

(יב) דין זה הובא בטור בשם רב משה גאון. שהנאונים מפרשים שמש"ש בשבת כד ב — הנ"ל בסק"י — דברכת מעין שבע נתקנה "משום פכנה" היינו שתקנו ברכה זו עבור אותן שבאין אחר התפלה, כדי שלא יצטרכו להתפלל, ויצאין בתפלת מגן אבות שאומר הש"ץ. אלמא ברכה זו נתקנה להוציא את מי שלא התפלל, וכ"ש מי שהתפלל ולא הזכיר של שבת, שיוצא בברכת מעין שבע ששמע מהש"ץ. ובר"ה לד ב איתא שר"ג סובר שש"ץ מוציא אפילו הבקי, וחכמים סוברים שבשאר ימות השנה הש"ץ מוציא רק מי שאינו בקי. ובסימן קכ"ד ס"א נפסק שהש"ץ מוציא רק מי שאינו יודע להתפלל. אולם אם התפלל של חול ולא הזכיר של שבת, הש"ץ מוציא אפילו הבקי, ובשאר ימות השנה, דכחא מודים חכמים, שהש"ץ מוציא ידי חובתו. וכפ"ש תוס' בברכות פט ב ד"ה טעה בשם בה"ג. דאיתא שם בגמ': טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה. וע"ש בתוס' שכתבו: ובה"ג פי' דוקא ביחיד אבל בצבור אינו חוזר מפני שמועצה מש"ץ.

רסט (א) פסחים ק ב: בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו. ומקשינן שם קא א: ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא וכו'. ומשיגין: לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגו' בבי כנישתא ואודא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה.¹

(ב) בסק"א הבאנו דברי הגמ' בפסחים קא א. והיוצא מדברי הגמ' שם, דהמקדש עצמו לא יוצא ידי חובה בקידושו

לילי שבת באין בבית הכנסת וחשו שיש שאין ממהרין לאב ושוהין לאחר תפלה לכך האריכו תפלת הצבור. וא"כ בשבת שאחר יו"ט שלא שייך טעם זה, לא היה צ"ל ברכת מעין שבע מצד הדין. רק משום לא פלוג, אומרים ברכה זו גם בשבת שאחר יו"ט. ועוד דגם בירוש' שכיחין בשדות, כמ"ש בסוף ר"ה. דתנן שם לג ב — לגבי תפילות העמידה: — כשם ששליח ציבור חייב כך כל יחיד ויחיד חייב ר"ג אומר שליח ציבור מוציא את הרבים ידי חובתו. ובגמ' שם לה א איתא: הלכה כר"ג בברכות של ר"ה ושל יום הכיפורים. [וע"ל סימן תקצ"א ס"א ובנושאי כלים שם, ומש"ש בסק"א]. ושם מסיקה הגמ': כי אתא רבין אמר וכו' לא ספר ר"ג אלא עם שבשדות מ"ט משום דאניסי במלאכה אבל בעיר לא (משום דלא אניסי ויכולין להסדיר תפלתן — רש"י). [ומסתמא אמר זאת רבין אליבא דהלכתא דמירי בר"ה ויוה"כ"פ הרי דגם ביו"ט מצויין בשדות — ד"א]. וכן איתא פיומא עז ב — לגבי איסור רחיצה ביוה"כ"פ: — שומרי פירות עוברין עד צוארון במים ואין חוששין. הרי דגם ביוה"כ"פ שכיחין בשדות לשמור פירות.

(יא) כמו בברהמ"י, דתנן בברכות נא ב: ואין עונגין אמן אחר כותי המברך עד שישמע כל הברכה כולה. [ובגמ' שם נג ב איתא: למימרא דישאל אפ"ג דלא שמע כולה ברכה עונה וכי לא שמע היכי נפיק אמר חייא בר רב בשלא אכל עמהו וכו'. הרי דאינו יוצא עד שישמע כל הברכה וה"ג בברכת מעין ז' דצריך לצאת מהש"ץ דהלא נתקן למאחרין בשדות לצאת להכי אין לדבר באמצע — ד"א].

ציין כלל לגמ' שם. ובאמת מקור המנהג. הוא מדברי הסור והראשונים. תדע, שהרי הסור תמה. "היאך נתפשט זה המנהג", יעו"ש. ואילו היה זה מנהג מימי הש"ס, לא היה מקשה כן. וגם הביא כתב ד. לקדושי בבהכ"ס לאו תקנה היא כלל אלא מעצמה נהגו כדמוכח מלישנא דתלמודא בפי' ערבי פסחים (דף ק) וכו'. וכל זה הוא רק דעת רבנו לפי שיטת המחבר. אבל לעומת זה יש חולקים וסוברים, שכן היתה תקנה. וכ"כ הר"ן והמאירי בסוגיא שם. ובסדר ר' עמרם גאון השלם (הוצאת רא"ל פרומקין ירושלים) ח"ב עמוד י"ג. ובאור זרוע ח"א סימן תשנ"ב. ובאחרות חיים ה' קידוש היום אות ט' ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן ל"ז וסימן שכ"ג. ושו"ת תשב"ץ ח"ד טור ג' סימן ל"ב. והאבודרהם סדר מעריב של שבת. וראה

1 דמשק אליעזר כתב: דפרין הגמ' ושמואל למה לי לקדושי בבהכ"ס כו' הרי דהמנהג לקדושי בבהכ"ס. וכתב בני הרב אלחנן שליט"א. ולענין אין כונת הגאון להביא ראיה למנהג. דהרי בגמ' שם לא מוכח מידי דכך היה המנהג. דשם רק מירי כ.בני אדם שקדשו בבית הכנסת, וע"ז הקשתה הגמ' "ליל לקדושי", אבל מגיל דכך היה המנהג. ע"כ גלע"ד דכחות רבנו על המשך דברי המחבר ז' ולא על המלה "נוהגין", אלא על מ"ש המחבר "לקדש בבית הכנסת", ומירי המחבר שהמקדש אינו אוכל שם. כדמוכח מהמשך הסעיף. וע"ז הביא רבנו ראיה מהגמ' הג"ל. דשם מירי במי שאינו אוכל בבית הכנסת, ומ"מ מקדש שם ברם. על עצם המנהג ליכא ראיה מהגמ' הג"ל. וראייה לכך מדברי באה"ג. שציין כאן על דין זה "סור", ולא

באר הגולה

ב פסחים ק"ל.
ג ר"ן ורמב"ם
נתיבא והנהיג נ"ב
כ"ט והרשב"א
נתיבא.
ד נ"י כדעת החוס'
והרמ"א ע"ס פסחים
והטור ור"י ירוסא.

ממעיו לקמן ב דאין קידוש אלא במקום סעודה (וע"ל סימן רע"ג) (ד) ומעיקרא לא נתקן אלא בשביל אורחים דאכלי ושתי בבי כנישתא להוציאם י"ח (ה) ג ועכשיו אע"ג דלא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה וזהו טעם המקומות שנהגו לקדש בבית הכנסת ד אבל יותר טוב להנהיג שלא לקדש בכחכנ"ס וכן מנהג ארץ ישראל. הגה: ונהגו לעמוד בשעה שמקדשין צנית הכנסת:

ביאורי הגר"א

כו' ע"ס: (ג) אלא. עירובין מ' נ': (ד) ומעיקרא. פסחים ע"ס: (ה) ועכשיו [כו'] לא בטלה. כמ"ל

ברכת אליהו

מילתא דקביעא ואפי' הכי אמרינן בה וליתן לתינוק ישראל ופריקו דילמא אתי למיסרך והדברים עתיקים אלא שמנהגו של ישראל תורה היא, עכ"ל שם בסימן שכ"ג. ועצם החילוק בין דבר שהוא קבוע או לא, איתא בתוס' בעירובין שם ד"ה דילמא אתי למיסרך].

(ד) פסחים ק"א, א, הנ"ל בסק"א: לאפוקי אורחים ידי חובתן וכו'.
(ה) כמש"ל בפימין רס"ח פ"ח, דגם בזמן הזה אומר ש"ץ ברכת מעין שבע, אע"ג דהסיבה שבעבורה היא נתקנה, לא שייכת האידנא. [כמ"ש הר"ן בפסחים ק"א, א, ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן ל"ז וסימן שכ"ג, והרמב"ם בתשובה הובאה בשו"ת התשב"ץ הוט המשולש טור שלישי סימן ל"ב, וז"ל תשובת הרמב"ם המובאת בתשב"ץ שם: כמו שתקנו קידוש בבית כנסת והיה עיקר התקנה בשביל האורחים ונתחייבו בו כל בתי כנסיות ואע"פ שאין שם אורחים וכמו שתקנו ברכה אחת מעין שבע בלילי שבתות בשביל המאחרים לבא לבית הכנסת ונתחייבו לאומרה תמיד אע"פ שיהיו שם כל הקהל וכן כל דבר שנתקן בשביל דבר אחד אין ענינו שלא תעשה התקנה ההיא עד שיהא אותו הדבר שנתקנה בשבילו רק ענינו שתעשה התקנה ההיא על כל פנים גזרה שמא יהיה אותו הדבר שנתקנה בשבילו וצריך שיובן זה הענין כן שאם לא נעשה כן חז"ל נותנים דבריהם לשיעורים וכו'. וע"ע מ"ש התשב"ץ שם בזה]. וכמש"ל בפימין רל"ז פ"ב. דשם פסק המחבר שאין להפסיק בין גאולה דערבית לתפלה. ואף שאנו נוהגים לומר יראו עינינו, אין להפסיק בין גאולה לתפלה. וכתב הטור שם:

שהביא מברכת מעין שבע, איתא בראשונים וכמו שביארנו שם בפנים. והראיה השניה מהפסק בין גאולה לתפלה, ליכא בראשונים שם. לעומת זאת ישנה בראשונים עוד הוכחה מחזרת השי"ן. דכל חזרת השי"ן היא להוציא את מי שאינו בקי, ואף האידנא שכולם בקיאים, השי"ן חוזר בתפלתו. ורבנו שלא הביא ראיה זו, אפ"ל שמשם אין ראיה לענין קידוש. ורבנו רצה להוכיח שהתקנה לא בטלה אף במקום שלכאורה יש בה טורף עבירה, וכמו בענינו. וזה דומה לברכת מעין שבע ולהפסק בין גאולה לתפלה. משא"כ חזרת השי"ן שאין בה משום טורף עבירה ואין בה ברכה לבטלה, מפני שהתפלה בלחש היא להסדיר תפלתו, כמ"ש ברי"ה לה א: לעולם יסדיר אותם תפלתו ואח"כ יתפלל. וא"כ חזרת השי"ן היא לא ברכה לבטלה, ולכן רבנו לא הביא ראיה זו לדין קידוש. ואח"כ ראיתי בשו"ת חתם סופר חא"ח סימן קמ"ג, שכתב מעין הגל"ל וז"ל: והא דרצו תוס' לומר בימן הזה דליכא אורחים בבית הכנסת הוי ברכה לבטלה לא משום דס"ל דהתקנה לא הוי קבועה מתחלה

שבבית הכנסת, מפני שאינו סועד. והיות ואינו יוצא בקידוש. לכן, אין למקדש לטעום מיין הקידוש, כי הרי אסור לטעום קודם קידוש.

(ג) דאיתא בעירובין מ' ב, שלפיכך לא מברכין ביוהכ"פ ברכת שהחיינו על כוס, ולא אמרינן ד, ליתביה ליגוקא" (לשתותו לאחר שיברך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו דווקא קאמר אמברך דהוא הדין כי שתי אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאתלר שתהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לצורך ומכי טעם ליה אחרינא שפיר דמי — רש"י) משום, דילמא אתי למיסרך" (התינוק לאחר המנהג זה ולשתות ביום הכפורים אחר שיגדיל — רש"י). [הרי דבעלמא יוצאין ידי חובת שתית הכוס גם בשתייתו של קטן. והא דלא חיישינן בענינו, דילמא אתי למיסרך, כתב הר"א שרק ביוהכ"פ שהוא איסור דאורייתא, חיישינן דילמא אתי למיסרך. ובשו"ת הרשב"א ח"א סימן ל"ז וסימן שכ"ג — מקצת דבריו הובאו במ"א סק"א — כתב: לפי שלא שששו לסרוכי אלא במילתא דקביעא דכל זימנא וזימנא בכל שתא עבדי הכי כההיא דומן אבל מלתא דלא קביעא כזה דאפשר דמקדשינן ולא מטעמינן לינוקי כגון דאיכא אורחין לא חיישינן לסרוכי כמו שאמרו רבותינו הצרפתים במל את התינוק ביום הכיפורים או בתענית צבור דמברכין אכסא דחמרא בורא פרי הגפן ומטעמינן לינוקא וזהו שנהגו תינוקות בכל מקום לטעום כסא דקדושא בבי כנישתא ואע"ג דהא גמי לא ניתא לי שפיר משום דאשכחית בה פירכא מכשתא דרב משרשיא דפרק תולין (קלט) דלאו

עוד בתשובת הרמב"ם המובאת להלן בסק"ה ובשו"ת שב יעקב חלק א"ח סי"ד ובשו"ת חת"ס א"ח סימן קמ"ג וכאן בערוך השולחן ס"ב.

ונראה עוד לענין, דבאמת איכא הכא ב' ענינים. א) תקנה מימי השי"ן, אשר עיקרה הוא זשורי לקדושי בבי כנישתא. ותקנה זו נתקנה לצורך האורחים האוכלים שם בלבד. ולא היה בזה ענין שום מנהג. ב) בזמן מאוחר יותר החל המנהג לקדש בבתי כנסיות, אף במקום דלא היו אורחים. ומדויק מאד לשון המחבר להלן, שכתב: ועכשיו אע"ג דלא אכלי אורחים בבי כנישתא לא בטלה התקנה. היינו שתקנו זו שותת לקדש בבית הכנסת לא בשביל, אע"פ שבטל טעמה של התקנה, וכמש"ל בסק"ה. ואח"כ כתב המחבר: זהו טעם המקומות שנהגו לקדש בבית הכנסת. והיינו שכתב תקנה זו של הגמ', הוחל אח"כ במקומות מסוימים להנהיג כן מזה אותה תקנה, ודו"ק. ולהלן בסק"ה הביא רבנו ב' ראיות, שתקנה שנתקנה, אף שטעמה התבטל, מ"מ נוהגת גם להבא. והנה הראיה הראשונה

באר הגולה

ער לומר משנת במה מדליקין. ובו ב' סעיפים

א. טור.
ב. ג"כ.
ג. טור.
ד. מהר"י אבן ג'א.
ה. נסמין י"א.

א (א) א נוהגים לומר פרק כמה מדליקין ב והמפרדים אומרים אותו קודם תפלת ערבית והוא הנכון: ב (ב) ג יש שאין אומרים אותו ביום טוב שחל להיות בערב שבת. ג (ג) ד יש שאין אומרים אותו בשבת של חנוכה. הנה: ד (ד) ולכן נוהגין כן בחנוכה

ביאורי הגר"א

ומה: (ב) יש שאין. דל"ל עשרתם. טור: (ג) ויש. מהם פיסול שמונה שמונה נחמכה: (ד) ואין. דמית לשנת חסור לצורך היום:

מדת או הטעמה אינה מדת ומוליקין מדת: ער (א) נוהגין. שנה דיני הלקה ושלה דברים שצריך כו' ויש והספרדים אומרים כו' והוא הנכון דלמחש

ברכת אליהו

דאף דאין קידוש אלא במקום סעודה זהו מדרבנן אבל מן התורה הוי קידוש אף בלא מקום סעודה ושפיר הוציאם לכל בני העיר לצאת ידי קידוש דאורייתא ע"י יין — ד"א. וכמ"ש התוס' בפסחים קו א ד"ה זוכרו דאין יין קידוש מרבירי תורה או הפעמים אינה מרבירי תורה, ומצויאין מרבירי תורה².

ער (א) שבה דיני הדלקה ושלושה דברים שצריך אדם לומר בתוך ביתו ערב שבת עם חשכה: עשרתם, ערבתם, הדליקו את הנר. וכנ"ל בסימן ר"ס ס"ב. וז"ש המחבר: והמפרדים אומרים אותו קודם תפלת ערבית. והוא הנכון. דלאח"כ — שכבר שבת — מאי נפקימ. [ועב"ה ומ"א סק"א].

(ב) וביו"ט שחל להיות בערב שבת, ליכא למימר עשרתם [כי הרי אין מעשרים ביו"ט] — טור.

(ג, ד) משום פיסול שמנים שמתיר בחנוכה. [דבפרק במה מדליקין מוזכרים שמנים שאסור להדליק בהן בשבת, והטעם הוא שמא יטה. ושמונים אלו מותרים לנר חנוכה, כי אסור

ומה שנוהגין להפסיק בפסוקים ויראו עינינו וקדיש לפי שבימים ראשונים היו בתי כנסיות שלהם בשדות והיו יראים להתאחר שם עד זמן תפלת ערבית ותיקנו לומר פסוקים אלו שיש בהם י"ח אזכרות כנגד י"ח ברכות שיש בתפלת ערבית ונפטרינן בקדיש ועתה שחזרו להתפלל ערבית בבתי כנסיות (בעיר) לא נתבטל מנהג הראשון ומ"מ אין להפסיק בדברים אחרים, עכ"ל. הרי דתקנה שנתקנה, אף שטעמה נתבטל, מ"מ היא נוהגת וקימת גם להבא. והר"ה לגבי קידוש בבית הכנסת, מקדשים אף שלא שייך האידנא הטעם של אורחים. [וע"ל הערה 1]. ועיין גמ' פ"ע דתענית כד א: רבי גזר תעניתא ולא אתא מיתרא נחית קמיה אילפא ואמרי לה רבי אילפי וכו' א"ל מאי עובדך א"ל דיירנא בקוסטא דחיקא (בכפר דחוק שיש בו עניות ביותר — רש"י) דלית ב' חמרא לקידושא ואבדלתא טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא ומפיקנא להו ידי חובתייהו. [ולכאורה יפלא איך יוכל להוציא כל בני העיר ידי חובתם הלא אין קידוש אלא במקום סעודה אלא ע"כ

אלא אע"ג דהוי קבוע מתחלה לא דמי לחזרת ש"ץ התפלה דמיתיי ר"ן משום דהתם אין ברכה לבטלה דהלואי שיתפלל כל היום משא"כ בברכה דקידוש, עכ"ל.

2 ו"ל התוס' בפסחים שם: ונראה דקידוש על היין אסמכתא היא והא דאמר במי שמתו (ברכות כ ב) נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה היינו דוקא קידוש היום אבל על היין לא הויא אלא מדרבנן וכו' ועוד מצינו למימר דקידוש על היין דבר תורה אבל הא דאמר המבשר צריך שיטעום זהו מדרבנן. ולפי ת"י הראשון של תוס', שקידוש על היין זה מדרבנן, אי"כ גם הדין של קידוש במקום סעודה הוא מדרבנן. דהנה הרשב"ם שם קא א, בדין של שמואל הנ"ל בסק"א — אף ידי קידוש לא יצאו" — כתב: כדפרשנין סעמיה לקמיה אין קידוש אלא במקום סעודה וכתוב (ישעיה נ"ג, יג) וקראת לשבת עונג במקום שאתה קורא לשבת כלומר קרייה דקידוש שם תהא עונג ומדרש הוא אי נמי סברה היא מאדיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן (קו א) וזכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב. ולפי השני של הרשב"ם, יוצא שקידוש במקום סעודה הוא מדרבנן כמ"ל קידוש על היין. ולכן מועיל הקידוש לצאת ידי חובה מהתורה, אף שלא במקום סעודה. ולתי' השני של תוס' — שמה שאמרו ממקדש צריך לטעום הוא מדרבנן — כתב ע"ז הדין: וכמו כן י"ל דמקום סעודה הוא דרבנן ושפיר מקדישין גם עתה בבית הכנסת להוציא לכל העם ידי קידוש דאורייתא וכמו שעשה ר' אילפא הנ"ל. והנה, עצם הדבר שמקדישין בבית הכנסת אף שלא במקום סעודה, משום שקידוש במקום סעודה זה רק מדרבנן, הביא הרא"ש שם פ"י ס"ה

בשם רבינו יונה. והרא"ש הקשה עליו דהלשון משמע דאין קידוש כלל אלא במקום סעודה. ובערוך השולחן ס"ג כתב על דברי רבינו יונה: וזה לא ינחא לרוב הפוסקים הסוברים דקידוש על היין אינו אלא מדרבנן ומן התורה יוצאין בתפלה כמ"ש בסימן רע"א וא"כ גם לאלו אין תועלת דמן התורה הלא יצאו בתפלה ומדרבנן אין תועלת אם לא שנאמר דהתועלת הוא לאותם שלא התפללו ב"כ ועכשיו אינו מצוי זה או אפשר דרבינו יונה ס"ל דקידוש על היין דבר תורה, עכ"ל. ועפ"י דברי הערוך השולחן הנ"ל, מיושבים היטב דברי הרשב"א בשו"ת ח"א סימן ל"ז וסימן שכ"ג ששם כתב שלכן תקנו לקדש בבית הכנסת — אף שזה לא במקום סעודה — משום "שקידוש במקום סעודה וקודם שיאכל אינו דבר תורה אלא שדבר תורה לקדש בכניסתו והם תיקנו על סעודה ומשום אורחין או משום רפואה אמרו שיהו מקדישין בצבור". זאת אומרת שהרשב"א סובר, שלכן תיקנו שיקדשו בבית הכנסת, בכדי שיצאו ידי חובת קידוש מן התורה. אף שזה לא במקום סעודה. ולכאורה היה מקום להקשות, הרי יצאו כבר ידי חובה מן התורה, בזה שהתפללו תפלת ערבית. אבל עפ"י יסוד הערוך השולחן הנ"ל ינחא. דהנה הגרעק"א בהגהותיו לסימן רס"ג הביא שמדברי הר"ן בסוגיא דנר חנוכה ונר ביתו, מוכח דס"ל דקידוש על היין או על הפת הוא מדאורייתא. דהר"ן שם כתב — על דברי הגמ' בשבת כג ב דנר ביתו וקידוש היום נר ביתו עדיף. ונר חנוכה וקידוש היום נר חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא — וא"ת היכי דחגיג קידוש היום דאורייתא משום נר ביתו ונר חנוכה י"ל דלא דחי' ל' דהא אפשר לקדושי

ברכת אליהו

בפסול שמנים לצורך היום. דרך בנר חנוכה של שבת מותר להשתמש בשמנים אלו, מפני שאסור להשתמש לאורו, משא"כ בנר שבת.

דוכור בתפלה כיון שיש לו יין או פת ויכול לקדש עליהן אחר כך בברכה כדיון. ועפ"י נזכר לומר דמיירי באופן שלא יצאו ידי חובה מן התורה, מפני שלא כחוננו לצאת בתפלה למיד שמצות צריכות כונה. ועפ"י החת"ס אף למיד מצות אין צריכות כונה, אם כחוננו להדיא שלא לצאת לא יצאו ידי חובה. ומאחר שבדרך כלל לא יוצאים ידי קידוש דאורייתא בתפלה, לכן קידשו עבורם בבית הכנסת, אף שגם קידוש זה הוא לא במקום סעודה.

עוד נזכר לומר דמיירי הכא שלא יצאו ידי חובתם בתפלה, משום שלא הוכירו ענין יציאת מצרים. והמנחת חינוך במצוה ל"א כתב דפשוט הוא שענין הזכרת יציאת מצרים הוא מן התורה, ובלא הוכיר יציאת מצרים לא יצא כלל כיון דנלמד מגז' וגז' הוי כגופי תורה. ולפי"ז תמה שם המנחת חינוך על כל האחרונים שסוברים שצריך קידוש מן התורה בתפלה, וכתב: ולדידי תמוה מאוד כיון דבנוסח התפלה של ליל שבת אין אנו מזכירין יציאת מצרים ודאי איננו יוצאים מן התורה כלל. ועיין גם בבה"ל בסימן רע"א ד"ה מיד שהאריך בזה. המורם מהנ"ל שיש פוסקים הסוברים שבתפלה לא יצאו ידי חובה מן התורה, אם לא הוכירו ענין יציאת מצרים. ולכן קידשו עבורם בבית הכנסת, להוציאם ידי חובת קידוש מן התורה.

ועפ"י מיושבת הקושי שהקשינו, לשם מה טרח אילפא להשיג יין כדי להוציא את בני העיר ידי חובת קידוש מן התורה ולהל"ל נ"ח. שבני העיר לא יצאו ידי חובת קידוש דאורייתא בתפלה, וכנ"ל. ואילפא טרח להשיג יין להוציאם ידי קידוש מן התורה.

ועל דרך זו ייושבו גם דברי הירושלמי בפסחים פ"י ה"ב. דאיתא התם: דר' זעירא אמר וכו' ואוליין מן אתר לאתר למישע קידושא. ופי' בקרבן העדה בל"א: הולכין במקום הסעודה למקום אחר לשמוע קידוש היום וחוזרין לבתיהן ואוכלים. והקשה בספר סוספות ירושלמי, וז"ל: וצ"ע דהא בירושלמי סוכה (פ"ד ה"ט) ח"ט ג"כ דאין קידוש אלא במקום סעודה. ותי': ואולי דמוטב לשמוע קידוש אף שלא במקום סעודה משלא יקדש כלל. ולכאורה גם שם קשה ממה נפשך, אם לצאת ידי קידוש דרבנן, זה לא מועיל, כי זה לא היה במקום סעודה. ואם לצאת ידי קידוש דאורייתא, הרי כבר יצאו בתפלה. אבל לפמש"ל נ"ח. שבתפלה בדרך כלל לא מכוננים לצאת ידי קידוש. ולכן הלכו לשמוע קידוש אף שזה לא במקום סעודה, בכדי לצאת ידי חובת קידוש דאורייתא.

ולענין עצם הדיון של הזכרת יציאת מצרים בתפלה, כתב הבה"ל הנ"ל: [ובתפלת שחרית ראיתי בהגהת מראה כהן שהביא בשם הכלבו הנוסחא וכו' למעשה בראשית וליציאת מצרים] ואף שברש"ם כתב שם דצריך להזכיר יציאת מצרים בצלוחת ועל הכוס אבל בנוסח תפלתו וכו' נזכר יציאת מצרים כלל. עכ"ל. ויש להעיר, שבאחרות חיים הלכות שבת אות י"ג כתב: לענין ברכת מעין ז' — ויש מוסיפין בברכה זו כשאמר זכר למעשה בראשית אומר וליציאת מצרים וכן גמי באתה קדש וכן גמי בכל תפלות שבת מזכירין את שתייהן וכן וראה למבין מקידושא דכסא שאנו מזכירין את שתייהן וכן בפרשת זכור מזכיר שבת בראשית ובפרשת שמות מזכיר יציאת מצרים לכן צריכים להזכיר שתייהן בתפלה ובקדוש. והכריז הכלבו שהזכור בבה"ל הנ"ל הם באות ל"ה דין תפלה ערבית של שבת, ולשונו מעין לשון האחרות חיים הנ"ל.

ולפמש"ל שם החת"ס והט"ז, דלכתחילה עדיף שיסמך קידוש דאורייתא על הכוס — ולא יצא מקודם ידי קידוש דאורייתא בלי כוס — יש ליישב הנוסחאות שלנו, שלא מזכירים ענין יציאת מצרים בתפלה. וזה בכדי שלא יצא ידי חובת קידוש דאורייתא בתפלה. ולידי חובת קידוש דאורייתא — קדשו על היין ובהזכירו ענין יציאת מצרים — יצאו ידי חובה כשסמך היין לקידוש דאורייתא. וראה מ"ש בסימן רס"א הערה 2.

להשתמש לאורו של נרות חנוכה. וכדאיתא בסימן תרע"ג ס"א. וז"ל הרמ"א בהג"ה, ואין גוהגין כן בחנוכה, משום דס"ל דמ"מ לצורך נר שבת אסור אף בחנוכה, להדליק

אריפתא (פסחים ק"ב) אלא דאי לא משום שלום ביתו ופרסומי ניסא מצוה מן המובחר [עדיף] טפי בחמרא כדאמרין (שם) זכרוה על היין בכניסתו, עכ"ל. וכעין דברי הר"ן כתב גם הרשב"א בחידושי שם. ומשום כך כתב הבה"ל בסימן רע"א ד"ה מיד דב"כ מוכח ג"כ בדברי הרשב"א שם בהאי סוגיא ע"ש. ולפי"ז לא קשה על הרשב"א כלל. שהרשב"א איל לשיטתו שסובר שקידוש על היין דאורייתא, וממילא לא יצאו ידי חובה מן התורה בתפלת ערבית, ולכן שפיר קנו שקידשו בבית הכנסת, בכדי להוציאם ידי חובת קידוש על היין — שהוא מן התורה. אולם אח"כ ראיתי במחזיק ברכה בסימן רע"א אות א' שהביא מתשובות הרשב"א כ"ה, שכתב: דמדאורייתא יצאו ידי חובת קידוש באמירת ויכלו או ושמרו או לזכור בפיו שבת וזוה יצא ידי חובת זכור את יום השבת לקדשו והשאר הכל מדבריהם.

וגם לרבנו — שהסביר שכלן לא בטלה התקנה היום, מפני שיוצאים ידי חובה קידוש דאורייתא ע"י הקידוש בביהכ"ס — תקשה קושיית הערוך השלחן הנ"ל. דממה נפשך, אם הקידוש בבית הכנסת הוא בכדי להוציאם ידי חובת קידוש מן התורה, הרי מדין תורה יצאו כבר בתפילה. ואם הקידוש הוא בכדי להוציאם ידי חובת קידוש מדרבנן, הרי לא יצאו בזה, מפני שזה לא במקום סעודה. ובשלמא לתי' השני של חס"י נ"ח, דתי' זה היה צריך להוציאם ידי חובה מן התורה על יין. אבל לתי' הראשון שעיקר היין זה מדרבנן, אי"כ קשה בשביל מה עשו קידוש להוציאם ידי חובה מן התורה, הרי כבר יצאו בתפלה. וכמ"ש המ"א בסימן רע"א ס"א: ונ"ל דמדאורייתא קידוש שאומר בתפלה סגי דקרא כתיב זכור את יום השבת והי' זכר אותו וקידוש במקום סעודה רבנו קטנוהו וכו'. וכן קושי' זו קשה על מ"ש רבנו בשם הגמ' דתענית כד א' דאלפא טרח להשיג יין, כדי להוציא את בני הכפר ידי חובתם בקידוש. ולכאורה גם כאן קשה ממה נפשך. אף רצה להוציאם ידי חובת קידוש דאורייתא. הלא יצאו ידי חובתם בתפלה. ואי לצאת ידי חובת קידוש מדרבנן, הלא בלא"ה לא יוצאים ידי חובת קידוש מדרבנן, כי זה לא במקום סעודה, וכמו שהבאנו בפנים בשם הר"א.

וצ"ל דהא מיירי בכה"ג שלא יצאו ידי חובתם מן התורה בתפלה. וזה עפ"י דברי הנוספת שבת והחתם סופר. דהתו"ש בסימן רע"א אות ג' כתב, דהיות ומצות צריכות כונה, לא יוצאים בקידוש שבתפלה אף מן התורה. וגם החת"ס בשו"ת חאו"ר סימן כ"א וסימן קמ"ז, כתב: דבתפלה הוה כמכונים להדיא שלא לצאת ידי חובה כדי שיהי' קידוש במקום סעודה על היין דאורייתא וכאילו ע"כ חכמים מתנים על זה — לשנוי בסימן כ"א. וגם בחת"ס לשר"ע סימן רע"א כתב: למה דקיי"ל מצות צריכות כונה צריך לכיון בתפלת יום הכיפורים בין בחול בין בשבת לצאת ידי חובת זכירה ובשבתות דעלמא לא כיוון לצאת בתפלה כדי שיצא ידי חובת קידוש דאורייתא מן המבחר. במקום סעודה על הכוס וכתיוקין חו"ל. ודברי החת"ס הם כעין מ"ש הט"ז בסימן רע"א סק"ש בריש דבריו: וקתנתם לא היתה אלא להסמך היין לקידוש דאורייתא שבוה יקיים המצוה אבל אם כבר יצא ידי המצוה מן התורה לא הצרכו בשביל היין לעשות קידוש מהל"ש. ואמנם הט"ז שם דחה סברא זו, אך זה רק בגלל שבדיעבד — שיצא כבר ידי חובת קידוש דאורייתא — ס"ל דיחורו ויקדש על היין, אך לכתחילה נשאר הסברא הראשונה של הט"ז, דבתפלה יתכוין לא לצאת ידי חובת קידוש דאורייתא, כיון שכלתחילה צריך להסמך על היין לקידוש דאורייתא, וגם בהגהות רע"א סימן רע"ג על דברי הט"ז בסק"ב כתב בח"ד: דהא גם בתפלה לא יצא ידי דאורייתא כיון דלא כיונו לצאת ידי קידוש דאורייתא מקום סעודה דרבנן והי' דעתייהו בדואי שלא לצאת בתפלה. וגם המשנה ברורה סימן רע"א סק"ב והבה"ל שם ד"ה מיד העיר על כך שאין מדרך העולם לכיון לצאת את המ"ע

באר הגולה

א טור מהל' זכרהו
על היין כו' פסחים
ה"ו והרמב"ם נפרק
כ"ט והרמב"ם ז' מהל'
זכרות כ"ז.
ב זכרות כ"ז.

(ה) ונשנת חול המועד אין לומרם אותו (ונוהגים) וכן צריט שחל להיות נשנת אין לומרם אותו (מהרי"ל הלכות סוכה):

רעא דיני קידוש על היין. ובו י"ז סעיפים

א (א) כשיבא לביתו ימהר לאכול מיד: ב ב נשים חייבות בקידוש אף על פי שהוא מצות עשה שהזמן גרמא (פירוש מלות עשה התלויה בזמן) משום דאתקש זכור לשמור והני נשי הואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה (ב) ומציאות את האנשים

ביאורי הגר"א

תיכף כשיכנס. ושם ק"ה ז' וזכרות כ"ז ח' עיולי יומא כו' ש"ח דמחריץ לקדש: (ב) ומציאות. שם דמספקא

(ה) ובשבת כו' וכן. דעיקר נתקן משום המלחמים ולא שייך כ"כ:
(א) כשיבא. פסחים ק"ו זכרהו כו' ומפרש הטור

ברכת אליהו

ורוויין מקדימין למצוה — רש"י. הרי דמצוה להקדים לקדש לבילי שבת. ובברכות נב א מקשה דגמ' — לבי"ש דסברי שם במשנה גא ב, דמברך תחילה על היום ואח"כ מברך על היין — מהבדלה שמברך תחילה על היין. ומשנינן: שאני עיולי יומא מאפוקי יומא עיולי יומא כמה דמקדימין ל' עדיף אפוקי יומא כמה דמאחרין ליה עדיף. ש"ס דמחריץ לקדש כמה שאפשר. [ועיין בנושאי כלים שעל הטור והמחבר. ומ"ש בספר פסקי הגר"א כאן, אינו מוכרח, ע"ש. ועיין במעשה רב אות קט"ז ומ"ש ע"ז בפעולת שכיר שם אות א'].

(ב) ברכות כו ב, דמספקא בברהמין אי מציאות. דאיתא שם: נשים בברכת המזון דאורייתא או דרבנן למאי נפקא מינה לאפוקי רבים ידי חובתם אי אמרת (בשלמא) דאורייתא אתי דאורייתא ומפיק דאורייתא וכו'. וקידוש שהוא דאורייתא, מציאות את האנשים. [ועב"ח וט"ו סק"ב ומ"א סק"ב].

וה"ל: משום דאין מדליקין בשמן שריפה ביו"ט. ועוד שייך עירוב כגון עירובי חצירות כדאמר תלמודא שאין אתה אוסרו בדבר המותר וגם תורם וגותן עיניו בצד זה. ומטבילין כלי אגב מימינו לטהרו. חיים פליטאל. והכי נהגינן דוקא כי חל יו"ט בערב שבת לא אמרינן וכו' חל יו"ט בשבת אמרינן, עכ"ל. וצ"ל שמי"ש בדי"ם בשם המהרי"ל, היינו שהמהרי"ל הביא כן בשם מנהגי מהרא"ק, אבל הוא עצמו לא סבירא ליה כן. אבל עכ"פ גם מנהגי המהרא"ק שסובר שלא אומרים ביו"ט שחל בשבת, אינו מפני שאין מאחרים, אלא כמש"ל. ומ"ש המהרי"ל "משום זה אין להניח מלומר שלא תחלוק בין זאת לשאר שבתות", עיין בתוספת שבת שכתב להיפך. שהיות ובי"ט שחל בערב שבת אין אומרים אותו מפני שלא יכול לומר "עשרתם", לכן משום לא פלוג אין אומרים גם ביו"ט שחל בשבת. ושם כתב שגם בחול המועד כן הוא.

ובספיקא כתב רבנו שהטעם שאומרים פרק כמה מדליקין הוא מפני "שבה דיני הדלקה ושלשה דברים שצריך כו"י. ואין זו סתירה למ"ש רבנו כאן ושלשה של התקנה היא משום המאחרים. וזה עפ"י מ"ש במאמר מרדכי כאן אות ב', שאמנם עיקר התקנה לומר פרק כמה מדליקין זה משום המאחרים. אלא שבתרו בפרק כמה מדליקין "לפי שמדבר בענין הדלקה וכו'".

(ה) דעיקר נתקן משום המאחרים, ולא שייך כ"כ.
רעא (א) פסחים קו א: זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח) זכרהו על היין בכניסתו כו'. ומפרש הפור "בכניסתו" — תיכף כשיכנס. ולכן כתבו הטור והמחבר: וכשיבא לביתו ימהר לאכול מיד. [והיינו לקדש כדי שיוכור שבת בכניסתו, וכיון שקידש צריך לאכול מיד. דהא אין קידוש אלא במקום סעודה, וכמש"ל סימן רע"ג ס"ג]. ועוד הגמ' שם קה ב, מקשה למ"ד, "מי שלא קידש מערב שבת מקדש והולך כל היום כולו", מהדין של אם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום, מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום, ואם איתא לישבקה עד למחר וליעביד ביה תרת"י. ומשנינן: חביבה מצוה בשעתה. ומקשה הגמ' מהבדלה שלא אמרינן חביבה מצוה בשעתה. ומשנינן: שאני לן בין עיולי יומא לאפוקי יומא עיולי יומא כל כמה דמקדימין ל' עדיף ומחביבין ל' וכו' (ועבדין קידושא מאורתא כי היכי דלינקטי עילון היא דחביבה מצוה בשעתה

1 כונת רבנו היא עפ"י דברי המ"א בסק"א. שהביא שם בשם מנהגי מהרא"ק, שטעם אמירת כמה מדליקין הוא: כדי שאם איתר לבא לבית הכנסת יסיים תפלתו בעוד שאומרים אותו. ועפ"י סיים המהרא"ק: ולכן אין אומרים אותו בשבת חול המועד שאין מאחרין כל כך דאין עושין מלאכה כל כך, עכ"ל. והד"א הקשה: ובשבת שחל ביו"ט לא ידעתי אמאי ליכא מאחרין והרי בשבת כד ב איתא דיו"ט שחל בשבת אומרים מעין ז' מפני המאחרין לבוא משדותיהן לבית הכנסת, עכ"ל. וגנא שמי"ש בציון מנהגי מהרא"ק. וכן כו"י, זה ט"ס. ודברי רבנו מתיחסים רק לשבת חול המועד. וראייה לזה, שהרי מ"ש בהג"ה שביו"ט שחל בשבת אין אומרים אותו, הוא ממהרי"ל הלכות סוכות. וכן הוא בדי"ם סק"א, וכן צוין בדפוס השו"ע. ושם הביא כן בשם מנהגי מהרא"ק. וכתב שם טעם אחר: גזירה משום יו"ט שחל בערב שבת דאין מעשרין ואין מערבין ביו"ט. והמהרי"ל עצמו חולק עליו, וכתב: וגילי משום זה אין להניח מלומר שלא תחלוק בין זאת לשאר שבתות והרי תקון תפלה כך היא דפריך בירושלמי אמרי' אסור לשאל צרכיו בשבת ומשני טופס ברכה כך היא. ועוד ברכה מעין שבע תוכיח שלא נתקנה אלא משום עם שבשדות ועוד הרי בשאר ימות השנה כשאומר במה מדליקין כבר חל שבת ואסור לעשר ולערב אפי"ה אמרינן, עכ"ל. והסיק במהרי"ל שם טעמים אחרים,

באר הגולה

ג פסחים קה.
 ד שם ק"ו.
 ה טור ורשב"א
 והנהוג בשם ר"י.
 ו שם ק' וכתב יהודה
 אחר שחולל.
 ז טור בשם היר"ו
 וז"ל פ' הרי"ף גילוח.
 ח הרי"ף והרא"ש.
 ט טור לגבי הרא"ש.
 י שם בשם הרי"ף
 גילוח.

הואיל וחייבות מן התורה כמותם: ג אם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולהכין צרכי סעודה לכבוד הלילה ולכבוד היום ולקידוש היום מומב שיקנה יין לקידוש הלילה ממה שיכין צרכי הסעודה או ממה שיקנה יין לקידוש היום (ג) והא דתניא כבוד יום קודם לכבוד לילה היינו דוקא בשאר צרכי סעודה אבל אם אין לו אלא כוס אחד לקידוש כבוד לילה קודם לכבוד יום: ד (ה) ד אסור לטעום כלום קודם שיקדש ה (ה) אפילו מים ואפילו אם התחיל מבעוד יום ו צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש ה (ו) ואם היו שותין יין תחלה אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין (ז) ואח"כ מברך ברכת המוציא (ח) ואם אין לו יין ומקדש על הפת אינו מברך המוציא (ט) ויש אומרים שאף בשמקדש על היין אינו מברך המוציא:

ביאורי הגר"א

ותוס' ק"ג ז' ד"ה רנ אשי כו' ושם ק"ד ז' ד"ה חזן כו':
 (ז) ואח"כ. שם נגמ' כמר זוטרא וכתלמידי דרז:
 (ח) ואם אין. כנ"ל זכרתי היין: (ט) ויא. כמ"ש
 נחלין פיז' א' וכמ"ש תוס' נפסחים ק"ב א' ד"ה ועקרו

נצחיה לי מויליות: (ג) והא דתניא. שם: (ד) אסור לטעום. שם ק"ה א': (ה) אפי' מים. שם לקידוש קובעת ולא כו' והיינו נחמיה כו' ו' דנקידוש נכ"ע אסור: (ו) ואם היו. ע' רא"ש סוף סימן ד' בשם הירושלמי

ברכת אליהו

אנן כמאן נעביד אמירא אמר [אנא] נמלך אנא מר זוטרא אמר אנא דעבדי כתלמידי דרב (כי הווא עובדא דלעיל דיליף רבא מיניה דמיבעי לברוכי אכסא דברכתא אע"פ שכבר בירך איין שבתוך המזון — רשב"ם, וכמ"ל בסק"י.) [וכתב הרי"ף שם: וקיי"ל כמר זוטרא וכתלמידי דרב. ועוד הוסיף הרי"ף: והדר שרי המוציא וגומר סעודתו. והרא"ש שם פ"י ס"ב הקשה עליו מהירושלמי הנ"ל בסק"י, שאין צריך לברך בופה"ג, ומ' שקידוש אינו הפסק ד, אילו היה קידוש הפסק להצריך המוציא משום דנאסרה עליו האכילה הו"ה דנאסרה עליו השתי' וצריך לברך בופה"ג קודם קידוש — לשון הרא"ש שם. ומתוך הרא"ש: וגראה לי דלא קשה דודאי האיסור אכילה גורם לקידוש דהוי הפסק להצריך המוציא אבל בורא פרי הגפן שהוא קודם הקידוש בשביל איסור השתיה לא הוי הפסק, עכ"ל. והסביר הקרבן נתנאל שם אות כ: רצונו דתרת' בעינן מחמת הזמן שיש איסור לאכול גם עביד מעשה הפסק באמירת קידוש משא"כ גבי יין עדיין לא הפסיק באמירת קידוש ע"כ על אותו כוס שאומר עליו קידוש א"צ לברך בופה"ג. משא"כ בברכת הלחם שזמנו אחר הקידוש. נשמע מן דא כשמקדש על הפת שהסדר הנכון לברך בתחלה המוציא על הפת ואח"כ אומר עליו הקידוש כמו כן מהאי טעמא א"צ לברך המוציא. וכ"כ מ"א סי' רע"א, עכ"ל.]

(ח) כנ"ל בברכת היין, שאם שתה תחילה לא מברך ברכת היין, מפני שברכת היין היא לפני קידוש, וכנ"ל בסק"י. וה"נ בפת [שזמן ברכת המוציא שלו הוא קודם קידוש ולא היה עדיין הפסק שיהי' צריך מחמת זה לברך שנית לכן א"צ לברך המוציא לכ"ע — ד"א] חולין פו א ד"ה השתא ובמ"ש (ט) כמ"ש [בתוס' — ד"א] חולין פו א ד"ה השתא ובמ"ש תוס' בפסחים קב א ד"ה ועקרו, דדוקא ברהמין דהוי גמר סעודה. דהגמ' בחולין פו ב אומרת שאף ר' יהודה — שסובר ששוחט חיה יכנסה ואח"כ ישחוט את העוף — מודה לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת, ואינו

(ג) פסחים קה א: כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום.

(ד) פסחים קה א: כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש (שאסור לטעום עד שיקדש — רש"י ורשב"ם.) [ובבבא"ג ציין לפסחים ק"ו. וגם בב"י בהביאו גמ' זו ציין לרשב"ם לפסחים ק"ו. וזו ט"ס, כי גמ' זו שם קה א וכנ"ל.]

(ה) פסחים קה א: כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש (שאסור לטעום עד שיקדש — רש"י ורשב"ם) סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינן אבל אתחולי לא מתחלינן ומיפסק לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתיה נמי לא אמרן (אתחולי לא — רשב"ם) אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה. ומדאומרת הגמ' כן, על הבדלה שאינה קובעת, מ' שרק בהבדלה מותר לשתות מים קודם לכן, אבל בקידוש בכל ענין — אף מים — אסור. [משום דחמיר טפי — ב"ח].]

(ו) עיין רא"ש בפסחים פ"י פוף סימן ד' [ט"ס וצ"ל: ב'] בשם הירושלמי. ותוס' שם קג ב ד"ה רב אשי כו' ושם קד ב ד"ה חזן כו', הביאו אותו הירושלמי. דפריך הירושלמי בברכות פ"א ה"ה — לענין ברכה הסמוכה לחברתה שאינה פותחת בברוך: — והרי קידוש פ"י דסמוכה לבורא פרי הגפן, ופותחת בברוך. ומשני: שנייא היא שאם היה יושב ושותה מבעוד יום וקדש עליו היום שאינו אומר בורא פרי הגפן.

(ז) שם בגמ' פסחים קג ב כמר זוטרא וכתלמידי דרב. דאיתא שם: אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי בסעודה וקאי עלייהו רב אחא בריה דרבא אמימר בריך על כל כסא וכסא ומר זוטרא בריך אכסא קמא ואכסא בתרא רב אשי בריך אכסא קמא ותו לא בריך אמר להו רב אחא בר רבא

באר הגולה

כ רמז"ס פ"ד מה"ג.
ל טור בשם הר"ף.
מהל' דפסחים ק"ג וכן
כתב הרמז"ס נפרק
כ"ט מהל' שבת.
מ הרמז"ס סע.

ה (י) כ שנים שהיו שותים ואמרו בואו ונקדש קידוש היום נאמר עליהם לשתות עד שיקדשו ואם רצו לחזור ולשתות קודם שיקדשו אע"פ שאינם רשאים צריכים לחזור ולברך תחלה בפה"ג ואח"כ ישתו. הגה: אם שכח לקדש עד לאחר שצרך ברכת המוציא וזכר (יא) קודם שכל יקדש על הפת ואחר כך יאכל אכל בהנזלה יאכל תחלה (יב) דהרי אין מנדלין על הפת (הנהות אלפסי מרדכי פרק זימ): ו ל אם נמר סעודתו וקדש היום קודם שברך ברכת המזון מברך ברכת המזון על כוס ראשון ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני (יג) מ וצריך להזכיר של שבת בברכת המזון אע"פ שמברך קודם קידוש.

ביאורי הגר"א

דוקא דהיינו דהוי גמר סעודה: (י) שנים שהיו. ועסי"ג: (יב) דהרי אין. ומדמרינן סס ק"ז ח' נת טוות ומשליכ נקידו' שקידש על הפת: (יג) וצריך כו'. תוספתא ומדמרינן צפיד דנרכות כיו' נ' תיר טעה צנ"ה"ס סס ק"ג נ': (יא) קודם שאכל. עמ"ל

ברכת אליהו

בסעיף ד' כתב דאם עומד באמצע סעודה צריך לפרוס מפה ולקדש על היין אע"כ י"ל דכאן מיירי שאפי' פרוסת המוציא לא אכל עדיין ואם נאמר שיקדש על היין יהי' ברכת המוציא לבטלה דהא לאחר הקידוש יהיה צריך שוב לחזור ולברך המוציא דהא הפסיק בין ברכת המוציא לאכילה ע"י הקידוש לכן יקדש על הפת. ועיי' סק"ף י"ב, שפסק שם המחבר שאפילו, אם נטל ידיו קודם קידוש גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה ולא יקדש על היין אלא על הפת. [ולכאורה משם השגה קצת על דברי המ"א. דמהמ"א מ' דכל החסרון הוא בזה שיברך ברכת המוציא לבטלה, ולכן בכה"ג יקדש על פת. ואילו המחבר כתב דאפי' אם אין ענין של ברכה לבטלה אלא שכחה, יקדש על פת, כי גילה דעתו דריפתא חביבא ליה. אולם ראה בד"א שכתב על דברי רבנו: משם אין ראיה כ"כ דשם מיירי שלא שכתב דצריך לקדש וא"כ בבטילת ידיים גילה דעתו דחביבא ליה לקדש על הפת משא"כ כאן דכשנטל ידיו שכתב דצריך לקדש לא שייך האי טעמא דגילה דעתו רק דהטעם משום דיהי' ברכת המוציא לבטלה].

(יב) מדמרינן בפסחים קז א בת סוות. דאיתא שם: זימנא חדא איקלע אמרימר לאתרין ולא הוה לן חמרא אייתנא שיכרא ולא אבדיל ובת סוות (לן מעונה שלא אכל — רשב"ם) למחר טרחנא ואיתנא ליה חמרא ואבדיל וטעמי מדיד לשהה תו איקלע לאתרין לא הוה לן חמרא אייתנא שיכרא אמר אי הכי חמר מדינה הוא אבדיל וטעמי מדיד. הרי דמה שהקפיד אמרימר על יין ולן מעונה, זה רק בהבדלה, כי אי אפשר להבדיל על פת. משא"כ בקידוש, לא הקפיד אמרימר, מפני שקידש על הפת. [וע"ל סימן רע"ב הערה 2].

(יג) תוספתא דברכות פ"ה הלכ' ג, ד — עפ"י הגהות הגר"א: — היו מסובין וקידש עליהם היום וקורין ומביאין כוס לין ואומרינן עליו קדושת היום דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון ומזכיר של שבת בברה"מ ובשני אומר עליו קדושת היום. הרי ש, צריך להזכיר של שבת בברה"מ אע"פ שמברך קודם קידוש. ומדמרינן בפ"ד דברכות כו ב: תיר טעה ולא התפלל מנחה בע"ש מתפלל בליל שבת

מברך אחר הכיסוי. ומקשה הגמ' מאי שנא מקידוש ד, אמר רב כיון דאמר הב ליברך איתסר ליה למשתא חמרא הכא נמי כיון דאיטפל ליה לכסוי איתייב ליה לברכה (הפסקה היא מלשחוט וכי הדר שחוט איתייב ל' בברכה — רש"י). ומשיגין שם פו א: הכי השתא התם משתא וברוכי בהדי הדדי לא אפשר הכא אפשר דשחוט בחדא ומכסי בחדא. וכתבו תוס' שם: מכאן היה אומר הר"ר יום טוב שאם עמד מאכילתו והתפלל כשחזור ובא לאכול צריך לברך ברכת המזון וליטול ידיו ולברך המוציא משום דמיכל וצלווי בהדי הדדי לא אפשר. והתוס' שם ושם דחו ראיה זו, וכתבו דלא דמי כלל. דלגבי ברהמ"ז, הב ונבריי"ה הוי הפסק וגמר סעודה. אבל תפלה, אע"ג דמיכל וצלווי בהדי הדדי אי אפשר, מ"מ לא הוי גמר לסעודה. [וכתב הדי"א: אבל הסברה ראשונה ט"ל כמו שאיתא ברא"ש ז"ל ומה שהקשה מתפלה תירץ הרב יונה דל"ד דהא כיון שקידש היום נאסרה עליו אכילה ודמי כמו שנגמרה אכילה הראשונה וכשאוכל אחר הקידוש הוי כאוכל אכילה אחרת ע"ש ועמ"א סק"ח וזהו דוקא האכילה שהיא אחר הקידוש דאיכא תרי טעמי דהקידוש מפסיק גם חשיב כאכילה אחרת משא"כ בברכת היין שהוא קודם קידוש וכמ"ש בקרבן נתנאל ס"ק (א') [כ'] עכ"ל].

(י) [בבא"ג סק"ב ציין לרמב"ם בהל' ברכות פ"ד [ה"ח]. והרמב"ם למד דין זה, ממש] בפסחים קה א: רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפשיק ונקבעיה לשבתא וכו'. ופירש הרמב"ם דמ"ש בגמ', נפשיק ונקבעיה, היינו באמירת הב לן ונקדש. ואמירה זו הוי הפסק. וכמ"ש בברהמ"ז, שם קנ ב: כיון דאמירתו הב לן ונברך איתסרא לכו למישיח מ"ט דאסחיתו דעתיכו. וכמ"ש"ל בסימן קע"ט ס"א וכמ"ש"ל בסק"ב. וכמו שאמירת, הב ונברך"ה הוי הפסקה, שני אמירת — הב לן ונקדש. ולכן הסמך הרמב"ם שם שני דינים אלו, שכתב: הוי שותין ואמרו בואו ונברך ברכת המזון או בואו ונקדש קידוש היום נאמר עליהם לשתות עד שיברכו או יקדשו. [ועד"א]. (יא) עיין משא"כ סק"א, שכתב: פ'י שלא אכל עדיין פרוסת המוציא ועס"ד, עכ"ל. [וכתב המחצית השקל: ר"ל דהא

באר הגולה

ג טור נסס י"א והר"ע.

הנה: (יד) וי"א לאינו מזכיר של שבת דלזלינן בתר תחלת הסעודה וכן עיקר כמו שנתבאר לעיל סוף סימן קפ"ח (טו) ויש מחלוקת אם יטעום מכוס של נרצת המזון קודם שיקדש (טז) גם אם נריך לאכול מעט אחר הקידוש כדי שיהא הקידוש נמוקס סעודה (יז) וי"א דאף בגמר סעודתו

ביאורי הגר"א

להפסיק: (טז) גם אם. אם נחשזו מה שאלל למקום סעודה כיון שהיתה של חול וע"ש תוס' ד"ה ונימרינהו דר' יוסי אפשר דסבר כרז דל"ל נמוקס סעודה: (יז) וי"א. דסובר שריך לאכול אחר קידוש אי"כ ל"ל

ולא כו' לעיג שמתפלל בשביל חול וה"ה כאן: (יד) וי"א דאינו. עמ"ל ס"ק ט"ו ונסי' קפ"ח ס"ק י"ז: (טו) ויש מחלוקת. אם נחשזו חות' הכוס לסעודה ומותר ולעיג דלר' יוסי שם ע"כ טועם תחום דלזיל לטעמי' דל"ל

ברכת אליהו

וכתב שם הרא"ש בשם ה"ר ישעי' מטרני: דודאי לר' יוסי דאמר גומר סעודתו ומתיר לאכול ולשתות קודם קידוש לדידי' מברכין ברהמ"ז קודם קידוש. אבל לשמואל דמצריך להפסיק בפריסת מפה ואוסר לאכול ולשתות קודם שיקדש אי"כ היאך ישתה כוס של ברהמ"ז קודם קידוש וכו', עכ"ל הרא"ש. ומוכת מדבריו דרך למאי דקי"ל כשמואל — דפורס מפה ומקדש — אסור לטעום. אבל ר' יוסי אויל לטעמי' דא"צ להפסיק, וס"ל שמותר לטעום מכוס ברהמ"ז.

(טז) המחלוקת תלויה אם נחשזו מה שאלל למקום סעודה, כיון שהיתה של חול. דהרי גמר סעודתו קודם קידוש היום. וע"ש תוס' בפסחים קב ב ד"ה ונימרינהו דר' יוסי אפשר דסבר כרב, דא"צ במקום סעודה. [דאיתא שם בגמ': גמרו כוס ראשון מברך עליו ברהמ"ז והשני אומר עליו קדושת היום אמאי ונימרינהו לתרווייהו אחדא כסא וכו'. וכתבו תוס' שם: לר' יוסי פריך כיון דתרווייהו אסעודת שבת קאתו כדפרישית לעיל (ק א) דהך סעודה עולה לו לסעודת שבת הוה ליה תרווייהו אחד כסא אבל לר' יהודה וכו'. ומ"ש התוס', כדפרישית לעיל, כוונתם למש"ש ק א ד"ה ר' יוסי אומר: וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת. וכמש"ל בסק"ח. וכתב הד"א: ותמוהים דברי רבנו שכתב וע"ש בתוס' דר' יוסי אפשר דס"ל כרב כו' והלא בתוס' מפורש להיפך דס"ל דצריך מקום סעודה רק דנחשב האכילה דקודם למקום סעודה ובלא"ה תמוהין דבריו דאיך אפשר לומר דס"ל לר' יוסי דא"צ מקום סעודה ואיך יפלו ר' יתנן ושמואל שם על ר' יוסי דהוא תנא ואולי דס"ס בדברי רבינו וצ"ל ע"ש בתוס' ונימרינהו דר' יוסי אי אפשר דסבר כרב דא"צ במקום סעודה והיינו דרבינו מפרש קודם דהטעם דמספקא ל' דיהי' צריך לאכול מעט אחר הקידוש משום דהסעודה היתה בחול ומשמע דאם אכל בלילה קודם קידוש עולה לו למקום סעודה וע"ז כתב וע"ש תוס' ד"ה ונימרינהו והיינו שכת' דלר' יוסי עולה לו לסעודת שבת כיון שאכל משתחשך חשיב במקום סעודה וע"ז כת' רבינו דהורכת תוס' לפרש כן דאי אפשר דר' יוסי יהי' סובר כרב דא"צ במקום סעודה דלא כהלכתא רק דכאן בגמר בחול מספקא ל' להשו"ע, עכ"ל. ולפי"ז ק"ק דרבנו היה צריך לציין ישירות לתוס' שם ק א ד"ה ר' יוסי אומר. וי"ל].

(יז) כי"כ הרא"ש בפסחים פ"י ס"ו, וטעמו משום דסובר

שתים. ואע"ג שמתפלל — התפילה השני' לתשלומין — בשביל חול, אפ"ה מתפלל של שבת. והו"ה כאן שאע"פ שמברך ברהמ"ז על מה שאכל בחול, צריך להזכיר של שבת בברהמ"ז.

(יד) לעיל בסק"ג הבאנו ראייה לדעת המחבר מהתוספתא דברכות. ועמ"ל סק"ח שכתב, דדעת ה"א היא דאין ראייה מהתוספתא הנ"ל, ד, שאני התם שאכל ג"כ משחשיכה [וכמש"ש בדברי רבי יוסי: אוכל והולך עד שתחשך — ד"א] אבל הכא שגמר סעודתו מבעוד יום לא וא"כ אם אכל משחשיכה לכ"ע צריך להזכיר. וכ"מ בתשובת מהרי"ל סימן צ"ו. ועמ"ל בסימן קפ"ח ס"ק י"ז. דבסק"ג הבאנו ראייה לדעת המחבר מברכות כו ב. מהך דטעה ולא התפלל מנחה בערב שבת, דמתפלל בליל שבת ב' תפלות של שבת. ואותה הוכחה היא גם מהדיון שאם טעה ולא התפלל מנחה בשבת, שמתפלל בליל שבת שתים של חול. וגם בסימן קפ"ח ס"י כתב המחבר שאם,, היה אוכל ויצא שבת מזכיר של שבת בברהמ"ז דלזלינן בתר התחלת הסעודה". וכתב ע"ז המ"א שם: ול"ד למי שלא התפלל מנחה בשבת שמתפלל במוצאי שבת שתים של חול דהתם מנחה כבר עברה ואינו מתפלל במוצ"ש אלא לתשלומין ושני התפלות הם תפלת ערבית ודינו להבדיל בראשונה והיאך יתפלל של שבת אבל ברהמ"ז אתי על סעוד' שסעד בשבת וכיון דאכתי לא צלי ערבית של חול צריך להזכיר מעין המאורע בברהמ"ז עכ"ל מהרי"ל בתשובה סימן ג"ז, עכ"ל המ"א. [וע"ע מש"ש בזה. ועמש"ש בביאורי הגר"א סק"א].

(טו) אם נחשזו אותה הכוס לסעודה, משום דמישך שייכי לסעודה. ולכן מותר לטעום מכוס זו, אף קודם קידוש. או שאין הכוס נחשב להמשך הסעודה, ולכן אסור לטעום קודם קידוש. ואע"ג דלר' יוסי שם ע"כ טועם, משום דאזיל לטעמיה דא"צ להפסיק. [דאיתא בפסחים קב א: בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהן היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום ושני אומר עליו ברהמ"ז דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך. גמרו כוס ראשון מברך עליו ברהמ"ז והשני אומר עליו קידוש היום. וכתב הרא"ש שם סימן ז' דאע"ג דהברייתא חג"ל נדחתה וכמש"ש ק א: אמר ר' יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא פורס מפה ומקדש, מ"מ, גמרינן מינה דהיכא דגמר סעודת' מקמי' דקדיש יומא ואדמשו ידיהו קדיש יומא מקדמינן ומברכינן. ברהמ"ז על כוס ראשון ואח"כ אומר עליו קידוש היום על הכוס השני וכו'.

באר הגולה

פסחים ק"ז.
ע

אינו מברך ברכת המזון תחלה אלא פורים מפה ומקדש (יה) ומברך המוציא ואוכל מעט ואחר כך מברך ברכת המזון. הגה: והכי נהוג להוליך את נפשי' ופולגות סגור' ראשונה: ז אף על פי שאסור לו למעום קודם קידוש ס אם טעם מקדש: ח ע אם לא קידש בלילה בין בשוגג בין במזיד יש לו תשלומין למחר כל היום. הגה:

ביאורי הגר"א

לנר נהי' וכנ"ל: (יח) ומברך. כפ' הראשונה שנס"ד. וע' תוס' ק' א' ד"ה ר' יוסי כו' וזהו דעת הרי"ף ותוס'

ברכת אליהו

במקום סעודה. ותי': וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה לו לסעודת שבת כדמוכח בתוספתא דקתני במילתי' דר' יוסי ומוכיר של שבת בברהמ"ז. וזהו דעת הרי"ף, ולכן פסק דאם גמר כל הסעודה קודם קידוש היום מברך ברהמ"ז, ואח"כ מקדש וא"צ עוד לאכול, דסעודה הראשונה עולה לסעודת שבת, והקידוש נחשב במקום סעודה. [ועד"א]. ותוס' שם קב ב ד"ה ראשון כו' כתבו דלר' יהודה כוס „ראשון אומר עליו ברהמ"ז להפסיק והשני אומר עליו קידוש היום סמוך לסעודת שבת". הרי דלר' יהודה, כיון שצריך להפסיק, צריך לאכול אחר הקידוש, ואין הסעודה הראשונה עולה לו לסעודת שבת. וכ"ה פורת הרי"ף [צ"ל: ה"א — ד"א] ה"ל. דכיון דקיי"ל כשמואל — דפורס מפה ומקדש — לכן צריך לאכול שנית.

שצריך לאכול אחר הקידוש, אי"כ ל"ל לפרך ברהמ"ז. וכנ"ל בס"ד: ואפי' התחיל מבעוד יום צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש. והו"ה כאן, כיון שאין הסעודת חול עולה לו, וצריך לאכול אחר קידוש, אינו מברך ברכת המזון תחלה. (יח) כפ' הראשונה שבס"ד: ואם היו שותין יין תחלה אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין ואח"כ מברך ברכת המוציא. ועמש"ש בסק"ה. אבל ל"א שבס"ד, כשם שבאמצע סעודה, כשמפסיק ומקדש א"צ לברך המוציא, הו"ה כאן, כיון שצריך לאכול אחר קידוש, הוי כמתפלל באמצע סעודה¹. ועת"פ פסחים ק א ד"ה ר' יוסי כו'. ששם כתבו תוס' שלר' יוסי שאומר אין מפסיקין, וגומר כל הסעודה ומברך ברהמ"ז ואח"כ מקדש כדמוכח בברייתא זלקמן (קב א) משמע דאין צריך לעשות סעודה לשם שבת דאי צריך מה לו להמתין יפסיק מיד". והקשו שם תוס': ואי' ואיך יעשו קידוש בלא סעודה הלא אין קידוש אלא

כאן לפסוק כדעה הראשונה, משום „דכל מקום שכתב דעת פוסק אחד בסתם וכתב עליו י"א וכו' דעיקר דדעתו להכריע כמ"ש בסתם". והפ"ג במשכבות זהב אות ד' העיר על כך, ותיקן: י"ל דהוה דעה א' כרבים וכת"ק נגד יחיד משא"כ בספק ברכות י"ל דלוקא אף כרבים נגד מועטים כי י"ל בספק ספיאק נמי לא מהני בספק ברכות וספק ספיאק כרובא הו"ה דיעה א' בסתם וכו'. ויש להעיר שדברי הפ"ג אינם אליבא דכר"ע, דבמקום שיש ספק ספיאק אם צריך לברך או לא, נחלקו האחרונים בזה. וראה בזה בשדי חמד מערכת ברכות אסיפת דינים אות י' (הוצאת בי"ב תשכ"ד, כרך ו', עמוד 318) ובאנצקלופט כרך ד' ערך שדעת רבנו ג'א, שהביאו מחלוקת הפוסקים בזה. והפ"ג בעצמו בפתיחה כוללת להל' ברכות התקפ בזה. והסיק הדבר בצ"ע. אמנם בשדי חמד שם הסיק „שכבר פטטה הוראה בינינו ולא מהני ספק ספיאק „ברכות". וכשיש רוב לחיוב ברכה, הביאו השדי חמד שם אות ד' (שם עמוד 315) ובאנצקלופט שם הרבה פוסקים הסוברים שבה"ג מברכים, ולא אמרינן ספק ברכות להקל.

אולם לפי המבואר לעיל שדעת רבנו ג'א, שהמחבר כאן כתם כדעה הראשונה, הרי שברור שליו"ד דעת המחבר לפסיק כן. עוד יש להעיר שהמשך דברי רבנו כאן, מהמילים „ועת"ס כו", עד סוף הסיק הם דברי הסבר לעצם מחלוקת ב' הועות שבמחבר, אם צריך לאכול שנית, כמבואר בפנים, ולא כמ"הד לענין ברכת המוציא. ויתכן שקטע זה — ועת"ס כו' — צ"ל בסק"ה י"ז.

וכפי המבואר הב' דעות במחבר נחלטו אי סעודה זו עולה לו לסעודת שבת, או שצריך לקדש ולאכול שנית. ולפי"ז דברי הרמ"א — שכתב „ויש מחלוקת כו' גם אם צריך לאכול מעט אחר הקידוש כדי שיהא הקידוש במקום סעודה" — צ"ב. כי הרי מחלוקת זו איתא גם במחבר.

1 המ"א בסק"ה כתב — על דברי המחבר „ומברך המוציא" —: היינו כשנטל ידיו ואז אפי' בופה"ג צריך לברך ואם לא נטל עיין סק"ה ד'. נראה מדבריו שמפרש, שדברי המחבר אולי גם לדעת ה"א שבסק"ה ד'. משום דמירי הכא כשנטל ידיו, ובכה"ג כו"ע מורו שיברך המוציא. ורק אם לא נטל ידיו, כתב המ"א ותלוי בבי' השיטות שבסק"ה ד'. ומפשטות לשון רבנו — שכתב „כסברא הראשונה שבס"ד" — מ' שרבנו חולק על המ"א, ומפרש דברי המחבר אף בלא נטל ידיו. וזה משום דסתם המחבר כאן כסברא הראשונה שבסק"ה ד'. וכן נקט בספר פסקי הגר"א, וכתב בדעת רבנו: „ואם קידש על היין א"צ לברך בופה"ג על הכוס של קידוש כמבואר בשו"ע שם כסברא הראשונה ולא ניתא האכילה שיאכל אח"כ כדעה הראשונה שבשו"ע. ובעמודי אש שם אות כ"א, כתב: כן משמע דעת הגר"א ז"ל מדבריו בס"ו סק"ה דלדעתו סתם בשו"ע שם כסברא הראשונה ולא ניתא ליה בתירוץ של המ"א שם בסק"ה ע"ש, עכ"ל. הרי שנקט שרבנו חולק על המ"א. והמשנה ברורה בסק"ה הביא דברי המ"א להלכה וכתב דהמחבר מירי שנטל ידיו למים אחרונים. וכתב שם בשו"ע סק"ג: וגם הגר"א כד"ה ומברך שכתב כסברא הראשונה שבסק"ה ד' ג"כ אפשר דסובר כן כהמ"א דדעת הרי"ף דוקא כנטל ידיו והגר"א נחת לפרושי רק דעת ה"א דהוא דעת הרא"ש דליו"ד בכל ב' חנוני צריך לברך המוציא אף בלא נטל ידיו, עכ"ל. אולם שפסות דברי רבנו מורים דהוא חולק על המ"א, וכאמור לעיל.

ולעצם הדין אם הלכה כס' הראשונה או כדעת ה"א, הביח והט"ו בסק"ס העלו להלכה דא"צ לברך, משום דספק ברכות להקל. וגם הא"ר נקט להלכה כ"א, משום דספק ברכות להקל. וכ"כ המ"ב בסק"ה. ולכאורה זה סותר לכלל הידוע שאם המחבר מביא דעה ראשונה בסתם ושניה בשם „י"א", דעת המחבר לפסוק כדעה הראשונה שהביא בסתם. וראיתי בעו"ת כאן אות ד' שגם הוא כתב בדינו כן, ונקיס בדעת המחבר

באר הגולה

(יט) ואומר כל הקידוש של לילה (צ"י) (ב) מלמד ויכלו (אורח חיים נגס תוספות) : ט פ צריך שתהיה מפה על השלחן תחת הפת ומפה אחרת פרוסה על גביו : י (כא) ז מקדש על כוס מלא יין שלא יהיה פגום (כב) ק ומעון כל מה שמעון כוס של ברכת המזון

נצרכות כ"ג. ק רמב"ם סס.

ביאורי הגר"א

הרמזים שפרש מ"ש כוס של צרכה טעון עשרה כו' נאמר על כל הדברים שטעון כוס דלדיד' נה"מ אינה טעונה כוס כמ"ש נה"ל צרכות מוסקנה דפסקי' קי"ז נ' וכ"מ שם צריף. ויית. ועוד פסקים ק"ה נ' המנצח כו' ונצרכות שם והלמ' מר המנצח כו'. ואמרינן זירושלמי נפ"ז דנצרכו' ויודים חכמים לר"א נכוס של צרכה כו'

ק"ב נ' ד"ה ראשון כו' וכ"ה ס' הרי"ף הכ"ל : (יט) ואומר כל. שם נגמ' : (כ) מלבד. דל"ל נתקן לל"ל נע"ש שנת קי"ט נ' : (כא) מקדש על. מהל' דירושלמי ר' יונה טעמי ומתקן כו' והניחו הרי"ף נפ"ה דנצרכות ע"ש וע' צרש"י פסקים קי"ז ח' ד"ה קפיד וצרש"ם שם ורש"י נצרכות יג"ח ע"ש : (כב) וטעון.

ברכת אליהו

(יט) שם בגמ' ².

כוס, ולא על ברהמ"ז. דלדיד' ברהמ"ז אינה טעונה כוס, כמ"ש בהל' ברכות פ"ז הט"ו. והרמב"ם למד דין זה, ממסקנא דפסחים ק"ב. דתנן שם : מזוג לו כוס שלישי מברך על מזונו. ובגמ' שם : א"ל רב חנן לרבא ש"מ ברהמ"ז טעונה כוס א"ל ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה (כלומר ראוי שיעשה בו מצוה אבל המזון אם אין שם לא בעי כוס שאף כאן אין הכוס בא בשביל ברהמ"ז — רשב"ם). וכ"מ שם ברי"ף — מ"מ בהל' ברכות שם. וז"ל : וכתבו (האי גמרא) הרי"ף וכתב עליו הר"ן וכיון שהביא זה הרי"ף בהלכותיו נראה שהוא פוסק דברהמ"ז אינה טעונה כוס, עכ"ל. הרי דרבא דחה שברהמ"ז אינה טעונה כוס, וע"כ דעשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה, מיירי בקידוש ובהבדלה הצריכים כוס. ועוד איתא בפסחים ק"ב — לגבי הבדלה — המברך צריך שיטעום. הרי דגם על הבדלה אמרו, "מברך", דכוס הבדלה נחשבת לכוס של ברכה. ובברכות נב א : בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון מאי לאו דמברך עילויה ושתי לי' לא דמברך עילויה ומנח לי' והאמר מר המברך צריך שיטעום דטעים ליה. הרי דהגמ' מקשה מהבדלה על ברכה, מ' דהבדלה בכלל כוס של ברכה. ואמרינן בירושלמי בפ"ז דברכות ה"ה — בפנינו בשינוי לשון קצת — : ומודים חכמים לרי' אליעזר בכוס של ברכה שהוא נותן לתוכו מים כל שהוא והכי נהגין רבנן בפסא דקידושא כו'. הרי דכוס של קידוש הוא בכלל כוס של ברכה. [וע"ל סימן קפ"ב ס"ו ומש"ש בסק"י ובהערה 1 שם].

דבמקדש ביום אינו אומר גוסס הקידוש א"כ מאי פריך הגמ' שבת ויו"ט נמי הלא שפיר אמרו דוקא לילי שבת אבל ביום אינו אומר כל ברכת הקידוש אלא ודאי דמקדש בכל גוסס הברכה כמו בלילה, עכ"ל.

ויש להוסיף על דבריו, שההוכחה היא עוד יותר מהמשך לשון הגמ' שם : איתבי' כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם ואם אין לו אלא כוס אחד אומר עליו קידוש היום מפני שקידוש היום קודם לכבוד יום ואם איתא לישבקה עד למחר וליעביד ב"י תרתי וכו'. ומלשון הגמ' "וליעביד ביה תרתי", מ' שאם לא קידש בלילה, אומר ביום את "כל הקידוש של לילה".

ויש להעיר על דברי דהגמ', שא"ז — בוף קה א — לא נזכרה לפני זה בדברי רבנו וגם לא בבא"ה. ואם כונת רבנו

(כ) דלא נתקן אלא כע"ש — שבת קי"ט ב. דאיתא שם : כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו וכו'. [הרי דרק בע"ש בלילה אומר ויכולו, לפי שבליילה היתה גמר מלאכת השם] — לשון ארחות חיים הלכות קדוש היום אות ג' בשם בעלי התוס', והובא בבי". ומ"ש בדפוס השו"ע על דין זה [אורח חיים בשם תוס'], הוא ט"ס, וצ"ל : ארחות חיים בשם תוספות].

(כא) מ"ש המחבר, "שלא יהי' פגום", נלמד מהא דירושלמי ברכות פ"ז ה"ה : נהיגין רבנן בהן כסא דקידושא וכו' [ד'י יונה טעמי [כסא] ומתקן לה (במזיגת הכוס — פגמי). הרי דבעינן שכוס של קידוש לא תהי' פגומה, ולכן הי' מזוגו במים. והביאו הרא"ש בפ"ה דברכות ס"ב. ע"ש, [שכתב ש"ש מביאין ראיה מהירושלמי שיכול להכשיר כוס פגום ע"י נתינת מים לתוכו]. וע"ל סק"י]. וע"י ברש"י פסחים ק"א ד"ה קפיד. דאיתא שם בגמ' : רבי יעקב בר אידי קפיד אחצביא פגימא. ופירש"י : לקידוש והבדלה וברהמ"ז. הרי דלקידוש בעינן כוס שאינה פגומה. וכ"כ ברשב"ם שם ד"ה קפיד — כרש"י, והוסיף : ולכל הברכות שתקנו לסדרן על היין שלא יברך על כוס פגום. ורש"י בברכות נג [צ"ל : נב — ד"א] א ד"ה טעמו פגמו, ע"ש שכתב : לברהמ"ז ולקדוש ולהבדלה.

(כב) מקור דין זה הוא מהרמב"ם בהל' שבת פכ"ט ה"ז, וכפי שציין בבא"ה סק"ק. דאיתא בברכות נא א : עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה וכו'. ופירש"י שם בדה"כ כוס של ברכה : ברהמ"ז. והרמב"ם מפרש שמשיש דכוס של ברכה טעון עשרה דברים, נאמר על כל הדברים שטעון

2 בבא"ה בסק"ע — על דברי המחבר בריש הסעיף — כתב : שם. וכוונתו למ"ש בסקים : פסחים ק"ז. וזה שם בעמוד א' : מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצאי שבת.

והד"א הסביר דברי רבנו — שכת' "שם בגמ' — עפ"י דברי הגמ' בפסחים ק"א : מי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו איתביה לילי שבת ולילי יום טוב יש בהן קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברהמ"ז שבת ויו"ט אין בהם קדושה על הכוס ויש בהן הזכרה בברהמ"ז וא"י. סלקא דעתך מי שלא קידש בע"ש מקדש והולך כל היום כולו שבת ויו"ט נמי משכחת להו דיש בהן קדושה על הכוס דאי לא קידש מאורתא מקדש למחר וכו'. וכתב הרא" : ואם נימא

באר הגולה

ר"צ" לדעת הרמב"ם.

ר (כב"י) ואומר ויכלו מעומד ואחר כך אומר (כג) בורא פרי הגפן ואחר כך קידוש. הגה: ויכול לעמוד נשעת הקידוש (כד) ויותר טוב לישב (כל נו) ונהגים לישב אף נשעה שאומר ויכלו רק כשתחילין עומדים קצת לכבוד השם (כה) כי מתחילין יום הששי ויכלו השמים ונרמו

ביאורי הגר"א

ננו נחרת אין ללגל וכי"ה נרמזים שם וערש"ש פ"ד דר"ה והכי נהנין רנן נכסא דקידושא כו': (כב"י) ואומר ויכול. פסקים ק"ו א' נחום ד"ה זכרה ורשנים שם ג' ד"ה דהניחא: (כג) בפה"ג ואח"כ קידוש. מתני' נפית נזכרות ופ"י דפסקים: (כד) ויותר טוב.

ברכת אליהו

לשומעים שישבו בשעת הבדלה שאו יהי' נראה כקבע ופוסט אותם, עכ"ל. ואותו הטעם שייך גם בקידוש. וכן עיקר.³ (כה) הטעם — שאומרים יום הששי — משום דקאי אתוספת שבת. כמ"ש בבראשית רבה פ' בראשית, ע"ש פירשה מי אות יד — על הפסוק ויהי ערב ויהי בקר יום הששי — אמר רבי יודן זו שעה יתירה שמוסיפין מחול על קדש ובה נגמרה מלאכת העולם. ולכן מתחילים יום הששי, משום דגם ביום הששי ישנה תוספת שבת. ועמ"ש פקב"ב, שכבד עוד טעם על אמירת יום הששי: להשלים ע"ב תיבות שבקידוש. וכתב שם: ולפי"ז אין לומר כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים. כי אם יאמר מילים אלו יהי' יותר מע"ב תיבות. והוסיף שם: ובתקוני שבת כתב שהוא ע' תיבות ולכן כתב שלא לומר ג"כ כי הוא יום, עכ"ל. וברמב"ם פכ"ש מהל' שבת ה"כ ליתא להני ג' תיבות, "כי הוא יומי". וכן עיקר, שג' תיבות אלו מיותרים הם. [וכ"כ במעשה רב אות ק"כ: ומדלג תיבות כי הוא יום]. אבל התיבות, "כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים", אין ללגל. וכי"ה ברמב"ם שם, ודלא כמ"א. [ועד"א]. ועיין ראש"ש פ"ד דר"ה סימן ג'. דבגמ' שם, נחלקו ר' יהודה ור' יוסי לענין פסוקים מסוימים שבמלכויות וזכרונות ושופרות, באיזה אופן הם נמנים במנין הפסוקים. וכתב ע"ז הראש"ש שם: ונ"מ במחלוקת מי שרוצה לצמצם בעשרה מלכויות אבל לענין התוספת שידע לכמה מלכויות יעלו

עתיים נרכות ומ"ג א' ד"ה הואיל וכן עיקר: (כה) כי מתחילין יום הששי. הטעם משום דקאי אתוספת שבת כמ"ש נזכרש' רנה פ' נראשית ע"ש פרשה ט'. ועמ"ש סימן כ"ג. ונרמזים פ' כ"ט מה"ש הלכה ג' ליתא להני ג' תיבות כי הוא יום וכן עיקר שחיותר' הם אלגל כי

(כב"י) [בבאה"ג סק"ר כתב: ב"י לדעת הרמב"ם. וזה לענין אמירת ויכולו מעומד. והמקור לעצם אמירת ויכולו בקידוש, הוא] בפסחים קו א בתוס' ד"ה זכרה: דויכולו לא מצינו על הכוס אלא בתפלה כדאמר בשבת (ק"ט ב) ולא ניתקן על הכוס אלא להוציא בניו ובני ביתו. ורש"י שם בעמוד ב' ד"ה דחביבא כתב: ומדרב שמעינו שמקדשין על הפת ואומר ויכולו וכו'. [וראה בכף החיים אות ג"ט שהביא ש, בבשר הכוונות דף ע' ע"א ודף ע"ג ע"ג נתן טעם בסוד שצריך לומר ג' פעמים ויכולו אחד בעמידה ואחד קודם ברכת מעין ז' ואחד בקידוש"].

(כג) מתני' בפ"ח דברכות נא ב ופ"י דפסחים קיד א: ב"ש אומרים מברך על היום ואח"כ מברך על היין וכו"ה אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על היום (בקידוש) שבתות וימים טובים — רש"י בברכות שם). [ובחידושי הגהות שעל הטור כאן אות ט"ו כתב: וידוע דהלכה כב"ה דאמרי מברך על היין ואח"כ מברך על הכוס (מהר"ח), עכ"ל].

(כד) עת"ס ברכות מג א ד"ה הואיל, שכתבו: אבל צ"ע קצת מהבדלה שאנו מבדילין ועומדים היאך אנו פוסטין זה את זה מיין ומהבדלה אחרי שאין אנו לא יושבים ולא מסובין ושמא י"ל מתוך שקובעין עצמן כדי לצאת ידי הבדלה קבעי נמי אכולא מילתא ולכן נאה וטוב למבדיל וגם

היתה ע"ז, לא היה כותב, שם בגמ', בלי לציין הדין. לכן גרסא שכונת רבנו — "שם בגמ'" — לוף ק"ו, שצוין בבאה"ג וכנ"ל. וכונת רבנו כדברי הב"י, שכתב: ומשמע ודאי הויכא ולא קידש בלילה שיש לו תשלומין כל היום וצריך לקדש קידוש של לילה. הרי שהב"י כתב שמגמ' זו משמע, שצריך לקדש קידוש של לילה.

3 רבנו בסימן רצ"ו סק"ז כתב גם לענין הבדלה שכן עיקר להבדיל מיושב. ובד"א כאן כתב: ועיין בדברי רבנו בסימן קנ"ה סק"ז שכתב שם דכוס של קידוש לא הוי קבע ע"ש להכי כתב כאן דכן עיקר לישב בשעת קידוש ושתייה. עכ"ל. ובעמודי אש שבספר פסקי הגר"א בסימן רצ"ו אות כ"ב כתב: אף דבש"ע לא מייירי כן אלא על המבדיל וגם בסימן רע"א לא מייירי הש"ע אלא על המקדש ועליו קאי הגר"א ז"ל ופסק דצריך לישב בשעת קידוש והבדלה אף ז"ל בתר טעמא דהגר"א ז"ל מוכח ודאי דס"ל דב"ב הרוצים לצאת בשמיעתם הקידוש וההבדלה דצריכים לישב דכשם שבזמן הגמ' אין אחד מברך ומוציא את כולם אלא בהסיבה והיינו המקדש והמבדיל וכל בני ביתו הרוצים לצאת צריכים כולם ליטב כן לידון דישבה הוי כמו הסיבה לדידהו כמו שמבאר בתוס' ברכות מ"ג וכו' הואיל שמביא הגר"א ז"ל והמבדיל וכן המקדש וכל השומעים

הרוצים לצאת דצריכים לישב ובלא ישיבה לא הוי שום קביעות ואין אחד יכול להוציא את אחרים בברכתו וכן מבואר בתוס' שמביא הגר"א ז"ל כאן ובסימן רע"א סימן כ"ד דהמבדיל וכן המקדש וכל ב"ב צריכים לישב, עכ"ל. ובמעשה רב אות ק"כ כתב: מקדש מיושב. ובאות קמ"ח כתב: הבדלה מיושב. ובמשנה ברורה סק"ז — על דברי המחבר: ויותר טוב לישב — כתב: דבכי האי גוונא מקרי ספי קידוש במקום סעודה כיון שיושב במקום סעודתו בעת הקידוש וכן הסכים בבבאור הגר"א ומטעם אחר זכיון שאחד פוסט חברו בעינן קביעות שיקבעו יחד ובישיבה מקרי קביעות וכנ"ל בסימן קס"ז ולפי דבריו גם השומעים צריכים לישב וטוב ליהדר בזה לבתחלה ויש לומר דגם דעתו הוא רק לבתחלה ועכ"פ צריך ליהדר שיקבעו השומעים עצמן יחד בעת הקידוש כדי לצאת ולא שהיו מפורדים ומפורדים והולכים אחד הגה ואחר הגה דזה לא מקרי קביעות כלל. וכתב שם בשע"צ סקניא: דהנה דזה דברי רמ"א רמז הגר"א לעיין בברכות מג תו"ד"ה הואיל וסיים דכן עיקר ובתוספות תמה שם על מנהגו שאין אנו לא יושבין ולא מסובין בשעת הבדלה [והיה בשעת קידוש] ותרצו שם את המנהג דקביעותו כדי לצאת הוי כמו ישיבה לדידהו ומ"מ סימנו ע"ז וטוב ונאה להמבדיל וגם לשומעים שישבו וכו' ומסתפקא אם כונת הגר"א כמו שתמנו התוס' מתחלה דהיישיבה

באר הגולה

ש ר"י נה"ל.
ת סס ורע"ט נפ"ח
לנרכות נסס הירוש'.
א נ"י לדעת הטור
נסי' רנ"ו.

הסס נר"ת וכשתחילין יתן עיניו ננרות (מהרי"ל ושכל טוב) ונסעת הקידוש נכוס של נרכה וכן נראה לי על סיון קפיג סעיף ד': יא (כו) ש אם אין לו אלא כוס אחד מקדש בו בלילה ואינו טועם ממנו שלא יפגימנו ת אלא שופך ממנו לכוס אחר ומועם יין של קידוש מהכוס השני ולמחר מקדש במה שנשאר בכוס ראשון (כו) א ואם לא היה בו אלא רביעית בצמצום ונחסר ממנו בלילה מוזגו למחר להשלימו לרביעית והיינו דוקא כשיש לו כוס אחר להבדלה שאם לא כן מוטב שיניחנו להבדלה שאי אפשר בפת משיקדש עליו ולא יהא לו יין להבדלה ואם יש לו שני כוסות מצומצמים

ביאורי הגר"א

נגמ' סס נ"ב ח' והאמר מר התנך כו': (כו) ואם לא הי' הוא עונדל דירושלמי הנ"ל: (כח) דקידוש.

ס' נ' חלל לענין תוספת כו': (כו) אם אין לו. רמ"ש נפ"ח לנרכות נסס ירושל' וכפי פירושו וכמ"ש

ברכת אליהו

דלעיל בסקכ"א הבאנו דברי הירושלמי בברכות פ"ו ה"ה: ר' יונה טעים כסא ומתקן לה. והבאנו שם בשם הרא"ש ש"ש מביאין ראייה מהירושלמי שיכול להכשיר כוס פגום ע"י נתינת מים לתוכו. וזה מפני שהם מפרשים ש"ש בירושלמי, "ומתקן לה", היינו שתיקן את זה ע"י נתינת מים לתוכו. וכתב שם הרא"ש שיש לדחות ראייה זו, ולפרש שאין כוונת הירושלמי שהיה מתקנו ע"י מזיגת מים, אלא שפי' הירושלמי הוא: שהיה טועם כוס של קידוש בכלי אחר ומוזגו למחר להשלימו לכשיצור. ובמ"ש נגמ' שם נב א: בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס ב"ש אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון מאי לאו דמברך עליוה ושתי ליה לא דמברך עליוה ומנח ליה והאמר מר המבשר צריך שיטעום דטעים ליה והאמר מר טעמו פגמו דטעים ליה בידו והאמר מר כוס של ברכה צריך שיעור והא קא פחית ל' משיעורי' דנפיש ליה טפי משיעוריה. הרי דיכול לשפוך מכוס של ברכה לכוס אחרת, וטועם את היין של קידוש מהכוס השני, ואין זו פגימה. [ועל' סימן קפ"ב ס"ק י"ב, י"ז ומש"ש בהערה 1. ועמ"א סקכ"ד וא"ר אות כ"ג ותו"ש אות כ"ט].

ומה שסיים המחבר: ואם לא היה בו אלא רביעית בצמצום וכו'. הוא עובדא דירושלמי הנ"ל, וכפי פי' הרא"ש הנ"ל, דמיידי שלא היה בו אלא רביעית בצמצום, ולכן, "היה טועם כוס של קידוש בכלי אחר ומוזגו למחר להשלימו לכשיצור". אבל אם היה תחילה יותר מכשיצור, א"צ למוזגו למחר, אלא שופך ממנו לכוס אחר וטועם יין של קידוש מהכוס השני ולמחר מקדש במה שנשאר בכוס ראשון" — לשון המחבר בריש הסעיף. [ואף דלעיל בס"י כתב דצריך להיות

הפסוקים כדי שלא יוסיף על עשרה מלכיות לענין זה לא נחלקו דאין פוחתין מעשרה אבל אם בא להוסיף הרשות בידו ואין לומר כיון שיצא ידי חובתו בעשרה התוספת הוי הפסק באמצע הברכות דהכי איתקין דאם רצה יוסיף והוי הכל בכלל הברכה. ויש שמקשין כיון שמפרש בגמרא כנגד מי הני עשרה פסוקים אלמא דוקא ניגהו וכשם שאין פוחתין מהן כך אין מוסיפין עליהן. וכתב ר' אבי"ה ז"ל דאין לחוש לזה דהא שבעה שקורין בשבת וששה ביום הכפורים דמפרש במגילה (כג א) כנגד מה תקנום ואפ"ה תני (שם כא א) אין פוחתין מהן אבל מוסיפין עליהן הכא נמי לא שנא. ואע"ג דהכא לא תנא אבל מוסיפין עליהן כי התם מ"מ הוינו דאין קפידא בתוספת. אע"פ שמפרש בגמ' כנגד מה נתקן והו"ה נמי הכא, עכ"ל. והו"ה כאן בקידוש, אע"פ שמספר התיבות שבקידוש הוא מכוון כנ"ל, אפ"ה אם מוסיף, כ"י בנו בחרת וכו", אין זה הפסק ואין בזה קפידא⁴. [ולעיל בסימן רס"ג ס"א לענין נרות שבת, כתב המחבר: ויש מכוונין לעשות שתי פתילות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור. והוסיף שם בהג"ה: ויכולין להוסיף ולהדליק ג' או ד' נרות וכו' כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר וכו', עכ"ל. ושם בביאורי הגר"א ס"ק ד', ה' ציינ רבנו להך דגמ' מגילה כג א המובא בדברי הרא"ש הנ"ל. וכתב כאן במחצית השקל על דברי המ"א: ואע"ג שכתב רמ"א בסימן (רמ"ג) [רס"ג] סעיף א' כי יכולים להוסיף על דבר המכוון נגד ד"א בלבד שלא יפחות עכ"ל מ"מ היכי דאפשר שיהי' המספר מכוון ממש בלי תוספות וגרעון עדיף, עכ"ל מחצית השקל].

(כו, כז) רא"ש נפ"ח דברכות בשם ירושלמי וכפי פירושו.

בברכת המוספין מותר להוסיף, משום דהכי איתקין וכו'. אבל לענין קידוש — דלא מצינו דהכי איתקין — אסור להוסיף תיבות בקידוש, משום דהוי הפסק באמצע הברכה. ולי לא נראה לומר כן. שהרי לא מצינו בגמ' שהיתה תקנה מיוחדת במוסף, דאם רצה יוסיף. וא"כ מ"ש הרא"ש "דהכי איתקין כו'", אין כוונתו לומר שהיתה תקנה מיוחדת לענין מוסף. אלא ר"ל שזו תקנה כללית שאם רוצה להוסיף מעין הברכה מותר לו להוסיף, והו"ה הכל בכלל הברכה. ולכן אפשר ללמוד מה, שהו"ה לקידוש, שאע"פ שמספר התיבות הוא מכוון, אין בהוספת המלכיות, כ"י בנו בחרת, משום הפסק, וכמ"ש בפנים. וכן ביאר ה"א את דברי רבנו.

הוא לעכובא או כמו שסיימו לבסוף אך מלקמן סימן רצ"ו ס"ז משמע שם לכאורה בבאורו דצריך מדינא ישיבה ע"ש וע"ש בב"י הדסכים למסקנת התוס' וע"כ דכוונתו הוא רק לכתחלה וצ"ע בכונת הגר"א, עכ"ל.

4 בפנים ביארנו שרבנו — בצינו לדברי הרא"ש — ר"ל שלפי דברי הרא"ש, כמו שאין קפידא בתוספת פסוקים בתפילה מוסף, כך אין קפידא להוסיף תיבות בקידוש. ובגני הרב אלהנן שליט"א אמר שג"ל שכונת רבנו — בצינו לרא"ש — לומר שמדברי הרא"ש נראה שאין להוסיף תיבות בקידוש. וזה מפני שהרא"ש כתב, דלכן אין התוספת הפסק באמצע הברכות "דהכי איתקין דאם רצה יוסיף והוי הכל בכלל הברכה". ומ' שרך

באר הגולה

ב טור נצס רנ
עמרם והר"ן נפי'
דברי הר"ף מהא
פסחים ק"ו והרש"ס
נפי' כ"ט (כז"ל)
דהטור אינו חסכים
הנה לדעת אביו).
ג פסחים ק"ו.
ד תוספות והר"ס
מהא דיומא פ'.

אחר מציגה יקדש בלילה באחד ויבדיל על השני ולא יקדש ביום (כח) דקידוש הלילה
עדיף: יב נ אחר שקידש על הכוס נוטל ידיו ומברך על נטילת ידיים ואם נוטל ידיו
קודם קידוש גלי דעתיה דריפתא חביבא ליה ולא יקדש על היין אלא על הפת.
הנה: (כט) ויאל (ל) לכתחלה יש ליטול ידיו קודם הקידוש ולקדש על היין (הרש"ס והמורכבי
פ' ע"פ ורשב"א והנהות מיימוני פכ"ט וטור) וכן המנהג פשוט במדינות אלו ואין לשנות רק בליל
פסח כמו שיתבאר סי' תע"ג: יג ג צריך לשנות מכוס של קידוש כמלא לוגמיו ד דהיינו

ביאורי הגר"א

נוטל שתי ידיו שכל הנוטל ידיו לפירות כו' ומ"ש זימנין
דחביבא כו' אין זה כמזלזל דילמא היה דעתו לקדש על
הפת ולפיכך מוקדש בין אריפתא בין אחמרא וע"כ נהגו
עכשיו הכל ליטול ידיים קודם קידוש חוץ צער' פסח והטע'
לפי שא"ל לו נפת דכוס ראשון אומר עליו קידוש היום

ככ"ל סי' ג: (כט) ויאל. כפי פירושם שם דאין חילוק בין
בין מוקדש אחמרא או אריפתא וע' רש"ס שם:
(ל) דלכתחילה. הוא דברי הרמ"א. וע' גרש"א סי'
תשי"ז וכו' הטע' שאמרו הנוטל ידיו לא יקדש שגרה
כמזלזל בקידוש שאילו היה דעתו לקדש על היין לא היה

ברכת אליהו

הדעת וכן הילכתא דמי שנטל ידיו קודם קידוש א"צ לחזור
וליטול אחר קידוש. וזו דעת הר"א שברמ"א, [דס"ל דאין
הקידוש מיקרי הפסק כיון דצורך סעודה הוא — מ"א
סקכ"ו].

(ל) בספכ"ט הבאנו דברי הרשב"ס בפסחים קו ב, דקידוש
לא הוי הפסק בין נטילת ידיים לסעודה. אבל שם ליתא
דלכתחילה יש ליטול ידיו קודם קידוש. ומ"ש, דלכתחלה
יש ליטול וכו', היא תוספת דברי הרמ"א. [ו,ס"ל לרמ"א
דטוב לנהוג כן לכתחלה, משום דכשאיין לו יין ומקדש על
הפת בע"כ צריך ליטול ידיו קודם הקידוש וע"כ טוב
לנהוג כן חמיד באופן אחד] — לשון המשנה ברורה בספכ"א
בשם הא"ר. והא"ר באות כ"ז הוסיף עוד טעם: דחיישינן
בזמן הזה שלא יהיו נגעים דאז לכר"ע יטול קודם]. ועיין
בשו"ת הרשב"א סימן תשנ"ב, וכתב שם דהנעם שאמרו
הנוטל ידיו לא יקדש — בפנינו בשניו לשון קצת —:
שגראה כמזלזל בקידוש שאילו היה דעתו לקדש על היין
לא היה נוטל שתי ידיו שכל הנוטל ידיו לפירות אפילו
לחין כגון יין הרי זה מגסי הרוח ומ"ש זימנין דחביבא ליה
ריפתא ומקדש אריפתא אין זה כמזלזל דילמא היה דעתו
לקדש על הפת ולפיכך מקדש בין אריפתא בין אחמרא וע"כ
נהגו עכשיו הכל ליטול ידיים קודם קידוש חוץ בערב פסח
והנעם לפי שא"ל לו נפת דכוס ראשון אומר עליו קידוש
היום, עכ"ל. [וכעין זה כתב הרשב"א שם סי' קפ"ה. וכתב
המאמר מדדכי אות ט"ו: דמשטחיות לשונו קרא' דמ"ש
ואין אדם נמנע בכך ר"ל שאינו נמנע מליטול ידיו קודם
קידוש וה"ק דהכל נהגו עכשיו ליטול ידיהם קודם קידוש
ואינם נמנעים מעשות כן אלא בע"פ ומשמע בהדיא דעושין
כן לכתחלה ואין אדם נמנע כלומר שאין מי שחושש בדבר
וכו', עכ"ל. והמחבר שלא פסק כן, הוא עפ"מ"ש הבי':
שאע"פ שכתב (הרשב"א) שנהגו עכשיו ליטול ידיהם קודם
קידוש כתב ואין אדם נמנע בכך דמשמע דלא נהגו כן
בקביעות אלא דלפעמים נוטלין ואח"כ מקדשין וכו'. והוסיף
במאמר מרדכי שם: ונ"ל דמשמע ליה (לבי') ז"ל דמדקדשין
לשון ואין אדם נמנע בכך משמע מיהא דלכר"ע עדיף
ליטול אחר קידוש אלא שאינם נמנעים בכך משום דס"ל

הכוס מלא זהו רק למצוה ואין מעכב אם אין לו ופשוט
דאם יש לו כוס אחר קטן מזה צריך לשפוך היין לתוכו
כדי שיהי' מלא — לשון המשנה ברורה בספכ"ב].

(כח) כנ"ל בפ"ע: אם אין ידו משגת לקנות יין לקידוש
היום והלילה מוטב שיקנה יין לקידוש הלילה וכו' ממה
שיקנה יין לקידוש היום.

(כט) כפי פירושם שם דאין חילוק בין מקדש אחמרא או
אריפתא. דאיתא בפסחים קו א, ב: אמר רב ברונא אמר
רב הנוטל ידיו לא יקדש אמר להו רב יצחק בר שמואל
בר מרחא אכתי לא נח נפש' דרב שכתבינוהו למשעתתיה
זמנין סגיאין הוה קאימנא קמיה דרב זימנין דחביבא עליה
ריפתא מקדש אריפתא זימנא דחביבא ליה חמרא מקדש
אחמרא. [וכתב הר"ף שם: אלמא בחביבותא תליא מלתא
ולאו בנטילה תליא מילתא וכן הלכתא. וכתב ע"ז הר"ן:
נראה שהוא מפרש כך גטל ידיו לא יקדש משום דכיון
דאין נוטלין ידיים לפירות גלי אדעת' דחביבא ליה ריפתא
וסבירא ליה לרב ברונא דאין מקדשין על הפת הילכך
לא יקדש כלל שעל הפת א"א ואי מקדש אחמרא נמצא
מקדש על שאינו חביב הלכך לא יקדש אבל אחרים מקדשין
על היין ואסיקנא דליתא דהא רב כל אימת דחביבא ליה
ריפתא מקדש אריפתא דאלמא בחביבותא תליא מילתא וכל
אימת דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא הילכך נקטינן
דמקדשין אריפתא ומיהו אכתי נפיק לן מדרב ברונא דנטל
ידיו לא יקדש אלא על הפת דממרימר מיהא שמעינן דמכי
משא ידיה גלי אדעתיה דריפתא חביבא ליה ומיהא לא
אותבת זו היא דעתי בדברי הרב אלפסי ז"ל וכן הם דברי
הרמב"ם בפכ"ט מהלכות שבת]. וזוהי דעת המחבר. ועיין
רשב"ם שם ד"ה גטל ידיו לא יקדש וד"ה דחביבא ליה
ריפתא, שפירש ד, הנוטל ידיו לא יקדש", משום, דקידוש
מפסיק בין נטילה לאכילה והוי כהיטח הדעת ובעי נטילה
אחרתיו בתר קידושא דחכף לנטילת ידיים סעודה", והגם
שם דוחה דין זה, ואומרת: זימנין דחביבא וכו'. ולפי'ן
נדחה הדין ד, הנוטל ידיו לא יקדש", ויוכל לקדש אחר
הנטילה בין אחמרא בין אריפתא. וכמ"ש הרשב"ם שם בד"ה
דחביבא: אלמא קידוש שלאחר נטילה לא חשיב היטח

באר הגולה

ה' ה"ק"ט ס"ט נפסחים.
ו' ה'ר"ט"א נפסחים (ו')
[ז'] דעירובין נ"ט
התוספות.
ז' טור נ"ט.

כל שיסלקנו לצד אחד בפיו ויראה מלא לוגמיו (לא) והוא רובו של רביעית:
יד (לב) ה' אם לא טעם המקדש וטעם אחד מהמסובין כמלא לוגמיו (פי' חלל פיו) יצא
(לג) ואין שתיית שנים מצטרפת למלא לוגמיו (לד) ומכל מקום מצוה מן המוכחר
שיטעמו כולם ויש אומרים דכיון שבין כולם טעמו כמלא לוגמיו יצאו דשתיית
כולם מצטרפת לכשיעור (לה) והגאונים סוברים שאם לא טעם המקדש לא יצא

ביאורי הגר"א

שתיית. והנלח נעין כמ"ש לענין יס"כ פ' א' ז'. כמ"ש
ק"ה ז' והוא דלשתי כו' לעיג דנ"ט שבו השלר וי"א
ס"ל והוא קאי אכולם יחד: (לד) ומ"מ מצוה. פסחים
ק"ו א': (לה) והגאונים. שם מפרשים שחזק מן

עכ"ל והעיקר כדעת הש"ע וכ"ד ה"ט: (לא) והוא
רובו. שם ק"ה ז' וע"ש תוס' ק"ז א' ד"ה אם טעם כו':
(לב) אם לא. שם ק"ה א' ל"ל לקדושי בני כנישתא כו'
לעיג דאין המקדש טועם כמ"ל ס' רס"ט: (לג) ואין

ברכת אליהו

„דבהכי מיתבא דעתיה“. ושם בעמוד א כתבו התוס' בד"ה
הכי: הא דאמר פרק חלון (עירובין ע"ב) המקדש אם
טעם מלא לוגמיו יצא ואם לאו לא יצא אור"ת דהתם נמי
כמלא לוגמיו וטעם הוי דבעינן יתובי דעתא וכו']. וכמ"ש
בפסחים ק"ח ב' — גבי ד' כוסות — השקה מהן לבניו
ולבני ביתו יצא אמר רב נחמן בר יצחק והוא ראשתי רובא
דכסא. ובפסחות מ' ש' הוא שותה רוב הכוס. הרי דאע"ג
דבני ביתו שבו השאר, צריך הוא שישתה רוב הכוס. ולענין
קידוש צריך המקדש לשותה רוב הכוס, דהיינו מלא לוגמיו.
וה"מ שהביא המחבר — דשתיית כולם מצטרפת לכשיעור
— ס"ל דמ"ש בגמ' „והוא ראשתי רובא דכסא“, קאי אכולם
יחד, דאף אם כולם שבו רביעית מהני. [והמ"א בסק"ל
כתב: ואע"ג די"א דשתיית ב' מצטרפין היינו בדיעבד
אבל לכתחלה צריך שיטעום המקדש כשיעור. וכתב ע"ז
בשער הציון סקע"ד: וכן מוכח מגמרא לפי מה שבאר
הגר"א דל"א הזה הא דקאמר בפסחים ק"ח ב' והוא ראשתי
רובא דכסא קאי אכולם יחד ומ"מ לא קאמר הגמ' רק
דבדיעבד יצא משמע אבל לא לכתחלה אכן דברי הגר"א
צ"ע דהא איתא בריטב"א גופא [עירובין ע"ב] [דהוא
בעל דעה זו כדאיתא בב"י] דלענין ד' כוסות לא מהני
צירוף והש"ס דהתם הלא אד' כוסות קאי, עכ"ל].

(לד) פסחים ק"א: רב אשר איקלע למחוזא אמרו ליה
ליקדיש לן מר קידושא וכו' אמר בפ"ג ואגיד ביה חזויה
להווא סבא דגחין ושתי כו'. [וכתב ע"ז הרא"ש שם פ"י
ס"ז: ואע"פ שאין צריכין לשותה לכתחלה מיהו מצוה
לשותה. ומ"ש המחבר לשון „מצוה מן המובחר“, הוא
מלשון הטור].⁵

(לה) [בסק"ל תבאנו דברי הגמ' בפסחים ק"א, שהטעם
שמקדשים בבית הכנסת הוא כדי „לאפוקי אורחים ידי
חובתן“. ומוכח מזה שיוצאים ידי חובת קידוש, אפי' אם
המקדש לא טעם. ומ"ש המחבר ש„הגאונים סוברים שאם
לא טעם המקדש לא יצא“, מפני] שחם מפרשים, שמש"ש
בגמ' — לענין קידוש בבי כנישתא — מיירי שאחד מן

עיקר דאין איסור ליטול קודם קידוש וכו'. וע"ע מש"ש
בזה]. והעיקר כדעת השו"ע, שלכתחלה לא יטול, ואם נטל
לא יקדש. וב"ד המ"ז בסק"ד. [אלא שבדעת ה"טו כתב
השער הציון בסק"ב: אלא שלבסוף משמע מדברי ה"טו
דמדינא מי שגוהה כדעת המחבר שפיר צב"ד ומ"מ בדיעבד
אם כבר נטל ידיו יש לסמוך על הרמ"א דיוכל לקדש על
היין וכן הכריע ג"כ הח"א דלכתחלה יקדש על היין קודם
נטילה ובדיעבד שנטל ידיו יוכל לקדש על היין. ועמש"ל
בסימן קנ"ח סק"ז].

(לא) פסחים ק"ח ב' — לגבי ד' כוסות — והוא ראשתי
רובא דכסא. [ושם איתא בגמ' דכוס הוא של רביעית].
וע"ש תוס' ק"ז א' ד"ה אם טעם. דאיתא שם בגמ': המקדש
אם טעם מלא לוגמיו יצא. וכתבו התוס': דהיינו שאילו
מסקלו לצד אחד יראה כמלא לוגמיו. וסיימו: וגראה שותה
רוב רביעית דאמרינן לקמן דהוא דשתה רובא דכסא. [ועיין
בבה"ל ד"ה והוא רובו וחזו"א אור"ח סימן ל"ט סק"ז].

(לב) פסחים ק"א א': ל"ל לקדושי בבי כנישתא לאפוקי
אורחים ידי חובתן דאכלו ושבו וגו' בבי כנישתא. אע"ג
דאין המקדש טועם, ובב"ל בפסחים רס"א, וכמ"ש בסק"ב.
הרי מ' שהאורחים יוצאים ידי קידוש, במה שהם טועמים
מהכוס של המקדש, אף שהמקדש לא טעם. [וע"ל הערה 5].

(לג) דהנאה בעינן, דבהכי מיתבא דעתיה, כמ"ש לענין
יום הכפורים יומא פ' א' ב'. [בבא"ה"ג סק"ה ציון הרא"ש
בפסחים. ודברי הרא"ש הם שם פ"י ה"ח. וז"ל: ויראה
שהאחד מן המסובין צריך לשותה מלא לוגמא ואין שתיית
שנים מצטרפין למלא לוגמא דלא מיקרי שתי' של הנאה
בפחות ממלא לוגמא ואנן בעינן שיהנה האדם מכוס של
ברכה. ודברי הרא"ש מיוסדים על דברי הגמ' ביומא שם. דתנן
שם ע"ג ב' — לגבי איסור שתייה ביום הכפורים —: והשותה
מלא לוגמיו חייב. ובגמ' שם פ' א': אמר רב יהודה אמר
שמואל לא מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקנו לצד
אחד ויראה כמלא לוגמיו והא אנן תנן מלא לוגמיו אימא
כמלא לוגמיו. ושם בעמוד ב' אומרים הגמ' שהטעם הוא

עובדא — שמצוה שיטעמו כולם. דיתכן שלכך הסבא גחין
ושתי, דראהו לרב אשי שהאריך כדי לדעת אם ברכה זו היא
כל הקידוש. ומשום שלא רצה לומר לו בהדיא שזה כל הקידוש,
לכן שתה, ובכך הראה כי ברכת בפ"ג היא כל הקידוש.

5 הרשב"ם בפסחים שם ד"ה ואגיד ביה כתב: האריך בו
לדעת אם יסרהב אחד מהם לשותה ובכך בין דבורא פרי הגפן
רגילין לומר ותו לא שאל"כ היה אומר להם קידוש גדול של
לילה כמנהגן, ולפי"ז גופלת הרא"י — המובאת בפנים מהך

באר הגולה

ח טס נסס הגאונים.
ס דברי עמנו לכ
טעמו צניח יוסף.

וראו לחוש לדבריהם ודוקא בקידוש (ו) אבל בשאר דברים הטעונים כוס מודים הגאונים דסגי בטעימת אחר: (ז) מו (ז) ה קידש וקודם שיטעום הפסיק בדיבור חוזר ומברך בפה"ג (זח) ואינו צריך לחזור ולקדש (לט) והוא הדין אם נשפך הכוס קודם שיטעום ממנו יביא כוס אחר ומברך עליו בורא פרי הגפן ואינו צריך לחזור ולקדש:

ביאורי הגר"א

(לח) וא"צ לחזור. דנפה"ג אינו נעכב הקידוש כנ"ל ס"ד וכ"ש נסדר להקדים. ועוד דקידוש דית צלח יין כנ"ל: (לט) וה"ה אם נשפך. רל"ש נפיו דנרכות ס"י כ' נסב

האורחים קידש צנחני וע"ל ס"י רס"ט: (לו) אבל בשאר דברים. ערוזין מ' ז' וליחני ליתוקא כו': (לז) קידש. נרכות מ' ח' וע"ש נחום ד"ה הנילו כו':

ברכת אליהו

צריך לחזור ולברך אי לאו מילתא דשייכא לסעודה כמו טול ברוך וכו'. [ועמ"א סקל"א].

(לח) דכפה"ג אינו מעכב הקידוש, כנ"ל בס"ד, שאם היו שותין יין לפני קידוש, אינו אומר אלא קידוש בלבד בלא ברכת היין. וה"ג כאן שהפסיק בדבור לפני שטעם, והיו כאילו לא בירך בפה"ג, אינו מעכב את הקידוש. וכ"ש בפדר להקדים. דהלא מברך בפה"ג אחר הקידוש. ויוצא שלמעשה מברך גם ברכת בפה"ג, אלא שהוא שינה את הסדר, והקדים ברכת קידוש היום לברכת בפה"ג. ועוד דקידוש דית בלא יין, כנ"ל [בסימן רס"ט סק"ה וכמש"ש בהערה 2. הרי שיוצאים ידי קידוש, גם בלי ברכת בפה"ג]. (לט) רא"ש בפיו דברכות סימן כ' בשם ירושלמי (שם)

האורחים קידש בבית הכנסת והוא טעם. דאחר הרי לא יכול לטעום, וכפי שיטתם שדוקא המקדש צריך לטעום. וע"ל סימן רס"ט.

(לו) דכעירובין מ ב — גבי ברכת זמן על כוס של יוהכ"פ — מקשה הגמ': ליתבי' לינוקא כו'. [ומוכח מכאן דבשאר דברים — פרט לקידוש — הטעונים כוס, סגי בטעימה של אחר. ועיין לקמן בסימן רע"ב הערה 3].

(לז) אייתא בברכות מ א, דאם סח בין בציעת הפת לאכילה, צריך לברך. וע"ש בתוס' ד"ה הביא [בפנינו: הבא] כו', שכתבו: דהוי היסח הדעת והכי אמרי' בפ"ג דמנחות (לו א) סח בין תפילין לתפילין צריך לברך וכן הלכה אם סח בין ברכת המוציא לאכילה ובין ברכת קידוש לשתיה

ולעצם המחלוקת של ב' הדעות הראשונות שהביא המחבר, הסבירו המאמר מודכי אות יין והערוך השולחן סקל"ה, והדעה הראשונה סוברת דכעין הנאה גמורה דבהכי מיתבא דעת. וכמש"ל בסקל"ג. ולכן צריך המקדש עצמו לשתות כמלא לוגמיו, שזה שיעור של הנאה גמורה. והדעה השני' סוברת דסגי בהנאה כל שיהא וכן לא בעינן שהמקדש עצמו ישתה כמלא לוגמיו. ודואי יש הלכה גם במעט יין ולכן מברכין גם על כל שהוא משום שאסור ליהנות בלא ברכה — לשון הערוך השולחן שם.

ובמודכי כסוגיא דפסחים המובאת בפנים הביא בשם השר מקוצי שלמדקש מותר לשתות אף שלא במקום סעודה. ודיק כן מלשון הגמ' שם. אף יד קידוש לא יצאו, מ' דלא רק ידי יין לא יצאו, אלא אף ידי קידוש לא יצאו. וה"פ ידי יין לא יצאו והפסיק בהליכה מיתבא כנסת לביתו, ולכן צריך לברך שנית על היין דקידוש ששותה בביתו. ולכאורה קשה הא בלא הטעם של הפסק לא יצא ידי יין בבייכניס. כיון שאינו שותה מיין זה, וכל ברכתו היא כדי להוציא את האורחים, ופשיטא דלא נפיק ידי חובת יין בברכה זו שבירך בבית הכנסת. אלא ע"כ מיירי שהמקדש שותה מיין הקידוש בבייכניס. ולא חשיב כשותה קודם קידוש, וזה משום דס"ל לשר מקוצי דמותר למקדש לשתות מיין קידוש אף שלא במקום סעודה. ולכן מחדשת הגמ' דמ"י ידי יין לא יצא, וצריך לחזור ולברך בפה"ג כששותה בביתו, כיון והפסיק בינתים. והוסף בני הר"ר אלתון שליט"א. שלפי הג"ל אפ"ל שגם הגאונים ס"ל כשיטה זו. וא"כ אולא ראייתו רבנו בסקל"ג, שהוכיח מהגמ' שם שיוצאים ידי חובת קידוש, אפי' אם המקדש לא טעם. שהרי לשיטה זו, המקדש טעם אף שאצלו לא היה הקידוש במקום סעודה.

ובהגהות רעק"א בסימן רע"ג ס"ד, ג"כ כתב שלכאורה מוכח מהגמ' הג"ל דלא כהגאונים. ודחה זאת ד"ל דהגאונים לשתיהו דין הוי ג"כ מקום סעודה, א"כ י"ל דהמקדש שותה שיעור שחייב בברכה אחרונה, והוי מקום סעודה.

6 רבנו סתם ולא פירש מהי כונתו במ"ש. וע"ל סימן רס"ט. ואפ"ל שרבנו ר"ל ששם טסק המחבר בס"א: נוהגין לקדש בבייכני' ואין למקדש לטעום מיין הקידוש כו'. ומ' מדברי המחבר שמפרש, שהמקדש לא היה מן האורחים. ולכן אלו שחולקים על הגאונים, מביאים הוכחה משם, שאף אם לא טעם המקדש, וטעם אחד מן האורחים יצא, וכנ"ל בסקל"ג. ואפ"ל שכוונת רבנו להעיר, שמדברי המחבר שם מ' שסתם כדעה ראשונה כאן, שיוצאים ידי חובת קידוש אף שהמקדש לא טעם. ואילו כאן סיים המחבר, שראוי לחוש לדברי הגאונים. שאם לא טעם המקדש לא יצא.

וצ"ל ש"ש כאן המחבר שראוי לחוש לדבריהם זה רק לכתחילה, וכמ"ש המשנה ברורה בסקע"ג. אבל להלכה גם כאן המחבר הביא הדעה הראשונה בסתמא, שאם טעם אחד מהמסובים כמלא לוגמיו יצא. משמע שסובר שכן עיקר להלכה — לשון הבה"ל בד"ה וי"א. ויתכן שלכן קבעו שהש"ץ יהי המקדש — ולא אחד מן האורחים, וע"כ כך יצאו גם לשיטת הגאונים — שמה לא יהיו האורחים בקיאים באמירת הקידוש. וכ"כ הישועות יעקב ע"ל סימן רס"ט אות א', שהקידוש בבייכניס הוא להוציא את שאינו בקי. וכעין זה הביא בבג"י ישע ששל המדרכי בפסחים שם אות כ"ד בשם ספר ברכת אברום. והמאמר מודכי אות י"ח והר"א כאן כתבו שאין הכרח לומר שהגאונים מפרשים שאחד מן המסובין קידש בבית הכנסת, וי"ל שגם הגאונים מפרשים שאחר קידש, ואפ"ה יצאו האחרים ידי קידוש, אע"כ שהמקדש לא טעם. שהגאונים לא אמרו רק במקדש מ"ה להוציא את עצמו אז צריך המקדש לטעום בעצמו משא"כ אם הוא אינו רוצה לצאת בקידוש ואינו מקדש רק בשביל האחרים גם לדידהו די ששטעמו היוצאין לא המקדש — לשון הר"א וסיים שם: ולהכי בס"י רס"ט סתם המחבר לתת לאחרים לטעום וכאן מביא ג"כ דעת הגאונים דכאן מיירי במקדש גם לעצמו. וגם בסימן רע"ג ס"ד מ' שהמחבר סובר שאפשר להוציא אחרים אף אם המקדש לא שותה. והעיר על כך בהגהות רעק"א שם, ויתירן כדברי המאמר והר"א הג"ל דבמקדש רק להוציא אחרים מקרי הם המקדשים.

באר הגולה

י תוספות והר"ס
סס נפסחים ונפרק
ז' דברכות ונכס
הירושלמי
כ סס
* קודם שיש' המנדר
ולו לא ישתו קודם
שישתה המנדר ז"ל
נכס הר"ס ו' תוספות
פרק ז' דברכות
א ז"ל נ"ל.

מז' (מ) לא יטעמו המסובין קודם שיטעמו המקדש אם הם זקוקים לכוסו ששופך ממנו לכוסות שבידם היקנים או פגומים אבל אם היו להם כוסות יין שאינם פגומים רשאים לשותות קודם שישתה המקדש: יז (מא) כ אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין אלא אם כן היו פגומין שאז צריך לשפוך לכל * כוס וכוס כדי שישתו כולם מכוס שאינו פגום:

ערב על איזה יין מקדשים. ובו י' סעיפים

א א אין מקדשין על יין שריחו רע (א) אף על גב דריחיה וטעמי' חמרא ולא על יין

ביאורי הגר"א

דל"כ לעולם זקוקין וכן משמע בעונדא הנ"ל מנחל המתין עד ששפך לתוך הכוס. הר"ן:
רעב (א) אע"ג דריחי'. כמו נכסכי' דפסול דל"ה נל"ז פסול כמו קוסס אע"ג דפלוגתא דר"י וריב"ל ונכסכים

יר' הדין כו' ועמ"ס ומ"א: (מ) לא יטעמו. תו' נכס ירושל' ונ"כ משמע ומהגו' שלנו נהא נהחין ושתי' ונפ"ז דברכות ומ"ז ח' אין המסובין ונ"ל כתי' דירושלמי: (מא) א"צ לשפוך. כן הוכיחו תוספות מירושלמי הנ"ל

ברכת אליהו

(מא) כן הוכיחו תוס' דפסחים קו א ד"ה הוה גחין ושתי מירושלמי הנ"ל בסק"מ. דאיתא שם בדאין זקוקים לכוס המקדש, כיון דיש לכל אחד כוס לפניו, א"צ להמתין. ומוכת מכאן ש, אין צריך לשפוך מכוס המקדש לכוסות יין שלפני המסובין אא"כ היו פגומים". דאל"כ, לעולם זקוקין המסובין לכוסו של המקדש, מאחר שצריך לשפוך מכוסו לכוסותיהם. וכן משמע בעובדא דרב אשי שם, הנ"ל בסק"מ. מהא דלא המתין ההוא סבא לשותות, ער ששפך לתוך הכוס — ר"ן שם.

ערב (א) כמו בנכסכים דפסול בכה"ג. דאיתא בב"ב צו א, ב: אמר רב וזוטרא בר טוביה אמר רב אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח למעוטי מאי כו' ואלא למעוטי יין קוסס (הוא יין הנמכר בחנות ופסול הוא דלא הוי שכר ולא ראוי להיות שכר כיון מגתו דסופו מיהא להיות שכר — רשב"ם) מזוג מגולה ושל שמרים ושריחו רע דתניא בכולן לא יביא ואם הביא פסול למעוטי מאי אי למעוטי קוסס פלוגתא דר' יוחנן ור' יהושע בן לוי היא (לעיל צו א) דלר' יוחנן חמרא הוא ואפי' לענין קידוש שפיר דמי דכיון דלגבי תרומה חשיב ליה יין הוא הדין לגבי קידוש דלא שגא קידוש מבזרא פרי הגפן — רשב"ם) וכו' אלא למעוטי שריחו רע. ו, שריחו רע", היינו אע"ג דריחי' וטעמי' חמרא. דאליה — אלא, „שריחו רע" היינו שנשתנה ריחו כחלא, וקמ"ל דאף לר' יוחנן שם דס"ל דבטעמי' חמרא וריחי' חלא הוי יין, אבל אם ריחו רע פסול — בל"ז — שריחו רע — פסול, כמו קוסס, הנזכר שם בגמ'. ולמה הוזכר פסול שריחו רע" לענין נכסים, הא בלא"ה פסול לנכסים מחמת שריחו חלא — כקוסס. אע"ג דפלוגתא דר' יוחנן ור' יהושע בן לוי, ור' יוחנן סבר דבטעמי' חמרא וריחי' חלא הוי חמרא, היינו רק לענין קידוש, אבל בנכסים כו"ע מודים שפסול, כמש"ש: בכולן לא יביא ואם הביא פסול. וכנ"ל, וא"כ מש"ש למעוטי ריח רע לענין קידוש, היינו אף שריחו

פ"ו ה"א). וז"ל הרא"ש: ירושלמי ר' זריקא אמר ר' זירא בעי האי מאן דנסיב תורמסא ומברך עליה ונפל מיניה מהו לברוכי עליה זימנא תנייתא פירוש. היו לפניו תורמוסין ונטל אחד מהן ובירך עליו ונפלה מידו ומבעי ליה אם צריך לברך עליה פעם שנית על האחרים. מה בינו לבין אמת המים אמרין חמון לכך כוון דעתו מתחלה ברם הכא לא כוון דעתו מתחלה: תני רבי חייה אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס. אמר רב חייה בר בא הוה אמרה הדין דנסיב פוגלא ומברך עליה והוא לא אתא לידיה צריך לברוכי עליה זמן תנייתא וכו', עכ"ל. והו"ה כאן אם נגשף, צריך לברך על כוס אחרת. ועמ"ס סק"ט ומ"א סקל"א [שכתבו האי דיוצא ידי קידוש אף דטעימה מעכב לקידוש כמ"ש בסו"ד מ"מ כאן כיון דטועם על היין שנוטל כוס א' יוצא ידי קידוש כמו שדי כשטועמין המסובים מכוסם ע"ש — לשון ד"א].

(מ) בתוס' בברכות מז א ד"ה אין המסובין ובפסחים קו א ד"ה הוה גחין ושתי, בשם ירושלמי. וז"ל בתוס' בפסחים: ומיהו בירושלמי דברכות (פ"ו ה"א) א"ר אבא בשם רב מסובין אסורין לטעום עד שיטעום המבכר ר' יהושע בן לוי אומר שותין אע"פ שלא שתה ולא פליגי מה דא"ר אבהו כשהיו כולן זקוקין לכוס אחד מה דאמר ר' יהושע כשיש לכל אחד כוסו בידו ומשמע גמי אם אין כוסו בידו אפי' שפך מכוס ברכה לכוסות אחרים אין להם לטעום עד שיטעום המבכר אבל כשיש לכל אחד כוס א"צ להמתין ולכך היה גחין ושתי, עכ"ל. וגם כן משמע מהגמ' שלנו בפסחים שם בהא עובדא דרב אשי שקידש, „חזייה להתוא סבא נהחין ושתי". ובפ"ז דברכות מז א אמרינן: אין המסובין רשאים לאכול כלום עד שיטעום הבוצע. וא"כ קשה איך ההוא סבא גחין ושתי, קודם שטעם המקדש. וצ"ל כתי' הירושלמי דהך עובדא דרב אשי מייירי כשהיה לכל אחד כוסו, ולכן לא המתינו עד שיטעם המבכר. [וזה כוונת התוס' בפסחים שם, במה שסיימו: ולכך הוה גחין ושתי. וכ"ה בתוס' בברכות שם].

באר הגולה

ב טור נצט הר"ק
ניחות.
ג שם.
ד שם.
ה טור והרע"א
ותוספות שם סבן
נראה דעת הר"ק
ורא"ש והרמב"ם.

מגולה (ב) ב אפי' האידנא דלא קפדינן אנגלויו. הנה: (ג) ולין מקדשין על היין דריחיה חמרל וטעמיה קלל (טור): ב ג יין מנתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום: ג ד מקדשין על יין שבפי החבית אע"פ שיש בו קמחין. הנה: (ד) ויש חוסרין לקדש עליו חלל יסננו תחילה להעביר הקמחין. (הנהות מרכזי פרק המוכר פירות וביי נצט חיה ותוספות) ועל יין שבשולי החבית אע"פ שיש בו שמרים ועל יין שחור ועל יין מתוק ועל יין דריחיה חלא ומעמיה חמרא (ה) ומ"מ מצוה לברור יין טוב לקדש עליו: ד (ו) ה מקדשין על יין לבן והרמב"ן פוסלו לקידוש אפי' בדיעבד

ביאורי הגר"א

וזהו ציין אדום שנאמר כו': (ו) מקדשין על יין לבן והרמב"ן פוסלו. הדיעה הראשונה גורסין שם נצט צ"ל צ"ל צורק ונדיעבד כשר לנסכים איך חכל אפי' לכתחילה. ומה שאיננו צנו' רצ כהנא שם חמר חוררין מהו לא שמייעל הך ברייתא חכל לדיון מותר. ועוד רחיה מירושלמי שנת פ"ח שקלים פ"ג פסחים פ' נתרל מזה לקדש על יין אדום שנאמר אל תרל יין כי יתאדם דמושיע מזה לצד חכל לא איסור. ועוד רח"י מופסחים ק"ח צ'

מודים שפסול: (ב) אפילו האידנא. כמו צימיהס נחסנת. שם: (ג) ואין מקדשין. טור כיון דקיל דהכל (הולך) אחר הטעם. חלל הוא דבר שאינו כושש חוס' שם צ"ו ח' ד"ה הגדוק כו': (ד) ויש אסורין. מנחות פ"ז ח' ר' יוסי צר יהודה חומר שיש בו כו' ור' יוסק צע' שם חלליה. ונצט חוררין דמה שפסול לנסכים פסול לקידוש. וצ"ל חיש שם שצפיה מיידי כה"ג: (ה) ומ"מ מצוה. ירושל' נצרכות ושנת ושאר מקומות

ברכת אליהו

ושם בעמוד ב' איתא — לענין נסכים — מפיה ומשוליו לא יביא ואם הביא כשר (מפיה של חבית ומשוליה סמוך לשמרים כחנן במנחות ב' כל הקרבנות פו ב) אינו מביא מפיה מפני הקמחין ולא משוליה מפני השמרים — (רשב"ם). ואיתא שם שלקידוש כשר אף לכתחילה. וצ"ל דמש"ש שבפיה כשר מיידי כה"ג — שסינו מן הקמחים שיש בו. וכמ"ש כאן הרמ"א, שבסינו מותר. [והדעה שהובאה במחבר ש, מקדשין על יין שבפי החבית אע"פ שיש בו קמחין, נראה שזה כדעת הרמב"ם שפסק בהל' איסורי מובח פ"ו ה"א דלא כר' יוסי בר' יהודה. וכמ"ש הכס"מ]. (ה) ירושלמי בברכות [לא מצאתי] ובשבת פ"ח ה"א ושאר מקומות [בפסחים פ"י ה"א ובשקלים פ"ג ח"ב]: אמר רבי ירמ' מצוה לצאת פ"י אדום שנאמר אל תרל יין כי יתאדם (משלי כג, לא). [זוה מחמת חשיבות, וכמ"ש בסק"ו. וגם שם ציין רבנו לירושלמי הגל'. ולא ציין שזה גם בברכות. ונראה שם"ש כאן „בברכות" הוא ט"ס].

(ו) בסק"א הבאנו דברי הגמ' בכ"כ צו א: אמר רב אין אומרים קידוש אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח. ומקשה שם הגמ': למעוטי מאי כו'. ובעלי הדיעה הראשונה גורסין בהמשך דברי הגמ' שם עמוד ב': ואלא למעוטי יין כו' בורק (לבן — רשב"ם) כו' והא תניא בכולו לא יביא ואם הביא כשר. וכיון שברעבד הוא כשר לנסכים, איך חכא — בקידוש, מותר אפי' לכתחילה. ומה שאיכתיא בנ"מ רב כהנא שם: חמר חוררין מהו. זה משום דרב כהנא לא שמיעתא הך ברייתא דבורק. אבל לירין פסקינו כהך ברייתא, ולכן מותר לקדש על יין לבן אף לכתחילה, וכו'. ועוד ראייה מירושלמי שבת פ"ח ה"א, שקלים פ"ג ה"ב, פסחים פ' בתרא ה"א [בסנינו בשנוי לשון]: מצוה לקדש על יין אדום שנאמר אל תרל יין כי יתאדם (משלי כג, לא). דמשמע דמצוה מן המובהר. לבד לקדש על יין אדום, אבל לא איסור לקדש על יין לבן. ועוד ראייה

חמרא. וכמו שפסול לענין נסכים, אע"ג שלא נשתנה ריחו לחלא.

(ב) בסק"א הבאנו דברי הגמ' בב"ב צו ב: למעוטי מאי וכו'. ומקשינן שם: אי למעוטי מגולה סכנה היא (ואפי' בלא קידוש אסור לשתותו — רשב"ם). ומשנינן באחד התירוצים: לעולם למעוטי מגולה ואע"ג דעבר' במסנת כו' (דמותר לשתיה — רשב"ם) אפילו הכי הקריבחו נא לפחתך הירצך או הישא פניך (מלאכי א, ח) (כל דבר מגונה אסור לקרבן — רשב"ם). הרי דאף דעבר' במסנת ומותר לשת' כי אין חשש סכנה, אסור לקידוש משום מיאוס. והו"ה האידנא דלא קפדינן אנגלויו, אפי"ה אין מקדשין על יין מגולה, משום הקריבחו נא וגו', כמו בימיהם במסנת.

(ג) כ"כ המזר. והטעם הוא, כיון דקיל כו' יוחנן בב"ב צו א, דהכל הולך אחר הטעם. ולכן מקדשין על יין דריחי חלא וטעמיה חמרא [כדלקמן בסעיף ג', ומברכין ע"ז בופה"ג, כמ"ש המחבר בסימן ר"ד ס"ג וכמ"ש בסק"א]. ולפיכך אין מקדשין על יין דטעמיה חלא אע"ג דריחי חמרא. אבל הוא דבר שאינו, דלא משכחת שטעמיה חלא ויהי ריחי חמרא. כמ"ש תוס' שם צו א ד"ה הבורק, דחלא לעולם לא הוי ריחי חמרא. [וייתכן שכוונת רבנו היא שלכן המחבר השמיט דין זה, מפני שזה דבר שאינו. ועיין ט"ז בסק"ג ומ"א בסק"ב. ועד"א].

(ד) תנן במנחות פ"א — לגבי נסכים — רבי יוסי ברי יהודה אומר שיש בו קמחין פסול שנאמר תמימם יהיו לכם ומנחתם (במדבר כח, יט—כ) תמימם יהיו לכם ונסכיהם (שם, שם לא) (ואם היו בו קמחים הוי כבעל מום — רש"י). והלכתא כוותי' דר' יוסי ברי יהודה. דבגמ' שם רבי יוחנן בעי אליביה: הקדישו מהו שילקה עליו משום בעל מום וכו' תיקו. מ' דר' יוחנן ס"ל כוותי'. וככ"כ צו א אמרינן דמה שפסול לנסכים אף בדיעבד פסול לקידוש, וכנ"ל בסק"א.

באר הגולה

ו טור גסס כה"ט
מהל' דברכות כ"ח.

(ז) אבל מבדילין עליו ומנהג העולם כסברא ראשונה: ה (ה) ו יין חי אפילו אם הוא חזק דררי (פי' שרואי להמנח) על חז' תלת מיא מקדשים עליו ומימ' יותר טוב

ביאורי הגר"א

והלכה כר"י. והירושלמי הנ"ל ג"כ משמע אפילו דיעבד כיון שהוא מניח רחיתיו מפסוק: (ז) אבל מבדילין. לל' גרע משכר ומיירי שהוא חומר מדינה ועסיט: (ח) יין חי כו'. בפסחים ק"ח ג' משמע דווקא דיעבד וכ"כ תוס' שם ד"ה שתאן כו'. אצל ג"כ שם דפריך חי

פלוגתא דת"ק ור"י וסבר הת"ק דל"ל טעם ומראה יין והלכה כת"ק. ועוד רמ"א תנחות פ"ז ח' ח'ין מניחין יין יש כו' היינו טעמא דר' דכתיב אל תרע כו' משמע לכתחלה לנז' והרמב"ן גורס צורך שם צ"כ והנעיל כך פירושו אם הלכה כר"י או כת"ק ופשיט אל תרע כו'

ברכת אליהו

א"ר ירמיה מצוה לצאת ביין אדום מ"ט אל תרא יין כי יתאדם ומשמע דאפי' בדיעבד לא יצא דעד שיהי' בהו מראה יין דיעבד הוא ומצוה לצאת דיעבד גמי הוא דגמ' דילן לאו לכתחלה בלחוד היא דהא מנא תיתי אי בעינו קרא כעין דכתיב לענין קדוש אפילו דיעבד גמי ואי לא לכתחלה גמי כשר דהא ראוי וחשוב הוא ועולה על שלחן מלכים ולית לן בגמרא דילן לא יביא ואם הביא כשר לענין קידוש, עכ"ל. וכעין זה כתב הר"ן שם].

(ז) דלא גרע משכר שמבדילין עליו, וכמ"ש בסימן רצ"ו סי"ב. ומיירי שהוא חמר מדינה. [וכ"כ בתשב"ץ ח"א סימן פ"ה, וז"ל: ומיהו לענין הבדלה אני נוהג להבדיל עליו דעדיף טפי משכר אפי' היכא דאיתיה חמר מדינה שהרי חשוב הוא ועולה על שלחן מלכים וכו'. והובא בב"י. משא"כ בקידוש, שאם יין מצוי, אין מקדשין]. ועסיט, ששם הביא המחבר ב' דעות אם מותר לקדש על שרר. ולא הכריע להלכה. [ועיין בב"ח אור"ח סימן כ"ז דס"ל דכל היכא שכתב השו"ע ב' דעות בלשון "וי"א", "וי"א" לא הכריע להלכה. לעומת זאת הכנה"ג אור"ח סימן שי"ח כתב דדעת השו"ע בכה"ג לפסוק כדעה השניה. וראה עוד ביד מלאכי כללי השו"ע אות י"ג שהביא עוד פוסקים שכ"כ, והאריך שם בזה. וגם בשדי חמד בכללי הפוסקים סימן י"ג אות י"ד—ט"ז (ב"ב תשכ"ד כרך ו') עמוד 90 אילך] הביא עוד פוסקים לב' השיטות הנ"ל, והאריך בזה. וכ"כ המשנה ברורה בסק"ב. דהמחבר לא הכריע בזה, ושם איירי במקום שהוא שכר מדינה. וכמשי"ש בסק"ד].

(ח) פסחים ק"ח ב — גבי ד' כוסות —: שתאן חי יצא. ומלשון, "שתאן", מ' דוקא דיעבד. אבל לכתחילה צריך למוזג היין. וב"ב תוס' שם ד"ה שתאן כו': משמע דלכתחלה בעי

מפסחים ק"ח ב, פלוגתא דת"ק ור' יהודה: ד' כוסות הללו צריך שיהא בהו כדי רביעית אחד חי ואחד מוזג אחד חדש ואחד ישן רבי יהודה אומר צריך שיהא בו טעם ומראה יין (שיהא אדום — רשב"ם) כו'. אמר רבא מאי טעמא דרבי יהודה דכתיב אל תרא יין כי יתאדם (אל תחמוד להיות רגיל בו כי יתאדם מכלל דיין גמי מראה בעי וטעמא גמי בעי כדמזהר עליה שלא להשתכר בו — רשב"ם). ומדת"ק חולק על ר' יהודה, מ' דפבר הת"ק דא"ע טעם ומראה יין. והלכה כת"ק. ועוד ראייה ממנחות פז א. דתנו שם פו ב — לענין נסכים —: מאין היו מביאין את היין וכו' אין מביאין (יין) ישן דברי רבי וחכמים מכשירין. ובגמ' שם פז א: היינו טעמא דרבי דכתיב אל תרא יין כי יתאדם (דלא הוה חשוב יין אלא אדום ושנה ראשונה יש בו עיקר אדמומית טפי לא — רש"י). דמשמע דלרבי לכתחלה לבר, אין מביאין יין ישן לנסכים מפני שאין בו עיקר אדמומית, אבל בדיעבד כשר. ואף לרבי הרי איתא בב"ב צו ב, דכל שבנסכים בדיעבד כשר, לענין קידוש מותר אף לכתחילה.¹

והרמב"ן — שפוסל לקידוש אפי' בדיעבד — גורס כב"ב שם: בודק. דהיינו יין קשה שבדק כל הגוף, וע"ז אמרו בברייתא שם שאם הביא כשר. והברייתא לא מיירי בין לבן. והאבטאי של רב כהנא, "חמר חוררין מהו", כך פירושו אב"ה הלכה כר' יהודה דפסחים ק"ח ב' הנ"ל, דמצריך יין אדום, או כת"ק דלא מצריך מראה אדום. ופשיט: אל תרא יין כי יתאדם. והפשיטות היא, שהלכה כר' יהודה דבעינו יין אדום. והרמב"ן סובר דמהירושלמי הנ"ל ג"כ משמע אפילו דיעבד. כיון שהוא מביא ראייתו מפסוק הנ"ל. [וזה עפ"י דברי הרמב"ן שכתב בב"ב שם: ושם מצאתי בירושלמי

מביאין יין ישן לנסכים. וא"כ חכמים שמכשירים זה רק לכתחילה, ולפ"י הראיה לענין קידוש היא כפולה: א) שמאחר שגם לרבי כשר בדיעבד לענין נסכים, א"כ לענין קידוש מותר אף לכתחילה, וכמ"ש בפנים. ב) שחכמים מכשירין אף לענין נסכים אפי' לכתחילה, א"כ ק"ו שכן הוא לענין קידוש, שיותר אף לכתחילה.

והד"א העיר על דברי רבנו, וז"ל: מ"ש בדברי רבנו דמשמע לכתחילה לבד מעט לא מדוקדק דבגמ' איתא להדיא והתנא יין בן ב' שנים לא יביא ואם הביא כשר מאן שמעת דאמר לא יביא רבי וקאמר אם הביא כשר אלא א"ר היינו טעמא דרבי דכתיב אל תרא כו' הרי מפורש דקרא דאל תרא הוא רק לענין לכתחילה, עכ"ל.

ודברי הרמב"ן שהוכיחו המחבר ורבנו הם בב"ב צא א. ושם גורס בדברי ר' יהודה בפסחים ק"ח ב: עד שיהא בהם טעם

1 רבנו הוכיח ולרבי רק לכתחילה אין מביאין יין ישן לנסכים. ולכאורה אף אם היינו אומרים ולרבי פסול אף בדיעבד, מ"מ לדינא הרי נקטינן שם חכמים ומכשירין יין ישן אפי' לכתחילה. וכמ"ש הרמב"ם בזה"ל אסורין מזהב פ"ז ה"ז וכמשי"ש הכ"מ. וא"כ ק"ו שכשר לקידוש אף לכתחילה. ואפ"ל שלולא ההוכחה שלרבי רק לכתחילה אין מביאין יין ישן, לא היתה לנו הוכחה שחכמים מכשירין יין ישן אף לכתחילה. דראה בברכת אליהו על אבן העזר סימן קנ"ה טקס"ו הערה 3, שהבאנו שם שמצינו שלשון "מכשירין", הוא רק בדיעבד. [וראה גם מ"ש בלשון "כשר", אם משמעותו לכתחלה או בדיעבד בברכת אליהו שם סימן ק"ל הערה 6 ובסדר הגט שבס"ס קנ"ז הערה 6 ובאור"ח סימן י"א הערה 5]. וא"כ גם כאן — שכתוב שחכמים מכשירין — היה מקום לומר, שמה שחכמים מכשירין, הוא רק בדיעבד. ולכן הוכיח רבנו מדברי רבי, שרק לכתחלה אין

למזנו ובלבד שיהא מזוג כראוי. הגה: (ט) וינות שלנו יותר טובים הם בלא ותינה (טור): באר הגולה
ו ז יין צמוקים מקדשים עליו (י) והוא שיש בהן לחלוות קלת בלא שרייה (טור): ז ז"ל נ"ו.

ביאורי הגר"א

הניגין רנן נכסא דקידושא וי"ש ומי"ח כו': (ט) וינות.
פסחים שם נרשנים ותוס' שם ד"ה שתאן: (י) והוא
שיש כו'. רי"ף נשם הגאונים וע' רי"ש סימן ט' נזה:

ברכת אליהו

הא"ר אות י'. אבל גם לכתחילה מקדשין על יין חי,
כנ"ל].

(ט) לעיל בסק"ח הבאנו דברי הגמ' בפסחים קח ב, דאם
שתאן חי לא יצא ידי חירות. וברש"ב"ם שם ד"ה ידי חירות
לא יצא כתב: והני מילי ביינות שלהן דדרו על חד תלת
מ"א אבל יינות שלנו לא בעי מוניה. וכ"כ תוס' שם ר"ה
שתאן. [וע"ל סימן ר"ד ס"ה, ומש"ש בסקט"ו, וראה כאן
בד"א].

(י) כ"כ הרי"ף בפסחים קח ב בשם הגאונים, וז"ל: מיהו
אמרי רבותא לאו כל צמוקים שרי לקדוש עליהו אלא כגון
דכמישן בגופניהו ולא דיישן וכד עצרת להו נפקא מיניה
לחלוות הני הוא דתרינן להו במיא ומעצרינן להו ומקדשין
עליהו אבל אי כד עצרת להו לא נפקא מיניהו לחלוות
לא מקדשין עליהו. ועיין ריב"ש סימן מ' בזה. [שהביא
דברי הגאונים הנ"ל, וכתב שם: שאין הדבר תלוי בכמיש
בגופניהו אלא בשיהי' בהן לחלוות כשעוצרין אותן ולא
יהיו יבשות לגמרי שאפי' ע"י דריכה ועצירה לא יצא מהן
לחלוות כלל שאם הם בגדר זה הטעם שקולטין מהם המים
קיוותא בעלמא הוא אבל הצמוקים שעושין מהם יין בארצות
האלו אף אם לא נצטמקו בגופניהו ונצטמקו בחמה או
בחמי האור לחלוות רב יש בהן שיהי' יוצא מהן ע"י
דריכה ועצירה והמים קולטין הלחות ההוא והוא יין גמור
ויש ממנו חזק ומשובח בריחו וטעמו כמו היין המשובח

למעוטי מזוג כו' ה' דחי ודאי ומקדשין לכתחילה. ול"ל
דהא דפסחי' ונשום חירות כמיש שם. ומי"ח לכתחילה
ודאי טוב לתזוגו כמיש נכום של נרסה וצירושלמי הכין

מוניה. אבל כמ"כ צו ב — גבי קידוש — דפריד: (אי)
[אילמא] למעוטי מזוג עלויי עלייה דאמר ר' יוסי ברבי
הנינא מודים חכמים לר"א בכוס של ברכה שאין מברכין
עליו עד שיתן לתוכו מים. מ' דחי ודאי מקדשין לכתחילה.
[הרי דס"ד דמזוג יהי' פסול ודוקא חי לקידוש ונהי דמסיק
הגמ' עליו עליוהי מ"מ מהא דס"ד דחי מקדשין לכתחילה
מזה לא הדר רק דמדתא מאי דס"ד דמזוג אין מקדשין
דאדרבה עלויי עלייה — ד"א. ועב"ח ואליה רבה אות י').
וצ"ל דהא דמ' מפסחים הנ"ל, שבין חי יוצאים רק בדיעבד,
הוא רק לענין ד' כוסות. משום דבד' כוסות בעינן חירות,
והן חי לאו חירות הוא. וכמיש"ש: אמר רבא ידי יין יצא
ידי חירות לא יצא (כלומר אין זו מצוה שלימה — רש"י).
ומי"ח לכתחילה אף דכשר הוא, ודאי טוב למזוג. כמיש"ש
בכוס של ברכה בב"ב שם ובברכות נ ב, דחכמים מודים
לר"א שאין מברכין עד שיתן לתוכו מים. [והיינו משום
דבעינן מצוה מן המובחר, וכמיש"ש בברכות שם: מ"ט א"ר
אושעיא בעינן מצוה מן המובחר]. וצירושלמי דברכות
פ"ז ה"ה — בפנינו בשינוי לשון —: רבי זריקא בשם ר'
יוסי בן חנינא מודים חכמים לר' אליעזר בכוס של ברכה
שהוא בותן לתוכו מים כל שהוא הכין נהנינן רבנן בכפא
דקיורשא. הרי דגם בקידוש, למצוה היו נוהגין למזוג את
היין, כמו בכוס של ברכה. וז"ש המחבר: ומי"ח יותר טוב
למזוג. [וכן מצאתי מבואר בבה"ג גופי' דף י"ג — לשון

ומראה יין. וכתב שם הרמב"ן דע"ז שיהי' בהן מראה יין
דיעבד הוא. ועפ"י הוכיח הרמב"ן, דלרבי יהודה אפי' בדיעבד
לא יצא עד שיהא בהן מראה יין. ויש להוסיף כי בירושלמי
דפסחים פ"ה ה"א, הובא הדין שיהא בהן טעם ומראה יין בשם
רבי חייה. וז"ל הירושלמי: דתני רבי חייה וכו' והוא שיהא
בהן טעם ומראה יין. וגם לשון "הוא שיהא", מורה שאם אין
בהם מראה יין פסול אפי' בדיעבד.

אולם גירסתנו בדברי רבי יהודה בפסחים שם היא: צרי'
שיהא בו טעם ומראה יין. ולפי גירסא זו אין הוכחה גמורה
שר' יהודה אוסר אף בדיעבד. וזה יהי' תלוי במ"ש לעיל בסימן
רי"ט סק"ז הערה 3, אם הלשון "צריך" הוא רק לכתחילה או
גם בדיעבד.

ובפנים הבאנו דברי רבנו, דמשמע דלרבי יין ישן כשר
בדיעבד. וצ"ב שהרי נזכר שם בגמ' להדיא, דאם הביא
כשר. והטעם דין ישן פסול, הוא משום דאין בו עיקר אדמיתות,
וכמיש"ש בפנים בשם רש"י. ולפי"ז הקשה הד"א שהרי איתא
בב"ב שם דכל דלענין נסכים כשר בדיעבד, לענין קידוש מותר
אפי' לכתחילה. וא"כ הי' צריך להיות שיין לבן יהי' מותר
לקידוש אף לכתחילה. ולפי מש"ל הקושאיה היא עור יותר.
דהרי הלכה כחכמים דמכשירין אפי' לכתחילה, וא"כ ק"ו
שלקידוש מותר אפי' לכתחילה. והוא' תירץ שמה שרבי מבשר
בדיעבד בנסכים: "היינו דוקא בין ישן דעכ"פ הוא אדום רק

דאינו אדום לגמרי אבל בין לבן ממש אפשר דרבי פוסל דיעבד
ואסור נמי לקידוש כמיש בפסחים הנ"ל ועתו"ס ב"ב שם ד"ה
חמר כו', עכ"ל. וזה לשון התוס' שם: וחזיריין גרוע מבורק
דחזיריין לבן יותר מדאי אבל בורק אינו אלא מבהיק ומתלבן
קצת ודומה קצת לאדומות ולכן אם הביא כשר, ולפי שביארנו
לעיל שהקושאיה היא גם מחכמים, צ"ל שבין לבן ממש, גם
חכמים פוסלים אפי' דיעבד.

אבל עדיין קשה, שהרי כל הוכחת הרמב"ן שיין לבן פסול
אף בדיעבד היא משום דילפינן לה מהפסוק אל תרא יין כי
יתאדם. דאי בעינן קרא כעין דכתיב לענין קדוש אפילו
דיעבד נמי ואי לא לכתחילה נמי כשר וכו'. וא"כ גם יין ישן
שהגמ' אומרת במנחות שם שלא יביא משום הפסוק הנ"ל,
היה צריך להיות שיהי' פסול גם בדיעבד. וכמיש"ש הרמב"ן דאי
בעינן קרא כדכתיב אפי' בדיעבד נמי. וצ"ל שאע"פ שממעטים
מהפסוק גם יין לבן וגם יין ישן, אפי' כל חד כדאיתיה. שיין
לבן ממש פסול לקידוש אף בדיעבד, וכמיש"ש הרמב"ן דלא מצינו
לענין קידוש ולא יביא ואם הביא כשר. אבל לענין יין ישן
שיש בו אדמיתות רק שאין בו עיקר אדמיתות, לענין זה
אמרינן שפסול לנסכים רק לכתחילה ולא בדיעבד. וכעין שמצינו
לענין קדשים כל שלא שנה עליו הכתוב לעכב אינו מעכב
בדיעבד. ועדיין צ"ב.

באר הגולה

ז (יא) ה שמרי יין (יב) או ס חרצנים שנתן עליהם מים אם ראוי לברך עליו בפה"ג

ח טס
ס ה"ל"ט טס ו"פ

ביאורי הגר"א

והא דפ"ה דע"ל ע"ג ז' שני כוסות כו' וס' הראשונה
ס"ל דמיירי נס' וסגדל האחרונה ס"ל דמסתמל מיירי
זכוסות שזין ש"מ דנשטה וכמ"ש ז"י נס' ק"כ"ג ג"ה ח'
זד"ה יין נחוג כו' וס' הר"ן איכא מ"ד וכו' ואיכא ר"י
כו' והרשב"א נת"ה כו' מיהו נחוגים שלא נעזרו נקורה

(יא) שמרי יין כו'. ע"ל ס' ר"ד ס"ה וס"ו וכמ"ש
זכ"ז ל"ו ז' ת"ר כו' אמר רנ"ל כו' כי פלוגי כו' ודוקא
תלתא וחתל חרצני ה"ל פחות ל"ל ועיין רשנים טס ד"ה
פ"ש לה"ל כו' ואף ע"ג דז"י"ד ס' ק"כ"ג ס"ח וס' קל"ד
ס"ה פ' דוקא נשטה וי"ל נשטים ה"ס זיין גמור ולמור

ברכת אליהו

חמישית כנגד המים, ות"ק סובר דבכה"ג מברכין בופה"ג,
וכ"ש שכן הוא לאחרים. וא"כ איך כתב הרשב"ם, "חד פלגא
בחמשה פלגי מיא לאו כלום הוא", הלא היין באופן זה
הוא חלק חמישית כנגד המים, והו"ל לברך בופה"ג. אלא
ודאי דמ"ש, "ארבעה" הוא בדוקא. ואע"ג דביד"ד סימן
קכ"ג פ"ה [ועמ"ש"ש בס"כ, כ"א] ופימ"ן קל"י ס"ה —
לענין יין נסך — פ' דוקא בששה וי"א בששים. דשם בס"מ
קל"ד פסק המחבר: כמה יתא במים ויהא בהם כדי לבטל
טעם היין ששה חלקים כנגדו וכל שיש במים כשיעור הזה
יותר אפי' בשתייה. ובסימן קכ"ג שם כתב בהג"ה: יין מזוג
כל זמן שיש בו טעם יין אסור ויש מתירין בששה חלקים
מים. אולם זה רק התם ביין גמור, דחשיבא טפי משמרי
יין ובטל רק בששה או בששים. אבל בשמרים או חרצנים,
כל דלא רמא תלתא ואתא ארבעה, בטל טעם היין. ומ"ש
לענין יין גמור, למדו כן מהא דע"ז ע"ג: ב' כוסות אחד
של חולין ואחד של תרומה ומזוג ועירבן זה בזה רואין
את ההיתר כאילו אינו והשאר מים רבינן עליו ומבטלינן
אותו. והפ' הראשונה ביד"ד שם סימן קכ"ג — ד, כל זמן
שיש בו טעם יין אסור" — ס"ל דמיירי בע"ז שם בפ',
שהכוס של חולין גדולה ביותר עד שהתערובת מהכוס של
תרומה ושל חולין הוי ס' נגד התרומה. וסברא האחרונה
שם דבטל בששה חלקים, פ"ל דמסתמא מיירי בע"ז שם
בכוסות שווי, ש"מ דבששה בטל טעם התרומה. וז"ל הוא
דוקא ביין, אבל בשמרים מתבטלת התרומה ביותר משלשה
חלקי מים. וכמ"ש ב"י שם בס"מ קכ"ג, [בביאורי הגר"א
כת' כאן: ז"ה א. ונראה שבפני רבנו היו דברי הב"י האל,
ברך אן]. דשם כת' הטור: יין מזוג אפי' נתן בו מים
הרבה כל זמן שיש בו טעם יין יש בו משום יין נסך.
וכתב ע"ז הב"י שם בד"ה יין מזוג, דהמקור הוא מע"ז
ל א: אמר רבא הלכתא יין מזוג יש בו משום גילוי ויש
בו משום יין נסך. וכתב עוד שם: וכתב הר"ן איכא מ"ד
דח"מ כגון דליכא טפי מג' חלקים מים אבל איכא טפי
לאו חמרא הוא ואין בו משום יין נסך והביא רא"י מפלוגתא
דת"ק ואחרים בפרק המוכר פירות גבי שמרי יין לענין
ברכה ואינה ראייה דח"מ בשמרים דכי איכא טפי מעל חד
תלתא מיא קיורא הוא אבל יין גמור דאיכא טעם
יין ומראה יין נסך. וכתב עוד שם: וכתב הר"ן איכא מ"ד
שאינו שחוצא מהן אינו אלא קיורא בעלמא אע"פ שיש
בו טעם יין אבל יין גמור אדם מזוגו לפי טבעו ומנהגו
הלכך כל זמן שיש בו טעם יין יש בו משום יין נסך
והרשב"א נת"ה כתב שתי סברות אלו ואח"כ כתב ויש
מגדולי החכמים שהתירו אפי' יין של נכרי שנפל לתוך

הנעשה מענבים בשאר ארצות. ועוד הביא שם: והרב
רבינו אשר ז"ל כ"כ וז"ל ויין צמוקים מקדשין עליו ולא
שנא מכמשי בגופניהו ולא שנא בצמקו ע"י חמה או ע"י
תולדות האור כגון שהכניסם בחמין למחר צמוקין או שתלאן
בעשב והוא שיצא מהם קצת לחלוהית כשמעצצין אותן אבל
אם אין בהן לחלוהית ואין יוצא מהם דבר אלא ע"י שרייה
ששורין אותן במים לא, עכ"ל].

(יא) המחבר בדין זה סיים: אם ראוי לברך עליו בפה"ג
מקדשין עליו. וע"ל סימן ר"ד ס"ה ופ"י, באיזה אופן ראוי
לברך עליו בפה"ג. ששם בס"ה פסק המחבר שאם נתן
בשמרים, "שלשה מידות מים ומצא ארבעה הוה ליה כיין
מזוג ומברך בפה"ג". ואם מצא פחות מברך שהכל. ועמ"ש
בס"ק י"ד, ט"ו. ושם בס"ז פסק המחבר ד, תמיד שעושים
מחרצנים שנותנים עליהם מים דינם כשמרים וה"מ כשנעצרו
בקורה וכו', ועמ"ש"ש בס"ק י"ז, י"ח. וכמ"ש בב"ב צו
פ: ת"ר אחד שכר תמרים ואחד שכר שעורים ואחד שמרי
יין מברכין עליהם שהכל נהיה בדברו אחרים אומרים שמרים
שיש בהם טעם יין מברך עליהם בופה"ג רבה ורב יוסף
דאמרי תרוייהו אין הלכה כאחרים אמר רבא דכו"ע רמא
תלתא ואתא ארבעה חמרא הוא רבא לטעמיה דאמר רבא כל
חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא רמא
תלתא ואתא תלתא ולא כלום הוא כי פלוגי דרמא תלתא
ואתא תלתא ופלגא דרבנן סברי תלתא עייל תלתא נפיק
פ"ש ליה פלגא ופלגא בשיתא פלגי מיא ולא כלום הוא
ואחרים סברי תלתא עול תרין ופלגא נפיק פ"ש ליה כווא
וכווא בתרי ופלגא חמרא מעליא הוא, עכ"ל הגמ'. והמחבר
סובר דמש"ש, "דכו"ע רמי תלתא ואתא ארבעה חמרא
הוא", הוא דוקא תלתא ואתא ארבעה, הא פחות לא. דאם
מצא פחות מעט מד', אף דהוי יותר מתלתא ופלגא מברך
שהכל. ומש"ש, "כי פלוגי דרמי תלתא ואתא תלתא ופלגא",
הוא לאו דוקא. רק כל זמן דלא אתא ארבע כווא שלמא
יותר, פלגא קרי ל"י. ועמ"ש"ש שם ד"ה פ"ש לה"ל כו', שגם
הוא כ"כ. שכתב שם: חד כוס שלם של יין בתרי ופלגא
של מים וכ"ש דחמרא (ופירא) מעליא הוי מדליכא על
חד תלתא מיא אבל לעיל דרמא תלתא ואפיק תלתא אין
לומר שזמן המים נשארו והיין יצא דאין רגלים לדבר הואיל
ולא מצא יותר מכדי מותר כי תכא וא"כ נפיק מן היין פלגא
הוא דנפק וחד פלגא בחמשה פלגי מיא לאו כלום הוא,
עכ"ל. ובהכרח ס"ל לרשב"ם דרישא הוא דוקא במצא ארבעה.
דאלי"כ אלא גם במצא שלושה וחצי ועוד מעט יותר, יסבור
ת"ק דמברך בופה"ג, א"כ באופן כזה היין הוא מעט יותר
מחצי בתוך ששה פלגי מים. ויוצא דהיין הוא פחות מחלק

ביאורי הגר"א

שנודעה חרצנים ושומרים של היתר לענין ונע נכרי לשומרים של מעשר (ראשון) דפעם ראשון אסור וכפי' הרשעים שם דכל הנרייתא מיירי הכל צכדי מדתו ע"ש ד"ה ראשון כו' וצנשי מותר אלא רמי תלתא ואתא חרצנ דבזה לעולם אסור ומיהו כשלא נדרכו נקור' אף פעם שני אסור אף צכדי מדתו כנ"ל אלא דהרי' סוגר כן דוקא לענין וי"א אכל לענין נרכה לא ולכן קי"ל אף לענין נרכה

ברכת אליהו

של מעשר, דפעם ראשון אסור. דאיתא שם בגמ' צו א : שמרים של תרומה (שנתן לתוכן מים שנה ושילש — רשב"ם) ראשון (מים ראשונים [שהכניסו והוציאו] משם — רשב"ם) ושני אסור ושלישי מותר ר"מ אומר אף שני בנותן טעם ושל מעשר ראשון אסור (כלומר של מעשר שני תמיד ראשון אסור לאכול חוץ לירושלים — רשב"ם) שני מותר ר"מ אומר אף שני בנותן טעם. וכפי' הרשב"ם שם דכל הבריתא מיירי הכל בכדי מדתו, ק"ש ד"ה ראשון כו'. [בפנינו זה בד"ה אסור לזרים, שכתב : ובמצא כדי מדתו מיירי]. ולכן בפעם ראשון אליבא דר' יונה אסור אף במצא כדי מדתו. ובפעם שני מותר, אלא רמי תלתא ואתא ארבע דבזה לעולם אסור, דהוי יין נסך. אבל בפחות לא. וזה רק בחרצנים שנדרכו. ומיהו כשלא נדרכו כקורה, אף פעם שני אסור אף בכדי מדתו, כנ"ל. וכמש"ש הרא"ש — בדעת רבנו יונה : — אבל בתמיד שמשמין מים בחרצנים שנדרסין ברגלים ולא נעצרו בגלגל וקורה יש להחמיר בתמיד ראשון ושני בין לענין מגע עכו"ם בין לענין מעשר ואפי' של דמאי ואפי' לא מצא אלא כדי מדתו או אפי' פחות מכדי מדתו בדמת של שמרים דוקא אמר תלתא עי"ל תלתא נפק לפי שאין השמרים בולעים המים אבל בתמיד של חרצנים אע"פ שלא מצא יותר מכדי מדתו מוציאין משם יין משוכה ועל כרחך יצא מן היין הרבה ובלעו הרבה מן המים ועוד אם תסחוט את החרצנים בידיים יצא מהן יין הרבה ואע"פ שנותנין שם מים אין מוציאין יותר מכדי מדתו והרי זו הוכחה גדולה שהחרצנים בולעים הרבה מן המים וכיון שכך הוא אין יכולין לעמוד על הדבר כמה יין יש שם ואפשר שיש שם בתמיד ראשון [ושני — פלפולא חריפתא] חלק רביעי מן היין ויש בו משום יין נסך כדין יין מזוג דקי"ל יין מזוג יש בו משום יין נסך, עכ"ל. אלא דהרי' יונה פובר כן דוקא לענין יין נסך, אבל לענין ברכה לא. [וכמש"ש הרא"ש בדעת רבנו יונה : אלא דלענין ברכה כיון שיש בו ספק בדבר כמה יין יש בו מברכין עליו שהכל נהי' בדברו אבל לענין מגע עובד כוכבים יש (לו) [לנו] להחמיר עד שיהא כל כך גרוע שאין דרך בני אדם לשותותו, עכ"ל]. והנן קי"ל אף לענין ברכה כן כנ"ל, דאם לא נדרך אף במצא פחות מכדי מדתו מברכין בופה"ג, וכמ"ש המחבר בסמ"ח ר"ד ס"ו.

והא דאמרינן בסין נסך דיש חילוק גבי שמרים ותמיד בין פעם ראשונה לשניה, זה רק אם נוגע העכו"ם לאחר שנתן עליהם המים, אז בפעם שני' אם מצא כדי מדתו ואח"כ נגע לא אסור. אבל ביין שנעשה מתחילה נסך, ואח"כ נתערב ע"י ששפך עליהם מים, אפי' בפעם שני' ומצא כדי מדתו, מרמי הרשב"א בתורת הבית שם להקדש — דלעולם אסור,

אין להם דין שמרים ואפי' מלא כדי מדתו או פחות קלטו טעם החרצנים ואסור וכמו ציין גמור אם לא שיש נמים שזה פעמים נגד כל החרצנים וכן ציין מומש ח"ש לעיל צס' ר"ד ס"ה נהגה ונלמד כו' ר"ל ציין מומש וכמ"ש בלגור עכ"ל. ומי' צמורים ובחרצנים של יין היה נ"מ הדין כן בתלתא ואתא פחות מול' דמותר וכי' הרא"ש שם צצ"ט צס' הרב אב ציד אכל צס' הר' יונה לא כי' כי'

ו' חלקי מים שני' לפגם הוא בתוך מים מרובים כ"כ כמו שיתבאר בשער דיני התערבות, עכ"ל. [ודברי הרשב"א הם בתורת הבית בית חמישי שער שלישי, ולאחר שהביא ב' הדעות הנ"ל כתב : ואיפשר נמי דאפי' יין נסך גמור כל שנתערב בששה חלקי מים שהוא מותר וכדעת רבינו יצחק הזקן ז"ל. והר"א הוסיף : ומפרש הא דיין חולין ויין של תרומה מזוג וערבן היינו בכוסות שוות כנ"ל].

מיהו בחרצנים שלא נקצרו כקורה, אין להם דין שמרים. ואפי' מצא כדי מדתו או פחות קלטו טעם החרצנים ואסור וכמו ציין גמור. אם לא שיש נמים ששה פעמים נגד כל החרצנים. וכן ציין ממש, ולפי השיטה הנ"ל שביין גמור תלוי אם יש ו' חלקי מים. וי"ש לעיל בסמ"ח ר"ד ס"ה בפה"ג. ששם כתב המחבר : שמרי יין מברך עליהם בופה"ג נתן בהם מים אם נתן שלשה מדות מים ומצא ארבעה הוה ל' כיין מזוג ומברך בפה"ג ואם מצא פחות אע"פ שיש בו טעם יין קיוהא בעלמא הוא ואינו מברך אלא שהכל והיינו ביינות שלהם שהיו חוקים אבל יינות שלנו שאינם חוקים כ"כ אפי' רמא תלתא ואתא ארבעה אינו מברך עליו בופה"ג ונראה שמשערים בשיעור שמונה יין שבאותו מקום. וכתב ע"ז הרמ"א : ובלבד שלא יהא אחד מששה במים כי אז ודאי בטל. [ולכאורה משמע דזה קאי על ראש דברי המחבר דשמרי יין וזה תמוה דהלא בשמרי יין אף ביינות שלהם שהי' חזק בעינן רמי תלתא ואתי ד' אבל ביותר מ' חלקים מברך שהכל — ד"א]. אלא הרמ"א ר"ל ביין ממש. וכמ"ש בלגור, עכ"ל שם שהביא דברי האגור, וז"ל : כתב האגור שהשיב מהר"י מולין על יין מזוג לענין בופה"ג אע"ג דבעלמא פסק ר"ת דטעם כעיקר דאורייתא אפי' לקולא מ"מ לענין ברכה הוכיח ר"ת ספיק דחולין (כה ב) דחד בשיתא בטל דלא חשיב טעמא לענין ברכה ואי הוה יותר מחד בשיתא הולכים אחר הטעם אי רגילי אינשי למישתי במקום יין מברך, עכ"ל. וגם זה כשיטה שהבאנו לעיל שביין גמור תלוי אם נתן ששה חלקי מים.

ומ"מ בשמרים ובחרצנים של יין נסך — שאינם יין גמור — היה צריך להיות נ"מ הדין כן בתלתא ואתא פחות מארבעה דמותר, וכמו לענין קידוש וברכה שזוהו השיעור. וכי' הרא"ש שם בבי"ב פ"ו ס"ט בשם הרב אב פי"ד. חז"ל הרא"ש : כתב ר' אברהם אב בית דין וז"ל שאין מגע עכו"ם אסור בתמיד אלא ראו לברך עליו בופה"ג כגון דרמא תלתא ואתו ארבעה. אבל בשם הר' יונה לא כתב כן. אלא ס"ל, דתמיד של שמרים כל זמן שלא מצא יותר מכדי מדתו שמותר — לשון הרא"ש שם. וזה מפני שמדמה חרצנים ושמרים של היתר לענין מצט נכרי לשמרים

ביאורי הגר"א

י"ד שם ס"ט מ"ס כו' כיון שלא נעזרו נקורה וקף לענין נרקה הדיו כן כ"ל ונשי"ש ואם נעזרו נגלגל כו' קאי אפעם שני חלל נראשון אפי' כדי מותר אסור כ"ל ונמנ"ש נסי"א נשומרים ושם ס"א ופעם נ' מותר היינו עד ארבעה חלל נחתא ארבעה אסור ונדריו סתומים ניותר. ונשי"ש הש"ך שם ס"ק י"ח ונחל ארבע ל"ד כו' טעה נדברי הרש"א שרשבי"א ל"ק חלל נשומרי' של י"ח כנר וכנשי"ש נ"י שם נד"ה וכתב נח"ה שומרים של י"ח כו' וכתב שם

ברכת אליהו

פסק כו' יונה, וע"ש מש"ש. ואף לענין ברכה הדיו כן, וכנ"ל. ואע"ג דאליבא דרבנן יונה אין לברך בופה"ג בפעם שני' במצא כדי מדתו, מ"מ אנו קי"ל דצריך לברך אף בפעם שני' במצא כדי מדתו, וכמ"ש המחבר לעיל בסיומן ר"ד ס"ו. ומשי"ש ביו"ד, "מים שנותנים לל"ל החרצנים וכו', ואם נעצרו בגלגל אין בהם משום יין נסך אפי' נתן ג' מדות ומצא ד"ו, אפעם שני. אבל בפעם ראשון, אפי' בכ"י מדתו אסור, כנ"ל. וכמ"ש ביו"ד שם בסמ"א בשמרים. דפסק שם המחבר: שמרים שלנו שתמזין ולא מצא אלא כדי מדתו פעם ראשון אסור אם נגע בהם העכו"ם. ואיתא עוד שם בהמשך: ופעם שני מותר. וע"כ היינו ק"ד ארבעה. אבל ברמי תלתא ואתא ארבעה, אסור כמו בהרצנים, וכמ"ש בסיומן ר"ד ס"ה וס"ו לענין ברכה. ודבריו של המחבר שם סתומים ביותר. שבס"ט כתב שאם נעצרו בגלגל אין בהם משום יין נסך, ולא כתב המחבר שזה רק בפעם שני', ובסמ"א לא חילק בין מצא כדי מדתו ואתא ארבע. ועל דברי המחבר שם ס"ט הנ"ל, "מצא ארבע כו", כתב הש"ך בפנימ"ק: לאו דוקא ולא רצה לומר יותר משלשה ומחצה שאין ששה חלקים מים כנגד היין שיצא דיין מתבטל בששה חלקים מים וכ"כ הרשבי"א בת"ה וכו', עכ"ל. ומשי"ש הש"ך, "לאו דוקא כו", טעה בדברי הרשבי"א. שהרשבי"א לא קאמר אלא בשמרים של יין נסך כבר, שהם גאסרו קודם לכן, וכמ"ש הב"י שם ביו"ה וכתב בתורת הבית שמרים של יין נסך כו', וכתב שם לדברי האומרים כפי' ה"נ כפי' ע"ש. וז"ל הב"י: וכתוב בתורת הבית שמרים של יין נסך וכן החרצנים של נכרים שתמזין במים נתון בהם מים במדה ועצרו בגלגל וקורה שכל לחלוותי שבהן יוצא אם נתן ו' לוגין מים ויצאו ו' מותר כפי שבארנו למעלה דיין מתבטל בתוך ו' חלקי מים לדברי האומר שאין מתבטל בפחות מס' לעולם אסור ואפי' נתן ג"ס לוגין ויצאו ס' וכו', עכ"ל. הרי דהרשבי"א מיייר רק בשמרים שנאסרו משום יין נסך, משא"כ כשאנו דנים על מים שנותנים על החרצנים — אם יש להם דין יין, ויאסרו משום יין נסך — או הדין הוא שרק אם נתן ג' ומצא ד' יש לזה דין יין. וכמ"ש ב"י שם בד"ה יין מזוג בשם הר"ן והרשבי"א, דבמים שנותנים ע"ג שמרים, כו"ס מודו דדוקא אתא ארבעה, גאסר משום יין נסך, וכנ"ל. וגמ' ערובה היא פלוגתא דאחרים ורבנן לגבי ברכה על שמרים בב"ב צו ב' דלת"ק מברכים שהכל, ואחרים אומרים בופה"ג, והלכה כת"ק. ולעיל הבאנו דברי הגמ' שם, דברמי תלתא ואתא ארבעה לכו"ע מברכין בופה"ג. וכל המחלוקת היא ברמי תלתא ואתא תלתא ופלגא, והיינו עד ארבעה. הרי שבנתן

כן כ"ל וציון נסך שנתערב מומי להקדש לעולם אסור כיון דנאסרו מתחילתן. והא דאמרו המתמיד ונתן מים נמנה כו' דפטור אף בפעם ראשון ס"ל כפירוש רש"י דכל הנרייתא משום חומרא ולר"י נמתד לענין טבל שם חוקמות אדינא דאורייתא דשם ח"ל להחמיר משום דלתי לאפרושי מן הפטור כו' כמ"ש בפרק ד' דפסחים וכן לענין נרקה ויין תוס' שם נ"ו ב' ד"ה וציתא כו' וקשה מהא כו' וי"מ כו' וכן בחולין שם ע"ש. ונ"ש נשי"ע

כיון דנאסרו מתחילתן, והו"ה לענין יין נסך שאסור בהנאה דמי להקדש, ואסור אפי' בפעם שני' ומצא כדי מדתו. וכדאיתא בב"ב שם דהקדש של קדושת הגוף לעולם אסור [[דחמירא] יין שהוקדש לנסכים ושמרים שלו אסורים בשביל מעט יין המעורב בו — רש"י]]. והא דאמרי בגמ' שם: המתמיד ונתן מים במדה ומצא כדי מדתו פטור (במעשר — רש"י) ור' יהודה מחייב. ולא חילקו שם בין פעם ראשונה לשני'. ומ' דלרבנן פטור אף בפעם ראשון. ולפי' הרשב"א ה"י צ"ל חייב במעשר בפעם ראשונה, מאחר שכבר היה טבל לפני שהתערב במים. אולם צ"ל דס"ל לרשב"א כפירוש הרשב"ם הנ"ל, וכל חכרייתא — לענין מעשר תרומה והקדש הנ"ל שאוסרת — משום חומרא. דהרי מדברי תורה א"א לחייבו להפריש בגלל ספק. וכמ"ש הרשב"ם בד"ה אסור: וכל הני חומרות בעלמא נינהו מדרבנן. ולר' יונה דמחמיר ביין נסך, מ"מ נמתד לענין טבל אוקומותא אדינא דאורייתא. דשם אי"א להחמיר, משום דאית לאפרושי מן הפטור על החיוב וכן החיוב על הפטור. כמ"ש בפ"ד דפסחים נ"א א. דאיתא שם נ ב' דבני מחוזא נהגו להפריש חלה מאורו. ורב יוסף אמר שזר יאכל את החלה בפניהם, להראות שאינה חלה. ושם נ"א א' הסביר רב אשי, שלכן יאכל זר בפניהם, דילמא אתי לאפרושי מן החיוב על הפטור ומן הפטור על החיוב (המפריש מן האורו על הדגן אוכל טבלים דלא חל השם על האורו ולא ניתקן הדגן והמפריש מן הדגן על האורו מאכיל טבל לכהן שאין השם חל על הדגן בשביל האורו שהרי אינו מחוייב ונמצא שאין זו חלה אלא טבל — רש"י). הרי שאין להחמיר לחייב להפריש חלה במקום שפטור, והו"ה מעשר. וכן לענין ברכה, א"א להחמיר ולהצריך לברך בופה"ג בפעם ראשונה במצא כדי מדתו, וכמ"ש' בשם רבנן יונה. ועת"ה שם צו ב' ד"ה וכיותר כו' וקשה מהא כו'. שהרשב"ם שם פ"י, דהא דר' יהודה מחייב במעשר במתמיד במדה, זה משום חומרא לענין מעשר. ותוס' הקשו ע"ז מחולין כה ב', דמוכח שם שזה לא חומרא. ואח"כ כתבו התוס': וי"מ כו'. ולפי' ה"מ אלו הא דר' יהודה מחייב במעשר זה מצד הדין. וכן כתבו התוס' בחולין שם, ע"ש בד"ה אי ר' יהודה. שהוכיחו מהתם שם שמה שר' יהודה מחייב במעשר זה מצד הדין, ולא מצד חומרא. וד"ש המחבר בשו"ע יו"ד סימן קכ"ג פ"ס: מים שנותנים על החרצנים שלנו שנדרכו ברגל ולא נעצרו בגלגל וקורה פעם ראשון ושני אסור אפי' לא מצא כדי מדתו. והטעם שאסור אפי' בפעם שני', כיון שלא נעצרו בקורה. וזה כשיטת הר"ר יונה הנ"ל. וכמ"ש בסמ"ג דהמחבר שם

י טור נשם נעל
העיטור על פי
הירושלמי והרא"ש
ת ור' האי והרמז"ס.

ביאורי הגר"א

נטבל וזרכה וענני שם דיה הכיל וכ צתיה וכו' :
(יב) או חרצנים. נזכר משמרים דנעין תלחא ואתא
 ארצנה וכי צחרצנים שהם גרועים יותר כוונת פסחים
 ה"ג צ' אלל אי אתא ארצנה ודאי יין הוא : **(יג) מקדשין**
 כו' וי"א שאין מקדשין. זהו פסח הגאון דפסול ורבייתו
 ומוחזית פיר' צ' צתחיתין ולא מוצעל ואם הביא פסול
 ואיך לקידוש נמי פסול. ומדחי הראשונים שם צ"ב איך
 הדלה הגפן ע"ג תלינה דפסול לנכסים בכורות י"ז ח'

לדגרי האומרים גם' הינ גם' ע"ש וכמ"ל שם צד"ה יין וזוג גסס הר"ן והרש"מ צנשמרים כ"ע מורו דדוקא אתא' ארציה וגמרא ערובה היא פלוגתא דאחרים ורובן ושיטת הרש"מ שם ל"ז א' דצרייתא מיירי ביותר מכדי מודתו כמ"ס שם דכל שנעצרו בגלגל וקורה כל לפלוגתא שבהן יולא אלף ומיירי צמאל יותר חכדי מודתו שצ"ן גמור כמ"ס לתר גם' ולתר גסס וצכ"ה חממריו חמשער ותרומה והקדש וצ"י גמור החמיר כמו שם אלף צהיתר ס"ל כמו

ברכת אליהו

(שנותנים בשמרים מים והוא נמי תמד בההוא מחייב ר) יהודה אציג דלא מצא אלא כדי מדתו לפי שהיין של שמרים מעורב בו ומן המים נשאר בשמרים — רש"י) הא דפרוצני (ורבי יהודה במתנתא קמייתא טעמי' משום דפטור אפי' ממעשר ודאי ובתמד דפרוצני קאמר שנותנין מים בהרצנין והוהא מחמיץ ומרתיח לאחר זמן כיון התוסס והיינו תמד ולית ביה אלא קיוהא דפירא — רש"י). הרי דתמד שמרים חשוב יותר מתמד של הרצנים. ואף בשמרים, קיי"ל כרבנן דבעינן רמי תלתא ואתא ארבעה. וכ"ש בהרצנים — שהם גרועים משמרים — בעינן רמי תלתא ואתא ארבעה. אבל גרמי תלתא ואתא ארבעה, ודאי יין הוא אפי' בהרצנים שהם גרועים משמרים.

(יג) הייא „שאין מקדשיון“, וזה פסק הנאון רב צמח והובא בראש ב"ב פ"ו ס"י — דפוסל. וראייתו ממנחות פו ב כמתניתין — לענין נסכים —: אין מביאין וכו' ולא מבושל ואם הביא פסול. וא"כ — שפסול לנסכים — לקידוש נמי פסול. כמ"ש בסק"ד מדברי הגמ' בב"ב צו א, דכל שפסול לנסכים אף בדיעבד פסול לקידוש. ומדחי הרא"ש שם בב"ב שיטה זו. וא"כ הדלה את הצפן ע"צ תאנה דפסול לנסכים, כמ"ש בכורות יז א משום שנשתנה מחמת ריחו, הניח ליפסול לענין קידוש. [ותלא קי"ל לענין בופח, וקידוש דין דריחא חלא וטעמו חמרא הוי חמרא ורק לענין נסכים יליף שם מקרא דפסול כו' — ד"א]. אלא ע"ב הכלל הזה שכל שפסול לנסכים פסול לקידוש, נאמר רק „בין דמאיס מפני ריחו או שנתגלה או דאישתני טעמיה לגריעותא אבל יין מבושל אשתני למעליותא ומה שאין מנסכין ממנו משום שנשתנה מבריייתו“. — לשון הרא"ש שם. ועוד קשה על שיטת רב צמח גאון, דפריך הגמ' הכא בבב"ב עמוד ב' — על רב דאמר אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך ע"ג המזבח —: למעוטי מאי כו' אי למעוטי מזוג עלויי עלייה (לקידוש — רשב"ם) דאמר רבי יוסי ברבי חנינא מודהים חכמים לרי"א בכוס של ברכה שאין מברכין עליו עד שיתן לתוכו מים. ואם נאמר שכל שפסול לנסכים — אף שלא מחמת גריעותא — פסול לקידוש, מאי קושיית הגמ', נהי דתהוי „עלויי עלייה“, הא פסול

מים על שמרים — לענין שיחשב יין — אז כל זמן שלא מצא ארבע, אינו נחשב יין לענין ברכת בופה"ג. והר"ה שאינו נחשב יין לענין שיאסר משום יין נסך. ולעיל הבאנו הברייתא שם צ"א : שמרים של תרומה ראשון ושני אסור שלישי מותר וכו' ושל מעשר ראשון אסור שני מותר וכו' ושל הקדש שלישי אסור ורביעי מותר. וכת' שם שהרשב"ם מפרש שהברייתא מיירי במצא כדי מדתו. ושיטת הרשב"א על הברייתא דשם צ"א, היא אז כרשב"ם הג"ל, אלא דברייתא מיירי דוקא במצא יותר מכדי מדתו, אבל לא אתא ארבע מגו תלתא. כמ"ש שם, דכל שנעצרו בגלגל וקורה כל לחלוותי שבהן יוצא ע"י עצירה, ולכן לא מקרי יין מה שיוצא אח"כ. אלא ע"כ מש"ש בברייתא שנקרא יין גם לאחר פעם ראשונה, מיירי במצא יותר מכדי מדתו. שביין גמור — כמ"ש הבי" — אסור כשנתערב למר כס' ולמר בששה, ובכח"ג החמירו. שבמעשר ותרומה והקדש וביין נסך גמור החמיר כמו שם, דעשאוהו כהקדש, כיון דכבר נאסר קודם. אבל בגוגע לאחר שנתן בו מים דהוי כהיתר, מ"ל כמו בגלגל וכרכה דבעינן ג"כ דוקא ארבע מחלתא בשמרים אף בפעם ראשון, וכנ"ל. ועב"י שם ד"ה הנ"ל וכו' בת"ה וכו'. [לעיל כבר ציינ רבנו לדברי הבי" הללו. ונראה שחלק מדברי רבנו כאן הם ליקוט, וכ"כ המגיה לביאורי הגר"א ביו"ד סימן קכ"ג סקכ"ד. והקושי"ש שהקשה רבנו על השי"ך הנ"ל, הקשה גם בחידושי רעק"א כיו"ד שם ע"ש. וגם בפתחי תשובה שם סק"ד הביא שבספר לבושי שרד משיג על השי"ך, ופסק „רביעינן דוקא ד"י, וע"ע מש"ש בזה. וראה גם בחידושי בית מאיר שם, ועד"א כאן].

(יב) המחבר כלל כאן הדין של חרצנים עם הדין של שמרים. ולענין שמרים כת' לעיל בסק"א מדברי הגמ' בב"ב צו ב, דפעינן רמי תלתא ואתא ארבעה. והדין של חרצנים נלמד במכ"ש משמרים, וכ"ש בחרצנים, אם לא אתא ארבעה, לאו יין הוא, שהרי הם גרועים יותר משמרים, כמ"ש בפסחים קא ב. דאיתא שם: וסבר רבי יהודה תמיד לאו כד עשורי הוא ותא המתמד ותתן מציט במדה ומצא כדי מדתו פטור ורבי יהודה מחייב. ומתרתם הגמ' בת"י השני: אי בעית אימא נחשדו ולא קשיא הא בדרווקא

ביאורי הגר"א

סי' חנל לא מן המנוסל על שאינו מנוסל הא מנוסל מעליי' והרמב"ם פוסק נענונו כתיק דר"י וז"ל דהרמב"ם פ"י האו מוחלפת השיטה ר"י מחליף שיטתו ופוסק הכה כתיק שמועטיו ולפי' קשה למה פוסק הרמב"ם נזכר' דמברכין צפה"ג ובה"ל פסח פוסק לחלוטין דמקדשין ולריך לתרץ דאי' צירושתי פ' שני דתרומות נמתניתין ד' כ"מ ש"ס כהן תורם מן היפה וכ"מ שאין כהן תורם מן המתקיים רי"א לעולם הוא תורם מן היפה ומקשה שם ציר' הלכה ד' הא ר"י מתיר מפני שהוא נשנית' ולר"י מוחלפת

ברכת אליהו

ושם אמר דאין תורמים ממבושל על שאינו מבושל, מפני שאינו מבושל משובח מן המבושל. נמצא דלרבנן אין מבשלין, ולכן פוסק הפא הרמב"ם כתיק שממעיטיו, ולא יבשל. [ונתחא גמי מה שנפסק בשו"ע, שתורמין משאינו מבושל על מבושל ואין תורמין ממבושל על שאינו מבושל, וזה כתיק שסובר שאינו מבושל משובח מן המבושל]. ולפי"ז — שהרמב"ם פוסק שמבושל גרוע משאינו מבושל — היה צריך הרמב"ם לפסוק שעל מבושל לא מברכין בופה"ג ולא מקדשין. וא"כ קשה למה פוסק הרמב"ם בברכ' דמברכין על יין מבושל בופה"ג. ובה"ל פסח פוסק לחלוטין דמקדשין. [כתב הד"א: דברי רבינו אלו תמוהין מאד דלא הורכר מאומה ברמב"ם בברכות לברך בופה"ג ולא בה"ל פסח לקדש ואדרבא בפ' כ"ט מהל' שבת הי"ד פוסק להדיא דאין מקדשין על יין מבושל לכן ברור דטעות בדברי רבינו וצ"ל ולפי"ז קשה על הטור והשו"ע למה פוסקים בברכות סימן ר"ב ס"א לברך בופה"ג בין חי בין מבושל ובה"ל פסח סימן תע"ב ס"ב כ' יוצאין ביין מבושל כו' וע"כ דמפרשים דר' יוחנן דאמר מיחלפא שיטת' הוא בא לתרץ ומחליף דר' יהודה ס"ל אין תורמין ואין מבשלין ואלו בה"ל תרומות פוסק הטור והשו"ע כהרמב"ם דאין תורמין ממבושל על שאינו מבושל וסותר הטור והשו"ע מתרומה לקידוש ובופה"ג, עכ"ל].

וצריך לתרץ דאיתא בירושלמי פ"ב דתרומות במתניתין ד': כל מקום שיש כהן (ליתן לו מיד — פנ"מ) תורם מן היפה וכל מקום שאין כהן תורם מן המתקיים ר' יהודה אומר לעולם הוא תורם מן היפה. ומקשה שם בירושלמי הי"ד [יש דפוסים שזה בה"ה, ויש דפוסים שזה בה"ה], הא ר' יהודה מתיר מפני שהוא משובח. דבפי"א שם ר' יהודה מתיר לבשל יין של תרומה מפני שמשביחו, הרי דס"ל דין מבושל משובח יותר משאינו מבושל. ומקשה ר' יוחנן, דבפ"ב שם איתא שאין תורמין מן המבושל על שאינו מבושל אבל תורמין משאינו מבושל על מבושל, הרי דאינו מבושל משובח יותר. ואיתא שם: ואמר ר' יוחנן מחלפא שיטת' דר' יודה. והסברנו לעיל שזה לא תי', אלא שר' יוחנן אמר שר' יהודה מחליף שיטתו. [ומדמקשי ר' יוחנן דברי ר' יהודה אהדי ש"מ דס"ל דהא אין תורמין ממבושל על שאינו מבושל איתא כר' יהודה והוא לשיטת' דס"ל דיפה לעולם יותר טוב מהמתקיים להכי מקשה ר' יוחנן דר' יהודה סותר עצמו דבפ"ב ס"ל דמבושל רע מאינו מבושל ואלו בפי"א ס"ל דבבשול משביחו — ד"א]. ואיתא שם — בפנינו בשנוי לשון — ר' אלעזר אומר

היג ליפסול ועוד קשה דפריך הגמ' הכה צ"כ אי' ליעוטי' ונוג עילויי עליי' ותהוי עלויי עליי' הא פסול דיעוד ננסכים אלא חין ראי' נוסע ועוד למה לא קהשינן הגמ' צ"כ למעוטי מנוסל. אך זה יכול לתרץ דקיי"ל דשלוקות כיון שנשתנה לגריעותא מנרד שהכל אי"כ לפי' לא קהשינן הגמ' כאלו כיון דמנרד אפי' שהכל עליו. ועתה פסח"ס קיט' צ' ד"ה ארבעה כוסות מצינו ירושל' דתרומות תמן תמין כו' אי"כ יוצאין ד' כוסות מנוסל ומקדשין עליו. וא"כ לפי' קשה על הש"ע צריך הלכות תרומות סעיף

בריעבד בנפכים ולכן צריך להיות פסול גם לקידוש. אלא ע"כ דהכלל הזה — שמה שפסול לנסכים פסול לקידוש — הוא רק כשהשתנה לגריעותא, ואין ראייה ממנחות שם, שיהיו מבושל שפסול לנסכים פסול לקידוש.

ועוד קשה לשיטת רב צמח גאון, למה לא קהשינן הגמ' בפ"ב שם למעוטי מבושל לענין קידוש. ומוכח מכאן שמבושל כשר לקידוש. אך זה יכול רב צמח גאון לתרץ, דקיי"ל דשלוקות כיון שנשתנה לגריעותא מברך שהכל ולא בופה"א [וכמ"ש בסימן ר"ה ס"א ועמש"ש בסק"ד]. וסובר רב צמח גאון, שהו"ה יין מבושל ג"כ השתנה לגריעותא, ומברכין עליו שהכל. אי"כ לפי"ז לא קהשינן הגמ' כאן, שאין מקדשין על יין מבושל, כיון דמפריך אפי' שהכל עליו, ולא איצטרך רב למעוטי מבושל לקידוש, כיון דאין מברכין עליו בופה"ג.

וקהשינן פסחים ק"ב ב' ד"ה ארבעה כוסות, שמביאים ירושלמי דתרומות פי"א ה"א. וז"ל התוס': ירושלמי תמן תנינן (תרומות פי"א מ"א) אין מבשלים יין של תרומה מפני שהוא ממעיט ר' יהודה מתיר מפני שמשביחו א"ר יוחנן מיחלפא שיטת' דברי יהודה פי' דקתני (שם פ"ב ה"ג) תורמין יין שאינו מבושל על המבושל אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל ולכך מחליף ותני אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעטיו דברי רבי יהודה וחכמים מתירין מפני שמשביחו ורבי אלעזר פליג עליה התם ולא מחליף והלכה כרבי יוחנן וברבנן ואם כן יוצאין ארבע כוסות ממבושל ומקדשין עליו ומברכין עליו בופה"ג, עכ"ל. וא"כ לפי"ז קשה על הש"ע צריך ה"ל תרומות סימן של"א סעיף ס"ג. דשם פסק המחבר דתורמים מיין שאינו מבושל על המבושל "אבל לא מן המבושל על שאינו מבושל". וכ"כ ברמב"ם ה"ל תרומות פ"ה ה"ה. וקשה מדוע נפסק דאין תורמין ממבושל על שאינו מבושל, הא לרבנן אליבא דר' יוחנן — דהלכה כוותיהו — מבושל מעלייא משאינו מבושל. ועוד קשה שהרמב"ם שם פי"א ה"ד פוסק בעצמו כתיק דרבי יהודה הנ"ל, ד"אין מבשלין יין של תרומה מפני שהוא ממעיטיו", וזה כתיק דר' יהודה אי לא מחלפין. אבל לר' יוחנן — שאמר מוחלפת השיטה — וזהו דעת ר' יהודה, אבל לחכמים מותר לבשל יין של תרומה, א"כ היה צריך הרמב"ם לפסוק כרבנן.

וצ"ל דהרמב"ם פ"ה, דהאי מוחלפת השיטה, אין הכוונה שר' יוחנן מחליף שיטתו של ר' יהודה בשיטתו של ת"ק, אלא דהוא בלשון קושיה — דר' יהודה מחליף שיטתו. דכאן הוא אומר שמבשלים יין של תרומה מפני שמשביחו,

רק שאינו טוב כמו המנושל או שיש בו דגש (אנור): ט (יד) במקום שאין יין מצוי י"א

ביאורי הגר"א

הירושלמי ש"ל הוי ר"ל אומר ופניו שומעטו משותיו וע' ונשי' וע' רחש' נשי' נ' שחריד' זה ועוד רח' ונהירושלמי שנת פיה ושקלים פ"ג מהו ללכת בקונדיטין וזו דתני. דר' קפרה קונדיטין כיון הדא אמרה יוצאין בקונדיטין מהו ללכת צ"ל מנושל ר' יונה אומר יוצאין צ"ל מנושל כו' ע"ש וע' יד ס' ר"ז סט"ו בקונדיטין פ' כו' וכן פ' ונהירושל' כוונש' צ"י שס' ונשונו וכ"ה בילקוט פ' יתר' ק"ס רע"ב חר"ל דית' מנושל כקונדיטין מה קונדיטין הזה יש צו יין יש צו דגש יש צו פלפלין אף דית' כו' והוא צמחל' שלנו נק' אנומלין צפ' כ' דשנת קימ' א' ונפיש' דענות כוכבים ל' א': (יד) במקום

ברכת אליהו

וגי' האמיתית בירושלמי היא ההיפך, כמ"ש בפ"י שנות אליהו בתרומות פ"ב מ"ז על הגירסא בירושלמי הנ"ל. וכת' שם שצ"ל בירושלמי: הוי ר' אלעזר אומר מפני שממעיפו משותיו. ועיין משי"ש בשנות אליהו, וז"ל שם: ופ"י דאם נאמר שפירוש ממעטו ממעטו משותיו והיינו מחמת שגרוע ואין כולם יכולים לשותותו ור' יהודה סבר שמשביחו פ"י לא איכפת לן במאי ששאר בני אדם אינם יכולים לשותות כי אצלו הוא משביח א"כ לא קשה כלל ר' יהודה אר' יהודה דגם ר' יהודה סבר שמבושל הוא גרוע ולכן אין יכולין להפריש מן המבושל אך שם איירי שממעטו היינו ממדתו ור' יהודה סבר לא איכפת ליה מה שממעט ממדתו כיון שהוא משביח וא"כ כו"ע סברי דמבושל עדיף אך שתי"ק אומר מחמת שממעט ממדתו ור' יהודה לא חש לזה וא"כ קשה דר' יהודה אדר' יהודה כיון שסבר שהוא משבוח לכל אדם למה לא יתרום אף בצה"ב מן המבושל על שאינו מבושל דהא לפי מדה וצ"ל מוחלפת השיטה וא"כ ר"א דמשני כאן בצה"ב כאן בכהן ע"כ סבר שממעטו פירושו משותיו, עכ"ל. וערא"ש בב"ב צו ב פ"ו ט"י שבאריך בזה.

ועוד ראייה — למ"ש המחבר: מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש — מהירושלמי דשבת פ"ה ה"א ושקליה פ"ג ה"ב: מהו לצאת בקונדיטין מן מה דתני בר קפרא קונדיטין כיון דהא אמרה יוצאין בקונדיטין וכו' מהו לצאת כיון מבושל ר' יונה אומר יוצאין כיון מבושל כו'. ע"ש. ועיין יור"ד סימן ר"ח סט"ו: בקונדיטין (פ"י) משקה שיש בו דבש ויין ופלפלין, עכ"ל. וכן פ"י מהרי"ל, כמ"ש ב"י שם משמו. בפנינו ליתא. וכ"ה בילקוט פ' יתר' ס"ס רע"ב [בפנינו זה בס"ס רע"א וחסר סימן רע"ב]: ארי"א דברי תורה נמשלו כקונדיטין מה קונדיטין הזה יש בו יין יש בו דבש יש בו פלפלין אף דית' כו'. והוא כנמי שלנו נקרא אנומלין. כמ"ש בפ"ג דשבת קמ' א: עושין אנומלין בשבת וכו' ואינו היא אנומלין וכו' יין ודבש ופלפלין. וכעין זה איתא בפ"ג דע"ז ל' א.

(יד) וספרא האחרונה — שאין מקדשין — מפניאין ראייה מהירושלמי דפסחים פ"י ה"ב: מברילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין [בפנינו: אלא ביין]. ועי"ש מיירי במקום שהוא

שיטת' דר"י ר' אלעזר אומר הינה מחלפת תמן צכהן וכלן צנעלי' ר"ל אומר מפני שומעטו משותיו וחד אומר מפני שומעטו מוחדתו ולא ידעין מלן אחר דה' ונוחן אחר דה' מן מה דאר"י מחלפת שיטתיה דר"י הוי ר"י אומר מפני שומעטו משותיו וא"כ לפ"י וכל לומר דכולהו סוגרים דמשניו וא"כ כלן נכון דמקדשין עליו דה' הפלוגתא ר"י סבר ופניו שומעטו משותיו דהרמב"ם פירש דל"ן הכל שותים וכיון דל"ן הכל שותים אע"פ שמשניו ללו כלום הוא ותיק סבר מפני שמשניו עדיף טפי אצל לענין קידוש לא איכפת לן שומעטו משותיו כיון שהוא משניו ונירסא האמיתית כמ"ש בפ"י על

ברכת

אינה מחלפת תמן צכהן וכאן בבבלי. והיינו שר' יהודה סובר שיין שאינו מבושל משבוח מן המבושל, ולכן סובר ר' יהודה, שאסור לבעלים לתרום מן המבושל על שאינו מבושל, כי זה מן הרע על היפה. והא דר' יהודה מתיר לבשל מיירי בכהן. ומה שמתיר, מפני שמשביחו, אין הכוונה בגלל שהיין המבושל בעצמו יותר משבוח משאינו מבושל. אלא שלגבי כהן שהתרומה היא שלו, מותר לו לבשל את היין, אם לגביו יש עדיפות שהיין יתקיים יותר זמן, אע"ג שאינו משבוח, מ"יין שאינו מבושל — המשבוח יותר — שמתקיים פחות זמן. ואיתא שם בהמשך לשון הירושלמי: ר' אלעזר ור' יוחנן (השתא מייתי פלוגתייהו וכו' בטעמא דאין מבשילין את היין של תרומה — פני משה) חד אמר מפני שממעט משותיו (ופ"י הפני משה: שאינו שוה כ"כ כמו יין חי ובני אדם חפצין יותר לשותות יין חי מהמבושל) וחד אמר מפני שממעט ממדתו (שהוא נחסר ע"י בישול — פנ"מ) ולא ידעין מאן אמר דא ובאן אמר דא מן מה דאמר ר' יוחנן מחלפא שיטתיה דר' יהודה הוי ר' יוחנן אמר מפני שממעט משותיו. [פ"י מדמקשה ר' יוחנן דברי ר' יהודה אהדדי ומקשי דהתם ס"ל דמשביחו בבשולו וכאן אמר דאין תורמין מבושל מפני דאינו מבושל יפה יותר ש"מ דס"ל מ"ש בת"ק מפני שממעטו היינו משותיו להכי מקשה דהלא זה דעת ר' יהודה בפ"ב דתרומות הג"ל — ד"א].

ובהך הפלוגתא דבירושלמי דר' יהודה סבר מפני שממעט משותיו ותיק סבר מפני שמשביחו עדיף פ"י [ט"ס דברי רבנו וצ"ל ת"ק סבר מפני שממעט משותיו ור' יהודה סבר מפני שמשביחו עדיף וכן מגיה תלמידו הה"ג ר' ישראל בספר פאת השולחן הל' שביעית — ד"א. ודברי הפאת השולחן הם בסימן כ"ד אות י"ח. וע"ע מש"ש בזה]. וצ"ל דהרמב"ם פירש שמי"ש בירושלמי, "מפני שממעט משותיו", היינו דאין הכל שותים, אע"פ שמשביחו לאו כלום הוא. וזה רק לענין תרומה, אבל לענין קידוש לא איכפת לן שומעטו משותיו, כיון שהוא משביחו. וא"כ לפ"י יוכל הרמב"ם לומר דכולהו סוגרים דמשביחו. וא"כ כאן נכון דמקדשין עליו, אלא דאין לתרום מהמבושל על שאינו מבושל, משום דבבישול ממעט השותים, ואסור לגרום לתרומה שהיו השותים מועטים.

באר הגולה

ל' הרא"ש לע"ה הרי"ו
ונס' הראשון ושכן
הסכימו רוב הגאונים
והא' דפסחים ק"ג.
מ' רמב"ם נפכ"ט
והמגיד נס' הרי"ז
ג'אות ושכן עיקר
והגהות נס' רש"ם והגאונים והלכות גדולות ופס'י ורמב"ם והמדרש נס' ר"פ. ג' שם נפסחים.

ל שמקדשין על שכר ושאר משקין חוץ מן המים מ וי"א שאין מקדשין ג ולהרא"ש
בלילה לא יקדש על השכר (יד) אלא על הפת ובבוקר יותר טוב לקדש על השכר
שיברך עליו שהכל קודם ברכת המוציא שאם יברך על הפת תחילה אין כאן שום
שינוי ודברי מעם הם. הגם: וכן המנהג פשוט בדברי הרא"ש (טו) ואם יין צעיר לא יקדש על

והגהות נס' רש"ם והגאונים והלכות גדולות ופס'י ורמב"ם והמדרש נס' ר"פ. ג' שם נפסחים.

ביאורי הגר"א

רע"א סי"ג: (טו) ואם יין כו'. לר"ת אין מקדשין
על הפת ומצינו רמ"ה מירושלמי רפ"ה דנרכות אר"י דרבי
נחנין תמן במקום שאין יין ש"ץ יורד לפני התיבה ואומר
ברכה א' מעין שבע וחזרתם במקדש יום השבת ועוד דקידוש
חומר מהבדלה דהא קובעת משא"כ בהבדלה ואין מקדשין
על הפת מזהל לחמיוור ועוד דלינע"י להו נפ"כ דשבת כר
ציתו כו' ואם איתא יקדש על הפת והרא"ש דהא רמ"ה
א' דשם להול"ה האורחים דל"ה צפת נפ"כ כו' צניה

כו' י"א שמקדשין כו' וי"א. וסגור האחרונה ומצינו
רמ"ה מהירושלמי ומבדילין בלא יין ואין מקדשין בלא יין
וע"כ במקום שהוא שער מדינה דל"ה הא גם חזו"ל לא
מבדילין כמ"ש נפסחים ק"ג א' וס' ראשונה דהו רמ"ה זו
דהירושלמי סגר כס"ד דגמ' שלנו שחמור ספור קדושי לא
מקדשין כו' ובשלימו חמר מדינה איירי לכל נחמר מדינה
מקדשין כמו בהבדלה דהו דינא אית להו כמ"ש כס' שאין
כו': (יד) אלא על הפת. דודאי מקדשין כמ"ל סי'

ברכת אליהו

דאם בטל ידיו קודם קידוש יקדש על הפת. [ורק ר"ת
סובר שאין מקדשין על הפת, כמבואר להלן בסקט"ו].
(טו) דל"ת אין מקדשין על הפת, וכמ"ש תוס' בפסחים
קו ב ד"ה מקדש. ומביא ראיה מירושלמי רפ"ה דנרכות
ה"א — בפנינו בשנוי לשון קצת — אי"ר יוסי ברבי
נחנין תמן במקום שאין יין ש"ץ יורד לפני התיבה ואומר
ברכה א' מעין שבע וחזרתם במקדש יום השבת (ובזה
יצאו ידי קידוש — פני משה). ומ' שאין מקדשין על פת.
דאל"כ מדוע הש"ץ מקדש בתפלה, שיקדש כל אחד בביתו
על פת. ועוד ראיה, שהרי קידוש חמר מהבדלה, דהא
שבת קובעת לקידוש, משא"כ בהבדלה שאינה קובעת. וכמ"ש
בפסחים קה א': אמר רב לקידוש קובעת (להפסיק מתוך
אכילתו — ד"א) ולא להבדלה קובעת (דכיון שהתחיל
בסעודה שבת מבעוד יום זהו כבוד שבת שיהא גומר
סעודתו אף לאחר שהחשיך ולאחר שגמר סעודתו יבדיל —
רשב"ם). ואין מבדילין על הפת, כדמוכח מהא דאמימר —
שם קו א, הג"ל בסק"ד — שלן מעונה, מפני שלא הי'
לו יין ולא הבדיל על פת. וכ"ש קידוש — שהוא חומר
מהבדלה — שאין מקדשין על הפת. ועוד ראיה, דאיבעיא
להו בפ"ב דשבת גר ביתו כו' ואם איתא יקדש על הפת.
והרא"ש בפסחים פ"י סי"ז דחה ראיות אלו. ראיה א'

(שכר) [חמר] מדינה, דאל"כ הא גם אבדולי לא מבדילין
על משקה שאינו חמר מדינה. כמ"ש בפסחים קו א': וימנא
חדא איקלע אמימר לאתריין ולא הוה לן חמרא אייתיגא
ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות (לן מעונה — רשב"ם)
וכו' לשנה תו איקלע לאתריין לא הוה לן חמרא אייתיגא
ליה שיכרא אמר אי הכי חמר מדינה הוא אבדיל וטעים
מידי. הרי שאם אינו חמר מדינה, אסור גם להבדיל עליו.
ופברא ראשונה — דס"ל שמקדשין — דהו ראיה זו.
דהירושלמי סגר כס"ד הגמ' שלנו, שאמר שם: מהו לקדושי
אשיכרא וכו' פבור מינה קדושי הוא דלא מקדשין עילוייה
אבל אבדולי מבדילין א"ל רב חסדא הכי אמר רב כשם
שאיין מקדשין עליו כך אין מבדילין עליו וכו'. וע"כ בשא"נ
חמר מדינה איירי, דהא בחמר מדינה אף למסקנת הגמ'
שם מבדילין, וכנ"ל. וגם הירושלמי מיירי כשהשכר אינו
חמר מדינה, ואפ"ה מותר להבדיל עליו, אבל בחמר מדינה
מקדשין כמו בהבדלה, דהו דינא אית להו, כמ"ש שם
במסקנא: כשם שאין מקדשין עליו (שכר שאינו חמר
מדינה) כך אין מבדילין עליו. והר"ה שקידוש והבדלה חד
דינא להו, לענין שמותר לקדש ולהבדיל על שכר שהוא
חמר מדינה.

(יד) דודאי מקדשין על הפת, כנ"ל כסימן רע"א סי"ב,

והרא"ש שם דחה ראיה זו, וכתב: והאי דגר ביתו לאו
ראיה היא דס"ד אמינא כיון דעיקר מצותו על היין ידחה גר
ביתו. ועל מ"ש הרא"ש, "והאי דגר ביתו", כתב בהגהות הגרי"ב
שם: צ"ל דגר חנוכה, עכ"ל. וגם בסיום דברי הרא"ש צ"ל:
גר חנוכה. וכמ"ש שכל הראיה היא מנר חנוכה. וזו גם כוונת
רבנו בסוף הס"ק. דמ"מ עיקר מצותו כו'.
ומה שסיים רבנו, "ואף לדברי הרא"ש לא יקדש במקום שיש
יין מהא דשבת הג"ל וכמ"ש הרא"ש", הרא"ש לא כ"כ בפירושו.
אלא כוונת רבנו, כמ"ש הרא"ש שאפשר לדחות ראיה זו. ודס"ד
אמינא כיון דעיקר מצותו על היין כו', הרי דס"ל לרא"ש
דעיקר מצותו על היין, לכן אף לדברי הרא"ש, לא יקדש על
הפת אם יש לו יין.
ובסימן רע"א סק"ב הביא רבנו הוכחה שאפשר לקדש על

2 בשבת כג ב איתא: אמר רבא פשיטא לי כו' גר ביתו וקידוש
היום גר ביתו עדיף משום שלום ביתו בעי רבא גר חנוכה
וקידוש היום מהו קידוש היום עדיף דתריי או דילמא גר
חנוכה עדיף משום פרסומי ניסא וכו'. והרא"ש הביא שמכאן
הוכחה לר"ת. וז"ל: ועוד ראי' דבעי בפ' במה מדליקין גר
[חנוכה] וקידוש היום איתא מהו עדיף ואי מצ"י לקדושי
אריפתא פשיטא שיש לו ליקח גר ולקדש אריפתא הלכך הי'
אומר ר"ת שאין מקדשין על הפת כלל.
ולפי האמור לעיל, צ"ל שמי"ש בביאורי הגר"א, דאיבעיא להו
בפ"ב דשבת גר ביתו כו', זו ט"ס. דהרי בגמ' שם לא איבעיא
להו לענין גר ביתו וקידוש היום. וכל הבע"י היא לגבי גר
חנוכה. ולכן צ"ל: גר חנוכה. דמזה מדייק ר"ת שאין מקדשין
על פת, וכמ"ש מהרא"ש.

באר הגולה

ס טור ותוספות
נפ"ו דברכות ונפ"י
דפסחים והר"ע שם
נראה הפרק.

הפת (טז) ומי שאינו שותה יין משום נדר יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסונזין עמו (טז*) ולא אין אחרים עמו יקדש על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים. (הנהגות מיימוני פרק כ"ט דמחזר אחר יין ותשונות מיימוני ספר הפלאה סימן ד' דיקדש על הפת לכן ל"ל החילוק אם אוכל לנדר ולא אוכל עם אחרים): * (יז) ס ברכת יין של קידוש פושרת יין שבתוך הסעודה ואינו

ביאורי הגר"א

מהל דעירונין מ"ז: (טז*) ואם אין כו' ולא כו'. מהל דנזיר ד' א' וכי כו' וע"ש בתוס' כ"ל: (יז) ברכת כו'. כן מ' נפסחים ק' נ' ונצרכות מ"ז נ' וע' בתוס' שם

ההכלה לל ש"ך נפת ע"ש והל דשנת וי"ח עיקר מנחתו יין וס"ד דידחה כו' ואף ל' הר"ע לל יקדש במקום שיש יין מהל דשנת הכ"ל וכמ"ש הר"ע: (טז) ומי שאינו.

ברכת אליהו

היא: ל"ל קרא מיותר לאסור יין מצוה וכי מושבע וכו' דנהי דקידוש היום דאורייתא על היין לאו דאורייתא. [הרי שאם אין אפשרות לשתות יין הקידוש, פשיטא ל' לגמ' שלא יקדש על היין. והוסיף הר"א: ואם גימא דדי בקדוש על היין אף שלא ישתה הלא יותר הו"ל להגמ' להקשות וכי מחוייב הוא לשתות כלל אלא ודאי דבאין שם אחר שישתה מחוייב הוא לשתות ואם לא יקדש על הפת ולא על היין להכי הוצרך הגמ' לפרוך דאין שם אחר שישתה מ"מ הקידוש על היין לאו דאורייתא הוא].

(יז) כן מ' בפסחים ק ב. דאיתא שם: אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו. ועיין בתוס' שם ד"ה ידי יין, שכתבו: וחייבין לברך בבייתם בופה"ג משום שינוי מקום אבל משמע אם קידש בבייתו על שולחנו שוב אין צריך לברך על היין בתוך הסעודה אע"ג דסבר יש קידוש שלא במקום סעודה ולא שייך קידוש לסעודה. וכ"מ בברכות מב ב: איבעיא להו בא להם יין בתוך המזון מהו שיפטר את היין שלאחר המזון וכו' רב אמר פוטר רב כהנא אמר אינו פוטר וכו'. ועי' בתוס' שם ד"ה רב ששת, שכתבו: וגראה דיין שלפני סעודה פוטר את היין שבתוך הסעודה אע"ג דפסקינן הכא דיין שבתוך הסעודה אינו פוטר יין דלאחר הסעודה שאני הכא דזה לשרות וזה לשתות אבל זה לשתות וזה לשרות פוטר שפיר כגון יין שלפני הסעודה פוטר שבתוך הסעודה.

טעמא אחר. ושם בסק"ב הביא רבנו הוכחה אחרת שמהני אע"ג שאין המקדש טועם. ושם בסק"ה ביאר רבנו שהגאונים דוחים רא"י זל. וגראה דכאן ציין רבנו לעירובין מ ב. משום שזה דומה לדנינו — דמרי במי שאסור לו לשתות יין משום נדר. וראה בסק"ל יעב"ץ סימן ס"ד שחולק על דברי הרמ"א. וכתב, שמי שאסר על עצמו לשתות יין אינו יכול לקדש עליו ולברך להוציא אחרים ידי חובתם בקידוש. והוסיף שם: ואע"פ שאדם מוציא אחרים בברכת היין והחובה אע"פ שאינו שותה עמהם. היינו צ"י הואיל. וראוי לשתות עמהם מיהא בעי, עכ"ל. ושם הקשה על דין זה מהל דעירובין הג"ל דקאמר תלמודא ליתביה לינוקא אתי למסרך ואי איתא תיפוק ליה דהא לא מצי המכור למשתי מניה. ותיירץ שם דתלמודא התם חד מתרי ותלת ספקי נקט, וקבעי נמי לאשמועינן חיידושא דחשישין דליילא אתי למסרך דנ"מ לדוכתא אחרייתא. וע"ע מ"ש"ש בזה.

עכ"פ בפשטות מוכח בגמ' שם שלא כדברי היעב"ץ, ואע"פ שאסור לו לשתות הי' מקום לומר (אי לא משום דלמא אתי למסרך) שיקדש וקטן יטעם. ומה נלמד דינו של הרמ"א ש"מ שאינו שותה יין משום דלא יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו. ולדעת הגאונים שהובאה לעיל בסימן

מהירושלמי דחה הרא"ש, דשם מיירי, שהיו רגילין [לקדש] בביהכנ"ס להוציא האורחים ואי אפשר לקדש בפת בביהכנ"ס, ולכן אומר ש"ץ מעין שבע, להוציא האורחים ידי קידוש. והרא"ה השני הנ"ל — מקידוש דחמור מהבדלה — דחה הרא"ש דהבדלה לא שייך בפת. ע"ש, וז"ל: דלאו משום חומרא דקידוש הוא אלא טעם יש לדבר דדין הוא שתקבע לקידוש משום כבוד שבת שלא יאכל עד שיקדש ויכבד סעודתו לכבוד שבת אבל הבדלה אינה כבוד שבת שצ"ע להפסיק סעודתו כדי להבדיל והבדלה דין הוא שלא יבדיל על הפת דאי בעי לא אכיל במצו"ש הלכך אינה אלא על היין שאומרים עליו כל דברי שירה והודאה או על דבר שהוא חמר מדינה אבל קידוש ראוי להיות על הפת כיון דהסעודה היא חובת שבת, עכ"ל. והרא"ה השלישית מזה דרשכת כג ב הנ"ל, דחה הרא"ש דמ"מ עיקר מצותו יין וס"ד דידחה כו'. ואף לדברי הרא"ש לא יקדש במקום שיש יין מזה דרשכת הנ"ל, וכמ"ש הרא"ש. (טז) מהל דעירובין מב ב.

(טז*) מהל דנזיר ד א' וכי כו'. שהגמ' אומרת שם ג ב אליבא דר' שמעון, שמ"ש מיין ושכר יויר (במדבר ו, ג): ההוא מיבעי ליה לאסור יין מצוה כיון הרשות. ומקשינן שם ד א': מאי היא קדושתא ואבדלתא הרי מושבע ועומד מהר סיני וכו'. וע"ש בתוס' ד"ה מאי היא כו', שכתבו שהגירסא היא: וכי מושבע וכו'. וכתבו שקושיית הגמ'

פה, מהל דאמימר בפסחים קז א, המובא בפנים. וכת' שם שמה שאמימר הקפיד על יין ולן מעונה זה רק בהבדלה, אבל בקידוש לא הקפיד, כי קידוש על פת. ולכאורה מכאן ראיה נגד ר"ת הסובר שאין מקדשין על פת. וגראה שרית יסבור שאפשר לדחות ראיה זו. שיתכן שלאמימר היתה רק כוס אחת של יין, ולכן קידוש ע"ז ולא נשאר לו יין להבדלה. ולכן לן מעונה רק במצו"ש ולא בביל שבת.

אמנם בסימן רע"א סי"א ובסימן רצ"ו ס"ה פסק המחבר: מי שאין ידו משגת לקנות יין לקידוש ולהבדלה יקנה להבדלה דקידוש אפשר בפת. — לשון המחבר בסימן רצ"ו שם. הרי דכל הטעם שיקנה יין להבדלה הוא משום שאפשר לקדש על פת. וגם פסק זה של המחבר הוא לא כפי כל הפוסקים. ועיין במ"א סימן רע"א סק"ה, שכתב דהתוס' בפ' ע"פ והאגודה חולקין ע"ז וסוברים דקידוש ע"ף, ולכן יקנה יין לקידוש. וראה במחצית השקל שם שהסביר את הדיוק של המ"א מהתוס'. ובפרט לשיטת ר"ת — שסובר שאין לקדש על פת — ודאי דבמ"ג יקנה יין לקידוש.

ג צ"ל: מהל דעירובין מ ב. דשם מקשה הגמ' — לגבי ברכת זמן של קידוש ביוה"ט —: ליתבי לינוקא. ובסימן רע"א סעיף י"ד הביא המחבר מחלוקת אם בקידוש מועלת

באר הגולה

ע שם נסם לניו
הרא"ש ריש פ' ע"פ.
א פסחים ק"ח
וכשנחלל הרי"ף
והרא"ש והתוספות
והרמב"ם נפרק כ"ט.
ב שם לגורסת הרא"ש
והרמב"ם שם.
ג טור נסם רנ שר
שלוס.
ד טור והמגיד שם
נשם הגלוניס.
ה לפי התו' והרא"ש.

(יח) ע טעון ברכה לאחריו דברכת המזון פומרתו (יט) בין שהוא על הכוס בין שאינו על הכוס (ועיל סי' קע"ד סעיף ו') :

רעג שיהיה הקידוש במקום סעודה. ובו ז' סעיפים

א א אין קידוש אלא במקום סעודה (א) ובבית אחד מפנה לפנה ב חשוב מקום אחד שאם קידש לאכול בפנה זו (ב) ונמלך לאכול בפנה אחרת אפילו הוא טרקלין גדול אינו צריך לחזור ולקדש. הגה: (ג) ומצית לסוכה חשוב כמפנה לפנה (מרדכי פרק ע"פ)
(ד) ג וי"א שכל שרואה מקומו אפילו מבית לחצר אינו צריך לחזור ולקדש
(ה) ד וי"א שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר שפיר דמי (ועיל ריש סימן קע"ח)
(ו) ה והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד כגון מחדר לחדר או מאיגרא

ביאורי הגר"א

סי' אכל במזרח כו' וע"ש מ"ח סי' ה': (ה) וי"א שאם. ראש נסם ר"ח גאון מירושלמי: (ו) והוא. ממשש ולשמואל ליל לקדוש כו' ואם איתא כיון נכחש. תוס' (ק"ז) [ק' ז'] ד"ה ידי קידוש ופ' את הירושלמי נכחש והמרדכי שם פי' את הירושלמי דמפינה לפינה חילוק בין דעתו לאכול בפנה האחרת לז' א"ל לחזור

ושם: (יח) ואינו טעון. דל"כ היאך יכול ללאת ידי יין לפטור ע"ש. (יט) בין. דהוא כדברים הנזכרים מחמת כו' הרא"ש נפ' ע"פ סכ"ד:
רעג (א) ובבית אחד. עתו"ס ע"פ ק"ח ח' ד"ה אכל כו': (ב) ונמלך. לרבותא וכמו"ס למטה: (ג) ומבית לסוכה. יתנ' למטה: (ד) וי"א שכל. עיין סי' קע"ח

ברכת אליהו

(ג) יתבאר למטה בסק"ו, מקור דין זה. ושם מבואר שלא לכו"ע הדין כן.
(ד) ע"ש קע"ח ס"ב: והמשנה מקומו מפנה לפנה בבית אחד אינו צריך לחזור ולברך אבל במזרחיה של תאנה זו ובא לאכול במעברה צריך לברך. וע"ש במ"א סק"ה, [שכתב שהטעם הוא: כיון שאינו רואה מקומו הראשון. הרי דהעיקר הוא שיראה מקומו, ולכן אף מבית לחצר א"צ לחזור ולברך. והו"ה כאן לענין קידוש דיינו כמו ברכה וכמ"ל בסק"א מתתוס' דפסחים קא א ד"ה אבל. ועמ"ש בסימן קע"ח סק"ו].

(ה) רא"ש בשם ר"ח גאון מירושלמי. [ו"ל הרא"ש בפסחים פ"י ס"ה: ורבינו גסים ז"ל כתב במגילת סתרים דהא דאמרין דאין קידוש אלא במקום סעודה היינו היכא שהיה בידעו מתחלה לאכול במקום הקידוש ושוב נמלך ואכל במקום אחר אבל אם מתחלה קידש אדעתא דהכי לאכול במקום אחר יצא ידי קידוש. והביא ראיה מהא דאמר בירושלמי וכו', עכ"ל. דאיתא בירושלמי דברכות פ"ו ה"ו: מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. ומוקי הרא"ש דהאי ירושלמי מייירי ממקום למקום. ובוה מהני אם ה' דעתו בשעת קידוש, לאכול במקום אחר. ועמ"ש בסק"ו].
(ו) מ"מ בפסחים קא א: ו(ל) שמואל למה לי (א) קידושי בבי כנישתא. שהגמ' מביאה שם, ששמואל סובר דבעינן קידוש במקום סעודה. ומקשה הגמ', דלדידיה לשם מה

(יח) דל"כ היאך יכול לצאת ידי יין ולפטור. [בבבא"ג סק"ע ציין שזה מדברי הרא"ש. וזה בפסחים פ"י סכ"ד].
וע"ש "שהרא"ש הוכיח דין זה ע"פ דברי הגמ' בפסחים ק ב. שבסק"ו הבאנו דברי הגמ' והתוס' שם, שאם קידש יצא ידי יין, כלומר שפוטרי גם את היין שבתוך הסעודה. ומזה מוכח שאינו טעון ברכה לאחר הקידוש. דל"כ — ונאמר שצריך לברך ברכה אחרונה אחרי הקידוש — היאך יכול לפטור בברכת היין של קידוש את היין שבתוך הסעודה.

(יט) דהכוס של קידוש הוא כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה, דא"צ לברך אחריה ונפטרי בברה"מ. כ"כ הרא"ש בפ' ערבי פסחים סימן מ"י. [והוסיף הטור: וכ"ש בכוס של קידוש שהוא צורך סעודה טפי דקיי"ל אין קידוש אלא במקום סעודה].

רעג (א) עתו"ס ערבי פסחים קא א וי"א אבל כו', שכתבו שם דבבית אחד מפינה לפינה חשוב קידוש במקום סעודה, כי היכי דלא חשוב שינוי מקום לענין ברכה.

(ב) המחבר כתב זאת לרבותא, שאף בנמלך לאכול בפנה אחרת א"צ לקדש. וכמ"ש למטה שנמלך גרע. [דהמחבר כתב בסעיף זה: וי"א שאם קידש במקום אחד על דעת לאכול במקום אחר שפיר דמי. ואילו בס"ב כת': אם קידש בבית אחד על מנת לאכול שם ואח"כ נמלך לאכול במקום אחר צריך לחזור ולקדש. הרי דנמלך גרע שצריך לחזור ולקדש. ולכן חידש המחבר, שכאן אף בנמלך אינו חוזר].¹

כן דהא יש אוסרים. וכנראה שרבו — בכתבו "לרבותא" — רצה לתרץ קושי. זו, דהמחבר רצה לחדש שאף בקידוש ע"מ לאכול בפנה זו ונמלך מ"מ מהני. ולכן כתב בלשון ויעבר. וכעין זה כתב גם הרעק"א בהגהות כאן.

רע"א סי"ד, צ"ל שמה שאחרים שותים, מהני רק בשאר דברים הטעונים כוס, ולא בקידוש. וכמ"ש בסק"ו.
המ"א בסק"א עמד על זה שהמחבר כתב בלשון ויעבר "שאם קידש". וכתב שם דהמחבר קמ"ל דלכתחלה לא יעשה

באר הגולה
ו' נ"י גסס רנני
נפסס מהלך דרנ הונל
זס דק ק"ל
ז' נ"ת יוסק מהל
לחניי זס.

לארעא (וכן עיקר): ב (ז) ו אם קידש בבית אחד על מנת לאכול שם ואחר כך נמלך לאכול במקום אחר צריך לחזור ולקדש במקום שרוצה לאכול שם: ג ז אם קידש ולא סעד אף ידי קידוש לא יצא. הנה: (ח) ולריך לאכול במקום קידוש לאלתר (ט) או

ביאורי הגר"א

וכפי' התוס' הנ"ל: (ח) וצריך. מהל דיומל ל' ח' וע' נתוס' דפסחים ק"ג ח' ד"ה כשהן דלחר נפ"ג דיומל כו' וה"ה כו' וה"ה כלן דחד דינל ח"ת להו כחש"ס נגמ' ונתוס' ד"ה חלל ממקום כו': (ט) או שיהא כו'. אפי' חירעו חונס ולא חלל מיד ור"ל מר' הונל דליתעקרא ליה שרגא כו' ו' דלס נשאר נמקומו חף ע"פ שפס"ק ח"ל

ולקדש חלל ממקום למקום חף חס דעתו לאכול לריך לחזור ולקדש ולכן פירש פלוגתא דירושלמי נומפניה לפניה ולפי פ' מנ"ת לסוכה חשיב מפינה לפניה כחש"ס צירוש לפי פירושו ח"ס נהג"ה לעיל ומנ"ת לסוכה כו' וישע שעירע דברי המרדכי עם דעת התוס' וע"ל ס' קע"ח סי' נהג"ה: (ז) אם קידש. זס ק"ל ומירו' הנ"ל

ברכת אליהו

כתב הרמ"א: ומבית לסוכה חשוב כמפנה לפנה. וזו דעת המרדכי הנ"ל, ולדעתו ממקום למקום לא מהני דעתו. ואח"כ הביא המחבר, דממקום למקום מהני דעתו. והיינו כתוס' — דמפרשים דמבית לסוכה הוי ממקום למקום. וע"ל סימן קע"ח פ"א, שכתב בהג"ה: אם היה דעתו לאכול במקום אחר לא מקרי שינוי מקום והוא שיהיו שני המקומות בבית אחד. [ולפ"ז גם לענין קידוש כה"ג מיקרי קידוש במקום סעודה. וזה דלא כדברי הג"ה כאן שהביא את דברי המרדכי, ולדידיה ממקום למקום לא מהני דעתו לענין קידוש, והו"ה לענין ברכה. דדין שינוי מקום שווה בשניהם — לשון רבנו בסימן קע"ח סק"ז. וכמש"ל בס"ק א, ד, ח]. (ז) שם פא. ומירושלמי הנ"ל וכפי' התוס' הנ"ל. [בפסחים קא א איתא: זימנין סגיאיין הוה קאימנא קמיה דשמואל ונחית מאיגרא לארעא והדר מקדש. ומירושלמי הנ"ל בס"ק, מוכח דממקום למקום, אם היתה דעתו, מקרי קידוש במקום סעודה. ופי' התוס' שם ק ב ד"ה ידי קידוש, הנ"ל בס"ק, "דמודה שמואל אם קידש באיגרא כדי לאכול בארעא דחשיב קידוש במקום סעודה". והא דשמואל, מיירי כשלא היה בדעתו לאכול במקום השני, רק אח"כ נמלך].

(ח) מהא דיומל ל א: הלכה בסעודה (הלכה זו אמרו בסעודה — רש"י) וכו' דיבר עם חבירו והפליג (שהה — רש"י) גוטל שתי ידיו ונכנס וכו'. ועיי' בתוס' דפסחים קב א ד"ה כשהן, שכתבו: ותעד דאמר בפ"ג דיומל דיבר עם חבירו והפליג טעון נטילת ידים — ומשמע דר"ה ברכת המוציא וכו'. והיינו פאן — בהיסח הדעת אחר קידוש — לא חשוב עוד מקום סעודה, כמו לענין ברכת המוציא, דחד דינא אית להו. וכמש"ס בגמ' קא ב, בדין שינוי מקום לענין ברכה. ובתוס' שם עמוד א' ד"ה אבל ממקום למקום כתבו: אבל מפינה לפינה יש קידוש כי היכי ולא חשוב שינוי מקום בסמוך ולקמן גבי שינוי מקום דקאמר לא שנו אלא מבית לבית. [ומ"ש התוס', "בסמוך וכו'"], היינו לענין ברכה, דלגבי שינוי מקום, קידוש וברכה חד דינא אית להו. וכמש"ל בס"ק א', ד, ו'. וכמש"ל בסימן קע"ח סק"ז].

(ט) אפי' אירעו אונס ולא אכל מיד, מיקרי מקום סעודה. וראייה מר"ב הונא דאיתעקרא ליה שרגא כו'. דאיתא בפסחים קא א, שרב הונא קידש, ומחמת ד, איתעקרא ליה שרגא, יצא ממקומו וקידש שנית במקום אחר. מ' דדוקא משום

צריך לקדש בבית הכנסת, הלא בין כך ובין כך זה לא מועיל, מפני שזה לא במקום סעודה. כי הקידוש הוא בבית הכנסת והאכילה היא בבית. ואם איתא דבהיה דעתו, מהני אף מבית לבית, נפקא מינה בקידוש שבבית והכנסת כה"ג, שמועיל להוציא את המתפללים בבית הכנסת. ואף שאין הקידוש במקום סעודה שם, מקרי קידוש במקום סעודה, כיון שבשעת קידוש דעתו לאכול בבית. ומוכח מכאן דמבית לבית לא מהני דעתו — כ"כ תוס' שם ק ב ד"ה ידי קידוש, ופי' את הירושלמי כה"ג. וז"ל הירושלמי בברכות פ"ו ה"ו: קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש ר' אחא רבי חנינא בשם רבי יהושע מי שסוכתו עריבה עליו מקדש ליל יו"ט האחרון בתוך ביתו ועולה ואוכל בתוך סוכתו. א"ר אבון ולא פליגין מה דמר רב כשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ומה דמר שמואל כשהיה בדעתו לאכול בבית אחר. ובש"ס שלנו מוכח דאם קידש וסעד במקום אחר, לא מיקרי קידוש במקום סעודה, אפי' אם היתה דעתו בשעת קידוש לכך. וכתבו התוס' שם: והא דקאמר ולא פליגי היינו ממקום למקום בחד בית ולא דוקא נקט בירושלמי קידש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר ויתיישב שלא יחלוק הירושלמי עם הש"ס שלנו. והמרדכי שם סובר דגם ממקום למקום לא מהני דעתו. ופי' את הירושלמי דמפינה לפינה יש חילוק בין דעתו לאכול בפנה האחרת, אז איצ לחזור ולקדש. אבל ממקום למקום — אף אם היתה דעתו לאכול בשעת קידוש במקום השני — צריך לחזור ולקדש. ולכן פירש הפלוגתא דירושלמי הנ"ל — דקאמר שאם דעתו לאכול במקום אחר שפיר נפק — במפינה לפינה. ולפי פ', מבית לסוכה חשיב מפינה לפינה, כמ"ש בירושלמי לפי פירושו. דלפירוש זה הא דקאמר בירושלמי דמבית לסוכה חשיב מקום סעודה, היינו משום דמבית לסוכה חשוב מפינה לפינה [וכתב המרדכי דהטעם הוא דמחיצות הסוכה, אין המחיצה עשויה לתשמיש אלא לשם מצות סוכה והוי כמו מפינה לפינה בלא מחיצות]. וכתב המ"א בס"ק ב שזה, "דוקא כשאין שם מחיצה אחרת רק מחיצות הסוכה כגון שהסוכה בתוך הבית אבל אם מחיצות הבית מפסיקות הו"ל כמחדר החד וכ"מ בתוס' [וכו']". וגם מפינה לפינה בעינן שתהא דעתו בשעת הקידוש לכך. וז"ש בהג"ה לעיל: ומבית לסוכה חשוב כמפנה לפנה. ואיץ שיערב בהג"ה דברי המרדכי עם דעת התוס'. דבתחילה

באר הגולה

ח הר"ש גריש פרק
ערני פסחים.
ס ר"ה כ"ט.
י הר"ש ר"פ ע"פ
ור"י נח"ל והנה"מ
בפרק כ"ט.
כ טור בשם ונית
וסף אפי' לדעת תוס'
והר"ש.

זיהא נדעתו לאכול שם מיד אצל נאלו הכי אפי' אכל במקום קידוש אינו יונא (מהר"י מולין)
(י) ואם היה נדעתו שלא לאכול שם מיד ונמלך ואכל יא (צ"י סוף הסימן): ד (יא) ח יכול
אדם לקדש לאחרים אף על פי שאינו אוכל עמהם דלדידהו הוי מקום סעודה ו ואף
על גב דבברכת היין אינו יכול להוציא אחרים אם אינו נהנה עמהם כיון דהאי
בפה"ג הוא חובה לקידוש כקידוש היום דמי ויכול להוציאם אף על פי שאינו נהנה.
הנה: (יב) ואפילו נקידוש של יום בשחרית נצנת מותר לעשות כן (רצ"י ירוחם וצ"י נגס הרי"ף
והר"ש והטור סימן תפ"ד) (יג) והוא שאינם יודעים ו ואם עדיין לא קידש לעצמו יזהר
שלא יטעום עמהם שאסור לו לטעום עד שיקדש במקום סעודתו: ה (יד) כ כתבו
הנאונים הא דאין קידוש אלא במקום סעודה אפילו אכל דבר מועט או שתה כוס
של יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קידוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר
(טו) ודוקא אכל לחם או שתה יין אכל אכל פירות לא. הנה: ולפי זה היה מותר למוהל

ביאורי הגר"א

עומא: (י) ואם עט"ז: (יא) יכול אדם. תוס'
שם דיה ידי קידוש מהא דלמרינן לאפוקי אורחים
ומסתמא ח' מנני העיר היה נקדש: (יב) ואפילו
בקיודש. שם כיון למוחזת היום כו' וכמסקנא כח"ל:
(יג) והוא. ברכות ויהי צ': (יד) כ' הגאונים. שם
טעמיו מיד: (טו) ודוקא אכל. ודקא' נקדוש סעודה

ברכת אליהו

לאו חובה למצוה אתיא שאף בכל ההנחות היא נוהגת —
רש"י ת"ש דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה
מקדש לן וכי הוה אתי אריסיה מדברא הוה מקדש להו.
[הרי דמסקינן דיכול להוציא גם בברכת הלחם ובברכת
היין של קידוש, משום דהאכילה והשתיה חובה. והו"ה
בברכת היין דקידוש דשחרית כיון דחובה השתיה יוכל
להוציא בברכת היין — ד"א].

(יג) ברכות מה ב: שנים שאכלו כאחת מצוה ליחלק
בד"י כששניהם סופרים אבל אחד סופר ואחד בור סופר
מברך ובור יוצא. [וזהו בברכת הנהנין כשאוכל גם הסופר
עמו וממילא כאן בקידוש כשאינו שותה דיכול לברך עבור
חבירו לא עדיף משם כשאוכל ג"כ דאין מוציא רק לאינו
יכול לברך ברכת בופה"ג — ד"א].

(יד) פסחים קא א: דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה
מקדש אמר לן טעימו מידי דילמא אדאוליתו לאושפיו'
מיתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכיל' ובקיודשא
דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה [ולשון
טעימו מידי משמע אף כל שהוא — ד"א].

(טו) מדקאמר בפסחים קא א: אין קידוש אלא במקום
סעודה. מ דוקא דבר שמועד והיינו לחם. והו"ה לין שפעיד,
כח"ש בברכות לה ב: חמרא אית ביה תרתי סעיד כו'.
ועמ"א פק"יא, [שגם הוא כתב שצריך דבר שמועד כיון
וכפת, לאפוקי שכר דלא סעיד. ובהגהות רעק"א ובתו"ש
כאן אות ט' הוכיחו דלכמה ראשונים אינו יוצא ידי קידוש
במקום סעודה ע"י כוס יין. והביא' המשנה ברורה בסק"ה,
וסיים שם: וע"כ נראה שאין להקל בזה אלא במקום הדחק.
ובמעשה רב אות קכ"א כתב: אף בקידוש היום לא היה
מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא מיני תרגימא או
יין].

שעקר ממקומו, לכן היה צריך לקדש שנית. אבל אם היה
נשאר במקומו, אע"פ שהפסיק עד שידליקו הנר, אי"צ לקדש
שנית, כיון דבשעת הקידוש היתה דעתו לאכול מיד. ועמ"א
[סק"ה שגם הוא הביא ראייה זו. וע"ע מש"ש בזה].

(י) עמ"א סק"ב, וז"ל: ב"י כתב זה מסבא דנפשיה ולא
הביאו בשו"ע משמע שלא היה זה הוראה ברורה אצלו
ול"נ שתלמוד ערוך הוא בר"פ ע"פ אמר אביי כי הוינא בי
מר כי הוה מקדש אמר לן טעימו מידי דלמא אדאוליתו
לאושפיוא אתעקרו לכו שרגא ובקיודש דהכא לא נפקיתו
דאין קידוש אלא במקום סעודה הרי שלא הוהיר רבה לאביי
קודם הקידוש שיטעמו אח"כ דליתוי משמע שבשעת הקידוש
יהיה דעתם לאכול כאן אלא אדרבה בשעת קידוש הי'
דעת אביי לאכול בביתו ואמר ליה רבה אח"כ שיאכל שם
ש"מ בהדיא דסגי בזה, עכ"ל.

(יא) תוס' בפסחים ק ב ד"ה ידי קידוש, מהא דאמרין
שם קא א, דקידשו בבית הכנסת לאפוקי אורחים ידי חובתם.
[אע"פ שהמקדש עצמו לא היה סועם, מפני שלא יצא
ידי קידוש, וכנ"ל בסימן רס"ט ס"א וכמש"ש בסק"ב ובסימן
רע"א ריש סי"ד וכמש"ש בסק"ב]. וכתבו התוס' שם:
וכן משמע דמסתמא אחד מפני העיר היה מקדש בבית
הכנסת ומוציא האורחים. [ועיין כאן בהגהות רעק"א, ומש"ל
סימן רע"א הערה 6].

(יב) [בבאה"ג סק"ט ציין על דברי המחבר לראש השנה
כ"ט. ומש"ש הגי' „ואפי' בקידוש של יום וכו'„ כ"מ] שם
בעמוד ב', כיון דלחובת היום בור, וכמשקנא פנ"ל. דאיתא
שם: ברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום
מהו כיון דחובה הוא מפי' (אכילת מצה חובה עליו וכן
קידוש היום חובה עליו ואי אפשר שלא בהנאה והנאה
אי אפשר בלא ברכה נמצאת המצוה תלויה בברכת הנאה
ומפי' — רש"י) או דלמא ברכה לאו חובה היא (ברכת התנאה

באר הגולה
 ל טור ור"י ח"א
 וסמ"ק וסנהדות פכ"ט.
 כ סם מהל' דר"ה
 כ"ט.
 נ רל"ג גר"פ ע"פ
 נסם י"ל ומרדכי מהל'
 דלניי ק"ח.
 ס טור נסם גלון
 ומרדכי נסם ר' שמה
 וכ"כ הנהגות פרק ה'
 א שנת קי"ז כרז
 כהנא כפירוש רש"י
 ורמב"ם נפ"ג מה"ב.

ולסנדק לשחית מכוס של ויילה נשנת נשחית' אס שותין כשיעור (צ"י) אצל נהגו ליתן לתינוק (הנהגות מיימוני פרק כ"ט): ו (טז) ל ואם קידש בביתו ושמע שכנו ושלחן ערוך לפניו יוצא בו דשפיר הוי מקום סעודה מ וכגון שנתכוין השומע לצאת ומשמיע להוציא: ו נ י"א שאין מקדשין אלא לאור הנר (יז) ס וי"א שאין הקידוש תלוי בנר ואם הוא נחנה כחצר יותר מפני האוויר או מפני הזבובים מקדש בחצר ואוכל שם אף על פי שאינו רואה הנר שהנרות לעונג נצמזו ולא לעזר והכי מסתברא:

רעד דיני בציעת הפת בשבת ובחול סעיפים

א א בוצע (א) על שתי ככרות (ב) (ג) שאוחז שתייהן בידו ובוצע

ביאורי הגר"א

רעד (א) על שתי כו'. עומד והעיקר כח"ש רש"י ושל"ה למתוך שניהם כפי' הרשב"א ור"ה אכולא שירותא דלפי' רש"י ק' מחד מלי מחזי כרענתנות' גס הלשון אכולא שירות' דחוק וע' ד"ח: (ב) שלמות. כן מ' נזכרות למע' נ' מניח פרוסה כו' ונשנת חייז כו': (ג) שאוחז

מ' דוקא דגר שסועד והיה לין שסעיד כח"ש נזכרות ליה ב' ועומד סקייא: (גטז) ואם קידש. מהל' דמקדשין נזכר' לאפקוי אורחים אע"פ ש'ין אכולין נזכר' כח"ש תוס' ק"ל סם דיה דאכלו כו': (יז) וי"א שאין. שפיר' ה' דלניי משום שלא יאכלו כח"ש רש"י ורש"י סם:

כרכת אליהו

זירא הוה בצע אכולא שירותיה א"ל רבינא לרב אשי והא מיחזי כרעבתנותא אמר ליה כיון דכל יומא לא עביד והאידינא הוא דקעביד לא מיחזי כרעבתנותא. ופירש"י שם בד"ה בצע לכולי' שירותי: פרוסה גדולה ודי לו בה לאותה סעודה ולכבוד שבת ונראה כמחבב סעודת שבת להתחזק ולאכול הרבה, עכ"ל. ודעת המחבר — שצריך לבצוע רק ככר אחת — היא כפירש"י. אבל הרשב"א ור"ה מפרשים, אכולא שירותיה" היינו דבצע את שתי הככרות. דלפי' רש"י קשה מאד, מאי מחזי כרעבתנותא, גס הלשון אכולא שירותא דחוק¹. ועיין ב"ה, שכתב: וכך ראוי לנהוג כשני הפירושים לבצוע פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה וגם לבצוע שתי הככרות של לחם משנה לחתיכות שיאכלו כל המסובין מהם וכו'.

(ב) כן מ' בברכות לפ' ב: הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך שלמה ובוצע כו' א"ר אבא ובשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות כו'. [ומדקאמר, "ובשבת", משמע דקאי אלמעלה לחלק בין פסח לשבת ואם בשבת ג"כ א"צ ב' ככרות שלמות מאי ובשבת — ד"א].

(ג) ברכות לט ב: אמר רב אשי חזינא ליה לרב כהנא דנקיט תרתי ובצע חדא. וכ"ה בשבת קיז ב. [ולפירש"י הנ"ל בסק"א ליכא מאן דפליג על זה. ולפירוש הרשב"א ור"ה הנ"ל בסק"א, רב זירא — דבצע אכולא שירותי פליג על רב כהנא בזה, וס"ל שצריך לבצוע על שתי הככרות. וע"ז כתב רבנו שם דכן עיקר].

שם ושם: כל שהוא מרבה בחתיכה אורכה הוי עין יפה וכדאמרין התם בעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה והיכי קרי ליה הכי רעבתנותא — לשונו בשבת שם. וגם הד"א כאן פירש שח"ש רבנו. ולפירש"י קשה מאד וכר"י, היינו כיון שצריך האי פרוסה לסעודתו לא מחזי כרעבתנותא.

(טז) מדיא דמקדשין בבית הכנסת לאפקוי אורחים, אע"פ שהמקדשים אין אובליין בבית הכנסת, כמ"ש תוס' בפסחים קא א ר"ה דאכלו כו'. שהגמ' אומרת שם שמקדשים בבית הכנסת כדי, לאפקוי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא". והקשו תוס' שם הרי אסור לאכול בבית הכנסת. ותירצו: דלא דוקא בבי כנישתא אלא חדרים שהיו סמוכין לבית הכנסת קרי בי כנישתא ומשם היו שומעים הקידוש וכו'.

(יז) בסק"ד הבאנו עובדא דאב"י בפסחים קא א. וברא"ש שם פ"י ה"ה ובמרדכי שם, הביאו דברי הגמ' בשינוי לשון קצת. וז"ל המרדכי שם: אדאוליתו לביתיהו איתעקרא לכו שרגא ובקידושא דהכא לא נפקיתו פי' כי צריך נר לקידוש אבל משום סעודה אין חששא כי יכולין לאכול בלא נר. וזוהי הדעה הראשונה שבמחבר, שאין מקדשין אלא לאור הנר". ודעת ה"א — שאין הקידוש תלוי בנר — היא משום שפירש הא דאב"י, לא מפני, שאין מקדשין אלא לאור הנר", אלא משום שלא יאכלו אח"כ בבתיהם, מפני שלא יתי' להם נר. כמ"ש רש"י ורש"י שם ד"ה דילמא מיתעקרא. וממילא לא יצאו ידי קידוש, דלא הוי במקום סעודה.

רעד (א) דעת המחבר היא שבוצע אחת מן הככרות. ועמ"א סק"א, שכתב: ורש"י נהג לבצוע על שתייהן (של"ה), עכ"ל. והעיקר כמ"ש רש"י ושל"ה לחתור שניהם. כפי' הרשב"א ור"ה אכולא שירותא. דאיתא בשבת קיז ב: רב

1 רבנו סתם ולא פירש מדוע לפירש"י זה לא מחזי כרעבתנותא. ובדברי הרשב"א שצ"ן רבנו הם בחיזושו לברכות לט ב ולשבת קיז ב. ובברכות שם הביא הרשב"א את דברי רב האי גאון שצ"ן רבנו. ובברכות שם הקשה הרשב"א על פירש"י: דלא הוה ליה למימר אכולא שירותא אלא בצע כולה שירותיה. ועוד הקשה

באר הגולה

ב כלנו נשם יש
 טהורים והס"י נשם
 גדולים ושכן נכון.
 ג שם וכרני זירל לפי
 פירש"י ונצרכות ל"ג
 ד נצרכות מ"ו.
 ה ר"י וינה והס"ג
 שם ונצ"פ ע"פ
 והתוספות שם.
 ו התוס' והס"ג שם
 מהל' דלצ"י ק"ל.

ב התחתונה. הגם: ודוקא גליל שנת (דע) אלז ניום השנת או גליל יושט נוצעין על העליונה
 (כל זו והנהגות ונימוני פרק ח' והלכות חזון ומהל' והטעם הוא על דרך הקבלה: ב ג מצוה
 לבצוע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל הסעודה (וע"ל סימן קס"ו): ג ד אין
 המסובים רשאים למעום עד שימטעום הבצוע (ד) ה ואם יש לפני כל אחד לחם משנה
 יכולים למעום אף על פי שעדיין לא טעם הוא: ד (ה) ו סעודה זו ושל שחרית אי
 אפשר לעשותם בלא פת:

ביאורי הגר"א

כו' ובצוע. נצרכות שם ושנת שם: (ד) ואם יש. מהל' דפסחים ק"ו ח' וכמ"ל תוס' שם נשם הירושלמי וכמ"ל
 ס"ס רע"א: (ה) סעודה זו ושל. נצרכות מ"ט ג' וכפ"י
 תוס' ד"ה אי כו':

ברכת אליהו

שרגא וכו'. וכתבו תוס' שם: נראה דהיינו טעימת לחם
 כדאמרין בפ"ג דשבועות (כב ב') כדאמרי אינשי גיטעום
 מידי ואולי ואלי ושתי ואם מועיל מיני תרגימא להשלים
 ג' סעודות שבת כמו בסוכה היינו דוקא סעודה שלישית
 וכו'. ויש הוכחה לדיון זה, מדברי הגמ' [בברכות מ"ט ב.
 דשם מסיקה הגמ' שבשבת וי"ט א' לא הזכיר בברהמ"ז
 מעין היום חזון מפני, דלא סגי דלא אכיל". אבל אם טעה
 בר"ח ולא הזכיר יעלה ויבוא בברהמ"ז אינו חזון, משום
 „דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל". [וכמ"ל בסימן קפ"ח
 סעי' ו', ז']. וכפ"י תוס' שם בר"ה אי כו'. דהתוס' הקשו:
 וא"ת והא הוי ר"ח מיומי דלא להתענות בהון במגילת
 תענית. ות"י: וי"ל דה"פ אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל
 פת שחייבנו בברהמ"ז אבל ביו"ט צריך לאכול פת.

(ד) מהא דפסחים קו א — לענין קידוש — רב אשי
 איקלע למחזא אמרו ליה ליקדיש לן מר קידושא רבה וכו'
 אמר בפ"ג וכו' חזייה להתוא סבא דגחין ושתי וכו'.
 וכמ"ש תוס' שם ד"ה הוה בשם הירושלמי, דכשיש לכל
 אחר כוסו לפניו, א"צ להמתין עד שיטעם המברך. ולכן
 הוה התוא סבא גחין ושתי. ופנ"ל בס"ס רע"א ס"ו, ששם
 הובא דין זה לענין קידוש. וכמ"ש שם בס"ס מ"א, והו"ה
 לגבי בציצת הפת.
 (ה) [בב"י ציין לדברי תוס' בפסחים קא א ד"ה טעימו
 מידי, ולדברי הרא"ש שם פ"י ס"ה. וכ"ה בבאה"ג סק"ו.
 דשם איתא בגמ': ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום
 סעודה דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר
 לן טעימו מידי דילמא אדאוליתו לאושפיזא מתעקרא לכו

ברם, בכף החיים סימן רס"ב אות ב' הביא בשם שער הכוונות
 דף ע"ב ע"א שסדר בציצת הפת (בשבת) הוא לא שנותן לאחרים
 מהפרוסה שבצע בהתחלה, אלא מקודם בוצע שיעור. כוונת בשביל
 עצמו ואוכלו. ואח"כ בוצע בציצת שניה שיעור כביצה וגזון
 לאשתו. ולבסוף בוצע לשאר בני הסעודה היושבים שם. ונימק
 את זה עפ"י דרך הקבלה.

ולפ"י הרשב"א, מ"ש „מחזי כרעבתנותא", הוא משום שבוצע
 על שתי נצרכות. וגראה שזה דומה למשל בסימן ק"ע ס"א:
 לא ישתה אדם שני כוסות בבת אחת בתוך סעודתו ויברך
 ברהמ"ז מפני שנראה כגרגרן. והבי"ח ודרישה וט"ז שם בסק"ה
 כת' דמיידי שרוצה לשנות רק כוס אחת, ואות השני רוצה
 להניחה לברהמ"ז „אפ"ה לא יביאם בפעם אחד מפני הרואים
 שסבורים שבשביל הרבות בשתיה מכיון" — לשון הטי"ז שם.
 וכ"כ שם המשנה ברורה בסק"ו.

ומסתבר שמשמע זה ג"כ לא יבצע בחול ב' נצרכות בבת
 אחת, משום דמחזי כרעבתנותא. ויש להעיר שלא מוזכר דין זה
 בהלכות סעודה.

והצ"ח בברכות שם הקשה על דברי הרשב"א, וז"ל: ולענין
 צ"ע דא"כ איך אמר אח"כ דכיון דכל יומא לא עביד הכי וכו'
 לא מתחזי כרעבתנותא ולפירוש הרשב"א אטו בכל יום מביאין
 לפנינו לחם משנה. וא"כ אכתי בשבת דבצע אחרתי מתחזי
 כרעבתנותא ויאמרו אלו ה' מביאין לפנינו בחול לחם משנה
 היה ג"כ רעבתן ובצוע אתרוחיהו משא"כ לפי רש"י נחתא.
 עכ"ל. וי"ל.

ומ"ש רבנו „גם הלשון אכולה שירותא דחוק", נראה שכונתו,
 לפירוש"י לא היה צ"ל „אכולה שירותא", אלא „לכנזא שירותא".
 דהיינו שהפרוסה מספקת לכל הסעודה. וזה עפ"י מה שהקשה
 הרשב"א בברכות שם על פירוש"י. וז"ל: ואינו מחזיר בניני
 דלא הוה ליה למימר אכולה שירותא אלא בצע כולה שירותיה.

וצ"ב הרי נפסק בסימן קס"ז ס"א לא לחתוך „פרוסה יותר
 מכביצה מפני שנראה כרעבתן". וא"כ אם הוא בוצע יותר

מכביצה „מחזי כרעבתנותא".
 בסימן רצ"א ס"א [ועמ"ש בביאורי הגר"א סק"ב]. וא"כ אם
 הוא בוצע כשיעור זה לא „מחזי כרעבתנותא". ואף אם הוא
 בוצע יותר מכשיעור ביצה. מפני שרוצה לאכול באותה סעודה
 יותר מכביצה. „מחזי כרעבתנותא" הוא לא מפני שבצע שיעור
 שמספיק לכל הסעודה. אלא מפני שבצע שיעור גדול יותר
 מכביצה. ומדברי הגמ' שמקשה „מחזי כרעבתנותא" על הא
 דר"ז בצע לכנזא שירותא, מ' שה"מחזי כרעבתנותא" הוא לא
 מפני שזה יותר מכביצה, אלא מפני שבצע שיעור שיספיק לו
 לכל הסעודה. וע"ז מקשה הרשב"א שבציצת פרוסה שתספיק
 לכל הסעודה, לא מחזי כרעבתנותא אלא אדרבה זו בציצת
 בעין יפה. וכמ"ל. ויתכן שלזה כיוון רבנו במ"ש „דלפירש"י
 קשה מאד מאי מחזי כרעבתנותא".

ויותר נראה שכונת רבנו היא כדלהלן. דלעיל בסימן קס"ז
 ס"א פסק הרמ"א דבשבת או שאוכל עם הרבה בני אדם וצריך
 ליתן מן הפרוסה לכל אחד כוונת מותר לבצוע כפי מה שצריך
 לו. והמ"א שם בסק"ו כתב: פי' עיקר המצוה לתת לחם
 מהפרוסה שחתך לכל א' וא' ולא מן הלחם הנשאר וצריך
 ליתור בזה בסעודה גדולה (ומ"מ מהר"ל), עכ"ל. א"כ בשבת
 — כאשר הובצע צריך לחלק מפרוסת המוציא לכולם — צריך
 לחלק מהפרוסה שבוצע לכולם. ובהכ"ג לא מחזי כרעבתנותא.
 ואם כן וי"ל שזו כוונת רבנו בשבת: דלפירש"י קשה מאד מאי
 מחזי כרעבתנותא. משום שבכה"ג — כאשר הובצע מוציא
 אחרים בברכתו — לא מחזי כרעבתנותא אף בחול, אם בוצע
 פרוסה גדולה שתספיק לכולם.

היוצא מדברי הרשב"א ומדברינו הנ"ל, שסדר בציצת הפת
 בשבת הוא, שהבצוע נותן למסובים מהפרוסה שבצע בתחלה.

ערה דברים האסורים לעשות לאור הנר בשבת. ובו י"ב סעיפים

באר הגולה

א שנת י"ל.
ב נ"י חסד דהנכות
לשרי.
ג ס"ג י"ב.
ד טור נסס ר' פרו
וסת"ק.

א א אין פולין (פי' לנער את הכנים והנגדים תרגום נערתי הקדש פליתי) ואין קורין בספר לאור הנר (א) ב ואפי' אינו מוציא בפיו שמא יטה ג ואפילו הוא גבוה עשר קומות שאינו יכול ליגע אליו שלא חלקו חכמים בדבר ד ומטעם זה יש לאסור אפי' הוא

ביאורי הגר"א

ונו"ש רש"י ויור"ד נפיו ליד חלל נקט לאשנוועין דלפיה שרי גם דלית דוקא רוחה נעיון בעלמא קווי"ל רש"י דלא ור"ל ונו"ש ויור"ד רש"י אומר התינוקות כו' לנפיל

ערה (א) ואפי' אינו כו'. הוא פשוט ולספור הוא נעיון כמי"ש אפי' לעיין בין נגדיו כו' תני הלא שנת נזק ויורפ"ד גם וזה אומרת רישא רוחה דלא כהנ"ל

ברכת אליהו

והא ליתא, וכנ"ל. והגמ' מתרצת שם : לסדר ראשי פרשיותיו. וכתב רש"י שם בד"ה ראשי פרשיות : ומריצן בפיו שמתוך שראש הפרשה שגורה בפיו הוא נזכר בכולה למחר. ומי"ש רש"י, ומריצן בפיו, ל"ד אלא נקט לאשמועינן דאפי"ה שרי שם. דלית דוקא רואה בעיון בעלמא בראשי פרשיות מותר, אבל בפיו אסור. קמ"ל רש"י דלא. ואין חילוק בין מעיין לקורא ומוציא בפיו. וראייה לכך ממש"ש יג א : וכולה פרשה לא מיתביי רש"י אומר התינוקות של בית רבן היו מסדרין פרשיות וקורין לאור הנר אי בעית אימא ראשי פרשיות ואי בעית אימא שאני תינוקות הואיל ואימת רבן עליהן לא אתי לאצלו"י. אלמא דאפי"ה בקריאה מותר שם, וכנ"ל. [ואם גימא כהנ"ל דראשי פרקים אין היתר רק הראיה אבל לא בקריאה א"כ איך משני אב"א ראשי פרקים ומאי תירוצו הוא הלא איתא שם מסדרין פרשיות וקורין וכיון דבתירוצו קמא חלקו בין רב לחינוקות א"כ איך תני מסדרין וקורין דהיינו בפיו והלא גם ראשי פרקים לא הותר רק בעיון אלא ודאי דאין חילוק בין קריאה לעיון וראשי פרקים מותר אף בקריאה גם להרב וכמו כן

ערה (א) הוא פשוט. דאסור הוא בעיון, כמי"ש אפי' לעיין בין נגדיו כו'. דאיתא בשבת יב א : אמר רב יהודה אמר שמואל אפילו להבחין בין בגדו לבגדי אשתו. ושם בעמוד ב' : תני חדא שמש בורק כוסות וקערות לאור הנר ותניא אידך לא יבדוק ל"ק כאן בשמש קבוע (ופירש"י) לא יבדוק מפני שאימת רבו עליו אם ימצא בהו דבר מנוגה ובדקה יפה וחיישינן להסיה) כאן בשמש שאינו קבוע (ופירש"י) : לא רמיא עליה כולי האי. [וע"ל בסק"ת. וכו"ש בענין לימוד — ד"א]. וגם מדפרי"ד שם — על הא דתנן במתניתין שם יא א : באמת אמרו תחזן רואה היכן תינוקות קוראין אבל הוא לא יקרא — : והאמרת רישא רואה מאי לאו לקרות. ואי גימא דיש חילוק בין מעיין לקורא ומוציא בפיו, א"כ לק"מ. דמ"ש במשנה שהחזן רואה, היינו שמחשב בלבו. ומ"ש בסופא ש, לא יקרא, היינו — בשפתיו. ומוכח מכאן שהאסור הוא גם בעיון. ודלא כהנ"ל שם בפ"א סימן ל"א, שמחלק בין מעיין לקורא ומוציא בפיו. וכתב שם שהחזן קורא, לאור הנר שרואה ומחשב בלבו אך לא יקרא בהוצאת דבור אבל כולה פרשה לא ואפילו בהרהור בעלמא.

ובכף החיים סימן רס"ב אות ג' ציין לזוהר זה. וכתב : ומי שא"ל לו ב"ב לחמין לא יפחות מד' כמי"ש בזה"ק פ' פנחס וכו'.

ובהגהות ניצוצי זוהר שם אות ז' הביא מהקדמה לזוהר רות עם פ"י הגר"א, שמפרש את זוהר י"ב חצאין — שכל סעודה יבצע ז' חצאין, וציין לספר פ"י הגר"א, וציין גם לסי' לקוטי הגר"א (דפוס ורשא תרמ"ט, דף מ"ב ע"א) שג' סעודות שבת בוצע על ז' ככרות.

ובדעת תורה כאן כתב, וז"ל : ועיין בספר שערי רחמים בשם הגר"א ז"ל שפסק כהרשב"א ורש"ל לבצוע על שתיהן, ושכ"כ בזה"ר, ע"ש ברע"א מהימנא, פ' עקב, והוא פ"י דבעינן י"ב ביצועין לכל הג' סעודות, וא"כ י"ב חלות, ועיין בספר ד"ש על התורה שכ"כ בשמו, ושהאריז"ל לא ידע כונת הזהר לאמיתו, אבל יעויין ברע"א מהימנא פ' פנחס בתיקונים תיקון מ"ז מפורש כדעת האריז"ל דדקא י"ב חלות ע"ש, עכ"ל.

ובניצוצי זוהר הנ"ל הוסיף בשם ספר אורחות חיים למהרש"ם ד"כ מבורר בזה"ר חדש אחרי (מ"ח רע"ד) כד איתא בהוא פתורא בבית נהמי דהוא מנא בהוא סטרא ושקרא נהמי דהוא מנא בהאי סטרא דא איהו פתורא דמתעטרא בעטוריו.

ושם במעשה רב אות קכ"ג הוסיף : פעם אחת היו מונחים לפניו כמה חלות ובצע את כולן, עכ"ל. וצי"ב. ויתכן שעשה כן, משום דכן היא משמעות הגי' בגמ' בברכות ובשבת שם "אכולא שירותא", ולא אמרו דהוה בצע אחרת. ומ' מזה שה' בוצע כל הככרות שעל השולחן, אף אם היו יותר משתיים.

ויש להעיר שאמנם בברכות שם הגירסא של רש"י בגמ' היא : אכולא שירותא. אבל בשבת שם גירסת רש"י בגמ' שם : לכולא שירותא. ולפי גירסא זו אולא קושיה זו של הרשב"א. ויתכן שכל הרשב"א הקשה קושיה זו, רק בברכות שם ולא בשבת. ואח"כ ראיתי שהערוך השולחן בס"ב תלה מחלוקת רש"י והרשב"א בגירסאות השונות בגמ' : דלרש"י גרסינן "לכולא שירותא", והרשב"א גרס "אכולא שירותא".

ולעיל בסימן קס"ז פסקו הטור והמחבר בס"א שלא יפרסם פרוסה יותר מכביצה, מפני שנואה כרעכתו. וכתב הג"י שם שהמקור הוא מהגמ' בברכות הנ"ל ובשבת הנ"ל : ר' זירא הוה בצע אכולא שירותא. וכמו שנתבאר לעיל. וגם רבנו שם בסק"ח ציין לגמ' דשבת הנ"ל. ויש להעיר שכל ההוכחה היא רק לפירש"י — שכונת הגמ' היא על בציעת גודל הפרוסה, ולא לפי הרשב"א שם — שהגמ' מדברת על בציעת ב' ככרות, ולא — על גודל הפרוסה. ועומש"ש בהערה 3.

ובמעשה רב אות קכ"ב כת' : ובצוע על ב' חלות שלימות דהיינו לחתוך שניהם ביחד לכל סעודה וכן ביו"ט כדעת הרשב"א ז"ל נמצא לכל שבת ז' חלות שלימות ומכאן עפ"י זוהר. ועיין מש"ש בתוספות מעשה רב אות ל"א.

ובענין מ"ש המעשה רב הנ"ל דלכל שבת ז' חלות שלימות ומכאן עפ"י זוהר, יש להעיר כי ידוע שעפ"י שער הכונות צריך להשיג בכל סעודה י"ב לחמין על השולחן כנגד י"ב חלות לחם הפנים. וברע"א מהימנא פ' פנחס דף רמ"ה ע"א כתב : מאן דאית ליה בעי לקנא ולסבאר על פתוריה ארבע ככרות בכל סעודתא דשבת לתלת סעודתי תריסר אנפין.

באר הגולה

ה"ב.
ז סס גנמ'.
ז טור שגלי הלקט.
ח סס גנמ'.
ט סס.
י רש"י סס.

בעשש' או קבוע בחור שבכותל (ב) ה וכן בנר של שעוה: ב ודוקא אחד אבל שנים קורין ביחד שאם בא האחד להטות (פירוש להטות כדי שיגיע השמן לפתילה) יזכירנו חבירו והוא שקורין בענין אחד שאז ישגיה האחד במה שיעשה חבירו אבל בשני ענינים לא. והנה: (ג) ויש חומרים דבשני ספרים אפילו נענין אחד אסור (צ"י) ולכן אסור לומר פיוטים כלילי ויש שחל להיות נצנת נצית הכנסת וכן נהגו (מרדכי וסוה"מ והנהגות): ג (ד) ו אם יש אחר עמו אפילו אינו קורא ואומר לו תן דעתך עלי שלא אמה מותר והוא הדין אם אומר כן לאשתו: ד ה אדם חשוב שאין דרכו בחול להטות (ה) מותר בכל גוונא: ה ט במדורה אפילו עשרה כאחד אין קורין י משום

ביאורי הגר"א

המל שחין מסכסכת כמו נשמן ע"ש: (ג) וי"א דבשני כ"ש ונ' ענינים: (ד) אם יש כ"ש משנים אע"פ שנים טרודין: (ה) מותר. כ"ש נפסקים י"א ח' הוא עצמו ושמוזר כו' וכשיטת הר"ף ותוס' ור"פ נס' תליה דלא כרש"י שאסור נפסק ונפני שאסורו ליסור

ראשי פרשיותיו חלונא דאפי' נקריאה מותר שם וכנ"ל: (ב) וכן בנר. דנשעוה נמי שייך שוה יטה כמש"ס כ' ב' שעה אנטרין כו' ואפי' לפרש"י שם מ"מ מוס"ד דאסור להדליק ופסול פתילות ושמונים הוא מושם שוה יטה וערש"י שם ד"ה ומותר להשתמש כו' ואפילו למסקנא

ברכת אליהו

בפסול פתילות ושמונים נר שעוה, מוכח דבשעוה נמי שייך שמא יטה. דאי נימא דבנר שעוה לא חיישינן שמא יטה, א"כ איך ס"ד דנר שעוה הוא בכלל פסול פתילות, הרי לא חיישינן שמא יטה. ומוכח דגם בנר שעוה חיישינן שמא יטה. ואפי' למסקנא דגמ' שם, דנר שעוה אינו נכלל בפסול פתילות ושמונים — לפירש"י, קמ"ל שר שעוה הוי כמו כל הנרות הכשרים, שאין מסכסכת כמו בשמן. ע"ש, שאמרו בגמ' שטעם הפסול בפתילות ושמונים, מפני שהאור מסכסכת בהן. ולכן נר שעוה אינו נכלל בפסול פתילות ושמונים. אבל האיסור לקרוא נגד השמונים הכשרים, הוא גם בנר שעוה, משום דבשעוה נמי חיישינן שמא יטה¹.

(ג) כ"ש מב' ענינים בספר אחד, שכתב המחבר שאסור לקרוא לאור הנר.

(ד) כ"ש משנים שקוראים ביחד, אע"פ ששנים טרודין בלמוד מותר. וכ"ש כאן שאומר לשני שיתן דעתו עליו שלא יטה².

(ה) [ס"ק זה צ"ל על מ"ש המחבר בס"ז: מותר לקרות כו'. וכ"כ בד"א ובפסקי הגר"א]. כמ"ש בפסחים יא א, שלכן סוברים רבנן שאם לא בדק קודם המועד יבדוק בתוך המועד, ולא גוזרין, דילמא אתי למיכל מינינ', משום ש, הוא עצמו מחזר עליה לשורפו מיכל קאכיל מיניה" (בתמיה) דהוא עצמו כל עסקו זה בחמץ אינו אלא מחזר עליו לשורפו

לתינוקות לתירוצא קמא וזהו כוונת רש"י שכתב על ראשי פרקים ומריצן בפיו דכן מוכח מהא דמשני הגמ' אב"א ראשי פרקים כנ"ל — ד"א. וע"ע מש"ש בזה].

(ב) דבשעוה נמי שייך שמא יטה, כמ"ש בשבת כ ב: — על הא דתנן שם: אין מדליקין כו' לא בופת ולא בשעוה: — עד כאן פסול פתילות מכאן ואילך פסול שמונים פשיטא שעוה איצטריך ליה מהו דתימא לפתילות נמי לא חזיא קמ"ל. [וכתבו התוס' שם בד"ה עד כאן: בני גרבונו אוסרין נר שעוה שלנו ומפרשי הכי מהו דתימא לפתילות נמי לא שאם שם נר שעוה בנר שמן יהא אסור קמ"ל מכאן ואילך פסול שמונים כיון שיש בו שמן כשר מותר אבל בר של שעוה בלא שמן אסור להדליק. הרי דלשיטה זו בתוס', בנר שעוה יש חשש הטיה]. ואפי' לפרש"י שם בד"ה מכאן ובד"ה שעוה שמתיר לעשות נר משעוה [וכ"כ התוס' שם למסקנא], מ"מ אפשר להוכיח משם שגם בנר שעוה חיישינן להטיה מרפ"ד. דאמרינן שם: מהו דתימא לפתילות נמי לא חזיא. ומ' דאסור להדליק בזה. והרי פסול פתילות ושמונים הוא משום שמא יטה. וערש"י שם כא א ד"ה ומותר להשתמש לאורה, שכתב — לגבי פתילות ושמונים שאסרו חכמים להדליק בהם בחנוכה —: הילכך בשבת אסור שמא יטה לצורך תשמיש. הרי דפסול פתילות ושמונים הוא משום שמא יטה. ומהא שהגמ' רצתה בה"א לכלול

וכן נראה לשון הרשב"א בברכות שם שכתב: ...רבי זירא בצע כולוה ככרות דמחני קמיה וכו', עכ"ל.

1 רבנו כתב דהאיסור להדליק בשעוה הוא משום חשש שמא יטה. וזה דלא כפוסקים אחרים. שבהגות אשרי בשבת פ"א סכ"ז כתב: מספקא לי נר שעוה שאין שייך בו הטיה אם יכול לקרות לאורה. וכתב הב"י: ולי נראה פשוט לאסור דהא שייך בו שימחוט ויחתוך ראש הפתילה. וגם בה"ח והט"ו בסק"ב ומ"א בסק"ג נקטו דבנר שעוה אין חשש שמא יטה, אלא שמא ימחוט. והוסיף הט"ו שם דהאי "וכן בנר של שעוה": אין פי' דבנר של שעוה אסור ב"כ דלא חילוק חכמים דבזה היה לנו לומר בזה לא נאסר מעולם וכמש"ס בסמוך אלא ה"א וכן קאי ארישא דתחלה גזרו גם בזה משום שמא יסיר ראש

הפתילה ונמצא מכבה וכו'. וע"ע מש"ש בזה. וכן הביא המשנה ברורה בסק"ג.

ובדעת תורה עפ"י מה שפירש המסדר שם, מ' שמפרש שם"ש המחבר "וכן בנר של שעוה", משום לא פלוג הוא. ודן שם והביא ראיות לכאן ולכאן אם שייכת הטיה בנר של שעוה.

2 והוסיף בד"א, שמה שנקט המחבר לשון "אפילו", הוא לא דוקא דכשי"כ הוא. ובהה"ל ד"ה אפי' כתב: נקט לשון אפילו משום דיש דעה שסוברת להיטוף והוא דעת בעל התרומה שסובר דדוקא בקורא מקלינן אבל באינו קורא לא מהני אפי' באומר תן דעתך עלי אבל באמת לפי דעת הסור והמחבר דין זה נלמד במכשי"כ וכמו שכתב בטור וב"י ודבדאי יעיין עליו יותר כשאומר לו תן דעתך עלי וכו'.

באר הגולה

כ שם י"א וי"ג.
ל טור גס ספר
הנאות והיינו סמ"ק.
מ שם גס נעל
התרומות.
ג שני הלקט גס
רני צנינו.
ס שנת י"א וי"ג.
ע צ"י חפ"י רש"י
ושכן נראה מוצרי
הפוסקים.
פ שם צמח"ל י"ג.
צ שם לדעת רמב"ם
נפ"ה לפי גירסתו
צמ"ל כמ"ס המגיד
שם והכ"ח והצ"ח.

דהואיל ויושבים רחוקים זה מזה ועוד שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר כשבא חברו להכעיר ולהתות: ו כ תינוקות של בית רבן קורין לאור הנר מפני שאימת רבן עליהם: ז מותר לקרות במה מדליקין לאור הנר שהרי הוא מזכיר איסור שבת ואיך ישכח: ח (ו) מ נוהגים לקרות כליל יום כפורים במחזורים מפני שאימת יום הכפורים עליהם: ט נ ליל פסח שחל להיות בשבת מותר לקרות ההגדה בספר משום (ז) דהוי כעין ראשי פרקים דאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת: י ס הרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות ולסדר ראשי הפרשיות ע בפיו בספר וקורא כל שאר הפרשה על פה וראשי פרשיות לאו דוקא אלא כל שיודע הפרשה על פה ובקצת צריך לראות בספר שרי שמאחר שאינו מעיין בספר תמיד אית ליה היכרא ולא אתי להטוי: יא פ כלים הדומים זה לזה וצריך עיון להבחין ביניהם אסור לבדקן לאור הנר ואפילו להבחין בין בגדיו לבגדי אשתו אם הם דומים אסור לבדוק: יב (ח) ז שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר מפני שאינו מכירן בין בנר שמן זית בין בנר של נפט (פי' מין

ביאורי הגר"א

אחר תשום שאין מוכרין וצמח קבוע דנמשח פי' משום שחל יסתפק ונפסד פי' כוונת הרי"ף שאורו רב וגירס' צמח' ולאכל הא והא נשח' קבוע כו' איננו' להו שמש קבוע כו' ומוספקא להו כחולן מהני לישראל נעצד:

כרת וע' ר"ן גס: (ו) נוהג'. מהגיל ס"ו והיה כחן חיות שכינה עליו וכחש צפ"צ דנה אכל צעותה לשכינה: (ז) דהוי. כחש צפ"י: (ח) שמש שאינו כפי' הרי"ף שם דשמש שאינו קבוע גרע רק שפי' טעם

ברכת אליהו

ביענותא דשכינה (שורה בבית הכנסת — רש"י). והו"ה כאן אימת יוהכ"פ עליהם.

(ז) כמ"ש בסעיף י: הרב יכול לראות לאור הנר מהיכן יקראו התינוקות ולסדר ראשי הפרשיות בפיו בספר וקורא כל שאר הפרשה על פה וראשי פרשיות לאו דוקא אלא כל שיודע הפרשה על פה ובקצת צריך לראות בספר שרי. והו"ה כאן מותר, דהוי כעין ראשי פרקים דאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת'.

(ח) איתא בשבת יב ב — לפי הגירסא שבפנינו —: חני חדא שמש בודק כוסות וקערות לאור הנר ותניא אידך לא יבדוק לא קשיא כאן בשמש קבוע (ופירש"י): לא יבדוק מפני שאימת רבני עליו אם ימצא בהן דבר מגונה ובודקן יפה וחיישינן להטייתו) כאן בשמש שאינו קבוע (ופירש"י: לא רמיא עליה כולי האי) ואי בעית אימא הא והא בשמש קבוע ולא קשיא הא בדמשחא והא בדנפטא (ופירש"י: שהוא מסריח מותר לבדוק לאורו דלא אתי להטות) איבעיא להו שמש שאינו קבוע בדמשחא מהו (ופירש"י: כיון שאינו קבוע אינו מטה אפי' בחול והלכך בשבת מותר או דילמא בדמשחא הואיל ולא מאיס דרכו להטות בחול הוא) אמר רב הלכה (דמותר — רש"י) ואין מורין כן (שלא יזלזלו — רש"י) ור' ירמיה בר אבא אמר הלכה ומורין כן וכו'. [נמצא לפי גירסא דידן ולפי לישנא בתרא דהלכה כלישנא בתרא בשמש קבוע בדמשחא אסור ובנפטא שרי ובשמש שאינו קבוע אף בדמשחא הלכה דשרי ואין מורין כן — ד"א, וכתב הב"י דהרי"ף והרא"ש והרמב"ם פסקו כמ"ד הלכה ואין מורין כן, 'משום דמ' בגמ' שם דרב אסי נמי סבר הכי']. ולרי"ף גירסא אחרת בגמ' שם, וכפי שיובא

אין לך זכרון לאיסור גדול מזה — רש"י). וכשיפת הרי"ף ותופ' שם י ב ד"ה ואם ושי' בסמך תל"ה ס"א, וכוותיהו פסק המחבר. שהם מפרשים שמש' במשנה שם, לא בדק ביד יבדוק בתוך המועד, היינו שיבדוק אף בפסח עצמו. ואע"ג שאם יאכל את החמץ איכא איסור כרת, אפ"ה לא חיישינן שמא יאכלנו, מהטעם הג"ל, הוא עצמו כו'. וה"נ כאן אע"ג שאם יטה יעבור על איסור כרת לא חיישינן, מהטעם הג"ל [ששם נזכר עניני איסור הדלקה ואיך ישכח וידליק — לשון המשנה ברורה בסקט"ז]. ודלא כרש"י שם, שמפרש בד"ה בתוך המועד: בשעה ששית שהוא מועד הביעור. ואופר לבדוק בפסח, מפני שאיסורו איסור כרת ולכן חיישינן שמא יאכל. ואם כן גם כאן לא מהני, וחיישינן שמא יטה. ואם כי ברש"י לא מפורש שאסור לבדוק בפסח עצמו, מפני שאיסורו איסור כרת, אולם עיין בר"ן שם שהסביר כן את פירש"י, וכתב: ואפשר דהיינו טעמא משום דאפילו רבנן מודו דכל היכא דענוש כרת אפי' מחזר עליו לשרפו חיישינן דילמא אתי למיכל מיניה ולא סמכינן אההיא טעמא אלא עד שתחשך דליכא כרת.

(ו) מהג"ל בסעיף ו' ש, תינוקות של בית רבן קורין לאור הנר מפני שאימת רבן עליהם. והו"ה כאן אימת שכינה עליו. וכמ"ש בפ"כ דנה יג א, אכ"א בעתותא דשכינה. דאיתא שם: רב יהודה ושמואל הו קיימי אאיגרא דבי כנישתא. דשף ויתבי בנהרדעא אמר ליה רב יהודה לשמואל צריך אני להשתין א"ל שיגא אחוז באמתך והשתן לחוץ היכי עביד הכי ותתניא ר"א אומר כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם וכו'. ומתרגמ' הגמ': כיון דבעיתי לא אתי להרהורי והכא מאי ביעותא איכא וכו' ואב"א

זפת לנן וריחו רע) (ט) שאורו רב. הנה: (י) ויש מתירין נסל נפט אפילו נשמש שאינו קבוע (טור ונ"י נסס הפוסקים) אבל שמש קבוע מותר לו לבדוק לאור הנר כוסות מפני שאינו צריך עיון הרבה ואם היה נר של שמן זית אין מורין לו לבדוק ואף ע"פ שהוא מותר גזירה שמא יסתפק ממנו. הנה: (יא) נהגו לכסות הקטנים שלא יהיו ערומים נפני הנרות משום ניזוי ונלוה וכן כתב הרוקח:

ביאורי הגר"א

כנ"ל וכ"ז דלא כפי' הרי"ף ותוס': (י) ויש מתירין. כנ"ל ר"ח סס נתוס' ורי"ף: (יא) נהגו כו'. סס כנ"ל ו' וסוף פ"ג דסוכה מאני מוכלל כו' ע"ש:

(ט) שאורו רב. ר"ל להכי נחלק בלישנא נתרל צין נפט לשון חנל לרצ דאמר הלכה דמותר ע"כ לא ס"ל היט לאורו רצ ולאור אין מורין כן כדי שלא יסתפק מומנו והיתר דשמש קבוע מפרש משום שמכירין וא"ל עיון הרבה

ברכת אליהו

פסק הרמב"ם בדמשחא בשמש קבוע מותר ואין מורין כן. וצ"ל משום שהוא גורס שם בהמשך לשון הגמ' — כג"י הרי"ף: — איבעיא להו שמש קבוע בדמשחא מהו. ומספקא להו כמאן מהני לישנא נעבדי, כלישנא קמא או כלישנא בתרא: אי קי"ל כלישנא קמא — דשמש קבוע יכול לבדוק אפי' בדמשחא, או כלישנא בתרא — שמש קבוע מותר רק בדנפטא. ומסיק רב [לג"י הרי"ף: רב הונא] דהלכה דשרי כלישנא קמא, רק דאין מורין כן. [וכן הלכה, וכמש"ל. וכ"כ המ"מ שם].

(ט) בסק"ח הבאנו דברי הגמ' בשבת יב ב, והגירסאות השונות שם. ופירש הד"א דקשיא לי' לרבינו, דבשלמא הרי"ף — דפוסק דבשמש שאינו קבוע יש חילוק בין נפט למשחא — הוצרך לפרש דנפט אורו רב. אבל הרמב"ם — דפוסק כלישנא קמא דבשמש שאינו קבוע אסור לעולם ובשמש קבוע שרי לעולם רק בדמשחא אין מורין לכתחילה דחיישינן שמא יסתפק — קשה למה הזכיר הרמב"ם ש, אורו רב. והלא ללישנא קמא לא מציינו כלל חילוק בין נפט למשחא לענין אורו רב. ולכן צ"ל שמה שהזכיר הרמב"ם „אורו רב“, ר"ל להכי מחלק בלישנא בתרא בין נפט לשמן. דשמש קבוע אסור בשמן ומותר בנפט, משום שנפט אורו רב. וכתב הרמב"ם לרבותא, דאפ"ה בשמש שאינו קבוע אסור אף בנפט שאורו רב. אבל לרצ דאמר הלכה דמותר אף בשמן — כמש"ל בסק"ח שזה כלישנא קמא — ע"כ לא ס"ל ח"ט דאורו רב. ואמר אין מורין כן, כדי שלא יסתפק ממנו. [שאין לומר שהחילוק בין נפט למשחא הוא שבנפט אורו רב, ובשמן אורו מועט, דא"כ היה צ"ל בדמשחא יהי' אסור אף בדיעבד. אלא ע"כ דרב לא ס"ל הטעם, „דאורו רב“]. והיתר דשמש קבוע בדמשחא — מפרש הרמב"ם — משום שמכירין, וא"צ עיון הרבה, ולכן אין חשש שמא יטע, כנ"ל בסק"ח. רק שאין מורין כן כדי שלא יסתפק ממנו. וכ"ז דלא כפי' הרי"ף והתוס' שם, הג"ל בסק"ח דהטעם להיתר דשמש קבוע, הוא משום דלא מירתת.

(י) כנ"ל ר"ח בתוס' דשבת יב א ד"ה שמש, וז"ל: ור"ח גריס דא וזא בשמש שאינו קבוע וכו'. וכן היא ג"י הרי"ף, כנ"ל בסק"ח. וכפי המבואר שם — לג"י זו — מותר „בשל נפט אפי' בשמש שאינו קבוע“.

(יא) שבת כב א: אמר רב יהודה אמר רב אסי אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה וכו' שלא יהו מצות בזויות

להלן. וכתב הרא"ש שם פ"א סל"א, דלדעת הרי"ף, שמש שאינו קבוע גרע טפי, משום ש, מדקדק טפי אולי ימצא חן וישכרוהו, משא"כ שמש קבוע לא מירתת שיעבירוהו בשביל כך, כיון שהוקבע כבר. וכן פ' התוס' שם בדי"ה שמש. ובהמשך לשון הגמ' גורס הרי"ף שם: אב"א הא והא בשמש שאינו קבוע ולא קשיא כאן בדמשחא כאן בדנפטא איבעיא להו שמש קבוע בדמשחא מאי אמר רב הונא הלכה ואין מורין כן וכו'. והרי"ף מסיק שם: שמעינן השתא דבין שמש קבוע ובין שמש שאינו קבוע בודק קערות וכוסות לאור הנר ודוקא בדנפטא דמאסו ונפיש בהוריה ולא בעי לאצלו"י אבל בדמשחא שמש שאינו קבוע ודאי אסיר ליה שמש קבוע פליגי והלכה בודק ואין מורין כן. ודברי המחבר הם עפ"י דברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"ט. וזה משום שהרמב"ם פ"י כפי' הרי"ף שם, דשמש שאינו קבוע נרע משמש קבוע. רק שפי' הרמב"ם שם טעם אחר, משום שאין מכיר את הכלים. וכתב: כלים הדומים זה לזה ואינן ניכרין אלא בעיון הרבה אסור להקריבן לאור הנר ולהבחין ביניהן שמא ישכח ויטה לפיכך שמש שאינו קבוע אסור לו לבדוק כוסות וקערות לאור הנר מפני שאינו מכירין בין בנר של שמן זית בין בנר של נפט שאורו רב אבל שמש קבוע מותר לו לבדוק לאור הנר כוסות וקערות מפני שאינו צריך עיון הרבה ואם היה נר של שמן זית אין מורין לו לבדוק ואע"פ שהוא מותר גזירה שמא יסתפק ממנו. ובשמש קבוע ודמשחא פ"י — שאין מורין כן — משום שמא יסתפק. ודלא כרש"י שהואיל ואינו מסריח יבאו לזלזל בזה. ובנפס — שמותר — פי' הרמב"ם כמ"ש הרי"ף, שהטעם הוא מפני שאורו רב ולא בעי לאצלו"י. [ודלא כרש"י שכתב משום דמסריח. ובגוף הדיון דפוסק הרמב"ם והמחבר דשמש שאין קבוע אסור אף בדנפט ובשמש קבוע בדמשחא הלכה ואין מורין כן לכאורה תמוה דהלא ללישנא בתרא לגירסת הרי"ף בשמש שאינו קבוע שרי בדנפט — ד"א]. וצ"ל דגירסת הרמב"ם כנ"ל היא: ואב"א הא והא בשמש קבוע ולא קשיא הא בדמשחא הא בדנפטא. יוצא לפי"ז שרק בשמש קבוע מותר בדנפטא, אבל בשמש שאינו קבוע, גם ללישנא בתרא אסור אף בדנפטא. המורם מהנ"ל, דגירסת הרמב"ם בגמ' שם היא כגירסת רש"י, אולם כפי' שונה. ולג"י רש"י בהמשך לשון הגמ' שם, יוצא שבדמשחא בשמש קבוע אסור. וקשה למה

רעו דיני נר שהדליק אינו יהודי בשבת. וכו' ה' סעיפים

באר הגולה

- א שנת קכ"ז.
ב תוספות ור"ל.
והר"ן ס.
ג סס נמשנה.
ד סמ"ג והתרומה
והנהגה פ"ו.

א א"י שהדליק את הנר בשביל ישראל אסור לכל (א) ב אפילו למי שלא הודלק בשבילו. הנה: (ב) ואין חילוק צוה בין קצו לו שכן לו לא קצו לו שעשאו נקבלות לו נשכירות (ג) והואיל והישראל נהנה וממלאכה עומה נשבת אסור בכל ענין (הנהגות אשרי פיך דשנת ונשי נסס סמ"ג וסמ"ה) ג אבל אם הדליקו לצרכו ו (ד) או לצורך חולה ישראל אפילו אין

ביאורי הגר"א

פיך דשנת ס' כ"ד ע"ש נארוכה: (ג) דהואיל והישראל כו'. ר"ל ומשליכ נאגרת שאין הישראל נהנה ונוגף ההולכה רק מהאגרת: (ד) או לצורך חולה. חולין ט"ו ז' הלכתא השוחט כו' וכן נחלה שחין זו סכנה נפיו לעירונין ניהוס לי' אגז אימיה ושם אחר ז' הוה כחש תוס' נפיק דהא ציוס המילה הוי ע"ש וכחש"ל סימן תרי"ז אצל סגרא אחרונה עיקר כחש נחולין שם נמשל לחולה וכן כהן וכחש תוס' דניטין

רעו (א) אפילו למי. דומיא דרישא משתמש כו' ושם לא הודלק נשכירו וע' תוס' שם ונפיק דייט כ"ה פ' נשאי ותוס' שם: (ב) ואין חילוק כו'. דומיא דנכרי שגז לכנות שם שחמרו נכרי אדעתא דנפשיה קעניד וע"כ נכה"ג חיירי רישא נכרי שהדליק דלמיכ לילפוג בהדלקה או נכיוני עומה וז"ל משום דנהנה ממלאכה עומה ואפילו נכה"ג אסור כהן ונלא"ה הא קבולת נכיתו של ישראל כחש"ל נירושלמי הניחו תוס' נפיק דשנת וש"פ. הנחמיר

ברכת אליהו

להניח לגוי לכבות, וא"צ למחות בידו, משום דנכרי אדעתא דנפשיה קעניד. [ופירש"י: ואפי' ידע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכיון שידע שלא יפסיד. והיינו שישלמו לו בשביל זה — ד"א]. וע"כ כהנ"ג איירי רישא [ט"ס וצ"ל: סיפא — ד"א] שם קכ"א — הנ"ל בסק"א: נכרי שהדליק וכו' ואם בשביל ישראל אסור. והיינו שהאיסור בסיפא הוא, אף אם הנכרי עושה זאת בשכר. דאל"כ, למה המשנה מחלקת בין הדלקה לכיבוי, לילפוג בהדלקה או בכיבוי עצמה. [והו"ל למתני' לשנות גם ברישא ע"ג שבא להדליק אין אומרים לו אל תדליק ומותר להנות וגם אם סיפא דוקא שאינו עושה בשביל השכירות הלא היה יכול למתני בסיפא ג"כ בכבוי ואם בא לכבות בשביל ישראל ואינו מקבל שכר אסור — ד"א]. אלא צ"ל דבסיפא דמיירי בהדלקה, משום דנהנה הישראל ממלאכה עצמה, אפי' כהנ"ג — בשכירות — אסור כאן. [משא"כ בכבוי ותו לא הוי מצי למתני ברישא דע"ג שבא להדליק אין אומרים לו אל תדליק דבהדלקה אסור אף בעובד כוכבים שמקבל שכר ע"ז — ד"א]. ובלא"ה — אף בלא הטעם שהישראל נהנה מגוף המלאכה — ג"כ אסור בהדלקה, אף כשהגוי מקבל שכר. דהא אמרינן לעיל בסימן רמ"ד ס"ה וכחש"ל בסק"א, דקבולת בביתו של ישראל אסור אף בתלוש, כחש"ל בירושלמי פ"א ה"ט והביאו תוס' בפ"ק דשבת י"ב ד"ה אין רש"י. וכ"ה בהגמ"ר פ"ק דשבת סימן כ"ד, ע"ש בארוכה. [בפנינו זה שם בסימן תנ"ב. ובלוח הדינים שנמצאו בהגמ"ר במסכת שבת אות כ"ד, כתב: הני דכל כתבי דאמר בשביל נכרי מותר היינו שהנכרי עושה בשלו אבל בשל ישראל אפי' בבית נכרי אסור וכ"ש בבית ישראל הכל בשבילו].

(ג) ר"ל משא"כ באגרת. דנפסק בסימן רמ"ז ס"א: שולח אדם אגרת ביד עכו"ם ואפי' כע"ש עם שכיחה והוא שקוצץ לו דמים וכו'. והטעם משום שאין הישראל נהנה בגוף ההולכה רק מהאגרת. משא"כ בדינו, והואיל והישראל נהנה ממלאכה עצמה בשבת אסור בכל ענין (אפי' בקצץ). (ד) חולין פ"ו ז': הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא

עליו. וגם בנר שבת צריך שלא תהא המצוה בזויה עליו. ומהאי טעמא, נהנו לכסות הקטנים וכו". ופוף פ"ב דפסחא מאני מיכלא כו', ע"ש. דאיתא שם כט א: מאני מיכלא (קערות לאחר שאכלו בהן צריך להוציאן — רש"י) בר ממטללתא (חוץ לסוכה — רש"י). [וכתבו התוס' שם ד"ה מנא דמיכלא שהטעם הוא משום מיאוס. ודין זה תובא להלן בסימן תרל"ט ס"א. והוסיף שם בהג"ה: ואל יעשה שום תשמיש בווי בסוכה כדי שלא יתא מצוות בזויות עליו. וכת' שם בסק"ו שדין זה גלמוד מדין הוצאת כלי אכילה, ועפ"י הגמ' דשבת הנ"ל].

רעו (א) דומיא דרישא דמתני' דשבת קכ"א: נכרי שהדליק את הנר משתמש לאורי ישראל ואם בשביל ישראל אסור. ושם ברישא מיירי שלא הודלק בשביל המשתמש לאורו, ולכן מותר לכל ישראל להשתמש לאורו. והו"ה בסיפא — אם בשביל ישראל אסור — קאי על כל ישראל, שאסור להם להשתמש לאור הנר, אף שהודלק לישראל אחד. ועתה"ש שם ד"ה ואם, שגם הם כתבו דין זה, וז"ל: נראה דאסור לכל ישראל דדוקא בחוץ לתחום דרבנן אמר בפרק בכל מערבין (ערובין מ"א) ובאין צדין (ביצה כה א) הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר אבל באיסורא דאורייתא כי הכא לא. ועיין בפ"ק דיו"ט ברישא ופתוס' שם. דאיתא בביצה כה א: הבא בשביל ישראל זה מותר לישראל אחר. וברש"י שם ב"ה חוץ לתחום כת': לא שמעתי טעם מקובל בדבר דאי משום מוקצה אמאי מותר לישראל אחר ואי משום שנעשה בו איסור בשבילו אי"כ לישראל אחר נמי אסור דנכרי שהדליק את הנר בשבת תנו (שבת קכ"א) אם בשביל ישראל אסור ולא חלקו בינו לחבירו וי"ל דגבי איסור תחומין דרבנן לא אחמור כולי האי ודין אם אסורוה על זה. וכעין זה כתבו תוס' שם ד"ה הבא. אבל בהדלקה — שאסוריה התורה — אסור לכל ישראל.

(ב) דומיא דנכרי שבא לכבות. דתנו במתני' דשבת קכ"א: נכרי שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה מפני שאין שביחתו עליה. ובגמ' שם אמרי שלכן מותר

בו סכנה הגה: (ה) או לצורך קטנים דהוא כחולה שאין בו סכנה (מורכזי פיק דשנת) מותר

ביאורי הגר"א

ולא כהרשב"א שמוכח ומש' דליקורא דרנן ספין להו
זידים לעולם ועל ס' שמי' וויש' לצורך קטנים היינו

שם דדוקא צוילה התירו להרנות ע"ש: (ה) או לצורך
קטנים. כו"ש הר"ן גר"ס יומא דלהכי רבייתיהו זיה"כ

ביאורי הגר"א

ליולדת דין של חולה שאין בו סכנה. ואפ"ה אמרינן שאם
הגוי מחמם מים בשביל היולדת, מותר להשתמש במים גם
עבור התינוק. אבל סברא אחרונה עיקר כמ"ש בחולין שם
במבשל לחולה וכן כאן וכמ"ש תוס' דגישין שם דדוקא
במילה התירו להרבות ע"ש. [וכתב הד"א: והיינו דקשיא
לרבינו מה זה דכת' השו"ע כאן גבי הדלקה דוקא דגר
לא' גר למאה דכשעשה העובד כוכבים בשביל חולה שאין
בו סכנה מותר לבריא הלא מעירובין הנ"ל מוכח דאף
בבישול דשייך להרבות אפ"ה מותר לרחוץ התינוק כשבשל
העו"ג בשביל האם שהיא חולה שאין בו סכנה ע"ז כ' אבל
העיקר כסברא אחרונה בתוס' גיטין הנ"ל וכו' ושמוא לצורך
מילה הוא דשרי [אבל לצורך דבר אחר אפי' ע"י עכו"ם
אסור להרבות] הרי דתחילה הוי סברי דמותר לבריא ע"י
עובד כוכבים לחולה שאין בו סכנה אף דשייך להרבות
ואח"כ כת' דשאני בתינוק שם שהוא לצורך מצות מילה
וע"ז כתב רבינו דהעיקר כס' אחרונה וכמ"ש בחולין הנ"ל
גבי ישראל השוחט והמבשל בשביל חולה שיש בו סכנה
דלהרבות אסור וכן כאן בעובד כוכבים העושה ולהכי כ'
המחבר האי דינא דוקא בנר דגר לא' גר למאה].

(ה) כמ"ש הר"ן כריש יומא דלהכי רבייתיהו ביוהכ"פ.
דאיתא שם עה ב: ת"ר תינוקות מותרין בכלן חוץ מנעילה
הסנדל. וכתב הר"ן שם: מוכח בגמ' שמותרים גדולים
להאכילן ולהשקותן ולהרחיצן ולסוכם משום דבכל הני
רבייתיהו דתינוקות נגיהו דאמר אביי רבייתיה דינוקא חממי
ומשו"ה לא גזרי בהו רבנן אבל נעילת הסנדל לאו רבייתיהו
וגזור ביה רבנן. והו"ה כאן לא גזור רבנן שיהי' אסור
לומר לגכרי להדליק בשביל קטנים. ודלא כהרשב"א שמוכח
משם, דאסורא דרבנן ספין להו זידים לעולם. ועל סימן
שמי' ¹. ומ"ש הרמ"א, "לצורך קטנים", היינו מה שהם
צריכין הרבה, אבל בלתי לא. כמ"ש בעירובין פ"ז סח א —
לגבי עובדא דהוא ינוקא הנ"ל בסק"ד — (נ"חום) [נ"חום]

באומצא (לכוס — רש"י) מ"ט כיון דאי אפשר לכיית
בשר בלא שחיטה כי קא שחיט אדעתא דחולה קא שחיט
המבשל לחולה בשבת אסור לבריא גזירה שמוא ירבה בשבילו.
והו"ה בנר, כיון שנר לאחד נר למאה, ולא שייך שמוא ירבה
בשבילו, הוי כמו שחיטה, ולכן כשהדליק ישראל בשביל
חולה שיש בו סכנה, מותר לבריא להשתמש לאורו. וכן
בעכו"ם שהדליק נר לצורך חולה שאין בו סכנה, מותר
לישראל להשתמש לאורו. כמ"ש בפ"ו דעירובין סח א:
ההוא ינוקא דאישתפוך חמימיה אמר להו רבא גישילי'
לאימי' אי צריכא (נ"חום) [נ"חום] ליה נכרי אנב אימימיה.
ושם אחר ז' הוה, כמ"ש תוס' בפ"ק [צ"ל: בפי' דגישין —
ד"א], דהא ביום המילה הוי ע"ש. שהתוס' כתבו שם ח ב
בד"ה אע"ג — על עובדא דעירובין הנ"ל — ולכאורה
משמע דביום המילה היה שהיו צריכין לחממו כדי למולו
וקודם המילה היה דאי לאחר המילה מסוכן הוא ובלא אימיה
מחללין עליו שבת וע"י עכו"ם איירי התם כדפי' שם
בקונטרס וכן פי' ר"ח וכו' ודוחק לומר דמעת לעת בעינן
והא עובדא הוה תוך ז' של מעת לעת וכו' וגראה דלא יתכן
לומר דנחים ליה ע"י ישראל דע"י ישראל ה' אסור להרבות
בשביל קטן כדאמר בפ"ק דחולין (טו ב) המבשל לחולה
בשבת אסור לבריא גזירה שמוא ירבה בשבילו אבל ע"י
עכו"ם נחא דשרי וכו', עכ"ל. ואם כי התוס' לא כתבו
בפשיטות דז' ימים לא בעינן מעת לעת, אולם דעת המחבר
היא כן. וכמ"ש'ל פסימן תרי"ז ס"ה: "יולדת וכו' משלשה
עד שבעה אם אמרה צריכה אני מאכילין אותה מכאן ואילך
הרי היא ככל אדם וימים אלו אין מונין אותם מעת לעת
וכו', וא"כ הלא יום המילה לאחר ז' מיקרי, ואפ"ה מותר
להחם בשביל האם, משום דעד ל' חשובה כחולה שאין
בו סכנה. [אולם עיין מש"ש בסק"ד, שרבנן מגמגם בדין
זה. וראה גם במשנה ברורה סימן ש"ל סק"י]. ומוכח מזה
דהגמ' בעירובין מיירי ביום המילה שהוא אחר ז', ואז יש

לי בזקנותי ועוד דסתם תינוקות חולין הן אצל חמין והוי
כמו חולה שאין בו סכנה דאמר לא"י ועושה וכו'. וכמ"ש
גם בהג"ה להלן בסימן שכ"ה סעיף י"ז ד"ס"ס צרכי קטן כחולה
שאין בו סכנה דמי'. וכמ"ש'ל בסק"ב.
ורביר הרשב"א שסובר, דאסורא דרבנן ספין להו זידים
לעולם. הן בחדושי ביבמות קיד א וגישין נח א ושבת קא
א. ומ"ש רבנן שהרשב"א מוכיח דין זה מהא דיומא, זה מדברי
הרשב"א ביבמות שם. ששם כתב הרשב"א שדבר שאסורו
מדרבנן וזה לצרכו ל' קטן לא חיישנן דאית למיסר. והוכיח
זאת מהדין שמאכילין את התינוקות ביהכ"פ. ויוצא שגם
לענין הא דמאכילין, [לא רק לענין סיכה], יש מחלוקת בין
הר"ן והרשב"א. דלר"ן מותר משום דהוי רבייתיהו, ולרשב"א
מותר כשזה לצרכו של תינוק, אף דלא הוי רבייתיהו.
ובענין לספות איסור דרבנן לקטנים, יש ד' שיטות. א. דהיכא
דליכא חשש דאית למיסר, מותר אף כשזה לא לצרכו של

1 הד"א ביאר ש"ש רבנו. ודלא כהרשב"א וכו'. הוא בענין
סיכה לקטנים ביוהכ"פ. דהר"ן — המובא בפנים — סובר.
שהטעם שסיכה בקטנים מותרת, הוא משום דהני רבייתיהו.
והרשב"א ס"ל, דאה"י דיש איסור סיכה גם לקטנים רק דכיון
דאין האיסור של סיכה רק מדרבנן בזה לא הותרו הגדולים
לענין בקטנים. ולהלן בסימן שמי' ס"א פסק המחבר: קטן
אוכל ונבילות אין ב"ד מצווין להפרישו וכו' ולהאכילו בינים
אסור אפי' דברים שאסורים מדברי סופרים. ושם בסק"ו הביא
רבנו ראיות לדין זה. וגם שם הביא רבנו שדעת הרשב"א
אינה כן וסובר, דבדרבנן מותר. וגראה שלזה כיוון רבנו
בכתבו. ועל סימן שמי' ג. ושלפ"ז צ"ל ש"ש כאן הרמ"א
שומת, "לצורך קטנים", הטעם הוא כמ"ש הר"ן לענין יוהכ"פ
משום דהוי רבייתיהו. והוה שסיים הרמ"א, דהוא כחולה שאין
בו סכנה. והוה כמ"ש רבנו בסימן תרס"ז סק"ב דהחמין ושמן
רבייתיהו דא"ר"ח חמין ושמן שסכחני אמי בילדותי הן עמדו

לכל ישראל להשתמש לאורו ה והיה לעושה מדורה לצרכו או לצורך חולה (ו) ויש
אוסרים במדורה משום דגורין שמא ירבה בשבילו. הגם: (ז) מיהו אם עשה חינו יהודי

באר הגולה

ה טור ושנלי הלכות
גס ר"ת והמורה
נפ"ק.

ביאורי הגר"א

צירושנוי אם רואה עושה צריך למחות נידו אם עושה נחם
וכאן חין חילוק בין חסם לו שכן כניל וכ"ש הוא דהא
שם אם חינו רואה מותר ומותר להנות ממנו וכ"ש כאן
לחסור ולחסור להנות מונו ונמכנה חמירין דלגיל אל
תכנה משום דגוי דלעתיה דנפשיה עביר משליח כאן כניל

ברכת אליהו

עין ס"ז סק"א ומ"א סק"ב ומשנה ברורה סק"ז ושע"צ
סק"י. ובכרא הראשונה פ"ל דנח במדורה בין לאחר בין
למאה. דכמו דאמרינן לגבי גר שאין חשש שמא ירבה
בשבילו, משום דגר לאחד גר למאה, הו"ה במדורה אמרינן
שמספיקה המדורה בין לאחד בין למאה. ולכן אין חשש
שמא ירבה בשבילו.

(ז) אבל כשהישראל רואה שהגוי מדליק האש או המדורה,
צריך למחות בידו. ואפי' בכיתו של גוי, אמרינן בירושלמי
דשבת פ"א ה"ט, שאם רואה את הגוי עושה בתלוש, צריך
למחות בידו אם עושה בחנם. וכמש"ל בס"י ר"ב ס"ב

דבריו רבנו בסימן שמ"ג סק"ו. ומ"ש רבנו. "לעולם, היינו
דלא בעינן רביתיהו וסגי בצרכו של תינוק. ובמקום דאין
חשש של אחי למיסרך, מותר אפי' כשזה לא לצרכו של תינוק.
ולפי"ז דברי רבנו הם גם לפמ"ש הרשב"א בתשובה הג"ל.
שאמנם הרשב"א כתב שם שזה להלכה ולא למעשה, אבל
כשזה לתקנתו ולצרכו של תינוק ממש, מותר הרשב"א אף
למעשה גם כשזה לא רביתיהו. ודלא כשיטת הר"ן שיותר
רק במקום דהוי רביתיהו. ומה שסיים הב"י. וכ"כ הרשב"א,
אין כוונתו לומר שהרשב"א סובר ממש כמו הר"ן. אלא ר"ל
שגם לרשב"א בעינן צרכו של תינוק, אבל עדיין יש מחלוקת
ביניהם. וכניל.

וכן הביא הרא"ה בסימן קי"ב, דלרשב"א באיסור דרבנן
ספין לקטנים בידים כשזה לצרכו. וסיים ע"ז: ואם בשתשובה
כתב שלא אמר כך אלא להלכה אבל לא למעשה. וגראה שאין
כוונתו של הרא"ה לומר, דלרשב"א למעשה לא מתירין אף
כשהוא לצרכו של תינוק ממש, שהרי בתשו' הג"ל, כתב הרשב"א
שלאצרכו של תינוק מותר. אלא כוונת הרא"ה לומר, דלמעשה
הרשב"א מותר רק. כדבר שאנו עושין לתקנתו של תינוק
ולצרכו ממש של תינוק" — לשון הרשב"א בתשובה שם.
וראה עוד בענין הגדרת. "צרכו של תינוק". בשו"ע הגרש"ז
סימן שמ"ג סעי' ה' ו' ז'. ומ"ש ע"ז בקצות השולחן סימן
קל"ז ובבדי השולחן שם סק"י. וראה גם מה שהאריך בו"ן
קטן אוכל נבלת שם ובבדי השולחן סימן קמ"ז.

ובשו"ת ערק"א סימן ס"ז הביא דברי הר"ן הג"ל, דאף
לרשב"א ספין איסור דרבנן רק לצרכו. וסיים שם שיש בשבת
חוקה ליתן להתינוק חומש וסידור שישא לבהכניס לצורך
עצמו להתפלל ולשמוע קריאת התורה וממלא יצרנף הגדול
עמו להתפלל יחד. ואם כוונת הגרע"א לומר שזה מותר גם
לדעת הרשב"א שבתשובה הג"ל, צ"ל שבכ"ז נקרא שהטלול
הוא לתקנתו ולצרכו ממש של תינוק, ולכן מותר אף למעשה
לדעת הרשב"א. ועכ"פ דלברי הגרע"א, לצרכו של תינוק
מיקרי לא רק כשזה לצורך הנאת גופו, אלא גם כשזה לצורך
המצוה של תינוק, וזה דלא כמ"ש בבדי השולחן בסימן קמ"ז,
לצורך מצוה לא מיקרי צרכו של תינוק. וראה עוד בענין
טלול בכרמלית ע"י קטן בס"ז סימן שמו' סק"ו, ובספרים
שציינו בארחות חיים לגאון מספיקא. ויש עוד להאריך בענין
זה ואכ"מ.

מה שם צריכין הרבה חלל כנ"ל לא כו"ש צעירונן
פ"ו ניהוס ל' חלל חיותיה: (ו) ויש אוסרי'. כמ"ש
גד"ל שאין מכירו כו' וסגדל הראשונה ס"ל דגם נמדורה
בין לל' בין למאה: (ז) מיהו אם עשה כו'. חלל
כשרואה צריך למחות. נידו ואפילו נציתו על גוי חמיר'

ליה אנח אימיה. הרי שהתירו לחמם ע"י גוי בשביל התינוק,
רק אנח אמו. אבל לא התירו לחמם ע"י גוי רק בשביל
תינוק.

(ו) כמ"ש בשבת קכב א: ת"ר נכרי שליטת עשבים מאכיל
אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור מלא מים להשקות
בהמתו משקה אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור
בדיא שאין מבירו אבל מכירו אסור. הרי דאף בעושה
לצורך עצמו אסור אם מכירו, מחשש שמא ירבה בשבילו.
והו"ה כאן — במדורה — חיישינן שמא ירבה בשבילו.
]והא דלא כת' המחבר כאן, דהאיסור הוא רק במכירו,

תינוק כלל. ב) שיותר רק כשזה מעט לצרכו של תינוק.
ג) שיותר רק כשזה לתקנתו ולצרכו ממש של תינוק. ד) כשזה
רביתיהו. ומפשטות לשון הרשב"א ביבמות שם, מ' כשיטה
הראשונה הג"ל באות א' — שמעיקר הדין לא בעינן כלל
צרכו. וכן נקט הכתב סופר חא"ח סימן מ"ז בשטת הרשב"א,
המובא להלן. הר"ן בשבת קלט ב נקט שאף לדעת הרשב"א
ספין ליה בידים, רק לצרכו של קטן ולא לצרכו. וכתב הר"ן
שם: ואפי' לדברי הרשב"א ז"ל שכתב בפ' חרש ביבמות
[קיד א] דלדידן דקיימא לן דאפי' בדאורייתא אין ב"ד מצוין
להפרישו באיסורין דרבנן ספין להו בידים וכיבוי דליקה
מדרבנן בעלמא הוא לדידן דק"ל כו' שמעון דאמר מלאכה
שאינה צריכה לגופה פטור עליה הכא שאני דכי ספין ליה
בידים לצרכו אבל לצרכו אדריבא מחינן בדיה כדומכא בשמעתין,
ע"ז: והכת"ס שם כתב שיש מחלוקת בהסבר דברי הרשב"א,
והוא: בשיטת הרשב"א עצמו איכא פלוגתא, הר"ן ס"ל דלצרכו
אסור לצוות לו, ולא עוד אלא כשעושה לצרכו צריכים למחות
ע"י, ורשב"א בעצמו ס"ל כל לצרכו ג"כ מותר לצוות חוץ
כשיש לחוש משום דאחי למסרך. עכ"ל.

ושם ובספר מגורה הטהורה ה' שבת סימן שמ"ג אות ג',
הוכיחו שלדעת הר"ן איכא דהרשב"א. מותר רק כשזה לצרכו
של תינוק, אף במקום שאין חשש דאחי למסרך. וזה כניל
באות ב'. והרשב"א בשו"ת ח"א סימן צ"ב כתב שלא אמר
שיותר לספות אלא להלכה, אבל לא למעשה. ולמעשה כתב
שם דבעינן שיהי' לתקנתו ולצרכו של תינוק ממש. וזה כניל
באות ג'. ולדעת הר"ן — המובאת בפנים — מותר רק כשזה
רביתיהו. וזה כניל באות ד'. [ומיהו הר"ן בשבת קנג ב
הביא את דעת הרשב"א דאיסור דרבנן ספין ליה בידים (במקום
דלא אתי למיסרך), ולא כתב שם שהוא עצמו חולק ע"ז. וצ"ב.]
והב"י בסימן שמ"ג כתב: ולענין איסורין דרבנן כתב הר"ן.
בריש יומא שכל שהוא לצרכו של תינוק אע"פ שהגיע להיוון
מאכילין אותו איסור דרבנן אפי' בידים וכ"כ הרשב"א. ומ"ש
וכ"כ הרשב"א, אפ"ל שהתכוין לדברי הרשב"א בעצמו, שאם
זה לא לצרכו של תינוק אסור במקום שיש חשש דאחי למיסרך.
ואפ"ל שכוונתו לפמ"ש הר"ן בדעת הרשב"א. וכניל. ובפשטות
מדברי רבנו כאן שכתב. איסורא דרבנן ספין להו בידים לעולם,
לכאורא מ' דלרשב"א מותר אף כשזה לא לצרכו של תינוק
כלל. אבל זה רק במקום שאין חשש דאחי למיסרך. וכ"ה

באר הגולה

1 שם נבדלית.
2 מעובד דשמואל.

נצית ישראל מדעתו אין ישראל צריך ללכת אף על פי שנהנה מן הנר או מן המדורה (טור):
ב ו ישראל ואינו יהודי שהסיכו יחד והדליק א"י נר אם רוב אינם יהודים מותר להשתמש לאורו ואם רוב ישראל או אפילו מחצה על מחצה אסור, ואם יש הוכחה שלצורך אינו יהודי מדליקה כגון שאנו רואים שהוא משתמש לאורה (ה) אף על פי שרוב ישראל מותר. הגה: (ט) י"א דמותר לומר לא"י להדליק לו נר לסעודת שנת משום דפנייה ליה דמותר למירה לאינו יהודי אפילו במלכה גמורה במקום מזה (ר"ן ס"פ ר"א דמילה נשם העיטור) שעל פי זה נהגו רבים להקל בדבר לצוות לאינו יהודי להדליק נרות לצורך סעודה נפרט נסעודת חתונה או מילה ואין מוחה בידם ויש להחמיר במקום שאין צורך גדול (י) דהא

ביאורי הגר"א

(י) דהא רוב הפוסקים. שם ושם וכנ"ל נגמרה שם דהא מר כו' ועוד הקצו נחום' נפיק דניטין ח' נ' דלכא ליל למימר שם נעובד' אחריתא ליחסי אלגז אימיו' ופרש"י ע"י נכרי וע"כ נ"ל כן דלפניו ז' ימים היה ציוס המילה ועוד דע"י ישראל אסור להרנות כמ"ש נפיק דחולין כמ"ל וכנ"ל הגמרא שלנו מפורש נחים ליה נכרי ועוד הקצו מנח' דניטין שם ולע"מ דלמירה כו' משום יאנו לאי

וע"כ צריך למחות וע' בהגמ"ר שם שהצריך בזה הרבה: (ח) אף ע"פ שרוב. דע"כ נכח"מ מייירי שם מלהדרינהו לאפי' נתחילה: (ט) י"א דמותר. כנ"ל נכח"מ נהא דעירובין ס"ח ח' ול"ג דהא מר לא אמר ליה כו' אלא דחילוק בין שנות בישראל ענינו לבין למירה לנכרי וז"ל בין שנות דלית כו' וע' נפרי"א דמילה דרי"ף שם ור"ש:

ברכת אליהו

(ט, י) כנ"ל כה"ג כהא דעירובין סח א. דאיתא שם סז ב, סח א — לפי גירסתינו —: ההוא ינוקא דאיסתפיך חמימיה וכו' נימרו ליה לנכרי לית ליה אמר אב"י בעי לאותביה למר ולא שבקו רב יוסף וכו' אמר [ליה דתנא] הואה שבות ואמירה לנכרי שבות מה הואה שבות ואינה דוחה את השבת אף אמירה לנכרי שבות ואינה דוחה את השבת (ואפי' במקום מצוה כגון לשחוט פסחו — רש"י) א"ל ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה דהא מר לא אמר לנכרי זיל אחים. ומ' דאם ישראל אמר לעכו"ם לעשות מעשה, אסור אף במקום מצוה, כמו בינוקא דהוי לצורך מילה. ובה"ג ל"ג סוף דברי הגמ': דהא מר לא אמר [ליה] [לנכרי] כו'. אלא דלמסקנת הגמ', החילוק הוא בין שבות בישראל עצמו לבין אמירה לנכרי. דבזהא הוי שבות דהישראל בעצמו עושה מעשה, ולכן לא התירו אף במקום מצוה. משא"כ באמירה לנכרי, דאין הישראל עושה מעשה רק אמירה, בזה מותר לצורך מצוה. וז"ש בגמ' שם: ולא שני לך בין שבות דאית ביה מעשה וכו'. [ולג' דידן הו"ל לומר סתמא הא אנא לא אמרי ליה להחם אלא להביא דרך מבו' דהוי שבות דשבות אלא ודאי דעיקר כוונתו לאשמעינן דאפי' לומר לעכו"ם לעשות איסור דאורייתא ג"כ מותר משום דהוי שבות דאין עושה הישראל מעשה — ד"א]. ועיין בפ' ר"א דמילה, שבת קלד ב, ברי"ף שם ופרא"ש שם ס"ב, שהאריכו לדחות את גירסת ופי' בה"ג. ופי' שמש' בעירובין שם, שבשבות דלית ביה מעשה התירו לנכרי לצורך מצוה, היינו רק כשהגוי אינו עושה מעשה. אבל אם הגוי עושה מעשה, אף אם הישראל אינו עושה מעשה, אסור משום דאמירה לנכרי שבות אף לצורך מצוה. ולכן הרי"ף שם והרא"ש שם קיימו הגירסא בערובין, שבפנינו. וכנ"ל בגמ' שם: דהא מר לא אמר כו'. ומ' דמעשה עכו"ם שעשה עפ"י ציווי ישראל, אסור אף במקום מצוה. וזהו שסיים הרמ"א, דרוב הפוסקים חולקים

וכמש"ש בס"י. וכאן — גבי הדלקה — אין חילוק בין חנם או שכר, כנ"ל בס"א ברמ"א, דהואיל והישראל נהנה ממלאכה עצמה בשבת אסור בכל ענין. וכמש"ל בס"ק ב', ג'. ועוד דכ"ש הוא, מהדין שהובא לעיל בס"מ רנ"ב ס"ב, דהא שם נפסק שאם אינו רואה, מותר ליתן בגדיו לכווס נכרי סמוך לחשיכה, אף שיעשה הנכרי המלאכה בשבת. ואם הגוי עשה המלאכה בשבת, מותר לישראל להנות ממנו — לדעת המחבר שם בס"ד. ואפי"ה אם הישראל רואה שהגוי עושה מלאכה צריך למחות. וכ"ש כאן — בהדלקה בבית ישראל — דאמור להניח לגוי להדליק בשביל ישראל, אף אם הגוי עושה מדעתו. ואם הגוי הדליק מעצמו בשביל ישראל, אסור לישראל להנות ממנו, וכמש"ל בס"ק ב'. וא"כ כ"ש בדיננו, שאם רואה שהעכו"ם מדליק, צריך למחות. ואמנם במבטא אמרינן דאין צ"ל לגוי אל תכבה ס"ג, בס"ד, זה רק משום דגוי אדעת' דנפשיה עביר, והיינו כדי לקבל שכר והוי כקצץ. משא"כ כאן בהדלקה דלא מהני קציצה, כנ"ל בס"ק ב' ג', משום שהישראל נהנה מהמלאכה עצמה. וע"פ צריך הישראל למחות בידו. ועיין בהגמ"ר פ"ק דשבת סימן תנ"ב, שהאריך בזה הרבה.

(ח) [בבאה"ג ס"ז כתב: מעובדא דשמואל. והיינו דאיתא בשבת קכב ב: שמואל איקלע לבי אבין תורן אתא ההוא נכרי אדליק שרגא אהדרינהו שמואל לאפיה כיון דחזא דאיתתי שטר וקא קרי אמר אדעתא דנפשיה הוא דאדליק אהדרינהו איהו לאפי' גבי שרגא]. וע"כ כה"ג מייירי שם, מדאדרינהו לאפיה בתחלה. [וכמש"ש הרא"ש בפס"ז ס"ג, וז"ל: וצ"ל דהך עובדא הוה ברוב ישראל או לכל הפחות מחצה על מחצה דאי ברוב נכרים אפי' לא מייתי שטרא וקרי שרי דמסתמא אדעתא דרובא קמדליק ואפי' היכא דהוי רוב ישראל כיון דמוכח דבשביל נכרי הדליקו שרי דנר לאחד נר למאה דדוקא בסתמא אמרינן אדעתא דרובא קמדליק, עכ"ל].

רוב הפוסקים חולקים על סברא זו ועיין לקמן סימן ט"ז ס"ה: ג (יא) אם אומר אדם
לעבדו או לשפחתו לילך עמו והדליקו הנר אע"פ שגם הם צריכים לו אין זה לצורך
האינו יהודי (יב) כיון שעיקר ההליכה בשביל ישראל. הנה: (יג) ומותר לומר לאינו

ביאורי הגר"א

מכירו הוה ואע"פ דעשאו הגוי ניכר נשגל ענינו וכל
שעושה לנכרו אע"פ דרוב ישראל מותר ככל ס"ז מהא
דשמואל ולרנא יל דלכוי מותר ומשום דנר לא' כו' חל
לאחי דאמר שאסור בפניו קשה הא דשמואל ותי' הרשב"א
כיון דרמי נשיא ושר היה עיקר העשיה היתה נשגל

ונגמ' דניטין שם ואף ע"פ דלמירה כו' משום יישוב אי
לא נזרו מ' דמשום מזה אחרת אסור ואף נשגל דשגל
אוסרים וע"ל סי' ט"ז ס"ה: (יא) אם אומר כו'.
דנין טעם דרש"י שלא יהנה ונין טעם דתוס' שלא יחזור
שייך כח: (יב) כיון שעיקר כו'. ומשום והא ר"ב

ברכת אליהו

האחרון בכדי שיעשו". ובין למעם דרש"י — כדי שלא
יהנה — ובין למעם דתוס' — שלא יאמר לנכרי — שייך
כאן. [דכשדולק נר אחת אין נהנה ממלאכת עכו"ם גם לא
חיישינן שיאמר להדליק כיון דאיכא נר דלוק מכבר אבל
בנכבה הראשון איכא ב' הטעמים שלא יהנה (לרש"י)
ושלא יאמר (לתוס') — ד"א].

(יב) ממש בשבת קכב א: והא ר"ג מכירו הוה. דתנן
שם: בכרי שהדליק את הנר משתמש לאורו ישראל ואם
בשביל ישראל אסור וכו' מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו
באין בספינה ועשה נכרי כבש לירד בו וירד בו ר"ג וזקנים.
ובגמ' שם: ת"ר נכרי שליט עשבים מאכיל אחריו ישראל
ואם בשביל ישראל אסור מילא מים להשקות בהמתו משקה
אחריו ישראל ואם בשביל ישראל אסור בד"א שאין מכירו
אבל מכירו אסור וכו' הא ר"ג מכירו הוה אמר אביי שלא
בפניו הוי רבא אמר אפי' תימא בפניו נר לאחד נר למאה.
ואע"פ דבמעשה דר"ג עשאו הגוי ניכר בשביל עצמו, וכל
שעושה הגוי לצרכו, אע"פ דרוב ישראל מותר. וכנ"ל בס"ב
ברמ"א: אם עשה עכו"ם בבית ישראל מדעתו אין הישראל
צריך לצאת אע"פ שנהנה מנר או מן המדורה. וכמש"ש
בסק"ח מהא דשמואל ד, "אהדרניהו איהו אפי' גבי שרגא",
אף שהי' שם רוב ישראל. ואפ"ה אמרינן שם בגמ' בהור"א
דבמכירו אסור בכה"ג, א"כ קשה למה נפסק בס"ב שמותר.
ולרבא י"ל דלכוי מותר משום דנר לאחד נר למאה, ולכן נפסק
בס"ב שמותר אף שיש רוב ישראל. אבל לאביי דאמר
שאסור בפניו, ומעשה דר"ג הוי שלא בפניו. אבל בפניו
אסור — אף בכה"ג ששיך הטעם שגר לאחד נר למאה —
א"כ קשה הא דשמואל הנ"ל. ותי' הרשב"א שם, דשאני
ר"ג, דכיון דרמי נשיא ושר היה עיקר העשיה היתה בשביל
ר"ג. משא"כ ברוב ישראל אם ניכר דלצורך עצמו עשאו,
מותר. כן ס"ל לאביי. [וסיים הרשב"א שם: ומ"מ לפי תי'
זה בעבד ושפחה המביא מים לצרכו ולצורך ישראל אדוניו
אסור דעיקרו משום אדוניו הוא]. ורבא ס"ל כיון דנר לאחד
נר למאה, מיקרי דהגוי עשאו בשביל עצמו. ואף בלעדי
שר"ג היה שם, הרי הגוי היה צריך לירד, והיה עושה כבש.
ולכן אף בכה"ג דר"ג מותר. ומ"מ בעיקרו בשביל ישראל
לי"פ אביי ורבא ולר"ה אמר. ומכאן נלמד דינו של המחבר,
שכיון שהאדון אומר לעבדו או לשפחתו לילך עמו, עיקר
ההליכה היא בשביל אדוניו, וכעין מש"ל בשם הרשב"א
לענין הבאת מים. וזה אסור אף לרבא. [וזהו שדיק המחבר

על סברא זו. והיינו דהר"ף והרא"ש שם ס"ל שגם
בכה"ג אסור משום אמירה לנכרי שבות. ועוד דהקשו בתוס'
בפי"ק דניטין ח ב ד"ה אע"פ, דאם נאמר דבמקום מצוה
מותר לומר לעכו"ם לעשות מעשה, איכ' ל"ל למימר שם
בטורא אחריתא, ליחייב אנכ' אימיה. דאיתא בעירובין סח
א: הוה יגוקא דאישתפוד חמימיה א"ל רבא נישיליה
לאימי' אי צריכא נחים לי נכרי אגב אימיה וכו'. ופירש"י
דהיינו שמחמם ע"י נכרי. וע"כ צ"ל כן, שרק ע"י נכרי
מותר, וכמש"ש רש"י דשם לאחר ז' ימים הי' — כיום
המילה, ו, קי"ל חיה אחר שבעה אפי' אמרה צריכה אני
אין מחללין עליה את השבת אבל עושין לה ע"י ארמאי".
הרי דאמרו שם, שהגוי יחמם לתינוק אגב אמו, אבל לתינוק
עצמו לא. ומ' שאסור לומר לנכרי לעשות מעשה, אף לצורך
מצוה כגון המילה. ועוד הוכיחו לתוס', דהוליא עובדא היא
דוקא בחמם ע"י נכרי, דהרי ע"י ישראל אסור להרבות,
כמש"ש בפי"ק דחולין טו ב, המבשל לחולה בשבת אסור
לבריא גזירה שמא ירבה בשבילו, כנ"ל בסק"ד. ובגירסת
הגמ' שלנו מפורש, "נחים ליה נכרי". ועוד הקשו תוס'
בגמ' דניטין שם. שהגמ' אומרת שמותר לומר לעכו"ם
ליכתוב אונו בשבת, ואע"פ דאמירה לנכרי שבות, משום
יישוב אי' לא נזור רבנן". וכתבו תוס' דרך משום ישוב
א"י התיירו, ומ' דמשום מצוה אחרת אסור לומר לנכרי.
ואף בשבות רשבות אוסרים אמירה לנכרי. וע"ל סימן (שיו)
[ש"ן מ"ה, שהמחבר פסק שם: דבר שאינו מלאכה ואינו
אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר
לעכו"ם לעשותו בשבת והוא שיהי' שם מקצת חולי או
יהי' צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה וכו'. הרי דבלי
הטעם של צורך מצוה, אסורה אמירה לנכרי גם בשבות
דשבות. ועמש"ש ס"ק י"ג י"ד.

(יא) [בדפוס השו"ע גנדס ס"ק זה על דברי המחבר
בס"ג: אם אומר וכו'. וכתב הד"א שזו ט"ס, וצ"ל על
דברי המחבר בס"ד: אם יש נר וכו'. ונ"ל שאמנם כן
הוא. ודברי רבנו שבס"ק זה צ"ל בסוף סק"ד שבסעיף
ד'. דאיתא בבב"ב כד ב: נכרי שהביא דורון לישראל
ביו"ט אם יש מאוזה המין במחבר אסור ולערב גמי אסורין
בכדי שיעשו וכו'. וכתב רש"י בד"ה ולערב, דהטעם הוא
כדי שלא יהנה ממלאכת יו"ט. ותוס' שם ד"ה ולערב
חולקים על רש"י, ופירשו בשם ר"י דהטעם הוא, שמא
יאמר לנכרי לך ולקט ומוזה הטעם אסורים עד מוצאי יו"ט

באר הגולה

ט. שם והתרחות
והנדרכי צ"ק:
י. הגהות מרדכי נס
תשנת ר' ישראל
והנתי"ל פ"ו ונס
ר' י"ט ושאר פוסקים.

יהודי לילך עמו ליטול נר דלוק כנר: הו"ל וליטול רק טלטול הנר נעלמה (רבי ירוחם נ"י)
ח"נ והגהות מרדכי פ"ק דשנת והגהות מיימוני פ"ו): ד (יד) ט א"ס יש נר בבית ישראל ובא
אינו יהודי והדליק נר אחר מותר להשתמש לאורו בעוד נר ראשון דולק אבל לאחר
שיכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני וכן אם נתן שמן בנר הדולק מותר
להשתמש עד כדי שיכלה השמן שהיה בו כבר ואח"כ אסור. הגה: (טו) ומותר למחות
צאינו יהודי שאל להדליק נר או להוסיף שמן (טור): ה (טז) בארצות קרות מותר

ביאורי הגר"א

ויש היתר על ידי טלטול מן הנר ועמ"ל: (יד) אם
יש כו' וכן כו'. מדמתינן שם קכ"ז ח' (וקכ"ח)
[וקכ"ח] ח' וז"ל כ"ד ז' ככדי שיעשו חלמה שכל
שאינו נהנה נמנה לעיניו שזאיסור נעשה מותר ליהנות
נמנה וכמש"ל סי' רנ"ג ס"א: (טו) ומותר למחות.
עמ"ל: (טז) בארצות. שנת קכ"ט ח' ופ"י צונקס

ברכת אליהו

טלטול מותר, כיון דיש היתר ע"י טלטול מן הנר. משא"כ
בשאר איסור דרבנן, אסור לצוות לגוי. ועמ"ל².

(יד) מדמתינן — בשבת קכ"ב א' ושם קנ"א א' לגבי
מרחץ המרחצות בשבת בעיר שרובה ישראל ובכניזה נר ב
לגבי נכרי שהביא דורון, כנ"ל בסק"א — בכדי שיעשו,
אלמא שכל שהישראל אינו נהנה ממנה, אע"כ שהדבר
באיסור נעשה, מותר ליחנות ממנה. וכמש"ל בסימן רנ"ג
ס"א ברמ"א: ואם מצטמק ורע לו מותר שהר"ל לא נהנה
מן האיסור. וכמש"ש בסקכ"ח, והו"ה כאן שמותר להשתמש
לאור שהדליק הגוי מאחר שאינו נהנה ממעשה הגוי.

(טו) עמ"ל. [דברי הג"ה כאן הם מדברי הטור, שכתב:
ויכול למחות בו שלא ידליק הנר ושלא ליתן בו שמן.
והב"י והב"ח ובחידושי הגהות אות א' התקשו מהו חידושו
של הטור בזה. וראה מש"ש בזה. והט"ז בסק"ה תירץ
ע"ז: ונראה דכ"כ (הטור) משום דאיתא במשנה עכו"ם
שבא לכבות א"א לו כבה ואל תכבה ויש לטעון דהאי
אין אומרים לו קאי גם על אל תכבה דיש איסור וה"א
טעמא כיון שא"ל אל תכבה הו"ל כאומר תבעיר קמ"ל דהאי
אין אומרים לו הוא דרך איסור לענין כבה ולענין אל
תכבה פ"י אין אתה צריך לומר לו אל תכבה, עכ"ל.

(טז) שבת קכ"ט א': כל צרכי חולה נעשין ע"י ארמאי
בשבת. ואמנם שם מוזכר, "חולה", אולם אפילו במקום
צערא לבד, לא גזרו רבנן. במש"ש ק"א: המפנים מורסא
בשבת כו' אם להוציא ממנה לחה פטור (ומותר דאין כאן
תיקון ורבנן נמי לא גזרו בה שבות משום צערא —
רש"י). ועמ"ש בתוס' ד"ה וממאי, שכתבו: דמייירי אפילו
וראי חביל ומשום שאינה צריכה לגופה שרי. ובפ"ה דכתובות

ר"ג ורנ"ל ס"ל כיון דנר לאחר כו' עשאו צביל עמנו
ומימינן עיקרו צביל ישראל ל"פ חז"י ורנ"ל ור"ה אסור:
(יג) ומותר. לפי ר"ת שם ד"ה משקה ואורית מדיקט
בהמתו כו' וכתב שזכירו לכתחילה מותר והגיהו רח"י
והדגור"י ק"נ ז' מותר לומר לכרך פלוני כו' וכמש"ל סי'
שכ"ה סי' י"ג ותירין כו' וז"ש רק טלטול כו' ור"ל

כיון שעיקר הילוכו בשביל ישראל דהאי טעמא נצרך לרבא
דהלכה כמותו ולדידיה אם לא היה עיקר ההליכה בשביל
האדון היה שרי דנר לאחר כמו בר"ג הנ"ל — דמשק
אליעזר].

(יג) לפיר' בשבת קכ"ב א' ד"ה משקה. דאיתא בגמ'
שם: מילא (נכרי) מים להשקות בהמתו משקה אחריו
ישראל ואם בשביל ישראל אסור. וכתבו תוס' שם: (ו) אומר
ר"ת מדיקט בהמתו ולא נקט מילא מים לעצמו דווקא
להשקות בהמתו אסור משום שלא היה יכול להביאה לתוך
הבור אבל הוא עצמו שרי דמטפס ועולה מטפס ויורד וכיון
שיכול ליכנס לתוך הבור ולשתות לא אסור לו בשביל
שמילא אותם נכרי. ובתוס' מוזכר רק שבכ"ה מותר לישראל
עצמו לשתות מים שמילא אותם נכרי. וכתב במרדכי פ"ק
דשבת סימן רנ"ב בהגה"ה בשם התוס', שאפי' לכתחילה
מותר לומר לנכרי תביא נר הדולק. והביאו ראייה מדאמרין
שם ק"ב: אמר שמואל מותר לאדם לומר לחבירו לכרך
פלוני אני הולך למחר שאם יש בורגנין (מע' אמה לע'
אמה — רש"י) הולך (אפי' בשבת שהכל חשוב כעיר אחת
— רש"י). וכתבו תוס' שם ד"ה לכרך: וצ"ל דלא נקט
שמואל דוקא לכרך פלוני אני הולך דהו"ה לחבירו יכול
לומר לך לי לכרך פלוני למחר. וכמש"ל סימן שכ"ה סי'
ברמ"א — גבי מים שמביא עכו"ם: — ויש מקילין ואומרים
דאף אם הובא דרך רה"ר לצורך ישראל מותר לאדם לשתות
מהם הואיל ואפשר לילך לשם ולשתות ויש מתירין אף
לכתחלה. ועמ"ש בסקל"ו. ולהכי גם כאן מותר לומר לעובד
כוכבים לילך עמו ליטול נר דלוק וכו'. ורא"ה המחבר:
הואיל ואינו עושה רק טלטול הנר בעלמא. ור"ל שרק

המובא בפנים. ולא הביא שלר"ת. אפי' לכתחילה מותר. וכנראה
שלוה כיוון רבנו בכתבו. ועמ"ל, שבפנינו ליתא כן בהגמ"י,
אבל המ"א הביא כן בשמו.

וגם מ"ש רבנו. והביאו ראה מדאמרין כו', לא מצאתי.
ובדפוסים השו"ע צוין מקור דין זה גם לרבנו ירוחם נתיב י"ב
ח"ב. ודין זה ליתא שם. ושם בחי"ב הביא כלשון התוס'
שבפנינו. וליתא שם שאפי' לכתחילה מותר לומר לנכרי.

2 המ"א בסק"א כתב בשם הג"מ, וז"ל: ר"ת התיר לומר
לעכו"ם תביא נר הדולק דהא טלטול הנר אינו אסור אלא
משום דהוי מוקצה ושרי בטלטול מן הצד וכיון דאי בעי ישראל
מטלטל בהיתר אי שקיל ליה עובד גילולים באיסור לית לן
בה. אבל אסור שידליקנה עובד גילולים שהרי דבר זה אין
ישראל יכול לעשותו וגם בדבר זה יש צד היתר והא אי בעי
ישראל מצו לאתויי בלא נר וכו', עכ"ל. ובפנינו בהגמ"י פ"ו
דשבת הלכה ג' אות ה' הביא לשון ר"ת כעין מ"ש בתוס'

באר הגולה

* תשלום דמי תלכת
האינו יהודי נעז
ישראל נסי' שכ"ה
ודמי אמירה לאינו
יהודי נסי' ש"ז וסיוון
של"ח ודון שנית
הענד נסי' ש"ח
א שנת ה"כ (וכרני)
[וכרנ] לפי רש"י.

לאינו יהודי לעשות מדורה בשביל הקטנים ומותרים הגדולים להתחמם בו ואפילו בשביל הגדולים מותר אם הקור גדול שהכל חולים אצל הקור ולא כאותם שנוהגים היתר אע"פ שאין הקור גדול ביום ההוא * :

רעז שלא לגרום כיבוי הנר. רבו ה' סעיפים

א א נר שמונה אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת (א) (כדרכו) (רמב"ם פ"ה ומרדכי

ביאורי הגר"א

כו' ומפ"ד דיבמות חנא שאל כו' ומוקמי לה נעזר של רעז ונפ"ד דיריט למחל עינא מנכרי ופי' דשנת ונכנין גחלים של מתכות כו' הלי קון נריה כו' ופי' דיומא מטילין עששיות של ברזל כו' ועל כולן יש להשיב עליהן

נעזר לנר כו"ש שם ק"ז ח' וע"ש בתוס' ד"ה ומומח' ונפ"ה דכתובות ס' ח' תניא ר' מרינוס כו' וע"ש בתוס' ד"ה גונא ח' ועיין בהגמ"ר פ"ק דשנת ס' ק"ז שהאריך בנלוות הרבה מו"ש צ"ל דפסחים הכל חולין

ברכת אליהו

ק"ז ברה"ר מוליכו פחות פחות מד' אמות ובכרמלית אפי' טובא. [ואף דשם אין ידוע כלל אם בבירור יוקו שם אפי' כיון דאפשר לבא לידי נזק לא גזרו רבנן שבות ע"י עצמו כ"ש כאן ע"י אמירה לעובר כוכבים בשביל צערא דקרייתא — ד"א]. ובהגמ"ר שם הוכיח עוד, מ"ש בפ"ג דיומא. דתנן שם לא ב: אם היה כהן זקן או איסטניס מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתו. ובגמ' שם לד ב: תניא א"ר יהודה עששיות של ברזל היו מחממין מערב יוה"כ"פ ומטילין לתוך צונן כדי שתפיג צינתו והלא מצרף אמר רב ביבי שלא הגיע לצירוף אביי אמר אפי' תימא שהגיע לצירוף דבר שאין מתכוין מותר. וז"ל הגמ"ר שם: דאן אפילו מעשה שרי בכבוי גחלת של מתכת בשביל צער כהן גדול אם היה חולה או זקן או אסטניס מטילין עששיות של ברזל בתוכו והכל איסטניסין אצל הקור ומותר להתחמם ויהיה חלקי מהמתחממים ולא מהפורשים והמתחממים יתענגו על רוב שלום. ועל כל הראיות הג"ל יש להשיב עליהן. [דבגונא הוי חולה והא דיונקים מבהמה הוא דוקא ביו"ט אבל לא בשבת והא דק"ק ברה"ר משום סכנה נפשות לרבים והא דכהן גדול ביוה"כ"פ משום דאין שבות במקדש או משום דבאין מכיון לא גזרו רבנן כמ"ש ברש"י שם — ד"א]. אבל הראיה ממה שהתירו להפסיק מרש"א, ראייה גמורה היא. [דמזה ודאי לא יבוא לידי סכנה ורק צערא ואפ"ה לא גזרו רבנן אף ע"י עצמו אף דמפרק כלאחר יד — ד"א]. וכן ראייה גמורה, מהא דתנן בשבת קכב ב: כל הכלים ניטלים בשבת כו' מחט של יד ליטול בו את הקוק. ושם קז א הביאה הגמ' משנה זו. וכתב רש"י שם ד"ה ליטול: והיינו דומיא דלחה דמצער ליה ואינו חושש אם יסתם מיד וכו'. [אף דיצא דם והוי מפרק כלאחר יד וכ"ש דבשביל צערא יש להתיר אמירה לעכו"ם — ד"א].

רעז (א) עמ"א סק"א [שכתב: ג"ל דט"ס הוא דאע"פ שפוחח בנחת מ"מ הרוח מנשב ואסור והג"ה זו צ"ל בסוף הסעיף כשקבוע בדלת עצמה וכו' אסור לפתוח ולנעלו כדרכו אבל בנחת שרי וכו"מ בד"מ שהביא מהמרדכי ע"ש וכ"כ הב"ח וכו"מ בגמ' דף מ"ו ע"ב דשרי לטלטל הנר ולא אמרי' שמקרב השמן לנר או מרחיקו ואין איסור אלא

ס א: תניא רבי מרינוס אומר גונא (המילל מכאב לבו — רש"י) יונק חלב בשבת מ"ט יונק מפרק כלאחר יד ובמקום צערא לא גזרו רבנן. וע"ש בתוס' ד"ה גונא יונק, שכתבו: לאו בשיש בו סכנה איירי דא"כ מאי איריא משום דהוי מפרק כלאחר יד אפילו הוי מלאכה דאורייתא שרי במקום סכנה וכו' והכא בצער של חולי שהוא קרוב לסכנה ובשבת לא גזרו. ועיין בהגמ"ר פ"ק דשבת סימן ק"ו [בפנינו בסימן תני"ב] שהאריך בראיות הרבה לדין זה. והוכיח כן, מ"ש בפ"ו דפסחים סט א: הכל חולין הן אצל המילה. וז"ל שם: (דחולה שאין בו סכנה אומרים לנכרי ועושה) וכן הכל חולים אצל קור ואם אין ממש חולים מצטערין הן לכל הפחות, עכ"ל. ומפ"ד [צ"ל: ומפ"ד — ד"א] דיבמות. דאיתא שם קיד א: אבא שאל אומר גוהגין היינו שיונקים מבהמה טהורה ביו"ט היכי דמי אי דאיכא סכנה אפי' בשבת נמי ואי דליכא סכנה אפי' ביו"ט אסור לא צריכא דאיכא צערא וקסבר מפרק כלאחר יד הוא שבת דאיסור סקילה גזרו רבנן יו"ט דאיסור לאו לא גזרו ביה רבנן. הרי דהתירו איסור דרבנן משום צער ואף ע"י מעשה, וכ"ש כאן שמותרת אמירה לנכרי דהוי שבות שאין בו מעשה. וכנ"ל בסק"ט, דשבות של אמירה לנכרי קיל משבות שישראל עצמו עושה. ומוקמי לה בצער של רעב. [ופירש הד"א: והא דאיתא שם דדוקא ביו"ט התירו דאיסור לאו לא גזרו אבל בשבת באיסור סקילה גזרו כבר כת' התוס' בכתובות ס' א דשאני צערא דרעב מצערא דגונא דקרוב לחולה ע"ש וזה כוונת רבינו שכתב ומוקמי לה בצער של רעב].

וכפ"כ דיריט למכחל עינא מנכרי. דאיתא בבבצה כב א: אמירא שרי למכחל עינא מנכרי בשבתא איכא דאמרי אמירא גופיה כחל עינא מנכרי בשבתא. וכתב בהגמ"ר הג"ל: ואין להחמיר במקום צער שהרי גם מיכחל עינא בשבת מנכרי אע"פ שישראל עצמו עיניו ופוחח אמריגן מסייע אין בו ממש ושרי כ"ש הכא דלא נגע ולא עביר אפי' עקימת פה. וכן יש להוכיח מפ"ג דשבת מכבין גחלים של מתכות כו' הדי קין בריה כו'. דאיתא שם מב א: והאמר שמואל מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים וכו' אמר רבינא הלכך (כיון דאמרת לא גזרו שבות דכיבוי מתכת במקום נזקא דרבים — רש"י)

באר הגולה

ב' הר"ח"ג נ"ס פ'
ר"ח וכו' רמ"ס
נפ"ה.
ג' ש"ס נ"ס ר"י והת'
ס.
ד' ש"ס נ"ס וכו' וכו'.
ה' ש"ס נ"ס וכו'.

פרק כ"ז ונ"י נ"ס ס"ג) ש"א יכבנו הרוח (ב) (לצל לנעול הדלת כנגדו מותר) (ח"ה ס'
נ"ט) והיה צחלון שנגד הנר שעל השלחן (ומדכי פכ"ז ונ"י נ"ס תוספות וטור) ב ואם הוא
קבוע בכותל באחורי הדלת אסור לפתוח הדלת (ג) ולנעלו (ד) כדרכו ש"א תהא
הדלת נוקשת עליו ותכבנו אלא פותח ונועל בנחת ג ואם הוא קבוע בדלת עצמו
שפתיחתו ונעילתו מקרב השמן לנר או מרחיקו ממנו אסור לפתחו ולנעלו. הנה:
(ה) וזנר של עשור מותר לפתוח ולנעול א"ע"פ שהוא קבוע בדלת (נ"י): ב ד אסור לפתוח
הדלת כנגד המדורה ה שהיא קרובה קצת אל הדלת (ה*) ואפילו אין שם אלא רוח

ביאורי הגר"א

לצל ר"ה מונה שהתירו לנפוס מורסא וליטול את הקון: כ' על הרמב"ם פ"י ה"ח והרמב"ם כ' ג"כ ולנעול
רעז (א) כדרכו. ע"מ: (ב) אבל לנעול. תוס'
ד"ה פותח ע"מ: (ג) ולנעול כדרכו. כ' ע"פ המ"מ
כדרכו כו' לנעול הרמב"ם מפ' כפי' תוס' וע"מ: סק"ד:
(ד) כדרכו. הרמב"ם והוא לשון גמ': (ה) ובנר.

ברכת אליהו

וא"כ אי אפשר לומר שהרמב"ם מפרש כפיר"ה. שהרי
הרמב"ם כתב ג"כ שאסור, לנעול כדרכו וכו'. אבל הרמב"ם
מפרש כפי' תוס' שם ד"ה פותח, שהנר תקוע באחורי הדלת,
ובכח"ז אסורה בין פתיחתה ובין נעילתה, וכמש"ש התוס'
הנ"ל בס"ב, ש"ע"י כן מתנגד הנר ומתרחק השמן מן
השלהבת או מתקרב והוא מכבה או מבעיר. וע"מ: פק"י
[שגם הוא הביא שכאשר הנר קבוע בכותל שמאחורי הדלת
מותר לנעול. וסיים שם: והרמב"ם מיידי כשקובע בדלת
עצמה ודעת הרב"ז צ"ע. ועיין גם בט"ז סק"א ובפמ"ג].
(ד) הרמב"ם והוא לשון נמרא. [מ"ש המחבר, כדרכו,
הוא מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"ז. והוא לשון הגמ'
בשבת קכ ב, הנ"ל בסק"א. וכפי מ"ש בסק"ג, הרמב"ם
מפרש דמיידי שהנר קבוע בדלת עצמה, והאיסור הוא משום
דכשפותח או נועל הדלת יתנגד הנר. ולכן האיסור הוא
רק, כדרכו, אבל מותר לפתוח או לנעול הדלת בנחת,
מפני ש"ע"י אין מתנגד הנר, וכמש"ל בסק"א. והמחבר
כתב, כדרכו, גם כאשר הנר קבוע בכותל מאחורי הדלת.
וזה ע"פ מ"ש בב"י דלפיר"ה — דמיידי שהנר קבוע
בכותל מאחורי הדלת — לא מיתסר אלא כדרכו].

(ה) כן מוכח מפ"ב [צ"ל: מ"ג — ד"א]. מהא דנר
ע"ג טבלא שנוער את הטבלא והנר נופל, א"ע"פ ש"ע"י כך
יכבה את הנר. וכמש"ש בהג"מ פ"ה מהל' שבת ה"י"ז אות
צ': ואין לומר כשהוא פותח ונועל מטה השמן או השערה
אל הפתילה או ממנה ונמצא מכבה או מבעיר הלא לקמן
בסוף פירקא לא אסרינן שמן שבנר בשעה שהוא דולק
מהאי טעמא אלא משום דהוי בסיס לדבר האסור ובפרק כל
כתבי נמי אמרינן גר ש"ע"ג טבלא מנער הטבלא והיא
נופלת ואם כבתה כבתה שמטה השמן לפניו או לאחריו
ונמצא מכבה או מבעיר דלא שייך כה"ג מכבה או מבעיר
ואפי' אי שייך דבר שאין מתכוין מותר דלא פסיק רישיה
הוא. [וע"ט"ז סק"ג].

(ה*) גמ' בשבת קכ ב: אמר רב יהודה פותח אדם דלת
כנגד מדורה בשבת לייט עלה אביי במאי עסקינן אילימא
ברוח מצויה מאי טעמא דמאן דאסר אי ברוח שאינה מצויה
מ"ט דמאן דשרי לעולם ברוח מצויה מר סבר גזרינן ומר
סבר לא גזרינן. והלכת כאביי.

משום דהוי בסיס לד"א ובדלת לא שייך בסיס דבטלה לגבי
הבית וכמ"ש הג"מ וכ"מ בב"י שכתב דלפי' ר"ת לא מיתסר
אלא כדרכו משמע דלפי' רש"י אפי' שלא כדרכו אסור,
עכ"ל. ומ"ש שאם הנר קבוע בדלת עצמה מותר לפתוח
בנחת, זה לא כדברי הט"ז בסק"ב. שהט"ז ל"ג בסוף הסעיף
„כדרכו“. ועפ"י כתב שם: מ' דבזה לא מהני פתיחה
ונעילה בנחת כיון שהוא בדלת עצמה בקלות יתנגד קצת
ויקרב או ירחיק השמן].

(ב) תוס' בשבת קכ ב ד"ה פותח. ע"ש בתשובת ת"ה
סימן נ"ט. [דאיתא בגמ' שם: תנא נר שאחורי הדלת פותח
ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה לייט עלה רב וכו'. והתוס'
שם מפרשים דמיידי שהנר קבוע בדלת עצמה. וכתבו שם:
א"ע"פ ש"ע"י כן מתנגד הנר ומתרחק השמן מן השלהבת או
מתקרב והוא מכבה או מבעיר אבל אין לפרש משום כיבוי
דרוח דאחורי הדלת ליכא רוח ועוד דא"כ הוה ליה למימר
פותח אדם דלת כנגד הנר כדקאמר בסמוך כנגד המדורה
ועוד דתינח פותח נועל מאי איסורא איכא וכו'. ומפני
התוס' הוכיח ת"ה שבכח"ג — שהנר אחורי הדלת והאיסור
הוא ש"א תכבה הרוח, מודה רב לתנא דנעילה שרי משום
דלא פסיק רישיה הוא ולא לייט אלא אפותח משום דהוה
פסיק רישיה — לשון התה"ד שם].

(ג) [בסק"ב הבאנו דברי הגמ' בשבת קכ ב. והבאנו שם
פי' התוס' שמפרשים דמיידי שהנר קבוע בדלת עצמה,
ובכח"ג אליבא דרב אסור גם לנעול. וברא"ש שם פט"ז
ס"ט הביא פיר"ה דמיידי שהנר קבוע בכותל שכנגד הדלת,
והטעם דלייט עלה רב משום ד,כשפותח הדלת נוקש בכותל
ואיכא למיחש ש"א יכבה הנר. ולפירוש זה אסורה רק
פתיחת הדלת ולא נעילתה, מפני שאין חשש שיכבה את
הנר מהקשת הדלת. ורק בפתיחה — שהדלת נוקשת על
הנר — יש חשש של כיבוי. ומ"ש המחבר, „ולנעול:
כדרכו“, הוא מדברי הרמב"ם בהל' שבת פ"ה ה"י"ז:
נר שאחורי הדלת אסור לפתוח הדלת ולנעול כדרכו מפני
שהוא מכבהו אלא יזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל].
וכתב כן המחבר ע"פ המ"מ שם שכתב על הרמב"ם פי'
הר"ח הנ"ל, דמיידי שהנר קבוע אחורי הדלת. ברם לעיל
כת' שלפיר"ה ואיסור הוא רק בפתיחת הדלת ולא בנעילתה,

באר הגולה

ו שם נגמרה.
ז תו' והרא"ש והר"ן
שם והמגיד שם י"ג.
ח שם נגמרה.
פ שנת מ"ה.
י שם נמשנה קכ"ה.

מצויה (ו) אבל אם היה פתוח כנגדה מותר לסגרו ואין בו משום מכבה: ג ו שכח
נר על הטבלא מנער את הטבלא והוא נופל (ז) אפי' אם הוא דולק רק שלא יכוין
לכבותו. הגה: (ח) וטוב לעשות על ידי אינו יהודי נמקום שאינו צריך כיכ (כל נו) (ט) ובלבד
שיהא נר של שיעור וכיוצא בו (י) או שלא יהא בו שמן (יא) אבל אם יש בו שמן
אי אפשר שלא יקרבונו אל הפתילה ונמצא מבעיר ה ואם הניחו עליה מדעת אסור
לנערה שהרי הטבלא היא בסיס (פירוש דבר הנושא דבר אחר תרגום אלת כנו וית נסיסיה)
לדבר האיסור. הגה: (יב) ומכל מקום מותר ליגע בטבלא האיל ואינו מטלטל הכר והוא הדין
שיותר ליגע במנורה שצנית הכנסת והנרות דולקות עליו ונלכד שלא יענענה (תרדכי פכ"ג):
ד ו מותר להניח נר של שבת מבעוד יום ע"ג אילן וידלק שם בשבת דליכא למיחש
דלכשיכבה לשקליה מיניה ונמצא משתמש במחובר אבל אין מניחין נר של יום על
גבי אילן דשקיל ומנח ליה ונמצא משתמש באילן: ה ו מותר לכפות קערה על
גבי הנר בשבת כדי שלא יאחז האור בקורה:

ביאורי הגר"א

נשל שמן ע"ש והוא דולק לדעת תוס' והפוסקים חלל
לדעת רמ"א והערוך מותר בכל ענין דפיר' דלא ניהא ל'י'
דהשמן הולך לאיבוד הנמיר שם: (י) או. תוס' ורא"ש
שם דלא כערוך ועיין סימן שכ"א סימ' א. אבל.
ירושלמי ה"ל ותוס' שם: (יב) ומימ' מותר כו' והיה
כו' ובלבד כו'. ע"ל סי' רס"ה סיג וכמ"ס סכין ומדיחין:

כן מוכח מס"ס מהא דנר ע"ג טבלא וכמ"ס נהג"מ:
(ה') ואפי' גמ' שם: (ו) אבל. תוס' ה"ל וכמ'
גמ' דלא הזכיר אלא פותח: (ז) אפי' אם. רש"י
שם וכי"ה גמ' דלא כמ"ס בירושלמי: (ח) וטוב
לעשות. כיון שהירושלמי אסור דולק: (ט) ובלבד.
כן תי' נהג"מ פ"ג דנמר' שלנו נשל שיעור וירושלמי

ברכת אליהו

וזה דקא לדעת תוס' בכתובות ו א ד"ה האי והפוסקים
דס"ל דגם פסיק רישיה דלא ניתא ליה אסור. אבל לדעת
רמ"א המוכר בתוס' שם והערוך בערך סבר ובערך פסק,
מותר בכל ענין. דהא דאסרינן בפסיק רישיה הוא רק
בדניחא ליה, אבל הכא כיון דהוא פסיק רישיה דלא ניהא
ליה, דהשמן הולך לאיבוד מותר לנער אפי' נר דלוק של
שמן — הנמיר שם פט"ו סימן ת"ס.

(י) תוס' בשבת קכ ב ד"ה מנער: אומר ר"י דמיירי
דליכא שמן בנר דאי איכא שמן חייב שהרי שופך ממנו
והוא כמסתפק ממנו דחייב משום מכבה כדאמר בפ"ב
דביצה (כב ב). וכן הביא הרא"ש שם פט"ו ס"ט בשם ר"י.
דלא כערוך ערך סבר וערך פסק, ה"ל בסק"ט, דס"ל דאף
בש שמן הוא פסיק רישיה דלא ניתא ליה ושרי. ועיין
סימן שבי"א (ט"ס וצ"ל: ש"כ) מע"ף י"ח. ושם הביא המחבר
ב' הדעות לענין פסיק רישיה דלא ניתא ליה. ועמ"ש
בס"ק כ"ו, כ"ז.

(יא) ירושלמי דשבת פ"ג ה"ו, ה"ל בס"ק ז', ח', דמוקי
— הא דאמרו בשבת קכ ב: נר שע"ג טבלא מנער
הטבלא וכו' — בנר שאינו דולק. ותוס' שם בד"ה מנער
הביאו דברי הירושלמי, וכתבו שם בשם ר"י דגמ' דידן
מיירי דליכא שמן בנר, ובס"ק הביאנו דברי התוס'.

(יב) ע"ל סימן רפ"ה פ"ג בהג"ה: ואסור ליגע בנר דולק
כשהוא חלוי אע"פ שאינו מטלטל ואין בו משום מוקצה
בנגיעה מ"מ אסור פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה. ועמ"ש
בס"ק ב', ג'. ובמ"ש במשנה בשבת קנא א: עושין כל
צרכי המת פכין ומדיחין אותו ובלבד שלא יזין בו אבר.

(ו) תוס' בשבת קכ ב ד"ה פותח, ה"ל בס"ק ב, דמחמת
הרוח האיסור הוא רק בפתיחת הדלת ולא בנעילתה. וכי"ס
נבמ' שם: אמר רב יהודה פותח אדם דלת כנגד המדורה
בשבת לייט עלה אביי וכו'. הרי דלא הזכיר ר' יהודה שם
אלא פותח, וע"ז פליג אביי וסובר שאסור. [מפני שהרוח
המנשב גורם להבעיר המדורה יותר — לשון המשנה ברורה
בסק"ט]. אבל נעילה מותר גם לאביי.

(ז, ח) שבת קכ ב: נר שע"ג טבלא מנער את הטבלא והיא
נופלת ואם כבתה כבתה. וכת' רש"י שם בד"ה נר: דולק.
וכי"ה נבמ', ואם כבתה כבתה, מ' דאיירי בנר דולק. וזה
דלא כמ"ס בירושלמי שם פ"ג ה"ו, והביאו תוס' שם ד"ה
מנער. וז"ל התוס': וביירושלמי מוקי לה בנר שכבה ולא
קתני בהך ברייתא ואם כבתה כבתה ואתא לאשמועינן
היתר טלטול ע"י גיעור לר' יהודה דאסר טלטול בנר שכבה
וכו'. ולכן סיים בהג"ה, וטוב לעשות ע"י א"י וכו', כיון
שהירושלמי אסור בדולק.

(ט) [בס"ק ז', ח' הביאנו דברי הגמ' בשבת קכ ב: נר
שע"ג טבלא וכו' וכת' שם שהירושלמי אסור בנר דולק.
ומה שחילק המחבר בין שיעור לשמן], כן תי' בהג"מ פ"ג
[הובא בב"י, ובפנינו ליתא] דגמ' שלנו בשל שיעור, ולכן
מותר אף בנר דולק. והירושלמי — שאסור בנר דולק —
מיירי בשל שמן. ואסור משום שהוא פסיק רישיה, [דאי
אפשר שלא יקרבונו אל הפתילה או ירחקנו מן הפתילה
ונמצא מבעיר או מכבה]. ע"ש. ואע"ג דהוא פסיק רישיה
דלא ניתא ליה, דלא מהני ליה מידי בההוא הבערה, וגם
בכיווי לא ניתא ליה דהשמן הולך לאיבוד, אפ"ה אסור.

באר הגולה

א שנת כ"ט ו'.
א שנת מ"ד וזכרני
מחיר הרי"ף ורמ"ע
סס ורמז"ס פכ"ה.
ב סס כת"ק רמז"ס
פ"ה.
ג וכן נראה מדברי
הרמב"ם נפכ"ה
והדברי ר"י נח"צ
ומדברי הר"ס והגהה
אשרי פ"ג דשנת.
ד מדרכי סס והאגור
נכס ר' ישעיה.

רעח שיכול לכבות הנר בשביל החולה. ובו סעיף אחד

א א מותר לכבות הנר בשביל שיישן החולה שיש בו סכנה :

רעט דיני טלטול הנר בשבת. ובו ז' סעיפים

א (א) א נר שהדליקו בו באותו שבת (ב) אף על פי שכבה אסור לטלטלו (ג) ב וכן מותר
השמן שבנר שהדליקו בו באותו שבת אסור לטלטלו ולהסתפק ממנו באותו שבת :
ב (ד) ג נר זה שאמרנו שאסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ולצורך מקומו אסור ד ויש

ביאורי הגר"א

גופו ומקומו דנלחיה אף ר"ש מודה כוונ שזכיתו תוס' שס
ליו ח' דיה הא ר"ש כו' ועשה וכ"כ בהג"א פ"ג ד"ה
ודוקא לצורך כו' ע"ש ועוד מדרי"ש דלומר חוץ מן הנר
הדולק ע"כ אף לצורך גופו ומקומו כמש"ס הנח לנר כו'

רעט (א) נר. קי"ז ח': (ב) אע"פ. שס ושס :
(ג) וכן. רי"ף נפ"ס מהניל: (ד) נר זה (וי"א)
[כו' ויש מי שהתיר]. כוונ מלאכתו לאיסור קצ"ג וקכ"ד
וס' הראשונה הוכיחו וזה להיפך דע"כ פלוגתייהו לצורך

ברכת אליהו

הוא דשרי אבל מחמה לצל, מודה ר"ש דאסור וכו'. ועשייה,
שהתוס' הביאו כמה ראיות לדבריהם. ולהלכה — דלא
קי"ל כר"ש במקצה מחמת איסור, וכן"ל בסק"ב — אף
לצורך גופו ומקומו אסור. וכ"כ בהג"א שם פ"ג ס"כ רי"ה
ודוקא לצורך כו', ע"ש. שעל הברייתא בשבת מד א —
הנ"ל בסק"ב — : ר"מ אומר כל הנרות מטלטלין חוץ מן
הנר שהדליקו בו בשבת — כתב הג"א : ודוקא לצורך גופו
או לצורך מקומו אבל לצורך לשומרו או מחמה לצל אסור
כדפרישית לעיל גבי שופר וא"כ הדליקו עליו בשבת אפי'
לצורך גופו ומקומו אסור. ועוד מדרי"ש שם הנ"ל, דפליג
על ר"מ, ואומר, "חוץ מן הנר הדולק בשבת", ע"כ אף
לצורך גופו ומקומו אסור. כמש"ש מז א — אליבא דר"ש :
הנה לנר שמן ופתילה הואיל דנעשה בסיס לדבר האסור.
וע"כ בבסיס לדבר האסור, אפי' בכה"ג — לצורך גופו
ומקומו — אסור, כמש"ש קמב ב במשנה : מעות שעל
הכר מנער את הכר והן נופלות. ובגמ' שם : אמר רב חייה
בר אשי אמר רב לא שנו (דמנער — רש"י) אלא בשוכח
אבל במניח נעשה בסיס לדבר האסור (נעשה הכר בסיס
למעות ואף הכר אסור בטלטול — רש"י) אמר רבה בר בר
חנה אמר ר' יוחנן לא שנו (דמנערה ואינו מטלטלה בעודן
עליה — רש"י) אלא לצורך גופו (של כר לשכב עליו הלכך
בניעור סגי' ושדי ליה באתרייהו — רש"י) וכו'. וכמו
שנ"ש — שמתיר בנר הדולק — הוא אף לצורך גופו,
גם לר"מ — שאוסר בנר שהדליקו — הוא אף בצריך
לגופו. ועב"י. [ושם כתב שכן נראה מדברי הראשונים
שצויינו בבה"א סק"ג. וסיים : וטעמא משום דכלי שמלאכתו
לאיסור לא איתקצאי לבין השמשות שהרי היה מותר לטלטלו
לצורך גופו ולצורך מקומו אבל נר שהדליקו בו בין
השמשות היה אסור לטלטלו כלל לצורך גופו ומקומו
דבעודו דולק פשיטא דאסור לטלטלו בכל גוונא כדאמרין
בפ' נוטל (קמב ב) במניח אבן ע"פ החבית ומעות על הכר
דבמניח נעשה בסיס לדבר האסור הלכך אתקצאי בכה"ג
לכולא יומא, עכ"ל].

הרי שאין איסור נגיעה במקצה, ורק אם מנענע המקצה
אסור. [וע"ל סימן ש"ח ס"ג ומש"ש בסקט"ו].

רעט (א) שבת קנז א : ...וחד אמר במקצה מחמת
מיאוס גמי הלכה כר"ש (שמתיר) לבר ממקצה מחמת
איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בה באותה שבת וכו'.
(ב) שבת קנז א — הנ"ל בסק"א — : לבר ממקצה מחמת
איסור ומאי ניהו נר שהדליקו בה באותה שבת. ומלשון
„שהדליקו", מ' שאף שהנר כבה כבר, אסור לטלטלו. ושם
מד א — שצויין בבה"ג סק"א — איתא : ר"מ אומר כל
הנרות מטלטלין חוץ מן הנר שהדליקו בו בשבת ר' שמעון
אומר חוץ מן הנר הדולק בשבת. והרי"ף והרא"ש שם
פ"ג ס"כ פסקו כר"מ. והמחבר פסק כותייהו, ולכן כתב :
אע"פ שכבה אסור לטלטלו.

(ג) רי"ף בפ"ג מהניל. דאיתא בשבת מד א : מותר השמן
שבנר ושבערה אסור ור' שמעון מתיר. וכת' בסק"ב
דלענין זה אין הלכה כר"ש, ואוסרים במקצה מחמת איסור.
והגמ' מדברית לענין להסתפק. אבל הרי"ף הזכיר גם שאסור
לטלטל. וכת' הרי"ף שם : וכן מותר שמן שבנר ושבערה
שהדליקו בהן באותה שבת אסור לטלטלו ולהסתפק ממנו
באותה שבת. וזה משום דדמי לנר — שהוא מוקצה מחמת
איסור.

(ד) ה', יש מי שהתיר, ס"ל דהוי כמו דבר שמלאכתו
לאיסור. דאיתא בשבת קמב ב : דבר שמלאכתו לאיסור
לצורך גופו מותר. ושם קכד א : דבר שמלאכתו לאיסור
לצורך גופו ולצורך מקומו אין מחמה לצל לא. ובעלי פכ"א
הראשונה — דס"ל שאסור לטלטלו אפי' לצורך גופו ומקומו
— הוכיחו מזה הליפך. דבס"ק הקודמים הבאנו מחלוקת
ת"ק ור"ש לגבי טלטול נר שהדליקו בו באותה שבת, שת"ק
אוסר ור"ש מתיר. וע"כ פלוגתייהו לצורך גופו ומקומו.
ורק בכה"ג מתיר ר"ש. דבלא"ה — כשזה לא לצורך גופו
ומקומו — אף ר"ש מודה שאסור. כמו שהוכיחו תוס' שם
לו א רי"ה הא ר' שמעון כו' : ודוקא לצורך גופו או מקומו

באר הגולה

ה'ה'ה"ש סס נפכ"ה
דשנת ורני ירוסם.
ו כל זו נסס חכמי
לרפת והרני"ש
נחשונה.

מי שהתיר ולא נראו דבריו. הגה: (ה) וי"א דמי שחל איסטנים והגר מחלום עליו מותר להולילו דהוי לדידיה כגוף של רעי (ו) והמתחמיר לא הפסיד (תורכזי ריש גילה):
ג ה למלטל נר על ידי שנותנין עליו לחם בשבת אסור ואם נתן עליו לחם מבעוד יום (ח) ו יש מי שמתיר למלטלו בשבת על ידי לחם זה (ט) ואין לסמוך

ביאורי הגר"א

ר"ח גני איסטנים סס וע' גנו' דשנת וי"א ח':
(ז) למלטל. קומץ ז': (ח) יש. סס ח' וי"א ח':
(ט) ואין. ערש"י ותוס' סס ד"ה בגלילא כו' ור"ל מהכיל
ס' רע"ז ס"ד מותר להניח ולס' איתא חפ' דשנת אסור:

וע"כ אפילו נכסה כחש"ש קומץ ז' וענ"י: (ה) וי"א דמי כו'. שם הכי' ח' הני קערות כו': (ו) והמתחמיר יחמיר והמקיל כו'. כג"ל וענ"י וכ' הורדכי דל"ן נחמן לוור איסטנים חני וע' נסוף פ"ג דנרכות נר"ש נסס

ברכת אליהו

אבן מיטלטלת אגב כלי ופירות שהוא מותר — רש"י.
[הרי דביש בתוכה האבן של האיסור ופירות של היתר מותר לטלטל והיינו משום דמירי שהניח הפירות מבעוד יום — ד"א]. ושם מז א, הנ"ל בסק", שהתיר רבי לטלטל מחתה באפרה. ורצתה הגמ' לומר, דהא דמותר הוא משום דמירי, דאית ביה קרטי' (פירש"י) ופירש"י שם: שחבור ולבונה דחזיא להיחא ואגב לבונה לטלטל למחתה עם אפרה דומיא דכלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה — רש"י. והיינו ג"כ כשהניח מבעוד יום.

(ט) [הטעם הוא משום, שהשמן שבנר חשיב יותר עליו מן הלחם לפי שצריך לו וא"כ בטל דבר ההיתר נגד האיסור של הנר והוי בסיס לאיסור לחוד" — לשון הט"ז בסק"ד].
וערש"י ותוס' שבת מז א ד"ה בגלילא כו'. דאיתא בגמ' שם: ושון (רבי יהודה ורבי שמעון שנחלקו בנר ישן — רש"י) שאם יש בה שברי פתילה שאסור לטלטל. ומקי הגמ' שם: בגלילא שנו. ופירש"י שם: שחבורות להן שברי פתילה שאין בגדים של פשתן מצויין להם הילכך לא בטלי ונעשה נר בסיס להם. והתוס' דחו פירש"י, ופירשו: בגלילא שנו שהיה להם רוב שמן ולהכי לא בטלי שברי פתילה אגב שמן. והר"ה דאין לסמוך להתיר לטלטל ע"י שנותנים על הנר לחם מבעוד יום, דהנר לא בטל דעיקר חשיבותו הוא הנר והשמן. וראייה לכך, מהנ"ל בסימן רע"ז פ"ד: מאת להניח. גר של שבת מבעוד יום ע"ג אילן וידליק שם בשבת וכו' אבל אין מניחין נר של יו"ט ע"ג אילן דשקיל ומנח ליה ונמצא משמש באילן. וזה מדברי הגמ' שם מה א. ואם איתא — שיש להקל לטלטל נר ע"י שנותנין עליו לחם מבעוד יום — היה לחלק בשבת גופא. דבלא הניח דבר היתר מבעוד יום על הנר מותר. ובהניח דבר היתר על הנר מבעוד יום אסור אפי' בשבת, מפני שיש

(ה) שבת ככו א: הני קערות היכי מטלטלינן (לאחר אכילה היכי מטלטל להו לסלקן מלפנינו — רש"י) אמר להו רב ספרא מידי דהוה אגרף של רעי. והר"ה, דמי שהוא איסטנים והגר מאוס עליו מותר להוציא דהוי לדידיה כגוף של רע"י.

(ו) והמתחמיר יחמיר והמקיל לא הפסיד כג"ל וענ"י.
וכתב המרדכי בביצה פרק קמא סימן תרמ"ב, דאין נאמן לומר איסטנים אני. וז"ל: ויש מתירין משום דהוי כגוף של רעי ואין זה נכון כי כל השוטים יאמרו דאנינו דעתייהו ואינו מותר אלא למי שהוא אסטנים וכו'. ועיין בסוף פ"ב דברכות בראש"ש סימן ט"ו בשם ר"ח גבי איסטנים. דתנן שם טז ב, שר"ג רחץ לילה ראשון שמתה אשתו ואמר לתלמידיו: איני כשאר בני אדם אסטנים אני. וכתב ע"ז הראש"י: ולא כל דאמר אסטנים אני מהמנינן ליה עד שיאמרו בקיאים. ועיין בגמ' דשבת מז א: א"ר זירא א"ר יוחנן אמר ר' חנינא אמר רבי רומנוס לי התיר רבי לטלטל מחתה באפרה. והקשה ע"ז ר' זירא למה מותר לטלטל ככה"ג, הרי זה בסיס לדבר האסור. ותירץ ע"ז אב"י, שהטעם הוא, מידי דהוה אגרף של ריע"י. ואמר ע"ז רבא: שתי תשובות בדבר חדא גרף של רעי מאיס והאי לא מאיס ועוד גרף של ריע"י מיגלי והאי מיכסי וכו'. [ולכאורה דילמא היה נחשב לר' רומנוס כגוף של רעי אלא ודאי דלא כל דבר יש לחשוב גרף של רעי. — ד"א].

(ז) שבת קמ"ב ב: ולא אמרו ככר או תינוק אלא למת בלבד (משום כבוד הבריות כשמוטל בתמה — רש"י).

(ח) תנן בשבת קמ"ב ב: גוטל אדם וכו' וכלכלה והאבן בתוכה. ובגמ' שם קמ"ב א: ואמאי תיהי כלכלה בסיס לדבר האסור אמר רב בר חנה אמר ר' יוחנן הכא בכלכלה מלאה פירות עסקינן (דעיקר נעשית בסיס לפירות הילכך

שצ"ל: והמתחמיר יחמיר והמקיל לא הפסיד. וסיים ע"ז הט"ז: והימא לי דא"כ למה כתב בס"י דמוקצה מחמת מיאוס מותר תפוק ליה דמותר דהו"ל כגוף של רעי אלא ודאי אף על פי דמאוס הוא מכל מקום לא הוה כגוף של רעי. ובא"ר ת"י את קושיית הבי"ח, וכתב: דהכי קאמר דלא הפסיד מצות עונג שבת אף שמיאוס עליו. ובחמ"ד משה כתב: ול"נ שאין צורך להגיה ולשונו זה [של הרמ"א] הוא מכחן כמאמר הכתוב שומר מצוה לא ירד דבר רע וה"נ אמר הרוצה להחמיר אלא שמחריש שלא יזיק לו משום שהוא איסטנים וקורן בנר לזה קאמר המחמיר לא הפסיד שלא יזיק לו ע"ד שלוחי מצוה וכו'. ובארחות חיים לגאון מספינקא אות ג' הביא בשם הכרם

1 מקור דין זה הוא במרדכי בריש פ"ק דביצה סימן תרמ"ב. שכתב שם: המתחמיר לא הפסיד. והבי"ח הביא דברי הרמ"א כאן, וכתב ע"ז: משמע דאף האסטנים יש לו להחמיר ושרא ליה מאריה דאין זה לשון לומר המתחמיר לא הפסיד הא ודאי דכל מחמיר מפסיד הוא או הפסד ממון או הפסד דמצטרע אלא המדפיס השמים שתי תיבות וצ"ל והמתחמיר יחמיר והמקיל לא הפסיד ובודאי דדעת המרדכי הוא דלכורע שאינו אסטנים פשיטא דאסור אבל לאסטנים מותר ומ"מ אף אסטנים רשאי להחמיר ואינו נחשב להריוטות והמקיל לא הפסיד דמיינא מותר הוא כך הוא דעתו לחלק על יש מתירין וכו'. והט"ז בסק"ג הקשה כעין קושיית הבי"ח. והביא את דברי הבי"ח

באר הגולה

ז' הר"ן נפ' סירה
והרמב"ן
הירושלמי והרשב"א
נתפסה.

עליו: ד"ז (י) אם התנה מע"ש על נר זה שימלטלנו משיכבה מותר למלטלו אחר

שכבה. הגה: (יא) וז"ל הלל מהני תנאי וכן נוסהין נמדינות אלו ודון התנאי על סיון תרלי"ה

ביאורי הגר"א

(י) אם התנה ירוש' וע' נרין: (יא) וי"א דלא. פ"ד דייט' ל' ז' אכל כו' וס' הראשונה ס"ל כג' הר"ף
ס' דליג' סיפא לתקן כו' ותוס' ס' ס"ל דהדר נוסהי"א

ברכת אליהו

הרמ"א — שלא מהני תנאי.

וסברא הראשונה — דמהני תנאי — פ"ל כג' הר"ף בביצה
שב, דל"ג בגמ': סיפא אתאן לסוכה כו', אלא דעל קושית
הגמ', ומי מהני בה תנאי וכו', פרכין: ולא מהני תנאי
והתניא סוכה כהלכתה ועטרה וכו' אביי ורבא וכו', ולפי"ז
גם בעצי סוכה דמצוה, היכא דמהני מותר כמו בעטרה.
[ומ"ש שצצי סוכה אסורים בהנאה, מיידי בדלא התנה
מעיר"ט בלשון איני בודל, רק דהתנה סתם שיהנה אחר
שיפול, וזה לא מהני]. והו"ה כאן — בנר, כשמתנה בע"ש
בלשון איני בודל מהני, כמו דמהני בעצי סוכה דמצוה.
ותוס' שם ד"ה אמר ר' מגשיא פ"ל, דאף לפי גירסא דידן
הדר משינויא קמא. שכתבו שם שהתי', סיפא אתאן וכו',
אינו נשאר למסקנת הגמ', ולפי"ז גם לגירסא דידן למסקנא
מהני תנאי אף בעצי סוכה דמצוה. וער"ן שם [שכתב
דלדעת הר"ף גם בעצי סוכה דמצוה, מהני תנאי, ורק יש
הבדל בלשון התנאי, דבאומר איני בודל מהני, אבל בלשון
אחרת לא מועיל]. ועיין ברמב"ן בספר המלחמות שם [גם
הוא כתב דלדעת הר"ף גם בסוכה דמצוה מהני תנאי, וזה
רק באומר איני בודל מהם כל בין השמשות. והביא שם
ראיות לדין זה, והביא שם שאף אם נגרוס כג' שבפנינו,
למסקנא יצא הדין — כרי"ף — שבעצי סוכה כו' אמר איני
בודל מהני לאשתמושי בהו. והו"ה שבנר מהני תנאי באומר
איני בודל, וכ"כ במשנה ברורה כאן בסק"ב]. והוא דעת
הראשונה כאן, דמהני תנאי בנר. ועתו"ס דשכתב מר א ד"ה
שבנר, שכתבו: וא"ת ומ"ש נר שכבה דאסור לטלטל לר'
יהודה מסוכה רעוזה דעלמא דמהני בה תנאי כדאמר לקמן
בשמעתין ואם התנה עליה הכל לפי תנאו ומוקי לה במסכת
ביצה (ל ב) בסוכה דעלמא ורעוזה דאתמול דעתיה עילויה
שתפול ונר נמי דעתיה עילויה שיכבה ואמאי אין מועיל
תנאי להסתפק ממותר השמן ולר"ש נמי יועיל תנאי להסתפק
מן השמן המטפף בשעה שהנר דולק וי"ל דהתם סוכה

חשש דשקיל ומנח ליה ונמצא משתמש באילן, ומוכח משם
שאפי' בכה"ג אין היתר לטלטל את הנר.²

(י) ירושלמי דשבת פ"ג ה"ו. ועיין ברין שם מד א, וז"ל:
והא דמסקינן דנר שהדליקו עליו באותה שבת אסור דוקא
בשלא התנה עליו אבל התנה עליו שיטלטלנו לאחר שכבה
שרי לטלטלה משכבה ואפי' נר גדול וכן כתב הרמב"ן וז"ל
והביא ראייה מדגרסינן בירושלמי אם התנה עליו מותר
וכו'.

(יא) פ"ד דיו"ט ל ב אכל כו'. דאיתא בביצה שם: ושון
בסוכת התג בחג שהיא אסורה ואם התנה עליה הכל לפי
תנאו. ומקשה הגמ': ומי מהני בה תנאי והאמר רב ששת
מנין לעצי סוכה שאסורין וכו'. ומשני רבי מנשיא: סיפא
(ואם התנה וכו') — רש"י — אתאן לסוכה דעלמא אבל סכה
דמצוה לא מהני בה תנאה. ופרכין: וסכה דמצוה לא
והתניא סוכה כהלכתה ועטרה בקרימ' וכו' אסור להסתפק
מהן עד מוצאי יו"ט האחרון של חג ואם התנה עליהם
הכל לפי תנאו. ומשינין: אביי ורבא דאמרי תרויהו באומר
איני בודל מהן כל בין השמשות דלא חלה קדושה עלייהו
אבל עצי סוכה דחלה קדושה עלייהו אתקצאי לשבעה (דלא
דמו לסוכה לענין תנאה ואע"ג דבטלי לגבה דכל מהני
תנאה באומר מבעוד יום איני בודל מהם מהיות כוחי וזכותי
בהם ליטל כל שהות אורך של בין השמשות של ערב יו"ט
הלכך בשעת ביאת היום שהיתה קדושה צריכה לחול עליהם
לא חלה לפיכך לא הוקצה אבל עצי סוכה שאינו יכול
להתנות עליהם תנאי זה שהרי על כרחו יבדל מהם בין
השמשות משום דסתור אהלא ובין השמשות ספק יו"ט הוא
חלה קדושה עליה ועל ידי קדושה זו הוקצה לשבעה —
רש"י). ויוצא לפי"ז שלא מהני תנאי בסוכה. ולפי"ז גם
בנר — שהוקצה למצותו כדאמרינן בשבת מה א, וע"כ
הוא בודל ממנו כל זמן שהנר דולק — לא מהני תנאי,
ואסור לטלטלו אף אחר שכבה. ווה"ה דעת הי"א — שהביא

שלמה שכתב וז"ל: ול"נ כפשוטו שהמחמיר לא הפסיד שכרו.
2 הוכחה זו הביא הב"י בשם הכל בו. וכתב ע"ז הב"י: ולי
אם מהוילא לא אחריא דהא איכא למימר דכי שרינן נר ע"ג דקל
בשלא הניח עליו ככר דוקא התייר.

ובספר מגוריה הטהרה כאן אות ג' תירץ את קושית
הב"י דמשמע לכל בו דלעולם מניחין נר ע"ג דקל דלא מועיל
שום פטולה להחיר הנר בטלטול וגם אי שרי לפעמים בטלטול
הוי לן לאסור לעולם להניח ע"ג דקל משום גזירה דהא לא
אסרי תל' באילן אלא משום גזירה דשימוש דהוי כגורה
לגזירה.

ובמגוריה הטהרה שם אות ב' כתב שמג"מ זו ישנה הוכחה
לדעת הראשונה שהובאה בסעיף ב' שאסור לטלטל הנר אפי'

לצורך גופו ומקומו. דהא מימרא מפורשת דמניחין נר ע"ג
הדקל מטעם דבוהאי לא יטלטלו גם לאחר שכבה משום איסור
מוקצה ולדברי המתירין קשה הא יכול לטלטלו לצורך גופו
וכו'. ותמה שם על הב"י שהביא קוש' זו בשם הכל בו
על דיננו — לענין לטלטל נר ע"י שנותנים עליו לחם בשבת,
ולא הקשה כן על שיטת המתירים לטלטל נר שהדליקו בשבת
לצורך גופו.

ושם באות ג' כתב שמג"מ זו קשה גם על שיטת הסוברים
שמועיל תנאי, המובאת בסעיף ד, א"כ למה סתמה הגמ' דמניחין
נר ע"ג דקל, מפני שאסור לטלטל הנר, הרי ישנה אפשרות
לטלטל הנר ע"י שיתנה. וע"ע מש"ש בהו. ועיין גם בשער
הציון סק"א.

באר הגולה

ה' הרשב"א נתינתה.
 שנת מ"ד וכתב
 חתמו.
 י' שם קל"ז וכתב.
 כ' שם מ"ה ומ"ו וכתב
 יוחנן לענת הרשב"א
 והתוספות שם.

(הנהגות אשרי פרק כירה ור"י ח"ג וכל נז) (יב) ומהנין לטלטלו על ידי ח"י (יג) ואין נזה משום איסור אמירה לאינו יהודי הו"ל והמנהג כך הו' כללו התנה עליו מתקלה ושרי כן נראה לי :
 ה (יד) ה' נר שהדליקו בשבת לחיה ולחולה וילדה החיה ונתרפא החולה מותר לטלטלו אם כבה והוא הדין למדליק בשבת בשוגג וכבה שמותר לטלטלו : ו (טו) ס' נר שלא הדליקו בו באותו שבת (טז) אפילו הוא של חרס דמאים (יז) ואפילו הוא של נפט דמסריה מותר לטלטלו דמוקצה מחמת מיאוס מותר : ז כ' מנורה בין גדולה

ביאורי הגר"א

הוא ק"ט ה' וכוננו פ' כינז נולין כל היכי דפליגי כו' רי"ף נפיש : (יז) ואפי' הוא מיו ח' ר"ל דלר' יהודה אפי' ר"ש נודה והלכה כרבה ורב יוסף דמותר

(יג) ואין בזה ענין : (יד) נר כו' וה"ה. (פ"ב) [פיג] דייט כ"ו ז' כליש' נתרפא : (טו) נר שלא כו' ר"ל זה ככיע כחיש שם פמוט כו' : (טז) אפי'

ברכת אליהו

דבשל סופרים הלך אחר המיקל. וראה שם בקרבן נתנאל אות ג'. ועמ"א סק"א ובשעה"צ סקט"ו].

(טו, טז) שבת קט [צ"ל : קנו — ד"א] א : פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר בכל השבת כולה הלכה כר"ש (דלית ליה מוקצה) לבר ממוקצה מחמת מיאוס ומאי ניהו נר ישן וחד אמר במוקצה מחמת מיאוס נמי הלכה כר"ש לבר ממוקצה מחמת איסור וכו'. וכתב הר"ף שם : וקיי"ל דכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא הלכה כדברי המיקל. וכמ"ש בפ' כינז צולין כל היכא דפליגי כו'. דאיתא בפסחים עד ב : בכל התורה כולה רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא לבר מהני תלת דרב אחא לקולא ורבינא לחומרא והלכתא כרב אחא לקולא. וכ"כ הר"ף בפ"ג דשבת מד א. [וכ"כ הר"ף שם לח א, לענין פלוגתא דרב אחא ורבינא אם מעשה שבת דאורייתא או דרבנן].

ומהא דכתב המחבר, "אפי' של חרס", מ' דריש הסעיף מיירי בנר של מתכת. ור"ל שדיון זה — בנר של מתכת אינו רק אליבא דר"ש, אלא ככולי עלמא. כמ"ש מד א : פמוט שהדליקו עליו בשבת ד"ה אסור לא הדליקו עליו ד"ה מותר. (יז) שבת זו א : א"ר יהודה שרגא וכו' דנפטא אסור לטלטלה רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו דנפטא נמי שרי לטלטלה וכו' א"ל (רבא) הואיל וחזיא לכסויי בה מנא ומ"ש המחבר, "ואפי' הוא של נפט כו'", ר"ל דלר' יהודה אפי' ר"ש מודה דבשל נפט אסור. אולם הלכה כרבה ורב יוסף דמותר אף בשל נפט. וכן רבא פ"ל כנ"ל. [וכמ"ש הרא"ש שם פ"ג סכ"ב : ונראה דהלכה כרבה ורב יוסף כיון דרבא מהדר לפרושי טעמיהו].

וג"ל ולכן רבנו לא ניהא לו לומר כמ"א משום דס"ל לרבנו, דאף דמיירי הכא בטלטול מחמה לצלל מ"מ לישתרי כיון דיש לו היתר לטלטל בעצמו כלאחר יד לצורך גופו ומקומו. ובסברת המ"א צ"ל כמ"ש בספר באר יעקב אות ו' : דצריך שיהא אפשר לו לטלטל בעצמו לצורך הענין כפי שמטלטלו עתה ע"י נכרי וכיון דיכול לטלטל דבר זה עצמו כלאחר יד מותר ע"י נכרי כדרכו אבל להתיר ע"י נכרי לצורך הכלי שלא יוגבגב ע"י מה שאפשר לו בעצמו לטלטל לצורך גופו ומקומו זה לא אמרינן דהוי ב' ענינים. וע"ע מ"ש בזה.

ויש לעיין כי המ"א בעצמו בסימן רע"ו ריש סק"א כתב כעין דברי רבנו כאן, ע"ש. ולפי"ז לא היה צריך לומר שכאן מיירי שמטלטל הגר בשביל שלא יגבגב. וכבר העיר על כך הערוך השולחן סעיף י.

דעלמא היתה עשויה מזמן גדול ועתה בין השמשות אינו בודל ממנה ויושב ומצפה מתי תפול אבל נר עיקר הקצאתו הוא בין השמשות ודחייה בידים לצורך שבת וחמיר טפי ולא מהני ביה תנאי, עכ"ל. הרי דס"ל לתוס' — כדעה השניה — דדוקא בטובה דעלמא מהני תנאי, אבל לא בנר. [וכתב הד"א : ודלא כמ"ש בתוס' הנ"ל (בביצה). ועמ"א סק"ו. וע"ע בסימן רס"ג סקכ"ב. ובסימן תקי"ח סק"ח].

(יב) [לעיל בסימן רע"ו ס"ג פסק הרמ"א : ומותר לומר לעכ"ם לילך עמו ליטול נר דלוק כבר הואיל ואינו עושה רק טלטול הגר בעלמא. ושם בסק"ג הבאנו דברי הגמ' בשבת קכב א : מילא (נכרי) מים להשקות בהמתו משקה אחריו ישראל. וכת' שם בשם ר"ת שלישאל עצמו מותר לשחות, אף אם הנכרי מילא לצורך הישראל, מסני שהישראל היה יכול ליכנס לתוך הבור ולשחות. וכת' שם עוד דלר"ת מותר אפילו לכתחילה לומר לנכרי לטלטל נר דולק, מפני שיש היתר לישראל עצמו ע"י טלטול מן הצד. ומ"ש הרמ"א שבנר שכבה, "גוהנין לטלטלו ע"י א"י", ר"ל אף להחולקין על ר"ת במילא מים — וס"ל דאסור לומר לעכ"ם לטלטל נר דולק — הנא — כשכבה, מותר, הואיל והמנהג כך הו' כאילו התנה עליו מתחלה".

(יג) עמ"א³.

(יד) פ"ג דירוש' כו כ' פלישנא בתרא. [הסעם הוא, משום דבבין השמשות לא היה מוקצה, ואין מוקצה לחצי שבת. דאיתא בבבצה שם : ...איכא דאמרי א"ל אין מוקצה לחצי שבת. וכתב שם הרא"ש בט"ז : ומסתבר כלישנא בתרא

3 בדיא כתב שדברי רבנו כאן צ"ל בסוף סק"ב. ולפי"ז צ"ל בדברי רבנו : ועמ"א. והיינו שבס"ק הקודם כתב רבנו, דמה שהוצרך הרמ"א לומר : שמותר "ואין בזה משום איסור אמירה לא"י הואיל והמנהג כך הו' כאלו התנה עליו מתחלה" — הוא לחולקים על ר"ת במילא מים. וע"ז הוסיף רבנו לעיין במ"א שלפי דבריו, הרמ"א הוצרך לומר הסעם — הואיל והמנהג כך וכו' — אף לר"ת.

ור"ל המ"א בסק"ט : ואע"ג דבסימן רע"ו ס"ג התיר לומר לעכ"ם היינו דוקא לצורך גופו שרי משום דהא אי בעי ישראל הו' מטלטל ליה טלטול מן הצד אבל הכא מיירי שאינו עושה אלא לצורך הגר שלא יגבגב הגר וזה אסור אפי' בטלטול מן הצד כמ"ש סימן ש"א וס"ה ויש בו איסור אמירה, עכ"ל.

באר הגולה

ל שם מ"ו.
א טור גסס ה"רנ"ס
פ"ר ל' מהל דתפלות
ס"ג.
ב שם ז'
א ר' יונה נפ"ה
דנרכות.

בין קטנה (יה) אם היא של פרקים אין מטלטלין אותה דחיישינן שמא תפול ותתפרק ויחזירנה ונמצא עושה כלי ו ואפילו אם אינה של פרקים אלא יש בה חריצים סביב ודומה לשל פרקים אסור לטלטלה:

רפ תשמיש המטה בשבת. ובו ב' סעיפים

א תשמיש המטה מתענוגי שבת הוא לפיכך עונת תלמידי חכמים חכמים מלי שבת לליל שבת: ב מותר לבעול לכתחילה בתולה בשבת ואין בו משום חובל ולא משום (א) צער לה:

רפא שלא יכרע בולך אנחנו מודים. ובו סעיף אחד

א (א) אין לשחות בולך לבדך אנחנו מודים שאין לשחות אלא במקומות שאמרו חכמים. הנה: (ב) וטהגיס שגזנת מלחרין יותר לנל לנהכ"כ ונחול משום דתמיד של יומת

ביאורי הגר"א

רפא (א) אין לשחות. נרכות ספיה ליד ח' ז' וע"ש בתוס' ד"ה מלמדיו ולשון הכורע נהולא כו' כל הודאה נמשמע רק נהולא שנתפלה וכיו"ש ולא נל לשחות כו': (ב) ונהגיל. יומל ליד ח' כלומר נמוספין על עולת

וכן רנל ס"ל כח"ל: (יה) אם היא. חלל נלליה שרי שם קכ"ג ח' וכפי' תוס' שם ליה ד"ה אפי' כו': **רפ** (א) צער. ר"ל כי הויל דלין יורדין לקורדימא לפי' הרמזים שיתלשל משום רפואה ומלער אותו:

ברכת אליהו

הרי זה משובח ותניא איך הרי זה מגונה לא קשיא הא בתחלה הא לבסוף רבא כרע בהודאה תחלה וסוף וכו' והתניא הכורע בהודאה ובהודאה של הלל הרי זה מגונה כי תניא הויל בתודאה דברהמ"ז. וק"ש בתוס' ד"ה מלמדיו, שכתבו: וא"ת וישחה ומה בכך וי"ל שלא יבא לעקור דברי חכמים שלא יאמרו כל אחד מחמיר כמו שהוא רוצה ואין כאן תקנת חכמים דחיישינן ליהודא. ומאותו טעם, אין לשחות בולך אנחנו מודים. וגם מלשון הגמ' הנ"ל, "הכורע בהודאה כו"ז — ולא אמרו הכורע בהודאה שבברהמ"ז ושבהלל — כל הודאה במשמע, ולא רק הודאה דברהמ"ז ודהלל, ורק בהודאה שבתפלה צריך לכרוע. ובגמ' איתא רק הכורע ב הודאה הרי זה מגונה. והמחבר כתב: שאין לשחות אלא במקומות שאמרו חכמים. ומ' שאין לשחות אף שלא במקום הודאה, וזה כמ"ש שם בגמ' עמוד א': ואם בא (לשחות) [לשוח] בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדיו אותו שלא ישחה. [הרי דהקפידו אף בשאר ברכות שאינו מזכיר הודאה שלא לשחות בתפלת י"ח וא"כ ממילא מובן מ"ש הכורע בהודאה הרי זה מגונה לאו דוקא הודאה אלא בכ"מ והא דאמרו בהודאה הוא לרבותא אף דבתפלה כורע אבל זולת תפלה ה"ז מגונה — ד"א. וע"ל סימן קי"ג סק"ג].

(ב) יומא לד א: ...לאו מי אמרת בבקר בבקר (שמות ל, ז) להקדים הכא נמי ביום ביום לאחר (ביום השבת יערכנו (ויקרא כד, ח) ולשון ביום משמע באור עצום היום ולא בבקר — רש"י). הרי דלשון ביום הוא לאחר. נאמר [צ"ל: ונאמר — ד"א] במוספין דשבת על עולת התמיד (במדבר

(יה) אבל בלא"ה שרי, אפי' אם המנורה גדולה. כמ"ש בשבת קכא ב, קכב א: פמוטות (מנורות) ולא של חוליות היו — רש"י) של בית רבי מותר לטלטל בשבת א"ל ר' זירא בניטלין בידו אחת או בשתי ידיים א"ל כאותן של בית אביך. וכתבו תוס' שם קכב א בד"ה א"ל שמ"ש, "כאותן של בית אביך", היינו אפי' אם הן גדולות רק דאית להו חידקי. ואפי' מותר. וכפי' התוס' שם לה א ד"ה [ו] אפי': כאותן של בית אביך פי' שהן גדולות ולא כר"ח ורש"י שפירשו באותן של בית אביך שהם קטנות דהא מוכח בהדיא בפ' כירה (מו א) דמנורות דלית להו חידקי דכו"ע שרי דהיינו פמוטות גדולות, עכ"ל.

רפ (א) ר"ל כי ההיא דאין יורדין לקורדימא לפי' הרמזים שיתלשל משום רפואה ומלער אותו. [דחנן בשבת קמז א: אין יורדין לקורדימא. וכתב הר"ף שם בפ"י השני: ויש מי שאומר הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותן המים משלשלין את בני המעים. והרמב"ם בהל' שבת פכ"א הכ"ט כתב: אין רוחצין במים המשלשלין וכו' מפני שכל אלו צער הן וכתוב וקראת לשבת עונג. וזהו שכתב המחבר כאן, ולא משום צער לה, ר"ל אע"פ שבשבת אסור לעשות דבר של צער, אפי' מותר לבעול לכתחלה בתולה בשבת, אף שצער הוא לה].

רפא (א) ברכות פפ"ה לד א: אלו ברכות שאדם שוחה בהן באבות תחלה וסוף בהודאה תחלה וסוף ואם בא לשוח בסוף כל ברכה וברכה ובתחלת כל ברכה וברכה מלמדיו אותו שלא ישחה. ושם בעמוד ב': תני חדא הכורע בהודאה

באר הגולה

• (אע"פ דנני קרנן מוסף כתיב שזמנו כל היום כבר כתב מהר"ל ישנו לה נהלכות שבת ע"ש).
א מנילה כ"א.

החול נאמר צנקר ולאל שנת נאמר • וציוס השנת דמשמע איחור (מרכזי פרק כ"כ) (ג) ונוהגין להרנות בזמירות של שנת כל מקום לפי מנהגו (ד) וצכל דנר אס לא אחרו אין מחזירין אותו (ה) מלכד אס לא אחר לאל אחר שנת וכו' מחזירין אותו (ו) ויש להאריך ולהנעים בזמירות (ז) ואין למחות צמאריך צהס אף על פי שהמוחה מוכוין משום ציטול תורה (אור זרוע) (ח) וויימ צשנת ווייט לא יאריך יותר מדאי כדי שיאכלו קודם שעה ששית כדלקמן סימן רפ"ח:

רפב קריאת התורה והמפטיר בשבת. וכו' ז' סעיפים

א א מוציאין ספר תורה וקורים בו שבעה ואם רצה להוסיף מוסיף. הגה: (א) והיה ציוס טוב מותר להוסיף על מנין הקוראים (רמב"ם פ"יז מה' תפלה ותשנות מהר"ם וי"י):
(ב) וייאל דנייט אין להוסיף (ר"ן פרק הקורא) וכן נהגו צמדיניות אלו מלכד צשמחת תורה

ביאורי הגר"א

(ז) ואין למחות כו' אע"פ. שם ייאל חזייה לריה כו':
(ח) ומ"מ. צפ' אלו דברים הכל מודים צשנת כו':
רפב (א) וזיה. דס"ל דאלל מוסיפין קאי אכולס וכמ"ש רש"י שם דטעם דאין מוסיפין הוא משום ציטול מלכדה:
(ב) וייאל. דס"ל דלא קאי רק אשנת וטעם דאין מוסיפין

התמיד דנ' שקרב עמו וכמ"ש ציומל ע' ג' וכר"ע שם:
(ג) ונוהגין להרבות. מנילה פ"ג דנפיש סידורל דיומל:
(ד) ובכ"ד אס. כמ"ש התוס' סוף פ"ק דברכות ג' וזכרנו וכמ"ש ס' תקפ"צ ס"ה: (ה) מלכד. ענינל:
(ו) ויש להאריך. מדקרי להו צפטיז דשנת פסוקי דזמורל:

ברכת אליהו

(ה) עמ"ל סק"ג [שכתב שאין הכוונה „שיחזור ליצור אור דמנ"ל הא לחזור בשביל דבר שלא הוזכר בתלמוד וכמ"ש בסימן תקפ"ב ס"ה ועוד דאינו אלא מנהג אלא כונתו שיאמרו עדיין אחר התפלה משא"כ בשאר זמירות שאינן אלא רשות אם רצה א"א כלל". משא"כ לא"ל אשר שבת דעיקר קדושת שבת הוזכר שם לפיכך מחזירין אותו — לשון ערוך השולחן אות ו'].

(ו) מדקרי להו צפטיז דשכת קיח ב „פסוקי דזמירא", מ' דיש „להנעים בזמירות".

(ז) שם (יא) [י א] בשבת שם: רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה אמר מניחין חיי עולם (תורה — רש"י) ועוסקים בחיי שעה (תפלה צורך חיי שעה היא לרפואה לשלום ולמונוגות — רש"י) והוא סבר זמן תפלה לחוד וזמן תורה לחוד. וז"ש כאן שאע"פ שהמוחה מכוין בשביל ביטול תורה כרבה הנ"ל, מ"מ „אין למחות במאריך בהם", כרב המנונא הנ"ל.

(ח) כפ' אלו דברים פסחים סח ב: אמר רבה הכל מצוים בשבת דבעינן גמי לכס מ"ס וקראת לשבת ענג (ישעיהו נח, יג). [ובריש סימן רפ"ח פסק המחבר: אסור להתענות בשבת עד ו' שעות, וכתב שם בהג"ה: ואפי' לומד ומתפלל אסור. וזה מדברי המרכזי פ"ק דשבת סימן רכ"ט. ולכן כתב כאן הרמ"א ד, „לא יאריך יותר מדאי כדי שיאכלו קודם שעה ששית".]

רפב (א, ב) [בבאה"ג סק"א — על ריש הסעיף — ציין

כח, י) דמי שהתמיד קרב עמו¹. וכמ"ש ע כ, וכר"ע שם. דאיתא שם, דלר"ע שבעת הכבשים של מוספי יוה"כ"פ היו קרבין עם תמיד של שחר. והגמ' אומרת שטעמו מהפסוק מלבד עולת הבקר אשר לעולת התמיד. אלמא דמוספין של יוה"כ"פ עם תמיד של שחר עביד להו. [והלכתא כר"ע, כמ"ש הרמב"ם בהל' עבודת יוה"כ"פ פ"ד ה"ב].

וא"כ גם לענין מוספין של שבת — שכתוב אשר לעולת התמיד — מקריבין את התמיד עם המוסף. וכיון שבמוסף נזכר „יום" ומאחרין, ממילא גם בתמיד מאחרין. ותפלות כנגד קרבנות תקנום, ולכן „נוהגים שבשבת מאחרין יותר לבא לבהכנ"ס מבחול".

(ג) במנילה פ"ג כג א אמרינן, שהטעם שביהכ"פ ממהרין לבוא ומאחרין לצאת משום „דנפיש סידורא דיומא". [ומדלא אמרי משום דאיכא סידורא דיומא משמע דגם בשבת אומרין סידורא דיומא רק דביהכ"פ גניש משבת — ד"א].

(ד) כמ"ש התוס' סוף פ"ק דברכות יב ב ד"ה והלכתא בשם ר"מ, נבי וזכרנו, מ"י כמוך, וכתוב לחיים ובספר חיים — שמזכירים בעשרת ימי תשובה — שאם לא אמרין אין מחזירין אותו. וכת' התוס' שהטעם הוא משום: דלא פסק בספר בפירוש. וסיימו שם שהר"מ הביא ראיה לדבריו. וכמ"ש בסימן תקפ"ב ס"ה [שכן פסק המחבר שם. ועמ"ש בסק"ג. ששם הבאנו ראיות לדין זה והו"ה שאם לא אמר זמירות של שבת אין מחזירין אותו, מאחר שלא נזכר בגמ' שצריך לאומרם].

ד"ה ושל, שכתבו שהמוספין היו נשחטים עם התמיד ונקרבים עמו. ועיין מ"ש על דברי התוס' במהרש"א ובפני יהושע שם. ומ"ש על דבריהם ועל דברי המ"א בצ"ל שם. וראה גם מ"ט ליישב הקושיא הנ"ל בשו"ת הרדב"ן ח"ב סימן תרי"ד ובנו"כ השו"ע כאן.

1 רבנו בדבריו רצה ליישב את קושיית האחרונים, המובאת בב"ח, בבאה"ג ובמ"א סק"ב. שהקשו, שהרי הפסוק של וציוס השבת נאמר בפרשת המוספין, ומנ"ל לאחר תפלת השחר, וע"ז תירץ רבנו דמוכח מהגמרות שהתמיד קרב סמוך למוספין. וזה מעין תירוצו של המ"א שציין לדברי התוס' בברכות כח א

באר הגולה

ב הרי"ט ש' נפשוה
ג סס בנמרת.

שמוסיפין הרנה (ג) נס ככל יום טוב אין הנופטירין מוסיפין הקרואים כלקמן: ב (ד) ב מותר לקרות עולים הרבה אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך אין בכך כלום. הנס: (ה) ויש אוסרים (מרדכי סוף מגילה) וכן נהגו במדינות אלו חוץ מנשנות תורה שנהגו להרבות בקרואים ונוהגים כסגולה הראשונה: ג הכל עולים למנין ז' אפילו אשה וקמן

ביאורי הגר"א

והסוד דה"כ ישוה חול לר"ח וכן נכולס וכמ"ש כ"ג ז' נקוט האי כללל כו': (ג) גם בכל י"ט. ר"ל דגם כזה נוהגין כס' ראשון' וכמ"ש נסיד נהגיה וכמו דק"ל ופטי' עולה שס כ"ג ח' וע"ש: (ד) מותר לקרות.

ברכת אליהו

בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה וכו'. וכתבו תוס' שם ד"ה חד: פסק ר"ת דק"ל כמ"ד עולה ולכך אגו נוהגין בתעניות במנחה ובט' באב שהשלישי מפטיר וכן ביום הכפורים במנחה אבל בשבתות ובימים טובים וביוה"כ שחרית המפטיר לא היה מן המנין דכיון שמותר להוסיף עליהם יכולין אגו לעשות מנהגינו אליבא דכו"ע דאי הוי הלכה כמ"ד אין עולה עבדינן שפיר ואפי' הוי נמי הלכה כמאן דאמר עולה מ"מ אין לחוש שהרי מותר להוסיף. הרי דהא בהא תליא. שבזמן שאין מוסיפין אין המפטיר מן המנין. ומאחר שביו"ט אין המפטיר ממנין הקרואים, הרי שנוהגים כס' ראשונה, שביו"ט מותר להוסיף על מנין הקרואים.

ומ"ש לעיל בהג"ה, שנהגו במדינות אלו שלא מוסיפין ביו"ט, הוא כמ"ש בד"מ אות א'. שאמנם גם שם כתב, שאנו נוהגים להוסיף ביו"ט, ברם סיים שם: אבל מימי לא ראיתי להוסיף ביו"כ"פ או ביו"ט כי אם בשמחת תורה. (ד, ה) פוסק נד [צ"ל: נה — ד"א] א — לענין קריאה בחוה"מ של סוכות: — אתקין אמימר. בנהרדעא דמדלגני דלוגי (והיינו דלוגי שאומרים היום מה שאמרו אתמול וכו') ומ"מ כך היו נוהגין רבותי שני ראשונים קוראים שנים ספקי היום והשלישי בפרשת יום המחרת שאינה מספקות היום כלל והרביעי חוזר וקורא מה שקראו שנים הראשונים — רש"י).

ודעת ת"ש אוסרים היא, דאין ראייה מקריאה של חוה"מ. והוא משום דבחו"ל של מועד לא אפשר, שצריך לקרות בענינו של יום. [ועד"א]. אבל במקום דאפשר שהשני יקרא מה שלא קרא הקודם, אסור שיקרא, וזה מה שקרא זה, וכמ"ש לענין קריאת ר"ח, במגילה ככ א. דשם מביאה הגמ' — לענין קריאה של ר"ח: — רב אמר דולג (השני חוזר ומתחיל פסוק שגמר בו שלפניו — רש"י) ושמואל אמר פוסק (הראשון קורא חצי הפסוק השלישי ופוסקו — רש"י) וכו' מיתבי פרשה של ששה פסוקים קורין אותה בשנים ושל חמשה פסוקים ביחיד קרא ראשון שלשה השני קורא שנים מפרשה זו ואחד מפרשה אחרת ויש אומרים שלשה לפי שאין מתחילין בפרשה פחות מלשה פסוקים. ואמרו שם: ואם איתא למ"ד דולג גדולג ולמ"ד פוסק נפסק. ומתריצין: שאני התם דאפשר בהכי. אלמא דאסור במקום דאפשר. ומה שהתירו, זה רק בדלא אפשר. ופי' הראשונה — שמתירים לקרות, וזה מה שקרא זה —

למגילה כא. ושם בעמוד א תנו שבחול לא מוסיפין על שלשה קרואים. ובר"ח ובחוה"מ לא מוסיפין על ארבעה קרואים. ועוד תנו שם: זה הכלל כל שיש בו מוסף ואינו יו"ט קורין ארבעה ביו"ט חמשה ביוה"כ ששה בשבת שבעה אין פוחתין מהו אבל מוסיפין עליהן. ומ"ש הרמ"א, והר"ה ביו"ט מותר להוסיף, הוא מלשון הרמב"ם בהל' תפלה פ"ב ה"ו. וזה] משום דס"ל דאבל מוסיפין עליהן שאמרו שם בגמ', קאי אכולם — על כל מה שמוזכר במשנה שם. וכמ"ש רש"י שם בד"ה ואין מוסיפין, שהטעם דאין מוסיפין על ארבעה, בר"ח ובחולו של מועד, הוא משום ביטול מלאכה. והוסיף רש"י: וחול המועד איכא נמי ביטול מלאכה דמלאכת דבר האבד מותרת. ולכן ביו"ט — שלא שייך הטעם של ביטול מלאכה, שאף מלאכת דבר האבד אסורה — מוסיפין.

ודעת ה"א, דביו"ט אין להוסיף, הוא משום דס"ל, דמ"ש ש"א, אבל מוסיפין, לא קאי רק אשבת הסמוך לה. והטעם דאין מוסיפין בחול, הוא משום דאם כן יוסיפו, ישוה חול לר"ח במנין הקרואים, ולא יהיה היכר. וכן ככולם — בר"ח ובחוה"מ — אם יוסיפו ישוה ליו"ט, ולא יהי היכר. וכמ"ש שם ככ ב: נקוט האי כללל בידך כל דטפי ליה מילתא מחבריה טפי ליה גברא יתירא הלכך בר"ח ומועד דאיכא קרבן מוסף קורין ארבעה ביו"ט דאסור בעשיית מלאכה חמשה ביוה"כ"פ דענוש כרת ששה שבת דאיכא איסור סקילה שבעה. והיות וטעם מנין הקרואים נקבע משום היכר, לכן אין להוסיף בכלום, שאם יוסיף לא יהיה היכר. ולפי"ז גם ביו"ט אין להוסיף, שלא ישוה ליוה"כ"פ. וכן לא יוסיף ביוה"כ"פ, שלא ישוה לשבת. אבל בשבת — שיש בו מנין הקרואים יותר מכולם — מוסיפין. [וכתב הד"א: ולפי"ז ביו"ט שחל בשבת דבלא"ה קורין ז' ושוב אין היכר מותר להוסיף ועמ"א סק"ב, עכ"ל. וראה מ"ש ע"ז בדעת תורה].

(ג) ר"ל דגם כזה נוהגין כס' ראשונה, דאף ביו"ט, מותר להוסיף על מנין הקרואים. וכמ"ש בס"ד בהג"ה: וכן נוהגים בימים טובים שאין המפטיר ממנין הקרואים אבל בחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים השלישי הוא מפטיר. והיינו שבזמן שמותר להוסיף, אין מפטיר מן המנין. וגם ביו"ט נוהגין שאין מפטיר מן המנין. הרי שנוהגים כס' ראשונה שביו"ט מוסיפים על מנין הקרואים, וכמו דק"ל מפטיר עולה — מגילה כג א וע"ש. [ואיתא שם: אבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ור' ירמיה

(ו) שיודע למי מברכין (ז) אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד הצבור. הנה: (ח) ואלו דוקא מנערים למנין הקרואים חלל לא שיהיו כולם נשים או קטנים (רין וריב"ש) (ט) ודין ענד כנעני כדין אשה (י) חלל אם אמו מישראל מותר לעלות (הנהגות מיימוני פ"ב מהלכות תפלה) (יא) ואסור לקרות בראש מנולה ואין איסור לקרות עם הארץ נכבד ועשיר וגדול הדור לפני תיח כי אין זה ציון לתיח רק כבוד לתורה שמתכננת נאשים גדולים (איז) (יב) וממזר מותר לעלות לספר תורה (מהר"א מפראנ) וע"ל סימן קל"ז מסדר הקרואים:

ביאורי הגר"א

עולה מז' קריות וידבר עולה מעשרה פסוקים: (י) אבל אם כמיש צפ"ד דינמו' ענד הנל על כו' ושם נ"ה נ"ב זרז מרי כיון דאמו מישראל מוקדש כו': (יא) ואסור לקרות. מ"ס פ"ד פותח הנראין כרעיו או נגדיו פרומין או מי שראשו מנולה פורס שמוע וי"א נכרעיו ונגדיו פרומין פורס חלל לא בראשו מנול' וליוני ראשי להנזיל אזכרה מפיו כו': (יב) וממזר. דישראל הוא לכ"ד

הקרואים רק במקום דלא אפשר וכונש"ל סי' קל"ז סי' וע"ש: (ו) שיודע. ירושלמי ה"ל כדי שידע נטיב נרבה וד"ל שיודע למי מברכין וכ"פ מהר"מ עכ"ל הג"ח פ"ב וע' נזכרות מ"ה ח': (ז) אבל. מנילה שם: (ח) ואלו דוקא. דק"ל עולין וק"ל אפילו קטן אשה ול"ק נשים קטנים ונ"י הפוסקים הכל משלימין כו': (ט) ודין עבד. צפ"ק דחגיגה ונכדי כל שהאשה כו' וזינר' ספ"ב דכתוב' הלכה י"א אר"ז נשם ר"י הענד

ברכת אליהו

עולה משבט קריית (ממנין שבעה קרואים בשבת — פנ"מ) וידבר עולה מעשרה פסוקים. [מימרא זו איתא גם בירושלמי דמגילה פ"ד ה"ג: וצ"ב מדוע לא צ"ק רבנו לירושלמי דשם. ושם ושם הקשו בירושלמי הרי אסור ללמד את עבדו תורה. ומשני: תפתר שלמדו מאיליו או שלימדו רבו כטבי. וראה מ"ש ע"ז בהגהות מהר"ם על ארחות חיים לגאון מספינקא אות ו'. והג"י בפנינו שם ושם היא: מ"ג פסוקים. אולם גם בבבלי במגילה כא ב איתא: אין פותחין מעשרה פסוקים בביהכ"ס וידבר עולה מן המגין. ונראה שזו היתה התכרעה לגרוס גם בירושלמי „עשרה"].

(י) כמיש בפ"ד דיבמות. מה א, ב: עובד כוכבים ועבד הבא על בת ישראל חולד כשר. ושם בעמוד ב' בענין רב מרי בר רחל, אומרת הגמ': כיון דאמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה.

(יא) מסכת סופרים פ"ד ה"ט: פותח הנראי כרעיו או נגדיו פרומין או [ש] מי שראשו מנולה פורס [את] שמוע וי"א נכרעיו ונגדיו פרומין פורס אבל לא בראשו מנולה (ו) אינו ראוי להוציא אזכרה כסוי בין כך ובין כך מתרגם אבל אינו קורא בתורה ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו. [והוסיף המשנה ברורה בסקט"ו, שגם מי, שהוא פותח דהיינו שבגדיו קרועים וזרועותיו וכתפיו מגולין אסור לקרות לתורה. וכתב בשעה"צ סק"ב, שזה עפ"י ביאורי הגר"א בסימן נ"ג ס"ג. וזה שם בסק"א].

(יב) דישראל הוא לכל דבר, כמיש בפ"ב דיבמות. דתנן שם כב א: מי שיש לו את מכל מקום ווקא את אשת אחיו ליבום. ובגמ' שם: מ"מ לאיתויי מאי אמר רב יהודה לאיתויי ממזר פשיטא אחיו הוא וכו'. ועוד תנן שם: מי שיש לו בן מ"מ פוטר אשת אביו מן היבום וחייב על מכתו ועל קללתו ובנו לכל דבר. ובגמ' שם עמוד ב': מ"מ לאיתויי מאי אמר רב יהודה לאיתויי ממזר. הרי דממזר ישראל

ס"ל דהאיסור שם לקרות מה שקראו כבר, הוא לעלות ממנין הקרואים, ובכה"ג מותר רק במקום דלא אפשר. אבל אם הקורא השני אינו ממנין הקרואים, רק מן הנוספים, מותר שהשני יקרא אף מה שקראו כבר. ובמש"ל בסימן קל"ז סי'. וע"ש [מ"ש בס"ק ט', י', י"א. וראה ברשב"א במגילה שם, ומ"ש ע"ז כאן בספר מנורה הטהורה].

(ו) ירושלמי דברכות פ"ז ה"ב [בפנינו בשנינו לשון קצת] לענין קטן אימתי עולה למנין הקרואים בשבת — ח"א כ"י שידע כפי"ב ברכה וד"א שיודע למי מברכין. וכ"פ (כדעה השניה) מהר"ם בשם רבינו שמחה וכו', עכ"ל הגמ"י בהל' תפלה פ"ב ה"ז אות ע'. ועיין בברכות מח א, דגמ' דידן ס"ל — לענין זימון — כסברא שניה דבירושלמי הנ"ל. דאיתא שם: קטן היודע למי מברכין מומנין עליו. והו"ה לענין קריאת התורה.

(ז) מנילה כג א: ת"ר הכל עולין למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור.

ומ"ש ברה"ט, ואלו דוקא וכו', הוא מרמז שם הלשון „טולין", מ' ד, עולין להשלים קאמר ולא שיהיו כולם קטנים ולא נשים דכיון דלאו בני חיובא ניגהו לא מפקי לגמרי — לשון הר"ן שם. ועוד מרמז, ואפי' קטן ואפי' אשה — בלשון יחיד, ול"ק נשים וקטנים — בלשון רבים, מ' דק להשלמה עולין. ונ"י הפוסקים בגמ' שם: הכל משלימין מ"י. ולפי גירסא זו מפורש בגמ', שקטן רק מצטרף להשלים מגין הקרואים.

(ט) בפ"ב דחגיגה ד א מקשה הגמ' ל"ל פסוק שעבד פטור ממצות ראיה, „מכרי כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה כל מצוה שאין האשה חייבת בה אין העבד חייב בה דגמר לה לה מאשה וכו'". הרי דעבד ואשה דינם שווה בין לחיוב ובין לפטור. ובירושלמי ספ"ב דכתובות ה"א [בפנינו: הלכה י'] א"ר זעירא בשם רב ירמיה העבד

באר הגולה

ד טור וחילוף שפיר
בין למ"ד מפטיר
עולה בין למ"ד חינו
עולה שם במגילה.

ד (יג) ד נוהגים לקרות שבעה ולגמור עמהם הפרשה ואומר קדיש וחוזר וקורא עם המפטיר מה שקרא השביעי. הנה: (יד) וכן נוהגים בימים טובים שאין מפטיר ממנין הקרואים אצל בחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים השלישי הוא מפטיר (טו) וזיום שמואלין נ' ספרים לו נ' המפטיר קורא בחרונה (טז) וקטן יכול לקרות צפרת המוספין לו נד' פרשיות שמוסיפין בחדר וכן נוהגים (רמ"ן ומדכ"י פ' נ' דמגילה) (יז) אף על פי שיש חולקים (יח) וחומרים

ביאורי הגר"א

חד: אצל. שם: (טו) וביום. שם ד"ה כיון ועי"ל כו' ותוס' נשנת כ"ג נ': (טז) וקטן. מגילה כ"ד ח' ואף נכח"ג דהא עולה אפי' למנין ז' כ"ל: (יז) אף ע"פ שיש חולקי. ענרש"ש ס"ה דלא מתכח' דקטן כו': (יח) ואומרים קדיש כו' ואין חילוק. ר"ל אף ע"י דמוסיפין ולא נכלו המפטיר הוסיפו והל"ל הקדיש אח"כ

כח"ש צ"פ דנמות ופי"ה דקדושין: (יג) נוהגים. תוס' במגילה כ"ג ח' ד"ה כיון דעושין כח"ש שאין המפטיר עולה ותקנו קדיש בין ה' והמפטיר כדי שידעו שאינו מן המנין ולכן גומרין עם ה' דלון לומר קדיש בלחוד הקרואה ואף ע"י דמנח' לא ח' כן לפי שזמניהם היה המפטיר נשבעי כח"ש כ"ט ול': (יד) וכן נוהגים. שם ד"ה

ברכת אליהו

לעשות מנהגינו אליבא דכו"ע דאי הוי הלכה כמ"ד אין עולה עבדינן שפיר ואפי' הוי נמי הלכה כמ"ד עולה מ"מ אין לחוש שהרי מותר להוסיף. וז"ש הרמ"א: וכן נוהגים בימים טובים שאין המפטיר ממנין הקרואים אבל בחול שאסור להוסיף על מנין הקרואים השלישי הוא מפטיר.

(טו) תוס' במגילה כג א ד"ה כיון — הג"ל בסק"ג: — והא שאין מוציאין ב' ספרי תורות בכל השבתות לקרוא בשניה וביום השבת כמו שעושים ביו"ט וכו' ועוד י"ל לפי שצריך להפסיד בכל שבת מענינו של יום ואי קריגו בשל שבת א"כ יהא צריך להפסיד בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהו כל ההפטרות מענין אחד. הרי דביום שמוציאים ב' ספרים, המפטיר קורא באחרונה. ותוס' בשבת כג ב ד"ה הדר כתבו, דכשחל ר"ח טבת להיות בשבת חנוכה וקוראין בג' ס"ת, זה שעולה למפטיר קורא בתורה בשל חנוכה. הרי דביום שמוציאין ג' ס"ת, המפטיר קורא באחרונה.

(טז) תנן במגילה כד א: המפטיר בנביא הוא פורס על שמע והוא עובר לפני התיבה והוא נושא את כפיו ואם היה קטן אביו או רבו עוברין על ידו. הרי דקורין לקטן לעלות למפטיר. ואף בכה"ג — כשקוראים מה שעדיין לא קראו, [ובכה"ג יש חולקים וסוברים שאין קטן יכול לעלות למפטיר, וכמש"ל בסק"ג], אפ"ה שיטה זו סוברת דקטן יכול לקרות. דהא קטן עולה אפילו למנין ז', [וקורא מה שלא קרא הקודם], כנ"ל בס"ג, וכמש"ש בס"ק ז' ח'. מהא דמגילה כג א: הכל עולין למנין ז' וכו'. — כ"ה במדכ"י שם פ"ג סימ' תת"ט ובתשובה שהביא הב"י.

(יז) עברא"ש דמגילה פ"ג ס"ה, שכתב: דלא משתבר דקטן המפטיר שאינו מן המנין שיקרא חובת היום [וכתב הקרבן נתנאל אות ח': אע"ג דקיי"ל דקטן עולה למנין שבעה היינו להשלים (וכמש"ל בסק"ה) אבל כולם קטנים לא ואם

הוא לכל דבר. ופי"ה דקידושין¹. (יג) מגילה כג א: אבעיא להו מפטיר מהו שיעלה למנין שבעה רב הונא ור' ירמיה בר אבא חד אמר עולה וחד אמר אינו עולה וכו' מיתיבי המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין כנגד שבעה שקראו בתורה ואם איתא (דאינו עולה מן המנין — רש"י) עשרים וארבעה היינן כיון דמשום כבוד תורה הוא כנגדו נמי לא בעי. ומלשון הגמ' מ', שמנהגם היה לקרוא למפטיר פסוקים שלא קראו עדיין. דאל"כ מה שייך לקרוא בהפטרות כנגד פסוקים של המפטיר. וכתבו תוס' שם ד"ה חד ד, פסק ר"ת דקיי"ל כמ"ד עולה, אבל למרות כן, עושין כח"ש שאין המפטיר עולה. ובתוס' שם ד"ה כיון כתבו, דתקנו קדיש בין ה' קרואים והמפטיר, כדי שידעו שאינו מן המנין. ולכן גומרין הפרשה עם ה', כיון דאין לומר קדיש באמצע הקריאה. והקשו שם תוס', דהרי מהגמ' מוכח, דבימי התנאים היה המפטיר קורא מה שלא קראו הראשונים, וכמש"ל. וא"כ למה אין אנו נוהגין לעשות כן. ות"י התוס', דאע"ג דבמ"מ לא מ' כן, זה לפי שבימיהם היה המפטיר בשביעי, כמש"ש כ"ט ב, ל א: קרא שיתא מואתה תצוה עד כי תשא וחד מכי תשא עד ועשית. הרי דהיו נוהגין לקרוא למפטיר בשביעי, אבל אחר שנסדר הש"ס ותקנו לומר קדיש בין אותם שקראו ראשונה והמפטיר וכו' תקנו לומר קדיש בין השבעה למפטיר להודיע שאינו ממנין השבעה — ל' התוס' שם.

(יד) [בסק"ג הבאנו הפלוגתא במגילה יד א, אם מפטיר עולה למנין שבעה. וכתבו תוס' שם ד"ה חד: פסק ר"ת דקיימא לן כמ"ד עולה ולכן אנו נוהגין בתעניות במנחה ובט"ב שהשלישי מפטיר וכן ביום הכפורים במנחה אבל בשבתות ובימים טובים וביה"כ"ס שחרית המפטיר לא הוי מן המנין דכיון שמותר להוסיף עליהם יכולין אנו

¹ מ"ש בביאורי הגר"א "ופ"ה דקידושין", הוא ט"ס. וא"ל צ"ל ופי"ג דקידושין. וכונתו להא דתנן שם סו ב, דקידושין תופסים בממזר. ומ' דישאל הוא לכל דבר. ואולי צ"ל: ופי"ד דקידושין. וכונתו דאיתא שם בריש פ"ד סט א: ממזרי ונתיני שתוקי ואסופי כולן מותרין לבא זה בזה. הרי דממזר חשוב כישאל. אולם זה דוחק. ויתכן שהמילים "ופ"ד דקידושין",

צ"ל בסוף סק"י. שרבונו הביא שם מיבמות מה ב דאמו מישאל מקרב אחיך קרינן ביה. וע"ז ציין רבנו דכן איתא גם בפ"ד דקידושין. וזה שם עו ב. אבל יותר נראה שצ"ל בביאורי הגר"א כאן: ופי"ג דקידושין. וכונתו למש"ש ד א, שזרע פסול (כגון ממזר — רש"י) פוטר מן היבום. וכמ"ש מפי"ב דיבמות.

באר הגולה

ה' ר"ט"ש בתשובה.
ר' טור נ"ס הר"ן
מרוטנבורג. ושאר
פוסקים והשגלי לקט
נ"ס מסכת סופרים.
ז' הנהגות מיוחדות
(פ"ג) [פ"ג] ח"ה
וה"ל דע"ס (פ"ה)
[פ"ה].

קדיש קודם שעולה המפטיר ואין חילוק זה בין הוסיפו על מנין הקרואים או לא וצ"ל מו"ל
ס"ת ח' לו ג' (צ"י נ"ס הר"ר ישעיה ורמ"ש ורנ"י ירוחם): ה' (יט) ה' אם לא נמצא מי
שיודע להפטיר אלא אחד מאותם שעלו לקרות בתורה וכבר אמר ש"י קדיש אחר
קריאת הפרשה זה שרוצה להפטיר צריך לחזור ולקרות ויכרך על קריאתו תחלה
וסוף. הנה: (ב) חזל אם לא אמר קדיש יפטיר מי שעלה לשניע אם יודע (כא) ואם יש אחרים
שיודעים להפטיר לא יפטיר מי שעלה כבר (ל"ז): ו' (כב) ו' אם טעה ש"י וסיים הפרשה
עם הששי ואמר קדיש אי"צ לקרות עוד אחד אלא יקרא עם המפטיר מה שקרא
עם הששי דק"ל מפטיר עולה למנין שבעה: ז' ו' קרא הפרשה בתפלת שחרית
בשבת ודילג פסוק אחד חוזר וקורא הוא ושנים עמו ואפילו המפטיר והתפלל מוסף
חוזר וקורא:

ביאורי הגר"א

וכן כשמוציאין ז' או ג' אין המפטיר קורא מה שקרא ה' כ"ג ח' המפטיר נכניא צריך כו': (ב) אבל אם
כתיב נתום' ורמ"ש שם מנהג רש"י ורבותיו דלא כר' כ"ח נ"ס: (כא) ואם. ע"ס קמ"ג מתוספתא:
משולם וע' גרמ"ש שם: (יט) אם לא כו' צריך. שם (כב) אם טעה. י"ס פ"ה ה"ד היו ונתום' ד"ה ח' כו':

ברכת אליהו

[ועפ"י כתב הריב"ש בתשובה סימן קי"ב: שכ"ז שהש"י
הפסיק בקדיש אחר הקרואים שהמפטיר אחר כן אף אם
הוא מאותן שקראו בתורה צריך לחזור ולקרות משום כבוד
התורה דהא איכא למיגזר משום הנכנסין שלא ראוהו
קורא בתורה ויאמרו שאין המפטיר צריך לקרות בתורה].
(ב) במ"ש בפ"ז ד, אם טעה ש"י וסיים הפרשה עם הששי
ואמר קדיש אי"צ לקרות עוד אחד אלא יקרא עם המפטיר
מה שקרא עם הששי דק"ל מפטיר עולה למנין שבעה.
וה"נ אם לא אמרו קדיש יפטיר מי שעלה לשניע אם
יודע. [דחשבינן קריאת ה' בס"ת לכבוד תורה דהמפטיר
ולא יאמר קדיש למען לא יהיה נצרך אדם א' לברך ב'
פעמים על ס"ת — ד"א].

(כא) [כתב הגר"א שש"ק זה יובן יותר, אם היה מצוין על
דברי המחבר בריש הסעיף: אם לא נמצא וכו']. ע"ס קמ"ג.
דפסק שם המחבר בס"ה: בית הכנסת שאין בהם מי שיודע
לקרות אלא אחד יברך ויקרא קצת פסוקים ויברך לאחריהם
ויחזור לברך תחלה וקורא קצת פסוקים ומברך לאחריהם
וכן יעשה כמה פעמים וכו'. וכת' שם בסק"ד דמקור דין
זה, הוא מתוספתא דמגילה פ"ג ה"ו. והו"ה לענין מפטיר,
אם לא נמצא מי שיודע להפטיר, אלא אחד מאותם שעלו
לקרות בתורה, יכול הוא לעלות למפטיר.

(כד) מסכת סופרים פ"ה ה"ד (ל"ז): דאיתא
שם בה"ד: החזן שהוא קורא בתורה בשבת פחות משבע
קריאות ושכח כסבור שקרא ז' יחזור ויקרא וימלא שבע
קריאות ויפטיר (שמיני) ובלבד שיהא בסדר עשרים ואחד
פסוקים ליתן לכל קורא וקורא ג' ואם פחות יוסיף על
הסדר הוה מפרשה אחת. ושם בה"ה: ואם היתה הפרשה של
ארבעה חמשה פסוקים קורא את כולה אבל פרשה של
ששה פסוקים קורא ומפסיק לפי שיש בה שיעור שתי קריאות.
[וכוונת המסכת סופרים דאם קרא להששי רק ג' פסוקים
לא יוכל לקרות אותן ג' פסוקים גם להשביעי דא"כ היו

קטן המפטיר יקרא בחובת היום הרי חובת היום בקטנים
וכו'. וזה דלא כדברי הט"ז בסק"ג. ועיין בשעה"צ סק"ח
ובברכי יוסף בסימן רפ"ד אות ב'.

(יח) [בסק"ג הבאנו בשם התוס' דמגילה כג א ד"ה כיון
ד, תקנו קדיש בין ה' והמפטיר שידעו שאינו מן המניין.
ולפי"ז אם הוסיפו על מנין הקרואים לא היה צ"ל הקדיש
לפני המפטיר אלא לאחריו. כי גם הקרואים הנוספים שלפני
המפטיר, לא היו ממנין הקרואים. אפ"ה, אומרים קדיש
קודם שעולה המפטיר. וז"ש בה"ה: ואומרים קדיש וכו'
ואין חילוק וכו']. ר"ל אע"פ דמסיפין קרואים, ואי"כ בלאו
המפטיר הוסיפו ז'. והול"ל הקדיש אח"כ, אפ"ה, אומרים
קדיש קודם שעולה המפטיר. וכן כשמוציאין ב' או ג'
ס"ת, שאין המפטיר קורא מה שקרא השביעי, וה"א דבזה
לא יאמרו קדיש קודם. [וכתב הגר"א דהטעם הוא, משום
ד, הרי הפסק בין קריאה לקריאה. ובב"י הביא בשם שבלי
לקט (ענין שבת סימן ע"ט) בשם הראב"ד דבכה"ג אין
אומרים קדיש לפני המפטיר. שאם יקדיש על הראשון
ויקרא המפטיר על השניה בלא קדיש חוששין אנו לפגם
הספר השני וכו']. אפ"ה אין חילוק, אלא אומרים תמיד
קדיש קודם שעלה המפטיר. ובמ"ש בתוס' דמגילה כג א
ד"ה כיון וברא"ש שם פ"ג ס"ה מנהג רש"י ורבותיו, שאם
קוראין בב' או בג' ספרים, אין הקודמים קוראים מה
שהמפטיר קורא. וילא כריבנו משולם — המובא בתוס'
וברא"ש שם — הסובר, דגם כשמוציאין שני ס"ת או שלשה
נוהג מנהג זה שיקראו הראשונים הכל והמפטיר חוזר וקורא
ממה שקראו הראשונים — לשון התוס' שם. ועיין ברא"ש
שם [שהאריך בבירור השיטות הנ"ל, וראה מש"ש בקרבן
נתנאל].

(יט) מגילה כג א: המפטיר נכניא צריך שיקרא בתורה
תחלה מפני כבוד התורה (שלא יהא כבוד תורה וכבוד
נביא שוה — רש"י). ואף שקראו זאת כבר לקודמים.

באר הגולה

א תוספות ור"ש ז"ל
הקורא את התפילה
עומד והמרחיק ור"ן
ז"ל. וזו העיר.
א תפילה כ"ג.
ב שבת כ"ד וכרז נידל
תוס'.
ג הרה"ש ור"ן ז"ל.

רפג למה אין מוציאין שני ספרי תורה בשבת. וכו' סעיף אחד
א (א) א מה שאין מוציאין בשבת ספר שני לקרות פרשת המוספין מפני שאין בה אלא שני פסוקים:

רפד דיני הפטרה וברכותיה. וכו' ז' סעיפים

א (א) א מפטירין בנביא (ב) מעניינה של פרשה (ג) ואין פוחתין מכ"א פסוקים אלא אי"ב סליק ענינא בבציר מהכי בגון עולותיכם ספו על זבחיכם. הגה: (ד) וזוקף נשנת נעין כ"א פסוקים ג' פסוקים לכל אחד מן הקרואים חלל זייט שקורין ה' סגי נטוי פסוקים (מהר"ם פאלדא) (ה) ולא נתקנה ההפטרה רק נצטר (ו) אחר שקראו בתורה (תשנת הרומנין ס' קייט) חלל נללו הכי אסור לקרות עם הנרקה שלפניה ולאחריה חלל נלל נרקה שרי (ז"י):
ב ב אם חל ר"ח בשבת אין המפטיר מוכיר של ר"ח כלל ג (ז) וי"א שאע"פ שאינו

ביאורי הגר"א

נתקנה כו'. שם אין קורין בתורה ואין מפטירין כו':
(ו) אחר. שם ח' המפטיר כו': (ז) וי"א שאע"פ. דל עדיף מתפלות הקונות ליום נשחרי' מו"ע ש"ן מוכיר נחתימה כיון דליכא נדירה וכו"ש פ"ג דייט י"א ח' ור"ה מו"ש תוס' שם דחלל מכלל כו' וע"כ דרז נידל

רפג (א) מה. ואין לקרות שלל מעניינו של יום תוס' ור"ש שם ור"ח' מר"ח:
רפד (א) מפטירין בנביא. כ"א ח': (ב) מעניינה. כ"ג ח' תוס' ד"ה כיון: (ג) ואין כו' א"כ כו' בגון כו'. שם נמרח: (ד) ודוקא. שם כנגד כו': (ה) ולא

ברכת אליהו

יפחות מעשרים ואחד פסוקין שבעה שקראו בתורה וכו'. ושם בעמוד ב': מתקיף לה רבא והרי עולותיכם ספו (ירמיה ו. כא) דלא הוין עשרים וחד וקרינן שאני התם דסליק ענינא.

(ד) מגילה כג א — הג"ל בסק"ג —: המפטיר בנביא לא יפחות מעשרים ואחד פסוקין כנגד שבעה שקראו בתורה (לא פחת כל אחד מג' פסוקים — רש"י). [ומדקאמר שפסוקי המפטיר צריכים להיות, כנגד שבעה שקראו בתורה, הרי ד, ביו"ט שקורין ה' סגי בט"ו פסוקים]. — ג' פסוקים כנגד כל אחד מהקראים].

(ה) תנן במגילה כג ב: [ו] אין קורין בתורה ואין מפטירין בנביא כו' פחות מעשרה.

(ו) מגילה כג א: המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה תחלה מפני כבוד תורה. [והוסף הדי"א, שהראיה היא גם דאיתא שם ש, קורין כ"א פסוקים נגד ו' שקראו בתורה הרי דקראו כב"ר].

(ז) הא דכתב המחבר, שאינו מוכיר בחתימה של ר"ח, הטעם הוא, דלא עדיף מפטיר של שבת ר"ח מתפלות החובות ליום שבת ר"ח, בשחרית, מנחה וערבית, שאין מוכיר של ר"ח בחתימה, כיון דליכא בדידהו. דבתפלות שחרית מנחה וערבית של ר"ח אין חתימה. לכן גם כשחל ר"ח בשבת אין חותמין בשל ר"ח. וכמ"ש פ"ב דייט יז א. דאיתא בבב"א שם: שבת שחל להיות ברי"ח וכו' ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שבע ואומר מעין המאורע וכו' ומסיים בשל שבת. והו"ה במפטיר בשבת ר"ח, אינו מוכיר בחתימה של ר"ח.

ברכה לבטלה כמ"ש בסימן קל"ז ס"ו אלא דאם קרא להששי ו' פסוקים יוכל לקרות להשביעי ג' פסוקים האחרונים ויעלה ג' פסוקים הראשונים להששי וג' פסוקים האחרונים להשביעי ואף דכבר קרא אותם ג"כ להששי אין קפידא כמ"ש בסימן קל"ז סק"ו בהגהה — ד"א. ומ"ש המחבר, דק"ל מפטיר עולה למגין שבעה, הוא] כמ"ש התוס' במגילה כג א ד"ה חד כו', דק"ל כן, וכמש"ל בסק"ג.

רפג (א) ואין לקרות שלא מענינו של יום — תוס' במגילה כג א ד"ה כיון ור"ש שם פ"ג ס"ה. וז"ל התוס': ומה שאין מוציאין ב' ס"ת בכל השבתות לקרא בשניה וביום השבת כמו שעושין ביו"ט נראה לפי שאין בפרשה אלא שני פסוקים ואין קורין בתורה פחות מג' פסוקים ואין להתחיל בפרשה שלמעלה או לסיים שלמטה משום דלא הוי מענינו של יום. ור"ה מר"ח. דאמרינן במגילה כא ב, כב א: הקורא בתורה לא יפחות משלושה פסוקים ואיתמר עלה רב אמר דולג ושמואל אמר פוסק. הרי שאין לקרות שלא מענינו של יום. [ועב"ח וט"ו סק"א].

רפד (א) [בבא"ג סק"א ציין למגילה כג. ואמנם על המשך לשון המחבר, יש לציין למגילה שם, וכדלקמן בסק"ג. ומ"ש המחבר, מפטירין בנביא, זה שם] כא א במשנה: בשבת שבעה וכו' ומפטירין בנביא.

(ב) מגילה כג א תוס' ד"ה כיון: שצריך להפטיר בכל שבת מענינו של יום.

(ג) שם כגמ'. דאיתא במגילה כג א: המפטיר בנביא לא

מזכיר בחתימה של ר"ח (ה) מזכירין אותו בתוך הברכה שאומר את יום המנוח הזה ואת יום ר"ח הזה (ט) והמנהג כמבוא ראשונה: ג ד (י) צריך לכוין לברכות הקוראים בתורה ולברכות המפטיר ויענה אחריהם אמן ויעלו לו להשלים מנין מאה

ביאורי הגר"א

מכלל לידך ליתמר וכיון דנחית לידך נידחית נמי דרנ גידל: (ח) מזכירין. דלא כר' גידל וכפירש"י שס ורייף וכפסטט דנמ' ככל הכי שזענת' ועוד דתרווייהו

ברכת אליהו

שחל להיות בשבת. דא"כ איך למד רב אחדובי הדין ש, יו"ט שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה בשבת א"צ להזכיר של יו"ט, מהדין של ר"ח שחל להיות בשבת המפטיר בנביא א"צ להזכיר של ר"ח, שהרי קשה ע"ז מעין קושיית הגמ' מי דמי וכו', דבר"ח ליכא נביא כלל, ולכן א"צ להזכיר של ר"ח, אבל ביו"ט — שמפטירין בנביא — יתכן שמזכירין של יו"ט. וע"כ צ"ל שמי"ש התוס', דחזא מכלל חבירתה איתמר, כוונתם דרב אמר רק הדין שר אחדובי אמר בשמו של יו"ט שחל להיות בשבת. ומה למד ר' גידל הדין של ר"ח שחל להיות בשבת. וכיון דלמסקנא נדחו דברי רב אחדובי, ממילא נדחו נמי דברי רב גידל — שלמד דינו מדינו של רב אחדובי.

ופ' הראשונה — שאין להזכיר של ר"ח — ש"ל, כיון דנדחו משום דריב"ל, אין לדחות דרב גידל. וזה עפ"י דברי התוס' שם בעמוד ב' ד"ה ולית, שכתבו דמי"ש בגמ', ולית הלכתא ככל הגי' שמעתתא, לא קאי אשמעתתא דרב גידל, שהרי הטעם שנדחו, כל הגי' שמעתתא, הוא מ, הא דאריב"ל וכו' הנ"ל. ודינו של ר' גידל לא נדחה מהא דריב"ל. שגם ריב"ל מודה שרי"ח שחל להיות בשבת א"צ להזכיר של ר"ח, בנביא כיון דנביא ברי"ח ליכא כלל — לשון התוס' שם. וסיימו שם: וכן אנו נוהגין שלא להזכיר. [מי"ש בס"ק זה ובס"ק הקודם הוא עפ"י מי"ש בד"א שמי"ש בסק"ז ורואה וכו', עד סוף הס"ק, צ"ל בסק"ח אחרי המלה: ועוד. וע"ז: ועוד ראו ב' ד"ה ולית, הנ"ל בסק"ח.

(ט) תוס' בשבת כד ב' ד"ה ולית, הנ"ל בסק"ח. (י) ע"ל סימן רצ"ט מ"א. וכמי"ש בפס"ח דברכות ג' ב — לענין מתן שחר —: אחד המברך במשמע ואחד העונה אמן במשמע (העונה והמברך במשמע קומו ברכו את ה' אלקיכם בס' עזרא (נחמיה ט, ה) ואומר ויברכו שם כבודך והיא ענייית אמן שבמקדש במסכת תענית (טו ב) מפרש קומו ברכי בתחלת ברכה ויברכו שם כבודך (שם) במקום ענייית אמן שבמקדש אומר בשכמ"ל — רש"י). [ותו"ה לענין מאה ברכות, דהעונה אמן נחשב לו כברכה, וכמי"ש ברש"י הנ"ל

(ח) שבת כד א: איבעיא להו מהו להזכיר של חנוכה במוספין וכו' רב הונא ורב יהודה דאמרי תרווייהו אינו מזכיר אמר אב"י לרב יוסף הא דר"ה ורב יהודה דרב הוא דאמר רב גידל אמר רב ר"ח שחל להיות בשבת המפטיר בנביא בשבת אינו צריך להזכיר של ר"ח שאילמלא שבת אין נביא ברי"ח מי דמי התם נביא בדר"ח ליכא כלל הכא איתיה בערבית ושחרית ומנחה אלא להא דמאי דאמר רב אחדובי אמר רב מתנה אמר רב יו"ט שחל להיות בשבת המפטיר בנביא במנחה בשבת א"צ להזכיר של יו"ט שאילמלא שבת אין נביא במנחה ביו"ט ולית הלכתא ככל הגי' שמעתתא אלא כי הא דאריב"ל יוה"כ"פ שחל להיות בשבת המתפלל געילה צריך להזכיר של שבת יום הוא שנתחייב בארבע תפלות. ופירש"י שם בעמוד ב' ד"ה ככל, שמי"ש, ולית הלכתא ככל הגי' שמעתתא, קאי גם על הא דרב גידל. ולפירש"י יצא, שלהלכה אם חל ר"ח בשבת מזכירין ר"ח בתוך הברכה. וגם הר"ף כ"כ. וזו דעת הי"א שמזכירין את ר"ח בתוך הברכה, ודלא כרב גידל שם. וכפירש"י ורייף שם — הנ"ל. וכפס"טא דנמ', בכלל הגי' שמעתתא, מ' דקאי על כל השמעות של האמוראים הנזכרים בגמ' לעיל שם, כולל רב גידל. [וכמי"ש הרשב"א שם, שאם נאמר שזה לא כולל את השמעתתא של רב גידל והו"ל לבעל הגמ' לפרושי בהדיא לית הלכתא כרב הונא ורב יהודה ולא כרב אחדובי כי היכי דלא ניטעי בהא דרב גידל לאפוקה מהלכתא].

ועוד ראייה לשיטה זו, ממי"ש תוס' שם דחזא מכלל כו' ע"כ דרב גידל מכלל אידך איתמר דתרווייהו דרב הוא וחזא מכלל חברתא איתמר וכיון דנחית אידך נדחית נמי דרב גידל. דהתוס' שם עמוד א' ד"ה אלא, כתבו: תימא תרתי מילתא דרב למה לי לאשמועינן יו"ט שחל להיות בשבת וכ"ש ר"ח דליכא נביא כלל ותירץ ר"י דחזא מכלל חבירתה איתמר. ומי"ש התוס', דחזא מכלל חבירתה איתמר, אין לפרש שהכוונה היא שרב אמר רק המימרא של ר"ח שחל להיות בשבת, ומהו למד רב אחדובי הדין של יו"ט

יו"ט אות ל', ובמ"א סימן מ"ז סק"ח כתב דבשבת ממלא להו בפירות כמי"ש בסימן רצ"ט ומי"ש סימן רפ"ד ס"ג דיוצא כשזומע ברכת התורה והמפטיר היינו מי שאין לו פירות תוע דאסור ר' אבהו דממלי להו באספרמקי ומגדי לא היה בחבר עיר מקום שקורין בתורה ומפטיר אלא כדאמרן. וגראה שזו כוונת רבנו בציינו לסימן רצ"ט מ"א. וכחזונו דג"הא להשלימם במיני פירות ומגדים ואם אין לו יוצא ע"פ הדחק במה שזכרין לשמוע ברכת התורה והמפטיר ויענה אמן — לשון המשנה ברורה בסימן מ"ז סק"ה.

1 איתא במנחות מג ב: רבי מאיר אומר חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום שנאמר ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך (דברים י, יב) רב חייא בריה דרב אימי בשבתא וביומי טובי טרם וממלי להו באספרמקי ומגדי. ועפ"י כתב המחבר בסימן רצ"ט א: ירבה פירות ומגדים ומיני ריח כדי להשלים מנין מאה ברכות. והרא"ש בברכות פ"ט סימן כ"ז — אחר הבוא הגמ' הנ"ל — הוסיף: וגם יכוין אדם בשבתות וימים טובים לברכת הקורא בתורה והמפטיר ויענה אמן ויעלו לו להשלים מנין ברכות. ועמי"ש בעמודי

באר הגולה

ה מגילה כ"ג:
ו תשנ"ח הרי"ג ש"ס.
ז סוטה ל"ט.
ח הרי"ג ס"ס נסוף סדר
התפלה והמדרש פ'
נ"י העיר והנה"מ
נפ"ג מה"ת ושנ"י
הלקט.

ברכות שחיסר מניינם בשבת: ד ה (יא) קטן יכול להפטיר. הנה: ואם קראו לנפטר
מי שאינו יודע לוור הפטרה יכול אחר לאומרה (יב) אצל לכתחלה אסור לעשות כן:
ה ו (יג) אם נשתתק המפטיר באמצע ההפטרה הבא לסיימה לא יתחיל ממקום
שפסק הראשון אלא צריך לחזור ולהתחיל ממקום שהתחיל הראשון כמו בספר תורה.
הנה: (יד) ושנים לא יאמרו הפטרה נפעם אחת (טו) דתרי קלי לא משתמע (רי"ג סימן ל"ו):
ו ז אין המפטיר מפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה: ז ה (טז) בשבת
שהפרשיות מחוברות מפטירין בהפטרות פרשה שניה. הנה: וע"ל סימן תכ"ח (יז) ונהגו
להזכיר אחר קריאת התורה נשמות המתים (יח) ולנרד העוסקים בצרכי צור כל מקום לפי מנהגו
(שנ"י הלקט והנהגות מרדכי פ"ק דשבת) (יט) ונהגין לוור יקום פורקן ואין צוה משום חיסור
תחינה בשבת גם נוהגין לוור אצל הרחמים ונכל יום שאין אומרים צ"ל אין אומרים אותו וכן כשיש

ביאורי הגר"א

כיון ונשנת כ"ג ז': (יז) ונהגו להזכיר. נספרי
כפר לעמד ישראל אלו החיים אשר פדית אלו המתים
ומכלן שהמתים צריכין כפרה וקצנו בשבת שהכל נהניכ
והחי יתן אל לנו: (יח) ולברך. ענפיק דכתובו ז'
ז': (יט) ונהגין לומר. נפיק דריה כמלן מללין
כו' ומכלן נהגו לוור יקום פורקן. מרדכי וכ"ז בשבת
כנ"ל:

סי' וכמ"ש נפסי' דברכות ח' המנרד ואחר העונה חנן
נחשמע: (יא) קטן. כנ"ל סי' רפ"ג סי': (יב) אבל
לכתחלה. שם המפטיר ננצי' צריך כו' כנ"ל אצל נדיענד
ש"ד כיון שאמר קדיש קודם מוכח' מילת' שנצי'ל
ההפטרה: (יג) אם נשתתק. כמ"ש נר"ם ק"מ
מירושלמי: (יד) ושנים. כ"ל ז': (טו) דתרי.
ר"ה כ"ז ח': (טז) בשבת שהפרשיות. תוס' ד"ה

ברכת אליהו

מענינו של יום ואי קרינן בשל שבת א"כ יהא צריך להפטיר
בדסליק מיניה והיינו בשבת וא"כ יהו כל ההפטרות מענין
אחר. [וכתב הגר"א בסימן תכ"ח סק"ד: הרי דצריך להפטיר
דוקא מענינא דסליק ולא במאי דקרא תחילה דאל"כ שפיר
היה יכול להפטיר בכל שבת מענינא דקרא תחילה]. והתוס'
בשבת כג ב ד"ה הדר כתבו דכשחל ר"ח טבת להיות בשבת
חנוכה וקוראין בג' ס"ת, זה ההפטרה היא בשל שבת
חנוכה, ולא בשל שבת ר"ח, כיון שהמפטיר קורא בשל
חנוכה יש לו להפטיר מענין שקרא. הרי שההפטרה היא
מענינא דסליק.

(יז) איתא בפפרי סוף פ' שופטים (ר"י) — על הפסוק
כפר לעמך ישראל (דברים כ"א, ח) — פפר לעמך ישראל
אלו החיים אשר פדית אלו המתים מכאן [בפנינו: מלמד]
שהמתים צריכים כפרה וכו'. וקבעו שיוזכרו אותם בשבת,
כיון שהכל נמצאים בביהכניס, וחחי יתן אל לבו.

(יח) עכפ"ק דתתובות ז ב: מגין לברכת התנים בעשרה
שנאמר ויקח עשרה אנשים מזקני העיר ויאמר שבו פה
(רות ד, ב). והגמ' אומרת שם שהטעם הוא משום „פרסומי
ניסא". [ולחכי גם כאן אומרים בביהכניס בשעת כנופאי —
ד"א. וע"ע בענין זה באבהע"ז סימן קל"ג בס"ג ומש"ש
בסק"ה. ובסדר חליצה סימן קס"ט סק"ל"א. וכתב הדמשק
אליעזר: יותר טוב להגיה כתובות ח ב פתח ואמר אחינו
גומלי חסדים כו' בעל הגומלי ישלם לכם גמולכם כו' הרי
דתקנו לברך את הגומלי חסדים וה"ג תקנו לברך בשבת את
העוסקים בצרכי צבור ובגמילות חסדים].

(יט) בפ"ק דרי"ה טו א: כמאן מצלינן האידנא אקצירי
ואמריעי (ת"ח שהן תשושי כח — רש"י) כמאן כו' יוסי
דאמר אדם נידון בכל יום ויתפלל שידונו אותו לזכות

שעניית אמן נכלל ב"ויברכו". ועי"ז משלים „מגין מאה
ברכות שחיסר עינכם בשבת". וע"ל בסימן קס"ז סק"ג
שהבאנו ראיות „דאמן מכלל הברכה הוא".

(יא) כנ"ל בסימן רפ"ב סי' בהג"ה: וקטן יכול לקרות
בפרשת המוספין. וכמ"ש בסק"ז.

(יב) מגילה כג א: המפטיר בנביא צריך שיקרא בתורה
תחלה. כנ"ל בסימן רפ"ב ס"ה וכמ"ש בסק"ט, שהטעם
הוא מפני כבוד התורה. ולכן „לכתחלה אסור לעשות כן".
אבל בריקבר — שקראו למפטיר מי שאינו יודע לוור

הפטרה — שפיר דמי, שאחר יאמר הפטרה, אף שלא קרא
בתורה תחלה. דכיון שאמר קדיש קודם, מוכחא מילתא
שבשכיל ההפטרה קראו בתורה. [שגם בזה איכא כבוד

תורה שניכר הדבר שקראו בתורה בתחלה לשם מפטיר
שהרי הפסיק בקדיש מקודם — לשון המשנה ברורה בסק"ז.

וכעין זה כתב המ"א בסק"ג, וז"ל: ול"ד למ"ש בסימן
רפ"ב ס"ה דצריך לקרות בתורה שנית אע"פ שקרא כבר
שאני הכא כיון שהפסיקו בקדיש מוכח' מילתא שקרא
בעד המפטיר. וע"ע מש"ש בזה ובמחצית השקל שם].

(יג) כמ"ש ברי"ם ק"ב ס"א: הקורא בתורה ונשתתק העומד
יתחיל ממקום שהתחיל הראשון. וכמ"ש בסק"א, שמקור
דין זה מירושלמי פ"ה דברכות ה"ג. והר"ה לענין הפטרה.

(יד) מגילה כא ב: ובנביא אחד קורא וכו' ובלבד שלא
יהו שנים קורין וכו'.

(טו) כ"ה כז א אמרינו דתרי קלי לא משתמע אף
מתרי גברי.

(טז) תוס' מגילה כג א ד"ה כיון: והא שאין מוציאין ב'
ספרי תורות בכל השבתות לקרוא בשניה וביום השבת
כמו שעושין ביו"ט וכו' לפי שצריך להפטיר בכל שבת

באר הגולה

• (ואפילו נר"ח חז' שאלו דומה לר"ח סינן שאלו אומר לה"ר על הנזירות שהזכיר בנז"ל נזס מהרש"ל).
א נרכות ח'.
ב הרש"ס שם וסמ"ג ומרדכי שם.
ג נ"ה.
ד שם החו' ורל"ש.
ה שם ע"פ מדרש.
ו כל בו נזס ר' פרץ.
ז הנזירות נפרק י"ג מה"ת נזס הר"מ.
ח הנזירות נזס ר' שמחה (וס"ס שם שהעושים כן נזרכו).

חתונה לו נזילה ויש נקומות שאין אומרים אותו כשמזכרין *החדש מלכד ציוני הספירה והולכים בכל זה אחר המנהג:

רפה לקרוא הפרשה שמו"ת. ובו ז' סעיפים

א (א) א אעי"פ שאדם שומע כל התורה כולה כל שבת בצבור חייב לקרות לעצמו בכל שבוע פרשת אותו שבוע שנים מקרא ואחד תרגום אפי' עטורות ודיבון:
ב (ב) ב אם למד הפרשה בפירוש רש"י חשוב כמו תרגום ג וירא שמים יקרא תרגום וגם פירוש רש"י: ג (ג) ג מיום ראשון ואילך חשוב עם הצבור: ד ה מצוה מן המובחר שישלם אותה קודם שיאכל בשבת ואם לא השלים קודם אכילה (ה) ו ישלים אחר אכילה עד המנחה (ה) ז וי"א עד רביעי בשבת (ו) ח ויש אומרים עד שמיני

ביאורי הגר"א

סם משום דתרגום ניתן נסיני וז"ש וי"ש יקרא כו':
(ג) מיום ראשון. כיון שמתחילין נמנהח כחש נמניה למל ז': (ד) ישלים. עד שמתחילין פ' הנאה:
(ה) וי"א עד רביעי. כחש נפ' עי"פ: (ו) וי"א עד. סם נזרכות סנור לאשלומוניהו כו' תנא כו' והיינו לכתח' ויש גורסין לפרשיות דכלה רנה לומר של יומי דכלה

רפה (א) אעי"פ כו'. לשון הרמב"ם דלא כחש רלנ"ן דניחיד שלל שטע חיירי דמסתחא רנ ציני לא היה ציחיד וכ"ש לנ"י רש"י ז"ל דכלה שהיו רוב עם. הגמ' פייג:
(ב) אם למד. דהתרגו' אינו חלל משום פ' כחש הרא"ש פ"ג דמניהל וכחש"ש ננו' ג' ח' מפורש זה תרגום ועכשיו יותר תועלת נרש"י וי"א כחש חוס' נזרכות

ברכת אליהו

ח, ח) ויקראו בספר בתורת האלקים זה מקרא מפורש זה תרגום וכו'. הרי דהתרגום הוא משום פירוש. ועכשיו יותר תועלת בלימוד פ"י רש"י. ולכן יוצא גם בפירש"י. וי"א, כחש"ש תופ' בברכות ח א ד"ה שנים, ש, התרגום מפרש כמה שאין ללמוד מן העברי כדאשכחן בכמה דוכתי דאמר רב (מגילה ג א) אלמלא תרגומא דחאי קרא לא ידענא מאי קאמר. [והסמ"ג והגמ"י הל' תפלה פייג הכ"ה אות ש' — הובאו בב"י — כתבו שהתרגום זכה משום שניתן בסיני יגר המשנה ברורה בסק"ו].

וז"ש המחבר: וי"א יקרא תרגום וגם פירש"י. [וזה כדי לצאת ידי ב' הדעות. כי התרגום יש לו מעלה שניתן בסיני וגם הוא מפרש כל מלה ומלה ופירש"י יש לו מעלה שהוא מפרש את הענין ע"פ מדרשי חז"ל יותר מהתרגום — לשון המשנה ברורה בסק"ו].

(ג) כיון שמתחילין במנחה של שבת בפרשה הבאה, כחש"ש במצילה לא ב: מקום שמפסיקין בשבת שחרית שם קורין במנחה. [וראה במשנה ברורה סק"ו ובשעה"צ סק"ב].
(ד) עד המנחה, שאז מתחילין לקרוא פרשה הבאה, ולכן משם ואילך עבר זמנה של הפרשה הקודמת.

(ה) כחש"ש בפ' ערכי פסחים, פסחים קו א לענין הבדלה של שבת, שיכול להבדיל עד רביעי בשבת. משום ד, חדא בשבתא תרי ותלתא בתר שבתא ארבע וחמשה ומעלי יומא קמי שבתא. וע"ל סימן רצ"ט ס"ו ומש"ש בס"ק י', י"א.
(ו) ברכות ח ב, הג"ל בסק"א: רב ביבי בר אבבי סבר לאשלומוניהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי תנא ליה חייא בר רב מדפתי כתיב ועניתם את גפשתכם בתשעה לחדש כערב (ויקרא כג, לב) וכי בתשעה מתענין

ולא יקנסוהו למיתה — רש"י). וכת' הגהות מרדכי בפ"ק דשבת סימן תנ"א, דמבאן נהנו לומר יקום פורקן בכל שבת, ואליבא דר' יוסי. והא דתקנו לומר כיון רק בשבת, משום שאז מתכנסים האנשים בביהכנ"ס. וכנ"ל לענין הזכרת נשמות וכחש"ל בס"ק י"ז, י"ח.

רפה (א) [בבאה"ג סק"א ציין לברכות ת. ושם בעמוד א' איתא עיקר הדין, שחייב אדם להשלים פרשיותיו עם הצבור, ומ"ש המחבר, "אעי"פ כו", הוא] לשון הרמב"ם בהל' תפלה פייג הכ"ה. דלא כחש"ש ראב"ן בסימן פ"ח דביחיד שלא שמע קריאת התורה — שאין לו י' לקרות בתורה, וצריך לכוין השעה שהציבור קורא בביהכנ"ס — איירי שם בגמ', ולכן צריך להשלים פרשיותיו עם הצבור, והוכחה לשיטת הרמב"ם, דמסתמא רב כיפי בר אבבי — שאמרו עליו בברכות שם עמוד ב' ד, סבר לאשלומוניהו לפרשייתא דכולא שתא במעלי יומא דכפורי" — לא היה מתפלל ביחיד, אלא שומע קריאה מהש"ץ. וכ"ש לגירסת ר"ח ז"ל, שגורס בהא דרב ביבי: להגי פרשייתא דכלה. והיינו ד, פרשיות של אלול שלא היה לו פנאי להשלימם מפני טרדת כלה פ"י דרשה בהלכות מועד" — לשון הגמ"י שם. והרי בפלה היו רוב עם, א"כ ודאי שרב ביבי היה מתפלל בציבור, ואפ"ה הוצרך רב ביבי להשלים פרשיותיו שנים מקרא ואחד תרגום. [וראה בעינים למשפט שם].

(ב) דהתרגום אינו אלא משום פירוש. כחש"ש הרא"ש בפ"ג דמגילה ס"ו, שבימי חכמי הש"ס, היו מתרגמין לפרש להמון העם שהיו מדברים בלשון ארמית אבל לדידן מה תועלת יש בתרגום כיון שאין מבינין אותו וכו". וכחש"ש בגמ' ג א: אמר רב חננאל אמר רב מאי דכתיב ויקראו בספר בתורת האלקים מפורש ושום שכל ויבינו במקרא (נחמיה

באר הגולה

לחזור שנים מקרא
ואחד תרגום וכתב
הנ"ל שפוטט (הא).
ס' מרדכי נסח ח"ז
שראה כן מרדכי ר'
יהודה המסיד והמר"ר
לנדרס.

י שס והנהו' נפ' י"ג
וה"ת נסח ח"ז. כ כתבי הר"י ס' ק"ע ות"ה ס' כ"ג.

עצרת (דהיינו בשמחת תורה שלז' ושליומים הצנור): ה (ז) י יכול לקרות הפרשה שנים
מקרא ואחד תרגום בשעת קריאת התורה (ועיין לעיל סימן קמ"ו): ו (ח) י מלמדי
תינוקות אין צריכים לחזור ולקרות הפרשה בשבת: ז (ט) כ אין צריך לקרות
פרשת יום טוב. הגה: וכן אין צריך לקרות ההפטרות (מרדכי ה"ק) ויחמ נהגו לקרות ההפטרות
(י) ונשנת של חתונה יקרא ההפטרות של שנת ולא שז' אשיש (פסקי מהרי"א סימן ק"ה):

ביאורי הגר"א

יקראו למח' ואיכ' צייט גיכ' חיינ' וכן ההפטר' דליכ' האיד'
סנור רב ציני' כו': (י) **ובשבת.** עמ"ל סיק' י"ג ור"ל
לע"ג דמה' שאלו קוראין הפטורה נשום טעמא' שידע
כח"ל ואיכ' צריך שיקרא' ומה' שיקראו' נצינור' ולא של שנת
ויחמ' כאן כיון שחזי' הרבה ושנור' צפי' הכל ח"ל:

שהיה טרוד ולא היה יכול לקרותן לפי' מ' כס' דלשונה:
(ז) **יכול.** דמיש' נסוטה' ל"ט חפ'י' דנדר' הלכה היינו
כמיש' צפ"ג דנרכו' ונגרס' נפרקא' אחריתא' דנז' שהצנור
עוסקין בו: (ח) **מלמדי.** כח"ל ס"ג חס' למד' כו':
(ט) **א"צ כו' וכן.** דלח' כיו"מ שהטעם נשום שידע' ומה'

ברכת אליהו

(ח) **כח"ל בס"ב:** אם למד הפרשה בפירש"י חשוב כמו
תרגום. והר"ה מלמדי תינוקות. [ועמ"א סק"ט].

(ט) **דלא ברי"ב — המובא בבי" — שהטעם הוא משום**
שידע' מה' שיקראו' למחר, ואיכ' ברי"ב גיכ' חייב לקרא'
פרשת יו"ט, מחמת אותו הטעם. וכן לפי טעם זה צריך
לקרא' גם ההפטרות. אבל יש להוכיח' שלא זהו הטעם.
דאיכ' האיד' סבור רב ביבי בברכות ח ב — הנ"ל בס"ק
א, ו' — להשלים כל פרשיותיו בעיוכ"ס, הרי היה צריך
לסדר בכל שבת, כדי שידע' מה' שיקראו' בס"ת. אלא הטעם
הוא, דעיקר' חייב דאצרכו' רבנן להשלים' עם הצבור היינו
שכל יחידי' ויחידי' יקרא' לעצמו כל התורה מראש ועד סוף
בכל השנה כיון דטעמא' הכי הוא לא צריך אלא שישלים
פרשיות' של כל התורה רק פעם אחת בשנה ואיכ' פרשיות
של יו"ט אין צריך להשלים שכבר השלימו כל אחת בשבתו'
— לשון התה"ד בפסקים וכתבים סימן ק"ע.

(י) **עמ"א פק"ב שכתב בשם תה"ד** (פסקים וכתבים סימן
ק"א) ד, טעם חזרת ההפטרות שידע' מה' מפטירין למחר, ואם
יארע הרבה חתונות זו אחר זו וכי' יחזור בכל שבת שוש
אשיש'. [לכאורה משמע מלשון דטעם כו' דהוי' גתנת
טעם שלא יקרא' לעצמו הפטרת שוש אשיש' וזה תמוה
דחלא' להפך הוא דכיון דהטעם שידע' מה' לו לקרות בהפטרות
של שבת שאין קורין בביהכנ"ס הלא היה צריך לקרות
בפרשת שוש אשיש' — ד"א]. וצ"ל דמיש' התה"ד ד, טעם
חזרת ההפטרות שידע' מה' מפטירין למחר, וי"ל לשון
רבנותא. אע"ג דמה' שאנו קוראין ההפטרות משום טעם שידע'
כח"ל, ואיכ' לפי"ז צריך שיקרא' מה' שיקראו' בציבור, דהיינו
הפטרות שוש אשיש', ולא של שבת, מ"מ כאן כיון שהפטרות
שוש אשיש' מצוי הרבה ושנור' בפי' הכל אי"צ לקרוא הפטרה
זו.¹

שקורין בצבור לבד הפטרת הסדרה עוד איזה פסוקים מהפטרות
שוש אשיש'. וסיים שם בשעה"צ: ומהגר"א משמע לכאורה
דקורין רק שוש אשיש' וצ"ע דאיכ' למה יקרא' לעצמו הפטרה
של שבת.

ובשעה"צ סק"כ כתב שרבנו — בכתבו שמשו' הרבה ושנור'

והלא בעשרה מתענין אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשיעי
מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי סבר
לאקדמינהו א"ל שהוא סבא תנא [בפנינו: תנינא] ובלבד
שלא יקדים ושלא יאחר. והיינו לפתחלה, אבל בדיעבד
שפיר יכול להשלים עד שמיני עצרת. וז"ש שם בעמוד א':
לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור. וז"ע הצבור,
היינו שמיני עצרת — שאז גומרים הצבור לקרות כל
התורה. כ"כ הגמ"י פ"ג מהל' תפלה הכי' אות' ש' בשם
רבינו שמחה. והוכיח זאת מדברי הגמ' שם, שרק בעיוהכ"פ
לא יסדר פרשיותיו, כד"י שלא יבטל מסעדות ערב יוהכ"פ
— לשונו שם. ומ' דביעבד יכול להשלים עד שמיני עצרת.
וי"צ לפרשיות דכלה. וכמש"ל בסק"א בשם ר"ח, ולפי"ז
ר"ל הפרשיות של יומי דכלה. והיינו שביומי דכלה היה
טרוד, ולא היה יכול לקרותן להני' פרשיות. הרי דאפי'
כשהיה אנוס, ולא יכל להשלים הפרשיות, א"ל שהוא סבא
שאסור לו לאחר. ולפי"ז מ' כסברא ראשונה — שאף בדיעבד
אין לאחר עד שמיני עצרת.

(ז) **דמיש' בסוטה' לפ' א**, כיון שנפתח ס"ת אסור לספר
אפי' ברבך הלכה, היינו דוקא בענין אחר. דהטעם —
שאסור בלימוד דברים אחרים — הוא בכדי שלא לפרוש מן
הציבור. וכמ"ש בסימן קמ"ו ס"ק ד', ז'. ולכן אם גם הוא
עוסק בקריאת שנים מקרא ואחד תרגום, אינו פורש מן
הציבור. כמיש' בפ"ג דברכות כ ב, שבעל קרי' מהרהר
קריאת שמע בלבו והטעם הוא, כד"י שלא יהו כל העולם
עוסקין בו (ק"ש) והוא יושב ובטל". ומקשינן: ונגרס'
כפרקא' אחריתא. ומסקינן שלכן אסור לגרס' בפירקא' אחריתא,
משום שצריך לעסוק ברבך שהצבור עוסקין בו. והו"ה בזמן
קריאת התורה, אסור רק בלימוד דברים אחרים ולא בקריאת
שנים מקרא ואחד תרגום. [וראה במעשה רב אות קל"א
ובמשנה ברורה סק"ד ובבה"ל ד"ה יכול וד"ה בשעת].

1 הר"א סיים כאן: וכ"ש אם החיוב מה' שקורא לעצמו שנים
מקרא ואחד תרגום וכן ההפטרות הוא שהחיוב מוטל לקרות
בכל שבת הסדרה וההפטרות שלו ביומי' צריך לקרות ההפטרות
מחפשה לא שוש אשיש'. ובמשנה ברורה סק"ט ובשעה"צ
סק"ט הביא מהב"י בסימן קמ"ד, שהיה מנהג באיזה מקומות

באר הגולה

א תוספ' והר"ש ור' יונה רפ"ד זכרונות ורמז"ס נפ"נ מה"ת. ב זכרונות כ"ח כ"ו יוחנן וכו' יבואע נן לוי. ג טור נסח רש"ס תוס' ור"ש ור"י ר"ש פ"ד זכרונות. ד תענית כ"ו.

רפ דני תפלת מוסף בשבת. ובו ה' סעיפים

א (א) זמן תפלת מוסף מיד אחר תפלת השחר ב ואין לאחרה יותר מעד סוף שבע שעות ואם התפלל אותה אחר שבע שעות נקרא פושע (ב) ואף על פי כן יצא ידי חובתו מפני שזמנה (ג) כל היום (ד) ג ואם שכח ולא התפלל עד שעבר כל זמנה אין לה תשלומין ויש בה נשיאת כפים. הנה: (ה) ולא התפלל אותה קודם תפלת שחרית ולא

ביאורי הנר"א

מדלג אחריו כו' זמנה עד הערב ש"מ שכל היום זמנה: (ד) ואם. מדלג לינעיל להו זמנוק ג"כ ולחורו ס' דרחמי כו' משא"כ זמנוק דלא נתקן ללא זמנוס קרנן ענר יומו כו' כוש"ש: (ה) ואם. מנחות וי"ט ח' ג' דהא תפלות כנגד תמידין תקנוס ונהדי' תכיל

רפ"ו (א) זמן כו'. ומי"ש בסוף פ"ד זכרונות חני רחיה' את ר"י דלוי והדר ללי ונספ"י דמגילה כל היום כו' ועוד מודלנטריך קרל צפ"י דיומא ל"ד ח' דנסכים קודמין למוספין אע"י דנסכים כ' צנקר אשר לעולת הנקר. ת"י ס: (ב) ואעפ"י. כתיב ס: (ג) כל היום.

ברכת אליהו

שהרי קרבנות יכול להקריב מיד אחר התמיד א"כ גם תפלת מוספין יכול להתפלל מיד מן הבקר משא"כ במנחה אלא משש שעות ומחצה וכו'. ומוכח מכאן שזמן תפלת מוסף מיד מהבקר.

(ב) תנן בברכות כו' א: ושל מוספין כל היום (רבי יהודה אומר עד ז' שעות). והלכה כתיב דמתניתין דאמר, ושל מוספין כל היום.

(ד) איתא בברכות כו' א: טעה ולא התפלל מנחה מהו שיתפלל ערבית שתיים וכו' תפלה במקום קרבן היא וכיון דעבר יומו בטל קרבנו או דילמא כיון דצלותא רחמי היא כל אימת דבעי מצלי ואזיל. ומדלא איבעיא להו במספ' ג"כ — אם טעה ולא התפלל מוסף מהו שיתפלל ערבית שתיים, והא שניהם זמנם עד הערב. ש"מ דוקא בעת מנחה יכול להשלים ע"י שיתפלל פעמיים ערבית, וכמו שאמרו שם: דצלותא רחמי היא כל אימת דבעי מצלי ואזיל. משא"כ במספ' דלא נתקן אלא משום קרבן, וכשעבר יומו בטל קרבנו, כמש"ש בגמ', ואינו מקריבו ביום אחר. והו"ה בתפלת מוסף, כיון שמזכיר בתפלה קרבן המוסף אינו ראוי להתפלל אלא בזמן הקרבת המוסף ואע"פ ששאר תפלות כנגד קרבנות תקנוס מ"מ אינו מזכיר בהם קרבנות — לשון הב"י. [ועמ"ש בסימן קי"ח סק"ו. וראה גם מ"ש בעינים למשפט בברכות שם].

(ה) תנן מנחות מט' א (פ): התמידין אין מעכבין את המוספין. ולכן אם התפלל תפלת מוסף קודם תפלת שחרית יצא, דהא תפלות כנגד תמידין תקנוס. והרי אם הקדים קרבן מוסף לתמיד יצא. ובהדרא תניא בתוספתא ס"ג דזכרונות ה"ב: המתפלל תפלת המוספין בין משקרב תמיד של שחר בין עד שלא קרב תמיד של שחר (בזמן המקדש דאז נמי התפללו תפלת המוספין כמבואר בסוכה ג' והאידיגא נמי עד שלא התפלל תפלת השחר — מנחת בכורים) יצא. ועמ"ש במקומו¹.

רפ"ו (א, ג) ממי"ש בספ"י זכרונות ל ב: א"ר יוחנן אני ראיתי את רבי ינאי רצלי והדר צלי (אחת של שחרית ואחת של מוספין — רש"י). [ומדקאמר והדר משמע לאלתר — ד"א]. ובספ"י דמגילה כ ב תנן: וכל היום כו' לקריאת מגילה וכו' ולתפלת המוספין. [והאי כל היום היינו מתחילת עלות השחר כמש"ש במילה ומגילה ושאר דברים דנחשב שם — ד"א]. ועוד מודאצטריך קרא בפ"ג דיומא לר' א דנסכים קודמין למוספין, אע"י דנסכים כ' בבקר אשר לעולת הבקר — תרי"ש שם. שהקשו שם: ול"ל קרא תיפוק ל' דגבי נסכים כתיב בבקר דכתיב אשר לעולת הבקר ומנחתם ונסכיהם וגבי מוספין כתיב וביום דמשמע לאחר. ותירוצי הת"י: דדאי יש לנו להקדים דבר שנאמר בו בבקר בבקר לדבר שלא נאמר בו אלא בבקר בלבד דבבקר שני בא להקדים אבל היכא שלא נאמר אלא בבקר אחד בלבד מצינו למימר שלא בא להקדים למוספין אלא אחד לומר שזמן תמיד בבקר ודין מוספין להיות ביום וכו' ולהכי איצטריך זבח ונסכים. וסיים הת"י שם: ואומר רבי כי מיכן יש ללמוד שמוספין יכולין להיות בבקר מדאצטריך קרא לנסכים קודמין למוספין הא ליכא קרא מוספין קודמין לנסכים אע"פ שבנסכים כתב בבקר וה"ה תפלת מוסף שיכולה להיות בבקר וכו'.

[בדפוס השו"ע מצויין סק"ג על מ"ש המחבר, "כל היום". והד"א כתב שזו ט"ס. דעל מ"ש המחבר, "כל היום" — דהיינו אף לאחר ז' שעות — התייחס רבנו כר בסק"ב. וכתב הד"א שדברי רבנו בס"ק זה צ"ל בסוף סק"א. ולפי"ו צ"ל בביאורי הגר"א: ומדלא (בוא"ו) וכו'. והיא הוכחה נוספת שתפלת מוסף זמנה כל היום — מיד מהבקר]. מדלא אמרינן כמו במנחה עד הערב, ש"מ שכל היום זמנה. [דתנן בברכות כו' א: תפלת המנחה עד הערב וכו' ושל מוספים כל היום וכו'. וכתבו שם תוס' ד"ה תפלת השחר: וא"ת אמאי לא קתני גבי תפלת המנחה כל היום כמו גבי תפלת המוספין ו"ל דזמן מוספין הוא כל היום אפי' משחרית

ממילא רגיל בה' — לשון השעה"צ שם. 1 לא ידעתי כונת רבנו בזה. ומקודם חשבתי שכונתו למ"ש להלן בסק"ט — שאם הקדים תפלת מוסף לשחרית יצא. אע"ג

בפי הכל — כיוון לתרץ קושיה המ"א. שהמ"א הקשה. דאם לא יחזור לעולם הפסטר שוש איש שמא יקראו אותו ולא יהא רגיל בה'. וע"ז תירץ רבנו דמכיון שהוא מצוי בפי הכל

באר הגולה

ה זכרות ל'.
ו סס כ"ח דלא כרז
הוה.
ז סס וכת"ק.

(א) להל מועד נשם הרש"א ור"י פרק תפלת השחר: ב ה כל יחיד חייב להתפלל תפלת המוספין בין אם יש צבור בעיר או לא. הנה: (ו) ולאחר כך חוזר השליח נזיר התפלה כוונת נשאר תפלות (נ"י נשם שגולי לקט): ג ו מותר למעום קודם תפלת המוספין דהיינו אכילת פירות או אפילו פת מועט (ז) אפילו טעימה שיש בה כדי לסעוד הלב (ח) אבל סעודה אסורה: ד הו לפניו שתי תפלות אחת של מנחה ואחת של מוספין כגון שאיחר מלהתפלל תפלת מוסף עד שש שעות (ומחלה טור) שהוא זמן תפלת

ביאורי הגר"א

ותוס' פ"ג סס נשם ירושלמי: (ז) אפי' טעימה כו'. ומהל דר' חויה סס: (ח) אבל. ומהל דתענית כ"ו נ' שחרית ומוסף לא שכיח שיכרות וע"כ פי' איש כלל דהא

נתוספתא פ"ג זכרות הותפלל תפלת המוספין בין וסקרנ תמיד של שחר בין עד שלא קרב תמיד ש"ס יאל ועומ' נמוקו: (ו) ואח"כ. זכרות ל' נ' נזנור שנו

ברכת אליהו

חליש לבאי ולא מצינא א"ל אמאי לא טעמת מידי ואחית א"ל לא סבר לה מר להא דרב הונא דאמר רב הונא אסור לו לאדם שיטעום כלום קודם שיתפלל תפלת המוספין א"ל איבעי ליה למר לצלוי צלותא דמוספין וכו' ולית הלכתא לא כרב הונא וכו'. [וכתב שם הרשב"א בשם הראב"ד: ד"א דוקא טעימה ולא אכילה. והוא ז"ל פי' דאפי' טעימא שיש בה כדי לסעוד את הלב כי הא דרב אויא, עכ"ל. והרי רב אויא היה צריך טעימה לסעוד לבא שיהי' ביכולתו לבא לפרקא ואפי"ה מסיק הגמ' דהיה מותר לטעום משום דלית הלכתא כרב הונא — ד"א].

(ח) מהא דתענית פו ב, שאמרו שם שנשיאת כפים רק בשחרית מוסף ולא במנחה, משום דבשחרית ובמוסף לא שכיח שכרות, ובמנחה שכיח שכרות. וע"כ מ"ש לא שכיח, פי' איש כלל — דלא שכיח כלל שכרות. ובמנחה לפעמים שכיח שכרות. דאל"כ קשה הא גם במנחה לא שכיח, כמ"ש בפ"ק דשבת 2.

נשיאת כפים שאני דאפילו לא שתה אלא רביעית אסור לישא את כפיו.

וזהו שהוכיח רבנו משם, שלפני מוסף אסור לסעוד. ולכן אמרו שם בגמ', שבשחרית ובמוסף לא שכיח שכרות כלל, ובמנחה שכיח. שאם נאמר שלפני מוסף מותר לסעוד, ומ"ש דלא שכיח שכרות, היינו דלא שכיח שכרות הרבה. אי"כ למה אמרו שבמנחה שכיח שכרות, הרי גם במנחה לא שכיח הרבה שכרות, וכדמכח משבת י א הגמ', ומתוס' שם. ומוכח מכאן לפני מוסף אסורה סעודה. וזהו מ"ש שבשחרית ובמוסף לא שכיחא כלל, משא"כ במנחה דשכיחא שכרות קצת, וכנ"ל. ולכאורה משמע מכאן, שלפני מוסף אין הדרך לשתות יין כלל. ולכן אין זה נקרא שכרות לענין נשיאת כפים. וקשה שהאחרונים כתבו שאם הוא טועם לפני מוסף צריך לקדש. והרי לעיל בסימן רע"א סעי' י"ג י"ד נפסק שהמקדש צריך לשתות מכוס של קידוש. ברם, שם נפסק שא"צ לשתות את כל הרביעית, אלא גם בשתיית רובו של רביעית. ושתיית פחות מרביעית אינה מונעת אותו מלישא כפיו, כמבואר בסימן קכ"ח סל"ח. אלא עדיין קשה שהרי כתבו האחרונים — ראה בב"ח ובמ"א סקי"ב ובמשנה ברורה סקי' — דבכה"ג שאין לו תרגומא מהי מיני דגן, צריך לשתות כוס יין אחר הקידוש. ואם אין לו יין כ"כ, צריך לשתות את כל הכוס יין של קידוש שמתחיל רביעית וזה עולה לו לקידוש במקום סעודה. וא"כ בשלמא אם לא שותה כוס יין אחריו, ושותה רק את כוס יין הקידוש, יש עצה שימזוג את היין במים, ובכה"ג יכול לשתות את כפיו. וכדאיתא בסימן קכ"ח סל"ח — שאם הוסיף מעט

(ו) ברכות ל ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בערבית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשחרית בשחרית אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במוספין במוספין אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה במנחה א"ל לאו איתמר עלה א"ר יוחנן בצבור שנו (דאין מחזירין משום דשמע ליה מש"י ואיכא מקצת הוכחה אבל ביחיד צריך לחזור — רש"י). הרי דגם במוספין חוזר הש"י התפילה. ותוס' שם פ"ג כא ב ד"ה עד כתבו בשם הירושלמי פרק תפלת השחר: לא התפלל (שחרית) ובא ומצאן מתפללין מוסף אם היה יודע שיהי' מתפלל וגומר עד שלא יתחיל ש"י כדי לענות אמן אם לאו לא יתפלל. הרי דמנהגם דבמוסף הש"י חוזר התפילה.

(ז) מהא דרב אויא שם. דאיתא בברכות כח ב: רב אויא חלש ולא אתא לפרקא דרב יוסף (שהיה דורש בשבת קודם תפלת המוספין — רש"י) למחר כי אתא בעא אב"י לאנחוי דעתיה דרב יוסף א"ל מ"ש לא אתא מר לפרקא א"ל דהוה

דמנחה נקראת תדיר כנגד מוסף. והטעם הוא דהא דתדיר ושאינו תדיר קודם, אינו מעכב בדיעבד. וזהו גם הטעם בענינו, שאע"ג דתפלת שחרית היא תדירה יותר ממוסף, אפי"ה אם התפלל מוסף קודם שחרית יצא, דמ"ש דתדיר קודם אינו לעיכובא.

ויותר נראה שכונת רבנו במ"ש "ועמ"ש במקומו", למ"ש הרשב"א בברכות כו ב. שבכ"י כתב שמקור דין זה הוא מהאהל מועד שחרש הרשב"א, וכמו שמצינו בדפוסיו השו"ע. וע"ז כתב רבנו "ועמ"ש במקומו", שכ"כ הרשב"א בברכות שם, והסתייע מהתוספתא הגמ'.
ובשו"ע הרב ס"ג כתב: ואם עבר והתפלל אותה (מוסף)

קודם שהתפלל שחרית יצא שאף שקרבן מוסף שהקריבו קודם תמיד של שחר פסול מ"מ בתפלה לא החמירו כ"כ להיות חוזר ומתפלל הואיל והתפלל אותה בשעה הראויה להקריבה. ודבריו צ"ב. שהרי הדין הוא שבידיעבד אם הקריב את המוספין קודם כשר, וכמ"ש רבנו בס"ק זה ובסק"ט. וכן פסק הרמב"ם בהל' תמידין ומוספין פ"ח ה"כ: התמידין אינם מעכבין המוספין ולא המוספין מעכבין את התמידין.

2 איתא בשבת י א, דאם התחיל סעודתו לפני מנחה גומר ואח"כ מתפלל, משום דבתפלת מנחה. לא שכיחא שכרות, ואינו עשוי להשתכר בסעודתו. אבל בתפלת ערבית, כיון שכלילה עשויין להשתכר בסעודתו, אם התחיל בסעודה קודם שהתפלל מוסף.

הקושש של תוס' ד"ה התם, מהא דאמרין בתענית כו ב — המובא בפנים — שבמנחה שכיח שכרות. ותיירצו: דהתם לענין

באר הגולה

ח תוספות והרמב"ם
שם נסח הר"י ור'
יוסף והרשב"א.
פ"ט טור נסח הרמב"ם
פ"ג מה"ת.
י ריב"ש נחמיה.

מנחה צריך להתפלל של מנחה תחלה ואח"כ של מוסף. הגה: (ט) ומיהו אם הקדים של מוסף ילא (נ"י נסח הרשב"א) (י) ה וי"א דהיינו דוקא שצריך עתה להתפלל שתיהן כגון שרוצה לאכול ואסור לו לאכול עד שיתפלל מנחה אבל אם אינו צריך עתה להתפלל מנחה יכול להקדים של מוסף. הגה: (יא) ומיהו אם הגיע זמן מנחה קטנה יתפלל מנחה תחילה (הר"י והרמב"ם נסח ירושלמי) (יב) ויש מי שחזרה שאין עושים כן בצבור להקדים תפלת מנחה לתפלת מוסף כדי שלא יטעו: ה' בשבת ויום טוב אין אומרים ברכו אחר קדיש בתרא (ועיין לעיל סימן קל"ג):

ביאורי הגר"א

גם נמנחה לא שכיח כח"ש צפיק לשנת: (ט) ומיהו. דלענין דקשור קודם אינו. חלל לתורה כח"ש צנחנים פ"ט ח' כל התדיר כו' תמידין כו' ואפי"ה אינו מעכב נדיענדי.

ברכת אליהו

וזמן התפילה כהדא דריב"ל מפקד לתלמידיו אין הוה לכוון אריסטון ומטא יומא לשית שעין עד דלא תסקון לאריסטון תהיון מצלון דמנחתא עד דלא תסקון (היה מצוה לתלמידיו אם הוה לכוון אריסטון סעודה גדולה ומתיראם אתם שמא תחור כך ימשור הזמן ויעבור זמן המנחה — פ"מ.) [ועפ"י כתב הרא"ש בברכות פ"ד ה"ח: משמע שכן א"ל דבשעת מנחה קטנה שהוא עיקר זמן המנחה או יש להקדים תפלת המנחה קודם תפלת מוסף אבל במנחה גדולה דשבע שעות אין לחוש].

(יב) זה כתב עפ"י הקושא שמקשים על יוהב"ש. ועיין בפ"ד. [שהטור הביא בשם הרמב"ם (הלכות תפלה פ"ג ה"א) שבהיו לפניו שתי תפלות של מנחה ושל מוספין יש מי שמורה, שבציבור לא יקדים את של מנחה כדי שלא יטעו בשאר תפלות. וכ"כ עפ"י הקושא שמקשים על יוהב"ש, דנותרים להתפלל מוסף, כשהגיע כבר זמן מנחה. וע"ז כתב שעושין כן מפני שזה בציבור, ובכדי שלא יטעו, ולכן מתפללין מוסף לפני מנחה אף אם הגיע זמן מנחה]. ועיין בכ"י בסימן תרי"ב בשם הג"מ.³

פירות ליין מותר לו לישא כפיו. וכמ"ש כאן בבה"ל ד"ה אכילת פירות. אבל אם שתה מלבד יין הקידוש עוד רביעית יין, הרי הוא שותה יותר מרביעית, ובכה"ג איתא בה"ל נשיאת כפים שם, דאף במזוג לא ישא כפיו. וא"כ קשה דהרי שכית שירות לענין נשיאת כפים, וכמ"ש התוס' הג"ל. אולם י"ל דאה"ג שמי שאין לו מיני תרגימא, יוצא ששותה יין יותר מרביעית, כדי לצאת יד"ח קידוש במקום סעודה. ומ"ש בגמ' שם שבשחרית ובמוסף לא שכית שירות, הוא מפני שבדרך כלל אדם שרוצה לשעום קודם תפלת מוסף אוכל מיני תרגימא, בכדי לקיים קידוש במקום סעודה, ואינו זקוק דוקא לשותות יין יותר מרביעית. וגם יש לו עצה לצאת יד"ח קידוש ע"י שמיצה מאחר, והוא לא ישתה מין הקידוש, ולכמה פוסקים יצא יד קידוש אף אם לא טעם מין הקידוש, רק ישתה רביעית כוס יין מוג אחר, וזה מיקרי קידוש במקום סעודה. ומה שצריך לשותות כוס יין נוספת, זה לא מפני שצריך לשותות יותר מרביעית, אלא הטעם — כמ"ש הלבוש בסימן רע"ג ס"ה — שצריך כוס נוספת מלבד הקידוש, בכדי שיקרא קידוש במקום סעודה. ולכן אף אם לא טעם מין הקידוש יצא.

ועוד אפ"ל עפ"י דברי הערוך השולחן בסעיף י"ד. דהא דכתבו האחרונים שיקיים קידוש במקום סעודה ע"י שתית יין הוא, מפני שהוקשה להם מה שכתב המחבר שמותר לאכול

(ט) דאע"ג דחשוב [ט"ס וצ"ל: דתדיר — ד"א] קודם — תפילת מנחה היא תדירה לצומת מוסף, כמ"ש בברכות כז א, אפ"ה אם התפלל מוסף קודם מנחה יצא. דמ"ש דתדיר קודם לשאינו תדיר, אינו אלא למצוה ולא לעיכובא. כמ"ש בזהב"ש פ"א במשנה: כל התדיר מחבירו קודם את תדיר התמידין קודמין למוספין (דתמיד בכל יום הילכך חשיב דתדירא ידידה — רש"י) וכו'. ואפ"ה אם הקריב המוספין לפני התמידין, אינו מעכב בדיעבד, כנ"ל בפ"א בהג"ה וכמ"ש בסק"ה ובהערה 1. הרי דמ"ש שתדיר קודם זה רק למצוה, אבל בדיעבד יצא. ולכן אם הקדים תפלת מוסף למנחה יצא. [וע"ל סימן קי"ז הערה 2].

(י) (יא) ירושלמי פ"ד דברכות ה"א: רבי חייא בשם רבי יוחנן תפלת המנחה ותפילת המוספין תפלת המנחה קודמת הוון בעון מימר כשאין ביום כדי להתפלל שניהם אבל אם יש ביום כדי להתפלל שניהם תפלת מוסף קודמת ר"י בשם ר' יוחנן אפי"י יש ביום כדי להתפלל שניהם תפלת המנחה קודמת וכו' והתני הקדים תפלת המנחה לתפלת המוספים יצא לשעבר הא בתחילה לא בדא פתר לה בשלא הגיע

פירות ראיתי שבספר מגורה הטהורה אות א' הקשה הקושיה הג"ל, שע"כ חייב לקדש קודם מוסף, ושוב אסור הוא בנשיאת כפים. ותירץ שם: דבין של קידוש לית לן בה דכין דשותהו לפני המזון לא משכר ושרי בנשיאת כפים וכו'. וע"ז שם מה שהאר"י בזה, ובכדי שר"י שגת אריה סימן י"ח. וראה עוד מש"ל בסימן צ"ט הערה 1.

3 המדריך בברכות פ"ד סצ"ב כתב: הלכה מתפלל של מנחה ואח"כ של מוסף מכאן יש לזהר ביוהב"ש להתפלל תפלת המוסף (שחרית) קודם ששה שעות ומחצה דהיינו קודם שיגיע שעת המנחה דא"כ היו צריכין להתפלל תפלת המנחה קודם ומיהו אם אחר אחר שש שעות ומחצה בזה אומר ירושלמי דאם יש שהות להתפלל שתיהן תפלת המוספין קודמת ובתלמוד ירושלמי שמעתי לא משמע כן. והב"י בסימן תר"כ הביא זה בשם הגמ"ר. ויתכן שרבנו — בצינו לזה — ר"ל שלכתחלה

באר הגולה

א שנת י"ג וכ"ה.
 ב ס.
 ג טור וכסנא ח"ע
 ירושלים שם שנה לפרש
 דברי הת"ק ז"י לדעת
 הטור.
 א ירושלמי ספ"ג
 דתענית והרי"ף
 והרמ"ש כתבוהו נפ"ק
 דשנת.
 ב חגור נשם שגלי
 הקטע ע"פ הגדה
 דר"ע שהיה נוכח.
 ג הנהגות מיימוני נפ"ח
 מה"ת.
 ד ברכות ל"ח.
 ה ס.

רפז ניהום אבלים וביקור חולים בשבת. ובו סעיף אחד

א א יכולים לנהם אבלים בשבת וכן יכולים לבקר את החולה ב ולא יאמר לו בדרך
 שאומר לו בחול אלא אומר לו שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא ב ורחמיו
 מרובים ושבתו בשלום. הנה: (א) וי"ל דלין לריך לומר ורחמיו מרובים וכו' וכן נהגו (רמב"ם
 פרק כ"ד):

רפח דין תענית ודין תענית חלום בשבת. ובו י סעיפים

א א אסור להתענות בשבת עד ו' שעות. הנה: (א) ואפי' לומר ומתפלל אסור (מירכ"י פ"ק
 דשנת): ב ב י"א שאדם שמויק לו האכילה דאז עונג הוא לו שלא לאכול לא יאכל.
 הנה: וכן מי שיש לו עונג אם יצלה כדי שילך הצער מלנו מותר לנכות נשנת (חגור נשם שגלי
 לקט): ג (ב) ג אדם המתענה בכל יום ואכילה בשבת צער הוא לו מפני שינוי וסת
 (פירוש דבר קטע) (א) י"א שראו כמה חסידים ואנשי מעשה שהתענו בשבת ממעם
 זה וכן אמרו שכך היה עושה ה"ר יהודה החסיד: ד ד (ו) מותר להתענות בו
 תענית חלום כדי שיקרע גזר דינו ה (ה) וצריך להתענות (ו) ביום ראשון כדי שיתכפר

ביאורי הגר"א

רפז (א) וי"א דא"צ. כת"ק ס':
 רפח (א) ואפי'. כנ"ל סימן רפ"א: (ב) אדם. וכן
 מ' נפ"י דפסקים מר צריה דרבינא הוי לויס כו':
 (ג) י"א כו'. עיין סימן קס"ז ס"כ אפילו כו' ועמ"ל

ברכת אליהו

לו תאוו לאכול — ד"א. וזה דלא כרשב"א שהובא בב"י,
 דמ"ש, "היה יתיב בתעניתא", תענית חלום הוא. ועב"י
 ודרישה סק"א].

(ג) עיין סימן קס"ז ס"כ: אפי' בשבת שהוא חייב לאכול
 פת לא יברך. לו חברו ברכת המוציא אם אינו אוכל. ועמ"ל
 שם סקמ"א, שכתב: כ"כ בגמ' מדאיבעיא להו בברכת
 המוציא של מצה אם רשאי לברך לאחרים מכלל דבכל
 שבת ויו"ט פשיטא לו דאין מברך לאחרים (ב"י) ופסקא
 משום דאכילת שבת ויו"ט אינו חובה על האדם אלא
 משום הנאתו דהא מצטער פטור לאכול בו, עכ"ל. [ועמ"ש
 בברכת אליהו סקנ"ט].

(ד) [בבא"ג סק"ד ציין לברכות ל"א. אולם דין זה ליתא
 שם בפירושו. כי שם בעמוד ב' איתא ד, כל היושב בתענית
 בשבת קורעין לו גזר דינו. והתוס' שם בד"ה כל היושב
 כתבו דמירי בתענית חלום. ובגמ' שם ליתא הדין שמותר
 להתענות בשבת תענית חלום. אבל דין זה איתא] בשבת
 יא א ובתענית יב ב: יפה תענית לחלום כאש לגעורת

אמר רב חסדא וכו' ביום ואמר רב יוסף אפי' בשבת.
 (ה) ברכות לא ב: כל היושב בתענית בשבת קורעין לו
 גזר דינו של שבעים שנה. והתוס' שם בד"ה כל כתבו
 דקאי אתענית חלום. והגמ' מסיימת שם: ואעפ"כ חורין

בגוונים כדי להתחיל מוסף מקמי שיעור ר' שעות ומתחזה.
 ורק בדעבד, סומכים אדברי הרמב"ם שאין עושין כן בציבור
 שלא יסעו ואפי' הגיע מנחה קטנה מקדים של מוסף.

רפז (א) כת"ק שם. [דאיתא בשבת יב א: ת"ר הנכנס
 לבקר את החולה אומר שבת הוא מלועוק ורפואה קרובה
 לבא וכו' שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו
 אומר שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין
 ושבתו בשלום. והמחבר והטור ס"ל דשבנא בא לפרש דברי
 ת"ק. ולכן פסק המחבר, שיגיד ורחמיו מרובין וכו'. ומ"ל
 הרמ"א, וי"א דא"צ לומר ורחמיו מרובין וכו', כ"כ הרמב"ם
 בהל' שבת פכ"ד ה"ה. וזה משום דס"ל דשבנא פליג על
 ת"ק. ופסק כת"ק דאין צ"ל ורחמיו מרובים. ועט"ז סק"א
 ומ"א].

רפח (א) כנ"ל סימן רפ"א ס"א בהג"ה: ומ"מ בשבת
 ויו"ט לא יאריך יותר מדאי (בזמירות) כדי שיאכלו קודם
 שעה ששית. [ועמ"ש בסק"ח. וזה דלא כמרדכי בשם
 אבי העזרי — הובא בב"י — שס"ל שלהתפלל וללמוד מותר,
 ע"ש. וזה גם דלא כמ"ש בשו"ת הלכות קטנות סימן צ"ב
 ש, כשיושב ולומד או עוסק במצוה וכו' אפשר שאין בכך
 כלום].

(ב) וכן מ' בפ"י דפסחים סח ב: מר בריה דרבינא כולא
 שתא הוה ציים [בפנינו: יתיב בתעניתא] לבד מעצרתא
 ופוריא ומעלי יומא דכיפורי בו. [והטעם דהאכילה היה
 נחשב לו לצער רק דבעצרת לבש עוז השמחה עד שנעשית

אף בציבור צריך ליתור לסיים תפלת שחרית קודם שהגיע זמן
 תפלת המנחה. וכמ"ש במרדכי הגל. וכ"כ הב"ח שלכתחילה
 צריך כל מורה להזהיר שימחרו בתפלת שחרית ולא יאריכו

באר הגולה

ו' הרש"ט.
ז' מרדכי ספ"ק דשנח
נכס מהר"ח.
ח' טור סי' תקפ"ח
נכס רב עמרם ורבינו
קלונימוס וסכ"כ לזי
הענין.
ט' נ"י.

לו מה שביטל עונג שבת ו ואם ששש כחו ואינו יכול להתענות ב' ימים רצופים לא יתענה ביום ראשון ויתענה אחר כך. הנה: וכ"ש אם היה נזון ראשון חנוכה או ר"ח או פורים או יום טוב אפילו יום טוב שני של גלויות שאין להתענות עד אחר כך (ז) יש אומרים מי שיזן שינת להרים והלם לו חלום רע יתענה מחצית היום עד חצי הלילה ולא ינדיל ונזון הראשון יתענה כאלו התענה כל יום השנה (וולאחי כחונ): ה' י"א שאין להתענות תענית חלום בשבת אלא על חלום שראהו תלת יומא ה' ויש אומרים שבזמן הזה אין להתענות תענית חלום בשבת שאין אנו בקיאים בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע ו העולם אומרים שנמצא בספרים קדמונים שעל שלשה חלומות מתענים בשבת ואלו הן (ה) הרואה ספר תורה שנשרף או יום הכפורים בשעת נעילה (ו) או קורות ביתו או שינוי שנפלו וי"א הרואה יום הכפורים אפי' שלא בשעת נעילה וי"א הרואה שקורא בתורה וי"א הרואה שנושא אשה (י) והא דרואה שינוי שנפלו דוקא שינוי אבל הרואה לחיו שנשרו חלום טוב הוא דמתו היועצים עליו רעה (יא) ונראה לי

ביאורי הגר"א

תוספת תענית התירו שם: (ח) הרואה ס"ח. ענפיו
דשנת ונפיו דמיק: (ט) או קורות. ע' נחמדש פ' מקץ
וסדר לזכור ור' יוחנן היפך לטובה: (י) והא דרואה.
פיט דנרכות: (יא) ונ"ל. דעליהן שייך לומר שאין

כו': (ז) י"א מי כו' כאלו. דו' בירושלמי דנדרים
פ' קונס והנילו הר"ש פ"ק דתענית סי"ג דגם נכסין
מוקרי תענית ואפי' שעות אסור נשנת כמיש ספיט דערונין
שלא יכנס לשנת כשהוא מעונה ודוקף שעה מועטת נשניל

ברכת אליהו

וכו'. ואפי' תענית שעות אסור בשבת, כמיש כפ"ט דעירובין
מא א: חל להיות תשעה באב בע"ש מביאין לו כביצה
ואוכל כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה. ואפי' דמסקינן
שם — על מי שצם בע"ש — ,הלכה מתענין ומשלימין",
[וכמשל בסימן רמ"ט ס"ד ועמש"ש], היינו דוקא שעה
מוקפת, בשביל תוספת תענית התירו שם שיכנס לשבת
כשהוא מעונה, אבל בלא"ה אפי' שעה אחת לשם תענית
אסור בשבת. ואם התענה תענית שעות עקב חלום, צריך
למיתב תענית לתעניתו. [ועיין במ"א סק"א ולהלן בסימן
תקס"ב סעי' א — ד ומש"ש בביאורי הגר"א].

(ח) עכפ"י דשבת כה ב: ר"ש בן אלעזר אומר העומד
על המט בשעת יציאת נשמה חייב לקרוע הא למא זה
דומה לס"ת שנשרפה וכו'. ובפ"ק דמ"ק כו א: ואלו קרעין
שאר מתאחין וכו' ועל ס"ת שנשרף וכו'. הרי דהרואה
ס"ת שנשרף צריך לקרוע. ולכן זה נקרא חלום רע שצריך
להתענות עליו אף בשבת.

(ט) עין במדרש פרשת מקץ וסדר איכה ור' יוחנן היפך
למבנה.¹

(י) פ"ט דברכות נו ב: שאל בן דמא בן אחותו של ר'
ישמעאל את ר' ישמעאל ראיתי שני לחיי שנשרו אמר שני
גודדי רומי יצצו עליך רעה ומתו. הרי ש,הרואה לחיו
שנשרו חלום טוב הוא דמתו היועצים עליו רעה".

(יא) דעליהן שייך [צ"ל: אין שייך — ד"א] לומר
שאין בקיאיין, בפתרון חלומות לידע איזה טוב ואיזה רע,

ונפרעין ממנו דין עונג שבת מאי תקנתיה אמר רב נחמן
בר יצחק ליתב תעניתא לתעניתא (יתענה למחר — רש"י).
ובתענית יב ב — בהמשך המימרא המובאת בסק"ד —
מאי תקנתיה ליתב תעניתא לתעניתא. [וזה דלא כמיש
בשו"ת מהר"י ברונא סימן ס"ג, שאין לישוב תענית לתעניתו
לתענית חלום, ע"ש. וכנראה של"ג בתענית הג"ל: מאי
תקנתיה וכו'].

(ו) כיון דהתענית באה כדי להגין שלא יפרעו ממנו בטול
עונג שבת, אין לעקב התענית, כמיש בכריתות כה א:
אמר עליו על כבא בן כוסא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל
יום וכו'. [דהיה חושש שמא בא לידע עבירה שזדונו כרת
ולא היה מאחר להביא אשם תלוי א' על כמה ימים ואיאת
בכריתות כו ב אשם תלוי למה הוא בא אמר רבא להגין
עליו מן היסורין — ד"א. והו"ה לענין תענית כתב הב"י
בשם הרשב"א שצריך להביא מיד כדי, שלא יתעכב לבקש
סליחה וכפרה. וכתב גם בשם הזהר ב' ויקהל, שצריך
להתענות מיד ביום המחרת כדי לתקן את אשר עיזת בבטול
עונג שבת].

(ז) דמי בירושלמי דנדרים פ' קונס — והביאו הרא"ש
פ"ק דתענית סי"ב — דגם ככה"ג מקרי תענית. וז"ל הרא"ש
שם: והרמב"ם ז"ל (פ"א מהל' תענית ה"ג) כתב אם
אכל ושתה ואח"כ התחיל להתענות שאר היום הרי זו תענית
שעות ובירושלמי משמע כדבריו דגר' בירושלמי דנדרים
פרק קונס יין (ה"א מילת' דר' יוחנן אמרה מתענה לשעות

1 תמצית לשון המדרש ב' מקץ פרשה פט אות ח' ובאיכה
רבתי פרשה א' פטוק א', הוא שר' אלעזר פתר חלום לאשה
שחלד בן זכר. ובפנינו המעשה מיוחס לר' אלעזר, ולא לרבי

באר הגולה

י טור נס"ר ר"כ נס"ס
ס"ג ולציו הר"ש
כ טור ליישג הל דרש
ושמאל נלהקים או
ללחם שנת קי"ט נלח
פליג
ל טור וכתב סג"י
שולי כן היה לפניו
נוסחתו
ויסרה היל
מ נ"ג נ"ח והנחיל
הטור ס' תקע"ו
ב תענית י"ט
ס שס כ"ג

שהחלומות שאמרו בפרק הראה שהם רעים גם עליהם מתענין בשבת:
(יב) המתענה בשבת אומר עננו אחר סיום תפלתו בלא חתימה וכוללו באלהי
נצור. הסג: (יג) ויאמר אחר תפלתו רנן העולמים גלוי כו' (יד) כמו נחול (ל"ז הלכות תענית):
ז כ אם הקדימה לאכול היא עונג לו כגון שנתעכלה סעודת הלילה יקדים ואם האחר
עונג לו כגון שעדיין לא נתעכלה יאחר. הסג: וכן מי שיש לו סעודות כל יום כמו נשנת
יסנה נשנת להקדים או לאחר (גמרא פרק כ"ב וטור): ח ל (טו) אין מתענין על שום צרה
מהצרות כלל: ט (טז) אין צועקים ולא מתריעים בו על שום צרה מ חוץ מצרת
המוזנות (יז) שצועקים עליה כפה בשבת ולא בשופר ו וכן עיר שהקיפה חיילות או
נהר וספינה המטורפת בים ס (יח) ואפי' על יחיד הנרדף מפני עכו"ם או לסמים או

ביאורי הגר"א

נקיטין: (יב) המתענה בשבת. שפ' כוונת צירוף שש"ן אומר נכרה צפיע וע"כ ציחיד ל"ל אחר תפלתו וע'
נרל"ש פ"ה דברכות: (יג) ויאמר. נספס"נ דברכות:
(יד) כמו בחול. נלמד מענינו ככ"ל: (טו) אין
מתענין. ומדפרי"ן נתענית י"ד ל' שפירות נשנת כו'

ברכת אליהו

בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בענו וקרי לה
התרעה ש"מ. ומדפרי"ן שם, "שופרות בשבת מי שרי", הרי
דפשיטא לגמ' דשופרות בשבת אסור. אף שתקיעת שופר
בשבת אינה מלאכה רק חכמה, כדאיתא בשבת קי"ז ב וקלא
ב ובר"ה כט ב, ואסורה בשבת מחמת שבות, כ"ש תענית.
ווי"ש המחבר: אין מתענין על שום צרה מהצרות כלל.
ר"ל אף באלו — עיר שהקיפה גייס או נהר וכו' —
שמתריעין בשבת, וכמ"ש בס"ט, אף על אלו אין תוקעין
בשופר, כמ"ש בס"ט. וכ"ש דאין מתענין. ועוד ראייה
ממ"ש בתענית יט א במשנה: על אלו מתריעין בשבת על
עיר שהקיפה נכרים או נהר וכו'. ומדקתני, "מתריעין",
ולא קתני, "מתריעין ומתענין בשבת" — כמ"ש גבי עיר
שיש בה דבר או מפולת שמתענה ומתרעת (בחול) —
מי' שבעיר שהקיפה נכרים וכו' רק מתריעין, אבל לא
מתענין בשבת. [וע"ל סימן תקע"ו סקל"ב].

(טז) תנן בתענית יט א: על אלו מתריעין בשבת על
עיר שהקיפה נכרים או נהר ועל הספינה המטורפת בים כו'.
ומדקאמר, "על אלו", מ' דווקא על צרות אלו מתריעין.
אבל על שאר הצרות לא מתריעין.

(יז) תענית יד א — כנ"ל בסקט"ו: — על אלו מתריעין
בשבת על עיר שהקיפה גייס וכו' אילמא בשופרות שופרות
בשבת מי שרי אלא לאו בענו. הרי ש, "מתריעין", רק כפה
ולא בשופר. והו"ה לענין, "צרת המוזנות", דאיתא בב"ב
צא א ד, "מתריעין על פרקמטיא ואפי' בשבת", היינו כפה
ולא בשופר.

(יח) איתא בתענית כב ב: עיר שהקיפה נכרים או נהר
ואחד ספינה המטורפת בים ואחד יחיד שנרדף מפני נכרים

מאחר דהגמ' אמרה על חלומות אלו שהם רעים.
(יא) איתא בירושלמי דברכות פ"ד ה"א — עפ"י גירסת
הרא"ש: — ר"ח שחל להיות בתענית היכן מזכיר של תענית
במוסף ר' זעירא אומר בתודאה ר' אבא בר ממל אומר
בעבודה ר' אבינא אומר אומרה ברכה חמישית. ועיין ברא"ש
פ"ה דברכות ס"י, [שביאר את דברי ר' אבינא: כלומר
שיאמר עננו אחר ברכה של קדושת היום וכו' ובש"ץ מירי
שקובע ברכה לעצמה כמו שאומרה בכל פעם בין גואל
לרופא אבל יחיד יכול להיות שאומרה באלקי נצור כמו
שפ"י בה"ג. ומ"ש המחבר ש, אומר עננו אחר סיום תפלתו
בלא חתימה וכוללו באלקי נצור, זה משום] שפסק במ"ד
בירושלמי ששי"ץ אומר ברכה בפני"ק. וע"כ ביחיד צ"ל אחר
תפלתו, וכמ"ש הרא"ש אילמא המ"ד הוה בירושלמי.

(יג) תפלת רבון העולמים מוזכרת בפס"ב דברכות יז א:
רב ששת כי הוה ית"ב בתעניתא בחר דמצלי אמר הכי רבון
העולמים גלוי וכו'. [וכמ"ש להלן בסיומן תקס"ו ס"ד
וכמ"ש בבאה"ג סקט"ו].

(יד) נלמד מענינו ש, המתענה בשבת אומר ענו, כנ"ל
בס"ו וכמ"ש בסק"ב.

(טו) תנן בתענית יב ב — לענין תעניות נוספות שגזורים
על עצירת גשמים: — הרי אלו יתרות על הראשונות שבאלו
מתריעין וכו'. ובגמ' שם יד א: במאי מתריעין רב יהודה
אמר בשופרות ורב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת
משמיה דרב אמר בענו. ומסקינן שם: תנאי היא (דתניא)
[צ"ל: דתנן. וזו משנה שם יט א, וכדלהלן] על אלו מתריעין
בשבת על עיר שהקיפה גייס או נהר ועל ספינה המטורפת
בים ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא לצעקה במאי אילמא

2 כתב הד"א: וכ"ש תענית דאסור בשבת מדאורייתא כמ"ש
בר"ה י"ט ר"ח דאורייתא, עכ"ל. ולעצם השאלה אם תענית
בשבת אסורה מן התורה או רק מדברי סופרים, עיין בשו"ת
הרשב"א ח"א סימן תרי"ד וח"ד סימן רס"ב. ובדעת תורה צ"ן

המחצית השקל: אי"כ אפשר אם חלם לאשה שקורות ביתה
נפלו אין לה להתענות. אולם מלשון רבנו שסיים, "ור' יוחנן
היפר לטובה", מ' שר"ל שרק רבי יוחנן הפכו לטובה. אבל
עצם החלום מראה לדבר רק, ולכן צריך לצום על חלום זה.

באר הגולה

ע סס י"ד.
פ סס כנ"ז יוס'י
דח"ק ננוי לא פליג
נחל ז"י נס'י תקע"ה
צ הר"ן אהא דתענית
דף י"ט.
א טור.
ב פסקים ק"ו בענינה
דד אש"י.
ג רמב"ם נכ"ט.

רוח רעה ע' וזעקין ומתחננין בתפלות בשבת אבל אין תוקעין פ' (יט) אלא א"כ תוקעין לקבץ העם לעזור אחיהם ולהצילם (וע"ל סימן תקע"ו סעיף י"ג): י' ז' (כ) נדרף מפני רוח רעה שאמרו לאו דוקא דהוא הדין לכל חולי שיש בו סכנת היום וזעקין ומתחננין וכן נהגו לומר מצלאים בשבת על חולים המסוכנים סכנת היום. הנה: וכן מותר לנדרח החולה המסוכן זו ניוס (ליקוטי מהר"י נר"י) נסס הר"ן פי"ג דתענית):

רפט סדר סעודת שחרית של שבת. ובו ב' סעיפים

א א (א) יהיה שולחנו ערוך ומטה מוצעת יפה ומפה פרוסה כמו במעודת הלילה ב ויברך על היין בורא פרי הגפן והוא נקרא קידושא רבא ג' (ב) ואחר כך יטול ידי

ביאורי הגר"א

ומתריעין על החיכוך מה"ט כח"ש נסוף פי"א סס:
רפט (א) יהיה כח"ש נפ"י דפסחים כנז' יוס' קודם כו': (ב) ואח"כ יטול כמ"ל ס' רע"א ס"ג:

(יט) א"כ. שופ' סס תנאי היא דר"ל תיק ור"י דלר"י ע"כ ח"ך נשופר כיון דפיקוח נפש ותיק לא פליג על ר"י אלא ר"י פליג על תיק ופ' כתיק: (כ) נדרף כו'. כפי' הר"ן סס דטעם דלר"י משום שהוא מסוכן וכן

ברכת אליהו

לצעקה אסור אף להתריע. ות"ק מתיר להתריע אף לצעקה והיינו בפה. ות"ק לא פליג על ר' יוסי, ומודה שלעזרה מתריעין אף בשופר, ורק לענין תפלה אסור בשופר, משום ד, שופרות בשבת מי שרי". אלא ר' יוסי פליג על ת"ק, וסובר שלצעקה אסור להתריע. ופס' כת"ל דלצעקה מתריעין בפה, ולעזרה — אף בשופר. [וע"ל סימן תקע"ו סקל"ן]. (כ) בסק"י"ח הבאנו דברי הגמ' בתענית כב ב, בדיו יחיד הנדרף מפני רוח רעה. ורש"י פירש בד"ה מפני רוח רעה: שנכנס בו רוח שידה ורץ והולך ושמא יטבע בנהר או יפול וימות. ודברי המחבר הם כפי' הר"ן שם, דטעם דרוח רעה, משום שהוא מסוכן. וז"ל הר"ן: ויחיד הנדרף מפני עכו"ם או מפני רוח רעה שנכנסה בו רוח שד ורץ והולך שמא יטבע בנהר או יפול וימות או שהוא חולי ממיני החללים ולפ"ו יש ללמוד מכאן לכל חולי שיש בו סכנת היום דמתריעין עליו בשבת שלא אמרו מפני רוח רעה אלא מפני שהוא חולי של סכנה ביומו ואיפשר שעל זה סמכו בהרבה מקומות שאומרים מצלאים על החולים בשבת ומ"מ דוקא כשיש בו סכנת היום שלא שנינו רוח רעה אלא דומיא דספינה המטורפת בים ויחיד הנדרף מפני עכו"ם, עכ"ל. וכן מתריעין על החיכוך מה"ש, כמ"ש בפס"א שם יד א: ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון חיכוך וכו' לא היו מתריעין אלא צועקין וכו'. [וכן נפסק להלן בסימן תקע"ו ס"ה: וכן מתענין על החולאים וכו' והיו מתים מאותו חולי וכו' וכן חיכוך וכו' מתענין ומתריעין עליו].

רפט (א) כמ"ש בפ"י דפסחים קה א: כבוד יום וכבוד לילה כבוד יום קודם.

(ב) כמ"ל בסימן רע"א ס"כ — לענין קידוש לילה —: אחר שקידש על הכוס נוטל ידיו ומברך ענט"י. [ועמ"ש

או מפני לסטין ומפני רוח רעה על כולן יחיד רשאי לסגף את עצמו בתענית. ולפי ג' זו ליתא בגמ' שמתריעין על יחיד הנדרף. ודברי המחבר, הם כנ"י הר"י"ף שם והר"א"ש שם פ"ג סכ"ו: ע"ר שהקיפוח וכו' ויחיד הנדרף מפני נכרים ומפני רוח רעה ומפני הליסטים מתריעין עליהן מיד בשבת ועל כולן [יחיד רשאי] לסגף עצמו בתענית וכו'. [וע"ל סימן תקע"ו סקל"ג].

(יט) בתענית יד א מביאה הגמ' מחלוקת — הובאה לעיל בסק"טו — אם מתריעין רק בשופר או גם בעננו. ומקשינו שם: ולמ"ד בשופרות אבל בעננו לא והתניא ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות כגון חיכוך חגב זבוב וצירעה ויתושין ושילוח נחשים ועקרים לא היו מתריעין אלא צועקין מדצעקה בפה התרעה בשופרות. ותריעין: תנאי היא דתניא על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפוח גייס או נהר ועל ספינה המטורפת בים ר' יוסי אמר לעזרה אבל לא לצעקה במאי אילמא בשופרות שופרות בשבת מי שרי אלא לאו בעננו וקרי לה התרעה ש"מ. [ורש"י פירש שם ש"מ"ש, "תנאי היא", היינו דהברייתא ד, שאר כל מיני פורעניות", ס"ל התרעה בשופרות; והתנא ד, על אלו מתריעין בשבת", סובר שהתרעה בפה. ולרש"י מ"ש ר' יוסי לעזרה, היינו ש, צועקין לבני אדם שיבואו לעזרה", וכתב הד"א: ולכאורה לא אתי שפיר האי תנאי היא דהלא לכו"ע האי מתריעין היינו בעננו. והרמב"ם בהלכות שבת פ"ב הכ"ד כתב דעל צרות אלו, וזעקים עליהן ומתחננים בשבת ומתריעין עליהן לעזור אותם, וכן פסק המחבר כאן]. שמפרש ש"מ"ש שם בגמ', "תנאי היא", דר"ל ת"ק ור' יוסי: דלר' יוסי מ"ש, "לעזרה", ע"כ היינו שאף בשופר מותר להתריע לעזרה. כיון דפיקוח נפש הוא שיבואו להצילו, "שהרי אפילו חילול גמור מחללין" — לשון הב"י, אבל

וראה גם בענין זה בשדי חמד כללים מערכת אות התיי' כלל ל"ט (הוצאת ב"ב תשכ"ג, כרך ה' עמוד 331).

למדרש תנחומא פ' בראשית. וז"ל המדרש תנחומא סוף אות ו': וכבוד שבת עדיף מאדף תעניות דכבוד שבת דאורייתא ותענית דרבנן ואחי כבוד שבת דאורייתא ודחי תענית דרבנן.

באר הגולה

ד שנת ק"ז.
ה רמז"ס ס.
ו טור נסס חזו
הר"ש.
ז זינתיו לעיל נסיון
רע"ה.
ח התנוד שם והר"ש
נחשונה.
א מנחות מ"ג.
ב מהל דליתא נהדרש
ג נחמחל פ' ויקהל.
ג נישין ל"ח.

(ועיל סי' רע"א סעיף י"ג נהנה) ו יבצע על לחם משנה כמו בלילה ויסעוד ה (ג) וגם זה הקידוש צריך שיהיה במקום סעודה ושלא יטעום קודם לו כלום כמו בקידוש הלילה ו מיהו לשנות מים בבוקר קודם תפלה מותר מפני שעדיין לא חל עליו חובת קידוש. הנה: ועיל כל דיני קידוש סימן רע"א ער"ג רע"ג: ב ז במקום שאין יין מצוי הוא שכר ושאר משקין חוץ מחמים חמר מדינה ומקדשין עליו (ה) ה ואם אין לו אפילו שכר ושאר משקין אוכל בלא קידוש:

רצ בשבת ישלים מאה ברכות בפירות. ובו ב' סעיפים

א א ירבה פירות ומגדים ומיני ריח כדי להשלים מנין מאה ברכות. הנה: ולא רגיל נשית להרים אל ינטלנו כי עונג הוא לו (טור): ב ב (א) אחר סעודת שחרית (ב) קובעים מדרש לקרות (ג) בנביאים ולדרוש בדברי אגדה ג ואסור לקבוע סעודה באותה שעה. הנה: (ד) ופועלים ובעלי נתיס שאין עוסקים בתורה כל ימי השנעו יעסקו יותר בתורה נשנת מתלמידי חכמים העוסקים בתורה כל ימי השנעו ותלמידי חכמים ימשיכו יותר נעונג אכילה ושתייה קצת דהרי הם מתענגים נלמודם כל ימי השנעו (נ"י סי' רפ"ח נסס ירושלמי):

ביאורי הגר"א

(ג) וגם זה כ"ל: (ד) ואם אין כן מ' נענודת: י"ל זוג כ"ו ושנת שמי והזיזו הטור ע"ש: (ב) קובעים מדרש. גיטין ל"ח ב' ושנת פט"ז שאין קורין נהן כ' ל"ש אלל זמן נהימ: (ג) בנביאים. ולא נכתובים. שז שקורין נהן כ': (ד) ופועלים. ירושלמי פט"ז הלכה ג' ר' חני נסס ר"ש נ"ל לא נתנו שנתות וי"ט אלל לאכילה ושתייה ע"י שפה הזו חסרית התירו לו לעסוק נדיה ר"ל שפה רגיל לדבר דברים נטלים וכיוצא ר' נכריה נסס

ברכת אליהו

והביאו המור. ע"ש, [שסיים: ע"כ צריך שקבעו מדרש להודיע לעם את חוקי האלוקים ואת תורותיו].

(ב) גיטין לה ב: אמר רבה בהני תלת מילי נחתי בעלי בתים מנכסיהון וכו' ודקבעי סעודתיהו בשבתא בעידן בי מדרשא (כשהחכם דורש דרשות לרבים בשבת והם יושבים בסעודה — רש"י). ותנן בשבת פט"ז קטו א: כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן (כגון כתובים ורבינו הלוי אמר דאפי' יחידים אין קורין בהן כדקתני טעמא משום ביטול בית המדרש דמשכי לבא ובשבת היו דורשין דרשה לבעלי בתים שעוסקין במלאכה כל ימות החול ובתוך הדרשה היו מורין להן הלכות איסור והיתר וטוב להן לשמוע מלקרות בכתובים — רש"י) וכו' ומפני מה אין קורין בהם מפני ביטול בית המדרש. ובגמ' שם קטו ב: אמר רב לא שנו אלא בזמן בית המדרש אבל שלא בזמן בהמדר' קורין וכו'.

וג' מכל הג"ל דקבעו ללמוד מדרש בשבת. (ד) ולא בכתובים. כמ"ש בשבת קטו א במשנה — הג"ל בס"ב —: כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני הדליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן. ובגמ' שם: שקורין בהן נביאים ושאין קורין בהן כתובים וכו'.

(ד) ירושלמי דשבת פט"ז ח"ג: רבי חני בשם רבי שמואל בר נחמן לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לאכילה ושתייה

בסק"ל. ועיין בטור וב"י וב"ח כאן].

(ג) כנ"ל בסימן רע"ג ס"א: אין קידוש אלא במקום סעודה. (ד) כן מ' בעובדא דאמימר. דאיתא בפסחים קו א, דאמימר לן מעונה מפני שלא היה לו יין, ולא הבדיל על שכר משום דסבר דאינו חמר מדינה. [ואמאי לא אמרו דלא אכיל כל יום השבת ש"מ דביום אם אין לו על מה לקדש אוכל בלא קידוש ובליל שבת היה מקדש אריפתא — ד"א. ועיל סימן רע"א סקי"ב וסימן רע"ב סקי"ד].

רצ (א) בתנחומא פרשת ויקהל [בפנינו ליתא. ובשבלי הלקט ענין שבת סימן צ"ו הביא זה בשם תנחומא]: בעלי אגדה היו אומרים מתחלת התורה עד סופה אין בה פרשה שנאמר בה קהלה בראשה אלא זאת בלבד אמר הקב"ה עשה לך קהלות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהלות בכל שבת ושבת ולכנוס בבתי מדרשות ללמד ולהורות לישראל ד"ת איסור והיתר כדי שיהא שמי הגדול מתקלס בין בני והביאו ב"י. במדרש אבכיר, והביאו הילקוט שם פרשה ל"ה רמז ת"ח על הפסוק ויקהל משה, ע"ש. [ובפנינו בשינוי לשון קצת]. ובמדרש: אמרה תורה לפני הקב"ה רבנאנ' כשיכנסו בני ישראל לארץ זה רץ לפרמז וזה רץ לשדהו ואני מה תהא עלי אמר לה יש לי זוג שאני מזווג לך ושבת שמי שהם בטלים ממלאכתם ויכולין לעסוק בה.

באר הגולה

רצא דין שלש סעודות. ובו ו' סעיפים

א שנת ק"ח.

א א (א) יהא זהיר מאד לקיים סעודה שלישית ב ואף אם הוא שבע יכול לקיים אותה ב טור והר"ן נ"ס

ביאורי הגר"א

אלו ת"ח כו' ע"ש ולכאורה מ' דפליגי בפלוגת דר"ח ור"י ונבנ' דידן אמרינן הכל מודים כו' וע' בי ר"ס רפ"ח:

רצא (א) יהא זהיר. שם כל המוקיים כו' יהא חלקי ואף בעני אמרינן בסוף פילה שנת כו' : (ב) בבבציה. כלומר ונסוכה כו"ש נס"ה ונסוכה אמרו ניומל ע"ט ז'

ברכת אליהו

דר' חגי ס"ל דהעיקר לאכול ור' ברכיה ס"ל דהעיקר ללמוד תורה ובוה מדויק לשון הגמ' הכל מודים בשבת דבעינן גמי לכם רק דאיכא פלוגתא מהו העיקר משא"כ ביו"ט דס"ל לר' אליעזר דיכול להיות כולו לה'. ועב"י ר"ס רפ"ח שכתב — על הפלוגתא בירושלמי הנ"ל — : וזאת דאמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן לכם כמו שנתבאר בסמ"ח רמ"ב י"ל התם לר' אליעזר ור' יהושע קאמר א"נ התם בעונג קצת והכא לעסוק כל היום בתענוג, עכ"ל.

רצא (א) [בבאה"ג סק"א ציין לשבת ק"ח. וזה שם] א : כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול משלש פורעניות וכו'. ושם בעמוד ב' : אמר ר' יוסי יהא חלקי מאוכלי שלש סעודות בשבת. ואף בעני אמרינן בסוף פאה פ"ח מ"ז : שבת נותנין לו מזון ג' סעודות. [ועב"ח ובמחזיקי ברכה אות א.]. (ב) נלמד מפסוקה. כמ"ש במ"ה וכמש"ל בסקט"י, דילפינן שמה שנקרא קביעות סעודה לענין סוכה נקרא קביעות סעודה גם לענין שבת. והר"ה דילפינן סעודת שבת מסוכה לענין שיעור הסעודה. דחנן בסוכה כו ב : מעשה והביאו לו לרבן יוחנן בן זכאי לטעום את התבשיל ולר"ג שני כותבות ודלי של מים ואמרו העלום לסוכה וכשנתנו לו לר' צדוק אוכל פחות מכביצה גטלו במפה ואכלו חוץ לסוכה ולא בירך אחריו. ועפ"י אמרו ביזמא קט ב לענין סוכה, דכביצה בעי פוכה. דר' צדוק אכל פחות מכביצה חוץ לסוכה. ומדייקת הגמ' ,הא כביצה בעי סוכה". ואע"ג דדחי במסכת סוכה כו א, אליבא דרב יוסף ואביי, ואומרת שמה שהוזכר במשנה פחות מכביצה, זה משום ,הא כביצה בעי נטילה וברכה". אבל סוכה אפי' כביצה גמי לא — לשון רש"י שם. מ"מ ביזמא שם, ר' ירמיה ורב פפא ורבא לא ש"ל כן. ואליבייהו, ,הא כביצה בעי סוכה". [וכתב הד"א : ואף דהלכה בסוכה דכביצה לא בעי סוכה כמ"ש בסמ"ח תרל"ט ס"ב וכדחוי' דגמ' בסוכה כ"ז הנ"ל מ"מ כיון דחזינן לר' ירמיה ור"פ ורבא דס"ל דכביצה ל"ח עראי סמכינן בזה גבי שבת דדי בכביצה וכמ"ש גבי ברהמ"ז

ר"ח נר נל לא ניתנו שנתות וי"ט חלל לעסוק בהן נדית ומתני' מסייע בין לדין בין לדין כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או עוסק נדית כתוב ח' אומר שנת הוא לה' וכתוב ח' אומר ענרת לה' חלקיק הא כיצד תן חלק לת"ת וחלק לאכול ולשתות וט"ס יש כאן. ונתחננומל וליפ מיד ר' נרכיה לת"ת אלו הפועלים כו' ומה דאמר ר"ח להתענג

ע"י שהפך הזה בפירת התירו לו לעסוק בדברי תורה. ומ"ש ,שהפך הזה מסריח", ר"ל שהפך רגיל לרבר דברים בטלים וכיוצא. לכן התירו לבטל מעונג שבת של אכילה ושתייה ולעסוק בדברי תורה. [וזה דלא בגירסת הפני משה שם, שורס : ע"י שהפך מריח. וראה מש"ש בזה]. והמשך לשון הירושלמי : רבי ברכיה בשם רבי חייה בר בא לא ניתנו שבתות וימים טובים אלא לעסוק בהן בדברי תורה מתני' מסייע בין לדין בין לדין כיצד הוא עושה או יושב ואוכל או עוסק בדברי תורה כתוב אחד אומר שבת הוא לה' [ויקרא כג, ג] וכתוב אחד אומר עצרת לה' אלוהיך [דברים טז, ח] הא כיצד תן חלק לתלמוד תורה וחלק לאכול ולשתות, עכ"ל הירושלמי. ומ"ס יש כאן¹. ובתנחומא וליפ מיד ר' ברכיה לת"ת אלו הפועלים כו' ומיד ר"ח להתענג אלו ת"ת כו'. ע"ש, וז"ל התנחומא : ולא פליגינן מה דא"ר ברכיה לתלמוד תורה אלו הפועלים שהם עוסקים במלאכתן כל ימות השבוע ובשבת הם באים ומתעסקים בת"ת ומה דאמר רבי חגי להתענג אלו ת"ת שהם יגיעים בתורה כל ימות השבוע ובשבת הם מתענגים. ולכאורה מ' — לפי הירושלמי — דר' חגי ור' ברכיה פליגי בפלוגתא דר"א ור"י. דאיתא בפסחים סח ב : ר' אליעזר אומר אין לו לאדם ביו"ט אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה ר' יהושע אומר חלקהו חציו לאכילה ושתייה וחציו לבית המדרש וא"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד אומר עצרת לה' אלוהיך וכתוב אחד אומר עצרת תהי' לכם [במדבר כט, לה] ר' אליעזר סבר או כולו לה' או כולו לכם ור' יהושע סבר חלקהו חציו לה' וחציו לכם. וס"ל דר' חגי סובר כר' יהושע, ור' ברכיה — כר' אליעזר. אולם בנב' דידן אמרינן : אמר רבא הכל מודים בשבת דבעינן גמי לכם מ"ס וקראת לשבת ענג [ישעיה נח, יג]. [הרי דלפי הבבלי לא פליגי בשבת, ולכו"ע בעינן לכם. ולפי הירושלמי פליגי בשבת. ובד"א כתב שלפי גמ' דידן יוצא : דגם ר' חגי ור' ברכיה לא פליגי דבעינן בשבת לכם רק דפליגי מה הוא העיקר

¹ ל"ט (הוצאת בי"ח תשכ"ג, כרך ה' עמוד 331).

ל' בד"א כתב : וט"ס יש כאן מ"ש כתוב א' אומר שבת היא ו' וכתוב אחד אומר עצרת לה' הא כיצד כו' והלא משני המקראות הנ"ל הוא הכל לעסוק בדברי תורה וצ"ל כתוב אחד אומר שבת היום לה' וכתוב אחד אומר כי ה' נתן לכם את השבת את כיצד תן חלק וכו'. עכ"ל. ולפי"ז נראה, שהרי המחלוקת היא לענין שבת, ופסקים אלו מתייחסים לשבת. אולם הפג"מ כתב שצ"ל בירושלמי : כתוב אחד אומר עצרת

רבו — שכתב שרבי ברכיה ור' חגי פליגי בפלוגתא דר' אליעזר ור' יהושע בפסחים — נוסים לגי' זו, שהרי בפסחים שם מבאה הגמ' הפסוקים המתייחסים לעצרת. וצ"ל דהירושלמי — שלא מחלק בין שבת לעצרת — סובר דלפינן שבת מעצרת. ומ"ש רבנו מהתנחומא, כן הובא בב"י סימן רפ"ה. ולא מצאנו בתנחומא. והוא בפסקתא רבתי טרשה כ"ג פסקא תליתאה אות ט.

באר הגולה

זה"ל
ג' רמז"ס נפ"ל
והלכות שבת.
ד' טור.
ה' תוספות והרמ"א
והמרדכי ס' והגהות
נפרק כ"ט.

(ב) בכביצה ג (ג) ואם אי אפשר לו כלל לאכול אינו חייב לצער את עצמו ו והחכם עיניו בראשו שלא ימלא בטנו בסעודת הבוקר כדי ליתן מקום לסעודה שלישית. הנה: (ד) ווי שלא אכל כלל שבת יאכל שלש סעודות ציום השבת (הרמ"א נפרק ערני פסחים): ב ה (ה) זמנה משיגיע זמן המנחה דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה ואם עשה קודם לכן לא קיים מצות סעודה שלישית. הנה: (ו) יש לומר דלספור לשתות מים צין מנחה למעריב נשנת (ז) דלו חזורים הנשנות לניהס ועל כן אין לאכול סעודה שלישית צין מנחה למעריב אלא יאכל אותה קודם מנחה (תוס' והרמ"א ומרדכי פרק ע"פ) (ז) וי"א דיותר טוב להתפלל מנחה תחילה (רמז"ס וטור והגהות מרדכי והגהות מיימוני פ"ל ואגור) וכן נוהגים לכתחילה בכל מדינות אלו (ח) ומי"א אין לשתות מים מן הנהרות אצל צנית שרי וכ"ש שאר משקין דשרי (הגהות מיימוני פ"ל) (ט) וי"א דאין לספור אלא תוך י"ב חדש של ארנו ואמו (אגודה ומרדכי

ביאורי הגר"א

דכניסה צעי סוכה אע"פ דדחי נסוכה מי"מ ציומא ר' ירמיה' ור"פ ורנא לא ס"ל כן: (ג) ואם א"א. כנ"ל ס' רפ"ח ס"ב: (ד) ומי שלא. תוס' נפסחים ק"ל א' דאמרי' שם טעיינו כו': (ה) זמנה. נפ"ל דשנת צמחה מזון כו' דלא אכל ושם צהריים מדיחן כו' לאכול צמחה: (ו) י"א. נשם מדרש השותה נשנת צה"ש

ברכת אליהו

השמשות גזול קרוביו המתים. ועיין בשו"ת הרשב"א סימן אלף ק"ש בשם הירושלמי. וי"ל הרשב"א: השיב רבינו יעקב על אותם שנוהגין לאכול בין תפלת המנחה לתפלת ערבית דאסורא עבדי דאמר בירושלמי מעשה באחד שפני בין מנחה למערב מים ובא מלאך המות והרגו מפני שהמתים שותים וגמצא גזול את המתים ואמר במדרש שותה מים בין מנחה למערב בשבת גזול את קרוביו מתים. (ו) עיין בסנהדרין פה ב, שבשבת פושעי גהינם שובתין. דאיתא שם: קברו של אביו יוכיח שאין מעלה עשן בשבת (דטורגוסרופוס כל ימות השבת היה מעלה עשן שהיה נדון ונשרף ובשבת פושעי גיהנם שובתין — רש"י).

(ז) עמ"א סק"ה שכתב בשם הטור דהטעם הוא משום ד, אסור לאכול עד שיתפלל". והוכיחו [ראה במרדכי בפסחים קה א] שעדיף לאכול אחר מנחה מצמי רפ"י דפסחים שם: כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש (שאסור לטעום עד שיקדש — רשב"ם) סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינן אבל אתחולי לא מתחלינן ומיפסק גמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתיה לא ושתייה גמי לא אמרן אלא בחמרא ושכרא אבל מיה לית לן בה. הרי דדרבם היה לאכול ולשתות אף מים אחר מנחה שהחשיך. (ח) [בסק"ו הבאנו בשם המדרש: השותה בשבת בין השמשות גזול קרוביו המתים. ויש מהרמ"א שגורסים במדרש זה: השותה מים וכו'. וי"א הרמ"א, ומ"מ אין לשתות מים מן הנהרות וכו']. כן פי' [ראה בהגמ"י הל' שבת פ"ל ה"י אות כ'] המדרש הנ"ל, דהיינו דוקא מן הנהר אבל מים שבבית מותר. (ט) כנ"ל בסק"ז בשם המדרש: השותה בשבת בין השמשות

דס"ל לר"י כביצה דכ' ואכלת ושבעת איהו אכילה שיש בה כדי שביעה זה כביצה משא"כ לענין סוכה דכתיב תשבו כעין תדורו שיעור ביצה ל"ח אכילת קבע לקבוע דירה ע"ז ומדברי רבינו נראה דאינו מפרש כמ"ש המ"א סק"א דהאי כביצה לאו דוקא אלא יותר מכביצה ע"ש, עכ"ל. וראה בא"ר אות ג' שהביא ראיות דסגי בכביצה. וראה במחצית השקל סק"א שהסיק דבדיעבד אם אכל רק כזית "יצא אלא שחיסר מצוה מן המובחר". וראה גם ביתר חנו"כ כאן ובספר קובץ על הרמב"ם הל' שבת פ"ל ה"ט].

(ג) כנ"ל סימן רפ"ח ס"ב, שאדם שמזיק לו האכילה דאו עונג הוא לו שלא לאכול לא יאכל".

(ד) תוס' בפסחים קא א. דאמרינן שם בגמ': ואף רבה סבר אין קידוש אלא במקום סעודה דאמר אב"י כי הוינא בי מר כי הוה מקדש אמר לן פ"מ"י מידי דילמא דאדאוליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה. וכתבו תוס' שם ד"ה ובקידושא: ומה שלא היה מקפיד על סעודת שבת שלא לאכול בלא גר כדפי' בקונטרס היינו משום שיוכלו לעשות למחר שלש סעודות כו'.

(ה) כנפ"י דשבת ק"ז ב: כמה סעודות חייב אדם לאכול בשבת שלש רבי חידקא אומר ארבע וכו' תנן נפלה דליקה וכו' במנחה מצלין מזון סעודה אחת מאי לאו דלא אכל כו'. [ומדקשה המקשן בפשיטות מאי לאו דלא אכל מוכח דדרך אכילת סעודה ג' לאחר מנחה — ד"א. וע"ש בתוס' ק"ח א ד"ה במנחה]. ושם בגמ': קערות שאכל בהן וכו' צהריים מדיחן לאכול בהן במנחה. הרי דזמנה של סעודה שלישית בזמן המנחה. [ועיין בהגמ"י ברמב"ם בהל' שבת פ"ל ה"ט אות ט', ושם בהל' חמץ ומצה פ"ג ה"ג אות ב']. (ו) בשם מדרש תהלים החדש (יא, ו) השותה בשבת בין

ו. טור ג'ס. אצו.
הר"ש וכו' צנאפאר.
ז. ס' ג'ס. אצו.
הר"ש ור"י נח"א.
ג'ס. הרמ"ו והמרדכי.
זפטו. לז' ונחאזנה.
ה'רמז'ס ס' ר"י ור"י.
יונה.
ח. טור ג'ס. אצו.
הר"ש והרמז'ס ג'ס.
ל' ונחאזנה.
והמרדכי פטו. לז' דנח"א.
ור"י ירוס'ס.
ותאזנה לרמז'ס ג'ס.
ד' ורמז'ס ג'ס. ג'ס.
ט. טור ג'ס. ר"י.
ח'ספוט ציומ'ס ע"ס.
וסוכה כ"ו וסמ"ג.
י. טור ג'ס. והר"ש.
ז. ס' צנאפאר.
ה'ספוט ורמז'ס פ"ס.
כ' ס' צנאפאר.
י"א הר"ן (צפ"י).
י"ב ור"י יונה צפ"י.
קט ג'ס. ר"י צר יודנה.

פ' ע"פ. (י) וי"א לזכור זה של שתיית מים אינו רק נעשה (תוספות) והר"א וורדכי נעש רש"י משולס והגהות מיינוני): ג ו אם נמשכה סעודת הבוקר עד שהגיע זמן המנחה יפסיק הסעודה ויברך ברכת המזון ויטול ידיו ויברך ברכת המוציא ויסעוד ונכון הדבר שאם לא היה עושה כן מאחר שנמשכה סעודת הבוקר עד אותה שעה לא היה יכול לאכול אחרי אלא אכילה גסה. הגה: אצל מי שירדע שאפשר לאכול אחר שיתפלל מנחה עם הצנור לא יעשה סעודה שלישית קודם מנחה ויהיו אם עשה י"א: ד ו (יא) אין צריך לקדש בסעודה שלישית ח (יב) אבל צריך לבצוע על שתי ככרות. הגה: ואם סועד הרבה פעמים נשנת צריך לכל סעודה צ' ככרות (אצורהס ומיינוני) (יג) ולפחות לא יהיה לו בסעודה שלישית פחות מככר אחד שלם (טור וורדכי פרק כ"כ) ומה פשט המנהג להקל לנצוד בסעודה שלישית רק נככר אחד שלם אצל י"א להחמיר ליקח שנים: ה ט (יד) צריך לעשותה בפת (טו) ו וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי באחד מחמשת מיני דגן כ ויש אומרים שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים אבל לא בפירות ל וי"א דאפי' בפירות יכול לעשותה וסברא ראשונה עיקר שצריך לעשותה בפת אלא אי"כ הוא שבע ביותר. הגה: או נמקום שאי אפשר לו לאכול פת כגון צערנ פסח שחל להיות נשנת שאסור לו לאכול פת

נצניעה ולא תסור סעודה: (יג) ולפחות. מרדכי נצח
מכילתא עטי: (יד) צריך. עטי וכיכ התוספות
דמן כתיב נה הוא הלחם כו': (טו) ויטא כו' ויטא
כו' ויטא. מסוכה שזריח יד סעודות כו'. ואמר אם השלים

המתים וכח"ש נעדרות ספ"ג: (י) וי"א דאיסור.
 שפי' זה"ש של ליל שבת שיואלין מניהם וותקריין:
 (יא) אי"צ לקדש. ועט"ז: (יב) אבל צריך כו' ואם.
 כ"מ צנכרות ליט' ג' חניה פרוסה כו' ובשבת ו' דמשום

על הסעודות שחייב לאכול בשבת. אלא זה דין שכל
בשבת צריכה להיות על שתי ככרות].
(יג) מרדכי בשבת פט"ו סימן שצ"ו בשם מבילתא. וז"ל :
במכילת' שיש לו להיות לכל הפחות ככר אחד שלם
שביום הששי ירד להם לכ"א שני עומרים ומן
המזמור עשו שני לחמים והיינו ארבעה לחמים א' אכלו
בבית' וא' בלי שבת ואחד בבקר ואחד בסעודה שלישית.
[קט"ד שגם הוא כתב טעם ואז. ולא ציין למרדכי
הנביל].
(יד) עט"ו סק"ה. דהטעם הוא : כיון דילפינן ג' סעודות
פעמים היום דכתיבי גבי מן צריך לעשות בפת. ומ"כ
ביוםא עט ב ד"ה מיני תרגימא ובסוכה כו א ד"ה
דלפינן להו מדכתב תלתא זימני היום גבי מן שהוא
פח. ומ"ש תהו"ס' שהמן ,הוא במקום פת", הוא
גבי מן תכ"כ בן הוא הלהם (שמות טז, טו).
(טו) מסוכה. דתנן בסוכה כו א ש"א"ר אליעזר ארבע קשרה

גזול קרוביו התתם. וכמיש בקריות ספ"ב משנה י': משפט רשעים בגיהנם י"ב חודש. ולכן כתב הגמ"ר בפסחים קה א בשם רבינו "היאל ש,א"צ ליהרר מלשות אלא י"ב חודש שהנשמה עולה ויורדת בגוף אבל טפי לא וכו'". (י) שהרא"ש בפסחים פ"י סימן י"ג ומדרכי שם קה א בשם רבינו משולם, ותגמ"י פ"ל מהל' שבת ה"ז אות כ' פ"י, שם"ש במדרש הגדול בסק"י, והשו"ת בשבת בין השמשות וכו', היינו בין השמשות של ליל שבת, משום שאז יוצאין הנשמות מנהלים ומתקררין.

(יא) ועמ"ץ ס"ג. וז"ל: דאיתקש יום ללילה לעבין קדוש
מה לילה סגי בחד זימנא אף ביום סגי נמי בחד זימנא
וכו'.

(יב) כיום בברכות לא ב מניח פרוסה כו' ומשכת ¹. מי
דמשום בציקה חייב אדם לבצוע על ב' ככרות, ולא משום
סעודה. ולכן גם בסעודה ג' ושאר סעודות שסעד בשבת,
בוצע על ב' ככרות. [דחיב הבציעה על שתי ככרות, הוא לא

אבא הגלילי. ורבנו הניא רק את דברי הגמ' בברכות, וצ"ן רק אחת המלה "ובשבת". ואפ"ל שרבנו כחן בזה לומר, שהם מביאים את לשון הגמ' "חייב אדם לבצוץ על ב' ככרות בשבת". ואין מזה הוכחה תוחכת שהחייב הוא גם על כל הפסוקות שאוכל בשבת. אבל מלשון הגמ' בברכות נקטה הלשון "ובשבת חייב אדם לבצוץ על ב' ככרות", ולא נקטה "חייב אדם לבצוץ על ב' ככרות בשבת", מ' שהדגש הוא בשבטת - אף באוכל יותר מדי פסוקות - חייב אדם לבצוץ על ב' ככרות.

וַיֵּאָתָר בְּבִרְכּוֹת שָׁם: מִנֵּי פְרוּסָה בְּתוֹךְ הַשְּׁלָמָה וּבִזְעָ וכו' וְכָתֹב אָבָא וּבִשְׁבֹּת חֵיִיב אָדָם לְבַצּוֹעַ עַל שְׁתֵּי כְּכֹרוֹת וכו'. וְכָתֹב הָיִיא שְׂרָאִית רַבְּנָא הִיא „מְדַלָּא אִמְרֵי וּבִגְי" פְּעֻדוֹת שֶׁל שְׁבֹת חֵיִיב וכו'. וּמִכָּאֵן דִּיֵּק רַבְּנָא וּמִשּׁוּם בְּצִיעָה חֵיִיב אָדָם לְבַצּוֹעַ עַל ב' כְּכֹרוֹת.

וראיה זו הובאה גם במ"מ בהל' שבת פ"ל ה"ט. והוא צ"ן גם לגמ' דשבת ק"ז ב. דגם שם איתא המימרא של רב

באר הגולה

מ הר"ן והמרדכי נפ"ר
ט"ז דשנת ג'ס ר"ת.
א טור ע"פ המדרש
ושנלי הלקט ג'ס
רש"י.
ב ג'ק דף פ"ב
והגילה ל"ה.

לאחר ונחה כדלקמן נהלכות פסח (מהרי"ל נהלכות פסח) : ו' מ (טו) נשים חייבות בסעודה

שלישית:

רצב דין תפלת מנחה בשבת. ובו ב' סעיפים

א א במנחה (אומרים) (א) אשרי (ב) ונא לנין (ג) ולתי תפלתו וגו' (טור) ב ומוציאין

ביאורי הגר"א

וזונות שלמרו נתוספתה דמנך על מית נמיח:
(טו) נשים. כתובות ס"ד ז':

רצב (א) אשרי. ענפיק דברכות: (ב) ונא לנין.
עין בסוף סוטה: (ג) ואני. ע"פ המדרש ועט"ז:

ברכת אליהו

שמעתא לאו כרבא אתיא. והרא"ש בסוכה פ"ב סי"ג פ"י
דמיני תרגימא, הוא מיני מזונות. וראייתו שאמרו בתוספתא
פ"ד דברכות ה"ג, דמברך על מיני תרגימא בורא מיני
מזונות. וסיים הרא"ש: ומשמע דמיני תרגימא היינו מאכל
שעשוי מחמשת המינים ואפשר שהוא חשוב יותר מבשר
וגבינה ואין ראייה דמיני תרגימא להצריך סוכה לבשר
ולגבינה וגם אין דרך לקבוע סעודה עליהן ולא חשיב
מאכילת עראי דפת. ואלו ג' הדעות שהביא המחבר לענין
סעודה שלישית, הם ג' הדעות הנ"ל — רש"י, תוס' והרא"ש
— לענין סוכה: השיטה הראשונה היא דעת הרא"ש; והשיטה
השנייה היא דעת התוס' והשיטה האחרונה היא דעת רש"י.
[וע"ל סימן תמ"ד סק"ו וסימן תרל"ט ס"ק י"ג, ט"ו].
(טו) כתובות פ"ד ב'. [דאיתא שם דהמשרה אשתו ע"י
שליש צריך לתת לה מזון ג' סעודות לצורך שבת. ומ'
מכאן שגם, נשים חייבות בסעודה שלישית. ועד"א].
רצב (א) ענפיק דברכות'.

(ב) עין בפה פוסה מט א: ואלא עלמא אמאי קא מקיים
אקדושה דסידרא (סדר קדושה שלא תקנה אלא שיהיה כל
ישראל עוסקין בתורה בכל יום דבר מועט שאומר קריאתו
ותרגומו והן כעוסקין בתורה — רש"י). [וכתב הכלבו סימן
מ', דלכך אומרים ונא לנין במנחה משום, שלא אמרו
אותו בשחר מפני טורח הצבור שלא יכבד על הזקנים
והעוברות והמניקות אם יאחרו כ"כ בביהכנ"ס ויצומו עד
אחרי אמרם כל הסדר].
(ג) עפי המדרש ועט"ז. [בסור כתב: ואומר פסוק ואני

סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה.
ואמר שם בגמ' ש, א"א השלים במיני תרגימא יצא". אלמא
דמיני תרגימא נקרא סעודה. ומחולקים בפ"י דברי הגמ'
דמיני תרגימא". דרש"י שם בד"ה במיני תרגימא דהיינו
"פרסאות ומעדרים כגון פירות וכסנין וקפלוטות מבושלות".
וכת' ראשון ביומא ע"ב, דמיני תרגימא זה פירות.
דאיתא ביומא שם דרבא סובר דפירי לא בעי סוכה. ומביאה
הגמ' ראייה לדבריו: לימא מסייע ליה לפיכך אם השלים
במיני תרגימא יצא ואי ס"ד פירי בעו סוכה ליתני פירות.
ודוחה הגמ': מאי מיני תרגימא פירות ואב"א באתרא דלא
שכיחי פירות. ותוס' ביומא שם ד"ה מיני תרגימא ובסוכה
שם ד"ה במיני דחו את פירש"י, וכתבו דהא קרייל כרבא
דפירי לא בעי פוכה. דמה שהגמ' ביומא אומרת שמניני
תרגימא זה מיני פירות, זה בכדי לדחות ולומר שאין הוכחה
מדתניא ש, אם השלים במיני תרגימא יצא", לדברי רבא
שאמר שפירי לא בעו סוכה. אבל אגן דקרייל כרבא דפירי
לא בעו סוכה, א"כ אי אפשר לומר שמ"ש בברייתא ש, אם
השלים במיני תרגימא יצא", היינו פירות, שהרי פירות לא
בעו סוכה. וא"כ אין הם מועילים להשלים הסעודות שחייב
בסוכה לר' אליעזר. אלא ע"כ מ"ש, "מיני תרגימא", היינו
"כגון בשר ודגים ושאר דברים שמלפתין בהן את הפת" —
לשון התוס' בסוכה שם. ור"ן בשבת ק"ח א כתב ליישב
פי' רש"י, דלא קרייל כרבא, אלא כת' בתי"פ שם. וז"ל שם:
ומיני תרגימא היינו פירות ואע"ג דרבא פליג עליה בפרק
בתרא דיומא ואמר דפירי לא בעי סוכה מסקנא דההיא

וכסימן ק"ח ס"ב כתב המחבר: טעה ולא התפלל מתפלל
שחרית שתיים הראשונה לשחרית והשנייה לתשלומין לאחר
שאומר יוצר אור. ושם בסק"ב כתב רבנו: כוי לעמוד לתפלה
מתוך דברי תורה ועתו"ס ל"א א' ד"ה ורבנו. ובברכת אליהו
שם כת', שכונת רבנו לדברי התוס' בברכות שם שכתבו, שנהגו
לומר פסוקי דומה ואשרי קודם תפלה, כדי לעמוד בתפלה
מתוך דברי תורה. ובסור סימן נ"א — בענין תפלת שחרית —
כתב: ונהגו לומר קודם לכן אשרי יושבי ביתך משום דילפינן
מינה שצריך אדם לישב שעה אחת קודם שיתפלל. ובב"י שם
ציין לדברי הגמ' שם לב ב' המתפלל צריך שישא שעה
אחת קודם תפלתו ושעה אחת אחר תפלתו קודם תפלתו מגין
שנא' אשרי יושבי ביתך וכו'. וציין גם לדברי התוס' שם:
ולפיכך תקנו לומר זה הפסוק קודם תהלה לדוד לאפוקי מהנהגו
דאמרי אשרי הרבה. ואולי צ"ל בביאורי הגר"א כאן ובסימן

י כתב הגר"א שכונת רבנו לדברי הגמ' בברכות ד ב: א"ר
אבינא כל האומר תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים מובטח
לו שהוא בן העולם הבא. ועוד איתא שם: מפני מה לא
נאמרה ב' באשרי וכו'. ופירש הגר"א שמכאן מוכח, "ואשרי
שיך לתהלה לדוד לכן איתא כאן דיאמר אשרי". וגם בסימן
תרכ"ב — על מ"ש המחבר שבמנחת יוה"כ פ' אומר אשרי —
כתב רבנו שם בסק"א: עפי' דברכות. וגם שם פירש הגר"א
כמו שפירש כאן. ולעיל בסימן נ"ב ס"א — על מ"ש המחבר
דאחרי ברוך שאמר אומר תהלה לדוד וכו' — כתב רבנו:
כמ"ש בפ"א דברכות. ושם — על מ"ש בהגיה: אם אין עוד
שהות לא יאמר רק ברוך שאמר ותהלה לדוד וישתבח — כתב
רבנו בסק"ה: כמ"ש בפ"ק דברכות. ובברכת אליהו שם ושם
כת' שכונת רבנו לדברי הגמ' דברכות ד ב, הנ"ל: כל האומר
תהלה לדוד וכו', וראה מ"ש בהערה ו.

באר הגולה

ג רוקח סי' ע"כ מהה
דנז נידל שנת כ"ה.
ד טור נשס רנ טר
שלוס.
ה שס נשס מנהג
השכנו.
א מהל דר' יוסי שנת
ק"ה.
ב ר' יונה נחתלת
נרכות מהל דשנת
ל"ה.

ספר תורה (ד) וקורין שלשה אנשים (ה) עשרה פסוקים (ו) מפרשה הבאה ג ואפי' חל יום טוב להיות בשבת קוראין בפרשה הבאה ולא בשל יום טוב : ב ד (ז) אומרים צדקתך ה (ח) ואם חל בו יום שאילו היה חול לא היו אומרים בו (ט) במנחה נפילת אפים אין אומרים צדקתך. הנה : (י) ונהנו שלא לקבוע מדרש זין מנחה למעריב (טור) חלל אומרים פרקי אבות נקיין ושיר המעלות נחורף וכל מקום לפי מנהגו :

רצג דיני ערבית במוצאי שבת. ובו ג' סעיפים

א מאחרין תפלת ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש : ב צריך ליוהר מלעשות

ביאורי הנר"א

(ד) וקורין. ונילה כ"ח א' : (ה) עשרה. שס ז' : (ו) מפרשה. שס ליח ז' : (ז) אומרים. תוס' נמנחות ל' א' דיה מכלן כו' : (ח) ואם חל. ע"ל סי' תיכ סיכ נהנייה : (ט) במנחה. ע"ל סי' רס"ז סיח ומיש :

סס : (י) ונהגו. תוס' הכיל ונט"ז וע"ש ונ"ל פט"ז דשנת חלל שלא זמון כו' ננהרדע' כו' ח"ש שיר המעלות נחורף שנתפללין סמוך ללילה משליכ נקיין שהוא זמן נהניד מ' הוא נמקום חנה :

ברכת אליהו

ור"ח חנוכה ופורים שחלו להיות בשבת דהללו ימי שמחה ביניה וכו'.

(ט) ע"ל פ"מ רס"ז סיח ומיש שם ג'.

(י) בסק"ז הבאנו דברי תוס' במנחות ל א ד"ה מכאן, שכתבו בשם רב שר שלום גאון שמשו רבינו מת בשבת, ולכן נוהגין לומר צידוק הדין בשבת במנחה. ובתוס' הג"ל סימיו : לפיכך נמצאו מלעסוק בתורה משום דאמרין חכם שמת כל בתי מדרשות שבציר בטילין וכו'. והתוס' שם הקשו על רב שר שלום, דלא יתכן לומר שמשו מת בשבת, והביאו ראיות לזה, וגם האשרי והמרדכי הקשו קושיה זו, ובפ"י סק"ב הביא דברי רב שר שלום גאון הג"ל. וע"ש בט"ז שיישב את הקושיה הג"ל, וז"ל : ול"ג דגם רב שר שלום לא כיון לומר דבשבת מת אלא בערב שבת בזמן המנחה מת ולפי שבשבת ניתנה התורה ע"י משה עושים זכרון בזמן המנחה לבטל המדרש ובע"ש לא הוצרכו לבטל קביעת המדרש דבא"ה אין לימוד באותו שעה שהרי עוסקין בקבלת שבת ובתפלה ע"כ אמר שבאותו שעה מת משה דהיינו שעת המנחה ובע"ש, עכ"ל. ועיין בנ"מ פ"י דשבת, דתנן שם קטו א : כל כתבי הקדש מצילין אותן מפני החליקה בין שקורין בהן ובין שאין קורין בהן אע"פ שכתובים בכל לשון טעונים גניזה וכו'. ובגמ' שם קטו ב : אמר רב לא שנו אלא בזמן בית המקדש אבל שלא בזמן בית המדרש קורין וכו' [בנהרדעא פסקי סידרא בכתובים במנחתא דשבתא. [הרי שנהגו שלא לקבוע מדרש בין מנחה (של שבת) למערב]. וז"ש הרמ"א שאומרים שיר המעלות בחורף — שמתפללים סמוך ללילה — ואז לא היה זמן מדרש, לכן קוראים בכתובים. משא"כ בקיץ — שמתפללין

תפילי לך ה' עת רצון וגו' (שם, שם יד) אמר דוד לפני ונגינות שויתי שחר (תהלים סט, יג) וכתוב בתריה ואני תפילי לך ה' עת רצון וגו' (שם שם, יד) אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע אע"פ ששתינו ואני תפילי לך ה', וכתב הב"י שכ"כ שבלי הלקט בשם רש"י. וזה שם בענין שבת סימן קכ"ו. וגם הט"ז בסק"א הביא טעם זה, ובד"א מ' שגרס בדברי רבנו — במקום : ועט"ז — ועט"ר. ונראה שכוונתו לומר, שהטור הביא דברי המדרש.

(ד) מצילה כא א : בשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהן.

(ה) מגילה כא ב : אין פוחתין מ' פסוקים בבית הכנסת. (ו) מגילה לא ב : אמר רבי זירא הלכה מקום שמפסקין בשבת שחרית שם קורין במנחה וכו'.

(ז) [בבאה"ג סק"ד ציין : טור בשם רב שר שלום, ודברי הרב שר שלום הובאו] בתוס' במנחות ל א ד"ה מכאן, וז"ל : מה שנהגין לומר צידוק הדין בשבת במנחה פירש רב שר שלום גאון על שנפטר משה רבינו באותה שעה וכו'.

(ח) [בסק"ז הבאנו שהטעם לאמירת צדקתך הוא משום צידוק הדין על פטירת משה רבינו. ומ"ש המחבר, "ואם חל בו כו'", הוא מפני שבימים שלא אומרים נפילת אפים, לא אומרים צידוק הדין]. וע"ל פ"מ תיכ סיכ בהג"ה [שכתב ו, כן בכל הימים שאין אומרים בהם תחנון], אין אומרים בהם צידוק הדין. ושם בסק"ג ציין רבנו לטור שם. וכתב הטור שם : שלא לומר צידוק הדין אחר המת בר"ח חנוכה ופורים דלא עדיף צידוק הדין דהדין מצידוק הדין דמשה רבינו דמסלקי ליה בשבת שחל להיות במועד

המנחה דע"ש אין נופלים על פניהם. ועמ"ש בסק"א שהטעם הוא מפני שאז התחלת איסור הספד, וזהו גם הטעם למ"ש המחבר בסיומן קליא סי', שנהגו שלא ליפול על פניהם במנחה שלפני ר"ה, וכמ"ש בסק"ו. וראה שם בהערה 4. וזהו מ"ש כאן המחבר "במנחה". והיינו כגון שביום ראשון ר"ח אין אומרים במנחה נפילת אפים. וכעין זה כתב המ"א בסק"ו.

תרכ"ב סק"א : עיין פ"ה דברכות. וכוונתו לדברי הגמ' והתוס' בברכות לא א, לב ב הנ"ל — שהוא הטעם לאמירת אשרי לפני התפלה. ג מ"ש המחבר "במנחה", כוונתו ליום שבשחרית היו אומרים בו נפילת אפים, ובמנחה לא היו אומרים. והיינו כגון יום שהוא ערב ר"ה. ולעיל בסיומן רס"ז ס"א פסק המחבר : בתפלת

באר הגולה

ג' הר"ן ס' נשנת
ע"פ הירושלמי
ד' נרכות כ"ו לפי
הטור נשם ר"י הלי
והר"ם והר"ש
והמרדכי ס' הלכות
ה' טור.

מלאכה עד שוראו ג' כוכבים קטנים ג' ולא יהיו פזורים אלא (א) רצופים ואם הוא יום
המעונן ימתין עד שיצא הספק מלבנו: ג' ד' מי שהוא אנוס כגון שצריך להחשיך
על התחום לדבר מצוה (ב) יכול להתפלל של מוצאי שבת מפלג המנחה ולמעלה
(ג) ולהבדיל מיד ה (ד) אבל לא יברך על הגר (ה) וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת
הכוכבים. הגה: ועוה"נ לומר והוא רחוס ונרכו נלריכות נועם כדי להסויף מחול על הקודש
(ח"י):

ביאורי הגר"א

ס': (ד) אבל. דאין זמנה חלל חלל וכו' נפשי
דפסחים חלל לא על האור ועוד אין מנכרין עד שיחזיקו
כו': (ה) וכן אסור. תוס' ס' דאפי' ר"י מודה לענין
ולאסור דאפי' נעיש כחיש נשנת י"ז ב' ונכולן ב"ה כו'
וכמש"ל קי' רס"א ס"ג וע' רמב"ם פ' כ"ט:

רצג (א) רצופים. ירושל' ריש נרכות לענין לילה א"ר
יוסי בר' זון ונלחוד תלתא כוכבים דדמיין כחל כוכבא
וכ' הר"ן נפס"ג נשם הרמב"ן דשיעור התוס' שלא נתנו
נו שיעור ומסתמא הוא כשיעור הגל ועמש"ל: (ב) יכול
להתפלל. היינו למחן דענד כר"י ס': (ג) ולהבדיל.

ברכת אליהו

דלא. איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר דעבד כמר עבד
ודעבד כמר עבד. ומ"ש המחבר, "יכול להתפלל של מוצ"ש
מפלג המנחה ולמעלה", היינו למחן דעבד כר' יהודה שם,
סוף זמן מנחה הוא בפלג מנחה, ומיד כשיכלה זמן מנחה
מתחיל זמן ערבית. [והא דכתב המחבר דרך מי שהוא
אנוס: יכול לעשות כן, משום דלכתחלה אין לעשות כן,
וכמש"ל תוס' שם עמוד ב' ד"ה צלי. וע"ל סימן רל"ג ס"א
ומש"ל בסק"ד].

(ג) ברכות. ב"ב: דאמר רב יהודה אמר שמואל מתפלל
אדם של מוצ"ש בשבת ואומר הבדלה על הכוס.

(ד) דאין זמנה של ברכת הגר אלא בלילה, שאז היתה
תחלת ברייתו, וכמש"ל בפ"י דפסחים. דאיתא שם קו א:
במוצ"ש מבדיל והולך בכל השבת כולו ועד כמה א"ר
זירא עד רביעי בשבת וכו' א"ר יעקב בר אידי אבל לא
על האור (אם לא בריך על הגר בורא מאורי האש במוצ"ש
שוב אינו מברך. כך ג"ל טעם הדבר כדחגיגא במקום שנהגו
(בד א) אין מברכין בו אלא בליל מוצ"ש הואיל ותחלת
ברייתו הוא — רשב"ם). [וכמש"ל בסימן רצ"ט ס"ו וכמש"ש
בבא"ג סק"ל]. ועוד דאין מברכין על האור עד שיאווה
לאורו. [כמש"ל בברכות גא ב במשנה, וכמש"ל בסימן רצ"ח
סק"ד. ולכן אין לברך ביום. וכמש"ל בחולין ס ב: דשרגא
בטיהרא מאי אהני (גר בצהרים אינו מאיר — רש"י)].

(ה) בסק"ג הבאנו דברי הגמ' בברכות כו א, דאליבא
ד' יהודה אפשר להתפלל של מוצ"ש בשבת. וכתבו תוס'
שם ד"ה דרב ובעמוד ב' ד"ה צלי, שזה רק לענין תפלה.
אבל לענין מלאכה, אפי' ר' יהודה מודה שאסור לעשות
מלאכה. ואפי' בע"ש מותר לעשות מלאכה עד שקיעת החמה,
כמש"ל בשבת יז ב במשנה: ובכולן (בכל המלאכות השנויות
שאסור להתחיל בהן אליבא דב"ש) ב"ה מתירין עם השמש
— (בעוד החמה זורחת — רש"י). וכמש"ל בסימן רס"א
ס"ב, שלפני השקיעה מותר לעשות מלאכה בע"ש. [ועמש"ש

מנחה בעוד היום גדול — שהוא זמן בית המדרש, לכן
תקנו לומר פרקי אבות, שם] [מסכת אבות] שהוא במקום
אגדה. [וכמש"ל בסימן רצ"ב, דאחר סעודת שחרית
קבעו לדרוש בדברי אגדה. ועמש"ל בסק"ג].

רצג (א) ירושלמי ריש פ"ק דברכות ה"א — לענין
לילה: — א"ר יוסי בר זון ובלחוד תלתא כוכבים דדמיין
כחל כוכבא. [בפנינו הגירסא בירושלמי היא שונה. והר"ן
בספ"ב דשבת לה ב הביא הירושלמי לפי הגירסא הגל.

וסיים ע"ז: כלומר רצופין במקום אחד]. וכתב הר"ן בספ"ב
דשבת במש"ל הרמב"ן דשיעור התוספת שלא נתנו בו שיעור
מסתמא הוא כשיעור הגל. [וע"ל הר"ן: וכתב הרמב"ן
ז"ל שזה הזמן הנזכר בכל התלמוד לתוספת שמוסיפין מחול
על הקדש שאי אפשר לומר שיהא בעוד שהשמש זורחת
על הארץ דהא תנן וכולן בית הלל מתירין עם השמש ואי
אפשר גם כן שיהא בזמן בין השמשות שהרי תוספת אינו
אלא עשה ובין השמשות ספק כרת הוא וחייב אשם תלוי
ובשני בין השמשות חטאת (שמנה) [ממ"ב]. אלא ודאי
זמנו של תוספת היינו מתחלת השקיעה שאין השמש נראה
על הארץ עד זמן בין השמשות והזמן הזה שהוא שלשת
מילין ורביע רצה לעשותו כולו תוספת עושה רצה לעשות
מקצת ממנו בלבד עושה ובלבד שיוסיף איווה זמן שיהיה
ודאי יום מחול על הקדש ואם תאמר תינח תוספת בתחלתו
אבל תוספת ביציאתו היכי משכחת לה שזמן בין השמשות
אינו ראוי לתוספת שמן הספק הוא נאסר ומבין השמשות
ולהלן לילה גמור הוא ועד איווה שעה יוא מוסיף והולך
י"ל כענין שאמרו בירושלמי דברכות (שם) דגריסין התם
ובלבד דיתחמן תלתא כוכבים דדמיין כחל כוכבא כלומר
רצופין. במקום אחד היו מפורזין אסור בעשיית מלאכה
משום תוספת, עכ"ל]. [ועמש"ל].

(ב) תנן בברכות כו א: תפלת המנחה עד הערב רבי יהודה
אומר עד פלג המנחה. והגמ' שם כז א מסיקה: השתא

ע"ש וכן פשוט. ודברי רבנו — שכתב "דשיעור התוס' שלא
נתנו בו שיעור מסתמא הוא כשיעור הגל" — תואמים למ"ש
המג"א הגל' ולמ"ש המג"א כן בסק"ג ושאר הגו"כ, דהא
דבעינן שה' כוכבים יהיו רצופים הוא משום תוספת שבת.

1 גראה שכונת רבנו למ"ש בסימן רס"א ס"ק ח, י"א, לבאר
שיעור התוספת ומתי מתחיל הלילה. וזה לענין ערב שבת.
ובענין מוצאי שבת כתב המג"א בסמין קפ"ח סק"ח: וסלי
במשוה כמש"ל סימן רצ"ג וכ"כ הר"ן בהדיא ספ"ב דשבת

באר הגולה

א ברכות ל"ג ופסחים ק"ב.

רצד דיני הבדלה בתפלה. ובו ה' סעיפים

א אומרים הבדלה (א) בחונן הדעת (ב) ואם טעה ולא הבדיל משלים תפלתו ואינו חוזר מפני שצריך להבדיל על הכוס (ג) ואם טעם קודם שהבדיל על הכוס צריך לחזור

ביאורי הגר"א

רצד (א) בחונן הדעת. ענין וז"ה שהאריכו ליתן טעם על מנהגיו והלבוש נתקשה מחור צה וכו' לומר צ"ע וחננו ע"ש. וכ"ז ליתא וז"ל לכל הדוחקים שנחקרו צה אלא נראה לי שיסוד מנהגיו הוא ע"פ פלוגתא דר"י ורבנן בברכות ל"ג א' ר"י אמר לפי שהיה חכמה כו' ורבנן אמרי מתוך שהיה חול כו' וסגרת פלוגתתם נראה שהיה כח"ש צירוף פ"ה בברכות וז"ל ר' יודן לומר משמע ברכות ואח"כ מנדיל ולתת כרצו דרבי אומר תמימי הילך נטלו חונן הדעת בשבת אם אין דעה תפלה מניין ואלן אם אין דעה הנדל מנין איך יתקן צ"ל מנדיל ואח"כ אומר משמע ברכה ר"ל בן אנטונינוס כי ר' ינאי צ"ע ר"ל ר"ל

ברכת אליהו

עד שיבדיל. (מדקאמר צריך לסמוך אותה לחונן הדעת ואמר ר' יצחק ב"ר אלעזר דמבדיל ואח"כ אומר מטבע ברכת אתה חונן שמעינו מהא שאסור לעשות מלאכה קודם שיבדיל והלכך כמה דאמר אמר שאסור במלאכה קודם הבדלה ודכוותה אמרינן גמי דאסור לו לאדם לתבוע צרכיו עד שיבדיל והיינו טעמא דמבדיל ואח"כ אומר מטבע ברכה — פנ"מ). ובצ"ל שם שהמירא של ר"א בן אנטונינוס היא תיכף אחר המירא של רבי יצחק ב"ר אלעזר. [ולא כמ"ש בפוסקים שבפנינו, שיש מימרות אחרות ביניהן]. ור"ל דלכך צריך לומר אליבא דר"י ב"ר, תחלה הבדלה קודם ברכה דחול, מפני שאסור לתבוע צרכיו עד שיבדיל, ובהני תנאי דירושלמי הנ"ל, תליא פלוגתא הנ"ל — בין רבנן לרב יוסף — דגם דילן. דרב יוסף ס"ל כר' יודן דתמן — אם אין דעה הבדלה מניין, לכן קבעו אותה בברכת חכמה, וקודם צ"ל חכמה ואח"כ הבדלה. וז"ש ר' יוסי בגמ' דילן: לפי שהיא חכמה וכו'. ורבנן דגמ' דילן ס"ל כר"י בריא דתמן, דס"ל אסור לתבוע צרכיו עד שיבדיל. וז"ש רבנן: מתוך שהיא חול. ר"ל שכל ידה מתירים במלאכה, קבעוה בברכת החול, וכיון שאסור לתבוע צרכיו עד להבדלה, לכן צ"ל הבדלה קודם ברכת חונן.

ולפי"ז מנהגנו אליבא דרבנן. שאנו אומרים תחלה, אתה חונן כו' — כפי ראשונה הנ"ל: אם אין דעה הבדלה מנין. ואח"כ הבדלה קודם הבקשה של, חננו מאתך וכו' — לצאת ג"כ ספרא שניה הנ"ל — דס"ל אסור לתבוע צרכיו עד שיבדיל. ובמנהג זה אנו יוצאים ידי ב' הדעות.

(ב) ברכות כו ב, כפ א: טעה ולא הזכיר וכו' הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס.

(ג) ברכות לג א: בעא מיניה רב חסדא מרב ששת טעה ברו וכו' מהו א"ל טעה ברו ובזו חוזר לראש (לתפלה ולכוס — רש"י). [פ"י הרא"ש שם פ"ה סימן י"ד: כגון שאכל קודם שהבדיל אע"ג דאמר' בפסחים (קה א) טעם מבדיל מ"מ באיסור אכל א"ל חוזר לראש וכו'].

בס"ק ח', י"א. וערמב"ם בהל' שבת פכ"ט הי"א, שכתב: וכן מבדיל על הכוס מבעוד יום אע"פ שעדיין היא שבת שמצות זכירה לאמרה בין בשעת כניסתו ויצאתו בין קודם לשעה זו כמעט. [הרי דבאמת הוי יום לכל ענין וזולת לענין זכירה — ד"א].

רצד (א) ענין סק"א ובי"ה שהאריכו ליתן טעם על מנהגנו — שמתחילין ב, אתה חונן וכו', ובאמצע הברכה אומרים הבדלה וממשיכים בבקשה, וחננו מאתך וכו'. והלבוש נתקשה מאד בזה. וכתב לומר ב' פעמים, וחננו וכו'. ע"ש [ובהג"ה שהאריך לפרש טעם הכפילות]. וכ"ז ליתא. ואפי' לכל הדוחקים שנחקרו בזה. אלא נראה לי שיסוד מנהגנו — שמתחילין ב, אתה חונן ובאמצע הברכה אומרים, אתה חוננתנו — הוא ע"פ פלוגתא דרב יוסף ורבנן בברכות לג א. דתנן שם: מזכירין וכו' והבדלה בחונן הדעת. ובגמ' שם: מ"ט אמר רב יוסף לפי [בפנינו: מתוך] שהיא חכמה (החכם יודע להבדיל בין קדש לחול ובין טמא לטהור — רש"י) קבעוה בברכת חכמה ורבנן אמרי מתוך שהיא חול לפיכך קבעוה בברכת חול. [ויש להבין מאי פלוגתייהו ומאי נפק"מ לדניא בין שני הטעמים — ד"א]. וסברת פלוגתתם נראה שהיא כמ"ש בירושלמי פ"ה בברכות ה"ב, וז"ל — בפנינו בשינוי לשון קצת — אמר ר' יודן אומר מטבע ברכות ואח"כ מבדיל (של אתה חונן אומר כולה ואח"כ אומר להבדלה כדי לסמוך אותה לאתה חונן ואינו כוללה בתוך מטבע הברכה — פנ"מ) ואתא כרבי דרבי אמר תמימי היאך באלו חונן הדעת כשכתב אם אין דעה תפלה מנין (וכאן) [וכן] אם אין דעה הבדלה מנין (והילכך שייכא הבדלה לברכת אתה חונן — פנ"מ) איך יצחק ב"ר אלעזר מבדיל ואח"כ אומר מטבע ברכה (אומרה להבדלה אחר ג' ברכות ואח"כ מטבע ברכה של חונן הדעת וכולהו אליבא ספרא דרבי פליגי — פנ"מ) ר"א בן אנטונינוס כי ר' ינאי כשם ר"א זאת אומרת שאסור לעשות מלאכה עד שיבדיל כמה דאמר אסור לעשות מלאכה עד שיבדיל ודכוותה אסור לו לאדם לתבוע צרכיו

באר הגולה

ב טור נסס ה"א.
ג סס.
ד טור נסס ח"ו
ה"א.
ה טור ודעתי ר"ה.
ו סס ודעתי ח"ו
ה"א.
א טור.

ולחבדיל בתפלה: ב ב (ד) טעה ולא חבדיל בתפלה ואין לו כוס בלילה ומובר שאף למחר לא יהיה לו צריך לחזור ולהתפלל: ג ג (ה) תשעה באב שחל להיות באחד בשבת טעה ולא חבדיל בתפלה א"צ לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במוצאי תשעה באב: ד ד (ו) במקום שאמרו שאינו חוזר להתפלל מיד כשסיים הכרכה אין לו לחזור אף על פי שלא פתח בכרכה שלאחריה: ה ה (ז) במקום שאמרו שאינו חוזר אם רצה להחמיר על עצמו לחזור ו אם סיים תפלתו רשאי אבל אם עדיין לא סיים תפלתו אינו רשאי לחזור:

רצה הבדלה שעושה ש"ץ. ובר סעיף אחד

הנה: (א) ואומרים ויהי נועם וסדר קדושה נאריכות כדי לאחר סדר הקדושה של חזורים רשעים לניהנס (טור) (ב) ונזמן שלין אומרים ויהי נועם כגון שחל יום טוב נשנוע חין אומרים סדר קדושה חלל אומרים ויתן לך (כל נו): א א (ג) מבדיל ש"ץ כדי להוציא מי שאין לו יין. הנה:

ביאורי הגר"א

כ"ז ב' כ"ט ח': (ג) ואם טעם. ל"ג ח': (ד) טעה ולא כו'. סס מפני שיכול כו': (ה) ת"ב. כתש"ל ס' רצ"ט ס"ו ועמ"ש: (ו) במקום. סס כ"ט ב' נעזרה חוזר לעבודה חללל וי"ד כשסיים ויקרי חוזר ח"כ נזקקס

ברכת אליהו

(ד) בסק"ב הבאנו דברי הגמ' בברכות כו ב, כט א: טעה ולא הזכיר וכו' הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס. ומאחר שהטעם שאין מחזירין אותו, הוא „מפני שיכול לאומרה על הכוס“, לכן אם יודע שלא יוכל לאמרה על הכוס מחזירין אותו.

(ה) כמש"ל בסימן רצ"ט ס"ו — דלדעה הראשונה — אפשר להבדיל גם אחרי יום ראשון. ועמ"ש בסק"א, שמבדילין במוצאי תשעה באב שחל להיות בשבת.

(ו) ברכות כט ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בעבודה חוזר לעבודה נזכר בהודאה חוזר לעבודה. ומדקאמר „נזכר בהודאה וכו'“, ע"כ רישא — טעה ולא הזכיר וכו' — איירי שזכר קודם שהתחיל הודאה. אלמא למיד כשסיים את ברכת העבודה מקרי חוזר, אף שלא התחיל ברכת מודים. א"כ במקום שאמרו אינו חוזר — כגון בהבדלה — היינו אפי' כה"ג — מיד כשסיים ברכת אתה חונן ולא התחיל ברכת השיבנו. [וע"ל סימן קי"ד ס"ו ומש"ש בסק"ו ובהערה 6. ושם בב"ח, במ"א סק"ח, בפמ"ג, במשנה ברורה סק"ב, ובבה"ל ד"ה בלא חתימה. וע"ע בסימן תכ"ב ס"א ומש"ש בס"ק ב', וצ"ב מש"ש בסק"ג, ויתבאר שם בס"ד].

(ז) עמ"א סק"ד [שמ"ש ש, אם רצה להחמיר על עצמו לחזור אם סיים תפלתו רשאי, היינו בתורת גדבה. ועפמ"ג ומחצית השקל ובלבוש ובאליה רבה אות ט].

(א) רעד כאן — עד אמירת סדר קדושה, נמשכת קדושת שבת. ועתי"ס בפ"ד דפסחים נ ב ד"ה העושה כו' בשם ירושלמי בפסחים פ"ד ה"א. וע"ש, דאיתא שם בגמ': העושה מלאכה וכו' ובמוצאי שבת וכו' אינו רואה סימן ברכה. וכתבו התוס' שם: אורי' דאיתא בירושלמי הכי הגי

נשי דגהיגי דלא למעבד עבדתא באפוקי שבתא לאו מנהגא עד דתיתפני סידרא מנהגא פ' שישלים התפלה מנהג כשר ובהא איירי גמי הכא. הרי ד, עד דתיתפני סידרא, נמשכת קדושת השבת. [וע"ל במ"א סימן רצ"ט סק"ו ובבירור הלכה (ירושלים, תשל"ט) בפסחים ג ציון ה'].
(ב) עמ"ז ס"ק ב', ג' [שכתב דאפילו כשחל יו"ט ביום ו' לא אומרים ויהי נועם, כיון דבעינן ו' ימים שלמים למלאכה, והטעם שאין אומרים סדר קדושה בכה"ג משום ד, ויהי נועם שייך למלאכת המשכן וע"י שרתה שכינה וזהו ואתה קדוש יושב תהלות ישראל].
(ג) בפסחים ק ב: אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו ידי קידוש יצאו ושמואל אמר אף ידי קידוש לא יצאו. ושם קא א: ושמואל ל"ל לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתן דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא ואורא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה. וכל מחלוקתם היא רק בקידוש — ששובר שמואל ידידי קידוש לא יצאו, משום דבעינן קידוש במקום סעודה. אבל בהבדלה — דלא בעינן במקום סעודה — מודה שמואל לרב, דיכול להוציא את כל האנשים. ולכן הש"ץ מבדיל, כדי להוציא את מי שאין לו יין. ובתענית כ"א: רבי גור תעניתא ולא אתא מיטרא נחית קמיה אילפא ואמרי לה רבי אילפי אמר משיב הרוח וגשא זיקא מוריד הגשם ואתא מיטרא אמר ליה מאי עובדך אמר ליה דיירנא בקוסטא דחיקא דלית ביה חמרא לקידושא ואבדלתא טרחנא ואתינא חמרא לקידושא ואבדלתא ומפיקנא להו ידי חובתייהו. [הרי שדבר גדול הוא להוציא רבים ידי חובתם בקידוש ובהבדלה].

(ד) ונהגו לומר ולהזכיר אליהו הנביא נמיש להתפלל שיצא ויבשרנו הגאולה (טור):

באר הגולה

א נרכות כ"ג וכו'
יהודה אליהו דכ"ה.
ב פסחים ק"ה ענין
כוס של נר"ה וה"ה
להגלה ועין נס'
קפ"ג מדיני כוס
פגוס.
ג טור נשם רב עמרם
והטור.

רצו דין הבדלה על היין. ובו ח' סעיפים

א סדר הבדלה יין בשמים נר הבדלה וסימנך יבגיה ב (א) וצריך לזוהר שלא יהא הכוס פגוס. הנה: ונהגו לומר קודם הבדלה שמושים נצית הנה אל ישועתי וגו' כוס ישועות אשל וגו' ליהודים היתה אורה וגו' לסיומן טוב ונשעת הבדלה (ב) יתנו עיניהם נכוס (ג) ונגד ונהגין לשפוך מוכוס של יין על הארץ קודם שיסיים נפיהם כדי שלא יהיה הכוס פגוס וטעם השפיקה לאחריו כל צית שלא נשפך זו יין כמים אין זו סימן נצרה ועושין כך לסיומן טוב נתחלת השנוע (ד) גם שופכים מן הכוס לאחר הבדלה ומכנין זו הגר ורוחמים זו עיניו משום חנונו המורה: ב ג (ה) אין

ביאורי הגר"א

לכל הטעון כוס שכולם נקראים כוס של נצרה וכמיש נס' רע"א סי': (ג) ובגד. ע"ש נהגיה והטעם משום שלא מהדר למאור עיניו כוונתו: (ד) גם כו'. כ' נמרדכי דלמורין נפיה דסוכה ש"מ שירי מלה כו': (ה) אין מבדילין. ונהא דלמורין נצ' כו': (ה*) והיה

נפסחים קי"א ח' ושומאל ל"ל כו' אלל הבדלה מורה לרצ ונתענית כ"ד ח' לירחל כו': (ד) ונהגו. עומל: רצו (א) וצריך. שם קיה ב' ושימ טעמו פגמו וס' קימ ב' אין לו ש"מ דה"כ ט"פ וכן נקידוש והבדלה שם אחרי מולל כו': (ב) יתנו. כמיש נפיה דנרכות והיה

ברכת אליהו

לברך על הכוס ברהמ"ז ואח"כ להבדיל עליו. וכן בקידוש והבדלה שם אמרי מולא כו'.
(ב) כמיש נפיה דברכות גא א — גבי עשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה —: וגותן עיניו בו. והיה לכל הפעון כוס שכולם נקראים כוס של ברכה, וכמיש נפיה רע"א סי' וכמיש"ש בסקכ"ב.
(ג) ע"ש נהגיה והטעם משום שאו מהדר למאור עיניו כמיש"ש.
(ד) כתב במרדכי ריש יומא סימן תשכ"ג, דאמרינן (בפ"ב) [בפ"ג] דפוכה לח א ש"מ [בפנינו: זאת אומרת] שירי מצה מעכבין את הפורענות. וז"ל המרדכי: ומה שנותנים מים בכוס של הבדלה ושוחים ומה שנשתייר אנו רוחצים פנינו מהם כדי לחבב את המצוה ואמרי' שירי מצוה מעכבים את הפורענות. [וראה באנצקלפ"ת ערך הבדלה כרך ח' עמ' פ הערה 182].
(ה) נהא דאמימר בת כו'. דאיתא בפסחים קו א: זימנא

(ד) עמיא סק"א [שהביא בשם הלבוש, שהטעם שנהגו לומר ולהזכיר אליהו הנביא במוצ"ש משום „שאין אליהו בא בע"ש וגם מבע"ר" אם יש תחומין למעלה מ' וא"כ דלמא הלכה יש תחומין ולא יבא בשבת לכן אומרים במוצ"ש" וצ"ע מש"ש].
רצו (א) פסחים קה ב — לגבי כוס של ברכה —: ושימ טעמו פגמו. [וכתב הב"י: והבדלה בכלל כוס של ברכה]. ויש להוכיח שגם בכוס של הבדלה טעמו פגמו, משם קב ב. דאיתא שם: אמר רב הונא אמר רב ששת אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות תבילות חבילות ולא והא תניא הנכנס לביתו במוצ"ש מברך על היין ועל המאור וכי' ואח"כ אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלושלן כולן לאחריו אין לו שאני. ומדלא אמרו דיברך ברהמ"ז ויטעם ואח"כ יבדיל על כוס פגוס, ש"מ רח"צ — בהבדלה טעמו פגמו. ולכן אינו יכול

אחרות לדין זה — שכוס קידוש לא יהא פגוס. אבל אפ"ל שמיש רבנו כאן. וכן בקידוש כו', כונתו שמגמ' זו יש להוכיח שגם כוס של קידוש לא יהא פגוס. דא"כ היה צריך להבדיל ואח"כ לקדש על הכוס הפגוס. ואע"פ שנהגים לקדש לפני הבדלה, וכמיש"ש הרשב"ם בדי"ה רב אומר יקניה"ה מפני שקדושת היום עדיפא מהבדלה אי נמי דכי מבדיל ברישא מיחוי דהוי עליה קדושת היום כמשי"ה אפ"ה בכדי שלא יאמר ב' קדושות על כוס אחת, היה צריך להבדיל קודם ואח"כ לקדש על כוס פגוס. ומדלא עושים כן מוכח שאין מקדשים על כוס פגוס.

2 בסימן רע"א סי' כתב הרמ"א — לגבי קידוש —: וכשמחילין יתן עיניו בנרות. והטעם לזה הוא כמיש"ש במג"א סקכ"ג דהוי רפואה, דמהדר למאור עיניו. והמקור הוא בברכות מג ב ובשבת קיג ב. ושם בגמ' מוכרז רק קידוש, ולא מחוכר הבדלה. ואולי כחנות רבנו להעיר שהטעם האמור שם לענין קידוש, לא שייך לענין הבדלה. ובערוך השולחן אות ט' כתב, שהטעם שצריך ליתן עיניו בהבדלה הוא מפני שלא יסתחו

1 הגמ' שם מקשה שוב — על דינו של רב ששת —: והא יי"ט שחל להיות אחר השבת דאית ליה ואמר רב יקניה"ה (קס"ד ביו"ט הראשון של פסח שחל להיות אחר השבת עסקינן דאית ליה כוסות הרבה דתנן ליהל (טז ב) אפי' עני שבשיראל לא יפתחו לו מארבע כוסות ואמר רב יקניה"ה אלמא קידוש והבדלה על כוס אחד מצי אמר — רשב"ם). ומשינין: אמרי מולא אמר זמן מכלל דבשביעי של פסח עסקינן וכל מאי דהוי ליה אכיל ליה ולית ליה. ומדברי הד"א נראה שהבין שכוונת רבנו להוכיח משם, שאין מבדילין על כוס פגוס. וכתב שההוכחה היא דאם גימא דעל הבדלה אין להקפיד כ"כ על פגוס הלא יותר טוב לקדש ולטעום ולהבדיל אח"כ ולא לעשות ב' קדושות על כוס אחד. ולפי"ז נראה שלמד שמיש רבנו וכן בקידוש והבדלה כו', אין כחנות רבנו להביא ראיה על קידוש. אלא כחנות רבנו שבקידוש והבדלה אמרת שם הגמ' „מולא כו", ומוכח מכאן שאין מבדילין על כוס פגוס, וכנ"ל. ואמנם בסימן רע"א סי' — על משיש המחבר: מקדש על כוס מלא יין שלא יהיה פגוס — הביא רבנו בסקכ"א, הוכחות

באר הגולה

ד פסחים ק"ז עמוד
דלחמית.
ה טור נסח הגולות.
ו סס נסח חזיו
הר"ש.
ז תוס' נזכרות כ"ג
לחך תירוצה ס"ה
דלחמית פסחים ק"ז
ור"י נפ"ד נזכרות

מבדילין על חפת ו אכל על השכר מבדילין אם הוא חמר מדינה (ה*) והוא חדין לשאר משקין חוץ מן המים. הנה: (ו) וטוב יותר להבדיל על כוס פגוס של יין ועל שכר (לחודרהס) (ז) ונהגו להבדיל צמולאי פסח על שכר ולא על יין ומשום דחנינז עליו (ח) ובי"ט שחל להיות במוצאי שבת שיש בו קידוש שהוא נאמר על חפת ה י"א שאנב הקידוש מבדילין ג"כ עליו ו (ט) ויש אומרים שיותר טוב לומר הקידוש והבדלה שניהם על השכר. הנה: והסגנל ראשונה עיקר: ג אם אין לו יין ולא שכר ושאר משקין ז (י) וי"א

ביאורי הגר"א

להבדיל. ר"ל צמקוס שהוא חמר מדינה כח"ש מ"א ושם צננ' ק"ו ז': (ח) ובי"ט שחל כו'. מהל דעירונין ע"ל ז' ציין דכ"ע כו': (ט) וי"א. ע"ל סימן רע"ה

כו' חוץ. רש"ים סס: (ו) וטוב. ר"ל צמקוס חדין חמר מדינה כח"ש מ"א דנכוס פגוס ומבדילין כח"ש נס' קפ"ג ס"ז וכח"ש רש"ים מהל דלחמית קפיד כו' ובשכר אף נשעת הדחק לא מהל דלחמית כח"ל: (ז) ונהגו

ברכת אליהו

ג"ל דוקא במקום דהוי שכר חמר מדינה אבל בארץ אשכנז (דמצוי שם יין — ערוך השולחן) אסור דהא אפי' אם אין לו יין כלל אסור להבדיל על השכר, כ"ש היכא שיש לו ואינו חביב עליו. והעקרון שצריך להבדיל על החביב עליו, הוא כמ"ש בגמ' דפסחים קו ב — לענין קידוש — זימנין דחביבא עליה ריפתא מקדש אריפתא וזימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחמרא. הרי דלגבי קידוש אף שיש לו יין אם חביבה לו פת מקדש עליה. והו"ה לענין יין ושכר בהבדלה במוצאי פסח יבדיל, „על שכר ולא על יין משום דחביב עליו". [וראה בט"ז סק"ג ובפרוץ השולחן סעיף י"ג].

חדא איקלע אמימר לאתריין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוות (לן מעונה — רשב"ם) למחר טרחנא ואייתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה תו איקלע לאתריין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי חמר מדינה הוא אבדיל וטעים מידי. [ומהך עובדא מ' שאין מבדילין על חפת, דהרי על קידוש לא נאמר שלן מעונה, כיון שיצא ידי חובת קידוש בשת. ומ' גם שמבדילין על חמר מדינה. וע"ל סימן רע"א סק"ב וסימן רע"ב סק"ד וסימן רפ"ט סק"ד].

(ח) מהא דעירובין קא כ, [ביין] [בפת] דכו"ע. [שהגמ' אומרת שם, דלרבנן אין מערבין עירובי חצירות ביין. אבל אם עשה שתופי מבראות ביין מהני גם לעירובי חצירות. וכמ"ש רש"י שם בד"ה כי פליגי ביין: ואע"ג דיין בחצר לא חזי מגו דחזי למילתיה בשיתוף סמכינן עליה בחצר. וה"נ מיגו דמהני לקידוש — שהוא עיקר — מהני להבדלה. ובאר"ז ח"ב סימן צ"א הביא ראייה מסוכה ז א: וכן לשבת מיגו דהויא דופן לענין סוכה הויא דופן לענין שבת. ועיין מש"ש בזה].

(ה*) רשב"ם שם. [בפסחים קו א ד"ה חמר מדינה כתב: אבל מים לא איקרו חמר מדינה ואין מבדילין על המים אפי' היכא דליכא שכר ויין. ומוכת דעל שאר משקין חוץ מן המים מבדילין אם הוא חמר מדינה].

(ט) ע"ל סימן רע"א [צ"ל: רע"ב — ד"א]. ס"ט, ד, במקום שאין יין מצוי י"א שמקדשין על שכר ושאר משקין חוץ מן המים וי"א שאין מקדשין. [אך כאן כיון דהוא מוכרח להבדיל על השכר לא על חפת סמכינן על הדעה דשם לקדש ג"כ על השכר — ד"א].

(ו) ר"ל במקום שאין חמר מדינה. כמ"ש מ"א בסק"ה: וג"ל דרמ"א מיירי במקום דלא הוי שכר חמר מדינה. וע"ע מש"ש. והטעם הוא, כיון דבכוס פגוס מבדילין בשעת הדחק. כמ"ש בסימן קפ"ב ס"ז לענין כוס ברהמ"ז ד, בשעת הדחק מברכין על כוס פגוס. [ועמ"ש בסק"ח]. והו"ה לענין קידוש והבדלה, וכמ"ש רשב"ם בפסחים קו א. מהא דאמרינן שם: רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא. וכתב שם הרשב"ם בד"ה קפיד: ומיהו אם אין לו אלא יין פגוס מקדש עליו דקפיד לכתחלה משמע. וכ"ז ביין. אבל בשכר — שאינו חמר מדינה — אף בשעת הדחק לא יבדיל עליו, מהא דאמרינן שם קו א, דלן מעונה ולא הבדיל על שכר, משום דסבר דאינו חמר מדינה, וכנ"ל בסק"ה. אבל כשהשכר הוא חמר מדינה, עדיף הוא מיין פגוס. [וזה דלא כדברי הא"ר והתוספת שבת. וראה בשער הציון סק"ג].

(י, יא, יב) איתא בפסחים קב ב: הנכנס לביתו במוצ"ש מברך על היין וכו' ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלו כולו לאחריו. הרי דכשיש לו רק כוס אחת מתירין לו לאכול קודם הבדלה. וכ"ש בדיננו —

(ז) ר"ל במקום שהוא חמר מדינה, כמ"ש מ"א בסק"ו:

וכ"ש המבדיל בעצמו והטעם מזה כדי שלא יסחור דעתם מזה וכו', עכ"ל הערוך השולחן. ובשבלי הלקט עיני שבת שבת סימן ק"ל הביא דברי הירושלמי [פ"ה דברכות ה"ב]: העונין אמן צריכין ליתן עיניהם בכוס ועיניהם בנר. ופ"י הפנ"מ, ובאמן שאחר מאורי האש יתנו עיניהם בנר, ובאמן שאחר הבדלה יתנו עיניהם בכוס. ודברי הירושלמי הובאו גם בהמנהיג סימן ע"ב ובטור סימן רצ"ט. והמג"א כאן בסק"א כתב — על מ"ש הג"ה „יתנו עיניהם

דעתם מזה. וז"ל הערוך השולחן: וכתב רבינו הרמ"א דבשעת הבדלה יתנו עיניהם בכוס ובנר עכ"ל וזהו מהטור בסימן רצ"ט שכתב והעונים אמן צריך שיתנו עיניהם בכוס ובנר ע"ש ויש מי שפירש דגם המבדיל צריך ליתן עיניו בכוס ובנר ולא משמע כן מלשון הטור כמובן מיהו בע"כ צ"ל כן שהרי זהו אחז מעשרה דברים שנאמרו בכוס של ברכה ליתן עיניו בו וכמ"ש לעיל סימן קפ"א וממילא דבכאן שיש גם נר צריך ליתן עיניו גם בנר אלא דהטור קאמר דאפילו השומעים צריכים

באר הגולה

והאגור... נכס שני
הלקט.
ח הר"ש... נכס ר"י
והר"י... נכס ר"י
לדעת הגאונים.
ס פסחים ק"ה
לחיות ר"י הנלוו
הר"ש... נכס.
י הר"ש... נכס פ"ח
דרכות.
כ טור.
ל מנהל... נכס כ"ג
לענין קדוש היום.
מ מוסף... נכסות
מ"ג.
ג מרדכי... נכס רמב"ה
מנהל... נכסות
וכנ"ל.

שמותר לו לאכול ה (יא) וי"א שאם מצפה שיהיה לו למחר לא יאכל עד למחר שיבדיל
ס (יב) ואם אין לו אלא כוס אחד ואינו מצפה שיהיה לו למחר מוטב שיאכל קודם
שיבדיל ויברך עליו ברכת המזון ואחר כך יבדיל עליו ממה שיברך ברכת המזון
בלא כוס (יג) לדברי האומרים דברכת המזון מעונה כוס ולדברי האומרים דאינה
מעונה כוס לא יאכל עד שיבדיל י (יד) ומיירי שכוס זה לא היה בו אלא רביעית
בצמצום (טו) וכבר היה מזוג כדינו שאם היה משים בו מים יותר לא היה ראוי
לשתייה שאם לא כן לדברי הכל מבדיל תחילה ושותה ממנו מעט ומוסיף עליו
להשלימו לרביעית ומברך עליו ברהמ"ז: ד כמי שאין ידו משגת לקנות יין לקידוש
ולתבדלה יקנה לתבדלה (טז) דקידוש אפשר בפת: ה ז אם אין ידו משגת לקנות
שמן לנר חנוכה ויין לתבדיל נר חנוכה קודם: ו ז אומר הבדלה מיושב. הגה:
וי"א מעומד (לגולה וכל זו ולגור) וכן נוהגין נמליכות אלו: ז ואוחז היין בימין וההדס בשמאל
ומברך על היין ושוב נוטל ההדס בימין והיין בשמאל ומברך על ההדס ומחזיר היין

ביאורי הגר"א

סי'ט: (י) י"א שמותר. פסחים ק"ז הנכנס כו' והל
לחמית ומחמיר על ענינו ה"ה: (יא) וי"א. מנהל
לחמית: (יב) ואם. כן פי' הגרי"ת הנ"ל:

ברכת אליהו

משעוריה. וה"נ בהבדלה, מיירי שכוס זה לא היה בו אלא
רביעית בצמצום דאל"כ, מבדיל תחלה ושותה ממנה מעט
ומוסיף עליו להשלימו לרביעית ומברך עליו ברהמ"ז.
[וע"ל סימן רע"א סק"ו].
(טו) עצם הדין שאפשר לתקן כוס פגום, ע"י הוספת יין
או מים, הוא מדברי הירושלמי בברכות פ"ז ה"ה. והביאו
הראשונים שם פ"ח ס"ב. וז"ל הראשונים: ויש מביאין ראיה
מן הירושלמי שיכול להכשיר כוס פגום ע"י נתינת מים
לתוכו ועל זה נהגו להכשיר במעט יין ששופכין לתוכו
דגס בירושלמי בפרק שלשה שאכלו גבי מתני' דלא
מברכין על היין עד שיתן לתוכו מים וכן נהיג דעבדינן
בההוא כסא דקדושא מילתא דרבי יונה פליג דרבי יונה
טעים כסא ומתקן ליה אין תימא שהוא מזוג וכו' ותימא
דא"כ הא דקאמר הכא ואם אין לו אלא כוס אחד משלשלן
לאחר המזון למה לא יבדיל על הכוס ויתקנו במים
ויכשירונו לברהמ"ז וי"ל דמיירי שכבר היה מזוג כדינו ואם
היה משים בו מים יותר לא היה ראוי לשתייה, עכ"ל.
[וע"ל סימן קפ"ב סק"ו ובהערה 1 שם ובסימן רע"א ס"ק
כ"ז].

(טז) בפסחים קו ב: זימנין דחביבא עליה ריפתא מקדש
אריפתא וכו'. [וכנ"ל בסימן רע"א ס"ב וכמש"ש בבאה"ג
סק"ב].

(יז) מתניתין דברכות מב א: היו יושבין כל אחד מברך
לעצמו הסבו אחד מברך לכולן, וישיבה דירין כמו הסיפוי.
וכמש"ש תוס' שם ד"ה הסבו: ואנו אין לנו הסבה אלא
כפת בלבד ופת מנהי אפי' בלא הסבה דדוקא לדידהו
שהיו אוכלים בהסבה היו צריכים הסבה אלא ישיבה שלנו
הי קביעות לנו כהסבה דידהו שהם היו רגילים כל אחד
להסב על מטתו ועל שלחנו אבל עכשיו כולנו אוכלים

כשאיין לו יין כלל — שמותר לאכול קודם הבדלה. ושם
קז א איתא דאמימר לן מעונה ולא אכל קודם הבדלה,
מפני שלא היה לו יין. והדעה הראשונה — שסוברת
שמותר לו לאכול — מוכיחה מפסחים קב ב הנ"ל. ודעה
זו סוברת דהא דאמימר מחמיר על עצמו היה, אבל מצד
הדין מותר לו לאכול מאחר שאין לו יין. והדעה השנייה
מוכיחה מהא דאמימר, וסוברת שלכן אמימר לן מעונה,
מפני שהיה מצפה שלמחר ישיג יין, ובכה"ג, לא יאכל עד
למחר שיבדיל. ורק אם אינו מצפה שישג מותר, כי
לשיטה זו כן פי' הגרי"ת הנ"ל — בפסחים קב ב, דמיירי
באינו מצפה שיביאו לו כוס למחר, ואז התירו לו לאכול
קודם שיבדיל. [וע"ל סימן קפ"ב סק"ד וכאן בשו"ע הגר"י
בקונטרס אחרון אות א'].
(יג) פסחים קה ב: [נ] ש"מ ברכה (ברהמ"ז — רש"י)
טעונה כוס. ובפ"ח דברכות נב א. [דתנן שם נא ב: בא
להם יין אחר המזון אם אין שם אלא אותו כוס בית
שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון וכו'
אומרים מברך על המזון ואח"כ מברך על היין. ואיתא
בגמ' שם נב א דמשו"ה לב"ה מברך על המזון ואח"כ
מברך על היין, דברהמ"ז טעונה כוס. וגם אליבא דב"ש
מסיקה שם הגמ' דתנא דמתני' סבר דברכה טעונה כוס.
וע"ל סימן קפ"ב סק"א].

(יד) [בבאה"ג סק"י ציין: הרא"ש רפ"ח דברכות. ודברי
הרא"ש מוסבים על דברי הגמ' בפסחים קב ב, הנ"ל
בסק"י. וזה לדברי] הגמ' בברכות נב א. דשם מקשינן —
על המשנה: בא להם יין לאחר המזון אם אין שם אלא
אותו כוס ב"ש אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על
המזון וכו' —: והאמר מר כוס של ברכה צריך שיעור
והא קא פתית ליה משיעורי. ומשנינן: דנפיש ליה טפי

באר הגולה

לימינו:

ז אפילו שמעו כל בני הבית הבדלה בבית הכנסת (יח) אם נתכוונו

ס נ"י לנעת הר"ן
נסוף פרק נ' דר"ה.

ביאורי הגר"א

(טז) דקידוש. פסמים ק"ו ז': (יז) אומר. ותתני' עיקר: (יח) אם נתכוונו. כי"כ הר"ן למיד תולת א"ש
סס הסינו כו' וישנה דידן כמו הסינו. תוס' סס. וכן כוונה וכמ"ש תוס' נסוכה ל"ט א' ד"ה עונר וע"ל ס' ס'

ברכת אליהו

על שלחן אחד וכשאנו אוכלין יחד היינו קביעוהו, עכ"ל. (יח) כי"כ הר"ן ברה"ח כ"ב, דלמדי מצות אי"צ כוונה
„במתכוין שלא לצאת לא יצא". וכמ"ש תוס' בסוכה ל"ט א

תוס' שכתבו „צ"ע קצת מהבדלה שאנו מבדילין ועומדים
היאך אנו פוטרין זה את זה מין ומהבדלה וכו'". מ' שכוונתם
שגם לענין להוציא אחרים מהבדלה צריך ישיבה. ומסיום דברי
התוס' „ושמא י"ל מתוך שקובעין עצמן כדי לצאת ידי הבדלה
קבעי נמי אכולה מילתא", נראה דמשיטא להו שלענין הבדלה
בעצמה א"צ שישבו, רק כדי להוציא אחרים ידי חובת היין,
היה צ"ל בישיבה. וע"ז כתבו דמתוך שקובעין עצמן כדי
לצאת ידי הבדלה קבעי נמי אכולה מילתא בלי ישיבה. ובאמת
בספר מאמר מרדכי העיר על הסתירה הנראית לכאורה בדברי
התוס' „וכתב על דברי התוס': והוא מגומגם קצת דנראה
שמתחילה הוקשה להם גם על ברכת המבדיל דצריך קביעות
ואח"כ כתבו שמתוך שקובעין עצמם כדי לצאת ידי הבדלה
קבעי נמי אכולה מילתא וכו' דמשמע דלהבדלה א"צ לישב וכו',
עכ"ל. ועכ"פ אם נאמר שכוונת רבנו לחתול דברי התוס' —
שגם עצם ברכת הבדלה צריכה קביעות — יצא שגם אם המבדיל
שותה היין לבדו, ואין השומעים היוצאים מהבדלתו שותים
ממנו, צריכים קביעות דישבה. ואם נאמר שכוונת רבנו לטוף
דברי התוס' — שהקביעות היא רק לענין שתית היין, ולא
על עצם ברכת ההבדלה — יצא שאם המבדיל שותה כל הכוס
היין, א"צ קביעות דישבה. ואכן בכ"פ החיים כאן אות מ' ה'ס
הביא בשם פתח הדביר אות ה', שאם המבדיל שותה כל הכוס
„י"ל לכונן מורו ומבדיל מעומד". והכ"פ החיים דחה דבריו,
וכתב: „ונראה דכיון דתקינו רבנו הבדלה על היין אע"פ דשותה
אותו המבדיל כולו הו"ל כאלו כולם שותים כיון שהוא שליח
בקדם ובברכתו מוציאם כאלו כולם לישב לדיעה זו שהיא
דעת התוס' והסכמת השו"ע. עכ"ל.

ומ"ש הכ"פ החיים שלדעת תוס' צריכים לישב אף שותה
המבדיל את כל היין, כבר הבאנו לעיל שמהתחלת דברי התוס'
נראה, שגם עצם ההבדלה צריכה קביעות וישבה. ומסוף דברי
התוס' מ' דלהבדלה א"צ לישב.

וגוף הסברא — שכל הבעיא לענין קביעות דישבה, היא רק
לענין ברכת בוסה"ג ולא על עצם ההבדלה — הביא כן הב"י
מהמרדכי, האגור והאגודה. ודברי האגודה הובאו גם בשו"ת
מהר"ל סימן קכ"ד. ושם בסיומן ח' כתב לענין הבדלה, ולדיון
קביעותינו בעמידה כמו בישיבה.

ובכ"פ החיים אות ט"ב כתב: „ובשער הכחות דף ע' ע"ד
כתב דצריך לעמוד בשעת הקידוש וכ"כ בפע"ח שער ח"י
פי"ד מורי ז"ל היה נוהג לומר כל הקידושין עומד בשבת
ויו"ט ואח"כ יושב וטועם מן הכוס של קידוש עכ"ל.

ולפי טעמו של רובנו — השטעם שצריך לישב בקידוש
ובהבדלה, הוא בכדי שתהי' קביעות להוציא את האחרים —
יוצא שצריך לישב רק בסמוציא את האחרים. וכ"כ בספר
פסקי הגר"א כאן ובסימן רע"א סיף י'. ובעמודי אש שבספר
פסקי הגר"א כאן אות כ"ב הוסיף: אף דבשוע' לא מיירי
כאן אלא על המבדיל וגם בסיומן רע"א לא מיירי השו"ע אלא
על המקדש ועליו קאי הגר"א ז"ל ופסק דצריך לישב בשעת
קידוש והבדלה אף זיל בתר טעמא דגר"א ז"ל מוכח ודאי
דס"ל דב"ב הרוצים לצאת בשמיעתם הקידוש וההבדלה דצריכים
לישב דכשם שביומן הגמ' אין אחד מוציא ומוציא את כולם
אלא בהסידה והיינו המקדש והמבדיל וכל ב"ב הרוצים לצאת
צריכים כולם לישב כן לדיון דישבה הוי כמו הסיבה לדיונה
כמו שמבואר בתוס' ברכות מ"ג ד"ה הואיל שמביא הגר"א ז"ל

וכו' — מ' העונים אמן (טור), עכ"ל. ועמ"ש על זה
במחזה"ש ובפסמ"ג. ובדרך החיים דיני הבדלה על היין במבוא"ש
אות א' כתב: בשעת הבדלה יתן ענינו בכוס ובנר והעונים
יתנו עניניהם ג"כ בכוס ובנר. וכ"כ במשנה ברורה סק"ג,
הוסיף: כדי שלא יסיונו דעתם.

3 בפנים כת' שכוונת רבנו לדברי התוס' בברכות מב א ד"ה
הסבו. וזה עפ"י מ"ש רבנו שמדברי תוס' יוצא שישבה
דין כמו הסבו". ובכ"י כאן הביא דברי התוס' שם מב א ד"ה
הואיל. ובסימן רע"א סק"ד — לענין קידוש — ציין רבנו
לתוס' ד"ה הואיל, וז"ל התוס': „אבל צ"ע קצת מהבדלה
שאנו מבדילין ועומדים היאך אנו פוטרין זה את זה מין
ומהבדלה אחרי שאין אנו לא יושבים ולא מסובין ושמא י"ל
מתוך שקובעין עצמן כדי לצאת ידי הבדלה קבעי נמי אכולה
מילתא ולכן נאה וטוב למבדיל וגם לשומעים שישבו בשעת
הבדלה שאז יהי' נראה כקבעי ופוטר אותם. וגם שם מים
רבנו: וכן עיקר. ובד"א שם הוסיף, שמ"ש רבנו „וכן עיקר",
הוא עפ"י מ"ש רבנו בסיומן קנ"ה סק"ה, שקידוש אינו קובע
לסעודה.

ובספר אז נדברו ח"ה סימן ג"ג הביא, שרבנו מתכוין לתוס'
ד"ה הואיל הג"ל. וכבר כתבנו לעיל, שמשמעות דברי רבנו
היא כפי שכת' בפנים. ועוד שרובו בצינו לתוס' כתב: תוס'
שם. וקודם לכן ציין למשנה דהסבו המובאת שם מב א. וא"כ
נראה שמ"ש „תוס' שם", כוונתו לתוס' שבאותו הרף, והיינו
התוס' ד"ה הסבו. דאילו התוס' ד"ה הואיל, הוא שם ב"פ מב
א. ואם נאמר שכוונת רבנו לתוס' ד"ה הואיל, צ"ל שמ"ש
רבנו „תוס' שם", כוונתו לברכות מב, שצוין בבאה"ג סק"מ.
ולכאורה שני הפירושים הג"ל בדברי רבנו, גוררים אחרים.
נפק"מ לדינא בדת רבנו. שאם נאמר שכוונת רבנו לתוס' ד"ה
הסבו, יוצא שלדברי רבנו — שסיים „וכן עיקר" — הוא לא
רק לכתחלה, אלא גם לעיכובא. כי בתוס' הג"ל לא מוזכר
שהישיבה היא רק לכתחלה. אבל אם נאמר שכוונת רבנו היא
לתוס' ד"ה הואיל הג"ל, יתכן שגם מ"ש רבנו „וכן עיקר",
הוא רק לכתחלה. וכמ"ש התוס': „ושמא י"ל וכו', הרי שהתוס'
עצמם מסתפקים בזה. וסיימו: ולכן נאה וטוב וכו'. הרי שרק
נאה וטוב", ולא כתבו שזה לעיכובא. ובאמת גם לענין
קידוש — שציין רבנו לתוס' ד"ה הואיל — הסתפק בשער
הציון שם סק"א. אם הוא רק לכתחלה או גם לעיכובא. וזה
מפני שרבנו ציין שם לדברי התוס' הג"ל, לכן הסתפק בשער
הציון „אם כונת הגר"א כמו שמתנה התוס' מתחלה דהישיבה
הוא לעיכובא או כמו שסיימו לבסוף". וסיים שם בשעה"צ:
אך מלקמן בסיומן רצ"י ס"ו משמע שם לכאורה בבאורו דצריך
מדינא ישיבה ע"ש. עכ"ל. ומוכח שהשער הציון פירש שכוונת
רבנו כאן לדברי התוס' ד"ה הסבו הג"ל. ולכן כתב השעה"צ
שמשמע מדברי רבנו כאן ש„צריך מדינא ישיבה", מפני שבתוס'
זה לא כתבו התוס', שזה רק לכתחלה.

ואולם בספר אז נדברו הג"ל, כתב שאפי' היכא דצריך מדינא
הסיבה או ישיבה לדיון, הוא רק לכתחלה. והוכיח דין זה
מדברי השו"ע בסיומן רי"ג ס"א ומסימן קס"ו סי"ג. ורבנו שם
בסקמ"ה כתב, שדעת השו"ע עיקר — שאפי' היכא ולא קבעו
מקום יצא.

ומזה שסתפק בשעה"צ אם כונת רבנו בסיומן רע"א להתחלת
דברי התוס' או לטוף דבריו, תצא עוד נפק"מ. שמהתחלת דברי

ברכת אליהו

לא נפיק". ועל סימן ס' פיר' רש"י.

לעשות קידוש מעומד או מיושב אינו מבואר להדיא לא בגמ' ולא בסופקים ומשמע דאין קפידא ומרמב"ם סוף הל' סוכה מבואר להדיא שעשו מיושב מכתב שם דבליה ראשונה של סוכות צריך לעשות הקידוש מעומד כדי שלא ליטב קודם ברכת ליטב בסוכה והראב"ד השיג עליו דגם אז עושין מיושב ע"ש הרי מבואר להדיא שהיו עושין מיושב וכו', עכ"ל. ומ"ש הערוך השולחן שהסעם שבלילה ראשונה של סוכות צריך לעשות הקידוש מעומד כדי שלא ליטב קודם ברכת ליטב בסוכה, כחזונו מפני שכל המצות כולן, צריך לברך עליהן עובר לעשייתן, וכמ"ש רבנו בסיון תרמ"ג סק"א.

ומשמע דבריו רבנו שם בסק"ב, שכתב: ...ואבל בגמ' מ' דבורי תרמב"ם וכו'. נראה שנוטה לשיטת הרמב"ם. ומה יש להוכיח שלשיטה הסוברת שבעיני קידוש מעומד, אין זה לעיכובא. דבשלמא אם נאמר שזה רק לכתחלה, אפ"ל שבלילה ראשון של סוכות, מכיון שאי אפשר לקדש מיושב, בכדי שתהי' ברכת ליטב בסוכה עובר לעשייתו, ובג"ל, לכן מקדשים בלילה ראשון של סוכות אף מעומד. אבל אם נאמר שהקידוש מיושב מעכב אף בדיעבד, איך מותר לקדש בלילה ראשון של סוכות מעומד, הרי הישיבה היא לעיכובא.

וכן יש להוכיח שלדעת הסוברים דבעלמא מקדשין מיושב, הוא גם כשאינו מוציא אחרים. שאם נאמר שהדין שמקדשין מיושב בעלמא רק כשמוציאים אחרים, נאמר לתרמב"ם בלילה הראשון של סוכות מקדשין מעומד. ומ' שזה גם כשמוציא אחרים, מוטב היה שכל אחד יקדש לעצמו, ויוכל לקדש מעומד שזה גם לכתחלה. מאשר להוציא ולקדש מעומד שזה רק בדיעבד. ובארחות חיים כתר ראש אות ק"ג כת' — על ר' חיים מחאלוצין —: בסוכות קידש בישיבה כבכל שבחתי בירך סוכה וכו'. ואפ"ל שלכן קידש ר' חיים האלוזין גם בסוכות בישיבה מפני שהוא סובר שהקידוש בישיבה הוא לעיכובא. והא קידש ואפ"ל בירך ליטב בסוכה, אף שדבריו כלל כל המצות צריך לברך עובר לעשייתן, נראה שסבר כמ"ש רבנו בסיון תרמ"ג סק"ב, שמאחר שממשיך לשבת ומתעכב בסוכה, א"כ מקרי שפיר עובר לעשייתן אחר הישיבה.

4 מ"ש רבנו לסימן ס' ס"ד, נראה שכחתי להעיר, דלפמ"ש שם בשו"ע להלכה דמצוות צריכות כוונה, המחבר לא היה צ"ל כאן. ואם נכתבו שלא לצאת, כי הרי מספיק בזה שלא מכיון לצאת, ולא צריכים כוונה מיוחדת שלא לצאת.

ומ"ש רבנו "וש"מ", נראה שכחתי למקומות פסק המחבר שמצוות צריכות כוונה. ונציין כמה מקומות שפסק המחבר כן: בסיון ר"צ ס"ג פסק המחבר — לגבי ברכת הפירות —: אין יוצא ידי חובתו בשמיעת הברכה ואפי' יענה אמן אא"כ שמעה מתחלתה ועד סופה ונתכוין לצאת בה ידי חובתו והספיק נתכוין ג"כ להוציא ידי חובתו. וז"ל הוא רק למצות מצוות צריכות כוונה, כמ"ש הב"י. וכמ"ש בסיון ר"צ: דאילו למ"ד צריכות כוונה לא בעינן שיכוין לצאת, עכ"ל. וכ"ש שם בבאה"ג סק"ט. וכן מוכח מדברי רבנו שם בסק"ט. שעל מ"ש המחבר "והמבשר נתכוין ג"כ להוציא ידי חובתו", כתב רבנו: גם שם. ובברכת אליהו שם כת' שכחתי לדברי הגמ' ב"ה כט א: איכיון ותקע לך אלמא קסבר שמשע בעי כוונה. ובסיון ס' ס"ק ח, ס', כתב רבנו שגמ' זו היא המקור לשיטה שמצוות צריכות כוונה וכן להלכה. וגם בסיון תקפ"ט ס"ח נפסק שמצוות צריכות כוונה. וכמ"ש בבאה"ג סק"ט, ובדבורי רבנו שם בסק"ד צ"ל לסימן ס'. וכן נפסק בסיון תר"צ סוף י"ד, וכמ"ש בבאה"ג סק"ב. ורבנו שם בסק"ל צ"ל לר"ה המובא לעיל. והעולת תמידי בסיון ר"צ הקשה דנראין דברי המחבר כסותרין במ"ש לעיל בסיון ס' ס"ד שני דעות בזה אם מצות צריכות כוונה או אינן צריכות כוונה דלפמ"ש ה"ל לפסוק בברכה לקח בדיעבד דיוצא אפי' לא כיון תבדיל להוציא א"כ הוא לא כיון לצאת ולמה פסק בפשיטות לעיל בסיון ר"צ דאינו יוצא ידי חובתו אא"כ כיון וצ"ע. ברם שפיר תירץ ע"ז בארץ סימן ר"צ אות ה': ולק"מ לענין. והא סיים השו"ע לעיל להלכה דצריכה כוונה הרי דהלכה כן ולא מטעם חומרא וכן הלבוש פסק לעיל כן בסתם וכו', עכ"ל.

ד"ה עובר דאף למ"ד דמצוות א"צ כוונה, מ"מ בעל כרחו

דהמבדיל וכן המקדש וכל השומעים הרוצים לצאת דצריכים ליטב ובלא ישיבה לא הוי שום קביעות ואין אחד יכול להוציא את אחרים בברכתו וכן מבואר בחו"ס שמביא הגרי"א ז"ל כאן ובסיון ר"צ סק"ד דהמבדיל וכן המקדש וכל ב"ב צריכים ליטב, עכ"ל. המורם מה"ל, שמי"ש רבנו שצריכים ליטב, זה רק כשאחד מקדש ומבדיל להוציא אחרים ידי חובתם. וכן כתב במשנה ברורה כאן בסק"ד. ובסיון ר"צ סק"ו כתב המשנה ברורה כן — לענין קידוש — ע"פ דברי רבנו שם. והוסיף: ולפי דבריו גם השומעים צריכים ליטב. ושם במשנה ברורה הביא גם טעם אחר (לבושי שרד והוא מכלבו סימן מ"א וכמ"ש בשער הציון סק"ג): דבכה"ג מקרי ספי קידוש במקום סעודה כיון שישב במקום סעודה בעת הקידוש, עכ"ל. ולפי טעם זה, גם כשאינו מוציא אחרים צריך לשבת. ואולם זה רק בקידוש אבל כהבדלה — ולא בענין מקום סעודה — יוצא דלכו"ע לא צריך לשבת כשאינו מוציא אחרים.

וגם בספר או נדברו הג"ל כתב, שלפי דברי רבנו צריך ליטב בהבדלה רק כשמוציא אחרים. ובמעלות הטולם שבספרי הגרי"א הערה י"ג כתב: סיפר לי ידידי הרב הג' הישי"מ מ' צבי הירש נ"י פרוש אשר ראה בעיניו את הגאון מו"ר ר"ח מאלוצין וצ"ל כשהבדיל במוצ"ש הבדיל מעומד ולא הרהיב בנפשו לשאלו הלא הגרי"א בביאורו כתב דהבדלה מיושב כ"א סיבב הברך פ"א אשר הגאון מוה"ר"ח איתו לומד בשו"ע של הגאון ויתבונן הגאון מוה"ר"ח ויאמר אליו כי הגאון א"ע ביאורו כתב אך לעצמו לזכור כל השיטות ומקור הדינים או פתח מ"ו ויאמר להגאון מוה"ר"ח ראיתי שהגרי"א פוסק הבדלה מיושב ויאמר לו הגאון מהר"ח אנוכי ראיתי את הגאון שעמד בשעת הבדלה גם אנוכי עושה כן וצ"י מ"ש רב (ס' ק"ג) ונפלאמי אשר לא התעורר בזה מוה"ר"ח בהסכמתו למעשה רב, עכ"ל.

[ועל עצם השאלה אם מ"ש רבנו בביאורו הם הלכה למעשה, ראה מ"ש בפתח דבר לברכת אליהו חלק אבה"ע"ו כרך א' בעמוד 9]. ונראה שמה שר' חיים מחלוצין אמר "כי הגאון לא ביאורו כתב אך לעצמו לזכור כל השיטות ומקור הדינים", זה כלל מ"ש רבנו ראיה לענין הבדלה שצריך מיושב. ואפ"ל שרבנו רב א' הביא ראיה לשיטה זו, אבל אין זו הוכחה שרבנו פסק כן להלכה. אבל צ"ב שהרי רבנו סיים "וכן עיקר". א"כ הרי רבנו פסק שכן הוא עיקר להלכה. שצריך להבדיל מיושב. ונראה שזהו מה שר' צבי הירש שאל אותו שרבנו פוסק הבדלה מיושב. וכחזונו למ"ש רבנו: וכן עיקר. וע"ז ענה לו ר' חיים מחלוצין שראה שרבנו עמד בשעת הבדלה. וכנראה שר' חיים ואלוה"ן סבר שלמעשה רבנו חזר בו מ"ש שכן בשו"ע — שכן עיקר להבדיל מיושב. ולפמ"של שמה שכתב רבנו שצריך מיושב, זה רק כשרוצה להוציא אחרים, אפ"ל שאין המעשה שרבנו עמד בשעת הבדלה, מותר למ"ש כאן שכן עיקר — ליטב בשעת הבדלה. שהרי אמרנו לעיל שמי"ש רבנו כאן שכן עיקר — ליטב בשעת הבדלה, זה היה כשהבדיל רק לעצמו בלי להוציא אחרים. וכ"כ בספר ד' השולחן ח"ג. ובצדק העיר עליו בספר או נדברו הג"ל, שחשובות הגרי"ח לא משמע כן.

ולעיל כתבנו שאם כוונת רבנו לסוף דברי התוס', יוצא שצריכים לשבת בהבדלה רק כשגם האחרים שותים מ"ן ההבדלה, אבל אם אין אחרים שותים מ"ן ההבדלה אי"ל לשבת. ולמ"ז היה מקום לומר שאין סתירה מה שרבנו הבדיל מעומד, למ"ש כאן שכן עיקר — שצריך לשבת בהבדלה. שמי"ש רבנו שצריך לשבת, זה רק כשגם אחרים שותים מ"ן היין. ורבנו כשהבדיל שותה את כל היין, לכן הבדיל מעומד. אבל מתשובת הגרי"ח לא משמע כן. ומ' מדבריו שמה שרבנו הבדיל מעומד הוא בניגוד למ"ש רבנו כאן.

ובמעשה רב הל' שבת אות קכ"א כת': מקדש מיושב. ושם באות ק"ג כת': הבדלה מיושב. ולא כת' שזה רק אם הוא מוציא אחרים.

ובערוך השולחן סימן ר"צ סוף כ"ד כת': אם צריכים

באר הגולה

שלא לצאת מבדילין בבית: ח ע (ט) נשים חייבות בהבדלה כשם שחייבות בקידוש

פ (כ) ויש מי שחולק. הנה: ע"כ לא ידלילו לענות רק ישמעו הסדלה וכן האנשים:

ע ר"ה.
פ סל"ה.
א זרכות כ'.
ב הרמ"ז מהל' דלור.
ג ס"ג וס"פ.
ג ס"ג וס"ג וס"ג.

רצו דיני בשמים להבדלה. ובו ה' סעיפים

א א מברך על הבשמים אם יש לו ב ואם אין לו אינו צריך לחזור אחריהם: ב ג אין מברכין על בשמים של בית הכסא ולא על של מתים (א) (וזקף) הנתונים למעלה ממפתו של מת (ב) ולא על הבשמים שבמסמית עובדי גלולים מפני דסתם מסיבתן

ביאורי הגר"א

ס"ד וס"ה: (ט) נשים. הסדלה למורה וזכור דקידוש. רצו (א) ודוקא הנתוני'. טור נסע ירושלמי: (ב) ולא ועל ס' רע"א ס"ג: (כ) ויש. ע"כ:

ברכת אליהו

שבת אלא רבנו אסמכוה אקרא. וכתב ע"ז הט"ז: וע"כ סיים רמ"א ע"כ לא ידלילו לעצמן פ'. דאף באנשים אינו אלא דרבנו ע"כ הנשים לא יברכו ע"ז. וע"ע מש"ש בזה. ועיין באנצקלפ"ת כרך ח' ערך הבדלה ע"מ ע'.
רצו (א, ב) [ציון סק"ב הוא ט"ס. ומ"ש בביאורי הגר"א, ולא על הבשמים של מת, זה המשך לסק"א, והוא לשון הירושלמי וכ"כ הדי"א]. טור בשם ירושלמי. וז"ל הירושלמי בברכות פ"ח ה"ו — בפנינו בשינוי לשון קצת — ולא על הבשמים של מת ר' חזקיה ור' יעקב בר אבא בשם רב' יופי כי ר' חנינא הדא דאת אמר בנתונין למעלה ממפתו של מת אבל אם היו נתונים לפני מפתו של מת

(יט) דהבדלה למורה מוכרז דקידוש. [וכמ"ש הרמב"ם בהל' שבת פכ"ט ה"א: מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר וזכור את יום השבת לקדשו וכו' וצריך לזכרה בכניסתו וביציאתו בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה. וכתב המ"מ: מדברי רבינו נראה בביאור שהוא סובר שההבדלה ג"כ דבר תורה והכל בכלל זכור. וכ"ה בב"ח]. וע"ל סימן רע"א ס"ב דנשים חייבות בקידוש מ, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. והו"ה בהבדלה.

(כ) ע"מ צ"ו [שהביא בשם הב"י מספר או"ח שכת': נשים אין מבדילות לעצמן דאין הבדלה תלויה בשמירת

הב"י לשיטה שאין מצות צריכות כוונה. והמעין בב"י שם ושם יראה שכת' גם לשיטה הסוברת מצות צריכות כוונה. ולעיל כתבנו שרבנו — בצינו לסימן ס' סעיף ד' — כוונתו להעיר שלפי מש"ש בשולחן ערוך דלהלכה מצות צריכות כוונה, אין צריך לכיין שלא לצאת, וסגי שלא יכוין לצאת. ויש להעיר שבסימן ס' במ"א סק"ג הביא בשם הרדב"ז שבמצוות דרבנו אין צריכות כוונה. ולענין הבדלה יש מחלוקת אם היא מהתורה או מדרבנו. וראה הלן בברכת אליהו סק"ב, דהיש מ' שחולק שהזכר שם בשו"ע, הוא לפי השיטה הסוברת שהבדלה היא דרבנו. וא"כ י"ל שלכן כתב כאן המחבר שאם הוא לא רוצה לצאת בהבדלה, צריך לכיין שלא לצאת ולא סגי שלא יכוין לצאת, מפני שלסוברים הבדלה דרבנו, אין צריך כוונה. א"כ לא סגי שלא יכוין לצאת אלא צריך שיכוין שלא לצאת. ואפי' לשיטה שהבדלה היא מהתורה, ולהלן בסק"ט כת' שכן היא שיטת הרמב"ם, אפי' סובר הרמב"ם שרק עיקר דין הבדלה בדברים הוא מהתורה. אבל בהבדלה בתפלה, הבדלה על הכוס הוי דרבנו, ולא עדיף מקידוש, דיוצא ידי חובה בתפלה וכדו'. וכמו שהזכרנו בהערה לסימן רס"ט. וראה גם באנצקלפ"ת ערך הבדלה ע"מ ס"ח. וכיון דהבדלה על הכוס הוא דרבנו, לכן לא צ"ל שלא יכוין לצאת, מאחר שבמצות דרבנו א"צ כוונה.

ורבנו ציין לדברי התוס' והר"ן, שאף למ"ד מצות אין צריכות כוונה. במתכוין שלא לצאת לא יצא, ד"ב ע"כ לא נפיק. והב"י בסמן תקפ"ט הביא בזה מחלוקת בין רבנו שמואל והרא"ה. ולרא"ה למ"ד מצות אין צריכות כוונה, אפי' במתכוין שלא לצאת יצא. ולכאורה דברי הר"ן והתוס' הם דלא כהרא"ה. אולם אפי' דבדיננו גם להרא"ה לא יצא, וזה מחמת ב' טעמים: ד"ל דהרא"ה סובר כן רק כשעושה מעשה מצוה, ואין המחשבה לא לצאת מוציאה מידי מעשה המצוה. אבל כשמקיים מצוה רק על ידי דיבור, גם הרא"ה מורה דסגי במחשבה לא לצאת. ואף אם נאמר שגם בכה"ג לא סגי במחשבה לא לצאת, שאין המחשבה לא לצאת מוציאה מידי דיבור. מ"מ באומר בהדיא שמכוין לא לצאת אינו יוצא. ומהני בכה"ג מעין אתי דיבור ומבטל דיבור. (ג) שאף אם נאמר שגם במצוה שבידבור יוצא אף אם הוא מתכוין בהדיא שלא לצאת, זה רק כשהוא מקיים את המצוה ע"י אמירתו הוא. אבל כאשר אנחנו דנים אם קיים המצוה ע"י שמיעה מאחר, גם הרא"ה יודה שאם כיון לא לצאת לא יצא, דב"ע"כ אין חבירו נעשה שלחור להוציא. [ויש עוד להאריך בזה אם "שומע כעונה" הוא בבורת שליחות, ואכמ"ל].

והחילוק — בין אם הוא עושה בעצמו המצוה או ששומע מאחר — כת' כן בערך השולחן סימן ס' אות א, לענין עצם הדין של מצות צריכות כוונה במצות דרבנו. וכתב: ואפשר דאם רוצה לצאת בשמיעה בעלמא צריך כוונה לצאת אבל כשמכיר הברכה בפיו א"צ כוונה וכו'. וע"ע מש"ש בזה. ושם הביא שיש מי שאומר שחילוק זה הוא גם במצוה דאורייתא. וכתב ע"ז הערך השולחן: וסוגיא דפ"ג דר"ה קשה עליה דמוכח דאין חילוק במצוה דאורייתא בין יוצא בינו לבין עצמו לשומע וכו'. וע"ע מש"ש בזה. וכן נראה מדברי הב"י בסימן ר"ג ור"ט, שאין הבדל בין אם הוא עושה בעצמו או שומע מאחר. ובבה"ל סימן ס' ד"ה י"א הביא דברי

אולם ראה במשנה ברורה בסימן ס' סק"י שכתב, שבכמה מקומות בשו"ע ש' שהוא סובר שגם במצות דרבנו צריכים כוונה. וסיים: וכן מבאר הגר"א סימן תפ"ט משמע ג"כ שאין לחלק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנו. ובבה"ל שם ד"ה וכן הלכה הסביר איך משמע כן מביאור הגר"א בסימן תפ"ט. ולפי"ז נראה מה שהעיר רבנו — לפי הסברנו הנ"ל — דלמ"ד מצות צריכות כוונה, אם הוא לא רוצה לצאת, א"צ שיכוין שלא לצאת וסגי אם לא כיון לצאת.

באר הגולה

ד' הרש"א ח' תשנ"ה
ה' טור.

לעבודת גלולים. הנה: ואם צריך על נשמים אלו לא יאלץ וצריך לחזור ולצורך על אחרים (צ"י)
גם א"ת: ג' ד' שקים מלאים בשמים שמישים הא"י תוך קנקני היין אע"פ
(ג) שמותר להריח בהם (ד) אין מבדילין עליהם: ד' ה' (ה) נהגו לברך על ההדס
כל היכא דאפשר. הנה: ויש אומרים דאין לצורך על הדס היצא דאינו מריח רק על שאר נשמים
(טור גם הר"ר אפרים והר"א ופראנץ) וכן נהגו צמדינות אלו ויכל דיש להניח גם הדס עם

ביאורי הגר"א

תוס' בע"ז ס"ו ז' ד"ה אצני כו' ור"ת רש"א דכ"ה
מותר ונצח תיחא ס' וצפ"ק ס' י"ז ז' צוורד והדס
לאסור ולריך לחלק נכ"ה: (ד) אין מבדילין. ס' שם
י"ז ח' נצי ר"ל כו' מי מליס כו': (ה) נהגו לברך.
נכרות ל"ט ז' שם ק"יט ז' ר' אמי ור' אסי כו':

הר"א נצמדינות למעלה מנחתו של וות אצל אס היו נכונים
לפני מטתו של וות אפי' אומר לכבוד הקיים הן נכונים:
(ג) שמותר. עמ"ש צ"ד ס' ק"ה ועמ"ש ועוד שאין
מכיוון המריח לריח היין אלא לריח התבלין. טור ס'
ק"ה גם רש"א וע"ש ס' אצל נצמדינות היה אסור כנ"ל

ברכת אליהו

ליה כשותה לפי שהריח נכנס בפניו ומזיקו והקלקול רבה
על התקון וכו' אבל זילוף של יין נסך ודאי אסור דהוא
הנאה גמורה וכו' ולא דמיא לבת תיחא שהריח יוצא דרך
הנקב ונכנס בחוזק בגופו ומזיק אבל זילוף הריח מתפור,
ע"ל. וראיית הרשב"א שם ודבכ"ה — שק של פלפלין —
מותר מבת תיחא הנ"ל — שרבא סובר דישיראל מותר
ביינו של נכרי. שהרשב"א מפרש דתא דשרי רבא בבת
תיחא, היינו שמשים המינקת בפיו. והטעם דמותר, משום
דאינו עומד להריח. ועפ"י כתב הרשב"א בענין הפלפלין
דשרי טפי מבת תיחא, וכטעמים הנ"ל.

ובצ"ק שם יב ב' איתא, דחגיות שמעוטרות בוזרד והדס
של עכו"ם אסורות, משום דקא מתהני מריחא. ושם בתוס'
ד"ה אלא הקשו מ"ש מבת תיחא דשרי לרבא, "משום
דריחא לאו מילתא היא". והתוס' שם תירצו: דשאני וורד
והדס דעיקרייהו לריחא קיימי וכו' אבל בת תיחא וכו'
אדרבה חוץ היין נכנס בחוטמו ומזיקו. ולרשב"א הנ"ל
צריך לחלק בין בת תיחא דשם טו ב' דמותר, לזהא דוורד
והדס דשם יב ב', דאסור בבכ"ה. דשאני וורד והדס
שעומדים להריח, לכן אסור. משא"כ בת תיחא דאינו עומד
להריח, לכן מותר. וכ"ש בפלפלין וזנגביל שמותר, וכשני
הטעמים הנ"ל בס"ק זה.

(ד) ע"ז מו א': בעי ר"ל המשתחוה לדקל לולבו מהו
למצוה וכו' כי תיבעי לך באילן שנטעו ולבסוף עבדו וכו'
אליבא דרבנן לענין מצוה מאיס מאי מי מאיס כלפי גבוה
או לא. ולא נפשטה שם הבעיא¹.

(ה) ברכות ל"ב ב', שבת (ק"ט) [ק"ז] ב' רב אמי ורב

אמי אומר לכבוד החיים הן נתונים.

(ג) עמ"ש ביר"ד סימן ק"ה ס"ד: פת כמה שמונח ע"ג
חבית פתוחה של יין נסך אסורה (מפני ששואב הריח של
יין — ש"ך סק"א). ומ"ש כאן המתבר, "שמותר להריח
בהם", עמ"ש סק"ו שהטעם הוא: שאין היין נותן בהם טעם
אלא אדרבה הם נותנים טעם ביין. ועוד טעם שמותר
להריח בהם, כיון שאין מכיוון המריח לריח היין, אלא
לריח התבלין. והמקור לדיון זה הוא מהמור [בפנינו זה
בב"י] בסימן ק"ה בשם הרשב"א בתשובה. שהרשב"א
בתשובה ח"ג סימן רל"ד פסק דמותר להריח בפלפלין
שהושמו ע"י נכרים, בתוך קנקני יין לתת טעם ביין.
והסביר דהטעם הוא: לפי שאין היין נותן בהם כח ואין
עושיין כן ליתן היין טעם בתבלין אלא אדרבא ליתן
התבלין טעם ביין וגם זה שמריח בהם אינו מכיוון לריח
היין אלא לריח התבלין. וע"ש בס"י [שהמחבר פסק כדברי
הרשב"א, וז"ל: שק של פלפלין וזנגביל שמישים בקנקני
יין נסך מותר להריח בהם. ועמ"ש בסק"ד]. ורק
מהטעמים הנ"ל מותר להריח, אבל בלא"ה — בלא הטעמים
הנ"ל — היה אסור להריח, כמ"ש תוס' בע"ז מו ב' ד"ה
אביי כו'. דאיתא בגמ' שם: האי בת תיחא (וכתב רש"י:
נקב גוקבים במגופת חבית להריח את היין לבדוקו אם
יכול להתקיים) עכו"ם בדישראל שפיר דמי (להריח עובד
כוכבים ביין ישראל שפיר דמי — רש"י) ישראל בדעכו"ם
וכו' אביי אמר אסור ריחא מילתא היא רבא אמר מותר
ריחא לאו מילתא היא. והלכה כרבא, כמ"ש ביר"ד שם
סיף ה'. וכתבו שם התוס': וטעמא דרבא דלא חשיב

דברי רבנו שם — שזה עפ"י דברי הגמ' בע"ז מו א' המובאת
בפנים. וכיון שלא נפשטה הבעיא עבדינן לחומרא. וע"ע
מש"ש. וכ"כ הבי"י שם. שעפ"י דברי הגמ' בע"ז שם צריכים
להחמיר. לכן כת' המחבר ש"אין מבדילין עליהם. וגם
המ"א כאן בסק"א הוכיח הסעם דמאיס לגבוה ולא הוכיח הסעם
של הקריבהו נא לפחתך.

והמתבר ביר"ד סימן ק"ה ח' — המובא לעיל בסק"ג —
הביא הדין שמותר להריח בהם. וסיים: אבל לבשמים דהבדלה
אסור. ובביאור הגר"א שם סק"ו כת': משום הקריבהו נא
וגו'. ונראה שזה עפ"י דברי הרשב"א בשו"ת הנ"ל. ושם
בליקוט לא הביא את הטעם של הקריבהו. רק הביא דברי הגמ'
בע"ז מו א', כמו שציין כאן. ונראה שזה עפ"י מה שביארנו

1 בתשובת הרשב"א ח"ג סימן רל"ד. הנ"ל בסק"ג — אחר
כתבו שמותר להריח — סיים: ומ"מ מסתברא דלבשמים
דהבדלה אסור משום הקריבהו נא לפחתך (מלאכי א' ח) ועוד
דכל שיש בו איסור מעורב איפשר דמימאס למצוה וכדבעא
ר"ל בפרק כל הצלמים (ע"ז מו א') המשתחוה לדקל לולבו
מהו למצוה לענין מצוה מימאס לגבוה או לא ואע"י דלא
איפשר ואפשר נמי דשרי הוה שחרר אפסו ז"ל לא כתבה
בהלכות מ"מ טוב ליהוה מזה משום הקריבהו נא לפחתך מיהא.
ורבנו כאן, הוכיח רק את הענין של מיאוס, ולא הוכיח
הטעם של הקריבהו נא לפחתך. ונראה שזה עפ"י מש"ל בסימן
י"א סק"ד. ששם כתב המחבר בס"ח: המשתחוה לבהמה צמחה
פסול לציצית. ובברכת אליהו שם בסק"ד כתבנו — עפ"י

באר הגולה

ו סס לדעתו וסכן
הורה לו לפני הרמ"ה

הנשמים דלו עושין ככולי עלמא: (ו) מי שאינו מריח אינו מברך על הבשמים
אא"כ נתכוון להוציא בני ביתו הקטנים שהגיעו לחינוך (ז) או להוציא מי שאינו
יודע:

ביאורי הגר"א

(ו) מי שאינו כו' אא"כ ר"ה כ"ט ת"ר לא יפרוס כו' רע"ב ס"ד יכול לזכר כו' והוא כו' וסובר דה"ה כ"ן טור
לזל פורס כו': (ז) או להוציא. סס וכתש"ל ס' ולע" עמיה:

ברכת אליהו

אדם פרוסה לאורחיו אא"כ אוכל עמהם אבל פורס הוא
לבניו ולבני ביתו כדי לחנכן במצות. [ודין זה הובא
לעיל בסימן קס"ז סי"ט ועמ"ש בסקנ"ח. והו"ה כאן.
ועמ"ש בהערה 2].

(ו) כ"ה בטור וכמ"ל בסימן רע"ב [צ"ל: רע"ג —
ד"א] ס"ד: יכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל
עמהם וכו' והוא שאינם יודעים. וסובר דה"ה כאן טור
רע"ב ועמ"ש.

אפי' כי הוה מתרמי להו ריפתא דערובא מברכין עליה
המוציא לחם מן הארץ אמרי הואיל ואתעביד ביה מצוה
חדא נעביד ביה מצוה אחרית. [ומ"ש המחבר שנהגו
„לברך על ההדס", היינו דשל לולב — משנה ברורה
סק"ה. והטעם הוא „כיון דאתעביד ביה חדא מצוה של
הלולב ניעביד ביה מצוה אחרית" — לשון הטור. וע"ע
שם ובב"י מ"ש בזה].

(ו) ר"ה כ"ט ב: ת"ר לא יפרוס (ברכת המוציא — רש"י)

לעיל, ולשיטת רבנו, לפי דברי הגמ' דע"ז הנ"ל, יוצא שאסור
להבדלה, אף בלי הטעם של הקריבה.

ובשו"ע הגר"ז כאן סיפא ה' כתב: אין ליטלם לבשמים של
הבדלה לכתחלה. ובקונטרס אחרון שם אות א' כתב ע"ז:
עב"י דהרשב"א לא פסיקא ליה איסורא אלא שטוב ליהור משום
דאפשר דנקטינן בעיא דר"ל לקולא ואף דאנן קי"ל בסימן י"א
להוציא מ"מ הא קי"ל דבעיא דר"י אינה אלא לכתחלה כמ"ש
המ"א סימן תקפ"ו סק"ו ע"ש, עכ"ל.

ולפמ"ש מברכי רבנו בסימן י"א סקנ"ה, יש מקום לומר
שהאיסור הוא לא רק לכתחלה. וכי נראה מלשון המחבר ביור"ד
בסימן ק"ח ס"ז הנ"ל. ששם כתב: אבל לבשמים דהבדלה
אסור. ומהלשון „אסור", מ' שוה לא רק לכתחלה.

2 בטור כ"ז בשם רבינו אפרים: מי שאינו מריח ומברך על
הבשמים הוי ברכה לבטלה ואף להוציא בני ביתו אינו יכול
ולא דמי לקידושא ואבולתא וברכת המוציא של מצוה שהן
חובה אבל זה אינו אלא מנהג בעלמא. וכתב ע"ז הטור: ולא
נהירא שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו אע"פ שאינו אוכל
עמהם והתם מאי חובה איכא וכן הורה לי א"א הרא"ש ז"ל.
ומ"ש הטור „שהרי פורס אדם פרוסה לבני ביתו אע"פ שאינו
אוכל עמהם", כוונתו לדברי הגמ' ב"ה כ"ט ב, הנ"ל בסק"ו.
והבי' כתב על דברי הטור: אין מכאן קוש"י לה"ר אפרים
דהוא בני ביתו הקטנים היא וכדמסיים בה בס"פ ראוהו ב"ד
(כ"ט ב) כו' לחנכן במצות והינך לא שייך אלא בקטנים וכו'.
וגם בב"י בסימן קס"ז הביא הוכחה זו, שהגמ' במס' ר"ה
מירי בקטנים. ושם הביא עוד הוכחה לה. ושתי ההוכחות
הובאו בדברי רבנו שם בסקנ"ח. וכאן בב"י בהמשך דבריו
כתב: ומ"מ אפשר לקיים הוראות הרא"ש דע"ג דאינו חובה
כיון שהכמים קבעו אותו מנהג הר"ל מצוה דומי לקידושא
וברכת המוציא של מצוה. וזהו שכתב רבנו: וסובר דהו"ה
כאן טור. שהטור סובר שם ברכת הריח דומה לקידוש.

ומ"ש רבנו „רע"ב ע"ז עמ"א", כוונתו לקוש"י שהקשה המ"א
בסקנ"ח וז"ל: צ"ע דהא כתב בסימן קס"ז דאפי' בשבת שחיבת
לאכול פת לא יברך לחבירו וטעמא משום דלא הוי אלא
להנאתו וכ"ש כאן דלא הוי אלא להשיב נפש יתירה וא"צ
לחזור אחריי כלל אא"כ למה יברך לחבירו וכו'. עכ"ל. [וע"ע
מ"ש בזה ומ"ש ע"ז במחשבות הרעק"א, ובחלקת יואב קמא
אונס, סימן ד'. ובאנצקלס"ת כרך א' ערך אונס (א) עמ' שס"ז].
ומתחמת קוש"י זו הכריעו המ"א והס"י בסקנ"ח והא"ר אות י'
התירש אות י' והודקו החיים בדיני בשמים להבדלה אות ג'
ושו"ע הגר"ז בסעיף ח'. ולא כהמחבר. וזווי' גם הכרעת המ"א
סקנ"ג.

ובשבות יעקב ח"ג, פסק כדעת השו"ע, אבל מטעם אחר.
וכנראה שהשבות יעקב מפרש ש"ש המחבר „שאינו מריח",
אין הכוונה שהריח אינו מגיע אליו, אלא שאין לו חוש הריח.
וע"ז כתב השבות יעקב: שאף שגופו אין לו חוש הריח מ"מ
הנשמה נהנה ממנו אלא שמהגוף חסר אחד מה' חושים וכו'.
ולכן הוא מברך. וע"ע שם שהאריך בזה. ועצם הפירוש בדברי
המחבר — שהכוונה היא שהריח מגיע אליו, רק דאינו נהנה
מהריח — גם הר"א פירש כן בדברי המחבר. ובזה ת"י את
קושיית המ"א בדרך אחרת. וז"ל: ולענ"ד כוונת המחבר לא
כדמפרש רבינו והמ"א דאף אם אינו הולך כלל הריח אליו
רק דהאחר אותו הבשמים והוא מברך קידוש לחבירו שותה
והוא אינו שותה. אלא דדוקא כשהוא אותו הבשמים והולך
הריח גם אליו רק דהאיש אינו מריח ואינו נהנה מהריח בזה
כ' המחבר דיכול להוציא שאינו יודע והיינו משום דלענ"ד
נראה מ"ש דבברכת הנהנין אינו יכול לברך היינו משום דהוא
אינו אוכל כלל אבל היכא כשהוא אוכל רק שאינו נהנה ופסור
מלברך כגון שותה להעביר האומצא דאינו מברך כמ"ש בסימן
ר"ד ס"ז משום דאינו נהנה מהשתי' בכה"ג ג"ל דשפיר יוכל
לברך בשביל להוציא השותה שאינו יודע לברך כיון דעכ"פ
הוא שותה ג"כ כמו חבירו ורק דהוא פסור מלברך משום
דאינו נהנה ול"ד לברכת הנהנין כשאינו אוכל ושותה כלל
וכמ"ל מלשון הגמ' ב"ה כ"ט אא"כ אוכל עמהן ומשמע דיעקר
הקפידא שיאכל עמהן אף באופן שלעצמו לא היה צריך לברך
וא"כ גם כאן בריח הבשמים כשהולך אליו הריח כמו לחבירו
רק דהוא אינו נהנה בזה שפיר יוכל לברך להוציא לאחר
שאינו יודע וכו'. וסיים שם: ויש לעיין. ובספר באר יעקב
הביא מהזכר לאברהם בשם הלקס שכתב: — על דברי המחבר
„מי שאינו מריח אינו מברך וכו'". — אע"ג שאינו מברך
מ"מ יריח שהנשמה נהנית. ונראה שגם הוא מפרש ש"ש
המחבר „שאינו מריח", אין הכוונה שהבשמים הם רחוקים ואין
הריח מגיע אליו. אלא — שהבשמים קרובים אליו, רק אין לו
חוש הריח. וע"ז כתב: „דמ"מ יריח שהנשמה נהנית". וזה
דומה למ"ש השבות יעקב ע"ז הנ"ל „שאף שגופו אין לו חוש
הריח מ"מ הנשמה נהנה ממנו וכו'". ובזה הוא חלוק על דברי
השבות יעקב: שהשבות יעקב סובר שבה"ג מברך מפני
שהנשמה נהנה ממנו", והלקס סובר דבה"ג לא מברך.

ורבנו בסק"ו הביא הוכחה שמי שאינו מריח אינו מברך על
הבשמים אלא א"כ מתכוין להוציא בני ביתו הקטנים שהגיעו
לחינוך או להוציא מי שאינו יודע, מ"ה כ"ט ב. וכתב ע"ז
הר"א שם: הנה רבנו לא היה צריך זאת לומר על המחבר
בשמים הוי כמו קידוש דיוכל להוציא ולברך בופה"ג לאחרים

באר הגולה

- א נרכות ל'
ב שם ל"ג
ג הרש"ל נסח
ד פסחים ק"ג
ה פסחים נסח

רחצ דיני נר הבדלה. ובו ט"ו סעיפים

א א מברך על הנר בורא מאורי האש אם יש לו ב ואינו צריך לחזור אחריו והי"מ במוצאי שבת ג אבל במוצאי יוה"כ (א) י"א שמחזור אחריו. הנה: (ב) מי שאין לו כוס להגדיל כשרואה האש מנרך עליו וכן הנשמים (טור): ב ד מצוה מן המוכרח לברך על אבוקה ה (ג) ויש מי שאומר שאם אין לו אבוקה צריך להדליק נר אחר לצורך הבדלה חוץ מהנר המיוחד להאיר בבית. הנה: (ד) ונר שיש לו שתי פתילות מקרי אבוקה (אגודה):

ביאורי הגר"א

ס: (ג) ויש. משום היכר וע' שנת כ"א ז' ועומ' ועל נסח הגמ' והוא הנכון: (ד) ונר. שם כ"ג ז'

רחצ (א) י"א שמחזור. דמ"ה הטעם שע"כ היה אסור ועכשיו מותר ושייך להגדלה ולר"ך לחזור משליכ נמיש וכמ"ס נפיד דפסחים כ"ד ח' ועמ"ס: (ב) מי שאין.

ברכת אליהו

כשרואה הנר אומר בורא מאורי האש וכו'. וכמ"ש בסק"א, דבכ"ה ג כ"ע מודו, שכיון שרואה מברך מיד. (ג) הטעם הוא משום היכר שהוא לשם מצוה. ועיין שבת כא ב, שגם שם מצינו טעם זה לענין נר חנוכה. דאיתא שם: צריך נר אחרת להשתמש לאורה (לעשות היכר לדבר — רש"י). ועמ"ס סק"ד, שהקשה: אמרי' בגמ' קם שמעיה אדליק אבוקה משרג' א"ל ל"ל כולי האי הא מנחא שרגא א"ל שמעי' מדעתיה דנפשי' קעביד א"ל אי לא שמיע ליה מיניה דמר לא הוי עביד א"ל אבוקה להבדלה מצוה מן המובחר והקשה בהגמ"ר הל"ל לו מיד האמת. ותי' המ"א: י"ל שקושיתו הוא כיון שיש נר ה"ל להדליק עוד נר ויהא אבוקה ולכן השיב שמעי' מדעתיה דנפשי' קעביד ומ"מ צריכים להיות מדובקים יחד שאז יהי' להם הרבה מאורות משא"כ כשעומד כל אחד בפני עצמו וכו', עכ"ל. ועי' [צ"ל: וע"ש — ד"א] שכתב בשם הגמ' שתי' בשם הר"י מקורבל: דבאמת לכתחלה מצוה להדליק אבוקה להבדלה אבל אם כבר מונח נר לפניו א"צ לחזור אחר אבוקה ולכן הבין רבא דשפיר מקשה לו והשיב לו שמעיה מדעתיה דנפשיה עביד והוא לא הבין וסבר דאין מצוה באבוקה כל עיקר ולכן הקשה לו אי לא שמיע וכו' או הבין רבא שאינו יודע כלל שאבוקה להבדלה מצוה ולכן השיב וכו' עכ"ד. והוא הנכון [דמדאיתא למה לך כולי האי הא מנחא שרגא משמע דא"צ להדליק כלל כשמונח שרגא ואפי' נר אחרת — ד"א].

(ד) שבת כג ב — לענין נר חנוכה: — מילא קערה שמן והקיפה פתילות וכו' לא כפה עליה כלי עשאה כמין מדורה (שהאש מתחברת לאמצעיתה ואינו דומה לגר — רש"י)

רבינו אפרים שהובא במרדכי, נראה יותר של"צ לגרסו בביאורי הגר"א בסק"י: אבל במרדכי וכו'. שהרי לפי הדין, או כל דברי רבנו הקדומים שם, הם רק אליבא דהמרדכי. וא"כ לא היה כותב רבנו — אחר הביאור הוכחה מריה כס: — אבל במרדכי כו'. שהרי כל מ"ש לפני כן, זה אליבא דהמרדכי. אלא צ"ל בביאורי הגר"א: ובמרדכי וכו'. 1 בפשטות כחנתו לומר, שבסעיף ח' הובא החילוק שבין מוצאי שבת למוצאי יוה"כ, לגבי אור היוצא מהנצנים ומהאבנים. ובשער הציון סק"ב כתב: ואף דבשבת ג"כ היה אסור להשתמש באור ואפי' אין צריך לחזור אחריו הנהם הלא מותר לברך גם על האור שלא היה במציאות כלל בשבת אלא הוציאו עתה

רחצ (א) דבמוצאי יוה"כ הטעם שמברכים על הנר משום שע"כ היה אסור להשתמש בנר ועכשיו מותר. [ולכ"י בעינן דוקא אור שהיה דולק מערב יוה"כ ולא אור שנתהוה במוצאי יוה"כ — ד"א].

ולכן שייך להבדלה וצריך לחזור אחר הנר. משא"כ במוצאי דמברכין על האור, מפני שאז נברא האור. וכמ"ש בפ"ד דפסחים נד א. שהגמ' מביאה שם דברי רבי יוחנן, שמברכין על האור בין במוצאי שבת ובין במוצאי יוה"כ. והגמ' מקשה ע"ז: מיתיבי אין מברכין על האור אלא במוצאי האיל ותחילת ברייתו הוא וכיון שרואה מברך וכו'. ומתרתא הגמ': ל"ק כאן באור ששבת (שהיה בשבת שדלק היום ומ"מ ממלאכת עבירה שבת שדלק בהיתר כגון של חיה ושל חולה או נר הדולק מערב יוה"כ מברכין אף במוצאי יוה"כ דההיא ברכה משום דדבר חידוש הוא לו שלא נתנה מן האור היום — רש"י) כאן באור היוצא מן העצים ומן האבנים (דנברא עכשיו אין מברכין עליו במוצאי יוה"כ אלא במוצאי שאף הוא תחלת בריית אור — רש"י). ונלמד מכאן דאין ברכת הנר במוצאי שייכת להבדלה, ולפיכך א"צ לחזור אחריו, מאחר שאין הברכה אלא לזכר בעלמא לתחלת הברייה. ועמ"ס (ב) שם [בפסחים נד א פליגי רבי יהודה ות"ק. לת"ק כיון שראה אור מברך עליו מיד, ולר' יהודה סודרן על הכוס של הבדלה. והמשך לשון הגמ': רבי מפורן ר' חייא מכנסן, ואמנם הלכה כר' יהודה, וכמ"ש ר' יוחנן. אבל זה רק אם יש לו כוס, אבל אם אין לו כוס, גם רבי מודה ד, כשרואה האש מנרך עליו וכן הבשמים. וכמו שנפסק להלן בסימן תקנ"ו ס"א: ליל תשעה באב שחל בא' בשבת

דהרי כ' או להוציא מי שאינו יודע דס"ל להמחבר דמצות אף שהוא אינו שווה וכמ"ש בסק"י שאח"כ אף רבינו כ' זאת אף להמרדכי דמביא בשם רבינו אפרים דבשמים לא חשיב כמו מצות קידוש ודומה לברכת השמות מ"מ לענין להוציא לב"ב הקטנים שהגיעו לחינוך שפיר מוציא כמ"ש בריה אף בברכת המוציא של רשות. וסיים שם הדין: ועיין בהשמות. ונראה שבמ"ש 'ועיין בהשמות', התכוון למ"ש בביאורי הגר"א בסק"י במקצת דפוסים: אבל במרדכי רמ"ח דברכות כ' ר' אפרים דאין מברך להוציא בני ביתו דל"ל לקידוש כו' אבל חובה כו'. ודברי המרדכי הם שם בסימן קפ"ח. ולפמ"ש הדין שמי' רבנו רמיה מריה כס, זה רק לדעת

באר הגולה

ו טור גסס פקד
ר"ל ורצ עומס וס"פ
ז נרכות כ"ג
ח סס כ"ג
ט סס כ"ג וס"ג
י סס
כ המנהיג גסס המנהיג
גל כ"ט מהל' שבת
ל סס גמורא כ"ג
מ פסחים כ"ד
נ נרכות כ"ג
ס סס

ג ו (ה) נוהגים להסתכל בכפות הידים ובצפרנים. הגה: ויש לרמוז בצפרני יד ימין וללחמ
הכוס ציד שחלל ויש לכפוף האצבעות לתוך היד שלא רוחם הצפרנים עם הכפות צנת אחת ולל
יראה פני האצבעות שצפנים (זוהר פ' גרלשית וצפרשת ויקהל): ד ו אין מברכין על הנר
עד שיאורו לאורו ה דהיינו שיהיה סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה
זו למטבע מדינה אחרת: ה ו אין מברכין על הנר שלא שבת ממלאכת עבירה
לאפוקי אור שהודלק לחיה ולחולה שכיון שלא הודלק לעבירה מברכין עליו אבל אם
הדליקו אינו יהודי בשבת כיון שאם היה מדליקו ישראל היה עובר לא שבת ממלאכת
עבירה מיקרי (ו) ואין מברכין על אור של עבודת גלולים (טור): ו י אינו יהודי
שהדליק במוצאי שבת מישראל או ישראל מאינו יהודי מברכין עליו אבל אינו יהודי
שהדליק מאינו יהודי אין מברכין עליו כ (ז) ובמוצאי יום הכיפורים אין מברכין על
נר שהדליק ישראל מא"י (וע"ל סימן תרכ"ד סעיף ה'): ז ל היה הולך חוץ לדרך
וראה אור אם רובן אינן יהודים אין מברכין עליו ואם רובן ישראל או אפי' מחצה
על מחצה מברכין עליו: ח מ אור היוצא מהעצים ומהאבנים מברכין עליו אבל
במוצאי יוה"כ אין מברכין עליו: ט נ גחלים הבוערות כל כך שאילו מכנים קיסם
ביניהם הוא נדלק מברכין עליהם והוא שעשויים להאיר: י ו אור של כבשן
בתחילת שריפת הלבנים אין מברכין עליו שאז אינו עשוי להאיר ואחר שנשרפו

ביאורי הגר"א

וע' סימן תרע"ל ס"ד ווי"ש סס: (ה) נוהגין כו'. ומליקת עוף ובהן להסתכל אור להצדל. וכן נוהגין:
(ו) ואין מתני' סס: (ז) ובמוצאי י"ה. דטעם
ההיתר מושם תוספת להתיירא כו"ש גמ' ה"ל כחור היולא

ברכת אליהו

ואפי' לאחד גמי אינה עולה. והר"ה כאן דינו כאבוקה. ותיין לעיל סימן תרע"א פ"י, שכן נפסק לענין נר חנוכה.
ועמ"ש בס"ח [דעת הטור אפי' רחוקות זו מזו רק שאין
מחיצה ביניהם הוי מדורה — ד"א. ועט"ו ס"א. ועפ"י
דברי רבנו שצ"ן לשבת כג ב ועפ"י פי' רש"י שם הנ"ל,
כתב במשנה ברורה ס"ח ד, כיון שאורותיהם מגיעים זה
לזה למעלה הוי אבוקה. וגם בסימן תרע"א — על מש"ש
המחבר, "לפי שהוא כמדורה" — כתב במשנה ברורה שם
סק"ד: שמתחברות כל הלהב יחד].
(ה) ובוהר משמע רק בצפרנים. [ו"ל הוהר בפ'
בראשית דף כ' ע"ב: אצבעו דבר נש אנון סתרא דדרגין
ורזין דלעילא ואית בהו פנימאין ואחוריים. אחוריים אינו
לבר ואינו רמו לטופרין דאצבעו ובגין כך אית רשו
לאסתכלא בטופרין במ"ש דהא נהרין מההוא שרגא ונהרין
מההוא אש לשלטהא אלין איתחזין אצבעו לגו לו אית
רשו לאתחזיין בההוא שרגא דהא מלעילא נהרין ואקרון
פנים פנימאין ורזא דא וראית את אחורי ופני לא יראו
(שמות לג, כג) דלא יסתכל בר נש במוצ"ש באצבעו לגו
בשעתא דאמר בורא מאורי האש. וראית את אחורי אלין
פנים דלבר דאתרמיזו בטופרי. ופני לא יראו אלין אצבעו

לגו וכו', עכ"ל. וכעין זה כת' בוהר פ' ויקהל דף ר"ה
ע"ב. וראה גם בהקדמת תקוני הוהר דף י' ע"ב: ובגין דא
תקינא לאחזאה צפרנים בהבדלה דהוה אדם מלוכש
בכתנות צפרנים דהוו נהרין כענני כבוד ואיהו בהבדלה
מינייהו וידעו כי ערומים הם מינייהו בגופא ונשמתא ורוחא
ונפשא ערומים מכתנות אור דאינון מאורי האש]. וכ"ה
בפסיקתא דהמראו ילקוט שמעוני תהלים תשכ"ב — על
הפסוק כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה, י):
צפרנים לקשות בהן פריעה או מליקת העור או שניהם
יחד וכוהן להסתכל אור להבדלה. וכן נוהגין. [ועמ"א
סק"ה].

(ו) מתני' דברכות גא ב: ולא על הנר ולא על הבשמים
של ע"ז.
(ז) דפ"ק החיית לברך במוצ"ש על נר שהדליק ישראל
מא"י הוא, משום שהוא מברך על תוספת שלהבת והתיירא,
שנתוסף ע"י הדלקת הישראל. כמ"ש בגמ' דברכות גא א:
וכי קא מברך אתוספתא דהתיירא קא מברך. והתוספת הוו
כיון שהיא גולדה עכשיו, הו"ל כאור היוצא מהעצים
ומהאבנים. ובמוצ"ש שמברכין על אש שיוצאת מעצים
ומאבנים, מברכים גם על נר שהדליק ישראל מא"י. משא"כ

מן האבנים וכדלקמן בס"ח ולא שייך בו הבדלה משא"כ במוצאי
יוה"כ שאין מברכין על אור היוצא מאבנים כ"א על אור
שבת מב"ע וכדלקמן בסימן תרכ"ד ושייך בו הבדלה שכל

באר הגולה

ע שס לפי' התוס'
נשס ר"ת.
פ לפי' רש"י שס.
צ שס גמ'.
ק שס ל' וק"ג.
ר טור נשס חצי העור
וש"פ.
ש שס גמ' כ"ג
וכתי' הלל.
ת יור' שס.
א פסחים ק"ה.

או עשוי להאיר מברכין עליו: יא נר בית הכנסת ע אם יש שם אדם חשוב מברכין עליו ואם לאו אין מברכין עליו פ וי"א בהיפך ז ואם יש שמש שאוכל שם מברכין עליו והוא שלא תהא לבנה זורחת שם: יב ק אין מברכין על נר של מתים שאינו עשוי להאיר הילכך מת שהיו מוליכין לפניו נר אילו הוציאוהו כיום והוציאוהו בלילה בנר אין מברכין עליו: יג ר (ה) סומא אינו מברך: יד ש היו יושבים בבית המדרש והביאו להם אור אחד מברך לכולם: טו ת (ט) נר בתוך חיקו או בתוך פנס (פירוט כלי שנותן זו הנר שלא תכנה) או בתוך (י) אספקלריא רואה את השלהבת ואינו משתמש לאורה משתמש לאורה ואינו רואה את השלהבת אין מברכין עליה עד שיהא רואה את השלהבת ומשתמש לאורה:

רצט. שלא לאכול ולא לעשות שום מלאכה קודם שיבדיל. וכו' י' סעיפים
א א (א) אסור לאכול שום דבר או אפילו לשתות יין או שאר משקין חוץ ממים משתחשך עד שיבדיל אבל אם היה יושב ואוכל מבעוד יום וחשכה לו אין צריך להפסיק (ב) (אפילו נשתיה) (כ"י) ואם היה יושב ושותה וחשכה לו צריך להפסיק

ביאורי הגר"א

מעלים כו"ש ס"ה ועט"ז: (ח) סומא. עט"ז וע' ירושלמי:
עט"ז: (ט) נר בתוך. נרכות כ"ד ז': (י) אספקלריא. רצט (א) אסור כו'. עד לריך להפסיק. פסחים ק"ה ח':

ברכת אליהו

לא כ"כ בדקדוק. כי הדין שאין מברכין על נר בתוך חיקו או בתוך פנס, הוא גם בבבלי [כרפות נ"ד [צ"ל: גג] ב: היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנס וכו' אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה. ומ"ש המחבר שאין מברכין על נר שבתוך אספקלריא, הוא בירושלמי שם פ"ח ה"ו: נר בתוך חיקו או בתוך פנס או בתוך אספקלריא וכו' אין מברכין עליה עד שיהי' רואה את השלהבת ומשתמש לאורה.²

רצט (א, ב) דברי המחבר מהתחלת הסעיף, "אסור וכו'", עד הסיום, "צריך להפסיק" הוא בפסחים קה א: כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש (שאסור לטעום עד שיקדש -- רשב"ם) סבור מינה כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה קובעת והני מילי לענין מיפסק דלא מפסקינו אבל אתחולי לא מתחלינו ומיפסק גמי לא אמרן אלא באכילה אבל בשתייה לא ושתייה גמי לא אמרן אלא בחמרא ושיכרא אבל מיא לית לן בה. [ומה

במוצאי יוה"כ שאין מברכים על אור היוצא מעצים כמ"ש ס"ה, משום דבעינן דוקא אור ששבת ממש, לכן אין לברך על נר שהדליק ישראל מא". דמה שדולק ה' באיסור ומה שניתוסף במוצאי יוה"כ אין לברך. ועמ"ז סק"ז, שגם הוא הביא טעם זה בשם הרמב"ן. [ועד"א].

(ח) עמ"ד, אין מברכין על הנר עד שיאורו לאורו דהיינו שיהי' סמוך לו בכדי שיוכל להכיר בין מטבע מדינה זו למטבע מדינה אחרת. ולפיכך סומא לא מברך, דאינו נהנה מהאור. ועיין עמרת זקנים אות ב', שכתב: ואע"פ שסומא פורס על שמע וכו' משום שנהנה במאורות שרואים אחרים שיורוהו לו הדרך שילך שאני התם דבהנאה תליא מילתא והא אית ליה הנאה אבל הכא לאו בהנאה גרידא תליא מילתא דהא אין מברכין עליו כו' עד שיכיר בין איסור לפונדיון דהיינו דוקא בעומד בסמוך ממש ולא מהני עומד מרחוק אע"פ שנהנה מן האור ש"מ לאו בהנאה לחוד תליא ודו"ק, עכ"ל.

(ט, י) [בריש הסעיף בבאה"ג סק"ת ציין לירושלמי. וזה

דס"ל להחמיר באספקלריא אפילו נשתמש לאורה וכדעת הב"י ולא כהרשב"א, עכ"ל. והב"ל שם הסביר, שהרשב"א ס"ל דהבבלי פליג על הירושלמי. והסיק שם: היוצא מדברינו וכו' וכן בבאור הגר"א הניח דברי השו"ע על מקומו וכתב מקורו מן הירושלמי וכו' וע"כ נראה דאין להקל בזה ואף שאין בנו כח למחות ביד המקילין בזה דיש להן על מי שיסמוכו מ"מ לכתחלה בודאי נכון להחמיר בזה שיקח בעת הברכה הזכוכית מלמעלה ולדעת האוסרין למעלה יש בזה חשש ברכה לבטלה. וכעין זה כת' בבה"ל בס"ב ד"ה וגר. ועיין מ"ש בזה בנווד ביהודה תניינא חלק או"ח סימן כ"א. ובסיפור בית יעקב לעצ"פ ס"ד אות ט' (בענין הבדלה). כתב: ומסתברא שאם רואה דרך מחיצות של זכוכית סגי בהכי ואספקלריא היינו מראה של נחושת קלל.

2 בבה"ל ד"ה או כתב: אספקלריא מקרי דבר המזהיר שאור השלהבת נראית מתוכה ואפ"ה אין מברכין וכמבואר דעתו בב"י דתמה על הרשב"א שמקיל בעששית כשרואה השלהבת מתוכה דהוא נגד הירושלמי דמחמיר באספקלריא שהוא עששית והנה המ"א העתיק דברי הרשב"א דס"ל דעששית דומה כאלו רואה השלהבת ודברי הירושלמי דמחמיר באספקלריא מפשו דמילי מילי קתני [עיין במהר"ש] והעתיקו האחרונים היינו הא"ר ודה"ח וח"א את דברי המ"א אבל לעג"ד יש לעיין בזה טובא לדינא ואעתיק בזה לשון הברייטא היתה לו נר טמונה בחיקו או בפנס או שראה שלהבת ולא משתמש לאורה או נשתמש לאורה ולא ראה שלהבת אינו מברך עד שיראה שלהבת וישתמש לאורה והירושלמי הוסיף לאחר תיבת פנס "או בתוך אספקלריא" והנה המעיין בלשון הירושלמי יראה דדוקק גדול הוא לפרש כדברי המ"א ופשטות דברי הירושלמי מוכח בהדיא

באר הגולה

נ (ג) ויש אומרים דהני מילי בספק חשיכה אבל בודאי חשיכה אפילו היה יושב

ב סת"נ ת"ע סיון
(כ"ט) [כ"ט] לדעת הר"ף ומה"ר קולון בשורש נ"ו.

ביאורי הגר"א

(ב) אפי' משתיי' תוס' שם ד"ה חנל: (ג) וי"א לפי' הר"ף שם כשם שהזכיר קלי' חספק חשיכה ופי' נעשה דע"ז חמור וה"מ לקידוש כו' חנל נדברי הר"ף לא נשמע כן דל"כ ל"ל חמור שם צ"ש וה"מ לקידוש כו' וה"מ

ברכת אליהו

עמרם הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה קובעת וכו'. ולפי' זה מש"ש, לקידוש קובעת ולא להבדלה, זה רק בספק חשיכה, אבל בודאי חשיכה גם להבדלה מפסיק ופורס מפה ומבדיל.

אבל בדברי הר"ף לא משמע כן. דא"כ ל"ל לר"ף לומר שם ברי"ש ערבי פסחים וה"מ לקידוש כו' והא דאמר כו' בשם שמשפיק ליתא ע"ש. וז"ל הר"ף שם ק ב: ... שאין מביאין את השולחן א"כ קדש ואם הביא פורס מפה ומקדש וה"מ לקדוש אבל להבדלה אינו מפסיק כדבעינן למימר לקמן והא דאמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל כשם שמשפיקין לקידוש כך מפסיקין להבדלה לומר שפורס מפה ומבדיל ואחר כך גומר סעודתו כדרך שהוא עושה בקדוש ליתא. [ואם נימא כפי' בעל העיטור — שבדאי חשכה מפסיק אף להבדלה — למה כתב הר"ף דליתא לדברי רב תחליפא אמר שמואל — שמשפיקין להבדלה, הרי שפיר נוכל לאוקמי בדברי שמואל בודאי חשיכה, שאז מפסיקין גם להבדלה].

ועיין רי"ף שגורם כני' הגאונים — לגבי עובדא דרב המנונא — חזי [כפנינו: עיין] אי נגה יומא. וע"ש. דאיתא שם בגמ' קה א בעובדא המובאת להלן: חזי אי מקדיש יומא. והר"ף גרס: רב חנינא בר שלמא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא הוה קאי עליהו רב המנונא סבא אמרו ליה זיל עיין אי נגה יומא יפסוק ונקבע' לשבתא אמר להו לא צריכיתו למיקבעא דהיא קבעה נפשה דחכי אמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך קובעת לקידוש וכו'.

ודאי חשיכה, שהוזכרה בריש המימרא. ובעמודי אש אות כ"ג שבספר פסקי הגר"א מפרש בועת רבנו ש"ג, נגה יומא היינו אפי' בספק חשיכה. ולפי"ז נראה שהוא מפרש שרבנו בכתבו שהר"ף גורס "חזי אי נגה יומא", אין כוונתו לומר בזה, שיש מכאן הוכחה נוספת שהר"ף סובר שגם בודאי חשיכה א"צ להפסיק וכפי' הר"א, אלא כוונתו לומר שמוה הוכחת הר"ף לפרש, שהגמ' מיירי בספק חשיכה. וגם בדברי העמודי אש צ"ב, דמהלשון "נגה יומא", אי אפשר להוכיח יותר מאשר מוכח מגירסת יידן — מקדיש יומא — דמיירי בספק חשיכה. וא"כ אין הכרח מהגירסת "נגה יומא", לפרש שהסוגיא מיירי בספק חשיכה.

ויותר נראה לי שאמנם כוונת רבנו — בהביאו שגי' הר"ף "אי נגה יומא" — היא, שמוה הוכיח הר"ף לפרש שמה שהגמ' אומרת, "כשם שהשבת קובעת וכו'", קאי אספק חשיכה. אבל לא כפי שנראה מדברי העמודי אש שההוכחה היא מלשון "נגה" — שהוא ספק חשיכה. אלא ההוכחה היא ע"פ מ"ש הר"ן — על דברי הר"ף שם — פוק חזי אי נגה יומא כלומר אם לילה הוא לגמרי וכו' ואמר להו לא צריכיתו שבת היא דקבעה אנפשה כלומר אין אתם צריכין להמתין שלא

שהוסיף הרמ"א, אפי' משתיי', הוא מפני שמש"ש בגמ', שלשיתא מפסיקין, זה אם היה רק שותה. אבל אם היתה קביעות לאכילה, היות וא"צ להפסיק בסעודתו מאכילה, א"צ להפסיק אפי' משתיי'. וכ"כ התוס' שם ד"ה אבל לשתיי' מפסיקין. [ובדפוס השו"ע מצויין על דברי הרמ"א שזה מהב"י. ואמנם הב"י כתב שכן נראה מדברי רש"י שם. ובחידישי הגהות שם אות ב' כתב על דברי הב"י: גם תוס' שם כ"כ ועל הרב"י יש לתמוה דלא הביאם כדרכו בכל מקום, עכ"ל].

(ג) לפי' הר"ף שם כשם שהשבת קאי אספק חשיכה. בסק"א הבאנו בדברי הגמ' בפסחים קה א: כשם שהשבת קובעת למעשר (פירוש אכילת ארעי דשבת חשבי אותה קבע למעשר — רשב"ם) כך שבת קובעת לקידוש (שאסור לטעום עד שיקדש — רשב"ם). וז"ל הר"ף שם — לפי הגהות הב"ח — ואפי' ספק חשיכה ספק אינה חשיכה אין מעשרין את הודאי ומאותה העת קבעתן השבת למעשר ואסור לאכול מהן באותה שבת מפני שנקבעו למעשר וכן ספק חשיכה ספק אינה חשיכה קבעה שבת עצמה לקידוש ולא צריכיתו למידק אי חשיכה אי לא חשיכה למיקבעה משום דהיא קבעה נפשה הואיל וספק חשיכה ספק אינה חשיכה הוא פריסו מפה וקדישו ותיהדור לסעודתיתכו. ופי' בעל העיטור ערך מצה ומרור דלפי' הר"ף עיי' אמרו שם בגמ', וה"מ לקידוש כו'. דאיתא שם בהמשך לשון הגמ' א: סבור ה"מ כי היכי דקבעה לקידוש כך קבעה להבדלה אמר להו רב

1 הד"א מפרש שרבנו — בכתבו שהר"ף גורס "אי נגה יומא" — כוונתו לומר דישנה הוכחה נוספת, שהר"ף סובר שגם בודאי חשיכה א"צ להפסיק להבדלה. וז"ל הר"א: ולשון נגה משמע חשיכה וע"ז איתא שם סבור מינה כי היכי דקובעת לקידוש כך קובעת להבדלה אמר להו ר"א הכי אמר רב לקידוש קובעת ולא להבדלה הרי דבהבדלה גם בחשיכה א"צ להפסיק. ודברי הר"א צ"ב. כי הדין גם צריך להפסיק בודאי חשיכה, תלוי אם משי"ש והנ"מ לקידוש. קאי רק על ספק חשיכה או גם על ודאי חשיכה. שבעל העיטור אומר, דלפי' הר"ף שזה קאי רק על ספק חשיכה. ולפי' מ"ש רבנו בפ"י הר"ף, זה קאי גם על ודאי חשיכה. ואף לפי גי' הר"ף בתחלת דברי הגמ' "אי נגה יומא", ואף לפי הר"א דהיינו ודאי חשיכה אין הוכחה שגם בודאי חשיכה לא צריך להפסיק. שהרי י"ל שמש"ש בגמ', לקידוש קובעת ולא להבדלה, קאי רק על מה שרב המנונא השיב להם, לא צריכיתו למיקבעא וכו'. דהיינו שרב המנונא אמר שלענין קידוש צריך להפסיק גם בספק חשיכה. וע"ז אמר רב עמרם והנ"מ לקידוש שהיא קובעת, ולא להבדלה. כלומר שלענין הבדלה לא צריך להפסיק בספק חשיכה. אבל אין הוכחה שמש"ש "ולא להבדלה", קאי גם על

ואוכל פורם מפה ומבדיל וגומר סעודתו. הנה: והמנהג פשוט כס' הראשונה: ב (ד) היו באר הגולה שותים ואמרו בואו ונבדיל אם רצו לחזור ולשתות קודם הבדלה ג אינם צריכים ג רמב"ם נפ"ד מה"ג.

ביאורי הגר"א

דאליכ לא הוי כמתקן וגם העונן מתחיל לו כוונת צרכו ע"ש: (ד) היו שותים. כיון דאזל להפסיק וכפי'

ברכת אליהו

משעה שבני אדם נכנסין לאכול פתן בערבי שבתות וכו'. והוא קודם צאת הכוכבים. הרי דעונג שבת מתחיל בספק חשיכה. [וז"ל המלחמות: וכן בדיון שהרי שבת שקובעת למעשר משום דכתיב בית עונג הוא ועונג מקמי צאת הכוכבים הוי משעה שבני אדם אוכלין פתן בערבי שבתות ואותה שעה מקדשין והוא קודם צאת הכוכבים כדאינא בברכות ואף קודם לכן משעה שקדש היום קרינא ביה עונג. הילכך קובעת למעשר וזו היא ששנינו בספק חשיכה אין מעשרין את הודאי מפני שהוקבע למעשר ונאסר באכילת עראי והוה ליה מתקן. וז"ש בגמ' שכשם ששבת קובעת למעשר גם בספק חשיכה, הרי"ה ששבת קובעת לענין קידוש גם בספק חשיכה, ולכן צריך להפסיק מסעודתו בזמן זה. ועדאי].

(ד) כיון דאיצ להפסיק². וכפי' הרמב"ם נפסיק וגקבעיה, כנייל כפימין רעיא סקיי. דשם הבאנו את פ"י הרמב"ם על עובדא דפסחים קה א — הנ"ל בס"א ג, —: רב חנניא בר שלמיא ותלמידי דרב הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב המנוגא סבא אמרו ליה זיל חזי אי מקדיש יומא נפסיק וניקבעיה לשבתא א"ל לא צריכיתו שבתא קבעה נפשח.

דמיירי כאן בשתייה שלאחר האכילה. וע"ז כת' רבנו דכיון דאיצ להפסיק, לכן אין אמירת בואו ונבדיל מצריך שיחזור ויברכו.

ולעיל בהערה 1 הבאנו דברי העמודי אש, שנקט שרבנו מסכים לדעת הרי"ף הנ"ל בסק"ג. ועפ"יו כתב: פשיטא היכא שלא היו מסובים אלא לשתייה ואמרו בואו ונבדיל אפי' בספק חשיכה אם רוצים לחזור ולשתות צריכים לברך כיון דמשתיה לכוי' ההבדלה קובעת ולדעת הרי"ף וכמו שהסכים הגר"א ז"ל לדעתו וכו'. ואף לפמ"ש בהערה 1 שאין הדבר מוכח שרבנו מסכים לדעת הרי"ף, דינו של העמודי אש נכון הוא. שהמ"א בסק"ו ובחידושי רעקא בס"א כתבו שגם בספק חשיכה צריך להפסיק משתייה לבר. וכיכ המשנה ברורה בסק"ה. ולפי מ"ש רבנו כאן ובסק"ה, שהיון אם צריך לחזור ולברך תלוי אם צריך להפסיק או לא יצא שאם היה יושב ושוהה שלא בתוך הסעודה — שלפי הנ"ל צריך להפסיק משתייה — לכן אם הוא אמר בואו ונבדיל צריך לחזור ולברך. וכן פסקו בבבלי ס"ב ד"ה וי"א שצריך. ואם לא אמר בואו ונבדיל, אע"ג שאסורים להמשיך בשתייתם, איצ לחזור ולברך. וכמ"ש בשער הציון סק"ד: אבל אם לא אמרו בואו ונבדיל האיסור בלבד אין עושה הפסק והיטח הדעת וכולעיל ברע"א סק"ב במ"ב בשם הס"ז. ואם היו עוסקים באכילה, אף אם אמרו בואו ונבדיל, נראה שלדעת רבנו רשאים לאכול ולשתות. שאילו היה הדין כע"י אמירתם בואו ונבדיל לאסורם לאכול ולשתות, היו צריכים לחזור ולברך, מאחר שלדעת רבנו, הא בזה תליא. וכיכ המשנה ברורה בסק"ז — בלי להזכיר שזו גם דעת רבנו —: האמירה שאמרו בואו ונבדיל אין מוסיף להו ורשאי לאכול ולשתות וכו'. וכת' ע"ז בשע"צ סק"ג: כ"מ מהס"ז וכיכ הגר"א ודלא כמחז"ש והוא פשוט דאי לא היו רשאים שוב לאכול ע"י האמירה חל עליהם שוב חובת הבדלה והיו צריכים לחזור ולברך וכולעיל ברע"א ס"ה כשאמרו בואו ונקדש ע"ש, עכ"ל.

ואף שהרי"ה [הובא בר"ן שם] והרא"ש שם סי"א הקשו עליו — שמ"ש, כשם שקובעת וכו', מיירי בספק חשיכה — מאי איריא כפיעות מעשר לתיקונו. [ד', היכא אשכחן דספק חשיכה קובעת לענין איסור אכילת עראי עיקר הראייה דמייתא היינו מזה דספק חשיכה אין מעשרין את הודאי אין זה נכלל במלת שבת קובעת למעשר — לשון הרא"ש שם. ופי' הקרבן נתנאל אות ו': דהא בביריתא דיר"ט קתני היה אוכל באשכול וחסכה לו שבת ר"י אומר לא יגמור מג"ל ספק חשיכה ואי ממחני' דאין מעשרין את הודאי איכא למדחי דאיירי לעשר לאכילת קבע. וצריך לדייק מדקתני סתם. ועל זה לא שייך לומר כשם שקובעת למעשר. כאילו היא משנה או ביריתא מפורשת. והרי זה תלה בדלא תניא, עכ"ל הקרבן נתנאל. והר"ן מפרש שקושיית הר"ו"ה היא, שבת קובעת רק בודאי חשיכה].

אלם כבר ת"י במלחמות שם, דע"כ כיון שאמור בתיקונו, ע"כ אסור באכילת ארצי. דאליכ לא הוי כמתקן — שיהי' אסור להפריש בספק חשיכה, שהרי יש עצה שיאכל בעראי. וגם מצות העונג של שבת מתחיל אז, כמ"ש כברכות ב ב, ע"ש. וז"ל הגמ': מאימתי מתחילין לקרות ק"ש בערבית

לקבוע היום עד שחשכה ודעת קבעה אנפשה כשיקדש היום אתם יכולין קובעה ולקדש כיון שהוא בין השמשות וזהו אמר רב כשם שהשבת קובעת למעשר כך שבת קובעת לקידוש היום וכו', עכ"ל הר"ן. ולפי דברי הר"ן ברור שמ"ש כשם שהשבת קובעת כו', היינו שצריך להפסיק אף בספק חשיכה. ובעמודי אש שם כתב, שרבנו הסכים לדעת הרי"ף. ונראה שלמד כן מזה שרבנו הביא את ת"י המלחמות על קושיית הר"ה והרא"ש על הרי"ף, ומכאן למד שרבנו הסכים לר"ף. ולי נראה שאין הוכחה מזה, שגם רבנו הסכים לשיטה זו. שמה שרבנו הביא את ת"י המלחמות, זה רק בכדי לבאר את שיטת הרי"ף, וגם מדברי הבה"ל בס"ב ד"ה ויש, נראה שרבנו לא חולק על מ"ש בהגיה שהמנהג כסבדא ראשונה.

ושם בעמודי אש כתב: יראה לי דגבי קידוש דינא הוא דקידוש קובעת ואפי' אכל מבעוד יום צריך להפסיק בפריית מפה ולקדש כשקידש עליו היום אפי' באמצע סעודה כמו שמבואר בסימן רע"א ס"ד א"כ אפי' בספק חשיכה צריך להפסיק לדעת הרי"ף ולפי מה שהסכים הגר"א ז"ל וכו', עכ"ל. ולפי מ"ש, שאין הוכחה שרבנו הסכים לדעת הרי"ף, איכ לא מוכח לדעת רבנו לענין קידוש צריך להפסיק אף בספק חשיכה. ברם, לדינא כתב כן בשו"ע הגרש"ז סימן רע"א ס"ט. ומה מזה שהאריך בזה שם בקונטרס אחרון אות ג', והבה"ל — אף שדעתו לפסק כמ"ש הרמ"א דהמנהג כסבדא ראשונה, וכמ"ש כאן בדי"ה משתחשך ובדי"ה ויש — אפ"ה לענין כספק הביא בדי"ה משתחשך, שצריך להפסיק אף בספק חשיכה. וכי"ה במשנה ברורה סימן רע"א סק"א וסק"ט.

2 המ"א בסק"ד ביאר דמיירי הכא שהיו שותים בלא אכילה. ובסק"ה הביא מהכס"מ מפרש דמיירי בשתייה מתוך אכילה. ובס"ז סק"ג פירש פ"י ראשון כמ"א — דמיירי בשתייה בלא אכילה, ובפ"י שני הסיק כפ"י הכס"מ. וכן פירש התו"ש אות ד' ובשו"ע הרב סק"ג ג'. והד"א ביאר גם בדעת רבנו, שמפרש

באר הגולה

ד' מהרי"ק: לדעת
הרי"ף וסמ"ג ופסי'
לדברי התוס'.
ה' לדעת טור נס'
רע"א והר"ש: לפי'
לדעת הרי"ף.
ו' לדעת מהרי"ק. ז' רמב"ם נפ"ל כ"ט. ח' ה"ה ס"ט.

לחזור ולברך ד' (ה) ויש מי שחולק בדבר: ג' (ו) כשטפסוק להבדיל ה' אינו צריך לברך בפה"ג על כוס של הבדלה (ו) וי"א שצריך: ד' (ה) כשהיה אוכל והשכה שאמרנו שאינו צריך להפסיק: ז' גומר סעודתו ומברך ברה"מ על הכוס ואח"כ מבדיל עליו ח' (ט) ואם יש לו שני כוסות מברך ברכת המזון על אחד ומבדיל על אחד:

ביאורי תגר"א

לצרי רמב"ם שאמר בואו ונבדיל כמ"ש נס"מ אע"פ דמלשון ו' כמ"ש כלן וי"מ העיקר כמ"ש וע"ש ועמ"ל: (ח) כשהיה אוכל. מתני' דפ"ה דברכות כ"א ז' ונפסקים ק"צ ז' וע"ש בתוס' ד"ה וניחו כו' וסקסא הר' נוסים כו' ותי' כו': (ט) ואם יש כו'. שם אין לו שאני:

הרמב"ם נפסיק ונקנעיה כמ"ל נס"י רע"א חלל להבדלה אין קוצעת: (ה) ויש מי הוא מהרי"ק שפ' כסמ"ג ונע"ה והוא י"א דס"א חלל כמ"ל וע' מהרי"ק: (ו) כשטפסוק. אפי' לי"א דס"א כמו נקידוש נס"י רע"א ס"ד: (ז) וי"א. הוא מהרי"ק. חלל לא כ' כן חלל על

ברכת אליהו

המהרי"ק מ' כמ"ש כאן, שהרי כתב בסוף דבריו: אבל לדידן דסבירא לן כרב אלפס פשיטא שאפילו בהבדלה צריך לחזור ולברך בפה"ג. ומ' מלשון שאף כשלא אמרו בואו ונבדיל צריכים לחזור ולברך. מ"מ העיקר כמ"ש, שבלא אמירת בואו ונבדיל א"צ לברך על כוס של הבדלה, אפי' לדעה שצריך להפסיק. וע"ש [בסימן רע"א סעיף ד' ה' לענין קידוש, שרק אם אמרו בואו ונקדש צריך לחזור ולברך בפה"ג. והו"ה שצריך לברך בפה"ג על יין הקידוש וכמ"ש בט"ז סק"ה ובשעה"צ שם סק"ה וכמ"ש כאן בבב"ל ד"ה וי"א שצריך ודלא כמ"ש במ"א סק"י. אבל בלא אמירת בואו ונקדש, א"צ לחזור ולברך אף שצריך להפסיק וכמ"ש בסק"י. וכמ"ש כאן בסק"י]. ועמ"ל סק"י [שהקשה על דעת הי"א של המחבר כאן, וז"ל: הוא דעת מהרי"ק שורש צ"ו וצ"ע דהא סתם בסימן רע"א דגבי קידוש א"צ לברך. וע"ע מ"ש"ש בזה. וסיים שהמהרי"ק, סובר דכוס של הבדלה גרע טפי שאין שייך לסעודה וכו' ולכן צריך לברך וכו' ולכן יש לזוהר שלא להבדיל באמצע הסעודה וכו'". ובעמודי אש שבספר פסקי הגר"א אות כ"ד כתב ד, לפי דעת הגר"א ז"ל ליכא מאן דפליג בהא דיסבור דעל כוס של הבדלה יברך". וכ"כ בבב"ל ד"ה וי"א שצריך וע"ע מ"ש"ש בזה].

(ח) מתני' דפ"ה דברכות נא ב. שבית הלל סוברים שמי שאין לו אלא כוס אחד במוצ"ש מניחו עד לאחר המזון וסודר עליו גר וכשמים מזון והבדלה. ובפסחים ק"ב ב: הנכנס לביתו במוצ"ש מברך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלו כולן לאחריו. וע"ש בתוס' ד"ה מניחו כו': (ו) הקשה הר' נסים איך יאכל קודם הבדלה הא אמר' לקמן אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיבדיל ואמירר נמי בת טוות כדאמר לקמן (קו א) ותיקן דהכא מיירי כשאכל מבעו"י עד שחשיכה לו. (ט) פסחים ק"ב ב: אין אומרים שתי קדושות על כוס אחד מ"ט אמר רב נחמן בר יצחק לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות ולא והא תניא הנכנס לביתו וכו' ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשלו כולן לאחריו אין לו שאני.

ופי' הרמב"ם דהאי, "נפסיק", היינו שיאמרו בואו ונקדש. וע"ז אמרו שם בגמ' דרך לקידוש קובעת. אבל להבדלה אינה קובעת.

(ה) הוא מהרי"ק שורש צ"ו ענף ב', שפסק כסמ"ג מצות עשה כ"א ובעל העיטור ערך מצה ומרור, הג"ל בסק"ג. ששם הבאנו את שיטת הרי"ף לפי פירושו של בעל העיטור, דבואי חשיכה צריך להפסיק גם להבדלה. והסמ"ג ובעל העיטור פסקו כן. והוא שיטת הי"א דס"א ד, בודאי חשיכה אפי' היה יושב ואוכל פורס מפה ומבדיל וגומר סעודתו". והיות שצריך להפסיק, לכן אמירתם בואו ונבדיל. הוי הפסק, וצריכים לחזור ולברך. ודלא כמ"א בסק"ה. [דמפרש דהיש מי שחולק הוא אף לדעה הראשונה — שא"צ להפסיק. וכתב המ"א שדעה זו סוברת, "דע"ג א"צ להפסיק כיון שאמרו בואו ונבדיל סליק נפשתי משה"ה. ובעי ברוכ"ה. וכ"כ הט"ז בסק"ג. ולדבריהם מיירי כאן אפילו בספק חשיכה. אבל לפי פירושנו מיירי כאן בודאי חשיכה]. ועיין במהרי"ק הג"ל [דמפורש שם כמ"ש, והב"י הביאו. ולכן מסתבר שזוהי דעת היש מי שחולק שהביאו המחבר].

(ו) אפי' לי"א דס"א, דבואי חשיכה צריך להפסיק, אפי' כאן — בהבדלה — , אינו צריך לברך בפה"ג על כוס של הבדלה". כמו בקידוש בסימן רע"א פ"ה. [דאיתא שם, שאם התחיל לאכול מבעוד יום וקדש עליו היום, "צריך להפסיק שפורס מפה ומקדש", ואעפ"כ אין צריך לברך ברכת היין על יין הקידוש. וכיון דבירך כבר בתוך הסעודה בתחלת שתייתו שוב א"צ לברך עתה בפה"ג קודם הקידוש — לשון המשנה ברורה שם סקט". והו"ה בהבדלה, אף לשיטה שצריך להפסיק משחשיכה, מ"מ א"צ לחזור ולברך בלא אמירה].

(ז) הוא מהרי"ק שורש צ"ו ענף ב', הג"ל בסק"ה, שסובר דבואי חשיכה צריך להפסיק, ולכן צריך לחזור ולברך. אבל מהרי"ק לא כתב כן אלא על דברי הרמב"ם בפ"ה מה' ברכות ה"ח, שאמר בואו ונבדיל מ"ש"ש. שהרמב"ם כתב שם: אם אמרו בואו ונבדיל אינם צריכים לחזור ולברך. וע"ז כתב מהרי"ק, שלדעת הרי"ף והסמ"ג — שצריך להפסיק כמ"ש בס"ב — צריך לחזור ולברך. כיון שאמירת בואו ונבדיל, הוי הפסק, אע"פ דמלשון של

ה ט טעה ואכל קודם שהבדיל יכול להבדיל אחר כך: ו י (י) שכח ולא הבדיל במצואי שבת מבדיל עד סוף יום ג' כ (יא) ויש אומרים שאינו מבדיל אלא כל יום ראשון ולא יותר ודוקא בפה"ג והמבדיל בין קודש לחול אבל על נר ובשמים ל אינו והלא"ה.
ט פסחים ק"ה.
י שם ק"ו כרנ' התוספות והלא"ה.
כ הרי"ף והנלוים.
לפי גרסתם. ל שם לענין אור ומכל שכן לשמים.

ביאורי הגר"א

(י) שבת. כלישנא קמא דהוא סתמא דגמור' ועוד דמסקנא דס' כן צענדל' דלמיומר וע"ש נתוס' ד"ה למיומר וד"ה ש"מ: (יא) וי"א. כלישנא דהר"ן כ' שלא היה גורם רק ל"ק והיה גורם לו כל היום ולכאור' לפסק הרי"ף ח"ן מנדילין צמולאי ט"ז שחל להיות בשבת וכו"ש נתוס' הנ"ל ד"ה למיומר ול"מ ה"ל דס' ר"ל ס"ג ה"ל כס' רל"א.

ברכת אליהו

שם: ט"ב שחל להיות באחד בשבת טעה ולא הבדיל בתפלה א"צ לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במצואי ט"ב — היא כס' ראשונה כאן — שמבדילין על הכוס במצואי ט"ב שחל בשבת, ולא כ"א. אבל כי מעיינת ברי"ף שם קשה לכאורה. שכתב שם בעובדא דאמימר — הג"ל בסק"י: — וי"ש מי שלא הבדיל במצואי שם מבדיל והולך כל השבת כולו כ"י היכא דלא אשכח במצואי שם ובת טוה ולמחר טרח ולא אשכח אוכל וכ"י מתרמי ליה עד סוף יום שלישי מבדיל כ"י עכ"ל. וזה סותר למש"ל שלר"ף מבדיל רק כל היום. אלא שהרי"ף סובר בדעת ברי"ף ה"ל קידוש והבדלה — הביאוי הרי"ף שם והרא"ש ב"פ תענית פ"ד ס"מ, גבי מ"ב שחל להיות בשבת שמבדיל במצואי מ"ב. והרא"ש כתב שם: ואע"ג דאמר מר (פסחים מר) מבדיל והולך כל היום כולו כל היום כולו אין מפי לא ה"מ היכא דהוי שרי למיכל אבל הכא דלא שרי למיכל חד בשבא מבדיל לאורחא דתרין בשבא. וע"ש [שהשיג על בה"ג. והרי"ף סובר כדעת בה"ג. ולכן הביא ה"ך עובדא דאמימר דבת טוה, כיון ולא היה יכול להבדיל. וע"ז אמר דאם לא משכח גם למחר אוכל בלא הבדלה. ואם יודמן לו יין עד יום ג' יבדיל. אבל בשכח להבדיל במצואי ט"ב אינו יכול להבדיל אחר יום ראשון]. והרי"ף למד זאת מברכי אמימר דאמר ש"מ מי כ"י, כנ"ל. [שהגמ' מסיקה מעובדא דאמימר: מי שלא הבדיל במצואי שם מבדיל והולך כל השבת כולו. ובסק"י הבאנו שלכאורה קשה, שהרי מאמימר מוכח רק שיכול להבדיל כל היום כולו. והבאנו שהתוס' בד"ה וי"ש כתבו: לא שמעינן מינה אלא כל היום אלא נקט הכי משום דהלכה כן. והרי"ף סובר שאמנם בדרך כל הדין הוא, שאם שכח ולא הבדיל במצואי שם מבדיל רק עד יום ראשון. אבל בכעין עובדא דאמימר שלא היתה לו אפשרות להבדיל במצואי שם עד יום ג', הדין הוא שמבדיל עד יום ג'. ולכן מסיקה הגמ' מעובדא דאמימר: מי שלא הבדיל במצואי שם מבדיל והולך כל השבת כולו. מפני שבכה"ג — שלא היתה לו אפשרות קודם — מבדיל לא רק עד יום ראשון, אלא עד יום שלישי].

(י) פסחים קו א: אמר רבא הילכתא וכו' מי שלא הבדיל במצואי שם מבדיל והולך כל השבת כולו (כדאמרן לעיל עד יום רביעי — רש"י) אמימר פתח לה להא שמעתא דרבא בהאי לישנא אמר רבא הילכתא וכו' מי שלא הבדיל במצואי שם מבדיל והולך כל היום כולו. ופסק המחבר בלישנא קמא, משום דהוא פתמא דגמ', והלישנא בתרא חובאה בגמ' בשם אמימר. [וראה בקונטרס הלכה כל"ב שבסוף ברכת אליהו אבן העזר כרך ג', שהבאנו מהרי"ף ועוד ראשונים שבכה"ג פוסקים כלשון שנאמר בגמ' סתם]. ועוד דמסקנא שם כן בעובדא דאמימר. דאיתא שם: זימנא חדא איקלע אמימר לאתריין ולא הוה לן חמרא אייתינא ליה שיכרא ולא אבדיל ובת טוה. ולכן כתבו — (רש"ם) למחר טרחנא ואיתינא ליה חמרא ואבדיל וטעים מידי לשנה חו איקלע לאתריין לא הוה לן חמרא אייתינא שיכרא אמר אי הכי חמר מדינא הוא אבדיל וטעים מידי ש"מ תלת וכו' וש"מ מי שלא הבדיל במצואי שם מבדיל והולך כל השבת כולו. וע"ש בתוס' ד"ה אמימר, שכתבו: והלכה כל"ק דמבדיל עד רביעי בשבת כדאמר רבי חייא לעיל (שם קו א). ושם בתוס' ד"ה [ו] ש"מ. [דלכאורה קשה למה הגמ' אמרה ש"מ שמבדיל כל השבת כולו, הרי מעובדא דאמימר מוכח רק שאפשר להבדיל כל היום כולו. ולכן כתבו תוס': לא שמעינן מינה אלא כל היום אלא נקט הכי משום דהלכה כן].

(יא) בסק"י הבאנו דברי הגמ' בפסחים קו א. ודברי ה"ר"א, הוא מהרי"ף ועוד ראשונים, וזה כלישנא דה"ר"א, הוא בסק"י הבאנו מהרי"ף ועוד ראשונים שהכלל הוא שצריך לפסוק בלישנא שנאמרה בגמ' סתם. והרי"ף שם כת' שהרי"ף לא היה גורם רק ל"ק, והיה גורם לו כל היום כולו. וסיים שם הרי"ף, דלכאורה לפסק הרי"ף אין מבדילין במצואי מ"ב שחל להיות בשבת. וכמ"ש בתוס' ד"ה אמימר — הג"ל בסק"י: — ובתשעה באב שחל להיות במצואי שם נמי רגילין להבדיל אחר התענית. וזה מפני שפסקו שמבדילין כל השבת כולו. אבל לפסק הרי"ף שמבדיל רק עד יום ראשון, יצא שאין מבדילין במצואי ט"ב שחל להיות בשבת. וא"כ הא דרימון (רבי"א) [צ"ל: רצ"ד — ד"א]. מ"ג — שנפסק

באר הגולה

מ טור נסע נעל ה"ב
ג הר"ח"ג נפ"ו
דנרכות וריש פרק י'
דפססיוס.

מכרך אלא כמוצאי שבת מ (יב) ויש מי שאומר דהא דקי"ל טעם מבדיל הני מילי היכא דהבדיל בליל מוצאי שבת אבל אם לא הבדיל בלילה כיון שטעם שוב אינו מבדיל. הנה: והעיקר כסנרל הראשונה ותי שמתענה ג' ימים וג' לילות (יג) ישועה הנדלה מלחמים ולאס אין לו אחרים אללו (יד) יכול להבדיל בשבת מנעוד יום ולשתות ולקנל לחיכ התענית עליו (תיה סימן קכ"ד) (עיין סימן תקי"ו) ז נ (טו) המבדיל על היין על שלחנו (טז) אפילו

ביאורי הגר"א

על. דליפ רב ור' יוחנן סס ק"ח אלל משום שינוי מקום אלל בלחותו מקו' מודה רב לעיג דלל סיל קידוש נמקום סעודה ולחכ היה להנדה ונפיו דנרכות מ' ג' בירך על היין כו' וכ"ש לפוטל את שבתוך המזון תוס' סס ושס: (טז) אפי' הבדיל. כן מ' גרל"ש פ' ע"פ: (יז) וי"א.

ברכת אליהו

וכל מחלוקתם היא, אם היציאה מבית הכנסת הוי היסח הדעת, משום שינוי מקום. [וכמש"ש הרשב"ם ד"ה ה"ג והתוס' ק ב ד"ה ידי יין]. אבל באותו מקום מודה רב יצאו ידי יין. [והתוס' בברכות מב ב ד"ה ורב ששת, הביא סברא שיש לחלק דדוקא קידוש פטור: את היין שבתוך המזון, משום דאין קידוש אלא במקום סעודה, ולכן זה שייך לאכילה; משא"כ בהבדלה]. אבל הרי רב ור' יוחנן — אע"פ דלא מיל דבעינו קידוש במקום סעודה — סוכרים שהיין של קידוש פטור. וא"כ הוי"ה להבדלה, לכ"ע באותו מקום תפטור ברכת היין של הבדלה את היין שבתוך המזון. ובפ"ו דברכות (מ ב) [מב] א במשנה: ברך על היין שלפני המזון פטור את היין שלאחר המזון. ואם פטור את היין של אחר המזון — דבא כדי לשתות, כ"ש לפטור את היין שבתוך המזון — שבא כדי לשרות. וכ"כ תוס' שם עמוד ב' ד"ה ורב ששת ובפסחים ק ב ד"ה ידי יין. [וע"ל סימן קע"ד ס"ק ה', ו].

(טז) כן מ' ברא"ש פ' ע"פ. דכת' הרא"ש בפסחים פ"י סימן ד': והו"ה נמי אם הבדיל על הכוס במקום סעודה בין שהבדיל קודם שנטל ידיו בין שהבדיל לאחר שנטל ידיו א"צ לברך על היין שבתוך המזון דהא רב סבירא ליה דיש קידוש שלא במקום סעודה וא"כ אין חילוק בין קידוש להבדלה.

ידי מבדיל ואי טעים מידי לא מבדיל דאמרו ליה מר ינוקא וכו'.

ויתכן שבה"ג סובר כשיטה ראשונה שהובאה לעיל בסימן רצ"ו ס"ג, שאם אין לו יין ולא שר ושאר משקין במוצ"ש להבדיל, מותר לו לאכול. וא"כ א"א לומר שלכן אמימר לן מעונה מפני שאסור לאכול, כי הרי מותר היה לאכול. ולכן מ' בה"ג שהוא לן מעונה, מפני שאם הוא היה טועם לא היה יכול להבדיל אחרי מוצ"ש.

4 בד"א מ' שכונת רבנו — בציינו לסימן רע"ב — היא, שכמו שכתב שם הרמ"א גבי נודר מן היין, שישמע קידוש מאחרים, הו"ה כאן לענין הבדלה.

ויתכן שכונת רבנו להעיר, שבסימן רע"ב — לענין קידוש — כתב הרמ"א שיש עוד עצה — שיקדש הוא בעצמו ויתן לאחרים לשתות. והו"ה לענין הבדלה. וגם המ"א כאן סק"ח רמז לזה. וראה במהר"ש כאן מה שחילק בין קידוש להבדלה. וראה גם במשנה ברורה כאן סק"א.

כו' ככ"ל: (יב) ויש מי. מקושי' תוס' הכ"ל ק"כ ג' ד"ה מניחו מהל' דלמחר ע"כ תי' ה"מ היכא כו': (יג) ישמע הבדלה. עיין סימן רע"ג ס"ט: (יד) יכול. אע"פ דלמירין נספין דערוזין כיון דקנליה אסור למשתיה דנדרים הלך אחר לשון ג"ל לילה ודלי: (טו) המבדיל

(יב) מקושי' תוס' הנ"ל קב ב ד"ה מניחו מהל' דאמימר ע"כ תי' ה"מ היכא כו'.

(יג) ע"ל סימן רע"ב ס"ט, ששם פסק הרמ"א: ומי שאינו שותה יין משום נדר יכול לקדש עליו וישתו אחרים המסובין עמו ואם אין אחרים עמו יקדש על הפת ולא על היין או ישמע קידוש מאחרים.

(יד) אע"פ דאמימרין בפס"ג דעירובין, כיון דקבליה אסור למשתיה. דאיתא שם מ ב — גבי אמירת זמן ביוה"כ"פ —: כיון דאמר זמן קבליה עליה ואסור ליה. וה"נ בהבדלה, אם מבדיל כבר מקבל עליו תענית ואסור לו לשתות. מ"מ הכא — בגדר — שאני, דנדרים הלך אחר לשון בני אדם. וסתם לשון בני אדם כוונתם שרק בלילה ודאי מקבלים תענית. [משום ד', בלשון בני אדם לאו לילה מיקרי הבדלה] — לשון התרומת הדשן סימן קנ"ד. ולכן, "יכול להבדיל בשבת במעוד יום ולשתות ולקבל אח"כ התענית עליו".

(טו) דליפ רב ור' יוחנן בפסחים קא א, אלא משום שינוי מקום. דאיתא שם ק ב: אותם בני אדם שקידשו בבית הכנסת אמר רב ידי יין לא יצאו (שאם יש להם יין בביתם לשתות חייבין לברך בפ"ג שאינו פטורין בברכת הכוס של שתיית יין ששתו בבית הכנסת מאחר שעקרו ממקומן דהו"ל היסח הדעת וצריך לברך וכו') — רשב"ם) ידי קידוש יצאו, ושם קא איתא: ור' יוחנן אמר אף ידי יין נמי יצאו.

3 בסק"ח הבאנו שהתוס' בפסחים קב ב ד"ה ומניחו הקשו — על דברי הגמ': הנכנס לביתו במוצ"ש מכרך על היין ועל המאור ועל הבשמים ואח"כ אומר הבדלה על הכוס ואם אין לו אלא כוס אחד מניחו לאחר המזון ומשלשן כולן לאחריו: — איך יאכל קודם הבדלה הא אמר' לקמן אסור לאדם שישעום כלום קודם שיבדיל ואמימר נמי בת טות כדאמר לקמן. ותיצרו: דהכא מיייר כשאלל במעוד יום עד שחשיכה לו. ושיסת ה"ש מי שאומר' שהביא המחבר כאן, הוא מבה"ג, וכמ"ש בבאה"ג סק"ח. ודברי בה"ג הם בה"ל קידוש והבדלה. ושם לא הביא קושיה זו — מדברי אמימר על דברי הגמ': מניחו לאחר המזון וכו'. רק הביא שם את דברי הגמ' שם ק א: אמר רב' הילכתא טעם מקדש וטעם מבדיל ומי שלא קידש בערב שבת מקדש והולך כל היום כולו עד מוצ"ש מי שלא הבדיל במוצ"ש מבדיל והולך כל השבת כולה. וסיים ע"י הבה"ג: והני מילי הוא ולא טעים מידי ואע"פ דאמר מר (שם ק) טעם מבדיל היכא דקא מבדיל באורתא אבל קא מבדיל למחר אי לא טעם

באר הגולה

ס תו' סס מ"ג
ע ה"א"ש צ"ש ע"פ
פ טור
ז סס צ"ש ר"ח
הרוטנבורג
ק שנת ק"ו
ר טור צ"ש ר"ח
ורש"י סס והר"ב
המנ"ח צ"ש הגאונים
ושכן הסכימו
ש האחרונים ורש"י
ש סס נחמ"ל לפירושו
רש"י

הבדיל קודם שנמל ידיו פוטר היין שבתוך המזון שאין צריך לברך עליו ס (יז) וי"א
דלא פטר אלא אם כן נמל ידיו קודם שהבדיל. הגה: ולא הנדיל תחלה צריך לנרד אחריו
נרכה מעין ג' (תוס' ומדכי פרק כ"ד מנכין): ח (יח) כשפוסט יין שבתוך המזון
שאינו צריך לברך עליו ע גם אין צריך לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה
(יט) ואם אין לו אלא אחד וסבור שיביאו לו יין יותר והבדיל על אותו כוס
ואחר כך לא הביאו לו יותר ובירך ברכת המזון בלא כוס פ יש מי שאומר שצריך
לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה: ט ז (כ) אם רוצה לסעוד תיכף להבדלה
צריך לזוהר שלא יביא לחם לשלחן קודם הבדלה ואם הביא פורס עליו מפה ומכסהו
לפי שהוא מוקדם בפסוק וצריך להקדימו אם לא יכסנו: יק אסור לעשות שום מלאכה
קודם שיבדיל ר (כא) ואם הבדיל בתפלה מותר אע"פ שעדיין לא הבדיל על הכוס ואם
צריך לעשות מלאכה קודם שהבדיל בתפלה ש אומר המבדיל (צין הקדש וצין החול)
בלא ברכה ועושה מלאכתו. הגה: וכן נשים שאין מנדילין נתפלה יש ללמוד שיאמרו המנדיל

ביאורי הגר"א

תו' נזכרות: (יח) כשפוסט. דל"כ לא היה יכול
לפטור: (יט) ואם אין. טור ועט"ז וע"ל סי' קע"ד
סי' וס' רע"ז סי' והוא דברי הרא"ש צ"ח לפסחים ג' ו

ברכת אליהו

בתוך המזון אין טעון ברכה לאחריו דהיי דברים הבאים
מחמת הסעודה בתוך הסעודה וכו'. ועמ"ל סק"א, דהביא
דברי הרא"ש, ולפ"י הקשה: אבל קשה דהא הרא"ש כתב
גבי ד' כוסות דאי איתא שצריך ברכה אחרונה כשאין לו
יין תוך המזון א"כ אפי' אית ליה יין לא יפטר ליה ע"ש
וא"כ ה"ג כן דוחק לומר כיון דמצוה הוא שאני.
(כ) פסחים ק ב: ... שאין מביאין את השולחן א"כ קידש
ואם הביא פורס מפה ומקדש. וע"ש ברא"ש פ"י ס"ג בשם
ירושלמי ש' במ"ש כאן. וז"ל: ובירושלמי דקאמר דפורסין
מפה כדי שלא יראה הפת בושתו שהוא מוקדם בפסוק ודין
הוא שיקדים בברכה ומקדימין בברכת היין. [ועט"ז סק"ח
ומ"א סק"א].

(כא) בן פירש"י בשבת קג ב. דתנן שם בעמוד א': אין
מחשיכין על התחום לשכור לו פועלים ולהביא פירות אבל
מחשיך הוא לשמור ומביא פירות בידו. ובגמ' שם עמוד ב':
ואע"ג דלא אבדיל והאמר רבי אלעזר בן אנטיגנוס משום
רבי אליעזר בן יעקב אסור לו לאדם שיעשה הפציו קודם
שיבדיל וכי תימא דאבדיל בתפלה והאמר רב יהודה אמר
שמאל המבדיל בתפלה צריך שיבדיל על הכוס וכי תימא
דאבדיל על הכוס כוס בשדה מי איכא תרגמא רבי נתן בר
אמי קמיה דרבא בין הגיתות שנו א"ל ר' אבא לר' אשי
במערבא אמרינן הכי המבדיל בין קודש לחול ועבדינן
צורכין. ופירש"י בד"ה ועבדינן: ואח"כ אנו מברכין על
הכוס ברכה גמורה דהבדלה וכ"ש דאי אבדיל בתפלה מותר
לעשות צרכיו וחורר ומבדיל על הכוס. ולפירש"י ר' אבא

(יז) דעה זו הובאה בתוס' בכרפות מב ב ד"ה ורב ששת —
הנ"ל בסקט"ו. [ודעה זו סוברת שרק קידוש פוטר את היין
שבתוך המזון, משום דאין קידוש אלא במקום סעודה, ושליך
הקידוש לסעודה. משא"כ הבדלה. אבל אם נמל ידיו לפני
שהבדיל, גם לדעה זו פוטרת ברכת יין ההבדלה את היין
שבתוך המזון. וכמש"ש התוס': מיהו נראה כיון דנמל
ידיו ודעתו לאכול ולשתות שם פוטר אפי' דהבדלה וכו'.
וע"ל סימן קע"ד סק"ז ובהערה 1 שם].

(יח) [דין זה הוא לשיטה הראשונה שבסעיף ז' — שברכת
יין הבדלה פוטרת היין שבתוך המזון, ומוזה מוכח ש, לפני
המזון א"צ לברך ברכה אחרונה על כוס של הבדלה".]
דל"כ, לא היתה יכולה ברכת יין ההבדלה לפטור את היין
שבתוך המזון. [ועט"ז סק"ו. ומ"א סק"י ובפמ"ג שם ושמ].
(יט) כ"כ הפוסק, וז"ל: ואפי' לסברת א"א ז"ל שכתבתי
למעלה (סימן רע"א) גבי קידוש שא"צ לברך אחר כוס
של קידוש הבדלה שאני שאינה צורך סעודה. ועמ"ל⁵. וע"ל
סימן קט"ד פ"י, שנפסק: אין לברך אחר יין שבסעודה
דברהמ"ז פוטרנו וכן פוטרת יין שלפני המזון ואפי' [לא]
היה לו יין בתוך המזון, [ועמש"ש בברכת אליהו ובהערה
2]. וע"ל סימן רע"ב פ"י שנפסק שם, שבקידוש ברהמ"ז
פוטרנו אף אם אין שותה בתוך המזון. והוא דברי הרא"ש
בפ"י דפסחים — גבי ד' כופות — פכ"י, וז"ל: ועוד דאם
איתא דין שלפני המזון טעון ברכה לאחריו כשאין לו יין
בתוך המזון א"כ כשיש לו יין גמי בתוך המזון יצטרך
לברך אחר יין שלפני המזון קודם ברהמ"ז דין ששתה

שהרי דברי הט"ז שם מתייחסים לדברי ההגיה בסס"ז, ולא
על דברי המחבר כאן.
ולכן צ"ל — אם כן זה דוחק קצת — שכונת רבנו היא
לדברי הט"ז בסק"ה, ששם הביא את לשון הטור.

5 הדי"א ביאר שמ"ש רבנו, ועט"ז, כחונתו שהט"ז כתב
המחבר לא כת' דין זה רק להי"א דלא נטי' אינו פוטר
ליין שבתוך המזון ולהכי צריך לברך לאחריה.
ונראה שכונת הדי"א למ"ש הט"ז בסק"ו. ופלא שכתב כן.

בין קודם לחול קודם שיעשו מלאכה (כל זו) (כב) ויש חומרים דכל זה במלאכה גמורה כגון כותב וחורג אבל הדלקת נר נעלמה או הוצאה מרשות לרשו' איש לזה (רי"ז ני"ט ח"ט) ומה נתפשט המנהג להקל שמדליקים נרות מיד שאמר הקהל נצרכו אבל העיקר כסגור ראשונה (כג) וישא ללות מים בכל מוצאי שבת כי נצרה של מרים סובב כל מוצאי שבת כל הנצרות ומי שפוגע בו וישתה מומנו יתרפא מכל תחלואיו (כל זו) ולא ראיתי למנהג זה ועל סימן רס"ג מי שמוסיף מחול על הקדש אם מותר לומר לאחר שהגדיל לעשות לו מלאכה:

ביאורי הגר"א

הגדיל בתפלה אע"פ שלא חזר המגדיל: (כב) וישא דכ"ז. רש"י שם ד"ה ואלע"פ כו' אבל על הילוך והוצאה לא פריך מזה שהתירו למיכחל עינא וכיוצא בזה צ"ט

ברכת אליהו

ראשון לשני אלא לענין מת וכן לכחול את העין אע"פ שאסור בראשון ע"י עכו"ם אם אין בו סכנה בשני מותר אפי' ע"י ישראל וכו'. והוסיף הרמ"א: ודוק שבות דרבנן דומיא דמכחל עינא אבל אב מלאכה אסור לישראל לעשותו אפי' ביו"ט שני. ועמ"ש בס"ק ג', ד', ה', שהמקור לזה הוא מביצה כב א. ולכאורה איך התירו למיכחל עינא ביו"ט שני תלא לא הבדילו בין יו"ט ראשון לשני אף בתפלה. ומוכח שלפני הבדלה אסורה רק מלאכה גמורה, ולא מיכחל עינא שזה רק שבות. והו"ה לענין שבת אסורה רק מלאכה גמורה. ואין להקשות ממה שהתירו בו מלאכות גמורות ביו"ט שני — וכמ"ש בביצה ו א, וכמ"ש בסימן תצ"ו הנ"ל — הרי לא הבדיל מיו"ט ראשון לשני. די"ל דשתיית מלאכה קודם הבדלה אינה אסורה מהתורה, מאחר שכבר נגמרה קדושת השבת והיו"ט. והאיסור הוא רק מדרבנן, והתירו קודם הבדלה כמו ביו"ט שני שהוא עצמו דרבנן, ואפ"ה לגבי מת כחול שויתו רבנן, והו"ה באיסור מלאכה קודם הבדלה התירו לצורך מת.⁶

(כג) [בשבת לה א איתא: הרצה לראות בארה של מרים יעלה לראש הכרמל ויצפה ויראה כמין כברה בים וזו היא בארה של מרים וכו'. ומ"ש הרמ"א כאן, לדלות מים בכל מוצאי שבת, הוא] באגדה. [הובא בכל בו סימן מ"א והביאו

בא לתרץ — דלא מיירי כתי' הראשון שהבדיל על הכוס, ורק אז מותר לו לעשות צרכיו. אלא דמיירי כס' המקשה — וכי תימא דאבדיל בתפלה וכו' — ומיירי דהבדיל בתפלה, וכיון שהבדיל בתפלה כבר מותר לו לעשות צרכיו, אע"פ שלא אמר המבדיל. דכיון שע"י אמירת המבדיל הותר לו לעשות צרכיו, כ"ש שע"י הבדלה בתפלה מותר לו לעשות צרכיו. ואמנם אח"כ הוא צריך להבדיל על הכוס, אבל אין זה מעכבו מעלשות מלאכה.

(כב) בסק"א הבאנו קושיית הגמ' בשבת ק"ב: ואע"ג דלא אבדיל וכו'. ורש"י שם ברי"ה ואע"פ כתי' אסיפא דמתני' מתמה דתקני ומביא פירות ביזו לקוצצן מן המחומר בלא הבדלה. הרי דקושיית הגמ' היא רק איך מותר לו לקצוץ מן המחומר קודם הבדלה. אבל על הילוך חוץ לתחום והוצאת הפירות דרך רה"ר לא פריך, משום דס"ל לרש"י שרק מלאכה גמורה אסורה קודם הבדלה, אבל מלאכה שאינה גמורה כגון הילוך והוצאה מרשות לרשות שרי. ולכן רש"י הסביר שקושיית הגמ' היא רק על זה שהתירו לו לקצוץ פירות, ולא על הא דתנן במתני' שהולך קודם הבדלה חוץ לתחום ומביא הפירות דרך רה"ר. וישנה הוכחה לדין זה, ממה שהתירו למיכחל עינא וכיוצא בזה ביו"ט שני. ועל סימן תצ"ו ס"ב. ששם פסק המחבר: אין חילוק בין

הילוך והוצאה, מפני שלפני הבדלה אסורה רק מלאכה גמורה. ובש"ת שאל ומשיב הניל הקשה על דברי רבנו וז"ל: ודבריו מזהים לפענ"ד דהרי מבוואר בסימן תצ"ג דדוקא שבות דרבנן התירו ביו"ט שני אבל מלאכות גמורות אסור ביו"ט שני אף שאינו רק דרבנן וא"כ למה התירו כאן מלאכות גמורות ועוד הרי ברי"ה אף יו"ט שני בראשון וא"כ מוצ"ש דאינו ספק מהראוי לאסור כמו יו"ט שני של ר"ה וע"כ דבריו צ"ג ע"כ.

ולחומר הקושיה נ"ל שאין כותב רבנו שמהא שהתירו למיכחל עינא ישנה הוכחה שמלאכה שאינה גמורה מותר לעשות אף קודם הבדלה. דהרי ברור שאין ללמוד ממכחל עינא להתיר מלאכה דאורייתא כשהיא אינה מלאכה גמורה. אלא רבנו ר"ל שכמו שמצינו שהתירו למיכחל עינא, אף כשלא הבדיל בתפלה, והיינו משום שהאיסור מלאכה קודם הבדלה הוא רק מדרבנן, וכמ"ש רבנו בסיום דבריו, כן התירו לעשות מלאכה שאינה גמורה קודם הבדלה. והם אמרו והם אמרו — שהחכמים כשאסרו לעשות מלאכה קודם הבדלה, אסרו רק מלאכה גמורה. והו"ה כתב: ולענין יתור טוב להגיב בדברי רבינו וא"ל ממה שהתירו מלאכות גמורות ביו"ט ב' ומה שהתירו למיכחל

והמשנה ברורה בסק"ט כתב "בביאור הגר"א דעתו כהמ"א וע"כ נראה שאם לא בירך קודם הסעודה לא בירך אח"כ".
6 המ"א הוכיח מדברי הגמ' המובאת בפנים — להלפך מדברי רבנו — שאם לא הבדיל בתפלה אסורה אפי' מלאכה שאינה גמורה. וכנראה שהמ"א מפרש שמה שהקשתה הגמ' אע"פ דלא אבדיל, הכונה היא שלא הבדיל על כוס, כמו שממשיכה הגמ' ואומרת: וכי תימא דאבדיל בתפלה וכו'. ולפ"י דיעק המ"א, שאם לא הבדיל בתפלה אסור לעשות אפי' מלאכה שאינה גמורה. אולם כבר הקשה עליו בש"ת שאל ומשיב מהדורא רביעא ח"ב סימן קל"ו, וז"ל: דאדרבה מהש"ס משמע להיפך שהרי הש"ס פריך ואע"פ דלא אבדיל והיינו שלא הבדיל כלל דהרי אח"כ אמר וכו' בתבדיל בתפלה וא"כ להס"ד דלא הבדיל כלל וע"ז פירש"י והר"ן דאסיפא פריך ומשמע דדוק במחומר אסור אם לא הבדיל כלל אבל במלאכות קלות מותר אף בלא הבדיל לגמרי והיא קושיא גדולה. וע"ש מ"ש בזה. אבל עכ"פ רבנו מפרש לשיטת רש"י, שרק בהמשך הלשון אומרת הגמ' "וכי תימא דאבדיל בתפלה", מ' שבהתחלת קושיית הגמ' — ואע"פ דלא אבדיל — היינו שלא הבדיל אף בתפלה, ואפ"ה מפרש רש"י שהקושי' היא רק על הקציצה, ולא על

באר הגולה

א שנת ק"ט
א שנת ק"ג
ב נרכות ו'

ש שיסדר שולחנו במוצאי שבת. ובו סעיף אחד

א א לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת (א) כדי ללוות את השבת אפילו אינו צריך אלא (ב) לכזית :

שא באיזה כלים מותר לצאת בשבת ואיזה מהם אסורים. ובו נ"א סעיפים

א א (א) אין לרוץ בשבת ב אלא אם כן הוא (ב) לדבר מצוה כגון לבית הכנסת או

ביאורי הגר"א

ש (א) כדי ללוות. רש"י שם וענפי דפסחים ק"ג ח' קי"ט ז' עיין שם :
משל דריב"ה כו' : (ב) לכזית. כלשון הנמלה ונפת
דוקא כונו נע"ש דווימרה דר"ל ור"ה כהנא איתמר שם ז' : (ב) לדבר מצוה. כ"ה נ"י הריף ור"ה שם

ברכת אליהו

(ב) כלשון הגמ' בשבת קי"ט ב' הנ"ל בסק"א : ...אע"פ שאינו צריך אלא לכזית. והסעודה צריכה להיות בפת דוקא, כמו בע"ש. דמימרא דר' אלעזר שם, "לעולם יסדר אדם שלחנו בע"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", ומימרא דר' חנינא שם, "לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש וכו'", כהדרי איתמר. ע"ש [ואיתא האי לינא ג"כ ממש במוצ"ש בשם ר"ח וז"ל ה"כ דבע"ש הכזית הוא פת ה"ג מ"ש במוצ"ש כזית ג"כ ה"כ לפת — ד"א. ועמ"א כאן ובמשנה ברורה סק"א. ובשעה"צ סק"ב — לא הזכיר דברי רבנו — וכתב : דהא סתם סידור שלחן משמע על הפת ועוד דהא אמר שם מתחלה דיסדר שלחנו בע"ש ושם הלא ודאי בפת ועוד דאמר שם בסמור פת חמה במוצ"ש מלוגמא ומשמע דאמימרא זו קאי. וראה גם במ"א בסימן רע"ד סק"ב. ובמעשה רב (שבספר תוספת מעשה רב, ירושלים תרנ"ו) אות קמ"ח כת' : לסעודת מלוה מלכה יסדר שולחנו ויאכל לא פחות מכזית פת. ובתוספת מעשה רב אות לט כת' : היה רגיל לאכול צנון במלוה מלכה גם היה מהדר אחר פת חמה. פעם אחת חלה והקיא וכשהגריא מעט צוה להעומדים לפניו לראות אם עדיין לא האיר השחר שילעסו אותו כזית פת בע"כ כדי לקדם מצות מלוה מלכה. אשתו קבלה ע"ע להתענות הפסקה והפסיקה בסעודה שלישית ותיכף אחר הבדלה שכבה לישן. ויודע לו הדבר ושלח לה שבכל הפסקות עדיין לא יתקן הפסד מלוה מלכה אחת או תיכף קמה ואכלה, עכ"ל. ובאשל אברהם מהג' מבוטשאטש מהד"ת — הובא בבאר יעקב כאן — כתב : ומי שאין לו רצון לאכול אין לו לטרוח לאכול לחם ואין משמעות משי"ס ופוסקים לאכול או לחם ומ"מ יסדר השלחן במפה שיהי' מעין סעודת קב קצת וכו'.

ש"א (א) [בבאה"ג סק"א ציין לשבת קי"ג. ודברי הגמ' שם הם המקור למ"ש בהג"ה : ואסור לפסוע וכו'. וכמש"ש בסק"ג. ומקור דברי המחבר] הכל בברכות ו ב' : אמר רבי זירא מריש כי הוה חזינא להו לרבנן דקא רהטי לפירקא בשבתא אמינא קא מחליין רבנן שבתא כיון דשמענא להא

הב"י. וז"ל הכלבו : נהגו הנשים לדלות מים במוצ"ש תיכף ששמעו ברכו שמצינו באגדה שבארה של מרים בימה של טבריה וכל מוצ"ש מחזרת על כל בארות ועל כל מעינות וכל מי שהוא חולה ויזדמן לו מים וישתה אפי' כל גופו מוכה שחין מיד נרפא ומעשה באדם אחד שהיה מוכה שחין והלכה אשתו במוצ"ש לשאוב מים ונתעכבה יותר מדאי ונזדמנה לה בארה של מרים ומלאה כדה מאותן המים כיון שבאה אצל בעלה כעס עליה ומרוב כעסו נפלה כדה משכמה ונשבר הכד ונפלו מטיפי המים על בשרו ובכל מקום שנתזו המים נרפא השחין וע"ז אמרו חכמים (קידושין מא א) רגון לא עלתה בידו אלא רגזותו ולכן נהגו לשאוב מים בכל מוצאי שבת, עכ"ל. ובמדרש רבה סדר אחרי פ' כ"ב אות ד' : מעשה במוכה שחין אחד שירד לטבול בטבריא וארעת שעתא וטפת לבירא דמרים ואסתי ואיתיני וכו'. ושם בסדר קרח פ' י"ח אות כ"ב : מעשה בשיחין אחד סומא שירד במים לטבול ונזדמנה לו בארה של מרים וטבל ונתרפא. בהקדמה לספר גניד ומצוה הביא : כשאני חיים באתי אצל מורי ז"ל ללמוד ממנו זאת החכמה הלך מורי ז"ל לטבריא והוליכני עמו ושם הי' ספינה קטנה וכשהיינו מהלכין בספינה בחוף המים כנגד העמודים של ב"ה הישן או לקח מורי ז"ל כוס אחד ומילא אותו מים מבין העמודים והשקה לי אותם המים ואמר לי עכשיו תשיג בזאת החכמה כי אלו מים ששתית היו מבאר של מרים ומאז ואילך התחלתי ליכנס בעומק החכמה הזאת (מע"ה). עכ"ל.

ש (א) שבת קי"ט ב' : אמר ר' חנינא לעולם יסדר אדם שלחנו במוצ"ש אע"פ שאינו צריך אלא לכזית וכו'. וכת' שם רש"י ב"ה מוצ"ש : גמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כהנה המלוה את המלך בצאתו מן העיר. וענפי דפסחים ק"ג א. שהגמ' מביאה שם שר' יהושע בן חנניא סובר שבי"ט שחל להיות במוצ"ש הסדר הוא נר הבדלה יין קידוש. ואומרת ע"ז הגמ' : משל דר' יהושע בן חנניא למלך שיוצא ואפרכוס נכנס מלווין את המלך ואח"כ יוצאים לקראת אפרכוס. הרי שיציאת השבת דומה ללווי המלך.

אף בלא הבדלה דלא הוי ג"כ רק מדרבנן וקאי איתרוך על שיהיה וזה נכון לענין להגיה עכ"ל.
ולפי"ז אין מקום כלל לקושיית השואל ומשיב. שכןנת רבנו

עינא ביי"ט ב' ואמאי הא לא אבדיל וע"ז משני דקדום הבדלה לא עדיף מיו"ט ב' גומא וזי היכי דהתירו למיכחל ביי"ט ב' והתירו מלאכה בשביל מת ביי"ט ב' הי' התירו לעשות זאת

באר הגולה

ג טור נסס ספר
התרומה
ד שנת ק"נ

כיוצא בו. הגה: (ג) ואסור לפסוע יותר מחמה פסיעה אחת (ד) אם אפשר לו נפחות (ה) והגה פרק מי שהולך וכו' : ב ג (ה) בחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר וכן לראות כל דבר שמתענגים בו. (ו) וכן מותר לטייל בשבת (זי) : ג ד היה הולך והגיע לאמת המים (ז) יכול לדלג ולקפוץ עליה אפילו היא רחבה שאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שיעקור שנייה ומוטב שידלג ממה שיקפנה מפני שמרבה בהלוך

ביאורי הגר"א

לעולם כו' לדבר מצוה: (ג) ואסור. שנת קייג ב' חלל כו' ועירובין מ"ח א' אלפים פסיעות כו' ורש"י שם בשבת: (ד) אם אפשר. שנת שם נהל כיון דלא אפשר כו' חלל כו': (ה) בחורי כו' וכן. תוספת' אין רצון כדי להתעמל חלמל דאין איסור חלל להתעמל שליט תענוג: (ו) וכן מותר. תוספתא שם: (ז) יכול לדלג ולקפוץ כו' ומוטב שידלג. רש"י שם מותר אף ללגלג אסור לקפוץ. ש"ד לדלג. ונראה כוונתו דקשה נגדו דתליא אם יכול כו' דתלי ניכול ואין יכול וליק שאסור

להניח מ' דנמוקס שיכול אף לדלג כו' מותר ונמוקס שליט יכול אף אם אין מולג אסור והיחך אפשר וליט נקופץ שנקר נ' רגליו כל' כחש צירוש' סוף י"ט והגיהו הגה' שם וערש' נפ' פ"ח דהלכות מתני' ה' וסוגר לקיפו קל מדילוג שהאיסור' כחך שנופקס רגליו נהרסנה עקין פסיעה גסה שאמר שם חלל כו' מ' דנרישאל האיסור ג"כ נכחש וז"ש ש"ד לדלג וללג מותר וכן כחך ל' הטור ומוטב שידלג כו' ולא כ' אסור להקיף דודאי אם לא לדלג מותר להקיף חלל חלל לעצור כ' ואסור לעצור לעולם

ברכת אליהו

(ד) שבת קיג ב — הג"ל בסק"ג: בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי אלא כדבעא מיניה וכו' מהו לפסוע פסיעה גסה וכו'. [הרי שהאיסור לפסוע פסיעה גסה, הוא רק אם אפשר לו בפחות. אבל אם אי אפשר בלי להקיף, מותר לפסוע פסיעה גסה, אף אם יש לו אפשרות לפסוע פסיעה בינונית ע"י שיקיף. וכמש"ל ס"ג וכמש"ש בסק"ז].

(ה) תוספתא בשבת פ"ז ה"ט: אין רצין בשבת כדי להתעמל אבל מטיל כדרכו אפי' כל היום [כולו] ואינו חושש. אלמא דאין איסור אלא להתעמל שאינו תענוג. [ועיין בנושאי כלים שעל הטור והשו"ע כאן].

(ו) תוספתא בשבת פ"ז ה"ט, הג"ל בסק"ה: אבל מטיל כדרכו אפי' כל היום [כולו] ואינו חושש.

(ז) רש"י בשבת קיג ב, על דברי הגמ' הג"ל בסק"ג. דאיתא שם: היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח את רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה מותר ואם לאו אסור. ופירש"י בד"ה מותר: אף לדלג ולעקור את זו קודם שנחה ראשונה. ובד"ה אסור כת': לקפוץ. ובמסקנת דברי הגמ', "אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי", כתב רש"י: לדלג. ונראה כוונתו של רש"י — שכת' שבאינה רחבה מותר אפי' לדלג — רקשה לו בגמ' דתליא אם יכול כו'. שאמרו שם בגמ': אם יכול להניח את רגלו וכו'. הרי דתלי ביכול ואין יכול. כלומר אם יכול להניח רגלו או לא. ולא קאמר שאסור להניח רגלו עד שלא הניח רגלו הראשונה, מ' דבמקום שיכול להניח רגלו —

דרבי תנחום א"ר יהושע בן לוי לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה ואפי' בשבת שנאמר אחרי ה' ילכו כאריה ישאג וגו' (הושע יא, י) אלא גמי רהיטנא.

(ב) [בסק"א] הבאנו דברי הגמ' בברכות ו ב: לעולם ירוץ אדם לדבר הלכה וכו'. ומ"ש המחבר, "לדבר מצוה" כ"ה נ"י הרי"ף שם והרא"ש שם פ"א ס"ו: לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה ואפי' בשבת וכו'. ומ' לכל דבר מצוה.

(ג) שבת קיג ב: שלא יהא הילוך של שבת כהילוך של חול מאי היא כי הא דאמר רב הונא אמר רב ואמרי ליה אמר רב אבא אמר רב הונא היה מהלך בשבת ופגע באמת המים אם יכול להניח את רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה (ופירש"י: שאין רחבה יותר מכדי פסיעה ורגלו אחת לצד זה ושניה לצד זה) מותר ואם לאו אסור מחקיף לה רבא היכי ליעביד ליקף קמפיש בהילוכא ליעבר זימנין דמיתווסן מאני מיא ואתי ליד' סחיטה אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי אלא כדבעא מיניה ר' מר' ישמעאל בר' יוסי מהו לפסוע פסיעה גסה בשבת (מי עבר משום מעשות דרכיך — רש"י) וכו'. ועירובין מב א: היה מהלך ואינו יודע תחום שבת מהלך אלפים פסיעות בינוניות וזו היא תחום שבת. הרי דפסיעה בינונית היא אמה. ועפ"י כתב רש"י בשבת שם ד"ה מהו לפסוע פסיעה גסה: פסיעה גסה יותר מאמה פסיעה בינונית אמה. [ועיין בנושאי כלים כאן].

— בהביאו הענין של מיכחל עינא — היא לא להביא ראייה לדברי רש"י הג"ל, אלא רבנו בא להסביר למה התירו שם למיכחל עינא לפני הבלדה.

1 המ"א בסק"ד כתב — על מ"ש המחבר, "וכן לראות כל דבר שמתענגים בו" — פי' אע"פ שאסור לראות דיוקנאות כמ"ש ש"ז ספ"ז מ"מ אם הראייה עונג לו מותר לראות והבי"ח פי' דמותר לרוץ כדי לראות דבר עונג, עכ"ל. והט"ז בסק"א כתב, שדברי המחבר קאי על ראייה בלבד והליכה בנחת. וע"ע

מש"ש בזה. ורבנו ציין את התוספתא גם על מ"ש המחבר וכן לראות וכו'. ונראה מזה, שרבנו מפרש שמ"ש המחבר "וכן לראות וכו'" — כפירוש הב"ח ודלא כט"ז — דמותר לרוץ כדי לראות דבר עונג. וכ"כ בשעה"צ סק"ז שכן משמע מביאור הגר"א. וע"ע מש"ש. ולכן ציין רבנו לתוספתא גם על מ"ש המחבר, "וכן לראות". ואם כי דבר זה לא מפורש בתוספתא, אבל זיל בתר טעמא. שכמו שבחורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר, כן כל אדם מותר לרוץ כדי לראות דבר שמתענג בו" — לשון המשנה ברורה בסק"ז.

באר הגולה

ה יומא ע"ז.
ו לפירוש הרא"ש
והר"ן.
ז שם בגמרא.
ח שם.

ואסור לעבור בה שלא יבא לידי סחיטה: ד ה היה הולך (ה) לדבר מצוה כגון להקביל פני רבו או פני מי שגדול ממנו בחכמה יכול לעבור בה (ט) ובלבד שיעשה שינוי כגון שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו ו כדי שיוכור ולא יבא לידי סחיטה. (ועיין לקמן סימן תרי"ג ס"ה וסעי' ת' נהגיה) ו ואסור לעבור בסנדלו דכיון דאינו יכול להדקו ולקשרו יפה חיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי אבל במנעלו מותר: ה ה ההולך לדבר מצוה מותר לעבור במים אף בחזרה כדי שלא תהא מכשילו לעתיד

ביאורי הגר"א

לדבריה שג"ך לילך כדרך לניסתם חלל שינוי ונדרך העברה נמים שאין רגילין לילך כדרך לניסתם ועי"כ לדברי הרא"ש הטע' שלא יוציא כו' משו' שינוי דאי משו' משו' חלל משני כיון הא שם ג"כ נריך נכהיג חלל עכשיו דלמחרין משום שינוי שלא כדרך העברתו נמים נגדים שם דלון הנגדים וניעוין נמים כחש"ש זימנין דמתווסן כו' דח' נאקראלי לפעמים אין שינוי ולמד הטור מדברי הרא"ש שח' כיון שלא התירו כו' משו' שמשום המים לא התירו דלא כפרש"י דחלל חלל כיון שאסור חלל כו' ולא התירו ח' משום נדר לא התירו וכחש"ש נייט שם מתוך שלא

אסור לדבר הרשות כחש"ש נס"ד ע"ש: (ח) לדבר מצוה. דוקא מדעני שם רב חלל תלמיד חלי ופ' לחומרא: (ט) ובלבד כו' כדי כו'. הרא"ש והר"ן שם הקשו מהכיל ס"ג ואסור לעבור כו' ותי' כיון שלא התירו חלל כדרך שהוא לנו כדלמחר לקמן ונלמד שלא כו' מייכרח מילת' ולא כו' והניח ר"ן רח"י מפ"ג דייט ית ח' ר' יוסף חור גזירה שחל יסחוט איתניה כו' נדה כו' וטובלת נגדיה שאני התם מתוך שלא הותרה לה חלל ע"י מלנוש זכורה היא ח' מדגריה' דלאו משום משו' אסור כפי' רש"י חלל משום היכר וי"ש ונלמד כו' ואין ר"ל שינוי ונדרך לניסתם

ברכת אליהו

להקיף ולא לעבור במים. [ועמש"ל בסימן תרי"ג סעיף ח' בהגיה ומש"ש סק"י].

(ח) דוקא לדבר מצוה. וראייה מדבטי ביומא ע"ז ב רב אצל תלמיד מאי. דהגמ' אומרת שם: ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש. ומסתפקת הגמ': הרב אצל תלמיד מאי וכו'. והבטיח לא נפשטה. ופ"י לחומרא. [וכמש"ש הר"ף והרא"ש שם פ"ח ס"ה. וכמש"ל בסימן תרי"ג ס"ז. וע"ש בט"ז סק"ו. וכתב הד"א: פ"י דוקא מצוה כגון להקביל פני רבו כמ"ש המחבר דהוא חיוב אבל סתם מצוה דאינו חיוב לא וראיה וכו' דגם הרב הולך לדבר מצוה ללמוד עם התלמיד אפי"ה לא התירו בזה לעבור במים ועמ"א סק"ו, עכ"ל].

(ט) בסק"ח הבאנו דברי הגמ' ביומא ע"ז ב: ההולך להקביל פני אביו או פני רבו או פני מי שגדול ממנו עובר עד צוארו במים ואינו חושש וכו' ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. והרא"ש שם פ"ח ס"ד והר"ן שם הקשו מהח"ל (ס"ב) [ס"ג]. דבס"ג נפסק: היה הולך והגיע לאמת המים יכול לדלג וכו' ואסור לעבור בה כדי שלא יבא לידי סחיטה. וזה עפ"י דברי הגמ' בשבת ק"ג ב: היכי לעביד וכו' ליעבר וימנין דמתווסן מאני מ"א ואתי לידי סחיטה. והקשו הר"ן והרא"ש הג"ל, מדוע בנדון דידן לא חששו לסחיטה כמו שחששו בהולך והגיע לאמת המים. ותירצו: דשאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לברש כדאמר לקמן ובלבד שלא יוציא מתחת חפת חלוקו מינכרא מלתא ולא אתי לידי סחיטה — לשון הרא"ש שם. והביא הר"ן ראייה מפ"ג דייט ית א, רב יוסף אמר גזירה שמא יסחוט איתניה כו' נדה כו' וטובלת בכגריה שאני התם מתוך שלא הותרה לה אלא ע"י מלבוש ופורה היא. דתנו בבב"ב י"ז ב, דאין מטבילין כלים בשבת. ושם ית א, ר'

שאין אמת המים רחבה — אף לדלג ולעקור את זו קודם שנחה ראשונה מותר. וכמקום שאינו יכול להניח רגלו, אף אם אינו מדלג אסור. והיאך אפשר שיעבור אמת המים הרחבה בלא דילוג, ולא ילך במים. וצ"ל כקופץ — שעוקר ב' רגליו כאחד. ולכן כתב ע"ז רש"י: לקפץ. והיינו כשאינו יכול להניח רגלו ראשונה קודם שתעקר שניה, אסור אפי' בקפיצה. וכמ"ש בירושלמי סוף י"ח, מסכת ביצה פ"ה ה"ב — והביאו הגי' שם ס"ב אות ב' —: קיפץ עוקר ב' רגליו כאח' ריקוד עוקר אחת ומניח אחת. ועיין ר"מ כפי' המשנה פ"ח דאהלות מנתי' ה' ששם תנו: אלו לא מביאין (טומאה) ולא חוצצין וכו' והדולג ממקום למקום והקופץ ממקום למקום. ופ"י הר"מ בד"ה ודולג: הוא שיהיה רגלו אחת קיימת בארץ וידלג בשניה למקום אחר. ובד"ה וקופץ כת': הוא שיסיר ב' רגליו יחד מתארץ ויקפץ למקום אחר. וסובר רש"י דקיפץ קל מדילוג. שהאסור כאן שמשפס רגליו בהרחבה כעין פסיקה נפה שאמ' שם אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דייט' מ' דברישא — כשאפשר — האסור ג"כ בכח"ל. וצ"ש בגמ': אלא בהא כיון דלא אפשר שפיר דמי. ולא אמרו מותר לקפץ, ש"מ דלפי המסקנה כיון דלא רצו להטריחו ולהרבות בהליכה התירו לו אף לדלג. וצ"ש רש"י בד"ה שפיר דמי: לדלג. והיינו דאף לדלג מותר. וכ"ש לקפץ. וצ"ש המחבר: היה הולך וכו' יכול לדלג ולקפץ.

וכן כאן לשון הטור — וכ"ה לשון המחבר —: ומטב שידלג בו. ולא כתב שאסור להקיף, משום דודאי אין איסור בהקפה, רק יותר טוב שידלג. אבל אם לא יכול לדלג מותר להקיף. אבל אצל לעבור, כתבו הטור והמחבר: ואסור לעבור וכו'. משום דלעולם אסור לדבר הרשות, כמ"ש בפ"ה, דיש חשש שמא יסחוט. ע"ש. דרך לדבר מצוה ותירו, וכמש"ל בסק"ח. על כן אסור לו בדבר הרשות וצריך

באר הגולה

לבא: ו ה' החולץ לשמור פירותיו מותר לו לעבור במים בהליכה (י) אבל לא

ס.ס.

י טור נס' תרי"ג

ביאורי הגר"א

הותרה כו' ללך כבי נס' תרי"ג וסוגרים ללכו משו' הול ויתחבר נס' ללך ע"ש: (י) אבל לא. עס נשלחו

ברכת אליהו

במים. והשינוי הזה הוא היכר. משא"כ בגמ' דשבת שם, — כשנכנס לאמת המים בבגדים, ואינו עובר בעומק המים עד צוארו — דאין הבגדים מגיעין במים, כמש"ש בגמ': זימנין דמיתווסן כו' ואתי לידו סחיטה. ומהלשון "זימנין", מי באקראי — שרק באקראי יכול להיות שלפניו יגיעו הבגדים למים. ולכן לא חשיב שינוי במה שלא יוציא ידו משפת חלוקה, דבחול ג"כ לפעמים עובר בכה"ג ואינו מוציא ידו. ולפיכך אם יכנס לאמת המים, אין שינוי בזה שלא יוציא ידו משפת חלוקה, ועדיין יש חשש שאם יתירו לו לעבור באמת המים, יבוא לידו סחיטה, על כן התירו לו לדלג.

ולכאורה שוב קשה, מאחר שהסקנו שבשבת לא הוא היכר במה שאינו מוציא ידו משפת חלוקה, א"כ הדרא קושי' לדוכתא: דיתכן לומר שדעת הרא"ש היא כרש"י — שהטעם הוא משום משו', והיכירא ממילא היא. והא דכתב הרא"ש „דשאני הכא כיון שלא התירו לו וכו'", אין הפירוש שלא התירו כדי שיהי' שינוי, אלא שאמנם הטעם הוא משום משו', וכיון שצריך לעשות כן מחמת משו', ממילא יש היכר. משא"כ בשבת, אף שג"כ אינו מוציא ידו משום משו', אפ"ה ליכא היכר, שהרי גם בחול עושה כן, ואינו מוציא ידו משפת חלוקה. אולם המור' למד מדברי הרא"ש, שהטעם הוא משום שינוי. מזה שהרא"ש אמר „כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש", ומלשון „כיון שלא התירו", משמע שמשום המים לא התירו. כלומר שיהי' שינוי, כדי שיע"ז יוכל לעבור במים. ודלא כפירש"י — דהא דאסור לו להוציא הוא משום משו'. דאל"כ — והרא"ש סובר שהטעם שאסור להוציא ידו הוא משום משו' — הי"ל לרא"ש למימר „כיון שאסור אלא כו"ו". ואז היה מקום לומר דהיינו כיון שאסור מחמת משו', ממילא הוא היכר. אבל כיון שהרא"ש כתב לשון ולא התירו מי משום גזר לא התירו. והיינו כדי שיהי' שינוי ויהא מותר לו לעבור במים, וכמ"ש ביו"ט שם — ביצה הג"ל — שלכן מותר לגדה לטבול בבגדיה ביו"ט, דמתוך שלא הותרה לה אלא ע"י מלבוש", לכן הוא היכר ולא תבוא לידו סחיטה. ושם הרי ברור שהכוונה היא שהתירו לה לטבול רק בבגדיה, בכדי שיהי' שינוי, ולא תבוא לידו סחיטה. וה"ג הפי' ברא"ש — שכתב „שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש" — היינו בכדי שיהי' שינוי, ויהי' היכר שלא יבוא לידו סחיטה. היוצא מדברינו, דלרא"ש הטעם שלא יוציא ידו משפת חלוקה, הוא משום שינוי ולא משום משו'. ודלא כבי שכתב בפימון תרי"ג שאפשר לומר שהרא"ש מפרש כדברי רש"י — שהטעם הוא מפני שנראה כמשו', וכיון שנראה כמשו' ממילא הוא שינוי, וליכא למיחש לסחיטה. אבל לפמ"ש, לרא"ש והר"ן פוכרים שאם יוציא ידו משפת חלוקה, לא משו' הוא. ויתבאר בסימן זה בפנינו ע"ש מ"ש בסקע"ב.

(י) יומא עו ב — בענין הליכה להקביל פני אביו או פני רבו ופגע באמת המים — : בשלמא למיתי לחיי אלא

יוסף אמר שהטעם הוא גזירה שמא יסחוט. ומקשה הגמ' מהביריתא: גדה שאין לה בגדים מערמת וטובלת בבגדיה (ביו"ט). ומדוע לא גזרינן שמא תסחוט. ומשינן: שאני התם מתוך שלא הותרה לה אלא ע"י מלבוש וכו' והיא. ומכאן הוכיח הר"ן דבכה"ג — דמינכר מילתא — לא חיישנן שיבואו לידו סחיטה. ורש"י ביומא שם פירש שהטעם ש„לא יוציא ידו מתחת חפת חלוקה", הוא שאם יוציא הוא כמשו' ולא הוא כמלבוש, „אלא כנושא על כתפו ואמר מר (שבת קמ"א) היוצא בטלית מקופלת על כתיפו בשבת חייב חטאת". ומ' מדבריהם של הר"ן והרא"ש, שהטעם שאסור להוציא ידו משפת חלוקה, לאו משום משו' וכפ"י רש"י, אלא משום היכר. שעי"ז שמשנה מהמנהג — שכל החולץ במים אינו מגביה והוא מגביה — לא יבוא לידו סחיטה. וכנ"ל לענין גדה. וז"ש המחבר: וכלכד שיעשה שינוי כגון שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקה וכדי שיוכר ולא יבא לידו סחיטה. דהיינו שהשינוי הוא משום היכר. רק מ"ש „ובלבד שלא וכו'", אין ר"ל שינוי מדרך לבישתם, אדרבה שצריך לילך כדרך לבישתם. אלא שינוי מדרך העברה במים שאין תולין לילך כדרך לבישתם, ועיי"כ יהי' היכר ולא יבא לידו סחיטה.

והטור כתב כאן ובסימן תרי"ג שהטעם הוא משום שינוי, ש„יוכר ולא יבוא לידו סחיטה". וכתב הב"י כאן ושם שלמד כן מדברי הרא"ש. ולכאורה קשה שמהרא"ש הנ"ל לא מוכח שסובר שהטעם — שלא יוציא ידו — הוא משום היכר. שיתכן לומר שהרא"ש סובר כרש"י. — שהטעם הוא משום משו', רק כיון שאינו מוציא ידו משום משו', ממילא יהי' לו היכר שלא יבוא לידו סחיטה. אולם עיי' לדברי הרא"ש — אף שלא הביא הראיה הנ"ל מגדה — הטעם שלא יוציא ידו הוא משום שינוי. דאי משום משו', כאי כשני הרא"ש „דשאני הכא כיון שלא התירו לו אלא כדרך שהוא לבוש וכו'", ולכן לא הוא היכר, הא שם בשבת ג"כ צריך בכה"ג — שיהי' היכר. ועיי' מ"ש בשבת שאם יעבור באמת המים יש חשש שיבוא לידו סחיטה. מיי"ד בכה"ג שלא יוציא ידו, דאל"כ הוא משו'. וכיון שלא יוציא בו משום משו', ממילא יש היכר, ומדוע גזר שמא יסחוט. אלא ודאי דהטעם הוא משום שינוי, ואין איסור משום משו'. וכשהגמ' בשבת מקשה „היכי ליעביד וכו' ליעבר", מיי"ד בלי שינוי, ואף יכול להוציא ידו, כיון שליכא איסור משום משו', ולכן שפיר אומרת הגמ' שהטעם הוא גזירה שמא יבוא לידו סחיטה.

ואין להקשות לפי' הרא"ש, שמהגמ' בשבת מ' שכל הטעם שאסור גזירה שמא יסחוט, ולולא זאת הי' מותר לעבור, א"כ למה התירו לו שם לדלג על אמת המים, הלא ישנה עצה שיוכל לעבור ולעשות שינוי ע"י שלא יוציא ידו, ובהי' יהי' היכר ולא יבוא לידו סחיטה. וכמו שהתירו בגמ' ביומא הנ"ל ע"י שינוי. אבל זה לא קשה. דעכשיו דאמרינן שהטעם הוא משום שינוי, והשינוי הוא שבדרך כלל, כשעובר במים הוא מוציא ידו עכשיו הוא עושה שלא כדרך העברתו

בחזרה: ז כ (יא) כל היוצא בדבר שאינו תכשיט (יב) ואינו דרך מלבוש (יג) והוציאו כדרך שרגילים להוציא אותו דבר חייב (יד) וכל תכשיט (טו) שהוא רפוי שאפשר לו באר הגולה
כ לשון הרמב"ם זכ"ל
י"ט מה"ש מתוך דברי הגמרא פ"ו דשנת.

ביאורי הגר"א

למית' כו' וכ' כ"ז כה' שנת משו' דש שנת נמי חייב כחש"ש שנת דליכא מניעל כו' : (יא) כל היוצא בדבר שאינו תכשיט. ע' רש"י ריש פ"ו וגמרא שם כ"ט ז' נחלי קמיפלגי כו' ושם הא"י עליו כו' ושם ס"ז ח' וס"ג ח' נחתיתין : (יב) ואינו דרך מלבוש. ס' ח' נחתיתין לע"ז שחין תכשיטין לרצון שם ס"ג ח' וע'

ברכת אליהו

הרי שרק אם הוא דרך מלבוש אם יצא אינו חייב חטאת, אבל אם אינו דרך מלבוש ויצא חייב.
(יג) שבת פ"א : והא הוצאה כלאחר יד היא (אמתי' קאי והוצאת טבעת שמוציאתה דרך מלבוש באצבע וזה שאינו תכשיט לה אמאי חייבת חטאת הרי לא הוציאה כדרך כל המוציאים שכל המוציא דבר שאינו תכשיט לו מוציאים אותו בידים ולא דרך מלבוש — רש"י). [ועד"א]. ומתניתין צ"כ א : המוציא וכו' כלאחר ידו ברגלו בפיו וכו' פטור שלא הוציא כדרך המוציאים.
(יד) במלבושים מצינו בגמ' שאסור לצאת ברפוי. דאיתא בשבת קמ"א ב : לא יצא קטן במנעל גדול (לא יצא אדם קטן במנעל שהוא גדול לו משום דנופל מרגלו ואתי לאתויי — רש"י). וביומא ע"ז ב איתא דרבי יוסי אוסר לקטע לצאת בקב שלו ואמרינן שם דהטעם הוא דגוינן דילמא משתמיט ואתי לאתויי ד' אמות.
ופתכשיש מצינו גזירה שמא יפול. והוא ברמב"ם בה' שבת פ"ט ה"ו : לא תצא אשה וכו' ולא בצ"ץ שמנחת בין עיניה ולא בלחיים של זהב שיורדין מן הצ"ץ על לחייה בזמן שאינן תפורין זה בזה ולא בעטרה של זהב שמנחת בראשה ולא בכבלים שיוצאין בהן הבנות ברגליהן כדי שלא יפסיעו פסיעה גסה שלא יפסידו בתוליהן כל אלו אסורין לצאת בהן בשבת שמא יפלו ותביאן בידה. ופסק כן לפי פירושנו על המשנה בשבת נ"ז א. דתנן שם דלא יוציאין בפוטפת ולא כפרביסין ולא בקיר של זהב ולא ככבלים. והטעם הוא שמא יפלו. [ועיין בפירוש המשניות של הרמב"ם שם]. וצ"ע על מ"ש הרמב"ם שהטעם — שאין יוצאין בקיר של זהב — הוא משום חשש שמא יפול. ועיין גמ' שם נ"ז ב. דאיתא שם : ת"ר לא תצא אשה בעיר של זהב ואם יצתה חייבת חטאת דברי ר"מ וחכ"א לא תצא ואם יצתה פטורה רבי אליעזר אומר יצאה אשה בעיר של זהב לכתחלה במאי קמיפלגי ר"מ סבר משוי הוא ורבנן סברי תכשיט הוא דילמא שלפא ומחויא ליה ואתיא לאתויי. ושם בגמ' — על הא דתנן : ולא בטבעת שאין עליה חותם — : הא יש עליה חותם חייבת אלמא לאו תכשיט הוא וכו'. ושם פ"א א ת"ר לא תצא בכובלת ואם יצתה חייבת חטאת דברי ר"מ וחכ"א לא תצא ואם יצתה פטורה וכו' במאי קמיפלגי ר"מ סבר משאוי הוא ורבנן סברי תכשיט הוא. ושם פ"א א במתניתין : לא יצא האיש לא בסיף וכו' ואם יצא חייב חטאת רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וכו'. ומכל הנ"ל מוכח שכל דבר שהוא תכשיט, אם יצא בו אינו חייב חטאת. ואם אינו תכשיט ויצא בו חייב חטאת.

למזיל מאי טעמא כדי שלא תהא מכושילן לעתיד לבא. וממילא בדבר הרשות, כגון לשמור פירות — שאין הטעם „כדי שלא תהא מכושילן לעתיד לבא“ — אסור בחזרה. [ועט"ז סק"ג]. והגמ' שם מיירי לענין יוהכ"פ. והיה מקום לומר שרק ביוהכ"פ שדינו בכרת מותר, ולא בשבת שדינו בסקילה. אולם פת' כ"ז הטור והמחבר בהל' שבת, משום דהגמ' ביומא שם, בשבת נמי איירי, כמש"ש ע"ז א : שבת דאיכא מנעל מאי (מי שרי לעבור במים או דילמא חיישינן דילמא נפל מכרעיה ואתי לאיתויינהו — רש"י עפ"י הגהות הב"ח) כו'. והגמ' מסיקה שם, שגם בשבת מותר, משום דהוי דרך מלבוש. הרי שמה שמותר לעבור במים הוא גם בשבת.
(יא) עיין רש"י ריש פ"ו. דתנן בשבת נ"ז א : לא תצא אשה וכו' ולא בנומים ולא בטבעת שאין עליה חותם וכו' ואם יצאת אינה חייבת חטאת. וכתב שם רש"י ד"ה ואם : דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזיר בהו דילמא שלפא ומחויא. וגמ' שם נ"ז ב : ת"ר לא תצא אשה בעיר של זהב ואם יצתה חייבת חטאת וחכ"א לא תצא ואם יצתה פטורה ר"א אומר יצאה אשה בעיר של זהב לכתחלה במאי קמיפלגי ר"א סבר משוי הוא ורבנן סברי תכשיט הוא דילמא שלפא ומחויא ליה ואתיא לאתויי. ושם בגמ' — על הא דתנן : ולא בטבעת שאין עליה חותם — : הא יש עליה חותם חייבת אלמא לאו תכשיט הוא וכו'. ושם פ"א א ת"ר לא תצא בכובלת ואם יצתה חייבת חטאת דברי ר"מ וחכ"א לא תצא ואם יצתה פטורה וכו' במאי קמיפלגי ר"מ סבר משאוי הוא ורבנן סברי תכשיט הוא. ושם פ"א א במתניתין : לא יצא האיש לא בסיף וכו' ואם יצא חייב חטאת רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וכו'. ומכל הנ"ל מוכח שכל דבר שהוא תכשיט, אם יצא בו אינו חייב חטאת. ואם אינו תכשיט ויצא בו חייב חטאת.
(יב) שבת פ"א במתניתין : לא יצא האיש וכו' ולא בשיריון ולא בקסדא וכו' ואם יצא אינו חייב חטאת. ואע"ז שאינן תכשיטין לרבנן שם פ"א א, הג"ל בסק"א. דרבנן סברי דלא יצא האיש בסיף ואם יצא חייב חטאת, משום דלאו תכשיטין הן לו כיון שיבטלו לעתיד לבוא, אפ"ה בשיריון ס"ל לרבנן דאינו חייב חטאת, משום דהוא דרך מלבוש. וערש"י במתניתין פ"א ד"ה אינו, שכתב שהטעם שבשיריון וקסדא ומגפים אינו חייב חטאת, „דכולהו מין מלבושין נינהו בחול למלחמה“. ובגמ' שם פ"א א איתא ד,אפי' למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת מ"ש דרך מלבוש עבידא".

באר הגולה

ל שנת ס"ו.
 (ס"ו) כמו מקל של
 צרול בחורף חמה וחמי
 ונראשו כדור (חרון).
 מ שנת ס' וס"ה.

בקל ליפול אסור לצאת בו ואם יצא פטור (סו) ואשה לא תצא בתכשיטים שדרכה לשלפם (פירוש להסירים מעליה) ולהראותם. הגה: וע"ל ס' ש"ג סעיף י"ח אם אסור לפילו נחזר לו נזית ל הלכך לא יצא איש לא בסיוף ולא בקשת ולא בתרים (פירוש מנן) ולא * באלה ולא ברומח (יו) ולא בכלים שאינם תכשיט ואם יצא חייב חטאת ולא בשריון ולא בקסדה (פירוש כונע של צרול) ולא במנפיים (פירוש אנפילאות של צרול) ואם יצא פטור שהם דרך מלבוש * ולא יצא בתפלין (יח) מפני שצריך להסירם

ביאורי הגר"א

כו' חנן קי"ל דלחז' זית שם חזר אליה דריה"ג מנחות ל"ג דיליף מחוקק. חנן חנן קי"ל כר"ע דיליף מושנרת כחש"ש קסנר הלכה ואין מורין כן ואין חסר' להניחן בשבת וי"ט וכחש"ש חס' נגדה י"ח ז' סדיה ולגני מערנה ונ"ט ט"ו ח' דיה היה כו' וכחש"ש נ"ט נס' כ"ט וי"ח שם והי' יכול לומר הכל אליה דחז' לחז' זית חלל דקומ"ל ח' למיד זית כן והרמזים שלא כתב זה חז"ל לשיטתו דס"ל לילה לחז' זית שכתב שער צלית והטור חז"ל לשיטתו דס"ל זמן תפילין כחש"ש נס' כ"ט וס' לחז' והל' דלחז"ל מנחות שם ספק תשיכה כו' הל' וחז"ל כו' ח' לר"ע וכחש"ש

גדול וזיומל נצק הקיטע ונסגל נמים: (סו) ואשה לא תצא. ע' רש"י ר"ש פ"ו ונח' שם כ"ט ז' נחאי קמפלגני כו' כלילת כו' ושם ס"ב ח' וס"ה ח' ואמר ואשה דוקא כחש"ש צירוש' והציול הרחש ס"י ע"י שהנשים שהנכיות כו' והל"ש שאינו שחן מותר ויתנחל נס"ט: (יו) ולא בכלים. למד מהנ"ל דל"פ ר"ח ותכמים חלל חס' הן תכשיטין: (יח) מפני שצריך. לשון הטו' וי"ט דקי"ל שנת לאו זמן תפילין והרמזים שהנשים חש"ש זה לא כתב חלל סיפא היוולד נתפילין פטור וכאיכא דוחז"ל כו' ואחר העיון נר"ל דח' ע"ג דלחז"ל שם לא תימל אליה דחז"ל

ברכת אליהו

שם פ"ו ה"א, והביאו הרא"ש שם פ"י. וז"ל הרא"ש: ור"ת ז"ל כתב דל"ג חכמים באיש דלמא שלפי ומחוי לפי שאין דרכו בכך וכו' וגרסינן נמי בירושלמי (ריש פירקין) תכשיטין למה הן אסורין אמר רב ע"י שהנשים שהצניעות הן מתירתן להראות לחבירתה והיא שוכחת ומהלכת בו ארבע אמות ברה"ר, עכ"ל. ובירושלמי שם בסוף ה"א: והאיש ע"י שאינו שחז' מותר. ויתבאר בסעיף ס'. ועמ"ש בס"ק כ"ג, כ"ד.

(יו) למד מהנ"ל, שכתב המחבר: לא יצא איש וכו' לא באלה ולא ברומח. ומקור דין זה הוא במשנה דשבת ס"א: לא יצא האיש וכו' ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת רבי אליעזר אומר תכשיטין הן לו וחכ"א אינם אלא לגנאי וכו'. וע"כ ל"פ ר"א וחכמים אלא אם הן תכשיטים, שר"א סובר שהן תכשיטין ולכן מותר. אבל בכלים שאינם תכשיטים, גם ר"א מודה לחכמים, שאם יצא בהם חייב חטאת.

(יח) כ"ה לשון הפסוק. וצ"ע. דתנן בשבת ס"א: לא יצא האיש וכו' ולא בתפילין. ובגמ' שם ס"א א: אמר רב ספרא לא תימא אליבא דמ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אלא אפי' למ"ד שבת זמן תפילין הוא לא יצא דילמא אתי לאיתויי ברה"ר ואיכא דמתני' לה אסיפא, ואם יצא אינו חייב חטאת אמר רב ספרא לא תימא אליבא דמ"ד שבת זמן תפילין הוא אלא אפי' למ"ד שבת לאו זמן תפילין אינו חייב חטאת מ"ט דרך מלבוש עבידא. הרי מוכח שרק אליבא דמ"ד שבת זמן תפילין, זקוקים לטעם, דילמא אתי לאיתויי ברה"ר. אבל למ"ד שבת לאו זמן תפילין, בלאו דאי טעמא

ושם בעמוד א' איתא שלרב אשי אסור לצאת בפנדה כמים. והטעם בכל הנ"ל שהם רפויים, ואפשר להם בקל ליפול *1. (סו) ע"ין רש"י ר"ש פ"י. דתנן בשבת נו א: במה אשה יוצאה ובמה אינה יוצאה וכו'. וכתב שם רש"י ד"ה במה אשה: דהוי תכשיט ולא משוי ואיכא דהוי תכשיט וגזר ביה רבנן דילמא שלפא ומחויא לחברתה חשיבותו ודילמא אתי לאתויי ד' אמות. ובגמ' שם נ"ב ב — במחלוקת של ר"מ, חכמים ור"א, הנ"ל בס"ק י"א, י"ד, גבי עיר של זהב — כמאי קמפלגני כו' ורבנן סברי תכשיט הוא דילמא שלפא ומחויא ליה ואתאי לאתויי. והלכה שאסור לצאת בזה, וכמש"ל בס"ק ש"ג ס"ד. ואיתא שם בהמשך לשון הגמ': כלילת רב אסר ושמואל שרי וכו' כי פליגי דאניסכא (טס) העשוי כולו מניסכא דהיינו זהב או כסף דבר הניתך — רש"י) מר סבר דילמא שלפא ומחויא ואתי לאתויי וכו'. [ואמנם לענין כלילת הלכה שמותר לצאת בזה, וכמש"ל סימן ש"ג ס"ה והטעם כמש"ש בסק"ז. אבל ילפינן משם העקרון שכאשר יש חשש שתסיר מעליה התכשיט להראותו, אסור לה לצאת בתכשיט הזה]. ושם ס"א — הנ"ל בסק"א, גבי כובלת — ורבנן סברי תכשיט הוא ודילמא שלפא ומחויא ואתאי לאיתויי. והלכה שאסור לצאת, וכמש"ל סימן ש"ג ס"א. ושם ס"ב ב: תנן: שן של זהב רבי מיתר וחכמים אסורים. ובגמ' שם ס"א אמר שטעמו של רבי הוא, משום, דכל מידי דמיגניא ביה לא אתיא לאתויי. הרי דלרבנן הטעם הוא שמא תוציאו ותעבירנו ד' אמות. והלכה כרבנן, וכמש"ל סימן ש"ג ס"ב. והא דאמר המחבר, "ואשה לא תצא וכו'", הוא דוקא אשה. כמ"ש בירושלמי

לסנדל במים, דאיתא כיומא ע"א. וכן צ"ב למה הקדים כאן "קב הקיטע" — שזה בגמ' שם עמוד ב', ל"סנדל במים" — שזה שם בעמוד א'.

*1 בסק"ד כבר צ"ן רבנו לענין מלבושים לגמ' דשבת קמא ב וליומא ע"ב הנ"ל. ואולי מ"ש בביאורי הגר"א גם כאן לגמרות אלו, הוא ליקוט. וצ"ב למה לא צ"ן רבנו בסק"ד

כשיכנס לבית הכסא: ולא יצא קטן במנעל גדול דילמא נפיל ואתי לאתווי אבל יוצא
הוא בחלוק גדול: ולא יצא במנעל אחד אם אין לו מכה ברגלו (יט) דילמא מחייכי

ס ס ס ק"ל
ס ס ס

ביאורי הגר"א

סס היינו נזכרים לשם מנות תפילין וכח"כ נחיל ס' כ"ט ועתה"ס סס: (יט) דלמא מחייכי. כלשון רבותיו

ברכת אליהו

התוס' הגי' וכו"ש בפ"א שם בסק"א בשם תוס' רש"י והר"ן, דאין איסור כלל להניחם בשבת, וכמש"ש בסק"ב ובסימן ל"א סק"א. וכיון דליכא איסור ממילא היה מותר לצאת לרה"ר, לולא הטעם דילמא אתי לאיתווי. ולכן הסוד והמחבר הוצרכו להביא הטעם, מפני שצריך להסירם כשיכנס לבית הכסא.

ולעיל כתבנו שהגמ' בשבת שאומרת, "לא תימא וכו'", היא אליבא דר' יוסי הגלילי. ואמנם הגמ' היתה יכולה לומר הכל, אף אליבא דמ"ד שבת ויד"ט לאו זמן תפילין, והיינו כר"ע. דהרי גם אליבא דמ"ד צריכים לטעם — שמא יעבירם ד' אמות, מפני שלדידיה אין איסור להניחם בשבת וביור"ט, וכנ"ל. אלא מה שהגמ' אומרת, "אפי' למ"ד שבת זמן תפילין הוא וכו'", משום דרבנן קמ"ל — דאף למ"ד שבת ויור"ט זמן תפילין כן. ואף לדלידיה אין איסור בשבת בתפילין, אפי' לא יצא, דילמא אתי לאיתווי ד' אמות ברה"ר. אבל אין הכי נמי שהטעם, "דילמא אתי לאיתווי ברה"ר", הוא גם אליבא דר"ע — שסובר ששבת ויור"ט לאו זמן תפילין, וכנ"ל.

והרמב"ם — שלא כתב כלל את הדין הזה דלא יצא בשבת בתפילין — משום דאזיל לשיטתו, דפיל לילה לאו זמן תפילין. שכתב בהל' תפילין שזוהר בלית. וז"ל שם בפ"ד ה"א: וכל המניח תפילין לכתחלה אחר שתשקע החמה עובר בלאו שנאמר ושמרת את החוקה הזאת וגו' מימים ימימה. הרי דהרמב"ם פוסק כר' יוסי הגלילי דילפינן מחוקה. וביארנו לעיל דל' יוסי הגלילי אסור להניח תפילין בשבת וביור"ט. ולכן הרמב"ם שפסק כר' יוסי הגלילי — דלדידי אסור להניח תפילין בשבתות ובימים טובים — לא היה צריך להביא הדין שאסור לצאת בתפילין בשבתות. [ועמש"ל בסימן ל"א סק"א ובהערה 1 שם]. אבל הסוד אזיל לשיטתו, דפיל שלילה זמן תפילין, כמש"ש בסימן כ"ט ובסימן ל', וא"כ היה מקום לומר שגם בשבת מותר לו לצאת, ולכן הביא הדין שלא יצא בשבת, מפני שצריך להסירם וכו', וכנ"ל. [ועמש"ל בסימן ל' סק"א].

והא דאמרנו במנחות שם: אמר רבה בר רב הונא ספק חשיכה ספק לא חשיכה (בשבת) לא חולץ ולא מניח דא' ודא' חשיכה חולץ. וזה אף לרי"ע וכמש"ש בגמ'. הרי דה' דגם לר"ע יש איסור אם מניח בשבת, היינו משום דשם מייירי במניח לשם מצות תפילין, וזה אסור גם לר"ע. וכמש"ש בפ"א סימן כ"ט סק"א, "דכשמוניחם לשם מצוה הוי כמזול בחותם המלך". ועתה"ס שם **.

(יט) כלשון רבותיו שפירש"י שם במתני ק"ש. דהגן בשבת ס א: לא יצא האיש וכו' ולא ביחיד (בסנדל יחיד — רש"י)

אסור לצאת בתפילין. וא"כ אנו דקיי"ל שבת לאו זמן תפילין [וכמו שיבאר לקמן], לא צריכים לטעם, "דילמא אתי לאיתווי ברה"ר". וצ"ע מדוע נקט הסוד והמחבר הטעם, מפני שצריך להסירם וכו'. ואמנם הרמב"ם — שגם הוא פוסק ששבת לאו זמן תפילין — השמיט מטעם זה הדין הנ"ל, ולא כתב אלא פסא. וז"ל בהל' שבת פ"ט הי"ד: וכן היוצא בתפילין פטור. וכ"כ א"כא דמתני כו', שבגמ' הגי'.

ואחר העיון נראה לישב דעת הסוד והמחבר, דאע"כ דאמרנו שם בגמ', "לא תימא אליבא דמ"ד שבת לאו זמן תפילין וכו'", ואנו קיי"ל כמ"ד דלאו זמן תפילין. ומ' לכאורה מוגמ' דאליבא דמ"ד שבת לאו זמן תפילין א"צ לטעמא, "דילמא אתי לאיתווי ברה"ר", דבר זה תליא בפלוגתא. דאיתא במנחות לו ב: ושמרת את החוקה הזאת למעדה מימים ימימה (שמות יג, י) ימים ולא לילות מימים ולא כל ימים פרט לשבתות וימים טובים דבב"ר ר' יוסי הגלילי וכו' ר' עקיבא אומר יכול יניח אדם תפילין בשבתות ובימים טובים ת"ל והיה לאות על ירך ולטוטפת בין עיניך (שם, שם, טו) מי שצריכין אות יצאו שבתות וימים טובים שהן גופן אות. וא"כ מה שאמרנו בגמ' דשבת שם, "לא תימא וכו'" — שמוזה מוכח דלמ"ד שבת לאו זמן תפילין א"צ לטעמא, "דילמא אתי לאיתווי ברה"ר", זה רק אליבא דריה"ג במנחות שם, דילף מחוקה דשבתות וימים טובים לאו זמן תפילין, וכנ"ל. ולפיז אסור להניח תפילין בשבתות וימים טובים, ולכן לא בעינו לטעמא, "דילמא אתי לאיתווי ברה"ר". אבל אנו קיי"ל כרי"ע שם דילף מושמרת [ט"ס בדברי רבינו דר"ע ילף מושמרת והא ליתא דזה ס"ל לר' יוסי הגלילי אבל ר"ע ל"ל מושמרת דזה קאי על פסח רק דנפקא ליה מהיה לאות — ד"א]. כמש"ש בגמ': ואמר רבי אלעזר ואם לשמרן מותר (שלא יאבדו מותר להניחן אפי' לאחר שקיעת החמה — רש"י) וכו' קפבר הלכה (דלילה זמן תפילין הוא — רש"י) ואין מורין כן (שמא ישכחם וישן בהן מדקאמר ליה לשומרן קבענא — רש"י). וכן נפסק להלכה לעיל בסימן ל' ס"ב, וכמש"ש בסק"א: דקיי"ל לילה זמן תפילין כר"ע דהלכה כר"ע מחבירו וכו'. וכן לענין שבת ויור"ט נפסק בסימן ל"א ס"א, ששבת ויור"ט לאו זמן תפילין הן מפני שהם עצמם אות. וכמש"ש בסק"ב שזה כר"ע. וא"כ אין איסור להניחם בשבת וביור"ט. וכמש"ש תוס' בנדה נא ב פריה ולבני מערבא, וביור"ט (ביצה) פו א דיה היק וכו', שאף שאין להניחם בשבתות ובימים טובים, מפני שהם עצמם אות, "מ"מ ליכא איסורא להניחם" — לשונ' בביצה שם. וכמש"ש בב"י בסימן כ"ט, והביא שם את דברי

לו ב המובאים בפנים. והסיקו התוס' ולדין אין חייב לסלק התפילין בשבת. ובפנים הבאנו דהגמ' במנחות מייירי במתכוין

**1 נראה שכונת רבנו לדברי התוס' בנדה נא ב ד"ה ולבני מערבא, המובאים בפנים. ושם הביאו התוס' דברי הגמ' במנחות

באר הגולה

ע שם ס"ל וכחיה נר
רבי הרי"ף והר"ש
ורמז"ס נפיק י"ט.
פ שם י"ח.
צ הרי"ף ורמז"ס שם.

עליה ואתי לאתויי אבל אם יש לו מכה ברגלו ו יוצא באותו (ב) שאין בו מכה:
ח פ לא יצא במחש התחובה לו בכגדו בין נקובה בין שאינה נקובה ו ואם יצא
(כא) בנקובה חייב ובשאינה נקובה פטור ק (כב) וי"א בהיפך: ט ר לא יצא במטבת
ק רש"י ור"ש. ר שם ס"ז וכוולא.

ביאורי הגר"א

שהראשונים לא היו עושין כן כו' הדין על אותה שיש בה
מכה הוא נותן חיל אין נגליה דקומתיה עליה והוא ר"ש
נר חנן דגמור' דילן חלמא דר' יוחנן ס"ל כרב הונא:
(כא) בנקובה חייב. כפירש"י ויחנן ור"ש נשם רוב
הפוסקים דעולא לא קלי רק אטענת: (כב) וי"א
בהיפך. הרי"ף והרמז"ס שפירשו גם חלמא. וקשה על

שנרש"י שם נותני' ע"ש: (ב) שאין בו כו'. גי' הרי"ף
כחיה נר רב חנן לגי' שלנו דלמא הוא דחיה נעלמא ודעת
הרי"ף תמוה וכבר השינו הרז"ה וכ"ה מפורש להדיא
צירושלמי פ"ו הלכה ג' רבי יוחנן אמר על אותה שיש בה
מכה הוא נותן שטעון נר נא הוא משום קומיה דר"י והוא
מושיט ל' סנדליה כו' חיל ר"י נגלמא לא תעניד כן

ברכת אליהו

לכן פסק ש"י ויצא באותו שאין בו מכה" וכחיה בר רב,
דר' יוחנן פסק כותיה. אבל לגי' שלנו בגמ' ,ו' דילמא
כחיה בר רב, א"כ הוא רק בגדר דחיה בעלמא, אבל
פשטא דמילתא דר' יוחנן פוסק כרב הונא. ולכן יש לפסוק
כרב הונא.

ודעת הרי"ף תמוה, וכבר השינו הרז"ה, וכתב בבעל
המאור: ולי נראה כרב הונא דהתא דחיה בעלמא היא
דאמרינן דילמא ר' יוחנן כחיה בר רב ס"ל ופשטיה דר'
יוחנן כרב הונא מכרעת. [דהלא פשטא דלישנא דר"י דאמר
עשיתו מכה משמע כר"ה כמו דאמרי ואף ר"י סבר כר"ה
רק חיה בר רב יוכל לחשב דה"ק עשיתו של שמאל וכיון
דלחיה בר רב צריך להגיה ה"ק מוכח דפשטא דלישנא
היא כר"ה וא"כ יש לנו לפסוק כר"ה — ד"א. ועיין
במלחמות שם].

ועוד יש להקשות על דעת הרי"ף, דכ"ה מפורש להדיא
בירושלמי שם פ"י ח"ב דלא כותיה דהרי"ף, ור' יוחנן
כרב הונא ס"ל. דאיתא שם [בפנינו בשינוי לשון קצת]:
ר' יוחנן אמר על אותה שיש בה מכה הוא נותן שמעון רבי
בא הוה משמש קומי' דר' יוחנן והוה מושיט ליה סנדליה
כו' חיל ר"י בבליה לא תעביד כן שהראשונים לא היו
עושין כן כו' הוא אמרת על אותה שיש בה מכה הוא נותן
(דברי ר' שמעון בר בא הן שאמר אי"כ ש"מ דבדינא דמתני'
שעל אותה שיש בה מכה הוא נותן ולפיכך מקפיד רבי
שלא לנעול את של ימין שנתינו לו דא"כ עשית כמי שיש
בו מכה — פנ"מ) חיל אין בבליה דקמתיה עליה (ואמר
ליה ר' יוחנן אין בבליה דקמת עליה דמילתא שפיר —
פנ"מ). והעובדא דירושלמי היא אותה עובדא שבבבלי
בשבת הנ"ל. ור' שמעון בר בא דבירושלמי הוא ר' שמעון
בר אבא דגמ' דילן. אלמא דר' יוחנן ס"ל כר"ה —
דבאותה שיש בו מכה ולא כדחיה דגמ' דילן, דילמא
וכו'. וא"כ יש לפסוק כר"ה ולא כר"י שפוסק כחיה בר
רב.

(כא) כפירש"י ומ"מ ור"ש בשם רוב פוסקים, דעולא לא

בזמן שאין ברגלו מכה. ופירש"י ב"ה בזמן: בש"ס ירושלמי
מפרש דלא ליחשדיה דטעין ליה לחבריה תותי כנפיה ולשון
רבותי דילמא מחייכי עליה ושקיל דשליף ליה וממטי ליה
בידיה בשכחת שבת וכו'.

(כ) גירסת הרי"ף כחיה בר רב. דאיתא בשבת סא א —
על דברי המשנה שם ס א, הג"ל בסקי"ט: ולא ביחיד בזמן
שאיין ברגלו מכה —: הא יש ברגלו מכה נפיק בהי מיגיהו
נפיק אמר רב הונא באותה שיש בה מכה אלמא קסבר
סגדל לשום צער עביד (שלא ינגף ביהדות הדרכים ויצטער
הילכך כשרואין אותו צולע ויודעין שיש ברגליו מכה אין
חושדין אותו שטוען את השני בידו אלא מכירין בו לפי
מעשיו שפרסותיו קשות ואינו מצטער ביהדות הדרכים ולא
נועל אלא משום מכה — רש"י) וחיה בר רב אמר באותה
שאיין בה מכה אלמא קסבר לשום תענוג עביד ווו שיש
בה מכה מכתה מוכחת עליה (אדם איסטגיס ורך ומכירין
מתוך מעשיו שנעל נעלו אחת שהוא איסטגיס ווו מכתה
מוכחת עלה ומבינין שהמכה מונעתו מלנעול ולא חשדי
ליה — רש"י) ואף רבי יוחנן סבר לא להא דרב הונא
דאמר ליה ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הב לי מסנאי ירב
לי דימין א"ל עשיתו מכה (ור' יוחנן סבירא ליה דהנועל
סנדלים נועל של שמאל תחילה ואח"כ של ימין וקס"ד
דהכי קאמר ליה א"כ שאנעול זה שוב לא אנעול של שמאל
אחריו והנני יוצא ביחיד ועשית את זו של ימין כאילו
היתה בה מכה אלמא קסבר באותה שיש בה מכה נועל —
רש"י) ודילמא כחיה בר רב ס"ל והכי קאמר עשית של
שמאל מכה (דאמר באותה שאין בה מכה נועל והכי קאמר
ליה א"כ הריני יוצא ביחיד בזו של ימין ועשית את רגלי
של שמאל כאילו יש בה מכה דאצא ביחיד באותה שאין
בה מכה — רש"י). והרי"ף כתב שם: טעמא דאין ברגלו
מכה הא יש ברגלו מכה נפיק באותה שאין בו מכה כחיה
בר רב וכו' יוחנן דאמר עשית של שמאל מכה. ומדבריו
מוכח דל"ג בגמ': ודילמא כחיה בר רב ס"ל. אלא דגורס:
לא, כחיה בר רב ס"ל. והמחבר אזיל אליבא דהרי"ף,

לשם מצוה. ואפ"ה הסיקו התוס' שם, ולדידן אין חייב לסלק
התפילין בשבת ומ' מדבריהם ולא כדברי המ"א. והב"ל ביטמן
ל"א ד"ה היה לזוול כתב: ומהגר"א בבאורו סימן ש"א סוף

לשם מצוה. ואפ"ה הסיקו התוס' שם, ולדידן אין חייב לסלק
התפילין בשבת ומ' מדבריהם ולא כדברי המ"א. והב"ל ביטמן
ל"א ד"ה היה לזוול כתב: ומהגר"א בבאורו סימן ש"א סוף

ביאורי הגר"א

ותי' זה הכריחם דקאי ננוי חנוט. דע"כ צ"ל פטור
בנקובה זה שהקשו על עולא והא הולאה כו' ולא על
מתנית' אלא מדרגיו הקשו עליו שאתה מחלק צ"ל בין
מחט למחט ומשום הולאה כלומר יד. וכן מוזיק לזון
הרוננים שצטעק כחז ש"ל עליה חותם הוא ומתכשטי
האיש ואינה ומתכשטי האשה ושאין עליה כו' ונמחט כחז
אשה ש"ל צ"ל נמחט נקובה חייבת והאיש פטור וא"ל ש"ל
נמחט שאין נקובה חייב והא"ל פטורה מפני שהיא
ומתכשטיה כו' ולא כחז ג"כ צ"ל ש"ל ש"ל ש"ל ש"ל
תכשטי ולפירש"י והמפרשים דנקובה חייב ל"ל כמ"ל
המחל ס"ק י"ט אלל נר' שדע' רש"י כהר"ל ש"ל ש"ל
שניהם פטורים ולכן לא פ"י רק חטענת וקושיית הגמ'

הרוננים שכתב צטעק ש"ל עלי' הות' צ"ל מות' לכתחיל'
כמ"ל ש"ל וכמ"ל צ"ל כחז דנקובה פטור ועוד
קשה לדבריהם אח"כ לא תירצו גם נמחט נגמ' על קושיא
והא הולאה כו'. ונראה דודאי אין טעמם נמחט משום
תכשטי דשניהן אינם תכשטיין דאפי' צ"ל חמור וצטעק
למאי חזי"ל כו' וע' תוס' שם וכמו שהקשה הר"ל על
הרי"ף כאן אלא דטעם משום זה דרך הולאה זה אינו
דרך הולאה וע"כ צריך לחלק כן דל"ל ק' מומש י"ל נ'
וכקושיית תוס' שם ד"ה ולא וצ"ל דנאשה דרך הולאה
נכך וכ"ל צ"ל דירושלמי זה החילוק ש"ל שם תמן
ארי"ל לא י"ל החייב נמחטו כו' א"ל פטור וכן הוא
לומר חייב תמן דרך הולאה נכך כו' וכקושיית תוס' ה"ל

ברכת אליהו

גם על מחט — אמאי לא תירצו גם במחט בנמי' על קושי'
והא הוצאה כו'. דהגמ' בשבת שם מקשה: והא הוצאה
כלאחר יד היא. ומפרש רש"י: אמתי' קאי והוצאת טבעת
שמוציאתה דרך מלבוש באצבע וזה שאינו תכשית לה אמאי
חייבת חטאת הרי לא הוציאה כדרך כל המוציאין שכל
המוציא דבר שאינו תכשית לו מוציאין אותו בידים ולא
דרך מלבוש. וע"ז מתרץ רבא: פעמים שאדם נותן לאשתו
טבעת שיש עליה חותם להוליכה לקופסא ומניחתה בידה
עד שמגיע לקופסא ופעמים שהאשה נותנת לבעלה טבעת
שאיין עליה חותם להוליכה אצל אומן לתקן ומניחה בידו
עד שמגיע אצל אומן. [ובשלמא לפירש"י נ"חא, שהקושי'
היא רק על טבעת ולא על מחט. דהוצאת מחט הנקובה
בבגדה הוי דרך הוצאה באשה, וכמ"ל ש"ל בתוס' יא ב
ד"ה ואם. דשם איתא דלר"מ אסור לחייב לצאת במחט
התחובה בבגדו ואם יצא פטור. וכתבו התוס' שם: והא
דתנן בפרק כמה אשה (סב א) ואם יצאה אשה במחט
הנקובה חייבת חטאת התם לגמרי דרך הוצאה בכך. אבל
לדברי הרי"ף והרמב"ם ש"ל ש"ל סב א, קאי גם על
מחט וגם מחט נקובה ראוייה לאיש ואינה ראוייה לאשה,
אי"כ מה שהגמ' מקשה: „והא הוצאה כלאחר יד“, קאי גם
על מחט. שגם ע"ז מקשה הגמ' למה באשה במחט נקובה
והאיש באינה נקובה חייבים חטאת, הרי זה לא דרך הוצאה.
וכמו שהקשה הרא"ש על הרי"ף, כאן בפ"ו ס"י: היאך
יתחייב האיש חטאת במחט שאינה נקובה הוצאה כלאחר
יד הוא. והגמ' מתרצה רק על טבעת, דהוי דרך הוצאה בכך,
וכנ"ל. וא"כ מחט אמאי לא תירצה הגמ' הקושיה שהקשתה
על מחט. ותי' הגמ' על טבעת לא שייך במחט].

ונראה דודאי אין טעמם של הרי"ף והרמב"ם דפטור האיש
במחט נקובה משום דהוי תכשית. [דא"כ היה מותר אפי'
לכתחילה]. דשניהן — נקובה ושאינה נקובה — אינן
תכשטיין באיש. דאפי' באשה אמרו וכשכתב למאי חזי"ל כו'.
דשם נז א' תנן: לא תצא אשה כו' ולא במחט שאינה
נקובה ואם יצאת אינה חייבת חטאת (דכולהו תכשטיין
נינהו ורבין הוא דגזור בהו דילמא שלפא ומחואי —
רש"י). והגמ' שם ס א מקשה: למאי חזי"ל. ותוצ' הוואיל
ואשה חולקת בה שצרה ומקשינן: בשבת למאי חזי"ל.
ומתרץ רבא שם: סס של זהב יש לה על ראשה בחול
חולקת בה שצרה בשבת מניחתה כנגד פדחתה. ועתו"ל שם

קאי רק אטבעת. [דתנן בשבת סב א: לא תצא אשה במחט
הנקובה ולא בטבעת שיש עליה חותם ואם יצתה חייבת
חטאת. ובגמ' שם: אמר עולא וחילופיהו באיש. ופירש"י
בד"ה אמר: אטבעת קאי דטבעת שיש עליה חותם אם יצא
פטור ואם אין עליו חותם ויצא חייב חטאת. ובפשטות מ'
דס"ל לרש"י דבמחט אין חילוק בין איש לאשה. וכ"פ המ"מ
בהל' שבת פ"ט ה"ג. והרא"ש שם פ"ו ס"י. ועיין סוף
סקכ"ה].

(כב) [בסכ"א הבאנו דברי עולא בשבת סב א: וחילופיהן
באיש. ושם ציינו לראשונים שמפרשים דקאי רק אטבעת.
ומ"ל המחבר, וי"א בהיפך"] הוא דעת הרי"ף שם והרמב"ם
בהל' שבת פ"ט ה"ג, שפירשו דדברי עולא קאי גם אטבעת.
ובפשטות מ' שהטעם — דהאיש אינו חייב במחט נקובה —
הוא משום שהיא תכשית לו. ולכן פסק הרמב"ם שם: טבעת
שיש עליה חותם מתכשיתי האיש היא ואינה מתכשיתי
האשה ושאין עליה חותם מתכשיתי אשה ואינה מתכשיתי
האיש לפיכך אשה שיצאת בטבעת שיש עליה חותם ואישי
שיצא בטבעת שאין עליה חותם חייבין ומפני מה הן חייבין
וכו' מפני שפעמים נותן האיש טבעתו לאשתו להצניעה
בבית ומנחת אותה באצבעה בעת הולכה וכו'. ובה"ד פסק:
לא תצא אשה בטבעת שאין עליה חותם אע"פ שהוא
מתכשיתי גזרה שמה תוציאה ברה"ר להראות לחברותיה
כדרך שהנשים עושות תמיד ואם יצאת בה פטורה אבל
האיש מותר לצאת בטבעת שיש עליה חותם מפני שהוא
תכשית ואין דרכו להראות וכו'. ובה"ה פסק: אשה שיצאה
במחט נקובה חייבת והאיש פטור ואיש שיצא במחט שאינה
נקובה חייב והאשה פטורה מפני שהיא מתכשיתי ואינה
אסורה אלא גזרה שמה תראה לחברותיה.

וקשה על הרמב"ם שכתב בטבעת שיש עליה חותם כאיש
מותר לכתחילה כמ"ל כמ"ל וכמ"ל כמ"ל [נראה דצ"ל:
בסעיף ז'. והכוונה למש"ש, שהאסור לצאת בתכשיתים הוא
רק על האשה וכמ"ל בסקט"ז]. וכאן — במחט — כתב
הרמב"ם דנקובה פטור. ומ' שפטור אבל אסור. והרי
הרמב"ם מפרש ש"ל ש"ל, שאמר „וחילופיהו באיש“ —
קאי בין על מחט ובין על טבעת, וא"כ מדוע חילק הרמב"ם
בין טבעת — שמוותר לכתחילה, למחט — שאסור, ורק אם
יצא פטור.

ועוד קשה לדבריהם של הרי"ף והרמב"ם — דעולא קאי

ברכת אליהו

ניחא. משום דעל המשנה לא קשה. ד"ל דכל שאינו מלבוש ממש ולא תכשיט הוי משוי. ואף אם אין זו דרך הוצאה ממש חייבת. והא דפטורה בטבעת שאין עליה חותם, משום דהוי תכשיט. אבל על עולא — שאמר, וחילופיהו באיש — וזה קאי גם על מחט. והרי במחט נקובה, אין הפטור באיש משום דלא הוי תכשיט. וע"כ מה שהאיש פטור, משום דאין דרך הוצאה בכך. וא"כ גם בטבעת אין דרך הוצאה בכך. ושפיר מקשה הגמ' אמאי אשה בטבעת שיש עליה חותם ואיש בטבעת שאין עליה חותם חייבים, הרי אין דרך הוצאה בכך. והוי הוצאה כלאחר יד.

וכן מדויק לשון הרמב"ם. שבטבעת כתב שיש עליה חותם הוא מתכשימי האיש, לכן מותר לו לצאת. ואינה מתכשיטי האשה, לכן אסור לה לצאת. וטבעת שאין עליה חותם חייב האיש. ובמחט כתב, אשה שיצאה במחט נקובה חייבת והאיש פטור ואיש שיצא במחט שאין נקובה חייב והאשה פטורה מפני שהיא מתכשיטיה כו'. וכמש"ש בגמ' ס' א שהפטור באשה במחט שאינה נקובה, מפני ש, מניחתה כנגד פדחתה. ובלא"ה היתה האשה חייבת, דבאשה מחט הוי דרך הוצאה בין בנקובה ובין בשאינה נקובה, ורק משום תכשיט פטורה. ולא כתב הרמב"ם נ"כ באיש — שהטעם שהוא פטור במחט נקובה מפני שהוא תכשיט לו. והטעם הוא כנ"ל. דבאיש בטבעת שיש עליה חותם הוי תכשיט לאיש. אבל במחט כ' דהאיש פטור, משום דאין דרך הוצאתו בכך, ולא מפני שהוא תכשיט.

ולפירש"י והמפרשים — דעולא קאי רק על טבעת, ובפשטות מ' סוברים שבמחט נקובה חייבים — בין איש ובין אשה אף בתחוב בבגדיהם, ובאין נקובה פטורים. א"כ קשה הלא במשנה שם סב א, ר"מ סובר שאם יצא במחט נקובה חייב חטאת. ושם יא ב ס"ל דחייט שיצא במחט נקובה פטור. ולכאורה ר"מ סותר עצמו. וצ"ל במ"ש המ"א בפקי"ט דהחייט פטור, אף שהוא דרך אומנותו כיון שלא הוציא כדרך המוציאין ומיירי שתחובה בבגדו במקום שאין דרך הוצאתו לגמרי בכך רק שעשה להראות שהוא אומן. אבל המשנה שם סב א, מיירי במקום שדרך לתחוב בו לפרקים, ולכן היא חייבת.

אבל נראה שדעת רש"י — לא כמש"ל שהאיש חייב במחט נקובה, אלא שדעת רש"י היא כהרא"ש [בעצמו, ולא כדעת הרא"ש בשם רוב הפוסקים הנ"ל בסכ"א] דבאיש בשניהם — בין במחט נקובה בין בשאינה נקובה — פטורים, משום דאין דרכו להוציא. ולכן לא פירש דברי עולא רק אטבעת. ושפיר אמר ר"מ שהחייט שיצא במחט פטור, משום דאין דרכו להוציא כך. וזה עפ"י קושיית הרא"ש על הרי"ף. שהרי"ף סובר שהאיש שיצא במחט שאינה נקובה חייב. ומקשה ע"ז הרא"ש, "היאך יתחייב האיש חטאת במחט שאינה נקובה הא הוי הוצאה כלאחר יד". וגם רש"י סובר כן, שבין במחט נקובה בין בשאינה נקובה פטור באיש. ולכן לא מפרש רש"י כהרי"ף — שדברי עולא קאי על מחט שלפ"י הרי"ף, במחט שאינה נקובה האיש חייב. ורש"י סובר שהאיש פטור גם באינה נקובה, מפני שאין דרכו להוציא כך. וקושיית הגמ' ותי' הכריחו כנ"ל. דהרי הגמ' מקשה רק על המשנה — לגבי טבעת — , והא הוצאה וכו', ולפ"י הרי"ף והרמב"ם היתה הגמ' צריכה להקשות גם על

ד"ה למאי תוּיָא שפירשו שקושיית הגמ' ,בשבת למאי תוּיָא, היא : נהי שרגילה לנושאה בשביל שצריכה לחלק בה שערה בשבת תהיה משוי כיון דאינו לא מלבוש ולא תכשיט. הרי שלפי קושיית הגמ', מחט שאינה נקובה אינה תכשיט אף לאשה. ונהי דלענין אשה, הגמ' מתרצת שזה תכשיט, והא דאסורה לכתחילה הוא מפני שבשבת מניחתה כנגד פדחתה. אבל עכ"פ חוינו דלולא טעם זה — ש,בשבת מניחתה כנגד פדחתה — לא הוי מחט נקובה תכשיט לאשה. ועאכו"כ שאינו תכשיט באיש. וכמו שהקשה הרא"ש כאן על הרי"ף, וז"ל : בשלמא בטבעת שייך למימר וחילופיהו באיש דבאשה באין עליה חותם הוי תכשיט וביש עליה הוי משוי ובאיש להיפך יש עליה חותם הוי תכשיט אין עליה חותם הוי משוי אבל במחט בין נקובה בין אינה נקובה הוי משוי לאיש. אבל לפי דברינו ניחא, דאין הטעם משום תכשיט. אלא הטעם משום שזה — איש שיצא במחט שאינה נקובה חייב חטאת מפני שהוא — דרך הוצאה. וזה — איש שיצא במחט נקובה פטור — מפני שאינו דרך הוצאה בכך. וע"כ צריך לחלק כן. דאלי"כ קשה ממשי"ש יא ב, דחייט שיצא במחט נקובה פטור. ובקושיית תוס' שם ר"ה ואם הנ"ל, מדוע אשה שיצאה במחט נקובה חייבת חטאת. וע"כ צ"ל דבאשה דרך הוצאתה בכך. אבל האיש אין דרכו לצאת במחט נקובה בבגדו, ואפי' אומן אין דרכו בכך, לכן פטור.

ובי"ה בהרי"א פירושלמי זה החילוק. דהירושלמי שם פ"ו ה"ג הציא את דברי ר"מ : לא יצא החייט במחטו וכו' ואם יצאו הרי אלו פטורים. ואמר שם הירושלמי [בפנינו בשינוי לשון] : תמן אמר ר"מ לא יצא החייט במחטו כו' אם יצא פטור וכאן (לגבי מחט נקובה) הוא אמר חייב. ומתרג' הירושלמי : תמן דרך הוצאה בכך [בפנינו : בנשים]. ודברי הירושלמי הם בקושיית תוס' שם יא ב הנ"ל, ובתירוצו של התוס'. הרי שהחילוק בין איש לאשה במחט נקובה, הוא מפני שאצל אשה דרך הוצאה בכך, ואצל איש אין זו דרך הוצאה.

וזה הכריחם לרי"ף ולרמב"ם, דעולא — דקאמר שם ,וחילופיהו באיש" — קאי נמי אמהם. דע"כ באיש פטור בנקובה. כדחזינו שם יא א, שאיש הוציא במחט נקובה בבגדו פטור אפי' חייט. ויש"מ שגם במחט הוי איש חלוק מאשה : שבאשה הוי דרך הוצאה וחייבת. ובאיש אין זה דרך הוצאתו, והוי הוצאה כלאחר יד ופטור.

וזה הכריחם לרי"ף ולרמב"ם, דעולא קאי נמי על מחט. דע"כ באיש פטור בנקובה. וזה שהקשו בגמ' שם ,והא הוצאה כלאחר יד וכו'. ומפרשים הרי"ף והרמב"ם — שהקושי' היא לא על מתניתין, וכפירש"י — אלא הקושי' היא על עולא. ומדבריו הקשו עליו. שאתה מחלק באיש בין מחט למחט. דאיש אין דרך הוצאתו במחט נקובה בבגדו. ומקשה הגמ' הרי צ"ל גם בטבעת כן — שאשה שיצאה בטבעת שיש עליה חותם תהי' פטורה, משום שהיא הוצאה כלאחר יד.

ובזה מיושב שהגמ' הקשתה, והא הוצאה כלאחר יד כו', אחרי שהביאה דברי עולא. ולפ"י רש"י — שקושיית הגמ' היא על המשנה, היתה הגמ' צריכה להקשות תיכף אחר שהביאה דברי המשנה, קודם דברי עולא. אבל לפמש"ל

שאין עליה חותם ואם יצא חייב ואם יש עליה חותם (בג) לרש"י פטור (כו) ולר"ת

ביאורי הגר"א

לחם נטענת וחילופיהן נאים פי' דלא קאי חלל לענין תכשיט ואינו תכשיט והא דנני ונלכ' תי' הרזיה דקטנים כוונ נאים ולהרים פי' כפי' ראשון שגרשיי ונשום דנותיכי והירושלמי הגיל ונשום דהוא תכשיט לחם ולאשה ומתש"ש דהיא העשוי לכך ולכך כו' דהיא כו' והר"ן תפס עליהם על נויש וחילופיהן לא לענין חיונו ופטור כנ"ל דלכ' חל' פריך תרנת אשה חים ונלכ' ונלכ' דתוס' טוהר ונזה ונ' פירית דלקיון הטלת קאי וע' תוס' נעירונין ס"ט א'

ותי' הכריחו כנ"ל: (בג) לרש"י פטור. כפשטא לשיטת דנח' וחילופיהן נאים וכן פי' שם ס"ז א' דהי' צני ונלכס. איכ' כו' שניף ומחוי. ור"ה לנדריו מירושלמי הניחו הרחש שם והלחש עיי' שניף כו' דהיא אחד הלחש וא' הקשה וכמ"ש הרמב"ן ע"ש: (כד) ולר"ת. מירושל' הגיל ש' נס"ז עיי' שהנ"ל שהנ"ל כו' ור"ה נ"כ מנח' נ"ט ז' קמרח שרי כו' מידי דהוי' אלענט כו' ושם ס"ה ונלכד שלא יקשרנו נשיר ונטענת חלמא דמותר ללחא

ברכת אליהו

האשה (אסורין לצאת בו — קרבן העדה) וכו'. הרי דמסקנת הירושלמי, דגם באיש אסור, וכמ"ש הרמב"ן ע"ש בחידושו לשבת נו א, שהביא דברי הירושלמי הנ"ל. ועפ"י כתב: אלמא כל דבר שאסור לצאת לרה"ר אפי' מדבריהם אסור לצאת בחצר, אפי' האיש וכו'. וע"ע מ"ש"ש כות.

(כד) מירושלמי דשבת פ"ו ה"א הנ"ל, שבת' בפ"ו סקט"ו: עיי' שהנשים שהנציות והיא מתרתן לחבירתה והיא שכוחה ומהלכת בהן ד' אמות. הרי דרך אשה דרכה להתיר להראות לחבירתה, ולכן החשש דילמא שלמא ומחוי, הוא רק באשה ולא באיש. ומ"ש דמשמע בירושלמי הנ"ל בסקכ"ג שאחד האיש ואחד האשה אסורים לצאת בתכשיט, מפרשים ר"ת והרמב"ם, דהיינו בדבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה, כמ"ש להלן. וראיה ג"כ מגמ' דידן שם נ"ב ז: קמרא (אבנט רש"י — רש"י) שרי איכא דאמרי דאניסכא ואמר רב ספרא מירי דהיה אאכנט של מלכים (שעשוי כולו דניסכא וכל ישראל בני מלכים ראויים לו — רש"י) ***.

ושם ס"א ב, — לגבי טלטול קמיע —: וזלכר שלא יקשרנו כשיר (אצעה — רש"י) ובטבעת ויצא בו ברה"ר משום מראית העין. ופירש"י: דלא מהווי כמאן דבעי ליה לרפואה אלא לתכשיט ולא תכשיט הוא אלא מחמת דאגת חולי. אלמא דבלי קשירת הקמיע, מותר לצאת לאיש בטבעת, ול"ח באיש דילמא שליף ומחוי.

ומש"ל בסקכ"ג דברי עולא שם ס"ב א, וחילופיהן באיש"י, והלא לאשה אסור לצאת בטבעת שאין עליה חותם דילמא שלמא. ואיכ' כשאמר עולא, וחילופיהן באיש"י, מ' דלאיש אסור לצאת בטבעת שיש עליה חותם. צ"ל דפי' דברי עולא, דלא קאי אלא לענין תכשיט ואינו תכשיט. [וכמ"ש הר"ן שם, ש"מ"ש וחילופיהן לא לענין חיובה ופטורא קאמרינן אלא שאותה הטבעת שהוא תכשיט באשה דהיינו שאין עליה חותם הוי משוי באיש וטבעת שיש עליה חותם שהוא משוי באשה הוי תכשיט באיש ולעולם מאי דהוי תכשיט באיש אפי' לכתחלה שרי"י].

והא דמני מלכים, שם ס"א, הנ"ל בסקכ"ג, שמשם מ'

מחט, אמאי חייב האיש באינה נקובה הא אין דרך הוצאה בכך. והתי' של הגמ' מתייחס רק על טבעת, ולא שייך במחט. ומכאן הסיק רש"י, דבמחט אין חילוק באיש בין נקובה ובין שאינה נקובה, ולעולם פטור, משום שאין דרכו להוציא בכך. ובאשה הוי דרך הוצאה בין בנקובה ובין בשאינה נקובה. [ועיי' בעמודי אש שבספר פסקי הגר"א אות כ"ה].

(בג) תנן בשבת נו א: לא תצא אשה וכו' ולא בטבעת שאין עליה חותם וכו' ואם יצאת אינה חייבת חטאת. ושם ס"ב א תנן: לא תצא אשה במחט הנקובה וכו' ואם יצאת חייבת חטאת. ובגמ' שם — הנ"ל בסקכ"א —: אמר עולא וחילופיהן באיש. ופירש"י: אטבעת קאי דטבעת שיש עליה חותם אם יצא פטור ואם אין עליו חותם ויצא חייב חטאת. ומ"ש המחבר ד, לרש"י פטור — והיינו פטור אבל אסור — הוא מדברי רש"י הנ"ל. וזה כפשטא דלישנא דגמ': וחילופיהן באיש. ש, וחילופיהן" קאי גם לענין טבעת שיש עליה חותם — שהאשה חייבת והאיש פטור. וכמו שהאשה לא תצא לכתחילה בטבעת שאין עליה חותם, הו"ה באיש לא יצא לכתחילה בטבעת שיש עליה חותם. והטעם שבאיש לכתחילה לא יצא הוא מחמת החשש דשליף ומחוי, כמו שחוששים לענין אשה בתכשיטים. וכן פירש רש"י שם ס"א ד"ה בני מלכים. דתנן שם ס"ב ב: הבנים יוצאין בקשרים ובני מלכים בזוגין וכל אדם אלא שדברו חכמים בהווה. ובגמ' שם ס"א א: מאן תנא (דקתני וכל אדם אפי' עני שבישראל — רש"י) א"ר אושעיא רבי שמעון היא דאמר כל ישראל בני מלכים הם. וכן רש"י שם: הלכך לעני נמי חזיא ולא גנוחא ידיה דליתחזיא כיוהרא ושליף אי נמי דמגו דחידוש הוא שליף ומחוי. הרי דבלא"ה, גם באיש שייך גזירה דילמא שליף ומחוי. וראיה לדבריו מירושלמי דשבת פ"ו ה"א — הביאו הראש"ש שם ס"ז, וכנ"ל בסקט"ו. וז"ל הירושלמי שם בסוף ה"א: והאיש עיי' שאינו שחוק מותר גשמיענה מן הדא רבן גמליאל ברבי ירד לטייל בתוך תצירו בשבת ומפתח של זהב ביזו וגערו בו חביריו משם תכשיט הדא אמרה העשוי לשם תכשיט אסור הדא אמרה עשוי לכך ולכך הדא אמרה אחד האיש ואחד

וכן מצאתי מפורש בר"ן שם ז"ל קמרא שרי ואסיקנא אפי' דאניסכא מ"ד אבנט ש"מ איכא מאן דמוכח מהכא שאפילו איש אסור לצאת בתכשיטין דחשישין נמי דילמא שליף ואחי לאחוי. דלא כפריית במתניתין דהא לא שרינן רק מ"ד אבנט ש"מ משמע הא לא"ה אסור ע"ש, עכ"ל.

***1 כתב הד"א: תמוה ראייה זו דהלא משם מוכח להיפוך מוקדמר מ"ד אבנט ש"מ דדוקא באבנט ומשום דכל בני ישראל כו' אבל תכשיטין שאין דרכן אסור ולענין ברור דזה צ"ל בט"ק הקדום גבי מאי דמיתי ויוצאין בזוגין כו' עיי' צ"ל וראי' משבת נ"ט דקתני מ"ד אבנט ש"מ הא לא"ה היה אסור

באר הגולה

ש' הירושלמי לדעת
הר"ה ורמ"ה ש"פ
ת כל נז.
א' טור לדעת י'
מפרשים הירושלמי כך
והנילו הרמ"ה שס.

והרמב"ם מותר ש' דאינו תכשיט אלא לאיש (כד*) אבל דבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה אסור גם לאיש. (וע"ל סי' ס"ח): י' ת (כה) טבעת שקבוע בה אבן וכן אם כתובים בה אותיות אין עליה חותם מקרי שלא נקרא חותם אלא אם כן (כו) חקוקין בה אותיות או צורות: י"א א (כו) דבר העשוי לתכשיט ולהשתמש בו

ביאורי הגר"א

שקבוע כו' שלא. כן משמע שס צמח"ל נאסר גזירות כו': (כו) חקוקין. תוס' לרבות נקט חקוקין ועמ"ל:

ד"ה כיון. ור"ת מפרש כו' ע"ש וז"ש דאינו כו' כמ"ש צמח"ת: (כד*) אבל דבר כו'. כמ"ל: (כה) טבעת

ברכת אליהו

וטבעת. שהוא משוי לאיש פטור אבל אסור לפי שאין דרך הוצאה שלו בכך אלא משמע דסבירא דתלמודא הוא דהאי וחלופיהו לננין חיוב ופטור נמי קאמרינן ושמעין מינה דבתכשיט דאיש נמי איכא איסורא דרבנן ושלא כדברי ר"ת ז"ל.

ונ"ל דתוס' ד"ה וחלופיהו נזהר מזה. ולא כתבו ד, וחלופיהו", קאי על משוי ותכשיט, וכתבו דפיר"ת, רד"ה חסאת קאי. וקט"ז פט' ד"ה כיון ור"ת מפרש כו' ע"ש. שר"ת שם כתב דבאיש לא שייך למיגזר דילמא שליף ומחוי. ור"ת כאן אוזיל לשיטתו שם. ובכדי שלא יקשה מה שאמר עולא בשבת, „וחלופיהו באיש“, לכן כת' ר"ת דקאי רק אחיוב חסאת. שהאיש חייב אם יצא בטבעת ש' אין עליה חותם, כמו אשה שיצאה בטבעת ש' יש עליה חותם. אבל על פטור לא קאי. ולכן שפיר הקשתה הגמ' שם סב א: תרצת אשה איש מאי איכא למימר. כלומר אמאי חייב האיש ביצא בטבעת שאין עליה חותם. ולפיר"ת לא קשה קושית הר"ן, שהרי „וחלופיהו“ קאי על חיוב חסאת. וז"ש המחבר ד,לר"ת והרמב"ם מותר דאינו תכשיט אלא לאיש, אבל אשה חייבת חסאת, כמ"ש במתני' וכו", שאלה שיצאה בטבעת שיש עליה חותם חייבת חסאת. ולענין איש טוברים ר"ת והרמב"ם דמותר לכתחילה.

(כד*) כמ"ל בסק"ד, דר"ת והרמב"ם מפרשים דהא דקאמר בירושלמי דשבת פ"ו ה"א, שאחד האיש ואחד האשה אסורים לצאת בתכשיט, היינו בדבר שהוא תכשיט לאיש ולאשה.

(כה) כן מ' בגמ' דשבת סב א. דתנן שם: לא תצא אשה וכו' ולא בטבעת שיש עליה חותם. ומקשה הגמ': והא הוצאת כלארץ יד היא. ומתוך רבי ירמיה: באשה גזברית עסקינן (ששולחת חותמות ומיד לממונין תחתיה לאמר תנו כך וכך מעות לפלוני והרי חותמה בידה הלכך רגילה היא להניחה באצבעה ומיהו תכשיט לא הוי לדידה דאין דרך נשים בכך ומיהו דרך הוצאתה של זו בכך — רש"י).

[הרי שחותם היינו שיש בטבעת אותיות חקוקות או בולטות באופן שתוכל לשלוח חותמות לממונים תחתיה. ועסקינן]. (כו) [בסק"ה] הבאנו דחותם מקרי שיש בטבעת אותיות באופן שתוכל לשלוח חותמות לממונים תחתיה. וזה שייך „אם האותיות על הטבעות בולטות דיבוא אח"כ על השערה שוקע“ — לשון המשנה ברורה סק"מ]. והא דנקט חקוקות, משום צורות. ובצורות אם הן בולטות אפי' בחול אסור להניחה. ועמ"ל [סק"ז], שגם הוא כ"כ, וע"ע מש"ש. ועיין בגמר שלום אות ג' ובשער הציון סקל"ד].

(כו) כפי פ' דירושלמי דשבת פ"ו ה"א, הנ"ל בסק"ג: דהא אמרת העשוי לכך ולכך וכו', דהיינו העשוי לתכשיט

שלולא הטעם שכל ישראל בני מלכים הן, היה אסור לצאת בזנין, משום דשליף ומחוי, תי' הרזיה שם, דקטנים כמו נשים. דשם מיירי בקטנים ונשים וקטנים שדעתן קלה עליהם חיישינן' — לשון בעל המאור שם. [ועצם הדבר דמיירי בקטנים, איתא כן בירושלמי שם, וחביאו התוס' בבבלי שם ד"ה בני].

ואחרים פ' כפ"י ראשון שברש"י, משום דמחויכי. ולעיל בסק"ג הבאנו דברי רש"י שם ד"ה בני בפירושו הראשון „דליתחויא כיוהרא ושלף“. והוא משום דמחויכי עליה. ורק בשיש חשש דמחויכי, חוששים גם באיש דשליף. אבל בסתם תכשיט, לא חיישינן באיש דשליף ומחוי. [וכתב הר"א: ומ"ש גבי קמרא מידי דהוי אאבנט ש"מ כבר תירץ הר"ן שם דבלאו האי טעמא הוי חשבינן הקמרא למשאוי ע"ש או כפ' התוס' שם דמפרשים הא דקמרא דקאי על נשים].

והירושלמי דשם הנ"ל בסק"ג, שמסיים: דהא אמרת אחד האיש ואחד האשה. ומ' דגם לאיש אסור תכשיט, משום דילמא שליף ומחוי, שם הטעם שאסור לאיש, משום דהוא תכשיט לאיש ולאשה. וכיון שהוא תכשיט גם לאשה אסור לאיש לצאת בו. דהואיל ואסורה לאשה לא ראו להתיר לאיש — לשון הר"ן שם בשם יש מי שאומר. אבל תכשיט שהוא רק לאיש, מותר לצאת בו אף לכתחילה. וכמ"ש בירושלמי: דהא אמרת העשוי לכך ולכך כו' דהא אמרת כו'. וכוונת הירושלמי דהמעשה של ר"ג שגערו בו חביריו משום תכשיט, מ' דהמפתח היה עשוי לאיש ולאשה. וע"ז מסיים הירושלמי: דהא אמרת א' האיש וא' האשה וכו', והיינו שהיות והתכשיט הוא גם לאיש, לכן בין האיש ובין האשה אסורים לצאת משום תכשיט. אבל אם לא היה עשוי רק לאיש, היה מותר לצאת אפי' לכתחילה. [וע"ל סק"ו].

והרי תפס עליהם על מ"ש וחלופיהו לאו לענין חיוב ופטור כנ"ל. דא"כ מאי פריך תרצת אשה איש מאי איכא למימר. וז"ל הר"ן: ולא מיחזור מדאמרינן בגמ' לפרוק פרכין דפרכינן והא הוצאה כלאחר יד היא ומפרכינן הכא באשה גזברית עסקינן כלומר דכיון דבחול דרכה לצאת באצבעה טבעת שיש עליה חותם לאו הוצאה כלאחר יד הוא ואפי' הכי כיון שרוב הנשים אין דרכן בכך משוי הוא לה וחיבת חסאת ופרכינן עלה תרצת אשה איש מאי איכא למימר כלומר אכתי איש אמאי חייב חסאת בטבעת שאין עליה חותם דהא לדידה הוצאה כלאחר יד היא ואם איתא דחלופיהו לא אדיניהו אלא לענין תכשיט ומשוי מאי קושיא כי היכי דאמרינן דטבעת שהוא תכשיט באשה פטור אבל אסור וטבעת שהיא תכשיט לאיש מותר לכתחילה הכי נמי נימא דטבעת שהוא משוי לאשה חייבת עליה חסאת

באר הגולה

ב שם נסס הר"מ וכן
כתב הר"ש וסמ"ק
וסמ"ג וז"ל.
ג שנת י"א וזכר"מ
רמז"ס נדרק י"ט.
ד שם.

(כה) כגון מפתחות נאות של כסף כמין תכשיט אסור שהרואה אומר שלצורך תשמיש מוציא ב (כט) ויש מתירים אם הוא של כסף. הנה: (ל) ויחלל מקום אסור לנאת נתיק של גריליין אף על פי שהתיק הוא של כסף להנתי עינים נעלם הם משוי (צ"י) (לא) ולא המפתח של נחשת ונרזל (לב) אפילו ומוחר וקנוע נחורה אסור (מרכי פ' נזה אשה וצ"י נסס תשונת הרש"א) ויש שכתבו שנהגין צוה להחיר. (צ"י נסס תשונת אשכנזית והרי"ף והאגודה וכן משמע נאלי): יב ג לא יצא החייט במחט התחובה לו בבגדו ולא נגר בקיסם שבאוננו ולא סורק במשיחה שבצוארו (לג) ואם יצא פטור: יג ד לא יצא חוב בכיס שעושה

ביאורי הגר"א

(לב) אפי' מחובר כו' ויש כו'. טעם המותרין כמו זוג דאמרו שם כל שהוא ארוג לא גזרו. ודמו דנריהם דליכ אפי' חותם נמי ועיש נתוס' דיה הציע ואמרוין קליט ב' היולא נטלית שאינה כו' חייב כו' הני תשיני ולא נטלי וע' סליח וסליט: (לג) ואם יצא כרית דסוגין שם כותיה שכל הקושיות והתי' הכל אליביה

(כו) דבר העשוי. כפי פי' העשוי לכך ולכך וע' רא"ש: (כח) כגון מפתחות. ירושלמי שם מעשה נר"ג כו': (כט) ויש מתירים. שפרש כפי' הנ"ל נסיע לל"ש ולאשה: (ל) ומ"מ אסור. כמו ונעות הצורין נסדינו קמ"ז א': (לא) ואם המפתח. שם ס"ב ב' נופתה נצידה ור"ל על אצעה כמ"ש ירושלמי הנ"ל:

ברכת אליהו

בו דעיקרו לתשמיש עשוי שכן דרך כל המפתחות לעשותם מברזל ונחשת].

(לב) טעם המתירים הוא משום שהמפתח חשוב כמו תכשיט של החגורה, כמו זוג — דאמרו שם כל שהוא ארוג לא גזרו. דאיתא בשבת נח א: לא יצא העבד בחותם שבצוארו ולא בחותם שבכסותו וכו' ולא בזוג (לנוי עבד — רש"י) שבצוארו אבל יצא הוא בזוג שבכסותו. ואומרת שם הגמ' שהטעם שמותר לצאת בזוג הוא משום „דילמא מפיסק ואתי לאיתויי". ומקשינן: זוג שבכסותו נמי ליחוש דילמא מפיסק ואתי לאיתויי. ותריצין: הכא במאי עסקינן דמיתא ביה מומחה (שארנו בבגד לא מפיסק — רש"י) וכדרב הונא בריה דרבי יהושע דאמר רב הונא בריה דרבי יהושע כל שהוא ארוג לא גזרו. והאוסרים דחו דבריהם. דא"כ אפי' חותם שארנו בכסותו נמי יהי מותר. וק"ש בתוס' ד"ה הכא במאי עסקינן שאכן הקשו כו. ותירצו: דזוג מותר לפי שדרך לאורגו בבגד שאין שום בגד שלא יהא ראוי לנוי ותכשיט כזה ולא הטריחוהו לפוסקו מכל בגדים ולגנות הבגד אבל חותם אין דרך לעשותו בכל הבגדים שאינו יפוי הבגד ולכך גזרו חכמים אפי' בארוג בכסותו שיהא צריך לפוסקו אטו היכא שאין ארוג. ולפי"ז „ה"ג אין רגילות לקבוע מפתח בתגור עצמו ואפי' קבוע בו איכא למיסר כמו תלוש ואפי' משוי איכא למימר דהוי דתניא גבי מפתח ואם יצאת חייבת חטאת ה"ג איכא למימר דאפי' כה"ג איכא חיוב חטאת דמאן לימא לן דמפתח בטל לגבי חגור דילמא חגור בטל לגבי מפתח — לשון המרכי שם פ"ו סימן ש"ג. והוסיף המרדכי, שזה כמו דאמרינן שם קל"ב: היצא בפלית שאינה מצויצת כהילכתה בשבת חייב חטאת ציצית לגבי טלית (הני) חשיבי ולא בפלית. ועיין פליח שכן נפסק להלכה לענין ציצית. ובפליש מבואר שגם דברים אחרים בכה"ג — שהם מחוברים — אסור לצאת בהם, משום דחשיבי ולא בטלי.

(לג) איתא בשבת יא ב: לא יצא החייט במחטו התחובה לו בבגדו וכו' ואם יצא פטור אבל אסור דברי ר"מ ר'

ולתשמיש אסור. ועיין רא"ש שם ס"י: וי"מ העשוי לכך ולכך כלומר שעשוי לתכשיט ולתשמיש כמו מפתח שפותח בו המנעול בזה אסור בין באיש בין באשה דהרואה אומר לצורך תשמיש הוא מוציא. [ועד"א].

(כח) ירושלמי פ"ו דשבת ה"א מעשה נר"ג כו'. דאיתא שם: רבן גמליאל ברבי ירד לטייל בתוך חצירו בשבת ומפתח של זהב בידו וגערו בו חביריו משום תכשיט וכו'. ובכה"ג אסור כנ"ל בסכ"ז.

(כט) כן הביא הטור בשם ר' מאיר, שמפרש ש"מ"ש בירושלמי פ"ו דשבת ה"א „העשוי לכך ולכך כו", כפי' הנ"ל בפ"ש סכ"ד. שכוונת הירושלמי ד„עשוי לכך ולכך", היינו שהמעשה דר"ג, שגערו בו חביריו שיצא עם מפתח משום תכשיט, מ' שהמפתח היה עשוי לאיש ולאשה. לכן א' האיש וא' תאשה אסורים לצאת בו.

(ל) כמו מעות הצורין בפדינו. דאיתא בשבת קמ"ז א: היוצא במעות הצורין לו בסדינו חייב חטאת. ולא אמרינן דהמעות בטלים לסדין. [הו"ה בענינו „הבתי עינים שבתוך התיק הם גוף בפני עצמו והוי משוי ואין לומר שהם בטלים לגבי התיק שהוא של כסף דאדרבה בתי עינים הם עיקר דאין אומרים נעשה בתי עינים לתיק אלא נעשה תיק לבתי עינים" — לשון הב"י].

(לא) שבת ס"ב ב: לא תצא אשה במפתח שבידה ואם יצתה חייבת חטאת. ומ"ש „שבידה" ר"ל על אצבעה, דאל"כ מאי רבותא. ואף שאינה נושאת את המפתח בידה רק באצבעה חייבת חטאת, כיון דאינו תכשיט. וה"ג אף דהמפתח תלוי בתגור ואינו נושא בידיו חייב. ובמ"ש בירושלמי הנ"ל בסכ"ח, דשם מצינו רק שר"ג יצא במפתח של זהב. [וה"ל הלבוש סעיף י"א: ויש מתירין אם הוא של כסף דכיון דעיקרו כסף ואין דרך לעשות מפתחות מכסף הרי עיקרו נעשה לתכשיט ואע"פ שגם משתמשין בו לפתוח עיקרו לתכשיט עשוי ומותר לצאת בו וכו' אבל אם המפתח עשוי מברזל או נחשת אע"ג דעשוי לנוי כעין תכשיט אסור לצאת

באר הגולה

ה שם ס"ד לפירוש
התוס' שם.
ו טור.
ז שם ס"ה וכת' יוסף.

להצילו מזיבתו שלא יטנף בה (לד) וכן אשה נדה שקושרת בגד לפניה שלא תתלכלך בדם נדותה ה אסורה לצאת בו (לה) אם לא יהא (לו) סינר עשוי מעין מלבוש (לז) אבל אם קושרתו כדי שלא יכאב לה הדם ולא תצטער מותרת לצאת בו: יד (לח) דבר שהוא דרך מלבוש אפילו אם אינו לובשו אלא משום אצולי מינוף מותר לצאת בו בשבת. הנה: ולכן מותר ללבוש בגד מפני הגשמים או כונע על ראשו (לח) לזל חסור ללבוש ליתן נגד על עיפה מפני הגשמים דלין זה דרך מלבוש (הנהות חיימני): טו ז אין הקיטע יוצא בקב שלו (לט) דהיינו שעושה כמין דפוס של רגל וחוקק בו מעט לשום ראש

ביאורי הגר"א

והתניא כו' הריא כרמי ועמימ ועמימל סי' רנ"ב: (לד) וכן אשה. נלמד מזה שחמור שם דלנולי טינוף הוא דלא כפירש"י שם ס"ד ז' וע' תוס' שם: (לה) אם לא. דמלבוש מותר אפי' משום אצולי טינוף כמיש נס"ד: (לו) סינר עשוי. דסינר ודלי מלבוש הוא ומותר שם ל"ב ז' נלמח אחריו וכו': (לז) אבל אם. שם ס"ד ז' נמתניתין לפי' התוס': (לח) דבר שהוא. נדרים נ"ה ז' יולאין נקח כו' מפני הגשמים וז"ש ולכן מותר כו': (לח"א) אבל אסור כו'. כמ"ל נס"ג מזה דזו: (לט) דהיינו שעושה. תוס' נס"ג רש"י: (מ) ואינו

ברכת אליהו

יהודה אומר אומן דרך אומגתו חייב ושאר כל אדם פטור. ופסק הרמב"ם בפ"ט מהל' שבת הכ"א כר"ם, משום דפוגיין שם כוותיה שכל הקושיות והת' הכל אליביה והתניא כו' ההיא כר"ם. שהגמ' אומרת שם שאין גזורים גזרה לגזרה. ואיתא שם: תנן לא יצא החייט במחטו סמוך לחשיכה שמא ישכח ויצא מאי לאו דתחובה לו בבגדו (שאיין דרך הוצאה בכך ואפי' הוציאה לרשות הרבים משחשכה שבות בעלמא הוא וקא גזור סמוך לחשיכה אטו חשכה גזרינן לאיסור שבת גזירה לגזירה — רש"י) לא דנקיט ליה בדידה ת"ש לא יצא החייט במחטו התחובה לו בבגדו מאי לאו בערב שבת לא כי תניא ההיא בשבת (בשבת עצמה דחודא גזירה איכא גזירה תחובה בבגדו אטו היכא דמפיק בידיה — רש"י) והתניא לא יצא החייט במחטו התחובה בבגדו בע"ש עם חשיכה תא מני רבי יהודה היא וכו'. ועמ"ם שם, שכתב: ומפני שלא העמידו הברייתא הראשונה והמשנה כר' יהודה ועוד שהקשו דרך פשיטות מאי לאו דתחובה לו בבגדו כלומר שאין בהוצאתה דרך כך בשבת חיוב תטאת כמבואר למעלה למד רבינו (הרמב"ם) שאין הלכה בזו כר' יהודה כנ"ל. ועמ"ם בפ"ט רנ"ב. [ששם פסק המחבר בסעף ו', דלא גזרינן גזירה לגזירה. ושם בסק"ח כת' שזו דעת הרמב"ם, דפסקי' כר"ם דסוגיא כוותיה וכנ"ל. וכת' שם דלא נראה כן להלכה אלא דהלכה כר' יהודה כיון דר"ם ור' יהודה הלכה כר' יהודה. וגם סתם מתני' כוותיה, דקתני לא יצא החייט במחטו סתם ומשמע אפי' בבגדו בע"ש]. (לד) נלמד מזה, שאמרו בשבת יא, ב, דלא יצא חוב בכיסו ואצולי טינוף הוא. והר"ה באשה, שקושרת בגד לפניה שלא תתלכלך בדם נדותה אסורה לצאת בו". ולפ"י יוצא שאסור לצאת באשה גם במוך לנדתה, אם כוונתה לקבל הדם שלא יטנפו בגדיה. וזה דלא כפירש"י שם פד ב. דתנן שם: יוצאה אשה וכו' ובמוך שהתקינה לנדתה. ופירש"י: באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה. ועמ"ם שם ד"ה ובמוך, שהקשו על פירש"י: ול"נ דאיכ' אצולי טינוף הוא ומשוי הוא כדאמר בפ"ק (יא ב) דכל אצולי טינוף לא חשיב ומשוי הוא. [וע"ל סק"ז].

(לה) דמלבוש מותר אפי' משום אצולי טינוף, כמ"ם בפ"ד וכמ"ל בס"ק ל"ח". (לו) דסינר ודאי מלבוש הוא ומותר. כמ"ם בשבת זב ב במשנה: באמת אמרו האשה החוגרת בסינר בין מלפניה ובין מלאחריה חייבת (כעין מכנסיים קטנים וחוגרת אותו לצניעות ואם תלתה בו שום דבר להוציא ובא לו לצד אחר חייבת — רש"י) וכו'. ומ' שהסינר גופי' הוי מלבוש ואינו משוי. (לז) שבת פד ב במתניתין לפי' התוס'. דבסקל"ד הבאנו דברי המשנה שם: יוצאה אשה וכו' ובמוך שהתקינה לנדתה. והתוס' שם ד"ה ובמוך פי' דמוך שהתקינה לנדתה, היינו „שלא יפול על בשרה ותייבש עליה ונמצא מצערה". [והוסיף הר"ן שם: ומש"ה חשיב דרך מלבוש. ועיין לקמן סימן ש"ג סט"ו ומש"ש בסקל"ג]. (לח) נדרים נה ב: יוצאין (בשבת — רש"י) בשק עבה ובסגוס עבה וביריעה ובחמילה (מיני בגדים הם — ר"ן) מפני הגשמים. [היינו ג"ח אפי' שמוסיף ללבוש בגד מפני הגשמים. רק מפני הגשמים ובלתי זה לא היה הולך בו כגון שהוא בגד עב וגס מאד כשק — משנה ברורה סקנ"ב. ונראה שמוכח כן מהמשנה הנ"ל שמונה בגדים כאלה שלולא הגשמים לא היה לובשם]. (לח"א) כמ"ל בפ"ג מהא דזב, דלא יצא בכיסו דאצולי טינוף הוא. והוי משוי כשאינו דרך מלבוש. והר"ה כאן ש, הבגד הוא מפני הגשמים דאין זה דרך מלבוש". (לט) תוס' בשם רש"י. דתנן בשבת סה ב, סו א: הקיטע (שנקטעה רגלו — רש"י) יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר ורבי יוסי אוסר וכו' סמוכות שלו וכו' ויוצאין בהן בשבת (דחכשיט ידיה הוא — רש"י). ופירש"י בד"ה סמוכות: סמוכות של קיטע יש קיטע בשתי רגליו מהלך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו. וכתבו תוס' שם ד"ה הקיטע: פ"ה קיטע שנקטעה רגלו עושה כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ואינו [ס"א והוא] נסמך עליו ומש"ה יוצא בקב שלו דמנעל

באר הגולה

ח כן נראה ר"י
כת"ה.
ס סס נמשנה ס"ו
וכפי פירוש רש"י.

שוקו בתוכו ה (מ) ואינו עושה זה להלך בו (מא) שעל כל פנים צריך הוא למקלו
אלא כוונתו כדי שלא יראה חסר רגל אלא נכה רגל (מב) כיון דאינו צורך הילוכו
אסור: מו קיטע שאינו יכול לילך כלל על שוקיו אלא יושב על ס כסא ומשנעקר
ממקומו נסמך על ידיו ועל שוקיו ונדהף לפניו ועושה סמוכות של עור או עין
לראשי שוקיו או רגליו התלויים וכשהוא נשען על ידיו ועוקר עצמו נשען גם על
רגליו קצת אין יוצאים בהם בשבת דאיירי דתלו ולא מנחי אארעא זמנין דמשתלפי

ביאורי הגר"א

זינו לפי' רמי' חלל דלפי' רמי' צריך קצת להקצ להשען
קצת ולפי' פי' הר"פ אי' כלל: (מב) כיון דאינו
כפי' התוס' שם משום דנשתמיט כסוגיא דיומא ע"ה ז'
ושם ואורזי' כו' ועיקר הליכתו כו' חלל לפי' רש"י משו'
ללאו ומנעל הוא ואפי' לאדם נראה חסור והליל כיון שאפש'
נללחם לאפוקי מקל וסמיכו' של כסא וכן מנאר שם
נרבינו ירוחם סגו' כפי' התוס' משום דנשתמיט שנושא
ונותן מונעל של עץ וכתב שלפי הסוגיא דשנת חסור רק
לסוגיא דיומא מותר ואם גם לפירש"י שהוא כפי הסוגיא
דשנת כמיש' בתוס' דיומא ע"ה הוא ג"כ מפני שאי

עושה זה להלך בו כו' נכה רגל. זהו פי' הרב פורת
ס סיה ז' בתוס' ד"ה הקיטע: (מא) שעכ"פ צריך
הוא למקלו. זהו לפי' רמי' שם ור' ירוחם הרכיב
הפירושים. ונראה אע"פ דלפי' הר"פ אי' למקל כמיש'
בתוס' שם ולפי' חזן ראי' כו' לפי שפי' ש"ל סוג'
שקו' נכרעו כו' חלל יש לפי' ג"כ בלא סוג' חלל נמקלו
לפי מה שהוכיחו נת' שם דאף לפי פי' נותר נמקל ללכת
ע"ש ויותר י"ל דאף ש' כפי' הר"פ שהולך על הסמך
ואי' למקל כו' היינו לסד' חלל הוס' ציווה ע"ה ח' כתבו
לפי נו"ש סמוכות נשתי רגלים ע"כ צריך למקל ואין חילוק

ברכת אליהו

התוס' בשבת, דהרב פור"ת קאי רק על מ"ש במשנה:
הקיטע כו'. דפי' דמיידי בקיטע ברגל א' וברגל השני הוא
כתקוננו, וא"כ יכול לילך בסמך אף בלא מקל. אבל תוס'
ביומא ע"ה ב, ע"פ א ד"ה הקיטע כתבו, לפי מ"ש בהמשך
לשון המשנה דשבת שם, הג"ל בסקל"ט, "סמוכות וכו'",
והיינו שהוא קיטע בשתי רגלים. וה, "סמוכות", היינו שקושר
בכרעיו ומגיעות לארץ. ומדנקט, "סמוכות" לשון רבים, מוכח
דמיידי בקיטע בשתי רגליו. וע"כ צריך למקל, דבזה א"א
גם להרב פור"ת לילך בלא מקלות. וממילא מוכרחים לפרש
שגם להרב פור"ת מיידי בהולך במקל. וא"כ אין חילוק בין
פי' הרב פור"ת לפי' רמי'. אלא דלפרי צריך קצת להקב
להשען קצת, ולפי פירוש הרב פור"ת אי' כלל. [שהרב
פור"ת סובר שיש הכרח לומר דמיידי שנשען קצת על הקב
דהיינו הסמך. שאם נאמר שיוצא במקל לבד בלי סמך, הרי
דרכו גם להשען קצת על רגליו, וא"כ ליכא כלל החשש
דילמא מיפסיק. ור"י סובר דכיון דעיקר הליכתו הוא על
המקל, חיישינן דילמא מיפסיק ואתי לאתויי, וילך בהשענו
על המקל שהוא עיקר הליכתו].

(מב) כפי' התוס' בשבת סה ב ד"ה הקיטע, משום
דמישתמיט ואתי לאתויי. וכסוגיא דיומא ע"ה ב. דאיתא שם:
הקיטע יוצא בקב שלו דברי רבי מאיר ור' יוסי אומר ותני
עלה ושזין שאסור לצאת בו ביהוכ"פ וכו' אלא אמר רבא
לעולם דכו"ע מנעל הוא ובשבת בוא פליגי מר סבר גזרינן
דילמא משתמיט ואתי לאתויי ד' אמות ומר סבר לא גזרינן.
הרי דביוהכ"פ לכר"ע אסור לצאת משום דחשיב מנעל והוי
מלבוש. ולכן כתבו התוס' בשבת שטעם האיסור הוא, "דילמא
נפל ואתי לאתויי". ובתוס' ביומא שם ד"ה הקיטע הביאו
פירש"י: מי שנקטעה רגלו עושה לו כמין דפוס רגל וחוקק
בו מעט להשים ראש שוקו בתוכו. וכתבו ע"ה התוס': ולא
נזירא להרב פור"ת דקשיא ליה א"כ אמאי רבי יוסי אומר,

ידידה הוא ור' יוסי אומר דלאו תכשיט הוא ואינו מנעל
והוי משוי.

(מ) וזהו פי' הרב פורת בשבת סה ב בתוס' ד"ה הקיטע.
וזהו: והרב פור"ת פי' דקיטע יש לו סמך שקושר בכרעו
ומגיע לארץ והשוק כסופה לאחוריה ובראש השוק במקום
הרגל עושה לו קב להראות כמו שיש לו רגל ובזה פליגי
ר' יוסי סבר כיון שאינו נסמך עליו אלא תלוי באויר
חיישינן דילמא נפיל ור"מ לא חייש.

(מא) זהו לפי' רמי' בתוס' דשבת סה ב ד"ה הקיטע. וז"ל
התוס': ואומר רמי' דמיידי שנושא בידו מקל ועיקר הליכתו
היא בסמיכת המקל והשתא אי נמי מיפסיק יוכל להלך.
והמחבר כתב כפי' הרב פור"ת הג"ל בסק"מ וגם כפרי'
הג"ל. וזה ע"פ דברי ר' ירוחם גתיב י"ב ח"ה, שהרכיב
שני הפירושים. ונראה אע"פ דלפי' הרב פור"ת אי' למקל,
כמיש' בתוס' שם על פי' הרב פור"ת: ולפי זה אין ראיה
להתיר לקיטע לצאת במקלו. וזה לפי שפי' הרב פור"ת
ש"ל סמך שקושר בכרעו כו', וכג"ל בסק"מ בשם התוס'.
ובפשטות מ' שהולך על הסמך ולא על מקל. אבל יש לפרש
לפי הרב פור"ת ג"כ בלא סמך אלא במקלו, לפי מה שהוכיחו
בתוס' שם, דאף לפי פי' הרב פור"ת מותר במקל לצאת
ע"ש. וז"ל: אמנם יש להתיר מסיפא דמתניתין דאינו אסור
אלא סמוכות שלו לפי ששוקיו תלויין באויר ודילמא נפיל
ואתי לאתויי (אבל הכסא) והספסלים שבידו אינו אסור
ואינהו הוו דומיא דמקל, עכ"ל. ולפי"ו אין הכרח שלפי'
הרב פור"ת לא מיידי במקל, ד"ל דגם לפירושו מיידי נמי
במקל. ועושה המנעל של עץ ברגלו כדי להראות שיש לו
רגל. ומה דנקט הרב פור"ת שהולך בסמך, הוא לאו דוקא,
והו"ה בהולך במקל.

ויותר נ"ל דאף שכתבו התוס' כפי' הרב פור"ת, שהולך
על הסמך ואינו צריך למקל כו', היינו רק לסמך. וכפי שפי'

באר הגולה

(מג) • אבל בכסא (מד) וספסלים הקטנים שבידיו מותר לצאת (מה) קטע בשתי

י תוספות והרא"ש
ור"י וכן תשנע

מדברי רש"י עס.

ביאורי הגר"א

לריך לספסלין ולא אסר אלא הסמוכות ע"ש: (מה) קטע בשתי כו'. הוא פירש"י שם אצל לפי' הר"י וכן לפי' הר"ן פורת אינו קטע נפ"ע אלא אותו קטע עם הקצ ולפ"י הסמוכות הוא המקל ולפי' הר"פ הוא הסמך ולפי' השני

הילוכו אי"כ לפי' לסוגיא דשנת מותר נמנעל של עץ לנורך הילוכו הוא: (מג) אבל בכסא. כפי הגי' של רש"י ור"ש כסא סמוכות שלו וכ"ל: (מד) וספסלים. כן הוכיחו תוס' ציומא מוליק ספסלין נמנעית' וע"כ הוא

ביאורי הגר"א

בתוס' דיומא הנ"ל ע"ש, הטעם דהוי משוי הוא ג"כ מפני שאינו צורך הילוכו. ולכן יוצא שגם לפירש"י, לבריא יהי' מותר, כיון שזה צורך הילוכו. אי"כ אפי' לסוגיא דשבת, מותר לבריא לצאת במנעל של עץ, דצורך הילוכו הוא. ומאחר שר' ירוחם כתב דלפי הסוגיא דשבת יוצא, דאף לבריא אסור לצאת במנעל של עץ, אי"כ יוצא דלפירש"י — שמפרש כהסוגיא דשבת — אסור לבריא לצאת במנעל של עץ. והיות ור' ירוחם כתב שמותר לבריא לצאת במנעל של עץ, מוכח דלא ס"ל כרש"י, אלא כפי' התוס' — שהטעם שקטע אסור לצאת הוא משום דילמא משתמט ואתי לאתויי ד' אמות.

(מג) כפי הגי' של רש"י ור"ש כסא סמוכות שלו וכ"ל². (מד) כן הוכיחו תוס' דיומא ע"ב, ע"א, ד"ה הקטע. מולא קאמר ספסלין במתניתין [דשבת ס א, הנ"ל בסקמ"ג ובהערה 2]. והטעם שמותר לצאת בספסלין הוא, דע"כ הוא צריך לספסלין. ולא אסר אלא המפוזרות ע"ש בתוס', וז"ל: והספסלין לא הוצרך התנא להזכיר שהרי אינו יכול לילך בכסא בלא ספסלים ויוצאין בכל אלו בשבת והא דקתני אין יוצאין בהן בשבת היינו בסמוכות שלו דהיינו סמוכות של עור או של עץ שעושה לרגליו התלוין באויר ואינן נוגעין לארץ ופעמים נסמך עליהם בקרקע גבוה ולכך אין יוצאין בהן בשבת לפי שאין צריך לו וכו'.

(מה) הוא פירש"י בשבת ס א. דתנן שם סה ב, ס א: הקטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר ור' יוסי אסור וכו' סמוכות שלו וכו' ויוצאין בהן בשבת. ופירש"י בד"ה סמוכות: סמוכות של קטע יש קטע בשתי רגליו מהלך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור לשוקיו. הרי דלפירש"י הרישא של המשנה מיירי בקטע דא"צ לסמוכות. וע"ז פליגי ר' מאיר ור' יוסי. והסיפא — סמוכות כו' — הוא דבר בפני עצמו, ומיירי בקטע בשתי רגליו. והמחבר שכתב — דין בפני עצמו — ,קטע בשתי רגליו וכו' ועושה סמוכות וכו', הוא כפירש"י, אבל לפי' רש"י —

והא אינו יכול לילך בע"א אע"ג דמסקינן הכא דטעמא דרבי יוסי משום דילמא מיפסיק ואתי לאתויי והא אי נפיל אינו יכול לזוז משם עד שיחזור וינעלנו. ולכן פי' ר"י שם ושם פי' אחר. וז"ל התוס' בשבת: ואומר ר"י דמיירי שנושא בידו מקל ועיקר הליכתו היא בסמיכת המקל וכו'. וכנ"ל בסקמ"א. וז"ש המחבר, כיון דאינו צורך הילוכו אסור. והיינו דיש לחוש דילמא נפיל ואתי לאתויי. אבל לפי פי' רש"י — שהטעם שאסור לצאת הוא משום דלאו מנעל הוא — אפי' לארץ בריא אסור לצאת בקב של עץ, משום משוי. אבל רבינו ירוחם נתיב י"ב ח"ה, הנ"ל בסקמ"א, סובר דבריא יכול לצאת במנעל של עץ, וכמ"ש בהג"ה סט"ז וכמ"ש סקמ"ן, אי"כ סובר כתוס' דהטעם שאסור לצאת משום דילמא נפיל. ועדיף הו"ל לר' ירוחם למימר שלכך, אין הקטע יוצא בקב שלו, כיון שאפשר בלא"ה. והיינו דלכן חיישינן דילמא מיפסיק ואתי לאתויי, לאפוקי מקל (וסמיכות) [וסמוכות] של כסא שמותר, כמ"ש המחבר בסט"ז. והיינו משום שאינו יכול ללכת בלעדי זה. ולכן אין חשש דילמא נפל ואתי לאתויי.

אבל יש מקום לומר שאין הכרח שר' ירוחם ס"ל כפי' התוס'. ד"ל דס"ל כפירש"י — שהטעם שאסור לו לצאת משום משוי. והא דאסור רק בקטע ולא בבריא, משום שרק בקטע הוי משוי, מפני שאינו זקוק למנעל זה. משא"כ בריא שצריך לילך על מנעל, לא הוי המנעל משוי, אף אם הוא של עץ. אבל כל מבואר שם בריבנו ירוחם שסובר כפי' התוס' — שהטעם שאסור לצאת משום דמשתמט. שר' ירוחם נושא ונותן שם בענין אם לבריא מותר לצאת במנעל של עץ. וכתב שלפי הסוגיא דשבת ס א — דמ' שהטעם שאסור לקטע לצאת בקב שלו, משום דלאו מנעל הוא, יהי' אסור גם לבריא לצאת במנעל של עץ. ורק לסוגיא דיומא — שהטעם דילמא נפל — אסור רק לקטע, אבל לבריא מותר. והא נאמר שגם לפירש"י — שהטעם הוא משום משוי — כפי' הסוגיא דשבת, וכמ"ש

סמוכות ולא על כסא. והרא"ש שם פ"ו סי"ז הביא את פירש"י, ואם כי ברא"ש שבפינו איתא: וסמוכות (עם ו'), נראה שצ"ל ברא"ש: סמוכות (בלי ו').

ומה שסיים רבנו "ובצ"ל, כתב הד"א: ונ"ל דראיית רבינו מדקתני ע"ז ואין נכנסין בעזרה ומה שייך לכסא ולא יכנסו בו בעזרה וכי מנעל של רגליו הוא משא"כ סמוכות שהוא על השוקיים במקום מנעל אסור בעזרה, ע"ל. ויתכן שמי' רבנו "ובצ"ל, כחנתו שכן צ"ל ברא"ש (סמוכות בלא ו'), ולא כפי הגי' שברא"ש בפנינו: וסמוכות (עם ו') וכנ"ל.

2 תנן בשבת ס א: הקטע וכו' כסא וסמוכות שלו וכו' ואין יוצאין בהן בשבת ואין נכנסין בהן בעזרה. ולגי' זו מ' בפשטות, דמ"ש דאין יוצאין בהן בשבת, קאי גם על כסא. והבי' כתב שם מדברי רש"י שבכסא מותר לצאת ורק בסמוכות אסור. והטעם הוא מפני שהכסא צורך הילוכו הוא והסמוכות אינם צריכין לו כ"כ. והוסיף הב"י: ואע"ג דתנן כסא וסמוכות שלו כו' י"ל לאשמעינן כסא לאשמעינן סמאין מדרס אבל מאי דקתני ואין יוצאין בהם בשבת לא קאי אלא אסמוכות שלו. אולם המעין ברש"י שם יראה שגורס במשנה: סמוכות (בלי ו'). ולפי גי' זו ברור שמי' אין יוצאין, קאי רק על

רגליו ומהלך על שוקיו ועל ארכבותיו ועושה כ סמוכות של עור לשוקיו יוצא
בהם בשבת: הנה (מו) וכן מותר ללכת צנועל של עץ שהרגל נכנס בו וליכא לחיטא שיפול
כ שם נמשכה וכפי פירוש רש"י.

ביאורי הגר"א

להלך צו ונחופה עור וייהדק לכן כשר ועיש ושם והיינו
סנדלים ידיהו שקשור בשוק ואין הרגל נכנס בו לזל בשלנו
ויותר. ר"י וסוגיא דינמות דפליגי בנפליה היינו לפי
הס"ד וע' תוס' דיומא וכל זה לשיטת התו' לזל לשיטת
הרמב"ם והרשב"א דק"ל כריב"נ דכל דלאו ונעל אף ע"ג
דמיהדק אסור כחיש נצטת שם סנדל של סידין כו' ויוצאין

ברכת אליהו

לפרש על הסעיף הקדום דבמקלות או הסמך יוצא בשבת].
(מו) [תנו בשבת סה ב: הקיטע יוצא בקב שלו (דמנעל)
ידיה הוא — רש"י] דברי ר' מאיר ורבי יוסי אסור
(דלאו תכשית הוא — רש"י). ובגמ' שם סו א: ...דתנו
חלצה וכו' בסנדל של עץ וכו' חליצה כשרה ואמרין מאן
תנא (דסנדל של עץ חשיב נעלו — רש"י) אמר שמואל
ר"מ היא דתנו הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ר' יוסי
אסור. ומ"ש בהג"ה, וכן כו', הוא מדברי ר' ירוחם בנתיב
י"ב ח"ה]. ואע"פ דלפי הסוגיא דשבת סו א, לר' יוסי
מנעל של עץ לאו מנעל הוא, ואסור לכל אדם לצאת בו
בשבת, אולם לפי הסוגיא דיומא עה ב, ע"א, הג"ל
בסמ"ב, דהטעם של ר' יוסי שאסור הוא משום דמשתמיט
ואתי לאיתורי דאמות. ולפי"ז רק לקיטע אסור לצאת
בקב שלו, אבל כאן דהרגל נכנס בו מותר, דליכא למיחש
שיפול. וביבמות קב ב, קג א, מביאה הגמ' ברייתא שאם
חלץ בקב הקיטע החליצה כשרה. ואומרת הגמ': קב הקיטע
(דחשיב ליה מנעל — רש"י) מני ר' מאיר היא דתנו
הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר' מאיר ר' יוסי אסור. א"כ
לפי הסוגיא דשבת ודיבמות לכאורה מ' דר' יוסי שאסור
אין טעמו משום דמשתמיט, אלא דלא חשיב מנעל וכו'.
אולם התוס' בשבת שם וביומא עה ב ד"ה הקיטע תירצו,
דגם הסוגיא דשבת ויבמות ס"ל שהטעם של ר' יוסי הוא
משום ד, "משתמיט", אלא כיון דמשתמיט, לאו מנעל הוא
לענין חליצה. כמו קטן החולץ במנעל גדול, שאין יכול
להלך בו דפסול לחליצה, דלאו מנעל הוא לגבי חליצה.
וכמ"ש ביבמות קב ב משום דנעלו (דברים כה, ט) כתיב
נעלו הראוי לו. משא"כ נעל המחופה עור דמיהדק, לכן
אמר אביי ביבמות שם שש"ר לחליצה. וכפי' שכת' התוס'
ביומא: במחופה. עור דקאמר היינו בפנים שמתוך כך הוא
מתקצר ומתיישב למדת רגלו. וע"ש ביומא ושם בשבת
בתוס' שהסבירו כן את הסוגיא דשבת ויבמות. והיינו
בסנדלים ידיהו שקשור בשוק ואין הרגל נכנס בו, לכן
פסול הוא לענין חליצה, ואסור לצאת בו בשבת. אבל
במנעל של עץ שלנו, דהרגל נכנס בתוכו, וליכא למיחש
שיפול, שפיר נחשב נעל, ומותר לצאת בשבת. כ"ה ברבינו
ירוחם שם. וז"ש הרמ"א שהטעם שמתור לצאת בפנטנ"ש,
משום שהרגל נכנס בו וליכא למיחש שיפול.
וביבמות שם מביאה הגמ' הברייתא, שהחולץ באנפיליא
של בגד החליצה פסולה. והגמ' רוצה לומר שהדין של
חליצה באנפיליא של בגד, יהי תלוי במחלוקת ר"מ ור'

של הר"פ שם נצתי רגליו גם קצ הקטע נצתי רגליו איירי
וכחיש המרדכי והרשב"א ע"ש: (מו) וכן מותר. אע"פ
דלפי הסוגיא דשבת דלר"י מנעל של עץ לאו מנעל הוא
ואסור לפי הסוגיא דיומא משום דמשתמיט מותר כלן
שהרגל נכנס בו וסוגיא דשבת וכן צינוות תי' תוס' כיון
דמשתמיט לאו מנעל הוא לענין חליצה כמו גדול שאין יכול

דהרשא מיירי בקיטע שהולך על מקל — וכן לפי הרב
פור"ע — דמיירי שהולך על סמך — ושני הפי' הובאו
בתוס' בשבת סה ב ד"ה הקיטע וביומא עה ב ד"ה הקיטע,
וכנ"ל בס"ק מ', מ"א, מ"ב, דמ"ש בסיפא דמתני' ה, סמוכות
שלו, אינו בקיטע בפ"ע — בשתי רגליו, אלא מיירי
כאותו קיטע דמיירי ברישא, והיינו בקיטע ברגל אחת שהולך
עם הקב. ולפ"י ה, סמוכות"ה הוא ה, מקל. ולפי' הרב פור"ע
— הוא ה, סמך. וע"ז אמרו שמתור לצאת בשבת, דל"ג
דילמא נפיל ואתי לאיתורי, משום דאין באפשרותו ללכת
בלעדי זה. משא"כ בקב — דאינו עשוי להליכה רק להארות
כמי שיש לו רגל — יש לחוש דאתי לאתורי, דהלא הולך
על הסמך ועל המקל.

ולפי' השני של (הר"פ) [הר"י והר"פ — ד"א] בתוס'
ביומא עה ב ד"ה הקיטע דהכל מיירי בשתי רגליו, גם
קב הקיטע בשתי רגליו איירי. וז"ל התוס' שם: ומיהו
אורי' וכו' שאין אותו קב צריך לו כל כך שהוא נשען על
מקלות שבידיו כדרך החגרין ואינו נשען כלל על הקב והיינו
סמוכות שלו דקתני התם יוצאין בהן בשבת לדברי הכל
וכו' אבל הרב פור"ע פ' מי שנקטעה רגלו עושה לו קב
כמין סנדל ומניחו במקום ההגל ונראה כאלו יש לו רגל
ויכול לצאת בו בשבת כמו במנעליו וכופה שוקו לאחוריו
וקושר סמוכות של עץ מכף ירכו וכו' וסומך בו שוקו
ומהלך בה והיינו סמוכות שלו דקתני התם סמוכות שלו טמא
מדרס ויוצאין בהן בשבת וכו'. [ומ' מהתוס' הלז דהר"י
והר"פ מפרשים גם הקיטע בשתי רגליו דהולך במקלות
להר"י ולהר"פ בסמוכות והקב אינו אלא שלא יראה נכה
רגלים וע"ז איתא במתניתין דבקב איכא פלוגתא דר"מ ור'
יוסי והסמוכות היינו המקלות להר"י והסמך להר"פ כזה
יוצאין בשבת כמ"ש בסיפא לד"ה — ד"א]. וכמ"ש המרדכי
בשבת פ"ו סימן שצ"ט והרשב"א שם ע"ש. [וז"ל המרדכי:
הקיטע יוצא בקב שלו ר"י פירש כולה שמעתתא כשנקטעו
שני רגליו ועושה דפוס של עץ לשני ראשי שוקיו וסמוכות
היינו של עץ שני מקלות שנשען ונסמך בהן ולפי"ז יש
להתיר ללכת בשבת במקלות דבסמוכות שלו דהיינו המקלות
[שנשען בהן כשהוא חגר או כווצו גידיו והולך במקלות,
מ"י] לא פליגי לדברי הכל יוצאין בהן בשבת, עכ"ל.
וגם הרשב"א בשבת שם מביא הפירוש השני של הר"י
והר"פ (בלי שהזכיר את שמותיהם). וסיים הד"א: נמצא
דלפי' המחבר סט"ו כהר"י והר"פ שוב לא היה צריך לפרש
כאן קיטע בשתי רגליו כו' ולפרש סמוכות בע"א דה"י לו

(רנ"ו ירוחם חיה) (מז) וכן בפנטניש (מח) דמשתלפי נזורה ומחילא (רש"י ס' תר"ז)

ביאורי הגר"א

כר' יוסי אלל דלפ"ז אי"ל לסבדא דמחופה עור מיהדק דטעמא דחליצה לאו משום משתמיט אלל משום מנעל ולאו מנעל כחל אלל אהרש"א כתב דלע"ז דסוגיא דינמות הוא כחש הרמזין וע"כ אי"ל כן מחדא דנאפליא של נגד אחאן לרבנן אלל דלוי דר' יוסי אסור לתלון נמנעל של עץ משום דמשתמיט דלליכ אחאי אחר רבא מחן לא הודו ריב"ז דמיתני' דעדות וליק אלוקימתא דשמואל אהא דינמות דיהא היא אלל דש אסור ר' יוסי כחל משא"כ צל סידין לא משתמיט ע' רש"א וי"ל מ"ש נמחופה עור ודיה לא נציעא לריב"ז אלל אף לר' יוסי דמיהדק כתי' התוס' דלליכ היה ר' יוסי אסור ולאו דיה היא. וכלל הענין דלענין יוה"כ קי"ל כריב"ז כחל דלאו מנעל ולענין שבת קי"ל כר' יוסי משום דמשתמיט ואפשר דריב"ז מודה לו ולענין חליצה ריב"ז ור' יוסי שוין דפסולה חל"כ מחופה עור וחל"כ לענין שבת קי"ל כפי' תוס' דכל דמשתמיט אסור וכל דמיהדק מותר וז"ל אהרש"א נתבאר ס' תר"ז בפנטניש משום דמיהדק נזרה כל דברי ש"ע כאל וזיה"כ

בו ולכן קי"ל כריב"ז כחש"כ נס' תרי"ד ס"ב: (מז) וכן בפנטניש. עומא וס"ל ג"כ כשיטת התוס' שם נתבאר וא"כ אסור ללכת ביוה"כ כחש"כ שם ציומא ושוין כו' אלל נסיון תקניד קט"ז וס' תרי"ד ס"ב פ' דל עץ מות' ואין אסור אלל נמחופה עור וכן פס' הרי"ף והגאונים והוא כשיטת רש"י והקוש"א שהקשו על רש"י מהא דיומא תירץ הרמזין דלכאורה קשה נצת שם אחר רב יוסף מחן לא הודו כו' וגירסת הרמזין רבא אחר מחן כו' למה נלדי מחוקימתא דשמואל אלל דרצא לזיל לטעמיה דאחר ציומא שם דכ"ע מנעל הוא וע"כ רבנן דעדות ריב"ז הוא וחל"כ הא דאחר רבא ציומא דכ"ע מנעל הוא אינו אלל ר"מ ור"י שעליהן אמרו ושוין אלל רבנן פליגי עליהו כסתמא דעדות וחל"כ סתמא דינמו' נמי כרבנן וז"ל שם קצ הקטע מני ר"מ כו' נאפליא של נגד אחאן לרבנן וליק ר"י והא דקאמר ר"מ משום דלחליצה נפ' דמנעל הוא ולכן קי"ל כרבנן צין לענין יוה"כ צין לחליצה ומכל מקום כאל הדין אמת דאסור משום דמשתמיט כחש"כ רבא שם ציומא ולענין שבת קי"ל

ברכת אליהו

של עץ כיון דלאו אורחיה דמנעל רק בשל עור לא חשיב מנעל וכמו שפירש"י דסגדל של סידין היינו של עץ ע"ש וכ"ה ברבינו ירוחם שם ז"ל ויש מהגדולים שפסקו כר' יוחנן בו גורי דאין מנעל אלל של עור וא"כ כל מנעל של עץ אסור ואפי' הרגל נכנס בתוכו אסור לצאת בו ועמ"ש רבינו בס"ק שאחרי זה דאין מוכרח גם לר' יוחנן כן גורי גבי לצאת בשבת — ד"א]. (מז) עמ"א סק"ד שהביא בשם הרשב"א — וזה בתשובה ח"א סימן תר"ז — דהטעם שמותר לצאת, כיון דמחופה עור מיהדק ולא משתמיט. וס"ל לרשב"א שם בתשובה ג"כ כשיטת התוס'. דבסקמ"ו הבאנו דברי התוס' ביומא עח ב, שבמחופה עור אין חשש דילמא משתלפי, ולכן מותר לצאת בו בשבת. ומדלא כתבו התוס' דמחופה עור חשוב מנעל, מ' דס"ל דגם עור חשוב מנעל. והטעם דאסור בשל עץ, הוא משום דמשתלפי. וא"כ יוצא שאסור לצאת גם במנעל עץ ביוה"כ. כמשי"ש ביומא — לגבי פלוגתת ר"מ ור' יוסי אם קיטע יוצא בקב שלו — ותני עלה ושיוין שאסור לצאת בו ביוה"כ. אבל קשה דבסימן תקנ"ד פמ"ז — לגבי ט"ב, ובסימן תרי"ד ס"ב — לגבי יוה"כ — פ' המחבר דמנעל של עץ מותר, ואין אסור אלל כמחופה עור. וכן פס' הרי"ף ביבמות שם והגאונים. והוא כשיטת רש"י — המובאת בתוס' בשבת סה ב וביומא עח ב ד"ה הקיטע, וכג"ל בס"ק ל"ז, מ"ה, דהטעם שר' יוסי — דהלכה כוותיה — אסור בשבת לצאת לקיטע בקב שלו, מפני שהוא משוי, ולא חשיב מנעל. וכיון דלא חשיב מנעל, לכן מותר ללכת בו ביוה"כ ובט' באב. והקוש"א שהקשו התוס' ביומא על רש"י מהא דיומא, דמ' בגמ' שהטעם של ר' יוסי הוא דילמא נפיל ואתי לאיתויי, כנ"ל בסקמ"ב. תירץ הרמב"ן בשבת סה ב, דלכאורה קשה בשבת שם אמר רב יוסף מאן לא הודו לו.

יוסי. דלר"מ שמותר לקיטע לצאת בקב שלו וא"כ הוי מנעל, הו"ה לענין חליצה הוי מנעל. ולר' יוסי שאסור לקיטע לצאת בקב שלו, מפני שלא הוי מנעל, לכן החליצה פסולה באנפיליא, משום דלא חשיב מנעל. ולכן מעמידה הגמ' הברייתא הנ"ל אליבא דר' יוסי שהחליצה פסולה. א"כ מ' שהטעם של ר' יוסי שאסור לצאת לקיטע בקב שלו, מפני שלא חשיב מנעל. אולם הסוגיא ריבמות דפליגי באנפיליא, היינו רק לפי הפ"ד של הגמ' שם, שהטעם שחליצה פסולה באנפיליא של בגד, מפני דלא חשיב מנעל. ולכן רצתה הגמ' לומר שזה כר' יוסי, שסובר דלא חשיב מנעל לענין שבת. אבל לפי המסקנא ביבמות שם, שאין הטעם משום דלא חשיב מנעל, אלא — שאינו מגין, זה אליבא דכו"ל, ולא תלוי בפלוגתת ר"מ ור' יוסי. ועיין בתוס' ביומא שם שכתבו כן, וז"ל: דודאי המקשה הוה ס"ד דטעמא דרבי יוסי משום הא דלא חשיב מנעל אלא של עור דבע"א לא מיתוקמא ליה הא דתנן באנפיליא של בגד חליצה פסולה דאי לרבי יוסי נמי מנעל הוי ההיא מני לא רבי מאיר ולא רבי יוסי ובמסקנא דאמר כולה ר' מאיר היא וטעמא דפסיל באנפיליא משום דלא מגינה מצי למיהוי שפיר טעמא דר' יוסי משום דילמא מיפסיק. ופ"ז לשיטת התוס' הנ"ל. אבל לשיטת הרמב"ן והרשב"א בשבת שם, דקי"ל כר' יוחנן כן גורי — דכל דלאו מנעל הוא אע"כ דמיהדק אסור, כמשי"ש בשבת שם. דאיתא שם: פגדל של סידין (מוכרי סיד וכשמטעסקין בו נועלין אותו ושל עץ הוא מפני שהסיד שורף את העור — רש"י) טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת דברי ר"ע ולא הודו לו וכו' מאן לא הודו לו ר' יוחנן בן גורי דתנן כוורת של קש ושפופרת של קנים ר"ע מטמא ור' יוחנן בן גורי מטהר. ואנן קי"ל כר' יוחנן בן גורי, כמשי"ש בסימן תרי"ד ס"ב, שאסור ללכת בסגדל של עץ ביוה"כ. [א"כ גם בסגדל

ברכת אליהו

וליכא לימחש שיפול. וכן מותר לצאת בפנטג'יש, כיון דמחופה עור מהודק ולא משתמיט.

אלא דלפ'י — שאמר הרמב"ן שהטעם דפסול לחליצה משום דלא חשיב מנעל — איצ' לסברא דמחופה עור מיהדק. דביבמות שם איתא שאביי אמר דהא דתנן שהחולץ בקב הקיטע חליצתו כשרה, הוא גם אליבא דרבנן, ומיירי במחופה עור. ובסקמ'ו הבאנו אליבא דהתוס', שהיות ומחופה עור מיהדק ומתישב למדת רגלו, לכן חולצים בו. וזה רק לשיטת התוס' שבלא מחופה עור פסול לחליצה משום דמשתמיט הוא, ולכן לאו מנעל הוא לענין חליצה. אבל לפי הרמב"ן איצ' לסברא זו. דטעמא דפסול לחליצה, לאו משום משתמיט, אלא משום מנעל ולא מנעל וכנ"ל, שבלא מהודק לא חשיב מנעל, ובמהודק חשיב מנעל.

אלא שהרשב"א בשבת שם כתב, דאפי' דפסול דביבמות הוא כמ"ש הרמב"ן. ועי' צ"ל בן מדאמר באנפיליא של בגד איתא לרבנן, ולא קאמר איתא לר' יוסי וכנ"ל. אבל במ"ש הרמב"ן שר' יוסי מתיר לחלוצ במנעל של עץ, בזה הרשב"א חולק על הרמב"ן, וסובר דדואי דר' יוסי אוסר לחלוצ במנעל של עץ בלא מיהדק משום דמשתמיט, ולאו מנעל הוא לענין חליצה. דאליכא אמאי אמר רבא בשבת שם — מאן לא הוה לו ר' יוחנן בן גורי — אמתניתין דעדיות לגבי סנדל של סיידין, ולא קאמר מאוקימתא דשמואל אהא דביבמות ד"ה היא. דאיתא בשבת שם: חלצה וכו' בסנדל של עץ וכו' חליצה כשרה. ואמרינן מאן תנא (דסנדל של עץ חשיב נעלו — רש"י) אמר שמואל ר' מאיר היא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ר' יוסי אוסר. ואי נימא שר' יוסי מתיר לחלוצ במנעל של עץ, אמאי לא פליג רבא על שמואל, ויאמר שזה אף כר' יוסי, דהרי לרבא כו"ע סברי דסנדל של עץ חשיב מנעל. אלא ע"כ גם לרבא כל דלא מיהדק לר' יוסי לא חשיב מנעל לענין חליצה, משום דמשתמיט, וכמש"ל בשם תוס', דלא עדיף מקטן החולץ במנעל גדול דלא חשיב מנעל. ושם אוסר ר' יוסי כנ"ל. ולכן ל"פ על דברי שמואל, שגם רבא סובר שהמשנה הו' כר"מ ולא כר' יוסי. משא"כ לר' יוסי מתניתין — סנדל של סיידין כו' — דלא משתמיט. עיי' רשב"א שם, דאין דרך להשתמש במנעל זה בסיידין, לכן לענין חליצה לר' יוסי שפיר חשוב מנעל. ולכן הוכרח רבא לומר „מאן לא הוה לו" — ר' יוחנן בן גורי.

ולעיל הבאנו שלפ"י הרמב"ן מה שהגמ' ביבמות שם אומרת בס"ד, שהמשנה — שחליצה בקב הקיטע כשרה — היא אליבא דר"מ, זה לאו דוקא לר"מ, אלא הו"ה לר' יוסי. ומה שאביי אומר שזה הולך אף לרבנן ובמחופה עור, מ"ש „רבנן", אין הכוונה לרבנן דר"מ דהיינו ר' יוסי, אלא — לר' יוחנן בן גורי. אבל לפי הרשב"א, צ"ל מ"ש דהחולץ בקב הקיטע חליצתו כשרה ומוקימנן כר"מ, זה דוקא אליבא דר"מ. דלר' יוסי אסור לחלוצ, כיון דמשתמיט ולא חשיב מנעל. וכשמוקי אביי רישא כרבנן ובמחופה עור, צ"ל מ"ש במחופה עור וד"ה, לא מביעיא לר' יוחנן בן גורי שצריך לאוקמי במחופה עור, אלא אף לר' יוסי צריך לאוקמי כן. והטעם שמוחר במחופה עור, הוא משום דמיהדק, כתי' התוס' ביומא שם, שאז החליצה כשרה אף לר' יוסי, דאליכא ה"י ר' יוסי אוסר. וכשאני מחופה עור, לאו ד"ה היא שמוחר, אלא רק לר"מ.

דבשבת ס' א מביאה הגמ' משנה בעדיות: סנדל של סיידין טמא מדרס ואשה חולצת בו ויוצאין בו בשבת דברי ר"ע ולא הוה לו. ואיתא שם: והתניא הוה לו אמר רב הונא מאן הוה לו ר' מאיר ומאן לא הוה לו ר' יוסי (אמר רב יוסף) [רב יוסף אמר] מאן לא הוה לו ר' יוחנן בן גורי דתנן כוורת של קש ושפופרת של קנים ר"ע מטמא ור' יוחנן בן גורי מטהר (דלאו אורחא מעץ אלא מעץ אלא מקנים ומנעל נמי לאו אורחיה מעץ אלא מעור — רש"י). ונ"י הרמב"ן שם היא: רבא אמר מאן לא הוה לו כו'. וקשה למה רבא נאדי מאוקימתא דשמואל [צ"ל: דר"ה]. וכן הוא להלן סימן תרי"ד סק"ה וכן הוא ברמב"ן שם] דאמר: מאן לא הוה לו ר' יוסי, אלא דרבא אויל לפעמיה, דאמר ביומא שם דכ"ח מנעל הוא. דאיתא שם — על פלוגתא דר"מ ור' יוסי —: אלא אמר רבא לעולם דכו"ע מנעל הוא ובשבת בהא פליגי מר סבר גזרינן דילמא משתמיט ואתי לאתויי ד' אמות ומר סבר לא גזרינן. וא"כ לענין חליצה מודה ר' יוסי דחליצתו כשרה, משום דהוי מנעל. ועי' דרבנן דעדיות שם, ד"ל הוה לו" — לאו ר' יוסי הוא, אלא ר' יוחנן בן גורי הוא, דסובר דלא חשיב מנעל. וא"כ הא דאמר רבא ביומא שם דכ"ח מנעל הוא, אינו אלא ר"מ ור' יוסי שעליהן אמרו, „רשיון שאסור לצאת בו ביומא כ"פ". אבל רבנן פליגי עלייהו כפסמא דעדיות, והוא ר' יוחנן בן גורי שסובר דלאו מנעל הוא. וא"כ סתמא דיבמות קג א — דאיתא שם דאם חלץ באנפיליא של בגד חליצתו פסולה — נמי כרבנן דעדיות ד"ל הוה לו". וד"ש שם בגמ': קב הקיטע (דחשיב ליה מנעל — רש"י) מני ר"מ היא דתנן הקיטע יוצא בקב שלו דברי ר"מ ר' יוסי אוסר באנפיליא של בגד (דקתני סיפא חליצתו פסולה — רש"י) איתא לרבנן וכו'. ולא קאמר איתא לר' יוסי, אלא מוכח דלר' יוסי חליצתו כשרה, כיון דהוי מנעל. ולכן אמרה הגמ' „רבנן", והכוונה לר' יוחנן בן גורי דעדיות הנ"ל, ולא כפירש"י ד"רבנן" היינו ר' יוסי. והא דקאמר בגמ' שם דרישא ר"מ, ובפשוטו מ' דקאי רק לר"מ ולא לר' יוסי, היינו משום דאליבא דר"מ, מפורש דקב של קיטע מנעל הוא, מהא דאמר שהקיטע יוצא בקב שלו. משא"כ לר' יוסי, דאינו מפורש שסובר שהוא מנעל. לכן הגמ' נקטה ר"מ ולא ר' יוסי. אבל אין הכי נמי יכלה הגמ' לומר דקאי גם אליבא דר' יוסי, דהרי גם הוא סובר דהוי מנעל.

ואנן קי"ל כרבנן בין לענין יוהכ"פ ובין לענין חליצה. [ולכן פ' המחבר בסימן תקנ"ד הנ"ל לענין ט' באב, ובסימן תרי"ד הנ"ל לענין יוהכ"פ, דמותר לנעול סנדל של עץ — כר' יוחנן בן גורי. ובאבהו"צ סימן קס"ט סכ"פ' המחבר: חלצה בסנדל של עץ וכו' חליצתו פסולה. וכמש"ש בסקפ"א. ולפ"י זה צ"ל שגם לבריא יהי' אסור לצאת במנעל של עץ בשבת, מאחר דלאו מנעל הוא]. מ"מ כאן הדין אמת. דנהי דלענין יוהכ"פ וחליצה לאו מנעל הוא. אבל לענין שבת חשיב מלבוש, כיון דהולך דרך לבושה, ולאו משוי הוא. והטעם דאסור בשבת בקב הקיטע, הוא משום דמשתמיט, וכמ"ש רבא שם ביומא, דטעם דר' יוסי דילמא נפיל. ורק לענין יוהכ"פ וחליצה פ' כר' יוחנן בן גורי, דלאו מנעל הוא. אבל לענין שבת קי"ל כר' יוסי דמנעל הוא. ולכן מותר לבריא לצאת במנעל של עץ, מאחר שהוא מהודק

באר הגולה

ל' תוס' שם ור"כ
הר"ש ור"ן
והמרדכי ור"פ
פ' צלה כ"ה

ויש מחמירים וחוסרים (אגור) ולא ילך אדם יתק בשבת במקום שאין דרך לילך יתק ולא יאכל
אדם בשבת כמו שהוא יואל נחול נלתי דבר אחר שיזכור על ידו שהוא שבת ולא ינא לחללו (כל ז'):
יז ל (מט) חגור שאינו יכול לילך בלא מקל מותר לילך בו אפילו אינו קשור בו
(ג) אבל אם אפשר לו לילך וזולתו ואינו נומלו אלא להחזיק עצמו אסור (וחולה
שעמד וחליו דינו כחגור) (רוקח) : יח מ סומא אסור לו לצאת במקל : יט (נא) מי

ביאורי הגר"א

וייחזק : (ג) אבל אם נלמד מסעיף י"ח : (נא) מי
שהוא סג' נ' והיו מטילין שלשת כו' ולא אסרו חלל
משום שלפא ומחוי לפי רש"י ולהרמב"ם משום שהיה רפוי
משליכ כחן שתקועין נחזק וכחש תוס' כ"ה ח' מחי
שנא והא דתנן כו' דמסתמא סן תקועין יפה כו' :

סהוג ולהלכה נראה עיקר כהרמב"ן ולי' לסנרל דמחופ'
עור מיהדק ודלא כרשב"א : (מח) דמשתלפי : ע' פסחים
כ"ה ח' יולאין בקורדיקסין כו' : (מט) חגור : והא
דסטיי ואפי' לפי הר"פ מוכח דמסתליס דמטייז וכן מקטע
בשתי רגליו ומהלך כו' שזה ודאי צריך למקל. תוס' שבת

ברכת אליהו

(אין דרך בני בירי לצאת בקורדיקסון שהן נוהגין בהן
איסור — רש"י). [וכתב הגמ"י בהל' שבת פ"ט ה"ב
אות ב : הסנדלין שנעלים במלכות רומ"י מותר לצאת בהן
אלא שהחמירו על עצמן והרי הן כקורדיקסין הנזכרים
במקום שנהגו שאין יוצאין בהן בעכו משום איסור שנהגו
ויש מקומות שקורין במלכות רומ"י קורדיקסין ושמה כאותן
היו אותן ע"כ. ועמ"א סק"ה].

וכלל הענין — לפי שיטת הרשב"א — דלענין יוה"כ
[ולענין ט' באב], קי"ל כו' יוחנן בן נורי כנ"ל, דמותר
לצאת במנעל של עץ, משום דלאו מנעל הוא [דלאו אורחיה
דמנעל בכך — ד"א]. ולענין שבת, קי"ל כו' יוסי דהוי
מנעל. אלא דבלא מיהדק אסור משום דמשתמיט. אבל
במיהדק — כגון במחופה עור שהרגל מתיישבת בה היטב —
מותר, דליכא למיחש שיפול. ואפשר דר' יוחנן בן נורי מודה
לו. דאף שלענין יוה"כ פ' סובר ר' יוחנן בן נורי דלא חשיב
מנעל, מ"מ לענין שבת [כיון דהוא דרך מלבוש ויש לו
הנאה מהלבשה חשיב תכשיט — ד"א. וע"ע מש"ש] ולענין
חליצה, ר' יוחנן בן נורי ור' יוסי שזין דפסולה, אא"כ
המנעל מחופה עור. [דלר' יוחנן בן נורי החליצה פסולה
משום דאינו מנעל. ולר' יוסי החליצה פסולה, משום
דמשתמיט, ולא חשיב נעלו הראוי לו. אא"כ מחופה עור,
דאז הוי מנעל גם לר' יוחנן בן נורי. ולר' יוסי מותר כיון
דליכא חשש דמשתמיט, דהא מיהדק, ולכך הוי נעלו הראוי
לו]. וא"כ לענין שבת קי"ל כפי תוס' הנ"ל, דכל דמשתמיט
אסור וכל דמיהדק מותר. וז"ש הרשב"א בתשובה סימן תר"ץ
הנ"ל, דבפסטיג' מותר משום ד, מיהדק הוא ולא משתמיט".
וכזה כל דברי שו"ע כאן וביורה"ד כהגון. [דכאן לענין
שבת פוסק כו' יוסי — דיש חילוק בין מיהדק שמותר,
ובין לא מיהדק שאסור. ולענין יוה"כ פסק המחבר בסי'
תרי"ד ס"ב דמותר אף בשל עץ, דהלכה כו' יוחנן בן
נורי, דלא הוי מנעל. ועמ"ש"ש בס"ק ד', ה'. וכן פסק המחבר
בסימן תקנ"ד סט"ו לענין ט' באב. וזה הכל לפי שיטת
הרשב"א].

(מט) מהא דרשמי' : אין הקיטע יוצא בקב שלו דהיינו וכו'
ואינו עושה זה להלך בו שעכ"פ צריך הוא למקלו וכו'.
וכתבנו שם בסקמ"א שזה כמו שפירש הר"י בתוס' בשבת
סה ב וביומא עח ב ד"ה הקיטע, שצריך הליכתו בסמיכת
המקל. וסיימו התוס' בשבת שם : מכאן יש להחזיר למי
שכווצו גידי שוקיו ללכת במקלו בשבת. וה"ב ב, חגור שאינו
יכול לילך בלא מקל מותר לילך בו. ואפי' לפי הרב פור"ת
שם, הנ"ל בס"ק מ', מ"א, דבקיטע שם מיירי בהולך על
הסמך ואינו צריך למקל, וא"כ אין הוכחה משם שחגור
מותר לילך עם מקל. אבל דין זה מוכח מפספלים דרשמי'.
דאיתא שם, דלקיטע מותר לצאת בספסלים קטנים, וכמש"ש
בסקמ"ד. כיון דליכא למיחש דאחי לאתויי, משום שאינו
יכול לילך בלא זה. ואותו הטעם שייך כאן במקל. וכן
מוכח דין זה מדין קיטע בשתי רגליו ומהלך בו. דאיתא
בסעיף ט"ז : קיטע בשתי רגליו ומהלך על שוקיו ועל
ארכבותיו ועשה סמוכות של עור לשוקיו יוצא בהם בשבת.
והרי קיטע זה, וראי צריך למקל, דבלא זה לא יכול לילך,
וכמש"ל בסקמ"א בשם תוס' דשבת סה ב וביומא עח ב
ד"ה הקיטע. והו"ה בחיגר.

אולם להלכה נראה עיקר כהרמב"ן דלר' יוסי חליצתו כשרה
אף בלא מיהדק, וא"צ לבבא דמחופה עור מיהדק. ומ"ש
ביבמות שהחולץ באנפיליא של בגד חליצתו פסולה, היינו
כו' יוחנן בן נורי. אבל במחופה עור חשיב מנעל, ושרי
אף בלא מיהדק. [והיינו במחופה עור למעלה — ד"א].
ודלא כהרשב"א דבעינן דוקא מחופה עור. [ולענין שבת גם
להרמב"ן תלוי בין משתמיט או לא דלענין שבת הוי מלבוש
והלכה כו' יוסי דבמשתמיט אסור לצאת — ד"א].

(ג) נלמד מסעיף י"ח. דאיתא שם ד, סומא אסור לו לצאת
במקל. [והטעם הוא כמש"ש במ"א סק"ח, כיון שיוכל
לילך בלא מקל. והמקור הוא מהגמ' דביצה כה ב, וכפי
שציין בבאה"ג שם סק"מ. והו"ה בחיגר שאפשר לו לילך
בלא מקל].
(נא) תנן בשבת סג א : בירית טהורה ויוצאין בה בשבת
כבלים טמאים ואין יוצאין בהן בשבת. ובגמ' שם עמוד ב' :
בירית באחת (משוקיה — רש"י) כבלים בשתים א"ל רב
הונא אלו ואלו בשתים (והיו מטיילין) [ומטילין] שלשלת
ביניהן ונעשו כבלים וכו'. ולא אסרו בבירית אלא משום
שלפא ומחוי, לפי רש"י שם בדי"ה ועשו : ואין יוצאין

באר הגולה

ג. טור והמרחק
וסמ"ג ז' פ"ב.
ס. שבת ס"ו גמטה.
ע. לפירוש ר' אבהו
ס. גמרה.
פ. לפי' רנ פפא ס.
וכפי' רש"י.
ז. לפי' רנה גר רנ
הונח ס.
ק. תוספתא כחנה
הרי"ף ורמ"א פ"ג ס.
הרמב"ם נפ"ט.
ר. ס. וס.

שהוא אסור וכבלים (פירוש כעין טענות גדולות שסוגרים בהם הרגלים) ברגליו : מותר לצאת בהם : כ (נב) אין יוצאים ס באנקטמין ע והוא כמין חמור שעושים הליצנים ונראה כרוכב עליו והוא נושא והולך ברגליו פ ולא בקשרים והם עצים גבוהים שיש בהם מושב לכף הרגל והולכים בהם במיט ז ולא בפרמי והם כמין צורת פרצוף שנותנים על הפנים להפחיד התינוקות : כא ק אין יוצאין בתיבה וקופה ומחצלת אבל יוצאים בשק ויריעה וחמילה (פי' נגדים נסים) : כב ר יוצאים במוך וספוג שעל המכה לפי שהם מרפאים הלכך הוי כמו תכשיט (נג) וכן בקליפת שום וכצל או באספלטית ומלוגמא ורמייה שעליה ואם נפלו מעליה לא יחזירנה וכ"ש שלא יתנם בתחילה (נד) אבל אסור לכוך חוט או משיחה על המכה לצאת

ביאורי הגר"א

דשנ' ונלגד שלא תתן כו' ולא כו' דקאי על כל המתני' ונשום הולאה וליחל : (נד) אבל אסור כו' אבל באגוד כו'. ל' התוספתא יולאין נמוך כו' ונלגד שלא יכרוך עליהן חוט או נשית' כו' יולאין צלגד שע"ג מכה כו' ונפ' הטור דרישא על המכה וסיפא על הרטייה וע' סמ"א וע"ז שדחקה

(נב) אין יוצאין. נדרים נ"ה ז' וכ' הרא"ש שם בפירוש דל"ד נקט מפני הגשמים ולרצותא נקט כו"ש נסי"ד : (נג) וכן בקליפ' כו' ואם נפלו כו'. תוספתא ס. ומחלן קשה על פירש"י צפרק נתרל דעירונין דפי' דאיסור חזרת רטיה חשו' ומחרת ומשיה הולך תוס' לפ' תש"ש נפיו

ברכת אליהו

ופירש"י : גזירה שמא ימרה הרטיה ומירוח היינו מוחק האמור באבות מלאכות של שבת. וקשה על רש"י הלא בתוספתא אסור להחזיר רפואות אף היכא דלא שייך מירוח כגון מוך וספוג. ובתוס' שם ד"ה מחזירין כתבו : פי' בקונטרס גזירה שמא ימרה אבל לשחיטת סממנין ליכא למיחש כאן דמאתמול הוה עילויה וקשה דבפ' במה אשה (שבת סד ב) אמר אשה יוצאה בפילפל ובגרגיר מלח ואם נפל לא תחזיר ואמאי כיון דכבר הוי עילויה ויש לומר דהתם טעמא לפי שנראית כמו שמתכוון להוציא לחוץ ואתי למשרי הוצאה. ומ"ש התוס' מגמ' דשבת, הוא דבשבת פ"י סד ב תנן : יוצאה אשה וכו' במוך שבאונה ובמוך שבסנדלה ובמוך שהתקניה לנדתה בפילפל ובגלגל מלח (כמו גרגיר מלח לרפואת חולי שינים — רש"י) וכל דבר שניתן לתוך פיה (מבעוד יום — רש"י) ובלבד שלא תתן לכתחלה בשבת ואם נפל לא תחזיר. ובתוס' שם ד"ה ובלבד כתבו — על הא דעירובין הנ"ל, שאסור להחזיר רטיה במדינה — שהטעם הוא שמא ימרה. והקשו א"כ אמאי תנן בשבת שם ואם נפל לא תחזיר הרי,, הבא לא שייך מירוח דאין שייך מירוח אלא בדבר לח כגון רטיה אבל בפלפלין ובגלגל לא שייך מירוח". ומשיה הוצרך תוס' שם לפרש משי"ש בשבת,, ובלבד שלא תתן לכתחילה בשבת ואם נפל לא תחזיר", דקאי על כל המתני' — גם על מוך שבאונה ובסנדלה. והטעם משום הוצאה —,, מפני שנראה כמערמת להוציאה". וליתא לפי' התוס', [דא"כ אמאי לא חשבי במתניתין רק לפלל וגרגיר מלח אלא ודאי דהטעם דהוי רפואה וגזרו לתת בתחילה משום שחיקת סממנים — ד"א. וכן הא דתנן בעירובין שם שאין מחזירין רטיה במדינה, גם שם הטעם הוא משום שחיקת סממנים. וכמש"ש בתוס' הנ"ל, בשם הר"ר יוסף].

(נד) לשון התוספתא בשבת פ"י ה"ג, הג"ל בסקנ"ג : יוצאין כמך ובספוג שע"ג מכה ובלבד שלא יכרוך עליה חוט או

בהן דילמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא דכי שקלא לשלשלת לא מיגליא שוקה שהרי בירית במקומה עומדת. ובדיננו — בכבלים — אין חשש זה. ולהרמב"ם בהל' שבת פ"ט ה"ו הטעם שאסור בכבלים, משום שהוא רפוי, וחיישין,, שמא יפולו ותביאן בידה". משא"כ כאן שהכבלים תקועין בחוזק, אין חשש שיפלו ולכן מותר. וכפ"י תוס' שם נח א ד"ה מאי שנא. שהגמ' אומרת שם שאסור לצאת בזוג שבצוארו דילמא מיפסיק ואתי לאתויי. וכתבו תוס' : והא דתנן לקמן (סו ב) בני מלכים יוצאין בזוגין וכל אדם אלא שדבריו חכמים בהווה אומר ר"י דמירי בזוגין יקרים שיצאין בהן בני מלכים כגון של כסף ושל זהב דליכא למיחש בהו דילמא מיפסיק דמפתא תקועין הן יפה בשלשלאות של כסף וכו'. והו"ה כאן בכבלים התקועים יפה ליכא למיחש שמא יפלו.

(נב) [ברפוסטי השו"ע מצויין ס"ק זה על ס"כ. וזו ט"ס. והציון צ"ל על סכ"א. וכ"כ הד"א]. נדרים נה ב : יוצאין (בשבת — רש"י) בשק עבה ובסגוס עבה וביריעה ובחמילה מפני הגשמים אבל לא בתיבה ולא בקופה ולא במחצלת מפני הגשמים. ומ"ש המחבר,, אבל יוצאין בשק ויריעה וחמילה", היינו אף בלא גשמים. וזה עפ"י מ"ש שם הרא"ש בפירוש, דל"ד נקט מפני הגשמים. וז"ל : ואין בהם משום משוי כי דרך לצאת בהם מפני הגשמים והו"ה בלא גשמים גמי שרו, עכ"ל. ומ"ש בנדרים שם,, מפני הגשמים", לרבותא נקט. שאף שהוא מפני הגשמים וכשאינו דרך מלבוש אסור, כמ"ש בספ"ר בהג"ה וכמש"ש בסקל"ח, אפ"ה בשק עבה וכו' שהוא דרך מלבוש שרי.

(נג) תוספתא פ"ו דשבת ה"ג : יוצאין בקליפת השום ובקליפת הבצל שע"ג מכה ואם נפל לא יחזיר יוצאין במוך ובספוג שע"ג מכה וכו'. ומכאן קשה על פירש"י בפרק בתרא דעירובין, דפי' דאיסור חזרת רטיה משום ממרח. דתנן שם קב ב : מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה.

בו דכיון שאינם מרפאים הוי משוי אבל באגוד שכורך על הרטייה שלא תפול מעליו יכול לילך בו וקושרו ומתירו: כג ש הבנים יוצאין בזגין (פי' כמין פעמונים קטנים) ה * הארוגים להם בכסותם אבל אם אינם ארוגים לא. הנה: (נה) ולא מהני הא דוהוצר לכסות רק דזר שדרכו להיות מהוצר שם אזל אם חיצר שם דזר שאין דרכו כך אסור (הגמ' פ"ט וצ"י גס תשובת רשב"א ונורדכי פרק נוה אשה) (נו) ולחתן עגולים ירוקים

ש שנת ס"ו.
ת סס ס"ז וכרז'.
(* סס נשלטי נגורו'
כתב והוא שתפרו
נמלנזש צ' תכיות
דהוו כאלו ארגס וכתב
טעס ע"ז ע"ש).

לדון איסור' אלע עיג ה'רטיי' ודוקא ד'נדר חסוד ד'נדר ש'ליו חסוד צטל לגבי רטיי' וכ'מ'ס נס' ל'ט ונסיפא חסוד אגד צכל אגד חסוד כיון ש'סוד עיג חסוד חסודיל שלל ישרט חסוד וכ'מ'ס ר'ש'י כ' ח' ד'יה צוון כ'ר' עיג: (גה) ולא מהני אלא. תוס' נ'סח ח' ד'יה ה'נ'יע כ'נ'ל ס'י'ח: (גו) ואותו עגול'ס כ'ר'. כמו חסוד שלל אסרו צכסוס ש'ליו על חסוד אלל ד'מירטת ו'ויקפל ח'לל'יה חסוד וס'ס אפ' ח'ל ו'יחא ח'מ'ס'ס ו'י'ס ז'ג כ'ר' ו'ס'ד צכ'ולס

לפ' שם נ"כ על הרט"י' אצל הוא שיטת הרמזים שמה
להיפך דריש' על הרט"י' וסיפ' על המכה וז"ל צמוד
וספ' שעי' המכה ונלכד שלא יכרך עליהן חוט או נושית'
שהרי החוט והנושית' חסובין אצלו ואין מועילין למכה
ויואלץ נקליפת השום כו' ונאגד שעי' המכה ומש' חסובין
כן כו' תרתי נשי חסובין ואין מועילין או חסור ודייק
לזו התוספתא שגריס' אה' שלא יכרך עליהן כו' ואה'
חוט או נושית' ונסיפ' אה' שעי' נכד ואה' אגד אלא

ואין חילוק בין חשוב ללא חשוב. אלא ודאי דאין איסור
אלא כשיש תרתי לריעותא — ע"ג הרשייה ודוקא בדבר
חשוב. רדב"ר שאינו חשוב בטל לגבי רשייה, ולכן מותר אף
כשזה לא מועיל. וכמ"ש בסעיף ל"ט, העקרון שדבר שאינו
חשוב בטל. ששם פסק המחבר: כילה שיש בה רצונות
שמותחין אותה בהם מותר להתעטף בה ולצאת לרה"ר
ואין הרצונות חשובות כמשאוי שמבוטלות אגבה וכו'.
ובסיפא אמרה התוספתא, "אנרי, והיינו בכל אנר אף שהוא
חשוב מותר, כיון שהוא ע"ג מכה מועיל שלא ישרט המכה
וכמ"ש רש"י שם ג א ד"ה בזמן כו', ע"ש. דאיתא שם:
יוצאין בפקורין ובציפא בזמן שצבען (בשמן) וכרכן במשיחה.
וכתב שם רש"י: גלי דעתיה דלמכה קיימי להניחן עליה
בשבת דלאו לרפואה גינהו אלא שלא ישרטו מלבושי את
מכתו והוה ליה כמלבוש דעלמא אבל לא צבען בשמן דלאו
מלבוש גינהו והוה ליה משאוי ואין יוצאין בו לרה"ר, והו"ה
באגד שע"ג מכה. [והדני המובא בסעיף ג"ה הנ"ל], מתאים
לשיטת הרמב"ם הנ"ל].

משיחה כז' יוצאין באגד שטייג מכה וקושרו ומחירו בשבת.
[ולכאורה הסיפא של התוספתא סותרת את הרישא דברישא
איתא „שלא יכרוך וכו'". ובסיפא איתא ש"י, יוצאין באגד
וכו' וקושרו ומתירו]. ומפרש הפזר דרישא — ובלבד
שלא יכרוך וכו' — מיירי שכורך על המכה בלא מוך
ואינו מרפא והוי משוי. וסיפא — יוצאין באגד וכו' —
מיירי שקושר על הרשייה, דהוי לתועלת שהמוך יהי' חזק
וירפא ולא הוי משוי. וכו"ה דברי המחבר. ועיין פניא,
פסק המחבר: מותר לצאת וכו' בסמרטוטין הכרוכים על
היד או על האצבע שיש בו מכה. הרי דשם מותר המתבר
אף כשזה על המכה בלא דבר אחר. וזה דלא כדעת הטור
והמחבר כאן. ועיין בי"ח שנזדקק לפרש הדין שמוצא שם,
דמיירי גי' על הרשייה. [וכתב שם: וכו"כ ב"י ס"ס זה
שמוותר לצאת בסמרטוטין הכרוכים על היד או על האצבע
כשיש בו מכה וגראה דהיינו דוקא כשיש מוך על המכה
או אספגנית וכרך סמרטוטין עליהן]. אבל נראה דלא
כב"ח. [והנכון — ד"א] הוא שיטת הרמב"ם שמפרש
התוספתא להיפך. דרישא שאסור — מיירי שכורך על
הרשייה וסיפא שמוותר — על המכה. וז"ל הרמב"ם בהל'
שבת פ"ט ה"ג: יוצא אדם וכו' ובמוך ובפסגו שטייג
המכה ובלבד שלא יכרוך עליה חוט או משיחה שהרי החוט
והמשיחה חשובין אצלו ואינם מועילין למכה ויוצא בקליפת
השום ובקליפת הבצל שעל המכה ובאגד שטייג מכה וקושרו
ומתירו בשבת. ומי"ש הרמב"ם „חשובין (הן) מו"ל, תרתי
בעי חשובין ואין מועילין. ואז אסור, כיון שיש תרתי
לגריעותא: שהאגד בעצמו חשוב. וגם לא מונח על המכה
ממש, שאין בזה תועלת למכה. והרמב"ם רי"ק כן מלשון
התוספתא. שברישא אמרה „שלא יכרוך עליה מו"ל, והיינו
על המוך והסוגף. ואמרה „חוט או משיחה" שהם דברים
חשובים. ובסיפא אמרה „שטייג מכה" והיינו על המכה
ממש בלא ספוג או מותר. ואמרה „אגד", ומ' כל אגד.

(גה) תוס' בשבת נח א ד"ה הכא במאי עסקינן. הדגמ' מקשה שם, מדוע חיישינן דילמא מיפסיק ואתי לאתווי, רק בזוג שבצוארו ולא בזוג שבכסותו. ומתרת: הכא במאי עסקינן דמיחא ביה מומחא (שארנו בבגד ותו לא מיפסיק — רש"י). והקשו התוס' שם: וא"ת כי היכי דזוג איירי במחי הכי נמי איירי חותם שבכסותו במחי וא"כ אמאי אסור. ות': וי"ל דזוג מותר לפי שדרך לאורגו בבגד שאין שום בגד שלא יהא ראוי לגוי ותכשיט כזה ולא הטריחוהו לפוסקו מכל בגדים ולגנות הבגד אבל חותם אין דרך לעשותו בכל התבגדים שאיגו יפוי הבגד ולכך גזרו חכמים אפילו באורגו בכסותו שיהא צריך לפוסקו אטו היכא שאין אורגו. ובגלוי בס"א.³

(גו) כמז חזוהי, שלא אסרו בכסותו, שאין של מתכת אלא רמיירת ומיפסל הלא"ה מותר. דאימא בשבת נח א. שאסור

שזה עפ"י התוס' המובא בפנים. וכאן כתב הט"ז בסק"ג:
וואע"ג דלעיל כתב רמ"א ע"ז דיש מתירין היינו דס"ל לאותה

3 שם הרמ"א הביא דעה, שאם ה"מפתח של גחושית וברזל אפי' מחובר וקבוע בחגורה אסור". ורבנו שם בסק"ב כתב,

שגזרה מלכות שכל יהודי יסא ח' מהן נכסותיו מותר ללכת נהן אפילו אינו תפור נכסותיו רק נחומר שם קנת (חז"ל) (נז) וכן מותר ללכת נחטפתה שמקנחים צו האף שקורין פנולייט חס נחומר לכסות והא דמותר ללכת נזנין הארונים (נח) דוקא שאין נהם ענבל ואין משמיעין קול: (הנהיג חלפסי סוף פרק נמה חשה): כד (נח) יוצאים במיני עשבים א שקושרים

ביאורי הגר"א

דאין אריג וצירי' כל המחומר לכסותו הי"ה ככסותו ע"ש: (נז) וכן מותר. כהן נתפור היטב וכמו זוג שם כיון דדרך להיות נחומר כח"ל: (נח) דוקא שאין יג ח'

ופוקקין כו' ואע"ג דשם נ"ח ו' אע"ג דלית ליה ענבל מדפריך נמלי אוקימתא כו' היינו נמי נפקוק מיירי: (נט) יוצאים. ס"ו נ' מלי איריא קטנים כו' ס"ח ח'

ברכת אליהו

כשמחובר קצת, מפני שבטלים לבגד. ונראה שכוונתו מפני שזה לא חשוב.

(נז) כאן מיירי בתפור היפכ, וכמו זוג שמוזכר בשבת נח א, כנ"ל בסקני'. שהגמ' אומרת שם, דהא דמותר לצאת בווג שבכסותו, הוא אע"ג דאית ליה עינבל. מדפריך שם להיות מחובר, דדרך היה בומגניהם לתפור כן להכסות הלכך בטל הוא לגבי בגד' — לשון המשנה ברורה בסקני'. דבלא"ה לא מהני, וכנ"ל בסעיף כ"ג בהג"ה וכמש"ש בסקני'.

(נח) שבת נג א — לגבי בהמה: ופוקקין לה זוג בצוארה וכו'. [וכתב רש"י שם: אבל כשאנו פקוק אפי' בחצר לא תצא מפני שהעינבל שבתוכה מקשקש ומוליד קול לכן פוקק בצמר או במוכין שלא יקשקש העינבל שבתוכה. והו"ה לגבי אדם מותר רק אם אין בו עינבל או שהזוג פקוק]. ואע"ג דשם נח ב מ' דהא דעבד מותר לצאת בווג שבכסותו, הוא אע"ג דאית ליה עינבל. מדפריך שם הגמ': במאי אוקימתא בדלית ליה עינבל אימא מציעתא ולא בווג שבצוארו אבל יוצא הוא בווג שבכסותו וזה וזה מקבלין טומאה אי דלית ליה עינבל מי מקבלי טומאה. מ' שלולא הקושי' הוה, סברה הגמ', שמה שמותר לצאת בווג שבצוארו מיירי דאית ליה עינבל. היינו נמי בפקוק מיירי, דאין מוליד קול. [וזה דלא כהג"מ המובא במ"א סקל"ה, ע"ש. ובבה"ל ד"ה דוקא].

(נט) חנן בשבת פו ב: הבגים יוצאין בקשרים. והגמ' שם רצתה לומר שקשרים היינו קשורי פואה (קושרים בקשרים ותולין בצואר לרפואה — רש"י). ומקשה הגמ' ע"ז: מאי איריא בגים אפי' בנות נמי מאי איריא קפנים אפי' גדולים נמי. [ומסיקה הגמ': אלא מאי קשרים כי הא דאמר אבין בר הונא א"ר חמא בר גוריא בן שיש גיעועין על אביו נוטל רצועה ממנעל של ימין וקושר לו בשמאלו (מגעג

שזה נקרא דבר שאינו חשוב ובטל לגבי הכסות. וסיים שם: אך ע"ם האמת סברת המ"א והט"ז תמוה מאד אמאי נקרא פאצילעס דבר שאינו חשוב ומי גריעא מחוסי משי לקמן בסליח אבל לפי מה שכתב הגר"א כנ"ל נוחא הכל, עכ"ל.

ורבנו כתב דמיירי בתפור היטב. ובמ"א סקל"ד כתב: ודוקא שתפור ב' תכיפות וכו'. וכתב בשער הציון סקני': ולכאורה משמע דחולק (רבנו) על המ"א או אפשר דגם ב' תכיפות הוא בכלל זה. ובבא"ה המסומן ב' הביא כן משלטי גבורים. ודבריו השו"ע מסומן ציון זה על מ"ש בסני': הארונים. ונראה שזו ט"ס והציון צ"ל על דיגנו דמיירי במטפתה.

לעבד לצאת בחותם שבכסותו שאינו של מתכת, דילמא מיפסק (החותם וגשבר — רש"י) ומירתת (מברב שלא יאמר שהוא נטלו להראות בשוק שהוא בן חורין — רש"י) ומיקפל ליה ומחית ליה אכתפיה" (הטלית על כתפיו כדי שלא יראה מקום החותם ולא יבינו שנפל ודמי הטלית על כתפו כמשי — רש"י). הא לא"ה — לולא החשש דמירתת ומיקפל וכו' — מותר. ושם מיירי אפי' לא מיחא מימחא (דהיינו שלא ארגו בבגד). וכמש"ש מ"ש זוג כו' וס"ד ככולם דאין אריג. דבהמשך הברייתא איתא שאסור לצאת בווג שבצוארו ומותר בווג שבכסותו. ומקשה הגמ': זוג שבכסותו נמי יתחוש דילמא מיפסק ואתי לאיתויי. ומתרצת הגמ': הכא במאי עסקינן דמיחא ביה מומחא. הרי דהס"ד של הגמ' דמיירי בכולם באינו ארוג. ואפ"ה בחותם — לולא הטעם דמירתת ומיקפל וכו' — היה מותר לצאת. [והיינו משום דחשיב מלבוש, כיון שדרך לצאת בו כל ימי השבוע. ולא חוששים שהעבד שקיל ל' מפני שאימת רבו עליו. והו"ה כאן, לא חיישינן דילמא יתבייש ושקיל ליה ואתי לאתויי שאימת מלכות עליו] — לשון המשנה ברורה בסקני'. ובירושלמי שם פ"ו ה"ב: כל המחומר לכסותו חרי הוא ככסותו. ע"ש. [וז"ל האור זרוע בסוגיא דשבת שם אות ג' — על הדין הזה: — ומורי ה"ר שמשון מכוסי זצ"ל היה דן להתיר מפני שהאופנים מחוברים לכסות כדאמ' בירושלמי דפריקין בעון קומי ר' יונתן מהו מיפק בההוא מונקיה א"ל משום תכשים אי משום תכשים ה' לו לדגיא לאסור והמניא די דהבא על צואריה אי משום משוי [בשבת] נימר כל המחומר לכסות הרי הוא ככסות הא למדת דאפי' דבר שהוא משוי כשהוא מחובר לכסות מותר לצאת בו. והוסיף המשנה ברורה בסקני': גם לא חיישינן דילמא מיפסק ואתי לאתויי כמו בגים שאינן ארוגים שאין זה חשיב. וגם במ"א סקל"ד כתב, שלכן מותר כאן

דעה דזה הוה שפיר ורכו להיות שם כיון שעשוי כעין זענקיל וכאן מיירי שלא כעין זענקיל בזה מודים כיוצא דלא בטיל לגבי האזור. ובגוה שלום אות ח' כתב על דברי הס"ז: ונראה דאשתמט מניה דהרב ז"ל מ"ש ב"מ דלא התירו אלא מפתח משום הרהק דצריך להוליד המפתח עמו שלא יגבנו לו כשיניה המפתח בביתו וכ"מ בסמ"ג אבל שאר דברים שא"צ ודאי אסור לכופע.

4 בשער הציון סקני' כתב דמי מדברי רבנו דס"ל שמטפתה נקראת דבר חשוב ולכן ל"ד לעגולים ירוקים. והוסיף ע"ז: אך דאיכ יקשה למה לא חשיב כמשי וזהו כתב הגר"א חת"כ כיון דדרך להיות מחובר. ושם הביא שהמג"א והט"ז סוברים

באר הגולה

ב שם ס'
 ג שם ס'
 פפא.
 ד שם ס'
 והר"ן.
 ה שם ס'
 ו שם ס'
 ז שם ס'
 ח שם ס'
 וכתבנו
 והר"ן והמרדכי.

אותם בקשרים ותולין אותם לרפואה: כה ב (ו) אין יוצאין בקמיע שאינו מומחה ואם הוא מומחה יוצאין בו לא שנא ג' אתמחי גברא ולא קמיע כגון שכתב לחש אחד בשלש אגרות ורפאו שלשתם שלשה בני אדם שאיתמחי גברא לאותו לחש בכל פעם שיכתבנו אבל לא לשאר לחשים וגם אין הקמיע מומחה אם יכתבנו אחר ד' לא שנא אתמחי קמיע ולא גברא כגון שכתב לחש אחד באגרת ורפא בו ג' פעמים שאותה אגרת מומחה לכל אדם וכל שכן אי איתמחי גברא וקמיע ה' כגון שכתב לחש אחד בג' אגרות וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאדם אחד ג' פעמים איתמחי גברא ללחש זה בכל אגרת שיכתבנו ואתמחי אגרות הללו לכל אדם. הנה: (סא) ודוקא שזלו ז' המהלות צידד אלס ליתמחי גברא תחילה ואחר כך עשה קמיע ורפא ג' לא תלין צהמחלת הקמיע רק צהמחלת הגברא שכבר ליתמחוק (הנ"ל וכן משמע מן הסופות מהניחור שכתב ז"ל) אבל אם כתב ג' קמיעים לאדם א' ורפאו ג' פעמים לא איתמחי לא גברא ולא קמיע ומותר לצאת בקמיע מומחה ו ל"ש הוא של כתב או של עיקרים בין בחולה שיש בו סכנה בין בחולה שאין בו סכנה ולא שנכפה כבר ותולהו לרפואה אלא אפילו לא אחזו החולי אלא שהוא ממשפחת נכפין ותולהו שלא יאחזנו שרי וקושרו ומתירו ברה"ר ובלבד שלא יקשרנו בשיר או במבעת ויצא בו לרה"ר שאז יאמרו שיוצא בו לשם תכשיט וזה אסור דלאו תכשיט הוא: כו ה' נאמן לומר הרופא על עצמו שהוא

ביאורי הגר"א

וא' קמיע כו' וכמ"ש נס' כ"ה: (ס) אין. ע"ש בתוס' (סא) ודוקא כו'. תוס' שם ד"ה תלתא כו' וי"ל כו' ד"ה עד וד"ה לע"ג כו' נראה כו' וד"ה תלתא כו': וי"ע דל"כ תפסוט נעיל דר"פ וע' רש"ל ולין דבריו

ברכת אליהו

דוקא איגרת לבדה שהומחת והיינו מומחה גברא ומומחה קמיע שקמיע זה הומחה שריפא שלש פעמים וכתבו אדם מומחה שכתב שלשה קמיעין והועילו שלשתן. ועל מ"ש רב פפא, כיון דמומחה גברא אע"ג דלא מומחה קמיע, ע"ש בתוס' ד"ה אע"ג שכתבו: נראה דכל שכן מימחי קמיע ולא גברא שהמחאת קמיע עדיפא מהמחאת הרופא כדמוכח לקמן דבהמחאת קמיע פשיטא ליה אי איתמחי אפי' בחד גברא ובאיתמחי גברא מספקא ליה אי איתמחי בתלת קמיע לחד גברא אי לא. ושם בעמוד ב' איתא: אמר רב פפא פשיטא לי תלת קמיע לתלת גברי תלתא תלתא זימני איתמחי גברא ואתמחי קמיע. וע"ש בתוס' ד"ה תלתא, שכתבו: פירוש שכתב לחש אחד בג' אגרות וכל אחת הועילה לג' אנשים או לאחד שלש פעמים. ודברי המחבר הם עפ"י התוס' הנ"ל.

(סא) [בספ"ס הבאנו דברי הגמ' בשבת סא ב: אמר רב פפא פשיטא לי תלת קמיע לתלת גברי תלתא תלתא זימני איתמחי גברא ואתמחי קמיע. ודברי ההג"ה הם מדברי] תוס' שם ד"ה תלתא. וי"ל התוס': קשה לרשב"א קמיע ג' היכי איתמחי הלא מיד כשנתרפא האדם שלשי בקמיע ג' [פעם א'] איתמחי גברא וכיון דאיתמחי גברא ודאי שאותה האיגרת תועיל מכאן ואילך וי"ל כגון דשני קמיעין הללו ריפאו תלת זימני לתרי גברי וקמיע שלישי לחד מהנך תרי גברי תרי זימני והשתא מימחו כבר תרי קמיעי וגברא וקמיע

עליו ואינו יכול ליפרד ממנו ורפואה זו לא שייכא בנקבות שאין האב מחבבן כל כך מתחילתן שיהו מגעגעי' עליו — רש"י. עכ"פ הדיון הזה שבקשרי פואה שזה לרפואה מותר לצאת אף לגדולים, נשאר גם למסקנא. ולכן נקטו הטור והמחבר לשון „יוצא"י, ולא חילקו בין קטנים לגדולים]. והטעם שמותר לצאת בזה, הוא מפני שזה בכלל קמיע מומחה. וכמ"ש פא א — לענין היתר יציאה בקמיע מומחה: — איזהו קמיע מומחה וכו'. אחד קמיע של כתב ואחר קמיע של עיקרים וכו', וכמ"ש דין זה בפעוף כ"ה. [והטעם שמותר לצאת בקמיע של מומחה, כתב רש"י במשנה שם ס א ד"ה שאינו, משום „דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו"].

(ס) תנן בשבת ס א: לא יצא האיש וכו' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. ובגמ' שם סא א: אמר רב פפא לא תימא עד דמומחה גברא ומומחה קמיע אלא כיון דמומחה גברא אע"ג דלא מומחה קמיע. וע"ש בתוס' ד"ה עד, שכתבו: נראה לר"י שאם כתב לחש אחד בשלש איגרות וריפאו שלשתן ג' בני אדם כל אחד אדם אחד היינו מומחי גברי וכאשר רפאו שלשתן אדם אחד בעיא היא בסמוך אי מימחי גברא או לא ודוקא לאותו לחש הוא מומחה אבל לשאר לחשים לא ודוקא שכתבם הוא אבל אחר לא ואם כל אחת מאיגרות ריפא שלש פעמים אפילו אדם אחד מומחות שלשתן ואין הלחש מומחה כל מקום שהוא אלא

באר הגולה
 ש שגלי הלוקט ס"ז
 וכו' ת'
 שגורסין גר' ר"ת
 י שם כלני ורעל
 ל ר"ן שם והרש"א
 סקן נראה והקפ"ס

מומחה: כו ט (סג) יוצאין בביצת החרגול ובשן של שועל ובמסמר הצלוב בין בחול בין בשבת ואין בו משום דרכי האמורי וכן בכל דבר שהוא משום רפואה (סג) אבל אם עושה מעשה ואין ניכר בו משום רפואה אסור משום דרכי האמורי אבל כ כל לחש מותר ל (סד) ולא אסרו אלא באותם שבדקו ואינם

ביאורי הגר"א

נראים וע' תוס' שם ד"ה תלת תלת כו': (סב) יוצאין. וולגזי ורעל ס"ל כוותיה וערמזים נפ': (סג) אבל אם כו' אבל. שם הל' לין כו' ופירש"י ד"ה שיש כו' שאין

ברכת אליהו

דלא כמהרש"א. ומאחר ש"ג' קמיעין מומחין, הוא רק לפי הצד בבעיא של רב פפא דגברא לא איתמחי וכנ"ל. א"כ יוצא שמדברי רב פפא הראשונים נפשטה הבעיא דרב פפא. ולא שייך לומר — כמהרש"א — שרב פפא לאו דוקא נקט „תלתא תלתא זימני וכו'". [ועיין בתו"י בגמ' שם, וכאן במגורה הסוהרה אות ז ובד"א ובספר ישועות יעקב אות ט'].
 (סב) תנן בשבת סו א: יוצאין בביצת החרגול ובשן שועל ובמסמר מן הצלוב משום רפואה דברי ר"מ וחכמים אסרין אף בחול משום דרכי האמורי (ניחוש הוא וכתבן ובחוקותיהם לא תלכו — רש"י). ולכאורה היה צריך לפסוק כחכמים גבי ר"מ. אולם הלכה כר"מ, מדאב"י ורעא ס"ל כותיה. דאיתא שם בגמ': אב"י ורבא דאמרי תרוייהו כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. הרי דס"ל לאב"י ורבא כר"מ ולכן פסקינו בשבת וכו'. וקראי' בפ"י המשניות שם, שגרס במקום „ר"מ" — „רבי יוסי". וכתב: והלכה כר' יוסי כי העיקר אצלנו כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי וע"ז לא אמר הכתוב ולא תלכו בחוקות הגוים.

(סג) בסק"ב הבאנו דברי אב"י ורבא בשבת סו א, שכל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי. ומדייקת הגמ': הא אין בו משום רפואה יש בו משום דרכי האמורי וכו'. ופירש"י בדי"ה שיש: כגון לחש שאין ניכר שיהא מרפא יש בו משום דרכי האמורי. ואמרו בירושלמי פרק שמנה שריצים ה"ג [בפנינו בשנינו לשון קצת]: לוחשי כו' ולמקיים ולעין בשבת וכו'. והקשה הרא"ש שם פ"ו ס"ח על פירש"י הנ"ל, מכל הלחשים שפנינו בגמ'. וז"ל: ולא נהירא לי דלעיל בשמעתין איכא כמה לחשים שהיו עושים, ותירץ הרא"ש, דהא דאסור בלחש הוא בעושה מעשה, ואינו ניכר שיהא בו רפואה כגון סוקרו בסיקרא דאיתיה עליה. [והו' שכתב המחבר ש"אם עושה מעשה ואין ניכר בו משום רפואה אסור משום דרכי האמורי", וזהו שסיים: אבל כל לחש מותר. ובערוך השולחן סעי' פ' כתב: שאין בהם מעשה וכו'. ובלבושי שרד — הביאו המשנה ברורה סק"ו — כתב, אע"ג שאין ניכר ג"כ שיהא מרפא מ"מ הרי אנו יודעין שהלחש מרפא והו' כאילו ניכר הרפואה].

(סד) לפי הר"ן בשבת סו א, שפי' בכל דבר בין לחש כו' מיידי באותו. שבדקו. וז"ל הר"ן: כל דבר שיש בו משום רפואה בין לחש בין כל דבר כיון שאנו יודעין שהוא

שלישי אכתי לא איתמחי וחזר וריפא קמיע שלישי אדם שלישי דהשתא בא בבת אחת המחאת גברא והמחאת קמיע. ודברי התוס' צ"ע, דא"כ תפשוט בעיא דרב פפא. דאיתא שם בגמ': בעי רב פפא תלתא קמיע לחד גברא מאי קמיעא ודאי לא איתמחי גברא איתמחי או לא איתמחי מי אמרינן הא אסי ליה או דילמא מזל דהאי גברא הוא דקא מקבל כתבא תיקו. [וכתב בספר שבת של מי שם דלפי הצד בבעיא של רב פפא דאיתמחי גברא. וה"ה בתלתא קמיעי ל ת ר י גברא נעשה גברא מומחה כיון דלא בעינן דיהי' תלתא גברא. וע"ע מש"ש בזה. וא"כ דברי התוס' שאומרים „דהשתא בא בבת אחת המחאת גברא והמחאת קמיע", הם רק לפי הצד בבעיא דרב פפא דגברא לא איתמחי, בג' קמיעות לאיש אחד, והו"ה בג' קמיעות לב' אנשים לא איתמחי גברא משום שיש לתלות דמזל דתרי גברי גרמו. שאם נאמר דבתלתא קמיעי לחד גברא איתמחי גברא, יוצא דכשריפא בקמיע השלישי בפעם הראשונה את האחד משני האנשים, כבר איתמחי גברא. א"כ בפעם השלישית — כשחזר וריפא בקמיע שלישי אדם שלישי, אז לא איתמחי קמיע, מפני שאפשר לתלות זה באיתמחי גברא שקדם לזה. ולפ"י מדוע אומרים התוס' שהגברא אכתי לא איתמחי, לפני שחזר וריפא בקמיע שלישי אדם שלישי]. ועיין רש"י שם שהרגיש בקושי' זו. [ובתוספת שבת אות מ"ס חיוק קושי' זו, והוסיף: ומכיון דהך מילתא הוא איבעיא דלא איפשטא אלא דאנן אזלינן לחומתא דתלתא קמיע לחד גברא לא הומחה גברא וא"כ לענין המחאת הקמיע איפכא הו' לן למיזל לחומתא דשבת הומחה גברא כבר ע"י ראובן ושמעון ואזי הקמיע לא הומחה כלל, וע"ע מש"ש]. ותירץ המהרש"א, שמש"ש תוס' שהקמיע שלישי איתמחי באותו זמן שאיתמחי גברא, זה רק לצד של הבעיא דרב פפא דלא איתמחי גברא בג' קמיעות בחד גברא. אבל באמת ע"פ הצד שבבעיא דרב פפא דאיתמחי גברא, יוצא שבמירא דרב פפא הקמיע הג' לא איתמחי, וכנ"ל. והוסיף המהרש"א, דבלא"ה לאו דוקא קאמר רב פפא, „תלתא תלתא זימני וכו'". והו"ה דמצי למימר חד תלת זימני ואינך חד זימנא. ובכה"ג איתמחי הקמיע הנ'. ואין דבריו נראים. ועיין בתוס' שם ד"ה תלת תלת, שכתבו: הוה מצי למימר חד תלת זימני ואינך חד זימנא אלא בעי למימר שיהיו שלשה קמיעין מומחין. הרי דס"ל להדיא לתוס', שמה שרב פפא אומר תלתא תלתא זימנא זה בדוקא, משום ד,בעי למימר שיהו הג' קמיעין מומחין". וא"כ זה

באר הגולה

מ סס נסס ר"י
ג סס ס"ה
ס סס קמ"ז

מועילי' מ (סו) ויש מי שחושש בכל קמיע שאינו מומחה משום דרכי האמורי:
כח ג (סו) מי שיש לו מכה בפיסת רגלו וקושר עליה מטבע להגין שלא ינגף ברגלו
וגם הוא מרפא מותר לצאת בו: כט ו היוצא בטלית מקופלת על כתפיו
(סו) דחינו שלאח' שנתנו' על ראשו מגבי' שוליה על כתפיו חייב חטאת (סו) אבל
אם אינה מקופלת על כתפיו אלא משולשלת ברחבה (סו) למטה מכתפיו שרי

ביאורי הגר"א

ונורתא כו': (סו) דחינו שלאחר. רש"י סס:
(סח) אבל אם. ערש"י סס ד"ה דקדק כו' חלל חס ח"ל
ונומין לירי' על כתפיו ודאי מותר נכס"ג: (סט) למטה
כו' שמאחר. סס ג' וערש"י ד"ה שרנינו כו' ע"ש:

לפי' הר"ן שפי' נכל דבר בין לחס כו' ייירי נלותן שדקן:
(סח) ויש מי. שפי' הא חין כה"ג שחין ידוע וליע. הא
בנתינתין תן ולא נקמיע כו' משמע הא נחול ש"ד:
(סו) מי. ל' הטור ושם דלקושא: וגם כו'. סס שוכחא

ברכת אליהו

לה פולסא (עגול של עץ ויצור עליו — רש"י) אמר אביי
ש"מ כולו [בהדדי — גי' רש"י] מעלין לה (ולחכי נקט
סלע דאיתנהו לכולוהו אקושא ושוכחא וצורתא — רש"י).
(סז) [איתא בשבת קמז א: היוצא בטלית מקופלת מונחת
לו על כתפו בשבת חייב חטאת. ומ"ש המחבר, דהיינו
וכו"], כ"כ שם רש"י בד"ה בטלית: לאחר שנתנה על ראשו
הגביה שיפוליה על כתפיו. [ובד"ה חייב חטאת כת': שאין
זה דרך מלבוש].

(סח) איתא בשבת קמז א: כי אתא רב דימי אמר פעם
אחת יצא רבי לשדה והיו שני צידי טליתו מונחין על
כתפו אמר לפניו יהושע בן זירון בן חמיז של ר"מ בוא
לא חייב ר"מ חטאת (בתמיה דאין זה דרך מלבוש אלא
דרך משוי — רש"י) א"ל דקדק ר"מ עד כאן שלשל רבי
טליתו. וערש"י שם ד"ה דקדק, שכתב: בתמי' לחייב חטאת
בדבר הדומה להיות מותר כזה שאינה מקופלת ואחוריה
נופליו למטה מכתפיו אלא שצידיה היו מונחין על כתפו.
משמע בגמ' שם דבכח"ג אסור. וזה דוקא אם מצידיו הגביה
הטלית על כתפיו. אבל אם אינו מונחין צידיו על כתפיו,
ודאי מותר בכח"ג. וז"ש המחבר: אבל אם אינה מקופלת
על כתפיו כו' שרי.

(סט) שבת קמז ב: אמר להו רבא לבני מחווא כי מעבריתו

מרפא והכי מוכח בתוס' ואפשר דאף לחשין שאין אנו
יודעין אם יש בהן משום רפואה מותרין מספק ולא אסור
אלא אותם שבדקו ואין מועילין וכתב הרשב"א ו"ל שכן
נראה שפירשו בתוס' וכו', עכ"ל.

(סח) דין זה כתב הר"ן בשבת סז א, בשם הר"ר יונה. וזה
משום שפי' דברי הגמ' שם, הנ"ל בסק"ג, והא אין בו
משום רפואה יש בו משום דרכי האמורי, דמיירי בכח"ג
שאין ידוע אם מרפא. וצ"ע הא בנתינתין שם ס א תנן:
לא יצא וכו' ולא בקמיע בזמן שאינו מן המומחה. מי
שרק בשבת אסור הא בחול שפיר דמי. [ועיקר בלבושי
שרד שנדחק לתרץ קושי' זו, וראה גם מה שתי' ע"ז בוד"א].
(סו) [מה שסיים המחבר, להגין שלא ינגף ברגלו וגם
הוא מרפא], כ"ה לשון הטור. והמקור הוא מהגמ' דשבת
סח א: יוצאה בסלע שעל הצינית. ובגמ' שם: מאי צינית
בת ארעא (מכה שהיא תחת פרסת הרגל וקושר בה סלע
לרפואה — רש"י) ומאי שנא סלע אילמא כל מידי דאקושא
מעלי לה (שהיא קשה ומגינה על המכה מקוצים ויתדות
דרכים — רש"י) ליעבד לה חספא אלא משום שוכחא
(ליחלוות היוצא מן הכסף ויפה למכה — רש"י) ליעבד
לה ססא (דכספא טיבעא למח לי — רש"י) אלא משום
צורתא (דטיבעא מעליא למכה ולא שוכחא — רש"י) ליעבד

אף דאית ביה תרתי טלטול ומוקצה בשבת ולצאת לרה"ר וכן
יש לפרש דברי הטור והמחבר אבל ודאי לדינא כל שהוא
להגנה נמי מותר לצאת בו ועוד דאם לא תימא הכי מנ"ל
דאקושי מעלו דילמא רק שוכחא וצורתא וממילא בעינן דוקא
סלע אלא ודאי מסברא נמי דאקושי מעלא. ובספר שבת של מי
בשבת שם כתב: וכן הרב נהר שלום פי' הני תרי פירושי
בסוגיין אלא דהוא סובר דהרמב"ם והרא"ש פליגי במלתא דלא
עביד כי אם להגין שלא ינגף דלמר שרי ולמר אסור ע"ש.
עכ"ל. וסיים בשבת של מי שם: דלהאי פירושא דאמרין דאף
לפי המסקנא סגיא בחזא ולא צריך הני תלתא אהדיו איכא
טיוע רב מהירושלי דגרסינן על מתני' דידן וצאין בסלע ר'
אחא בשם רב בא בר ממל אפי' טס ע"כ שמעינן מהא ולא
בעינן צורתא והמעין יבחר, עכ"ל.

והקושי' שהקשה החמד משה. מנ"ל דאקושי מעלו כו',
הקשה גם מהרש"א בדברי התוס' שם, ותירץ: וי"ל דפסיקא
ליה לתלמודא דאיכא מידי אחרניא דאית ביה שוכחא ותקשי
ליעבד ליה צורת סלע אי לאו דבעי נמי אקושא וההוא מידי
אחרניא לאו אקושא הוא והתלמוד לא חש להאריך בזה.
ובדעת רבנו אין הכרח לפרש כדברי הרא"ש הנ"ל. ד"ל
שרבנו ציין רק המקור שגם הוא מרפא, אבל אה"נ דלדינא

5 מ"ש הטור והמחבר, להגין כו', זה דבר פשוט, מהא
דאמרו בגמ' שם, כל מידי דאקושא. ועל מ"ש הטור והמחבר
וגם הוא מרפא, ציין רבנו למש"ש בגמ' "שוכחא" ו"צורתא".
והיינו שזה מרפא. וכתב הרא"ש: דבעינן גיב אקושי כנ"ל וגם
הוא מרפא היינו שוכחא וצורתא. וזה כדברי המ"א בסקמ"א,
שכתב: משמע דאם אינו מרפא אלא שעושה כדי שלא ינגף
אסור. וכ"כ הב"ה. אולם יש חולקים על דברי המ"א, ראה
באליה רבא אות נ"א ובתוספתא שבת אות נ"ה בשם מהרש"א
פ"מא ברוה סקק"ת ובשעה"צ שם. ובערוך השולחן אות
פ"א הביא דברי המ"א, וכתב ע"ז: ולא משמע כן בגמ' שם
וגם אין הסברא נותנת כן וכן פסקו הגדולים להיתר וכן עיקר
לדינא.

והנה בנוגע להסבר דברי הגמ' שם, כתב החמד משה כאן
אות כ', שאפשר לפרש ב' פירושים: פירוש אחר ד"ה, דוקא
כולהו בחדדי מעלו לה ולכן דוקא סלע. פירוש שני: וא
י"ל דהרפואה הוא דוקא ע"י שוכחא וצורתא ולפי"ן יפה
פירושי' כולוהו בחדדי מעלו לה דיש הגנה ורפואה ויותר מעולה
אבל אה"נ להגנה לחוד נמי מותר והא דלא נקט במשנה חספא
דמילתא אגב אורחא קמ"ל דבסלע יש נמי משום רפואה והרי
לא הקש' דליתני חספא אלא דליעבד חספא ועוד דקמ"ל סלע

באר הגולה

ע' שני הלקט נסמ
ר"ת
פ' רוקח.
(*) ונלמד שכל שייך
הנה שלחם מעוף זה
וכן הוא נב"י.
צ' תשובת הרשב"א.
פ' סמ' נגמ' לפי
רמב"ם נפ"ט.
ר' כן פ' הג"י לנעת
כל הפירושים שהביא.
ש' סמ' נגמול.

ע' שמאחר שהוא מתעמק במליתו ומתכסה בו כתיפו וגופו אע"פ שמתקצר קצת מלמטה מותר פ' ועל פי זה מותר להתעמק במליתו תחת הנלימא ולהביאו לבית הכנסת: * ל' ז' (ע) מותר לצאת ברשות הרבים במלית סביב הצואר. הנה: אע"פ שמתחיל לז' ימין על כתיפו של שחלל דרך ללבוש כך ולא הוי חלל להתנאות ושרי: (נ"י): לא ק' (עא) היוצא מעומק במליתו וקיפלה מכאן ומכאן בידו או על כתפו אם נתכוון לקבץ כנפיו כדי שלא יקרעו או כדי שלא יתלכלכו אסור ואם קבצם להתנאות בה כמנהג אנשי המקום במלבושן מותר ר' (עב) והני מילי במליתות שלהם שהי' ידעו אחת מרובעת אבל מלבושים דידן כשהוא לבוש בהם ומוציא ידיו מתוכה מותר לתפוס קצתם בידו להגביהם כדי שלא יתלכלכו שוליו בשיט או כדי שלא יעכבוהו ללכת: לב' ש' היוצא במעוה הצרורים לו

ביאורי הגר"א

במליתות. כן מוכח ביומא ע"ז נ' לפי פ'י' הרמ"א וטור לעיל סיד' תשום שינוי הלכה מותר אע"פ שנקופל על כתיפו כחש' רש"י שם ולקוח' ס' תרי"ג סיה וכן משמע נגמ' שם דהכי' אלל הענר' נמי' דלליכ' נלליה' אסור:

(ע) מותר כו' אע"פ כו' דרך כו'. סס' ח' וע"ש תוס' ד"ה מהו כו': (עא) היוצ' וכן פרש"י ד"ה מרזק רק רש"י פ'י' חוטין לשיטתו שפ'י' תשום תקוני' ונח' אלל לפי פ'י' הרמב"ם ונשום הולל' אפי' נידו: (עב) וה"מ

ברכת אליהו

(עא) [מקור דין זה הוא בשבת קמז א, הג"ל בסק"ע. דאיתא שם: מהו לעשות מרוב בשבת מאי מרוב אמר ר"ז כיסי בבלייתא. וכתב בבאה"ג סק"ק שדינו של המחבר בסעף זה הוא לפי' הרמב"ם בהל' שבת פ"ט. וזה שם בה"ט]. וכן פירש"י שם בד"ה מרוב [בפנינו זה בד"ה כיסי בבלייתא]: שמשלקין בגדיהם מן הארץ כשהן ארוכין וכופלין אותן כלפי מעלה ומחזיקין אותן ע"י חוטין והיינו כמין כיס וכמו מרוב. והיינו שכפל שוליה והגביהה ואחזה כך בידו או על כתפו ונעשה כעין מרוב בפנים. — לשון הבה"ל בד"ה וקיפלה רק שיש הבדל בין פירש"י לרמב"ם להלכה. דרש"י פ'י' שמחזיקין אותם ע"י חוטין, וזה לשיטתו שפ"י' שהאסור במרוב הוא, "משום תקוני' מגמ' וכמש"ש בד"ה אסור. ולכן אסור רק אם מחזיק ע"י חוט, שרק בכה"ג הוי תיקון מגמ'. אבל בידו מותר. אבל לפי פ'י' הרמב"ם שם שהאסור הוא משום הוצאה, [דלאו דרך מלבוש הוא כ"כ] — לשון הבה"ל הג"ל. וגם ההו"ס שם בד"ה מהו. הג"ל בסק"ע, כתבו שהאסור משום הוצאה. רק שהתוס' פירשו פירוש אחר כמש"ש, "א"כ אפי' בידו או על כתפו אסור ולא כפינו דוקא ע"י חוט. [וזהו שכתב המחבר כאן, בידו או על כתפו]. ועי' בהגהות הגר"א בגמ' שם].

(עב) כן מופה בימא ע"ז ב לפי פ'י' הרא"ש וטור לעיל

מאני לבני חילא שרביבו בהו למטה מכתפיים. ופרש"י ד"ה שרביבו כו'. ע"ש, שכתב: שלא יהיו שוליהם מונחים בכתפיהם אלא משוכים למטה שיהא נראה לבוש'.
(ע) שבת קמז א: עולא איקלע לבי אסי בר היני בעו מיניה מהו לעשות מרוב בשבת וכו' אמר ר"פ גקוט האי כללא בידך כל אדעתא דלכנופי אסור כל דלהתנאות שרי וכו'. וע"ש תוס' ד"ה מהו כו', שכתבו: נראה לרבי דלענין איסור הוצאה איירי כמו טלית של ד' כנפות ולקוח שני צידי רחוב טליתו של צד ימינו ונותן על כתף השמאלית ואינו פושטו על כתף אלא מקופל ומונח על כתפו וכו' דכשהוא מונח כמו שפירשתי יש בו כיסים מרובים וכל כיסא וכיסא נראה כמין מרוב ומיבעיא ליה אי איכא איסור הוצאה בכך כיון שאינה דרך מלבוש והיינו דקאמר כל אדעתא לכנופי אסור דהיינו כמו שפירשתי ששני צידי הימין מקובצים ומונחים על כתף השמאלית שיכול לילך במהרה ולא יכביד עליו טליתו אדעתא דלהתנאות שפיר דמי והיינו כשאין צידי טליתו מקובצין אלא צד אחד מונחת על כתפו אצל צוארו וצד האחר נופל על שכמו עד תורפו ואין בו שום כיסוי והיינו שלשל רבי טליתו דבסמוך שלשל אותו כמו שפירשתי כעין להתנאות והיינו דרך מלבוש'.

עומדים. וכ"כ בשע"צ סקל"ז ודקוק כן ממה שרבונו "מרמז על תוס' שם ד"ה מהו. ומפורש שם כן להמצי"י. וז"ל המשנה בבורה ס"ק קט"ו: ובביאור הגר"א משמע שמש"ש ומש"כ בשרי' בסלית שסביב הצואר היינו ששני צידי העליון היה מקובץ ומונח סביב הצואר אבל שוליה התחתון שמאחוריה היה משולשל למטה ולזה סיים הרמ"א דאע"פ שמינה צד ימין על כתפו של שמאל ג"כ שרי משום דרך ללבוש כך והוא להתנאות. ובשע"צ ס"ק קל"ח הוסיף לכאור: היינו דלא מיבעיא אם אינו מניח צד ימין על כתף שמאל דשרי דאף שהוא מקבץ מלמעלה סביב צוארו לצד ימין ולצד שמאל אף הסלית מונח על כתפו מ"מ הלא מאחוריו משולשל הטלית על גופו ואינו

גם אם אינו מרפא מותר וכדעת הפוסקים החולקים על המ"א. 6 כ"ס' סקל"ז כתב דבעינן שיהא מכסה רוב גופו. ובא"ר אות ג"ב ולבושי שרד סעף כ"ס כתבו שאפי' אם אינו מכסה רוב גופו מותר. ובשע"צ ס"ק קל"ה כתב: וכן משמע ממקורו של הגר"א. ונראה דדקוק כן ממה שרבונו צ"ח לרש"י שם שכת' "שלא יהיו שוליהם מניחים בכתפיהם אלא משוכים למטה שיהא נראה לבוש". ומ' שאם זה למטה מכתפיים — אף שאינו מכסה בה רוב גופו — הוי מלבוש ומותר.

7 בבאה"ג כת' שמש"ש בהג"ה "אע"פ וכו'" מקומו בסוף סעף כ"ט. ומדברי רבנו בס"ק זה המוסבים גם על מ"ש בהג"ה "אע"פ כו' דרך כו'", מוכח שדברי הג"ה כאן על מקומם

באר הגולה

ת צ"י וכן מלא לח"כ
נתפסות ומה"ת.
א שם
וכתבתי.

בסדינו חייב. הנה: אצל צנית וותר אם צריך לו חפץ צנית צנית (עג) רק שהם מנוקבים: לג ת (עד) אסור לצאת בשבת במעוה או בבסוף וזהב התפורים בבגדו. הנה: (עה) ויש מתירים נזקוק פסידא שירא שיגלו ומוטו אם יניחם צנית וילך מהם (אגור ואיסור ויתר הארוד) וכן נזהגין להקל אם צריך ללכת אצל אם יוכל להיות יושב צנית ולא ללכת לא ילך ונזקוק שאין צריך לו יוכל להניח צנית יש להחמיר (אויסה): לד א יוצא

ביאורי הגר"א

(עג) רק שהם. חפץ צנית צנית וותר אצל מנוקבי' ואצל כו' קלי ודין מנוקבים שוחר כלמד מדין פורפת שם מיה דועש' מועיל ע"ש ח' נ': (עד) אסור. צ"כ ח' נזקוקי'

ברכת אליהו

קאי רק א, איגון צורוין, אלא קאי גם על ריש דבריו והנהגה — מ"ש, אבל בבית מותר. וע"ז סיים דהא דמותר בבית, הוא, רק כשהם מנוקבים. דאי לא היו מנוקבים ה' אסור לסטול גם הסדין דנעשה בסיס למעוה שצור בתוכו מערב שבת — לשון המשנה ברורה בסקק"א, ודין מנוקבים שמוטו, נלמד מדין פורפת שבת ס"ה דמעשה מועיל. וע"ש א, ב. דהגן שם עמוד א': פורפת (כמו קרסים כל המחבר בגד לחבירו קרי פריפה — רש"י) על האבן ועל האגוז ועל המטבע ובלבד שלא תפרוץ לכתחלה בשבת. ושם כעמוד ב' מוקי הגמ' האי, ובלבד כו"ד, אתאן למטבע. וכתב רש"י שם: דלאו בר טלטול הוא. ורק אם פריפה בע"ש ועשתה מעשה, או יש בזה מעשה לראי' שעשה זאת להלבישם, וכמ"ש סימן ש"ג סעיף כ"ב, ולכן בעינן כאן שיהיו מנוקבים. ובמנוקבים הוי מעשה ואין איסור מוקצה ע"ז, דומיא דפורפת דהוי מעשה.

(עד) שבת צב א בבתני: המוציא וכו' ובשפת חלוקו כו' פטור שלא הוציא כדרך המוציאין. ומ"ש, פטור" היינו פטור אבל אסור, כמ"ש ג א: כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מהני תלת דפטור ומותר וכו'. וכעין זה איתא שם קו א. ומ"ש במשנה, בשפת חלוקו, היינו שתפור בבגדו. הרי דאף שתפור בשפת חלוקו אסור להוציא.

(עה) תנן בשבת קנג א: מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי. ובגמ' שם: מ"ט שרו ליה רבנן למיתב כיס' לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאיתויי ד' אמות ברה"ר. וה"נ כאן כיון שאם יוציא ליכא אלא איסור דרבנן ובגמ' בסקע"ד, דהמוציא בשפת חלוקו פטור אבל אסור, ולכן במקום פסידא שרו.

להסדין לבד אבל להמ"א דיש עדיין קצת עליהו שם מוקצה מוכרחין אנו לומר כפירוש התנ"ש דהאי אם צריך לו היינו שירא להניחו שם שלא יגלוהו. עכ"ל. וע"ש בבה"ל ד"ה אם צריך.

9. בשער הציון ס"ק קנ"א כתב שמוכח מדברי רבנו דהיש מחזיקין היינו בתפורין בתוך בגדו בערב שבת. ונראה שלמד כן מזה שרובם כת' "כיון דליכא אלא איסור דרבנן כנ"ל". והיינו כמ"ש בסקע"ד. ושם הרי מיירי בתפורים בבגדו. ובשער הציון ס"ק קנ"ב כתב דמשמע בהגר"א דלדעת היש מתירין בתפור הוא אפי' במקום שיש רה"ר. ונראה שהוכיח כן מזה שכתב רבנו שהטעם דמותר "כיון דליכא אלא איסור דרבנן". וא"כ הרי גם במשנה שיש רה"ר, זה איסור דרבנן, משום דלאו דרך הוצאה הוא, וכנ"ל בסקע"ד.

ס"ד משום שינוי. דאיתא בגמ' שם: ההולך להקביל פני אביו וכו' עובר עד צוארו במים ואינו חושש וכו' ובלבד שלא יוציא ידו מתחת חפת חלוקו. ופירש"י בד"ה מתחת חפת: שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו. על זרועו דאינו נראה כמלבוש אלא כנושא על כתפו ואמר מר (שבת קמו א) היוצא בטלית מקופלת על כתפו בשבת חייב טטאת. אבל הרא"ש שם פ"ה ס"ד והטור — וכמו שהביא המחבר לעיל בס"ד — פירשו שהטעם שלא יוציא הוא בכדי שיהא שינוי ולא יבוא לידי סחיטה. וכמ"ש בסק"ט. הרי שהאיסור הוא דוקא משום שצריך שינוי. הלא"ה מותר אפי' שמקופל על כתפו. ומכאן נלמד דמלבושים דידן כשהוא לבוש בהם ובמוציא ידיו מתוכם מותר לתפוס קצתם בידו. והטעם דאכתי נשאר עליו עצם הבגד דרך מלבוש — לשון המשנה ברורה בס"ק קי"ז. וכמ"ש רש"י שם דבמוציא ידו נעשה קיפול על כתפו. וכ"ה לקמן כפימון תרי"ג ס"ה. שכתב המחבר: ובלבד שלא יוציא ידו מתחת שפת חלוקו להגביה שולי חלוקו על זרועו. וזה עפ"י דברי רש"י הג"ל. וכמ"ש בסק"ג. וגם לפי הרא"ש והטור דמיירי שמקופל, אפי' לולא הטעם משום שינוי היה מותר. וכן משמע בגמ' שם — כפי' הרא"ש והטור — דהופירי אצל העברה במים את הדני, ובלבד שלא יוציא כו". ומוכח שהטעם הוא משום שינוי שלא יבוא לידי סחיטה. וע"כ האיסור הוא רק בהעברה במים. דאל"כ — ונאמר כפירש"י שהטעם משום משוי — בלא"ה — בלא העברה במים — אסור משום משוי.

(עג) אפי' בצורוין צ"ל מנוקבים. אבל אם רק מנוקבים ולא צורוים מותר. ומ"ש בהג"ה, רק שהם מנוקבים, לא

נקרא עדיין בזה בשם מרוב המבואר בגמ' לאיסור אלא אפי' אם מניח צד ימין על כתף שמאל ב"כ שרי כן מוכח בתוס' שם אך דביארו דדוקא כשהיה צד אחד של ימין מונח על כתף שמאל או שרי והרמ"א סתם בזה וצ"ע, עכ"ל. וראה שם בבה"ל ד"ה מותר.

8 במ"א סק"ה מ' שאפי' במנוקבים יש עליהו עדיין קצת שם מוקצה. ולהסיר לגמרי שם מוקצה בעינן שיחידה לתלותו בצואר בתו. ובשעה"צ ס"ק קמ"ה כתב שלדעת רבנו הא דמותר הוא אם צריך לו גם לסדין. וכתב שם בשעה"צ: וכן נלע"ד לפי פירוש הגר"א וגם רישא דצורוים מיירי ג"כ במנוקבים והוא הלא משמע דס"ל דבמנוקבים לא שייך כלל שם מוקצה מזהבית ראי' מהא דפורפת [ואולי גם הוא מורה להמ"א ואיירי לדידי' בשנקבה לתלותו בצואר בתו] וא"כ די בשצריך לו

באר הגולה

ב רמז"ס פ"ט מדין
הבלגין כרז חיי"ל בר
לחז ח"ר יוחנן ס.
ג מהל דני סדיא
נענודל דרז קמ"ו.
ד טור.
ה הרוקח.

אדם (עו) בסודר המקופל על כתיפו אף על פי שאין נימא כרוכה לו על אצבעו
ב (עו"י) ואם אין הסודר חופה ראשו ורובו אסור לצאת בו (עו) אא"כ קשר שני
ראשיו למטה מכתפיו זה עם זה: לה ג לבדים הקשים אסור להביאם ברשות
הרבים (עח) או בכרמלית כשהוא מעומף בהם ואם אינם קשים הרבה מותר:
לו ד (עט) מותר לצאת בשבת בשני מלבושים זה על גב זה בין לצרכו ה (פ) בין

ביאורי הגר"א

כו': (עו) אא"כ. אם סכניתא כו' ופי' דסכניתא הוא
שלין סופס ראשו ורובו וכ"ה נהדיף גרמז"ס: (עח) או
בכרמלית כו' ואם אינם. אם והל דרז לאו נפירו' כו':
(עט) מות' לצא'. שז' קיכ ח' לונ' כל כו' ואמרינן
נערונין ליה ז' התם דרז מלבושו כו': (פ) בין לצורך.

(עו) בסודר המקופל. מלחמ' היוול נטלית מקופלת כו'
ויוול נסודר שעל כתיפו כו' ע"כ דומיל נטלית דמקופל
דלח"כ חף נטלית מותר וע' נערוך שפי' הרטנים פי'
הרזים נסודר מקופל גלא יעכנו לרוך וכ"כ גרמז"ס וע'
גרין שהניח הערוך: (עו"י) ואם אין. אם ז' נלנז

ברכת אליהו

משמע דלדידיה סיכניתא חשוב מלבוש בלא"ה ואזיל
לשיטת' דכתב דהוא סודר גדול אבל הרמב"ם מפרשו
בשאין בו שיעור ראשו ורובו וע"י הקשירה שם מלבוש
עליו. וראה שם בבה"ל ד"ה ואם].

(עח) שבת קמו ב: בי סדיא (לבדין ועשוין לקפלן תחתיו
במקום הכר או הכסת — רש"י) רב אסר (להביאו דרך
מלבוש דרך רה"ר כשהוא מעומף בו — רש"י) ושמואל
שרי ברכין (שדרכן להתחמם בהן — רש"י) דכו"ע לא
פליגי דשרי (דמלבוש הן — רש"י) בקשין דכו"ע לא
פליגי דאסור כי פליגי במיצעי מאן דאסר מיהוי כמשוי
ומאן דשרי לא מיהוי כמשוי והא דרב לאו בפירוש איתמר
אלא מכללא איתמר דרב איקלע לההוא אתרא דלא הוא
ליה רווחא (בבית למקום מושבם של תלמידים — רש"י)
נפק יתיב בכרמלית אייתו ליה בי סדיא לא יתיב מאן
דחזא סבר משום דבי סדיא אסור ולא היא דרב אכרוזי
מכרזי בי סדיא שרי ומשום כבוד רבותינו לא ישב עליו
(שלא היה להן דבר לישב עליו ויושבין על גבי קרקע —
רש"י) ומאן ניגהו רב כהנא ורב אסי. וכתבו התוס' שם
ד"ה אייתו ליה בי סדיא: כי מיצעי הוה דאי לאו הכי היכי
איתמר מכללא. וז"ש המחבר, ש"אם אינם קשים הרבה
מותר". דלמסקנא גם רב מתיר במיצעי. ורק בקשין הרבה
אסור. והעובדא דרב שם בגמ' היתה בכרמלית. ועי' גמ'
סברה שרב אסור במיצעי. ונהי שהגמ' ממיקה שבמיצעי
גם רב מודה שמותר, אבל בקשין — דלכו"ע אסור —
האיסור הוא אפי' בכרמלית. וז"ש המחבר: או בכרמלית.
(עט) תנן בשבת קמ"א — לגבי הצלה בשבת: — ולווש
כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף. וכן
נפסק להלן בסעיף מ"ד ובסימן של"ד ס"ח. ואמרינן בעירובין
צה ב התם דרך מלבושו כו'. דתנן שם עמוד א': המוצא
תפילין מכניסין זוג זוג. ובגמ' שם עמוד ב': זוג אחד
אין טפי לא לימא תנן סתמא דלא כרבי מאיר דאי כר"מ
האמר לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול
לעטוף דתנן (שבת קמ"א) ולשם מוציא כל כלי תשמישו
ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף
וההיא סתמא ממאי דר"מ היא דקתני עלה לובש ומוציא
וכו' אמר רבא אפילו תימא ר"מ התם דרך מלבושו כחול
שוויה רבנן והכא דרך מלבושו כחול שוויה רבנן התם

(עו) מדאמר הוצא כמלית מקופלת כו' ויוצא בסודר שעל
כתיפו כו'. דאיתא בשבת קמו א: הוצא כמלית מקופלת
מונחת לו על כתיפו בשבת חייב חטאת וכו' והרטנין יוצאין
בסודרין שעל כתיפן ולא רטנין בלבד אמרו אלא כל אדם
אלא שדרכן של רטנין לצאת בכך. וע"כ סיפא שיוצאין
בסודרין וכו' מיירי דומיא דמלית דברישא — במקופל.
דאל"כ אף כמלית מותר. שברישא שחייב הוא רק במקופל
שאין זה דרך מלבוש. וכמש"ש רש"י בד"ה חייב חטאת.
ורש"י פי' הרטנין, "על שם מקום". ועיין בערוך ערך רטן
שפי' הרטנים פי' הרצים בסודר מקופל שלא יעכנו לרוך.
וז"ל הערוך: פי' הרצים יוצאין בסודר שעל כתפיהן מקובץ
ולא משולשל בשביל שלא יעכנו לרוך. והיינו משום דדרך
לבישתם כך בחול לקפלם על כתפיהם. וכ"כ ברמב"ם ה"ל
שבת פ"ט ה"ט: הוצא כמלית מקופלת ומונחת על כתיפו
חייב אבל יוצא הוא בסודר שעל כתיפו אע"פ שאין נימא
קשורה לו באצבעו. [ומדכתב לשון אבל משמע דבזה מיירי
ג"כ במקופל — ד"א]. ועיין ברין שם שהביא לשון הערוך
הנ"ל, [וסיים: רטנים כמו הרטנים. ובערוך ערך רהם פי'
שרהט זה מלשון ריצה. והמ"א בסקמ"ז כתב דהטעם דמותר
„מפני שדרך לבישתו בכך אף בחול (ב"י)". וכתב ע"ז
בפמ"ג: והכל לפי הזמן והמקום אם דרך לבישתו בכך
שרי. ועפ"ז כתב במשנה ברורה ס"ק קכ"ו: וכ"ו מיירי
במקומות שדרך איזה אנשים לליל כן לפעמים. והוסיף
שם בשעה"צ ס"ק קס"ו: כ"מ בגמ' דמשום רטנין שיוצאין
בעת הריצה כמ"ש בערוך מותר כל אדם].

(עו"י) [בבאה"ג סק"ב כתב: רמב"ם פ"ט מדין הבלגין
כו' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן שם. וזה] בשבת קמו ב:
האוליריין (בלגין — רש"י) מביאין בלרי נשים לבי בני
(סדינים שהנשים מסתפגין בהם מותר להביאן דרך מלבוש
לבית המרחץ — רש"י) ובלבד שיתכסה בהן ראשן ורובן.
(עו) שבת קמו ב: סכניתא צריך לקשר ב' ראשיה למטה.
ופירוש דסכניתא הוא שאין חופה ראשו ורובו. וכ"ה כהדאי
ברמב"ם הל' שבת פ"ט ה"ט, וז"ל: וכל סודר שאינו
חופה ראשו ורובו אסור לצאת בו היתה סכנית קצרה שאינה
רחבה קושר שני ראשיה למטה מכתפיהם ונמצאת כמו אבנט
ומותר לצאת בו. [וזה דלא כפירש"י שם. וז"ל שער הציון
ס"ק קס"ב: ורש"י פי' דטעם הקשירה הוא כדי שלא יפלו

באר הגולה

ז' נ"י מזה שכתנו
התוס' והרמ"ה נ"י
מכילתא קת"ז ע"ג.
ז' טור ג"ס ספר
התורות ו"פ.
ח' נ"י לדעת הר"ף
והרמב"ם.

לצורך חבירו ו בין שהם (פא) שני הלוקים ו בין שהם שני סרבלים (פירוט סרגל כסות העליון) ח (פא*) בין שהם שתי חגורות זו על גבי זו ואפילו אין מלבוש מפסיק ביניהם. הנה: (פב) ויש לוסרס שתי חגורות זה על גב זה (פג) אלא איך מלגוס מפסיק ביניהם (אור זרוע ותוספות ומדרכי פרק נמה אשה) וכן ראו לנהוג (פד) ומותר ללגוס שני כונעים זה על זה

ביאורי הגר"א

שם ק"כ ח' וזע"ג דלא קי"ל כר"י התם מוסס לדיקה התירו אלא נלמ"ה מודה ר"ת לר"י וכלשון ראשון שגרש"י כ"ט נ' ד"ה תרי: (פג) אא"כ. חוס' שם כ"ט נ' מרחש"י שם ק"כ ח' פונדל ותנור. וסרגל הראשונה הוא כלשון שני שגרש"י הכ"ל: (פד) ומותר. שם נ"יח כלים דר"י וע'

קמ"ז נ' האולירין כו' ומדין הלנדין קמ"ז נ': (פא) שני חלוקי'. מהא דסכנית' קמ"ז נ' ועתו"ס שם ד"ה נריך כו' וזע"ג שאינו מועיל כלום וה"ה בחלוקי' וכ"ש בסרגלים: (פא*) בין כו'. כ"ל ולגוס כו' ועוטף כו': (פב) ויש אסורי'. כן למד מהא דר"י

ברכת אליהו

שתי חגורות זו על גבי זו. וכ"ש שאסור לצאת בשבת בכה"ג. ואע"פ דלא קי"ל שם כ"י יוסי אלא כר"מ וכמ"ש בסעיף מ"ד ובסימן של"ד סי"ח, התם משום דליקה התירו ללבוש אף יותר מ"ח בגדים, וכמ"ש ר"מ, "לובש כל מה שיכול ללבוש", אבל בלא"ה מודה ר"ת לר"י. ויפ"י. שמותר לצאת רק בחגורה אחת. וכלשון ראשון שגרש"י שם ג' ד"ה תרי. דאיתא שם בגמ': א"ל רבינא לרב אשי קמרא (אבנט חשוב — רש"י) עילוי המיינא מאי א"ל תרי המייני קאמרת. ופירש"י שם בלשון ראשון: הא ודאי משאוי הוא ואסור.

(פג) תוס' בשבת נ"ב ב, מרחש"י שם ק"כ א פונדל וחגור. דבספ"ב הבאנו דברי תגמ' שם ג' ב: תרי המייני קאמרת. וכתבו שם תוס': לשון אחד פ"י בקונטרס לאיסור ואע"פ דחשיב בפרק כל כתבי (ק"כ א) ב"ח כלים פונדל וחגור ופ"י התם בקונטרס דפונדל הוא אזור היינו כגון שיש בגד מפסיק בינתיים אבל תרי המייני זה על גב זה אסור ולא דמי לכמה מלבושים שאדם לובש בשביל הקור אבל תרי המייני מה הנאה יש ואין דרך לחגור ומשוי הוא. וסברא הראשונה של המחבר כאן — שמתיר, אפי' שאין מלבוש מפסיק ביניהם — הוא כלשון שני שגרש"י שם ג' ב' ד"ה תרי המייני הנ"ל בספ"ב, שכתב: [ובתלמיד] רבינו הלוי מצאתי מותר.

(פד) בשבת ק"א, ב"ח כלים דר"י יוסי. דבספ"ב הבאנו דברי המשנה שם, דר"י יוסי מתיר להציל י"ח כלים. והגמ'

דבחול כמה דבעי לביש לענין הצלה נמי שרו ליה רבנן זוג אחד גמי זוג אחד אין טפי לא לענין הצלה נמי זוג אחד אין טפי לא¹⁰.

(פ) שבת קמ"ב ב, הנ"ל בסעיף*: האולירין מביאין בלרי נשים וכו', ומדין הלבריה, שם קמ"ב ב, הנ"ל בסעיף*, דלרב הביאו בי סדיא בכרמלית, ואסיקנא שם שמצד הדין מותר. הרי דמותר להביא לצורך חברו.

(פא) מהא דסכניתא. דאיתא בשבת קמ"ב ב, הנ"ל בסעיף*: סכניתא צריך לקשור ב' ראשית למטה. ועתו"ס שם ד"ה צריך כו', שכתבו: בניטין ב'פ' הניקין (ג' א) מפרש דסכניתא הוא בגד דק וכו' ומש"ה צריך לקשר שני ראשית למטה שלא יפריחנו מעליו הרוח ואתי לאתויי או משום דנראה כעין משוי לפי שהוא דק מאד ואינו נראה מלבוש אא"כ נראה קשור, כ"ל. ואע"פ שאינו מועיל כלום והו"ה בחלוקים וכ"ש בסרבלים¹¹.

(פא*) נג"ל בסעיף*, משבת ק"א: ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף. [ולא גרע חגורה מעטוף — ד"א. ועיין להלן].

(פב) כן למד מהא דר"י יוסי שבת ק"א. דתנן שם — לגבי הצלה בשבת —: ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר' יוסי אומר י"ח כלים וחזור ולובש ומציא ואומר לאחרים באו והצילו עמי. והגמ' שם מונה את ה"ח כלים שהתיר ר' יוסי. ובין הכלים מונה הגמ' ,,חגור שבמתני'". הרי דמותר להציל רק חגורה אחת, ולא

10 הר"א סיים: הרי דלבושין דרך מלבוש יוכל להרבות כל מה שיוכלו ורק בחשילין אין רשאי רק זוג אחד. ובפנים הבאנו הא דנפסק בסעיף מ"ד ובסימן של"ד סי' שדלדיקה "לובש כל מה שיכול ללבוש וכו'". וכתב בערך השולחן סוף ק"י: ואין לשאול הא גם בלא דליקה התירו ללבוש בסעיף ב' בשני מלבושים ד"ל בדליקה התירו אפי' הרבה זה על זה דזה בודאי בלא דליקה אסור מפני שאין דרך בני אדם לעשות כן אפילו בקור כידוע ובדליקה התירו אפילו הרבה, ע"כ. אולם עדיין צ"ב. דלהלן בספ"ב הביא רבנו שלכן יש דעה שאסור ללבוש ב' חגורות זו על גב זו, דאי אפשר ללמוד — שמותר להוציא ב' חגורות זו על גב זו — מהא דמותר להוציא מחמת הדליקה, דהתם משום דליקה התירו. א"כ היאך לומדים מהא דליקה שמותר לצאת בשבת בשני מלבושים זה על גבי זה, הלא גם לגבי ב' מלבושים אפ"ל שרק משום דליקה התירו, אבל בלא דליקה אסור. ואין לומר שה"ה והגמ' אומרת בעירובין "דרך מלבושו" ומ' שהתירו

אפי' לא בדליקה. דא"כ היינו צריכים להתיר לצאת אף ביותר משני מלבושים, דהא מש"ש בגמ' "דרך מלבושו", קאי אף על יותר משני מלבושים. ועוד היינו צריכים להתיר לכל הדעות לצאת בב' חגורות זו על גבי זו, כמו שהתירו שני מלבושים. ובדברי רבנו בספ"ה מביאר בודע האגור דלהלכה דקי"ל כר"מ יליפנן מהך דדליקה, דגם בעלמא מותר להוציא מה שמותר להציל בדליקה, ולפ"ז לכאורה היינו צריכים להתיר גם בעלמא אפי' יותר משני מלבושים זע"ז כמו בדליקה. וצ"ב. 11 מ"ש רבנו "ואע"פ שאינו מועיל כלום", נראה שהוא עפ"י דברי מ"ש שהסיק מדברי התוס': הרי שהתירו אע"פ שהוא דק ואין בו הנאת מלבוש כיון שנושא אותו דרך מלבוש. ועיין שם בד"מ סק"ד.

ורבנו סיים: והו"ה בחלוקים וכ"ש בסרבלים. וגראה שזה עפ"י מ"ש הטור: ובספר המצות התיר ב' סרבלים ואסר ב' חלוקים. וכתב ע"ז ב"י: וטעם סברא זו משום דשני חלוקים אין הנאה בהם ואין דרך ללכשן ומשוי הוא וכו'. והו"ה מ"ש

באר הגולה

ס שני הלכות נחלתו.
י סס נספח ונחלתו.
וכ"כ האגור.
ל ע"כ קמ"ו (קל"ט).
ל לפירוש התוס'
ורמנ"ס פי"ט.

(א"ז) (פה) וכן שני אנפילאות (אגור): לו ס (פו) מותר לצאת בשבת בבתי ידיים הנקראים גואנטי"ש י (פו) ויש מי שמחמיר להצריך (פה) שיתפרם מערב שבת בבתי ידיים של מלבושיו או שיקשרם בהם קשר של קיימא יפה וראוי לחוש לדבריו: לח כ היוצא בשבת בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב ל מפני שאותם החושים

ביאורי הגר"א

תוס' סס וכ"ל: (פה) וכן שני כו'. לפי הכלל יגיע דהא לא תשיג סס אלא זוג אחד אלא דלא סיל ראהי הכלל דק"ל כר"מ אלא שפרש תרי המייני כו' לאיסור:

תוס' סס וכ"ל: (פה) וכן שני כו'. לפי הכלל יגיע דהא לא תשיג סס אלא זוג אחד אלא דלא סיל ראהי הכלל דק"ל כר"מ אלא שפרש תרי המייני כו' לאיסור:

ברכת אליהו

(פו) דכל דרך מלבוש מותר, [וגם בתי ידיים יש למצוא צד היתר שהם כעין מלבוש לידים מפני הצינה — ב"י]. כמ"ש בשבת סא א — לענין היוצא בתפילין — אפי' למ"ד שבת לאו זמן תפילין הוא אינו חייב חטאת מ"ס דרך מלבוש עבדיא. ורק בתפילין אסור, כמ"ש בגמ': אפי' למ"ד שבת זמן תפילין הוא לא יצא דילמא אתי לאיתויי ברה"ר (שקיל להו מרישא אם בא לפנות וממטי להו ד' אמות — רש"י). ולכן בבתי ידיים — שאין חשש זה — מותר.

(פו) כמו בתפילין. דאיתא בשבת סא א, הג"ל בסקפ"ו: אפי' למ"ד שבת זמן תפילין לא יצא דילמא אתי לאיתויי ברה"ר. ועמ"י בסקכ"ו, שהביא בשם השבלי לקט — וזה בשבלי לקט ענין שבת ק"ז — שגם בבתי ידיים יש מעין חשש זה, "לפי שאין יכול למשמש בבגדיו יפה לעשות מה שצריך לו ולפעמים צריך למשמש בבשרו מפני כינה או פגמו וצריך להוציאם מידו ושם ישכח ויביאם ד' אמות ברה"ר". וצ"ע.¹²

(פה) צ"ע מאי מהני שיתפרם או יקשרם מע"ש, הרי אם יסירם וישארו מחוברים רק בתפירה או בקשירה ה"י ג"כ משוי. דמ"ש בטלית שאינה מצויצת וכיוצא דחייב, וכמ"ש בסליח, "מפני שאותם החושים חשובים הם אצלו ודעתו עליהם". וכמ"ש בסליח גבי כילה. וה"נ הבתי ידיים חשובים ואינם בטלים לבגד שנקשרו או נתפרו אליו.¹³

13 וה"נ בסקכ"ו הקשה קושיה זו. וראה בא"ר אות ס"ז שתיקן: ולק"מ דהא לא קאמר הפוסקים אלא לקשרו בבתי ידיים של מלבוש ודאי בטל הוא לגבי בגד כאילו בתי ידיים הם ארוכים יותר ואף שהוא דבר חשוב מ"מ בטל הוא כולו כיון שהכל מין מלבוש וכו'. ובספר גמר שלום אות כ"א תירץ: ולענין כיון דחששא שמא יצטרך למשמש בבשרו ויוציא מידו הילכך כל שאינם קשורים דאם יצטרך לכך יביאם בידו והו"ל מוציא כדרך המוציאין וחייב חיישין אבל אם קשורים לא חיישין דאפי' יצטרך להוציאם מידו אין זה דרך הוצאה ופטור, ע"כ. והדא כאן תירץ: הגה לא ידעתי הקושיא דילמא כחנת המחבר שיתפרם טביב הבית יד של הבגד בענין שלא יהי באפשרי לחלוק הגאנטיש כי אם כשיחלוק הבגד או יקשרם בקשר חזק שלא יהי באפשרי לחלוק כ"א בהפסדת הבגד ובזה לא חיישין שיחלוק ברה"ר גם י"ל דכיון שיתפרם וקשרם דאיכא שינוי יהי זוכר ולא יחלצם וכמ"ש גבי עובר בבגדו במים ובלבד שלא יוציא ידו ומפרשים הפוסקים דכיון דאיכא שינוי לא יבא לידי טהיטה וה"נ לענין הוצאה.

מונה בין הכלים מעפורת (לעטף ראשו — רש"י) וכובע שבראשו. הרי שמוותר ללבוש שני כובעים. ועתירם שם נט ב ד"ה תרי שכתבו, שלכן מותר ללבוש כמה מלבושים וע"ז, מפני שכן דרך האדם ללבוש מפני הקור. וכנ"ל בסקפ"ג, ששם הבאנו דברי התוס'. וסברא זו היא גם בשני כובעים.

(פה) מקור דין זה הוא באגור הל' הוצאת שבת אות תמ"א. ולמד כן לפי הג"ל בסקפ"ב. דהא דר"מ מתיר בשבת קכ א, להציל ב' תגורות וע"ז, זה רק בדליקה. אבל בעלמא מודה ר"מ לר' יוסי שם, שאסור לצאת בב' תגורות וע"ז, וא"כ צ"ע על הרמ"א כאן, שהתיר לצאת בב' אנפילאות. דהא לא חשיב שם ר' יוסי שמוותר להציל אלא זוג אחד של אנפילאות, ומדוע התיר לצאת בב' אנפילאות על כל רגל. אלא צ"ל דלא ס"ל לאגור הראייה הג"ל מר' יוסי. דהרי קיי"ל שם כר"מ ד, "לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף". וכנ"ל בסקפ"ב. [והו"ה בלא דליקה ג"כ הלכה כר"מ דלבוש כל מה שיכול ללבוש — ד"א]. אלא שהאגור סובר שב' תגורות וע"ז לאיסור, משום שמתפרש מ"ש בשבת נט ב, "תרי המייני קאמרת" לאיסור, כפי' א' דרש"י שם, הג"ל בסקפ"ב. [וס"ל דדוקא ב' תגורות אסור. אבל במלבושים אחרים — כיון שדרך ללבוש מפני הקור — שרי. וכמ"ש תוס' ד"ה תרי הג"ל בסקפ"ג. ולכן מותר גם לצאת בב' זוגות של אנפילאות. [וראה באגור שם אות תל"ט שהביא ב' הלשונות של רש"י, וסיים: ורבינו יואל פ' תרי המייני לאסור וכו'].]

רבנו "והו"ה חלוקים" — אע"פ שאין הנאה בהם. וזהו שסיים: וכ"ש בסרבלים, שהרי אף ספר המצות — שאסר ב' חלוקים — התיר ב' סרבלים. ונראה דבב' סרבלים יש הנאה, ולכן כ"ש שמוותר סרבלים.

12 היה מקום לומר שמה שסיים רבנו "וצ"ע", היינו שלא מצינו בגמ' גזירה זו. ועיין בשמירת שבת כהלכתה (מהדורה חדשה) סי"ח הערה כ"ה. ובד"א כתב: נראה דכוונתו למ"ש בשבת קכ א גבי י"ח כלים דחשיב ר' יוסי דיוכל להוציא בשבת ואיתא שם ב' ספריקין והיינו בתי ידיים כמ"ש ברע"ב פי"ו דשבת מ"ז ובפי' כ"ט דכלים מ"ב ע"ש הרי להדיא דמותר לצאת ברה"ר בבתי ידיים וע"כ ול"ל לתפילין דשם כשיצטרך לפנות מוכרח מה"ל לחלוק תפילין משא"כ כאן דתלוי בדעתו ורצונו אמנם ראיתי בספי המשניות שם על שני ספריקין ג"כ בתי ידיים ומלבישין אותן על הידים ומגיעין עד השחי הרי דויק עד השחי וכיון דבעת חליצתו יהי צריך לגלות כל היד בזה לא חיישין שמא יחלוק ברה"ר משא"כ בבתי ידיים דידן, ע"כ. ולדבריו צ"ב שרבו סתם וכתב "וצ"ע", בלי לציין לגמ' דב' ספריקין הג"ל.

באר הגולה

מ' ייחזק' לעיל נס' י"ג.
נ' שנת קל"ט.
ס' ס' נתוספות וס'ה"ש.
ע' הר"ש ש"ס ור"י נח"ה.
פ' טור נס' ספר המנוח.
צ' שנת קל"ח ועירונין ק"צ לגי' ר"ת וכו"כ התוספות נס' ר"ח והרמז"ס נכפ"ט וכו"כ הרב המגיד ש"ק עיקר.
ז' (ופי' נתוספות נס' ר"ח נכונע חזק שליט נכפף).

חשובים הם אצלו ודעתו עליהם עד שישלי' ויעשהו ציצ' מ' (פט) ואם היא מצויצת כהלכתה (צ) אע"פ שאין בה תכלת מותר לצאת בה בשבת (ע"ל סימן י"ג): למ' כילה (פירוט יריעה כעין להל) שיש בה רצועות שמותחין אותה בהם מותר להתעמף בה ולצאת לרה"ר ואין הרצועות חשובות כמשאוי שמבוטלות אנבה ס' הלכך מותר לצאת ברצועות התלויות כאבנט אע"פ שאין המנעלים קשורים בהם דלא חשיבי ובטלי אנב האבנט ע' (צא) אבל אם הם של משי חשיבי ולא בטלי ואסור אם אין המנעלים קשורים בהם והוא הדין פ' לכל דבר שנפסק מן הבגד וראשו אחד מחובר כגון לולאות ואינו חשוב מותר לצאת בו ואם חשוב הוא אסור לצאת בו: מ' צ' * כובע שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור להניחו בראשו אפילו בבית משום אהל: מא' (צב) לצאת בשבת בכובע שבראשו (צג) העשו' להגין מפני החמה

ביאורי הגר"א

וסל"ט: (פט) ואם היא מנחות לז' ז': (צ) אע"פ כרנן ס' ליה ולפי' (נלל"ה) כיון שאין דעתו להשליכ' כנ"ל: (צא) אבל אם כו' וד"ה כנ"ל סליח וכו'.

ברכת אליהו

(פט) מנחות לו ב' ¹⁴.
(צ) פרבנן במשנה במנחות לה א' ד, התכלת אינה מעכבת את הלבן, ואפי' (בלא"ה) — לרבי דבגמ' שם, הסובר שתכלת מעכבת את הלבן, מותר בזמן הזה לצאת בה בשבת. שכל הטעם ש, היוצא בשבת בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב, הוא, מפני שאותם החוטים חשובים הם אצלו ודעתו עליהם עד שישלים ויעשהו ציצית, אבל בזה"ז — שאין לנו חוטי תכלת, כיון שאין דעתו להשלים, והחוטים שהטיל אינם חשובים ובטלים לגבי הטלית, לכן, מותר לצאת בה בשבת. ופנ"ל בסימן י"ג סק"א.
(צא) כנ"ל בסעיף ל"ח. דאיתא שם ד, היוצא בשבת בטלית שאינה מצויצת כהלכתה חייב מפני שאותם החוטים חשובים הם אצלו ודעתו עליהם. וכת' נמי שם. דאיתא בשבת קלט ב: מתעטף אדם בכילה ובכנסכסיה (רצועות התלויות בה — רש"י) ויוצא לרה"ר בשבת ואינו חושש מ"ש מדרב הונא דאמר רב הונא אמר רב היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת חייב חטאת ציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי הני לא חשיבי ובטלי. ולכן חוטים של משי שהם חשובים לא בטלי ואסור.
(צב) (בבא"ה סק"ק כתב: שם לגי' רש"י וכו"כ הר"ן). ומי' הרשב"א. דאיתא בשבת קלח ב: ואמר רב ששת בריה דרב אידי האי סינא (כובע לבד — רש"י) שרי והאימתר סינא אסור (לצאת בו בשבת — רש"י) לא קשיא הא דאית ביה טפח (שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור משום אהלא — רש"י) הא דלית ביה טפח אלא מעתה שרביב בגלימא טפח (הניח טליתו על ראשו כדרך שהוא מתעטף בה על ראשו והרחיקה להלן מראשו טפח

— רש"י) ה"נ דמחייב אלא לא קשיא הא דמיהדק הא דלא מיהדק. ופירש"י שם ד"ה אלא: טעמא לאו משום אהל הוא אלא משום שלא יגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ארבע אמות הלכך מיהדק בראשו שפיר שרי לא מיהדק אסור. וז"ש המחבר: לצאת וכו' יש מי שאוסר משום דחיישינן שיגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ד' אמות ברה"ר וכו'. וכתב הרא"ש שם פ"כ ס"ג: ור"ת ז"ל לא גרס אלא [אלא] ה"ג לא קשיא הא דמיהדק והא דלא מיהדק כלומר הא דפרכת מאפיק מגלימיה טפח לא קשיא דגלימא לא מיהדק אלא נכפף למטה ולא הוי אהל אבל סינא מיהדק שהוא קשה ובולט חוץ לראשו טפח והוא אהל ואסור. וכן פ"י ר"ח ז"ל עכ"ל הרא"ש. ופ"י ה"ח הובא גם בתוס' שם ד"ה תל. אבל דעת הרשב"א היא כרש"י, וכתב דפ"י ר"ח אינו מחזור. דלפי' ר"ח הול"ל דלא קשיא הכא מיהדק התם לא מיהדק. [ופ"י הר"א דבשלמא לפירש"י כשהגמ' רוצה לתרץ את ב' הברייתות של סינא דתני חדא שאסור ותני אידך שמותר, שפיר שייך לומר, הא דמיהדק הא דלא מיהדק. אבל לפיר"ה וכן לפיר"ת — שהגמ' באה לתרץ רק את הקושיה, אלא מעתה שרביב וכו' — למה אמרו, הא דמיהדק הא דלא מיהדק, דמ' שגם בגלימא קיימת מציאות שאסור במיהדק, והא ליתא. שהרי בגלימא לא משכחת כלל במהודק שינא ברחבו טפח. והכי הול"ל, ה"כ מ' ה"ד ק" — דבסינא שהוא קשה ובולט לכן הוי אהל ואסור. ה"ת ס' לא מיהדק — דבשרביב בגלימא טפח, לא מיהדק ולא הוי אהל ומותר.
(צג) והיינו שמנהגן ה' לשאת כובע זה מלמעלה על כובע קטן. דבלא"ה — סתם כובע שאדם נושאו על ראשו —

חייב חטאת (הציצית הויין לו משאוי הואיל ואינו כמצותו אינו צריכין לה וזמן הבגד ממש אינו דליחשבנין כוחיה — רש"י) ציצית לגבי טלית חשיבי ולא בטלי הני לא חשיבי

14 נראה שס"ק זה צ"ל על התחלת סעיף ל"ח. ובבאה"ג שם סק"ה ציין בסוגרים לשבת קלט ב. דאיתא שם: ואמר רב הונא אמר רב היוצא בטלית שאינה מצויצת כהלכתה בשבת

באר הגולה

ק שם לגירסת רש"י
וכ"כ הר"ן.
ר הנחות פרק כ"ג
בס"א.
ש תוספות שם
בעירובין.
ת עירובין ל"ה.
א שם ל"ו וכרבי
יהודה כחוקימות' דרבא
ותני אבנה דשמואל
בר"ף והר"ף ורונ"ס נפ"ט.

ק יש מי שאוסר משום דחיישינן שיגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי ארבע אמות
ברשות הרבים (צד) אלא א"כ הוא מהודק בראשו ר או שהוא עמוק שראשו נכנס
לתוכו ואין הרוח יכול להפרידו מראשו ש או שהוא קשור ברצועה תחת גרונו דבהכי
ליכא למיחש למידי: מב ת (צה) המוצא תפילין בשבת (צו) בבזיון (צז) במקום
שאינן משתמרים (צח) אם יש סכנה שגזרו שלא להניח תפילין מכסן והולך לו ואם
אין סכנה א (צט) אם יש בהם רצועות שבבך ניכר שהם תפילין ולא קמיעים והן

ביאורי הגר"א

דעירובין ל"ז א' והשתא כו' דכמעט ס"ל דלא טרח כו' איכ
דינא דנמנאל להיפך דכשרין ושללו תכמי לוניל להרמזים
קושא ז' והשיב להם וז"ל נתשבתו ודאי אחת כדנריכס
וטעיתי כו' ותקנו הנוסחא ע"ש. אכל התלמוד יורה דרכו
שדבריו הראשונים' נדרים וקיימו' ולא טעה כלל
ולשחמית' להרמזים נתשבתו שיטת הרי"ף נפ"י דעירובין
שם על מחנ' דהמנאל תפילין וז"ל חדשים מיט לא כו'
לדח' קמיע כו' אכל גישות כיון דמוקשרות הן לא טרח
ליכס כו' ותני אבנה דרב שמואל ל"ז אלו הן כו' רצועות
ומוקשרות חדשות כו' ואין מוקשרות ע"כ וכיכ הראש
שם ולכאורה סתרי הני תרי טעמי אהדדי דטעמא דקמיע
הוא מוסר דטרח ומימנאל דאבנה דרב שמואל דר יתכן ע"כ
ס"ל דלא טרח כמיש נגמ' והשתא כו' אלא דשיטתם
נפוגיא דשונותין שם כך היא דהא ע"כ מחנ' דלא כרמי
דלחור א' חדשות כו' וגם דלא כרמי דלא מסתדר לחוקי'

נ"י: (צד) אא"כ כו'. נמ' שם לפירש"י ח"ש נ"כ לו
שהוא כו': (צה) המוצא כו'. לשון הטור:
(צו) בבזיון. ונחמת גנבי וכמיש נספיק דריט ט"ו א'
דרון כו': (צז) במקום. נחמת כלב. שם: (צח) אם
יש. כלשון שני שרש"י ל"ז ז': (צט) אם יש כו' והן
כו'. כרצא שם דס"ל דטרח דסנר והשתא דיהוייל הוא
ועיכ מוקשרות ללו מוסר טרח דלליכ לא ה' אמר והשתא
כו' אלא דמסר טרח דרצועות לנד סני ורצא נ"כ ויורה
זה ויחש והשתא אין ר"ל דווקא שלא כרצא אלא דאין
רציה לרצא כיון דנלל"ה נעין מוסר מוקשרות אכל רצא
לא ס"ל כן וימי דנלל רצועות כלל אף להחשיך ל"ל מלשיכ
נלא מוקשרות ולכן כתב הטור שניהם. ואנלר שיטת הרי"ף
והראש ויתורן הרמזים נפ"ז מה' ל"זית הלכה ז' דפסק
הרמזים שם המנאל תכלת נשוק אפי' חוטין שזרין
ונופסקין פסולה והשיג עליו הראב"ד שהוא נגד מסקנא

ברכת אליהו

ג' מהר"ם שם]. ושם הגמ' אומרת — לגבי לא מנטרא
מחמת גנבי —: מהו דתימא רוב לטטים ישראל בינהו
ולא מזוללי בהו קמ"ל. הרי דמיירי שהם מונחים בבזיון
מחמת גנבי. ומה שסיים המחבר, "במקום שאין משתמרים",
היינו שאין משתמרים מחמת כלבי, וכמש"ש בבבבא שהמשנה
הנ"ל מיירי דלא מנטרא לא מחמת גנבי ולא מחמת כלבי.
(צח) תנו בעירובין צה ב — בהמשך לשון המשנה שם.
הנ"ל בסקצ"ה —: ובסכנה מכסן והולך לו. ובגמ' שם צו
א: והתניא ובסכנה מוליכין פחות פחות מארבע אמות אמר
רב לא קשיא הא בסכנת נכרי הא בסכנת לטטים. ורש"י שם
עמוד ב' ד"ה ה"ג פירש בלשון שני, שמ"ש במשנה ש, מכסן
והולך לו, היינו בסכנת נכרים, שגזרו גזירה שלא יגזרו
תפילין וגם שלא יביאו ביד. והא דקתני בבבבבא ד, מוליכין
פחות פחות מד' אמות, מיירי בסכנת לטטים, "שהוא ירא
להחשיך שם", ולכן מוליכין פחות מד' אמות, "ולא יניחם
שם שלא יוללוו הליסטים בהם ויגזרו בהם מנהג בזיון".
ודברי המחבר כאן הם כלשון שני שרש"י הנ"ל.
(צט) תנו בעירובין צה א: המוצא תפילין (בשדה במקום
שנאבדין — רש"י) מכניסין (לעיר ולבית — רש"י) זוג זוג

מותר, ד, אע"ג דנפיל לא אתי לאיתויי שאין דרך בני אדם
לילך בבזיון הראש — לשון הבי. [הוסיף הר"א: וכמש"ש
לעיל ס"י דבקיטע שאינו יכול לילך בלא מקל יוכל לצאת
ולא חיישינן דילמא אתי לאתויי].

(צד) גמ' דשבת קלח ב, הנ"ל בסקצ"ב: הא דמיהדק הא
דלא מיהדק, ולפירש"י שם הנ"ל בסקצ"ב, דטעם האיסור
בלא מהדק הוא, "שלא יגביהנו הרוח מראשו", ובמהדק
שאינן חשש זה מותר. וי"ש נ"כ המחבר: או שהוא עמוק
וכו' או שהוא קשור וכי' דבהכי ליכא למיחש למידי. דהיינו
שבבבבא אין חשש, "שיגביהנו הרוח מראשו ואתי לאתויי
ד' אמות ברה"ר".

(צה) [בבבבא"ג סק"ת ציין לעירובין צ"ה. וזה שם בעמוד
א' במשנה: המוצא תפילין מכניסין זוג זוג. ולא מוזכר
בזיון. ומ"ש המחבר: "בבזיון וכי'"], כ"ה לשון המור.
ועיין להלן.

(צו) פ"י דהבזיון הוא מחמת גנבי. וכמש"ש בפפ"ק דירוש
פ"ו א דרוב כו'. דבבבבא שם הגמ' מוקי הך משנה דעירובין
צה א, הנ"ל בסקצ"ה — המוצא תפילין מכניסין זוג זוג —
דמיירי דלא מנטרא לא מחמת גנבי ולא מחמת כלבי. [ראה

ולרבנן אם חסר חוט ציצית אחת הו"ל מצות ציצית שלא
כהילכתה, ולכן היוצא בה בשבת חייב חטאת.

ובבבבא כה א תנו: ארבע ציציות מעכבות זו את זו
שארבעתן מצוה אחת רבי ישמעאל אומר ארבעתן ארבע מצות.
והלכה כרבנן. וכמש"ש בסימן י"ג ס"א. ובגמ' שם לו ב אמרו,

ביאורי הגר"א

ותנית' כרמי' וללך כהלכתא דרמי' לטעמי' דענינה קשירה
ועלייתא כדלמור אנוי דת' דלני' מסתבר יותר וותי' דרמי'
שם כקושיית תוס' שם ללך מוסתבר לאוקומי' כרמי' וכל
מטעמי' אלף דמתני' ללך כרמי' ורמי' וככל וותנית' ס"ל
דטרה ומטעמא דקמיע ונ"כ ס"ל למתני' הא דתני' אנוי
כו' אלו הן חדשות כו' אך לא מטעמי' דקשירה אלף
מטעמא דטרה וכל שאינן מקושרות אית לן לתיש' דלמור
קמיע נינהו דטרה אינש כו' ור"ל מה מוכרח דמתני' ס"ל
דטרה דל"כ היכי תנן ללך חדשות פטור הא תפילין
נינהו אי ס"ל ללך טרה כו' אלף הכי ה"ל ללך חדשות
או מאלף כו' מהשיך כו' אע"כ ס"ל למתני' דטרה והא
דלמור רנב טרה ולא טרה תנאי היא אלינא דנרייתא

ברכת אליהו

אבל המחבר סבר דמש"ש, והשתא וכו', דיהויא הוא.
ומפרש מ"ש בגמ' , והשתא דתני אבוא דשמואל אלו הן
ישנות כל שיש בהן רצונות וכו' דכו"ע לא טרה וכו',
אין ר"ל דמובח מכאן שלא כרמא — דפליגי ב, טרה ולא
טרה. אלא כוונת הגמ' לומר דאין ראייה לרבא דפליגי
בטרה, כיון דבלא"ה בעינו משום מקושרות. דדברי רבא
שאמר ד, טרה ולא טרה תנאי היא, אינם מוכרחים. ד, השתא
דתני אבוא דשמואל בר רב יצחק אלו הן ישנות כל שיש
בהן רצונות ומקושרות חדשות יש בהן רצונות ולא
מקושרות, והגמ' סוברת דביש רצונות אין סברא לומר
דטרה כולי האי לעשות קמיע כתפילין, אלא הטעם —
דבחדשות ביש רצונות פטור — משום דאסור לקשור, א"כ
יתכן שהמחלוקת של ר"מ ור' יהודה היא, אם עניבה היא
קשירה או לא. דלר"מ עניבה לאו קשירה היא, לכן מותר.
ור' יהודה אסור דהוי קשירה. ותו ליכא הוכחה לדברי
רבא — דב, טרה ולא טרה פליגי ב, טרה ולא טרה, דע"כ
הא דבעינו מקושרות, לאו משום טרה. שהגמ' סוברת שאף
שאינן הרצונות מקושרות, אפ"ה לא יטרח אדם כ"כ לעשות
קמיע כצורת תפילין עם רצונות. וראייה לזה — שא"א
לומר דהא דבעינו מקושרות משום, "טרה" — דאל"כ לא הוי
אמר, "והשתא כו". [דאם נאמר שגם ברצונות לא מקושרות
יש מקום לומר דטרה, מה אומרת הגמ', והשתא כו', מה
ההוכחה של הגמ' מהא, דלא פליגי בטרה. הלא עדיין י"ל
שהיות והרצונות אינן מקושרות פליגי אי טרה ככה"ג
לעשות קמיע או לא]. אלא מוכח מכאן, דמשום "טרה"
ברצונות לבר פגי אף אם אינם מקושרות. ולכן א"א לומר
דהטעם ברצונות שאינן מקושרות הוא משום, "טרה". ויש
הכרח לומר דהפולגתא היא אם עניבה הוי קשירה או לא.
ורבא נ"כ מודה בזה — שברצונות שאינן מקושרות ודאי
אדם לא טרה. וזוהי סברת דתני הגמ'. אבל רבא לא פ"ל כן,
וסובר שאף שמצינו שיש הבדל בין מקושרות ללא מקושרות,
עדיין צ"ל דפליגי גם ב, טרה ולא טרה. וזה משום דפליגי
גם בחדשות באין רצונות. דלר"מ ככה"ג לא טרה, ובודאי
תפילין הם, וצריך להכניסם. ור' יהודה ס"ל דטרה לעשות
קמיע כתפילין בלא רצונות, ואין צריך להכניסם, דאין
לחוש שמא תפילין הן. ונ"כ דכלא רצונות כלל אף להחשיך

(אחד בראש ואחר בזרוע והיינו זוג כדרך שלובשן בחול
וחזור תמיד ומכניסן זוג אחר זוג עד שיכלו — רש"י)
וכו' בד"א בישנות אבל בחדשות פטור (מלהכניסן — רש"י).
ובגמ' שם צו ב: א"ר אלעזר המוצא תכלת בשוק לשונות
(צמר סרוק וצבוע — רש"י) פסולות (שמא לא צבע לשם
ציצית ואנן עשיה לשמה בעינו — רש"י) חוטין כשרין
מאי שנא לשונות דאמר אדעתא דגלימא צבעינהו חוטין
נמי נימא אדעתא דגלימא טוינהו בשזורין (שאינן דרך
לארגם — רש"י) שזורים נמי נימא אדעתא דשיפתא דגלימא
עייפינהו (שכן דרך להסך שזורים בשפתו שהוא גדיל —
רש"י) במופסקין דכולי האי ודאי לא טרחי איגשי (לחזור
ולקשרם ולהסך אותן — רש"י) אמר רבא וכי אדם טורח
לעשות קמיע כמין תפילין דתנן במה דברים אמורים בישנות
אבל בחדשות פטור (ואפ"ה חיישינן לה במתני' דתני
חדשות פטור דילמא קמיע נינהו ולא מחללין שבתא עלייהו
— רש"י) א"ר זירא לאהבה בריה פוק תני להו המוצא
תכלת בשוק לשונות פסולין חוטין מופסקין כשרין לפי
שאינן אדם טורח וכו' אלא אמר רבא טרה ולא טרה תנאי
היא דתנאי המוצא תפילין מכניסן זוג זוג אחד האיש ואחד
האשה אחד חדשות ואחד ישנות דברי רבי מאיר רבי יהודה
אסור בחדשות ומתיר בישנות אלמא מר סבר טרה איניש
ומר סבר לא טרה איניש והשתא דתני אבוא דשמואל בר
רב יצחק אלו הן ישנות כל שיש בהן רצונות ומקושרות
חדשות יש בהן רצונות ולא מקושרות דכולי עלמא לא
טרה איניש (דטעמא דחדשות לאו משום ספק קמיעא הוא —
רש"י) אלא טעמא דחדשות מפני שאין מקושרות ואסור
לקושרן בשבת ואם מניחין בלא קשר אין זה דרך מלבוש
בחול והוי ליה משאוי ור"מ דשרי בחדשות משום דס"ל
דמותר לקושרן בשבת קשר שאינו של קיימא בקשר מרופה
— הריטב"א שם) ולענייניהו מינעב אמר רב חסדא זאת
אומרת עניבה פסולה בתפילין אכ"י אמר רבי יהודה לטעמיה
דאמר עניבה קשירה מעלייתא היא וכו', עכ"ל הגמ'. ודברי
המחבר הם כרמא שם, דר"ל דהטעם שבחדשות פטור,
דילמא הוא קמיע. רק אם יש בהם רצונות, ניכר שהם
תפילין ולא קמיעים, משום דטרה כולי האי לעשות כצורת
תפילין. ובפשטות מ' בגמ' שאחרי שהגמ' אומרת, והשתא
כו', אין מקום לומר שהטעם הוא משום טרה ולא טרה.

ברכת אלהיו

תוס' שם. ולא מפתבר לאוקמיה כר' יהודה ולא מטעמיה. דהתוס' שם בד"ה אמר וכו' הקשו: תימה וכי לא ידע ר' חסדא דלר' יהודה עניבה קשירה מעלייתא היא כדקאמר אביי. ותימצו: וי"ל דניחא ליה לאוקמי מתני' דאוסרת בחדשות כרבנן דר' יהודה דאמרי לאו קשירה היא. הרי דלתי' התוס' לא מפתבר לאוקמי מתני' כר' יהודה ולא כהלכתא. שלחכה עניבה מותר, כמ"ש בסיון ש"י ס"ה. אלא יוצא דמתני' דלא כר"מ ודלא כר' יהודה, וכנ"ל. וס"ל לר"ף, דרבא שאמר, "טרח ולא טרח תנאי היא", הוא משום דס"ל דאפי' ביש רצועות, איכא למימר טרח בקמיע כתפילין. רק בדמקושרות ניכר שהוא תפילין, ובאין מקושרות פליגי ר"מ ור' יהודה. דר"מ ס"ל לא טרח, ולכן, אחד חדשות ואחד ישנות", מכניסן זוג זוג. ור' יהודה אוסר בחדשות, דס"ל דטרח באינן מקושרות. ומתניתין ס"ל דטרח כר' יהודה. ומטעמא דחיישינן דקמיע הוא. וגם ס"ל למתניתין, הא דתני אבוא דשמואל בר רב יצחק כו' אלו הן חדשות כו'. אלא דהוא אמר כן מטעמא דקשירה. והמתני' סוברת כו'. אך לא מטעמיה דקשירה, אלא מטעמא ד"טרח". וכל שאינן מקושרות, אית לן למיחש דילמא קמיע נינהו דטרח אינש כו'.

וראיה מברחת דמתני' ס"ל דטרח. דאל"כ היכי תנן: אבל חדשות פטור מצאן צבתים או כריכות מחשיך עליהן ומביאן. ואי ס"ל דלא טרח כו', א"כ הא תפילין נינהו. וא"כ הו"ל להחשיך. [וכמו שהקשו בתוס' שם צו א ד"ה מצאן]. ולענין חדשות לא אמרה המשנה שצריך להחשיך, דאם נאמר דבחדשות ג"כ צריך להחשיך, לא הו"ל: אבל חדשות פטור וכו'. אלא הכי הו"ל: אבל חדשות או מצאן צבתים או כריכות מחשיך עליהן ומביאן. אלא ע"כ ס"ל למתני' דטרח. ולכן בחדשות שאינן תפילין פטור להחשיך. ורק בצבתים או כריכות שהן תפילין צריך להחשיך עליהם. והא דאמר רבא, "טרח ולא טרח תנאי היא", אליבא דברייתא דאהבה בריה דר' יוירא ור' אלעזר לאוקמיהו כתנאי דר"מ ור' יהודה. שהגמ' שם צו ב מביאה ברייתא ש, "המוצא תכלת בשוק וכו' מופסקין כשרין", לפי שאין אדם טורח. וע"ז הקשה רבא שבמשנה מצאו שבחדשות פטור, הרי שכן טורח. וע"ז אמר רבא, "טרח ולא טרח תנאי היא". והוא מסביר שזו המחלוקת של ר"מ ור' יהודה בברייתא הג"ל, לגבי תפילין חדשות. ולכן מסיק רבא ד, מבר כר טרח אינש ומר סבר לא טרח אינש". ומסקנא דגמ', "והשתא וכו'", דכ"ע ס"ל דלא טרח אינש ג"כ אליבא דברייתא

א"ע משא"כ בלא מקושרות ולכן כתב הסור שניהם¹⁵. ואבאר שיטת הר"ף והראש שם, ויתורין הרמב"ם בפ"ב מהל' ציצית ה"ז. דפסק הרמב"ם שם, המוצא תכלת בשוק אפי' חוטינן שזורין ומופסקין פסולה. והשיג עליו הראב"ד, שהוא נגד מסקנא דעירובין צו א והשתא כו' דכ"ע ס"ל דלא טרח כו'. וקושיית הראב"ד היא, שאמנם הגמ' שם צו ב סברה לומר ד, המוצא תכלת בשוק וכו' פסולות, משום "טרח". אבל למסקנא דגמ' שם צו א —, "והשתא וכו' דכ"ע לא טרח אינש" — יצא דשזורין מופסקין כשרה, וא"כ דינא דגמ' הוא להיפך — דכשרין, מפני דלא חיישינן דטרח. ושאלו חכמי לוגיל להרמב"ם קושיא זו. והשיב להם, ויזיל בתשובתו ודאי אמת כדכריבם וטעמיה כו' ותקנו הנוסחא ע"ש. [ובמגדל עוז שם ובמ"מ הל' שבת פ"ט הכ"ד הביאו לשון התשובה, וז"ל סיום התשובה: וכזה תקנו הנוסחא אפי' מוצא חוטינן פסוקין פסול' שזורין כשרה. וברמב"ם דפוס דמא ר"מ איתא: פסולה. אבל בספרי הרמב"ם שנדפסו אחרי כן כבר תקנו הנוסחא: פסוקין פסולה שזורין כשרה. ועיין בד"א כמ"ש בשיטת הרמב"ם].

אבל האמת יורה דרכו, שדכריו הראשונים של הרמב"ם בזהרם וקמיעים ולא טעה כלל. ואשתמיטת' להרמב"ם בתשובתו שיטת הר"ף בפ"י דעירובין שם על מתני' דהמוצא תפילין. וי"ל [בפנינו בשנינו לשון קצת]: חרשים מ"ש לא משום דחיישינן דילמא קמיע נינהו אבל כישנות כיון דמקושרות הן לא טרח אינש כולי האי בקמיע ותני אבוא דרב שמואל בר רב יצחק אלו הן ישנות כל שיש בהן רצועות ומקושרות חדשות כל שיש בהן רצועות ואינן מקושרות, ע"כ. וכפי הראשון שם פ"י ס"א. ולכאורה סתרי הני תרי טעמי אהדדי. דבתחילה הוזכרו הר"ף והרא"ש דחיישינן דילמא קמיע נינהו, וטעמא דקמיע הוא משום ד"טרח". ולבסוף הביאו המימרא דאבוא דרב דשמואל בר יצחק. והוא ע"כ ס"ל דלא טרח, כמ"ש בגמ': "והשתא כו'". וכנ"ל, דמסקנא דגמ' דלא אמרינן ד"טרח".

אלא דשיחתם של הר"ף והרא"ש בסוגיא דשמתין שם כך היא. דהא ע"כ מתני' דלא כר"מ, דאמר א' חדשות כו'. דהרי במשנה שם צו א תנן דבחדשות פטור. ור"מ אמר מכניסן זוג זוג, אחד חדשות ואחד ישנות". וגם המשנה דלא כר' יהודה — דאוסר בחדשות. דלא מפתבר לאוקמי מתניתין כר' יהודה ודלא כהלכתא. דר' יהודה לפעמיה דעניבה קשירה מעלייתא, כדאמר אביי בגמ' שם, וכנ"ל. דתי' דאביי מסתבר יותר מתי' דרב חסדא שם, בקרשית

אי טרח או לא טרח, דהיינו אם תולין שהן קמיעין או לא. ור' יהודה סבר ד"טרח", ובאין רצועות לא רק שאסור להכניסן אלא אף פטור מלהחשיך. דאין לחוש שמה תפילין הן. ואם יש רצועות רק אינן קשורות, או ניכר שהם תפילין, ולכ"ע לא טרח. וטעמיה דר' יהודה דפטור בכה"ג, מפני שאינן קשורות כדון. אבל חייב להחשיך עליהם, מאחר שהם נקראים תפילין ולא קמיעין, כי יש להם רצועות. וזהו שכת' רבנו: ג"מ דבלא רצועות כלל אף להחשיך אינש משא"כ בלא מקושרות. ומ"ש רבנו "ולכן כתב הסור שניהם", היינו גם כן רצועות שאו ניכר שהן תפילין. דאם אין בהן רצועות, אמרינן דהן קמיעין משום "טרח", כר' יהודה. ובכה"ג פטור אף להחשיך עליהם. והרבד השני הוא, דכענין "קשורות בכדי שיהי' יכול ללבושן", כדון תפילין. דבאינן קשורות, אינו יכול להכניסן זוג זוג, משום שאינן קשורות כדון תפילין. ובכה"ג צריך להחשיך עליהם, מאחר שהם תפילין. ודעת המחבר כהסור.

15 נראה דהא דהוכרח רבא לומר דפליגי גם ב"טרח ולא טרח", והוא דאם נימא דפליגי רק אם עניבה קשירה, למה המשנה אומרת שבחדשות פטור. היה צ"ל שבחדשות אסור. וכמ"ש רבנו להלן, דהיינו שבחדשות רק פטור מלהכניסן, מפני שאינם קשורים כתפילין. אבל היה צ"ל שיחשיך עליהם בכדי לשמור את התפילין מבויזן. א"כ שהמשנה סוברת גם הסכר ד"טרח". והיינו שבחדשות אמרינן דקמיעין הן ולא תפילין. ולכן פטור אף מלהחשיך עליהם. והיות והתנא של המשנה הוא ר' יהודה דבריייתא — ש.אוסר בחדשות, והיינו שפטור אף להחשיך עליהם, מוכח שסובר ד"טרח". ור"מ — שאומר "מכניסן זוג זוג וכו' אחד חדשות ואחד ישנות" — לא סבר הענין של "טרח". ו"חדשות" כולל גם שאין להם רצועות. וכעין זה כתב רבנו להלן והקרבן נתנאל בפ"י ס"א אות נ' ובמגורה הטוראה אות ט' וצ"ע מ"ש שם בזה.

נמצא דלרבא איכא תרי פלוגתא. בשאין בהן רצועות פליגי

באר הגולה

ב"ס נחמיה נ"ה
ונחמיה נ"ו וכו'.
ג' הרמז"ס סוף פי"ט
וכ"כ ה"ה שבו
ותוספתא פ"ה
ד' שנת ק"כ וכת"ק
הר"ק
ורמז"ס.

קשורות שיכול ללבשן מכניסן זוג זוג דרך לבישה עד שיכניסן כולם ב ואם היו רבים שלא יספיק ללבשן ולהכניסן זוג זוג יחשיך עליהם עד הלילה ויביאם ואם ירא להחשיך מפני לסטים (ק) מוליכם פחות פחות מד' אמות (קא) או נותנם לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה: מג ג' המוצא ספר תורה בשדה אם אינו שעת סכנה יושב ומשמרו ומחשיך עליו (לשן הרמז"ס ונסכסה מניחו והולך לו) ואם היו גשמים יורדים מתעמף בעור וחוזר ומכסה אותו ונכנס בו: מד ד' הבא להציל כליו מפני הדליקה לובש כל מה שיכול ללבוש ועומף כל מה שיכול לעומף

ביאורי הגר"א

(ק) מוליכ' כת"ק סס: (קא) או נותנם כו'. ס"ל דר' יהודה וחכמים דמתניתין הול' דעת שלישית דמתירין אף ליתן לחבירו אף לדבר הרשות דלא היה בכלל י"ח דבר

ברכת אליהו

ול"פ לת"ק חלל משום דלדבר הרשות לא התירו נפחות נדל"ל דל"ל לומר כר"ש ס"ל דל"כ חלי אלטריר לנז' לר"ש לומר ה' עדיפ' דמשמע דוקא משום דל"ל נענין

ור"א לאוקמינהו ככו"ע כר"מ ור' יהודה דס"ל תרוייהו לפי המסקנא — דלא טרח. שהגמ' מסיקה שבין ר"מ ובין ר' יהודה ס"ל דלא טרח. ממילא יוצא שהברייתא שאומרת שהמוצא מופסקין כשרין, ור' אלעזר שאומר שהמוצא חוטין כשרין, הם ככו"ע, דס"ל דלא טרח.

אבל מתני' ע"כ ס"ל דטרח, וכו"ל. מדלא אמרה המשנה שב, "חדשות" צריך להחשיך. ומוכת דהמשנה סוברת דבחדשות הטעם הוא ד, "טרח", וחשיבין ליה קמיע. ולכן פטור מלהכניס ומלהחשיך.

ולפי"ז דברי הר"ף והרא"ש ברורים, שהביאו טעמא דקמיע על מתני'. שהרי הוכחנו שהמשנה סוברת הטעם ד, "טרח". וגם הביאו דברי אבוב דשמואל, "אלו הן כו' חדשות וכו'", להשמיענו מה הן חדשות — שאף אם יש רצועות ואינן קשורות, יש עוד חשש ד, "טרח". [ואין זה מטעם איסור קשירה בשבת, שאמרו שם בגמ']. וגם שיטת הרמב"ם שם ממש כשיטת הר"ף בדרכו. שהראב"ד הקשה על הרמב"ם, דמסקינן בגמ' דכו"ע לא טרח, וצריך להיות כשרה. אבל לפי הג"ל גיחה. שהרמב"ם סובר כשיטת הר"ף. אליבא דמתניתין שכן טרח, ולכן "אפי' חוטין שזורין מופסקין פסולה". ויוצא שדבריו הראשונים של הרמב"ם — שכתב "פסולה" — ברורין וקיימים. וכן הרא"ש הג"ל ס"ל כשיטתייהו כו"ל.

ונמצא דלשיטת הר"ף והרא"ש והרמב"ם, לענין תפילין אפי' אם יש בהן רצועות, חיישינן לקמיע עד שיהיו מקושרות, וכו"ל, שגם בכה"ג חיישינן לטרח. ונ"ל לסכנת ליסטיב, להוליכין פחות מד' אמות או לשומרים. שאם נאמר שהפטור ברצועות הוא רק מחמת איסור קשירה בשבת, יש עליו חיוב להוליכין פחות פחות מד' אמות, או לכסותן

ועיין במלחמות שם שיישב הר"ף בענין אחר. (ק) חגן בעירובין זה א, ב: המוצא תפילין וכו' ובסכנה מכסן והולך לו ר"ש אומר נותנן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה. והגמ' שם מפרשת דברי המשנה: חסורי מיחסרא והכי קתני בד"א בסכנת עו"ג אבל בסכנת ליסטים מוליכין פחות פחות מד' אמות במאי קמפלגי מר סבר פחות מארבע אמות עדיף דאי אמרת נותן לחבירו וחבירו לחבירו אושא מלתא דשבת ומר סבר נותנן לחבירו עדיף דאי אמרת מוליכין פחות מארבע אמות זימנין דלאו ארעתיא ואתי לאתוייהו ארבע אמות ברה"ר. ודברי המחבר הם כת"ק שם.

(קא) ס"ל למחבר דר' יהודה וחכמים דמתני' דעירובין זה ב, הוא דעת שלישית¹⁶. ודעה זו לא שייכת כלל לפלוגתא

שבתפילין "נותנן לחבירו וכו'". רק הם משמיעים שזה לא רק בתפילין, אלא גם בדברים אחרים הדין כן. אך לפי"ז קשה, דהרי לעיל בסק"ק הבאנו דהמחבר פסק כת"ק, להוליך פחות מד' אמות עדיף מאשר לתת לחבירו. ולפי"ז ה"י צריך לפסוק לענין חבית, שאסור לתת לחבירו. ואילו בסימן שמי"ט ס"ג פוסק המחבר, לגבי דבר הרשות — שנותן לחבירו. וכדי לישוב קושי' זו הוצרך רבנו לבאר דזו דעה שלישית וכמבואר בפנים, עכ"ל דה"א. וק"ק שרבנו לא הוזכר כלל קוש"י זו, ואף לא ציין לסימן שמי"ט.

16 רבנו לא פירש מה התכרח לומר ד"ס"ל וכו'". והדיא פירש כדלקמן. דחגן בעירובין זה ב, הג"ל בסק"ק: ובסכנה מכסן והולך לו רבי שמעון אומר נותנן לחבירו וחבירו לחבירו עד שמגיע לחצר החיצונה. וישנה שם עוד מחלוקת בין חכמים ור' יהודה. וז"ל המשנה: וכן בנו (שילדתו אמו שם בשדה בשבת (רש"י) נותנו לחבירו לחבירו לחבירו אפי' מאה רבי יהודה אומר נותן אדם חבית לחבירו וחבירו לחבירו אפי' חזק לתחום אמרו לו לא תתקן לו יותר מרגלי בעליה. ובפשוטו משמע מלשון המשנה, דחכמים ור' יהודה מודים לדברי ר"ש

(קב) ופושט וחוזר ולובש ומוציא: מה ה מי שנשרו כליו במים הולך בהם ואינו חושש שמא יבא לידי סחיטה ולא ישטחם לנגבם מפני מראית העין שלא יחשדוהו

ה סס קמו.

ביאורי הגר"א

אכל תיק לא ס"ל כן ולענין דנצירתה ס"ל לר"מ כן תיק דמתניתין לכו ר"מ הוא הוה דעת שלישיית דנצרי תמוהים שהרי נריש פר' נתאל דעירוצין אמרינן ומחלי

אחר דעדיף ומהולך פחות מדיה הא חף לדבר הרשות נותר: (קב) ופושט. לשון הטור אכל נס' של"ד כתב שהרמב"ם חולק ומהשמיטו וס"ל דסיוס דנרי ר' יוסי הוא

ברכת אליהו

וכת"ק ר"ף ור"א ורמב"ם. דתנן שם בעמוד א' — לגבי הצלה מדליקה: — ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף ר' יוסי אומר י"ח כלים וחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים בואו והצילו עמי. ומ"ש בבא"ה ר"ף, ר"א ורמב"ם, זה מתייחס רק לעצם הדין שלובש כל מה שיכול ללבוש, ומ"ש המחבר, ופושט וחוזר ולובש ומוציא, כ"ה לשון הסדר. אבל בסיומ של"ד ס"ח, כתב המחבר: ויש מי שאומר שאינו לובש ומוציא אלא פעם אחת בלבד. וה"ש מי שאומר" הוא דעת הרמב"ם. וזה עפ"י מש"ש בב"י, שהרמב"ם חולק על הדין שפושט וחוזר וכו', מדהשמיטו בה' שבת פכ"ג הי"ב. וס"ל לרמב"ם דמ"ש במשנה, וחוזר ולובש כו', פיוס דברי ר' יוסי הוא, אבל תיק לא ס"ל כן. [רק לר' יוסי דלא התיר רק י"ח כלים להכי התיר לחזור וללבוש אבל לת"ק דס"ל לובש כל מה שיכול ס"ל דאינו יכול עוד לחזור וללבוש — ד"א. וגראה שההסבר הוא, דר"ם יוסי שמונה ללבוש רק י"ח בגדים, לפיכך — בכדי שיוכל להציל יותר — התירו לחזור וללבוש. אבל לת"ק שמונה ללבוש כל מה שיכול, אין צורך להתיר לחזור וללבוש ולהוציא]. ואע"פ דכברייטא שם ס"ל לר"מ כן. דאיתא שם: ת"ר לובש [ו] מוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפי' כל היום כולו דברי ר"מ ר' יוסי אומר שמונה עשר כלים. וס"ל לרמב"ם דתיק דמתניתין לאו ר' מאיר הוא, והוא דעת שלישיית, ואין מתיר להוציא רק פעם אחת. [והוסיף הב"י בסיומן של"ד שמוכת כדברי הרמב"ם. דאל"כ, הו"ל למיתני בדברי ת"ק לובש כל מה שיכול ללבוש וחוזר ולובש ומוציא כדקתני ר"מ. כברייטא וס"ל (לרמב"ם) דר"ם לאו היינו ת"ק דמתניתין והלכה כת"ק דמתניתין הלכך אינו פושט וחוזר ולובש ומוציא]. ודבריו תמוהים. שהרי בריש פרק בתרא דעירובין אמרינן וממאי דר"מ היא כו'. דתנן שם צה א: המוצא תפילין מכניסן זוג זוג וכו'. ובגמ' שם עמוד ב': זוג אחד אין טפי לא לימא תנן סתמא דלא כר"מ דאי כר"מ תאמר לובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף דתנן ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש ועוטף כל מה שיכול לעטוף וההיא סתמא ממאי דר"מ

דת"ק ור"ש גבי תפילין. וגבי תפילין ס"ל כת"ק — דמוליד פחות מד' אמות עדיף מלתת לחבירו. אבל חכמים ור' יהודה מתירין אף ליתן לחבירו אף לדבר הרשות, דלא היה בכלל י"ח דבר. דבשבת יו ב איתא דאחת מ"יח גזרות היא, דמי שהחשיך בדרך גותן כיסו לנכרי ולא יטלטלו פחות מד' אמות. וחכמים ור' יהודה ס"ל דכיון שגזרו בדבר הרשות שלא להוליד פחות מד' אמות, התירו ליתן לחבירו. משא"כ בתפילין מודים לת"ק דעדיף להוליכם פחות מד' אמות משום ביוון. ולא פליגי את"ק, אלא משום שהם סוברים דלדבר הרשות לא התירו בפחות מד' אמות. ויש הוכחה למש"ל דס"ל כת"ק דר"ש, דא"א לומר דבר"ש ס"ל, דא"כ מאי איצטרריך לגמ' לר"ש לומר הא עדיפא. דאיתא בעירובין צו ב, הנ"ל בסק"ק אליבא דר"ש ד, גותנן לחבירו עדיף דאי אמרת מוליכין פחות מד' אמות וימנין דלאו אדעתיה ואתי לאתויינהו ארבע אמות ברה"ר. וקשה למא הגמ' הוצרכה לומר לשון "עדיף", דמשמע דקא משום דא"א בענין אחר, דעדיפא מלהוליד פחות מד' אמות, הא אף לדבר הרשות מותר. דלכאורה מה הגמ' צריכה לומר כן, הלא בלא"ה ניתא דא דגותן לחבירו, דלא גרע מדבר הרשות. וה"ל לגמ' לומר דלר"ש אסור בפחות מד' אמות, כמו שגזרו בדבר הרשות שמא יבוא להוליכם ד' אמות. אלא מוכח דר"ש ס"ל דלדבר הרשות אסור אף ע"י גתינה לחבירו. ורק בתפילין — משום ביוון — ס"ל לר"ש דהתירו ליתן לחבירו, דזה עדיף ממה שיוליך פחות מד' אמות. וא"כ צ"ל דחכמים ור' יהודה — דס"ל דלדבר רשות מותר בגתינה לחבירו — כת"ק ס"ל שלדבר הרשות גותן לחבירו, ורק להוליד פחות מד' אמות בדבר הרשות גזרו. משא"כ בתפילין — דלא גזרו בהולכה פחות מד' אמות — ס"ל לת"ק דעדיף להוליד פחות מד' אמות מליתן לחבירו משום דאושא מילתא. [ובזה מיושבים פסקי המחבר, דכאן פוסק בתפילין כת"ק — דמוליד פחות מד' אמות. ומ"ש, או גותנן לחבירו וכו', משום דלא גרע משאר דבר הרשות, וכחכמים ור' יהודה הנ"ל. ובסימן שמי"ט ס"ג פוסק דלדבר הרשות מותר ליתן לחבירו כחכמים וכו'].

(קב) [בבא"ה בסק"ד על ריש הסעיף כת': שבת ק"כ

להם. וזה לא בדקדוק. כי לפי מ"ש בפנים, חכמים ור' יהודה ס"ל כת"ק לגבי תפילין שמוליכין פחות מד' אמות. אבל פשוט לא כתב שתיק מודה לחכמים ור' יהודה. וגם בסיומן שמי"ט סק"ד כתב רבנו, שהמחבר פסק כאן לענין גותן לחבירו, דלא כת"ק.

ומדבריו רבנו מ' דבגמ' המוזכר במשנה שם, הוי דבר הרשות. וזה דלא כדברי התו"ש שכתב שם פ"י משנה ב' דבבב"א המוזכר במשנה, איכא נמי דבר מצוה דצריך הוא להרחיצו ולסוכו ביום הולדתו.

ולכן נראה שרבנו הוצרך לומר כן, גם מחמת הקושי' כדלקמן. דלעיל בסק"ק כת' רבנו — על מ"ש המחבר "מוליכין פחות מליתן לחבירו" — שזה כת"ק דר"ש. ואליבא דת"ק הוי אסור לתת לחבירו, ומדוע המחבר מתיר לתת לחבירו — שזה לא כת"ק. [וראה בב"י שגם הוא התקשה בזה]. ולכן הסביר רבנו כמבואר בפנים.

ובסימן ס"ק זה כתב הו"א בדעת רבנו על פסק המחבר בסימן שמי"ט, שזה אליבא דחכמים ור' יהודה, שגם ת"ק מודה

באר הגולה

ו ס' כ"א ור"ט
נצרייתא
והר"ש והרמב"ם נפ'
כ"ג וס' פ.

ז הרשב"א נחמיה. ח מרדכי סוף פ"כ דשנת.

שכבסן בשבת ו ואפילו בחדרי חדרים שאין שם רואים אסור ו (ק) ולא אסרו אלא לשטחן בשבת אבל אם שטח מערב שבת כלים המכובסים אינו חייב לסלקן בשבת: מו ה (ק) בגדים השרויים במים (קה) אסור לנגבם סמוך לאש. הנה: (ק) ואסור לטלטל

ביאורי הגר"א

ומשום מנצל וכן נ' פירושים על אונין של פשתן בהגמיר פ"ק דשבת דריב"א רצה לפרש ומשום נישול כח"ש נפ' כלל גדול ה"א מלן דשדי סיכתא לאתונא וכו' שם אצל נפר' נזהר מדליקין לחמירין האונין של פשתן וחשיתלכנו מ' ליבון וזהו דברי התוס' הנ"ל ד"ה אונין כו' ואפשר דהא וזה ח"ת' אלא שריב"א רצה לכתחלה לפרש דוקא נפשתן לח מן המשרה וזהו דלפ"י נ"ש חייב כח"ל: (ק) ואסור. והא דלחלוטית קח"ז ולע"ג דקח"ל כח"ש משום דלח

דרי"ג ה"א כו': (ק) ולא אסור. פ"ק דיו"ט ט' א' ופי' הרשב"א ה"א שחמ"י הסולם לשון ח"ש נ"ה שוכנו כו' ר"ל של גג ואמרו נ"ה מונדן כו' דתשנע דלכל שונד הראשון מותר להעמיד הסולם: (קד) בגדים כו'. ירושלמי פ"ג דש' הלכה נ' ר' מנא מיקל לנשייא דשטח' נגדיהון לאויר' דתנורא: (קה) אסור לנגבם כו'. י"ח נ' ועתי"ס ד"ה אונין וע"ד נ' ח"ש שם קח"ז נ' שטחן נחמה וע' במרדכי פכ"ז דשנת ש' דלסור משום ליבון

ברכת אליהו

ד"ה אונין, שכתבו: פ"י בקונטרס נותנים בתנור ומחלכנו וכן משמע בפ"י (כו ב) דאמר' האונין של פשתן משיתלכנו. ושם ע"ב. [נראה שכוונתו משום מ' שהאיסור הוא מחמת בישול. וזה כמ"ש התוס' ישנים שם יז ב שכתבו: וריב"א רצה לפרש שנותנין אותן בתנור כדי לייבשן כשמעלן מן המשרה ויש בו איסור בישול טרם שיתייבשו מתרכך מחמת החלוחית וכדאמר (לקמן עד ב) האי מאן דשדי סיכתא לאתונא חייב משום מבשל]. וי"ש שם קמו ב במשנה: מי שנשרו כליו בדרך במים וכו' שושחן בחמה וכו'. והיינו משום שבחמה אין איסור בישול, לאפוקי שאסור לשטח כנגד האור משום מבשל. ועיין במרדכי פרק כ"ב [צ"ל: כו — ד"א] דשבת ס' תל"ג, תל"ד, שבת דאסור משום ליבון ומשום מבשל. וז"ל: גם יש לאסור הבגדים ששרויין במים סמוך לאש בשבת משום מלכנו מידי דהוה אאונין של פשתן לתוך התנור דאפי' ב"ה לא שרו אלא כשנותנו עם השמש אבל בשבת אסור משום מלכנו כמו שפירש"י וכן משמע בבמה מדליקין (כו ב) דקאמר האונין משיתלכנו ועוד יש לאסור משום מבשל כמו מאן דשדא סיכתא לאתונא דחייב משום מבשל בפרק כלל גדול (עד ב). וב' הפירושים הנ"ל הן ב' פירושים על אונין של פשתן, שהובאו בהגמיר פ"ק דשבת סימן תנ"ב, דריב"א רצה לפרש משום בישול. וז"ל הגמיר: אונין של פשתן ריב"א רצה לפרש ששתן שהעלה מן המשרה ונתנו באור ליבשו ויש בו איסור בישול דכל דבר המתייבש בתחלה נתרכך מחמת החלוחית שבו ומתקשה. והוסיף הגמיר שם, שזה כמ"ש בפ' כלל גדול האי מאן דשדי סיכתא לאתונא, דחייב משום מבשל. וכתב שם: אבל בפ' כמה מדליקין (כו ב, תנ"ל) אמרינן האונין של פשתן משיתלכנו משמע משום ליבון. וזהו דברי התוס' הנ"ל ד"ה אונין כו', שהאיסור הוא משום ליבון. ואפשר דהא והא איתא ואין פ' אחד סותר חבירו. אלא שריב"א רצה לכתחלה לפרש, דוקא בפשתן לח מן המשרה, ולכן אסור משום מבשל, דנתבשלו המים בתוכה כמו בסיכתא. ואח"כ חזר כו, דאפי' יבש חייב — כנ"ל — משום מלכנו. [ומ"ש שושחן בחמה צ"ל כמ"ש במ"א ס"ק ג"ז דבמקום שאין בישול אין ליבון רק דבאור דשייך בישול בלח או גם ביבש איכא משום ליבון — ד"א. וע"ע מש"ש במ"א].

(ק) מהא דלחלוטית. דתנן בשבת קמו א: הרוחץ במי

היא דקתני עלה לובש ומוציא ופושט ולובש ומוציא ופושט אפי' כל היום כולו דברי ר"מ. הרי להדיא בגמ' דמתניתין — דלובש כל מה שיכול ללבוש — הוא ר"מ דברייתא דאמר פושט וחזור פושט.

(ק) פ"ק דיו"ט ט' א. דתנן בביצה שם: בית שמאי אומרים אין מוליכין את הסולם משוכך לשוכך אבל מטהו מחלון לחלון וב"ה מתירין. ובגמ' שם: אמר רב חנן בר אמי מחלוקת ברה"ר דב"ש סברי ה"ה אומר להטיח גגו הוא צריך וב"ה סברי שובכו מוכיח עליו אבל ברשות היחיד דברי הכל מותר איני והא אמר רב יהודה אמר רב כל מקום שאסור חכמים מפני מראית העין אפי' בחדרי חדרים אסור תנאי היא דתנאי שושחן בחמה אבל לא כנגד הד"ס ר' (אלעזר) (אלעזר) ור' שמעון אוסרין. ופירש"י בד"ה ה"ה: שהיא מוליכו אומר להטיח גגו הוא צריך והרי הוא עושה מלאכה ביו"ט. אבל הרשב"א בשו"ת ח"ז תשו' צ"א פ"י, שהאיסור הוא משום שהרואה שמעמיד הסולם על השוכך, יאמר להטיח גגו הוא צריך, ולכן בית שמאי אוסרים. וב"ה מתירין משום שהשוכך שעל הגג מוכיח שאינו מניח הסולם רק בשביל השוכך. וי"ש ב"ה: שובכו מוכיח עליו. ר"ל של גג, דכיון שכל האיסור בשעה שמעמיד הסולם, אז השוכך מוכיח ולכן מותר. ואמרו כ"ש אין מוליכין את הסולם משוכך לשוכך, דמשמע דאכל שוכך הראשון מותר להעמיד את הסולם. ומוכח שכל האיסור הוא בהעמדת הסולם על השוכך ביו"ט. דא"כ הו"ל לב"ש לאסור להשאיר את הסולם על השוכך, אפי' אם הסולם עומד שם כבר מעיו"ט, מפני מראית העין שיאמרו שהעמיד אותו ביו"ט. ואמאי אסור רק העמדה על שוכך ביו"ט. וש"מ שהאיסור הוא רק כשמעמיד את הסולם על השוכך ביו"ט. ואין איסור כשהסולם עומד על השוכך מערב יו"ט. והו"ה שהאיסור הוא רק כששוטח את הבגדים בשבת, ולא כשהבגדים שטוחים כבר מערב שבת.

(קד) ירושלמי פ"ג דשבת ה"ב: ר' מנא מיקל לנשייא דשטחן בנגדיהון לאוירא דתנורא (היה מקלל לנשים ששטחו בגדים שבאו עליהם מים על אויר התנור — קרבן העדה). (קה) תנו בשבת יח [צ"ל: יז — ד"א] ב: בית שמאי אומרים אין נותנין אונין של פשתן לתוך התנור אלא כדי שיהבילו (שיתחממו — רש"י) מבעוד יום. ועתי"ס שם

באר הגולה

ט תוספות פ"ז.
י שנת קמ"ז כר' חייא
נר אהל ח"ר יוחנן
הרי"ף והרמ"ש
והרמז"ס.
כ שם גנרייתא.
ל ר"י נח"י.
מ שנת נ'.
(*) פי' צמחן רש"י
וכן העתיק הג"ח.
ז כל זו בשם הראש"ד
וכתב ונלל' שילת שעה
לחת חנניע'.

שחל יכל לדי סחיטה והוא שמקפיד על חיימיו (מדרכי פרק חנית) (קו) ואסור לילך נשנת נמוקס
שיכול להחליק ולפול נמים שחל ישרו כליו ויכל לדי סחיטה (רי"ז חג): **מז ט לא ישמח**
אדם את כליו בשבת אפי' מן הוציעה: מח • מסתפג אדם באלונטיות (פירוש נגד
שמסתפגין נו לאחר שרוחצין) ומביאה בידו ולא חיישינן שמא יבא לסחוט כ ולא ימסור
לבלנים שהם חשודים על הסחיטה: **מט ט (קח) מותר לרחוץ ידיו בנהר בשבת**
ובלבד שלא יוציאם עם המים שעליהם חוץ לנהר ד' אמות: נ מ יוצאים בפשתן
סרוק וצמר מנופץ (קט) שבראשי בעלי חטטין (פירוש נעלי נעים) אימתי בזמן
• שצבען וכרכן (קי) או שיצא בהם שעה אחת מבע"י: נא נ (קא) מותר לצאת
במצנפת שתולין בצואר למי שיש לו מכה בידו או בזרועו וכן בסמרטוטין (פירוש
חתיכת נגד גלי) הכרוכים על היד או על האצבע שיש בו מכה:

ביאורי הגר"א

הרוננים נס' שקדם וכיד הר' יונה כחש"ל סיון שית
סכיד אהל כלן סחס כפי' תוס' דלענין איסור טלטול
הוא ולפי' תוס' חין רחיה נחס ויותר נמכה אפי' לא
יכל וכחש' נהנימ פייט נסס רמי וכחש' תוס' נדמה
ואס שהוליה ונעמי הוא ושו' איסור טלטול הגיזין
משא"כ נסמרטוטין כחל ולכן השמיטו להלי ונלגד שילת
כו' והוא מותר למעי' שקדם:

ווקפיד על חיימיו וכחש' חיה ח': (קז) ואסור. קמ"ז
ח' נ': (קח) מותר כו' ובלבד. קמ"ח ח':
(קט) שבראשי. כפי' תוס' שס דיה נפקורין ועמיה
ומ' כפירש' לענין חיסו' הוליה: (קי) או שיצא.
מפ' דוקא יכל ועס' שיה: (קיא) מותר לצאת כו'
וכן בסמרטוטין. לחד מפתן סרוק החל ולכן סייס שס
ונלגד שילת ופרש כפי' רש"י שס לענין מכה והוא כשיטת

ברכת אליהו

דיה נפקורין. וז"ל התוס': פרי"ה כיפה שיש בה שער
ונותנין אותה בראש הקרח ונראה שהוא שער ראשו. ועמיה
[סק"ס, שגם הוא פי' כן, אבל הביא את זה בשם המ"מ,
אבל המ"א בסק"א] מפרש כפירש' לענין איסור הוצאה.
[שעל מ"ש המחבר, או שיצא בהם שעה אחת מבעו"י,
כתב במ"א: דאל"כ אף לטלטלן אסור. ומ' מדבריו שמפרש,
שמה שאסר המחבר לצאת, בזמן שלא צבעו כו', היינו
כפירש' משום איסור הוצאה. וזה דלא כפי' תוס' שם
ד"ה אבל, שכתבו: לאו דוקא אין יוצאין דאפי' לטלטלם
אסור לפי שאינם מוכנים וכו'. ומ"ש במ"א שם, (תוס'),
צ"ב].

(קי) איתא בשבת נ א, הנ"ל בסק"ט: יוצאין נפקורין
וכו' לא צבען (בשמן) ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהם
ואם יצא בהן שעה אחת מבעוד יום אע"פ שלא צבע ולא
כרכן במשיחה מותר. ומ"ש המחבר, או שיצא בהם שעה
אחת מבעו"י, זה משום שמפרש מש"ש, ואם יצא וכו',
דוקא יצא. ולא מהני מה שמניח עליו מבעוד יום שעה
אחת בביתו. [וזה כפירש' שם שהאיסור מטעם הוצאה
מרשות לרשות, וכנ"ל בסק"ט]. ודלא כתוס' שם בד"ה
אבל שכתבו: שמש"ש בגמ', אבל יצא בהן שעה אחת
מבעוד יום לאו דוקא יצא דהו"ה ישב בהן בביתו. ועל
סק"ק"א]. ועיי' פירוש שיה סעיף כ"ד ומש"ש בס"ק ס"ד,
ס"ה, ס"ו.

(קיא) [בבאה"ג סק"ג ציין שמקור דין זה הוא מהכל בו
בשם הראב"ד. וזה בכל בו דין הלי' שבת אות ל"א]. ולמד
זאת מפשתן סרוק, הנ"ל בסק"ט, מתגמ' דשבת נ א:
יוצאין נפקורין ובציפא. ולכן פייס שם בכל בו לענין מצנפת:
ובלבד שיצא [בה] שעה אחת מבעוד יום. משום שמפרש

מעה ובמי טבריא ונסתפג אפי' בעשר אלונטיות לא
יביאם בידו (שמא ישכח ויסחט בידו — רש"י). ואע"פ
דקמ"ל כריש. דאיתא שם בעמוד ב': ר' שמעון אומר
מסתפג באלונטיות אחת ומביאה בידו לתוך ביתו. וכמחש'ל
בסעיף מ"ח. היינו משום דאלונטיות נעשית להשרות במים,
ואין מקפיד על מימיו לסחוט, לכן מותר. משא"כ בבגדיו
שמקפיד — אסור. וכמש"ש מח א. דאיתא שם דרבא גער
באדם שפרס סודר של ראש על פי הקנן מחשש שיסחוט.
ומקשה שם ר' זירא: מאי שנא מפרונקא (בגד העשוי
לפרוס על הגיגית שפורסין אותו בשבת — רש"י). ומשגי
רבא: התם לא קפיד עילויה (אם שרוי במים שהרי לכך
עשוי ולא אתי לדי סחיטה — רש"י) הכא קפיד עילויה.
הרי דיש חילוק בין אם האדם מקפיד — שאסור, לבין היכא
שאינו מקפיד — שמוותר. [ועמ"א סקנ"ח].

(קז) תגו בשבת קמ"א: אין יורדין לקורדימא (שם גזר —
רש"י). ובגמ' שם עמוד ב': מ"ט משום פיקא (טיט של
אותו גזר מחליק ובגדי האדם נישורין במים כשהוא גופל
ואתי לדי סחיטה — רש"י).

(קח) שבת קמ"א: אמר רב יהודה מאן דסחי במיא לינגיב
נפשיה ברישא וחדר ליסליק דילמא אתי לאיתויי (מים
שעליו — רש"י) ד' אמות וכו'.

(קט) [בריש הסעיף בבאה"ג סק"מ ציין לשבת נ. דאיתא
שם בעמוד א': יוצאין נפקורין (פירש"י): פשתן סרוק
שנותנין על המכה) ובציפא (פירש"י): צמר מנופץ הניתן
על המכה) בזמן שצבען (בשמן) וכרכן במשיחה לא צבען
(בשמן) ולא כרכן במשיחה אין יוצאין בהם (פירש"י):
דלאו מלבוש גינהו הוה ל"י כמשאוי ואין יוצאין בו לרה"ר.
ומ"ש המחבר, שבראשי בעלי חטטין, הוא [כפי' תוס' שם

ברכת אליהו

מוקצה, לא בעינו שיצא מבעוד יום. וכמ"ש בהגמ"י שם אות ג' בשם ר"י על פירש"י: ולא מסתבר לר"י דאם יש לאדם חבלה בידו בשבת שלא יטול חתיכת בגד ויתן על גבי מכתו משום דחשיב ליה משאוי. וצ"ל שהר"י מפרש שמש"ש בגמ', דבעינן שיצא מבעוד יום, הוא משום איסור טלטול. וכמ"ש תוס' שם בד"ה ואם [בפנינו זה בתוס' ד"ה אבל] שכתבו שם, דהא דבעינן שהוציאה מבעוד יום, הוא משום איסור טלטול הגזיון. וסיימו: אלא גקט אין יוצאין אגב רישא ובסמוך גמי דקאמר אבל יצא בהן שעה אחת מבעוד יום לאו דוקא יצא דה"ה ישב בהן בביתו. ולפי דברי התוס' רק בגזיון ובפקורין בעינן הכנה מבעוד יום, משא"כ בפמרטוטין דלאו מוקצה הן כנ"ל, לא בעינן הכנה מבעוד יום. ולכן המחבר כאן השמיטו להאי, "ובלבד שיצא שעה אחת מבעוד יום". [וזה דברי המ"א בסק"ב שכתב על דברי המחבר: ומ' אפי' לא יצא בהן שעה אחת מבעוד יום וכמ"ש הג"מ בשם ר"י דלא כמ"ש הכל בו, עכ"ל. וזה דלא כט"ו בסק"ט. ועיין לבוש ואל"י רבא אות פ"ו ותוספת שבת אות צ']. והוא פותר לפע"פ שקדם. [דבס"ק ק"י כת', שהמחבר פירש כפירש"י לענין יציאה, וכת': או שיצא בהם שעה אחת מבעוד יום. והיינו דוקא. וא"כ גם בסמרטוטין היה לו לכתוב: ובלבד שיצא כו', וכמ"ש בכל בו. וצ"ל סקנ"ד. וראה מ"ש בבה"ל בד"ה או שיצא ובד"ה הכרוכים].

כפי' רש"י שם לענין מכה. דלעיל בסק"ט הבאנו פירש"י, שמש"ש בגמ', "פקורין", היינו: פשתן סרוק שנותנין על המכה. וכל הטעם — שאסור לצאת אם לא צבעו או כרכו — משום דהוי משוי, אבל אם יצא בהם מבעוד יום, חשוב מלבוש. והוא פשיטת הרמב"ם בהל' שבת פ"יט ה"ז, וז"ל: יוצאין בפקורין ובציפה שבראשי בעלי חטטין אימתי בזמן שצבעו בשמן וכרכו או שיצא בהן שעה אחת מבעוד יום אבל אם לא עשה בהן מעשה ולא יצא בהן קודם השבת אסור לצאת בהן. וכ"פ המחבר בפע"פ שקדם. וכמ"ש בס"ק ק"י, שהוא מפרש מש"ש בגמ', "ואם יצא", הוא בדוקא. ולא סגי במה שהלך כן בביתו מבעוד יום. וכ"פ הר"י יונה, כמש"ל בסימן ש"ח סעיף כ"ד — לגבי פשתן סרוק דבעינן שיצבעו או יכרכו: — וי"א דלא סגי במחשבה לחוד. וכמש"ש בסק"ז, וזוהי שיטת ר' יונה, כמש"ש בבאה"ג סק"ח. אבל כאן סתם המחבר — ולא כתב ובלבד שיצא כו' — משום שהוא מפרש כפי' תוס' שם ד"ה אבל, הנ"ל בסק"ט, דלענין איסור טלטול הוא. ולכן אף אם מניחו בביתו מבעוד יום סגי, ולא הוי מוקצה. דאילו לפירש"י — שהוא משום משוי — בעינן שיצא כך מבעוד יום. ולפי' תוס' — שהטעם משום איסור טלטול — אין ראיה משם לענין סמרטוטין, ומותר במכה אפי' לא יצא. שהרי התוס' שם כתבו שהאיסור בפקורין הוא משום טלטול. א"כ לענין סמרטוטין שפסק המחבר בסימן ש"ח ס"ג שאינן

בר"ך רחמנא דסייען עד הכא

כן יסייען להמשיך ולסיים עד גמירא